שו״ת · אחרונים

שות חיים ביד

רבי חיים ב"ר יעקב פלאג'י [החבי"ף]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות חיים ביד

רבי חיים ב"ר יעקב פלאג'י [החבי"ף]

מקור הטקסט: ויקיטקסט · רישיון: CC BY-SA 3.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-חיים-ביד/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פתיחת הספר 6
א 9
ב 57
ג 64
ד 68
ה 72
ו 88
ז 91
ח 95
ט 96
י 99
יא 100
יב 101
יג 103
יד 105
טו 105
טז 108
יז 113
יח 114
יט 125
כ 137
כא 139
כב 141
כג 142
כד 148
כה 150
כו 153
כז 156
כח 157
כט 158
ל 159
לא 160
לב 161
לג 162
לד 164
לה 181
לו 187
לז 207
לח 211
לט 214
מ 217
מא 228
מב 232
מג 233
מד 235
מה 248
מו 271
מז 274
מח 275
מט 286
נ 296
נא 297
נב 299
נג 304
נד 305
נה 307
נו 308
נז 320
נח 333
נט 335
ס 335
סא 337

סב 344
סג 346
סד 348
סה 353
סו 359
סז 361
סח 367
סט 383
ע 432
עא 434
עב 435
עג 436
עד 437
עה 437
עו 438
עז 439
עח 441
עט 442
פ 444
פא 445
פב 447
פג 447
פד 450
פה 451
פו 451
פז 452
פח 455
פט 456
צ 458
צא 459
צב 461
צג 467
צד 490
צה 491
צו 495
צז 496
צח 497
צט 510
ק 520
קא 521
קב 522
קג 523
קד 524
קה 525
קו 529
קז 536
קח 536
קט 547
קי 549
קיא 551
קיב 552
קיג 553
קיד 555
קטו 556
קטז 557
קיז 558
קיח 561
קיט 562
קכ 562
קכא 563
קכב 565
קכג 565
קכד 567
קכה 567

קכו 588
מפתחות 605

רבי חיים פלאג'י
הרימותי ידי יד כהה לחבר את האהל והיה אחד מארבעה, שו"ת מחלק **יורה דעה**, כפי אשר הורוני מן השמים להשיב שואלי דבר והיד כותבת לפי השעה, ורובא דאיתיה קמן כי בחפזון יצאו אחד כרעא, פרורי אוכלין שאין בהן כדי שביעה, תורה יוצאה מבית מדרשו של הכביר השר החה"מ מלא צדקות כמוה"ר סיניור אלעזר הילל בכר מנוח זל"הה אשר בנה ואשר נטע נטיעה, ישיב'ה בארעא, מצוה לדורות קבועה, האל ברחמיו יזכנו לכוין את השמועה, לאמיתה של תורה וה' אודיעני ואדעה, ויהא רעוה דתתקבל למתיבתא דרקיעא, ונזכה לראות בבנין אריאל ואזבחה באהלו זבחי תרועה, קול רינה וישועה, אכי"ר פי המדבר, קטן המחבר, לחיים טובים ולשלום,
הצעיר חיים פאלאג'י ס"ט
וזכור לטוב להגביר החכם השלם והכולל עצו"ר שר וחשוב מלא חסדים כמוה"ר מסעוד סאיימאן נר"ו אשר הפריש מממונו להדפס'י האי ספרא חיו יחיה רבות בשנים הוא ובנו שמעון הי"ו לדור דורים כיר"א
נפ"ה **אזמיר** יע"א
תמ"א המלך שולטן עבד אל עזיז יר"ה ותמ"א שנת לעיני הגוים **גל"ה צדקת**"ו לפ"ג בדפוס המפואר בנימין ן' ציון רודיטי ס"ט בכה"ר יאושע משה זלה"ה

פתיחת הספר

פתחתי ידי

זאת לפנים בישראל קרוב לחמשים שנה. היתה עלי י'ד ג' ס' נפתחים סמיכה לחיים ונשמת כל חי וחקקי לב מעשה ידינו כוננה. דאיתנהו בהו כמה וכמה שו"ת על יורה דעה דינא רבה ודינא. ומאז עג עתה כשנים הלו שסדורות ובאות שנה אחר שנה. עלה בקב'ץ בקונטריס זה והדת נתנה. אלו מן ההלכות שנשאלתי עליהם הלכה למעשה את מי **יורה דעה** ואת מי יבין שמועה והאלהים אינה. לפי העת והזמן פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה תורה בעידנא. ובתוכן יש מהם שלא יכולתי לעמוד על בוריין מסיבת עול הציבור אנוס פטריה רחמנא. ואוסיפה לך כהנה וכהנה. בספרי זוטא רוח חיים דלא זזה ממקומה משנה ראשונה. וקולי אל ה' אקרא ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד שלא נכשל בדבר הלכה ללכת בדרך ישרה ונכונה. וראו קראתי בשם האי ספר'א **חיים בי'ד**. למען תפוס לשון המקרא במשלי סי' ח"י מות וחיים ביד לשון ואוהביה יאכל פריה. כי מדי דברי בו נימא ביה מילתא והוא עפ"י מ"ש הרב הקדוש ראשית חכמה ז"ל שעה"ק פי"א

דקצ"ז ע"ב וז"ל והדין נוטה לקדש הדיבור מאחר שהוא יוצא מקדש הקדשים שהוא הלב אל ההיכל שהוא הפה ועוד תמצא שמלת קוד"ש במ"ק עם הד' אותיות עולה כמנין דבו"ר במ"ק זת"ד דפח"ח. וומנו ניקח לרמוז על דרך זה והוא דמו"ת במ"ק וכן חיי"ם במ"ק י"ד והדבו"ר גם כן במ"ק י"ד נמצא חו"ד כחושבנא דידהו והשתא שפיר דמז קרא מו"ת וחיי"ם בי"ד לשון דכולם שוים במספרם כמשפט וא"כ צריך לקדש עצמך בדבור היוצא מפיך והיה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך וזה נמי רמז קרא בס' כי תצא והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ודרשו במדר"ר ס' קדושים ולא יהיה בך ערות דבר זה נבול פה יע"ש ולפי דברי הרב ר"ח שזכרנו הנה נכון דקדו"ש עולה במ"ק דבור ולכן כדי שיהיה מחניך קדוש הדבר תלוי שלא יראה בך ערות דבור שהוא נבלות הפה וק"ל:

או יאמר באופן אחר בקרא דמשלי והוא עמ"ש הרמ"ע בס' ע"מ וה"ד תלמידו הרב זרע ברך בס' האדינו ב' בטעם שאמר רי"ש בד' חלוקי כפרה דמ"ה אין לו כפרה אלא במיתה דאיך אמרו בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בד"ת דהיינו משום דכתיב אדם כי ימות באהל והו"ל מיתה וזהו שרמז דוד ביום רעה יסתרני בסתר אהלו יע"ש והרב שארית יעקב ס' בחקתי דנ"ה ע"ד יהיב על זה טעמא אחרינא למה מתכפר בד"ת כיון דהוא במיתה משום דעי לימוד התורה נעשה בריה חדשה והו"ל אדם אחר שנולד מחדש את"ד וכל זה דאהני היינו דוקא בלומד תורה מאהבה לשמה אזי יועיל לו התורה אי כס' הרמ"ע דממית עצמו עליה אי כטעמו של הרב ש"י דעושה לו בריה חדשה הלא"ה לא אהני ליה ולא מידי. ובכן נימא דזה בא לומר שלמה המע"ה מות וחיים ביד לשון ירצה דבתורה דהוא לשון מודים מרפה לשון משכחת לה דיש בזה ב' סוגים מות דהיינו אדם כי ימות באהל וגם חיים דעושה בריה חדשה ביד לשון מסיבת הלשון דלומד בתורה דפי צדי' יהגה חכמה דלשונו תדבר משפט. וכל זה בתנאי ואוהביה דילמוד מאהבה אז יאכל פריה דהיינו הפרי היוצא דבמקום מיתה עומדת הוא אדם כי ימות באהל או דנעשה פרי חדש דיציץ ופרח מעתה כאילו לא היה זה ולא ישיג האי מעלה אם לא דמאהבה עשה וברור ועיין לרוקח ד"ב ע"א במעלת הלומד מאהבה דנוטל ב' חלקים מאותו שלומד מיראה יע"ש.

ועוד אמרתי לפרש דרך שלשת בקרא הניצב לפנינו במה שראיתי בס' עומר השכחה סימן ח' ע"פ לי עצה ותושיה דהביא מעשה רב ממוהר"י אבראב'אניל ז"ל שהיה מרואי פני המלך ונתקשרו בני המלכות להרוג את המלך וכתבו שטר וחתמו על זה והרב הנז' עשה המצאה נפלאה וחתם בנוסח זה. אם רבותי הסכימו אני לא אברח יצחק בן יאודה אבראב'ניל ע"כ ויהי בלילה ההוא ברח מהם ומסיבה זו הרגיש המלך והרג לכל הקמים

עליו לרעה ובקש ג"כ להרוג למוהרי"א על חתימתו עמהם והשיב למלך כי לא הבנת מה כתבתי בחתימתי ופירש הדברים דאני לא. תקרא אותו למעלה ותפסיק הדיבור ושוב תקרא אברח וכאשר כתבתי דאני לא הסכמתי עמהם אלא אברח כן עשיתי וכן תראה כמה מקראות כמו זה אשר שלח יד במלך שלמה בנה את המילא וכן את האדם בצלמו בצלם אלקים גם כי את על מעשה האלקים יביא במשפט ואז הבין המלך שדבריו אמתיים ונכוחים והצילו מן המות ואדרבא ידע והבין כי הוא הציל את המלך ממיתה ע"ש המעשה באורך והובא גם כן בס' והו"א ח"ב פט"ל תראנו משם. והשתא זה בעצמו אף הוא היה מכוין שלמה המלך ע"ה באומרו מות וחיים ביד לשון דבכח צחות לשון האדם הדבר תלוי ממות לחיים דלפי הפשט היה חייב מיתה למלך כפי הלשון ואדרבא ממנו תוצאות חיים מלשון זה גופיה דנמטייה סיבה דהציל את המלך מההריגה ופדה את נפשו ממוץ ועל זה נאמר והחכמה תחיה בעליה דבשפה ואחת ודברים אחדים משתמע לתרי אנפי בדיבור אחד מן הקצה אל הקצה לחיים ולא למות וברור

ועל ד יתכן לפרש עם מתני' דסוף ברכות המתפלל וטעה סימן רע לו' וכו' אמרו עליו על רחב"ד כשהיה מתפלל על החולים היה אומר זה חי וזה מת אמרו לו מנין אתה יודע אמ"ל אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף וי"מ דמטורף קאי לחולה וי"מ דקאי לתפלה הצד השוה דבלשון התפלה היא ההבחנה אם יחיה או ימות וא"כ זהו ממש כונת המקרא מות וחיים כדי לידע אם הוא למות או לחיים הדבר תלוי ביד לשון כפי המוצאה שבלשונו בתפילתו ניכר מה יהיה אחריתו אם נתקבל תפילתו אם לאו ועיין בקונט' צדק' לחיים מערכת א' ד"ה אדה"ר מה שפירשתי בס"ד.

וחמש את אר"ש עם ענין בגתן ותרש דאמרו בילקוט מגי"א דבשביל שהיה יודע מדרכי שבעים לשון הכין לשון כשדים והודיע לאסתר וניצול המלך ואז יתלו שניהם על עץ כיע"ש וזהו מות וחיים זה וזה גורם ביד לשון היודע לשון וברור.

ועל סמך קרא דא אליו פי קראתי בשם חיים בי"ד דהוא ר"ת 'יורה 'דעה ודבר שהיה בכלל חזי לאיצטרופי דבכמה מקומות בתלמוד בברכות ד"ן ומ"ק דכ"ח וכתובות דע"ז וב"ב דיו"ד איתא אשרי מי שבא לכאן ותלמודו ביד'ו על מי שהיה מחזר לימודו פעמים רבות ומרגלא בפומיה כי לא תשכח כיע"ש וזה בדיני יורה דעה צריך יותר ויותר שיהיה רגיל בהן טפי משאר למודי ה' דהוא לאפרושי מאיסורא והלכות יסודי התור' תלויים בהן כדכתב בס' זובח תודה בהקדמתו דבתחיל' ישתדל בפרטי הדינים של איסור והיתר ונדרים ורבית ונידה וכיוצא עי"ש ובספר הזה הזהיר בס' החסידים סי' תתרי"א ובס' אר"י

פי"ב והמני"ח ז"ל בצואותיו לבניו הזהיר מאד על לימוד ש"ע יו"ד כיע"ש ומאחר שכן נאה ויאה לקרא לדת'ן זה ספר חיים בי'ד לרמוז דחיו"ד יהיה מורגל בפיו של אדם ויהיה תלמודו מתקיים בידו שיאמרו עליו אשרי מי שבר לכאן ותלמודו בידו ויקויים בפיך ובלבבך לעשותו דדיני יו"ד הם עיקרי הדת ופשוט. אל חי ברוב רחמיו וחסדיו יזכינו לשמור ולעשות ולקיים כל הנמצא כתוב בספר בד' שלחנות לא נופל דבר אחד מכל דברו הטוב ובהם נהגה יומם ולילה תור' לשמ' בלי שום פניה כלל אנחנו וזרעינו וזרע זרעינו עד סוף כל הדורות ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים אנא ה' הושיעה נא. והשיבה שופטינו כבראשונה. שתשים סנהדרין אצל המזבח כאשר היתה באמנה. ויהיו דברי אלה אשר התחננתי פה בעיר עוז לנו **אזמיר** יע"א ביום י"ד תמוז דהאי שתא כאן שנה כי האי סימנא וצויתי את **ברכת"י** לכם לפ"ג לחיים טובים ולשלום הצעיר **חיים פאלאג'י** ס"ט **ע"ט** לחנני"ה. תשואות חן חן להאי גברא דחשיב רבה אילנא אלוף עיד'ם רעיא מהימנא. הגביר החכם השלם והכולל עצום ורב טוב לבית ישראל ר'ב חסד'א כמהר"ר **מסעוד סאיימאן** נר"ו הוא ובנו התלמיד הנעים שם **משמעון** הי"ו יפרח כשושנה. וחי בהם אמר רחמנא. ששים ושמחים ההלל והשמחה שמונה. גם אשו'ר נלוה מליץ טוב לצדקנו מזכירין אותו לשבח שורייקי דעינא. קרוב אחד מקצה מנקיי הדעת שבירושלים הר המר גבעת הלבונה. אב בחכמה ורך בשנים ותדבק נפשו בדינא. ממנו יתד ממנו פינה. ענף עץ אבות בן מלכם הלא זה הוד והדר. מר שד'ר. כי זה **הבכור אליהו** בהיר יצ"ו ברוך ה' אשר נתן לדוד בן חכם זק"ן שקנה. בא יבא ברינה. חי ומלא ברכת ה' ידו על העליונה. ידיות ביאנה. רב הונ'א. **החזן** רואה בטוב ירושלים זכות אבות אגוני מגנא. מזרעא דיוסף קא אתי דלא שלטא ביה עינא. ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך ובשוב ה' את שיבת ציון אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רינה. אכי"ר:

א

בינ"ו עמ"י
עש"ו
חיים ביד

יורה דעה סימן א

הגדתי היום חזו דאתאי יומא כי האידנא. על אודות ההוא טבחא דיצאו עליו עוררין שיש עמהם טענה. נמטייה סיבה כי וימצא כתוב פתקא דדינא. שאלת חכם ותשובתה בצידה ידיו תביאנה. חיים ביד לשון מדברת מאיר עיני חכמים שורייקי דעינא. דין הוא הדר

הרב ועצום סוה"ר תורת חכם מקור חיים כאן שנה. לאסור איסר הדת נתונה. כי אינו ראוי לאכול משחיטתו את הבהמה למינה. ותני לה מס' עדויות כמסמרות נטועים עדות נאמנה. גם זה לעומת זה שכנגדו חלוק עליו רבה אילנא. שירטט וכתב לדוד בשנותו מקרא מועט עוגה קטנה. א"ב הוא ביטל את המעוררין לאבירם למקנה. זה דודי וזה רעי רב אחאי גאון המלך דוד נר"ו מר דיינא. ממנו יתד ממנו פינה יושב בסתר עליון כל הכתוב לחיים מוציא אסירים בכושרות ראה ויתר עד המקצוע ועד הפינה. ועל זה נצבו כמו נד עלי להורות להם איזוהי דרך ישרה ונכונה. כמאן הלכתא אזלא להכין אמרי בינה. דחד אסר וחד שרי ואין איתנו יודע אנה ואנה. וכשאני לעצמי זחלתי ואירא להכנס בתגר זה על פתגם דנא. משום קורבה דמוכח דאנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא. דפן יאמרו דודו או בן דודו יגאלנו לאמר לו חדד סכינא. על כן אמרתי לשרי המדינה. לא אוכל אנכי לבדי לשאת את המשא מילתא כדנא. כ"א בזאת אספו לי חסידי כורתי ברית עלי זבח לאטרוחי בי דינא. בצוותא חדא עם ארבע ראשים רבנן דפקיע שמייהו לדידהו קא מזהר רחמנא. ונעמדה לדין לשנות פרק זה בורר עד מקום שידינו מגעת ומעשה ידינו כוננה. להכריע ביניהם בבדיקות וחקירות לפום דינא. וביני וביני וידו אוחזת ואל תאכלו ממנו נא. ויעשו כן ממוני הזמן היושבים ראשונה. ובאו על החתום דקבלו עלייהו חמשה נסיכי אדם על כל אשר יאמרו על רזא דנא. וליפוי כח נתנו חותמיהן חיים שנים חכם שאסר ורב המתיר וגם אנחנו חתמנו דקבלנו עלינו להורות להם את הדרך ילכו בה באמת ובאמונה. ואחר כל זאת הנה המלכים נועדו בבית מדרשי אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אלהים מחנה שכינה. ולמדנו בענין זה ג' ימים והתחלנו לכתוב סעיפי דינים הכתובים באמונה. ואחר כן מפני סיבה חשך עצמו מן הדין חד מינן וקרא אנפשיה דאנוס פטריה רחמנא. ומתוך זה נשמטו כולם ומשכו את ידיהם ורחקו מעלי והחזירו הדבר ליושנה. וגודא רבא שדו עלי וחזרו לדברות ראשונות מראש אמנה. כי עלי דידי רמיא בעיתה אחישנה. והפצירו בי ראשי אלפי ורבנן נמי הנקובים בשמות (ראין) [דאין] אני בן חורין להפטר ממנה. ובפירושא אתמר דקבלו עליהם ככל היוצא מפי וכן יקום דבר על כל בני המדינה. ואשר לא ישמע יקראו לו לא ציית דינא. הנה כי כן בהימנותא דרבנן עבידנא. וברשותא נחיתנא. לעיין בדין זה אקומא נא. ואל ה' אתחנן שלא אכשל בדבר הלכה אנא ה' הצליחא נא. אכי"ר ובטרם אקרב חשבתי דרכי דאם אמרנו נבא העיר על תרי פסקי דדינא. הרי זו מעלה ארוכה ימים על שנה. על כן בחרתי דרך לעצמי לעמוד בשורשן של דברים נוגע בעדות דנפקא מינה. ואנן

בדידן ואינהו בדידהו ויהי לפנינה. וזה החלי בס"ד את אשר ישים ה' בפי אותו אדבר כל מילתא דאמר רחמנא:

פתח דבריו כתב הרב ועצום הפוסק הראשון תורת חכם מקור חיי"ם מאי"ר ממזר"ח נר"ו בסידור נוסח השאלה שהרב ר' חייא ז"ל נתן לו סמכה מהעוף למינהו בתנאי זה לשחוט איזה עוף לצורכו ולצורך איזה סוחר שהולך עמו לשרתו דוקא ולא ישחוט לרבים ושכן שמע מפיו ז"ל זת"ד אנן בדידן שלחנו להביא לפנינו כתב הסמכה של השוחט הנז' הי"ו דחתים עליה הרב ר' חיי"א ז"ל בשנת התקצ"ו ושם ראינו שאין כתוב שם שום תנאי אלא כתב הסמיכה הלא היא כתובה כסתם סמיכות דעלמא שכל האוכל משחיטתו סמוך לבו לא ירא. ואם התנאי הזה היה בע"פ כיון שאין כתוב בכתב הסמיכה מזה נראה דלא מעלה ולא מוריד ואינו אלא לזריזות יתירה ואדרבא ראה ראינו שיש בשטר סמיכה זאת יתו"ר נפי"ש להחזיק בסמיכתו יתר על שטרי סמיכות הנהוגות כאשר יראה הרואה שם דברים בתוספת נופך:

גם מ"ש בשאלה בענין סמיכת השו"ב שהפצירו בו בהרב ר' חיי"א ז"ל להסמיכו ולא עלתה בידו שאמר שאינו מוחזק בכשרות ואינו למדן וכו' את"ד נר"ו אנן בדידן אמינן דהן אמת שראינו שטר סמיכת השו"ב שזמנו בשליש א' לח' אלול התר"ב ולא חתים עליה הרב כמה"ר חיי"א ז"ל כ"א ג' השוחטים כמהר"ח הלוי נר"ו וכמהר"ן הכהן אריי"אס נר"ו וכמה"ר רפאל אליעזר נר"ו ומע' הרב מהרד"ח מר אביו נר"ו חתים אבתרייהו בשולי היריעה בכתב מיוחד. מ"מ בא לפנינו כמהר"ן הכהן אריי"אס הנז' נר"ו והעיד בתורת ע"ג איך אחר שהלך השוחט הנז' הי"ו לאיידין ששמע קול שניבל עוף אחד ושלח אחריו מורינו הרב כמהר"א יאודה זצוק"ל להעבירו ואחר עבור חדש ימים שבא השוחט הנז' והביא בידו ז"ע שלא היה בו שום פקפוק עמד השוחט הנז' הי"ו בפני מע' ב' הסומכים ה"ה מוה"ר מר קשישא כמה"ר יאושע אברהם קריספין נר"ו ומע' הרב ר' חיי"א הנז' ז"ל וקראו לשלישי לכמהר"ן אריי"אס הנז' נר"ו וישבו ובדקו סכינו של השוחט הנז' פעמים שלש כמנהג ונמצא בקי בהרגשת פנימותיו כהוגן ומע' כמה"ר ר' חיי"א ז"ל חילה פניו של כמהר"ן נר"ו כי יען אינו יכול לילך למקולין לבודקו גם בבדיקת הריאה כנימוס שילך הוא במקומו למקולין לבודקו וכן עשה כמהר"ן הנז' נר"ו שליחותו ובדקו אותו בבדיק' הריא' ונמצא אומן בקי בבדיקת הריאה כתחז"ל כ"ז היה בש' התר"ד ליצירה א"ד נר"ו בעדותו. וכיון שכן מלבד כי אין שום ניגוד ושום סתירה ממה שלא הסמיכו כנז"ל אלא אדרבה מצינו ראיה שהרב ר' חיי"א ז"ל גם הוא היה מכוין להסכים בסמיכת שוחט הנז' כאמור:

ומה שפיקפק בכתב סמיכתו שלא היו חתומים מע' סומכי מתא. האמת שידענו כי מימי קדם המנהג היה פה שבסמיכת בדיקת הריאה היו חותמים הסומכים לבד ושוב חזרו להחתים בה גם מגדולי השוחטים שבמקולין ואילו בסמיכ' זאת העיקר חסר שלא חתמו בה הסומכים אלא השוחטים לבד לזה נאמר דאם לא היה בנדון זה במה לתלות על מניעת חתימתם ניחא דמקום היה לומר דמה שלא חתמו היה מסיבה שלא היה ראוי לסומכו מחמת מעשיו. אך ידענו שבזמן ההוא נמנע מוה"ר מר קשישא נר"ו להשתדל בענין הסמיכ' יען היה בהקפד' עם כו' העירה יע"א מסיבת מה. ומסתברא דמשום שורת ד"א גם הרב ר' חייא ז"ל משך ידו מלחתום מפני כבודו של גדול אדונינו מוה"ר הנז' נר"ו וכיון דיש במה לתלות לא מחזקינן ריעותא בשוחט הנז' על שלא חתמו בכתב הסמיכה הנז' וכ"ש דמאחר שעט"ר מוה"ר הפרד"ס זצוק"ל מר חתים עלה בההיא סמכה מעבר לדף כמו שראינו בעינינו אין לדקדק אחורי ארי דודאי ידע והכיר היטב שעדותן קיימת לפום דינא. ואין לערער אחר מעשה ב"ד. וגם לדין יש תשובה כמבואר בפוסקים כי זה שטר סמכ' שנוטל השוחט ובודק אינו לעיכובא שיהיו מסומכי מתא דוקא כי גם בנטילת שטר משוחטי מתא או מרב העיר לבד סגי. ואין בזה שום פקפוק כלל:

ועוד מצינו תוספת מרובה על העיקר כי אחר שחתם מוה"ר הפרד"ס ז"ל בשטר סמכת השוחט הנז' והלך למקום אחר שלח כתב מוה"ר המו' כמהר"א יאודה זצוק"ל בזה הנוסח כי מה שכתב הרב הפרד"ס נר"ו להכשיר להשוחט הנז' יפה דן יפה הורה וכו' זת"ד ומה שרצה לדחוק לזה הרב ועצום הפוסק נר"ו אין בדבריו ממש כי בדבר כזה שהוא להאכיל לרבים אי ח"ו היה יודע איזה דבר לא היה מסכים לדבריו ואדרבה היה מגלה לו כדי להרים מכשול שלא יכשלו בו רבים וגם מו"ה הפרד"ס היה מודה לו אם היה איסורו ברור אלא ודאי ש"מ שלא היה בו שום פקפוק וזה ברור ומ"ש עוד בשאלה שכתבו וחתמו מע' הרבנים בפנקס ב"ד של מוה"ר הכולל נר"ו איך פסלו אותו לעולם הרוא' יראה גוף המעשה ב"ד שהעתיקו הוא עצמו בתוך הפסק דט"ו שלא כתבו עליו כ"א שלא יוכל להיות שוחט מתא הרי שלא פסלוהו מלשחוט ליחיד וכאשר ביארתי דברי במעשה ב"ד הב' וכמו שהועתק בפסק רב אחאי גאון המלך דוד נר"ו גם מה שהכריזו עליו ברבים ששחיטתו טריפה כונת הכרוז היא על אותו בשר ששחט באותו יום במקולין בלתי רשות הציבור והפך אזהרתם הוא שהכריזו שהוא טריפה לא על כל שחיטתו שלא במקולין כיון שגזרתם היתה שלא יהיה שוחט מתא במקולין וממילא מה ששחט עופות אח"כ להיחידים לא עבר על הסכמת הציבור וכן נתנהג מאותו היום ואילך ששחט לצו' יחידים אין מוחה בידו זה שנים רבות ועד עצם היום הזה:

גם מה שהביא הפוסק הראשון חיים עד העולם שנמצא כתוב בציונים כ"י להרב ר' חיי"א ז"ל שהעידו על השוחט הנז' ה"י שהיה מחלל שבתות בפרהסייא וששתה יי"ן ושאכל נבילות וטריפות בעיר יוזי"ל חיסא"ר יע"א וכו' זת"ד על זה צריכה רבה בדברים אלו ואם יש בהם ממש להחשיבה בתורת עדות כי אפי' יהיבנא להו כי מ"ש בכתב יד חכם ורב שכתב שהעידו על פ' כו"כ כי בודאי סתמו כפירושו שנתקבל העדות כדין וכהלכה והיה ראוי לעשות עיקר מדברים אלו עכ"ז בהא במאי דקמן שהיא היא כי יש לנו לחקור ולדרוש באיזה זמן היה שנתוודע לו להרב ר' חיי"א ז"ל אלו העדויות שכתובים בציונים שלו אם קודם זמן חדש אדר ב' ש' התר"ח. הרי באותו זמן היה כשקבלנו נחנא ב"ד במותב תלתא מע' הרב המו' מ"ק כמה"ר יאושע אברהם קריספין נר"ו ואנכי הצעיר ס"ט והרב ר' חיי"א ז"ל עדות ב' עדים וחתמנו על השוחט הנז' עליו שלא להיות שוחט מתא ונכתב' הגזר' זאת בפנקס הב"ד הרי מל' זה שגזרנו שלא להיות שוחט מתא לבד זה מור' בבירור גמור שלא היה בו פיסול בשחיטתו מן הדין מחמת אותו עדות לפוסלו לגמרי שלא לאכול משחיטתו. ואם ר' חיי"א רבה ז"ל ידע מעדו' אלו שחילל שבתות בפרהסייא וכיוצא הרי היה לו לפוסלו להיות שוחט לרבים וליחיד מדין תורה זאת ועוד כי אם היה יודע מעדויות אלו היה לו לאומרם אלינו באותו פרק ולא לבקש עדות מאנשים אחרים שלא היה בהם כדי שביעה לפסול שחיטתו לגמרי כאמור. וא"כ ע"כ לומר שזה שכתב שהעידו אינו אלא להיות מקודם מחדש אדר התר"ח מה תאמר כי היה אחרי כן שנתחדש לו מחדש אדר התר"ח ואילך עד ח"י כסלו תר"ט שנלב"ע הרב ר' חיי"א ז"ל. לזה אני אומר כי יש הוכחות רבות כי לא היה שום קבלת עדות בב"ד על זה כלל. חדא כי קימ"ל כי קבלת עדות בעינן בג' דיינים מומחים כמ"ש מרן בב"י ח"מ סי' כ"ח ובש"ע שם סעי' כ"א וכתב הרב כנה"ג שם בהגב"י אות תכ"ב משם מהרשד"ם חאה"ע סי' ץ' דלזה הסכימו כל הפוסקים יע"ש. ואף למ"ש מז"ה הגדול בס' חק"ל חח"מ ח"א סי' ט"ו די"א ע"ג דאם קבלו בני העיר דיין קבוע שהוא לבדו יהיה הדיין ובלעדו לא ירים איש את ידו נר' דמהני כח הציבור שיקבל עדות לבדו כמ"ש שם בח"מ סי' כ"ח סעי' כ"ג יע"ש. ועמ"ש עוד שם סימן פ"ד דק"ו ע"ג יע"ש. וכאן ברב אחאי ר' חיי"א ז"ל לא היה הוא דיין קבוע כדי שיהיה הוא מקבל העדות בפניו שאפי' למה שהיה אחד מסומכי מתא לא היה הוא לבדו כי היו שנים אחרים עמו ולא היה הרשות בידם מהציבור כ"א להסמיך או לפסול באומנות השחיטה והבדיקה לבד אבל לקבל עדות על עוברי עבירה אין כח בידם כיון שלא קבלו הציבור על כך זאת ועוד כי מאחר שכבר נתמנינו לרבני העיר הרב הכולל כמהרא"ק נר"ו ואנכי הצעיר עמו לא היה ח"ו משולל ד"א שיקבל הוא

העדות בלתי ידיעתינו שהוא דבר זר ורחוק מן הסברא כי אחר היותו רב אחאי ר' חיי'א ז"ל גדול בתורה וביראה היה נוהג מידותיו בד"א ושלימות עד אין חקר ולא היה עושה מעשה זר כזה לקבל העדויות הללו בלתי ידיעה לרבני העיר אשר לא ישוער ולא יסופר. ועל הכל מה מועיל קבלת עדויות אלו אם היה לפי האמת שקיבלם על לא הודע לשום רב ודיין שבעיר ללא הועיל ואיך יתכן שיקבל עדות על השוחט שהוא פסול לשחוט ולא יגלה אותו לרבני מתא ויכשיל את הרבים.

ועוד כי דבר זה לעשות קבלת עדות בג' דיינים אית ליה קלא ומפרסמא מילתא בעיר וזה לא שמענו בלתי היום דהכי קימ"ל דכל הוראה בב"ד פרהסייא מיקרי כמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סי' פ"ד דקכ"ג ע"א יע"ש. ועל הכל כי אפי' אם נאמר שקיבל הוא עדות זה ובפני ג' ואנחנו לא נדע מזה כלום הרי הוא היה חייב מדין תורה להודיע דבר זה לרבים ובפרט לנו רבני מתא משום איסור אם לא יגיד כי כיון שנתקבל עדויות אלו שחילל שבת בפרהסייא והוי פסול לשחוט ואסור לאכול משחיטתו שהוא כשחיטת גוי וכמ"ש הפוסקים ביו"ד סי' ב' כמו שיע"ש. ואם כן איך הניחו לו להשוחט הזה להיות שוחט בעיר עופות להיחידים כיון דלפי עדות זה שחילל שבת בפרהסייא הרי שחיטתו פסולה מן הדין. ויגדל עוד התימ"א כי הוא היה עמנו בצוותא חדא לכתוב ולחתום בגזרתינו הכתובה בפנקס הב"ד בחדש אדר התר"ח על השוחט הלזה שגזרנו עליו שלא להיות שוחט מתא במקולין דנלמד מיניה היתר לשחוט ליחידים ובדרך עראי וכאשר נתנהג עד היום הזה ואילו לפי עדות זה הוא פסול לשחוט לגמרי אלא ודאי דמוכרחים אנחנו לו' כי מ"ש בציונים שהעידו העדים לאו דוקא אלא שכתב כן בדרך את"ל אם יהיה שיעידו העדים על זה בחילל שבת שכן היה עולה בדעת רבים שדבק ניירות בשבת הגדול שדיבקו אותם בליל שבת בפתחי החצירות ובפתחי הב"כ חשדו לשוחט הנז' וכאשר כתב ר' חייא ז"ל שם בכלל הציונים לציין גם את זה מאיסור דיבוק ניירות בשבת והרי נתברר כי זה לא היה השוחט הנז' אלא אחר וכמו כן בעדות שכתוב שם בציונים מאכילת נו"ט וזה הקול נתפשט מאחד מיחידי העיר וכשקרינו אותו לפנינו שיעיד על זה ההוא אמר שלא ראה ולא ידע אלא ששמע על השוחט הזה שאמרו כן מחמת צליית שה אחד כשר בתנור של גוי המאפה והמבשל בתוכו נבילות וטריפות ואחרי הדרישה והחקירה היה התנור ג"כ כשר כאשר באו עדים כשרים להעיד על זה וחוץ מזה לא היה מי שיודע עוד עדות בזה כלל. אשר מתברר מכל זה בירור גמור כי מ"ש באלו הציונים שהעידו עליו אינו בתורת קבלת עדות אלא שמיעת קול כפי ההכרחיות אלו.

וכל מה שכתבתי לדחות עדויות אלו במונח שנניח שמ"ש העידו עליו שחילל שבת הוא שיש במשמע לעשות עיקר מדברים אלו ברם אעיקרא דדינא פירכא כי כיון שמ"ש הוא ציונים שכותב האדם לפום ריהטא יש לו' דלא לקושטא דמילתא כתבו כ"א לראות היעמדו מה ששמע מפי השמועה שיש עדים ובודאי כי אחרי דרישה וחקירה שהיה עושה ורואה שלא היה שום עדות בדבר ממילא אזדא ליה ועוד כי אפי' אם נאמר כי ציונים אלו יש להם תורת פסק דין עכ"ז יש לו' דכאן בנ"ד דאין ראיה במ"ש העידו עליו שחילל שבת לפסול את השוחט הנז' והוא שראיתי בס' מגן גבורים סי' פ"ט דקמ"ג ע"א בתשו' הרב מוהר"ר שמחה הכהן ז"ל כמ"ש בשאלה שהעידו עדים לפני חכם אחד ושיש לו פסק מאותו חכם על זה השיב דלא מהני חדא דלא היתה עדותם אלא בפני אחד וע"כ הפסק שביד שמעון ל"מ לו כלום דהו"ל בעד אחד ששמע מפי שנים דהוי עד עפ"י עדים דל"מ כלל. ועוד דאף אם תאמר שנתקבלו בפני ג' והחכם הפוסק לא כתב בגזרתו אלא שראה אותה הקבלה מב"ד ש"ג ועפ"י אותה הקבלה דן את הדין בודאי דעל שמעון המוטל לברר הדבר ולהביא את העדים או קבלת ב"ד ש"ג איך קיבלה כדת וכשורה וכו' וכל זמן שאינו מביא קבלת ב"ד ש"ג או שנים עדים אין כח בהאי פיסקא דדינא שבידו דהוי בעד אחד דל"מ עדותו בשנים ולא בקבלת ב"ד ש"ג יע"ש דוכוותא נמי בנ"ד דליכא קבלת בב"ד ש"ג ולא שנים מעידים ע"ז אינו אלא בעד מפי עדים דלא מהני כלל ואף למה שצידד הרב מגן גבורים שם דקמ"ד ע"ג וכתב דאם החכם הפוסק אומר שקיבל עדים ועפ"י העדות זיכה לשמעון בדינו דזהו דין גמור הרי כתב בפי' שם וז"ל ונראה דכל מ"ש הוא בהנחה בפסק שהוציא שמעון שעמדו לדין בפניו פלוני ופלוני וכו' דאפשר דבסתם שאלו ממנו על ענין חזקת וכו' והוא השיב כפי הנחת שאלותיו ומה לימא לן שנתרצה שמעון בתשובתו אלא שהענין כמ"ש שהפסק הוא על דיין שבאו לפניו ראובן ושמעון שידון ביניהם ודן את הדין ונתן פסק דין ביד מי שזכה בדינו שהוא שמעון יע"ש. הרי מבואר מדברי הרב דכל שלא יש הוכחה מתוך דברי הפסק הדין שאומר שבפניו באו לדין וכו' אין משם הוכחה להכריח למ"ש העידו העדים וכו' שיהיה נידון כתורת עדות גמורה דיש לו' שהעדויות המה כתובים עפ"י הנחת השאלה ולית לן למיחש מעדויות אלו כלל. וכ"ש למה שהעלה הרב מגן גבורים שם להוכיח דהיכא דהבע"ד מכחיש לדיין שהוא נאמן כדברי מהרשד"ם בתשו' חח"מ סי' ט' דאין הדיין נאמן לו' שעמדו בפניו לדין ושכך דן ופסק עפ"י העדים שהעידו בפניו כמו שיע"ש דהכא נמי אין כח בפסק דין הנז' לו' שנתקבלו העדויות כדין לפניו ולפוסלו כיון שאין בידינו שום הוכחה בבירור על זה שהוא הדיין בדין זה וכאשר הוכחנו. ואף גם זאת שהרב מגן גבורים ז"ל שם כתב

דזה שכתב שאין הדיין נאמן בפסק הוא אפי' שנניח שהדיין אשר דן ביניהם מומחה וכו' יע"ש וכאן בנ"ד אינו דיין קבוע ולא קיבל עליו הבעל דין כדי להוכיח ממנו שום הוכחה וראיה על פסק דינו להחזיק מ"ש העידו העדים. כי האמת במה שהוא אמת כי אלו הציונים נכתבו עפ"י הקולות שיצאו בעיר ועפ"י הנח' הזאת התחיל לכתוב הציונים הללו. ואחרי דרישה וחקירה כי לא נמצאו עדים ברורים על חילול שבת בפרהסייא ככל האמור או נכתב בספר גזרתינו הנז"ל וחתם ר' חיי"א ז"ל עמנו שלא להיות שוחט מתא לבד. וכיון שכן יש לנו לומר דעל כרחין צריך לו' כי בודאי הגמור הוא כי כל אלו הציונים היו קודם חדש אדר ב' תר"ח כי כן נתאמת לנו שהרי אחרי כן תכף אחר הפסח כבר התחיל להיות חולה ודעתו בל עמו כידוע והלך לכפר מחמת חוליו. וא"כ שהיו אלו הציונים מקודם אדר ב' תר"ח. הרי כיון שחתם עמנו הרי נתבטל כל זה שהיה כתוב מקודם בציונים אלו כי לא היה בהם שום סמך לפוסלו.

ועוד כי כל העם אשר בשער יעידון יגידון גודל אהבה וחיבה שהוה עמנו ולא היה מעלים ממני שום ענין ובפרט בדבר הנוגע לעבודת ה' ולאפרושי מאיסורא לכל הציבור כי אם היה לפי האמת שידע איזה עדות או נתגלה לו איזה דבר בענין זה היה מגלה לי ומעיד אני שמים וארץ כי עד יום מותו לא זזה ידי מתוך ידו ולא אמר לי שום דבר מעדויות אלו דש"מ דהאמת כמ"ש והוא ברור ומבורר בלי ספק כלל. ומ"ג למ"ש הרב מגן גבורים עצמו שם בסי' א' להוכיח דהיכא דהבעל דין מכחיש לדיין שלא קיבלו עליו דנאמן ובאנו למחלוקת אי נאמן בעד אחד כיון שאינו מעיד בפיו אלא מפי כתבו וקימ"ל מפיהם ולא מפי כתבם כמו שיע"ש וכאן שהאמת הוא שלא קיבלו לדיין. א"כ דבר כזה שנמצא העדות כתוב בכתב לא מהני דבעינן מפיהם ולא מפי כתבם. ויש להרגיש על הרב רבינו שמחה ז"ל והרב מגן גבורים בתשו' שבסי' פ"ט איך לא נרגשו מהא דמפיהם ולא מפי כתבם וצ"י. ועיין מ"ש מז"ה הגדול ז"ל שם בס' חק"ל חח"מ סי' פ"ה דק"ו ע"ד ע"ד הרב מגן גבורים יע"ש.

וא"ת דתינח כי לא נמצא עדות ברור לפוסלו הא מידי ערעור שקראו עליו ערער בקול בעלמא שנחשד בעבירות אלו דחילול שבת ואכילת נבילות וטריפות וסתם יינם ומידי פקפוק לא יצאנו שיהיה פסול מחמת קול הא לא מכרעא כי כיון שלא נתקבל שום עדות בב"ד גם לא נתחזק שום קול בב"ד אין לפוסלו שכן הכריח הרב בית חדש בתשו' הישנות סי' ק"ב דע"ח ע"ד וז"ל ומ"ש דעוד יש גמגום בגט דרבים אומרים שהשליח הוא חשוד בגנב ולפי הנראה הדבר מפורסם בין הבריות שכך הוא והדבר אפשר להתברר וכו'. נראה דבנ"ד אין לחוש כלל וכו' הילכך לא מקרי פסול אלא בשכבר נעשה פסול

בב"ד אבל ע"י קול בעלמא אפי' בקלא דלא פסיק לא מקרי פסיל כל זמן שלא נתברר פיסולו בב"ד מקמי הבאת הגט וכו' יע"ש.

הנה מדברי הרב"ח נר' דאין לפסול מחזקתו אלא א"כ נתקבל העדות בב"ד ופסלוהו אבל בקול בעלמא וליכא עדים באים לב"ד לא וכ"כ עוד שם דע"ט ע"א וז"ל אבל בשאר ריקים ופוחזים שמחזיקים אותם בהם שיש בהם רעות מרובות אינם פסולים מדאורייתא כ"ז שלא נפסלו בב"ד דאינם פסולים אלא חשודים וכדכתב מוהרא"י בפו"כ בסי' רכ"א יע"ש. וא"כ בנ"ד שלא יש על השוחט הזה שום קבלת עדות בפני ב"ד אלא קול בעלמא וגם הקול לא נתחזק בב"ד אין לפוסלו:

אלא דזה עומד לנגדינו מ"ש תנא דידן מז"ה הגדול בס' חק"ל חיו"ד ח"א סי' קס"ט לפסול את השוחט בקול ובאומדנא אף על גב דליכא עדות ברורה והביא ראיה מתשו' מהריק"ו שו' ל"ג והריב"ש סי' קי"ג והרשב"א ח"א סי' תשכ"ב ומהרשד"ם חיו"ד סי' מ"א והמבי"ט ח"א סי' קל"ח שאפילו כששמעו שהיא בשמועה לבד נפסל כמו שיע"ש וכ"כ עוד שם סי' קצ"ג דרס"ח ע"א יע"ש:

לזה אני אומר כי הגם כי דינו דין אמת לפוסלו בקול ובאומדנא בלתי עדים זהו דוקא כשיהיה רגלים לדבר ואומדנא שמעשיו מוכיחים לבא לידי חששא כענין נדון מהריק"ו שכתב דאע"ג שהיה עד אחד מעיד לפסול את השוחט עכ"ז פטרו והכשירו משום שהשוחט מכחישו דעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא אפי"ה פסלו אח"כ משום דהיה רגלים לדבר גם מתשו' הריב"ש נראה דפסלו משום שמעשיו מוכיחים שהלך השוחט לבית הקונה הריאה וחתך הריאה חתיכות ועקר הסירכות גם מתשו' מהרשד"ם הגם שכתב דבחשד ואמתלא מעבירין היינו נמי בכה"ג דיש מקום להוכיח מתוך מעשיו כדי לחושדו שיש אמתלא או רגלים לדבר. גם מתשו' המבי"ט שפסלו מחמת שמועה ששמעו. התם נמי מיירי כשאותה השמועה הוחזקה בעיני חכם הקהל ובפני הבודק של הקהל שכן כתוב בלשון השאלה וז"ל ילמדנו רבינו קצב העיר נחשד היותו שם ידו דרך הושט ועוקר הסירכות קודם בואו הבודק לבדוק וכן הוחזק החשדה בפני חכם הקהל יצ"ו ובפני בודק הקהל ובפני שאר הבודקים אשר בעיר וכולם הסכימו לחושדו בענין הנז' כפי מה שראו או עפ"י שראו בעיניהם ומה ששמעו באוזניהם והעבירוהו מלהיות עוד קצב במדינה ההיא וכו'. ע"ז השיב וז"ל וא"כ בנדון זה הנחשד שעוקר הסירכות והוחזקה החשדה הזאת בפני החכם ובודקי הקהל עדיף לריעותא מטבח שיצאת טריפה מתחת ידו וכו' יע"ש הרי דיש בחשדה הזאת ראיה בעיניהם ושמיעה באזניהם והוחזקה החשדה הלא"ה אם יצא קול על שוחט אחד באיזה חטא שנפסל ובאותו קול לא יש

שום ממשות משמיעת מאדם מיוחד שהוא עד או ראה או ידע והשוחט מכחיש לאותו קול מה מקום יש לנו לפוסלו יכול על מגן דהשתא ומה בהיות עד אחד כשר ומעיד על השוחט שנפסל עכ"ז אם השוחט מכחישו קימ"ל עד אחד בהכחשה לאו כלום הוא. איך תהיה השמיעה בעלמא גדולה הימנו שאם יכחיש השוחט לשמיעה זאת דעכ"ז נעשה עיקר משמיעת קול בעלמא לפוסלו דבר שהוא זר ורחוק מן השכל. אלא דעדין לא איפרק מחולשא שמדברי הגאון מז"ה ז"ל שם בחק"ל חיו"ד ח"א סי' קצ"ג נרא' דבפיסול השוחט לפסול בעד אחד בהכחשה יע"ש כי ע"כ נראה דלא כתב כן כ"א בפיסול שוחט בשחיטתו דאיכא חזקות כנגדו לא לפסול אדם בעבירה אחרת. וכאן בשוחט זה מה שאנחנו באים לפוסלו הוא בעובר עבירות אחרות וקודם שהיה שוחט ולא בפיסול שחיטה ובדיקה ואחר שהיה שוחט כמדובר ועיין מ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"א חיו"ד סי' מ"ז דע"ט ע"ג דעד אחד לאו כלום הוא לפסול לאדם מחזקתו והבאתי תשו' מהרשד"ם חיו"ד סימן רט"ו ורבינו יונה בשערים שלו יע"ש ובסה"ק חיים ושלום ח"א סי' י"ב דל"ה:

אלא דלפי"ז מה נענה לתשו' הרשב"א ח"א סי' תשכ"ב הנ"ל אשר מביא ממנה ראיה עט"ר מז"ה ז"ל ושם כתוב וז"ל ועוד שאינו בחזקת כשרות ששמעו עליו ששם ידו דרך הושט כדי שיבדוק קודם שיבדוק הבודק והשיב וז"ל בענין החשד ששם ידו דרך הושט זה ודאי פסול הוא כל שנחשד להאכיל נבילות וטריפות ולהסיר הסירכות וכו' יע"ש דנראה פשטן של דברים שהוא בשמיעה לבד וא"כ הוא לא ידענא מה נידון בהו דאם יצא זאת השמיעה מאדם אחד והשוחט מכחישו הו"ל כדין עד א' והוא מכחישו דלאו כלום הוא וכ"ש כשלא יש אפי' עד אחד ואין להעמיד דברי הרשב"א אלו אלא בחדא מתרי או בששמעו עליו וזה השוחט אינו מכחישו לשמיעה זו שהכניס ידו אלא הוא אזיל ומודה הא מיהא שהכניס ידו אלא שאומר שלא כיון להרע להסיר הסירכות. ולכן לא מהימנן ליה דיש רגלים לדבר שהכניס ידו או שיצא הקול בקלא דלא פסיק כדינו דאז יש להחזיק הקול לפוסלו. וכל שלא יש בשמיעה ההיא שום דבר להחזיק החשד אין מקום לפוסלו מן הדין וכן ראיתי להרשב"א בתשו' ח"ד סי' רס"ו דפסל למי שיצא עליו קול בקלא דלא פסיק שעבר על השבועה דאין מוסרין לו שבועה יע"ש. אלא דשם כתב הרשב"א בשאלה ובתשו' בהדיא שיצא עליו קול בקלא דלא פסיק ואילו הכא בהך תשו' דח"א לא כתב אלא סתמא ששמעו עליו כי כן הדבר צ"י:

ועוד כי בלא"ה מה שאנחנו באים לפסול לשוחט ע"י קול ואומדנות אינו אלא אחרי שנתאמת להם לב"ד אותו הקול והחשד שראוי לחושדו ולפוסלו והוא נלמד מק"ו ממ"ש משם תשו' הרב"ח הנ"ל דאפי' בדאיכא ב' עדים שהעידו על פסולו עכ"ז אינו נפסל אלא

כשהוא בב"ד כ"ש כשאנחנו באים לפוסלו מחמת קול ואומדנות כי בודאי צריך להיות דוקא בב"ד שנראה להם לפי דעתם שראוי לחושדו ולהעבירו וכאשר כתב בהדיא שם הרב"ח גם את זה וז"ל אבל ע"י קול בעלמא אפי' בקלא דלא פסיק לא מקרי פסול כ"ז שלא נתברר פיסולו בב"ד וכמש"ל דש"מ דאפילו לפוסלו בקול הוא דוקא בב"ד וכן ממה שכתב הרב המבי"ט ג"כ וז"ל ואפי' הנחשד שעוקר הסרכות והוחזקה חשדה זו בפני החכם ובודקי הקהל וכו' יע"ש הרי שכתב שהוחזקה החשדה בפני החכם ובודקי הקהל גם מז"ה ז"ל סיים וכתב אחר דברי המבי"ט וז"ל כי ע"כ נראה דהכל תלוי בעיני הדיין אם ראה בדבר כדי לחוש לו חושש לפוסלו יע"ש וכן ראוי להורות בענינים כאלו וכיוצא מאלו כפי מה שיראה בעיני הדיין והב"ד שבעיר אל השופט אשר יהיה בימים ההם ואילו בנ"ד דשוחט זה לא שמענו ולא ראינו בשום ב"ד שעמדו על השוחט הלזה לפסול אותו לא מחמת עדות ולא מחמת הקולות כי כן אין מקום לפוסלו:

ומאחר שכן שלא יש על השוחט הלזה שום העדאת עדים בב"ד על פיסולו ולא שום קלא דלא פסיק שהוחזק חשדתו בב"ד מאין ולאין לפסול שחיטתו והרי אם באנו לדון מזמן הרבנים הקודמים בזמן מוה"ר המו' כמהרא"י ז"ל מר אביו של הרב ר' חיי"א ז"ל הרי הרב ר' חיי"א ז"ל כתב וחתם בחתימת ידו לתת לו סמכה לשחוט בשנת התקצ"ו והיה ברשות וידיעת עט"ר מוה"ר המו' כמה"ר שלמה חכים זצוק"ל וגם מוה"ר הפרד"ס זצוק"ל חתם בשטר סמכה הלזו בש' התר"ב וגם מוה"ר כמהרא"י זצוק"ל הסכים בחתימת ידו על הדבר הזה א"כ נמצא כי בזמן הרבנים הללו ז"ל מלבד כי לא נמצא בימיהם שום חשד ופיסול על השוחט הנז' עוד בה כי ראינו כי קיימו וקבלו שטר סמיכתו בכתיבה וחתימה ומאותו זמן שהרבנים הללו עלו לשכון כבוד בארץ ישראל תו' ועד זמנינו עד עצם היום הזה לא נמצא שום עדות ואפי' חשדא ואפי' בקול בעלמא בקלא דלא פסיק כי אם מה שבאו ב' עדים לפנינו בזמן המחלוקת ומאותו עדות לא היה כדאי כדי לפסול שחיטתו מן הדין כ"א זאת עשינו שלא להיות שוחט מתא לבד מהטעמים הכמוסים עמנו וקצתם פירשם רב אחא משבחא המלך דוד נר"ו בפסק שלו בראשית דבריו כמו שיע"ש. ולא נפלאת היא ולא רחוקה כי גזרתינו באותו פרק שגזרנו עליו שלא להיות שוחט מתא לא היה מן הדין כ"א לגדר ולסייג וכאשר ראינו בכדומה לזה לעט"ר מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סי' קנ"ו וקס"ד ובס' חק"ל חח"מ ח"א דרל"א כמו שיעו"ש. ואז למדנו מדבריו לגזור על השוחט הנז' בהדרגה מתורת קנס שלא להיות שוחט מתא וכיון שהיה מתורת קנס ולא מן הדין זאת היתה לי שלא לגזור כ"א דוקא שלא להיות שוחט מתא בעירנו אזמיר יע"א. אמנם אם ילך למקום אחר יכול להיות שוחט לציבור במדינה אחרת

כיון שאין פיסולו לציבור מדינא כ"א מתורת קנס וכן הסכים עמי לדין רב אחאי הרב כמה"ר יאושע שלמה המכו' מירקאדו ארדיט נר"ו והביא ראיה ממה שהוכיח במישור הרב פרי תואר ביו"ד סי' א' ס"ק י"ט על מה שפסק מרן בש"ע שם יו"ד סעי' י"א אם הטילו הקהל חרם שלא ישחוט אלא טבח ידוע ושחט אחר י"א ששחיטתו אסורה שדין זה הוא תשו' הרא"ש כלל ז' שכתב הרב ז"ל שהוא מדין קנס והביא דברי רי"ו שכתב ואסור לבני העיר מה שאוסרים כ"כ רבינו דוד הכהן עכ"ל ר"י משמע דהכי קנסו בני העיר עליו ולהכי להם לבדם מיהא אסור ולעיר אחרת מותר עכ"ל הרי שהרב ז"ל ביאר באה"ט דכל דאוסרים הציבור מדין קנס אינו אסור אלא לאותה העיר לבד לא לעיר אחרת וככתוב ומפורש במעשה ב"ד הב' כאשר הביאו בפסק דינו רב אחאי גאון המלך דוד נר"ו כמו שיעו"ש ויותר חידוש מצאנו ראינו להרב נודע ביאודה בח"ב חיו"ד סי' א' דאפי' לבני העיר ההיא יש מקום להתיר על מה שאסרו לשעבר בהתרה ועל העתיד אפי' בלא התרה יע"ש וגם הרב פר"ח שם ס"ק ל"ח הכריח בהך תשו' הרא"ש שהיא מדין קנס ולא מדינא וסיים ולפיכך בהפסד מרובה יש להתיר בדין זה יע"ש.

ועדיפא מינה תשוב ותראה פלאות בס' אבקת רוכל סי' קפ"ו על סמכת הקצבים שהסכימו בעיר דמשק יע"א לזמן עשרה שנים ועשו בשרם כבשר קדשים וקיבלוה בנדוים וחרמות ובתוך הזמן מחמת סכנת נפשות ביקשו לבטלה והיתה הסכמתם מסיבת גזילה ונבילה שנחשדו ושם שקיל וטרי הרב מהר"י צאיאח ז"ל להתיר ובסי' קפ"ח דקפ"ב ע"ב בכלל ההתר שכתב שלא היה ג' פעמים וכתב וז"ל ומחמת נבלה נמי אילו נמצאת אחריו אפי' פעם אחת לא יקרא בכך חשוד אם לא שיהיה מועד להאכיל נבילות פעמים שלש כי בזה ודאי יצא עליו קול שהוא חשוד להאכיל נבילות. ובנ"ד מעולם לא יצא עליהם שום קול בכך אלא שנחתם עליהם להגזמה כאמור עכ"ל הרי דאפי' ביותר רע ומר הענין והחרידו חרדה גדולה לעשות הסכמה בכל חוזק ותקף ובנדוים וחרמות ולאסור הבשר כבשר [קדשים] עכ"ז כתב שהוא להגזמה כ"ש וק"ו שיש לו' כן בגזרתינו שהוא להגזמה ולא מדינא ובהכי יש מקום להכשיר גם להיות שוחט מתא.

ואם באו להרהר הרהורי דברים על השוחט הלזה מזה זמן רב קודם שנטל סמכה כמו ששמעתי דיבת רבים יש להשיב על זה מכמה טעמי תריצי חדא כי הרבנים הנ"ל רבני מתא אשר היו באותו זמן בודאי כי ידעו והכירו בשוחט הנז' שלא היה שום דופי כי קימ"ל חזקת חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו כמ"ש בע"ז מ"א ועירובין ל"א ונדה ט"ו ועמ"ש בס' גופי הלכות אות רמ"ו יע"ש. וכבר מהרשד"ם בתשו' חאה"ע סי' טו"ב הרחיב הדיבור והוכיח במישור שאין מקום להרהר אחר מעשה ב"ד שהתירו

איזה דבר בראיות מרובות ובפרט אם נתנו לו כח ורשות שיהיה הוא הדיין בדין ההוא וסילקו את עצמן מאותו הדין כי אין מקום להרהר עוד בזה יעש"ב:

וכן ראיתי להרב גו"ר חיו"ד בכלל א' סימן א' דפ"ד ע"ד בענין הכשר שוחט שכתב וז"ל דכיון שיצא הדבר מתחת יד ב"ד חזק' שעשו כהוגן יע"ש. א"כ ה"ן כיון שיצא היתר שחיטה שוחט זה מתחת יד הב"ד כאמור בודאי שעשו כהוגן ואין להרהר עוד בזה כלל והוא ברור. ומ"ג דקי"ל בש"ס ובפו' ב"ד בתר ב"ד ל"ד (ע"כ הוא מה שהביא בס' נ"ל ריש ח"ב) והוא תימא על הרב ועצום הפוסק נר"ו שהרבה בראיות לומר דב"ד בתר ב"ד ל"ד ומה גם בקבלת רבנות דנלכד ברשות נח"ש להחזיק גזרתינו שלא להיות שוחט מתא ככתוב בד"ק ואיך נעלם ממנו כ"ז תוך כדי דיבור והרהר אחר גזרת מלך מוה"ר הפרד"ס ז"ל ולא זכר מכל דבריו הכתובים לפניו לאשר ולקיים גזרתינו והוא פלא וצ"ע. וא"ת שהרי אפסיקא הלכתא לדידן דאם עברו ודייקו וראו שיש להשיב על פסק דינם משיבים כאשר הכריח הרב הגדול מ"ז ז"ל בחק"ל חח"מ ח"א סימן פ"ד וכמו שהארכתי גם אנכי בעניותי בס' סמיכה לחיים חאה"ע סי' ט' ובסה"ק חקקי לב ח"א חיו"ד סימן מ"ז כמו שיע"ש כאן בנ"ד כבר דקדקנו ודרשנו וחקרנו ככל הבא מידינו ולא שמענו ולא ראינו דבר בצד מה לפוסלו להשוחט הנז' מכל אלו הערעורים שערערו עליו מזה שנים רבות קודם שנטל סמכה כי לא יש בהם שום עדות ברור ולא קול בקלא דלא פסיק כדינו. וכיון שכן הרי השוחט זה כשר לשחוט ולבדוק ומ"ג למ"ש בשם תשו' הרב מהר"י צאייאח ז"ל כי דוקא כשנחשד בדבר ג' פעמים או יוצא קול וכאן לא יצא עליו קול ולא נחשד בשום חשד בבירור. ובהיות טוב חייבתי להשוחט הנז' שיקבל מחדש תשו' גמורה דהיינו שילקה מלקות מ' וגם לקבל עליו דברי חברות וקצת תעניות ולהתנהג ביראת ה' כל היום וכן עשה שלקה מלקות מ' כדינו וגם קבלת דברי חברות וגם קבלת התעניות כאשר יושת עליו ובכן אין מקום עוד לערער על השוחט הלזה וכל האוכל משחיטתו ובדיקתו סמוך לבו לא ייראַ.

ואמת יהגה חכי כי קודם שהתחלתי לכתוב בענין זה שלחתי כתב למעלת הרבנים ארבעה מלכים וזה נוסחא. אחרי שים שלום טובה וברכה זאת מאיתי מול פ"ק למסור מודעא בשמים ובארץ כי בענין החר"א חזן הי"ו לפסוק דינו להכשירו או לפוסלו הגם כי סמכו כוללות העירה יע"א עלי לכל אשר אומר להם כי הוא זה עכ"ז לא מלאני לבי לדון דין זה יחידי וצירפתי עמי לרו"מ העי"א ולבטל דעתי נגד הרוב וכאשר נתחייבתי אני (בחותימת) [בחתימת] ידי. וגם המה נתחייבו בחתימת ידם ככל האמור והנה בעתה כי רו"מ העי"א רוצים להשמט עם שלעד"ן שאין מקום להסתלק ע"פ הדין מכמה טעמי

תריצי כמבואר בש"ס ובפוסקים ז"ל מ"מ איני אומר קבלו דעתי והן רשאים ולא אני זו בלבד אני אומר להם שאם באולי אחרי שאשא ואתן בדברי הפוסקים ז"ל כפי מה שיורני מן השמים ויצא החר"א חזן הי"ו זכאי בדינו ואהיה מתיר לכל עם הקהל שיאכלו משחיטתו ובדיקתו. ואם לפי דעתם העליון יש איזה פקפוק לפוסלו ואינם מודיעין לי מה בידי לעשות אחרי כי כבר בקשתי לבטל דעתי נגד דעתם כדי לברר האמת במה שהוא אמת והם נשמטים ואם ח"ו יהיה איזה מכשול בדבר ע"פ הדין ולפי האמת עליה דידהו ליהדר ואני את נפשי הצלתי ובכן שלומם יסגא לעד והיה זה בש"א לחדש סיון שנת למע"ן תחי"ו והיה זה שלום ממני

החבי"ף ס"ט.

ותשובתם בא אלי כלשון זה אחרי דשו"ט כרוב גודלו הנה אנחנו באים באר"ש די השיב לו על מה שכתב בכתבו דלפי דעתו דעת עליון אין מקום לנו להסתלק מן הדין כמבואר בש"ס ובפוסקים. התשובה לזה דחד מינן כמהר"ח נר"ו חיים עד העולם הא ודאי טעמו ונימוקו עמו לאשתמוטי נפשיה משום דבר שנתחדש אחר החתימ' מפני היראה מדברי אהרן קדוש ה' ז"ל כנודע ונשמרתם מאד לנפשותיכם כתיב ופירוקא לסכנתא ליכא ודבר זה מתבאר שפיר ממ"ש הטור ש"ע ח"מ סי"כ. ומדברי מרן החבי"ב בכנה"ג ז"ל שם דאפילו דיין קבוע ומושכר לציבור מצי לאשתמוטי נפשיה מפני הסכנה וכ"ש סכנת שמים ח"ו. מאן מוכח רבה בר נחמני מוכח. ובספק מציאות סמכינן אדברי צדיק בשעת סילוקו מן העולם. כמבואר בספרי דבי רב ז"ל. ומה גם דבלא"ה כשהפצרנו ללמוד על ענין סיר'א כבר היינו תלוים בספק לסלוקי נפשין מפני סירובו של מעלת אהובינו רב הונא חברין נר"ו שאמר להסתלק פעמים שלש. וכיון שנסתלק אחד יכולים כולם להסתלק כנודע ועל מ"ש דאם לפי דעתם וכו' עליה דידהו ליהדר. ואני את נפשי הצלתי. תמהנו אם יצאו דברים אלו מפה קדוש כמוהו צוף דבש ונופת צופים ומכירים אנו בטיב מזגו שאין דרכו בכך שאפילו עד שבא להעיד קמיה מר ניהו רבה נר"ו על דנא פתגם לא הגזים עליו כל כך כמו שהגזים עלינו ולא אמר עליו כי אם שיאמר על נפשו ועל יהודתו ותו לא ואנחנו למה נגרע. כ"ש דקים ליה בגוון דאנו מקבלים דבריו בלי שום הגזמה ודיבורו הקל היא גופה גזרה. ובפרט במקום מצוה ואל תמנע טוב. ומה גם דלא היה לו לכתוב דברים אלו בפעם ראשון. ועל גוף השאלה אם אנו יודעים איזה פיקפוק לפוסלו: **הנה** כה מבטינו שכעת אין כאן פיקפוקים מחודשים כל כך רק מה שנשאנו ונתנו עמו פה אל פה באנו להזכירו כאן במכתב בתוספת נופך להיות לזכרון בין עיניו בעת פסק דין. והם קצת עדויות שצריכים בירור על ידי איום וגיזום וחקירות ובדיקות כהוגן וכדחזי

שרוב העדויות נתקבלו לפניו האחד עדותו של ח"ר רבינו דאנון הי"ו שהעיד שכל הימים שהיה שם וכו' וכו' כאשר סיפרו למר ניהו רבה נר"ו משם הח"ר משה ן' עזרא הי"ו וא"כ איפה מר ניהו רבה נר"ו ישלח אחריו ויקראהו לרגלו ויפחידהו ע"י איום וגיזום כדחזי. ועדות שחוק בקארטין (משחק בקלפים) בתוך העיר בקרב ימים שעבר על חרמי ציבור ולא היו ימים מועטים שהוכרז החרם הלזו בציבור בב"כ ובב"מ (בבתי כנסיות ובבתי מדרשות) וכאשר יעידון יגידון ה"ח הי"ו שכך שמעו מפי האיש העד מסל"ת וגם לזה יעמידהו בפניו להעדפא בעלמא שיעיד בפניו על האמת. ועוד עדות אכילה בט"ב פירה אחת בפרהסיא בהיותו בריא גם זה צריך חיקור ועוד עדות שלכם בגדי אשה תוגרמית בפני רבים ועבר אלאו דלא ילבש גבר ש"א (שמלת אשה) ושכב איש אותה לעיניהם ופשי' מידי הרהור לא יצא לא הוא ולא העומדים שם. וכ"ז מלבד המעשה דתירי'א כידוע. וגם נשמע שזה שנים הלך אצל המינים ביוש"ק ולפי מה שהוגד לנו מפסק רבה דעמיה מני"ר נר"ו הא מילתא חמיר טפי מע"ז דשאני מינות דמשכא. וגם זה צריך חקירת חכם אם כנים הדברים גם כ"ע ידעי שהשליך הספר מידו בתוך קהל ועדה מתוך כעס:

והנה על עדות סיר'ה אם יכשר בעיני דמני"ר נר"ו לדונו דלא שייך בזה ב"ד בתר ב"ד ל"ד מטעם די"ל דהב"ד הראשון לא היתה לו ידיעה בכ"ז וכמו שכ"מ מדברי הפ"מ ז"ל ח"א סימן מ"ד ועוד שם בסי' מ"ה ועוד בה דאיכא חי' טובא בפרט זה דיש מהם דמועילים לנ"ד וכאשר המה באו בס' הנ"מ אחי וראש להרב השלם ר' חיי"א ז"ל. וגם מני"ר נר"ו חילק שם בחתימתו חי' אחר בשם תשו' הרא"ש ז"ל כעין מש"ל ע"ש וא"כ ה"נ י"ל בנ"ד דמני"ר מעלת הרב המופלא הפרד"ס ז"ל לא ידע מענין כשרות או פסלות החר"א הנז' וכמו שכ"מ מתוך דברי השטר הסמיכה שלא דיבר כ"א ע"ע (על עצמו) דהחר"א הנז' שהוא בקי ואומן וכו' וסמך ידו עליו עפ"י עדות השוחטים הי"ו וכ"מ ג"כ ממ"ש שדברי סמיכתו ל"נ אלא להעדפא וכו' ע"ש וכמובן.

והשתא דאתינן להכי הבא נבא לעדות הריו"ט דאנון הי"ו שהעיד על החר"א הנז' שאכל נבו"ט בעיר סירה דהגם דאח"ך שאל ממנו כת"ר נר"ו על החריו"ט (הריו"ט) העד הנז' אם גם הוא אכל והשיב לו שגם הוא אכל באונס מ"מ לא משום זה הוא פסול לעדות הראשון דקימ"ל אין אדם מע"ר וכשר לעדות וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב מהלכות עדות ה"ב ע"ש וכ"פ הריב"ה ז"ל בח"מ סי' כ"ב ובש"ע שם ס"ה דכשר לעדות כיעויין בש"ך ז"ל שם סק"ה ע"ש והשתא הכא בנ"ד אתיא מק"ו דהתם הגם דבתחי' הודה ע"ע שאכל נו"ט כשר לעדות שאח"כ כ"ש בנ"ד דבתחי' העיד על אחרים ושוב ע"י וכמ"ש התוס' בכתובות י"ט ע"ב והר"ן ז"ל שם וכמ"ש התוס' בכתובות י"ט ע"ב והר"ן ז"ל שם וכיעויין

בהרב החבי"ב ז"ל בח"מ סימן פ"ב בכללי הקי"ל אות ק"ח ע"ש ואפי' אם בנ"ד היה אומר הב' דברים בב"א אפי"ה הוה פלגינן דיבוריה וכמ"ש התוס' בכתובות י"ח ע"ב ד"ה ואין וכו' ע"ש וכ"כ הריטב"א ז"ל שם וכ"מ מדברי הרא"ש שהביא מרן ז"ל בב"י ח"מ סי' ג"ל סע"א וכן מדברי מהרימ"ט ז"ל ח"א סי' חל"ק דלא כמ"ש מהראנ"ח ז"ל ח"א סימן מ"ה וכיעויין בהרב החבי"ב ז"ל שם סי' ל"ד הגה"ט אות ע' ובהי"מ ז"ל בכללי הדינים סי' תקכ"ד עי"ש. והגם דבנ"ד הוי ע"א בהכחשה שפיר דמי וכמ"ש מוה"ר הגדול מהרי"ח ז"ל ביו"ד ח"א סי' צד"ק ע"ש וכ"כ הרב השלם מהרד"ח נר"ו בת' הנדפסה בס' אחי וראש סי' ג' חיו"ד ד"ט ע"ש והגם דבנ"ד שמענו באומרים דהחר"א הנז' הי"ו הוא אומר על הח"ר רבינו הנז' שהוא היה רוצה לילך אל הזונה ושהוא החר"א לא אכל נו"ט כלל מ"מ כ"כ דע"א בהכחשה לענין זה ומ"ש סתם אפי' בכה"ג מהני ולא יהיה ספק לדידן מ"מ מספק פסול מ"ג בהצטרפות האומדנא דגילח את זקנו תמן בסיר"ה ובא לכאן בזקנו מגולחת כידוע והוא איסור די"ב חמשה לאוין דמסתמא מאן דעביד הא עביד הא עיין להרב צבי ז"ל סי' ג'.

ומה גם דאיכא קול ג"כ וכבר כתב מוה"ג ז"ל שם דבאומדנא או קול נפסל וא"כ כדי להיות כשר לשחוט בעינן תשובה חמורה דפז"ב (דפרק זה בורר) ואפי' אם אכילתו היתה משום דלא מצא בשר כשירה וכמ"ש מוה"ג ז"ל שם סי' קנ"ד ע"ש והגם דרש"ל ז"ל כתב בת' סי' ב' וביש"ש בפ' ג"ה סי' ט"ז וטו"ב דבזה"ז לא בעינן תשו' דפז"ב דסגי ליה בקבלת סיגופים ותעניות וכיוצא ע"ש מ"מ רוב רבני האחרונים ז"ל בתשו' נראה דחולקים ע"ד וכמ"ש הד"מ ז"ל חיו"ד סי' א' והמ"מ ז"ל חיו"ד סי' ג' ע"ש וכ"מ מדברי מה"ג ז"ל שם בכל הנהו סימני בסי' קי"ט ומהריב"ל ז"ל ובסי' קכ"ז דבכולם כתב דבעינן תשובה דפז"ב ולא הזכיר דברי רש"ל הנז' וכ"מ יותר ממ"ש בסימן קמ"ט ע"ש בכל דבריו. באופן דמכל מ"ש מתבאר דגם בנ"ד בעינן תשובה דפז"ב. והא ידעינן ליה דלא עבד כה"ג כ"ז לפום ריהטא דאילו לפי האמת נראה די"ל דכ"ז איירי באדם שכבר הוא שוחט ואכל נבילות וכיוצא אז הוא דצריך תשו' דפז"ב כדי לידע ולהודיע דכבר חזר בו לגמרי משא"כ בנ"ד דכפי הנשמע באותו הזמן שהיה בסיר"ה לא היה שוחט כ"א אח"כ בכה"ג נראה דאם עשה תשובה הראויה לו הכתוב בס' יסוד היראה ז"ל ובשאר ספרי דב"ר ז"ל סגי ליה להיות שוחט אח"כ דכקטן שנולד דמי.

אלא דמ"מ אהני לן לעדויות דאחר שהיה שוחט וגם לעדות דסיר"ה גם בכה"ג בעינן שיתברר שעשה תשו' עפ"י ב' עדים כדי להיות כשר לשחוט וכאשר מתבאר מדברי מוה"ג ז"ל שם סי' קצ"ג בסוף התשו' ומ"ג דהח"ר רבינו הנז' העיד על החר"א הנז' שחילל

ש"ק כל ימיו שהיה בסיר"ה בשתיית המעלה עשן וכיוצא דבכה"ג יש לו דין מומר כמ"ש הש"ע ביו"ד סי' ב' ובסי' קי"ט דמומר לחלל שבת הוי מומר לכל התורה כולה ושחיטתו נבילה ע"ש דודאי בכה"ג כדי להתכפר עצמו וכ"ש להיות שוחט צריך שיעשה תשו' גמורה מלב ומנפש תשו' הראויה לו כדין מומר דהגם דבחילול שבת בשוגג כ"כ בס' הלבוש בא"ח ובהחבי"ב ז"ל שם וכן בס' יסוד היראה ובשאר ספרי דב"ר ז"ל סדר התשו' שיעשה בכך וכך סיגופים וכיוצא מ"מ זה שהיה במזיד ודאי דחמיר טפי ובעיא ליה תשו' דמומר:

והנה תשו' הנז' כבר באה ונהיתה במוהה"ג ז"ל בחק"ל הנ"מ במ"ב חאה"ע סי' ו' דכתב דבעי' תשובה ומלקות בב"ד וקבלת דברי חברות בפניהם וגם קבלת תעניות מה שיגזרו עליו שיתענה וכו' ע"ש בד' פ"ו ע"א ומ"מ נר' דאם סדר התשו' הנז' יתברר בעדים דעשאה באותו זמן אחר שבא מסיר"ה קודם שנעשה שוחט אז מהני ליה תשו' להיות שוחט אח"ך משא"כ אם לא יתברר בב' עדים דעשה כן בו בפרק כ"א דעתה רוצה לעשות התשו' כדי להיות שוחט מתא הא פשיטא דלא מהני ליה כמ"ש מוהה"ג ז"ל שם סי' קצ"ג דאע"ג דלפוסלו סגי בעד אחד מ"מ להכשירו בעי' ב' עדים ע"ש וכ"כ במ"ב שם דפ"ו ע"א. כ"ז דברינו ע"ע שלשעבר איכו השתא נבא לדבר על מה שנמצא כתוב בכתב ידו של הרב חיי"א ז"ל וז"ל ובנ"ד העידו על השוחט הנז' שדיבק נייר בליל ש"ק ואין לך אדם שלא ידע שזה חילול שבת עיין תשו' מרן ז"ל אה"ע ד"ד ע"ב ד"ה ובעדות עכ"ל ועדות זה היה אחר שהיה שוחט דהיינו בקרוב בש' התר"ח כידוע דודאי חמיר טפי וצריך שתהיה תשובתו ככל מ"ש לעיל ועוד כתוב שם וז"ל והנה בנ"ד מלבד שחילל שבת בפרהסייא כמה פעמים וכו' עוד זאת אפי' לא היה אלא פ"א פסול לשחוט כמ"ש הש"ך סי' ב' סקי"ח דכן הוא העיקר עכ"ל.

עוד כתוב שם וז"ל אך בנ"ד דאיכא עדות גמור שחילל שבת וכו' לא בעי' מועד לכך דחשיב כאילו עובר על כל התורה כולה וכו' דאף בפעם אחד שחיטתו פסולה כמ"ש במקום אחר עכ"ל. ולפי"ז דינו כמומר ובעיא תשו' חמורה הראויה לו כמש"ל וגם בעי' דיעשה אותה קודם שיתמנה להיות שוחט דבלא"ה הוי תשו' של רמאות ולא מהני וכמ"ש הרשב"א ז"ל בתשו' סי' תרל"ב וכ"כ מהריב"ל ז"ל ח"ג סי' ל"ט ומהרימ"ט ז"ל חיו"ד סי' ט"ו והפר"ח והפרי תואר בסי' קי"ט וכ"כ הרב בני אברהם ז"ל סי' ה' ד"ה עש"ב ונ"מ לפי"ז דאפי' אם יעשה התשובה בשלימות על מנת שיתמנה לשוחט לא מהני כ"ש אם לא יעשנה בשלימות אלא שיתחיל בו קצת כגון לעשות קצת סיגופים ותעניות עד שישלים התשובה אחר שיתמנה לשוחט דודאי דלא מהני כלל ולא דמי

למ"ש מוה"ר חק"ל ז"ל במ"ב שם ד"פ דשו"ט בזה אם התחלה תשו' במומר מהני דהתם איירי להכשירו לעדות וכיוצא לדונו כדין ישראל וכנ"ד משא"כ להכשירו להיות שוחט וכמו שכן מש' ממ"ש שם דפ"ו ע"א ע"ש. ויותר מזה החמירו הפר"ח והריב"א ז"ל לפי מה שהבינו בדברי הרשב"א דבעינן דראינוהו דואג ומתאנח קודם שהעבירוהו ע"ש והגם שמוה"ג ז"ל בחק"ל יו"ד ח"א סס"י קנ"ב כ' ע"ד דאינו מוכרח מ"מ מדבריו ש"מ דעכ"פ גם הרב יודה למ"ש הרשב"א ורבני האחרונים ז"ל דבעינן דיעשה תשו' שלא ע"ד להחזירו לאומנותו שכן משמע להדייא וז"ל וגם כבר נתבאר דכי בעינן תשו' חמורה בטבח דח"מ או במזיד וכו' אבל בס' טריפה יש לתלות בשוגג ומחזירין אותו בקד"ח וכו' ה"ד כשעשה תשו' בלי ערמה ונתברר לנו שעשה תשו' גמורה אבל בלא"ה אין מחזירין אותו דחיישינן להערמה כמ"ש הרשב"א ומהרי"ט וכו' ע"ש. גם ההיא חומרא שיהא דואג ומתאנח קודם שהעבירוהו חייש לה כל שאינו שעת הדחק ויש אחרים מומחים ע"ש ונ"ד עדיף טובא ולא הוברר לנו שהיה דואג ומתאנח בשום זמן כ"ז על העדויות שבצייוני הר' חיי"א ז"ל ברם על שאר העדויות שנתחדשו עכשיו צריך שיחקור אדוניר"ם נר"ו עליהם היטב דאיכא בינייהו חילול שבת התמו' דדינו כמש"ל. ועדות שחוק הקארטין שהועד ונתברר כנז' שעבר על החרם אחר שהוכרז בקרב ימים דיש חרם הקדמונים ז"ל בזה ושמיעת קול מהליכתו למינים דודאי נראה שתשו' קשה כיון דמינות חמיר מע"ז כנז':

ועל הכל דיש להבין בענין זה דמאחר שהסכימו כבודם רבני מאוותא נר"ו שלא יהיה שוחט מתא בשום אופן מי יכריחנו עכשיו למנותו עפ"י תנאים דאפ' במשך זמן יתבטלו התנאים ונשאר שוחט כשאר שוחטי מתא. דהן אמת דהרגנו"ר ז"ל חיו"ד ז"ל כלל א' סי' ח' כ' בנדונו דכשר לשחית בהצטרפות שוחט אחר עם החשוד ע"י שיבדוק וכו' מ"מ הרי בא רעהו וחקרו הר' מהר"י הלוי ז"ל בסי' שאחריו וחלק עליו וכ' דבעי שנים חוץ מהחשוד ע"ש מלתא בטעמא והיא גופה שייך בנ"ד כיון דלפי הסכמת עירנו יע"א אין שוחט יחידי אפי' כשר רשאי לשחוט ולבדוק כידוע וא"כ בחשוד בעינן שנים בלתי החשוד ועוד דהרי כתב מוה"ר ז"ל בחק"ל סי' קצ"ד דע"כ לא התירו ע"י בדיקת סכין ול"ח שישהה וידרוס היינו בדרך עראי אבל למנותו לשוחט ובודק קבוע לא שמענו שהרי פיסולי שחיטה שכיחי ופעמים עביד ולא אדעתיה דאי עביד הרי נחשד להאכיל ע"י ח"מ ואיך נתיר לו בדבר המצוי ורגיל בקבע וכו' דלא עבדינן תקנתא וכו' ע"ש שדעתו ד"ע שלא להתיר לשחוט לבדו והסכים לו' ברוך עמי מצרים והת"ח שלא שמעו התר זה והעבירוהו דמתבאר מדבריו דלא נראה בעיניו שום תקון וא"כ בנ"ד דמעיקרא פסלו אותו לציבור וה"ט משום קבלת העדות שקבלוהו וגם עפי"ד מוה"ר הגדול חק"ל הנז' דש"מ

דחששו לחששת פיסול בחר"א הנז' א"כ לא זכינו להבין איך חזרו עכשיו והתירוהו ע"י בדיקת הסכין למנותו על הציבור כיון דמוה"ר שם כתב דגם כה"ג לא מהני עוד לנו להודיע דאם ע"י כל אלו ההוכחות השוחט הזה אינו מוחזק בכשרות. באנו למ"ש רחימא דנפשין מע' כמהר"ח מזרחי נר"ו בסו' הפסק משם הרש"ך ז"ל סי' קי"ט סק"א דבטבח יש להחמיר טפי משאר איסורין דאפי' סתם אדם לא אתכשר ובעינן שיכירו אותו שהוא מוחזק בכשרות ויראת שמים וכ"כ רש"י ז"ל בס' הפרד"ס דכ"ח ע"ב וז"ל וראוי השוחט להיות יר"ש ות"ח וכו' וכן הסכים עמו הרפ"ח ז"ל שם הרי שצריך שיכיר בו שהוא מוחזק בכשרות ויר"ש הא למדת ששחיטת ע"ה ומי שאינו יודע יר"ש אינה כלום וכו' ע"ש וכיוצא לזה כתב מרן ז"ל בב"י סי' א' משם ר' יונה ז"ל וצריך לחקור ולדרוש ולהעמיד הדבר על מכונו באופן המועיל המספיק לידע ולהודיע מפי אנשים כשרים אם מוחזק בכשרות בכל ענייניו:

ואחר כל זאת מי הוא זה ערב את לבו לגשת למנותו שוחט לרבים בעיר גדולה של חכמים ושל סופרים ומיראי ה' וחושבי שמו מאחר שכתב מרן מלכא מוה"ר הגדול חק"ל ז"ל סי' קנ"ו דרל"ד ע"א ובשאר דוכתי דלמנותו לרבים ודאי דאסיר וכו' והטעם דאין לרבים ליכנס אף בס' משהו של פיסול ע"ש דיליף הכי מת' הרמב"ם ז"ל בס' פאר הדור סימן קי"ב. והיכי ניקום ונעביד איסורא דנפק מפומיה דמרנא ורבנא מארי דאתרין זצוק"ל בלי שום צורך. וכ"ש דשבח לשם יתברך יש לנו שוחטים מושכרים לציבור מומחים לרבים וכשרים בלי שום פקפוק וגם הם ת"ח. ועוד כ"ש דהאיכא כמה בעלי בתים וכמה מהת"ח הי"ו מוחים טובא שאינן מרוצים במינויו כלל. ועוד יש מוחים אחרים ביד חזקה מדלת העם ושמענו משמם שאומרים שאם ישחוט חר"א הנז' ה"י שיסלקו חק הגאביל'ה (מס עקיף) מעל הבשר ויהיה ח"ו חרבן עולם לבק"ח (לבקור חולים) ולצינו' ולבית החיים וכיוצא דפשיטא דבכה"ג דהוי מילתא דאיסורא אפי' יחיד מוחה דאעיקרא אסור למנותו כמ"ש מוה"ר חק"ל ז"ל ועדיפא מינה אשכחן גבי ש"ץ דקיל משוחט כמ"ש הרא"ש ז"ל כלל ח"ן סי' ד' וכן שאר הפוס' ז"ל. ואפי"ה מצאנו ראינו להרב מוהריק"ו ז"ל שו' מ"ד ורבינו שמחה ז"ל והרב מ"ץ ז"ל ח"ב סי' ע"ז דאפי' יחיד יכול למחות ולעכב החזנות ולו' איני חפץ שיהיה זה ש"ץ ע"ש ולהרב מג"א ז"ל סי' ג"ן כ"ש בשוחט שמאכיל בשר לרבים דאפי' יחיד מצי למחות מדינא מטעם דלא ניח"ל דליספי ליה מידי דאית ביה נדנוד איסור. וכבר אמרו המוחים בפי' שאפי' יכשירוהו עפ"י הדין לא יאכלו משחיטתו משום מאי דקימ"ל בגויה ומי שמע כזאת מי ראה כאלה דמפני קצת תקנה דיחיד דבלא"ה כבר תיקן ענייניו עם מע' השוחטים הי"ו לא ניחוש לתקלת הרבים עיר

ואם בישראל להאכילם בע"כ ס' נדנוד איסור וכ"ש שכבר רוצים (להוציף) [להוסיף] לו על קצבתו כמו ששמענו כן ואפי"ה רוצים לעשות הפך דברי עט"ר מוה"ר הגדול מ"ז זצוק"ל. ומ"ג דימשך מחלוקות רבות ושנאות איש מראהו וליטע ביניהם איבה ותחרות ח"ו ולשלח מדנים בין אחים משפחות מתגרות זו בזו ואין מתארחים זה אצל זה בעת שמחתם כאשר כן שמעה אזנינו. עד הנה דברנו וערכנו לפני הדרת קדשו נר"ו את כל אשר ידענו מענין זה הן מפאת העדויות והקולות שנשמעו עליו הצריכים בירור מספיק כנז' הן מפאת אשר קרינו קצת בענין זה בנחיצה רבה כחותה על הגחלים ובזה יצאנו י"ח שמים וחובת בריות לגלות אזן מוה"ר מני"ר נר"ו ומעתה נקיים אנחנו. ואדונינו חיים ומלך נר"ו כי המשרה על שכמו לו יאתה להבין ולהורות כאשר יורוהו מן השמים וקהל עדתינו עליו יסמוכו ועיני כל ישראל עליו להורות להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון וברוחב מבינתו ועוצם חסידותו ביראה פנימית אשר בו יעמד על המשמר לחקור ולדרוש היטב בכוחו הגדול ובידו החזקה ובאיומים וגיזומים והיה ה' עם השופט להורות לפניו מעגלי צדק ומשפט ומישרים וצור ישראל יצילנו משגיאות אכי"ר. ובוחן לבות וכליות יודע תעלומות לב הוא יודע כי לא נטפלנו בענין מחמת שנאה ח"ו רק מפני פחד ה' ומהדר גאונו דוקא בלי שום פניה. כי ראינו פסק ערוך ע"ע זה לפוסלו מלבד מה שנשמע מפי מגידי אמת שכתב הרב חיי"א ז"ל בסו' ימיו פיסקא דדינא בא בארוכה עד"פ לפוסלו לגמרי ואין לו תקנה ושמענו עוד מפי מגידי אמת שחרה אפו הרבה על אחיו כמה"ר רפאל הי"ו על אשר שלח כתב לאיידין בלתי ידיעתו והפליא לעשות ולדבר עליו וגם טרח וכתב לאורלה יע"א להזהירם שלא יאכלו משחיטתו וקצת מהם נמנעו מלאכול מחמת ציוויו. ועוד שמענו כי טרח עם מע' השוחטים נר"ו ע"י כמהר"ח הלוי נר"ו לקושרם היטב שלא ישחטו עם הנז' כלל ואח"כ דיבר עם אחד מאוהביו הי"ו וכה א"ל יהא סמוך לבך בטוח אל תירא שכבר נתקשרו השוחטים בקשר אמיץ שלא לשחוט עם הנז' כלל. גם שמענו מפי דובר אמת שאמר כמהר"ן אריאס נר"ו לג' אנשים מהוגנים זה ימים מועטים בהיותם בביתו שהוא אינו אוכל משחיטת הנז'. אשר בזה יובן שיודע שום דבר עליו שראוי שלא לאכול משחיטתו. ואפי"ה הוא טורח למנותו לשוחט אתמהה. וכזאת ג"כ יבחן על אשר אמרו בפנינו שבזמן הרב חיי"א ז"ל ישבו לבודקו בבדיקת הסכין והרב חיי"א ז"ל שלחו למקולין במקומו ומי יודע מה היתה כונתו ואפי' דמה שישב לבדוק סכינו ה"ט דמורא עלה על ראשו פן ישתרבב המחלוקת כדמעיקרא ויגיע בזיון למוה"ר מר אביו ז"ל וגם נזק לכל עם הקהל כבתחי' וכלפי לייא ימנוהו ביד חזקה גם במקולין ואמר מוטב שיהיו שוגגין ומה ששלח למהר"ן נר"ו על בדיקת הריאה

ל"מ מידי די"ל דבדרך הקנטה ולשמוטי נפשיה הוא דעבד. ור"ל שהוא יבדקנו וליה לא ס"ל וידיו מסולקות וע"כ אלה כבר אנחנו היינו מסולקים מהענין והסחנו דעתינו ממנו ואיש לדרכו פנינו. לכן עתה שבנו בשורותיים אלה להשיב מפני הכבוד כי היתה עלינו יד הקדש ממוה"ר מני"ר נר"ו להכריחנו להגיד לאדוניר'ם נר"ו את כל אשר ידענו וכתבנו כ"ז כי לפק"ד כל הדברים שנשמעו עליו לא יהא אלא ס' וקול בעלמא ואין כאן שעת הדחק והאיכא שוחטים בעירנו גדולים וטובים ממנו שלי"ת כי כן אנחנו חותמים בתפלה לפני אל עליון יה"ר שלא תצא תקלה מת"י וה' יהיה עמו מעולם ועד עולם אכי"ר. ע"כ הגיע דבריהם דרבנן טובים השנים מהם העי"א.

וזאת תשובתי על דבריהם פתח דבריהם כתבו וז"ל הנה אנחנו באים בארש"ש די השיב לו על מ"ש בכתבו דלפי דעתו דעת עליון אין מקום לנו להסתלק עפ"י הדין כמבואר בש"ס ובפוסקים.

התשובה לזה דחד מינן כמהר"ח נר"ו חיים עד העולם הא ודאי טעמו ונמוקו עמו לאשתמוטי נפשיה משום דבר שנתחדש אחר החתימה מפני היראה מדברי אהרן קדוש ה' ז"ל כנודע ונשמרתם מאד לנפשותכם כתיב ופירוקא לסכנתא ליכא ודבר זה מתבאר שפיר ממ"ש הטור וש"ע ח"מ סי' י"ב ומדברי מרן החבי"ב בכה"ג ז"ל שם דאפי' דיין קבוע ומושכר לציבור מצי לאשתמוטי נפשיה מפני הסכנה וכ"ש סכנת שמים ח"ו מאן מוכח רבה בר נחמני ובס' מציאות סמכינן אדברי הצדיק בשעת סילוקו מן העולם כמבואר בספרי דב"ר ז"ל עכ"ד.

וכשאני לעצמי איני רואה שום הכרח מדברי אהרן קדוש ה' ז"ל כדי שיסתלק מוהר"ח נר"ו מדין זה כי ארבע עדים מרשומי הח"ק של בק"ח הי"ו שבאו להעיד לפנינו ובתוכם היה ג"כ מהר"ח הנז' בעת קבלת עדות זה מכל הדברים שדיבר בעת סילוקו המנוח הנז' מלבד כי לא מצינו בהם שום משמעות ואחיזה להבין מדבריו כי הוא אמר שיסתלק כמהר"ח נר"ו ממינוייו ממה שנתחייב בחתימת ידו להיות יושב ולומד ולדון בדין זה עם ג' רבנים הי"ו ואני הצעיר עמהם ולילך אחר הרוב כפי מה שיורונו מן השמים אלא אדרבה ממה ששינה ושילש בדבריו לו' כי יהיה מהר"ח הנז' במקומו ולא יזוז ממקומו זה מורה בהדיא שציוהו שיהיה במושב זקנים לדון עמהם ולא יסתלק ממנוייו זאת ועוד כי אם היה שאמר כן בפירוש היה מקום להם לפי סברתם לחוש הגם דלדידי אינו כן לפי הדין אפי' אם היה אומר כן בפירוש כאשר אבאר אכן מאחר שלא אמר כן בפי' מה מקום יש להם לחוש והרי מצינו דוגמא לדבר כי אפי' למ"ש בגמ' ופסקוהו הפוס' והטור ומרן בש"ע סי' רנ"ב סעי' ב' דמצוה לקיים דברי המת אינו אלא כשמצוה בפירוש ולא

ממה שנראה מתוך דבריו כמ"ש הריב"ש סי' ר"ז ומוהר"א ששון סי' ב' והביאוה הרב כנה"ג שם הגב"י אות כ"ג יע"ש וכ"כ מהרד"ף בס' מכתם לדוד חח"מ סי' י"ד דר"ג ע"ב דכיון דבדברי המת לאו בפירושא אתמר אין כח לחייבו והביא דבריו הרב מטה שמעון שם הגב"י אות ט"ז ועיין מ"ש מ"ז הרב הגדול ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"ב סי' מ"א וכאן לא יש אפי' למטוניהו דברים בפי' כ"א מה שרצו ללמוד מפירוש דבריו. ועוד כי כיון דיש בדבריו דמשתמע לתרי אנפי שיסתלק ולא יסתלק א"כ אין ספק בדבר שיש לנו למנקט ולהכריע הצד השוה עפ"י הדין שלא להסתלק ממינויו אחר שנתחייב לדון בחתימת ידו ממה שמורה לאידך גיסא כי הוא ציוה שיסתלק שאינו מסכים לדין כלל.

והגם כי דברים אלו פשוטים וברורים מצאתי סמך וראיה לזה מתשו' הרב מהראד"ב בס' לחם רב סי' קס"א דכל לשון צואה שיש ספק בלשונו ראוי לאוקומי הירושה על מקומה על הספק ולבטל הצואה כיון דיש כאן ספק יעמוד הדבר על דין תורה יע"ש ה"ן נימא הואיל והדבר ספק אם ציוה שיסתלק מן הדין או לא הרי יש לנו לבטל הצד הנראה שיסתלק מן הדין ולמינקט הצד האחר שישאר במינוייו ועדיף טובא מנדון הרב כי התם מצד הספק הרי הוא בטל הצואה כמאן דליתיה והכא הספק עצמו כשנכריח הצד דמשמע שישאר במינוייו אינו סותר שום דבר וזה ברור. ומ"ג כי אחת מן הראיות שאבאר לקמן שאינו יכול להסתלק הוא ממ"ש בפ' חלק צ"א ע"ב באיסור המונע בר וכו' ומביא הגמ' ראיה מקרא דתורה ציוה לנו משה מורשה הרי דהתורה היא ירושה לנו וא"כ אוקמינן אד"ת הירושה דאורייתא שהיא לימוד התורה עצמה ולא למינקט משמעות דבריו המונע ירושה דאורייתא למנוע בר שהיא התורה.

וחוץ מזאת כי מעיד אני שמים וארץ כשהתחלנו לשאת ולתת ולדון בדין זה טרם כל קריתי להצדיק המנוח ז"ל שיטפל בדבר הזה כאשר היה רגיל בכל ענייני העיר להטפל בשביל מר אביו מורינו הרב המו' מ"ק נר"ו והוא חילה פני הרבה מאד באומרו שמורינו הרב מר אביו נר"ו הרי הוא זקן מאד א"כ כל מה שיאמר בדין זה יתלו הדבר על שמו והוא אינו רוצה שידברו עליו מאחד מב' הכיתות גם אם יצא כשר או פסול ובכן נומתי לו ופטרתי אותו. וא"כ איך יתכן דדבר שנצטער אותו צדיק בחיים חייתו שלא ידברו עליו בזה שיעשו הפך רצונו לו' עליו דברים אשר לא כן כי לא כיוין להכי כלל גם אמרתי לד' אנשים הללו שהם המעידים מכל הדברים שדיבר המנוח הצדיק ז"ל אם יש את נפשיכם שהבנתם מדבריו שום אזהרה על כמהר"ח נר"ו שיסתלק ממינוייו בדין זה והם השיבו כי בינם לשמים לא יש שום משמעות מדבריו שמורה שיסתלק מדין זה אלא אדרבה הם הבינו כי ציוהו שלא יסתלק זת"ד ולו יהי שהיה אומר כן בפי' המנוח הצדיק ז"ל בעת

פטירתו שלא ידון כמהר"ח נר"ו ויסתלק מן הדין ההוא מה שלא יתכן בעולם לו' לתלות זה בת"ח צדיק שיאמר בעת סילוקו מן העולם מה שהוא הפך הדין ח"ו ואפי"ה גם לפי דבריהם אם אמר מי צייתנא לקיים דבריו בזה מאחר שנתברר לדיין באותו הדין מכל הציבור והציבור נתחייבו בחתימת ידם לקבל עליהם מה שיפסקו עם הדיין הזה וחביריו ע"פ הרוב וגם הדיינים נתחייבו בחתימת ידם לדון ולגלות דעתם ע"פ הדין בינם לשמים והוא בכלל וכ"ז נעשה כדי להשקיט המריבה שלא יתרבה מחלוקות בישראל א"כ מה מקום פטור יש בשביל שאמר חכם או רב בשעת מיתתו שיסתלק מן הדין אחר שהציבור קבלו אותו לדיין בחתימת ידם וגם הוא נתחייב בחתימת ידו לדון בדין זה ולבוא על החתום להודיע לרבים מה שיורו לו מן השמים כשר או פסול ע"פ הרוב ואם על דבר הקל דבר שבממון כתב הרא"ם בתשו' כלל צ"ט והביאה מר בריה הטור בח"מ סי' קנ"ד שהיודע שיש זכות לש' חייב להגיד דעתו דאיכא מצות עשה משום השבת אבידה וכ"כ בתשו' הרשב"א ח"ב סי' ת"ד כמו שיע"ש. כ"ש בדבר איסור לאפרושי מאיסורא שהוא חלק כולו לגבוה סלקא וכדומה לזה הוכיח מהרשד"ם בתשו' חאה"ע סי' טו"ב דט"ו ע"ב שגם על דבר קל שהוא ממון אמרה תור' לא תוכל להתעלם כ"ש השבת נפש שהוא אסור כי נפש וכו'. ושם ביאר כי הדיינים שנתבררו לדון בדין הזה שאינם יכולים להסתלק מן הדין יע"ש וכן קרא כתיב בס' משפטים לא תהיה אחרי רבים וכו' ותרגם אנקלוס ולא תמנע מלאלפא על דינה מה דבעינך וגם רש"י אחר דברי התרגום פי' וז"ל אם ישאלך דבר למשפט לא תענה לנטות לצד אחר ולסלק עצמך מן הריב אלא הוי דן אותו לאמיתו יע"ש. ועיין להרב החינוך סי' ע"ז וסי' ע"ח והרמב"ם בסה"מ במ"ע סי' קע"ה ולאוין סי' רפ"ג שמתבאר מדבריהם שחייב החכם לומר דעתו וסברתו ולבטל דעתו נגד רבים וכדקימ"ל רוב דאורייתא יע"ש.

וזהו אפילו בסתם חכמים כ"ש וק"ו כשנתקבלו מן הציבור לאותו דין וגם המה נתחייבו בחתימת ידם ללמוד בספרי הפוסקים ולהורות מה שיורו להם מן השמים כשר או פסול מי שם פה לומר שיכול לחזור בו דאפי' למה שחקר מ"ז הרב הגדול ז"ל בח' חק"ל חיו"ד ח"א סי' פ"ה (ביחד) [באחד] שישב עם ב' או ג' ונשאלו בדין איסור והורו להתר והדבר תלוי בשיקול הדעת והוא אין דעתו כן אבל ידע שלא יחזרו בהם דשיקול הדעת שלהם היה להתיר אם חייב להגיד דעתו להם דאם יגיד יבטלו דעתו ויהיה חייב גם הוא להתיר. וי"ל דיוכל לעמוד בשתיקה וינהוג איסור בעצמו א"ד חייב להגיד דעתו כיון דכתיב לא תתגודדו ושתיקתו מביא לידי כך והביא ראיה מסוגייא דהוריות דף ג' ומסיק וז"ל אבל ג' שישבו ונשאלו בדבר איסור עכ"פ חייב להגיד דעתו והביא דברי הרמב"ן בסה"מ

שורש א' דחכם שידע שטעו ב"ד יש עליו לבא לפניהם ולומר טענותיו והם ישאו ויתנו עמו נראה דבכה"ג חייב להגיד דעתו להם יע"ש והרי אם בחכם שנשאל בדין איסור והיתר שחולקים עליו חביריו בשיקול הדעת כי אין סברא שיחזרו מסברתם עכ"ז הכריח דחייב מן הדין להגיד דעתו ולא להסתלק כ"ש וק"ו בנ"ד שעדין לא גילו דעתם הרבים להכשירו וגם אין מחלוקת בשיקול הדעת כ"א לישא וליתן בחקירות ודרישות בענין ובדברי הפוסקים וזה לך האות שהתחלנו ללמוד ב' וג' ימים ושרטטנו וכתבנו בענין זה לא היה בינינו שום מחלוקת וחילוק דיעות ללכת אחרי רבים כ"א כולם שוים לטובה:

וא"כ איך יתכן להסתלק מן הדין ומ"ג אחר שנתחייבו ג"כ בחתימת ידם להורות מה שיעלה לפסק הלכה לפי הרוב ולבא בהסכמה בחתי' ידם לפסול או להכשיר ואיכא נמי משום מונע בר שאמרו בסנהדרין פ' חלק צ"א ע"ב על המונע הלכה מפי תלמיד. וכתבתי בתשו' במ"א דל"ד תלמיד כאשר מביא שם הש"ס ראיה מקרא דתורה ציוה לנו משה מורשה יע"ש וכן מ"ש בשבועות ל"א ע"פ מדבר שקר תרחק מנין לתלמיד וכו' דהה"נ בשאר כל אדם ולא נקטו תלמיד אלא לריבותא דאיכא משום כבוד רבו וכן משמע בפ"ק דקדושין ל' ע"א ת"ר ושיננתם לבניך שיהיו ד"ת מחודדים בפיך שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד שנא' אמור לחכמה וכו' יע"ש וכתבו התוס' שם ד"ה אל תגמגם דאם שואלים אותו דבר הלכה או שצריכים ממנו ללמוד צריך שיאמר יע"ש גם קרא במשלי סי' ג' אל תמנע טוב מבעליו ופי' הרב מהר"י חאיון ז"ל דמירי בד"ת דאין טוב אלא תורה שלא ימנע ד"ת מלומר לתלמידים ולראוים שהם לבעלי חכמה יע"ש ודבר ה' בפיהו אמת שכן דרשו בס' הזה"ק בכמה מקומות עפ"ז שהוא אזהרה שלא למנוע ד"ת דאין טוב אלא תורה שנא' כי לקח טוב כמו שהראה בסוף ס' לך לך דצ"ו ע"ב וס' משפטים דצ"ח ע"א ובס' האזינו דרצ"ז ע"א יע"ש עוד מתבאר מדברי הזה"ק ס' תזריע דמ"ו ע"ב כי כמו שיש עונש למדבר לה"ר כך עונשים בגין מילה טבא דיכול למללא יע"ש.

ועוד הרי אמרינן בנדרין פ"ק ח' ע"א אמר רב גידל אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל ופריך והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חלה על השבועה מאי קמ"ל דאפי' זרוזי בעלמא היינו דרב גידל קמייתא. הא קמ"ל כיון דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית משו"ה חייל שבועה עליה ואמר רב גידל אמר רב האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה עליו להשכים שנא' ויאמר אלי בן אדם קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד ופירש הר"ן מסתברא לי דהכי קאמר דכיון שאמר נשכים הרי קיבל עליו שיהיה הוא

מעורר בדבר כשם שהוא מעורר ותרתי קמ"ל חדא דבקבלה בעלמא לדבר מצוה מהניא דמאי דאמרינן הכא דלא הזכיר לא נדר ולא שבועה ואפי"ה בדיבורא בעלמא סגי דומיא דמאי דאמרינן דבקבלה בלחוד מהניא לצדקה כדכתיב בפיך זו צדקה וה"ה לכל דבר מצוה וקמ"ל נמי דעליו להשכים כדעבד קב"ה יע"ש וכפי' הרשב"א שם בחי' יע"ש. וגם הרא"ש פי' דעליו להשכים על האומר להשכים תחילה וכו' יע"ש וכפ"י הריטב"א ז"ל שם בחי' בס' אשה ה':

אלא שהביא עוד פי' שפירשו בו דעליו להשכים דאע"ג דלא אמר אידך מידי אלא ששתק הויא קבלה וחייב להשכים יע"ש. ודין זה פסקוהו כל הפוסקים הרמב"ן בהל' בס' אשה ה' והר"ן והרא"ש והריטב"א והרנ"י ורבינו הרשב"א ז"ל בחי' ורבינו המאירי בס' בית הבחירה יע"ש ומבואר מדברי כולם דאפי' בדיבור לבד הוי נדר וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' נדרין הכ"ט האומר נשכים ונשנה עליו להשכים ולקרות שזה כמו נדר הוא אף על גב שלא הוציאו בלשון נדר יע"ש וכ"כ התוס' ז"ל שם פ"ק דנדרים שם ח' ד"ה האומר יע"ש וכ"פ הטור ביו"ד סי' ר"ג וריי"ג ומרן בש"ע שם וכ"כ ריי"ו חלק אדם וחוה נתיב י"ד ח"ג שבדיבור לבד הוי נדר כדאמרינן גבי צדקה והשיב ע"ד המפ' דמיירי דאמר שבועה ודחאה יע"ש ועמ"ש מור"ם בד"מ שם ביו"ד סי' ר"ג יע"ש וכ"פ הרב הלבוש שם ביו"ד סי' ר"ג וריי"ג סק"ז והרש"ך שם סי' ריי"ג סק"ה וכ"פ הטוז"ז שם סי' ריי"ג והרב"ד חיו"ד סי' ק"י ומהריק"ש ביו"ד סי' ר"ג והרב שלחן גבוה שם (סו') [סי'] ריי"ג סק"ח יע"ש. נמצא כי לרובא דרבוותא ראשונים ואחרונים הוא דאפי' באומר לחבירו נשכים ללמוד תורה בדיבור לבד הוי נדר וחייב לקיים נדרו. וכיון שהוא נדר גמור הרי חייב לקיים הנדר מדאורייתא כמ"ש הרב"ח ביו"ד סי' ריי"ג יע"ש וסיים נמי ומיהו אנן נקטינן בכה"ג הוי נדר גמור בין הזכיר שבועה בין לא הזכיר שבועה יע"ש.

וזה תמהני ע"ד הרב"ד ביו"ד סימן ק"י שהביא סוגיית הש"ס דהוי נדר גדול ופי' דזהו לזרוזי נפשיה אבל התרה לא בעי יע"ש והוא תימה דמדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים הוא שהוא נדר גמור וכדברי הרב"ח וכ"ן מתשו' מהר"מ מפאדווה שם סס"י ע"כ דחשש לס' הרא"ש דחשיב נדר בדיבור לבד והצריכו התרה אף שהיה נ"ד אונס גמור כמו שיע"ש. והרי מצינו ריבותא טפי לדברי המפ' ז"ל שהביא הריטב"א דהאומר לחבירו נשכים אפי' דשכנגדו לא דיבר כלום אלא שתק חייב לקיים נדרו וכ"ש כאן כי נתחייב להיות עמנו בדיבור ובמעשה בחתימת ידו. ואף אם יאמר האומר דיוכל לקיים נדרו בלומד לבד או עם ת"ח אחר עמו אינו דומה ללומד עם רבים דאיכא מצוה יותר וכמ"ש בתשו' מהר"ש הלוי ז"ל בחא"ח סי' ח' ואפי' אם יהיו שנים לומדים אינו דומה לימוד

בשנים ללימוד חמשה כדתנן באבות ומנין אפי' חמשה שנא' ואגודתו על ארץ יסדה. ועוד דכיון שקיבלו עליהם להיות יושבים ללמוד במקום אחד לברר את הדין כולנו ביחד הרי הנדר הוא ללמוד עמנו להוציא דין זה לאמיתו ועוד שכבר התחלנו במצוה הרי קי"ל המתחיל במצוה אומרים לו גמור ולו יהי שיתחשב דברי המנוח ז"ל כאלו אמר בפי' שיסתלק כמוהר"ח נר"ו ממינויו ויהיה חייב לקיים דברו וכי ציווי זה הוא יותר גדול מציווי אב לבנו דאיכא מ"ע מד"ת לשמוע בקולו ואפי"ה אם אמר לו אביו אל תלמוד עם חכם פ' אינו חייב לשמוע בקולו כמ"ש בתשו' הרב ת"ה סי' מ' והביאה מרן בב"י ביו"ד סס"י ר"מ וכ"ן מתשו' הרב מוהר"מ מינץ סי' טו"ב הביא דבריהם הרב שם ביו"ד סימן ר"מ הגה"ט אות ל"ד יע"ש ומעין זה אמרינן בגמ' בב"מ ל' ע"ב אמר רבה הכישה חייב בה ופרש"י ז"ל הכישה זה שאינו לפי כבודו אם הכישה הכאה אחת להשיבה נתחייב בה לאהדורה הואיל והתחיל יע"ש וכ"כ הרמב"ם בה' גזילה ואבידה פי"א הי"ד יע"ש והטור ומרן בש"ע ח"מ סימן רס"ג ועיין מ"ש הרב הלכה למשה ז"ל שם דצ"ו ע"ג:

ועוד מ"ש בפ"ק דחגיגה ט' ע"ב ע"פ מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות זה שנמנו חביריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם יע"ש והרי הדברים ק"ו ומה כשלא נמנה עמהם מעיקרא מקרי וחסרון לא יוכל להמנות וכ"ש וק"ו כשנמנה בתחילה עמהם ושוב נסתלק מן המצוה וזה ברור. ועוד איכא חיוב מ"ע לשמוע אל השופט אשר יהיה בימים ההם כי מ"ע נוהגת גם בזה"ז כמ"ש הרב החינוך ס' שופטים סי' תצ"ה ותצ"ו וכ"נ מתשו' הרשב"א ח"ב סימן שכ"ב ורבינו המאירי בחי' ליבמות ד"ק מהס' ע"ג והרמב"ם בפ"ב מה' ממרים ה"א כמו שיע"ש. ואפי' חכם גדול בדורו כמ"ש מהרד"ך בית כ"ב חדר י"ד טוט"ז וכ"כ הרב נודע ביאודה ח"ב חאה"ע סי' ק"ך דצ"ב ע"ג אפילו חכם גדול בתורה חייב לבטל דעתו ולשמוע לדברי הב"ד יע"ש וכמ"ש בסה"ק ג"כ חקקי לב ח"ב חח"מ סימן י"ד ע"ד יע"ש בס"ד. וא"כ כאן נמי בנ"ד שהשופט שבעיר הוא אמר שיהיו במעמד אחד לברר הדין בודאי דהבא כנגדו הוי מבטל מ"ע. ועדיף טובא בנ"ד כי הוא בא השופט לבטל דעתו נגד הרוב כדי לברר מה שהוא עפ"י התורה כי אין ספק כי אין מקום לשמוע לדברי המנוח ז"ל אפי' אם היה אומר בפי' להסתלק כי הוא הפך מ"ע לשמוע אל דברי השופט. וא"כ כאן בנ"ד שנתחייב בכתיבת וחתימת ידו בקבלה גמורה להיות יושב ולומד דין זה בכנופיא עם ארבע חכמים הי"ו ולומר דעתו בינו לשמים ולבטל דעתו נגד הרוב ולבא בחתימת ידו לכל מה [שיסכימו] (שישכימו) הרוב. א"כ בודאי דעדיף טובא מהאומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה דאיכא חיוב נדר מדאורייתא לרוב הראשונים ואת האחרונים וגם שכבר התחילו במצוה שאומרים לו גמור שנתחייב בה.

וא"כ מה מקום לעשות עיקר מדברי המנוח ז"ל שאומר לפי דעתו בעת פטירתו שלא יטפל בדבר מצוה ולימוד תורה ברבים שיש מי שיאמר כי הוא מצוה לשמוע בקולו לבטל מצות רבות כי לא מצינו בתורה שחייב לשמוע לעבור עד"ת כי אם דוקא לנביא שהוא מוחזק בנביאות וגם שאומר הטעם שהוא להוראת שעה כדאיתא ביבמו' צ' ע"ב ת"ש אליו תשמעון אפי' אומר לך לעבור על אחת מכל מצות שבתורה כגון אליהו בהר הכרמל הכל לפי שעה שמע לו שאני התם דכתיב אליו תשמעון ופריך ולגמר מיניה מגדר מילתא שאני. ופרש"י אליו תשמעון בנביא אמת כתיב כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות היתה דאיכא כרת דשחוטי חוץ וכרת דעלאה מגדר מילתא לעשות גדר ותקנה כי התם שהושיבם ע"י כן מע"ז יע"ש וכ"פ הרשב"א שם בחי' והריטב"א והרא"ש שם בחי' ועיין שם בתוס' ד"ה ולגמר ובסנהדרין פ"ט יע"ש וכן פסק הרמב"ם בה' יסודי התורה פ"ט ה"ג וז"ל אם יאמר לנו הנביא שנודע לנו שהוא נביא לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה וכו' בין קלות בין חמורות לפי שעה מצוה לשמוע לו וכן למדנו מחכמים ראשונים מפי השמועה בכל. אם יאמר לך הנביא עד"ת כאליהו בהר הכרמל שמע לו וכו' והוא שיהיה הדבר לפי שעה כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב עולות בחוץ וכו' ומפני שהוא נביא מצוה לו וגם בזה נאמר אליה [אליו] תשמעון ואילו שאלו לאליהו ואמרו היאך מ"ש בתורה וכו' היה אומר לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם וכו' אבל אני אקריב היום בחוץ בדבר ה' כדי להכחיש אל נביאי הבעל ואל הדרך הזו אם באו כל הנביאים לעבור לפי שעה מצוה לשמוע להם וכו' וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה וכו' או שאמר הלכה כדברי פ' הר"ז נביא השקר אעפ"י שעשה אות שהרי בא להכחיש תורה שאמר לא בשמים היא אבל לפי שעה שומעים לו בכל עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפה"מ בהקדמתו לס' זרעים דצ"ב ע"ד וכ"כ רש"י בשבת ק"ח ע"א ד"ה מאי אם יבא אליהו ויאמר היתר ואיסור אין תלוי בו דלא בשמים היא יע"ש ויש להקשות ע"ד הרב סדר המשנה בה' יסודי התורה פ"ט ה"ד דכ"ה ע"א שרצה לחלק באליהו יע"ש ולא זכר מדברי רש"י וצ"י. ומה שיש לעמוד על דברי האחרונים כבר כתבתי בעניותי בס' סל"ח חא"ח סי' י"א ד"ט ע"ד יע"ש:

הרי מבואר דאפי' בנביא כדי שנשמע בקולו הפך מ"ש בתורה שבכתב או בתורה שבע"פ צריך ב' תנאים שיהיה מוחזק לנו שנודע לנו שהוא נביא גמור וגם צורך להוראה שעה כענין אליהו בהר הכרמל שהוא להשיבן מע"ז כדברי רש"י והרמב"ם ורוב הראשונים שיהיה משום מגדר מילתא. וא"כ כאן כי לא יש לא נביא מוחזק ולא צורך שעה כי אדרבה במקום שהיה מיגדר מילתא להשקיט המריבה הוי פריצת גדר שיתרבה מחלוקת גדול

בעיר מחמת זה כמובן לעיני כל רואה מה מקום לעשות עיקר מדבריו אפי' אם היה אומר כן בפי'. כ"ש שלא אמר דבר בפי' ולא משתמע מדבריו שום אזהרה וציווי שיסתלק מן הדין אפי' בדרך דחיק ואתי מרחוק

וא"כ אין מקום לעשות עיקר מדברים שאין בהם שורש וענף כדי לפרוש ולהסתלק מן הדין ולמה אינם מחשיבים לעיקר דברי הש"ס והפוסקים המחייבים אותו בפירוש שלא להסתלק מן הדין מכל הטעמים הנאמרים באמת. ומאי חזית דסמכת להני דברים שאין בהם מובן בבירור ולעשות התפעלות ויראה ורעד יבא בו ואימות מות ולא ירא מדברי הש"ס והפוסקים מכמה טעמי תריצי צלצולים וברורים המכריחים ומחייבים אותו בפירוש ובבירור שחייב להיות דיין בדין זה ולא להסתלק ממנו ואיך מניח את הודאי ונוטל ספק ספקא.

ועוד דקימ"ל דאפי' במקום שחששו רז"ל והפוסקים ז"ל לסכנה כתב הרב"ד בחיו"ד סי' נ"ו כי בדבר מצוה מהני המצוה להצילו מהסכנה דשומר מצוה לא ידע דבר רע יע"ש. ואף שחלק עליו הרב צרור הכסף בתשו' חיו"ד סי' וי"ו והכריח דאפי' בדבר מצוה יש לחוש לסכנה עכ"ז חילק וכתב דהיכא דבתחילה התחיל לשם מצוה קודם שהיה מקום לחוש לסכנה ואח"ך אירע חשש מסכנה אז שומר מצוה לא ידע דבר רע דלא יבא אל מקדש ה' ערל וטמא אבל כששניהם באים כאחד הסכנה והמצוה או כשהסכנה היא בתחילה ואח"ך הוא בא המצוה אינו מגן יע"ש וכאן בנ"ד אחר ג' ימים שהתחיל במצוה ולמד במעמד אחד והתחלנו לכתוב מה שהורו לנו מן השמים על דבר אמת וענוה צדק יצא לו לכמהר"ח הך חששא משום סכנה. וא"כ שפיר י"ל דשומר מצוה לא ידע דבר רע ובפרט בלימוד תורה דרבים כי גדלה מעלתה עד מאד כי בודאי לא תאונה אליו רעה וצדיק ככפיר יבטח וכמו שאבאר לקמן בס"ד.

וצא ולמד מ"ש מרן הקדוש ז"ל בס' בדק הבית בח"מ סי' קנ"ו על תשו' מוהריק"ו בשו' קצ"ד שפסק את הדין והטיל חרם על החולק על דבריו כתב מרן שם וז"ל ודבריו תמוהים בעיני וכו' ואעפ"י שהפריז הרב על מידותיו להחרים נגד החולק על דבריו לא בשביל זה אמנע מלכתוב ונראה לי דמלאכת שמים היא ואין משוא פנים בדבר עכ"ל. הרי דבלימוד תורה לגלות דעתו ליכא שום יראה אפי' בהטלת חרם כ"ש כשהוא בחששות מדברים שלא יש בהם משמעות לאחד מני אלף לחשש סכנה. גם מ"ש ונשמרתם מאד לנפשותכם כתיב ופירוקא לסכנתא ליכא זת"ד:

כשאני לעצמי לא נמצא ולא ימצא בשום ספר שיאמר שחכם שיושב ולומד בתו' עם חברים שמן השמים יאמרו עליו שיש בזה סכנה דבר שאין לו שחר ואדרבא זהו שמחתם

של הקדוש ברוך הוא ומה"ש והוא כשעוסקים הת"ח בתו' להוציא הדין לאמיתו גם מה שהביאו ראיה ממ"ש הטור ומרן בש"ע ח"מ סי' י"ב דכשיש סכנה שמסתלק הדיין וכ"ש סכנת שמים זת"ד. לא הכרתי ולא ידעתי אם המצא ימצא סכנת שמים בלומר תורה להוציא הדין לאמיתו. ולדידי צריכה רבה להשוות סכנת הדיין (המייאמים) [המאיימים] אותו מהעוברים על דת אשר לא כתורתינו יהיה שהוא מבן ברית או מי שאינו בן ברית או מחמת סכנת המלכות כדברי הפוסקים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ולדידי ס"ל שכל הסכנות הללו הם באים מאנשי דלא מעלו הפך תורתינו הקדושה ואיך יתכן שישוו סכנת זאת עם סכנת שמים שחלילה וחס לו' דיש סכנת מות בדבר מצוה גדולה כתורה דרבים ובפרט בדיין שדן דין אמת לאמיתו ולקיים ג' עמודים דין אמת ושלום כי בודאי כשיהיו חמשה רבנים יושבים במקום אחד הדנים דין אמת בהסכמת כולם יהיה שלום בעיר כי לא יהיה פוצה פה ומצפצף ולאידך גיסא יתרבה המחלוקת כידוע ומפורסם לכל. ומ"ש אפילו בדיין קבוע ומושכר לציבור וכו' זת"ד. ואנכי הרואה כי הדיינים הללו שנתקבלו מן הציבור בחתימת ידם לדון דין זה ולקבל עליהם כל מה שיגזרו וגם הדיינים נתחייבו בחתימת ידם לדון ולהורות הוו עדיפי טפי מדיין קבוע ומושכר לציבור אלא דלא באנו לידי מידה זו לחלק ביניהם כי הצד השוה דמעיקרא לא יער היה ולא דובים הוו דסכנת שמים ליכא בדבר שאין השכל מחייבו אלא אדרבא כל מי שיראה בתורתינו הקדושה בתנ"ך ובגמ' ובמד' רז"ל וזוה"ק ותיקונים ומקובלים ובעלי המוסר יורה יורה ידין ידין כי לא יש שום פחד וסכנה שיסכימו מן השמים על הדבר הזה כלל כלל לא כי מי יתן והיה תמיד כל הימים להיות כל לימוד התורה בחברת ת"ח חברים מקשיבים וללכת אחרי רבים מתוך כולם דבר נאה ומתקבל בשמים ובארץ בכל מקום ובכל זמן וכבר ידוע מ"ש הרמב"ן בס' המצות ובפי' עה"ת ס' שופטים והרב החינוך ס' משפטים וס' שופטים ורבינו בחיי והרא"ם ז"ל שעיקר גזרת הבורא שגזר אחרי רבים להטות הוא אפי' טעו ואינו דין אמת לאמיתו וכמ"ש הרב הגדול מ"ז ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סי' פ"ד דקכ"ו ע"א יע"ש גם מ"ש מאן מוכח רבה ב"ן זת"ד לא הבנתי זה כלל כי גופא דעובדא דרבה בר נחמני איתא בב"מ פ' הפועלים פ"ו ע"א שהיה מחלוקת במתיבתא דרקיעא בספק אם בהרת קדמה לשער לבן או שער לבן קדם לבהרת דהקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא ואמרי מאן נוכח נוכח רבה ב"ן דאמר רבה ב"ן אני יחיד בנגעים וכו' אמר תינח נפשיה דההוא גברא ולא ימסר בידא דמלכותא כי הוה קא נייחא נפשיה אמר טהור טהור יצאת ב"ק ואמרה אשריך רבה ב"ן שגופך טהור ויצאת נשמתך בטהור יע"ש. ומה לימוד וראיה וקשר ושייכות יש לענין שאנחנו עומדים בו כי לא נראה שום ממשות

ראיה לחוש ולהסתלק מן הדין מהך עובדא כלל כלל לא כי מעשה שהיה כך היה ומה ענין זה לענייניו דאם באנו לומר כי כונתם בראיה מאן מוכח רבה ב"ן כי מת ויצאת נשמתו בטהרה ואיכא משום סכנה התם הוא כי היה מחלוקת במתיבתא דרקיעא ורצו שיהיה מכריע רבה ב"ן. א"כ אין ענין שלנו שיש מחלוקת בשמים ומי עלה שמים וירד ואם היה ענין זה מחלוקת בשמים מה עלינו להכנס בעניינים שאין לנו בהם רשות ומה דמות יערוך לזמן האמוראים קדישי עליונים לזמנינו ואין בזה שום דמות וראיה לחוש כאן לסכנה ואם ראייתם הוא כי מן השמים עשו עיקר מדברי רבה ב"ן לו' טהור גם כאן נלמוד מדברי הצדיק המנוח ז"ל גם מזה אין שום ראיה כלל דמלבד כי אם באנו ללמוד מדבריו התם שאני שדבריו ברורים לפסוק הדין שאמר בפי' טהור בס' הלכה אבל כאן אין מדבריו הוכחה בפרושי להיות במינוייו ולא יסתלק כאשר הוכחנו לעיל זאת ועוד כי לענין דינא קימ"ל דלא כרבה בר נחמני אף שהיה הקדוש ברוך הוא מסכים עמו כמו שפסק הרמב"ם ז"ל בה' טומאת צרעת סופ"ב שפסק ס' שער קדם לבהרת ס' הבהרת קדמה הרי זו טמא וכו':

וכתב מרן בכ"מ שם ופסק כת"ק והקשה ע"ז מרן וז"ל ואף על גב דבפ' הפועלים איתא דהקב"ה אמר טהור לא בשמים היא. ואף על גב דאמרינן מאן נוכח רבה בר נחמני והוא אמר טהור ויצאת נשמתו בטהרה י"ל דכיון דבשעת יציאת נשמה הוא הוי בכלל לא בשמים ואינו כדאי להוציא מכלל שבידינו דהלכה כת"ק יע"ש הא קמן דאפי' צדיק גדול בדורו כרבה ב"ן שאמר טהור כסברת הקדוש ברוך הוא עכ"ז גדול כח התורה שנ' לא בשמים היא ולפסוק להפך. כ"ש וק"ו בנ"ד כי אפי' אמר הצדיק המנוח בפ' שלא יטפל כמהר"ח שאין להשגיח בדבריו וכ"ש כשלא דיבר כן ומשמעות דבריו להפך. וזה ברור ומבורר אין בו ספק כלל. ועמ"ש הרב זהב שיבה שם בחי' לב"מ ולהרב ישרש יעקב שם ובס' פתח עינים ומ"ש שם בס' הקנה ועמ"ש מז"ה הגדול בס' מערכי לב ח"ב דרוש ע"ד דקע"ג ע"א ודקע"ד ע"א יע"ש. ועוד נראה להכריח כפי דברי התוס' ביבמות י"ד ד"ה ר"י בתי' ב' דב"ק דר"א שהיה נגד רבים אין הלכה כמותו דלא בשמים היא יע"ש וכ"כ הראשונים והמפ' שם ובב"מ נ"ט יע"ש א"כ מינה נשמע דאפי' בב"ק מן השמים האומר דברים ברורים אין ליחיד לסמוך על הב"ק וא"כ אם יהיה זה הענין כמו ב"ק הרי קי"ל לא בשמים ועמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל ז"ל חיו"ד ח"א דקי"ט ע"ג יע"ש. ועלובה העסה שנחתומה מעיד עליה שסיימו בלשונם וכתבו ובס' מציאות סמכינן אדברי צדיק בשעת סילוקו מן העולם כמבואר בספרי דב"ר זת"ד. הרי שהם העידו שהוא ספק מציאות והרי כנגד ספק מציאות זה יש כנגדו ודאים רבים וברורים כי לא יוכל להסתלק ומבטלים

ספק זה ומה זו סמיכה אדברי הצדיק כי לא יש בדברי הצדיק שום סמך לדבר זה כלל כלל לא וזה ברור ומבורר:

עוד יש להשיב על דבריהם דאילו היה איזה ספק במציאות אם יסתלק ממינויו או לא עפ"י סברת הפוסקים שזה מחייב וזה פוטרו היה מקום לומר שדברי הצדיק הוא יכריע לאחד מב' הצדדים לחייבו או לפוטרו וכאן נמי אם היה הענין שהיה אומר בפ' לפוטרו והוה עבדינן כוותיה ברם כאן בנ"ד עיקר הספק אינו במציאות הענין כי במציאות הענין עצמו להיות מהר"ח נר"ו מחויב להיות דיין אין כאן ספק כלל לא נפל הספק כ"א בדברי הצדיק גופיה אם כיון לחייבו או לפוטרו וא"כ יש לנו להכריע ספק זה ולו' כי בא לחייבו שהוא מסכים להלכה ממה שנאמר כי בא לפוטרו שהוא הפך הדין ולנגוע בכבודו ח"ו כי אמר דבר שיש בדבריו לעבור על ד"ת בודאי דאין שומעים לו כמ"ש הרמב"ם בהל' זכיה פ"ט הלכה יו"ד וז"ל אבל ש"מ שציוה לתת לכותי מתנה אין שומעים לו שזה דמי שמצווה לעבור עבירה מנכסיו יע"ש וכ"פ התשב"ץ ח"ג סי' ק"ץ דאפי' ציוה להקדש ביהכ"נ העניים כשהיורשים הם עניים מקרי דבר עבירה ואין שומעים לו יע"ש והה"נ הכא שמצינו בס' מציאות דאפשר שיתברר ע"י שיורו מן השמים ע"י נבואה או אליהו הנביא ולא אמרינן בזה לא בשמים היא וכמו שהכריח הרב מ"ל בה' אישות פ"ט דין וי"ו ושם הרב המגיה מהר"י כולי ז"ל הביא משם הרב מ"ז מהרמב"ח ז"ל בס' תיוה"כ דאפילו בס' מציאות אין לברר ע"י נביא וכ"ש בס' מחלוקת הפוס' יע"ש וגם הרב ברכ"י ז"ל בא"ח סימן ל"ב הכריח בראיות ברורות דדוקא בס' מציאות מהני לברר ע"י נביא לא בס' מחלוקת הפוסקים. וכ"כ בס' ככר לאדן דק"ט ע"ב ועמ"ש בס' שם הגדולים ז"ל מע' יו"ד ובס' ראש דוד יע"ש וא"כ אם כונתם לו' דבס' מציאות מהני ברור מן השמים ע"י הצדיק בעת פטירתו כאן בנ"ד אינו ס' במציאות כ"א ספק בדברי הצדיק לפי שיטתו. כי כל לגבי דידן לא יש שום ספק בדבריו כאמור זאת ועוד דכבר ביארנו דאדרבא הצדיק בעת סילוקו מן העולם הוי כאילו הוא מבני מלאכי עליון ואין סומכין על דבריו כי לא מן השמים כאשר פסק הרמב"ם בהא דרבה בר נחמני וכמ"ש מרן בכ"מ וכמש"ל:

עו"כ וז"ל ועל מ"ש האם לפי דעתם וכו' עליה דידהו ליהדר ואני את נפשי הצלתי תמהני אם יצאו דברים אלו מפה קדוש כמוהו צוף דבש ונופת צופים ומכירים אנו בטוב מזגו שאין דרכו בכך כי עד שבא להעיד קמיה דמני"ר נר"ו על דנא פתגם לא הגזים עליו כ"כ כמו שהגזים עלינו ולא אמר עליו כ"א שיאמר על נפשו ועל יהודותו ותו לא ואנחנו למה נגרע כ"ש דקים ליה בגוון דאנחנו מקבלים דבריו בלי שום הגזמה ודיבורו הקל היא

גופה גזירה ובפרט במקום ואל תמנע טוב. מ"ג דלא היה לו לכתוב דברים אלו בפעם ראשונה עכ"ד.

ואנכי לא ידעתי מה כל החרדה הזאת כי אני בתומי הלכתי לכתוב להם מה שהוא מוכרח שהרי מאחר שהיו עומדין בדין זה ורחקו מעלי והשליכו כל המשא הזה עלי לבד אם יהיה שיצא השוחט כשר והם אינם מודיעים לי מה בידי לעשות ואם ח"ו יהיה איזה מכשול בדבר עפ"י הדין לפי האמת עליה דידהו ליהדר ואני את נפשי הצלתי ומה איום וגיזום יש בזה באמור להם עליה דידהו ליהדר כי כן הוא מן הראוי כי אם יהיה עדות וראיה שצריכים לאומרו כי זהוא דבר מוכרח ועשיתי ד"א וכבוד שלא לומר דיבור קשה עליהם החיוב מוטל או הקולר תלוי וכו' וכדומה. כי לשון עליה דידהו ליהדר הוא דרך כבוד כי הדר הוא לכל חסידיו כי כן ראוי לגדולים בתורה שכמותם לגלות אוזן ואין בזה שום איום והגזמה כלל ועיין להרשב"ש סוס"י קי"ט גדולה מזו שרטט וכתב.

ומה שהקשו עלי כי לעד הבא לפני איני עושה איום והגזמה לא ידעתי לאיזה עד לא עשיתי איום וגיזום כדבעי אדרבא אנחנו מטילים חומרות התור' כנהוג ואם כוונתם שההווה והרגיל הוא כי לעד אין אנו מגזימים וסגי כשיאמר על נפשו ועל יהודתו. אנכי הרואה כי לדעתם הרחבה כי על נפשו ועל יהודתו הוי פחות מעליה דידהו ליהדר ואני את נפשי הצלתי יש לחלק למטונייהו כי להעד הבא להעיד כבר בא להעיד ולומר מה שיודע וכדי שיאמר האמת מגזימים עליו באמור לו על נפשו ועל יהודותו אבל המה בחכמתם שסילקו מן הדין ורחקו מעלי ולא רצו להטפל בענין כי ירא כמהר"ח נר"ו מפני הסכנה הרי צריך להכריח שיאמרו מה שיודעים וע"ז כתבתי עליה דידהו ליהדר ואני את נפשי הצלתי כדי שיהיו מוכרחים לגלות ומי זה לא אמר כי דברים אלו הן הנה היו מה שהכריחם לגלות דעתם ולבא בשורותים הלא"ה היו נשמטים מחמת היראה ואנכי לא ידעתי דעתם שהקפידו ע"ז כי אנכי הרואה כי מה שהוא מצוה ותו' דרבים ולהוציא הדין לאמיתו ולישא וליתן בחבורת חכמים דאז הוי רובו מתוך כולו וקפידת כבוד מה שרחקו מעלי וגם הקפדת כבוד צבור שאחר שקבלו הצבור נסתלקו ושמדברים עליהם א' חכם וא' תם כי אחר שנתחייבו בחתימה והדרי בהו ועבידי רבנן דמשנו וכדומה לזה וגם כי מסיבה זאת יתרבה המחלוקת בעיר מחמת השתי כיתות כידוע. ובכל זאת לא הדרו בהו ועמדו בשיטתם לסלק מהדין כי ירא לאמר מדברי המנוח הצדיק ז"ל שלא יטפל א"כ מחמת זאת הוכרחתי אני באמור להם כדברים הללו כי חשבתי כי בכלל אזהרה שלא יטפל כמהר"ח נר"ו הוא שלא להטפל עוד בענין הזה מטוב עד רע כי בלא"ה לא ידעתי מה הפרש יש בניהם בין זה לזה ללמוד בתו' בכנופייא לשאת ולתת לש"ש

להוציא הדין לאמיתו שהוא דבר נורא ונשגב עד מאד עד שאמרו במדרש ש"ט סימן א' והובא בילקוט תהלים סי' מ"ו ע"פ והדרך צלח רכב הדור הת"ח כשמקבץ את החברים לא להחניפם אלא על דבר אמת וענוה צדק. הדורה (ומשנעת) [ומשענת] היא שמועתן של ר' יוחנן ור' לוי שהם יושבים ומתפלפלין בהלכה יע"ש ושלי"ת מעידים עלי שמים וארץ כי אפילו שכל הציבור עיניהם שמו עלי לכל אשר יאמר כי הוא זה עכ"ז בקשתי לצרף עמי לרו"ם מעלתם נר"ו לקבץ לחברים לא לשם חנופה ח"ו כ"א לש"ש להוציא הדין לאמיתו. ואם זה הענין שיש בו מצות רבות וחיובים רבים מדברי הש"ס והפוסקים ששורת הדין מחייבת שלא לעשות שום התפעלות ומניעה כאשר הוכחנו עכ"ז עשו עיקר מדברים שאין בהם שורש וענף כ"ש שיעשו מניעה בדבר היותר קל ולכן כתבתי להכריחם שישיבו לי תשובה. ומה ההקפדה שייך בדבר זה. זאת ועוד כי עדין לא יצאו י"ח בזה כי אפשר כי בכתיבה שכתבו דבריהם יש מקום להשיב עליהם ולדחותם ואילו היו נושאים ונותנים כולנו כאחד ביחד אפשר כי ברוב המשא והמתן היינו מודים להם או לפחות אפי' שהיינו מחולקים בדיעות אפשר שיהיו הרוב עם סברתם לאסור והתורה אמרה אחרי רבים. ואנכי הצעיר הייתי חייב להיות מבטל דעתי עמהם והן עתה שבסיבת כמהר"ח נר"ו שנסתלק מן הדין ונסתלקו השאר מסיבתו ומפני זה לא היה בירור להלכה הזאת אשר היתה מתבררת עפ"י המשא והמתן שביניהם וחסר המציאות וע"ז שפיר קרינן וחסרון לא יוכל להמנות כמש"ל.

גם מ"ש ודיבורו הקל היא גופא גזירה ובפרט במקום מצוה ואל תמנע טוב זת"ד אם כדבריהם שהיו מקבלים דברי היה להם לקבל דברי בדברים פשוטים וברורים מכל הש"ס והפוסקים ז"ל דאינם יכולים להסתלק ושאסור לומר שיש בזה משום סכנה חלילה וכמו שהוכחנו לעיל.

עו"כ וז"ל הנה עד כה מבטינו שכעת אין כאן פקפוקים מחודשים כ"כ רק מה שנשאנו ונתנו עמו פה אל פה באנו להזכירו כאן במכתב בתוספת נופך להיות לזכרון בין עיניו בעת פסק זה והן קצת עדויות שצריכים בירור ע"י איום וגיזום וחקירות ודרישות כהוגן כדחזי שרוב העדויות נתקבלו לפניו האחד עדות של ח"ר רבינו דאנון הי"ו שהעיד שכל הימים וכו' שהיו בסיר"א השוחט הנז' היה אוכל בלוקאנד'א וכו'. והנה על עדות סיר'א אם יכשר בעיני דמני"ר נר"ו לדונו דלא שייך בזה ב"ד בתר ב"ד ל"ד מטעם שיש לומר דהב"ד הראשון לא היתה לו ידיעה מכל זה וכמו שכן מפורש מדברי הרב פ"מ ח"א סי' מ"ד ועוד שם סי' מ"ה. ועוד בה דאיכא ח' טובא בפרט זה דיש מהם דמועילין לב"ד וכאשר המה ראו בס' נ"מ אחי וראש להרב השלם ר' חיי'א ז"ל וגם מני"ר נר"ו חילק שם

בחתימתו חי' בשם תשו' הרא"ש כעין מ"ש לעיל יע"ש וא"כ ה"ן י"ל בנ"ד דמני"ר מע' הרב המו' הפרד"ס ז"ל לא ידע מענין כשרות השוחט הנז' וכמו שכ"ן מתוך דברי שטר הסמיכה שלא דיבר כ"א על ענין השוחט הנז' שהוא אומן בקי וסמך את ידו ע"פ עדות השוחטים וכן מבואר ממ"ש שדברי סמיכתו לא נצרכה אלא להעדפה יע"ש.

וכשאני לעצמי קודם שאבאר מעדות חר' רבינו דאנון ה"י צריך לברר ענין זה או ב"ד בתר ב"ד ל"ד או לא כי דברי אמת ניכרים כי מאחר שהזכרנו שהרב המו' ח"ק הפרד"ס ז"ל והרב רבי חיי"א ז"ל כתבו וחתמו בשטר סמיכתו של השוחט הנז' ומורינו הרב כמהר"ר אברהם יאודה ז"ל הסכים גם בחתימת ידו אין ספק כי אין להרהר אחריהם כי בודאי ידעו ממה שהיה בסיר'א ועמדו על הדבר שלא היה בזה כדי לפוסלו ועל פיהם היה שוחט לרבים אין ספק כי אין מקום לומר שב"ד הגדול כאלה שלא ידעו ומ"ג כי ענין זה שאמר העד הזה שהיו עשרה אנשים שם בסירא בודאי כי בבואם אלינו היו מדברים עמנו מעניינים המכוערים מהשוחט הנז' אם היו בו ובודאי שב"ד של אותו זמן שמעו או ידעו מכל זה בלי ספק ואיכא למימר שעמדו על החקירה וראו שלא היה מי שקרא עליו ערער בדברים אלו לפוסלו וכאשר הוכחתי בספרי הקטן חקקי לב ח"א חיו"ד סי' מ"ז דע"ח ע"ג על מעין כיוצא בזה דכל שב"ד עמדו על הדבר אין להרהר אחריהם על מה שעבר בימיהם דב"ד בתר ב"ד ל"ד ואין להם להרהר כ"א משם ואילך כמו שיע"ש. ומ"ג כי כבר היה בו איזה רינון מגילוח הזקן שיסרו אותו וחזר בו וקבלוהו אין ספק שגם על מה שהיה בסירא חקרו ודרשו עליו כאשר יאות ולא היה בו שום פיסול. ואם בשנת התקצ"ו כשנתנו לו לשוחט הנז' שטר סמיכה מהסומכים שבעיר שכתבו וחתמו בחתימת ידם להיות שוחט ומכללם הרב ר' חייא ז"ל הרי זה סמוך ונראה וקרוב לזמן להליכתו של השוחט הנז' לסירא כשיעור שנה או שנתים מו"מ בקירוב ואם בקרב זמן כזה לא היה שום אדם שזכר ושקרא עליו ערער שהיו ארחי ופרחי רבים שהולכים ובאים מידי שנה בשנה כמעט עשרה בני אדם בילורג'יס שהולכים לשם ובאים ולא נתוודע באותו פרק באותו זמן שום מכשול עון על השוחט הנז'. איך יתכן כי כהיום הזה אחר שכבר עברו יותר מעשרים שנה שיהיה אדם מערער בזה ואפי' למעשה ב"ד ממורינו הרב הפרד"ס ז"ל שחתם על שטר סמיכתו כשכתבו וחתמו שוחטי מתא בש' התר"ב ומוה"ר המו' ח"ק הפרד"ס ז"ל אישרו וקיימו בחתימת ידו שטר הסמיכה הנז' הרי עכ"פ היה בזמן ההוא קרוב לעשר שנים ומוה"ר הנז' נתקבל לאב ב"ד של ג' בש' התקצ"ב וכמו כן בש' התקצ"ו ובודאי היותו אב"ד לדון בב"ד של ג' היתה לו ידיעה מכל העובר ומ"ג מאנשים האלו הרוכלים הנקראים בילורג'יס שהוא היה רב ומנהיג עליהם בפרטות וכשהולכים

ובאים היו מקבלים פניו כי בודאי כי לא היה נעלם ממנו דבר כי מ"ש הרבנים הנ"ל שלא היה לו ידיעה וכ"כ בפסק הרב ועצום חיים עד העולם נר"ו וז"ל כי מוה"ר הפרד"ס נר"ו כל ימיו היה יושב ולומד בבית מדרשו תדיר ולא הלך אנה ואנה שלא היה לו עסק עם שום אדם כידוע ומשו"ה לא קדמה לו הידיעה ככל הנז"ל זה נראה ברור עכ"ד והנה אמת נכון הדבר מ"ש על מוה"ר ז"ל שהיה שקוד על לימודו ולא ימיש מתוך אהלה של תורה אפי' רגע אחד זיע"א אמנם לא מפני זה יהיה ההכרח שלא קדמה לו הידיעה כי כיון שהיה אב ב"ד באותן הימים והיה דן עם בית דינו הצדק וגם הולכים ובאים לפניו ובפרט הבילורג'יס כנז' אין ספק שאם היה אז באותו זמן איזה ערעור ופקפוק בשוחט הנז' הוא היה היודע קודם כל אדם כמו שהוכחנו ואמינא ולא מסתפינא כי גם אני הצעיר שהייתי באותן הזמנים מיושבי על מדין לדון בב"ד של ג' הי"ו והיו כל אלו הבילורגיס שהולכים ובאים לסירא קודם הליכתם ואחר ביאתם באים לפני והרבה מהם היו להם דינים ודברים ממשא ומתן תדיר ולא פסיק ולא שמעתי עד היום מערעורי דברים אלו על השוחט הנז' וגם כי מוה"ר כמהרא"י ז"ל היה בקי וחוקר ודורש בכל ענייני העיר ויודע ומכיר איש איש ממעשרו כי כל ענייני העיר היו נגמרים על פיו כידוע לכל באי שער עירנו קודם שנתמנה לראש לרב ומורה צדק. וגם אחר שנתמנה היה יודע ובקי טפי מינן וכמו כן בנו הרב ר' חייא ז"ל ברא כרעותיה בקי וחריף ויודע בכל הדברים של בני העיר ובפרט בדבר המוטל עליו שהוא היה סומך לשוחטי מתא שבודאי שאם היה יודע שהיה לו להשוחט הנז' מי שיודע בו איסור ופיסול הוא היה יודע קודם לכל.

ומאחר שהוכחנו בהוכחות ברורות שהרבנים הללו סרכין תלתא אם היה איזה פיסול בשוחט הנז' מזמן סירא הוו ידעי ובקיאי טפי מינן א"כ אין מקום לערער בדבר הזה כלל גם מ"ש לחלק בדין ב"ד בתר ב"ד באוקמתה דמה ידע הרב הפרד"ס ז"ל כבר כתבנו שהוא רחוק מן השכל לו' שלא ידעו אם היה שמץ פיסול גם מ"ש לחלק שמוה"ר הפרד"ס ז"ל לא ידע מענין כשרות ופסלות וכמו שהוכיח מתוך דברי שטר הסמכה שלא דיבר כ"א שהוא בקי ואומן וסמך על דברי השוחטים וכו' זת"ד ואני אומר כי דברים אלו אין בהם הכרח כלל כי רב הבא לחתום בשטר הסמכה זהו סדר כתיבתו וחתימתו ומה הוכח הוכיחו מזה כי לגבי דידי אין מזה שום הוכחה כלל ומה שהביאו ראיה מתשו' הרב פ"מ ח"א סי' מ"ד וסי' מ"ה דהיכא דיכול להתברר אין לסמוך על החזקות בדבר שאפשר להתברר דהא ב"ד קיימי והא קיימא איתנהו קמן דנשיילנהו מפי הכתב ע"ז ידי מסולקות להתיר מטעם זה וע"ז הסכים הרב מהר"ר יום טוב ן' יעי"ש דלא חיישינן לב"ד טועין כהאי להמציא מציאות בדבר שיכול להתברר וכו' יע"ש זהו באותו זמן ובאותו

פרק ששואלים להב"ד ההוא וא"כ גם לנו אם היה לנו איזה ספק או אפי' ח"ו איזה דבר טעות חייב לילך להב"ד ההוא ולהקשות להם והם ישאו ויתנו עמו כמ"ש הרמב"ן בסה"מ שורש א' ומז"ה הגדול ז"ל בחק"ל חיו"ד ח"א סי' פ"ה וכמש"ל.

ברם כשעבר זמן רב מהמעשה שעשו הרבנים אין מקום ראיה מדברי הרב פ"מ והרב מהר"י ן' יעיש ז"ל אלא דכשאני לעצמי כבר כתבתי לעיל בפסקי הראשון בסוף דברי דלדידן לפי סברת הרב הגדול מ"ז ז"ל ואנכי הצעיר שכבר איפסיקא הלכתא דאע"ג דב"ד בתר ב"ד ל"ד מ"מ היכא דעבר ודייק וראה הב"ד אחרון דלא כוותיה הדר דינא וכאן בנ"ד בראותי אנכי הצעיר שיצאו עכשיו עוררין גם עלי דידי שרציתי להכשירו שיש בו פיסול מחמת סירא על זה אז אמרתי כי אדרבה מצוה עלי לדייק ולברר האמת וכן עשיתי שעמדתי בחקירה וקריתי לכמה אנשים אשר היו באותו זמן בסירא אם שמעו או ראו איזה פיסול עבירה בשוחט הנז' כמו שאומרים ואין גם אחד שיאמר שהוא עד או ראה או ידע או שום דבר מדברי כיעור עליו.

עו"כ וז"ל והשתא דאתינן להכי הבא נבא לעדות הר' רבינו דאנון הי"ו שהעיד על החר"א הנז' הי"ו דהגם דאחר כך שאל ממנו כת'ר נר"ו על הח"ר רבינו העד הנז' אם גם הוא אכל והשיב לו שגם הוא אכל באונס מ"מ לא משום זה פסול לעדות הראשון דקימ"ל אין אדם משים עצמו רשע וכו' והשתא הכא בנ"ד אתייא מק"ו וכו' כ"ש בנ"ד דבתחילה העיד על אחרים ושוב ע"י שאלה הודה על עצמו וכו' ופלגינן דיבוריה וכו' ואף על גב דעד אחד בהכחשה וכו' זת"ד. ואנכי אומר כי מחי' מכבודם לא סיימו קמייהו לו' שאנכי קריתי להר' רבינו דאנון הי"ו להעיד ואחר שהעיד על השוחט הנז' הי"ו שאלתי עליו ומפני זה השיבו על דברי והקיפוני בהלכות כאילו אני קטיל קני באגמא ולא ידענא לכוין אמרא כי האמת במה שהוא אמת כי לא כן היו הדברים כי אנכי בקשתי למצוא עדים כשרים אם היו באותו זמן בסירא בזמן שהיה השוחט הנז' וממה שקריתי לשנים ולג' מהם ממה שידעתי שהיו באותו זמן שם לא היה בשום אחד שיודע שום פיסול בשוחט הנז' ולא רציתי לקרות בתחילה להח"ר רבינו דאנון הי"ו שנתאמת לי בעדים רבים כשרים שהעידו עליו שהיה מומר גמור לחלל שבתות ולאכול נו"ט וכדומה וכשראיתי שלא נמצא אפי' עד אחד אז אמרתי לקרא להח"ר רבינו דאנון הנז' כי אף שנתאמת לי ומוחזק כי הוא פסול לעדות מזה שנים רבות עפ"י עדים כשרים ממה שנעשה שם בסירא היותו שם זמן רב עכ"ז קריתי אותו לידע אם היו שם אנשים אחרים באותו זמן שם ולקרותם לפני אם ימצא בהם עד כשר להעיד ומפני זה הוא דקריתי לו לגילוי מילתא בעלמא לגלות לי דבר זה לבד ועל זאת היתה הקריאה שבא לפני וכששאלתי לו מי ומי היו שם באותו

זמן ואמר לי דהיו באותו זמן שם פ' ופ' וקריתי אותם לפני ודרשתי וחקרתי והם השיבו לי כי הם לא ידעו כלום וא"כ זאת האוקמתא שכתבו עלי שאני קריתי לה"ר רבינו הנז' כדי שיעיד הוא לי עדותו על השוחט הלזה ליתא מעיקרא כי לא היו דברים מעולם כי מזה כמה ימים ושנים נתאמת לי שהוא מוחזק ופסול לעדות מענין סירא ולא קריתי אותו כ"א לשאול את פיו מאנשים אחרים אם היו שם באותו זמן ומ"ש ששאלתי אח"כ אם אכל נו"ט וכו' אני אומר שלא שאלתי ע"ז כלל. כי כבר היה ידוע לי מקודם בעדים כשרים שאכל שם נו"ט. ולא היה כ"א בסוף הדברים שאמרתי אבל אתה אכלת כמדבר אל הידוע במה שנתודע לי בודאי והוא השיב לי כן הוא האמת ולא ששאלתי ע"ז כי לא היה שאלה ע"ז כלל. וגם כשהיינו במעמד אחד לומדים והיו מגלגלים הדברים מענין סירא הייתי אומר להם מה ששמעתי אני מסירא הוא מחר"ר דאנון ואין בו שום ממשות שנתאמת לי בעדים מאז מקדם משנים שעברו שהוא פסול לעדות ואינו שמעתה נתוודע לי. וכיון שכן הוא ממילא אזדא להו כל מ"ש וד"ל. וא"כ מ"ש בדין עד אחד בהכחשה ומידי ספק לא נפיק זת"ד. לפי מה שנתברר אין כאן ספק כלל.

עוד כתבו וז"ל מ"ג בהצטרפות אומדנא ממה שגילח זקנו וכו' זת"ד. הנה אמת נכון הדבר כמו שהשיב שמה שגילח הוא בסם דליכא משום איסור לאו אלא דאפי"ה לדידי הייתי אומר שאם לא היה חוזר בתשובה גם מזה אפי' כי היה מגלח בסם ולא בתער היה ראוי להחמיר עליו כמ"ש הרב כבוד חכמים לענין ש"ץ המגלח זקנו בסם דאינו ראוי להיות ש"ץ דאינו בשלימות דיקנא עילאה וכ"ש כשהוא בתער דעובר על איסור תורה דודאי פסול לש"ץ ועמ"ש בס' מנחת אהרן כלל י"ב סי' ך' יע"ש ועיין מ"ש בס' ראשית בכורים ח"ב דז"ך ע"ב יע"ש דהה"ן להחמיר עליו מלהיות שוחט הגם שהוא בסם ולא בתער אבל כל שכבר חזר בתשובה והניח זקנו מלגלח וקיבל עליו את הדין על הדבר הזה בפני מוה"ר הפר"דס ז"ל כי קודם שנתן לו חתימה על הסמכה הביאו לפניו וקיבל עליו דברי חברות ותשובה בפני מוה"ר הפרד"ס ז"ל ובכן נתן לו חתימה על שטר הסמכה א"כ מה מקום לערער על גילוח זקנו דבר שכבר ידע מוה"ר ז"ל מזה והוכיחו ונתן לו תשובה על זה.

ועוד היה נראה לומר כי כיון שהיה מגלח בסם שהוא היתר כמו שהוכיח הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' חיים שאל ח"א סי' ב"ן ובשיורי ברכה סימן קפ"א יע"ש גם בס' חיים שאל ח"ב סי' ז"ך חזר ושנה להתיר והשיב על דברי התשו' בס' מכתם לדוד חיו"ד סי' ז"ך וסי' כ"ח יע"ש. א"כ אפשר לומר כי להיות שוחט לא מיפסל כי לא החמיר עליו הרב כבוד חכמים כ"א דוקא מלהיות ש"ץ כי בעינן דומיא דיקנא עילאה אבל להיות שוחט אין

בכך כלום להחמיר עליו כי בלא"ה מדינא כתב מרן בש"ע ביו"ד סי' ב' סעיף ו' אבל מי שהוא פסול לעדות בעבירה מעבירות של תורה אין צריך לבדוק סכין אפילו להרמב"ם יע"ש וכ"כ בס' אורחות חיים ח"ב כ"י בה' שחיטה יע"ש וכבר כתב הרב שב יעקב בת' חאה"ע סוס"י טו"ב דאם עד אחד מגלח זקנו אין לפוסלו רק אחר ההתראה שמזהירין אותו ומודעין לו שעבר בה' לאוין דמי שהוא חשוד בדבר דלא משמע להו לאינשי שהיא עבירה לא מקרי חשוד יע"ש והביא דבריו הרב יד אהרן חאה"ע ח"ב סי' טו'ב הגה"ט אות ח' יע"ש.

גם מ"ש להכריע דל"ב תשובה מפ' ז"ב אלא בשכבר היה שוחט אבל שחטא והיה מומר קודם שהיה שוחט סגי ליה לתשו' שעושה קודם להיות שוחט אח"כ דכקטן שנולד דמי. גם בכה"ג בעינן שיתברר שעשה תשו' עפ"י ב' עדים כדי להיות כשר לשחוט כאשר מתבאר מדברי מוה"ר חק"ל חיו"ד ח"א סימן קצ"ג בסוף התשו' יע"ש. ואני אומר כי הן אמת כי הרב הגדול מ"ז ז"ל שם בסי' קצ"ג הכריח דכדי לפסול לשוחט סגי בעד אחד ברם להכשירו צריך ב' עדים זהו בדין שוחט אבל באדם דבעלמא שחטא והוא אומר שחזר בתשו' מי יימר שלא יהיה נאמן והרי מצינו למרן בב"י ביו"ד סי' קכ"ד שהביא דברי הרב שיבולי הלקט שמשומד נאמן לו' שנתגייר בינו לבין עצמו והתיר היין. ובס' א"ח כתוב ישראל משומד יינו יין נסך עד שישוב בתשו' ונאמן לומר נתגיירתי ורשב"א אסרו וכו' יע"ש ופסק בס' הקצר שם סעיף ה' כס' הא"ח דנאמן לומר שעשה תשובה יע"ש ועמ"ש בהג"א פ' ג"ה דצ"ג סי' ט"ז שהביא שם מחלוקת ר"י עם רשב"ם והביאו מור"ם בד"מ שם יע"ש והרב ש"ך הקשה עליו בסי' י"ד דאמאי פסק כא"ח נגד ר"י והרשב"א ז"ל ועיין שם מה שחילק יע"ש.

ולעד"ן דר"י קאי כס' הא"ח וזהו שכתב הטעם שהפקיד כיסו בשבת הוא הוראה על העתיד עתה שהוא לפנינו שאינו עומד במרדו כי אם היה בפנינו עושה חילול שבת אינו מועיל תשובתו בלא"ה כי נעשה מומר מחדש ואנכי הרואה בס' א"ח ח"ב כ"י בה' יין נסך שהביא שם ס' הרב ר' יום טוב ורבינו אברהם ז"ל ורבינו אהרן הלוי ז"ל ורב משה גאון בתשו' וריב"א ז"ל שכולם שוים לטובה דמומר נאמן לו' שעשה תשובה ואין צריך עדים לזה יע"ש והרי מצינו רובא דרבוותא מן הראשונים דקיימי כס' א"ח דנאמן לו' שעשה תשובה וא"כ פסק מרן הוי כרבים וכ"פ הרב הלבוש שם ביו"ד סי' קכ"ד ס"ח יע"ש וא"כ אם היה אמת שהיה מומר עכ"ז מהני כשאומר שחזר בתשובה ונאמן וכ"ן מדברי מור"ם בח"מ סי' ל"ד סעי' כ"ב מומר שחזר בו וקיבל עליו תשובה כשר מיד כנראה פשט דבריו שהוא בינו לבין עצמו יע"ש ועמ"ש מרן החבי"ב בכנה"ג ביו"ד סי' ב' הגב"י אות כ"ט

ובסי' קכ"ד הגב"י אות ל"ב ובס' ש"ג ס"ק ט"ז ואפי' לדברי הרב ש"ך שם היכא דאין ידוע לנו שהוא מומר אז הוא דנאמן יע"ש. גם הרב תפארת למשה שם דכ"ד ע"ב חילק דר"י איירי כשעדין הוא בין הגוים והא"ח איירי כשכבר חזר להיות בין היאודים דאז נאמן וסיים וכתב וז"ל וכעין זה כתב מור"ם בח"מ סי' ל"ד לענין עדות מומר יע"ש הרי שהבין דברי מור"ם שחזר בו וקיבל עליו תשובה כשר מיד דמיירי שקבלה תשובתו הוי בינו לבין עצמו. הן אמת שראיתי לה' מ"ז ז"ל בס' נ"מ חק"ל מ"ב בחאה"ע סי' ז' דפ"ה ע"א שהכריח דתשו' מומר בעי' בב"ד וקבלת דברי חברות כמ"ש הפוסקים. וגם בדעת מור"ם כתב דהכי ס"ל כמו שיעש"ב.

ולע"ד אחרי המח"ר מכבוד תורתו ורבנותו יש להשיב דיש מחלוקת בין הראשונים בזה אי בעי קבלת דברי חברות בב"ד או לא ומ"ז הר' ז"ל הכריח להחמיר ממה שראה רוב הראשונים שהצריכו כן וכוותיה דמר ראיתי להרב בית הילל ביו"ד סו"ס רס"ח שמחמיר בתשו' מומר וסיים וכתב וזהו דלא כהרב תה"ד שכתב בסי' קצ"ח שהביא הסמ"ע בח"מ סי' ל"ד יע"ש ברם לא ראה ס' א"ח ח"ב כ"י בה' יי"ן שהביא כמה מהראשונים דס"ל נגד סברה זאת דמהני תשו' מומר בינו לבין עצמו ונאמן שעשה תשובה ואילו היה רואה לכל הראשונים הללו אפשר שלא היה מחמיר כ"כ ואם שס' א"ח ח"ב כ"י לא היה לעט"ר מז"ה ז"ל בעלותו לא"י ת"ו שהניחו כאן באזמיר יע"א ביד בניו הי"ו לכן לא שלטה בו מאורי עיניו כשהיה בא"י ת"ו לא היה בידו ספר הנז' כי בודאי הגמור אילו היה בידו היה מזכירו לא"ח ולס' כל אלו הראשונים ז"ל אלא דעדין לא איפרק מחולשא שיש מן ההרגש ע"ד הרב מ"ז ז"ל שכבר מרן בב"י ביו"ד סי' קנ"ד הביא דברי הא"ח. וגם מור"ם בד"מ שם מזכירו וגם הרב הלבוש פסק כן שנאמן לומר שעשה תשובה וגם בתשו' המיוחסות להרמב"ן סי' ק"פ שהביא תשו' ר"ס גאון בדברי ריב"ה נראה דא"ץ קבלה בב"ד וכ"נ מדברי רש"י בס' הפרד"ס דכ"ג ע"ג וכ"נ מדברי הראשונים פ"ק דע"ז ז' ע"א ומכללם הרמב"ם בה' תשו' סו"פ ג' הי"ד דאפי' שב בתשו' בסתר מהני ולדעת הריטב"א בחי' שם התשו' בסתר היא יותר מעולה יע"ש גם מה שהוכיח מתשו' מהריק"ו שו' פ"ה מלשון המרדכי שכתב ועד שהותר בציבור וכו' יע"ש אינה ההוכחה דלא איירי בעיקר התשו' שיתודה בציבור אלא אדרבא הרואה יראה בתשו' מהריק"ו דתכף ששב ניכשר לעדות וצ"ע גם בדברי הרוקח שם סי' כ"ד כתב בהדיא ומיד כשמתחרט וטובל במקוה היינו כישראל יע"ש הרי דאפי' שהוא המחמיר בתשו' בסיגופים ותעניות כמבואר שם עכ"ז כתב שמיד כשמתחרט וטובל דינו כישראל וס"ל כסברת הראשונים דמביא בס' א"ח

דמיד כששב הרי הוא כישראל והתשו' יעשנה אח"כ שלא זכר מזה כלום וגם על מה שחילק שם מז"ה הגדול ז"ל בין זמנם לזמנינו כמ"ש שם דפ"ו ע"ד יע"ש.

לע"ד אחרי המחי"ר מכבוד תורתו וגדולתו אין לחלק כי כל עיקר חי' הראשונים ואת האחרונים שכתבו להקל בתשו' מומר הוא משום דהיה בן חורין שיצא מתחת הגלות והיה עושה כל מה שלבו חפץ וזה שחזר לדת ישראל ליכנס תחת הגלות אין לך סיגוף גדול מזה כמבואר שם בספר א"ח ובשאר הפוסקים ראשונים וכמ"ש ג"כ בתשו' הרב בנימין זאב סי' ע"ב והרב משפט צדק ח"א סוס"י ח"י יע"ש ועמ"ש במ"א בקונ' תשובה מחיים בס"ד ובסה"ק כף החיים הבאתי ראיה לדברי הפוס' דאין להחמיר בתשובתו ותכף ומיד ששב בתשוב' בכל לבו מהני ממ"ש בירוש' פ"ט דברכות אמרין הוא היה שהחזיק עצמו לע"ז ואותו היום חזר בתשו' ושרתה עליו רוה"ק וה"ד הוא דבר ה' אל הנביא אשר השיבו יע"ש. הרי דמהני תשו' למומר אפי' לבו ביום בלי סיגופין ותעניות וברור. וזהו כשברור לנו שעבד ע"ז ונעשה מומר כ"ש כשלא נודע לנו דאיכא ס' הרש"ך דמיקל בזה וגם כשיצא מבין הגוים ואינו שם דמיקל בזה הרב תפארת למשה. גם ראיתי להרב מהרימ"ט בח"ב חא"ח סי' ח' דמיקל בתשו' מומר מטעם כי אין עע"ז אלא להתיר עריות וכו' יע"ש והוא תימא לדברי מז"ה הגדול ז"ל דמטעם מה שרצה להחמיר בתשו' מומר מה"ט גופיה בא מהרימ"ט להקל ונראה לומר כי כל אחד בא להקל מאיסור ע"ז ולהא שוים הם. ואה"נ דעל שאר עבירות יהיה חייב ואדרבא הוי סיעתא לדברי הרב מ"ז. אלא דעדין קשה כי לא זכר מז"ה ז"ל מדברי מהרימ"ט דהאריך הרחיב בתשו' מומר וגם על הרב מהרימ"ט ק' כי לא זכר שר מכל דברי הראשונים המדברים בתשו' מומר והו"ל להזכירם ולחלק ע"ד וצ"ע. וכל זה אינו לענין נ"ד כי לא החמיר הגאון מז"ה ז"ל בתשו' וגם הרב מהרימ"ט ודעימייהו בתשו' מומר דבעי טבילה ותעניות וקבלת דברי חבירות ויסורין וכיוצא זהו במומר בודאי שיש ב' עדים או שהודה מעצמו שבא בדרך תשובה. אבל בנ"ד כי הוא מכחיש ואפילו עד אחד כשר ליכא אין מקום לפוסלו בשביל זה וזה ברור.

וגם מ"ש וז"ל ומ"ג דהחר"ר הנז' העיד על השוחט וכו' זת"ד כבר נתבאר כי עדות הח"ר הנז' אינו מועיל כלל כי הוא פסול לעדות. וממילא אזדא להו גם מ"ש דאם עשה תשובה כראוי מחמת סירא כמ"ש מז"ה הגדול בס' חק"ל חאה"ע סי' ז' דבעי תשובה ומלקות בב"ד וקבלת ד"ח בפניהם וגם קבלת תעניות מה שיגזרו עליו זת"ד אין אנו צריכים לכל זה כי לא היה שום חששא מענין סירא לפי מה שדרשנו וחקרנו וכ"ש שיש לנו ג' הרועים רבני מתא ומכללם מוה"ר הפרד"ס ז"ל ובדה"ק כי היה בימיהם ענין סיר"א ומלבד כי לא

הצריכו לא שום תשוב' אדרבא סמכו אותו לשוחט וזה הוי עוד עדות וראיה לדבר וכמו שהוכחנו לעיל.

גם מ"ש בענין שלבש בגדי אשה כעת לא בא שום עדות לפני על זה. ואם אמת הדבר הזה בודאי שהוא איסור גמור כי אפי' לשמחת חתן וכלה ושמחת פורים דיש בפוסקים מתירין עכ"ז כבר דחו דבריהם רבנן סבוראי וגם אנכי הצעיר הסכמתי לאסור כמ"ש בס' סל"ח חא"ח סי' א' די"א ע"ב יע"ש בס"ד וכ"ש כשלא יש שום שמחה של מצוה דפשיטא דעובר על לאו וחייב מלקות כמ"ש הרב החינוך ס' כי תצא סי' תקמ"ב ותקמ"ג יע"ש. והרמב"ם בה' ע"ז פי"ב ה' יו"ד והטור וש"ע יו"ד סי' קפ"ב יע"ש וא"כ אם יהיה אמת שלבש בגדי אשה ועבר על לאו הרי כבר חייבתי בכלל תשובתו שילקה מלקות וכבר לקה בב"ד של ג' עכ"פ ההוא אמר השוחט הנז' כי לא לבש בגדי אשה אלא שעשו דרך שחוק לפני שרים וסגנים זולת שנתעטף בסדין אחת לבנה כאילו היא אשה זו בלבד עשה שנראה לפי דעתו לומר שהוא היתר ולא שחשב שיש איסור בדבר ועשאו חלילה וכיון שהיו באותו ועד אנשים חכמים ונבונים אם איתא דהיה הדבר אסור היו מוחים בידו והאמת כי בשביל זה או אפי' משום מ"ש בחשש איסור של (תיריא) [תורה] לא יש מקום לפסול לשוחט משו"ב וכמבואר בש"ס ובפוסקים וכמ"ש בתשו' במ"א בס"ד. ומעיד אני עלי שמים וארץ איך בא לפני הרב ר' חיי'א ז"ל ושאל מאיתי על השוחט אחד שנחשד בא"א והוא חשוד על העריות ונשאו ונתנו עמו בפ' חשוד על העריות שיש בפוסקים ג' פירושים והחמור שבכולם שהוא מהפי' שפי' הרמב"ם ז"ל שהוא שבא על א"א שהוא עובר על איסור לאו וכרת והוא מן החמורות ועכ"ז אחר שקרינו בש"ס ובפוסקים זו הלכה העלינו לפום דינא כי אין לפסול שו"ב אלא דיש לב"ד לייסדו ושילקה מלקות מ' וכיוצא משום בהיות טוב וכן נעשה מעשה ועמ"ש בס' סל"ח חח"מ סי' י"א בס"ד. ושוב בא לפני עד אחד כשר והעיד בפני על נפשו ועל יהידותו איך בעיניו ראה שלבש בגדי אשה ולא שנתכסה בסדין לבד. ואי לזאת כבר מילתי אמורה דכל שקיבל מלקות מ' הרי נתכפר לו עון.

עו"כ איכו השתא נבוא לדבר על מה שנמצא בכתב ידו של הרב ר' חיי'א ז"ל וז"ל ובנ"ד העידו על השוחט הנז' שדיבק ניירות בליל שב"ק ואין לך אדם שלא ידע שזה חילול שבת עיין תשו' מרן מהריק"א ז"ל בתשו' הישנות חאה"ע ד"ד ע"ב ד"ה ובעדות וכו' יע"ש ועדות זה היה אחר שהיה שוחט דהיה בקרוב בש' התר"ח כידוע דודאי דחמיר גופי וצריך שתהיה תשובתו ככל מ"ש לעיל זת"ד גם את זה כבר נעשה בירור גמור כי לא היה שום עדות מדיבוק ניירות על השוחט הנז' כי בא לפנינו העד המעיד בדיבוק ניירות

וקבלנו עדותו במושב כל החמשה ביחד והעיד בפנינו על נפשו ועל יהידותו כי לא היה המדבק ניירות השוחט הנז' כ"א היה אדם אחר ובדמי חשבו ואמרו שהיה השוחט הנז' יען יש מקום לטעות ולומר שהיה השוחט הנז' עכ"פ נתברר שלא היה השוחט הנז' וכמש"ל בפסקי הראשון בס"ד.

ועו"כ וז"ל ועוד כתוב שם וז"ל והנה בנ"ד מלבד שחילל שבת בפרהסייא כמה פעמים וכו' עג' וכו' זת"ד. והאריכו למעניתם בענין תשובתו כבר כתבנו כי כל לגבי דידי לא יש שום עדות אפי' עד אחד כשר שיעיד על השוחט הנז' שחילל שבת כי מ"ש בציונים של הרב ר' חייא ז"ל כבר הוכחנו כי אין משם ראיה כי לא כתבם כי אם לפי מה ששמע ולעת שיעמוד על הבירור יראה ויבין כי לא היה מעיקרא שום עדות כי לא יתכן שידע וראה שיש עדים בדבר והוא מניחו בעיר ואם בישראל להיות שוחט ולא יגלה את הדבר ויכשיל לרבים וכמה הכרחיות יש לזה וכמ"ש בפסקי הראשון בס"ד.

עו"כ וז"ל כל זה על העדויות שבציוני הרב ר' חיי"א ז"ל ברם על שאר העדויות שנתחדשו עכשיו צריך שיחקור אדונירם נר"ו עליהם היטב דאיכא בינייהו חילול שבת החמורה דדינו כמש"ל עכ"ל. כן עשיתי כי דרשתי וחקרתי בעדות הח"ר משה ן' עזרא ה"י שקריתי אותו לפני ובפני הרב כמהר"א אשכנזי נר"ו וכמהר"י די שיגורה נר"ו שנים מב"ד שבעירנו יע"א ועשיתי קבלת עדות בפניהם ובאותו מעמד היו גם ממוני הזמן וברורי הקנסות והפרנסים ה"י ואחר האיום והגיזום והטלתי עליו חרמות ואלות התורה שיגיד לנו את האמת מה שיודע מענין זה שנענע הנר דלוק בשבת השוחט הנז' וכה היו דבריו על נפשו ועל יהודותו עדות ה' נאמנה שכן שמע לשמע אוזן קודם לכתו השוחט ליוזיל חיסאר להיות שוחט מתא שם שנענע נר דלוק בשבת אבל הוא אינו עד בדבר ולא ראה ולא ידע והטלנו עליו חומרות התורה שיאמר לנו ממי שמע דבר זה וכה השיב שאינו זוכר ממי שמע זת"ד העד המעיד והרי אין כאן שום ממשות שאפשר ששמע מפי אשה וקטן או ממי שאינו כשר לעדות ולו יהי הוא עצמו המעיד עד אחד בהכחשה לאו כלום הוא וכמש"ל.

עו"כ וז"ל ועדות שחוק הקארטין שהועד ונתברר כנז' שעבר על החרם אחר שהוכרז בקרב ימים דיש חרם הקדמונים ז"ל בזה זת"ד גם על זה דרשתי וחקרתי ובא העד לפני ה"ה הח"ר ג'יליבי עזרא שאול הי"ו ונתקבל עדותו בפני ובפני מע' שנים מהב"ד כנז"ל ובפני מע' ממוני הזמן ובירורי הקנסות והפרנסים הי"ו ואחר האיום והגיזום וגם הטלתי עליו כל חרמות שבתורה ההוא אמר שכה ראה שהיו משחקים עם השוחט הנז' אבל לא ראה והביט אם היה קרטין או דבר אחר וכיון שהשוחט הנז' ואחרים שהיו שם אומרים

שלא היה השחוק בקרטין כ"א בדברים אחרים שלא אסרו בהם האמת איתם כי אין בידו להכחישם לומר בבירור שהוא קרטי'ן זת"ד א"כ עדות זה כמאן דליתיה דמי.

עו"כ וז"ל ושמיעת קול מהליכתו אצל המינים דודאי נראה שתשובתו קשה כיון דמינות חמור מע"ז שהלך ביום ש"ק לשמוע הדרשת המין הגדול ולנשק ידיו ולפי מה שהוגד לנו מפסק רבה דעמיה מני"ר נר"ו הא מילתא חמיר טפי מע"ז דשאני מינות דמשכא וגם זה צריך חקירת חכם אם כנים הדברים זת"ד האמת איתם כי הלך השוחט הנז' בשבת אחד לבית המינים וגם בעיני יפלא באותן הימים ששמעתי שביום ש"ק הלוך הלך השוחט הנז' לבית המין הגדול ואחר הדרישת והחקירת נתברר שהלך לשם בשביל איגרת אחת ולא לשמוע הדרשה ולנשק ידיו. והראיה לזה הוא כי ביום הראשון נתרעם המין הנז' וחרה אפו על השוחט הנז' איך בא בחצירו ולא עלה למעלה לשמוע הדרשה וכן שמעתי מפי עד אחד שנשבע בפני שבועות חמורות שכן היה והגם כי לא יבצר מזה וכדומה לזה מאיסור דאיכא משום אל תקרב אל פתח ביתה ומשום ליהנות מהמינים כי כל זה אסור מדינא וכאשר כתבתי בזה בתשו' במ"א בס"ד. מ"מ אין זה מקרי שנעשה מין לפסול שחיטתו חלילה. והרי מצינו בהרא"ש ז"ל בתשו' בס' בשמים ראש סי' ר"מ ששאלו ממנו בסופר שכתב המגילה וביום הפורים כשנכנס היין נזרקו כמה דברי מינות מספרי פילוסופייא האומות מפיו ונסתפק אם המגילה כשירה כיון שאין בה אלא סיפור מעשה בעלמא והשיב וז"ל תשובה מגילה הרי היא מן הספרים הקדושים ואין קורין בו עד שתכתב אשורית על הספר ובדיו וצריכה שרטוט כאמיתה של תורה ור"ת הצריך עבוד לשמה מהיכא תיתי יעלה על הדעת שתכשר בכתיבת אפיקורוס אמנם בדינא דידך אומר אני לך שלא כאשר יפתח האחד את פיהו בפיקפוקים בדברים אחרים נידון אותו לאפיקורוס והנה בעינינו גדולי ישראל דברו לעתים דברים קשים ואסור לשמעם ונכתב בספר גם באלה ההי"ב ולא יקרא אפיקורוס אלא בבועט בדברים מן הדברים וכו' אבל זה שלא נודע ממנו שעובר עבירה רק שלפרקים הוא הטינא שבלבו וכו' לא יקרא זה אפיקורוס גמור המין וכו' יע"ש הרי מבואר מדברי הרא"ש דאפי' שמצינו בדבריו שמדבר דברי מינות וחשש אם יקרא מין ולפסול המגילה עכ"ז כתב הרא"ש שלא בשביל זה יקרא מין וכ"ש כשהלך לבית המין והוא אומר כי לא הלך לשם מינות אלא לצורכו הגם שיהיה אסור מן הדין עכ"ז אינו בדין לחוש עליו שהוא מין ומ"ג כי זה היה בזמן המחלוקת והיו טועים דליכא איסור לילך למינים כדי לבקש עזר וסיוע והיה להם כהיתר וההי"ב מ"מ אין ספק כי אין מקום לפוסלו מן הדין בשביל זה מלהיות שוחט.

גם מ"ש שהעידו עליו שאכל פירא אחת בט"ב בפרהסייא בהיותו בריא גם זה צריך חיקור זת"ד כן עשיתי ודרשתי וחקרתי ולא מצאתי שום גילוי אפי' מעד אחד וקריתי להשוחט הנז' בפני ושאלתי אליו והוא אמר כי אמת הכי הוה עובדא כי בימיו לא אכל בשום ט"ב כ"א בט"ב אחד שאכל פירה אחת מסיבה שהיה חולה והרב מר אביו נר"ו אמר שיאכל מסיבה שהיה חולה ומעולם לא אכל בשום תענית ציבור כ"א בפעם ההיא לבד ונשבע שבועה חמורה על זה. וצא ולמד מ"ש מהרשד"ם כדומה לזה בתשו' חיו"ד סי' ר"ך ורמזה מרן החבי"ב בכנה"ג בא"ח סי' תקנ"ד הגה"ט שכתב וז"ל גם במה שכת"ר תופס עליו שהולך בנעילת הסנדל ביו"כ ובט"ב מביתו לביה"כ גם בזה אני אומר שמי יודע אם הוא עלול מכאב הבטן או מדבר אחר. וידוע מ"ש חכמים בברכות במשנה בר"ג שרחץ בלילה הראשונה שמתה אשתו ואמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ והשיב להם איני כשאר כל אדם איסטניס אני הרי שלא העמידו רבנן דבריהם במקום חולה אפי' אין בו סכנה יע"ש.

עו"כ וז"ל כ"ע ידעי שהשליך הספר מידו בתוך קהל ועדה מתוך כעס זת"ד. הנה זה הענין אמת וגופא דעובדא הכי הוה כי בסעודת ברית מילה היו מזמרים מתוך ספר בית עובד שהיה בידו. ויען נשתכר מתוך שכרות השליך הספר מידו ושוב כשנתיישב בדעתו הכיר בחטאו ועמד בביה"כ בפני ג' אנשים מיראי ה' ואמר להם שהוא רוצה לקבל עליו נידוי ולישב ע"ג קרקע בעבור מה שחטא בהשלכת הספר וכן היה שישב ע"ג קרקע בחליצת מנעליו בביה"כ ועשו לו התרה בפני הג' אנשים הנז' וכן באו בפני הג' אנשים הללו והעידו דברים כהוייתן ומתוך כך הוא דנתודע לכל שהשליך הספר מידו מחמת תשובתו. וכיון שהכיר בחטאו ושב בתשובה בודאי כי אין מקום לערער עוד בזה. גם ראיתי בסוף דבריהם שכתבו וז"ל מלבד מה שנשמע מפי מגידי אמת שכתב הרב ר' חייא ז"ל בסוף ימיו פסקא דדינא בא בארוכה על דנא פתגם לפוסלו לגמרי ואין לו תקנה. ושמענו עוד מפי מגידי אמת שחרה אפו הרבה על אחיו כמהר"ר הי"ו על אשר שלח כתב לאיידי'ן בלתי ידיעתו והפליא לעשות ולדבר עליו וגם טרח וכתב לאורלה יע"א להזהירם שלא יאכלו משחיטתו. וקצת מהם נמנעו מלאכול וכו' זת"ד. הנה ממ"ש הרב ר' חייא ז"ל פסק על זה גם אנכי שמעתי כדבריהם עכ"פ כיון שלא זכינו לאורו אין לנו לחוש על מס' עדויות שמא היו היה בדדמי או אחר שעשה פסק הדר בו וגנזו או היה עיקר פסק דינו בנוי על מס' עדויות הללו וכיון שנתברר שאין ממש בעדויות ממילא אזדא להו גם מה שחרה אפו על אחיו כמהר"ר נר"ו זה אינו מעלה ומוריד כי מאחר כי האגרת אשר שלח היה מחתימת ידו ממורינו הרב מר אביו ז"ל וכתוב בתוכה שיפה דן

יפה הורה מוה"ר הפרד"ס ז"ל בהכשר השוחט הנז' בודאי דאין מקום להשגיח בדברי ר' חייא ז"ל נגד ב' המאורות הגדולים וזהו למטונייהו.

כי לע"ד אומר אני דהאמת במה שהוא אמת כי גברא רבא כר' חייא ז"ל שלם במידות ובדיעות וביראת ה' כל היום לא היה כועס נגד ב' הרבנים ואחד מהם מר אביו ז"ל ואם יהיה שיש לו ידיעה מה שלא היה להם להרבנים מה כעס שייך בזה יבוא נא אליהם ויודיעם והמה בחכמתם ביראת ה' על פניהם בודאי דהוו הדרי בהו דש"מ כי כל זה הוא פטפוטי דברים. גם מ"ש ששלח כתב לאורלה אני איני מאמין ואם יהיה הדבר אמת ואחר שכתבנו הגזרה בפנקס שלא להיות שוחט מתא אפשר שהיה נראה לו לר' חייא ז"ל שהעדים שהעידו עליו היו כדי לפוסלו בפנינו ולא מדין קנס ולכן חשש לפוסלו או מחמת הציונים שלו ששמע שהיו עדים בחטא חילול שבת וכדומה ועל ספק חששות הללו דן בדעתו לפוסלו וכבר נתברר דאין בכל זה עדות ברורה כלל וכאשר נתבאר וכבר כתבתי בס' סל"ח חאה"ע סי' ט' דס"א ע"א וז"ל ועוד דאין סומכים על עדויות כאלו בע"פ דודאי דהנדונות מתחלפים וכמה פעמים שמעתי מאת עט"ר מז"ה נר"ו שהיה אומר כי אין לסמוך על מס' עדויות כלל דשמא הרב באותו פרק לאו אדעתיה או לא היו הנדונות שוים או שטעה המעיד בדמיונו יע"ש וכ"כ הריב"ש סי' ס"א והרב בנימין זאב סי' קל"א וה"ד הרב כנה"ג בא"ח בכללי הפוסקים אות ס"ג יע"ש.

עו"כ וז"ל ועוד שמענו כי טרח עם מע' השוחטים נר"ו ע"י כמהר"ח הלוי נר"ו לקושרם היטב שלא ישחטו עם הנז' כלל ואח"כ דיבור עם אחד מאוהביו הי"ו וכה אמ"ל יהא סמוך לבך בטוח אל תירא שכבר נתקשרו השוחטים בקשר אמיץ שלא לשחוט עם הנז' כלל עכ"ל. זהו אמת ויציב כי אחר שכתבנו הגזרה על השוחט הנז' שלא להיות שוחט מתא חשש הרב ר' חייא ז"ל פן ואולי לא ציית השוחט הנז' וילך לשחוט במקולין ויהיה מחלוקת בעיר כדי לגדור גדר שפיר עבד לקושרם שלא ישחטו במקולין עם השוחט הנז' ואין מזה שום סתירה לכל מה שאנחנו דנים כמובן.

עו"כ וז"ל גם שמענו מפי דובר אמת שאמר כמהר"ן הכהן אריאס נר"ו לג' אנשים מהוגנים זה ימים מועטים בהיותם בביתו שהוא אינו אוכל משחיטת השוחט הנז'. אשר מזה יובן שיודע שום דבר עליו שראוי שלא לאכול משחיטתו ואפי"ה הוא טורח למנותו לשוחט אתמהא ובזאת יבחן על אשר אמר בפנינו שבזמן הרב ר' חייא ז"ל ישבו לבודקו בבדיקת הסכין והרב חייא ז"ל שלחו למקולין במקומו ומי יודע מה היתה כונתו וכו' זת"ד גם זה אמת שאחד מרשומי העיר מיראי ה' שמע כן מפי כמהר"ן הכהן אריאס נר"ו שאם שחט השוחט הנז' אינו אוכל משחיטתו ויפה אמר כי זה העדות הוא בימים ההם

ובזה"ז כאשר כתבו רו"מ מעלתם בדבריהם כי זה ימים מועטים. וכיון שהיה זה הדיבור בימים ההם ובזה"ז ולא מזה זמן רב יפה דיבר ובזמנו דיבר שכן התריתי לו לכמהר"ן הכהן אריאס נר"ו שלא יוכל השוחט הנז' לשחוט שום שחיטה עד שאברר דינו אם כשר הוא. ולכן היינו דקאמר להו אם שוחט השוחט הנז' עתה שהוא מעוכב מהב"ד נר"ו שלא ישחוט. גם אני איני אוכל משחיטתו עד שיצא לאור משפטו וכן בא לפני העד המעיד הנז' וכה אמר כי זה היה בקרב הימים הללו וכה היה דברו אם ישחוט השוחט הנז' אני איני אוכל משחיטתו כיון שהוא מוזהר מהב"ד שלא ישחוט עד שיתברר דינו. ומ"ש ובזה יבחן על אשר אמר בפנינו שבזמן הרב ר' חייא ז"ל ישבו לבודקו בבדיקת הסכין והרב ר' חייא ז"ל שלחו למקולין. ומי יודע מה היתה כונתו ככתוב בד"ק בדברים אלו נכנסו לדבר על כמהר"ן אריאס נר"ו שרצה לערער עליו כי מה שהעיד בפנינו ששלחו ר' חייא ז"ל במקומו יבחן שאין בו כדי להאמין דכיון שהוא המעיד על השוחט דכשר לשחוט ולבדוק איך יתכן שיאמר שאינו אוכל מידו אתמהא. ובכן יבחן שיש מזה סתירה על כמהר"ן הנז'. ואפשר שמפני הכבוד הבליעוהו בנעימה ואתא את ופסקיה. וחזרו לדבר על הרב ר' חיי'א ז"ל שאפי' היה אמת ששלחו מה היתה כונתו ואם היו מסתפקים בדברים הללו לומר מה היתה כונתו וברור והפשוט הוא כי כיון שבדק סכינו ויצא כשר ואמר לו ר' חייא ז"ל לכמהר"ן הי"ו שהוא אינו יכול לילך למקולין וילך הוא במקומו וכן עשה שהלך הוא במקומו למקולין ובדקו אותו בבדיקת הריאה ויצא כשר והודיעוהו וחזר והלך השוחט הנז' למקומו להיות שוחט ובודק שם אין לך מעשה רב ופירסום גדול שהוא כשר ומה מקום יש לנו לו' בעד כונתו של הרב ר' חייא דמה כונות שייכי בזה בדבר פשוט וברור לעיני השמש והירח שלא יש שום ספק ופקפוק כלל כלל לא.

ואנכי תמיה אחרי המחילה מכבוד תורתם שלא די במ"ש בסתם מה היותה כונתו חזרו ופירשו וז"ל ואפשר דמה שישב לבדוק סכינו ה"ט דמורא עלה על ראשו פן ישתרבב המחלוקת כדמעיקרא ויגיע בזיון למוה"ר מר אביו ז"ל וגם נזק לכל עם הקהל כבתחילה וכלפי לייא ימנוהו ביד חזקה גם במקולין ואמר מוטב שיהיו שוגגין. ומה ששלח למהר"ן נר"ו על בדיקת הריאה ל"מ מידי די"ל בדרך הקנטה ולשמוטי נפשיה הוא דעבד ור"ל שהוא יבדקנו וליה לא ס"ל וידיו מסולקות עכ"ל. ואנכי לא ידעתי אם כל טעמו של הרב ר' חייא ז"ל הוא שיש בו פיסול להשוחט הנז' מה מקום פטור יש לו שלא יגלה הדבר לרבני מתא ולחכמי הב"ד ולא זו בלבד כי ישב במקום אחד לבודקו אם יש לו הרגשת פגימות הסכין ואה"נ אם היה דיצא עכשיו פסול והיה מעבירו היה אפשר שישתוק כי בלא"ה כבר יצא פסול אבל עתה שיצא כשר בבדיקת סכינו מה מקום לשתיקת זו שלא

לגלות מומו להרבנים ולב"ד. ומ"ש שמורא עלה על ראשו פן ישתרבב המחלוקת וכו'. הם דברים תמוהים ביותר וכי לא ידעו ולא הכירו להרב ר' חייא ז"ל שלבו כלב אריה ולא ירא ולא יחת מלומר דבר ובפרט הנוגע באיסור מכשול לכל ישראל אפי' קטן שבקטנים אינו מתיירא מלו' מה שהוא האמת שלא להכשיל את ישראל ומכ"ש אדם גדול בתורה. ועוד דמה יראה ופחד שייך אם אומר אדם מה שהוא יודע על חבירו שהוא פסול דאה"נ אם היה יראה מחמת סכנת נפשות ואפילו בהיזק ממון היה פטור מלהעיד וכמ"ש מרן בתשו' אבקת רוכל סימן קצ"ג וחתמי עלה הרב המבי"ט והרב מהר"י די קוריאל ז"ל יע"ש ועמ"ש בסה"ק חקקי לב ח"א חאה"ע סי' ז"ן דק"ד ע"ג. וכי מי חשידי ישראל הכשרים ובפרט רבנן ותלמידהון דכאשר יהיה האופן שנתברר להם כי השוחט פסול מן הדין שיניחו אותו לאכול משחיטתו ואם יש לחוש ח"ו חששא רחוקה כי מחמת מחלוקת איכא אינשי דלא מעלי דאפי"ה שהוא פסול שאוכלים וכי בשביל שיש רשעים שאינם שומעים לד"ת יכשיל גם לרבים מישראל הכשרים. ומה בזיון יגיע להרב מ"א ז"ל בזה דאם הוא פסול מן הדין הכשרים שהם הרבים שומעים ופורשים מלאכול וא"כ כנגד הבזיון שיש מאינשי דלא מעלי דלא צייתי דינא שהם מיעוטא דמיעוטא הרי איכא רובא דרובא מאנשים כשרים שומעים. ועוד וכי בשביל שיראה הדיין שיגיע בזיון שלא ישמעו לו ימנע מלומר מה שהוא הדין ומי שמע כזאת מי ראה כאלה דמשום חשש ספק בשביל בזיון שהיה מגיע להרב מר אביו ז"ל שלא ישמעו לקולו או בשביל מחלוקת שיהיה בעיר שיכשיל את הרבים ולא יאמר מה שהוא יודע לפי הדין שזה דבר שאין לו שחר.

גם מ"ש דמה ששלח לכמהר"ן נר"ו על בדיקת הריאה ל"מ די"ל דבדרך הקנטה ולשמוטי נפשיה הוא דעבד ור"ל שהוא יבדקנו וליה לא ס"ל וידיו מסולקות ככתוב בד"ק כל זה. אין לסמוך לכל הדברים אלו כי לא יתכן בדרך הקנטה אחרי שהיה במעמד אחד עם הסומכים אחרים לבדוק סכינו ומה הקנטה שייך אחרי שבדקו ואמר שהיה סכינו יפה ובפה מלא שהוא כשר וגם בפירוש אמר שילך כמהר"ן נר"ו במקומו וגם אחרי שיצא כשר גם בבדיקת הריאה לא פיקפק בו והלך לאיידין להיות שו"ב שם ולא עשה שום פירכוס. זה מורה בהדיא כי לא היה בו שום עדות וראיה כדי לפוסלו. ואיך נניח מה שמורה בפירוש מדבריו ולילך בעקיפין בדחיק ואתי מרחוק לומר בכונת דבריו מה שאינו לפי האמת ועל הכל כי מינם ובם תברא כי השתא ומה כי זכינו להוציא לאור משפטו לבטל כל העדויות והקולות על השוחט הנז' בראיות ברורות ומפי סופרים וספרים שכעת נתברר ונתפרסם כי ליכא עדות ברור על השוחט עכ"ז כתבו בפה מלא שאפי' יהיה כשר לפי הדין שיש מוחים מכמה בעלי בתים וכמה ת"ח וגם מדלת העם

שאינם רוצים בשוחט זה לאכול משו"ב כ"ש וק"ו כשהיה מתברר מפי חכם מומחה ופקיע שיש עדויות על השוחט הנז' והיה הענין מתברר לרבנים ולב"ד שבעיר שכפי העדויות היה הדין נותן שאסור לאכול משחיטתו ובדיקתו כי בודאי הגמור לא נמצא ולא ימצא שום אחד מישראל ואפי' מהריקנים שבהם שיעבור על ד"ת בשאט בנפש ולאכול מה שאסרו הרבנים והב"ד שבעיר אוסרים. וזו אינה צריכה לפנים כי דבר זה הוא פשוט וברור לעיני כל רואה.

לא נשאר לברר אצלי כעת כי אם דין זה לבד והוא מ"ש כי יש מיחידים שבעיר מוחים במינוי השוחט הלזה אפי' יהיה כשר שאינם רוצים בו והחליטו מאמרם כי כגון דא יחיד מוחה כמ"ש בד"ק. כעת איני מטפל בדין זה עד שאראה ואדע מי הם המוחים ויעמדו יחדיו למשפט עם כוללות העיר ממוני הזמן וטובי העיר הי"ו אשר מינוהו להשוחט הנז' ואשמע טענות שתי הכיתות שניהם כאחד מדברים יחד ואז אפסוק להם את הדין כפי מה שיורני מן השמים.

כל זה כתבתי בנחיצה רבה לעיני כל ישראל ידיעה בתחילה כי לא היה חפצי ורצוני להכנס בתגר זה מכמה טעמי תריצי הבו דלא להוסיף עלה ומשום שאי אפשר בלא"ה כידוע לכל כי עיני כל ישראל עלי להורות להם על הדין ועל האמת ברחובות תתן קולה. כי כן דחקתי את עצמי לברך על המוגמר דבר דאתיא מכללא על הדין ועל האמת ועל השלום כי אין לפסול להשוחט הלזה ולא לדבר עליו שום דבר סרה שאין הפה יכולה וצור ישראל יצילנו משגיאות להבין ולהורות דברים המחוורים כשמלה וכל בית ישראל שקטים ושאננים שבע רצון ומלא ברכת ה' טובה כפולה.

וזה זמן נשאלתי במי שהוא חשוד על העריות אם נותנים סמכה כדי לשחוט ולבדוק אם כשר הוא לשחיטה ולבדיקה או לא. והשבתי הנה לא פורש מהות החשוד עה"ע הלזה באיזה מין הוא כי יש בראשונים בפי' חשוד עה"ע ג' פירושים וכבר הארכתי בזה בס' סל"ח חח"מ סי' י"א.

ועתה אנכי אומר כי לו יהיה שהוא חשוד עה"ע כפי' הרמב"ם ודעימיה שהוא היותר חמור שעבר עבירה ממש בא"א עכ"ז נראה דאינו פסול לא לשחיטה ולא לבדיקה דל"מ לדעת הרא"ש בריש חולין דס"ל דמומר לאחד משאר עבירות כל שאינו מומר לע"ז ולחלל שבתות בפרהסייא א"ץ (לבדוה) [לבדוק] סכין וכו' אלא אפי' לס' הרמב"ם ז"ל בה' שחיטה דס"ל דצריך לבדוק סכין וכמ"ש הרא"ש גופיה שם טעמו כמו שיע"ש זהו דוקא במומר גמור שהוא מועד לכך לעבור עבירה אבל בפעם אחת לא וכמ"ש מרן בב"י ביו"ד בסי' ב' וכ"פ בש"ע שם ס"ו וז"ל מומר לאחד משאר עבירות א"ץ לבדוק לו סכין

ולהרמב"ם צריך ודוקא במומר לעבירה אבל מי שהוא פסול לעדות בעבירה מעבירות של תורה א"ץ לבדוק לו סכין אפי' להרמב"ם יע"ש וא"כ זה החשוד על העריות אפי' עבר עבירה עם א"א נראה לי דמותר לשחוט ולבדוק כי לא נחשד להכשיל לאחרים ולפרוק עול מצות כ"א שיצרו תוקפו וכן נראה להכריע עוד ממה שפסק מרן בש"ע יו"ד לקמן סי' קי"ט סעי' ז' מי שהוא מפורסם באחד מעבירות שבתורה חוץ מע"ז וחילול שבת בפרהסייא או שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל נאמן בשאר איסורים וכו' ע"כ הרי דכל שהוא חוטא בשאר עבירות קלות וחמורות חוץ מע"ז וחילול שבת נאמן הוא באיסורים וא"כ בנ"ד נראה דפשיטא ודאי דמותר לו לשחוט ולבדוק אלא דבהיות טוב ראוי לב"ד שבאותו מקום לייסרו על לעבר ולהיות צועק עליו על העתיד לבוא שלא ישוב עוד לכסלו ויתקן את אשר עיות בסיגופין ותעניות וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח.

ב

סימן ב

ב"**ה** לסדר קדשים תהיו שנת באחרי"ת פה קראייווא

אל כבוד ידיד ד' וידיד נפשות ישראל הרב הגאון הגדול מלא רוח חכמה ובינה. המובהק מבצר עוז ומגדול ויראת ד' הוא אוצרו תפארת ישראל חכם הכולל. יושב על מדין במתא רבתא **אזמיר** יע"א.

למי יחפוץ שבט המוסר ומקל תפארה. אחרי מי תרדוף השררה. וירדן הממשלה אל פיהו יניח. מי האיש מקל ורצועה בידו נכון. מן החלונות משגיח פעם ייסר בעקרבים על שער בת רבים. פעם בקוצים בכותלים מפריח. למי כל חמדת המעלות זולתי ליחידי סגולות שיכול וידע להוכיח. יודע להטיל אימה. ולזרוק מרה. על קו המשפט וע"פ התורה ומצולות הים כסיר ירתיח. מי לנו גדול מאיש אשר רוח אלקים בקרבו. רוח עצה ובינה נוססה בו כל היום ביראת אלקים יריח. אם יחטא איש לאיש עליו יושב על מדין. לבצוע או לדין. משפט שיש עמו צדקה תצמיח ואם לה' יחטא איש עליו להעביר ז' סממנים על הכתם. לכלה הפשע ולהתם כל מסית ומדיח. מוסרך לכל עמקי סטים. להכות אותם בשוטים. היום רבו פורצי הגדרים. מואסי המוסר יקוצו למוכיח. בשערים. ויש חילול השם גדול כי אש בוערת פה עד לב השמים. ולא עת לחשות עורי נא חוסי נא כי עליכם מוטל להסיר המכשלה אשר אירע פה אצל קהל הספרדים זה עשרה שנים. שנתקבל ש"וב אחד מהאשכנזים איש כשר וירי"ש אל הספרדים דפה. ולקהל אשכנזים

יש שני שוחטים. ועשינו תקנה כד"ת. עם חכם שהיו אצל הספרדים איש צדיק שיהיו שני שו"ב אצל הבדיקה כמבואר בפו' ובא לכאן איש אחד ספרדי. והוא חזן ומורה והתחבר עם אשכנזי פריפעסיר ושמו לוי ולא לחנם הלך וכו' וביקש ממני כתב שאתן לקהל הספרדים שהשו"ב הוא כשר שישחוט לבד בלתי השו"ב אחר עמו והשבתי שאי אפשר בעולם מחמת התקנה שנתקן פה ואמר תיכף להשו"ב של הספרדים לבל ישחוט יותר. ודחה אותו מפרנסתו מכל וכל וציוה להפריפעסיר הנ"ל שישחוט עופות וטלאים להספרדים. והשביע את קהל הספרדים לבל ישחטו יותר אצל השו"ב שלהם. רק אצל הפריפעסיר הנ"ל והמורה בעצמו אכל מזה השחיטה שעפ"י דת"הק אסורה כנבילה וטריפה. כפי אשר כתב התב"ש וז"ל כל מי שאינו נוהג במידות הראוים לשוחט הרי הוא מאכל נבילות וטריפוט [וטריפות] לישראל. ואין מספיקין בידו לעשות תשובה ע"ש. לכן ידיד ד'. אל תעלם אזניו לרוחתי ולשועתי. אין לנו על מי להשען. וכו'. ועל הגאוני ארץ. עליהם ליסר כל פורץ ומרבה מכשולים. לקפח את שוקיו לשבור רגל ולשבר את הכלים. ובפרט שיש חילול השם גדול. א' במה שהרג את השו"ב ודחה מפרנסתו מכל וכל בחנם בלא דבר וטפלי תלוי בו והשנית שחטא והחטיא את הרבים בנבילות וטריפות. ואומרים כי עולם הפקר הוא ח"ו. לכן למען קנאת ד' צבאות מוטל עליכם לגדור גדר בזה למען זכות נפשות בית ישראל אשר לא יתגאלו נפשם יותר בנבילות וטריפות. ולכתוב לכאן ולהזהר בהזהרה גדולה ובתוקף תורתו יגזור ויאמר ויקום לבל ירום איש את ידו לשחוט ולהסיג גבול של השו"ב שלהם. ולגזור עליהם בחרם לבל ידחו את השו"ב שלהם מפרנסתו. רק שיתנהגו עפ"י התקנה שנתקן שיהיו שני שוחטים אצל השחיטה והבדיקה. וכמו שהיו עד עתה. ולכתוב לכאן איסור על שחיטת הפריפעסיר הנ"ל וכל מי שישחוט אפי' עוף הקל בהסגת גבול של השו"ב שאסורה כנבילה וטריפה כמבואר בפוס'. וגם לקנוס ולענוש עפ"י דתה"ק את הש"ץ שהוא מו"ץ לקהל הספרדים לבל ירד לפני התיבה כי הוא עון פלילי ואיככה יוכל ש"ץ עבור על איסור דאורייתא לאכול בעצמו איסור ולהאכיל לרבים נבילות לכן בל יורה להם שום דבר כי חשוד הוא. דהא קי"ל דמומר לא שבק היתרא והוא גרע מזה. וחטא והחטיא את הרבים לכן חושי נא בתשובתו הרמה מהר לכאן למען ד' כ"ד המדברים באמת למען תה"ק:

אפרים זלמן מרגליות אב"ד ור"מ דפה קראייווא והגליל

יוסף הילליער ש"וב דפה.

משה אייזק גבאי דבהכ"נ.

אברהם יהושיע העשיל גבאי דבהכ"נ.

וזאת תשובתי אליהם. י"ב לחדש סיון בס' ונתן ה' לכם בשר ואכלתם. ובשנת **וארחו"ת** צדיקים תשמור לפ"ק:

שלום רב וישע רב לעם הקדש השרידים אשר ה' קורא קדש ישראל. החיל אשר נגע אלקים בלבבם גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברי אלקים חיים אלהי ישראל. הלא המה הגבירים הרמים פקידים פרנסים גזברים ממונים רועי ישראל. ומתוכם כעין החשמל אומה טהורה יחידה בחידה אחינו בית ישראל. יחידי סגולה ק"ק **ספרדים** אשר בעיר **קראייווא** יע"א ה' צבאות יגן עליהם כיר"א.

הנה קול שועת בת עמי מארץ מרחקים עיר קראייווא קריה נאמנה. היתה לשנינה. קריה עליזה קוץ ושמיר העלתה. סרה מהדרך הישר צוותה. יחידים בל יזבחון איש אחיו לא ידחקון. ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי איך בשר קדש ניתן ביד הפריפעסיר ויגואלו נפשם בנבלות וטרפות וישפכו דם נקי השו"ב שלהם. והיה כקרוא איש יאודי בספר תורת אלקים מפורש. תחשכנה עיניהם מראות מקרא שכתוב ארור מסיג גבול רעהו ומה יענו ליום פקודה. אכן לא עליכם עברתי ותלונתי כי אתם בני ישראל ממלכת כהנים וגוי קדוש מן הגזע ומן השרשים. ומנעוריכם הלכתם אחרי ה' ותורתו הקדושה לא סרתם מאחריו ימין ושמאל. אכן משפטי עם מנהיגיה בפשע יעקב המה מהרסיה החזן הספרדי אם זך ואם ישר פעלו. הנה בחברתו עם הפריפעסיר יתנכר מעללו. כי אם נסתרה דרך גבר וארחתו. עיניך יביטו בחברתו. לכן שמעוני אחי ועמי ולא תלכו בחקות החזן והפריפעסיר כי השחיתו התעיבו דרכם ומעלליהם אל תבואו בפיתויים ואל תלכו בנתיבתם. בית יעקב שמעו ותחי נפשכם אציעה לכם רוחי אף כי מלכי ארץ ורוזנים קראו דרור ליאודים [ליהודים] והנחה למדינות עשו לעשות כרצון איש ואיש הישר בעיניו יעשה. לא באלה דיברו לבטל ולהפר תורת אלהינו ח"ו. כי בראש הומיות יקראו לראשי ישראל ולשופטיהם אשר בכל מדינה ומדינה לגרע קרני רשעים ולשבר מתלעות עול ולנצור אורחות משפט ודבר אלהינו יקום לעולם. לכן הרימותי ידי וכשופר קולי והנני גוזר בכח אל עליון ותורתו הקדושה ומהכח המסור בידי כח בית דין יפה. ובכח **חרם רגמ"ה** ז"ל כי השוחט הפריפעסיר הנ"ל פסול לשחוט ושחיטתו נבילה ואוכליו עונו ישא. כי את קדש ה' חילל על כן לא יאכלו בני ישראל משחיטתו ובדיקתו ולא יתגאלו נפשם יותר בנבלות וטריפות ונסלח לכל עדת בני ישראל כי לכל העם בשגגה. ועתה אליכם המצוה הזאת להתנהג מכאן ולהבא עפ"י התקנה ההגונה רבת המעלות אשר נתפשטה כמעט בכל תפוצות ישראל שיהיו שני שוחטים אצל השחיטה והבדיקה וכמו שהיו עד עתה. ולא ישיגו את גבול השו"ב אשר היה לפנים בישראל על לא חמס

בכפיו כי איסור גדול הוא. והחזן הספרדי אשר חזה משאות שוא ומדוחים והורה התר לפריפעסיר לשחוט ומלאו לבו לאכול נבלות וטריפות ונקל בעיניו לקפח פרנסת השו"ב וחטא והחטיא את הרבים הרי הוא פסול להיות ש"ץ ואינו מוציא י"ח לשום בר ישראל עד שיקבל עליו דברי חברות ויעשה תשובה הגונה כדת וכהלכה ושב לעבודתו. ואם בזאת יקשה ערפו ויתן כתף סוררת לבלתי שמוע לקול מורים ועוד טומאתו בו פיגול הוא לא ירצה זר מעשהו נכריה עבודתו וכל השומע קולו לא יצא ידי חובתו ומחינן ליה בסילוא דלא מבע דמא ב"מ עד אשר ישוב וניחם על הרעה והתודה מאשר חטא על הנפש חטאת הציבור והיחיד שכולם תלוים בו ושב ורפא לו ושומע לי ישכון בטח ושאנן מפחד רעה ועליו תבא ברכת טוב. בטחתי בקדושתכם וירא ת' אשר על פניכם אתם הרי ישראל זרע קדש האיתנים מוסדי ארץ שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וישמע אליכם אלקים חיים ויוסיף לכם שנות חיים אכי"ר:

פי המדבר לכבוד ה' ולכבוד תוה"ק אנכי מרביץ תורה מפה העירה **אזמיר** יע"א ואגפיה הבעה"ט בגושפנקא דמלכא יר"ה ברוב עז ושלום.

הצעיר

חיים פאלאג'י

ס"ט

כיוצא בדבר בא אלי וזה נוסחו שיל"ת ס' ויקהל כ"ג אדר ראשון מישרי"ם יגי"ד לפ"ק עי"ת **בראילא**

ישאו הרים שלום. להולך בתום מעולם. וכל רז מאתו לא נעלם. ה"ה כבוד הרב המובהק החריף ובקי. משנתו זך ונקי. סיני ועוקר הרים. הגאון המפורסם. בוצינא קדישא. ידיו רב לו בנגלה ונסתר כקש"ת מו"ה **חיים פאלאג'י** נ"י אבד"ק **אזמיר** יע"א.

אחר ד"ש כראוי הנני לבקשו אשר ישיבני תיכף על דברי אלה כי הוא לאפרושי מאיסורא ומצוה דרבים וגם תקנת הקהל וזה. הנה זה שנות כמה מצאה המריבה קן לה בעירי זאת בראילא עד אשר פרשה כנפיה באופל ועלטה על כל יושביה איש ארב על אחיו בן קם באביו גבר שטם את רעהו וצדה את עמיתו. העניים ואביונים דכאו בשער נגועי חולי ומכאוב. ירדו שאולה באין אומר השב. כי לא היה בית מרפא. פה"ק גם לא שם איש על לבו ללמד תורה לבני עניים לאשר לא היה לכסף מוצא ליסד בית תלמוד תורה והעדה נחלקה לשני מפלגות אלה כינו א"ע בשם **פוליש** ואלה בשם עדת **קולטוס** אשכנז (דדפו) [רדפו] על צואריהם אלה את אלה כספם היה לנידה וכו' שמה ושערוריה היה בעיר עד כי נשמע למרחוק. לא אחטיא את עטי לחרות עלי גליון שמצת עדת עירי עד

כי ריחם ה' על עמו והביא הנה את הרב החכם הכ' מ' יוסף הלוי צור שלוח מחברת כל ישראל חברים. מפאריז והציר הלז ברוב כח בינתו טרח ויגע עד כי העלה ה' בידו לעשות שלום כללי פה"ק ולקרב את המרוחקים בזרוע ומשתי המופלגות נעשה עדה אחת שלימה אוהבים נאמנים בלב אחד כאיש אחד ונתאספו יחד כל הקהל דפה רוב מנין ורוב בנין ובחרו מתוכם ז' טובי העיר הרצוים לכל אשר על פיהם יתנהגו כל עניני הקהל ולאשר הממשלה דפה משכה ידה מהתערב בענייני הקהל מהיהודים לזאת לא אבו הז' טובי העיר הנ"ל לקבל המשרה אם אין שום תוקף על מעשיהם וע"כ הסכימו הקהל ליתן עכ"פ תוקף הד"ת למעשיהם וכן ה"נ הקהל חתמו וקבלו באלה ובשבועה לבל יפרעו עצת או מעשי הנבחרים הנ"ל וכל אשר יגזרו אומר השבעה טו"ה כן יקום וכן אנחנו שני הרבנים דפה באנו למלאות דבריהם וקבלנו עלינו וכן כו"ח אשר חלילה לנו להתערב בההנת זולת בדבר הנוגע לאו"ה וגם אנו מחויבים לאסור את השו"ב אשר ירהב עוז וישחט בלי פקודתם כי הכנסת העדה הוא רק מהטאקסע מבשר כשר. לזאת השוחט בלי תשלמי המכס מהבשר (**טאקסע**) ומקלקל הכנסת הקהל הרי הוא עובר על תקנת הקהל. לכן עלינו לאסור שחיטתו ומכ"ש אם איזה אנשים יביאו הנה בשר משחוטי חוץ או שו"ב ממקום אחר. והוסיפו עוד הקהל לחזק התקנה בל תמוט לנצח והשביעו את כל השוחטים דפה בפ"מ בשד"א ובח"ח ות"כ (בשבועה דאוריתא ובחרם חמור ותקיעת כף) בתורת שבועה ונדר ע"ד המקום וע"ד רבים שמחוייבים לסור למשמעת הנבחרי' ז' ט"ה הנ"ל וכל אשר יצוו עליהם בענייני שחיטה וחלילה להם לשחוט אף עוף הקל נגד פקודתם או בלא קוויט מתשלומי הטאקסע מהנבחרים הנ"ל ופרטו בשבועתם השמות של כל הנבחרים הנ"ל ואם יעברו ע"ז וישחטו תהא שחיטתם אסורה כעולה וכקרבן על עצמם גם על כל העולם כלו. זהו תורף דברי השבועה מהשוחטים במעמד הקהל ואח"ך חתמו ע"ז בח"י ממש ומני אז התחילו הנבחרים להשתדל בענייני העיר יסדו בית ת"ת לשבעים בני עניים ומקופת המכס מהבשר (**טאקסע**) שלמו בעדם שכר למוד. וכסו מערומיהם צמרם פשתם וכו'. כוננו בית מרפאל עם [מרפא לעם] **שפיטאל** (בית חולים) וכל הנדרש לזה והוציאו עליו עד כה ארבעה מאות אדומים בערך מכסף הטאקסע ולחזק הענין יסדו חברת **בקור חולים** מחשובי הקהל אנשי שם דפה למען ישימו עיונם על כל תהלוכות הבית מרפא והחולים שמה ועוד הפליאו לעשות עבור בע"ב אשר ירדו מנכסיהם ובושת תכסה פניהם לבוא להבית הזה להרפא מתחלואם. לכן שכרו למען אלה שני רופאים מיוחדים אשר יבקרו אלה בביתם חנם אין כסף וגם צרי התרופה נותנים למו חנם **מהשפיטאל**. ועוד בסתר נתנו למו קשיטות כסף או זהב

לארוחתם וארוחת אנשי ביתם כל ימי חליים. ועוד הרבו עשות צדקה בפרנסת עניים בתתם למו כסות בקרה ועצים להחם כ"א כפי הנדרש לערכו. הכל מהכנסת מכס הבשר עד כי מעשיהם שלחו נטישות עד למרחבי ארץ ותהי עיר הזאת למשל לכל ערי הגליל (כי ברוב ערי הגליל עדיין השטן מרקד בריב ומצה) אבל אהה לא ארכו לנו הימים טובים האלה. ופתאום הביא הרוח חורשת רעה הנה איש אחד הסובב בעירות המכונה בשם חסיד ושמו ר' יחיאל מבוטשעטשע במאלדוי איש נבוב אשר לא קרא ולא שנה ואף נימוס ד"א אין בו ורק סודרי' כצורבא מדרבנן אכן הוא מחותנו של הרב ר' מרגליות מפה. וע"ז בקש הרב הנ"ל מהנבחרים הנ"ל אשר יתנו למחותנו הלז עשרה אדומים מקופת הקהל והתמימים האלה לא נדרשו לשאלתו באמרם הכסף הזה קודש הוא רק לצרכי העיר וחלילה לנו לשנותו לדבר זולת ומ"ג להסובבים בעיירות והרב הלז בראותו כי לא שמעו לקולו גזר אומר להרוס מעמדם ולשרש כל מטעת אשר נטעו עד כה בהתירו להשוחטים את שבועתם וישחטו בלא מכס הבשר. ואז תכלה כל הכנסתם עבור הקהל. והנה בעש"ק בהודע הדבר להחברה בקור חולים ושלומי אמוני ישראל הלכו ראשי החברה ואנשי שם מהקהל וחננו ובקשו את הרב הנ"ל לבל יחלל את השם בפני ההמון בהקילו בנדרים ושבועות וגם לבל יהרוס שתות העיר הת"ת והבית מרפא ופרנסת עניים והעתירו בבקשתם. ונעתר להם הרב הנ"ל ואחז בזקנו ואמר הריני נשבע לכם בזקני זו אשר לא אעשה זאת. ככה נשבע בעש"ק ובמוצאי ש"ק התיר להשו"ב ר' ברוך מרדכי את שבועתו והת"ח הנ"ל וציוה עליו לשחוט בלא קוויט מהנבחרים הנ"ל ובלתי תשלומי מכס מהבשר. וכן עשה ר' ברוך מרדכי הנ"ל (הוא לבדו כי יתר השוחטים לא אבו שמוע בקולו ולעבור על שבועתם) ושחט וטרף ודרס נגד פקודת הז' ט"ה ורצון כל הקהל וקלקל את הכנסת הקהלה ומכר בשר בזול בלא מכס ועי"ז נפלו ארצה כל מוסדות העיר וצדקותיה כי אפסה הכנסת העדה שבעים בני עניים לומדי הת"ת נתגרשו מבית מוריהם כי אין כסף לשלם בעדם שכר למוד ת"ת בטלה ונשבה עדר ה' הבית מרפא נסגר על מסגר. ונגועי חולי ומכאוב דכאו בשער ואין מרפא ויורדים שאולה אף טרם בא קצם. העניים צועקים ללחם ולעצים כאשר קבלו עד כה ואין מושיע למו. עלה צעקת העיר שמימה. ומלבד זה נתחלל ש"ש פה בפי כל עד אשר אין להעלות על הכתב. אוי לי אם אזכיר שמץ ממאמרם בזה"ל התורה היא ביד הרבנים כשוט ביד הרכב לכל אשר יחפוץ יטנו. אם הרב והשוחט מתירין לעצמם הלאו לא תשא. גם אנחנו נתיר לעצמינו יתר הלאוין שבעשרת הדברות. ולמה קודר שחינו עד כה תחת מוסרת הדת אשר הענק עלינו. ר"ל הלא עד כה בראותינו עת השביע השופט הנוצרי במקום משפט הממשלה

את אחינו העברי בתורת משה סמרו שערות ראשינו. וכמה נטילי כסף אבדנו ע"ז ועתה ידענו כי הלכנו בסנורים עד כה. דברים אשר אסור לאומרם ואף כי לחרות בעט סופר כתומר מקשה עמדתי משתומם בעת שמעי דברים אלה באין פה להשיב ומעתה קול אמרים כקול הסירים באזניהם. ועתה לדינא בארבעה לא עלתה להרב המתיר להשו"ב את שבועתו. חדא אף אם לא היה כאן שום נדר הרי המכס הוא תקנת הקהל מיוסד מהז' ט"ה בהסכמת כל הקהל כנ"ל. וכבר מבואר בפוסקי' ראשונים ואחרונים דהעובר על תקנת הקהל שחיטתו אסורה. הב' אף אם לא היה אלא סתם נדר כיון דהמכס הוא נוגע לכל הקהל והוי חרמי צבור ואין מתירין בדייני אותה העיר כמבואר בש"ע שם. הג' כיון דהנבחרים עשו לו טובה. לאשר עד כה היו מסוככים ענייני הקהלה והשוחטים לא קבלו שכירותם בשלימות ובזמן הראוי והמה הבטיחו וכן קיימו ושלמו לכ"א שכירות בשלימות בכל שבוע על סדר נכון. ובעשה לו טובה כ"ע מודים דאין מתירין והאחרון הכי נכבד הוא. כיון דנדרו ע"ד הנבחרים ופרטו כ"א בשמו וע"ד המקום וע"ד רבים. ובנדר על דעת המקום ועל דעת רבים מסיק הש"ך בסי' רכ"ח וכל האחרונים דאף אם התירו אינו מותר. ובפרט כאן דהנדר הי' לדבר מצוה ת"ת וב"ח (תלמוד תורה ובקור חולים). וההתרה לדבר עבירה פשיטא דאינו מותר לזאת הוכרזתי אשר הבשר משחיטת ברוך מרדכי היא אסור בכל מיני איסור שבעולם ורוב אנשי העיר שמעו לקולנו ופרשו ממרק פגולו אך עוד נשארו איזה מורדי אור מבקשי ריב ומדון כאשר הסכימו עד כה ואלה מקנאתם לאשר לא נבחרו להיות אלופי הקהלה ולא אבו שמוע בקולי דאוכלים בשר בזול מטריפת ברוך מרדכי הנ"ל. ועי"ז חמס הלכה הכנסת הקהל ובטלה הת"ת והבית מרפא ופרנסת עניים וגם השלום כללי אשר נעשה בזיעת אף הרב החכם הנ"ל מעומד לפול אם לא יתוקן הדבר עד מהרה. והנה אין חבוש מתיר א"ע. לכן יאבה נא הה"ג להודיע בתשובתו אלי אשר שחיטת ברוך מרדכי היא אסורה עפ"י התורה ואוכלו עונו ישא. ואקוה אשר דבריו הקדושים יתקבלו ויעשו פרי ואז ישובו כל תקנת העיר וצדקותיה על כנם כבראשונה הת"ת והשפיאל ופרנסת עניים ושלום הכללי ויזכה את הרבים ויהיו זכות הרבים תלוי בו והכי בטוח הנני בצדקתו וקדשתו אשר יחוש תיכף לאפרושי מאיסורא ולזכות רבים וישיבני מהר לכן אסיים ואו"ש מאדה"ש.

תשובה מחיים אר"ש גזרה בגזרת עירין פתגמא כי זה השוחט הר' ברוך מרדכי הי"ו ידיו אסורות מלשחוט וכל האוכל משו"ב ידע נאמנה כי היא אוכל נו"ט וחבר הוא לאיש משחית דמחריב העולם בסיבתו וכל המניעות הטובות שיבואו בסיבתו הקולר תלוי על צוארו והוא חטא רבים נשא ואחריתו עדי אובד רחמנא ליצלן על זה נאמר כל מקום

שנתנו חכמים עיניהם וכו' ואין לי פנאי להאריך זולת עיניכם תראנה מ"ש הרב חו"י סי' קע"ח ועיין למוהרש"ך ח"ג סי' ל"ב ולהרב דבר משה ח"א סי' ג' ולמוה"ר בעי חיי יו"ד סי' ז' ובס' עה"ד סי' ח' אות כ"ט ול"ד ול"ה ודוק ועיין לקמן סי' ד' מ"ש בס"ד כי כן חוסו על נפשיכם ואל תאכלו ממנו ושומע לנו ישכון בטח ושאנן מפחד רעה ועליכם תבא ברכת טוב ושלום על ישראל ועל רבנן מאיתי הצעיר

חיים פאלאג'י

ס"ט

ג

סימן ג

שאלה בקצבים המוכרים בשר בחנויות ואירע בהם פיסול

א שנשבעו שבועה חמורה ועברו עליה כמה פעמים

ב שהם מוכרים בשר ומנקרים מן החלב ולא יש להם סמכה והתרו בהם בכח התורה ובכח החרם שלא יסמכו על בקורותם אם לא יהיו מורים למנקרים שיש להם סמכה ועברו ע"ז.

ג שנמצא אחריהם גזל בכמה מיני אופנים הן במדה ובמשקל הן בגזל הגאבילה וכדומה ונטלו גם ע"ז קנין וש"ח ועברו עליו כמה פעמים אם ראוים הם למכור בשר עוד ע"י ואת"ל דאסורים אי מהני תשובה להם ובעינן תשובה חמורה דפרק זה בורר או אפילו יעשו תשובה הצבור אינם רוצים לקנות עוד בשר מידם ע"כ אלין דהוו יורנו המורה הדין ושכמ"ה.

תשובה הנה בתחילה צריך לחקור אם חשוד על הגניבה חשוד על שאר איסורים שלא ליקח מידו שום דבר הנה מצינו סברת ה' הפרישה ז"ל ביו"ד סי' ב' ס"ק ח"י שכתב נראה דמי שגנב פעם אחת אינו חשוד על השחיטה אבל בפעמים הרבה הרי הוא חשוד גם על שאר איסורין. אלא דהב"ח ז"ל בקו' אחרון השיב ע"ד הפרישה אלו ורוצה להתיר אפילו גנב הרבה פעמים כי איסור גניבה שאני כמש"ה אל יבוזו לגנב כי יגנוב יע"ש. אלא שראיתי להש"ך ז"ל שם ביו"ד סי' ב' סקח"י שדעתו לאסור בגנב וכן הוא דעת הט"ז שם והפ"ח סק"ך ושם כתב הש"ך ז"ל שגם הב"ח חזר בו וציוה למוחקו וכ"כ הרב זכרון יוסף חיו"ד סי' ט"ו דע"ב ע"א דבגנב ג' פעמים נפסל יע"ש. ש"מ דרוב הפוסקים ס"ל דבגנב כמה פעמים כנ"ד הרי הוא חשוד על השחיטה ואסור לקנות מידו דבר איסור:

ובר מן דין שהם קצבים המוכרים בשר לרבים הרי הצבור יכולים לומר אין אנחנו מרוצים בכך ליקח עוד בשר מידם ויכולים הם למעבד הכי כאשר ראינו בתשו' הרמב"ם ז"ל בס' פאר הדור סי' קו"ב במי שגנב ומכר לאחרים שלא ישחוט לרבים אפילו עשה תשובה ע"ש הרי שמחמיר גם בחשוד בד"א אם הוא ממונה על רבים מטעם דאין לרבים ליכנס בספק משהו של פיסול וכיון דחשוד לשום איסור אף דשרי מדינא להכשירו לרבים אינו ראוי כמו שהכריח מז"ה הגדול ז"ל בסי' חק"ל חיו"ד ח"א סי' קנ"ו דרל"ד ע"א מתשו' הרמב"ם ז"ל הלזו ומתשו' הרא"ש ז"ל כלל ח"ן סי' ד' וכ"כ שם בסוף הסימן וז"ל וכעת נ"ל עיקר יותר וכו' וגם נ"ל עיקר דכי קי"ל דחשוד לד"א אינו חשוד לד"א אינו אלא כשאינו ממונה לרבים אבל בממונה לרבים יש להעבירו ולא להכניס לרבים בספק משהו באכילת דבר האסור ואף אם לא אמרו הרמב"ם והרא"ש הדעת נוטה כן עכ"ל וכיוצא בזה כתב שם בסי' קכ"ב דרל"ב ע"ב דבממונה רבים החמירו משם הרמב"ן ותלמידו מוהר"ד ז"ל כמו שיע"ש. גם ראיתי בתשו' אבקת רוכל סי' קפ"ו וסי' קפ"ח מהרב כמוה"ר יוסף ן' צייאח ז"ל שכתב להכריח דחשוד על הגניבה אינו חשוד על שאר איסור' ובכלל הביא דברי הטור ביו"ד סי' א' נמצא בהמה שחוטה כראוי במקום שרוב ישראל מצוים כשירה ואפילו אם נגנבה ממנו ונמצאת שחוטה ואעפ"י שהוא חשוד על הגניבה אינו חשוד על השחיטה יע"ש וכבר כתבנו לעיל משם רבני האחרונים ע"ז:

ברם שם בסי' ק"ץ דקכ"ג ע"ב כתב וז"ל ואפילו שמי שהוא חשוד על הגזילה אינו חשוד על הנבילה ולמגדר מילתא עשו כן עד שילך למקום שאין מכירים אותו גם כל ההסכמות ותקנות שעושים בקהלות לא מצד הדין עושים אלא מן התקנה ולמגדר מילתא הוא ואפ"ה כל זמן שיש באותה תקנה משום מיגדר מילתא אינם רשאים להתירה יע"ש וא"כ גם בנ"ד דהצבור וממוני הזמן וטובי העיר עם חבר עיר המה מסכימים למיגדר מילתא שלא ימכרו עוד אלו מקצבים בשר מצד (מצד) שהם גזלנים מפורסמים בכמה מיני אופנים ועוד דכיון שהיו בהם ב' עבירות גדולות האחת היא שעברו על החרם שהחרימו שלא ימכרו בשר הצריכה ניקור בלתי הראות אותה לסומכים ועברו ע"ז והרי הוא חמור יותר מדין תשו' הרא"ש ז"ל בכלל ז' בצבור שהטילו חרם שלא ישחוט אדם זולתי הטבח דאם שחט אסור לאכול משחיטתו שהרי הקהל פסלו שחיטת הכל ורשאים הצבור לאסור את המותר משום מיגדר מילתא הביאה הב"י ביו"ד סי' א' ואף על גב דכתב הפר"ח ז"ל שם סקל"א דלא אסר הרא"ש כי אם משום קנס ולא מדינא כיע"ש כבר חלק ע"ד מז"ה הגדול ז"ל שם בחק"ל חיו"ד ח"א סי' קנ"ו דרל"ב ע"א דבסיום דברי הרא"ש שם נראה דמעיקר דינא אסרו שלא יכשיל את הרבים יע"ש וא"כ כ"ש כשהטילו

חרם שלא ימכרו בשר מנוקרת בלתי הראות למומחים דאיכא בודאי עון מכשול לרבים באיסור חלב דענוש כרת כי בודאי דאסורים ליקח מידם ולמכור עוד בשר. וא"ת יהיו מותרים למכור בשר דלא שייך בהו ניקור הא נמי ליתא כמ"ש הב"ד ז"ל חיו"ד דמי שנחשד בניקור בשר אם בשר דלא צריך ניקור הותר וצידד להתיר ולבסו' אסרו וכ"כ השו"ג ז"ל ביו"ד סי' ס"ד ועמ"ש בס' חיי אברהם חיו"ד סי' א' ומ"ש מורינו הרב מוהרי"ן ז"ל בס' פני מבין ח"א בחי' לסנהדרין לדכ"א דפ"ה ע"ג ע"ש.

וזאת שנית שעברו על השבועה וכבר נשאל הרב כרם שלמה ז"ל חיו"ד סי' כ"ג בשוחט שנשבע לשקר והעבירוהו מאומנותו מהו תשובתו והשיב דאם היה תשובה דח"מ בעינן תשובה חמורה שכתב בטח"מ סי' ל"ד אבל אי ליכא ביה ח"מ במלקות לבד סגי יע"ש וא"כ בנ"ד שאלו הקצבים עברו על שבועתם בדבר שיש בו ח"מ בעינן תשובה חמורה דפז"ב ובטור ח"מ סי' ל"ד. וה"ה מז"ה ז"ל שם בחק"ל חיו"ד ח"א סי' קנ"ו דרל"ב הביא דברי הרב כרם שלמה אלו ותמה עליו וז"ל והם דברי תימא דדוקא בפיסול עדות בעינן תשובה חמורה דחשוד לדבר אחד חשוד לכל אבל לגבי איסורים החשוד לד"א אינו חשוד לכל אלא לאותו דבר כמ"ש הרא"ש ז"ל וא"כ בנ"ד דנחשד על השבועה דח"מ הרי כשר הוא להיות שוחט ואינו חשוד לאותו דבר ולמה הצריך תשובה חמורה להחזירו ואי משום דהצבור העבירוהו בתשו' כל דהו סגי. אך למ"ש י"ל דדעת הרב דבשוחט לרבים דינו כפיסול עדות וחשוד לד"א חשוד לכל א"נ כל דעבר איסור דח"מ בכל האיסורים דשייך ביה איסור דחשש דח"מ כמו שצדדנו בדברי הר"ם והרא"ש ומ"מ דבריו צ"ע דהי"ל לבאר כל כי האי וכו' יע"ש והאמת כדבריו כי אין כ"כ הכרח לומר כן בדעת הרב כרם שלמה מ"מ הדין דין אמת דכל שהוא לרבים יש להחמיר טפי להעבירו שלא להכניס לרבים בספק איסור וכמ"ש מז"ה ז"ל דאפי' אם לא היו אומרים כן הר"ם והרא"ש הדעת נוטה כן.

עוד אחרת איכא בנ"ד דהצבור רשאים לקונסם יען תפסו אותם כמה פעמים לאין מספר שהוחזקו בגזל וגניבה במינים שונים במשקל הבשר ליאודים ובעצמות ובגזל הגאבילה מהצבור והו"ל כאותה שאמרו בב"ק דהוה גזלנא עתיקא וקנסיה ר"ג וע"ד שכתב הרב אבקת רוכל ז"ל סי' קפ"ו ואילך כיע"ש ובר מן דין איכא עוד אחרת כי בהיותם אלו הקצבים מוכרים בשר ההכנסה לצבור להוצאות העיר שיוצאים מדמי הכנסת הגאבילה הרי היא מתמעטת והולכת בזיופיהם כדרכם וכעלילותם ואם רוצים הצבור ליקח הם הבשר מהגוים ולתת לקצבים למוכרה ע"י הם עושים תחבולות ושקרים באופן שלא ירויחו. ואחרי שנפסלו מלמכור בשר והכירום שנה תמימה באו אלי להתחנן

כי אין להם אומנות אחרת והם עניים וטיפול הרבה וגם הצבור ממוני הזמן וט"ה והפרנסים בקשו ממני שאמצא להם איזה פתח תקוה ועל צד הדוחק זאת מצאתי להם תרופה להיות מוכרים בשר בחנות עם אחר כשר דהיינו שזה שנפסל יעשה מלאכה ושירות לחתוך הבשר ולשקול והאחר שהוא הכשר הוא יהיה בעל החנות למכור ולישא וליתן המעות וכן נעשה מעשה. ע"פ התנאים והתקנות הללו:

א בכל קשר ותנאי וחיוב שהם מתחייבים לכוללות העירה העי"א לא יהיה לא בשבועה ולא בקונם ואיסר ומכירתו ושחיטתו פסולה וכיוצא כי אם בעונש קנס ממון והעברה בין לזמן ובין לגמרי לפי ראות עיני כפי החטא כדי שבזה לא יכשלו בהם אחרים.

ב צריך שיתחייבו הקאייאפי'ס הי'ו שלא להיות קשר ושותפות ביניהם בשום צד כמו שהוא הסכמה בחרם מרבנים הקדמונים ז"ל וגם המנקרים בכלל חיוב זה. אמנם הקצבים הי"ו לא יהיה ביניהם חברה בכוללות כלם אך יכולים להיות ב' או ג' מהם שותפים זה עם זה.

ג חייבים הקאייאפי'ס הי"ו לפרוע איל אינפורטו די לה גאבילה מהבשר שמכרו על ידם בכל שבוע ושבוע בבל יעבור ולמרבה עד יום א' מהשבוע הבאה והיה אם לא יפרע ביום א' עספ'א די מונידה קי טומאן מהיחידים הי"ו סין באש לא ישחט לצורך חנותא שום בהמה כלל.

ד חייבים ליזהר די נו מאנדאר קוארטו אינטירו לבית בע"הב כי אם אין פ'ייסטה או לבית האבל ב"מ דוקא.

ה שלא יהיו רשאים למכור בשר אה מאס די איל ערך ני אה ריקו ני אה פרוב'י לא בקיץ ולא בחורף כלל זולת תוספת הגאבילה ושכר הקאייאפי'לוק ואם יתברר שעברו על תנאי זה סי קובראן הכולל טודה לה דימאזיאה אין טודה קארני קי וינדייו באותו שבוע.

ויו הוברר קי אסטה דוס אוקה די בשר סון חייבים די פיזאר קון פיזו אינו קון רומאנה ומשם ואילך רשאים לשקול קון רומאנה ג'וסטה וחייבים ליזהר הרבה אה פיזאר ג'וסטו בינו לשמים אי אין טופאנדוסי קי פיזארון מאנקו מאס די קינזי דרמאס פור אוקה כגזרת מוה"ר הפרד"ס ז"ל ענוש יענש ומלבד קי איס חייב מלקות גם יענשו עונש ממון לפי ראות עיני.

ז הוברר קי גואיסו טרף נו פואידין וינדיר בשום אופן אפי' בידיעה ליחיד בשום צד. אי גואיסו כשר לא יניחוהו כי אם פעם אחת ולא יותר כלל.

ח בענין המנקרים המוסמכים יחדנו להם אונה בוטיקה קי נו וינדאן קארני איליוס כלל ולא יהיה להם עסק אחר כי אם ניקור דוקא כדי שינקרו בישוב ובדקדוק יפה אי אגאן

הגהה אונו אל אוטרו ביראת ה' על פניהם וינקרו כל הטאבאניס וצלע א' של כולם מכל הג'ודריאה וגם הירכים אם יזדמן להם שכרם שחייבים הקאייאפ'יס לתת להם משכרם אונה פר' פור אוקה

ט מאחר שהמנקרים יעמדו על משמרתם כנז' הסכמנו קי נינגון קאייאף פואידי סיר מנקר בשר כלל ועיקר אפי' ע"מ להראות להמוסמך באופן שכל הניקור יהיה ע"י המוסמכים דוקא ולא ע"י אחר בשום צד כלל זולת אין טומאנדו סמכה מיד המוסמכים כתחז"ל

יוד חייבים די נו אזיר משוא פנים במכירת הבשר דהיינו להצניע בשר שמן להעשירים והכחוש לבינונים ועניים אלא ידיה כלם בשוה ועיניך תראנה בתקנות ס' חנן אלקי"ם למאריה דאתרין מרן מלכא מוה"ר מוהרח"א זיע"א:

ד

סימן ד

מדאגה מדבר היום היא שיחתי על אודות ראובן דלמדוהו שוחטי מתא מלאכת השחיטה וקודם שהתחילו ללמדו טרם כל חייבו אותו בשטר בחתימת ידו בשבועה חמורה בה' אלהי ישראל שבלתי רשות כל החמשה שוחטי מתא לא יוכל לשחוט לא בעיר ולא בכפרים הסמוכים ואפי' אם יתנו לו רשות כל הד' אחד מהם מעכב ע"י ואפי' אם יפצירו בו רבני מתא והב"ד שבעיר וכוללות העיר לא יוכל לשחוט כנז"ל בלתי רשות כל השוחטים כנ"ל ונעשה שטר הנז' בכל חיזוקי סופר ושלא יהיה היתרו מותר וגם לקבל ס' המחמיר וכו' ואחר שחתם בחתימת ידו ובש"ח כנז"ל באו על החתום רבני מתא והב"ד לאשר ולקיים וכל זה היה קודם שהתחיל ללמוד מלאכת השחיטה ואחר שכבר גמר מללמוד מלאכת השחיטה ונטל בידו שטר הסמכה חזר ונתחייב פעם ב' בכל החיובים כנז"ל לכל החמשה שוחטי מתא ככל האמור ואחר עבור ימים שנטל סמכה הלך לכפר בורון אב"ד יע"א ושם נמצא שוחט קבוע מזה שנים רבות שירד ברשות כל שוחטי מתא לשחוט שם והוא שלוחם של שוחטי מתא וכשהלך זה ראובן לכפר הנז' שחט זה השוחט בכפר הנז' בלתי רשות שוחטי מתא ובלתי רשות השוחט של הכפר הנז' וכשנתודע הדבר לשוחטי מתא שלחו כתב השוחטים הנז' לעכב ע"י שלא ישחוט מכח שבועתו ועכ"ז לא השגיח ושחט וע"ז קמו שנים מהם עם שליח ב"ד לעכב בידו שלא ישחוט והטילו עליו בכח התורה מכח שבועת האלה שיש לו וגם מכח הסכמת עירנו כי הסכימו שאם ימצא בכפר שוחטי מתא או שלוחם אם ישחוט שוחט אחר

שחיטתו פסולה והתרו בו שלא ישחוט שהוא עובר על הסכמה ועל השבועה וקבל עליו שלא לשחוט ואחר עבור יום אחד חזר ושחט וגם שוחט שבכפר הוא טוען כי מלבד דהוא משיג גבולו עוד בה כי נשבע לו שבועה בפני הס"ת שלא לשחוט בלתי רשותו ושלחו וקראו לו הב"ד שבעיר לראות מה יהיה טענותיו וההוא אמר כי השוחטים נתנו לו רשות ועל זה הכחישוהו על פניו ואמרו לו שלא ישחוט אי משום חומר שבועה ואי משום מגדר מלתא כי אין ראוי לשחוט ולבדוק יחידי ומ"ג כי עשו מעשה רב בפרסום לכתוב לו אגרת וגם לילך הם בעצמם לכפר ב' שוחטי מתא עם שליח ב"ד להתרות בו שלא לשחוט והטילו בכח התורה ולא קבל ושחט וחזר וטען כי בלא"ה בכפר כבר היה שוחט אחד ומה לי אחד ומה לי שנים שאינו עושה היזק להם. והם השיבו לו כי מלבד כי יוצא נזק בשחיטתו ולכך התרו בו כמו שהיה האמת שהיה נזק ועוד בה כי הם התנו עמו בשבועה שלא ישחוט עד שיתנו לו רשות והרי מלבד שלא נתנו לו רשות אדרבא עכבו בידו בפירוש ולא שמע אליהם ועד אחרן כי הוא הפך הסכמת העיר כי בהיות בכפר שליח מהשוחטי מתא אם ישחוט אחר שחיטתו פסולה וכששמעו הב"ד טענותיהם מזה ומזה אמרו לראובן אתה מושבע ועומד ויש חששא שהשחיטה שלך פסולה ומלבד שאתה עובר על השבועה ועל הסכמה ועבריונא תקרא עוד בה דנמצאת מכשיל לאחרים שיאכלו ממי ששחיטתו פסולה כי כן אנחנו מטילים עליך בכח התורה ובכח החרם שלא תוכל לשחוט שום בהמה חיה ועוף עד יצא כנוגה צדקך שאתה זכאי בדינך ותהיה כשר לשחוט ושוב עבור שבע ימים שקבעו זמן לגמר הענין עד עשרה ימים נתעוררו הב"ד לקרותו לראובן השוחט הנז' שהיה בכפר שלא ידמה בדעתו כי גבול עשרה ימים הוא שהותר לשחוט אחר עבור העשרה ימים בלתי גמר דין כי עדין באיסורו עומד עוד כל ימות עולם עד שנעמוד בענין לברר אם מותר לשחוט עפ"י התורה מכאן ולהבא או לא וגבול עשרה ימים אינו אלא לגמור פשר דבר בין שוחטי מתא ושוחט הכפר עם זה השוחט ושלחו ב"ד אגרת לכפר הנז' קודם בא יום העשור והקרוב אליו לזה השוחט ראובן הנז' שהביא לו הכתב מהב"ד ונתנה בידו ולא רצה לקבלה כי ידע ששם יש אזהרה שלא לשחוט מה עשה קרובו הנז' כי ירא אלקים הוא הטיל לו כח התורה וכח החרם ביום הח' שלא יוכל לשחוט ויבא לאזמיר יום העשירי לגמור דינו והוא לא השגיח ושחט וכששמעו הב"ד שלא שמע אליהם השוחט ושחט שלחו שליח ב"ד ביום ההוא להכריז כי כל מה ששחט זה השוחט ושעתיד לשחוט הוא טריפה והוסיף על חטאתו פשע שאחרי כן שחט עוד פעם ושתים ושלש כי כן צריך לדעת אם מהני תשו' וכפרה לראובן השוחט הנז' אחר שעבר על שבועתו כמה פעמים ועל הסכמת הצבור וההתראות

מהב"ד וכח החרם וכח התורה פעם ושתים ושלש שלא ישחוט ועבר ושחט אם יש הכשר לשוחט זה או נפסל לגמרי וגם הכלים שבשלו הבשר אם הם אסורים וגם כי יש אומרים שהוסיף השוחט הלזה על חטאתו פשע שאמר לבני הכפר כי אפי' שהרבנים והב"ד יגזרו ששחיטתו פסולה והבשר טריפה אתם תהיו אוכלים וע"מ כן שחט הרי עשה עוד אפקרותא אחרת להרבנים ולהב"ד שבעיר ותמהני אם ימצא לו תרופה:

והנה כתב הרא"ש בתשו' כלל ז' סי' א' וז"ל שאלת צבור שהטילו חרם שלא ישחוט אדם זולת טבח של הקהל והלך אחר ועבר על החרם ושחט יראה דאסור לאכול משחיטתו שהרי הקהל פסלו שחיטת הכל חוץ משחיטת הטבח בשביל שלא יקפוץ כל אדם וישחוט אף שאינו מומחה ורשאים הצבור לאסור המותר משום מגדר מלתא וכ"ש זה שעבר על החרם ושחט ראוי לדמותו למשומד לאותו דבר שעבר על החרם כדי לשחוט ואעפ"י שאינו חשוד לאכול דבר איסור מ"מ מכוער הדבר וראוי לקונסו שלא יאכלו משחיטתו עכ"ל וכ"כ הרב מוהרד"ך בתשו' הביא דבריו ריו"ו בס' אדם וחוה נתיב ט"ו סו' ח"א וז"ל הטילו הקהל חרם שלא לשחוט אלא טבח ידוע ושחט אחד י"א ששחיטתו אסורה דדמי לחשוד לאותו דבר שעבר על החרם ויכולים הציבור לאסור את המותר ואסור לבני העיר מה שאוסרים הציבור עכ"ל וכ"כ מרן בב"י ביו"ד סי' א' ופסקו בש"ע שם סעיף י"א יע"ש והכי נקטו כל רבני האחרונים ועיין ריו"ו ס' אדם וחוה נתיב ח' וע' להריב"ש סי' קע"א:

וכיון דזה השוחט ששחט בהיות שם בכפר שוחט קבוע מזה שנים בידיעת וברשות כל שוחטי מתא ושופטיה ושוטריה א"כ זה השוחט מחדש שבא ושחט שם בלתי רשות השוחט שבכפר ובלתי רשות שוחטי מתא הרי עבר על ההסכמה ותקנת הציבור כי בהיות בכפר שוחט שהוא שלוחם אם שחט שוחט אחר שחיטתו פסולה ושום בר ישראל לא יוכל לאכול משחיטתו ועיין בס' חתם סופר סי' ז'. מה תאמר שיאמר דשוחט שבכפר שאינו שלוחם וגם שוחטי מתא יאמרו שאינו שלוחם זה דברי הבאי ואין בם מועיל דא"כ נחזי אנן איך שוחט שם זה כמה שנים רבות בלתי רצונם ולא עכבוהו ואדרבא כמה שנים הלכו לכפר משוחטי מתא ואכלו משחיטתו הרי הדבר ברור לעיני הכל כי הקשר והשבועה או נזירות שמשון שיש להם לשוחטי מתא עם שוחט קבוע שבכפר מחלו לו בפירוש ומדעת ורצון דייני מתא וראשיה ושופטיה ושוטריה ונתרצו ויאותו להיות שוחט בכפר זה השוחט לבד וכשאירע דבר בעיר ב"מ שהיו הולכים בכפר מיחידי העיר רבים ואז יש הפסד ונזק לגאביל'ה בשר ולשוחטי מתא כבר עשו מעשה לערער על שוחט הקבוע שבכפר מכח שזה השוחט הוא שלוחם ונכנסים ממוני הזמן והראשים שבהם

ומתווכים ביניהם כי לפי האמת זה השוחט הקבוע בכפר הוא שלוחם ר"ל ע"ד שאמרו בגמ' שליחותייהו דקמאי עבדינן שאינן שלוחים כ"א ברשותם ומאמרם שהרשוהו ובכן אם יאמרו עכשיו דהשוחט שבכפר שאינו שלוחם משוחטי מתא בשביל איזה סיבה וגם שוחטי מתא יאמרו שאינו שלוחם אין בדבריהם ממש כי ידוע לעיני כל חי כי זה השוחט שבכפר שהיה קבוע שם ברשות שוחטי מתא הוא שנקבע לשוחט שם וזהו נקרא שלוחם וא"כ איך יתכן לכסות השמש בכברה כי לזה השוחט שבכפר שירד ברשות שוחטי מתא שלא היה מי משוחטי מתא מעכב בידו כלל והחזיק לשחוט לעיניהם זה שנים רבות ועתה שיצא זה השוחט מחדש בכפר שהוא שלא ברשות לא משוחטי מתא ולא מהשוחט שבכפר כי אדרבא הוא צווח ככרוכיא שבא להשיג את גבולו ושהוא עובר על שבועתו שנשבע גם לשוחט שבכפר שלא ישחוט בכפר בלתי רשותו א"כ מי שם פה לומר שאינו עובר על ההסכמה שהרי שחט בכפר בהיות שם שליח משוחטי מתא וזו אינה צריכה לפנים ואפי' שההסכמה הוא בלי חרם הרי כתב הרב ש"ך שם ביו"ד סי' א' ס"ק ל"ח וז"ל ועוד משמע מדבריהם שם דאפי' בלא חרם אסור כיון שהקהל פסלו שחיטת הכל יע"ש הרי כאן נמי הקהל פסלו בפירוש שחיטת זה השוחט שלא ישחוט בלתי רשות כאמור ועיין בס' מטה יוסף ח"א יו"ד סי' ח':

ובר מן דין עבר על השבועה שנשבע לשוחטי מתא שלא לשחוט אפי' בא' מן הכפרים בלתי רשותם והרי עבר ושחט וכמו שכתב מוהרשד"ם בתשו' חיו"ד סימן ב"ן במי שנשבע בס"ת להיות שומר מחלב שחלבו גוי דהוא חשוד לאותו דבר והביא ראיה מתשו' הרא"ש וממוהרד"ך שהביא רי"ו יע"ש ועיין בס' בני חיי ובס' שמלה חדשה ודוק. ומה שטען שנתנו לו רשות מלבד שהכחישוהו זאת ועוד כי מאחר שהתרו בו איך יהיה לו פה להשיב ומצח להרים ראש ועיין להרב פנים מאירות ח"ג סי' ז"ך ובס' ירך אברהם ז"ל יו"ד סי' א' ודוק. ואמינא ולא מסתפינא דקשיות עורף כזה דלא שמע לקול מורים הרי הוא בנידוי על שעבר על כחות התורה וחרמות ואף שלא היה עובר על החרמות וכמ"ש הרב ב"ח בתשו' הישנות ח"א סי' ג' ד"ד ע"א ובני חיי סי' של"ד:

וטענת אנוס בשבועה אינה טענה ועיין להרב משפטי שמואל סי' ס"ה דמ"ט ון' דוק ועליך נאמר ירשיעך פיך ולא אני ושפתיך יענו בך ותשובתו של זה ושב ורפא לו הלואי תספיק לו דפרק זה בורר וזה שנים שכתבתי פסק ארוך על כיוצא בזה והבאתי שם מהרב ברית אברהם אשכנזי מה שהאריך בזה בחיו"ד מסי' א' עס"י כ"א והרב דשמי שאלה חיו"ד ומ"ש הרב אוהל יוסף סי' מ"ה וממ"ש בס' בני יעקב בתשו' והרב משאת משה חיו"ד גבי סופר שנשבע כיע"ש ונשרף הכל חבל על דאבדין ולא משתכחין. ומדברי

הפ"ת בסי' ח' יש לדקדק דאין יכולת לב"ד לקנוס שיהיה הבשר טריפה כל שלא החרימו בפי' להיות הבשר טריפה ונפקא מינה לענין הכשר הכלים דהגם שכתב הרב"ד בחיו"ד סימן א' שאין לאסור את הכלים כי השבועה היא לבל ישיג את גבולם ולא משום מיגדר מילתא כמו שיע"ש נ"ד שאני שהרי מבואר בשאלה כי אחד מן השוחטים מה שעיכבו בידו שלא ישחוט ויבדוק יחידי משום שעדין אינו ראוי להיות סומך לשחוט ולבדוק יחידי הרי איכא משום מיגדר מילתא. ועוד כי כל כה"ג שעבר על שבועתו ועל חרמות הרבנים והב"ד כמה פעמים ועשה אפקרותא להתנות בפירוש שאפילו יגזרו הרבנים והב"ד שהבשר טריפה שיאכלו משחיטתו הוי מומר ומשומד לאותו דבר ושחיטתו הוי כשחיטת גוי והכלים אסורים ול"ד למ"ש הרב נודע ביאודה בתשו' ח"א חיו"ד סי' א' וח"ב חיו"ד סי' מ"ח כאשר יראה המעיין.

ולהיות שהאריך בזה וכיוצא בזה רב אחאי יפה דודי הרב נדיב לב נר"ו בחיו"ד סימן ע"ו וסי' ע"ז משכתי את ידי לכתוב עוד בזה ומשם בארה בכל אשר תשאלך נפשך. ועיין לעיל סימן ב'.

ה

סימן ה

שאלה מעשה שהיה כך היה שבכפר אחד שם נמצא שוחט ובודק יחידי מכמה שנים כשר וירא שמים והנה בעתה ויהי ביום ד' כשהלך לשחוט מן הבהמה למינה למקולין כמנהגו ויען נמצא שם בכפר שוחט אחר שהוא משוחטי מתא כי בלא"ה היה רוצה לשחוט השוחט מתא שם בכפר כדי לשלוח בשר לעיר הלכו שניהם יחדיו (וביותם) [ובהיותם] במקולין לקח השוחט שבכפר הסכין שלו והשחיזו ובדק אותו ונתנו לשוחט מתא כדי שיראה אותו כהסכמת הקדמונים והשוחט מתא הרגיש בבדיקתו שהסכין היה פגום ואמר לו לשוחט שבכפר יראה שנשמע חזק באמצע ובל' לעז מירי קי סיינטי פ'ואירטי אינמיד'ייו ר"ל שיש פגימה בסכין באמצע ושוחט הכפר הנז' אומר שלא היה פגום מפגימה כי אם הרגש דק מן הצד באורך מעט ושוחט מתא הנז' הוא אומר שהיה פגום וכמעט היה הולך השוחט של הכפר לשחוט ושוב נזכר שהיה שם שוחט אחר להראות סכינו ושוחט הכפר הנז' מכחישו שמעולם לא עלה על דעתו לשחוט מבלי הראות סכינו לשוחט מתא ושלא היה פגום כי אם הרגש וראיה לזה שבהעברה והשחזה קלה נתקן הסכין ואילו היתה פגימה בסכין הזה לא היו נתקן תכף כי צריך טרחא גדולה בסכין כזה לתקנו. עוד העיד השוחט מתא שאחר שבדק שוחט שבכפר בבדיקת הריאה

אמר השוחט שבכפר צריך להוציא הריאה לחוץ שיש כאן בועות ויהי כהוציאה אותה החוצה ראה השוחט מתא סירכא אחרת אחת מחידוד הגובה וארוכה לגבי האומה ואמר ליה לשוחט שבכפר למה צריך לראות הבועות מאחר כי כבר היא טריפה מסירוך הסירכא הנז' ולפי דבריו של השוחט מתא הוא שלא ראה זאת הסירכא יען לא אמר שיש לראות כ"א בועות ושוחט שבכפר משיב שהוא אמר צריך לראות סתם וכונתו לומר שצריך לראותה כל גם סירכא זאת אם היא חיתוך או חידוד ומה שלא פירש הוא יען כבר אמר שצריך לראותה והכל בכלל ואפי' אחר הוצאת הריאה החוצה היה ביניהם חילוק דיעות ששוחט מתא אומר שהיה חידוד גמור ושוחט הכפר לא החליט שהיה חידוד ואמר שהיה ספק ואם היא חיתוך אפשר שהיא כשרה ואמ"ל שוחט מתא עתה תראה ע"י נפיחה שהיא חידוד ויען כבר הטריפוה מחמת הבועות לא הוצרכו לברר ע"י נפיחה אם היתה חידוד או לא ע"כ הגיע תוכן הדברים עתה יורנו המורה בשוחט זה שבכפר מה דינו אי צריך העברה חדש ימים וגם אי סגי בקבלת דברי חברות וגם על העתיד אם לבודקו אם הוא בקי בבדיקת הסכין ובתיקונו באימון ידים וגם בבדיקת הריאה או אינו צריך שהרי הוא בחזקת כשר על הכל יבא דברו הטוב ושכמ"ה.

תשובה צריך לחקור בדין שוחט ההולך לשחוט ובשעת שחיטה קודם שישחוט חטפו אחר הסכין מידו ונמצא סכינו שהיה פגום אם נפסל השוחט בהכי או לא ואען ואומר כי בודאי הוא נפסל כמבואר מתשו' הרשב"א ח"א סי' תקצ"ד ותרי"ג והביאה מרן בב"י ביו"ד סוס"י ח"י שנשאל על ראובן ושמעון שהיו טבחים ממונים לשחוט ואמר ראובן לש' בדוק סכין זה ובדקו שמעון שני פעמים מהי"ב שצריך ונתנו לראובן וראובן היה הולך לשחוט ולקחו לוי מידו ובדקו ומצא בו פגימות ומונעים הברורים מלשחוט וראובן מתנצל ואומר שאעפ"י שהיה הולך לשחוט דעתו היה לבודקו קודם שישחוט והשיב (באמא) [באמת] כך נראין הדברים שזה מיקל בבדיקת הסכין כי בודאי כשנתנו לשמעון לא לבודקו לחצאין נתנו לו וכשראה שלא בדקו כדינו קבל מידו והלך לשחוט מעשיו מוכיחין עליו שהיה די לו באותה בדיקה ולפיכך מעבירין אותו ומיהו אם נראה בעיניכם שהיה כעין שגגה ושהוא אדם כשר מחזירין אותו ובלבד שיקבל דברי חברות בפני ג' חכמים וכו' שלא ישוב עוד לדברים אלו עכ"ל וכ"פ מרן בש"ע שם סעיף י"ט ומור"ם בד"מ שם יע"ש וא"כ כאן נמי בנ"ד אם היה הענין שזה השוחט היה הולך לשחוט בסכין זה וכמעט שנזכר והראה לשוחט אחר ואמר לו שהיה פגימה והשחיזו ושחט בסכין כשר הרי הוא כעין דינו של הרשב"א כי כמו שבנדון הרשב"א שהיה בשוחט שהלך לשחוט בסכין פגום ולקחו מידו קודם שחיטה שפסק להעבירו שנראה שמקל בבדיקת

הסכין כמו כן יש לומר בנ"ד כי כיון שנראה שהיה הולך לשחוט בסכין זה אלא ששוב נזכר והראה לשוחט אחר הרי היה נראה שמקל בבדיקות כיון שנמצא הסכין פגום וא"כ יש לדון שצריך העברה:

אכן נראה לחלק ולומר דל"ד נ"ד לנדון הרשב"א מכמה טעמי תריצי חדא כי ענין נדון הרשב"א הרי הלך לשחוט בפשוט ולולי שלקחו לוי מידו בפתע פתאום בלי ידיעתו לא היה מתברר הענין אם היה הסכין פגום או לא משא"כ בנ"ד כי השוחט נתן הסכין ברצונו הטוב לשוחט אחר להראות סכינו אם הוא יפה לשחוט או צריך תיקון וא"כ אין במעשיו של השוחט מוכיחים שהוא מקל בבדיקות אלא אדרבא הוא מורה שמחמיר שנתנו לשוחט אחר שלא סמך על דעתו לשחוט וכשאמר שצריך לתקנו קיבל דבריו ותיקנו ושחט בסכין כשר אח"כ ואה"נ אם לא היה זה השוחט עמו היה נותן דעתו לחזור ולבודקו עוד פעם ופעמים ומה שלא דקדק כ"כ בבדיקת הסכין כשהיה בידו מפני שסמך על ראיית השוחט אחר שיש לו אצלו הלא"ה אפשר שהיה מדקדק עוד יותר ואה"נ אם היה שולח ידו לשחוט ולקחו מידו היה לו פשיעה שלא דקדק יפה אבל מ"ש שמעיד עליו כמעט שהיה הולך לשחוט בלתי הראתו לשוחט מתא דבר זה אינו מוכרח כי שמא אפילו ראהו שהלך לשחוט וחזר קודם שהראה הסכין לשוחט מתא שמא היה הליכתו לאיזה צורך אחר וכשהגיע זמן שחיטה חזר להראותו. ועוד נראה לחלק כי בנדון הרשב"א מצאו בסכין פגימות וכו' המורים שהוא פוסל השחיטה משא"כ בנ"ד שהשוחט מכחיש שלא היה כ"א הרגיש דקה מן הדקה. והגם שראיתי להרב כסא אליהו ביו"ד סי' י"ח אות י"ג שכ' על תשו' הרשב"א ומצאה פגומה דהה"נ ספק פגום כמו שיע"ש מ"מ חילוק יש בין פגימה להרגש. ועוד כי בנדון הרשב"א כשנתן השוחט ראובן לשמעון הסכין לבודקו היה הכל בשתיקה שראובן לא שאל לשמעון אם הוא כשר או פגום וגם שמעון לא הודיעו וזה מורה על היותו מיקל בבדיקות שלא לחקור ולדרוש בבדיקה משא"כ בנ"ד כי כשנתן השוחט הסכין להראות דעתו לישאל עליו אם הוא ראוי לשחוט או צריך לתקנו וגם השוחט שהראו לו הסכין כבר גילה דעתו ואמר לו שצריך לתקנו ותיקנו ושחט כדינו. ועוד נראה לחלק כי בנדון הרשב"א כיון שהיה צריך בדיקת סכין י"ב פעמים כדי להכשירו לשחוט בו ונתנו ראובן לשמעון לבודקו והוא ראה שלא בדק כ"א ב' פעמים א"כ על מה סמך ראובן על שמעון ליתנו לבודקו ומעיקרא מאי סבר שנתנו לבודקו ולבסוף מאי סבר שלא שאל לו ומ"ג כי ראה שלא בדקו כראוי שאם בא לסמוך על בדיקת שמעון היה לו להצריכו שיבדקנו כדינו י"ב פעמים שאין בדיקה לחצאין וגם לשאול את פיו מה דעתו וכיון שלקחו מידו בלי בדיקה

כראוי ומבלי שיגלה דעתו זה מורה כחוכא ואיטלולא להתל בו וזה מורה בודאי שמקל בבדיקות וזה מדוקדק בדברי הרשב"א שכ' וז"ל תשו' באמת כך נראין הדברים שזה מקל בבדיקת הסכין שבודאי כשנתנו לשמעון לא לבודקו לחצאין נתנו לו וכשראה שלא בדקו כדינו קיבל מידו והלך לשחוט מעשיו מוכיחים עליו שהיה די לו באותה בדיקה לפיכך מעבירין אותו משא"כ בנ"ד כי השוחט אחר שבדק לא סמך על דעתו לשחוט בסכין זה עד שהראהו לשוחט אחר וכשבדקו השוחט אחר ואמר שהיה פגום תיקנו ושחט בו ויש עוד הכרח אחר כי מצינו כי הרשב"א שחייב לראובן ולא לשמעון מטעם שראה שמעון בראובן שהוא מתפאר שהסכין יפה בנותנו לו סתם וא"כ ש' בהקפדה לא בדקו כראוי כמ"ש הרב דמש"א דמ"ד ע"ג שזהו הוכחה על ראובן השוחט הנז' שהוא מיקל בבדיקות כראוי והרב הלבוש שם ביו"ד סי' י"ח סעיף י"ט כ' טעם אחר דאין להאשים לש' שהוא סמך על ראובן עצמו שיגמור הבדיקה יע"ש דש"מ מדבריהם דבראובן הוא דיש לתלות הפגם הזה שמיקל בבדיקות כאמור משא"כ בנ"ד:

ועוד נראה לומר עוד חילוק ברור טוב ויפה כי כיון שיש הסכמה מב' המאורות הרבנים הגדולים מורינו הרב שורשי הים ומוה"ר מ"ז אור היר"ח ז"ל בגזרת נח"ש שלא ישחוט ויבדוק שוחט אחד מן הבהמ' למינה כ"א ב' יבדקו הסכין קודם שחיט' ואחר שחיט' ואחד בודק הריא' מבפנים והאחר בודק בחוץ דהיינו הגהה ואם עבר ושחט יחידי ודאי דנפסל השוחט וכמ"ש מרן בש"ע סי' א' משם תשו' הרא"ש וכן עשה מעש' מורינו הרב המובהק כמוהר"ש חכים ז"ל והעביר לשוחט ששחט יחידי וכמ"ש רב אחאי הרב המו' זה דודי כמוהר"ד חיים חזן נר"ו בס' תורת זבח סי' וא"ו אות ד' כמו שיע"ש ושם באותה ההסכמ' כתוב דבכפרים לא יש חיוב הסכמ' בגזרת נח"ש כ"א זו בלבד שאם ימצא שוחט אחר החיוב מוטל על השוחט לקרות לשוחט אחר שיבא עמו ואם אינו בא שוחט יחידי עכ"פ נרא' לומר כי בודאי כשימצאו ב' שוחטים ביחד גם בכפרים במקום השחיט' שהחיוב מוטל על השוחט להראות סכינו לשוחט אחר וגם לשוחט אחר חיוב מוטל להיות רוא' הסכין ולעשות הגה' בריא' וכיון שכן כאן בנ"ד שהלכו שניהם יחדיו הב' שוחטים למקום השחיט' כי בודאי החיוב מוטל על השוחט להראות סכינו לשוחט אחר מצד חיוב הסכמ' ואין בו שום ספק שהיה הולך לשחוט בלתי הראות כמו שחשבו בו וכמו שכתוב בשאלה דכמעט היה הולך לשחוט בלתי ראות הסכין לשוחט מתא דאין מקום לספק בזה ומ"ג עתה שנתחדש' הסכמ' זאת גם בכפר ההוא דכשיש שני שוחטים קבועים שילכו שניהם יחדיו א"כ אין מקום לספק ולומר כי השוחט היה שוחט בלתי הראות הסכין לשוחט אחר אחרי שהלך השוחט עמו וגם היה אתו עמו במקום השחיטה

וכיון שכן ל"ד לנדון הרשב"א דהתם לא היה הדבר מוכרח לשוחט לשחוט בלתי הראות סכינו לאחר כי היה בחירי ברצון והראיה כי מבלי שיבדקנו שמעון כראוי נטלו ראובן מידו משא"כ בנ"ד כי הוא מוכרח להראות לשוחט אחר ולשאול את פיו אם כשר הסכין או לא ובלעדו אינו שוחט א"כ ליכא למיחש לתקלה ולבוא לשחוט בסכין פגום כלל וכמו שהיה כן לפי האמת כי אף אי יהיבנא ליה כל דיליה שהיה הסכין פגום בפגימה המטרפת כמו שאמר השוחט שראה הסכין ותיקנו ונתנו לו ושחט כראוי והרי כל עיקר הסכמת הרבנים הנ"ל אשר חייבו ששני שוחטים יראו הסכין הוא כי אם יפול האחד שלא הרגיש בסכינו אם ראוי לשחוט שיבוא רעהו וחקרו ויראה הסכין אם הוא פגום שיאמר לו (שיתקהו) [שיתקנו] ובודאי הגמור שאם אירע שהראה השוחט סכין שלו לחבירו ואפי' אמר לו בפירוש שלדעתו הוא כשר לשחוט ועכ"ז אינו סומך על דעתו וכשהראהו לחבירו ראה שהיה פגום פגימה המטרפת והוא הודה שלא הרגיש ונתנו לו ותיקנו שיהיה נפסל השוחט בעבור זה כיון דיש לתלות כי בהיות שוחט אחר הרואה אותו לא דקדק ואם היה הוא השוחט לבדו היה מדקדק יותר ועיין בס' דמש"א בפ"ק ד"מ ע"ב סי' נ"ב ס"ב וז"ל וכן אם לפעמים אם החכם שלח אחר סכינו של טבח בפתע פתאום ונמצא שהוא פגום אין משמתין אותו ואין מעבירין אותו ע"ש. וא"ת והרי מצינו בהסכמת הרבנים ז"ל אשר חייבו ששני שוחטים יהיו בבדיקת הריאה אחד בודק בפנים ואחד עושה הגה' מבחוץ ואם אירע שאמר הבודק בפנים שהריאה כשירה ובהוצאה לחוץ בדק הבודק הב' ומצא בה טרפות מעבירין אותו כמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סימן קס"ח כמו שיע"ש ואמאי בבדיקת הסכין אם נמצא פגום אין מעבירין אותו ובבדיקת הריאה מעבירין אותו. ונראה תירוץ ברור לזה כי בבדיקת הסכין לית ביה שום חששא למכשול עון לבא לידי מעשה כיון שאינו עושה שום מעשה המביאו לידי איסור כמובן משא"כ בבדיקת הריאה מבפנים שיש כמה חששות הבאות למכשול עון כי באומרו שהוא כשר ונמצא טרף דיש לחוש כי לפעמים אפשר שהיתה סירכא בריאה בהיותה בפנים וע"י הוצאת הטבח הריאה לחוץ מנתקה וכמ"ש מז"ה ז"ל שם. כי זהו הטעם שיש להעביר לשוחט שבדק מבפנים אף שיש הגהה מבחוץ יע"ש בטוב טעם ודעת משא"כ בבדיקת הסכין ובכן נרא' דאין מקום להעביר לשוחט בעבור זאת ככל האמור.

פש גבן על ענין שכתוב בשאלה שבדק השוחט הריאה בפנים ואמר שצריך בדיקה בחוץ ויש בזה הכחשה בין ב' השוחטים שהשוחט הבודק בפנים אומר שהוא אמר בסתם צריך לראותה מבחוץ והשוחט אחר אומר שהוא שמע מפי השוחט הבודק בפנים שאין

צריך לראותה בחוץ כ"א מחמת הבועות לבד והרי כיון שהיה בה סירכא אחת מחידוד העבה וארוכה לגבי האומה והוא לא ראם הרי יש מקום לפוסלו שלא ראה הסירכא הזאת והשוחט הבודק בפנים הוא מתנצל שסתם אמר צריך לראותה וגם הוא מכחיש כי אעיקרא לא היה סירכא זאת בחידוד כ"א בחיתוך וכיון שיצאת טריפה בלא"ה מחמת הבועות לא הוצרך עוד לברר ע"י נפיחה אם היתה חידוד או חיתוך ככתוב בשאלה. גם בזה נראה דאין מקום להעבירו לשוחט הכפר הנז' בעבור זה כי ל"מ אם נאמין לבודק הראשון שבדק בפנים שאמר סתם צריך בדיקה מבחוץ והוציאוה לחוץ ובדקוה ומצאוה טריפה דודאי אין בו שום פקפוק כלל אלא אפי' נימא כי הבודק הראשון ההוא אמר כי אין צורך לבדוק מבחוץ כ"א מחמת הבועות ובדקו מבחוץ ומצאוה שהיא טריפה מחמת הסירכא הרי יש מקום פטור כי הגם דיש עוד טרפות אחר הרי עכ"פ לא אמר כשירה ומ"ג כי יש הכחשה בדבר האמור בין ב' השוחטים ב' הכחשות הא' כי מעיקרא לא אמר אלא סתם צריך בדיקה וזאת שנית כי גם בהוצאת הריאה החוצה היה עוד הכחשה אחרת אם הוא חיתוך או חידוד ולא בא הענין לבררו כדברי מי א"כ פשיטא ודאי דאין מקום להעבירו בעבור זה והרי הוא נקי וצדיק שוחט הנז' שלא להעבירו מאומנותו ולפוסלו מחמת כל זאת ובהימנותיה ואומנותיה קאי ואינש לא ימחה בידיה.

ואחרי שובי נחמתי כי רואה אנכי בתשו' הרב מוהר"מ מלובלין ז"ל סי' ע"ו וז"ל שאלה אהובי בא השוחט אשר כתבתם אשר שלחתם אלי והנה לפי הדברים אשר הציע לפני לא מצאו בו שיצא ח"ו טריפה ממש מתחת ידו דהיינו שמצאו ששחט ממש בסכין פגומה אלא שמצאו שהיה סכינו פגום בלתי שעת שחיטה ואפשר שגם הוא בעצמו אם היה צריך אז לשחוט באותו סכין היה בודקו קודם השחיטה כדין והיה מוצא שהיה פגום לא היה שוחט באותו סכין אלא היה מתקנו כראוי ואח"ך היה שוחט בו וגם ליכא בירור שקודם שראוהו אז כבר שחט בהיותו פגום שהרי אפשר דכששחט בו לא היה בו שום פגימה גם לאחר שחיטה היה בודקו ולא מצאו פגום רק שאח"ך נולדה בו הפגימה מאיזה סיבה שהיה וא"כ הוא אין לשוחט זה דין טבח שיצאת טריפה מתח"י וכו' אלא הכל תלוי בזה שאם מוחזק הוא כבר בעיניכם לאדם כשר אז דנין אותו לכף זכות כאשר כתבנו ואם גם בזולת זה אינו מוחזק לכשר ומדקדק במצות השחיטה אין מהפכים בזכותו כאשר הוא מבואר בתשו' הרשב"א וב"י מביאה בסי' ח"י בטור יו"ד א"כ גם בזה האיש א"כ הוא שבזולת זה הוא אצלכם בחזקת אדם כשר כנז' אזי די בזה שהעברתם אותו לזמן מה וכו' יע"ש והרי נדון הר' מוהר"מ מלובלין עדיף טובא עשר ידות מנ"ד שהרי לא היה הסכין ביד השוחט לשחוט בשעת שחיטה עכ"ז החמיר עליו

על שמצאו סכינו פגום אפי' שלא בשעת שחיטה כ"ש וק"ו נ"ד כי בשעת שחיטה ממש שהוא מוכן לשחוט בסכין זה מצאוהו פגום כי בודאי יש להחמיר עליו יותר ויותר אפי' אם נאמר שהשוחט לא בדק הסכין מתחילה אלא השחיזו ונתנו לשוחט אחר לראותו שאמר שהוא פגום וחזר ותיקנו הרי הא מיהא היה לו סכין פגום בעת שחיטה וכ"ש אם היה הענין שבדקו מתחילה כנז' בשאלה.

אלא דק"ל בדברי הרב מוהר"מ מלובלין ז"ל כי אחרי אשר ביאר הטב הדק כי לא היה לתלות שום מום בשוחט זה במה שנמצא סכינו פגום שלא בשעת שחיטה כאשר ביאר בדבריו רח"ב רח'ב שאינו נפסל וכמ"ש בשמו הרב כנה"ג ביו"ד סי' י"ט הגה"ט אות ל"ה יע"ש א"כ איך יש מקום להחמיר בו מתשו' הרשב"א כי נדון הרשב"א הוא בשוח[ט] שהי' הולך לשחוט בשעת שחיטה והראה סכינו לשוחט אחר לבודקו ולא בדקו יפה שהיה נראה שמיקל בבדיקות ומפני זה הוצרך הרשב"א לו' דאם נראה בעיניכם שהוא אדם כשר מחזירין אותו ואם נראה בעיניכם דמיקל ופושע ראוי שלא להחזירו אפי' בקבלת ד"ח כמו שיע"ש הרי דיש חילוק בין נדון שלו לנדון הרשב"א ז"ל ואיך החמיר כ"כ דודאי הוי חומרא גדולה מה שלא נמצא בשום פוסק כי כן דבריו צ"ל. גם ראיתי להרב זרע אמת ח"ב חיו"ד סי' ד' ד"ז ע"ב שהביא דברי הרב מוהרמ"מ וכתב דבאמת שהוא חומרא גדולה יע"ש.

ומ"מ לא מפני שאנחנו מקשים ע"ד הרב מוהר"מ מלובלין ז"ל דל"ד לנדון הרשב"א נחלוק עליו לענין מעשה ובפרט במה שהוא מחמיר כי מיראי הוראה אנכי שצריך להיותנו בטוחים בשוחט זה שלא יכשיל לאחרים כיון שנכנסנו בו לבית הספק ולכן גם בנ"ד הגם כי השוחט הלזה הוא מוחזק לאדם כשר וירא שמים וכמ"ש בשאלה עכ"ז ראוי להחמיר עליו להעבירו זמן מה ואינו צריך ל' יום כדקי"ל בטבח שיצאת טריפה מתחת ידו וכדומה לו וכמ"ש הרב מוהרמ"מ שם וז"ל וא"כ גם בזה האיש א"כ הוא שבזולת זה הוא אצליכם בחזקת אדם כשר כנז' אז די בזה שהעברתם אותו לזמן מה ועתה שרוצה לחזור לכשרותו תושיבו ב"ד החשוב שבעירכם שתשב מעלתך עם ב' חכמים הלומדים החשובים שבעירך ויבא השוחט בפניכם ויקבל בפניכם דברי חברות וחומר שבועה שמהיום הזה והלאה ידקדק בבדיקת הסכין ובכל דיני שחיטה והבדיקה ושיהיה תמיד סכינו מונח במקום מוצנע בחזקת בדוק כדינו וגם תזהרו אותו שמהיום והלאה אם ימצא עוד אחריו דבר מה שלא ידקדק באיזה ענין התלוי בה' שחיטה ובדיקה אזי יהיה אחת דתו להעבירו ואז כשיקבל עליו כל הדברים הנ"ל יחזור לכשרותו ומ"מ תמנו איש הגון שתמיד ידקדק אחריו וישגיח על מעשהו עכ"ל וא"כ גם בנ"ד מן הראוי הוא כי

די בהעברה יום או יומים וכ"כ הרב דמש"א דמ"ד ע"ג והרב כנה"ג יו"ד סי' ח"י הגב"י אות ס"ד וכ"ה דעת הרב אהל יוסף ז"ל בחיו"ד סי' א' בנדון כיוצא בזה יע"ש וא"ץ בזה חומרת העברת שלשים יום כמ"ש הג"א בפג"ה לדצ"ג ע"ב וכן הוא דעת הרוקח ומהרש"ל ביש"ש פג"ה סי' טו"ב ומהר"מ מינץ בשם ס' האגודה סי' כ"ה וכ"כ הרב דמש"א שם בחולין בפג"ה דרל"ו ע"ג יע"ש וכ"נ דעת מרן בב"י יו"ד סי' ס"ד ומורם שם בד"מ סעי' טו"ב יע"ש וכ"כ הרב כנה"ג שם ביו"ד סי' ס"ד אות קי"ח יע"ש. וראיתי להרב הגדול מרן זקני בס' חק"ל ח"א חיו"ד סי' קס"ט שהביא בתחילה מ"ש הרב כנה"ג ביו"ד סי' ח"י בהגב"י אות ס"ד משם הרב דמש"א שלמד מתשו' הרשב"א סי' תקצ"ד שמעבירין אותו אינו אלא רגע אחד ואח"כ מחזירין אותו כשחוזר למוטב וכדבריו (פתק) [פסק] בס' אהל יוסף חיו"ד סי' א' ותמה על זה שהרי כתב הג"א בשם ראבי"ה ז"ל דבטבח שנמצא אחריו חלב דיש להכריז עליו בביה"כנ בה"ב וכו' ויהיה חדש ימים שלא יעסוק באומנותו ולאחר חדש ימים וכו' יע"ש כמ"ש מרן בב"י בסי' ס"ד ורש"ל פג"ה וכ"כ הרב מוהר"מ מינץ בלתי שום חולק וכיון שכן איך למד מתשו' הרשב"א להיפך ועיקר דיוקו ל"מ וכו' ועוד קשה איך לא זכרו מכל הפוסקים שהבאתי שכתבו הפך וגם להרב כנה"ג ק"ל דבסי' ח"י כתב בסתם דברי הרב דמש"א ואילו בסי' ס"ד הביא כל דברי הפוסקים שכתבו כראבי"ה יע"ש. ואחהמ"ר נראה לע"ד ליישב דלק"מ כי לפי עניות דעתי האמת הוא כן שיש לדקדק מתשו' הרשב"א בסי' תקצ"ד ותרי"ט דבהעברה זמן מועט מהני כאשר יראה כל ישר הולך בדבריו וכאשר דקדקו הרב דמש"א והרב מהר"מ מלובלין בתשו' הנ"ל ושכ"כ הרב כנה"ג והרב אהל יוסף והיינו טעמא כי סגי להו בהעברת רגע וזמן מועט משום כי כיון שהיא חומרא יתירה שהחמירו על השוחט הלזה דאפי' לא שחט בסכין פגום שלא היה האיסור בפנינו ברור הטריפות שיבא להכשיל לאחרים באיסור ועכ"ז החמירו עליו בזה וכיוצא בזה דהוי משום חומרא יתירה אז די והותר בהעברת רגע או בהעברה למקצת ימים מועטים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כי כל זה הוא משום איום וגיזום ותחת גערה במבין כדי שידקדק יפה מכאן והלאה ויקבל עליו ד"ח ובהכי סגי ומסגי משא"כ כששחט השוחט בסכין פגום שהאיסור בעין וקרוב להיות מכשיל לאחרים באיסור שיבואו לאכול או טבח שיצאה טריפה מתח"י בבדיקת הריאה או שנמצא אחריו חלב ומכ"ש מוכר לאחרים דברים האסורים שבזה שבא דבר עבירה לידו אז צריך להחמיר להעבירו חדש ימים כדברי ראבי"ה והרוקח והאגודה והג"א ושאר דברי האחרונים והעד ע"ז כי הרב דמש"א שבפ"ק דחולין דמ"ד ע"ג שדקדק מתשו' הרשב"א הלזו דסגי בהעברת רגע אחד מר ניהו גופיה שם בפג"ה דרל"ו ע"ג פסק

כדברי ראבי"ה בטבח שנמצא אחריו חלב דיש להחמיר עליו להעבירו חדש ימים ש"מ שהחילוק ברור כמ"ש ויש להרגיש על הרב מ"ז ז"ל שלא ראה לחלק בהכי וגם כי לא זכר שר מתשו' הרב מוהרמ"מ ז"ל שכתב ללמוד מתשו' הרשב"א דבהעברת קצת ימים סגי ומשמעות קצת ימים נראה דל"ב הא בדקדוק חדש ימים כי כמו שמצינו להרב מוהר"י הלוי ז"ל בתשו' כלל ח' סי' ס"ו דקל"ו ע"ב לענין כשכותבים הפוסקים קצת מהמפרשים משמע שהם רבים ויהיה לפחות שנים כמו שיע"ש כמו כן נימא נמי קצת ימים מיעוט ימים שנים אלא דגם להרב מוהרמ"מ הוא מן התימא שהיה לו להרגיש מדברי ראבי"ה ושאר הראשונים דקא בעו חדש ימים ולחלק כמ"ש וכמו כן ק"ל ע"ד רב אחאי הרב כמוהרד"ח נר"ו בס' תורת זבח סי' ואו אות ז' ד"ו ע"ב שהביא מחלוקת זה בשיעור ימי העברתו דלדעת הרב דמש"א והרב כנה"ג והרב א"י סגי ברגע אחד ושהרב אבינו מלכנו בס' חק"ל חיו"ד סי' קס"ט הכריח מדברי מרן ב"י בסי' ס"ד ורש"ל ומהר"מ מינץ בשם האגודה דבעינן העברה ל' יום ותמה על הרב כנה"ג והאהל יוסף וכן קבלנו בעירנו והוקבע המנהג להעביר לשוחט שיצאת טריפה מת"י ולטבח שמכר בשר שאינו מנוקר יפה ונמצא אחריו כשעורה לזמן ל' יום ואח"ך מחזירין אותו בקבלת ד"ח וכו'.

ולדידי אין כאן מחלוקת כלל דהפוס' שכתבו בשוחט שהיה מיקל בבדיקת הסכין כשלא שחט והכשיל לאחרים שיש להעבירו דאין צריך ל' יום המה מודים דבטבח שיצאה טריפה מת"י ושנמצא אחריו חלב כשעורה ומוכר דברים האסורים שצריך להעבירו לזמן ל' יום וכן הוא המנהג בעירנו אזמיר יע"א ועמ"ש הרב מוהריב"ל בח"א סס"י ג"ן והביאו הרב כנה"ג ביו"ד סי' קי"ט הגה"ט אות כ"ג במי שחשב למכור דברים האסורים ולא מכר אפילו באיסורים דאורייתא בקבלת ד"ח סגי יע"ש. וכ"כ הרב זרע אמת ח"ב חיו"ד סי' ד' ד"ז ע"ב וז"ל נראה לע"ד דאין להחמיר עליו וכו' מכמה טעמים חדא שלא מכר הטריפה ואיכא למימר שמא היה חוזר בו ולא היה מוכרה לישראל כמו שצידד מהריב"ל וכו' יע"ש:

ובכן זאת תורת העולה כי בנ"ד בשוחט זה הגם שאין לדונו כמיקל ופושע מסיבה שהוא אדם כשר וירא שמים כנזכר בשאלה עכ"ז כדי להכשירו לחזור לאומנותו ושישחוט מכאן ולהבא ויבדוק צריך תנאים רבים. ויצא הראשון כי צריך העברה זמן מועט יום או יומים כדברי הרבנים הרב דמש"א ומהרמ"מ ודעימייהו וכמש"ל ולא להחמיר עליו בהעברת ל' יום וכמש"ל. זאת שנית כי קודם שיחזור לאומנותו לשחיטה ובדיקה טרם כל צריך להראות סכינו לסומכים שבעיר לבודקו אם הוא בקי בבדיקת הסכין ובהרגשות ופגימות וגם אם יש לו אימון ידים אם נפגם הסכין אם יבוא מידו לתקן הסכין כדי לראות

אם יש לו אימון ידים ולבודקו בדרישות וחקירות בשתים אלו. וכמו כן לבודקו בבדיקת הריאה ושימצא טוב ויפה בקי בבדיקת הסכין ואימון ידים ובבדיקת הריאה ככל האמור. וכן ראיתי להרב זרע אמת ח"ב חיו"ד סי' א' ד"ב ע"ד שכתב וז"ל אשר על כן על כל דברי האגרת הזאת נלע"ד למיעבד מילתא מציעתא דהיינו להעבירו קצת ימים ולהושיבו על כנו בקבלת ד"ח בפני ג' ולהזהירו שיהיה זהיר וזריז מכאן ולהבא אכן קודם כל דבר נכון לבודקו אם הוא בקי באימון ידים עפ"י בקיאים דכיון דאיתרע חזקתיה יש לחוש שמא שכח תלמודו יע"ש והרי הוא כדברינו אלא דיש להרגיש עליו במה שהקל בהעברה קצת ימים נראה דלא חש למ"ש ראבי"ה ושאר הראשונים דבעינן חדש ימים והרי כיון שנדון שלו היה בטבח שיצאת טריפה מת"י ואכלו הבשר שהכשיל לאחרים הרי הדין פשוט לכ"ע דלא סגי בקצת ימים אלא צריך חדש ימים כמו שביארנו לעיל וצ"י ועיין עוד להרב ז"ל סימן ד' ד"ז ע"ג שכתב להעבירו זמן מה וכו' יע"ש:

ואל השלשה ל'ו בא כי יבא לפני ב"ד של ג' לקבל עליו ד"ח כמבואר בש"ס וכל הפוס' וכמ"ש הרשב"א בתשו' הנ"ל והרב מהרמ"מ ועיקר קבלת דברי חברות היינו שיקבל עליו בפירוש להיות נזהר מהיום הזה והלאה בבדיקת הסכין לבודקו פעמים הרבה בתבונה ובדעת וגם בבדיקת הריאה בשכל טוב ודעת נכונה כמבואר בפוסקים והרב מהרמ"מ ז"ל שם בכלל קבלת דברי חברות שיהיה בחומר שבועה שמהיום הזה והלאה ידקדק בבדיקת הסכין ובכל דיני השחיטה והבדיקה כמו שיע"ש. ועל ארבע לו אשיבנו מ"ש הרב דמש"א ז"ל שם בפ"ק דחולין דמ"ד ע"ג והביא דבריו הרב כנה"ג שם ביו"ד סי' ח"י הגב"י אות ס"ה וז"ל ג"כ מיהא נלע"ד דלא סגי כשיקבל עליו ד"ח אלא בעינן שיקבל עליו ג"כ להראות סכינו בכל יום תמיד לחכם שבעיר אף שהחכם לא ישלח אחריו יע"ש וכיוצא בדברים אלו כתב הרב מהרמ"מ שם בסוף התשו' וז"ל ומ"מ תמנו איזה איש הגון שבקהלכם שתמיד ידקדק אחריו שישגיח על מעשיו יע"ש. וא"כ בנ"ד שזה השוחט הוא דר בכפר ואין שם חכם בקי בשחיטה ובדיקה נר' דאין מקום להכשירו כאשר דבר בקדשו הרב ד"מ בתשובתו שהשיב ע"ד הרב אהל יוסף חיו"ד סי' א' דט"ז ע"ד שאחר שהביא דברי הרב דמש"א אלו שהביאם הרב כנה"ג כנ"ל הוסיף לקח וז"ל ובנ"ד אם אפ' בכה"ג מוטב אבל אם הולך לעיר שאין בו חכם או שוחט אחר בקי בהרגשת הסכין אין אני מסכים להכשיר לשוחט זה יע"ש וא"כ גם אנכי הצעיר מיראי הוראה אנכי ואיני מסכים להיות שוחט בכפר יחידי אחר שנמצא בו עילה כל דהו ומי יודע מה יהיה אחריו נראה דאין להקל נגד דברי הרב דמש"א והרב מהרמ"מ וכאמור:

אכן מצאנו לזה השוחט תקנה ששם בכפר נמצא שוחט אחר וכפי הסכמת הרבנים ב' המאורות הגדולים דכשנמצאים בכפר ב' שוחטים שהחיוב לשוחט לקרותו ואם אינו רוצה לבוא אזי שוחט יחידי הן עתה שכבר הסכמנו כי חייבים לנהוג כהסכמת עירנו להיות ב' שוחטים אשר הם תמיד בכפר להיות ביחד בשחיטה ובדיקה ויען כי מפני איבה ושנאה בין שניהם לא איסתייעא מלתא לקיים כדבר האמור. הנה בעתה אנכי גוזר בגזרה דאורייתא ששני השוחטי' הנ"ל לא יוכל האחד לשחוט ולבדוק מן הבהמה דקה וגסה בלתי חברו ואפי' אם יהיה אנוס שאינו יכול לילך לא ישחוט יחידי ויבקש שוחט אחר משוחטי מתא שילך עמו וגם החיוב מוטל על שוחט מתא דבשעה שיקראהו שילך אתו עמו כי הוא מלתא דאיסור' שיש חששא להכשיל את הרבים ואיכא מצוה משום אפרושי מאיסורא הן אמת שראיתי להרב אהל יוסף בסוס"י א' די"ז ע"ג שרצה להשיב ע"ד הרב ד"מ בזה וכתב וז"ל גם מ"ש משם דמש"א שהביא הרב כנה"ג סס"י י"ח אות ס"ה וז"ל נלע"ד דלא סגי בקבלת ד"ח אלא בעינן שיקבל עליו להראות סכינו בכל יום לחכם שבעיר וכו' חומרא יתירה היא זאת ולא שבקינן פשיטותיה דכל הפוסקים הראשון אדם הרשב"א בסי' תרי"ט וכל הבאים אחריו דכתבו קבלת ד"ח היינו שיקבל לפני ב"ד שבעירו קטן או גדול שלא ישוב לכסלה עוד לעשות כזה וכשהוא מראה הסכין בכל יום תמיד לחכם כל ימי עולם היינו הקצבים שלנו שאנו בודקים הסכין ונותנין לו לשחוט ונמצא שאינו כשר לשחוט יחידי לעולם וחומרא זו לא שמענו ולא ראינו בשום פוסק שהצריכו קבלת ד"ח וכ"ש בנ"ד דלענ"ד אפי' קבלת ד"ח אינו צריך שכיון שכל כך ימים הראה סכינו יפה עכ"ל ואחהמ"ר יש להשיב כי כיון שרואה הרב דמש"א שיש בענין זה חשש ספק למכשול עון להאכיל נבילות וטריפות לאחרים א"כ בהיות טוב שלא יהיה לנו שום ספק לבא לידי מכשול עון החמיר בו שיראה סכינו לחכם שבעיר בכל יום ובודאי דאם יראה ימים רבים שסכינו יפה וכפעם בפעם בודק אותו אם יבוא מידו לתקן הסכין כשהוא פגום בודאי דחוזר לכשרותו והימים הראשונים יפלו ואה"נ שלא יהיה צריך תיקון זה להראות לחכם עוד כל ימי עולם ובסי' אחר נבאר שיעור זמן החוזר לכשרותו בס"ד. גם מ"ש דהיינו כמו הקצבים ל"ד כלל כי הקצבים צריך לתת להם הסכין בדוק ולעמוד על גבו בכל שחיטה ושחיטה וזה השוחט בהראות סכינו בכל יום לחכם די לשחוט כשמראהו בבקר אזי יישאר כל היום כולו בינו לבין עצמו. גם מ"ש ולא שמענו ולא ראינו בשום פוסק חומרא זו אין זה מן התימא כי כל רב וחכם בדורו כפי מה שקיבל חלקו מסיני אם נראה לו איזה צד שיבואו לידי איסור ובפרט במכשול עון כזה שמא יבא להאכיל נבילות לרבים בודאי כי הבא להחמיר תע"ב. גם הוא מן התימא

שלא ראה להרב מוהר"מ מלובלין שגם הוא החמיר כיוצא בו וכתב תמנו איזה איש הגון שבקהלכם שתמיד ידקדק אחריו שישגיח על מעשיו יע"ש וא"כ בהיות טוב אם בא כל רב וחכם בדורו להחמיר במקום שיבא לידי איסור להכשיל את הרבים תע"ב וא"כ משה שפיר קאמר הרב ד"מ שאם במקום שאין אדם רואה מה יעשה השוחט הזה שאין מי שיבדוק אותו לא בסכין ולא בבדיקת הריאה איני מסכים להיות שוחט כי בודאי בשוחט כזה שלא הוחזק באומנותו כי הוא בקי כמ"ש הרב אהל יוסף בעצמו בשאלה ובכן עמד עמנו במקולין שלנו והיה מראה הסכין בכל יום ויום פעמים נמצא הסכין טוב ויפה ופעמים נמצא פגום וכ"כ בדבריו בתשובתו שם וכיון שכן נמצא שאין אנחנו בטוחים לשוחט זה להיות לו חזקה שהוא בקי בבדיקת הסכין ובאימון ידים וא"כ מי כהחכם יסמוך על שוחט זה לתת לו רשות שילך וישחוט במקום שאין מי שיראה מעשיו לבדוק אחריו כי בודאי הגמור כיון שאינו בקי כ"כ בבדיקת ובאימון ידים כמו שהיה נדון שלהם אין ספק שקרוב לודאי שיאכיל לישראל נבילות וטריפות ושומר נפשו ירחק מלהורות היתר כזה וכיוצא ולתת לו רשות. ומה שהקשה עוד שם הרב אהל יוסף על הרב ד"מ וז"ל ואם באנו להחמיר עליו לקבל ד"ח אין נדון זה חמור מנדון מרנא הרב"ד בחיו"ד סי' א' וב' דבסי' א' עבר השוחט על השבועה ובסי' ב' יצאת טריפה ונבילה מת"י השוחט ששחט קנה הכבש לבד והכשיר אותו ואפי"ה בקבלת ד"ח כל דהו שלא ישוב בדרך הזה עוד הכשיר אותו יע"ש כ"ש זה דקיל טפי עכ"ל ודבריו צ"ע רב דאדרבא איפכא מיסתברא דבשוחט שיצאת טריפה מת"י אפי' בפשיעה יש לו תקנה כיון שמקבל עליו לשוב ולקבל ד"ח הרי קי"ל דאין לך דבר שעומד בפני התשובה משא"כ כשמאבד ההרגשה וגברא לא חזי לאומנות זה כי אינו בקי לא בהרגש ולא באימון ידים שאם הסכין לא יבא מידו לתקן א"כ בודאי הגמור דגרע טפי ממי שהוא יודע ונכשל אפי' יהיה בפשיעה כיון דגברא חזי שהוא מומחה ובקי בהרגשות ובאימון ידים והרב אהל יוסף ז"ל הוא בעצמו שם בסי' א' דט"ז ע"א אחר שהביא לנדון שלו ראיה מדברי תשו' הרשב"א הנ"ל דחה בשתי ידים ולחלק יצא דאין הנדון דומה לראיה דנדון הרשב"א ז"ל היה השוחט בקי ומומחה בהרגשת הסכין אלא שבפעם הזאת הקל בבדיקות ולכך לא הרגיש אבל נ"ד שפעם ופעמים נתן סכינו בחזקת בדוק ונמצא פגום נמצא דחמיר טפי מנדון הרשב"א ז"ל דא"כ הוא נמצא מחזיקינן ליה בחזקת שאינו בקי בהרגשה א"כ יש לו מזור אם חוזר ללמודו קצת ימים להראות סכינו למומחים וכו' יע"ש הא קמן דהרב ז"ל הודה לדבר זה דהשוחט אשר הוא נכשל מחמת חוסר ידיעה הוא גרע מטבח שיצאת טריפה מת"י וצריך לחזור ללמודו וכיון שבחזרת לימודו לא נתחזק למומחה ובקי בהרגשה ובאימון

ידים א"כ אין מקום לסמוך עליו שישחוט בעיר הוא לבדו מבלי שיראה אותו שוחט אחר מומחה אם הולך ביושרו או לא ואין מקום לדבריו להביא ראיה מדברי הרב"ד שהכשיר לשוחט שעבר על השבועה ושיצאת טריפה מת"י דנדון שלו שאינו מומחה ובקי בהרגשה גרע טפי. וכן בקדש חזיתיו להרב ד"מ עצמו בח"ג חיו"ד סוס"י א' דט"ז ע"ד שאחר שכתב דאם הולך לעיר שאין בו חכם או שוחט אחר בקי בהרגשת הסכין אין אני מסכים להכשיר לשוחט זה וכו' סיים וכתב וכן יש לעשות בנ"ד בשוחט דאבד אימון ההרגשה ב' וג"פ וכל מה שהיה צריך להכשירו מוהרי"ד בתחילה בקבלת ד"ח היינו מעשה שהיה שנפסל בענין השחיטה ובדיקת הריאה ולא בהרגשת הסכין כבנ"ד עכ"ל. הרי דהרב ד"מ עצמו כתב לחלק דלא תיקשי ליה מדברי הרב"ד ואף הוא היה מכוין להשיב דאין ראיה מדברי הרב"ד להכשיר לשוחט זה ודבריו חיים וקיימים וכוותיה נקטינן ובפרט במקום חשש איסור שיבא להכשיל לרבים באיסור נבילות וטריפות כי כל כמה דמצינן להציל מצילין וכל שאתה מרבה ספיקות וספיקי ספקות אין לנו להתיר לכתחילה באיסור כזה הווה ורגיל ומצוי והמחמיר בזה וכיוצא בזה תע"ב.

כי כן חל עלי חובת ביאור בפרט זה בשוחט ובודק שהוא בחזקתו ויש לו שטר סמכא אם יש כח בידינו לנסותו ולבודקו בכל עת שירצה הרב והב"ד שבעיר והנראה בודאי דבכל עת ובכל זמן אשר יארע איזה רינון בשוחט ובודק אפי' אם יהיה שיצא זכאי בדינו ולא נפסל עכ"ז יש לב"ד והרב שבעיר לנסותו ולבודקו ע"י הסומכים שבעיר כדי לצאת מידי ספק כיון שבידינו לברר כי כמה פעמים ראה ראינו לכמה שוחטים המובהקים באומנות מלאכת השחיטה והבדיקה ובקיאים בדינים וברוב הימים בדקו אחריהם ונמצאו ששכחו אומנותם ואימון ידים וגם אבדו ההרגשה והרי כתוב בשו"ת מוה"ר ווייל סי' ן' וז"ל ועל האחרים אם הם בקיאים בה' שחיטה ובדיקה שלחתי גברא דמהימן לי שיבדוק השוחטים והבודקים והביא דבריו הרב כנה"ג ביו"ד סי' א' בהגה"ט אות כ"ה וכתב עוד וז"ל וכתוב בס"ה ויש לב"ד לחקור ולדרוש אחרי הבודקים והשוחטים ולראות שיהיו בקיאים ומומחים וכשרי כי גדול איסור המכשלה בשחיטה ובדיקות המסורים לכל וכ"כ בס' ל"ח וז"ל הב"ח גם צריך להשגיח על השוחטים דהרבה פעמים נבדקים ולא ידעו נכונה ואף שנודע שהיו אצל חכם ונטלו קבלה וכ"כ בט"ז נהגו הגדולים לחקור אחר השוחטים וכו' יע"ש וכתב עוד הרב כנה"ג שם אות ל"ה מס' ספר הזכרונות שהאריך במוסר נאה ע"ז דיש שוחטים שלפעמים מרגיש ולפעמים אינו מרגיש בכולם אלא בקצתם מה יעשה זה האיש בשביל שלא יחטא ואשם בודאי כל מבקש ה' ורודף האמת יתפוס הודאי שראה הוא בעצמו שאינו מרגיש ולא יבטיח על נטילת רשות כי

מי ידע בדבר יותר ממנו וכו' וראיתי לרבותי שהיו נוהגים ליטול בפתע פתאום הסכין מיד השוחטים בעת השחיטה לראות מה היא וכך היו משלחים בעדם ושואלין ודורשין מהם ה' שחיטה ובדיקה וכו' לידע אם נפלה בהם שכחה ולכן הרב או המורה הקרוב אל אחד מהכפרים אפי' רחוק ומתקרב בכתב ידו הר"ז קרוב אליו הדבר לתקן ולגדור פרצה להציל מכשול מדרך העם כי רבים הנכשלים בכמו אלה הדברים בעוה"ר מהם בלי מתכוין ומהם שהמנהג הרע כבר נעשה בעיניהם כהיתר ואין חוששין לו עכ"ד והם מתוקים מדבש עכ"ל הרי לך בהדייא כמה צריך להשתדל כל רב וחכם בעירו ואל שער מקומו לפקח ולהשגיח אחר השו"ב לבדוק אחריהם שמא שכחו אומנותם והדינים ויבואו להכשיל את הרבים וצריך לנסותם בפתע פתאום ליקח הסכין בעת השחיטה ולראותו וכן שמעתי מפה קדוש רב רחומאי הרב החסיד כמוהר"ר נסים זרחיא אזולאי ז"ל שהיה תלמיד הרב הגדול כמוהר"ר ד' פארדו ז"ל כי בהיותו בעיה"ק ירוש' תוב"ב ראה למר רבו הרב מוהרד"ף הנז' שהיה הולך כפעם בפעם למקולין בעת השחיטה ותכף היה נוטל בפתע פתאום הסכין מיד השוחט וכשהיה רואה שהיה פגום תכף היה הולך אצל הרב הגדול מוהריט"א ז"ל והיה קובל ומתרעם לפניו ע"ז והיה מתקן הענין וא"כ כל מה דמצינן למיעבד לבדוק לשוחטים ולבודקים בכל עת ובכל זמן אשר יפול איזה רינון וספק לברר האמת מה טוב חלקנו ומה נעים גורלינו ואין לנו לסמוך על חזקתו במקום שבידינו לברר. ושוב ראיתי להרב קול אליהו בח"א חיו"ד סי' א' שהכריח בכמה ראיות ברורות שאפי' במקום חזקה כגון בשוחט שמוחזק בכשרות עכ"ז כל כמה דמצינן למיבדקיה אף על גב דאם באנו לחוש הוי מיעוטא דמיעוטא ראוי לחוש דכל שאתה מרבה עליו ריבוי אחר ריבוי מ"מ כיון דאיכא מיעוטא דמיעוטא חיישינן ליה משום דסמא בידן לצאת ידי ספק וזו ראיה ברורה לכל מה שכתבתי עכ"ל וא"כ הרי תנא דב"א דמסייע לן דכל שיש איזה ספק ורינון בשוחט יש לנו לנסותו ולבודקו כדי לצאת הספק מלבנו ומאי הפסדתי אם יהיה שלפי האמת הוא אומן בקי וכשר הרי לבו נכון בטוח ואם ח"ו לא ימצא כשר רבים השיב מעון מלהיות מכשיל לאחרים חוטא ומחטיא חלילה.

עוד ראיתי להרב קול אליהו ז"ל שם שכתב בדכ"ג ע"א וז"ל ובכן מ"ש מור"ם בהגהותיו יו"ד סי' א' דנוהגים דכל שיש בידו קבלה אינן בודקים אחריו מוכרח לפרש דלאו מדינא קאמרי אלא מנהגא דאילו מדינא כבר כתבתי דיש לחוש אעפ"י שיש בידו קבלה ובא האות והמופת ממ"ש עוד שם ויש לב"ד לחקור ולדרוש וכו' ובמאי עסקינן אי בסתם איניש דעלמא אם אינן מכירין אותו אם הוא בקי או לא הא כבר מילתא אמורה מפי עליון מרן מוהריק"א ז"ל אבל אם הוא לפנינו צריך לבודקו ומה בא לחדש מור"ם ז"ל

מאחר דאכתי לחלוחית של דיו קיימת אלא ודאי דכלפי מ"ש לעיל דנהגו שאין בודקים אחריו כל שיש בידו קבלה לזה אומר דמדינא יש לב"ד לחקור וכו' ואין ספק אצלי דעפ"י האמור הורגלו בעיה"ק ירוש' ת"ו למנות בודקים על השוחטים ובודקים אותם לפחות פעם אחת בשנה וכן שמענו שהוא מנהג קושטא מתקנת הרב הגדול מוהרימ"ט ז"ל עכ"ל וכ"ה מנהג עירנו אזמיר יע"א כי מידי שנה בשנה קודם עיוה"כ מכריזין בבתי כנסיות שכל מי שהוא שוחט לא יצא בליל עיוה"כ לשחוט אם לא יראה סכינו לבודקים הסומכים הגם שיש להם שטר סמכא ואם לא יראה סכינו אינן מניחין אותו שישחוט וגם על שאר השוחטים ובודקים שבכפרים ועיירות סמוכות לעירנו המנהג פשוט שבכל שלשה שנים לשלוח אחריהם שיבואו לעיר לנסותם ולבודקם בין בבדיקת הסכין בין בבדיקת הריאה ואם שלח לו הרב מורה צדק שבעיר כתב להזמינו פעם ושתים ולא בא אזי שולחים לו גזרה לעכב בידו שלא יוכל לשחוט ולבדוק עד אשר יבא לפני הבודקים הסומכים שבעיר והרי זה מנהג כשר והגון כאשר לימדונו הפוסקים ז"ל וכמ"ש לעיל:

אחר כל אלה הדברים האמת אתנו במה שכתבתי בכלל התנאים והתקונים לשוחט ובודק הלזה שבכפר שחייב להראות סכינו לפני הסומכים הבקיאים באומנות מלאכת השחיטה וכאשר חייבתי אותו כנזכ' התחילו למאן בדבר והיה רוצה (להשמתט) [להשתמט] שלא להראות סכינו לסומכים ואז גזרתי עליו שלא יוכל לשחוט ולבדוק עד שיבוא לפני הסומכים שבעיר כי לבי נוקפי לתת לו רשות לשחוט ולבדוק בלי שיראוהו הסומכים והגם שהיו קצת מן הגדולים מסייעים לשוחט ובודק הנז' וחילו פני כי לפחות אתן לו רשות לשחוט ולבדוק שבועות שתים ואח"כ יבא לפני הסומכים ואנכי לא נשאתי להם פנים כי אמרתי להם את האלקים אני ירא ופן ואולי לא יהיה בקי ונמצאו אוכלין נבילות וטרפות עפ"י מאמרי ורשותי ומלבד האיסור ועונש שמים ח"ו נהיה לבוז על אשר יצתה תקלה מתחת ידינו וכיון שראה השוחט הנז' שלא היתה לו תקומה בלתי הראות סכינו לסומכים על כן נתרצה על כרחו שלא בטובתו ועמד לפניהם פעם ראשונה במקולין ועשה שם כמו ג' שעות ולקחו הסומכים הסכין שלהם ופגמו אותו ונתנוהו ביד השוחט הנז' כדי לתקנו ומלבד שלא הרגיש בכל הפגימות שבסכין אף גם זו שלא בא מידו לתקנו ושוב נתנו לו עוד סכין אחר עם פגימות רבות ולא הרגיש בכולם וגם לא בא מידו לתקן הסכין ולהיות כי היו חוששין שמא יהיה מחמת הסכין שהוא קשה להעביר הפגימות וההרגשות שבו תכף נטלו אחד מן השוחטים והקטן שבהם והשחיזו ותיקנו ושחטו באותו סכין ושוב באו לבית אחד באותה הלילה השוחט הנז' עם הסומכים וגם

שם הראה סכין פעם ושתים ומלבד שלא הרגיש בכל הפגימות עוד בה כי לא בא מידו לתקנו ובכן פסלנו אותו שלא יוכל לשחוט ולבדוק:

ומעתה נכנסתי לבית הספק שיש בענין ב' ספקיות ספק אחד על לשעבר הספק אחד על העתיד ספק לשעבר לידע עפ"י הדין מה יהיה משפט הכלים אשר בישלו בהם בשר משחיטה ובדיקה משוחט זה אי אמרינן איתרע חזקתיה למפרע או דילמא איתרע חזקתיה השתא מכאן ולהבא ועוד ספק ב' כי מאחר כי פעם אחת ושתים וג' לא ידע לא בהרגשת הסכין ולא בתיקון הסכין באימון ידים א"כ אם יש לו תקנה מכאן ולהבא אם ילך אצל אומן ללמדו וילמד להיות מרגיש בבדיקת הסכין ובאימון ידים לתקנו אם נפגם אי מהני להיות שוחט ובודק מכאן ואילך והימים הראשונים יפלו.

ואבוא לבאר הספק הראשון בשוחט ובודק שאיבד הרגשתו ואימון ידיו אי אמרינן מכאן ואילך הוא דאיתרע ואין לאסור הכלים למפרע או יש לאסור הנה אם היה שאירע כן בשוחטי מתא שבעירנו אזמיר יע"א שיש הסכמה מב' המאורות הגדולים שצריכים להיות בכל שחיטה ובדיקה שני שוחטים לראות הסכין ובדיקת הריאה בזה לא תיבעי לך אם ימצא שנפסל השוחט בשחיטה ובדיקה לאסור למפרע מאחר כי יום אתמול שחט ובדק והיה כשר א"כ אמרינן בודאי כי מהיום איתרע חזקתיה ואין לאסור למפרע וכמו כן אם יש לתלות שאיבד הרגשתו מחמת חולי בודאי דאין לאסור למפרע וכמ"ש הרב מוהר"י בי רב בתשו' סי' ב' בשוחט שחלה וקם מחולייו ואחר שקם מחולייו שאלוהו ה' שחיטה וטעה בהם יש לתלות שנתבלבל מחמת החולי ולכן אם ידוע שקודם החולי היה בקי אין לאסור הכלים כ"א אחר החולי כמו שיע"ש והביא דבריו הרב כנה"ג בחיו"ד סי' א' הגהב"י אות מ"ג יע"ש משא"כ בנדון דידן כי זה השוחט יש זמן הרבה ששוחט בכפר ואין מי שרואה אותו לא בבדיקת הסכין ולא בבדיקת הריאה הרי יש מקום לחוש כי מזמן הרבה קודם לזה איבד הרגשתו ואימון ידיו והכשיל את ישראל באכילת נבילות וטריפות פעמים רבות ואין ספק כי איתרע חזקתו למפרע והכלים שבישלו בהם בשר הם אסורים וכבר נשאל מורינו הרב הגדול עזריה יהושע ז"ל הובאו דבריו בתשו' מוהרח"ש ח"ג סי' י"א בשוחט שבדקו אותו ב"ד ולקחו הסכין מידו ומצאו פגום ג' פגימות והוא ראהו מקודם ואמר שהיה יפה ואח"ך אמרו ב"ד לבודק הנז' שהסכין פגום ולקחו מיד ב"ד והשחיזו במשחזת חצי שעה ובדקו ואמרו לו ב"ד אם היה ראוי לשחוט בו ואם הוא בעצמו ישחוט והשיב יפה יפה הוא בלי ספק ובדקו הסכין ומצאו בו ג' פגימות גדולות ומלבד זה חזרו לאמר לו שישחיז הסכין בביתו כדי שיהא ראוי לשחיטה והלך לו והשחיזו פעם ופעמים ובדקו ואמר ראוי הוא לשחוט בו ואין אני מרגיש יותר מזה

ובדקו הסכין ומצאו הסכין פגום כבראשונה עתה יורינו מה יהיה משפט הבשר ששחט מקודם והכלים כי הוא נראה לעינים ששוחט זה אין מרגיש בפגימות כלל ולו' דמקודם נמי לא וכו' והשיב כי כל הבשר ששחט מקודם אסורה דשמא וקרוב לודאי שהיה הסכין פגום וכו' והביא ראיות ע"ז עי"ש דון מינה ואותיה באתרין. ועוד תשוב ותראה בס' מים החיים סי' א' וסי' ב' מחיו"ד וחת"ס סי' א"ב ובס' נדיב לב ח"א סי' פ"ב וסי' ן' ועיין בהם וחקור בהם עכ"ן וחבל על דאבדין ולא משתכחין (ה' יגמור בעדי ה' חסדך לעולם מעשה ידיך אל טר"ף).

1

סימן ויו

ראיתי מראות אלקים עליונים למעלה האירו ברקים. מעשה ידיהם של צדיקים. כולם קדושים. מן הגזע ומן השרשים. הראשון אדם מעשה ידי אומן. מר באתריה זרוע המיומן. הדר הוא הרב השלם הדיין המצויין בר אבהן ובר אוריין רב משרשיא כמוהר"ר חיים יצחק מתתיא כן ארולייא נר"ו הפליא עצה הגדיל תושיא. עלה בקבץ ופנה לסובב סובב הולך על מעשה רב הרב המובהק המאיר כברק דין אבא כמוהר"ר אברהם בן ארולייא זלה"ה פום ממלל רברבן. אשר שרטט וכתב במעשה שבא לידו בזפק של עוף גדול הנק' אינדי"אנה שהיה נקוב הכיס שלו למטה מן המעי' והולך לקורקבן והורה גבר רב שרי עפ"י התורה. כאשר מילתא אמורה. ואחריו לו קם גבור ואיש מלחמה במלחמתה של תורה נחל נובע מקור חכמה. מומחה ופקיע. שמו נודע בשערים מידע ידיע. בקי בטרפיות כר' יוחנן. סיני ועוקר הרים וטוחנן. זה דודי וזה רעי מע' הרב הכולל. כל הנשמה תהלל. ריכא ובר ריכא כמוהר"ר חיים דוד חזן נר"ו שר המסכים על ידו. של מר ניהו רבה ר' אבא הוא אברהם ז"ל להלכה ולמעשה עזר כנגדו. אחר כל אלא אנה אני בא במקום שבעלי תשובה ובפרט במילתא כדנא שכבר נשמעה קרן אור פני מלך חיים מלכי בקדש המלך דוד נר"ו מלא רוח חכמה ובינה. וגם אומנה שאיני מופנה משתי צדדים עול צבור דאיתי קמאי כאשר יעידון יגידון כל רואי. זאת שנית טירדת הדפסת ספרי נוטא תורה וחיים ה' יגמור בעדי אך להפצרת הבן בחכמה רב חינא נר"ו שהפציר בי בכמה כתבים על ידו ע"י שלוחו וגם משום עשה דכבוד תורה רב אחא משבחא המלך דוד נר"ו כל כבודי. שגם הוא בקש ממני שהעמוד על הדבר אחוה דעי גם אני הנה באתי לעשות רצו' חפצתי. ואען ואומר בקיצור נמרץ את אשר אנכי אחזה בענין זה הוא כוותיה דמני"ר רב אחאי הרב הכולל המעלות לדוד נר"ו ומטעמיה כי כונת דברי

הרב המובהק דין אב"א גדול הנאמר באברהם נכונים בטעמם מצד עצמם כי נדון שלו שהיה שבזפק עצמו נקוב הכיס שלו למטה מן המעי' ההולך לקורקבן דהיינו כי המעי' הנז' הוא תחוב וקשור בשטח אחד מן הוישט ועובר על גב הזפק ומתפשט עד הקורקבן וכל שניקב בגב הזפק יהיה כפי' רש"י ורבים אשר אתו הוא לצד הוושט לבד הוא מה שנקרא גג הזפק וטריפה או אם יהיה גם עד תום הזפק המתפשט ע"ג הזפק מהמעי' הנז' דהיינו שחט הזפק כפירוש ריב"א ז"ל וכשנשלם זאת המעי' ויוצא מן הזפק עד הקורקבן שיש שם עוד זפק אחר אי מקרי ניקב הזפק וכשר או ניקב הקורקבן ואסור ויש לאסור בזה מספק וכדברי הרבנים שהביא מורינו הרב הגדול החבי"ב ז"ל בכנה"ג חיו"ד סי' ל"ג הגה"ט אות ל"ג וכמו שסיים הרב (הפוסת) [הפוסק] גדול הנאמר באברהם ז"ל בסוף לשונו וכתב הכי דאפי' אותו מעי' היוצא לקורקבן מספק"ל לרבנן אם הוא מן הזפק אם (ניתב) [ניקב] כשר משמע דפשיטא להו שעד אותו מעי היוצא מן הזפק נקרא גג הזפק ולא עד בכלל ומן ההוא והלאה בכלל זפק הוא אלא דאותו מעי לצד הקורקבן ספוקי מספ"ל אם הוא מן הזפק או מן הקורקבן וכו' ככתוב בדבק וכוונת דבריו פשוטים כי כל עוד שהנקב אינו במעי עצמה לצד הוושט או לצד הזפק בגבו דאז (אוכא) [איכא] טעם לאסור מצד ניקב גג הזפק למר כדאית ליה (ולמה) [ולמר] כדאית ליה וכשיוצא המעי ממה שהוא מקושר בזפק שיצא מכל שטח הזפק והולך ומתפשט עד הקורקבן אזי יש מקום לאסור מצד הקורקבן לסברות הפוס' ז"ל אמנם בזפק עצמו בכיס למטה מן המעי' שאינו סמוך ממש למעי' זה כ"א בכיס עצמו למטה לא יש בזה שום פקפוק כלל דמקרי ניקב הזפק לבד ולא גג שאין זה גג הזפק להטריף וכמו שכן הסכים ג"כ מע' רב אחאי דוד מלך ישראל נר"ו ויש לי לומר בפשיטות בכונת הרב הפוסק גדול הנאמר באברהם ז"ל דמ"ש הרי דאפי' אותו מעי היוצא לקורקבן מספ"ל לרבנן וכו' משמע דפשיט"ל שעד אותו מעי דיוצא מן הזפק נקרא גג הזפק ולא עד בכלל וכו' ר"ל כי אותו מעי הדבוק ע"ג הזפק בכל השטח כולו עד שיצא מגבו של זפק כל המעי הדבוק למעלה ע"ג הזפק הוא מה שנקרא גגו של זפק לדעת ריב"א לא כן כשכבר יצא המעי מעל גב הזפק ועבר משטח הזפק הרי הוא נכנס אח"ך בסוג אחר שמא הוא מן הקורקבן שאוסר הנקב במשהו וכמ"ש התוס' ומ"מ נדון שלו שהנקב הוא בכיס הזפק למטה מן המעי כשתי אצבעות אין מקום לאסור כלל ויפה דן להכשירו אליבא דכ"ע וכהסכמת רב אחא שר המסכים המלך דוד חיים עד העולם נר"ו כי השיעור לאסור בניקב בגגו של זפק הוא שיעורו בשני קצוות הזפק במקום חיבור הוושט ומעי כשיעור טבעת יד אבל כל של מטה מהטבעת הנז' אפי' במקום חיבור הוושט כשר אליבא דכ"ע וכ"ש וק"ו

כשיהיה הנקב עוד למטה בכיס הזפק דאין בזה צד מקום לאסור ואולם בניקב המעי עצמו בכל מקום שיהיה יש לאסור כהסכמת כל רבני האחרונים ודלא כהרב גור אריה הלוי ז"ל שם ביו"ד סי' ל"ה וכמ"ש רב אחא משבחא המעלות לדוד נר"ו זולת היכא דיש לנו ב' ספקות דאז יש לנו להתיר אף דהוי הספק מחמת חסרון ידיעה וכמ"ש הרב חסד לאברהם ז"ל שם בתשו' חיו"ד סי' ב' וכמש"ל ועמ"ש בס' בית יצחק הנ"מ לאחד מרבני אשכנז בשער הספקות סי' ס' עיש"ב וכמו כן נמי אם יהיה הספק ספק דאינו מתהפך עכ"ז יש להכשיר כדעת רוב הפוס' דס"ל דלא בעינן ס"ס המתהפך וכמ"ש הרב אהל יוסף ז"ל בתשו' סוס"י ט"ו יע"ש ועיין לרבינו הגדול הגאון מרן זקני זצ"ל בספרו המשובח חקרי לב חיו"ד ח"א רס"י קכ"ו דקצ"ט ע"ב שהביא מ"ש מוהרימ"ט והרב פרי חדש להכריח דגם בס"ס שאינו מתהפך חשיב שפיר ס"ס עש"ב ועיין עוד מ"ש בזה בס' הנחמד בית יצחק הנז' שם בשער הספקות סי' י"ט וך' ע"ש ועמ"ש הרב המופלא רב כהנא מוהרי"ך בס' הבהיר זרע אמת ח"ב ובהשמטות אחר קיצור הל' טרפיות מה שנשא ונתן ע"ד הרב בית יאודה ח"א במנהגי ארג'יל דקי"ד ע"ג במ"ש דברי מר רבו יע"ש וכעת אין הס' מצוי אצלי זהו מה שנר' לי כעת לע"ד להלכה ולמעשה כוותיה ומטעמיה דרב אחאי המלך דוד נר"ו ודבר ה' בפיהו אמת ככל מה שהסכימה דעתו אף ידי תיקון עמו וזרועי תאמצנו ואתפלל בעדו תמיד כל היום אברכהו יפוצו מעינותיו חוצה תורת חכם מקור חיים מזכירין אותו לשבח זה ספר כתב איש רבי הכי קרא שמו תורת הזבח כן ירבה וכן (פרוץ) [יפרוץ] לתורה ולתעודה עשות ספרים הרבה כל קבל די רוח יתירה ביה ואפריון נמטיה אשר זכה וזיכה את הרבים להוציא לאור תו' חתומה משפטים ישרים. הני ספרי דבי רב מאירים לארץ ולדרים. המה הגבורים אחד האב אבינו רועינו. ראשון לציון תנא ירושלמאה גאון עוזינו מורינו הרב הגדול אור הירח גדולים חקרי לב זיע"א דנפיש זכותיה. ואחד הבן ברא כרעותיה. התייר הגדול רב תנא אליהו רבא אביר הרועים. רב ספר'א אר'ח משפט תמים דעים. יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיו ידיו רב לו וירום ונישא כסא וסמוכות שלו גם ברכות יעטה מורה. לבן חכם טוייאנא דחכימי רב חינא נר"ו דנפיש נהוריה. ומרוה גם הוא יורה אכולא כרכא הרגוונא ילבש והמניכא. ונזכה ונחייה כולנו חיים. על התורה ועל העבודה בעזר אלקים חיים אמן:

ודע דכזאת וכזאת היה מעמד שלשתינו תרי מגו תלת בדיני טרפיות אוריין תליתאי ונדפס בסה"ק חקקי לב ח"א ביו"ד סי' כ"א ושם דכ"ה ע"ג ד"ה וכמו כן ראיתי להרשב"ץ הנה שם חסר תיבת דמשמע ע"ש דהרי בתוך תשו' הרשב"ץ ליכא רמז לענין מבחוץ כלל כ"א דהמעיין יר' דמשמע מדבריו לבדוק מבחוץ כפי השאלה אם אנו חייבים לחזור

אחריהם ולפי התשו' דכתב כל היכא דאפשר למבדק נזקקין מפני שמצוי בהן טרפיות תדיר וכו' ע"ש והרי מי יצא ערב על החששות שכתב הרב המלך דוד הנה זה דודי נר"ו שם דכ"ה סע"א בין מבפנים למבחוץ ואיש לא יצילנה מהרעותות הללו ופשוט:

ז

סימן ז

את המאור הגדול המאיר לארץ ולדרים. ראש על ארץ רבה סיני ועוקר הרים עטרת תפארת צביונן של ישראל. גדול מרבן שמו ריש גולת אריאל הלא זה הרב המופלא וכבוד ה' מלא עט"ר כתר עז לנו הרב מרן זקני חיים ומלך נר"ו יאיר וזרח לעד לעולם ובריא אולם נסו"א.

פתח התיב'ה עבד נכנס מחוה קידה וכל איברי כורעים ומשתחוים על הברכיים ועל השוקיים מול כסא כבודו כדמ"ל בא"ר ובחי'ן ועיני לשמיא נטלית יהי שמו לעולם ירום ונשא וגבה מאוד לעילא מכל ברכתא ונחת שלחנו מלא ברכת ה' ברוב עושר וכבוד ורוב הונים בבנים ובני בנים דשנים ורעננים כיר"א. טעמא דאתי דיבור להגיד לאדוני' ר'ם נר"ו ול"א מעשה שהיה בביתינו ביום שני לשבת בשבוע זה שהיינו אוכלין על שלחן אחד עם החכם השלם מר דודי כה"ר רפאל יצחק סאנסולו נר"ו ואחר שגמרנו לאכול מהעוף למינהו מצא מר דודי הנז' עצם גף העוף שהיה שבר על שבר יחדיו ידובקו ותכף באותו רגע נזכרנו מדין הבדיקה הצריכה לו ומדד מ"ד הנז' שהיה שיעור רוחב גודל אבל איני זוכר אם שיעור רוחב גודל שמדד היה עם בוכנא דאסיתא או היה עד בוכנא דאסיתא דלפי"ד הש"ך ה"ד הבאה"ט סי' ג"ן סק"ח נראה דצריך שיהיה רוחב גודל חוץ ממה שהוא תקוע בגוף שהוא כבוכנא דאסיתא והגם דהרב שו"ג כ' דאפי' אם השיעור רוחב גודל הוא עם בוכנא דאסיתא כשר דלא כהש"ך מ"מ כבר כ' הרב זכו"ל בחיו"ד הל' טרפיות השייך לסי' ג"ן ד"ה נשבר הגף וכו' דהעיקר כדברי הש"ך שכן פסקו כל האחרונים ודלא כהשו"ג וא"כ לן למידע אם השיעור היה עד בוכנא דאסיתא או עמה בכלל והנה הגם דכבר בדקנו ג"כ בעת ההיא בדיקת המחט ע"י שחתכנו שני ראשי העצם וראינו דהיה עובר המחט ומפני זה הכשרנו הכלים בעת ההיא ושמחתי שהקב"ה הצילנו ממכשול עון עכ"פ הן כהיום העיר ה' אותי ובא לידי ס' זכו"ל ונתעוררתי לראות הדין על בוריו וראיתי אחרי רואי דאכתי לא פליטנא מספקא דאיסורא ח"ו דהנה ידיע ליה מלכא דתרנגולת זה נמלחה עם תרנגולת אחרת ונתבשלו בכלי אחד ואחר שנתבשלו שניהן יחד הוציאו הארבע גפות והצוארים והכבד והקרקבנים שקורין מוליז'אס כל אלו

האיברים חתכו ונתבשלו עם תבשיל אחר כנהוג בכלי אחר ואחר שאכלנו מתבשיל זה הוא מה שמצאנו עצם הגף שהיה שעשי"י. דהנה הגם שנניח דהשבר לא היה במקום המטריף אליבא דכ"ע עכ"פ כבר כ' מרן בסי' נ"ה ס"ה דהאבר עצמו אסור מדרבנן וצריך לחתוך גם מעט מהמותר ויעוין להרב זכו"ל שם השייך לס"ס נ"ה ד"ה ולענין אם נתבשל או נמלח מה שציין שם ושהרב מ"ב סי' ג"ן אות מ"ט הביא גם הוא ס' הפוסקים וסיים דלמעשה צריך להתיישב בדבר יעו"ש. ונבוך אני הצעיר בנ"ד אם נדונהו כשבר שלא במקום המטריף או לא מאחר דאיני זוכר אם כשמדד מ"ד נר"ו היה חוץ מבוכנא דאסיתא או לא כנ"ל והגם דראיתי שם בזכו"ל סי' ג"ן דהביא מהרב משבצות זהב בדין גף שנשבר והביאוהו למורה ולא הספיק לשער עד שנאבדה זה היה מעשה והתיר הרב ז"ל מס"ס ספק היה גודל ושמא הלכה דנשבר כשר וכו' והצריך לכלים שהיה מעל"ע יעו"ש שציין למ"ש סוף דקי"ג ואנכי הרואה שם בח"ג אות תי"ו סי' ר"מ דבנדון זה דנאבד העצם קודם בדיקה הביא ממוהר"י מבארונא ז"ל סי' קס"ט כיון דנשאר הדבר בספק כולם אסורות וכו' והגם דכבר השיגו שם דיש להתישב למעשה מטעם ס"ס כמבואר שם עכ"פ לבי נקפי למעשה וכבר עלה ע"ד הפעוטה לעשות עוד ס"ס אחר להתיר בנ"ד דעכ"פ היה בו שיעור רוחב גודל עם בוכנא דאסיתא בלי ספק. דהוי ס"ס ספק אם הלכה כמ"ד נשבר כשר ואת"ל דנשבר טריפה שמא הלכה כמ"ד (הוא הרשו"ג) דאם יש רוחב גודל גם עם בוכנא דאסיתא כשר והגם דהיא סברא דחויה עכ"פ כ"כ הרב זכו"ל אות ס' סי' ע"ד ד"ה ס"ס דעבדינן ס"ס אפי' כשהמחלוקת הוא מיעוט נגד רוב ואפי' נקבע הלכה כהרוב וסברת המיעוט היא סברה דחויה יעו"ש וא"כ גם נ"ד נוכל לומר ס"ס כנז' אלא דחזרתי לאחורי לעשות כן לכתחילה מאחר דאיכא למ"ד מוהרח"א ז"ל ה"ד הזכו"ל שם דבסברה דחויה לא עבדי' ס"ס ומ"ג דמצינו מעשה גדול הרב זרע אמת ז"ל ה"ד בזכו"ל מ"ב ליו"ד אות ט' בענין עוף שנתבשל עם עופות אחרים ואחר הבישול הרגישו שנשבר הגף סמוך לגוף דאינו כשק"ג אלא בהצטרף מה שנכנס לתוך הגוף כבוכנא באסיתא וכו' והעלה להטריף העוף עצמו לחוש לדעת הרש"ך ז"ל וכו' יעו"ש. וא"כ מי זה אשר יערב אל לבו לעשות מעשה לכתחילה אם לא בהסכמת אדוני כת"ר משי"חא. והגם דמכיר אני מיעוט ערכי עלי ומה אני לבא אל המלך נר"ו דמלבד טרדות הזמן שלא יבצר עוד ירא אנכי שלא אהיה עליו כמשא כבד מחמת עול הציבור המוטל עליו עכ"פ אענותנותיה דמשי"חא קסמיכנא כי ידעתי דאהבת עולם אהבני תלי"ת ובטחתי דלא ישיב את פני ריקם וזה יכתוב ידו הקדושה למעשה יפשא"ק מה לעשות בכלים אשר נתבשלו בם כלים ראשונים ושנים ע"י עירוי. וגם יודיעני אם מותרת באכילה תרנגולת השנית שנתבשלה עמה דאין

אתנו יודע אם גף השבור היה ממנה או מהאחרת הנאכלת כבר על הכל ידריכני בדרך נכונה לעי"ש. כאן אסיפא עבד יוצא בעי ומתחנן יה"ר כי ירבה כבוד ביתו ירום הודו ותנשא מלכותו לעי"ש כיר"א כנה"ר וכנפש נא"ה. הצעיר

משה הכהן נהר ס"ט.

וזאת תשובתי אליו

ידי"ן הרב ועצום נז"י ספרא נהר משה מהת"ו נר"ו.

הנה לענין אם נאבד עצם הגף ונפל הספק אם יש רוחב גודל או לא בזה יש להתיר מכח ס"ס כמ"ש הרב פרי מגדים בחלק מ"ז סי' ג"ן ס"ק יו"ד והגם שהרב שם סיים וז"ל והכלים התרתי לאחר מעל"ע כיון שיש תקנה בשהייא וגם היה צד להתיר שהיה שא"שיי אף שאין לסמוך ע"ז סניף בעלמא הוי ומטעמו דהיו כמה סניפים יע"ש וע"ז כתב הרב המחזיק ברכה שם אות י"ט ואף שהרב נר"ו הוסיף בה דברים שהיה בנדונו שא"שיי וגם לכבוד שבת לקוצר דעתי יש להתיר במ"ש מכח ס"ס בהא סגי והוא נר"ו הצריך לכלים שהייא והתיר לאחר מעל"ע כיון דאפשר לתקן קצת יע"ש וכן יש להורות מהיות טוב אם בעני ולכבוד דדחיקא ליה לעת מצוא כלים שונים כנ"ל יע"ש.

גם ראיתי להרב מוהרד"ף ז"ל בס' מכתם לדוד חיו"ד סי' ל"ה שגם הוא התיר בנדון כזה מכח ס"ס יע"ש וכ"כ בס' מזמור לדוד בסי' זה דל"א ע"א וז"ל מכח זה הכשרתי הלכה למעשה שמצאו בתוך הסעודה גף אחד שבור שחזר ונקשר ולא ידעו אם היה בו עוקץ ואם קרוב או רחוק מהגוף כלל ולא הספיקו להראותו עד שנאבד הגף והיה שם הפסד מרובה והכשרתי מכח ס"ס ספק היה שם עוקץ או לאו ואתמ"ל היה עוקץ לא ניקבה הריאה יע"ש ושו"ר למרן החבי"ב בתשו' בעי חיי חיו"ד סס"י ע"ג שכתב וז"ל וה"נ אם נמצא הגף שבור וקודם שנשער אם היה בו שיעור אגודל או לא נאבדה הגף כגון שחתכוה דאזלינן לקולא יע"ש והזכיר דבריו הרב שיורי ברכה בסי' זה אות ג' יע"ש

וכל זה כתבתי למטונך אבל לפי ראות עיני שהביאו לפני זה העצם של גוף העוף שמר דודך נר"ו הביאו לאזמיר יע"א והראהו לי כמות שהוא וראיתי דאין מקום לומר שהיה בו שבר מעיקרא ולא שבר על שבר ונקשר כ"א שהוא עקום מעט לצד מעלה באמצע לצד הכתף וכן הראתי לכמה שוחטי מתא וכולם הודו שאין בו חשש שבר כלל ואפי' לסברתך שנראה בעיניך שהיה בו שבר וכמותך יש לך תנא דמסייע לך ה"ה רב אחאי גאון הרב הכולל כמוהרד"ח נר"ו שהוא רב טבחיא מומחה ופקיע עכ"ז אמר בפירוש שהוא כשר כי בלא"ה כבר נקשר יפה ויש בו רוחב גודל וכשאני לעצמי יש להתיר עוד מטעם ס"ס בשופי ואפי' לא היה רחוק רוחב גודל והוא ספק יש בו שבירה מעיקרא ספק אין בו

שבירה ואתמ"ל יש בו שבירה ספק אם הלכה כהרב"ח ומוהרש"ל והלק"ט ח"א דסברו וקבילו כדברי מוהריק"ו שורש ל"ח דכל שחזר ונקשר ונדבק יפה יפה אפי' סמוך לגוף כשר וכאן נ"ד הוא נקשר ונדבק יפה יפה עד שיש מקום לומר קרוב לודאי דאין כאן שבירה מעיקרא והוא ס"ס המתהפך ספק הלכה כמ"ד דכל שחזר ונקשר יפה יפה כשר ואתמ"ל דהלכה כמ"ד דטריפה היא מי ימר דאיכא שבירה שמא לא היה בו שבירה מעיקרא כ"א כך היתה מתחילת ברייתו גף עקומה וכאשר מסכימים עמי שלימים וכן רבים וכה"ג ראיתי בס' תפארת למשה שם בסי' ג"ן די"ב ע"ב וז"ל וכ"כ הב"ח וכו' וכתב ומשמע ודאי דאפי' כשחזר ונתקשרו השברים אם רואים שהיה שם עוקץ טריפה אבל אם ספק וכו' כשר מטעם ס"ס יע"ש:

ומצאתי בס' זרע אמת ח"א חיו"ד סי' ג' שכתב בכה"ג דנ"ד בעוף הבא לפנינו בצואר עקום והעצם היה עולה ויורד באופן דנראה קצת דהיו בו שברים שחזרו ונתקשרו אבל לא היו שעשי'ו [שאשי"י] והעלה בנדון זה דעצם הצואר עקום עולה ויורד דהוא דבר קשה לבדוק אחר החוט ומש"ה גמרתי בדעתי להטריף בנ"ד משום פסיקת החוט ובפרט דלא היה הפ"מ האמנם אילו היה בא לפנינו צואר עקום באופן דלא היה הוכחה שנשברה המפרקת והיינו יכולים לתלות דהיה כך מתחילת ברייתו הייתי נוטה להכשיר אף בלא הפ"מ וכן מצאתי בפסק א' כ"י מהרב הגדול מוהר"ן טרבוט ז"ל שתלה בכה"ג להכשיר משום דהיינו ריבתיה בטבע או בשביל חולי ולא תלינן בשבירה וראוי לסמוך עליו דרב מובהק היה וכן מצאתי ג"כ בהגהו' מוהר"ר איש גר ביו"ד שכן העלה הוא וכו' יע"ש ודברי הרב ז"א דמזם [אולי צ"ל: דחאם] הרב עקרי הד"ט ביו"ד סי' ב' אות י"ב והרב זכור לאברהם ח"ג חיו"ד דפ"ה ע"א הנה מבואר מדברי הרבנים הנ"ל דדוקא בנדון שלו שהיה הוכחה גמורה דנשבר ואח"ך נקשרו השברים וכמו שכן מוכיח מהעצם עצמו דהיה עקום ביותר דעולה ויורד משא"ך בנ"ד שהיה העצם זה מעט עקום למעלה ולא יש הוכחה שהיה בו שבירה לא תלינן בשבירה וכ"ן מתשו' הרב שבות יעקב ח"א סי' ן' שנשאל בנדון כזה בתרנגול שעצם המפרקת עקום ומעוקם ועב ונראה וניכר שנשבר העצם המפרקת עם הבשר וחזר ונקשר הטב שאש"יי וחוט השדרה בלתי רעותא העלה להתיר בהפ"מ יע"ש ונ"ד אינו לא עקום ומעוקם ועב כלל כ"א קצת מעט עקום ולא יש שום הוכחה שהיה בו שבירה וחזר ונקשר ואם באנו למנין רבים אומרים לי כי לא יש בו שבירה וא"כ קי"ל בכל התורה אחרי רבים ולו יהיה הענין לחשבו לספק אם היה שבירה או לא הרי יש בו ס"ס והוא מתהפך דיש להתיר בשופי אלא דאם אנו תולין שהוא שבר ויש בו שיעור רוחב גודל הרי לפי מ"ש מרן בסי' ג"ן ומור"ם סי' נ"ה נראה

דהיכא דנתבשל אבר זה עם תבשיל אחר צריך ס' נגדו לבטלו וכמ"ש הפר"ח שם ונ"מ דצריך העגלת כלים אם ניחוש לחומרא דהיה שבר ודו"ק.

ח

סימן ח

שאלה מעשה שהיה שנמצא בתוך תרנגולת אחת בין קורקבן לחלל הגוף בועה אחת דהיינו שיצא כמין ביצה קטנה לבן הנקרא קריסיד'ו כמו טוריז'ון ואינו דומה לא לקורקבן ולא לשאר האברים וגם אין טעמו טעם מר לומר שהיא מרה אחרת ולשאול הגיעו אם היא טריפה או כשירה ושכמ"ה.

תשובה נראה לע"ד דכשירה היא מאחר שכל האברים הם שלימים וזהו הוי יתרון שאינו דומה לשום אבר ליכא למימר בזה כל יתר כנטול דמי גם נבדקו המעים והיו שלימים וגם לא יש חשש כי מחמת זאת הבועה נסתמו הבני מעים כי היו פתוחים כדרכן וכ"כ הרב מוהריק"ש ז"ל בספר ערך לחם ביו"ד סו' סי' מ"ו ס"ו וז"ל היו בועות הרבה ועל ידם נסתמו המעיים בודקים בקש או בנוצה אם נסתמו לגמרי י"א דטריפה יע"ש. וכאן בנ"ד עשינו בדיקה והיו פתוחות. ועוד נראה להביא ראיה ממ"ש הרב מוהריק"ש שם סי' מ"א ס"ס יו"ד באבן הנמצא בכבד של בהמה טמון בבשר הכבד והכשרתיו לפי ששם מתהווה מן הלבנה שנתיבשה ממותר המאכל היורד אל הכבד להתוות הדם כמו מה שנמצא בכליות ממותר הלבנה וכשנתקשו אותה מותר כאבן נתחבה בבשר הכבד ועוד שבמקום מרה ומקום חיותו היו הכבד בריא יע"ש.

ועוד נראה להתיר ממ"ש שם הרב מוהריק"ש סי' מ"ב סו' סעי' ד' מעשה בא לידי שהיתה בועה כמו כיס קטן יוצאה סמוך למרה תלויה בסמפון סמוך לו ברוחב אצבע ולא הוו שופכי אהדדי כלל ודקדקתי הבועה תחתיה ויצאו מים זכים וטעמו המים ולא מרים והכשרתיה דלאו מרה היא אלא בועה ואין טריפות בועה אלא בריאה עכ"ל וא"כ כשיהיה בועה צריך לטעום שמא יהיו ב' מרות דפסק מרן שם ביו"ד סי' מ"ב סעי' ד' דאם נמצאו ב' מרות טריפה דכנטולה דמי ואם הוא א' ונראים כב' נוקבים אותה ואם שופכות זו לזו אחת היא וכשירה ואם לאו ב' הם וטריפה וכו' יע"ש ועיין להרב זכור לאברהם ח"ג בחיו"ד אות ק"א דפ"ג ע"ג בבועה שנמצא תחת הטחול בסומכיה בין הטחול והכרס והיתה דבוקה בטחול וקלפו הבועה ונשאר הטחול שלם בלי שום מגרעת וגם הכרס שלם מכל צדדיו והכשרתיו יע"ש וכאן נמי בנ"ד אחרי שבדקתי הקורקבן והכרס והבני מעים והיה הכל שלם והכשרתיו וק"ל.

ועוד בא מעשה לידי בתרנגולת שנמצא בתחילת הושט קודם ירידת לבני מעיים והקורקבן בועה אחת כמין כיס מלא צואה ובדקתי בקנה לנפוח בתוכו בתחילת הושט והיה הכיס הזה שהוא כמין בועה והבני מעיים כולם שלימים וזהו כמו שיש מבני אדם שיוצא בצוארו כמו בועה וקריסיד'ו לחוץ והוא הנקרא שברון למעלה כמו שיש שברון למטה וכל שהיה כולם שלימים בלי נקב כלל יש להכשיר ועמ"ש בסה"ק גנזי חיים מער' ט' בס"ד.

ט

סי' ט

מעשה שהיה כך היה במקולין שאחר שגמרו מלאכתם מהשחי' והבדיקה ביו"ד סיפוק בשר לצורך ש"ק עמדו השוחטים לידע מנין הכשרות ומנו החתיכות של בשר הצואר שבכיסם ומצאו נ"ה חתיכות בין הכל וכ"כ מוכרי הראשים והריאות שלוקחים אותם במנין אמרו שכן קבלו גם המה נ"ה ראשים ונ"ה ריאות אך המשרת שכותב בתוך הבהמה ע"ג הצלע תיבת כשר או ס' השבוע לא מנה אותם כ"א סמך על אומנותם דכשהבהמה היא כשרה לא נשאר דבוק בתוכה לא טרפס ולא כיס הלב ולא שומן היורד בין ב' הערוגות שכן דרכם כשמוציאין הריאה מתוך הכשרה כל הדברים הללו דבוקים בריאה לא כן כשהיא טריפה מוציאין אותה ערומה מכל זה ומניחין כל אלו הדברים דבוקין תוך הבהמה וכשרואה סי' כשרות כנז' כותב אותה ולכן לא עמד למנין כ"א סמך על השוחטים ומוכרי הראשים שאמרו שהם נ"ה שחיטות כשרות ואח"ך הוליכו הבהמות הכשרות והטריפות יחד כולם לחנותם של בעליהם כדי להפשיטם בחצות הלילה כדרכם בכל יום וליום המחרת בקר השכם הלך המשרת היאודי כדרכו בכל יום לבדוק הכתיבה מהכשרות וראה אותם כתובות מכתיבת ידו ממש בלתי שום שינוי וחילוף בכתיבה כלל ועירבם אותם במקום אחד ולקח מתוכם חמשה ושלשים בהמות שהם הרבעים דוקא ולא הירכים והביאם לשוק היאודים וחילקם בחנויות המוכרים והתחילו למכור ושוב הלך להביא הנשארות שם דכפי החש' שהם נ"ה כשרות הנשארות צ"ל עשרים בהמות ומצא אחד ועשרים בהמות מכתיבת ידו בלתי שינוי כלל וגם (נחתדות) [נחתכות] מבשר הצואר כדרך שחותכים הבודקים וסבר דאפשר דטעו הבודקים במניינם או אפי' שלא טעו אפשר שמאיזה מהם נפלה חתיכה אחת מכיסו ולאו אדעתיה וכ"כ יש לומר במוכרי הראשים שכמה פעמים חסר מהם ראש אחד או ב' ראשים או מהריאות שגונבים מאתם משרתי המקולין או גוי או יאודי בעוה"ר. וע"ז לשאול הגיעו

מה משפט הבהמות הן על מה שכבר נמכרו ולא נשאר בחנויות כי אם קצת חתיכות והן על אחד ועשרים בהמות שהם בעין במקום ההוא ושכמ"ה ולהיות העת נחוץ צרפתי עמי להרב הסומך נר"ו כדי לחפש בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים ולמצוא איזה זכות שלא לאבד ממונם של ישראל שהקב"ה חסה עליהם והלא כה מבטינו בס"ד.

הנה הגם שנאמר מאי דאיכא למיחש והוא שמא הגוי ניבל בהמה א' ועשה בה ככל סימני ישראל דהיינו שהוציא עם הריאה הטרפס ושומן הלב ושומן היורד בין ב' הערוגות וגם לכתוב תוך הבהמה ע"ג הצלע תיבת כשר ועם דחששא זו היא רחוקה מן השכל דכל כי האי טירחא לא טרח הגוי בלתי שישנה שום שינוי כלל לא בהוצאת הריאה ולא בכתיבה והן לו יהי כן הרי היא בטלה כדין יבש ביבש דחד בתרי בטיל וכולן כשרות. אלא דהא לא אהנייא לן כ"א להל"ה בהמות שכבר נמכרו ודאי דאין לחוש להם דנמכרו קודם שנודע הספק וכמו שפסק מרן בש"ע סי' ק"י ס"ה וז"ל כל מה שלקחו מן המקולין קודם שנמצאת טריפה מותר שלא נודע הספק בקבוע אלא לאחר שפירש וכיון שהרוב כשר מותר וכו' עכ"ל ודברי מרן הללו הם דברי הרשב"א ז"ל בת"ה וכ"כ הר"ן ז"ל ומשם התוס' בפ' ג"ה וז"ל וכתבו התוס' ז"ל דלא מיקרי קבוע אלא כשהיה האיסו' נודע קודם שלקח אבל אם לא נודע האיסור בשעה שלקח אעפ"י שלאחר שלקח נתגלה האיסור ונעשה קבוע לא אמרי' דליהוי קבוע למפרע ונ"מ למי שלקח בשר מן המקולין ואח"ך נודע שהיה שם טריפה דשרי דבשעה שלקח לא היה קבוע דדין קבוע שהוא כמע"מ חידוש הוא ואין לך בו אלא משעת חידושו ואילך כלומר משנעשה קבוע אבל למפרע לא עכ"ל הרי דהתוס' והר"ן ז"ל קיימי בס' הרשב"א ז"ל והגם דהרא"ה ז"ל חלק ע"ד הרשב"א ז"ל מלבד דמרן ז"ל פסק כדברי הרשב"א ז"ל עוד בה דכבר ראינו להפ"ח ז"ל שם בסו' סקי"ג שכתב כיון שהתוס' והרשב"א והר"ן. פליגי אהרא"ה ז"ל ודעתם להתיר אף בס' קבוע דאורייתא מה שפי' קודם שנולד הס' הכי נקיטינן יע"ש. א"כ ה"ה בנ"ד דאף אם נאמר שזייף הגוי והרי היא בהמה זו בתוך הבהמות הרי הל'ה בהמות שנלקחו קודם שנולד הס' אין ס' שהם מותרות דבשעה שלקחו אותן לא היה דין קבוע אף דלאחר דלקחו נתגלה האיסור ונעשה קבוע היינו מכאן ואילך אבל למפרע לא וכמ"ש משם הר"ן ז"ל וכן מרן ז"ל וכן מצאנו ראינו להרב ד"ן ז"ל ביו"ד סי' ז' ע"ש חכמי העיר שהתירו מה שלקחו קודם האיסו' ככתוב שם בשאלה.

איברא דהרב ד"ן ז"ל חלק על היתר זה של החכמים ככתוב שם בתשובתו הרמתה באורך וברוחב ובפלפול עצום כאשר עיניך תחזנה מע"מ החכם עיניו יחזו בסו' התשו' דגם הרב ז"ל אזיל ומודה בהיתר נ"ד והוא שכתב וז"ל ואילו היה מנהג המקולין לחתוך כל

בשר הבהמות הנשחטות שם ולערבם יחד ואח"ך היה מתחלק בחנוייות במשקל זה כזה היינו יכולים למצוא היתר שהיינו אומרים אפשר שבשר הבהמה טריפה בשתים או בג' חנויות או בכל ד' והוה לן למימר כל חנות וחנות נתבטל בו בשר הטריפה חד בתרי וכו' עכ"ל ושוב כתב בסו' התשו' דחקר בענין ואמרו לו דלפעמים כן דרכם ובהכי הודה בשופי בהיתר החכמים יע"ש. מבואר יוצא מדבריו להתיר בנ"ד עין מנהגם הוא זה ממש ואינו לפעמים כמנהג מקום הרב ז"ל אלא תדיר במקומינו דרכם בכך דהיינו דקונה הגאבילה הוא לוקח עליו כל הבהמות הכשרות הנשחטות במקולין מבעליהן במשקל והוא מערבן יחד כולם במקום מיוחד ואח"ך הוא מחלקן לחנויות המוכרים שהם חמשה או ששה חנוייות במשקל וכפי זה אפי' שנאמר דהבהמה שהיא מזוייפת נפלה תוך הל"ה בהמות שנמכרו הא איכא רובא דכשר בכל חנות וחנות ואיכא נמי רוב חנוייות דכשר ג"כ משום דלא אפשר שיפול בשר מזאת הבהמה כ"א בב' חנוייות דוקא דהיינו דבהמה זו היא ב' רבעים וב' רבעים מבהמה אחת לא יפול בחנות אחד כ"א רביע א' יפול בחנות א' ורביע אחר בחנות אחר ונמצא דהג' חנוייות או ד' הם נקיות מבהמה זו הרי רוב בשר כשר דב' החנוייות הוא שנפל בהם מזאת הבהמה ורוב חנוייות דלא הגיע להם מזאת הבהמה ועדיף טפי דנעשה תרי רובי דכשר ובזה אין ס' דגם הרב ז"ל שחלק על היתר החכמים אזיל ומודה בנ"ד דהל"ה בהמות שנמכרו הם מותרות כיון שהם מתחלקות בדרך שכתב הרב ובעדיפות יותר ואפי' החתיכות שנשארו עדיין מהל"ה בהמות וכ"ש למאי דאמרינן כל דפריש מרובה פריש דאז אין אנו יכולים לומר דשמא זאת הבהמה נפלה בתוך הל"ה בהמות הללו אלא כולן כשרות הן ולא חיישינן להאי דכל דפריש מרובא פריש והוי פריש ממילא באופן דבל"ה בהמות הללו לא נשאר בהם לא איסור ודאי ולא איסור ספק וכמדובר.

אלא דפש גבן להבין בהכ"א בהמות שנשארו אחר שנתגלה האיסור הרי האיסו' כבר נעשה קבוע וכל קבוע כמע"מ דמי ולכאורה כל הכ"א בהמות הנשארות הם אסורות דדוקא למפרע קודם שנתגלה האיסור לית ביה דין קבוע וכמ"ש למעלה משם התוס' והרשב"א והר"ן ז"ל ושכן פסק מרן ז"ל בפי' ז"ל אבל ליקח מכאן ואילך אסור אפי' חתיכה שאינה ראויה להתכבד ומי הוא אשר יקל ראשו להקל נגד פסק מרן ז"ל. ברם כד דייקינן טובא אפי' הכ"א הנשארות הם בחזקת היתר והוא דע"כ לא פסק מרן ז"ל דמכאן ואילך אסור ליקח אלא דוקא בשנמצא ודאי טריפה דהאיסו' נעשה קבוע אחר שנודע האיסור ולכן אסור ליקח מכאן ואילך דכל קבוע כמע"מ דמי וזהו דוקא בדאיכא ודאי איסור אמרינן קבוע וכמ"ש הרשב"א בת"ה והרא"ה והריטב"א ורש"ל וט"ז והמג"א

ושאר רבני אחרונים ז"ל ע"ע הן אמת דלהר"ן והסמ"ג בעשין ס"ג ופסקו הטו' ז"ל סי' ז"ן דאף בס' איסור אמרינן דין קבוע מ"מ כבר עמד בס' זה מ"מ אבינו הזקן בס' חק"ל בחיו"ד ח"א סי' ק"ה ומתבאר מדבריו דהסכימה דעתו דעת עליון כס' הרשב"א ז"ל ודעימיה כיע"ש. א"כ דון מינה בנ"ד דאין בתוך הבהמות ודאי איסור ואפי' ס' איסור ליכא כ"א חשש בעלמא דשמא זייף הגוי ולא ברור לן אפי' אחר שנכנסו לבית הספק ואדרבא צד ההיתר שכיח טפי והוא דמנין החתיכות מבשר הצואר אין כ"כ ראיה דאפשר דחתיכה אחת נפלה מאיזה כיס של השוחטים דהכי אתרמי כמה פעמים כשהכיס היא נקובה או בהשליך החתיכה לכיס לפעמים כשהמלאכה מרובה איתרמי דמשליך אותה מחוץ לכיס והולכת לאיבוד והוא סובר שכבר השליכה לתוך הכיס ולפי האמת הלכה לאיבוד וכ"כ ממנין הראשים ג"כ אין כ"כ ראיה כמ"ש למעלה דרובם בגזל ובפרט בעסק זה כידוע א"כ כיון דלא ברור לן אם זייף הגוי ודאי דתלינן יותר בהיתר וכעין ההיא דבא זאב ונטל בני מעים והחזירן כשהם נקובים דתלינן בזאב ולא תלינן שהיו נקובים מחיים וכן ההיא דריאה שנמצאת נקובה במקום דמשמשא ידא דטבחא דתלינן בידא דטבחא ולא תלינן שניקבה מחיים וה"ט דהיכא דאיכא למתלי להיתר תלינן דאחזוקי ריעותא לא מחזיקנן ה"ה הכא בנ"ד דאיכא למתלי בהיתר בכל האמור דבהא תלינן בהיתר ולא מחזיקנן באיסור כיון דמעיקרא לא בריר לן האיסו' א"כ ודאי דאין לדון בהם דין קבוע כלל וכס' הפוס' שזכרנו דלא דיינינן דין קבוע אלא בדאיכא ודאי איסור ובהכי אין מקום לאסור לפו"ד אפי' הכ"א בהמות הנשארות בלי שום פקפוק אלא דמהיות טוב זאת עשינו שצוינו לקונה הגאבילה שמהכ"א בהמות הללו יוציא ב' רבעים שכך הוא דרכם שלוקח מכל הבהמות השני רבעים דוקא ולא הירכים כאמור למעלה וכה יאמר שאלו הב' רבעים הם מהבהמה של חשש האיסור ויוציא אותם מתוכם וימכרם לגויים והשאר דהיינו העשרים הן כולן מותרות בלתי שום חשש וצור ישראל יצילנו משגיאות כיר"א הצעיר חיים פאלאג'י ס"ט

הצעיר נסים משה הכהן אריאש ס"ט.

ו

סימן יוד

שאלה בתרנגולת אחת ששחט אותה השוחט בעיוה"כ ולא בדק אותה קודם שחיטה בגפין וביריכות משום איזה שבירה ואחר שאכלוה חקר השוחט שמא היה תרנגולת אחד שבדק אותה זה ימים והרגיש בו שהיה נראה בו שבירה והחזירה לבעל הבית וחקר

ודק ואשכח שהיתה אותה התרנגולת והשוחט התנצל כי בעיו"הכ אין שהות לבדוק מחמת טירדא וחשב שאותה תרנגולת כבר החליפוה וכשנתודע זה חיפשו ובדקו בכל עצמות התרנגולת ומצאו בשוק בעצם שהיה נפוח אבל לא היה שום שבירה ושום עוקץ וקראו לשוחט והשוחט שברו והשליכו ואמר שהוא טריפה והשוחט אינו כ"כ בקי ומורה הוראה והבעל הבית אמ"ל שיראנה למורה שבעיר והוא לא עשה כן יורינו המורה הדין לענין הכלים אם צריכים הכשר או לא כיון שהעירוי היה מכלי ראשון שאחר שהעברוהו מהאש והביאו לקדרה בשלחן שהיא הרבה עד שאין היד סולדת ועירו בכף לקערה אם יש מקום לאסור הקערות או סגי בשיהוי כ"ד שעות מעל"ע על הכל יורינו המורה ושכמ"ה.

תשובה לפי מה שהם אומרים שהשוחט אינו מומחה לפסוק את הדין שהוא טריפה ומי שחיפש ובדק את עצמות וראה העצם הלזה הוא בקי ות"ח ומעיד בנו שלא היה לא עוקץ ולא שבירה א"כ באנו לדין כי הדבר הוא ספק ועיין בס' מכתם לדוד להרב מוהרד"ף ז"ל חיו"ד סי' ל"ה בכה"ג שהיה ספק בעצם ונאבד שיש להתיר מכח ס"ס יע"ש. וכאן בנ"ד נראה לו' כי כלי מתכות כגון קדירות וקערות של נחשת וברזל וכפות ומזלגות יעשה בהם הגעלה וכלים של קערות שהם בלא"ה כלי שני יש להקל בהם אחר שהיה כ"ד שעות מעת לעת כאשר מתבאר מדברי הפוסקים וכ"כ בס' עקרי הד"ט חיו"ד סי' א' סוף אות י"ב יע"ש וכ"ן מדברי הרב מחב"ר בחיו"ד סי' ג"ן ובס' משבצות זהב שם וכיון שבנ"ד מלבד כי יש להתיר מכח ס"ס עוד בה כי לא היה העירוי מכלי ראשון ממש כ"א ע"י הכף ואחר שכבר נצטנן כי כן יש להתיר את כלי קערות של חרס אחר שיהווי כ"ד שעות ושוב הוגד לי כי אפילו הקדירה שהיתה ע"ג האש לא הביאו לשולחן להריק ממנה לקערות ע"י אלא היה כלי שני ובכן הוי הקערה כלי ג' ויש להתיר בשופי וק"ל.

יא

סימן יא

שאלה מוכר בשר כשר בחנות שהביא בחנותו רגלי בהמה נבילה כדי למוכרם לגוי ושאל לו יאודי אחד שרוצה ללוקחם בדמים ואמ"ל שהם טריפות והלך מן החנות והניחם שם אם יש לקונסו שמא יבא אדם אחד ויקחם שלא מדעתו ויכשל באיסור אעפ"י שלפי האמת לא נכשל שום אדם וכבר נמכרו לגוים יורינו מורינו ושכמ"ה.

תשובה נראה לע"ד כי לפי הדין אין לו עליו שום עונש וקנס שהרי כתב מוהריב"ל בתשו' ח"א סי' נ"ד דמי שחשב למכור ולא מכר אפי' באיסורין דאורייתא בקבלת ד"ח סגי והביא

דבריו הרב כנה"ג ביו"ד סי' קי"ט הגה"ט אות כ"ג כמו שיע"ש וכ"ש כאן בנ"ד שמעיקרא לא חשב למכור כי כבר אמר למי שבא לקנות טריפות הם ואם שמצינו בלאו דל"ע לא תתן מכשול שעובר על האיסור אפי' שאחר לא נכשל באותו איסור כמבואר בש"ס במ"ק י"ז ובס' י"מ מער' למד אות שס"ז ובפוסקים הלא בספרתם כי דבר זה ה"ט כמ"ש מז"ה הגדול אור הירח ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"א סי' כ"א די"ט ע"ד וז"ל והנכון יותר בעיני דשאני התם דכתיב ולפ"ע לת"מ דמשמע דאסר גם הנתינה אף אם לא נכשל וכו' יע"ש ואם שדבריו אינם צריכים חיזוק עכ"פ הרואה יראה שהוא חילוק אמתי וא"כ בנ"ד שלא היה שום נתינת מכשול אלא שהניחם בחנותו אין מקום להענישו ולקונסו לפי הדין וכ"ש להעבירו ואפי' לקבלת ד"ח לא היה צריך אלא לפי שכבר היה לו לבעל החנות הנז' עבירה אחרת שהעבירוהו מחמת שנכשל זה פעם אחרת למכור בשר שנתעלם מן העין לכן זאת עשינו למגדר מלתא להעבירו מאומנותו ח' ימים אמנם כיון שהיא למגדר מילתא ולא מן הדין זאת העברה אין נראה למנותו כלל ככל העברות כנ"ל ברור ועיין בס' זרע אמת ח"ב סי' ד' ד"ה ע"ג יע"ש.

יב

סימן י"ב

זאת תורת האדם ב'י אדוני עט"ר הרב אבא מארי אביר **יעקב** זצוק"ל.

גרסה נפשי לתאבה עמ"ש הטור בהל' תערובות סי' צ"ח וז"ל דיני התערובות וכו' אמר ר' יוחנן כל איסור שבתורה בששים וכו' ואחהמ"ר לא מצאתי איזהו מקומן של דברי ר' יוחנן אלו כי אם מאריה דשמעתא הלזו הוא רבא כמ"ש הטור אחר זה והוא מהסוגיא דפ' גיד הנשה ושם לא הוזכר ר' יוחנן כלל כ"א דוקא לענין קפילה אבל לענין ששים לא דיבר ר"י ואדרבה נראה דלר"י אפי' בפחות מששים כל דאיכא קפילה שרי מעו' דכילכית ואדרבה שם אמרי' כל איסור שבתורה משערין אותם כבצל וקפלוט ולא נזכר בדבריו שיעור ששים כלל וע"כ דר"י אירי הכא בדליכא קפילה ונתן שיעור כבצל וקפלוט וזהו דלא כרבא דלעיל דצריך ששים וכמ"ש התוס' וא"כ איך כתב הטור אר"י בס' וציין מרן לסוגייא הלזו דמוכח להפך וזה נ"ל כשיטת הרמב"ם שפסק דאף בדאיכא ס' צריך קפילה כיון דלר"י שיעורו הוי יותר מששים ויע"ש להתוספות בדצ"ז ע"ב ד"ה כל שכתבו וז"ל מדלא נקט כבשר בלפת וכו' משמע דאין שיעור שוה דגיד וכו' הוא דמשערינן כבשר בלפת אבל שאר איסו' דיהבי טעמא טפי וכו' משמע וכו' ומדאמר ר"ן גיד בס' משמע דבשר ולפת שיעורו בס' ולפי"ז פליג ר"י אדרבא דלעיל יע"ש ולפי דבריהם מבואר יוצא

דלר"י הוא מחמיר ביותר כל דליכא קפילה שיעורו הוי כבצל וקפלוט דשיעורו יותר מס' כמבואר מדבריהם מדנקט כבצל וקפלוט ולא נקט כבשר בלפת כדקתני במתני' וק"ל מאותה דאיפליגו רב ושמואל ור"י ור"ל בסוף ע"ז על מה ששנינו שם זה הכלל במינו במשהו רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו וכו' ר"י ור"ל דאמרי תרוייהו בין במינן בין שלא במינן בנ"ט וכו' ומסתמא נראה דהוי בס' וכמשפרש"י ז"ל וא"כ קשה דר"י אדר"י דמהך סוגייא דפג"ה מוכח דס"ל לר"י דאף בס' לא בטיל מדנקט כבצל וקפלוט ואילו התם קאמר בנ"ט דמשמע בס' וכן נמי נראה מפרש"י שם בפג"ה וז"ל משערינן כאילו האיסור בצל וכו' ובהך איסו' דלא מצי למטעמינהו כגון מין במינו ואכתי לא איפסיקא הלכת' בס' א"ד ובודאי דהכרח שהכריחו התוס' מדנקט בצל וקפלוט ודאי דרש"י מודה ונ"מ דלר"י לא בטיל אף בס' כמ"ש מדברי התוס' או איפוך דלרש"י ז"ל ר"י אף בפחות מס' בטיל מדכתב דאכתי לא איפסקא הלכתא בס' וא"כ ממ"נ קשה דר"י אדר"י דמהכא מוכח דלר"י בס' לא בטיל ואילו התם דקאמר בנ"ט פרש"י שם בדע"ג ד"ה זה הכלל וז"ל כל נ"ט במינו בס' משערינן כדאמרינן בחולין א"ד:

ובדברי רש"י אלו הוק"ל דאילו הוא ז"ל ס"ל כר"י דמין במינו לא בטיל וא"כ איך תפס הכא דבטל בס' ולזה היה אפשר לומר דלדברי ר"י דקאמר בנ"ט הוא דפי' כן אבל איהו אה"נ דס"ל דקי"ל כר' יאודה דלא בטיל אלא שעומד מב' צדדין לנגדי מ"ש בחולין דנראה דלר"י אף בס' לא בטיל מדקאמר כבצל וקפלוט וממ"ש ואכתי לא איפסקא הלכתא בס' הרי להדייא דלרי"ו אף בס' לא בטיל ועו"ק שם בדבריו אלו דאכתי לא איפסי' הלכ' דהלא איהו ז"ל ס"ל דבמינו אפי' באלף כר' יאודה ולדבריו הלכה זו הוא דוקא במין ושא"מ לא במין במינו כמבואר כ"ז בדברי רש"י דפ' כל הבשר והו"ד בתוס' שם בחולין וכ"כ ק"ל בדברי התוס' אלו דכתבו דחלוקין הם ר' יוחנן ורבא דלרבא שיעורו בס' ולרי"ו הוי יותר מס' דדבריהם סתראי נינהו ממ"ש התוס' לעיל בד"ה אמר דאחד מן ההכרחיות שהכריחו הפך פסק רש"י ז"ל דפסק כר' יאודה וקי"ל כרבא דהכא דבטל בס' מהסוגייא הלזו דע"ז דקיימי ריי"ו ור"ל כרבא דס"ל בנ"ט כמבואר בדבריהם דלעיל וא"כ איך סמוך ונראה סתרו את דבריהם וא"כ ע"כ לומר בדוחק גדול דמאי דנקט ר' אבהו בשם ר"י בצל וקפלוט היינו ס' וזהו בנ"ט שאמרו בע"ז דהוי ס' כדי דלא ליהוו דברי ר"י סתרי אהדדי באופן שדברי רש"י והתוס' והש"ס בחולין עם הש"ס דע"ז בדברי ר"י צ"ע.

ולשיטת רש"י ז"ל הלזו דס"ל דקי"ל כר' יאודה מדקאי רבא בפסחים כרב דבמינו אפי' באלף לא בטיל צ"י דרש"י ז"ל לקמן בסוף הסוגייא דזרוע בשלה כתב להדייא דלרבא ס"ל דבחולין חד בתרי בטיל ומסתמא קאמר בין לטעם במינו ובין למשהו דאילו ס' אסמכהו

לזרוע בשלה והתם הוי מין במינו וילפינן מהתם לשיעור ס' לכל וזו ראיה גדולה לדברי התוס' ז"ל דס"ל דרבא ס"ל דבטל בס' וצ"ע ושם ראיתי להתוס' שהקשו לסברת רש"י דס"ל דטעם כעיקר בקדשים הוי טעם כל דהו מכמה סוגייאות והעלו דטעם כעיקר הוי עד ס' הפך דעת רש"י יע"ש בדבריהם וק"ל לשיטת רש"י הלזו ממ"ש בזבחים צ"ה ע"ב דאיתא התם חטאת אין לי אלא וכו' א"ל אותה פרט לתרומה דברי ר' יאודה ר"ש אומר וכו' קדשי קדשים הין קקדשים קלים לא מ"ט דר"י מדאצטריך אותה למעט תרומה ור"ש וכו' והתניא קדרה שבישל בה בשר וכו' תרומה לא יבשל בה חולין ואם בישל בנ"ט ולדברי רש"י מאי ק"ל לימא שאני חולין דטעם כעיקר הוי עד ס' ובקדשים הוי כל דהוא ושאני קדשים מחולין וצ"ע ממני הצעיר

יעקב פאלאג'י

ס"ט

יג

סימן יג

חקרתני ותדע על ענין הטחול אם מותר לבשלו בשאר בשר דע לך דלפי מ"ש הרמב"ם בפ"ו מהל' מא"ס ה"ט וכן מדברי הטור ביו"ד סי' ע"ד ומור"ם בד"מ שם ובת"ח ריש כלל ל"א הוא דדין בשר יש לו כשאר בשר דלא כהגהמ'ר דאסר לבשל טחול עם שאר בשר וכ"כ הדרישה שם דמ"ש הטור דינו כשאר בשר הוא דמותר לבשלו עם שאר בשר ולאפוקי מהגמרא דהא דמותר לבשל טחול היינו בלא בשר ע"כ ופשוט דט"ס נפל וצ"ל לאפוקי מהגמ"ר וכ"כ בהגהות מיימו' שם בשם ס' התרומה וסה"מ והתוס' וכ"ה בירוש' ומ"ש הרוקח סימן תי"ד בשר וטחול שנמלחו ביחד מותר בדיעבד גם שם נפל ט"ס ובמקום וטחול צ"ל וכחל וכן ראיתי למוה"ר כנה"ג בסימן הנז' הגה"ט אות י"ב וגם דברי רב נטורנאי גאון שכתוב בספר שיבולי הלקט כ"י סימן י"א הביאו הרב מחב"ר ביו"ד סימן ע"ג אות י"ד דה"ה כבד וטחול דאינן יוצאין מדי דמן לעולם ואפילו במליחתן אסור לבשלם וע"ז הקשה שם הרב חיד"א ז"ל דהטחול חומרא יתירה הוא דאסור לבשלו דהרי תלמוד ערוך הוא דמותר לבשלו זת"ד. ולא שת לבו דט"ס נפל גם בדברי ר"ן גאון ובמקום טחול צ"ל כחל וכהגה"ה שעשינו בדברי הרוקח ויש הכרע לזה שהרי ר"ן גאון לא הזכיר בדבריו שם כחל והרי הדין הוא דהכחל אסור לבשל אפילו לאחר מליחה וכיון דלא הזכיר מדין כחל כלל ש"מ כמו שכתבנו ויש להשיב ע"ד הרב ערוך השלחן רס"י ע"ד שהביא סברת ר"ן שהוא סברת הרוקח ולא זכר שר דברי מוה"ר כנה"ג שהגיה בזה.

והן אמת דלפי הסוגיא דפ' כל הבשר נר' ברור דהטחול הוא בשר גמור ודינו כבשר בין לענין צלי בין לקדירה וכמו שפסק הטור ביו"ד סימן ע"ד והא שמיעא לי דמאי דאשכחן להגמ"ר בפ' כ"ה סי' תשנ"א דלא התיר לבשלו עם שאר בשר ומודה מיהא דמותר לבשלו והמעיין יראה דלא החליט המאמר לאסור איסר מדכתב בנוסח זה וסמ"ג כ' דמותר לבשל טחול ושמא ר"ל לבדו בלא בשר ע"כ ומדכתב ושמא יורה דספוקי מספק"ל. גם ראיתי להרב בנימן זאב סימן שי"ח דהשיב ע"ד אותו תלמיד דכתב להחמיר שלא לבשלו עם בשר דחומרא בעלמא הוא ומוה"ר כנה"ג שם בהגה"ט או"ג הסביר פנים לסברת אותו תלמיד דהוא כדברי הגמ"ר שכתב כן יע"ש. וכשאני לעצמי נראה דשפיר כתב הרב בנימן זאב דהוי חומרא יתירה דהרי מלבד שהוא סברה יחידאה גם לא ברירא ליה לאסור כ"א מספק מדכ' ושמא ומ"ש הרב לחם הפנים דדינו כשאר בשר דמותר לבשלו עם שאר בשר היינו דברים כפשוטן דבא לאפוקי סברת הגמ"ר וכמ"ש להדייא מור"ם בד"מ.

וראיתי בדברי קדשך דנרגשת על רש"י מדברי התוס' לא ידעתי מהו כונתיך דרש"י קשיש טובא מהתוס' ונגד זקניו כבוד וברוב התלמוד פלגן בהדייהו האמנם מה שיש להקשות על רש"י כבר הק' הריטב"א וכמ"ש הרב ערוך השלחן ועמ"ש התוס' שם ק"י ע"ב ד"ה כבדא ואתה תחזה דהרב ערוך השלחן ז"ל כבר הביא לדברי הריטב"א ולמ"ש התוס' גם הראיה מכנפי ריאה אינה ראיה שהרי הטור והלבוש ורוב הפוסקים שהתירו את הטחול לבשל הם כתבו וטחול אעפ"י שיש בו מראה אדמומית ונראה כריבוי דם וכו' כיע"ש בדבריהם. ועכ"פ צריך מליחה כמ"ש הה"מ בפ"ו מהלכות מ"א ה"ט וכ"כ מוה"ר כנה"ג שם הגה"ט אות ד' והרב שולחן גבוה שם בסימן ע"ד ייחס דלרוב הפוסקים צריך הטחול מליחה אלא דלדעת התוס' בחולין ק"י ע"ב ד"ה כבדא והרב מ"מ ה"ד בכנה"ג שם בהגה"ט הוא דגם בלא מליחה שרי ועמ"ש הרב ערוך השולחן והוא ע"ד אות א' וניקור נמי בעי ועמ"ש בקונ' תוכחת חיים ח"א ס' וישלח. ועיניך תראנה עוד בהגמ"ר פרק כל הבשר סי' ת"ס ודוק. ומנהג עירנו אזמיר יע"א הוא דהטחול מבהמה גסה אינן אוכלין אותו כלל ושחיטה מבהמה דקה לאכילת יש' ליכא כ"א כמו ב' חדשים או ג' למרבה ואף בזה יש מהם שאינן אוכלין ויש מהן שאוכלין והאוכלין מבשלים עם הבשר אחר שמנקרין ומולחין כדין וכהלכה.

יד

סי' יד

נשאלתי על אלו יונים הנמצאים בגבולינו שנקראים פאלומב'ה אם הם מותרים באכילה או אסורים.

תשובה הנה קי"ל בש"ס ובכל הפוסקים כי ארבע סימנים הם לבדוק בעוף שתהיה כשרה ואלו הן אחד שאינו דורס ואוכל שני אצבע יתירה ג' זפק ד' קורקבן נקלף ביד כמבואר בפוס' ובטור ומרן בש"ע יו"ד סי' פ"ב סעי"ב יע"ש. ובדקתי על זה העוף הנקרא בלה"ק יונה ובלעז פאלומב'ה ובלשון תוגרמה קו'ש שיש בה כל סימני טהרה ראשון שאינו דורס ואוכל ב' שהוא אצבע יתירה לדעת הי"מ יש ד' ולדעת רש"י שפי' שאחורי האצבעות ולדעת הר"ן והרא"ה ז"ל אצבע יתירה הוא שהאצבע האמצעית שיהיה גדולה מחברותיה והיא ס' העיקרית וכמ"ש הרב פר"ח שם סק"ו יע"ש והרי בבדיקת זה העוף יונה הנזכרת נמצאו בה כל הסימנים טהורים הללו ולכל הפירוש' באצבע יתירה כי כן נכון לבו בטוח לאכול זה העוף. ועוד שמענו קבלה מאבותינו כי כל עוף ממין היונה שיש בצוארה רושם כחוט אחד שחור כמו ענק שקורין בלעז אוגאדיר'ו שהוא מן טהור והנר' שזאת היונה שבדקתי יש לה גם סימן זה והשוחטים שחטו אותה ובדקו כנז' אחר כל הסימנים הללו ונמצאו בה כמו שבדקתי אנכי הצעיר והוא ברור ועיין להריב"ש ז"ל סי' קצ"א ועיין בס' ים ישכר דמ"א ובס' טוב עין ובס' עה"ד סי' ח' אות ח' ואות ט'.

טו

סי' טו

שאלה מה שמבשלים הגוים קאיינ'אר וסאלי'פ וכדומה בימות החורף עם מים וסוקא'ר אם יש מקום לאסור משום בישולי גויים וגם משום געולי כלי הגוים וגם משום תערובת דבש ענבים שקורין ארו'פי וגם משום הכלי שמריק בו המשקה לשתות פעמים הם שותין בתוכו גלוסקאות של גוים שקורין ייב'דיק שיש איסור משום בשר וחלב ושאר איסורים אם יש לאסור שלא ישתו בכלים הנז' שקורין פ'ילג'אניס וגם דיש יאודים שמוכרים אם יש חיוב משום קנה מיד עמיתך.

תשובה הנה כתב מרן בב"י ז"ל ביו"ד סימן קי"ד בשם התוס' והמרדכי ז"ל ופסקו בש"ע שם סעיף וי"ו וז"ל צריך ליזהר ולבדוק ולחקור בשכר ובמשקה של דבש שעושים הגוים עכשיו שנותנים בהם שמרים של יין כי יש שנוהגים לתת שמרי יין יע"ש וא"כ בעירנו אזמיר יע"א שכל הגוים המוכרים אלו המשקים הנז"ל כולם מבשלים אותם במים

וסוקא'ר בלתי תערובת דבש ענבים שאם מערב בו הוא נפסד הטעם והמראה וא"כ בודאי מותר גמור ואפי' היה בגוים באיזה מהם שמוכר עם דביש ענבים היה מקום להתיר דאזלינן בתר רובא דכל דפריש מרובא פריש כמבואר שם ביו"ד בסי' קי"ד סעיף יו"ד בהג"ה זולת דבחנותו של גוי או מביתו אין ליקח דקי"ל דכל הקבוע כמחצה על מחצה דמי ועמ"ש הרש"ך שם סקי"ג יע"ש. גם משום איסור בישולי גוים ליכא דקי"ל בש"ס ובפוסקים ובטור וש"ע יו"ד סי' קי"ג דאיסור משום בשולי גוים אינו אלא בדבר שאינו נאכל כמו שהוא חי וגם אינו עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת אבל דבר הנאכל כמו שהוא חי אפילו הוא חשוב להעלות על שולחן או דבר שאינו נאכל על שולחן מלכים אפי' אינו נאכל כמו שהוא חי אין בו משום בשולי גוים יע"ש. וכל אלו הדברים אף על גב שאינם כמו שהוא חי מ"מ אינו עולה על שולחן מלכים ללפת בו הפת גם משום הכלים גופם שמבשלים הגוים אין מקום לאוסרם לא משום איסור געולי הגוים ולא משום איסור בישולי הגוים במה שמבשלים הגוים בכליהם כי כלים אלו הם מיוחדים לבשל בהם אלו המשקים שנתבאר שאין בהם משום בשולי גוים א"כ אינו אוסר הכלים משום בשולי גוים כלל:

אלא שעתה נתוודע לי כי בכלי שמוכר המשקים הנז' שיש בתחתיתו אם אינו מבשל בתוך כלי אל כלי כי אם בכלי גדול שקורין קאלדיר'ה של נחושת ויש לחוש בכלי הנז' שמבשלים בו דברים האסורים ואם לא יש חששא בכלי שמבשלים מעיקרא בנתינת בכלי שיש בתחתיתו אם אין לאסור מחשש שמא נתנו בו איזה דבר טרף וטמא כי כלים אלו הם מיוחדים לתת בתוכם המשקים ולא דברים אחרים. ואם באנו לאסור משום מ"ש בשאלה ששורים הגוים גלוסקאות שטוחות בדבר טמא וטרף בכלים ששותים בהם שקורין פ'ילג'אניס הא נמי אין מקום לאסור כיון שהכלי הוא כלי שני ורבו הפוס' המתירים בכלי שני וכ"פ מרן ביו"ד סי' ס"ח סי"ג וסי' ק"ה ס"ג וכן דעת מור"ם בהג"ה דכלי שני אינו בולע ואינו מפליט ואפילו להרשב"א דס"ל לאסור אפילו בדיעבד ומרן שכתב דבדיעבד יש לסמוך על הרמב"ם דמקל כמ"ש הש"ך ביו"ד שם סי' ס"ח סקז"ך כאן בנ"ד נראה להתיר לכתחילה אפילו לדעת הרשב"א ז"ל יען האיסור אינו ברור כ"א איזה חששא ששורים איזה גלוסקא ובגלוסקא עיקר האיסור הוא שיש שאופין אותם בתנור של גוים שמבשלים בתוכו דבר איסור ויהיה איסור בטעמו ואפי' אם יש חשש בלישה ע"ג הנסרים שיש בהם בליעת איסור אינו ממשו אלא טעמו וכיון דרבו המתירים בכלי שני נראה דאין לאיסור. אלא דרואה אנכי להרב ערך השלחן ז"ל שם ביו"ד סימן ס"ח אות וי"ו שהביא רובא דרובא מגדולי הראשונים דס"ל לאסור בכלי שני וגם מה

שמחלקים הפוסקים בין היד סולדת בו בכלי שני זה לעולם היד סולדת בו כיע"ש. כאן בנ"ד הוא היד סולדת בו כיון שהוא מריק מכלי ראשון שהוא נתון האש מתוכו דודאי דיש לאסור בכלי שני והוא ברור.

והנה לדעת מורינו הרב הגדול בעל כנה"ג אשר אסר לשתות קאב"י של גוים משום בש"ג כמ"ש בכנה"ג חיו"ד סי' קי"ג הגב"י אות טו"ב ובתשו' בעי חיי סי' קנ"ה יע"ש והרב פר"ח ביו"ד סי' קי"ד סק"ו התיר הקאב"י והג'יקולאטי מתרי טעמי האחד דאעפ"י דאינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים מ"מ אינו עשוי ללפת בו את הפת והב' דבטל הקאב"י ע"י המים כמ"ש התוס' בפ"ב דע"ז יע"ש ושני טעמים הללו כתבנן הרב באר עשק סי' ק"ה יע"ש והנה טעם הראשון כבר הביאו מרן החבי"ב בתשו' הנז' ודחאו אך הטעם הב' לא זכר הרב כנה"ג וכתב הגאון מ"ז הרב ז"ל וז"ל ונראה ודאי דעל טעם זה הוא מנהג העולם והת"ח בכלל להתיר וכו' ועל זה צידד לאכול הקאבי קלויה בלי בישול במים ושוב כתב ולקיים מנהג העולם נראה דס"ל דאכילת הקאבי קלוי אינו קרוי אכילה שאינו כדרך הנאתו ולא אסרו משום בש"ג כ"א בדרך הנאתו ואכילת קאבי עם אסוקאר האסוקאר הוא המכשירו לאכילה ועיין בתשו' בית יאודה ח"א חיו"ד סי' כ"א עכ"ל ומאחר שמנהג העולם להתיר בקאב"י הה"נ בסאלי'ף וגיקולט וכדומה ואיני רואה מקום לאסור אחר שנהגו כדעת המתירים ועמ"ש הרב שיורי ברכה יו"ד סי' קי"ג אות י"ג יע"ש. וגם זה מן התוכחות דאם מורינו הרב כנה"ג אבי התעודה ומאריה דאתרין עכ"ז בדבר שחלקו עליו רבני האחרונים והתירו סמכו העולם להתיר כוותייהו ונתיסד מנהג העולם דלא כוותיה משא"כ באכילת יגורטי של גוים שרבו כמו רבו האוסרים ולא נמצא חולק עליו בבירור כאשר כתבתי בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"א חיו"ד בס"ד ומשום שבכלים אלו שמבשל הסאליף קי"ל סתם כלים אינן בני יומן ומה גם כי דרכן של אלו הכלים המבשלים משקה הוא בימי החורף ובימות הקיץ הם בטילים כי בודאי אינן בני יומן.

ואולם שבתי וראה דיש לאסור הסאלליף מדינא כי אם ראינו בשתית הקאב"י שנהגו היתר הוא ברוב העולם בקיץ ובחורף ובכל מקום ובפרט בבית השרים שהוא דרך כבוד השתיה ובכה"ג (שנתפשת) [שנתפשט] המנהג ברוב העולם אין בנו כח לאוסרו בעבור סברת מרן החבי"ב ז"ל ודעימיה שכתבו לאסור מדינא וכאשר כתב הרב כנה"ג בהדייא וז"ל סוף דבר לא מצאתי טעם מספיק להיתר הקאב"י שבשלוהו גוים ומפני שבכל המקומות ששמענו שמעם נהגו היתר ואין פוצה פה אין כח בידי לאוסרו כ"א לעצמי אני נזהר ממנו מכאן והלאה וכן מצאתי במנהגי הרב המקו' האלה"י כמהר"ו אשכנזי ז"ל

שאסר הקאבי משום בש"ג ואולם סמכו העולם לפי שאינו עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אעפ"י שעולה על ש"מ לשתות (בפ"מ) [בפ"ע] יע"ש הרי דגם הרב כנה"ג דאסר הקאבי מדינא משום בש"ג עכ"ז לא הסכים לאוסרו לאחרים אחר שכבר נהגו רוב העולם והו"ל כגזרה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד וא"כ זהו דוקא בשתיית הקאב'י משא"כ בסאליף שאינו מנהג ברוב העולם אפי' ברוב העיר כי בלא"ה היה המנהג לאוסרו משום איסור יי"ן שהיו עושים אותו מתירוש ענבים וצימוקים והן עתה שהתחילו לעשות מאסוקר א"כ אינו מנהג קבוע לשתות סאליף של גוים וכיון דליכא בזה מנהג יש לאוסרו מדינא כדעת הרב כנה"ג והרבנים אשר אתו שאסרו הקאבי משום בש"ג מדינא והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהג לא נהג.

ועוד יש מקום לאסור כי מאחר שהיו עושים זה משקה הסאליף מתירוש ענבים וצימוקים מאן מפיס כי עתה שעושים אותו מהסוקאר שלא יערבו ממשקה תירוש ענבים וצימוקים איזה דבר ואת"ל כי לא יש חששא מי יימר כי לא ימצאו גוים אחרים העושים מתירוש ענבים וצימוקים ויבואו להתיר ומשום גזירה יש לנו לאסור וזה פשוט ומאחר שעתה שהתחילו מחדש לעשותו מאסוקאר ליכא בזה משום מנהג כאמור ונשאר באיסורו וכבר הוצאתי כרוז בכל הבתי כנסיות ביום שבת קודש שלא יוכל שום בר ישראל לשתות משקה הסאליף שעושים הגוים וסברו וקבילו אשריהם ישראל. ועוד נראה לאסור מטעם אחר שנתאמת לי בברור גמור דהגוים המוכרים זה משקה הסאליף מערבים בתוכו חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו דאסור בלא"ה מדינא דש"ס וכל הפו' ובכן ליכא היתר כלל לשתות משקה הסאליף מהגוים וכאמור ודוק:

טז

סימן טז

נשאלתי מעוב"י מאגנאציא'ה יע"א מאת הרב זר"ק כמוהר"ר אברהם מצליח נר"ו במי שמוכר בחנות כמה דברים ורוצה למכור גם חמאה של גוים הנקרא סאד'י יאגי שנהגו איסור באכילתו מפני שמביאים אותה בתוך נאדות מצד הבשר ואם לא ימכור דבר זה בחנות יש לו הפסד מרובה שהגוים הקונים ממנו לא יקחו שאר דברים כי אגב זה החמאה יקחו מן המוכרים גוים גם את השאר אי מותר לעשות סחורה ולמכור דבר זה בחנותו מפני זה או לא.

תשובה הנה נראה לע"ד דבדברים אשר נאסרו מדינא למכור ולעשות סחורה כמבואר בש"ס ובפוסקים ז"ל לא מצינו היתר כי אם בהזדמנו לו או בגובה בחובו וכדומה אבל

מפני חשש שע"י שירגילו לקנות האיסור יקחו שאר דברים זה לא נמצא היתר בשום פוסק כעת. אכן נלע"ד להתיר כי מעיקרא איסור זה לאכול חמאה של גוים הגם כי אנכי הצעיר בסה"ק חקקי לב ח"א חיו"ד סימן ל"ז הבאתי מרוב הפוסקים דבחמאה של גוי אפילו הקשה שהוא כמו לחמים אוסרים אותה ואצ"ל שאינה קפויא שהיא לחה. מ"מ שם הבאתי תשו' הרב"ד ז"ל סימן מ"ט שלא אסרו לליחה כ"א כשהוא בא בנאדות מצד הבשר וכ"ה דעת הפמ"א ח"ב סימן ג"ל והרב מחזה אברהם סימן ט' והשו"ג חיו"ד סימן קט"ו סקכ"ב וגם הכנה"ג ז"ל ביו"ד סימן פ"ו הגב"י אות מ"ז כתב דהמנהג לאסור וכתב וז"ל ואפשר ג"כ דמנהגינו לאסור מטעם מלוח נגעו בה דהרוב מולחים העור כדי ליבשו וא"א שלא ישאר שם איזה חתיכות מלח שבלעו מהאיסור שנתערבו בתוך הדבר שהושם כלל הדברים אין אנו מכשירים כל דבר שהושם בעור קיבת נבילה או אפילו גבינה או ביצי דגים בעור שחוטה אם לא שמונח לצד השער יע"ש והרב ד"מ חיו"ד ח"א סימן י"א אישר וקיים שיפה נהגו העולם איסור ואין להרהר אחר המנהג מ"ג אחר שהרב מוהריק"ש והש"ך ז"ל כתבו בהדייא דיש להחמיר והעולם קבלו חומרתם ומי יהרהר אחריהם חלילה וה"ז מנהג יפה וכך הסכימו החכמים חברי הישיבה ה"יו וכן העיד על המנהג הזה הרב פמ"א ח"ב סימן ג"ל בלי פקפוק ע"ש ובספר ב"ד ז"ל סימן מ"ה יע"ש. והגם שיש חולקים ומתירים כמ"ש בתשו' הרב מוהר"א אלכסנדרי ז"ל הובאה בס' באר מים חיים ח"א חיו"ד סימן ט' שמתיר בכה"ג כיע"ש. מ"מ אנן לגבי דידן יש לנו לאסור מצד הדין כמ"ש בעניותי בסה"ק חקק"ל במקום הנז' דרבו האוסרים מדינא משום חשש חלב טמא וגם איסור מחמת מנהג כשבא החמאה מצד הבשר דיש לאסור גם מחמת המנהג וכיון שכן נראה דאסור לעשות סחורה בחמאה של גויים בזאת הבאה בנאדות מצד הבשר דאפילו הבאה בחביות נהגו איסור. ואף על גב שפסק מרן בש"ע ז"ל שם בסימן קי"ז ס"א וז"ל וכל דבר שאין איסורו אלא מדבריהם מותר לעשות בו סחורה וכו' והרי איסור זה בחמאה ש"ג אין איסורו אלא מדבריהם וא"כ יהיה מותר לעשות בו סחורה אבל ראיתי להרב בית הילל ז"ל ביו"ד סימן פ"ד סק"ב שכתב וז"ל וגם עכשיו נוהגים במדינה זו לעשות סחורה בדבר מאכל האסור אפילו מדרבנן כגון גבינות הגוים שהוא מדרבנן ושמעתי שעונשים על כך מי שעושה סחורה בזה וכדומה לי שהוא תקנות מדינה עכ"ל והביאו הרב באה"ט סימן קי"ז סק"א כיע"ש וכיון שכן הגם שאסור מדרבנן הרי נתפשט המנהג בעירנו אזמיר יע"א ובכל גבוליה לאסור חמאה ש"ג אותה שהיא לחה והגם שהיא אסורה מדרבנן עכ"ז הרי נהגו איסור גם בעשיית סחורה בכל מידי דמיכל האסור אפילו שיהיה איסורו מדרבנן ואין מוכרין לא גבינות הגוים ולא

חמאה לחה ש"ג וכדומה להן אפילו שאיסור אכילתן מדר' ועונשים אותם אם מוכרים כמנהג בני אשכנז שכתב הרב בית הלל. וכמה פעמים בא מעשה לידינו בגבינות הגוים וחמאה לחה ש"ג וכדומה שהיה רוצה הישראל למכור בעירנו אזמיר יע"א וכ"כ בעיירות הסמוכות לעירנו אזמיר יע"א ושאלו אם מותר לעשות סחורה במידי דמיכל האסורים מדר' והוריתי להם שהמנהג לאסור ואף על גב שראיתי להרב מ"ז ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סי' קמ"א שהביא משם הפסיקתא וראבי"ה שהביא המרדכי ז"ל שהתירו בהדיא לעשות סחורה בדברים טמאים כיע"ש וא"כ כ"ש כאן שבלא"ה איסורו במחלוקת הוא שנוי ולעשות ס"ס להתיר דנר' דבכה"ג שמצינו דרבו כמו רבו הפוס' בש"ס דפסחים כ"ג ובירוש' פ"ז דשביעית מבואר דאסור לעשות סחורה וכן ס"ל לכל הפוסקים ראשונים ואחרונים וככה"ג אין מקום לעשות ס"ס וכיוצא בזה השיב מ"ז ז"ל שם בסו' הסי' על מה שרצה להתיר הרב מוהרש"ף ז"ל בתשו' בס' מגן שאול סי' י"ד שהתיר בס"ס מכח ס' התה"ד שכתב בסימן ר' בשם גליון תוס' דאיסור סחורה מדבריהם דכבר תמהו עליו כל הבאים אחריו שנראה מהש"ס וכל הפוסקים דהוי איסורו מד"ת והוו דברי התה"ד ז"ל דברי יחיד נגד רוב ואין לעשות ס"ס בכה"ג דבס' יחיד נגד רוב לא חשיב ספק כיון דמד"ת אזלינן בתר רוב יע"ש.

גם אין מקום להתיר יען כי יש בזה ס' הפוס' דמתירים אותה אפילו לאכילה וככה"ג דיש פוסקים דמתירים אותה לאכילה אף כי אנן נהגינן לאסור באכילה נתיר בסחורה. דמלבד דנראה דאין לומר כן כי אם דוקא בשיהיו המתירים באכילה רבים כאשר נראה מדברי הרב מ"ז ז"ל מתוך דבריו שדחה דברי הרב בית יעקב שם דרי"ח ע"ב וכתב וז"ל גם הראיה שהביא מהרב פ"מ ח"א סימן ג' שהתיר במחלוקת הפוסקים דאע"ג דאסור באכילה שרי בסחורה ל"מ דהתם איירי דהרוב התירו דמדינא שרי בכה"ג אף על גב דהחמירו באכילה התירו בסחורה אבל בספק שקול גם בסחורה אסור יע"ש. וכאן בנ"ד מלבד כשנצטרף ס' האוסרים החמאה ש"ג מצד איסור חלב טמא דיש כת אחת אוסרת בכל גוונא וגם כת שניה כשהיא לחה וגם בהצטרף ס' האוסרים משום איסור בשר בחלב מצד הנאדות בצד הבשר אין ס' דהוו רוב האוסרים נגד המתירים. ועוד בה אפילו אם יהיה הרוב מתירים באכילה מאחר דהמנהג שנהגו לאסור באכילה נהגו גם כן איסור בסחורה א"כ מהיכא תיתי להתיר בדברים שקבלו עליהם בני העיר לאסור גם באכילה וכדאמרי' בש"ס ובפוסקים ובטור וש"ע יו"ד סימן רי"ד דדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור א"א רשאי להתיר להם. ומעתה מ"ש הרב שו"ג ז"ל ביו"ד ס"ק ל"ד להתיר וכתב בסו"ד ואף דמן הדין נ"ל להתיר מ"מ כיון דנהוג לאסור ודאי דאסור אבל לחולה או

היכא דאירע לישראל שנתן בדיעבד חמאה בצד הבשר ואיכא הפסד מרובה שמפסיד שתות כשמוכרו לגוי מותר לאוכלו או למוכרו לישראל ובזה גם הד"מ ז"ל יודה יעש"ב. ולע"ד מלבד מה שנראה להשיב ע"ד דלפי הנראה רבו האוסרים על המתירים מעיקרא עכ"ז לו יהיה שהוא מחלוקת שקול או אפילו רבו המתירים מ"מ כל שקבלו עליהם קבלה גמורה להחמיר ולאסור באכילה איך יתכן להתיר לאכילה כי דוקא בסחורה היה מקום להתיר אם לא נהגו איסור גם בסחורה אבל לאכילה אין נראה להתיר אפילו בהפסד מרובה כל שכבר קבלו עליהם ס' האוסרים והוא מנהג לאסור באכילה.

ומזה יש להשיב ע"ד הרב זכור לאברהם ח"א חיו"ד מע' נון דר"ל ע"א שאחר שהביא דברי השו"ג ז"ל כתב וז"ל ונראה דה"ה והוא הטעם אם כבר קנה מהגוי בחושבו דשרי ושוב נודע לו דאסור דאם מפסיד שתות דשרי לדבריו ז"ל ולפי הנראה מהד"מ שהודה לו בזה עכ"ל דכפי האמור אין מקום להתיר כלל אפילו אם לא היו אסורים מדינא כ"א מחמת מנהג כ"ש דיש מקום לאסור גם מדינא. ומ"ש שהד"מ ז"ל יודה בזה כעת כפי מ"ש בס' ד"מ אין נראה משם שיודה בזה אחר שהחזיק וקיים ואישר המנהג בכל חוזק ותוקף איך יתכן שיתיר אחר זאת ומ"ש להתיר לחולה משום רפואה גם זה אינו נראה להתיר דאם הדבר אסור מחמת הדין או מחמת מנהג אין להתיר משום רפואה דקי"ל דכל דבר האסור אין היתר משום כל שהוא דרך הנאתו והרי הם מתירים לאכול בהדייא כמות שהוא ועוד כתב הרשב"א בתשו' והביאה מרן ב"י יו"ד סימן קל"ד ופסקו מור"ם בהגה' שם ובסס"י קנ"ה וז"ל ואין מתירים שום דבר לחולה אם יוכל לעשות הרפואה בה יתר כמו באיסור אעפ"י שצריך להשהות קצת קודם שימצא ההיתר שאין סכנה בדבר יע"ש וכבר עמדתי ע"ז בסה"ק חקק"ל ח"א חיו"ד סימן מ"א על איסור היגורט של גוים דאסור מדינא דש"ס ורוב הפוסקים ומחמת מנהג גם כן דאין היתר משום רפואה כל שאין בו סכנה יע"ש בס"ד. והה"נ בחמאה ש"ג שהיא אסורה מדינא ומצד המנהג וכל שאין היתר באכילה כלל אין היתר בסחורה אפילו שיהיה איסורו מדרבנן כיון דהמנהג נתפשט בינינו בכל גבולינו לאסור גם בסחורה ואין להתיר כלל. ומה שכתוב בשאלה כי מפני זה שאינו מוכר בחנותו דבר זה הרי הוא מפסיד שאינו מוכר לגוים עוד דברים אחרים הנה לא מצינו בש"ס ובפוסקים שיתירו דבר האסור מחמת זה.

ועוד כי בלא"ה אינו נקרא הפסד מרובה דבר זה מה שאינו מוכר ברגילות יותר לגויים והרי כתב הרב נחלת שבעה ח"ב סי' נ"ד דהפסד מרובה הוא כשמפסיד יותר משתות מהקרן אף לעשירים יע"ש ושם כתב בס' נחלת ז' דהפסד מועט נקרא כשיעור כבד של תרנגול ושל יונה שיותר מזה נקרא הפסד מרובה והוא לעני שבישראל וכמ"ש בס' לחם

הפנים יו"ד סי' ל"ה סק"ז ובס' ימין משה עם באר מ"ח שם סק"ה ועמ"ש בס' פחד יצחק מע' הא דל"ז ע"א ד"ה הפסד מרובה יע"ש ועוד דקי"ל בש"ס ובפוס' דמניעת הריוח לא חשיב הפסד ומה גם בענין נ"ד באיסור מדינא ומחמת מנהג. כי כן נראה לענין דינא להלכה ולמעשה דאין למכור יאודי בחנותו חמאה ש"ג הנקרא סאדי יאגי הלזה אפילו אם היא באה תוך החביות וכלי חרס כי יש חששא משום חלב טמא וכ"ש הבאה בנודות בצד הבשר כי עוד איסור מוסיף מחמת איסור בשר בחלב ושכן המנהג לאסור באכילה ובסחורה וכן נהגו רבני מתא בדורות שלפנינו ושלפני פנינו לאוסרו באכילה ובמכירה בין בארץ עירנו אזמיר יע"א בין בחוצ"ל בכל גבולותיה והיו קונסים ועונשים למי שעובר עד"ח ועל המנהג למכור בחנות דבר זה וכ"כ גזירה כוללת לכל דבר דהוי מידי דמיכל אפילו שיהיה איסור דרבנן יש לאסור גם בסחורה זולת אם יהיה אותו דבר האסור מדרבנן תלוי במחלוקת הפוס' ולדעת הרוב הוא מותר אלא דחששו להחמיר כדעת המיעוט דאז אם בודאי לא קיבילו עלייהו להחמיר כדעת המועטם כ"א דוקא באכילה ולא בסחורה דאז יש להתיר לעשות סחורה באותו דבר כיון דמעיקרא איסור אכילה קבילו עלייהו ולא איסור סחורה וכאשר מתבאר מדברי ה"ה מ"ז ז"ל שם בסי' קמ"א דרי"ז ע"ב ע"ד הפ"מ ח"א סי' ג' וכמו שיע"ש וכן הוא מוכרח לפי האמת שהרי נדון שאלתו של הפ"מ ז"ל הוא על ביצי דגים שנהגו התיר בסחורה וכו' דש"מ כי המנהג כבר היה לנהוג התר בסחורה וע"ז נשא ונתן להתיר ולעמיד המנהג שלדעת רוב הפוסקים ז"ל ס"ל דמותר אפילו באכילה אלא דנהגו להחמיר דוקא באכילה אבל בסחורה נהגו להקל וא"כ כל כמה דידעינן בבירור כנ"ד שנהגו איסור גם בסחורה אפילו איסור אכילתו ע"פ ס' יחיד כל דליכא בירור לחלוק עליו כי טעה בדין או במציאות אז אין מקו' להתיר להם אפילו שהרוב מתירים באכילה כיון שכבר נהגו לאיסור אפילו בסחורה הו"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהו איסור דא"א רשאי להתירם וכמ"ש בס' סמיכה לחיים סי' ד' ובס' נשמת כל חי חיו"ד ובס' חקק"ל ח"א חיו"ד סי' ט"ל וסי' מ"ג יע"ש.

ולענין אם יש לאסור לעשות סרסרות בין גוי לחבירו נראה דאם הגוי המוכר או הקונה הוא הסוחר של ישראל שעושה לו סרסרות בכל דבר שקונה ומוכר א"כ גם זה הו"ל כמו מזדמן וגם דאיכא משום איבה דהו"ל כאילו משרת שלו. אבל כל שאינו סרסור קבוע יש מקום למונעו ועיין מכתם לדוד חיו"ד סס"י י"ד ובס' בית יאודה ח"א סי' ז"ך יע"ש ועמ"ש במ"א אח"ד ובזה נראה להתיר על מה ששאלו ממני בסרסור אחד קבוע בפתח סוחר אחד הנקרא איסטאבילאד'ו והוא מוכרח להיות סרסור גם בסתם יינם שלוקח הסוחר שלו הא לא"ה יש לו איבה אפ[ש]ר דפסקיה לחייותיה ע"ז התרתי לו שיעשה לו

סרסרות כי הגם כי אנן בדידן קי"ל כדעת האוסרים וכן הוא המנהג כמ"ש מז"ה ז"ל מ"מ מאחר שמצינו חילוק היתר ברבני אשכנז מטעם כי רוב מחייתם בזה א"כ גם אנן נמי נראה להתיר באדם כזה שרוב מחייתו הוא בסוחר זה ובכה"ג יש מקום להתיר ובתנאי שלא יהנה מן הריוח ויתנם לצדקה לעניים או לדבר מצוה ועיין בתשו' מוהר"ם מלובלין סי' ן' ובתשו' צמח צדק סי' י"א ובס' בגדי ישע ז"ל דל"א ועמ"ש מז"ה הגדול בס' חק"ל חיו"ד סי' קצ"ט יע"ש.

יז

סי' טוב

שאלה בסרסור העושה סרסרות עם הגוים בדברים האסורים לאכילה אם מותר ליקח שכר סרסרות ע"ז או לא.

תשובה קי"ל בש"ס ובש"ע חיו"ד סי' קי"ז דאסור לעשות סחורה בדברים האסורים וטעם איסורו דילמא אתי למיכל מיניה או מטעם שחושדין אותו דכשם דסוחר כך הוא אוכל מהם וכמ"ש הש"ך ז"ל יע"ש אם כן כפי זה נראה דגם בסרסרות שייך לומר שמא יאכל או מפני הרואים והגם כי חששת הרואים יתבטל כי רואים שהגוי הוא הקונה עכ"פ החששא שמא יאכל איתיה לדעת מ"ד אלא דמצינו דדוקא באיסור יי"ן הוא דאסרו להיות מעביר חבית ממקום למקום כדאיתא בש"ע סי' קל"ג והרי אם בשאר איסורים אם אומר לו העבר לי דבר איסור בשכרו מותר ודוקא בייי"ן משום דאסור בהנאה דאפילו להיות לו תורגמן בחנם אסור. כי כן נראה דיש להתיר באיסורים שאינם אסורים בהנאה להיות סרסור או להעביר האיסור ממקום למקום וכדומה מותר וכן ראיתי בהדייא להרב מכתם לדוד ז"ל חיו"ד סס"י י"ד דס"ט ע"ב שהתיר להיות סרסור בדברים האסורים וסיים וכתב וז"ל ואם בא יבא לעשות הטוב והישר בעיני שמים מורינן ליה שלא ישא ויתן ביד דהיינו שלא יקבל מיד המוכר שום חתיכה דאיסורא להראות העמים כדרך הסרסורים אלא אם יצאו הקונים לראות הסחורה נכבשינהו שיבואו הם עצמם אצל הסוחר המוכר לראות בעיניהם דהשתא כיון דלא מוביל ומייתי בידיה כלל ליכא שום צד גמגום דהשתא ודאי לא נגע ולא פגע בשום שמץ שם סחורה וכו' יע"ש כי כן כל שהוא זהיר וזריז שלא ליגע בידו בדבר איסור אין כאן איסור כלל ומותר. ועיין בתשו' בית יאודה ז"ל ח"א חיו"ד סי' ז"ך ובמנהגים שם סי' ס"ז ובס' עיקרי הדט חיו"ד סי' טו"ב אות ד' ואות ה' ועיין להרב פרי מגדים בא"ח בחלק א"א סי' ת"ן שכתב וז"ל אחד מכר תבואה בפסח לגוי שהיה קצת חימוצים בתוכם ובפסח רוצים הגוים לקנות מגוי זה שרי ישראל להיות

סרסור כי לא בעד חמוצים נותן דמים ויבש חוץ מדמי איסור שרי עכ"ל הנה מבואר דשכר סרסרות בדבר האסור בהנאה אסור אבל בדבר שאין בו איסור הנאה אלא איסור אכילה לבד שרי לעשות בו סרסרות ע"ד שכתבנו שלא ישא האיסור בידו ולא יגע בו כלל והוא ברור. ולענין להשתכר בסרסרות סתם יינם לפי פסק מרן בש"ע יו"ד סי' קל"ג נראה דאפילו בזה"ז הוא אסור בהנאה וכמ"ש בב"י בשם הרשב"א ז"ל וכן נקטו רבני האחרונים מוהריב"ל ומז"ה הגדול חיו"ד ח"א בארוכה יע"ש:

יח

סי' יח

נשאלתי מעיר דורגוטלו קאסאב'ה מהרב ועצום מ"ץ כמוהר"ר יום טוב המכונה רבינו דאנון נר"ו וז"ל ע"ע כפר הסמוך לנו שיש מיחידי עירנו ביום השוק שנושאים ונותנים בחמאה ש"ג ובגבינות של גוים וקראתי אותם ומחיתי בהם שלא יוכלו לקנות ולמכור וגילו לי שכבר פזרו מעות לגוי ע"מ ליקח חמאה וגבינה ואם לא יקחו יאבדו מעותיהם ואפ"ה איני מניחם והייתי מגזים אותם מצד המושל ברם הן אמת כי עגמה נפשי כי יהיה להם נזק הרבה בזה ועומד לנגדינו תשו' הרשב"א ז"ל הביאה הרב באה"ט סי' קי"ז דאפילו חזירים מותר בחובו דהוי כמציל מידם. ועוד דאעיקרא בדין זה יש הפרש גדול לדין הרשב"א ז"ל דנ"ד עיקר איסורו מדרבנן דהנאד של חמאה שיש חשש משום בשר בחלב אינו דרך בישולו ואינו אלא מדרבנן וכמו שמבואר בסי' פ"ז וכבר ביאר זו מרן בסוס"י קי"ז דבכל דבר שאין איסורו אלא מדבריהם מותר לעשות בו סחורה וכן ראיתי להרב ראש משביר ז"ל ביו"ד סי' ד' שהתיר בהחלט שאין אומנותם למכור גבינה וחמאה כשרה כי כן נא לשון בקשה ישיב אלי על דין זה מאי אידון ביה אם להתיר ולהעלים או להענישם בשוטים ולמונעם ולחלק בגובה בעד חובו ולוקח במעות ולחלק בין חמאה לגבינה כמו שחילק הרב ראש משביר ז"ל עכ"ל.

תשובה מחיים הנה מ"ש ה"ה נר"ו להתיר מתשו' הרשב"א ז"ל שהביאה הבאה"ט ביו"ד סי' קי"ז סק"י והיא תשו' שהביאה מרן בב"י שם שהרשב"א בתשו' כתב סתם מותר ליקח חזירים בחובו דהוי כמציל מידם כיע"ש. אין הנדון דומה לראיה דמותר ליקח בחובו שאני דהוי כמציל מידם וכמו שהתירו בהזדמן לו אבל במכוין מלאכתו לתת מעות כדי ליקח חמאה וגבינות הגוים אסור וכדברי הרשב"א בתשו' ח"א סי' ש"ה כיע"ש. ומ"ש ה"ה נר"ו דנ"ד יש הפרש מתשו' הרשב"א דאיסור סחורה החזירים איסורו מד"ת וחמאה וגבינות הגוים הוי מדרבנן וכו' זת"ד לזה אנכי אומר כי מלבד כי לאידך גיסא

נדון הרשב"א הוא בגבאו בחובו שהוא היתר גמור לא בעושה סחורה. ומה שרצה להקל משום דאיסורו הוי מדרבנן הן אמת שכן פסקו הפוס' וקבעה מרן בש"ע שם סי' קי"ז ס"א יע"ש ושכ"כ ה' ראש משביר בח"א חיו"ד סי' ד'. כשאני לעצמי אין לנו להקל בזה אחרי שמצינו שהרב בית הלל ז"ל ביו"ד סי' פ"ד סק"ב כתב דעכשיו נוהגים במדינה זו לעשות סחורה בדבר מאכל האסור אפילו מדרבנן כגון גבינות הגוים שהוא מדרבנן ושמעתי שעונשים על כך מי שעושה סחורה בדבר מאכל אפילו האסור מדרבנן וכדומה לי שהוא תקנות מדינה והביאו הרב באה"ט בסי' קי"ז סק"א כמו שיע"ש ואם שהרב ראש משביר שם רצה להקל בזה לעשות סחורה בחמאה ש"ג וכתב ע"ד הרב ב"ה חדא שהוא תקנת מדינה כמ"ש הרב ז"ל ועוד דחמאה הוא יותר קיל איסוריה וכו' ושמעתי שמנהג עירנו וכו' יע"ש. הנה מ"ש לחלק ולומר שהוא תקנת מדינה בודאי שכונתו לומר כי דוקא במקומו בערי אשכנז נהגו כן מתקנת מדינה ואינו מנהג פשוט בכל תפוצות ישראל וא"כ במקומו שהוא בעיר סאלוניקי אין להם מנהג. משא"כ במקום שיש מנהג כדכתב הרב בית הלל שהוא מנהג מתקנות מדינה דאלים טפי וכמ"ש הרא"ם בתשו' ח"א סי' ט"ז דכל מנהג שהוא כתוב בהסכמות ותקוני העיר ש"מ שהוא מנהג ותיקין ואחריו נמשכו מוהריב"ל ח"ב סי' פ"ב ומוהרא"ש סי' קל"ז והרב חכם צבי סי' ס"א ומוהריק"ש בתשו' בספר אהלי יעקב סי' וי"ו והרב משאת משה ח"א חאה"ע סי' ז"ך ועד אחרן מופת דורינו הגאון מז"ה אור הירח ז"ל בס' חק"ל חאה"ע סי' מ"ה ובחח"מ ח"א סי' ע"ה דע"ח ע"ד יע"ש וא"כ היות הענין מנהג מתקנות מדינה אלים טובא ואפילו לא יהיה המנהג מתקנות מדינה וכתוב בהסכמות העיר כל שידענו שבני העיר קבלו עליהם ס' הפוסק המחמיר באיזה דבר חייבים לילך אחריו וכמ"ש הרשב"א ח"א סי' רנ"ג ובח"ב סימן רס"ח והרשב"ש סימן תקס"ב והריב"ש סי' שמ"ז ומוהריב"ל ח"א כלל י"ב סי' ע"ד והרב משא מלך דס"ג ע"ג והכנה"ג בכללי הפוס' חא"ח סי' כ"ו ובס' עין משפט חיו"ד סי' ט' דל"ו ע"ד יע"ש. וא"כ גם בעירנו אזמיר וכל סביבותיה הנגררים אחריה נהגו איסור לעשות סחורה בדברים האסורים אפילו באיסורין דרבנן כחמאה וגבינות הגוים כדבר הרב ב"ה ז"ל א"כ תו ליכא מקום לחלק בין חמאה לשאר איסורים ומ"ש הרב ראש משביר לחלק ולומר דאיסור חמאה של גוים קיל טפי מלבד כי אין בו טעם להקל ולהתיר בגבולינו אחר שקבלנו ס' האוסר ונהגו כן:

זאת ועוד כי כשאני לעצמי יש בחמאה ש"ג לאוסרה מלבד איסור הנאה משום איסור בשר בחלב יש לנו לאוסרה משום חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו כי אפילו לחמאה הקשה העשויה לחמים יש פוסקים שאסרוה וכ"ש חמאה שהיא לחה וכמ"ש בסה"ק

חקק"ל חיו"ד בס"ד. וא"כ בנ"ד שבכוונה מכוונת נותנים מעות לגוים כדי ליקח חמאה וגבינות שלהם בתורת פרעון אסור אלא דאם היו שוגגין שלא ידעו שהיה איסור בדבר ואם נאסור אותם יהיה הפסד מרובה לכן יש להתיר וכמ"ש מוהר"ש יונה ז"ל סי' ז' והרב מוהר"ם מפאדוה סי' ט' ועיין בס' זכור לאברהם ח"א מערכת ן' דר"ל ע"א שגם הוא דעתו להתיר כשנתן המעות לגוי וכו' יע"ש ומה שיש לעמוד בדבריו כתבתי בתשו' אחרת בס"ד. אכן צריך להתרות בהם שאם יעשו כדבר הזה לאסור אותם וגם לקונסם בממון וכבר כתבתי בתשו' אחרת למגנציאה יע"א מעין כיוצא בזה יעש"ב בס"ד.

העולה לענין דינא כי אפילו בחמאה ש"ג שאיסורו מדרבנן וכ"כ גבינות וכדומה המנהג בעירנו אזמיר ובכל גבולינו לאסור לעשות סחורה וכן נהגו לאסור רבני עירנו דור אחר דור והוי איסורו משום גדר וסייג לתורה דאין בו התרה וגם דקי"ל ביו"ד סי' רי"ד דברים המותרים ואחרים נהגו בהו איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם וזה פשוט וברור ואעתיק לפני כת"ר נר"ו מאי דשלחו אלי מאיי הים על כיוצא בזה ומשם בארה וזה נוסחו:

שאלה יש שהוא נותן מעות לגוי כדי להסתחר בהם הגוי לבדו במקומו בנבילות וטריפות ואין יש' מתעסק עמו כלל ולא רואה מה הוא עושה ומה מוכר וקונה רק הגוי לבדו ואם היה לו ריוח נותן ליש' חלקו מי שרי למיעבד הכי לכתחילה ואם מורין כן או לא.

תשובה כתב מרן יו"ד סי' קי"ז וז"ל כל דבר שאסור מן התורה אם הוא דבר המיוחד למאכל אפי' שמותר בהנאה אסור לעשות בו סחורה עכ"ל וכתב הש"ך שם אם הוא דבר המיוחד למאכל וכו' לאפוקי סוסים וגמלים דסתמן למלאכה והב"י הביא בשם התו' פ' מרובה שכתב ר"ת דה"ה שאר דברים טמאים שסתמן לאכילה אם מגדלן למשוח בהן עורות בשומנן להשתכר או למוכרם ליש' שימשח עורות או להדליק מותר אבל בחזיר הכל אסור משום מעשה שהיה ומלשון המחבר שכתב המיוחד למאכל לא משמע הכי אלא כהרשב"א שהביא הב"י שאם הוא מיוחד למאכל ודרך לגדלן לאכילה אעפ"י שאינו סוחר בהם למוכרן לצורך אכילה אסור וי"ל דה"ק אם אסור מיוחד לעולם לאכילה לאפוקי אם יחדו שלא לצורך אכילה וכן משמע בב"י כתב הרמב"ם וכו' ע"ש כמ"ש בח"מ שם ודוק עכ"ל וכ"כ התו' פ' מרובה אהא דתנן לא יגדל חזירים וא"ת ת"ל דאסור לעשות סחורה וכו' כדתנן במסכת שביעית ותירץ ר"ת דהיינו דוקא בדבר העומד לאכילה אבל מגדלן למשוח עורות שרי והרשב"א כתב בתשו' מה שכתבת שכן מצאת בתו' פ' מרובה זה נ"ל כשיבוש שכל הדברים שמגדלין אותם לאכילה אסור לעשות בהם סחורה שמא יבא לאכול וכו' ואולי לא התירו התו' אלא בענין שנפסד לאכילה ואינו ראוי אלא לעבד

בהן ולא לאכילת אדם וכו' עכ"ל נמצא דהתו' והרשב"א פליגי דלהתו' דוקא חזירים משום מעשה שהיה גזרו ואפי' למשוח אבל שאר דברים טמאים העומדים לאכילה שרי לגדלן למשוח בשומנן משום דקשיא להו מתני' לא יגדל חזירים הא כל בהמה ועוף שרי להכי תיר' דמתני' מיירי אפי' למשוח הא שאר מינים מותר והרשב"א פליג דכיון דעיקר האיסור דילמא אתי למיכל אפי' מגדלן למשוח אסור כיון דראוים לאכילה ואפשר דהרשב"א מתרץ קושית התו' בחד מתרי שנויי שמתרצים התו' בפ' כל שעה למיקם עליו בארור או כגון דנפלו לו בירושה דבשאר דברים טמאים מותר ובחזיר גזרו גם בזה וקושטא קאי דבע"כ צ"ל דמרן ס"ל כהתו' כמ"ש הש"ך מדכתב בח"מ סי' ת"ט דאין מגדלים חזירים אפי' למשוח עורות כ"כ שם בשם הרא"ש הרי בהדיא דהרא"ש מפרש מתני' כהתו' דהא הרשב"א אפי' שאר דברים אסור לגדלם למשוח ולא היה להרא"ש למינקט אלא אין מגדלים חזירים אפי' אם נזדמנו או משום דקאי בארור כשני תי' אחרים של התו' וכיון דמרן ס"ל דמותר לגדל דברים טמאים וחזירים אסור אפי' למשוח אבל שאר הטמאים מותר לגדל למשוח מכל שכן שמותר לתת מעות לגוי בעסקא והגוי מתעסק בנו"ט במקומו ואין הישראל נטפל כלל אלא דוקא מעותיו ולוקח חלק בריוח דכיון דאפי' הוא הותר לגדל למשוח ק"ו כשאין גדלים עמו ואין רואה במה מתעסק הגוי אלא נהנה בריוח דשרי ואפשר דאפי' הרשב"א יודה בנ"ד דשרי דליכא חשש דילמא אתי למיכל מיניה כיון שאין הישראל עמו ולא במקומו כלל וגם הט"ז בסי' הנז"ל כתב אסור לעשות בו סחורה ב"י בשם הרשב"א הטעם שמא יבא לאכול וכו' ותמה שהרי בפ' כ"ש אי' שהוא אסור דאורייתא דהכי אי' נזדמנו לו מינים טמאים מותר למוכרן לגוי ומפרש טעמא דכתי' לכם שלכם יהיה ופרכינן אפי' לכתחי' נמי ומשני [דכתי'] דתי' יהיו בהוייתן יהיו וכ"כ התו' שם דמדאורייתא הוא ונראה דהרשב"א אומר גזירה זו שהתורה אסרה משום זה דילמא אתי למיכל מדחזינן היתרא מתי' לכם ואיסורא מתי' יהיו הדבר מסור לחכמים והם יבחרו ההיתר והאיסור ודוגמת חוה"מ דאמרו בפ"ב דחגיגה דהוא דאורייתא והדבר מסור לחכמים והתירו דבר האבד ושאר מלאכה אסרו אפי' לשאת ולתת גם כאן התירו דברים טמאים בנזדמנו או למשוח ואסרו השאר וגם התו' אפשר לומר שטעם האיסור דילמא אתי למיכל וכשמגדל למשוח מסיח דעתו מאכילה ושרי דהא אפי' הרשב"א דאסר כיון שראוי לאכילה כתב כיון דהטעם דילמא אתי למיכל וראוי לאכילה דילמא אשתלי ואכיל בין בשוגג בין ברצון והתו' לא חשו להכי וגם חיב תי"ט בפ"ה דשביעית כ"כ ע"ש דאסרו דילמא אתי למיכל ועל כרחך לומ(ד)[ר] שגם הרא"ש והטור ומרן שפסקו דשאר מינים מותר לגדלן למשוח בשומנן אית להו טעם האיסור

דילמא אתי למיכל ואפי' דאסור דאורייתא ושוב ראיתי בת"ה סי' ד' שכתב בשם גליון תוס' בפ' כל שעה דאיסור סחורה באלו לאו דאורייתא ולפ"ז יש לבע"ד לחלוק ולומר דהתו' שאמרו שמותר לגדלן למשוח היינו משום דס"ל דאין איסורו מדאורייתא אבל מאן דס"ל דהוא דאורייתא לא יהיב טעמא דילמא אתי למיכל א"כ להרמב"ם והרא"ש ורוב הפוסקים דפסקו דאסור להסתחר במינים טמאים אי ס"ל דהוי דאורייתא אין הטעם דילמא אתי למיכל רק סתמא כתבו אסור אלא שיש לומר ממה שהתירו לגדלן למשוח מהיכא יצא להם היתר זה אם לא נאמר שכיון (שהוקצה) [שהקצה] האדם הזה את הטמאים למלאכה אין כאן חשש דילמא אתי למיכל והיינו טעמא דהתו' ג"כ מה שאין כן דעת הרשב"א דחייש למיכל כל זמן שהוא ראוי לאכילה ובטלה דעתו שהקצה אותם שצריך שרוב העולם דרכם לגדלן למלאכה אז הותר כמו גמל וסוס ודעתו לבד לא יועיל ולא יציל להתיר כצ"ל לדעת הרשב"א דכתב מפורש הטעם דילמא אתי למיכל והמתירים אזלי בתר דעתו ולא נחוש דילמא אתי למיכל ודבר זה ממקומו הוא מוכרח דמהיכן יצא לנו היתר בגמל וסוס הרי התורה אסרה סתם יהיו בהויתן יהיו אלא משום דלמלאכה קימי מותרים להסתחר דלא חיישי' דילמא אתי למיכל מינה ילפינן כל היכא דליכא למיחש לאכילה קרינן ביה לכם שלכם וכמ"ש הט"ז והש"ך דמר"ן דרש טעמא דילמא אתי למיכל כמ"ש הרשב"א בהדיא וכ"כ הרב המגיד בה' מ"א דין י"ו על מ"ש הרמב"ם אין עושים סחורה בנו"ט כתב הה"מ וז"ל דע שאין זה וכו' אבל מה שעומד למלאכה כמו חמור וגמל מותר שאין לחוש בהם מחמת אכילה ומדכתב דבריו על הרמב"ם משמע דהרמב"ם דריש טעמא דילמא אתי למיכל וכיון דהני רבוותא סברי דאסור דאורייתא ועם כל זה טעמא דילמא אתי למיכל א"כ בדליכא חששא דילמא אתי למיכל כנדון דידן לאו איהו מתעסק אלא מעותיו מתעסקים ולא אתי למיכל ולא אסרה תורה הנאה דנו"ט אלא מתעסק הוא בעצמו דילמא אתי למיכל הרב כנה"ג ביו"ד סי' קי"ז בהגב"י אות י"א כתב שם בס"ד וז"ל ולענין הלכה פשט דברי רבינו בס"ה מוכחי כהרשב"א וכך הם דברי הלבוש וב"ח אבל ש"ך פי' דבריו כדברי התוס' ועיין במהר"ש יונה ע"כ הרי בהדיא דרבים אומרים דמרן כהרשב"א ולפי מ"ש בההיא דח"מ סי' ת"ט פשוט וברור ממה שהתיר שאר מינין למשוח דדוקא חזיר הוא דאסור והביא הב"י ההיא דהרא"ש דאתא לפרושי מתני' דלא תיקשי קושיא התו' דמה גזור בחזיר והלא שכן הדין בכל הטמאים ומשני למשוח בשומנן ולא הביא שני התי' אחרים משמע דלית ליה (כהרש"א) [כהרשב"א] דלהרשב"א לא שייך בחזיר לחודייהו איסור גידול חזירים למשוח שגם כל הטמאים כן ומן התימא על הלבוש דהביא בח"מ דינא דלא יגדל חזירים משום מעשה והוא טעם

התו' וביו"ד כתב דדעת מרן כהרשב"א ומ"מ אף אם נאמר דסבר כהרשב"א הרי טעם הרשב"א דילמא אתי למיכל ולא שייך לאסור בנ"ד כיון שאין הטמאים אצלו ולא שייך התעסקות בהם.

עוד כתב הכנה"ג הגב"י אות כ' שם וז"ל אמרינן בירוש' מי שלקח לצורך פועלים גויים (כשומכרו) [כשמוכרו] אינו מוכרו אלא בדמיו וכו' נ"ב מהכא משמע דמותר לקנות חזירים להאכיל לפועלים גויים אבל מור"מ כתב שם ס"א דאסור וכן סתם הגהות דרישה ואיני יודע מנין לו דמהא דאו"ח והגהות מיימון מוכח דמותר לפועליו ודוקא לגויים שאין פועליו אסור גם הט"ז תמה עליו דרבים לוקחים להאכיל לפועלים גויים וכתב דלפי דעת הרב משמע דס"ל דהך דירוש' בדיעבד ולא משמע הכי וסיים הכנה"ג ולכ"ע מותר לומר לפועל הא לך דינר וקנה ואכול אפי' שיודע שיקנה חזיר אבל לא יאמר לו צא ואכול ואני פורע כמו שהוא הדין בחמץ בפסח ולמאן דמתיר שם גם כאן מותר אלא א"כ הקדים מעות או נשא ונתן ביד עכ"ל הנה דלכולהו הטעם דילמא אתי למיכל ורמ"א ס"ל כיון דהישראל המתעסק ולוקח בידו לתת לפועליו החששא במקומה עומדת והמתיר ס"ל כיון דלוקח לפועליו לא חיישינן דילמא אכיל וכפלוגתא דהתו' ורשב"א ולפיכך סיים הכנה"ג לכ"ע שרי ליתן מעות לגוי לקנות חזיר ולאכול דליכא למיחש שהוא יאכל מהם וה"ה בנ"ד שרי לתת מעות לגוי להתעסק כיון שאין לו שום שייכות לא בקנייה ולא במכיר' ולא בפרעון אלא אם יש ריוח לוקח חלקו בעד מעותיו שביד הגוי והר' עיקרי הד"ט בחיו"ד דנ"א סי' ו' כתב ועיין להרב דבר משה סי' י"ג י"ד ט"ו שהשיב למהר"י צבי במי שנתן מעות לגוי להתעסק בנו"ט ובית הגוי רחוק מאד מבית ישראל באופן שאין היאודי מטפל כלל וכיון שעיקר האיסור דילמא אתי למיכל וגם מטעמים אחרים דן להקל להלכה וגם רבו הר"ם מבלוגראדו הסכים עמו ושוב בא לידו ס' דבר שמואל ועמד מרעיד בראותו שאסר בסי' קמ"ד ותמה איך דחה סברת האומר שטעם האיסור שמא יבא לאכול ובפרט למה שכתב כרם שלמה סי' י"ו שכן הסכימו רוב הפוסקים והשיב בתשו' שלימה להתיר והביא ג"כ מ"ש הרב בני יעקב שגם הוא תמה על הדב"ש שדבריו בלי ראיה ושגם לדבריו נראה בנ"ד להתיר וגם הרב אשר שלם הסכים עמם להתיר הנך רואה כמה פוסקים הביא להתיר ותמהו על הדב"ש ז"ל הדב"ש שאלת על הנותן מעות לנכרי להתעסק בנו"ט ודבר אחר נראה לע"ד שיפה דן ויפה חייב ואסר מעכ"ת דהא אין עושין סחורה תנן ולא מפליגינן בין ע"י עצמו לעל ידי אחרים ואפי' שיש נותנים טעם לאיסור דילמא אתי למיכל אין לנו לחלק מדעתנו במה שאסרו בסתם ומה גם אליבא דמ"ד דהוי דאורייתא כדכתב הט"ז סי' קי"ז והתו' יום טוב פ"ו דשביעית

ומלשון הרמ"ע מוכח לאסור בכגון זה וכו' הן אמת שדברי הרב דב"ש הנז' שגבו מני דלא הביא שום ראיה לאסור ומ"ש מאין לנו לחלק כבר אמרנו כיון דיהבי טעמא שמא יבא לאכול הא ודאי יש לחלק בין ע"י עצמו לע"י אחרים ומ"ש עוד ומה גם אליבא דמ"ד דאורייתא הוי וכו' הרי האומרים דאורייתא שהביא הם אמרו דטעמא דילמא אתי למיכל והדבר מוכרח כיון דכתבה תורה היתרא ואיסורא צריך לתת טעם למה שאנו מתירים ולמה שאנו אוסרים כיון שהתורה לא גילה מאי הוי אסור ומאי הוי מותר ומסרו לחכמים ואפשר שיש להביא ראיה משביעית דתנן לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר אבל הוא לוקח ובנו מוכר על יד ופי' התוס' היינו לוקח היינו לוקט ודרשינן לכם לאכלה ולא לסחורה הא בניכם שרי למכור דלא אסרינן אלא אם הלוקט הוא מוכר הרי בהדיא חילוק בין ע"י עצמו דאסיר לעל ידי אחרים שרי א"כ בנ"ד שאין הישר' קונה ומוכר אלא הגוי עושה הכל שרי דהא קתני אין עושים סחורה לא בפירות שביעית ולא בנו"ט ומ"ש עוד שכן מוכח מדברי הרמ"ע ז"ל ישר' השוכר מן הנכרי שדה ונותנה לנכרי אחר באריסות ודרך הנכרי לגדל בה בהמות טמאות וטהורות ומכללם חזיר שעתיד השוכר להחזיר מאותו המין לבעל השדה שכן דרך המשכיר לשום אותם לשוכר ע"י האריס והשבח לשוכר ולאריס ובמשלם זמנא מחזירים חזירים לבעל הקרקע בשומא לא חזי למעבד הכי וכו' אפי' שאין היש' מתעסק בו נכרי שליחותיה עביד וכו' אלא ראוי לנקיי הדעת להתנות עם המשכיר שיהא שם אותם לאריס ואפי' יסמוך המשכיר על אמונת יש' השוכר שיהא הוא ערב אין בכך כלום ע"ש.

הנה מדברי הרמ"ע לנ"ד אין ראיה להחמיר חדא דנדון דידיה בחזירים וכיון שבעל הקרקע שם אותם ליש' השוכר והם באחריותו הרי הם כאילו שלו ועל כן מה יועיל לקיחת האריס הרועה אותם אבל נדון דידן הגוי הוא המוציא והמביא והמוכרים והקונים אינם מכירים את ישראל אלא הוא נוטל שכר מעותיו וגוי אדעתא דנפשיה קא עביד ואין עסק ליש' בו וליכא למימר שליחותיה קעביד כמו הרועה חזירים האריס שלוקח אדעתא דיש' אשר שם לו בדרך מקח המשכיר ועם כל זה כתב הרב לא חזי למיעבד הכי וראוי לנקיי הדעת להתנות עם המשכיר שישום החזירים לאריס הגוי ואז שרי אפי' הוא ערב הישראל ולא די שאין ללמוד חומרא משם לנ"ד ואדרבה יש ללמוד ממנו קולא שאפי' בחזירים אם הגוי האריס נטפל והמשכיר שומת החזירים עושה עמו אפי' שהוא שותף עם היש' וחולק בריוח שרי וק"ו בשאר מינים טמאים שאין כאן אפי' נקיי הדעת שצריך לחוש שהתורה התירה לכם ולא גזור רבנן אלא היכא דאיכא למיחש לאכילה

ואפי' האיסור דבר תור' כל שאין יש' נושא ונותן קיל מגמלים שעשוים למלאכ' ונאכל ג"כ לגוים:

גם הרב זרע אמת ח"ג סי' צ"ד הביא סברת הב"ש וכתב מה שנסתייע מדברי הרמ"ע לא נהירא דהרמ"ע כתב לא חזי למיעבד הכי והביא דברי הרב דבר משה שהתיר וגם הוא הסכים להתיר אך בסוף דבריו כתב דירא שמים לכתחי' לא יעשה משום שמא דוקא הרשב"א הוא דאית ליה אף על גב דהוי דאורייתא הוי טעמא דילמא אתי למיכל אבל שאר פוסקים דאית להו דאורייתא ולא כתבו טעמא אלא סתמא אפשר לדידהו חייש הרמ"ע וכתב לא חזי למיעבד הכי וכבר ביררנו דגם הרמב"ם אית ליה טעמא וכמו שכתב הה"מ וגם הרא"ש ושאר פוסקים דלא כתבו בפירוש טעמא דאתי למיכל הוכחנו דמשריותא דגמל וסוס ש"מ כי ליכא טעמא ליכא איסור ולזה מצאו חז"ל להבדיל בין הטמא ובין החיה הנאכלת ומדברי הרב ז"א הנז"ל מבורר כי ליכא טעמא ליכא איסור אפי' לכתחי' והחששא הוא דילמא האיסור דאורייתא הוא מילתא בלא טעמא וכבר הוכחנו שלא מצאו ידינו ורגלינו בבית המדרש לפרש איסור דטמאים יהיו בהוייתם למידי דמיכל והיתר דלכם שלכם יהיה להתיר גמל ודכותיה העושים במלאכה אם לא נניח טעם דילמא אתי למיכל אלא דהתו' הוסיפו להתיר אפי' חזי למיכל כל שהקצה אותו למלאכה אבל הרשב"א חייש דילמא אתי למיכל הואיל וראוי ומה שהקצה אותו למלאכה מה יתן ומה יוסיף:

כלל העולה כיון דרבו המתירים וטעמם ונימוקם עמם ליכא למיחש לסברת הב"ש ולכתחיל' הלכה ומורין כן וכמו שכתב הרב ז"א דכיון דהסכים הרב דבר משה רבו עמו ועשו הלכה למעשה אין אחר מעשה כלום ובפרט לפי מ"ש לעיל דדעת מרן הכי כמ"ש הט"ז והש"ך ואין חשש להחמיר מכל מאי דכתיבנא זה נ"ל להשיב בקצרה. כ"ד החותם בג'יבאלטאר בח' חשון ש' ה' עז לעמ"ו ית"ן לפר"ק. ע"כ יצא עת"ק וחתים הח' הדיין המצויין כמה"ר

יעקב אבוחצירה

נר"ו

אח"ך בא אחר וליבא וז"ן:

ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מהרב הפוסק ותחי' צריכים אנחנו לבאר אם איסור זה דעוסק בנו"ט הוא דרבנן או דאורייתא ומפשט דברי הרמב"ם שכתב חוץ מן החלב נראה דהוא דאורייתא וכמו שנראה מהש"ס פ' כ"ש שאמר יהיו בהוייתן יהיו שלא יסתחר ולכם שלכם בהזדמן וכ"פ הרב פר"ח בסימן קי"ז דאם איסור סחורה הוי

מדרבנן מאי קאמר חוץ מן החלב וכו' והלא כל נו"ט שרי בסחורה מן התורה וכן דקדק הרב לחם משנה בתשו' סי' ה' וכתב שכן משמע מתשו' הרמב"ן דהוי דאורייתא. גם הרב מש"ל שם הל' י"ח הכריח כן מדברי הרמב"ם ואי לא תימא הכי מנין לרבינו שלא גזרו גם על החלב ודבר המפורש בתורה אם יש כח ביד חכמים לאוסרו איכא פלוגתא ואת אחרונים הלא בספרתם.

גם הרב מכתם לדוד חי"ד סי' י"ד כתב עלה בידינו מסוגייאי דתרי תלמודי ומדברי ברייתא דת"כ ומדברי הרמב"ם דאסור סחורה בנו"ט הוא מדאורייתא וכ"כ הרב קול אליאו חי"ד סי' כ"ו. והן אמת שמדברי הה"מ סובר דהוי דרבנן שכתב בהיתר גמל וחמור דהיתירם הואיל ועומדים למלאכה ולא חיישינן דילמא אתי למיכל משמע שאיסור דברים האסורים היא גזירה דילמא אתי למיכל ולא שייך גזירה זו אלא בדרבנן. ומ"מ יכולים אנו לו' דלפי מ"ש ה' ט"ו כגון שקצים וכו' וע"ז סיים ה' י"ו אסור לעשות סחורה וכו' והיינו מפי הקבלה וכי היכי דהיתר הנאה הוי מדברי קבלה כמ"ש הרמב"ם ה"נ איסור הסחורה מפי הקבלה וביאר הה"מ האיסו' שמא יבא לאכול והיינו להתיר חמור וגמל דלאו בני אכילה נינהו אבל לעולם הוי דאו' דמפי הקבלה קרי ליה דאורייתא וכן כתב הפר"ח שם בדברי הרמב"ם וכן דעת התו' ד"ה בהוייתן וא"ת סוסים וחמורים היכי זבנינן וי"ל דבמידי דאכיל' מיירי ע"כ ור"ל דקרא דיהיו במידי דאכילה איירי שהם שקצים ורמשים דכתי' שקץ הם לכם ושקץ יהיו לכם ומזה ילפינן דלא אסרה תו' אלא דוקא במידי דאכיל' ולא בגמל וחמור דלמלאכה אמר המעתיק כתבו עוד התו' דאמרי' במרובה וכו' א"נ הא דאסור מדאו' היינו למכור לנכרי לאכול אבל להשתכר בשומנן או בעורן או למכור למשוח אפי' בחזירים שרי וכו' מוכח מדבריהם דסברי דאסורא דאורייתא. גם מדברי הרשב"א ז"ל סימן ש"א מוכח דהוא דאו' ובשיטת קמא תירץ על קושיית התו' מאי אירייא חזירים דאסר תנא גם כל הטמאים כן ותי' כתי' ג' דבנזדמנו לו חזיר' אסו' ושאר מילי מותר.

אלא שבסי' תפ"ט כתב כל העורות מותר לעשות בהם סחורה וללבוש שלא אסרו אלא מה שהוא נאכל משמע דרבנן אסרו אם כן צ"ל דרשת דיהיו לדעת הרשב"א קרא אסמכתא בעלמא וכ"נ מאותה תשו' שהביא הב"י סי' קי"ז דכתב גזירה שמא יבא לאכול מהם נראה דאיסורו מדרבנן ואפ' דבמוכרן לאכילה גם לדעת הרשב"א הוי איסור תור' אלא דמוכרן לשומנן שהתירו תו' ס"ל דאיכא איסורא דרבנן משום דילמא אתי למיכל מיניה ולפי זה גם ההיא דסי' תפ"ט כל העורות מותר שלא אסרו אלא מה שהוא נאכל ר"ל והוא מכרם למשוח לאפוקי עורות ליכא למיחש דילמא אכיל וע"כ לא גזרו. וכ"כ הכנה"ג

שם הגהת הטו' אות ב' ז"ל כ' הר"ש יונה דס"ל להרשב"א דלמכור לגוים לאכול איסורו דאו' אבל לתקן עורות איסורו דרבנן והיינו תשו' הרשב"א שהביא הב"י. גם מהר"ם די בוטון בתשו' סי' הנז"ל כתב וז"ל מ"ש הרשב"א הביאו ב"י סימן קי"ז שכל הדברים וכו' גזי' שמא יבא לאכול אין דעת הרב שעיקר האיסו' גזי' דרבנן דהא תלמוד ערוך בפ' כ"ש וירוש' דשביעית ובפרק מרוב' מפיק האיסור מקרא דיהיו אלא טעמא יהיב לדבריהם שדרך לגדל לאכילה אפי' שזה מגדל לעורות איכא חשש שמא יבא לאכול נמצא מכל הנז' שגזי' שמא יבא לאכול הוא כשמגדל למשוח או לעורות:

גם הרב פר"ח סי' קי"ז כתב בדעת הרשב"א אעפ"י שבסי' תפ"ט וכו' דמשמע לכאורה דהוי דרבנן ליתא אלא לפי שהאיסור וההיתר אינם מפורשים שייך שפיר למימר הני לישני וכ"כ ט"ז שם על דברי הרשב"א. הן אמת דהרב מהרד"ף סי' י"ד כתב תמצית הדברים הך מילתא תליא בפלוגתא דלהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והתו' והסמ"ג הוי דאורייתא ברם להרשב"א והרמב"ן וגליון התו' והר"ב והמרדכ"י ותרומת הדשן הוי דרבנן גם הרב הנמקי כתב בסוף מרובה דהוי דאורייתא גם הרשב"ץ ח"ג סי' רצ"ב כתב והדבר פשוט שאם מצא קונה אפי' בזול אם אינו מוכר מיד עובר על ד"ת משמע דס"ל דהוי דאורייתא גם הרב מש"ל שם ה' י"ח כתב דהסכמת כל הפוסקים דהוי דאורייתא והביא מש"ש הרב פ"מ וכתב דסברת תה"ד שהוא מדרבנן היא יחידאה והרב פר"ח שם כתב דמדאורייתא לכתחילה אסור והגם דלא אשכחן בשום דוכתא במידי דאורייתא דבדיעבד מותר שאני הכא דליכא לאוקומי דרשת יהיו ודרשת לכם אלא בכה"ג ודרשא זו גמורה היא וכך העלו רוב הפוסקים א"נ דברי קבלה כדברי תורה כמו בענין ספיקא וכדומה עכ"ל.

גם הרב חק"ל יו"ד סי' קמ"א ד' ריי"ו כתב ואולם בעיקר הדין מבואר בירוש' ובת"כ דהוי דאורייתא וכ"כ כל הפוסקים זולת תה"ד סי' ר' דכתב משם גליון התו' דהוי דרבנן ותמהו עליו כל האחרונים והעלו דדברי יחיד הם וגם על הרמ"ע מפאנו שכתב דהוי מדבריהם תמהו עליו גם הרב כרם שלמה חי"וד סי' ט"ו כתב דלדעת רובא דרבוותא וכמעט כולם הוי דאורייתא כמ"ש פנ"מ והכנה"ג וכן הרב שדה הארץ חיו"ד סי' ב' וגם הרב חיד"א בס' יעיר אזן משם כמה פוסקים דהוי דאורייתא אלא שכתב דהרשב"א סובר דהוי דרבנן ע"ש מערכת א' אות ס"ב נקיטינן מן האמור דאסור סחורה בנו"ט לדעת רובא דראשונים ואחרונים הוי דאורי' א"כ מוכרחים אנו לומר שגם מרן סובר כן ובפרט שג' עמודי הוראה אשר הבית נכון עליהם הוכחנו שסוברים כן. מעתה פש גבן במגדל למשוח עורות וכיוצא לדעת מרן אי שרי והנה מאחר שהביא בב"י ס' הרשב"א באחרונה משמע דס"ל

כותיה שזה כלל בפוסקים להביא באחרונה סברה להלכה וצריכים אנו למשכוני נפשין לפרש ההיא דסי' ת"ט כדעת הרשב"א שיבואו על נכון דברי הכנה"ג ודאזלי לשיטתיה ולא להניח דבריהם בתימה כמ"ש הרב הפוסק ומה גם לדברי הלבוש דהביא ההיא דסי' קי"ז וההיא דסי' ת"ט ויכולים אנו לומר דהרב הלבוש ס"ל דלא אסרה תורה אלא במוכר לאכילה דבר העומד לאכילה וגזרו חכמים אפי' במוכר למשוח שמא יבא לאכול כמ"ש הרשב"א. ומעתה גם דברי מרן יכולים אנו לפרש כן דמוכר לאכילה לגוי איסור תורה ובמוכר למשוח הוי גזרה דילמא אתי למיכל.

עוד אפשר לומר דמרן העתיק דברי הרא"ש ס"פ מרובה דבשאר דברים אסו' לגדלן כדי למוכרן למשוח עורות כיון דהוי דרך סחורה אבל לגדלם כדי למשוח הוא העורות ולמכור העורות מותר ובחזיר אסור לגדל אפי' למשוח הוא העורות ולמוכרם וכ"ן דקדוק לשונו שכתב דאין לגדל אפי' למשוח דאלו למכור לגוי אפי' שאר דברים אסור אף מדאורייתא ואלו לדברי התו' התירו למשוח בין הוא בין למוכרם לאחרים למשוח וכמבואר להדיא כמש"ל וכ"ן בס' יש"ש מוהרש"ל פ' מרובה משמע מדבריו דלסחורה בכל גוונא אסור ואין היתר אלא למשוח עורות הוא בעצמו מה שאין כן בחזיר דלגדל למשוח ג"כ אסור גם מוכח מדבריו דהוי איסור תורה דקאמר גבי גר דנפלו לו כלבים וחזירים אבל עבר וקנה מוכרם מיד דעבר על איסו' תו'. איך שיהיה אחר שמסקנת רוב הפוסקים דמוכר לאכילה הוא דאוריית' ולא פליגי אלא במוכר למשוח אין להתיר לתת מעות לגוי המתעסק בנו"ט ומוכר לאכול לגוי משום דאין שייך טעם שמא יבא לאכול הישראל אפילו למאן דמתיר במוכר למשו' דדוקא באיסור דרבנן ופי' טעם האסור בזה הוא דאמרינן כיון דלא שייך הטעם יש להתיר אבל באיסור כנ"ד דהוי מוכר הגוי לאכילה לכ"ע אסור מן התו' הגם שחז"ל פירשו הטעם שמא יבא לאכול היינו להתיר חמור או למ"ד שמתיר למשוח אבל להוסיף מדעתנו היתר לתת מעות לגוי להתעסק שלא נזכר היתר בדברי רז"ל אחר שאסור מן התורה אין בידינו להתיר דכל דאסור לישראל לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו ואחר דע"י ישראל אסור הגוי שליחותיה קעביד. וכ"ן מדברי הרב חוות יאיר ז"ל סי' קמ"ב על הקצבים שמיבשים בשר בהמות טריפות שנזדמן להם וכו' וכיוצא בזה י"ל בשקצים ורמשים דממ"ש לא יאכל איסור הנאה משמע ואתא קרא דלכם להתיר והיה מותר להסתחר ת"ל יהיו ומפני ילפותא דהיתר ואיסור קבלו רז"ל טעם הכתוב מפני חשש דיבא לאכול אלולא רמז היתר בתורה לא היה לרז"ל כח להתיר בנזדמן דלא קי"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא ואעפ"י שמצינו בכמה מקומות שאין רמז בהם בתורה איסור תקלה ונחלקו תנאים אי חיישינן לתקלה אין להשוות דעת חז"ל בזה ולפעמים

חששו ולפעמים לא חששו ואין ללמוד דבר מדבר להקל אפי' בהפסד מרובה במקום שלא נזכר בש"ס בפירוש ומה גם בנו"ט השנויים במשנה עם שקצים ורמשים דנפקי מקרא ואין סברא להקל במה שהמיבשים הבשר מיחדים להם מקום במעלה עשן בשעה שמיבשים וגם אחרי כן מיחדים בחדר לבד כי אין להקל מסברא במקום שאסרו ותדע שאין חששא רחוקה יותר ממגדל חזירים שנחוש שישחטם ויאכל ואסור ואפי' גמל וחמור לולא (שמלאכתם) [שלמלאכתם] הם עומדים הלא לאכול היו אסורים דלא פלוג רבנן והב"ח סי' תנ"א אסר לתלות כלי חמץ לנוי אפילו גבוה כמה קומות דלא שייך בזה כולי שתא [לא] בדילי וא"כ כ"ש הכא. למדנו מדברי הרב הנז' דאף היכא דלא חיישינן לתקלה אין ללמוד דבר מדבר להתיר כיון שלא נזכר היתרו בש"ס דלא קי"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא דיינו להתיר מה שהתירו אנן נמי נימא שהגם שאמרו טעם איסור הסחורה שמא יבא לאכול אין ללמוד מזה לנותן מעות לגוי להתעסק בנו"ט מפני דליכא טעם שיבא לאכול דאין לנו להתיר אלא מה שהתירו דהיינו גמל וחמור לדעת הרשב"א ולדעת התוס' ודעמייהו סחורה למשוח עורות אבל להוסיף מדעתנו לתת מעות לגוי להתעסק לא עכ"ד ישל"א וגם אני הסכמתי כוותיה דמר כי אמת יהגה חיכו וכל דבריו **חיים** וע' לקמן סי' ג"ם ודוק:

יט

סי' יט

שאלה מעשה שהיה כך היה בעירנו זאת אזמיר יע"א באחד למדן שיש לו יד בתורה בשם ת"ח יתכנה והוא כשר וירא שמים ופרקו נאה שלא נשמע עליו שום דבר והוא יוצא לשוק ועוסק בפרקמטיא ויש לו עסק מו"מ עם לועזים סוחרים גוים ובהיות שהיה אנוס מחמת ממון תחת ידם שהיה חייב ממון רב לגוים הסוחרים הללו נכנסו לפשר ולהצילו שלא יכנס בבית האסורים ומחמת זה כפו אותו ע"כ שלא בטובתו אלו הלועזים סוחרים גוים שיהיה סרסורי עבירה להורות להם מקום זונות גויות והגם כי זה למדן הוא כשר וירא שמים והיה לו מר ממות לעשות כדבר הרע הזה עכ"ז הוכרח במעשיו ע"כ שלא בטובתו והורה היתר לעצמו להיות מבקש להם מקום זונות גויות פנויות ונהג כזה איזה פעמים ויהי היום שביקשו ממנו אלו הגוים שיוליכם למקום חצר זונה אחת גויה ולהורות להם את הדרך והוליכם שם וכשנכנסו הגוים הללו לתוך החצר של הזונה הפצירו בו שיכנס גם זה הלמדן עמהם וכשנכנס שם לתוך החצר ראה אשה אחת יהודית בחורה א"א שם מיד עולם חשך בעדו ופרחה נשמתו ותכף יצא מהחצר בפחי נפש אך

ראה שהיה בחצר הנז' אדם אחד יאודי וב' זקנות גויות וזו הבחורה א"א אך לא ראה שום יחוד עם הגוים הללו ולא דבר מכוער ותכף שיצא זה הלמדן משם מצא לאהוב א' וסיפר לו כל המאורע והיה בוכה ומתאונן איך בא ע"י תקלה גדולה כזאת ושיודיע הדבר לב"ד ושיעשו חקי' ודרישה על הא"א הנז' ומה דינה וגם לעשות גדר וסייג שלא ילך הא"א הנז' לחצר הזונה גוייה הנז' ולא שום פנויה וא"א וגם הוא מוכן לקבל בחרמות ונדויים שלא לעשות כדבר הרע הזא ולו' לסוחרים לועזים שהרבנים שבעיר תפסוהו והחרימו אותו על ככה כדי להיות לו פתחון פה וע"ז נתוועדו ממוני הזמן ובירורי הקנסות לעשות משפט לזה הלמדן על כל מה שפעל ועשה מעשה מכוער כזה וגם להכריזו ברבים וזה הלמדן משיב כי מה שעשה בתחילה הגם שהיה חטא כיון שאינו כ"כ חמור הוראתי היתר מחמת שהייתי אנוס מחמת ממון אכן כשראיתי הענין כי יש איסור חמור ושיצא תקלה בא"א וכיוצא אז אמרתי הנה באתי אני בעצמי לגלות הדבר אפי' במקום אונס הגוף ח"ו ואיני מטפל עוד בזה ותכף באתי לב"ד להודיע הענין כדי שיפרישו מאיסורא וגם אנכי באתי מעצמי להודות כדי שיכופו אותי בחרם ובשבועה שלא לעשות כדבר הזה ואז יש ג"כ פתחון פה עם הלועזים לומר להם מה אעשה שנתוודע הדבר ע"י אחרים שמסרו אותו להרבנים והם החרימו אותי שלא לעשות עוד כדבר הזה וא"כ מה לכם עוד עלי דידי כי אם אני לא הייתי בא להודות לפי תומי כי ירא אלקים אני מהיכן אתם יודעים הענין והרי קי"ל מודה בקנס פטור ואם בכל זאת יש לי עונש על מה שעשיתי הנה אנכי מקבל עלי את הדין לכל מה שיגזור מורינו הרב הכולל נר"ו כי הוא הרב מאיסור והיתר ואתם בעלי בתים אינכם רשאים להטפל בדבר הזה ועכ"ז תקעו הממונים דעתם להכריזו ברבים ולפרסמו אם הוא מן הדין לעשות כן או לא על הכל יורינו המורה ושכמ"ה.

תשובה מחיים בתחילה צריך אנכי לברר איסור זה לעשות סרסרות בעבירת זנות אפי' יהיה גויים עם גוייות פנוייות כי נראה ודאי שהוא איסור גמור שהרי מבואר מתשו' הרב חוות יאיר סי' קפ"ה דקע"ב ע"ב כי הגם כי צידד להתיר לעשות זיווג גויים עם גויות סיים דעכ"ז לא נכון לעשות כן וכתב וז"ל ולכן העוקב ומסרסר לו והנה המזווגו דאין הדבר מצוי לו מיד ברצונו משא"כ המזווג בגויים אין איסור ואין לו' דלא עדיף ממה שאסור ליינק ולהוליד דכאן מי יימר שתוליד והוא גרם רחוק ומי לנו גדול מהרמב"ן שעשה רפואה שתלד כמ"ש הרשב"א עיין בתשו' סי' ק"כ וקס"ז ומ"מ קבלתי מפי גדולים וזקנות כי המעסק באלה לא יצא נקי מזרע שמקדיח תבשלו ונרמז במ"ש לא תתחתן בם וכו' כי יסיר וכו' ודוק יע"ש וא"כ כתב הרב ז"ל במזווג זווגים שלא נכון לעשות כ"ש וק"ו כשיהיה סרסרות בדרך זנות כי פשיטא ודאי דאסור מצד מעשה עצמו ומכוער הדבר

אפילו אם עושה זה הדיוט כ"ש היותו ת"ח. ועוד איכא איסורא משום מאי דאמרינן בפ"ק דע"ז י"ז ע"א ע"פ הרחק מעליה דרכך זו מינות ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה וכמה אמ"ר חסדא ארבע אמות יע"ש וא"כ אם אסור למקרב לפתח בית הזונה איך יתכן להיות הולך לאותו פתח בית הזונה על עסקי זנות ובפרט אם ידבר עם הזונה על עסקי זנות דהוא איסור גמור לנבל פיו ואפי' שיהיה בעד אחרים וכמ"ש בפ"ק דכתובות ח' ע"ב ע"פ ועוד ידו נטויה א"ר חנן בר רב הכל יודעים כלה למה נכנסת לחופה אלא כל המנבל פיו ומוצא דבר נבלה מפיו אפילו נחתם גזר דין של ע' שנה לטובה נהפך עליו לרעה יע"ש וא"כ אין ספק כי לדבר עם זונות גויות על עסקי זנות הוי נבלות הפה גמור והוא עון גדול:

ועוד יש איסור אחר שא"א להיות בלתי הרהור בעבירה כמ"ש בסופ"ק דברכות י"ב ע"ב ע"פ ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות וכה"א אמר נבל בלבו אין אלקים ואחרי עיניכם זה הרהור עבי' שנ' ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני וכו' יע"ש גם אמרו שם בפ"ק דע"ז כ' ע"א ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפי' פנויה ובא"א ואפי' מכוערת וכו' ועוד דרשו שם ונשמרת מכל דבר שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה וכו' יע"ש וא"כ זה שעושה סרסרות עם גויות זונות לדבר עמהם או למקרב אל פתח ביתם או להסתכל בהם אין ספק כי אינו ניצול מלהרהר בעבירה ועובר על איסור תורה כמ"ש התוס' ד"ה שלא יהרהר אדם ביום האי קרא דרשא גמורה היא יע"ש גם בזוה"ק ס' קדושים ע"פ אל תפנו אל האלילים דפ"ג ע"ב ותנינן אסיר ליה לב"נ לאסתכלא בשפירו דאנתא בגין דלא ייתי בהרהורא בישא ויתעקר למילה אחרא וכך הוה ר"ש עביד כד הוה אזיל במתא והוו חברייא אזלין אבתריה וחמא לאינתו שפיראן מאיך עיניה והוה אמר לחברייא אל תפנו וכל מאן דיסתכל בשפרו דאנתא ביממא אתי להרהורי בליליא ואי סליק ההוא הרהורא בישא עלויה אעבר משום ואלהי מסכה לא תעשו לכם תו אי שמש באנתתיה בזמנא דסליק ביה ההוא הרהורא בישא אינון בנין דאולידו אלהי מסכה אקרון וע"ד כתיב אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם ר' אבא אמר אסיר ליה לב"נ לאסתכלא באלילי עממין עע"ז ובנשי דעמין ולא להתהניא מינייהו ולא לאתרפאה בהו דאסיר ליה לב"נ לאסתכלא באתר דלא אצטריך עכ"ל הנה מבואר מדברי הזוה"ק אלו גודל האיסור באסתכלות בנשים ובפרט בגויות וכ"ש בזונות גמורות ומופקרות ואפי' אם יהיו זונות גויות פנויות דליכא איסורא לב"ן כמ"ש הרמב"ם בה' מלכים פ"ט הלכה ה' ודבק באשתו ולא באשת חבירו ושם בהלכה ז' כתב וז"ל אין ב"ן חייב על אשת חבירו עד שיבא עליה כדרכה אחר שנבעלה לבעלה אבל

מאורסה או שנכנסה לחופה ולא נבעלה אין חייבים עליו שנ' והיא בעולת בעל בד"א בבנ"י שבא על בת נח אבל עכו"ם הבא על ישראלית בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב ואם היתה נערה המאורסה נסקל עליה כדיני ישראל בא עליה אחר שנכנסה לחופה ולא נבעלה ה"ז בחנק כדיני ישראל אבל אם בא על אשת ישראל אחר שנבעלה ה"ז כמו שבא על אשת עכו"ם חבירו ויהרג בסייף עכ"ל הרי דגוי בגויה פנויה אין כאן איסור כלל ועם כל זה אסור לישראל להיות סרסור כ"ש אם יהיה עם א"א אפי' גויה כי בלא"ה הרי הגוי מוזהר ואיכא איסור משום לפני עור לת"מ . ובא וראה מ"ש בסה"ח סי' קע"ט וז"ל צא ולמד מכשרי אוה"ע טפסר א' היה ובמקומו היה שוק גדול והיה באותו יום מתקבצים מכל המקומות ונתקבצו שם זונות הרבה לאותן זונות היתה גברת אחת על כלן אמר לה השר קחי מממוני הרבה ותשכיר לי כל הזונות כי למחר יבואו לשוק ולאחר שתשכיר לי את כלן כמו שירצו תכניסם כולן בבית אחת ותציע לכל אחד מטה אחת יפה ותן להם לחם לאכול ולשתות ומלאכת הצמר ותשמרם עד יעבור השוק ותשיבם למקומם וכו' כך היה עושה כל זמן שהיה השוק והזונות באות כ"ש ישראל שצריכים לעשות סייג וגדר לעושי עבירה וכו' יע"ש. והשתא ומה אם אותו השר שהיה גוי עשה ענין גדול כזה למנוע הזונות שלא יעשו בהן עבירה ופיזר ממון רב א"כ איך יתכן כי במקום לגדור גדר וסייג תהי להפך לעשות סרסורי עבירה כי ודאי ענוש יענש בשמים ובארץ רח"ל ועיין מ"ש בסה"ק תוכחת חיים ס' יתרו בזה בס"ד ואפילו אם יהיה הענין שהגוי בלא"ה היה מוצא אותן וכדאמרינן בגמ' בפ"ק דע"ז ו' ע"ב הכא במאי עסיקינן דקאי בתרי עברי נהרא וכו' עכ"ז כתבו התוס' רפ"ק דשבת ותו' הרא"ש והראשונים ובפ"ק דע"ז דעכ"ז יש לאסור משום מסייע ידי עוברי עבירה כמו שיע"ש והגם דאיסור מסייע ידי עוברי עבירה ליתיה בגוי וכמ"ש הרב ערוך הש' ביו"ד סי' ס"ב עכ"ז באיסור זנות דחמור כאמור יש לאסור בכל גוונא ועוד שכתוב בסה"ח סי' אלף קכ"ד וז"ל אם רואה נכרי עושה עבירה אם יכול למחות ימחה שהרי שלח הקדוש ברוך הוא את יונה לנינוה להשיבם כי כשהקב"ה כועס אין עת רצון לפניו עכ"ל הרי דבכל אופן שיבא מידינו שלא להטפל בעשיית איסור אפי' לגוי מצוה עלינו למונעו והוא ברור.

גם איכא חילוק אחר דאע"ג דביכול לעשות האיסור בלא"ה ולא קאי בתרי עברי נהרא עכ"ז אדם חשוב דאחרים לומדים ממנו יש ליזהר אפי"ה שלא לתת מכשול כמ"ש הרב יד מלאכי ח"א מער' ל' אות שס"ח יע"ש וכאן בנ"ד לענין זה כיון שהוא למדן והוא ת"ח רשום כשר וירא שמים ושהוא לומד היטב ומעיין יפה והוא בכלל תואר הת"ח שבעיר וחשוב ושפיר יכולים לקרותו אדם חשוב לענין זה ומ"ג היותו כשר וירא שמים

וממשפחת רם דודאי חשיב לענין זה שם אדם חשוב ואסור לעשותו כן יען רבו הפריצי שבדור מדלת העם מריקים ופוחזים אשר לא יבצר מיעוטא דמיעוטא מהם אומנותם בכך להיות סרסורי עבירה ואינהו גופייהו בעלי העבירות רח"ל וכשומעם אפילו בשם למדן שעושה שמץ מינהו ילפי מקלקלתו לעשות את הרע עשר ידות ח"ו ונמצא בסיבתו הוא גורם להיותו חוטא ומחטיא והרי כתב הרמב"ם בה' דיעות רפ"ה כי צריך החכם שיהיו כל מעשיו נאים ומתוקנים ביותר וכו' ושם בהלכה ז' כתב דלא יספר עם אשה בשוק ואפילו היא אשתו או בתו יע"ש וכ"ש לדבר עם זונות גוייות כי ח"ו יש בדבר סרך ח"ה והרי אמרי' ביומא פ' בתרא פ"ו ע"א ה"ד ח"ה דבי ר' ינאי אמרי כל שחבירו מתביישין מחמת שמועתו היינו ח"ה אמר"ן ב"י כגון דקא אמרי' אינשי שרא ליה מריה לפלנייא וכו' הרי דכשמרננים אחר ת"ח באיזה פגם וגנאי הוי ח"ה והגם כי פשט דברי הש"ס והפוסקים הם מדברים כשחוטא הת"ח באיזה עבירה בפועל מ"מ גם ענין מכוער כזה דנ"ד איכא רינון וח"ה ואם הרב כתב בה' יסודי התורה סו' פ"ה הלכה י"א דהכל לפי גודלו של חכם צריך לדקדק על עצמו ויעשה לפנים משו"ה שלא יבא לידי ח"ה כמבואר שם הה"ן דיש ח"ה דהכל לפי גודל הענין הגם כי אינו חכם גדול אם מרננים עליו וגם מדברים ע"כ הת"ח בכללות אין לך חטא גדול וח"ה גדול מזה וצא ולמד מ"ש הרב החסיד כמוהר"א פאפו ז"ל בס' חסד לאלפים סוס"י קנ"ו אות ל' דצ"ד ע"א וז"ל מי האיש החפץ חיים אל בינתו אל ישען בין למילי דעלמא בין למילי דשמיא שומע לעצה חכם ותשועה ברוב יועץ והולך אל חכמים יחכם וכל אשר ילמוד ואשר ישמע דבר חדש יהיה רשום בזכרונו וגם במכתב ומ"ג בדברים תדירים ונצרכים חובת גברא להיות הכל לזכרון ולטוטפו' בין עיניו ולא יעבור ובפרט מי שהוא בגדר ת"ח או בגדר חסיד המתחסד עם קונו צריך ליזהר ביותר וישים מעיניו לתקן ענייניו תחת שלש טעמיה אי משום שכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו ועבירה גוררת עבירה ואי משום כי שגגת תלמוד עולה זדון ואי משום כי המון העם אליו ישגיחו אליו יתבוננו ללמוד ממנו או לדבר עליו תועה ואיכא עון מחטיא את הרבים ועון ח"ה הגדול מכל העבירות רח"ל והבא לטהר מסייעין אותו מן השמים ודי בזה לאיש אשר הוא טהור עכ"ל.

והן הם הדברים אשר דיבר בקדשו הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' שיורי ברכה ביו"ד סי' (ב') [רמ"ג אות ב'] וז"ל ות"ח המזלזל במצות ואין בו יראת שמים הרי הוא כקל שבציבור פי' שיש בידו עון ח"ה שהוא חמור מאד ועוד שההמון למדין ממנו דילפי מקלקלתא והוא חוטא ומחטיא ונשא הצעיר עליו את כל עונותם ע"כ הנה מבואר מדברי הרב דמי שהוא בשם ת"ח יכונה צריך ליזהר יותר משאר העם כדי שלא ידברו על כל הת"ח

בכללות כי עיני כל ישראל על הת"ח כאמור גם מה שמורה היתר לנפשו מחמת אונס ממון כי הבע"ח יניחונו במשמר בבית האסורים אין זה אונס. כמבואר בפוסקים בח"מ סי' ר"ה דאונס מפחד שיכנס בבית (ו)[ה]אסורים לא הוי אונס ועוד בה דק"ל בח"מ סס"י ק"א דמי שיש לו חובות לגויים וישראלים דאינו יכול להקדים לגויים מטעם שאם יגבו הישראלים יאסרו אותו הגוים ותהיה בשביה אין שומעין לו אלא יגבה הישראל חובו ואם יאסרוהו העכו"ם הרי כל ישראל מצוים לפדותו יע"ש וא"כ ה"נ בנ"ד אם יעשו הגוים איזה נזק ועלילה להניחו בבית האסורים לא אלמן ישראל ובלא"ה אם הולך בדרכי ה' שלא ללכת בעצת רשעים ה' עמו ולא יעזבנו בידו וא"כ אין ספק שצריך כפרה גמורה ומפורסמת לעיני הכל ויען הת"ח הנז' הרי הוא כשר וירא ה' ופרקו נאה וכה דיבר האיש שהוא מקבל את הדין לכל מה שיגזרו עליו כמ"ש בשאלה וכן היה מעשה כי בא לפני מעלת הרב הכולל נר"ו ובפני מעלת הממוני הזמן וברורי הקנסות ונתבזה בפניהם ונתן אמתלאותיו על אשר בא לידו מכשול עון כזה ועכ"ז שהוא מבקש כפרה גמורה על שעבר וגם מקבל עליו דברי חברות על העתיד וכן נעשה מעשה שגזר מורינו הרב הכולל נר"ו שישב על הקרקע בחליצת מנעל לעיני רבים למעלה מעשרה להיות בנידוי ואח"ך התירו לו בעשרה ושוב גזר עליו לקבל ד' מלקיות וקיבל ושוב נטל מידו קניין וש"ח ע"ד המב"ה וע"ד הב"ב וע"ד ב"ד לקבל עליו מהיום הזה והלאה שלא יוכל עוד לעשות כדבר הזה ועכ"ז היו רוצים ממוני הזמן וט"ה וברורי הקנסות להכריזו ברבים כאשר כתוב בשאלה ואנכי הרואה כי לא צדקו בזה כי אפי' יהיו אומרים דאף שאינו מן הדין להוראת שעה צריך לעשות כן עכ"ז לא נכון לעשות כן שהרי כמה וכמה יש חוטאים בעיר בחטאים גדולים יותר מזה ואינם עושים להם דין ומשפט למחצה ולשליש ולרביע ממה שהדין מחייב לעשות להם ואיך יתכן בהיותו (למרן) [למדן] כשר וירא שמים וגם מה שיש לו מקרובי משפחתו מהרשומים שבעיר הם יראים את ה' ומלבד שאינן מחפין עליו אדרבה הם הכריחוהו שיקבל עליו את הדין יותר ויותר וממה שחייב שעכ"ז אין אתם מתפייסים בזה וצריכים אתם לבזותו ברבים עוד יותר ממה שכבר נתבזה ובשביל שאני זכר הפסדתי וזה לא מן ה' הוא דאף על גב דקי"ל בש"ס ביבמות ק' ע"ב ובסנהדרין מ"ו תניא ראב"י אומר שמעתי שב"ד מכין ועונשים שלא מן התורה ולא לעבור עד"ת אלא לעשות סייג לתורה וכו' יע"ש ודין זה פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ומרן בש"ע ח"מ סי' ב' יע"ש ומבואר בתשו' הרשב"א ח"ג סי' שצ"ג כי הברורים של הקהל הם רשאים לקנוס ממון ועונש הגוף להר"ש יע"ש. והזכירו מרן בב"י שם בח"מ סי'

ב' וע"ע להרשב"א בתשו' ח"ב סי' ר"ץ וכ"כ בס' שה"ג אשר סביב הרי"ף בפ' שבועת העדות יע"ש.

ועוד מבואר מדברי הרשב"א ח"ד סי' שט"ו דאפי' נידו הנכבדים למי שאינו חייב נידוי יש לדונם לכף זכות מפני שרוב העולם עכשיו אינן בני תורה וכו' ואין הנכבד ההוא נגרע בכך מוטב שיתנדה זכאי לא חייב וראוי לכך וצריך ליישב דעתו לשמוע מה שחברי ישראל אומרים לו לגדור הדבר ולש"ש יע"ש עכ"ז כשאנחנו רואים אפי' לשאר העם שהם רעים וחטאים אינם עושים למחצה לשליש ולרביע איך יתכן בהיותו ת"ח וכשר וירא שמים שיחמירו עליו יותר וכבר כתב הרב מוהריק"ו שורש קפ"ט וז"ל ואף אם יבואו ב"ד לענוש על כך בלא התראה להור"ש לעשות גדר וסייג לתורה פשיטא שיש להו להשוות מידותיהם שלא להטיל עונש על אדם אחד יותר משאר ע"ה אשר נוהגים תמיד לעשות המנהג הרע הזה והעלם יעלימו את עיניהם חלילה מלעשות כדבר הרע הזה שאין זה סייג לתורה אלא חילול התורה כי יאמרו העולם שמחמת שינאה ואיבה החמירו על זה יותר מעל שאר האנשים ונמצא ש"ש מתחלל יע"ש הרי מבואר מדברי מוהריק"ו דכדי לעשות דין להור"ש לגדר וסייג הוא כשבלא"ה השוו מידותיהם עם אחרים לא כן שיש חוטאים ואינם עושים להם שום דין איך יתכן בהיות ת"ח שיוסיפו עליו יותר וכה"ג מצאתי בתשו' מרן מוהריק"ו ז"ל בתשו' הישנות בדיני נישואים סי' י"ד דס"ב ע"ד שכתב וז"ל זאת ועוד עמו אתווכח מה להם כי יצעק לצאת לריב מהר ולתקוע עצמו בדבר כי הנה לא יש זמן רב כי חכם אשכנזי מירוש' ת"ו זקן ויושב בישיבה היה לו אשה בת בנים ונשא אשה אחרת עליה והיה שם הרב הזקן ר' קלונימוס וחכמים אחרים אשכנזי ולא היה פוצה פה ומצפצף ולמה לא הציל בעת ההיא לצאת לקראת נשק ולמחות בידו וכי משוא פנים יש בדבר אתמהא וכו' יע"ש וכ"ש וק"ו בענין נ"ד כי לא נכון לעשות כן בת"ח.

ועוד טעמא אחרינא כי בלא"ה קי"ל כי לת"ח אין לעשות בו משום הור"ש כמ"ש הר"ן במגילה פ' היה קורא גבי מ"ש שם כסהו כלילה והביאו מרן בב"י שם בח"מ סי' ב' ומור"ם בד"מ יע"ש וכ"פ הסמ"ע שם ס"ק ח' ובאורים ותומים שם באורים ס"ק ה' יע"ש הרי דאין מקום לדון בהור"ש כשיהיה הנדון בת"ח (דמסתוי) [דמסתגי] לעשות בו משפט כתוב בתורה ודוקא בצניעא [בצינעא] לא בפרהסייא יע"ש. והגם שהיה מקום לחלק בדין ת"ח בין ת"ח לת"ח מ"מ בזה וכיוצא בזה אפי' אם יהיה מלמד תינוקות כל שיש לו שם ת"ח בהמון העם מקרי ת"ח לדין זה וכבר הארכתי בזה בסה"ק חקקי לב ח"א חיו"ד סי' מ"ז דפ"ב ע"ג יעש"ב בס"ד ואכמ"ל. וא"כ כאן בנ"ד שקיבל הת"ח הלזה נידוי

ומלקות וקבלת דברי חברות בש"ח בב"ד ונכתב בספר אין ספק כי די בזה והותר ואינו צריך עוד לעשות בו שום דבר ואם הממונים שהם בעלי בתים תוקעים עצמן להכריזו אין ספק שהוא הפך התורה והם מורים כי מחמת קנאה ושינאה הם עושים ולמפרע הכל בטל מה שנתועדו לש"ש ליסר את העוברים וכבר כתבו הרמב"ם והרשב"א שצריך שיהיה הכל לש"ש וכמ"ש מרן בב"י שם בח"מ סי' ב' יע"ש ואם ח"ו מורים שמה שרוצים לייסרו הוא מחמת קנאה ושינאה ותחרות כי צריך שיהיה בלתי קנאה ושינאה שאם לפי האמת אם לא היה השינאה לא היו עושים כן כמ"ש הרב"ד והרב ד"מ בתשו' חח"מ סי' א' והרב מוהר"א גאטינייו שם סי' ב' יע"ש ואם לא יש שינאה בפרטות הם מורים ח"ו להיות שינאה בכללות כי בהיות ת"ח ע"ד שאמרו בגמ' ברע"ק כשהייתי ע"ה הייתי אומר מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור וזה ח"ו לא יתכן לו' על ממוני הזמן וברורי הקנסות חלילה שאדרבה הם מכבדים את התורה ולומדיה.

ועוד נראה לי לומר טעם פשוט וברור כי אעיקרא לא יתכן לו' בנ"ד להחמיר משום הוראת שעה כי כיון שהוא בא והודה מעצמו על חטאו וביקש אופן להנצל מהתקלה בכה"ג אין נראה להחמיר עליו משום הור"ש והוא ברור ובלא"ה אנכי הרואה שאינו מן הראוי שיהיו ממוני הזמן וט"ה וברורי הקנסות לענין פסק דין כי הם יושבים במעמד לחקור ולדרוש אחר בעלי העבירות ברם כשיבא הענין לענין פסק דין אינו מן הראוי שיטפלו הם בזה כי דבר משפט מה שחייב כל אחד ואחד לפי מה שחטא הוא דבר הנוגע להרבנים ולהב"ד שבעיר כי על פיהם יהיה כל משפט ועונש לכל אחד ואחד כפי חטאו וכבר כתב הסמ"ע בח"מ סוס"י ג' בשם תשו' מוהרי"ו סי' קמ"ו במכתבו אשר כתב להרב מהר"ש ז"ל וז"ל אם לעצתי תשמע לא תשב אצל הקהל בשום ענין דידעת שפסקי הבעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכיים יע"ש וכ"כ בס' מסגרת השלחן שם ס"ק וי"ו ובס' מימר קדישין שם ס"ק ז' יע"ש וא"כ אם המצא תמצא שישב הרב הדיין אצל בע"ב במושב אחת עכ"פ לא בשביל זה יכבוש החכם הרב הדיין את נבואתו כי חייב לו' להם מה שהוא דין תורתינו הקדושה שהיא הפך פסקי הבעלי בתים וכולם בטלים דעתם נגד הרב הדיין המורה צדק שלהם וכאשר פסק הרא"ם בח"א סי' ג"ן דצ"ד שרב מנהיג העיר בכלל ט"ה הוא אדרבה כל טובי העיר בטילי לגבי יע"ש וכן יש ללמוד מתשו' הרב מוצל מאש אשר בסו"ס אש דת סי' א' וכמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל ח"ב ליו"ד בשיורי חא"ח סוס"י ז' יע"ש ועמ"ש בעניותי בס' סל"ח חאה"ע סי' ט' דנ"ט ע"ג יע"ש ואם הם ז"ל כתבו דין זה כי כל טובי העיר בטלי דעתייהו לגבי הרב הדיין שבעיר בענין ההסכמות ותקנות העיר התלויות בשיקול הדעת והנהגה כ"ש כשיהיה הענין תלוי בדינא ודיינא

לעשות בו משפט הכתוב בתורה בספרי הפוסקים כי אז ודאי אין לבעלי בתים להכניס עצמן בדבר הנוגע לדין תורה כי לא גמירי ואינם יודעים ול"מ כשהוא דבר אחד ועפ"י יהיה כל דין תורה שבעיר כי בודאי אין להממונים וט"ה שהם בעלי בתים להכניס עצמן ולעשות הפך מה שמורה להם כי הוא איסור גמור ועוברים על מ"ש בתורה עפ"י התורה אשר יורוך ולשמוע אל השופט אשר יהיה בימים ההם כמבואר בש"ס ובפוסקים דמ"ע זאת נוהגת גם עתה בזה"ז כמ"ש הרב החינוך ס' שופטים סי' תצ"ה ותצ"ו וכן הסכימו רוב גדולי הפוסקים האחרונים וכמ"ש במק"א ובסה"ק גנזי חיים מער' שי'ן ד"ה שמיעה לשופט יע"ש. אלא אפילו אם יהיו בעיר ב' שופטים והם חולקים בדין זה אוסר וזה מתיר זה מזכה וזה מחייב עכ"ז אסור להם לבעלי בתים להכנס ביניהם ולהיות מרבים מחלוקת וקטטה ושנאה וקנאה כידוע כי כן הנכון הוא כשיהיה הפרש בין הרבנים תכף יעמדו למנין מהחכמים הגדולים שבעיר וישאו ויתנו בדבר ויכריעו ביניהם כדברי מי וכבר כתב הרא"ש בתשו' כי קי"ל הכרעה מן הקטנים ולדידי כשירצו הבעלי בתים להכנס כשהדיינים שבעיר חולקים בדין אלו עם אלו הייתי מטיל עליהם חרמות ונידויים כי יעמדו מנגד וכמ"ש הרב מוהר"יב רב בתשו' והובאה בס' דרכי נועם סי' ה' דכ"א ע"ב שכ' וז"ל וברשות ב"ד של מעלה וברשות ב"ד של מטה אנחנו מחרימים לכל גבר שיכנס עצמו בענין ההוראה אעפ"י שיש לו מי שיסייע אותו כ"א בני ההוראה ישאו ויתנו בדבר עד שיצא הדבר לאורה והשי"ת יחזיק במעוזינו להוציא לאור משפט ויצילנו משגיאות ומשפע רב עכ"ל הרי לך בהדייא כאשר כתבנו כי אין לבעלי בתים אפי' הם נשיאי העדה להיות מנגדים נגד רבני מתא בדבר הנוגע לדין והוא דבר פשוט וברור. וע' בס' מעשה רוקח ח"א.

וזה שמעתי מפי קדוש מז"ה הגדול אור הירח ז"ל כי כשבאו ממוני הזמן וט"ה להמליכו ולקבלו עליהם לרב ומ"ץ בעיר והיו הממונים והט"ה מגדולי העיר מנשיאי העדה וכולם זקנים למעלה מששים שנה ומז"ה ז"ל היה זוטר בשנים פחות מהם וכשהיו מדברים ממוני הזמן וט"ה עמו התחילו לו' לו כי צריך לנהוג את הצבור בנחת כי היו יראים כי היה אביר הרועים אז השיב להם מז"ה ז"ל וז"ל תמהני עליכם למה באתם אלי למנות אותי לרב עליכם אחר שאנכי קטון בשנים מכולכם ומן הראוי היה כי לכם משפט הגדולה הזאת דקשישי מינאי ולמה בחרתם בי הם השיבוהו בחרנו בו כי הוא היודע בתורה יותר ממנו א"כ אם מפני זה שאנכי היודע בתורה יותר מכם בחרתם בי אנכי איני אומר לכם כ"א מה שכתוב בתורה ובספרי הפוסקים ואיני אומר דבר מדעתי ואז קבלו הממונים וט"ה את דבריו ושמחו שמחה גדולה. ועוד נר' לומר כי הגם כי נתנו

להם הצבור כח ביד ממוני הזמן וט"ה וברורי הקנסות לייסר לעוברי עבירה אפי' למה שפוסקים הרבנים עפ"י התורה זהו לבעלי בתים ודלת העם אבל אם יהיה שחטא ת"ח אזי אין דינו של הת"ח מסור ביד ממוני הזמן וט"ה וברורי הקנסות שהם בעלי בתים ואינו מן הראוי להטפל בו כלל אלא דינו מסור לייסר אותו הרב המורה צדק שבעיר כי הוא הגדול שבת"ח אבל כל הבעלי בתים לגבי הת"ח הרי הת"ח גדול מהם כי אפי' שחטא הרי אמרו ת"ח שחטא אל תהרהר אחריו כי ודאי עשה תשוב' אלא דעכ"ז אם צריך הדבר הוראה לרבים מענין תשובתו הרי כיון שקיבל עליו את הדין לקבל נידוי לישב ע"ג קרקע וקבלת ד"ח ומלקות הרי קלא אית ליה ואי משום שיאמר חוטא אחר מה עשיתם לפ' ת"ח שחטא הרי יכולים לומר לו בפה מלא הלואי תקבל דינך למחצה לשליש ולרביע ממה שעשינו לת"ח פ' על חטא שחטא אחרי שהוא בא מעצמו והודה על חטאתו שחטא שאם לא היה הוא המודיע לא היה מתפרסם חטאו שגם זה הוא סניף גדול לזכותו כי הוא מעצמו בא והודה על חטאו וקבל ד"ח וגרם להרים מכשול מאותו חצר של הזונה שלא יכנסו נשים ישראלית וקי"ל מודה בקנס פטור כשבא מעצמו ואח"כ באו עדים וא"כ האי דינא לענוש לת"ח כשחטא אינו תלוי ומסור ביד הממונים בעלי בתים כ"א ביד הרב הכולל המ"ץ שבעיר אשר הוא מורה באיסור והיתר וכאשר יגזור כן יקום והרי אם בדבר ממון הקל והוא למילו[י] דמצות הצדקות שהדין הוא שגם הת"ח יתן אם הוא אמיד כי זאת ההנהגה וזאת העריכה המנהג הוא להיות ע"י ממוני הזמן וט"ה עכ"ז כשהוא ת"ח כת' מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"א סס"י ק"י וז"ל אכן נראה דאין הת"ח נבררים אחר דעת טובי הקהל לתת לכל דבר מרצונם וליקח מן הת"ח העשירים שאין הת"ח כפופים תחת טובי הקהל והנ"ל דהישר והטוב בזה הענין שיהיה הגביה מת"ח העשירים בדעת הב"ד שבעיר דמסתמא הוא גדול משאר הת"ח שבעיר עכ"ל הנה מבואר דבת"ח אין הדבר תלוי עריכתו וקצבתו ביד ממוני הזמן וט"ה כ"א ביד הרב המרבי"ץ תורה והוא ישית עליו מה שיוכל ליתן וזהו בדבר ממון הקל שאינו נוגע לגוף ובדבר התלוי בידם עכ"ז כתב מז"ה ז"ל שאפילו שהוא בדבר שבממון ובמילי דמצות הצדקות שאינו תלוי העריכת הת"ח ביד ממוני הזמן כ"ש וק"ו שיש לנו ללמוד למילתא דאיסורא לעשות זלזול לת"ח בדבר הנוגע לגופו ואינו לפי כבודו שיטפלו בעלי בתים בדין ת"ח ובפרט כדי לייסרו חלילה כי לא מן ה' הוא זה והרב המ"ץ הוא המייסרו והמדריכו בדרך ישרה ובפרט כשבלא"ה הוא אנוס וע"כ שלא בטובתו עשה ובא הוא מאליו לקבל תשו' ולאסור את עצמו ולקבל ד"ח על העתיד כי אין עוד צדיק וחסיד ובעל תשו' למעלה ממנו והאומרים כי עדין לא קיבל דינו למחצה ולשליש ולרביע

אני אומר כי הלואי יעשו גם המה כסדר הזה לבעלי בתים החוטאים בכמה חטאות ג"ע וחילול שבת והליכת לבית המינים ומאכלות אסורות למחצה ולשליש ולרביע מזה ובפרט להקרובים אליהם כמו שאני עושה להקרובים אלי אחד חכם ואחד תם כי ירא אנכי ממש"ה ונתתי פני באיש ההוא ובמשפחתו וכבר כתב בס' הכלבו סי' קמ"ב וז"ל ואין לאיש לעזור לקרובו להחליש כח ב"ד ואם עשה כן מה כתוב שם ואם העלם יעלימו וכו' וכתיב ונתתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו ואם הגביה יד ב"ד והחליש כח קרוביו מה שכרו יורו משפטיך ליעקב וכו' ברך ה' חילו מה טעם משום האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וכו' יע"ש מכאן ישמע חכם ויוסיף לקח כמה צריך האדם ליזהר שלא לחפות על קרוביו ולבא נגד הב"ד כי מלבד כי עובר עד"ת כי צריך לשמוע לדברי הב"ד ומה שהוא ד"ת זאת ועוד כי במקום אשר הוא עושה אהבה לקרובו אדרבא שונא אותו שינאה גדולה כי לא יכופר עונו וירד לבאר שחת רח"ל משא"כ כשמקבל עליו את הדין ההוא והוא מתבייש בעוה"ז מציל את נפשו מדינה של גהינם וזהו אהבה אמיתית והוא ברור. ועוד רעה חולה כי כשיבא לחפות על אהובו וקרובו לבל יעשו בו עונש ומשפט ילמדו אחרים ממנו ויעשו כמוהו ואז הותרה הרצועה והדיינים והממונים בראותם כי יש גברי אלימי הסותרים את דינם גם המה ימנעו מלייסר לחוטאים ויהיה הוא סיבה להיות נותן יד לפושעים ולהחטיא את הרבים כי כן שומר נפשו ירחק מזה וישא ברכה מאת ה' אמן:

אלא דנראה לי לומר כי הגם כי אין להכריז בציבור על חטא ת"ח כלל כמו שהוכחנו ומ"ג אם יהיה באופן דנ"ד דאיכא כמה מעלות טובות כי הוא בא מאליו ומעצמו וגם בא לקבל תשובה וכפרה על לשעבר בקבלת נידוי ומלקות וגם ש"ח לקבל עליו ד"ח על העתיד כי דיי והותר וכאמור עכ"ז אם ראה ראינו שקול המון עם הם מדברים סרה על הת"ח בכללות מחמת ענין זה הת"ח א"כ צריכים אנחנו לבקש תרופה למחלה הזאת והוא כי צריך לכתוב נוסח זה להכריז בצבור וזהו הנוסח בהיות כי יצאו מדברים סרה על ת"ח אחד שעשה שלא כהוגן כן בא הת"ח הלזה בפני מעלת מורינו הרב הכולל ובפני מעלת הממוני הזמן וברורי הקנסות ונתן אמתלאות למה שעשה ועכ"ז לא נראה בעיני מורינו הרב הכולל נר"ו וגזר עליו שיקבל עליו מה שהדין מחייב וקבל עליו יותר ממה שגזר משום ק"ה כדי שלא ילמדו ממנו ובכן מכאן והלאה לא יוכל שום אדם לדבר על שום ת"ח ובכן הקולות יחדלון וכן נעשה מעשה להכריז בצבור כדברים האלה ע"פ ציווי מורינו הרב הכולל נר"ו וסיעת מרחמוהי וז' קני מנורה מעלת רבני וחכמי המשגיחים של כוללות מעלת הת"ח העי"א וזהו הדרך הישר והנכון בעיני אלקים ואדם והמפקפקים

על זה שלא להכריז בציבור כדברים האלה יש מהם שדורשים אותו לשבח ויש מהם שדורשים אותו לגנאי על שניהם אנכי אומר כי לא צדקו בזה והאמת כמו שנעשה מעשה ע"פ מורינו הרב רבה דעמיה והיה ה' עם השופט.

הכלל העולה לענין דינא כי לעשות סרסרות אפי' לזווג זיווגים גוי עם גוייה לא נכון לעשות זאת ואם הוא מוכרח במעשיו מחמת איבה וכדומה שהוא אנוס יבקש להשמט בכל מה שיוכל הלא"ה יכול לעשות וזהו דוקא במזווג זיווגים דיש קצת היתר וכמו שצידד הרב חוות יאיר וכמש"ל אכן בעושה סרסרות לגוי עם גוייה זונה הוא איסור גמור ואין בזה היתר כלל אפי' מחמת איבה ואפי' אם מקפח פרנסתו והגם שהרב חוות יאיר בתשו' סי' ק"ה בענין כעין נ"ד רצה להתיר משום קפוח פרנסתו כמו שיעו"ש ומלבד שנראה להשיב ע"ד הרב ז"ל בהיתר זה שילך בתו עם אמה משום יחוד ושעכ"ז הגוי מנשקה ומחבקה שיהיה מותר משום פרנסתו אין אנכי מודה היתר כדבריו בדבר הזה שיהיה הגוי מנשק ומחבק לנערה בתולה משום קפוח פרנסת האב כי א"א שלא תבער גם בה היצה"ר לחמוד לגוי בלבה ויבואו לידי עבירה ויהיה גורם שיצא תרבות רעה ח"ו וכמו שאירע כמה פעמים בזמנינו דע"י שנכנסות נערות בתולות בבית הגוים נשתמדו ועל הכל דמידי הרהור אינה יוצאה והרי איסור מהרהר בעבירה כמו שאסור באיש הה"נ דאסור באשה כמו שהכריח הרב מוהרד"ך ז"ל בית טו"ב חדר ז' יע"ש וגם בלא"ה אמה עם בתה יש לחוש משום יחוד עם הגוי דמי לא עסקינן שישתדל הגוי להיות עמן ועמ"ש עוד החו"י שם סי' ס"ו וכתבתי ע"ד בזה בעניותי בסה"ק נשמת כ"ח ח"ב חאה"ע סי' ח' יעש"ב בס"ד:

ועוד נר' לחלק כי נדון הרב ז"ל שאני כי הגוי עושה העביר' מחמת שזה שולח אצלו בתו בקרוב ונשוק וכדומה כמו שיע"ש משא"כ נ"ד המעשה הסרסרות עם זונות גוייות המעשה עצמו הוא אסור שהוא נעשה ע"י הישראל ואיסורו מכמה טעמי תריצי שכתבנו למעלה שגורם המעשה עצמו כמה חטאים ועונות מינים ממינים שונים ועד אחרן מאי דקמן כי זימן להביא לגוים זונות גויות ונמצא בתוכן א"א ישראלית ומי יודע מה נעשה באותו פעם הרי נמצא כי עבירה קטנה גוררת עביר' גדולה והגם כי לא מצאנו עדות ברורה לאוסרה על בעלה לא"א הלזו הנמצאת תוך חצר זונה גויה כנז' בשאלה ואפי' משום איסור יחוד בבית הגויה לא היה שהרי היה שם עוד אדם א' וב' נשים זקנות והרי מצינו בפוס' שהתירו בא"א שנתייחדה בבית הגוים כאשר כתבתי בס' סל"ח חאה"ע סי' ח' דמ"א ע"ג יע"ש וכן נעשה מעש' שהתרנו האש' זאת לבעלה והתרינו בה שלא יכנס עוד לחצר הנז' והכל נעשה בהסכמת מורינו הרב המו' כמוהר"ר יאושע אברהם

קריספין נר"ו להתיר אשה זאת לבעלה והוא היתר ברור ופשוט כמבואר בש"ס ובפוסקים וכמו שהעליתי בעניותי שם בס' סל"ח ומשם באר"ה וק"ל. ובחזרתו בתשו' זה הת"ח היה מחמת זה שגרם ע"י לעשות מצוה לעשות גדר וסייג שלא יקרבו עוד אל פתח בית הזונ' שום אשה מנשי בית ישראל מ"מ זהו מוסר שלא ישען אדם על בינתו כדתנן ואל בינתך אל תשען שאין בזה צד היתר כלל אפי' יש לו אונס מקיפוח פרנסתו ואונס ופחד שיניחוהו בבית האסורים וכבר אמרו בב"ר סו"ס וישב סוף פ' פ"ז סימן י"א שאחר שיניחוהו ליוסף בבית האסורים והיתה אשת פוטיפר אומרת ליוסף הצדיק חותכת אני פרנס' שלך והיה אומר לה ה' נותן לחם לרעבים כובלתך אני והיה אומר לה ה' מתיר אסורים יע"ש ובגמ' ביומא ל"ה ע"ב אמרו וז"ל אמרה לו השמעי לי אמר לה לאו אמרה לו הריני חובשתך בבית אסורים אמר לה ה' מתיר אסורים יע"ש ואם היות ענין יוסף הצדיק במעש' עביר' עצמ' מ"מ היכולת בידו ית' כי אין מעצור לה' להושיע אפי' בשומר מצותיו קלה שבקלות אפי' מדרבנן ומד"ס כי לא יאונה לצדיק כל און. ואם ח"ו בא תקלה על ידו בין באונס בין ברצון ימהר יחיש' לעשות תשוב' סיגופין ותעניות על מה שעבר וגם לאסור איסר עליו בקנין ובש"ח שלא לעשות כדבר הזה והרחק מן הכיעור ומן הדומ' לו ועכ"פ אם יהיה הנכשל בזה ת"ח בזה וכיוצא בו כל שמאליו ומעצמו בא לקבל תשוב' אין להכביד עליו ולא לפרסמו וסגי בתשוב' קלה ובקבל' ד"ח שלא לשוב עוד ואין להכריז עליו ברבים זולת אם אי אפשר להוציא הלעז וחרפ' מקול המון העם אזי יסדרו נוסח כשר ונכון להודיע לכל העם הקהל איך הדברים שדברו על ת"ח אחד הגם כי נתן התנצלות עכ"ז קיבל עליו את הדין יותר מן הראוי לו ובכן לא יוכלו לדבר עוד בדבר זה ודינו של ת"ח אינו מסור ביד ממוני הזמן וט"ה כ"א ביד הרב הכולל ומ"ץ והמשגיחים על כוללות ת"ח העי"א שבעיר וכאשר יגזרו עליו כן יקום כי זהו כבוד התור' ולומדיה. כ"ז כתבתי לע"ד בר"ח רחמים שנת עטרת חכמים עשר"ם לפ"ק וה' יצילנו משגיאות. ויראנו מתורתו נפלאות. אמן ושלום

החבי"ף

ס"ט

כ

סימן ך

והרן יע"א. **כ**"ח אב רחמן תרי"ח לפ"ק.

האור כי טוב מאור הגולה סבא דמשפטים הרב הגדול מעוז ומגדול זר"ק מצבתו כמוהר"ר **חיים פאלאג'י** הי"ו.

אחניה"ק אותותי אלה היא אמרת בשלמא למר וכל ב"ב ניה"ק. מכאן מודעה רבה להגיד כי ישר בעבור כאן מחלוקת גדולה בין החכמים ע"ע האיספירטו [ספירט, הכוהל] הנעשה מסתם יינם אם מותר לבשל בו קאפי' א"ל שהמתיר מביא ראיות עצומות להתיר מכמה טעמי. הא' משום שכל עיקרו הוא איסורא דרבנן. והב' משום שהוא זוו"ג . והג' דאי"כ כ"א השלהבת ואינו קשורא בגחלת לפי שהגחלת הגם שיגמר מעין השלהבת עדין בכחה ושלהבתה אינה נתפסת כ"א בזמן שקצת מגוף העץ קיים אבל כאן אותן מים אם יכבה ממנו השלהבת לא חזי ולא מידי אפי' לחמם עליה. והד' לפי שהוא שלא כדרך הנאתו שמעולם לא נעשה זה האיספירטו לבשל בו שאין זה כ"א חכמה חדשה דכל עיקרו אינו עשוי אלא לשתיה או אפי' את"ל שראוי לעשות ממנו מרחץ וכדומה אליבא דמ"ד וכיון שהוא שלא כדרך הנאתו ועיקר איסורו מדרבנן ראוי להתיר בו. ומה גם שבהצטרף אלו הסניפים הגם אם יש לדחות כל אחד מהם בפ"ע אעפי"כ בהצטרפם יחד ראוי להתיר. ועוד שבלא"ה בזמן הזה כבר נמצא כך בעולם מין אחר של איספירטו הנעשה מבצל המדבר והוא בזול ומסתמא רוב האיספירטו הנמצא הוא עשוי ממנו הגם אם יהיו עדין בספק יש להקל לקנות מן הבא בידו ואין צריך לשאול מהו. ולפי כי אין לנו פנאי ע"כ סמכנו על עט"ר שלא נצטרך להראות לו ראיות ע"כ דבר ודבר באורך ודי לרו"מ בריש מילין הללו ולמחול על כבודו ולהשיב אם אסור או מותר ומה גם שיש כאן חכם אחד רשום שהוא שם במח"ק מ"מ זה טו"ב שנים וסיפר כי בהיותו שם שאול שאל האיש את רו"מ וכה השיב שיש לו ראיה ברורה מדברי הרב חיד"א זיע"א כתוב בכת"י מפורש שהוא מותר בפשיטות. אשע"כ עמו הסליחה להשיב מיד ולאלתר ונזכה לחזות בנועם דברותיו הקדושים ונגילה ונשמחה כן תזכה לראות בעה"ק אכי"ר. כ"ד נא"ה וזה מ"מ שנה א' שזכינו לקבל נועם דברותיו והאירו עינינו בשמחת טוב שלומו כן יתמיד אכי"ר ובתוכה אתיא תוך כתיה"ק להרב כמוהר"י ן' וואליד הי"ו וקיימנו בה מצות שילוח כאשר הוא חפץ מאתי נא"ה עבדו הניה"ק בחי"ן ע"ה

אברהם ן' יצו

ס"ט

וזאת תשובתי אליו אורו עיני מה שראיתי כתוב באברהם מקרא מועט והלכות מרובות ישר חיליה לאורייתא ויפה כיוין לאמיתה של תורה דלית ביה מיחוש כלל ומותר גמור הוא דבר הלמד דבגדולה מזו מצינו למרנא הגאון מרן זקני ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סי'

קל"ז שעמד על דברי הרב הגדול שער המלך ז"ל בפ' י"א מהל' מ"א ועמ"ש הרב קול אליהו ח"א יו"ד סי' כ"ג ולמר בריה בס' משה ידבר בהל' מ"א סימן י"ב על ענין הטאבאקו דמזלפין אותו בסתם יינם ועמ"ש יפה דודי הרב המלך דוד נר"ו בס' נד"ל ח"א סי' צ"ב ודוק. וראה נא מאי דאסף איש טהור הרב עיקרי הדט ביו"ד סי' י"ג אות וי"ו ואות ז' ואות י"א עוד תשוב ותראה להרב ז"ל בחא"ח סי' ח"י אות ס"ה ומשם בארה לנדון דידן ועוד לו שם אות ע"א על הטאבאקו יע"ש ועיין למוה"ר לב שלמה א"ח סוס"י י"ב ולהגאון מרן זקני בס' חק"ל ח"א ליו"ד סי' ג"ן וסי' ד"ן ובספרי רוח חיים נטיתי ידי בענין הקירמיס היוצא מתולעת שני ומהתם נפקא לנדון זה גם כן כאשר עיניך תחזינה מישרים וכבר אספתי באומרים בקונ' כף החיים סי' כ"ד אות ט"ל בענין הדלקת הפיפא מנר של חלב ועיין נמי בס' יעקב לחק למוד י"ד עוד תשוב ותראה מה שפלפל בחכמה מר שארינו מוה"ר החסיד זיע"א בספרו המשובח אות היא לעולם ח"ב מע' ק' דקכ"ה ע"א בענין שלהבת של הקדש כיע"ש עכ"פ כל הני טעמי שהזכיר כת"ר נר"ו ד' וחמשה כולם טובים לנכוחים וא' מהם עולה על גביהם. דיש להתיר מכח ספק ספקא אם האיספירטו הוא מיין או ממין אחר ואת"ל מיין עברו מי יימר דהיה מסתם יינם וכזאת וכזאת חקרתי ודרשתי על ענין הרום שמוציאים ממנו איספירטו לענין פסח והגידו לי הבקיאים בטיב דראוי לסמוך עליהם והוא דיש הפרש ממקום למקום והיינו דהאינגליס לא יש בו ספק כי הוא שמרים מסוקאר. והבא ממיריקה על הרוב הוא משמרים של סוקאר זולת באיזה שנים ולכך מותר להשהותו בפסח ולא לשתותו. והבא מטריאיסטי פ'ראנסייא עשוי משמרים של יין ודגן והוא חמץ וחייב לבערו בפסח זהוא תורף דוכרן סהדותא שקבלתי דון מינה כחה דהיתרא למאי דקמן. וצור ישראל ינחנו במעגלי צדק על דבר אמת ולא נכשל לעולם ועד בשום מכשול ועון אכי"ר:

כא

סימן כא

נשאלתי על כלים שמוציאים בהם שכר שזה כמו חמשה וששה שנים בריא לו שלא הוציאו בהם שכר כ"א מתאנים ותמרים ולא מענבים וצימוקים ועתה בדיעבד הוציא הישראל בכלים אלו שהיו מקדם קדמתה של גוים שכר אם יש לאסור או לא יען העיר הזאת אינן נמצאים ענבים כ"א ביוקר גדול ולא שוה להוציא שכר מענבים ואפילו מצימוקים שמביאים ממקום אחר הוא ביוקר גדול ואינו שוה להוציא מהם שכר כי כן קרוב לודאי שלא הוציאוהו הגוים בכלים אלו שכר מענבים וצימוקים אפי' זה למעלה

מחמשה וששה שנים וכ"ש כי מחמשה שנים בריא לו שלא הוציאו בכלי אלו הגוים שום שכר כ"א ע"י ישראל שכר מתאנים ותמרים יורינו המורה אם מותר זה השכר שהוציא או לא

תשובה אפילו היה בריא שהיה באלו הכלים איסור בישול סתם ינם הרי ק"ל בש"ע יו"ד סי' קכ"ב סעי' וי"ו וז"ל סתם כלי גוים הם בחזקת שאינן בני יומן (להיכך) [לפיכך] אם עבר ונשתמש בהם קודם הכשר התבשיל מותר יע"ש וכאן באלו הכלים של גוים בודאי כי בעוד זמן חמשה וששה שנים [שמעיד] (שמעוד) הישראל שלא הוציאו בכלים אלו שכר מסתם יינם הרי אם יודע בודאי שיש כמה וכמה ימים ושנים בכלים אלו ששבתו ממלאכתן כי בודאי אם באלו השנים לא יבצר שהיה ימים שלא נשתמש בהם ועל הכל אם יודע בבירור שמיום שלקחם מרשות הגוי עד שבא לרשות ישראל היה שהות לפחות כ"ד שעות שאינם נעשים בני יומן די והותר כי בשנים הללו אם לא שבתו הכלים הללו לא ביום ולא בלילה הגם שהבישול בהם להוציא השכר היה הדבר היתר כל שכבר נתבטלו ממלאכתם כ"ד שעות הם אינן בני יומן וכמו כן אם לא ידע בברור מעת הוצאת הכלים מרשות גוי מחמת ספק אם נתבשל בהם סתם יינם עכ"פ בהיות ברשות ישראל שמבשל בהם היתר יודע בברור כי היה זמן שהיו בטילים כ"ד שעות מעל"ע ואח"כ בישל בהם להוציא שכר כשר גם זה מותר ברם כשלא יודע בבירור שהיה ביטול מלאכה בהם כלל הגם כי כמה ימים ושנים מבשל בה היתר הרי ק"ל ביו"ד בסי' ק"ג סעי' ז' קדרה שהיא (בלומה) [בלועה] מבשר וחלב שנתבשלו בה ביחד או בזה אח"ז וקודם שעבר לילה א' הוחמו בה מים חשיבא בת יומא עד שתשהא מעל"ע משעה שהוחמו המים יע"ש וכ"פ בסי' קכ"ב ס"ד הרי מבוא' כי אם יחמו מים אף שהם של היתר נעשה בת יומא וא"כ הה"נ כיון שמחממים בכלים אלו להוציא שכר אפי' שהוא היתר ובזה גם לפי מאי דק"ל שם בש"ע יו"ד סוף סי' ט"ז כל הכלים שישנן י"ב חדש שרו שודאי כלה כל לחלוחית יין שבהם ואפי' נתן לתוכן מים תוך י"ב חדש אין בכך כלום ואפילו יין יע"ש וכאן שעברו שנים רבות הרי כבר כלה האיסור שהיה בו מ"ת כי זה יהיה כשהוא בצונן אבל כשהוא מים חמין יהיה דינו כי כמו לענין לעשות בני יומן מחמת החמימות כמו כן לענין ישון יב"ח ונראה לחלק ולומר דבשלמא לענין קדרה בת יומא אהני החמימות לשבח הקדרה שלא תפגום טעמא והעמידו בטעם שהיה בו מחמת בישול המים כענין חוזר וניעור בפסח משא"כ בישון יב"ח כי הטעם שבודאי כלה כל לחלוחית יין שבהם א"כ כ"ש כשנותן מים או שכר ומחמם בתוך הכלי שנה אחר שנה בודאי כל הטעם שהיה בו חלף הלך לו ובלא"ה בדין קדרה גופא בת יומא שהוחמו מים חמין דבטל שיעור מעת לעת

יש מקילין דסגי אפי"ה בלינת לילה כמ"ש מור"ם בהג"ה שם סס"י ק"ג יע"ש וסיים עוד מור"ם וכתב וז"ל ובמקום הפסד יש להתיר בכה"ג בשאר איסורים בכל ענין רק שיהא מעל"ע מזמן בישול האיסור יע"ש וא"כ אם בנ"ד שיש הפסד גדול אם מוכרו לגוי וגם הוא בדיעבד וגם שהוא ספק אם מעיקרא בישלו בכלים אלו סתם יינם יש להתיר בשופי מה שהוציא בדיעבד ומכאן ואילך אם בא להוציא לכתחילה יגעילם תחילה.

אלא דנשאר לנו להבין אם זה האיספריטו הוי דבר חריף כי בודאי כי אין ספק שהוא חזק הרבה והוי חריף וקי"ל דכל דבר שהוא חריף משוה ליה לבין יומו וכמ"ש מור"ם בהג"ה ביו"ד סי' צ"ה סעי' ה' יע"ש ועיין בתשו' שב יעקב חיו"ד סי' ל"ג הביאו הרב אשל אברהם ביו"ד סי' צ"ה סק"א וז"ל בתשו' שבות יעקב סי' ל"ג נשאל שנתבשל יין שרף בלי הכשר בכלי שבישלו בו יי"ש סתם יינם והתירו בדיעבד לפי שיין נפגם בכלי נחשת ובפרט שמרים וחורפיה לא מהני ביה להשביחו ע"ש ראיות חזקות ובלבד זאת סיים דבריו דבשעה שהתחיל להפליט ע"י (רתיכה) [רתיחה] אינו חריף כלל שלא נעשה י"ש עד אשר בשלו הרבה ומזיע הכיסוי ומשם נכנס לקנים עכ"ל וא"כ לנו לדעת אם זה האיספירטו ג"כ הוא נפגם כשנכנס בכלי נחשת כמו היין או לא גם כי ע"י הרתיחה מבטל החריפות או לא ועדיין צ"ע ועיין בטור ובב"י ובש"ע יו"ד סי' קל"ז ועמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סי' ב"ן וסי' קע"ו בענין יין ושכר אי מקרי דבר חריף יע"ש ועיין בס' עקרי הד"ט חיו"ד סי' י"ג אות ז' יע"ש.

כב

סימן כב

נשאלתי במי שהוא שותף עם גוים סוחרים והוכרחו ליקח שכר מיין סתם יינם כדי לשלוח דורון לאחד מאהוביו אם יכול הישראל שהוא שותף עמהם לתת מעות לקנות עמהם זה השכר העשוי מסתם יינם ולשלוח דורון לגוי.

תשובה קי"ל דאיסור סתם יינם אסור בהנאה גם בזה"ז כמ"ש מרן בש"ע יו"ד סי' קכ"ג ושכ"כ שם בב"י בשם הרשב"א דנהגו בארצות אלו לאסור וכ"כ בתשו' מוהריב"ל ח"א סי' ן' דס"ד ומקור ברוך סי' ל"ז ובס' כנה"ג ביו"ד סי' קכ"ד הגב"י אות י"ט וכ"כ מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סי' עק"ב וסי' קצ"ח דרע"ט ע"ב וח"ב בשיורי יו"ד סי' י"ט יע"ש ול"ד היין עצמו אלא גם השכר היוצא שהוא זיעה בעלמא נאסר בהנאה כסתם יינם עצמו כמו שהוכיח הריב"ש בתשו' סי' רנ"ה ומור"ם בהג"ה יו"ד שם. וא"כ שכר העשוי מסתם יינם אסור בהנאה ואין לישראל להיות חלק בו בין לקנותו בין ליתנו במתנה

ולכן יש לו לישראל להשמט שלא יהיה חלק בו כיון דקי"ל לענין לא תחנם דלא תתן להם מתנת חינם דאם הוא מכירו הו"ל כמוכרו לו דיש לו תשלום גמול אלעבר או על העתיד וק"ל.

כג

סימן כג

שאלה ראובן שהיה לו פועלים גויים בביתו ויהי היום נכנס א' מפועלי הגוים האלו בחדר אחת כדי לעשות מלאכתו בכותל והיה שם בחדר אצל הכותל חבית אחת קטנה מלאה מחומץ ולפתות שהשליכו לתוך חבית זו ונטל הגוי אותה חבית ונתנה למקום אחר כמו רחוק ד' אמות כדי לעשות מלאכתו בכותל וע"ז לשאול הגיע ראובן אם יכול לאכול מהכבושין הללו אם לאו.

תשובה הנה עיקרא דהאי מילתא איתא בע"ז כ"ט ע"ב תנן התם אלו דברים של נכרים אסורין ואיסורן איסור הנאה היין והחומץ של נכרי שהיה מתחילתו יין וכו' ובגמ' פשי' משום דאחמיץ פקע ליה איסוריה אמר ר"א הא אתא לאשמועינן חומץ שלנו ביד נכרי א"צ חותם בתוך חותם אי משום אינסוכי ל"מ ואי משום איחלוף כיון דאיכא חותם לא טרח ומזייף ע"כ והנה מפשט סוגייא זו נר' דחומץ של ישראל שנגע בו הגוי מותר בשתייה וכ"כ התו' שם וז"ל מכאן היה נר' להתיר חומץ שלנו במגע גוי וגם רבינו משולם התירו ור"ת הקפיד עליו ואמר כי אין אנו בקיאין בטיב חומץ כי מעשים בכל יום יש קורין אותו חומץ ויש קורין אותו יין וכו' עי"ש וכ"ן ג"כ דבשיטה הלזו דר' משו' קאי הרי"ף ז"ל מדסתם ולא פי' וכ"ן ג"כ ס' הר"ן ז"ל שהרי כתב וז"ל אלו דברים של גוים אסורין שהיה מתחי' יין ביד גוי לאפוקי היכא דזבן נכרי חומץ מישראל דתו לא מיתסר כלל אף על פי שבא לידו משום דלית ביה משום נסך דחומץ לא מנסכי ליה ואיסורא דיין אניסוך אסמכוהו ולפיכך כל שאין לחוש בו לניסוך לא מיתסר משום בנותיהם ומשו"ה אמרי' דיין מבושל לא מיתסר משום מגע גוי ע"כ הרי לך בפי' שכתב דתו לא מיתסר כלל דנ' דאפי' בשתייה מותר ואעג"ב דאיכא לפרושי ולו' דהא דכתב לא מיתסר היינו בחומץ ממש אליבא דכ"ע מ"מ כל כי האי הו"ל לפרושי ומה גם דאיהו גופיה בד' שאח"ז הביא ס' ר"ת הלזו ולא פי' ולא מידי נקיטינן מיהא דלדעת הרי"ף ז"ל כל שנקרא חומץ מותר כפשט סוגיין אכן הרא"ש והטור קיימי כשיטת ר"ת דהרי הרא"ש כתב בפ' אין מעמידין וז"ל מכאן משמע דחומץ לאו בר ניסוך הוא ואינו נאסר במגע גוי אך ישראל קדושים הם ונהגו בו איסור ור"ת כעס על רבינו משולם שהתיר במגע נכרי בחומץ של

ישראל וכן נוהגים לאוסרו ע"כ וכ"כ הטור בנו ביו"ד סי' קכ"ג אכן הרשב"א ז"ל נר' דפליג ע"ז דכתב דכל שמבעבע כששופכין אותו לארץ אז ודאי חומץ הוא ואינו נאסר במגע גוי וס' הרשב"א הלזו הביאה ג"כ הטור ז"ל ורי"ו והא"ח כ"י אלא דהטור ז"ל הביא ס' הרשב"א הלזו להלכה ולא למעשה (ורי"ו והא"ח ומרן בש"ע הביאוהו להלכה ולמעשה) וכמו שכ"כ מרן בב"י דתמה על הטור דלמה הביא דברי ר"ת באחרונה כנר' דר"ת אוסר אף במבעבע וע"ז לא נר' לו למרן לו' כן ממ"ש י"מ בשם ר"ת דלאחר י"ב חדש מותר וכיון שהותר מכללו אף אנו נאמר דבמבעבע מותר אף קודם לכן וכ"ש הוא שעברו עליו י"ב חדש ואינו מבעבע עכ"ל ונר' דכוונת מרן הוא לו' דלדעת ר"ת הא דבעינן בעבוע היינו דוקא קודם י"ב חדש אבל לאחר י"ב חדש אף שאינו מבעבע מותר לשתותו ומזה קשה דכפ"ז נמצא דהוי מחמיר יותר הרשב"א מר"ת דלס' הרשב"א לעולם צריך בעבוע ולס' ר"ת הא דבעינן בעבוע היינו דוקא קודם י"ב חדש אבל לאחר י"ב חדש אף בלא בעבוע הותר ואין נר' כן לא מדברי הרשב"א ולא מדברי הפו' ומה שנר' לו' בכוונת דברי מרן כי היכי דלא תקשה הוא דהא דכתב הרשב"א דבעינן בעבוע ה"ד לאחר ג' ימים דנעשה חומץ ונגע בו גוי ומספק"ל אי הוי חומץ גמור כדי להתירו או לא לזה כתב הרשב"א דאם עושה הבעבוע ודאי חומץ גמור הוא ומותר אבל אם אינו עושה הבעבוע עדיין לא נקרא חומץ ואסור וכ"ש אם עברו עליו י"ב חדש דאז ודאי היתר גמור הוא אף אם לא יבעבע זהו מה שנ"ל בכוונה דברי מרן כי היכי דלא תקשה זה שכתב וכ"ש הוא שעברו עליו י"ב חדש ואינו מבעבע

איך שיהיה נקיטינן לענין דינא דס' הרשב"א הלזו פסקוה להלכה ולמעשה רי"ו והא"ח ומרן בש"ע והלבוש והב"ח יצא לישע להרא"ש והטור ז"ל דאינהו נמי קיימי בס' הרשב"א ושכן דעת ר"ת לענין דינא אלא דמשום חומרא יתירא נהגו בו איסור וכתב וז"ל ונל"ו דנהי דבמבעבע היתר גמור הוא כי היכי דלא תיפוק מניה חורבא להתיר גם כשאינו חומץ גמור לפיכך סידר רבינו דבריו דנשמע מניה דאף במבעבע אסור והכי מוכח מדברי הרא"ש וכו' ובסו' דבריו כתב וז"ל אח"כ כתב הרא"ש דר"ת כעס על רבינו משולם שהתיר בסתם מגע גוי בחומץ דכיון דאין אנו בקיאין יש לאסור מדינא אפי' בדיעבד ואפי' את"ל דלא התיר (ר"ס) [ר"מ] אלא בחומץ גמור דמבעבע מ"מ כעס עליו למה התירו לכתחי' דנפיק מיניה חורבא להתיר אף בסתם חומץ עכ"ל. הרי לך ג"כ בפי' הב"ח דהרא"ש והטור ג"כ קיימי כס' הרשב"א וגם ר"ת קאי בשי' הלזו אף לפי דעת הרא"ש והטור

וחזה הוית למרן החבי"ב בהגה ט"ו אות ל"א שכתב וז"ל מכאן יש להתיר שלשיות שנגע בה הגוי וכמו כן חרדל שנגע בו הגוי וכו' גם של"ה בפ"ב דע"ז כתב דאותה מטעמת שאנו

עושים מאגוזים ופת ומערבין לתוכה דלאחר שנערב החומץ בתוכה אין במגע גוי כלום משום שאינו ניכר אבל המטעמים שאוכלין קודם סעודה שקורין אינסאלאד'ה מעשבים וחזרת ובצלים דנותנין בתוכה חומץ והוא בעין נ"ל שאסור במגע גוי כיון דהחומץ בעין ובימי חרפי ראיתי בקושטא שלא היו נזהרין בזה כללות העירה אמנם רבים מגדולי הדור היו נזהרין בזה ומאז והלאה חדלתי את עצמי לאכול מאינסאלאד'ה שנגע בה הגוי אם לא שלא היה בה (חומן) [חומץ] בעין כמו שרגילין רבים שאחר שמטבילין אותה בחומץ ושמן מריקין השמן והחומץ אל כלי אחר ונשאר האינסאלאדה נגובה מחומץ ושמן בעין וכו' יע"ש ובאות ן' כתב על מ"ש מרן וכן נ"ל להורות הלכה למעשה כתב וז"ל וכן דרכינו להורות הלכה למעשה להתיר מגע גוי בחומץ מבעבע והיינו דוקא כשהוא מבעבע גמור כמו שמעלה רתיחה זו אחר זו לא בעבוע חלש והבעבוע צריך להיות בקרקע לא קשה ולא רפה וכו' עי"ש והנה לכאורה נר' דהוי תרתי דסתרי אהדדי שהרי באות שקודם זה כתב דלעולם בחומץ שהוא בעין אפי' כי יש בתוכו דבר אחר אפי"ה צריך להרחיקו ממגע גוי ואם נגע אסור לאוכלו ונרא' דבכל מין חומץ קאי איסור זה ולא חילק בין מבעבע לאינו מבעבע ואילו באות שאח"ז כתב דנקיטינן להלכה כס' הרשב"א ושכן דרכו להורות וא"כ קשה מדידיה אדידיה אלא דאחר ההתבוננות ל"ק ול"מ והוא דהא דכתב באות הקודם שהיה נזהר לאכול האינסאלאד'ה מחומץ שנגע בה הגוי היינו באינסאלאדה דוקא כי כן דרך העולם דהאינסאלאדה אין אוכלין אותה מחומץ חזק אלא אדרבא עינינו הרואות בבני אדם שרוצים לאכול האינסאלאדה מבקשים שלא יהיה החומץ כ"כ חזק ואם הוא חזק משלכין לתוכו מים א"כ בחומץ כזה ודאי דצריך להזהר ממגע גוי לא כן בחומץ חזק העשוי לבישול או לכבוש לתוכו איזה דבר ודאי דאם מבעבע הותר וא"כ דון מינה ואוקי באתרין לנ"ד דכיון דכ"ע הכי נהוג דאין משליכין לתוך החומץ איזה דבר לכבוש אלא א"כ הוא חזק ביותר והוא ודאי מבעבע ודאי דהיתר גמור הוא ובר מן דין הרי כתב הריטב"א בשיטתו למס' ע"ז אחר דהביא ס' ר"ת בשם י"א דלאחר שנים עשר חדש נקרא חומץ כתב וז"ל והנכון כי משעה שנותנין אותו בכלי חומץ דשוב אין שותין אותו בתורת יין ע"כ הרי לך ברור מללו דהריטב"א הוא מקל דכיון שנתנו בתוך כלי חומץ יצא מכלל יין ואף על גב דבסוף דבריו כתב דשוב אין שותין אותו בתורת יין כנר' דהצריך דאליבא דכ"ע שלא ישתו בתורת יין זה נר' כונת דבריו אלא שכל שנתנו אותו בכלי חומץ יצא מתורת יין אף על גב דיש בני אדם ששותין אותו בטלה דעתם אצל כל אדם זה נ"ל לומר בכונת הריטב"א ז"ל:

ועוד יש להתיר בנ"ד דהעיקרא חומץ זה לא נעשה יין מעיקרו אלא דכשהדריכו הענבים השליכו הכל לתוך חבית אחת ולא נגע בו אלא עד שהריחו שהיה חומץ גמור וגם טעמו וראו שהיה חומץ גמור והיה ראוי להשליך לתוכו לפתות ואחר זה המשיכו ממנה חומץ כשיעור חבית אחת וגם שמרים השליכו לתוך חבית זה והלפתות ונרא' להביא ראיה לזה מדברי הגמ' דהא אמרו שם דהחומץ של נכרי שהיה מתחילתו יין אסורין נר' דוקא היכא שהיה מתחילתו יין הוא דאסור הא לאו הכי שהיה חומץ מעיקרו אפי' שהוא של נכרי לא והטעם כמ"ש כל הפוסקים דבעינן ראוי לניסוך אבל חומץ מעיקרא לא הוה חזי לניסוך וכמו שכן כתב הר"ן כמו שהבאתי בריש אמיר כ"ש כשהיה מתחילתו חומץ של ישראל דודאי אין בו משום ניסוך ואף על גב דיש לבע"ד לחלוק ולו' דאפי' בחומץ כזה אפי"ה לא בקיאינן וראיה לזה מדנקטו כל הפוסקים לישנא כלילא חומץ לאו בר ניסוך הוא דמשמע מיניה אפי' שלא היה יין מעיקרו מ"מ מצאתי סעד לדברי במ"ש להרב בני יעקב בסי' ג' שנשאל בישראל שהיה לוקח חומץ מן הנכרי כדי לצבוע בהן עורות ושאל ע"ז אי שפיר עביד או לא ושקיל וטרי הרב ז"ל בהאי דינא ומה שצריך לענייננו הוא מ"ש בדף קצ"א ע"א וז"ל עוד יש לערוך ס' אחר בנ"ד דדילמא חומץ זה לא נעשה עיקרו מיין אלא מבוסר והרי מצינו להתו' שכתבו ג"כ משם רבינו [משולם] (משואל) שרצה להתיר מי הבוסר דלאו יין מיקרי איברא דר"ת חלק ע"ז מ"מ הרי ר"ם דס"ל הכי גם הרשב"א וכו' נר' מדבריו דשנא ושנא בין כשהיה יין מעיקרו ונעשה חומץ להיכא שלא היה יין מעיקרו אלא דבעיקר דבריו נרא' דאיכא למשדי ביה נרגא והוא במ"ש להריטב"א ז"ל בחי' למס' ע"ז אחר שהביא פי' רש"י בפ' כל הגט כתב והלא אין בבוסר שם יין כלל ולא מיקרי יין נסיכם וליכא משום בנותיהן ומה ענין בוסר אצל יין ענבים שלא נתבשלו ע"כ נשמע מיניה דחומץ לחוד ומי בוסר לחוד:

ורגע אדבר במ"ש עוד להרב בני יעקב שם דק"צ ע"ד דהקש' להרב תוי"ט במה שרצה להליץ בעד רש"י כתב וז"ל וראיתי להרב בעל תוי"ט שכתב דהא דכתב רש"י ולא מיתסר בהנאה ולא כתב אף בשתייה מותר דכיון דאיכא פלוגתא בין ר"ת לר"ם אי חומץ או לא לא רצו להתירו אף בשתיה ולהכניס עצמו בספק זה ואין זה תירוץ מספיק שהרי האוסרים אף בהנאה אסרוהו מטעמא דאין אנו בקיאין בטיב חומץ וא"כ למה זה כתב רש"י דלא מיתסר בהנאה ע"כ ואחרי המ"ר לא זכיתי להבין דבריו דמי זה אמר דלדעת ר"ת אסור בהנאה אדרבא מצינו לאידך גיסא שהרי הכנה"ג בהגה"ט אות י"א כתב וז"ל נ"ל דאפי' למ"ד דאפי' בזה"ז מגע גוי ביינו של ישראל אוסר בהנאה ה"מ יין גמור אבל חומץ אחר ג' או בוסר אף על גב דנקיטינן לחומרא להחמיר כס' ר"ת וכמ"ש רבינו ב"י

ה"ד בשתייה אבל בהנאה מותר דהבו דלא לוסיף עליה וכו' ובסוף דבריו כתב דכ"ש אם נגע גוי בחומץ שלנו והוא מבעבע דאפי' למאן דמחמיר במבעבע בהנאה מותר וזה פשוט בעיני ע"כ וס' הלזה הביאה ג"כ הרב ערוך השלחן חיו"ד בסי' קכ"ג יע"ש הרי לך בפי' דכתב הרב כנה"ג דאפי' למאן דמחמיר בהנאה מותר ואין מי שיחלוק ע"ז וא"כ יפה כתב התוי"ט דלזה כתב רש"י ז"ל דלא מיתסר בהנא' משום דהוי אליבא דכ"ע. אלא דזה יש להרגיש על מרן החבי"ב ואיך לא נסתייע מדברי רש"י ז"ל דגם מדברי הב"ח (רכתב) [דכתב] דאפי' לדעת ר"ת מבעבע מדינא היתר גמור הוא אלא דמשום חומרא יתירה נהגו בה איסור והשתא כיון דמדינא היתר גמור הוא אפי' לשתייה ומשום חומרא יתירה הוא דנהגו בו איסור מהיכא תיתי לאוסרו בהנאה. איך שיהיה נקיטינן דאפי' למאן דמחמיר בהנא' הותר דלא כהרב בני יעקב ז"ל וכעת צ"י:

המורם מכל האמור דבמבעבע אליבא דרובא דרבוותא היתר גמור וכמו שכ"כ הכנה"ג דהכי נקיטינן ואף לדעת הרא"ש והטור כפי דברי הב"ח אלא דמשום חומרא נהגו בו איסור וא"כ בנ"ד דסדנא דארעא הוא דאין משליכין הלפתות אל תוך החומץ אלא א"כ הוא חזק ביותר וגם קודם לכן אכלו מזה הלפתות ואמרו שהיה חזק ביותר ודאי דהיתר גמור הוא ומה גם בהצטרף סעי' אחר דנ"ד מעיקרא לא היה אלא חומץ ודאי דכגון דא מותר בשתייה ועיין להשו"ג ז"ל מ"ש בזה ומה שיש להעיר על דבריו ולפי שאין הפנאי מסכים עמי איני מאריך בזה:

אלא דעדיין יש לבע"ד לחלוק ולומר דהשתא מיהא דנתקלקל החומץ ואינו מבעבע חזרנו לדין דלס' ר"ת ואף לדעת הרשב"א ז"ל אסור דהא לא התירו הרשב"א ומרן וכל הפוסקים ז"ל אלא דבמבעבע בעת המגע גוי אבל השתא מיהא דנתקלקל מחמת הלפתות ודאי דאסור אי לזאת אנא דאמרי דאפי"ה מותר ואמינא לה מכח ס"ס ספק אם ידע הגוי שהיה בתוכו חומץ דהא ביין ממש אם לא ידע הגוי שהיה בתוכו יין מותר כמו שפסק מרן בש"ע סי' קכ"ה וז"ל ואם הוא שלא בכונה שלא ידע שהוא יין הכל מותר אפי' בשתייה ע"כ ודין זה הוא מוסכם מכל הפוסקים הלא המה הרי"ף והרמב"ם בפי"ב מהל' מ"א והרא"ש והטור והסמ"ג לאוין קמ"ח וריו"ז נתיב י"ז וכיון דלכל הני רבוואתא הכי ס"ל ודאי דהכי נקיטינן ועיין למב"י והשתא אי בכשנגע הגוי ביין בעצמו אמרו דכיון דשלא בכונה מותר אף בשתייה כ"ש היכא דלא נגע ביין בעצמו שהוא ע"י דבר אחר ודאי דמותר ואף את"ל דהגוי ידע שהיה שם חומץ מכח מה שהריח שאפשר שהריח ואינו בודאי כיון שהחבית סתומה אפי"ה יש להתירו מהא דפסק הרמב"ם בפי"ב מה' מ"א ה"ב הגביה ולא שכשך ולא נגע מותר ופסקו מרן בש"ע סי' קכ"ד ס"ק י"ח וכתב מרן

בב"י זה פשוט מההיא דפ' הניזקין דקאמר מדאגביהי קנייה מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך ע"כ:

מ"מ נקיטינן לעיקר דינא דאף אם הגביהו לא עשה ולא כלום א"כ דון מינה לנ"ד דאף אם ידע הגוי שהוא יין כיון דלא נגע ביין עצמו מותר אף בשתיה וכ"כ השו"ג סי' קכ"ד ס"ק נ"ו קנצי למלין דנר' דהלפתות הללו היתר גמור לאכלן כמ"ש מכל הני ספקי ועיין להר' שער המלך בפי"א מס' מ"א דהעלה להתיר מכח ס"ס ועיין להגאון מרן זקני בס' חקל תפוחין בחיו"ד ח"א סי' קל"ז את זה עלתה במצודתי לפי מעוט שכלי אם יעלה לרצון לפני עט"ר מו"ר אבינו רועינו תפארת ישראל חסידא קדישא כה"ר לי מרן מלכא רבי חמא נר"ו חיים עד העולם אם כה יאמר יפה כוונת' ישמח לבי גם אני המאוכלות הפנימיות. ואם כה יאמר לא כיונת אל האמת ולא יפה אמרת דברי אלה ליבטלו ולהוו כעפרא דארעא ויבואו בתחתיות ואחלה פ"ק נא גיבור להשיבני דבר תשו' ניצחת את כל ונוכחת יפשא"ק על הן הן ועל לאו לאו ומפטרנא מניה דמר ניהו רבה נר"ו כעבדא קמיה מאריה עד שיתפקקו כל חוליות. הלא כה דברי אנכי תולעת עבדו ובנו ותלמידו נאם החותם ביום ט"ו לח' שב"ט בס' וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלם כ"ד יושב ומצפה רחמי האל

הצעיר

נסים ן' ציון ג'וקריאל

ס"ט

וזאת תשובתי חזי הוית להאי צורבא מרבנן. גבר חכם בעוז בקי בטרפיות כרבי יוחנן. חתני הנחמד זית רענן. החכם השלם והכולל עצום ורב ונז"י מבני ציון היקרים הי"ו ויאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים שנים כתקנן. דשרטט וכתב פסקא דדינא ואסף ס' הפוסקים בקומתן ובצביונן. ישמח חיים כי עדות ה' נאמנה דאנא מוקר רבנן. דהיה שכרי חתן מרבנן. דהיד כותבת ובתורה התבונן. יהא רעוה וצאצאיו כמוהו הילדים אשר חנן. אכי"ר. ולהיותי טרוד הרבה לא אוכל לבא בדרך ארוכה כ"א ריש מילין ואען ואומר דמלתא כדנא נפתח בגדולים ראשונים וגם את האחרונים דהרב ש"ב בסי' קכ"ג כתב דכרתי ולפתות הכבושים בחומץ שנגע בהם הגוי אסורים ב"ד סי' ס"ה בשם הפמ"א והרב נ"ש ומוהר"י קוב"ו יע"ש והרב עה"ד ביו"ד סי' י"ג אות ג' הביא מתשו' בע"ח סי' קס"ט על הקישואין שכובשין במים שקורין קוליס אין טרושי הכל תלוי לפי מנהג המקום דאם נוהגין לערב חומץ במים או מי בוסר להקהותם יש לחוש ואם אין מנהגן לערב החומץ בהם או מי בוסר מותר ואפשר ג"כ להתיר בהפסד מרובה משום דאף אם נותנין בהם

חומץ מעט הוא ומין בשאינו מינו בטל בס' כדאיתא בסי' קל"ד ע"כ ואין זה ענין לנ"ד כי החומץ הוא מסתם יינם אך בחומץ מיין שלנו ונגע הגוי בטרושי מחומץ לפי דברי הרב ש"ב הללו אסורין והרב זכ"ל במע' נו"ן על סי' קכ"ג אסף איש טהור מערכה לקראת מערכה כאשר עיניך תחזנה משרים על הסאלאטה דרבו המקילין. וכבר ראיתי לגדול הדור האחרון הרב ת"ת אדם ז"ל ביו"ד סי' ל"ב שעמד בפרטות על הענין החומץ והביא מהרא"ש והריטב"א להקל בחומץ שנגע הגוי ושוב אייתיה בידיה מהרב שבות יעקב סי' ס"ב והלקט הקמח משם הרדב"ז וסיים אלא דכבר הדבר ברור להיתר וא"ץ להאריך ע"כ ושם בסי' ל' מונה ואזיל כמה חלוקי דינים בנוגע הגוי על כונה אחרת דמשם אתה תבאר להקל בנדון כזה דאיכא פסידא ועוד לו שם בסי' כ"ט מה שהאריך בזה ותרוה צמאונך האל ברחמיו יזכנו לכוין לאמיתה של תורה בלי שום מכשול אכי"ר.

כד

סימן כד

ישאלוני משפטי צדק אם מותר לקוץ אילן מאכל כדי להרחיב את ביתו לבנות באותו מקום ואת"ל דאסור אי מותר לעוקרו משם בשרשיו ולנוטעו במקום אחר ואת"ל דגם זה אסור אי מותר למוכרו לגוי ע"מ שיעקרנו מאותו מקום ויניחנו במקום אחר ויגדלנו על כל אלין דוו"ו יורינו כדת מה לעשות תשובה מחיים ואעז ואומר בקצירת האומר הנה מסוגייא דב"ק פ' החובל צ"א נראה דמעולה בדמים מותר לקוץ אילני מאכל וליכא איסור משום בל (תשחיש) [תשחית] יע"ש והרא"ש בפסקיו שם כתב וכן אם היה צריך למקומו נראה דמותר יע"ש וכ"כ ריב"ה שם בקיצור פסקי הרא"ש וז"ל ואם הוא מעולה בדמים או צריך למקומו מותר יע"ש. וכ"כ הרא"ש בתשו' בשמים ראש סי' של"ד שנשאל על זה וכתב וז"ל אבל הא דהכא נראה לי דמותר כי הרמב"ם בהלכות מלכים דעיקר איסורו דוקא דרך (השחטה) [השחתה] ואפשר דצריך למקומו לא מיקרי דרך השחתא וכ"כ ריו"ו בס' משרים נתיב ל"א ח"ב דבצריך למקומו מותר יע"ש וכ"כ בס' הזכרון שם ס"ו פ' החובל דבצריך למקומו מותר וכ"פ הרט"ז ביו"ד סי' קי"ו ס"ק וי"ו הלכה למעשה וכתב וז"ל ומזה התרתי לאחד שהיה לו קרקע עם אילנות לקוץ האילנות אעפ"י שיש בהם פירות כדי לבנות בית דירה עליה עכ"ל גם מורינו הרב הגדול בס' כנה"ג ביו"ד סי' קי"ז הגב"י אות ל"א שכתב וז"ל וכתב שם הרא"ש וכן אם היה צריך למקומו מותר ועל זה סמכו עכשיו שקוצצים אילנות שעושים פירות כדי לבנות שם בית דירה עכ"ל וכ"ן דעת הרב מוהר"י באסאן סי' ק"א והרב חוות יאיר סי' קנ"ה יע"ש אלא שהם הצריכו שצריך

שיהיה לצורך מקומו לבנין בית דירה דוקא משא"כ להרחיב חצרו לצורך טיול לנויי ולהאיר יותר לא יע"ש גם הרב שבות יעקב ח"א סי' קט"ן מסכים לזה וכ"כ הרב זרע אמת ח"ב חיו"ד סי' ל"ג יע"ש אלא שראיתי להרב בית יעקב סי' ק"ס דהביא שהוא מחלוקת בזה דלדעת התוס' בב"ב פ' לא יחפור כ"ו פליגי על הרא"ש דאפי' לצורך מקומו אסור יע"ש וכבר עמדו ע"ד הרב שבות יעקב שם בח"א סי' קט"ן והרב מקור ברוך ק"ק סי' ח' והרב חיד"א בס' חיים שאל ח"א סי' כ"ב וסי' כ"ג ודחו דברי הרב ב"י דאין התוס' חלוקים על הרא"ש בזה ואין כאן מחלוקת כלל ועיין להרב שאלת יעבץ ח"א סי' נ"א יע"ש.

איברא דנמצא כתוב בצואות רבינו יאודה החסיד ז"ל סי' ג"ן וז"ל אילן העושה פירות אין לקוץ אותו ע"כ והנראה ודאי כי עיקר הצואה היא אפילו במקום שהדין נותן דמותר עכ"ז אין לחוש וכמ"ש הרב חיד"א ז"ל שם בסס"י כ"ג דל"א ע"ב שע"ד הצואה הלזו כתב וז"ל ויש לצדד בזה דכוונתו דהגם דמותר מן הדין לא יקוץ כמו שרוב הצואות הם דברים המותרים לפום דינא ועל קצתם אין העולם חוששים כלל עכ"ל ואנן בדידן ראינו להחמיר בכל צואות רבינו יאודה החסיד ז"ל כי העובר עליהם לא ינקה ממיתה ועוני ח"ו וא"כ הוא גם בזאת הצואה ראוי לנו להחמיר דחמירא סכנתא מאיסורא ולכן הטוב והישר הוא מ"ש הרב שאלת יעבץ ז"ל שם בתשו' דלרוחא דמילתא יקוץ אותו על ידי גוי יע"ש אלא דכפי הנראה פשט דברי הסה"ח כי לא יש היתר אפי' ע"י גוי ועיין מ"ש הרא"ש בתשו' בשמים ראש בסי' הנז"ל והיותר נראה מ"ש הרב שאלת יעבץ דאם כשעוקרין הגפן היא חיה ונטעי לה במקום אחר אין כאן בית מיחוש וכ"כ בתשו' שבות יעקב שם בח"א סי' קט"ן יע"ש ולזה הסכים הרב חיד"א ז"ל בס' חיים שאל ח"א סו' סי' כ"ג וכתב וז"ל כלל העולה דיכול ראובן לעקור האילן ממקומו ולנוטעו במקום אחר ויזהר להביא גוים אומנים ויחפרו את הארץ היטב כל הנצרך להוציא שרשיו בשלימות ותכף לנטעה במקום אחר וליעביד ליה כי היכי דנחיה יע"ש ואנכי אומר כי אחרי שיודע בודאי כשמוציא האילן ממקומו לנוטעו במקום אחר שהוא חי אזי יעשה זה אבל אם יש לו ספק שמא אינו חי לא יכנס (בשפק) [בספק] גם באופן זה ואפילו אם ימכור האילן לגוי בלי עורמה והגוי יקחנו ע"מ לשותלו במקום אחר ולהשגיח עליו כדי שלא ימות לחפור את הארץ ולהוציא כל שרשיו ולנוטעו תכף עכ"ז אם ח"ו לא יחיה בנוטעו במקום אחר אין להכניס בספק סכנה ושומר נפשו ירחק ממנו והביטה וראה בגליון הזוה"ק ס' קדושים דפ"א ע"א ובמה שרשמתי בקונטריס גנזי חיים מע' ב' בעזר אל חי וקיים.

כה

סימן כה

אשפוך לפניו שיחי במי שנפלה ביתו לגמרי או שנשרף אם יש לחוש לצואת ר"י החסיד שלא לסתום החלונות שהיו פתוחות מקודם לסוגרן ולפתוח במקום אחר יורינו המורה ושכמ"ה.

תשובה אמת שמדברי הרב ר"י החסיד בצואותיו סי' כ"ג שכתב וז"ל לא יסתום אדם חלון ופתח לגמרי שלא יזיקו השדים כי דרכן לצאת בו אלא ינקוב נקב קטן בו יע"ש מזה הלשון מורה דדוקא כשהוא בא לעשות מעשה לסתום אבל כשנפלה מאליה או נשרפה שנפרץ לגמרי הרי קי"ל דנפל אזדא ליה ופנים חדשות באו לכאן וע"ד שכתבו הראשונים גבי קונם לבית זה שאיני נכנס וכו' והראיה שהביאו ממ"ש אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זאת אינן באים וכו' יע"ש. איברא שראיתי בסה"ח סי' תס"א שכתוב וז"ל יש דברים שהם כדרכי האמורי ואעפ"כ מותר כגון אדם ששיבר בית ישן ובונה בית חדש באותו מקום או חדר יש לחדרים בבית להזהר שלא ישנו החדש מן הישן בפתחים ובחלונות אלא יכוונו לעשות בחדש כמו בישן ולא ישנו ואם לאו יהא להם סכנה בחייהם מפני הממונים שדים או מלאכים והכל בספר הכבוד עכ"ל הרי דאע"ג ששיבר בית ישן ונפל הבנין עכ"ז קא מזהר שלא ישנו החלונות והפתחים מכמות שהיו בבנין הישן והיה מקום לחלק בזה דשמא יש חילוק בין כשהאדם הורס הבנין הישן לעשותו מחדש לנפל מאליו או נשרף ועדיין צ"י וכיוצא בזה הוה עובדא דשואלי'ם הלכו דרוצים לעשות מה שהיה חלול תחת הביה"כ שהיה שם מרתף אחד עם פתח וחלונות מאבני גזית שבשריפה לא נהרס ולא נשתנה ורוצים למלאותו כל החלל המרתף הלזה בעפר ולעשות קרקע עולם וממילא הם נסתמים הפתח וכל החלונות אם מותר לעשות דבר זה משום צואת הרב רבינו יאודה החסיד ז"ל או לא.

ונראה לע"ד דאסור לעשות כן דחמירא סכנתא מאיסורא ובפירוש כתוב בצואת ר"י החסיד סי' כ"ג וז"ל לא יסתום אדם חלון ופתח לגמרי שלא יזיקו השדים כי דרכן לצאת בו אלא ינקוב נקב קטן בו יע"ש הרי דאיכא משום סכנה שיזיקו השדים שנסתם מקום שהיו נכנסים ויוצאים בו וצריך לעשות נקב קטן וכן נהגו כשסותמים איזה פתח או חלון שמניחים נקב קטן והיינו כדי להכנס ולצאת בו וכאן בנ"ד כיון שממלא כל חללו עפר והרי הוא סותם כל הפתח וכל החלונות לא נשאר מקום לא להכנס ולא לצאת ולחלק בזה ולומר דהא דבעינן נקב קטן היינו כשנשאר המקום עצמו פנוי במקומו כדקאי קאי אלא שסתם החלון לבד אז צריך נקב קטן כדי ליכנס ולצאת אבל בשמילא כל החלל עפר

וביטל המקום פנוי לגמרי דליכא בו שום שמוש עוד אה"נ דמותר לעשות שהחלונות והפתחים הם נסתמים מאליהם דבר זה צריכא רבה ומי עלה שמים וירד וידע אם בכה"ג ליכא למיחש או לא ופירוקא לסכנתא לא עבדינן וכל מה דאתה יכול להרבות ספיקות וס"ס במקום סכנה אזלי' לחומרא וכמ"ש הפוסקי' ז"ל וכמ"ש במ"א וגם מי יימר אם החלל שהוא מקום בית או מרתף וכיוצא שהיו נכנסים בתוכו כי לא יקפידו על ביטול המקום.

ועוד נראה להביא ראיה לאסור ממ"ש בסה"ח סי' תס"א כנז"ל יש כדרכי האמורי ואעפ"כ מותר כגון אדם ששיבר בית ישן ובונה בית חדש באותו מקום וכו' יש ליזהר שלא יש(ב)[נ]ו החדש מן הישן בפתחים ובחלונות אלא יכוונו לעשות בחדש כמו בישן ולא ישנו ואם לאו יהא להם סכנה בחייהם מפני הממונים שדים או מלאכים והכל בספר הכבוד עכ"ל והרי הדברים ק"ו ומה כשנהרס הבנין לגמרי ובא לבנותו מחדש צריך לעשות בבנין חדש כמו בישן כ"ש כשנשאר כמות שהוא בבניינו ובא לסתום החלונות והפתחים דודאי אסור משום סכנה.

ואין מקום להתיר משום דבר מצוה שהוא בנין ביה"כ כאשר ראיתי להרב שאלת יעבץ ח"א סי' מ"ו שרצה להתיר בקציצת האילן לצורך הרחבת ביה"כ משום שומר מצוה לא ידע דבר רע מלבד שמצינו חולקים על זה וכמ"ש בעניותי בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סי' מ"ב. גם ראיתי להרב"ד ז"ל בתשו' חיו"ד סי' נ"ו שהתיר לנתוץ תנור וכירים לעשות בית ת"ת דרבים דרצה להתיר משום מצוה והרב צרור הכסף דחה ראיותיו בחיו"ד סי' וי"ו ואסר וכתב שם דהרב"ד התיר הלכה למעשה ובתוך ל' נפטר ע"ה ההוא רח"ל יע"ש:

וגם הרב יוסף אומץ סי' ל"ז אסר לסתום חלונות אפי' מביה"כ והכריע דגם בביה"כ איכא משום סכנת מזיקין יע"ש ולעד"ן דכפי דברי הרב סה"ח סי' תס"א שכתב דאיכא סכנה משום שדים ומלאכים ומלאכים סתם קאמר ואפי' שהם מלאכים קדושים ובודאי דבביה"כ שכיחי מלאכים קדושים וגם לאידך גיסא יש לומר ג"כ דכל שהוא תחת הביה"כ אין שם קדושת ביה"כ וסביב רשעים יתהלכון כמ"ש הרב יוסף אומץ שם בהך תשו' וז"ל ואמרו המקובלים דבכל מקום קדושה סביב רשעים יתהלכון רחוק ד' אמות שסט"א שואבת איזה ניצוצי קדושה וידעתי עניינים נוראים בזה וא"כ יש לחוש ועוד יש לחלק בין סט"א למזיקין וכו' יע"ש:

ודוגמא לזה השבתי לשואלי דבר במי שיש לו בתוך ביתו כירה אחת שבנויה לשים בה יורה להחם חמין לכבס הבגדים ובנה הצינור העולה העשן למעלה למעלה יותר מעשר קומות ושוב אחר כמה שנים ראה שהיא גבוה ביותר ובנויה אבני גזית ומתיירא שמא

מחמת גובה יפול ורוצה למעטה להשפיל הצינור שיהיה נמוך ולהסיר קצת מאבנים ולבנים שלה אם יש בזה בית מיחוש מצואת רבינו יאודה החסיד ז"ל סי' ח"ן שכתוב וז"ל לא יתוץ אדם תנור וכירים שאופים בו להשתמש באותו מקום אלא יניח אותו לתקן שנית כי סכנה גדולה כל עושה אלה עכ"ל. ונראה לע"ד דכגון דא שסותר הצינור שהוא ארוך וגבוה מאד להשפיל קצת כי בלא"ה אינו משתמש באותו מקום לשום דבר שאינו ראוי לשימוש באותו מקום כי בלא"ה הוא פנוי ונשאר פתוח למעל' ואינו נסתם שום דבר ואין זה תנור וכירים עצמן נראה דאין מקום לחוש בזה כלל. וכזאת וכזאת הוה עובדא במי שרוצה לשנות פתח התנור שלו להופכו מצד זה לצד אחר ולסתום פתחו שבצד שהיה בו מתחילה ולפתוח מצד אחר אם יש חשש משום צוואת ר"י החסיד או לא. והנה בצוואת ר"י החסיד ז"ל בסי' כ"ג כנז"ל לא יסתום אדם חלון או פתח לגמרי שלא יזיקו השדים כי דרכן לצאת בו אלא ינקוב נקב קטן בו עכ"ל. וא"כ אם בכה"ג יש לומר גבי פתח התנור שלא יסתום לגמרי יען אפשר שדרכן לצאת בו ואם יש מקום לחלק בין חלון לפתח ותנור כעת אין בידי לחלק בכך והנראה לומר בזה שיכול לשנות לעשות פתח התנור לצד אחר ובמקום אשר היה הפתח יעשה נקב קטן ויקבע בו דלת קטן של ברזל לפתוח ולסגור וכן נעשה מעשה כמה פעמים ובעת שמשים האש בתנור סוגרים הפתח הקטן ואחר כך פותחין אותו. ושמעתי דזה שנים רבות דשאלו את פי צדיק הרב המובהק כמוהרי"ט דאנון ז"ל בע"ס כבוד יום טוב וההוא אמר דאין לעשות כן כי ע"כ ראוי להחמיר אם לא בעשיית נקב ויהיה סתום בעת ההסקה ואח"כ יהיה פתוח דחמירא סכנתא:

עוד נשאלתי בזה במי שהיה התנור גדול יתר מאד ורוצה לקצרו ולעשותו יותר קטן ולהיות מרחיב המקום מן הצדדים להיות פנוי ומרחב אי מותר בכה"ג או לא. ואען ואומר כי אם זה שבא להקטין התנור ולהשאר מקום רחב מן הצדדים להשתמש בו יהיה לשימוש ממש באותו מקום בודאי דבכה"ג אין צריך לפנים כי אין לעשות כן אלא אפי' אם ישאר המקום פנוי כדי שירחיב המקום בכל אופן שיהיה שמבטל תשמיש התנור להיות פנוי ולהשתמש עכ"פ בדרך הילוכו או לאויר ומסתמות דברי הרב ספר החסידים הנז"ל שכתב לא יתוץ תנור וכיריים נראה דאין היתר כלל:

כו

סימן כו

ידבר פי על מעשה שהיה כך היה כי הלכו איזה ישראלים ביום אידם של גויים עם גדול השררה שלהם הנקרא קונסול לבית ע"ז שלהם כדי ללוותו ונכנסו תוך בית ע"ז שלהם אם יש איסור בדבר ואת"ל דאסור מאי תקנתייהו שכבר נכנסו בתוכה יורינו המורה הדין מה לעשות בהם ושכמ"ה.

תשובה הנה פשיטא ודאי דאסור ליכנס לתוך בית ע"ז שלהם הנקרא אינגליז'א שעושים הכומרים עבודתם לע"ז בתוך אותה הבית וכמ"ש בפ"ק דע"ז י"ט ע"א ע"פ ורחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה שדרשו שם רחק מעליה דרכך זו מינות והרשות ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה ובילקוט משלי סי' ה' ע"פ זה גריס במקום מינות אפיקורוסות יע"ש ואם מינות והאפיקורוסות אסרה תורה וצריך להתרחק ממנה כ"ש ע"ז עצמה דחמירה טפי ואף על גב דמצינו בגמ' בע"ז שם ז"ך ע"ב דאדרבה מינות חמיר טפי מע"ז מ"מ להכנס אסור וכן מוכח בהדייא ממ"ש שם בגמ' ר"ח ורבי יונתן הוו אזלי באורחא מטו להני תרי שבילי חד פצי אפתחא דע"ז וחד פצי אפתחא דבי זונות א"ל חד לחבריה ניזיל אפתחא דע"ז דנכיס יצריה א"ל אידך ניזיל אפתחא דבי זונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא וכו' ופירש"י פצי אפתחא דע"ז פתוח לפתח ע"ז כמו פצו עליך פיהם יע"ש דנראה ודאי דהשביל עצמו אחד היה פתוח לפתח ע"ז והיו עוברים לפני פתח ע"ז ולא היה שהיו נכנסים לתוך ע"ז ועכ"ז הכריעו שלא לעבור באותו שביל שהיה פתח ע"ז פתוח לאותו שביל דאסור ומכ"ש דאסור ליכנס לתוך בית שיש בה ע"ז וכ"כ התוס' בהדייא שם בע"ב בד"ה ניזיל אפתחא דבי זונות וז"ל מכאן יש ללמוד שדרך להרחיק מפתח ע"ז כל מה שיכול מדכתיב אל תקרב אל פתח ביתה ומוקמינן לעיל בע"ז שהרי היה רוצה ללכת יותר אפתחא דבי זונות יע"ש הרי דיש ליזהר מליקרב לפתח ע"ז ועניין ריחוק זה הוא ד' אמות וכמ"ש בגמ' לעיל וכמה אמר ר"ח ד' אמות וכן פסק הטור ומרן בש"ע ז"ל יו"ד רס"י ק"ן וז"ל מצוה להתרחק מדרך אלילים ד"א יע"ש ואם אזהרה זו שמענו מרז"ל שלא לקרב לפתח פתוח לע"ז וצריך הרחקה ממנה ד"א כ"ש ליכנס לתוך בית ע"ז כי בודאי אסור ומה שיש לעמוד בדברי התו' אלו במ"ש ומוקמינן לעיל בע"ז שהרי מבואר בגמ' לעיל דקדריש אל תקרב אל פתח ביתה בזנות ולא בע"ז כבר עמדו בזה בס' רצוף אהבה שם בסוג' זאת ע"ד התו' ובס' מקראי קדש דס"ו ע"ב ובס' בארות המים דכ"ג ע"ד יע"ש

ועוד נראה להביא ראייה ממ"ש בעירובין דח"י ע"ב אחורי אשה ולא אחורי ע"ז ופרש"י ולא אחורי ע"ז שמא ימשך אחריה וכתיב הרחק מעליה דרכך ואמרינן בע"ז ח"י זה אפיקורוסות יע"ש ואם לילך אחריה אסור כ"ש ליכנס בתוך בית של ע"ז. ועוד נראה להוכיח דאסור ממ"ש שם בע"ז י"ב ע"א ת"ר עיר שיש בה ע"ז אסור ליכנס לתוכה ופרש"י אסור ליכנס לתוכה משום חשד דאמרי איהו נמי אזיל למפלח יע"ש וכן נראה מפי' הר"ן בהלכות שם שפי' אסור לילך שם מפני שנראה כמהלך שם לעובדה יע"ש ואם בעיר שיש בה ע"ז חשו חז"ל לחשדא כ"ש כשנכנס לתוך בית ע"ז וביום אידם ועם הגוים ביחד שנכנסים לעבוד ע"ז כי בודאי הגמור דאסור ועם שחילקו בירוש' למי שאינו בן עיר לכשהוא בן עיר שהיה חוץ לעיר והולך לביתו וכמ"ש הרא"ש והשה"ג ז"ל סביב הרי"ף ז"ל שם כיע"ש. מ"מ נראה דבנ"ד שהוא ליכנס לתוך בית ע"ז ממש אין חילוק בדבר ובכל גוונא אסור.

ונראה להביא ראייה לדברינו אלא לאסור ליכנס לתוך בית ע"ז (ממש) [ממה] שמצינו איסור ליכנס בעיר שיש בה ע"ז דודאי אסור במכ"ש שכ"כ בהדייא הרמב"ם ז"ל בפה"מ שם בפ"ק דע"ז על מתני' הלזו ז"ל לפי שאסור ליכנס בעיר שיש בה ע"ז כ"ש לדור בה וכו' ולפיכך יוודע לך שכל עיר של אומה שיש להם ע"ז בלא ספק אותה העיר אסור לעבור בה בכוונה וכ"ש לדור בה אבל אנחנו תחת ידיהם בעונותינו ושוכנים בארצם אנוסים ונתקיים בנו מה שנאמר ועבדתם אלהים אחרים מעשה ידי אדם עץ ואבן ואם העיר דינה כן ק"ו דאם בית ע"ז שהוא אסור לנו כמעט לראותו וכ"ש ליכנס בו עכ"ל וכ"כ הש"ך ביו"ד סי' קמ"ט סק"א יע"ש והטור ז"ל כתב שם ביו"ד סי' קמ"ט וכ"ש שאסור ליכנס לעולם לחצר גויים אפילו לדבר עם אחד מהם וכו' ע"ש ור"ל אפילו אינו יום אידם וכ"כ הרב הפרישה ז"ל דהוא פשוט וכ"כ בשיירי ברכה יע"ש וגם הרשב"א ז"ל כתב לאסור בכה"ג דנ"ד וכמ"ש השה"ג שם סביב הרי"ף ז"ל בפ"ק דע"ז וז"ל ומשום הך טעמא דחשדא אפילו ישראל הדר בעיר שיש בה ע"ז אסור לילך לרחוב שע"ז בתוכה אם אין אותו רחוב פתוח לשווקים אחרים דנראה כהולך שם לעובדה וכ"ש שאסור ליכנס לחצר ע"ז אפילו לדבר עם אחד מהם ואפשר אפילו על עיסקי רבים ואפילו על פקוח נפש אסור ליכנס שם כדאמרינן גבי מעיין המושך מים בפני ע"ז שלא ישתה אפילו מאית אי לא שתי ע"כ ועי' במילס ע"פ אלי אלי ע"ש ובס' אור החמה ז"ל ר"ס צו דל"א ע"א כ' וז"ל מאן דמסאב גרמיה שמטמא עצמו במיני עבירות וכן בהיותו עוסק בספרי המינים וכיוצא והיותו נכנס לבתי ע"ז או המופקרות וכיוצא שמיד כח הזנות או רוח המינות מתלווה אליו ואף אם לא יפיק רצונו לפחות יטמא עצמו ובכלל זה השואלים למכשפים

והרואים מתי גוים בגילוי פנים והמשחקים בלייצנות וכיוצא באלו כל אלו מושכים עליהם טומאה יע"ש ועיין בב"ר ורש"י ז"ל פ' תולדות ע"פ ויתרוצצו הבנים בקרבה וכו' כשהיתה עוברת על פתחי ע"ז וכו' ומ"ש בס' מלאכת הקדש ז"ל יע"ש ויאירו עיניך בדברות קדשו ועיין שיורי ברכה סי' קמ"ב ודוק וכתב בסה"ח ז"ל סי' תל"ה במי שנכנס לבית ע"ז שלהם שיש להתענות בכל שנה ביום שנכנס יע"ש ועיין עוד בס' החסידים סי' תתשנ"ז שכתב אין ליכנס בבית ע"ז שנאמר גבי אליעזר ואנכי פניתי הבית ומה שהיה יעקב בבית לבן לא נכנס באהלו יע"ש ועיין בס' מגיד משרים ז"ל ס' בחקתי שיש אזהרה שלא ליכנס לטיק'י ע"ש ואל תקשי לך ממה שכתב בס' אורחות חיים ז"ל בה' ברכות סי' ס"ו שכתב וז"ל הנכנס בבית ע"ז אומר אשרי שישלם לכם גמולכם שמע צעקתם אומר זובח לאלהים יחורם יצא ממנה אשרי שיאחז ונפץ עכ"ל. אפשר לומר שהוא כשנכנס באונס על דרך שכתב הרא"ש ז"ל כלל י"ט סי' טו"ב שהנכנס לבית ע"ז כדי להנצל מן המיתה שאין איסור בדבר והיינו להנצל מפני פקוח נפש ופסקו הטור ומרן בש"ע ז"ל יו"ד סי' קנ"ז ס"ג ועיין להרב ב"ח ז"ל ועה"ד סי' י"ט אות נ"ט ועיין למוה"ר תהלה לדוד ז"ל דרוש ו' לשבת זכור דקנ"ב ע"ב יע"ש. ואל יקחך לבך לומר דבזה"ז ליכא ע"ז כדכתבו הפוסקים לכמה מילי דזהו לגבי הגויים דאין לדונם לעוע"ז אכן בית טפילתם מקום מוכן לפור' דמקטרין ועושים עבודתם זכר לע"ז של קדמונים תינח דאינו ע"ז ממש נקוט מיהא פלגא דמידי סרך טומאה וסט"א לא פלט ובפרט (כשהנכס) [כשהנכנס] הוא ישראל זרע קדש דהחיצונים דבקים בו כמי שנכנס למקום הדבורים וזה פשוט וברור ושכלי וצריכים טבילה ומלקות ולתת מלבושים שנכנסו בהם לעניים מרודים דתיהוי להו כפרה.

ובאופן אחר אירע מעשה ובא לפני לבקש תקון על נפשו והוא מי שאמר בפיו ובשפתיו שהוא מין אפיקורוס ושאינו מאמין בתורת משה רבינו ע"ה וששמו כשם הגוים אם צריך כפרה ותשובה לזה ומה תהיה תשובתו. ובו בפרק הטבתי לראות בתשו' הרדב"ז החדשות ח"א סי' טו"ב דכתב במה שנהגו הטפשים לומר כמו שהקב"ה אמת כן הוא אמת דבר זה הוא עון פלילי וקרוב לכפירה וראוי לגעור באומר זה וללמדו שהוא עון ואם ישנה לייסרו על כך כפי ראות ב"ד עד שישוב ואם מבטיח לחבירו כשאומר כן חייב לקיים דבריו לאמיתם והביא ראיה לזה מתשו' מוהר"י על מי שאמר אם אעשה דבר זה לא אהיה יאודי וכו' ועי' בברי"ו וזה ימים נשאלתי על מי שאמר אעשה בזיון על קבר אביו אם לא אעשה דבר זה כי נראה לע"ד שהוא נוגע בכבוד אביו וצריך לילך על קברו ולשאול מחילה בעשרה בני אדם וקי"ל דקללה אפי' על תנאי וכן נידוי ע"ת יש לחוש וצריך התרה וידוע מ"ש בגמ' בענין אל יפתח פיו לשטן וברית כרותה לשפתים ומ"ש

ע"פ יהוא יעבדנו הרבה ומ"ש הרב חיד"א ז"ל בזה אשר לו חומא במלכים ב' סי' יו"ד ועוד לו שם בישעיה סי' ו' ע"פ השמן לב העם ועיין בסה"ח סי' תע"ט ואיתא בזוה"ק ס' וישלח דקס"ז ע"ב וז"ל וכי יאות הוא לצדיקא כיעקב למחלף שמיה בשמא דמסאבא וכו' יע"ש. ושוב הראה לי רב אחאי הרב הכולל כמוהר"ר יוסף ן' עזרא נר"ו עוד אחרת בתשובת הרדב"ז החד' ח"א סימן קפ"ז ועיין תשו' מוהריב"ל ח"ג סי' ו' והביאו הרב כנה"ג בח"מ מ"א סי' ל"ד הגב"י אות ע"ז יע"ש. ובצוואות ר"י החסיד ז"ל סי' מ"ב כתב וז"ל האומר דרך שחוק או ליצנות או דרך גיזום לעשות כו"כ אפי' אומר פעם אחת צריך שיעשה כן קודם מותו יע"ש.

כז

סימן זך

נטיתי לבי בישראל וגוי ששכרו חנות אחת להיות עוסק כל אחד בחצי החנות והגוי בחלקו שם ע"ז ונר דלוק לפניו אי מותר לישראל להיות יושב בחנות או לא וכן בחצר אחד שכן עם הגוי והגוי למטה ואומר עמידה ומשתחוה למטה הימנו ויש לנכרי עששית דולקת לשם ע"ז ומה יעשה:

תשובה הנה מן הדין נראה דמותר דליכא בכאן איסור לישראל כי הגם דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך כאן אינו ביתו של גוי כי הגוי במקומו הוא מניח הע"ז וכמבואר בטור ובש"ע יו"ד סס"י קנ"א. לא נשאר האיסור כ"א משום מ"ש שם בש"ע רס"י ק"ן מצוה להתרחק מדרך ע"ז ד' אמות והרי כיון שהוא בתוך חנות אחת והרי הוא בתוך ד"א שלו אסור. גם איכא חששא אחרת דא"א כיון שהישראל הוא יושב ומתעסק שם בחנות לפני ע"ז א"א [שלא] להיות שוחה לפעמים ליקח איזה דבר ונראה כמשתחוה לפני ע"ז וכמ"ש שם מרן בסעיף ב' וז"ל יש לו קוץ ברגלו בפני ע"ז או נתפזרו לו מעות לפניה לא ישוח להסיר הקוץ וליטול המעות מפני שנראה כמשתחוה לה וכו' יע"ש. גם איכא איסור משום אל תפנו אל האלילים ואף על גב דבזה"ז לא נשאר שורש מע"ז הרי לפי מה שכתבתי בסימן הקודם שומר נפשו ירחק מהם לא בחנות ולא בבית וברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך ועיין בספרי זוטא לב חיים ח"ב סימן כ"ח מה שכתבתי שם בעזר אלקים **חיים**.

כח

סימן כח

נשאלתי במעשה שהיה שהגוים בנו תועבה חדשה וביום חנוכתה יוצא הכומר עם ע"ז בחיקו להוליכה מהתועבה ישנה לחדשה והגוים עושים נוי בכל אותו המבוי אשר עובר דרך שם הכומר עם ע"ז לעטר כל החנויות והשווקים עם עלי הדסים ולשטוח בגדים וכלים נאים לעשות נוי וכבוד לע"ז שלהם אי מותר לישראל לתקן אלו הדברים הנעשים לנוי ואם לקח שכר על זה אי בדיעבד שלא ידע שאסור אם שכרו מותר או לא.

תשובה נראה לע"ד דודאי דלכתחילה אסור דכיון דכל זה הוא לנוי לע"ז ולכבדה הרי פסק מרן בש"ע סי' לק"ט ס"ג וז"ל איזהו נוי ואיזהו תקרובת נוי כגון שמדליק לפניה נרות או שטח לפניה בגדים וכלים נאים לנוי וכו' יע"ש וזה שעושים לשטח בגדים וכלים ולעטר החנויות בעלי הדסים וכדומה הרי הוא נוי ממש לע"ז ואסור. ואם תאמר שיהיה זה האיסור כשעושה הישראל לנוי לע"ז בכונה מכוונת אבל זה שהוא עושה מלאכה לגוי בשכר וישראל אדעתא דנפשיה קא עביד והרי זה דומה למ"ש מרן בש"ע סי' קמ"ג ס"ב וז"ל אסור לבנות עם העכו"ם כיפה שמעמידים בה אלילים ואם עבר ובנה אפי' עכו"ם עצמה שכרו מותר אבל בונה הוא לכתחילה הטרקלין או החצר שיש בה אותה הכיפה יע"ש. נראה לכאורה דכל עוד שאינו בונה בכיפה עצמה שמניחים בה הע"ז מותר וכאן בנ"ד שזה הישראל הוא שמתקן המקום לשים הנוי לעטר החנויות ואינו בע"ז עצמה היה אפשר להתיר. אלא שראיתי להט"ז שם סק"ב שכתב וז"ל כיפה שמעמידין בה מכאן שאסור לעשות חלונות לבית ע"ז דהיינו להחדר שע"ז בתוכה ואין להתיר משום איבה דכבר כתבו התוס' פ"ק דע"ז י"ט לענין תכשיטין של אליל דאיכא לאשתמוטי למימר דאסור לנו למיעבד תכשיטין לאליל יע"ש וא"כ כאן נמי שהוא עושה נוי לשם ע"ז נראה ודאי דאסור והרי הט"ז כתב שם לקמן סק"ד דתשמיש בתשמיש אסור וכ"כ הריטב"א בחי' לע"ז וכמ"ש הרב ערך השלחן בסי' זה יע"ש. ומ"מ אם לא ידע שהיה דבר זה אסור ועשה מלאכה בשכר ולקח המעות נראה דשכרו מותר דמק"ו נפקא דאם בנה אפילו בע"ז עצמה שכרו מותר כ"ש בעושה דבר לנוי והוא ברור ועתה נדפס ס' יד ימין להרב גאון יעקב ז"ל וראיתי מ"ש בכיוצא בזה עיין עליו:

ולאידך גיסא נשאלתי הלכה למעשה במה שרוצים דיר הגוים ליקח מעות ברבית מישראל וחושש הישראל אם יהיה אסור משום מחזיק ידי עוברי עבירה שעושים חיזוק לע"ז ע"י לקיחת אלו המעות איכא איסורא או לא. והשבתי דנראה ודאי דאיסור גמור הוא כיון דע"י לקיחת אלו המעות הם מחזיקים בית ע"ז שלהם וכדקי"ל ביו"ד סימן לק"ט

דאסור להלוות לצורך בנין אלילים של עכו"ם או לתכשיטיה או למשמשיה וכ"ש למכור לה תשמישים כגון מחתות והמונע מצליח ע"כ ועיין במ"ש הרב פרשת הכסף דס"ו ע"ב וה"ד בעה"ד סי' י"ט אות טו"ב. וכן ראיתי הדבר בפי' בתשו' הרב גו"ר חח"מ כלל ה' סי' טו"ב דקנ"ג ע"א וז"ל עוד רואה אני מבין ריסי הלשון המוצע בשאלה דפוליסה זאת היא על כללות גאסיון שבדיר חרבי וא"כ כל דבר ודבר יש לדון בו כפי עניינו שעכשיו בעונותינו שרבו בעלי כיסין נותנים עיניהם לעבור על רצונו של מקום ונותנים נכסיהם בדיר כדי שיהיה הקרן שמור ולאכול פירותיהם ומחזיקים בזה ידי עוברי עבירה ורוצים בקיומה של ע"ז ה' יכפר בעד עכ"ל. ולפי דבריו נפקא מינה דגם להלוות מהם בריבית דמשביח הבית ע"ז הקאמייו יהיה אסור גם כן. אך לענין בתים וחנויות דמשכירין ספק אצלי אי דומה למעות בריבית דההיא מעותד להיות המעות בטלות כי לא כל אדם יודע אם יש להם מעות מוכנות ליתן ברבית אכן בית וחנות קלא אית ליה והיא לעיני הכל ומפרסמא מלתא ואם לא יקחנה זה יקחנה אחר וכעת אין לי פנאי לעמוד על הדבר לראות שורש ומקור הדין על בורייו. אך בזאת השבתי לשואלי דבר אם מותר לישראל לנגן לפני ע"ז כשמוציאם לשוק לסבב העיר ואת"ל דזה אסור אם מותר לישראל לנגן בבית הגוי כשיש יום אידם דנראה לע"ד ודאי כי לנגן לפני ע"ז הוא איסור גמור שהרי כתב רי"ו והביאו הרב באה"ט ביו"ד סי' קמ"ב ס"ק י"א דאסור לאדם לומר זמר נעים לפני הגוי פן יגז אותו הגוי לפני הע"ז יע"ש וא"כ כ"ש וק"ו דאסור לנגן לפני הע"ז עצמה וזה אינה צריכה לפנים וכבר מצאתי הדבר מפורש שהוא עובר על לאו ואולם לנגן בבית הגוי ביום חגם כבר נשאל על זה בס' הלק"ט ח"ב סי' ק"ח וכתב דאם איכא משום איבה מותר ובפרט למי שאומנותו בכך ואם ליכא משום איבה אסור יע"ש והביאו הרב באה"ט שם יע"ש.

כט

סימן כט

בתוכי ישתומם לבי בישמעאל אחד שהיה שר גדול שבעיר והיה משיא אשה לבנו והזמין ליאודים, אם יכולים לאכול דאיכא משום איבה וגם יש לחוש ג"כ לעשות להם נזק כי הוא ידו תקיפה אם יש מקום להתיר בכה"ג או לא.

ותען לשוני, הנה הרב הפרישה ביו"ד רס"י קנ"ב נסתפק אם נתיר משום איבה, והביאו הרב ש"ך. והרט"ז החזיק במעוז דאין להתיר משום איבה בענין זה וכ"כ הרב כנה"ג וכן אסור לאכול אפי' בבית ישראל כששולח לרבים שיתאספו שם הרט"ז והבא"ט שם

יע"ש וכך הרב כנה"ג בהגב"י אות כ' יע"ש והרב ערך השלחן לרבי יצחק טייב ביו"ד שם אות א' שאחר שהביא דברי הרט"ז כתב וז"ל ואין נראה כן מדברי הריטב"א בחי' לע"ז יע"ש ואתה תחזה מ"ש הרב לח"מ שם בפ"ט מה' ע"ז הי"ג שהביא מ"ש הרב"י ביו"ד סי' קנ"ב שדקדק מל' הרמב"ם שאוכל במסיבת הגוי וכו' ועיין למורנו הרב מראה הגדול ח"א דרוש לשבת זכור דצ"ד ע"ב שהק' שהרב"י דחה דקדוק זה יע"ש ואין חילוק בין גוים משאר אומות לישמעאלים לעניו זה כאשר נראה מתשו' הרדב"ז הישנות סי' כ"א דנ"ד היה בישמעאל שעשה משתה יע"ש ותשו' זאת הזכירה הרב כנה"ג והביטה וראה להרב חסד לאברהם ח"א חיו"ד שהאריך הרחיב בזה ולא הניח פינה וזוית ואין לשנות מכל דברו הטוב.

ל

סימן ל

נחפשה דרכנו ונחקורה על מין אחד שמת לו מת בנו או אשתו וכדומה להם אם מותר לילך ולבקרו כדי לנחמו מפני דרכי שלום או לא.

תשובה עיין בב"ר פי"ד שאמרו וז"ל מעשה באחד בציפורי שמת בנו אית דאמר מינאי הוה יתיב גביה סלק רבי יוסי בר חלפתא למחמי ליה אנפין וכו' ופירש"י והביאו הרב מ"ך ז"ל ואית דאמרי מין הוה יתיב גביה וכן נכון למחמי וכו' להראות לו פנים ולנחמו וכו' יע"ש כנרא שהאבל לא היה מין וראיתי לרש"י בפי' לב"ר שם שכתב וז"ל איכא דאמרי מינאי הוה אב ובן ואית דאמרי מינאי הוה יתיב גביה דאב ובן וכו' יע"ש גם במד' ש"ט סי' ב' הובא הך עובדא אלא דשם גריס אית דאמרי מינאי הוה וכתב מוהרש"י ז"ל וז"ל והכונה בשתי הנוסחאות שי"א שהאבל היה מין וי"א שמין היה יושב אצלו וכו' יע"ש וא"כ לפי"ז לגיר' שהיה האב ובן מין נראה דמותר לנחם לאבל אפי' שהוא מין אלא דראיתי להרב מוהרש"י ז"ל וז"ל ואין להק' אם האב היה מין איך הלך לכבד ר"י ואיך נחמו במאי דלא ס"ל דאפשר צבוע היה ועתה גלה את עצתו עכ"ל וכ"כ הרב נזה"ק וז"ל ומה שהלך ר"י לכבדו ולנחמו היינו מפני שלא ידע מתחי' דמין הוא ועתה נתגלה קלונו וכו' יע"ש ועיין בתשו' הריב"ש סי' קע"ג דנראה דמי שהוא מנודה שגומלים עמו חסד לנחמו יע"ש ועיין להרב ראשון לציון בחי' ליו"ד סי' ר"מ דצ"ו ע"ב שכתב וז"ל ונקיטינן דמומר אינו חייב לכבדו ול"ד מומר לכל התורה אלא כל דמתקרי מומר הר"ז יצא מכלל ישראל ורשע גמור הוא ואין חיוב לכבדו יע"ש ומדברי הרב זקן אהרן בתשו' סס"י כ"ט שכתב וז"ל מיהו לעיקר השאלה אם מלין את בניהם בשבת ששומרים עמנו וכ"ש ביום

טוב שמשתתפים בו שראוי למול את בניהם ולבקר חוליהם ולקרבם בכל וכו' כיע"ש נראה דאישתרי והעיקר דהכל לפי מה שהוא האדם ומיעוט שיחה יפה בזה.

לא

סימן לא

תבענה שפתי אם מותר לעשות שאלת חלום לידע איזה דבר מעתידות איזה אשה יקח או איזה מקח יקח כדי להרויח וכל כיוצא בזה אם מותר לשאול מאחרים איזה דבר ע"י שאלת חלום

תשובה נראה לי דלא הותר לעשות וז"ל הספר החסידים סי' ר"ה וגם ימנע משאלות חלום שידע איזה אשה יקח ובאיזה דבר יצליח לעולם או לא וכו' וזה שנאמר תמים תהיה עם ה"א ולא בשום דבר כי לבסוף לא תהא לו תקנה כמה עשו וכמה שאלו ומהם דלדלו או המירו הדת או נפלו בחולי רע או זרעם ולא יבקש שאחרים יעשו לו ואין טוב לאדם אלא יתפלל להקב"ה ואם יצא בדרך לא יאמר השבעות מלאכים לשומרו בדרך אלא יתפלל לפני הקדוש ברוך הוא בכל צרכיו ורחום וחנון הוא וניחם על הרעה וכמה נביאים נהרגו ולא השביעו בשם הקודש אלא בתפילה עמדו אמרו אם לא ישמע תפילותינו נדע שאין אנו ראויים להנצל ולא היו עושים אלא בתפלה עכ"ל. וכ"כ בסי' תס"ט וז"ל סוף דבר אין מזיקין מתגרים אלא במי שמתגרה בהם כגון שכתב הוא או אבותיו קמיעות או עסק בהשבעות או בכשפים או בשאלת חלום לכך לא יעסוק אדם בהם ולא יאמר אעשה בשביל פיקוח נפש בהשבעות וקמיעות כי אין זה חכמה כי מקצר אדם חייו וחיי זרעו ואין דוחים נפש מפני נפש וכתיב תמים תהיה עם ה"א אין לאדם לעשות אלא יתפלל להקב"ה ע"כ נגע ומחלה ועל כל צוקה וצרה עכ"ל גם בסוף הספר סי' אלף קע"ב כתוב וז"ל אין המזיקין מתגרים אלא במי שמתגרה בהם כגון שכתבו הוא ואבותיו קמיעות או עסקו בכשפים ובהשבעות או בשאלת חלום לכך לא יעסוק אדם בהם ואל יאמר אדם אעשה בשביל פיקוח נפש בהשבעות וקמיעות כי אין זה חכמה כי הוא מקצר ימיו וחיי זרעו ואין דוחין נפש מפני נפש ונאמר תמים תהיה ואין לו אלא תפלה ותחנונים על הכל עכ"ל הרי מבואר מדברי הסה"ח בשלשה מקומות אלו דשאלת חלום אסור לעשות בין לעצמו בין לשאול מאחרים שיעשו שאלת חלום. ועיין בס' משבצות זהב לכמוהר"ן עמרם ושרי ליה מאריה מ"ש על ריה"ח ז"ל.

כי מידי דברי דן אנכי על מי שאומר דרך בדיחותא כך נאמר לי בנבואה או אם רוצה להאמין את דבריו ואומר כך נאמר לי בחלום אי מותר או לא. ואנכי הרואה בס' יראים

סימן ל"ד דכתב הזהיר הכתוב בפ' שופטים על נביא השקר וכו' מנא הני מילי אמר רבא דאמר קרא אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא על מה שלא שמע אשר לא צויתיו לדבר הא לחבירו צויתי זה המתנבא על מה שלא נאמר לו וכו' הילכך יזהר אדם דרך בדחנות ושחוק שלא יאמר כך אמר לי הקדוש ברוך הוא ולפי שראיתי בני אדם עושין כן כתבתיו עכ"ל וכתב בס' נ"מ זה שמו שם חדש ח"א דכ"ג ע"ב וז"ל ובזמנינו שמעתי אומרים דרך בדחנות כך בא אלי בחלום ואחר דנפק מפומיה דרב שיש עון בדבר מי זה יערב אל לבו ושני"ם עכ"ל. אלא דנראה דאם רוצה להאמן את דבריו בדבר מצוה שיקבלו דבריו נראה דיכול לשנות ולומר שכך נאמר לו בחלום ויש להביא ראיה על זה ממה שהובא בספרי צדקה חיים דרוש כ"ח ודרוש ל"ד ודוק כי קצרתי:

לב

סי' לב

ואחשבה לדעת זאת במה שנוהגים הגוים כשמטלין יסוד חדש בבנין חדש או כשחופרין בור חדש הם שוחטים כבש אחד או תרנגול וקוברים הראש שם והשאר מאכילים לעניים וכשהפועלים גוים כמו בעירנו איזמיר יע"א שלא יש פועלים ישראלים כשבונים בניין חדש או חופרין בור חדש רוצים לעשות כסדר הזה אם יש בזה איסור משום דרכי אמוראי או לא ואען ואומר הנה בסה"ח בצוואות ר"י החסיד והביאה בכנה"ג ובס' באה"ט בי"ד סי' קע"ט שלא יבנ' בית במקום שלא היה בנין מעולם ע"ש והיא כתוב' בצוואות סי' טו"ב וע"ז אומרים העולם שיש קבלה לשחוט כבש אחד או תרנגול ולקבור הראש שם וכשאני לעצמי אחרי שלא ראיתי בשום ספר דבר זה נראה כעושה מעשה מדרכי האמורי ולא נכון לעשות כן ובהיות טוב יקח (תרגולים) [תרנגולים] זכר ונקבה כמנין בני הבית שבאותו בעל הבית הבונה ויניחם לילה שילינו שם ובבוקר יקרא לשוחט וישחטם שם לשם כפרה תרנגול לזכר ותרנגולת לנקבה כמו שעושין בעיו"כ ויחלקם לת"ח עניים ולחולים עניים ובזכות הצדקה שעושה ומצות כיסוי הדם שעושה במקום ההוא יגן עליו להצילו מכל מזיקין וכה יעשה בחינוך הבית הכפרות הללו אחרי שיעשה תיקון חנוכת הבית אשר סידר הרב הגדול חיד"א ז"ל וגם אנן בעניותין בס' בית אבות ודרכי חיים ובסה"ק נפש חיים מ' ח' ובסו' סה"ק ימצא חיים בס"ד ובזמנינו כל בונה בית חדש או לוקח כשעושה חנוכת הבית אחרי שמזמין מת"ח שבעיר ולומדים סדר התיקון כנז"ל זאת ועוד יש מהם עושים חילוק לכל הת"ח שבעיר וכל כי האי גוונא דבונה ביתו בצדק לא ימוט לעולם ולא תא"ר ונגע לא יקרב באהלו אמן:

והנה בעתה אינה ה' לידי ס' חדש ממש זה שמו חתם סופר וראיתי לו בחיו"ד סי' קל"ח שכתב וז"ל על מה שנמצא כתוב בס' באה"ט ביו"ד סי' קע"ט בשם צואת ריה"ח שיש סכנ' לבונה אבנים וגם לבונה בית במקום שלא היה שם בית מעולם ואמרי אינשי להניח בהבית תרנגול זכר ונקבה ולשוחטם שם ונדמה למעלתו כדרכי האמורי ואני אומר כי החוששים לדברים אלו שנאמרו משמו של הגאון ז"ל דימו שאם יניחו שם זמן מה זוג תרגולים חיים הנקראים גבר הו"ל הגברים האלו הדיורים הראשונים שבבית ובשחיטתם היינו [מיתתם] ובזה כבר מתו הדיורים הראשונים שבבית והמה פדיון נפש בעלי הבית דוגמת הכפרות שנוהגים אבל טוב יותר שלא לחוש לדברים אלו וכיוצא בהם כלל דברים שלא הוזכרו בש"ס ובפוסקים ולא ר"י החסיד חתום עליה כדמוכח ממ"ש בעצמו בסה"ח סי' תס"א וכו' וסיים בסוף דבריו וכתב וז"ל נראה דאין להקפיד בכיוצא בזה וטוב שיחנך הבית בתורה ובתפלה זמן מה כי היא חיינו ואורך ימינו עכ"ל והנה זה שכתב הרב ז"ל להרגיש ממ"ש בסה"ח סי' תס"א לעד"ן דאין בו שום סתירה כאשר יראה הרואה כי שם בסי' תס"א הוא בא לומר כי אעפ"י שיש בו חששא דנראה כדרכי האמורי שלא לשנות החלונות וכו' משום מזיקין עכ"ז מותר ולאו דרכי האמורי היא ממש כי בלא"ה מי שבונה הבנין כמו שהיה מקודם מה מקום לחוש לדרכי האמורי:

ובענין נ"ד לשחוט התרנגול ולקבור הראש בקרקע היסוד ה"ט שבאנו לחוש משום דיש שחיטה ויש לחוש לזובח לשדים וכדומה או בקבורת הראש שם דהוי כאלו מקריבה לאותו מקום אבל בלא"ה כששוחט לשם כפרת אדם זכר ונקבה כדי לאכול לעניים וכדומה שאין בו חשש זבוח וכדומה אין קפידה כלל וזה ברור:

לג

סימן גל

הנה תאבתי לעמוד על מי שיש לו גוי שהוא סוחר שלו ומרויח עמו ועושה לו טובה והוא חולה לשאול הגיע אי מותר להתפלל עליו שיחיה וגם לתת צדקה בעדו לת"ח שילמדו לרפואתו אם מותר או לא:

תשובה נראה לי דמותר גמור הוא וכמ"ש בסה"ח סי' תשמ"ו שיאודי שעשה לו גוי טובות כשזוכרו צריך לומר עליו זכרו לברכה וכו' יע"ש ועיין בסי' תתקפ"ב יע"ש. וע"ע בסה"ח סי' תש"ץ ועיין בס' מדרש תלפיות מע' אלף דמ"ה ע"ב יע"ש ועיין להרב ש"ץ דקכ"ו. ופוק חזי מ"ש בסה"ח סי' נז"ר יאודי ששלח נכרי למרחקים יכול לבקש עליו שישוב לשלום שאם לא ישוב חי שמא יעלילו על היאודים יע"ש ועיין במ"ר והובא בילקוט

במגילת אסתר סי' ב' ע"פ ויודע הדבר למרדכי וכו' וכתוב במג"א בא"ח והביאו בקשל"ה במע' קוף בברכת הנהנין שכתב דכששומע שמת א' שאומרים ברוך דיין האמת בלי שם ומלכות אפי' בגוי שיש לו צער במיתתו.

וכה הראני זה בני כי ביצחק יקרא הי"ו להרב רוב דגן בקונ' אות לטובה אות מ"ה שנשאל אם מותר לעשות לחישה וברכה לגוי החולה שיתרפא וגם אם הוא גוי קטן ולא ידיע מאי ליהוי שמא יהיה מחסידי אוה"ע אם מותר ג"כ לברכו ולעשות לו לחישה שיתרפא מחוליו והשיב אם כשבא אליו הגוי ויכול להשתמט ממנו למד לשונך לומר איני יודע אבל אם היה המציאות שהוא מכירו שיודע ללחוש ולא יוכל להשתמט אז מפני ד"ש [דרכי שלום] ואיבה מיבעי ליה ללחוש ולהתפלל עליו שיחזור למוטב ויתרפא והיינו דומיא דמפרנסים עניי כותים הבאים לשאול עם עניי ישראל מפני ד"ש וגם שאם תהיה שעת רצון ודבריו נשמעים ויתרפא יהיה קידוש ה' בדבר וגם אפשר שעי"ז יהיה גר צדק ואח הטוב החה"ש והכולל כמה"ר אליהו קצין הי"ו אייתי ראיה לזה מן מעשה רב גבי אלישע הנביא שריפא לנעמן מצרעתו ובזה נעשה גר צדק והו"ל רפואת הנפש והגוף בבת א' ואף שלא היו ישראל בגלות א"כ כ"ש בזה"ז והיא ראיה חותכת וגם אמר מר שמר אביו הוא הקדוש מוהרי"ק (אפ' שהוא ה"ה מחנה יאודה קצין) זלה"ה שהיה יודע ללחוש בא אליו גוי א' ואייתי בידיה תינוק מוטל על ערש דוי כמו פגר מת ועשה לו לחושה [לחישה] וברכה ומיד נתרפא ויצא ממות לחיים ונעשה קידוש ה' ועיין למרן בי"ד בסי' קנ"ח בס"א דכ' דאין לרפואתן [לרפאותן] אפי' בשכר אם לא היכא דאיכא משום איבה דאז אפי' בחנם שרי אם לא יוכל להשמט ע"ש ובודאי דזהו לעע"ז ממש ולאו על כולם הוא אומר ועכ"פ דון מינה דבזה"ז שאינם בסוג עע"ז וגם דאיכא איבה דודאי מיבעי ליה ללחוש ולברך ולהתפלל ובפרט אם הוא בדוק ומנוסה דהוי קידוש ש"ש [שם שמים] בדבר והא דאלישע תוכיח וגם מעשה רב דמוהרי"ק הנז' ולפי הנראה דאין מי שיחלוק בדבר זה את"ד הרב הנז' כ"ש בנ"ד דמטי ליה הנאה מיניה אם יקום ויתהלך בחוץ ושלא להיות כפויי טובה על לעבר כנז"ל דפשיטא דשרי בלי שום פקפוק והיה לפלא בעיני דהן בעודני כותב זה בעת ההיא בא אלי בני ותלמידי הרב ועצום כמוהר"ר יעקב דמתקרי בכור יעבץ נר"ו לשאול ממני בגוי אחד שהוא מחסידי אוה"ע והוא זקן ומכבד תמיד לתורה ולומדיה וביקש ממנו בעשר חלו"ת שיכתוב לו קמיעה אחת לכאב לב שיש לו שיתרפא ולא יוכל להשמט ממנו מה לעשות וזו הלכה העליתי שיכתוב על נייר חלק כסדר הזה הנני כותב קמיע זאת לשם הנושא אותה לשמירת גופו מן המזיקין

ומכל חולי ומחלה ומכאב הלב וכו' בלתי שום שם קדוש וגם הכתיבה יהיה פרוב'יצאל שהוא כתיבת רש"י ועיין בארות המים סי' ד'.

ושוב בו בפרק בא נדון לפני כיוצא בזה ביאודי אחד סרסור מגוי אחד וחלה ונטה למות והגיע עד שערי מות ובא היאודי לפני באומרו שהוא ערב ליאודים שנתנו לו סחורות בהקפה לגוי זה והיאודי הסרסור יצא ערב בעדו ואם מת הגוי הסוחר הנז' יבא נזק והפסד ליאודי הסרסור הלזה שיצא ערב בעדו ובכן חילה פני שאקבץ עשרה ת"ח וילמוד תהלים בעד הגוי החולה הלזה וכן עשיתי מעשה והיה קידוש ה' גדול שקם מחוליו והכיר מעלת האומה ישראלית ושוב אירע עוד מעשה בגוי אחד תרג'ומאן אינגליז שחלה ונטה למות ושלח אלי שיתפלל בעדו שיחיה ונתרפא וחלם חלום הגוי הנז' כי תפילתי עשתה פירות והיה קידוש ה' גדול וכיוצא בזה נשאלתי בגוי שמבקש מאת חכמי ישראל שילמדו ויתפללו בעדו ויעשו לו יחודים בשמות הקדושים לעשות לו סגולה שימצא חן בעיני המלך ועי"ז יבוא תועלת ליאודים אי מותר לעשותו או לא ולכאורה היה נראה דאסור דקי"ל בע"ז ע"פ לא תחנם לא תתן להם חן ועמ"ש הרב עה"ד סי' י"ט אות י"ח ומצאתי בסה"ח סי' אלף קי"ד שכתב וז"ל אם יאמר לך חכם אחד או נכרי או ישראל אכתוב לך קמיע כנגד החן או כנגד שתקבל דבריך בפני השרים או אם אמר אתן לך דבר שתשאנו עליך תתעשר לא מבעייא בשבת דאסור לשאת לפי שמחלל שבת אלא אפילו בחול לא ישאנו עליו מפני שבוטח באותן הכלים ואומר ואל בינתך אל תשען וכתוב תמים תהיה כלומר אם תמים לא יהא לך אותן הדברים אלא תבטח בה' אלקיך ותתפלל לו דיעשה רצונך ואם לאו אין לחשוב כיון שאין אני נענה אעסוק באלו הדברים אלא יחשוב אם היה נגזר היתה תפלתי נשמעת ועוד זה דומה למי שיש לו אדון ומבקש שיתן לו שום חפץ ואינו רוצה לתת לו והולך לשר אחר כי אמר כיון שאין כח בידו לתת רוצה לתלות באדון אחר כך זה ואינו חושב שבשביל עון אין תפלתו נשמעת עכ"ל. ועיין בס' לב חיים ח"א סי' ס"א ובס' נפש חיים מערכת תי"ו אול"ב ובס' נפש כל חי מע' תי"ו מ"ש בעזר אלקי"ם **חיים**:

לד

סימן לד

כ"ו טבת כי אותך **ראי**"**תי** צדיק לפ"ק.

ראש הממשלה לעטרת צבי ולצפירת תפארה ראש ב"ד מקודש שקדשוהו שמים ברבו יתירא מרן מלכא הרב הגדול מעוז ומגדול ולו העוז והמשרה. כמהר"ר נר"ו יאיר ויזהיר ועמיה שרי נהורא. לעד לעולם כימי השמים על הארץ כיר"א

מאחר עלות גדול השלום בכריעה והשתחוייה וקידה ת"ק והדר מצלינא ותפלתי על חכ"י למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו מלכא לעלמין חיי ברבו יתירה ויקר שגיא כסאו לעד יכון בשובע שמחות. עוד כל ימי הארץ כיר"א אות זה מדבר כי זה מקרוב האיר וזרח אל עבר פנינו כתב גלילות י"ק ונתמלא הבית כלו אורה ושו"ש מידיעת שלומה של מלכות ורוה"ק אומרת כ"י וכ"י נסו"א. והן כעת דבר אלקים לי אליך כי זה כמה ימים שהייתי רוצה לבוא ביחוד לפני אדוני המלך ולחוות לו על פתגם הרעה אשר נעשה בענין המתוק שעושין הנשים שקורין לו בל' לעז אנדולק"ו קטון או גדול שם הוא עבד חפשי מאדוניו מלך מ"ה הקדוש ברוך הוא שפורקים בו עול מ"ש ונצמדים ב"מ לעבודת השדים כי מזה קצת שנים שנגלה ונתפרסם ענין הלחשים אשר הן לוחשים הנשי' בעת שפיכת או נסוך הדבש או המים ומלח ובעת שבירת הביצים כי הוא ענין ע"ז גמור שהם מכוונים באלו המעשים לשם קרבן ממש לשדים ב"מ וכן הקיטור שעושי' האנדולק"ו גראנדי ועל ידי מעשה שהיה הוכרחנו לתור ולחפש אחר ענייניו עד שנבעו מצפוניו שהוא רע ומר עד מאד ובכן אנכי העבד הראיתי הדברים לפני מע' הרבנים היושבים על כסא ההוראה פה העירה יע"א ובפרט לפני מי שגדול מורינו הרב הגדול כמהרר"א ענתיבי זלה"ה בעוד בחיים חייתו ויען כי ידוע הוא שעיקר היתר דבר זה נתלה באילן גדול עפ"י דברי ריא"ז שהביא הרב החבי"ב ז"ל בשיירי יו"ד סי' קע"ט עם שהם נגד דברי מרן הקדוש בשה"ט סי' הנז' מ"מ יען שכבר דשו ביה רבים הוצרכו כל רבני וחכמי העיר ללמוד באריכות בכל עניינים המפוזרים בש"ס בדברי המפרשים ובכל הפוסקים ראשונים והאחרונים ז"ל משך זמן מה וכשראו חומר הענין נתוועדו יחד כל חו"ר הארץ בישיבת מו"ה הנז' זלה"ה ובהסכמתו עם הסכמת כלם יחד כתבו וחתמו מעב"ד [מעשה בית דין] לאסור איסר פתגמא דנא בכל חומר ובכל תוקף ובאו על החתום קרוב לל"ה מגדולי חכמי ארץ שהיו כלם במעמד אחד והעתק טופס המעב"ד הנז' עם שמות החתומים ובראשם מו"ה הנז' זלה"ה הנה שלוח לרו"ם כת"ר תו"ד והכריזו ברבים לבטל המנהג הרע הלז וגם אחר מו"ה הנז' זלה"ה היושב על כסאו מוה"ר המופלא וכבוד ה' מלא כמהר"ר מרדכי לבטון נר"ו קנא קנא לה' צבאות והחזיק במעוז לבטל זה הדבר הרע ככל היכולת מהארץ הלזו ומכל המקומות הקרובים סמוך ונראה והן עתה מקרוב יעצוני כליותי וסעיפי ישיבוני לאמר מה לך נרדם כי באמת עדיין לא יצאת י"ח ואפי' לשליש ולרביע שמאחר שהיתה

סיבה ונתגלה על ידך מצפוני זה הדבר חובה עליך לגלות ולפרסם עניינו בכל גלילות ישראל ככל אשר תמצא ידך ושמא תאמר מ"ל ולצרה הזאת הרי כבר נא' וכו' ב"מ ועם שלא עליך המלאכ' לגמור אי אתה ב"ח להפטר ממנה והסכמתי לשרטט ולכתוב פסק ארוך או קונט' קטן מיוחד ע"ז הענין ולהודיע את כל המעשה אשר יעשון בו מראש וע"ס [ועד סוף] ולבאר על כל דבר ודבר בפרטות באריכות ככל הצורך וכשהחלתי בזה ראיתי שהיו הדברים מתגלגלים מענין לענין באופן שא"א לקצר וגם שבאמת על כיוצא בזה נא' מקום שאמרו להאריך וכו' כי הוא יסוד כל התורה שהנה עין רואה שבמתוק זה נקבצו ובאו כל אותם הד' עבודות של פנים קטור ונסוך וזביחה והשתחואה כי במתוק הגדול הם שוחטים תרנגול וגם שבירת הביצה היא תולדה דזביחה ולדעת רוב הפוסקים אפי' בע"ז שאין דרכה בכך והיכא שדרכה בביצה לכ"ע חייב בשובר משום זובח דלא גרע משובר מקל וכו' וזריקת מימי הביצה היא זריקה גמורה דהוייה זריקה משתברת וגם הקומץ שקומצים מהחטים או שעורים הוא תולדה דזביחה ומלבד התחינות והתפלות שמתחננים לשדים כמו שיבוא אח"ז ויען ראיתי שהמלאכה מרובה ולא אוכל לגומרה בזמן קצר אמרתי שאין ראוי להתעכב ולהחמיץ המצוה עד החל וגמור הקונ' הנז' ומה גם שרוב הטרדות השתרגו עלו על צוארי מכמה צדדין וצדי צדדין ולא יתונני השב רוחי ושמעתתא בעיא צילותא ומי הוא אשר יש לו בטחון בחיים ושהע"ה אמר אל תתהלל ביום מחר וכו' עוד זאת חשבתי דרכי כי באמת לקדושים אשר בארץ המה הגבורים א"צ להרבות דברים רק להעיר אוזן הערה בעלמא והמה בחכמתם יתהלכו ברחבה ומה מני יהלוך ולא באתי רק להגיד ולהעיד הדברים הנעשים במתוק המר ולהם המשפט ולכן למאן דביני וביני הסכימה דעתי לכתוב ריש מילין לארץ הקדושה תוב"ב ולקצת מדינות המפורסמות לרבני וגאוני עיר ועיר היושבים כסאות למשפט ה' עליהם יחיו וראיתי כי טוב הוא בריש כל מראין לנשק בארשת מול כסא כת"ר מרן מלכא יען ידעתי גודל חסידותו וקדושתו וקנאתו לה' ואודיענו סדר נוסח הדברים שאומרים הנשי' בעת עשותם הנסוך וקטור הנז' שהיו חושבים העולם שהם לוחשים והם מכוונים לכופם בהם השדים ולהכריחם לעשות רצונם וכמו שתמצא להרב הגדול הרדב"ז ז"ל כששאלוהו ע"ז בח"ג סי' ת"ה ולהרב מופת הדור מהר"ר דוד פארדו ז"ל בספרו הבהיר ספרי דבי רב פ' שופטים דף רמ"ה ע"ג וגם עפ"י מונח זה שהעלימו וכיסו הנשי' מהם שורש כוונתם הרע והסבו הדבר לכונה אחרת הנה עכ"ז הרבנים הקדושים הנ"ל צווחי כי כרוכיא ע"ע זה שהוא אסור סקילה מדין בע"ז ולדעת מרן מדין ע"ז וא"ס שאילו הגידו להם האמת היו צווחים במרה בק' קולות דגנוחי גנח וילולי יליל על התועבות ההם שהם ע"ז גמורה

לכ"ע והא לך דברי הנשי' הארורות שאומרות בעת העבודות כפי מה שנתברר ונודע לנו בבירור גמור ואם יראה בעיני מרן מלכא לחקור יפה גם במ"ק ולגזור עליהם בכח נח"ש שיגידו האמת כל דבר לא יכחד מן המלך וכך הן אומרות אנא אתם אדונים שלנו בבקשה מכם שתחוסו ותרחמו על נפש עבדכם או אמתכם פ' ן' אמתכם פ' ותמחלו ותסלחו לו על חטאתו אם חטא והרע לכם ותתנו לו נפשו ורוחו ובריאותו ולעקרות תפתחו את רחמם ותשיבו להם פרי בטנם ותתירו מאסרם ולמשכלות תחיו להם נפשות בניהם ובנותיהם והא לכם דבש זה למתק בו את פיכם והחטים או השעורים למאכל בקרכם וצאנכם והמים והמלח לקיום האהבה והאחוה והריעות כברית מלח עולם ביניכם וביניכם ושוברים הביצים ואומרים הא לכם זה קרבן נפש תחת נפש (כי הביצה העומדת לגדל אפרוח לנפש חיה תחשב) למען תשיבו לנו את נפש זה החולה או נפש בניו וכיוצא לפי המבוקש אלו הם הדברים המכוערים שאומרים עפרא לפומייהו באופן שפיהם ענה בם וחטאתם כסדום הגידו שכל זה הנסוך וקטור והשבירה והזריקה לשם קרבן גמור הם עושים אותו להם ולשם מרות ושררה וכבוד כדי לרצותם להיטיב להם ושלא להרע להם והוא ענין הע"ז ממש וא"ס שגם ריא"ז אילו ידע זה חלילה שהיה עולה ע"ד להתיר וחס ליה לזרעא דאבא וכו' ואפ' שבימיו לא היו אומרים כן וברבות הימים פרצו ויעבורו ומ"מ גם שני הדברים המתוק ועישון שהתיר בהם הוא דבר פלא פה קדוש יאמר דבר זה שאף ששנו לו שמם הנה עניינם לא נשתנה והם נסוך וקטור לשדים ולא מן השם הוא זה כי לא השם עיקר אלא מעשה והרוצה להתיר בזה לא ימלט מאסור ע"ז אלא בא' מב' פנים או שיאמר שלא נאסרה העבודה לשדים או לכל ע"ז שבעולם אלא כשמקבלו בלבו עליו לאלוה גמור אבל כל שעושה לה א' מד' עבודות או אפי' כלם לרצותה להטיב לו או שלא להריע לו אין בזה עון אשר חטא או שיאמר שהגם שבשאר ע"ז אסור גם בכיוצא בזה מ"מ בשדים שאני דהוי דינייהו כמו אדם שמותר להשתחוות לו או להרבות לו בתקרובת כל שאינו לשם אלקות ח"ו וכל א' מאלו הב' צדדים לא סליק כלל לפום דינא ולענין הצד הא' ליעיין מר דברי הר"ן ז"ל בחידושיו לסנהדרין בפ' ד"מ אהך דמאהבה ויראה וכו' והא לא מחוור לי וכו' אלא משמע דכל שעושה וכו' הרי נתן לה אלקות ושררה ע"ז הענין והוא ענין ע"ז עכ"ל וכ"כ עוד בחידושיו לשבת והביאה הרב המגיה בס' חמרא וחיי ד"צ ע"א וכ"כ הרב המאירי בחידושי סנהדרין שנדפסו בס' חמרא וחיי הנז' דפ"ט ע"ג אהך דמאהבה ומיראה הנז' ועיין להרב פר"ח ז"ל בחידושיו על הרמב"ם בהע"ז בפ"ג שהקשה על הרמב"ם ז"ל וכוין לדעת הר"ן הנז' ומדבריהם מבואר גם בטול הצד הב' שהרי עיקר קושייתם ממקטר לשד ועיין להרמב"ן ז"ל בפי' התורה פ' משפטים ע"פ ועבדתם את ה'

וכו' והסירותי מחלה וכו' בעבור שרוב עע"ז וכו' ואין כוונתם בעבודה לע"ז רק שיחשבו כי בעבודות ההם תהיה להם הצלחה וכו' והם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהע"ז ובס' המורה ח"ג פ"ל וע"ש בפמ"ו מתחילת הפרק עד סופו שהעיד מה שמצא בספרי הצאב"ה שהם ספרי העע"ז שנעתקו ללשון ערבי איך היו עובדים לשדים שמקריבים להם עניינים המתוקים ומלכלכים קרבנותיהם בדבש ושהיתה עיקר הכוונה להם בתקרובת לשדים ולהאכילם ולהשקותם כדי שעי"ז תהיה האהבה והאחוה והריעות ביניהם ובין השדים ויבואו להם השדים לפי מחשבתם בחלום ויועילו להם וכו' והנה עין רואה שזהו ענין המתוק בעצמו וכתב שם שנתכוונה התורה הקדושה להפר האחוה בין אלו ובין השדים יע"ש ועיין מ"ש הרב החסיד מהר"ח ן' עטר ז"ל בס' אור החיים ע"פ יזבחו לשדים לא אלוה וכו' שגם הם אינם זובחים להם לצד היותם אלוה רק לעשות צרכם ומבוקשם ועיין להריב"ש ז"ל בתשו' סימן ק"י והביאה מרן ז"ל בכ"מ פ"ג מה' ע"ז שכתב וכבר הסכימו כל אחרונים וכו' שאם עובדה וכו' שלא להרע או להיטיב אעפ"י שאין מקבלה לאלוה חייב וכו' ומרן ז"ל בשה"ט סימן קע"ט פסק שהמקטר לשד אעפ"י שאין מכוין אלא לחברו ולכופו לעשות רצונו חייב משום עע"ז ומור"ם ז"ל לא הגיה עליו כלום לא בד"מ ולא בס' המפה נר' שהוא שר המסכים את יוסף וכן דעת הלבוש ז"ל ומוהריק"ש ז"ל הגיה ע"ד מרן הנז' לא הקטיר לו אלא וכו' ואפי' לכופו שלא ע"י הקטרה שרי וכו' עכ"ל מש' דבהקטרה ס"ל כדעת מרן דעע"ז הוי ולזה הסכים הרב הש"ך ז"ל שם וכתב שכן הוכיח אביו הגאון ז"ל מכמה הוכחות בש"ס וצריך לישב לדעת הש"ך במה שפי' שם הך דמקטר לחבר וכו' ל' הש"ס ברפ"ק דכריתות וכבר הארכתי בקונט' הקטן בזה ושם אספתי דעת כמה גדולי עולם בפי' מאהבה ומיראה דלא כהרמב"ם ז"ל והם רש"י והתו' והראב"ד והרמ"ך והר"א ממיץ והסמ"ג וריב"ן ותלמידי הר"פ והרמב"ן ורבינו יונה והרא"ה ורבינו דוד והר"ן והר' המאירי והריב"ש והגהמ"י ומרן ומור"ם והרב הלבוש ומהריק"ש והש"ך והגאון אביו והפר"ח והמחפש בספרן של צדיקים א"ס [אין ספק] שימצא עוד כהנה וכהנה וגם הרמב"ם דפטר כבר כתב הריב"ש דלא פטר אלא בע"ז שהכל עובדים אותה מאהבה ומיראה דומיא דהמין אבל בע"ז הנעבדת וכו' אפי' לבזוייה ולמרגמה חייב יע"ש והשדים העידה התורה עליהם שהם נעבדים ועיין להרב בארות המים דל"א ע"ד ועיין בפי' הראב"ע ז"ל ע"פ ולא יזבחו עוד וכו' ובפי' הרמב"ן ז"ל שם ולדעת מרן בכ"מ הרמב"ם נמי לא פטר במאהבה ויראה אלא ממיתה ולא מקרבן ודבריו צ"ע לישבם עם הסוגייא ולכל דברות ולכל אמירות הדבר פשוט שאפי' אם פטר הרב ז"ל גם מקרבן מ"מ לענין איסורו ודאי שאסור גמור הוא וכמ"ש הרמ"ה ז"ל בס' יד רמה בסוגייא הנז' והוא

מוכרח בלי ספק מהא דקי"ל בע"ז יהרג ואל יעבור ולאו משום ק"ה [קידוש ה'] אלא משום דכתיב ובכל נפשך וכו' ומ"ה אפילו בצנעה ואפי' שהגוי מכוין להנאת עצמו ושלא בשעת הגזרה יהרג וכו' וכמו שפסק הוא ז"ל עצמו בפ"ה מהל' יסודי התורה וא"ס שהגוי א"א לו לכוף לבו של הישראל להאמין בה רק כופהו במעשה להשתחוות או לזבוח ואין לך עובד מיראה יותר מזה ואפי"ה איסור גדול הוא ויהרג ואל יעבור וזה פשוט. ויש עוד חבילות של ראיות אלא שא"א כעת להאריך ורום כת'ר עיניך הלא לאמונה הכל גלוי וצפוי וכו' ובודאי שבגודל חכמתו ובקיאותו ימצא על חד מאה ועיין בפ"ק דע"ז י"ב בהך דישב לו קוץ וכו' והנדון שלפנינו חמור יותר מאוד והרי הוא כמבואר ועיין בשלהי פ"ב דחולין בשוחט לשם מיכאל השר הגדול ואפי' לשם שלשול קטן שבים או דאמר וכו' ועיין מ"ש הרב שמלה חדשה ותבואות שור על דין זה ביו"ד סי' ד'. ולענין הצד הב' אם יש חלוק בשדים משאר ע"ז הנה מדברי כמה גדולים מכלל הנז"ל מבואר שכן הוא הדין בשדים ולתוס' לקח עין רואה לרז"ל בספרי שהפליגו בחומר עבודת השדים יותר מכל ע"ז שאמרו ע"פ יזבחו לשדים וכו' אלו היו עובדים לחמה וכו' לא היה קנאה כפולה אלא הם עובדים לדבר שאין מטיבים להם אלא מריעים להם לשדים וכו' וע"פ כיעסוני בהבליהם יש לך אדם עובד לצלם דבר שהוא רואה אותו אבל הם עובדים לבבואה וכו' ומדברי הרמב"ן ורבי' בחיי ז"ל פ' יתרו נראה דהיינו שדים ובמכילתא פ' יתרו ע"פ ואשר במים מתחת לארץ להביא את הבוביא ולהביא את השברירא וכו' ועיין דברי הרמב"ן ז"ל שם בפי' התורה ע"פ הנז' וע"פ לא תעשה לך וכו' האריך בענין הע"ז שהם ג' מינים וכו' והמין הג' בע"ז חזרו אח"ך לעבוד את השדים וכו' ואפי' תהא דעתו שלא להוציא עצמו מרשותו של הב"ה והנה ריקן כל העבודות כלן לשם המיוחד ית' עכ"ל וכ"כ ר' בחיי שם ובפ' האזינו ובפ' אחרי האריך הרמב"ן להליץ בענין שעיר עזאזל וכדבריו כתבו הרבה מהמפ' ז"ל ונכללו דבריהם בקצור בדברי הזוה"ק פ' אחרי דס"ג ובפ"ק דמגילה ובפ' נגמר הדין ע"פ ויפול יאושע וכו' והיכי עביד הכי והאר"י וכו' חיישינן שמא שד הוא ובפד"מ דס"ה וברפ"ק דכריתות ג' מקטר לשד עע"ז הוא ובפד"מ הנז' דס"א ע"ב לא תשתחוה להם וכו' להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם שכמותך יכול אפי' נעבד כהמן וכו' הנה מכל המקומות הנ"ל מפורש יוצא שדין השדים לא דמי כלל לדין האדם דהאדם אין מינו נעבד ומ"ה שרי להשתחוות לו ולהקריב לו תקרובת ואפי' להקטיר לו וכמ"ש התו' בפ' השוחט ומעלה דק"ח דבמעלה לחבירו אין לחייבו משום ע"ז כיון דאין מתכוין לשם ע"ז יע"ש ודוקא כשמקבלו לאלוה הרי עשאו ע"ז הא לא"ה אין סתמו ע"ז וכן הדין בכל הבריות הגשמיים שבעולם ומיהו כשאיש פרטי או חיה

או בהמה פרטית עבדום אחרים הדר דינייהו כע"ז ואסור להשתחוות או לזבוח להם אפי' לשם כבוד ואי עביד מחייב והיינו נעבד כהמן אבל הרוחניים כמלאכים ושדים וכן הכו"מ אין חילוק בין מלאך זולת מלאך או שד כזולת שד או כוכב מכוכב דסתם כוכב ומלאך ושד הוא נעבד והוי דינו כאדם הנעבד כהמן והם אלו הג' מינים שהזכיר הרמב"ן ז"ל ועיין להר"י אברבנאל בפי' לסוף מלכים ומהך ברייתא דלהם אי אתה משתחוה אבל אתה וכו' מבואר שעל השתחואה לשם כבוד או לרצות ולפייס לשד חייב דבהך קרא דלא תשתחוה להם השדים נמי בכלל דהא אדלעיל מיניה קאי ואשר במים וכו' שהוא לרבות השדים כמשז"ל ועלה קאמר תנא אבל אתה משתחוה לאדם וע"כ דהיינו מחמת כבוד או רצוי ופיוס דאילו בקבלת אלקות ודאי דבאדם נמי מיחייב ומינה נמי מוכח דסתם שד הוא נעבד כהמן וא"צ להאריך בדבר פשוט כזה ועמ"ש המפ' ז"ל בענין איסור אכילת הדם ולמה הוצרכה התורה לכתוב בה ל' חוזק לפי שהיו קוראים לשדים לאכול על שלחנם לאחוה וריעות והם דברי הזוה"ק ח"ג ד"ע ומתפייסן בהדייהו וכו' ובפ' בלק דקצ"ב ע"פ פתורה אשר על הנהר וכו' דהכי היא תקונא דסטרין בישין מסדרין קמייהו פתורא במיכלא וכו' ומקטרין לקמי פתורא ומתכנשין תמן רוחין וכו' וזהו ענין מתוק הגדול בדמותו בצלמו וע"ע בזוה"ק פ' תזריע דמ"ג ע"א ופ' ואתחנן דף רס"ו ועל ענין ההשתחואה לע"ז פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' ע"ז דאפי' בלא פשוט ידים ורגלים משיכבוש פניו בקרקע נסקל והוא מהש"ס פ"ק דהוריות ד' יעו"ש ועיין להרשב"ץ ז"ל בתשו' ח"ג סי' שט"ו ואלו הנשים משתחוות וכובשות פניהם בקרקע עם נשיקת הרצפה ובענין זה השדים חמירי ממלאכים שהרי מצינו לפעמים משתחוים לפני המלאכים ולא להם ח"ו אלא למשלחם ובשדים לא שייך לומר כן וגם אותם העושים מעשים בכל יום לשפוך מים ומלח בבורסקי או בבורות או במרחצאות ובבה"כ שמצויים שם שדים נסוך גמור הוא וכן מבואר בש"ס בפ' כל שעה בסוגיא דחזקיה ורבי אבהו דשפיכת מים לפני ע"ז הוי נסוך גמור ובתוספתא פ' בתרא דע"ז אבל במפ' אפי' מים ומלח אסור יע"ש ומה שהולכים לבורות לפי שהשדים מצויין שם וכמ"ש התו' בפ' התקבל ס"ו וביבמות דקכ"ב ע"א בשם הירוש' ועיין להכנה"ג ז"ל בס' חמרא וחיי דפ"ח ע"א דלא גרע ממנסך לה עביט של מ"ר דחייב אפי' אין דרכה בכך וכו' יע"ש ובלא"ה בשדים כיון שנהגו לעשות להם כן כמה שנים הוי דרכה בכך ובפרט נסוך הדבש שהעיד הרמב"ם שמצא בספריהם שהיו מקריבין אותו לשדים ושאר עניינים מתוקים ולכן גם המים עם הצוקא'ר זוהי דרך עבודתם. ואין לומר בענין זה דלרפואה שאני דכיון דאיסור ע"ז הוא בכל מתרפאין חוץ וכו' ואפי' במקום סכנה ותו דאעיקרא לא הוצרכו לו' בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה

וכו' ונפקא לן מדכתיב ובכל נפשך וכו' אלא בכה"ג דעצי אשירה אבל להאמין שעל ידי שיעבוד לע"ז היא מרפאתו ושהיא מטיבה ומריעה להא לא צריך קרא ואפי' רבי ישמעאל דלית ליה דרשא דובכל נפשך וס"ל בע"ז נמי וחי בהם וכו' פשיטא דמודה בהא דאעיקרא אסור להאמין שע"י שעע"ז הוא מתרפא והוי מודה בע"ז ככופר בכל התור' וכו' ואפי' שלא עבדה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ב ה"ו שאפי' אם יארע לפעמים שמתרפא העובדה כבר אז"ל א"ל זונין לר"ע לבי ולבך וכו' וא"ל אמשול לך וכו' שהחליקן בדברים. והא דאפליגו רבוואתא במע' שדים אי הוי בכלל מע' כשפים לא שייך כלל לענייננו דהתם לא עביד ח"ו א' מד' עבודות וגם שאין משעבד עצמו ח"ו לשד אדרבא הוא כופה השד ורודהו ע"י לחש או השבעה או הבאת איזה כלים ודברים ידועים שיעשה לו חפצו והוא הפך הע"ז ששם נעשה האדם עבד לע"ז ובהא השד עבד לאדם ואפי' בזה אסור בא' מד' עבודות וחייב עליה לדעת מרן ודעימיה משום עע"ז וכנז"ל. ומה שמצינו בעובדי טובא בש"ס שהיו השדין משמשין לחכמים בכמה דברים אפי' למאן דאסר מע' שדים ל"ק דהתם מאליהן היו באין לחכמים ולא שהיו כופין ומכריחין אותם ע"י שום דבר וכ"ת אם השדים כולם נעבדים והוי דינייהו כע"ז היאך היו נהנים מהם ומשתמשין בהם הא ל"ק שהרי גם אנו נהנים בחמה ולבנה וכו' והנביאים משתמשין ג"כ במלאכים אבל הדבר פשוט שכל שאין בו תפיסת ידי אדם לא מיתסר כשנעבד ונפקא לן מדכתיב אלוקיהם על ההרים ולא ההרים וכו' וכדתנן בפ' כל הצלמים דמ"ה ובפ' כל האסורים כ"ח שנינו מוקצ' ונעבד מותרים באכילה ולא נאסרו אלא לגבוה וטעמא דדבר שיש בו רוח חיים לא מיתסר כשנעבד עד דעביד ביה מע' וכ"פ כל הפוסקים ז"ל. ואותם לחשים או פעולות שנאמרו בדוכתי טובא בש"ס להבריח השדים או הרוחות לא נכנסו כלל בסוג מע' שדים ומ"ה שרו לכ"ע שאלו הפעולות והלחשים הם להבריח השדים מעליו ולשמור מהם שלא יגשו אליו או שיצאו מעליו וכענין הקמיעים אבל מע' שדים הוא להפך שעושה פעולות או לחשים להביאם אליו וכבר כתבתי שגם ענין זה אינו בכלל ע"ז כל שאינו עושה אחד מד' עבודות או דבר שדרכם להעבד בו דכל כה"ג אפי' מכוין להבריחם מעליו אסור וכמ"ש בזובח להכעיס ומכוין למרגמה ומיהו הרדב"ז בתשו' הנז' סי' ת"ה רצה להתיר בזה אלא שירא שמים וכו' ודבריו צריכים ישוב.

ומ"מ בהא דנ"ד הדבר גלוי ומפורסם שעושין לקרב ולפייס ולעשות אהבה וחבה ושמו שהוא מתוק מעיד עליו והוא הפך מן ההברחה מן הקצה אל הקצה ואין זה צריך לפנים ולא שייך בענין כזה לו' מוטב שיהיו שוגגין וכו' שהוא איסור המפורש בתורה כ"ש שהוא אסור ע"ז יסוד כל התורה ונסוך נמי כתיב בתורה ישתו יין נסיכם וקטור נמי

חשיב מפורש בתורה והנה ירמיה הנביא ע"ה לא תמצא בספרו שהוכיח על הזביחה רק על הקטור ונסוך וגם לא שייך כלל להתלות בזה משום מנהג ח"ו דכי נהגו במקום אסורא מי שבקי' להו וכבר רו"ם כת'ר בספריו הקדושים האריך בביטול טענה זו בשאר אסורים עם שאין להם ערך ודמיון לאיסור זה באופן שדברי ריא"ז תמוהים והר' הכנה"ג ז"ל שהעתיקם ושתיק עלייהו כבר התנצל בהקדמתו על כל כיוצא בזה וכתב וממה שראוי וכו' לא יפסוק זולת כשאני פוסק וכו' יע"ש ודברי השו"ג בזה בסי' קע"ט ס"ק ל"ב תמוהים שרצה להסכים דברי הרשב"א עם ריא"ז והרי מדבריו מבואר להדיא שהקטור לשד אסור ד"ת אפי' כשאינו מקבלו לאלוה ומ"ה אסר נמי לקטר הבית משום דמיחזי וכו' והיאך יהיה מותר לחו' שאין בו סכנה וקושטא הוא דאפי' במקום סכנה אסור והוא ז"ל בתשו' סי' קי"ג כתב להדיא שכל שיש שם הקטרה אסור ואפי' לרפואה יע"ש וע"כ דהתם נמי לאו במקבלו לאלוק מיירי ומ"ש שהביאו מרן בלשון יחיד וכו' הוא נגד המוסכם מכל האחרונים ז"ל וכמ"ש הסמ"ע ח"מ סי' ט"ז ובכמה דוכתי והב"ח והט"ז והכנה"ג ועיין להרב חיד"א ז"ל בשו"ת שער יוסף דט"ו ע"ד ועיין להחמ"י לר"ח דף מ"ח ע"ד דפוס לוורנו שצווח על מנהג זה וכתב שהוא ע"ז גמורה וגם מ"ש ריא"ז בדין הבע"ז שאינו חייב אלא במע' המת הארכתי בקונ' על זה שרבו החולקים עליו בזה אלא דכל שמקטר לחבר חייב משום בע"ז וכדברי הרדב"ז בסי' ק"ה הנז' ומהרד"ף ז"ל בספרי דבי רב אלא שאין זה מענייננו שהנדון שלפנינו הוא ע"ז וכבר מילתי אמורה דגם ריא"ז לא התיר בכיוצא בנדון דידן שאולי היה בדורו באופן אחר או שהכחידו והעלימו ממנו ואילו ידע דברים על בוריין חלילה חלילה לו להתיר.

ובכן נא גבור בבקשה ובמטו שבהגיע כתבי זה לידו יד המלך תכף יתאמץ וישתדל בכל עוז לחקור ולדרוש על זה ומובטחני בגודל חסידותו שבודאי כה יעשה וכה יוסיף לקבוץ כל כ"ד הצדק הרבנים ה' עליהם יחיו ולהשתדל לעשות מה שמוטל עליו בזה לכבוד שמים ואם ייטב בעיניו הדבר וכשר לפני המלך יכתוב פס"ד לקוס"ט ולשאלוניק"י יע"א ואם ירצה לכתוב פס"ד בזה בכל חו' ובכל תוקף ויחתמו עליו כל הרבנים שבמ"ק או גם רבני קוסטא ושאלוניקי באופן שאיני צריך להודיעו מה לעשות כי אדוני חכם כמלאך וכו' והטוב בעיניו יעשה וידעתי בודאי הגמור כי כשיודע לו הדברים על בוריין ילבש ויעט כמעיל קנאה עצומה ויפנה מכל עסקיו ולא ישקוט ולא ינוח כי אין לנו לומר שענין זה אך מע' נשים הוא ומי לנו גדול משהע"ה וכו' ונוח לו שהיה וכו' ואנן מה נענה אבתריה ומי יתן והייתי יכול לבוא למ"ק ולהתאבק בעפר רגליו והיה לי נ"ר גדול בפרטות בשביל הענין הלז כי ידעתי שאין מושיע ורב בפרט זה בלתו ובכן הנני נוטה

כנהר שלום לב"ד מיניה דמור בן מגדול הרב המובהק מגן אברהם יהיה בעזרו נר"ו ושאר כל אחיו בני המלך ה' עליהם יחיו אמן ואחת שאלתי מאתו שיהיה מסייע שיש בו ממש במצוה רבה כזו ולרחימו דנפשין ובסימו דרוחין הרב הכולל כמהר"ר עזרא עטייה נר"ו יש"ר ובודאי שכבר הגיד לרו"ם כת"ר על ענין זה מקודם ומחזיקנא ליה טיבותא שבהיות פה עמנו גם קודם שנחתם המעב"ד היה תמיד דורש לרבנים ע"ע אסור זה ובעהי"ת שהצליח בשליחותו ובכן כסא כת"ר ירום ונשא וגבה כנהר והנשאה גם חסידה בשמים וכנפש עבדו ותלמידו המתאבק תמיד בעפר רגליו רבנן ותלמידהון הצעיר

מנשה מטלוב סתהון ס"ט

תשובה מחיים ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה ממעלת רב רחומאי. הרואה אומר ברקאי. הדר הוא הרב המובהק. המאיר כברק. כמוהר"ר מנשה מטלוב סתהון נר"ו יאיר אורו. ותוכן הדברים על מנהג עירו ארם צובה יע"א שנהגו הנשים לעשות אינדולקו קטון וגדול דהיינו כשיש איזה חולה שלוחשים הנשים לשדים בעת שפיכת או ניסוך הדבש ומי מלח ובעת שבירת הבצים ומכוונים לשם קרבן לשדים ועושים מתוק לשדים ובעשיית כל המעשים אלו נתקבצו ובאו כל אותן הד' של פנים קיטור וכו' כי במתוק הגדול שוחטים תרנגול וגם שפיכת הביצה היה תולדה דזביחה וכו' וזריקת מי הביצה הויא זריקה גמורה וגם הקומץ שקומצים מהחטים והשעורים היא תולדה דזביחה וגם התפילות והתחנונים לשדים שכך הן אומרות אנא אתם אדונים שלנו בבקשה מכם שתחוסו ותרחמו על נפש עבדכם או אמתכם פב"פ ותמחלו ותסלחו לו על חטאתו אשר חטא והרע לכם ותתנו לו נפשו ורוחו ובריאותו ולעקרות תפתחו את רחמם ותשיבו להן פרי בטנן ותתירו מאסרם ולמשכלות תחיו להן נפשות בניהן ובנותיהן והא לכם דבש זה למתק בו את פיכם והחטים והשעורים למאכל בקרכם וצאנכם והמים והמלח לקיום האהבה והאחוה והריעות כברית מלח עולם בינינו וביניכם ושוברים הבצים ואומרים הא לכם זה קרבן נפש תחת נפש (כי הביצים העומדות לגדל אפרוח לנפש חיה תחשב) למען תשיבו לנו את נפש זה החולה או נפש בניו זה הוא תורף ענין האינדולקו הנ"ל:

ועל זה עמדו הרבנים והחכמים שבעיר ארם צובה יע"א העי"א וגזרו במעשה ב"ד ובהסכמה ועלו לבטלו דאיכא איסורא משום ליתא דע"ז וזביחה לשדים וחתמו בחתימת ידם והכריזו ברבים כי דבר זה אסור לעשות וקיימו וקבלו עליהם ככתוב בהסכמתם ובמעשה ב"ד כתוב וחתום בס' השמר לך פן תנקש אחריהם בשנת זאת אות הברי"ת לפ"ג. והרב מנשה הפוסק נר"ו העמיק הרחיב בכל הפרטים מדברי הש"ס והפוסקים דדבר זה שעושים הנשים זה האינדולקו קטון וגדול הוא איסור גמור וכבר מצא כוותיה

ומטעמיה להרבנים סרכין תלתא מגדולי המורים הלא המה הרדב"ז ז"ל בח"ג דפוס פיורדא סי' ת"ה והרב מוהרד"ף ז"ל בס' ספרי דבי רב ס' שופטים דרמ"ה ע"ג שצווח ככרוכיא לבטל מנהג זה מארצו כמו שיע"ש ושכ"כ הח"י בח' ר"ח דל"ח ע"ד וע"ז בקש ממני לפרסם הדבר קנאת ה' צבאות תעשה זאת ולכתוב פסק דין לכל המקומות ולהודיע איסורו בכל תפוצות ככתוב בד"ק נר"ו:

וכשאני לעצמי חיים ביד לשון מדברת מה מיני יהלוך ומה איפה לבקש ממני אחר שכבר פירסם הוראתו והכריח מדברי הש"ס והפוסקים דדבר זה אסור לעשותו ושכן מצא הדבר מפורש בהדייא דאסרו שלשת הרועים הרבנים הגדולים הלא המה הרדב"ז והרב ספרי דב"ר והרב חמדת ימים והסכימו עמו הרבנים והחכמים שבעירו מלכי אר"ץ העי"א ותו למאי אצטריך להסכמתי סמיכה חיים ואחר כל הכבוד הזה אנא אני בא שכבר מילתא אמורה מפי סופרים ומפי ספרים שדבר זה אסור לעשותו שהסכימו שלמים וכן רבים די לו והותר ומ"מ היות כי הפציר בי כמה פעמים לגלות דעתי הגם כי אין הפנאי מסכים עמי אפי' רגע אחד עכ"ז דחקתי את עצמי לבא באותיות שתים בדרך קצרה לעשות רצון צדיק.

ואען ואומר כי ענין זה רע ומר שנהגו הנשים שבעיר ארם צובא יע"א באינדולקו כזה לעשות זיבוח וניסוך ולהתחנן להם בדברי תפילות אנא אתם אדונים וכו' ולהשתחוות להם ולומר שתתן להם הנפש והא לכם קרבן כל הדברים האלה אחד לאחד בפרטות ובפני עצמו איכא בהו איסורא רבה וכ"ש בהצמדם יחד דנראה לומר בודאי כי אם האומר בפי' לשם קרבן לכם וגם שאומר אתם אדונים תתנו נפש וכו' כל זה הוי כפירות כי דוקא בידו יתב' הוא הנפשות כדכתיב אשר בידו נפש כל חי וכן ענין שכתב הרב מוהרד"ף ז"ל שמסירים המזוזות מהבית לעשות האינדולקו הרי הסרת המזוזות הוי חטא גדול וסכנה מדינא דגמ' וכל הפוסקים ובודאי כי כל כה"ג אין בזה שום היתר כלל וכדברי הרב הפוסק נר"ו וכ"ש מה שכורתים ברית מלח עם השדים כי לא גרע מלאו דלא תכרות ברית וכדומה כי כל הדברים אלו וכיוצא באלו כולם אסורים וכהסכמת רבני מתא העי"א וגם אנכי הצעיר באתי על החתום על הסכמתם לבל ימוטו לעולם:

ועתה אפרש שיחותי לענין דינא והוא דעיני ראו את ההסכמה הזאת אשר הסכימו מאן מלכי רבנן תקיפי מלכי ארם צובה ורוזניה ורבניה וחכמיה העי"א שלא לעשות האינדולקו הנעשה על החולה בעירם לחלות פני השדים ולקרותם אדונים בדבר הזה כדי לרפואתו וכיוצא מדברים אחרים כי לא ימלט מאיסורא רבה וכדי לאפרושי מאיסורא בהסכמה עלו שלא לעשות כדבר הרע הזה עוד ומכאן ולהבא קיימו וקבלו עליהם

אשריהם ואשרי חלקם. וכשאני לעצמי עם שאינם צריכים לי כי דבריהם דרבנן אינם צריכים חיזוק עכ"ז כיון ששלחו מתם נוסח ההסכמה הנז"ל לידי עם חתימות הרבנים והחכמים שבעיר גם אנכי כדי לעשות רצונם כיאודה ועוד לקרא כד"ל מסכים לכל הדברות ולכל האמירות לבל יפול מכל דברי ההסכמה ארצה ואפי' כמלא נימא ואין לה ביטול להסכמה זאת לעד לעולם כי ידוע מ"ש הפוסקים כי כל הסכמה הנעשית בעיר שהיא לגדר ולסייג לתורה אינה בטילה עולמית כאשר הוכיח הרשב"ץ ז"ל בתשו' בס' התשב"ץ ח"ב סי' קב"ל שאחר שהכריח שהסכמה שנעשה בחרם חל על בניהם אחריהם כתב עוד דאפי' לא היתה ההסכמ' בחרם אסור להתירה שכל הדברים הנזכרים בהסכמה זאת הם מצד עצמן אסורים שהרי לתקן שלא לפרוק עול הצבור וכו' כולם תקנות גדולות הם ואיך יסכימו הצבור להתירם ואילו לא היתה ההסכמה קדומה בצבור היה ראוי לחדשה עליהם ואיך יבטלו אותה וכ"כ הרשב"א ז"ל על מה שנשאל צבור שהסכימו לאחרים שלא לשחוק בקוביא אם יכולין להתיר והשיב וז"ל תקנת האיסור תקנת ותיקון ביראי חטא היה ומי שבא להתיר פורץ גדר ותמה אני איך פשטה הוראה להתיר בענין זה ואפי' לא הסכימו כל הקהל באיסור דבר זה מעצמו נעשה ועוד שנוסף איסור הסכמה והחרם ואיך נחזור להתיר הגע עצמך סליק את החרם כמי שאינו היאך יסכימו הרבים להתיר את האיסור וכל מי שמסכים להתיר זה כמסכים לעשות עבירה בכנופיא עכ"ל ותשו' הרשב"א הלזו הביאה מרן ב"י ביו"ד סי' רכ"ח יע"ש וכן ראיתי להרב מקור ברוך סי' ל"ה דמ"ה ע"א ועוד דהסכמ' זאת שהוא לקיום מצוה שלא לעבור עבירה וכו' ואפי' היו מסכימים כולם להתירה אין להם היתר יע"ש וכן פסק בשלחנו הטהור שם ביו"ד סי' רכ"ח סכ"ח וז"ל אם היתה ההסכמה גדר לרבים או סייג לתורה ולדבר מצוה אינן יכולין להתיר וכן בנדר של שחוק וכ"כ הריב"ש סוס"י קע"ח ובתשו' מוהר"ם די בוטון סי' ו' ומוהריב"ל ח"ד ד"ז והרב מהר"י הלוי סי' כ"ו ובתשו' מרן בס' אבקת רוכל סי' ק"ץ דקכ"ג ע"ג וכ"ה דעת הרב הגדול חיד"א ז"ל בתשו' בס' יוסף אומץ סי' ק"ג והרב הגדול הגאון מרן זקני אור הירח ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"ב סי' מ"ט דפ"ח ע"ג ובחח"מ ח"א סס"י פ"ז ורס"י צ"ב וסי' קט"ו דקמ"ט ע"ב יעש"ב וכ"כ אנכי הצעיר בכמה מתשובותי בס"ד. ובכן הסכמה הזאת שהיא עשויה בכל חוזק ותוקף לא תתבטל בשום זמן שבעולם כיון שהיא עשויה לגדר ולסייג לתורה כאמור ושומע לנו ישכון בטח ושאנן מפחד רעה:

אכן לענין דינא הלכה למעשה כל מה שמקטר ושופך דהוי כעין ניסוך או עושה איזה מתוק מדבש וחלב וסוקא'ר שהוא לרצותם לבל יזיקוהו השדים ויבריחו ממנו נראה דאם

נהגו כן לחולה כדי להקל מחוליו אין למחות בידם כס' ריא"ז שהוב"ד בשה"ג פ"ק דע"ז והביא דבריו מרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג ביו"ד סי' קע"ט בהגב"י אות כ"א והרב שלחן גבוה שם כי מלבד דאיכא ס' הרא"ש והטור ורי"ו והרמב"ן ז"ל בתשו' דס"ל דמעשה שדים אינו מעשה כשפים וכ"כ הר"ן בחי' לסנהדרין לדס"ז ע"ב וכ"ן מתשו' הרשב"א ח"א סי' תי"ג והרב ת"ה סי' קנ"ו והביא דבריו מרן בב"י ביו"ד סי' קע"ט וכ"כ הרב"ח שם להתיר יע"ש ובפרט דאם בא לו החולי מחמת השדים כמ"ש מוהרש"ל בתשו' סי' י"ג ובס' יש"ש בחולין פ' כל הבשר סי' י"ג ולענין מעשה שדים מפורש בהרמב"ן והרדב"ז הח' ח"א סי' תפ"ה מהות האיסור יע"ש ולחשש קרבן עיין בס' מחנה ישראל סי' א' ועמ"ש בני אברהם נר"ו בס' שמע אברהם בענין להתרפאות מהמינים ועע"ז יע"ש וכההיא דעע"ז מאהבה ומיראה דפטור וכמ"ש הרמב"ם בה' ע"ז פ"ג ה"ו ומ"ש הריב"ש בתשו' והביאה מרן בכ"מ שם וז"ל וכתב עוד הריב"ש ומ"מ הסכימו האחרונים שאין פי' הרמב"ם מאהבה ומירא' נכון שאם עובדה מפני שחושב שיש בה כח להרע או להטיב אעפ"י שאין מקבלה לאלוה חייב וכו' ולא מאהבת אדם או מיראתו פטור וכו' יע"ש וא"כ כמו כן בנדון זה שעושה אינדולקו לשם השדים ומאמין בהם שיש כח להרע ולהטיב על ידם א"כ אעפ"י שאין מקבלים לאלוה לעבוד אותם עבודת לשם אלהות יהיה חייב וכדברי הרב הפוסק נר"ו. **אכן** נראה דיש חילוק בזה בין עובד לע"ז ואינו מקבלה לאלוה אלא משום שחושב שיש בידו להרע או להטיב דעכ"ז חייב משום כי כיון שהם אבן דומם פה להם ולא ידברו וחושב שיש להם כח להרע ולהטיב הויא לתא דע"ז אפי' אינו מקבלו לאלוה כי כך גזרה חכמתו ית' לאסור עבודה זרה אפי' בכה"ג משא"כ כשעושה איזה דבר לגבי השדים ולשאול מהם לבל ירעו ובל ישחיתו כי יש כח בידם להרע ולהטיב בהא ודאי דאין איסור כל שלא קיבל לאלוה ואדון ופטרון כ"א שחושב שבא החולי מצידם ומבקש מהם שיקילו מחוליו אבל כשאינו אומר ועושה כל הדברים הללו והוא מכוין לרפואה ולרצותם אם יהיה שבא החולי מצידם וכדברי מהרש"ל בתשו' סי"א וביש"ש בחולין פ' כל הבשר סי' י"ג בזה יש מקום להתיר ואם באנו לאסור משום לתא דע"ז הרי אפי' אינו מקבלו לאלוה כ"א שחושב בדעתו שיש ביד השדים להרע ולהטיב הרי מצינו להריב"ש ז"ל בתשו' סי' ק"י והביאה מרן ז"ל בכ"מ בהל' ע"ז פ"ג ה"ו בהא דהעע"ז מאהבה ומיראה שכתב וז"ל וכ' עוד הריב"ש ומ"מ הסכימו האחרונים שאין פי' הרמב"ם מאהבה ומיראה נכון שאם עובדה מפני שחושב שיש בהם כח להרע או להטיב אעפ"י שאין מקבלו לאלוה חייב ובהא לא הוה פטיר רבא דרוב כל עע"ז שבעולם כך הם שגם הם חושבים שיש אלוה למעלה מהם אלא שחושבים שיש להם כח להטיב או להרע להם ושרצון הבורא בכך

ומתוך כך עובדים אותם על זה ודאי הוא שהזהירה התורה ולא לעבוד אותה אלא כי פליגי הכא כגון שהוא מודה שאין בה ממש אלא מאהבת אדם ומיראתו הוא עובד וכו' יע"ש וא"כ כ"כ בנדון כזה שעושים האינדולקו לשם השדים ועושה להם איזה מעבודות זיבוח וקיטור וניסוך אף שאינו מקבלו לאלוה אלא שחושב שיש בידו להרע ולהטיב על ידם א"כ כיון שאיסורו הוא משום ליתא דע"ז יהיה חייב אף שאינו מקבלו עליו לאלוה וכמ"ש הרב הפוסק נר"ו הגם כי נראה לע"ד דרב המרחק בזה ביניהם בפרט זה בין ע"ז למעשה שדים דבשלמא בעובד ע"ז לעץ ואבן כשחושב בדעתו שיש בידה להרע ולהטיב ומבקש ממנה איזה דבר הרי פנה דעתו להבל וריק שיש בידה כח וכל איסור ע"ז עצמה מה שאסרה תורה הוא גם בכה"ג וכמו שהאריך הריב"ש שם והם דברים נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת משא"כ בעושה איזה בקשה ועבודה לשדים דהא מיהא הם בעלי חיים ובחיריים שיש בידם להרע ולהטיב וכשנתן להם איזה דבר כדי לרצותם לבל יריעו ובל ישחיתו בהא אפי' עושה איזה עבודות כל שחושב בדעתו שאינו מקבלו לאלוה אלא כונתו ומגמתו לפייסם ולשוחדם כדי להבריחם ולהרחיקם מעליו שלא יזיקוהו נראה דבכה"ג דאין בזה איסור כלל כי לפי האמת הם בעלי חיים ובידם להרע ולהטיב וממקומו מוכרח הוא שהרדב"ז בתשו' הנ"ל אשר הוא היה מהאוסרים זיבוח וקיטור לשדים דהוי כעע"ז שם כתב בהך תשו' בהדיא וז"ל למדנו מכאן דדוקא במקטר לחבר את השדים הוא בכלל אוב אבל המקטר להבריח השדים מעליו נראה דמותר ואף בזה ירא שמים ימנע עצמו דמאן מוכח אם הוא להבריח או לחברם יע"ש הרי מבואר מדברי הרדב"ז דכשעושה אפי' קיטור כל שאינו עושה לחברם אלא להבריחם שרי מן הדין וכל מה שעושים הנשים בגבולינו הוא ענין זה כי מתפללים להשם אלהינו ובשמו ית' ובכחו הגדול שיהיה רפואה לחולה בעשיית המתוק וכיוצא וכל מגמתם הוא לזה ומעשיהם ודיבוריהם מוכיח כי אינם מדברים שום דיבור המורה שמאמין וגם ראיתי בתשו' המיוחסות להרמב"ן סימן רפ"ג שהובא שם תשו' להרמב"ן שכתב בסוף התשו' וז"ל ואני תמה מאד כי שמעתי בבירור שמנהג אלמאיי"ו לעסוק בדברי השדים ומשביעים אותם ומשלחים אותם ומשתמשים בהם בכמה עניינים וסבור אני שיש לו' דמעשה שדים לחוד ומעשה כשפים לחוד כמו שאמר בלטיהם אלו מעשה כשפים ופירש"י מעשה כשפים ע"י מעשה חבלה הם נעשים והם שאסרה תורה אבל מעשה שדים שרי וזהו דעתם שנהגו בו ועשו בו כמה מעשים ובודאי פשוטי השמועות כך הם ומעשה דבן תלמיון ידגיטין ודיוסף שדא ושאר מעשים ובדברי אגדה הן מטין יע"ש והביאה מרן בב"י שם סי' קע"ט יע"ש.

וא"כ מה שהוא מנהג בעירנו אזמיר יע"א שאם יארע איזה חולה ב"מ שנלאו הרופאים לבקש רפואה בדרך טבעי ולא מצאו לו תרופה ונתרפו ידיהם ונתייאשו מלרפאותו שאז הוא המורה שחולי זה הוא בא מצד השדים או שבלא"ה החולי עצמו מוכיח עליו ומורה ובא שהוא ניזוק מחמת השדים ובחולי הנופל או לפעמים שהופך פניו לאחור וכדומה שהוא מורה שהחולי הוא מהשדים שנוהגים לעשות האינדולקו המנהג בעירנו אזמיר יע"א הוא שיש נשים יודעות מזה ולוקחים מים מד' או מז' מקומות ומי ורדים וזורקין בבית החולה ונוסח תפלתם הוא כזה בשם ה' אלהי ישראל ובשם אברהם יצחק ויעקב שתזמין רפואה לחולה זה ואם יהיה שניזוק מהשדים אנחנו מבקשים מהם שיניחוהו לחולה ויתירו אם הוא מאוסר מהם ולא יש שום זיבוח וקיטור וניסוך ולקרותם אדונים ולומר שתתנו נפשו ולשון קרבן ונפש תחת נפש כמו שעושים באר"ץ שכתב הרב הפוסק נר"ו וגם אין מסירין המזוזות כמ"ש הרב מוהרד"ף ז"ל סי' ס"ג שאינם עושים כדברים האלו הרי הוא מותר כל שאינו בוטח בהם כי אם בהקב"ה שמלכותו בכל משלה ובידו נפש כל חי אלא שהחולה הניזוק בא מצידם ומבקש לרצותם כדי שירפאו ויבריחו מהחולה וגם יש מנהג כשאחד נכשל ונפל שזורקין אסוקא'ר יש מהם שעושים כן בסתם ויש מהם שאומרים איזה דברים שרוצים לפייסם וזהו היה הטעם הרבנים ז"ל אשר היו בעירנו אזמיר יע"א לפנינו ולפני פנינו שלא מיחו בדבר וכמה פעמים עשו הנשים אלו האינדולקוס בעיר ולפעמים אפילו בביתם של הרבנים ז"ל ולא מיחו בידם כי בודאי חקרו ודרשו וידעו והכירו בהם שלא יש שמץ איסור וגם כמה פעמים בא לפני ב"ד ב' אנשים עברים שכנים מדיינים שאחד היה לו חולה בביתו ורצה לעשות האינדולקו ושכנו מעכב על ידו שיש יולדת בתוך ביתו ואומרים שיש סכנה וכדומה ובאים לפני ב"ד לידע את הדין מי נדחה מפני מי שלא גערו בהם על עשיית האינדולקו גופיה דש"מ דסברו וקבילו דבר זה להיתר ושו"ר למוה"ר המו' כמוהרי"ן בספרו הבהיר פני מבין ח"ב בדס"ז לסנהדרין דר"ל ע"א מהספר שעמד בזה אם עשיית האינדולקו אסור והביא להקת הפוסקים ראשונים ואחרונים ותשו' הרדב"ז ודברי מוהרד"ף והשיב עליו וסוף דבר העלה להלכה דמותר ומ"ג כשיהיה החולה מסוכן או ספק סכנה יעש"ב הרי מצינו תנא דידן דביקש טעמים רבים לאהדורי אזכותא דרבנן קמאי ובתראי דלא מיחו בידם והגם שאנכי הצעיר בסה"ק לב חיים ח"א סי' ס"א דע"ח ע"א הבאתי מדברי הירוש' פ"ט סי' ז' ודברי הראשונים דאפי' במתפלל על איזה דבר דלא יצווח לא למיכאל ולא לגבריאל וכו' אלא להקב"ה דוקא תהיה תפילתו ובקשתו זהו כשמבקש מהם לבדם אבל כשמאמין בהקב"ה כי מלך על כולם ובאים ושואלים ממלאכי השרת שיעזרוהו בתפלתו

לפני הקדוש ברוך הוא וימלא שאלתו אין איסור כלל וכמ"ש בעניותי בסה"ק נפש חיים מע' תי"ו אות ל"ב דזכ"ר ע"א והבאתי ראיה מדברי רז"ל בילקוט ואתחנן ע"פ ויתעבר ה' בי למענכם דכשראה משה שאין משגיחין עליו הלך אצל שמים וארץ ואמר להם בקשו עלי רחמים ואעפ"י שאין דנים אפשר משא"א הא מיהא שמעינן דליכא איסור וכדמשמע מסנהדרין מ"ג ע"ב אמ"ר יוחנן לעולם יבקש אדם רחמים שיהיו הכל מאמצים כחו ולא יהיו צרים מלמעלה ופירש"י שיסייעוהו מה"ש לבקש רחמים ושלא יהיו מסטינים מלמעלה יעש"ב בס"ד ועיין מ"ש בתיקונים תיקון ס"ט דק"ד ע"א ומ"ש בעניותי שם בסה"ק נפש חיים מערכת ק' אות י"ט דקפ"ט ע"ב יע"ש.

באופן כי מה שעושים האינדולקו בזיבוח וקיטור ובהסרת המזוזות וכדומה ולקרותם אדונים ולשעבד תחתיהם והה"נ לאידך גיסא לזבוח ולקטר לשדים להיות כפופים להם ולעשות צורכיהם בזה וכל כיוצא בזה איסור גמור דאיכא איסורא משום ליתא דע"ז וכדברי הרב מוהרד"ף ז"ל והרב הפוסק רב מנשה נר"ו וכהסכמת רבני ארם צובא העי"א וכאשר גם אנכי עשיתי ארש בארשות החיים כדל מסכים בס"ד ואדרבא הפורש ממנו רפואה קרובה לבא כאשר דיבר בקדשו הרב החסיד מוהר"ש אבוהב ז"ל בתשו' סי' שע"ה כי רפואה אין לרפאות ע"י גוים ומינים עע"ז ולא בהשבעות שלהם כ"א לקיים בנו מקרא שכתוב הרחק מעליה דרכיך זו מינות וכדאי הוא זכות הרחקת זאת לכונת קדושת שם שמים ואחדותו לבטל מעליו כל המאורעות הקשים מעל החולה הנז' כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו בשם אלהינו נזכיר ותפלתינו אליו נעתיר יעלה לו רפואה שלימה בקרוב ע"כ.

אמנם מה שנהגו הנשים בעירנו אזמיר יע"א לעשות מתוק או לזרוק מים וכדומה כדי לפייסם ולשוחדם לבל יריעו ולבל ישחיתו והכל עושים בשם ה' אלהי ישראל ובשם אבותינו הקדושים בזה אין איסור כלל וכן ראיתי בס' מעם לועז ס' עקב דקנ"ג ע"ב שכת' וז"ל לעשות מיני קיטורים לשדים כדי לכפות אותם למלא שאלתם זה נקרא עע"ז אבל מה שעושים הנשים כשיש איזה חולה לקטר את הבית ולהניח מתוק מדבש וחלב בבית הוא מותר כי כוונתם הוא לפייסם כדי שלא יזיקו לחולה ולרפואתו מחולייו עכ"ד והן הם דברי הרב כנה"ג מ"ש בשם ריא"ז ז"ל וכמש"ל וכ"ש כשמצינו כשעושים כן הנשים מזכירים שם ה' ואבותינו הק' אשר כונתן רצויה שאין בו שום שמץ עבודה כלל כלל ולא וזהו היה סמך וראיה לכל הרבנים שבעירנו שלפנינו ולפני פנינו שלא מיחו בידם.

ומ"מ מי שהוא ירא ה' אפי' מדבר זה שנראה שאין איסור יתרחק ממנו ויהיה בוטח בה' כי הוא הרופא חינם וכאשר כתב הרדב"ז בתשו' הנז' דאף במקום שאינו מזבח לשדים

כ"א להרחיקם ולא לחברם עכ"ז ירא שמים ימנע וכו' וכן ראיתי למוה"ר פני מבין ז"ל בדרל"א ע"ב שאחר שהכריח כי דבר זה שעושים הנשים אינדולקו אין בו איסור ועשה סמוכות להרבנים שלא מיחו בדבר סיים וכ' וז"ל ועכ"ז הפורש מלדרוש בדברים הללו עליו תבא ברכת טוב הוא יתברך שמו יצילהו מכל צער ונזק וירפאהו רפואה שלימה וה' ישמרהו ויחייהו ובוטח בה' ישוגב יע"ש ועיין בברכות פ' הרואה לענין דרוב נשים מקטרות לכשפים ועיין במדר"ר ס' חקת בענין רוח תזזית ואפי' מבשר ודם כן דרך העולם דאם בא לו נזק ממנו מבקש מאתו לפייסו וכ"ז עושים כנגד המזיקים נמי דכולם בריות אשר ברא ה':

וכבר מצינו בס' מדרש אליהו פי"א דג"ן ע"ב שהביא מה שמצא בב"י וז"ל אמר הצעיר ראיתי בני אדם בישראל גם במקומינו גם במקומות אחרים שבזמן שבא עליהם צרה או עונש נודרים שאם ינצלו יעשו סעודות לאליהו הנביא ז"ל בחושבם שבזה ינצלו וכו' וסוברים שהוא המחיה מתים והמעשיר וכו' שראיתי מי שרגיל לשים מזמן לזמן חבית של יין שמור לזה הסעודה וכמעט אוסר אותו על כל אדם וכו' ומעולם הרבה נצטערתי בזה המנהג ונראה בעיני כאיסור יין נסך לד"א וכתקרובת ע"ז חס וחלילה וכו' כמ"ש הרמב"ם בס' המורה בח"ג בפרקין ידועים ממנו וע"ז בא יצחק אע"ה ואמר דעו לאבינו שבשמים שאני איני כלום כדי שלא יעשוהו ע"ז ח"ו ונלמוד מקבורת משה רבע"ה כי מה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו כדי שלא יעשוהו ע"ז שכשם שנפרע מן העובדי' כך נפרע מן הנעבדים וכו' וכן חשש יעקב אע"ה וציוה ליוסף אל נא תקברני במצרים שלא יעשוהו ע"ז וכו' יע"ש הרי דאפי' בעושה סעודה לאליהו הנביא ז"ל לשם מצוה חשש הרב הנז' שיש חשש ע"ז בחושב כי הוא הממית ומחיה דאיכא משום סרך איסור ע"ז ושהיין יי"ן [יין נסך] בעשותו זה לשדים כי בודאי אסור והגם כי אין דברי הרב הנז' האוסר בסעודת אליהו ז"ל נראין וכבר השיבו הרב מדרש אליהו ז"ל שם ודבריו חיים וקיימים כמבואר שם גם לעד"נ להשיב דמה דמות יערוך מה שעושים חוק הגוים מידי שנה בשנה לאסור לישראל שנעשה לו נס וכי מי שהוא אדם מישראל שנעשה לו נס וקובע יום טוב בכל שנה ושנה ביום ההוא להודות להלל לה' כמבואר בש"ס ובפוס' כי קובעים פורים ביום ההוא היתכן לאסור מפני שגם הגוים קובעים חוק ויום קבוע ביום אידם ובר מן דין כי העושה סעודה לאליהו הנביא ז"ל על שם הנס וההצלה הוא להזכיר זכותו ואם חושב כי בזכותו יש בו כח להחיות ממיתה לחיים מה בצע יש בדבר וכי בשביל שמכבד לצדיק ולנביא יהיה ח"ו צד מינות וע"ז חלילה כי בודאי הוא יודע כי הצדיק והנביא בזכותו עושה הקדוש ברוך הוא והרי מבואר בכתובים במלכים ב'

סי' ה' כששלח מלך ארם לנעמן עבדו לפני מלך ישראל לרפאותו מצערתו ויקרע את בגדיו ויאמר האלקים אני להמית ולהחיות וכו' ויהי כשמוע אלישע וכו' יבוא נא אלי וידע כי יש נביא בישראל וכן היה שריפאהו אלישע והיה ק"ה [קידוש ה'] בדבר שאמר נעמן הנה נא ידעתי כי אין אלקים בכל הארץ כ"א בישראל וכו' הרי כי בהיות שאלישע ריפא אותו ידע נעמן שהיה גוי ועע"ז שהכל היה מאיתו יתברך וא"כ אם מצינו באליהו הנביא ז"ל שהחיה לבן הצרפית כמבואר במלכים א' סי' טו"ב ושם כתוב עתה ידעתי כי איש אלקים אתה ודבר ה' בפיך אמת הרי אם שעשה מעשה בפועל לעיני הכל שהיה מת והחייהו ועכ"ז לא טעו אחריו שהוא אלוה כי ידעו כי בתפלתו שביקש מהשי"ת שהשיב נפש הילד עשה ה' בקשתו וכן כאלישע בבן השונמית כמבואר שם במלכים ב' סי' ד' וא"כ אם קי"ל כי גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם ובודאי כי בהזכרת זכותם יועיל מאד להצילו ממות לחיים:

והרי אמרינן בגמ' בב"ב קט"ו ע"א ע"פ חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנא חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה ופירש"י חמת מלך היינו צער שבא חימה מאת המקום מלאכי מות היינו חולה שנוטה למות והרנ"י ז"ל שם בה' כתב וז"ל זה הביא הגמ' אגב גררא כתבתיה דמנהג זה בצרפת שכל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה שיברך אותו ע"כ. וכבר בא חכם בני הי"ו והאריך הרחיב בענין זה בס' והוכיח אברהם ח"ב פוק חזי:

לה

סימן לה

זה זמן רב דאנכי עשיתי אר"ש גזרה על ההולכים לבית המינים ונדפס בס' מעשה אברהם סי' ז"ך ושם עמדו על דברי מע' הב"ד שבאותו זמן דרך ארוכה ועתה ה'ן לי פה להשיב על כל דבריהם בקציר'ת האומ'ר

תחילה כמ"ש בענין הגירסאות שבש"ס מהיכא נפק"ל מהרחק או מאל תקרב וכו' אנכי ראיתי את כל הכתוב ולא נפק"ל מידי לענין דינא ולענין איסורא ולא דבר ריק הוא דכך דרכו של הרמב"ם כנודע ומ"ש דלאהוב הוא ממקום אחר וכו' גם זה קצרתי אחרי שראיתי להתשב"ץ כמו שהבאתי בפסק שלי שם בס"ד גם מ"ש דלא ברירא להו מ"ש דאסור לילך למינים ולהביאם אי מיירי במיני ישראל וכו' יע"ש לא ידעתי מאי קאמרי וכי אינן יודעים כי המין ג'ואני שנק' יוחנן כהן והמין הולכי נקרא בשם יהידות והמין שאצלו הוא משומד מעיר קושטא ונק' בשם יהידות וזהו למטונייהו כי לדעתי מבואר

בש"ס ובפוסקים דבכגון דא דנ"ד שהמין רוצה לפתות נפשות ברצי כסף כידוע ומפורסם וגם המה רצים להחניפו ולגנוב דעתו כדי שיצא לקראת נשק זהו אסור לכ"ע בכל מין שבעולם ובכל מקום ובכל זמן אין מתיר אפי' עפ"י ס' זרה ורק היא יחידאה והמעיין יראה דהרמב"ן ופסקי תוס' מנדין וניח"ל לנדותו ולשמתו כיון שהמדבר עם המין הוא לקטרג ולחלל תורת ה' ושלא לשמוע לקול מורים ומ"ש משום כבוד הרמב"ן אין לנדותם זת"ד מלבד דאין ראיה מדברי השכנה"ג לנ"ד זאת ועוד כי כבר הוכחתי במ"א בהוראת הרמב"ן עצמו להתיר נגד רבים דכתבו דהמתיר כהרמב"ן ראוי לנזיפה וכ"ש בנ"ד. גם מ"ש איסור למכור להם ספרים למינים וכו' זת"ד בלא"ה הרי קי"ל דאסור למסור ד"ת לכותי ובכלל הוא ספרים כמ"ש בס' לקט הקמח ביו"ד:

עוד ראיתי בד"ק דההולכים דליכא דיינא בארעא וכו' זת"ד זהו מתופשי התורה אינו אומר כן ועיין בשורש דין זה בתשו' לחח"מ בס"ד אחרי היות ג' רבנים זקנים הי"ו וג' רבנים מב"ד של ג' שפסקו דין פשוט עפ"י התורה וגם שהסכימו וחתמו לכל החכמים שבעיר מקטנם ועד גדולם בזה מי יאמר כי ליכא דיינא בארעא אחרי שיצאו מעוררין על הדבר הזה. גם מ"ש וגם דאעיקרא לא רצו לשמוע להם זת"ד זהו פלא פלאות הם היו עמנו כשעמדו לדין בבית אחד מהגדול שבהם הוא הראש בפעם ראשונה כמעמד כל הרבנים ושמענו כל טענותיהם ושוב פעם ב' בבית הועד של הכולל ושוב פעם ג' בבית הגביר מא' משבעת טובי העיר הי"ו כאשר הוא גלוי ומפורסם בכל העיר וגם במכתב בכמה חתימות חתם ומעשה ב"ד והסכמות ואגרות אין מספר בהם לו' שאחרי טענותיהם פעם ושתים וג' וראינו שאין בהם ממש גזרנו והסכמנו מה נשאר לנו לעשות.

תו חזינא להו דכתבו שהלכו בערכאות של גויים כששניהם רוצים וכו' זת"ד ליתא כי כת הגבירים בפעם הזאת לא זזו מד"ת ואדרבא עשו מחאה והסכמה וחתמנו בפנקס הכולל כי כל המנגד נגד הרבנים והב"ד וחכמי העיר ומוציא הוצאות הם מכיסם שלא יעברו אח"ך לחש' הכולל. והכת האחרת ע"י שלא רצו לקבל בקשו עזר מהמינים ומאה"ע כי ידעו כי אינם שומעין ינקמו מהם בערש"ג כמו שהדין כך בח"מ סי' ב' וסי' כ"ו דבאדם אלם ולא ציית דינא מוסרים אותו לערש"ג עו"כ מתורת מנהג שהיה במחלוקת העיר בזמנים שעברו זת"ד אנכי אומר כי אם יהיה אסור מדינא אין מנהג להתיר את האיסור כמ"ש בתשו' במ"א ועוד אפשר כי הענין בהיתר ע"י הרבנים כשהם לא צייתי דינא:

ועל מה שכתבו בענין ההסכמה וכו' שנתקבלה ולא נתקיימה זת"ד לא ידעתי מאי קאמרי אחרי כי מעיקרא הסכמה שהיא עשויה מחמת הדין בלא"ה וגם הרבנים אשר הסכימו כתבו בפי' עד כי יבא שילה איך יתכן ביטול על זה ובפרט באיסור העש"ג שהוא חמור

כע"ז שהיא אחד מג' עבירות הגדולות שבהם דהוא מחלל ה' והוי הגדולה שבגדולות שבד' חלוקי כפרה וכמ"ש התשב"ץ ושאר הפוסקים והם לא ידעו להבחין מה בין איסור זה לאיסור שחוק ושאר דברים שנתבטלו כי מי שיש לו מוח בקדקדו יראה ההפרש כי אם יקילו באיסור זה לילך לערש"ג לא תשאר מתורתינו הקדושה אפי' אות אחת ומה ביטול שייך בזה גם לא ראה בזמן הרב הגדול מר אביו ז"ל עם סיעת מרחמוהי הרבנים כמה חרדה היו עושים למי שהולך בעש"ג וכמה הסכמות נעשו בזמנו ע"ז כי ההולך לעש"ג נגד הרבנים הוא בחרם ונידוי ושמתא ואם יהיה א' שלא בא מידם לעשות לו משפט אין מביאין ראיה מהעבריינין כמ"ש בסה"ק חקק"ל חיו"ד מסי' מ' ואילך. ומ"ש בשם הרב מ"ד תנא דב"א ז"ל מה שהיה חלוק אינו בעיקר האיסור ללכת ולפעול ע"י אוה"ע כ"א במה שהסכימו לחתום כל אחד בחתימת ידו וע"ז עמדתי אנכי כנגדו והבאתי מס' עזרא ונחמיה וד"ה שעשו כעין זה קשר ושטר וחתימות לקיים התורה וגם הוא העונש שלא נתקיים וכי חדשות הוא מגיד גם אנכי עמדתי בתשו' וכתבתי כ"ו סעיפים למצוא היתר להתיר העונש אבל האיסור עצמו ללכת לערש"ג נגד תורת משה מי יתירנו וע"ד שכתב מז"ה הגדול ז"ל במה שהתירו הרבנים כל חרם והסכמות שבהסכמה כי בלא"ה הוא אסור מדינא אין כח ביד הרבנים להתיר האיסור ובסה"ק גנזי חיים מערכת ה' הבאתי ראיות רבות לזה וק"ל:

גם מ"ש והבאתי את הג' וכ' שפסק מורינו הרב כמוהרש"ח ז"ל דאין חייבים לחתום וכו' זת"ד לא היה ולא נברא ואדרבא אנכי הצעיר הייתי בבית דינו של שלמה ז"ל והוא כי הגזים זה הגביר עם הקונסול לבטל ההסכמה ושלא לחתום ואנחנו עמדנו כנגדו ולא נתייראנו ממנו ואמרנו כי הדין נותן לחתום ומה שלא נתקיים הענין היה מפני שגם מהחתומים גם בהסכמות השחוק והמדרשות וכו' זת"ד אין כאן סתירה כלל כי בהסכמה שלא ללכת לאוה"ע שהוא איסור גמור ומפורסם והתינוקות יודעים ל' רש"י כמ"ש התשב"ץ ובס' יכין ובועז והן עוד היום מנדין להולך בערש"ג ומתמלאים עליו עברה מה דמות יערוך עם השחוק וכו' והוא פלא.

גם מ"ש לפי טענתם שהלכו לערש"ג נידוי ליכא איסורא איכא זת"ד ק"ט מהו לפי טענתם דאין כאן טענה כלל כי הוא שקר ודבר כזב כאשר המה יודעים איך יתכן להעלות על הספר דבר שהוא שקר מפורסם להליץ בעדם במה שהם יודעים שהוא שקר ולחלל כבוד התורה ולומדיה וכבודם כי עמנו הייתם וגם זאת הפשרה כי איסורא איכא ונידוי ליכא דאם הוא אסור אפי' מד"ס חייב נידוי כמבואר בש"ס ובכל הפוסקים ומ"ג במעשה רע ומר כזה. ויותר קשה מ"ש דאם לוקח ספרי מינים מאן לימא לן דאסור מדברי הרא"ש

וכו' זת"ד לא ידעתי אם יש ס' בעולם שיאמר כדבר הזה חז"ל אסרו דאסור לקרב לפתח המינים וצריך ריחוק ד"א מפתח ביתם איך יתכן להיות היתר ליקח מספרי מינים בידו. אך בזאת מ"ש מה שהביא מדברי הרשב"ש סי' תק"ד דלא חזינן כי האי סימנא וכו' זת"ד בזה האמת איתם כי ראו להתיר ליקח ספרי מינים אין שום ראיה מדברי הרשב"ש ברם הרשב"ש כתב דהאומר מה תכלית ללמוד בתלמוד הוי כופר בתורה שבעל פה א"כ כל שכן הלוקח ספרי מינים בידו:

ואוסיפה לך במ"ש וז"ל אבל אם מחו לה בערש"ג מכות גדולות כנ"ד שמחו לכ' אנשים בערש"ג עצים וכו' זת"ד איך באו לשנות את הידוע כי לא הכו כ"א מכות קטנות ומועטות ועו"ק מינם ובם שכתבו בסוף דבריהם דעתה שיש טאנזימאט אינן יכולים לענוש ולהנקם וכו'. גם מ"ש בענין הוכחה ומוטב שיהיו שוגגים וכו' זת"ד לא נגע ולא פגע בנ"ד דכולם פורשים כשיש מוכיח ישראל קדושים ושומעים לקחת מוסר השכל ומיעוטא דמיעוטא ספק אם לא יחדלו. ומ"ש בהסכמת הרב כמהרי"ו ן' סינייור מקצתם שמעו ומקצתם לא שמעו וכו' זת"ד לדידי אנכי הרואה דכולם שמעו ומאותו היום ואילך נתבטל ההליכה למינים בשבתות ואפי' בחול ולא נשארו כ"א שנים ואלו היה ע"י הוראה מי שהורה להקל וא"כ הו"ל כולם שמעו וכן הוא בכל עת ובכל זמן כשיש מוכיח כולם שומעים. ובזה גם הראיה שהביאו ממה שהחרמנו לשנים וזלזלו זת"ד וכי לא ידעו הם כי זה שהעיזו פניהם הוא ע"י הוראה מי שהורה להקל ולזלזל הלא"ה גם אלו היו שומעים באופן שכל דבריהם תמוהים הם בעיני מראשם לסופם. וגם מה שדחו תשו' הרשב"א כמו שיע"ש לא יש לא טעם ולא ריח כאשר יראה הקורא וצ"ע.

ויותר חרה לי מ"ש בענין רוצה בקיומו של איסור ומשום מראית העין זת"ד לא היו צריכים לכל זה כי כגון דא שהמין משתמש ממנו כי הוא מכת שלו שהביאו לאמונתו ולוקח שכר ע"ז הרי הוא מקיים האיסור בגופו ממש ומ"ש שלא היה עונש לדניאל ולחנניא שקראם בשמות של ע"ז וכן מ"ש גבי יעקב אה"ע שלא יעשום ע"ז וכמ"ש בתשו' לחאה"ע בה' גיטין יעש"ב בזה כי הוא בכונה מכוונת הולך להשתעבד אליו בעבור הנאתו ובעבור זה המין נהנה ממנו הנאה כזאת אין מי שיתיר בזה לא משום איסור רוצה בקיומו של איסור ולא משום מראית העין כי כל מראית העין שאפשר שיש מקום להתיר כי הענין מצד עצמו היתר אבל כי ההליכה היא אסורה מה מקום להתיר. ומי זוטר מ"ש שלא יקראו בעשרת הדברות כמו שהיו נוהגים מפני תרעומת המינים הגם שהיה לימוד בתור' שהיא מצוה ותקנת חז"ל ובבהמ"ק עכ"ז בטלו א"כ עתה מבקשים זכות שלא לבטל הליכה למינים ממש גם במס' פרה פ"ג מ"ג ר' יוסי אומר אל תתנו מקום

לאפיקורוסים לרדות אלא הוא נוטל ומקדש. גם במשנה ומטמאים היו הכהן השורף את הפרה מפני הצדוקים שלא יהיו אומרים במעורבי שמש היתה נעשית יע"ש. ואפי' אם מדבר עם המינים כדי להשיב הרי אמרו בסנהדרין ל"ח דאם יודע להשיב כרב אידי ישיב ואם לאו לא ישיב יע"ש. ומאחר שכתב הרמב"ם פ"ג מה' תשו' אבל יש מהם שאין להם חלק לעוה"ב אלא נידונים בגהינם לדורי דורות האפיקורוסים והכופרים בתורה והכופרים בתה"מ ובביאת הגואל וכו' יע"ש. גם דרשו רז"ל בפ' חלק כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס. ובכמה מקומות בתלמוד ואחד מהן בחולין אין שוחטין לתוך גומא שלא יחקה את המינין הרי בכמה מקומות חששו על תרעומת המינים וגם כי אנחנו עושים המצות לש"ש כדי שלא ליתן פתחון פה למינים ואיך יתכן ליקח מספריהם או ליילך לבתיהם להראות כי הוא משלהם שיהיה אדם בר דעת בעולם שיאמר שדבר זה מותר והוא ברור. ובת"כ ריש ס' ויקרא פ"ב ה"ה ר' יוסי אומר כל מקום שנאמר קרבן לה' אמור ביו"ד ה"א שלא ליתן פתחון פה למינים לרדות יע"ש ועיין בק"א משפ"י ומה שהביא שם מפי' הראב"ד ז"ל.

ועוד תמהני טובא הפלא ופלא כי אחרי שהבאתי מר"א שנהנה מהמין מד"ת ונענש בזה שנתפס למינות איך יתכן לדחות זה בהבל פיהם כי שאני ר"א. אחרי שיש ללמוד איסור מר"א לכל אדם ובפרט לעמי הארצות אלף ידות לאיסורא שעם היות ר"א חכם גדול ולא כיוין לחנופה וגם שהיה שמועה מד"ת עכ"ז נתפס מי שהוא עם הארץ וגם הוא להחניפו וגם אינו הנאה מד"ת כ"א הנאה אסורה להחזיק במחלוקת ולהמרות עיני הרבנים והב"ד ולעשות ככל אשר יחפצו כמה הדרגות יש לאיסור יותר מר"א ואדרבה מצינו כי חכם גדול שיודע להשיב ישיב כדאמרינן בסנהדרין וכמש"ל וכמ"ש ודע מה שתשיב לאפיקרוס. ועוד כתבתי על דבריהם בסה"ק גנזי חיים מע' תיו בקונטריס תשובה מחיים והכל כתבתי כחותה על הגחלים

ועוד ראינו נס בתוך נס כי באותן הימים ע"י ערמה ותחבולה לקחו המינים ב' נפשות מישראל קטן וקטנה כדי להמירן ולעשותן מינים ע"י ממון הרבה וכשנתוודע לנו כתבנו להרב החסיד אג"ן לעיה"ק ירוש' ת"ו אשר הלכו לשם ותכף ומיד עמד הרב החסיד הנז' בפרץ עם סיעת מרחמוהי רבנן תקיפי ארעא דישראל העי"א ולקחן מידם והביאם לביתו וקירבן לתורה והוא דבר גלוי ומפורסם לכל באופן כי כ"י רצה ה' לזכות את ישראל ולבלתי ידח ממנו נדח ובכל עת ובכל זמן אשר ימצא באומה ישראלית וביותר ברבני וחכמי הדור להיות זהירים לעמוד בפרץ כדבר האמור ה' צבאות יגן עלינו להיות לנו הוד והדר והדרך צלח רחב וחפץ ה' בידינו יצלח אמן ודי בזה והותר למי שהוא חכם

ירא וסר מרע שלא להתעצל בדבר הזה ושלא להיות כמחריש ומשים עצמו כמי שאינו כי בעבירה זאת ההתעצלות והשתיקה עושה פועל כידוע וכאשר נתבאר כי כן שומר נפשו ירחק מזה ומן הכיעור והדומה לו ומאת ה' תהיה משכורתו שלימה אמן:

וכבר נשאלתי בפרטות על מי שהוא מין ומומר לעע"ז ומחלל שבתות בפרהסיא וגם כופר בדברי חכמים והדפיס ספרי תנ"ך בדפוס טוב והוא מחלק לבני עמינו בחינם אם יש לחוש משום ספר שכתבו מין וגם אם איכא איסור ליהנאות מהם ליקח מאלו הספרים בחינם או מותר. והשבתי דידוע מ"ש הרב בני חיי ביו"ד בסי' רפ"א אם דפוס הוי ככתיבה ועמ"ש הרט"ז א"ח סס"י רפ"ד ועיין בזה לקמן סי' פ' מ"ש בס"ד ואם מותר להנאות מהמינים עיין בע"ז י"ז ע"א בר"א שנתפס למינות ע"י ששמע ממין אחד ד"ת והנאו ואם כה היה בשומעו ד"ת כ"ש כשיהיה הנאה ממנו בדברים גשמיים ועדין צ"י. וכתב הרב שה"ג בשם ריא"ז סביב הרי"ף שם בפ"ק דע"ז וז"ל ואפי' דבר טוב אסור ללמוד מן המינים שנא' הרחק מעליה דרכיך וכן מבואר במסכת ע"ז פ"ק יע"ש ובאבות דר"נ פ"ב וז"ל איזהו סייג שעשו כתובים לדבריהם הרחק מעליה דרכיך ואל תקרב אל פתח ביתה הרחק מעליה דרכיך זו אפיקורוסים שאומר לו לאדם אל תלך בין האפיקורוסים ואל תכנס לשם שמא תכשל בם ואם אמר בוטח אני בעצמי שאעפ"י שאני הולך שם איני נכשל בם שמא תאמר שומע אני את דבריהם וחוזר בי ת"ל כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים יע"ש. וכתבו התוס' שם י"ז ע"א ד"ה הרחק והא דאמרינן בפ' כל כתבי דכמה אמוראי הוו אזלי לבית אבידן זהו להתווכח עמם לפסול תורתם ולא היה מקום מינות ממש אלא מקום ויכוח ומקבצים חכמי אומות ונושאים ונותנים בדיניהם ומאן דלא הוה אזיל היינו מיראה שלא יהרגום וכו' ודלא כפירוש הקונ' ועיין להרב פרשת הכסף ד"א ע"ג שרצ' לחלק ולתרץ לקוש' התוס' בין אפיקורוס גוי לאפיקורוס ישראל דאפיקורוס ישראל פקר טפי וכאן בנ"ד אלו המינים שיצאו בזמנינו כולם הן בעונותינו הרבים ישראל משומדים ה' יחזירם בתשו' ומ"מ נראה לי דמה שאסרו בגמ' משום הרחק מעליה דרכיך ואל תקרב אל פתח ביתה שדרשו זו מינות כבר פי' הר"ן בה' שהוא מקום שמתאספים שם המינים אבל אם הולך לבית המין לדבר אליו איזה דבר או לשאול ממנו איזה ענין בעלמא שאינו בדברי מינות דלא גרע מגוי עע"ז או מומר וגיר' התוס' אין להחמיר היתי' שם בגמ' אל תקרב אל פתח ביתה זו מינות כמ"ש המפ' ז"ל. אלא דלטעם הרב הלבוש שכתב ביו"ד רס"י ק"ן משום חשדא וכו' קשה דאם הולך לבית המין יאמרו כי הוא רוצה להיות מין וכו' ונראה דדוקא במקום הועד שלהם אסרו משא"כ שלא במקומם ליכא חשדא. ואיתא בסה"ח סימן תתקל"ח וז"ל ואם מומר לע"ז

רצה לבנות ביהכ"נ או ס"ת להשכיר הסופר לכתבו אין שומעין לו ואין מקבלים ממנו וכו' יע"ש ועיין בס' החסידים סימן תכ"ט וכתוב בספרים אלו ביחזקאל סי' ז' פסוק כ"ה הוה על הוה ומ"ש התוס' בעירובין י"ג ע"א ד"ה או וכו' ע"ש ועיין במגילה ע"פ וחכיתי וכו'. ועיין עוד בע"ז ז"ך ע"כ במעשה דבן דמא שהכישו נחש ולא הניחו ר"י להתרפאות מיעקב איש כפר חנניא תלמיד ישו מל' זה יש להבין דאפי' לא ביאר יעקב איש כפר חנניא שבא לרפאותו בשם רבו ישו אלא על הסתם ולא הניחו ר"י מפני שהמון סתמו כמפ' כמ"ש הרב דינא דחיי לאוין ע"ה דמ"ט ע"ג וכ"ש באלו המינים כי כל דבורם הוא באמונת ישו וכפירות תורה שבכתב ותורה שבע"פ בפירוש בודאי דאסור. גם התוס' שם בפ"ק ז"ך ע"כ ד"ה לא ישא ויתן עם המינים כתבו וז"ל פי' להאריך עמהם בדברים פן ימשכוהו יע"ש ועיין בתוס' פסחים דף כ"ז ע"א ד"ה חוץ ועיין בס' שמן המשחה להרב מר שמואל חיים ז"ל סימן וי"ו שהי"ל ויכוח בזה עם רבני עירנו זלה"ה ועיין בס' עיני דוד למרן מלכא מורינו הרב מוהרד"א ז"ל ועמ"ש חכם בני הי"ו פס' שמע אברהם דרך ארוכה בענין להתרפאות מהן יע"ש:

לו

סימן לו

תשובה מחיים ראיתי את השאלה ואת אשר נגמר עליה מאת רב אחא משבחא ריכא ובר ריכא הרב הכולל. דודי לי בישראל להלל זר"ק כמוהר"ר **חיים דוד חזן** נר"ו. יאיר אורו ואשר אני אחזה להשיב תשובה מאהבה ע"כ הכתוב לחיים וזה החלי בס"ד

הנה פתח דבריו יאיר הביא לנו סוגיית הש"ס בב"מ בפ' א"נ ס"ט ע"ב דאמר רבא שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה שקיל לך ד' זוזי ואמ"ל לפ' לאשפן זוזי מ"ט שכר אמירה קא שקיל ורצה מני"ר וכו' לצדד בזה להתיר בנדון זה נמי כה"ג דמה שנוטל ג' אריות בעד כל עור דאינו רבית כ"א שכר אמירה שאומר להעבדנים שיתן להם מעות כהלואה להקצבים על ידו ואין כאן כ"א שכר אמירה ושוב הדר ביה ממ"ש מרן החבי"ב בכנה"ג ביו"ד שם סי' ק"ס הגב"י אות מ' שכתב דכל עוד שהסוחרים ידרשו ממונם חייב יאודה לפרוע הסך הנז' דהוי רבית ואסור ול"ד לאומר הילך זוז ואמור לפ' שילוני דמותר דהתם לא עביד האומר מידי אלא אמירה בעלמא לבדה שאומר לבעל המעות שילוה ושוב אין לו עסק לא עם המלוה ולא עם הלוה וכו' יע"ש ועל זה נרגש מדברי הריטב"א ז"ל שהובאו דבריו שם כש"מ דנראה מדבריו דאפי' שזה המקבל שכר האמירה הוא בעצמו ליוה והלוה לזה שנתן לו שכר עכ"ז כיון דלא היה בשביל ההלואה אלא בשביל האמירה

מותר שלא כדברי הרב כנה"ג אלא דעכ"ז בעיקר נדון שלו לא רצה להתיר אפי' לפי דברי הריטב"א כיון דהריטב"א הטיל תנאי בהדייא כי צריך שיהיה מקדים לו השכר קודם הלואה וכאן בנדון זה אינו מקדים ואסור לכ"ע זת"ד נר"ו ואנכי הרואה שהאמת איתו שדברי הריטב"א הם שלא כדברי הרב כנה"ג וכבר עלה ע"ד לצדד בדברי הריטב"א ולומר שאעפ"י שהמלוה לא רצה להלוות לזה כ"א למקבל ושנעשה הלוה המקבל שכר אמירה והוא המלוה לזה אפשר שאח"כ נתרצה המלוה הראשון לגבות את חובו מיד הלוה הב' ונסתלק זה המקבל מהחוב מכל וכל מ"מ פשט דברי הריטב"א אינן מורים כן אלא שנעשה זה המקבל שכר לוה ומלוה גמור וזהו שלא כדברי הרב כנה"ג וכמ"ש מני"ד נר"ו.

ואולם כשאני לעצמי צריכה רבה לעשות מעשה כדברי הריטב"א להתיר בכה"ג ליקח שכר אמירה אע"ג כי המלוה לא רצה ללוות לזה שנתן שכר האמירה כ"א לו והוא המלוה למי שנתן לו שכר אמירה שהרי כיון שלא הועיל לו אמירתו שלא רצה להלוות לו אין כאן שכר אמירה מעיקרא כי לא רצה להלוות לו מ"ת שהרי המעשה נעשה שהלוה לו והוא הלוה לנותן זה הרי אינו שכר אמירה מעיקרא כ"א שכר ההלואה דאל"כ אע"ג שהלוה לו המלוה לזה שקיבל השכר לא ילוה לזה ומפני מה מלוה לו בשביל השכר הזה א"כ הוי בשכר ההלואה ולא בשכר האמירה כי לא הועיל האמירה לכלום וכ"ן לדקדק מסתמות כל הפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והאגודה והמרדכי ורי"ו בס"מ נתיב ח' ח"ז והטור ומרן בש"ע והרב הלבוש שכולם פה אחד כשפסקו דין זה נקטו כל' הש"ס בסתם שמותר לומר לחבירו שקול דיבר ותאמר לפ' שילוני וכו' ולא לישתמיט שום אחד לומר כי אפי' יהיה המקבל עצמו המלוה כנראה שלא התירו כ"א כשהוא באמת שהמקבל אינו המלוה עצמו ועוד שהרי לא גרע זה ממ"ש הראשונים בשם ר"י וכ"כ הרב המגיד שם בה' מו"ל פ"ה ופסקו מור"ם שם ביו"ד סי' ק"ס בהג"ה ובד"מ סעי' י"א דאסור למקבל דינר לתת ממנו למלוה שלא יבואו להערים וכו' יע"ש וכ"ש כשיהיה המקבל עצמו מלוה דמחזי כרבית ועוד ממקומו מוכרח הוא דסתמיות דברי הפ"ס נראה שהוא כשאינו לוקח הלוה שום שכר שהרי הביא שם הש"ס מעשה כי הא דאבא מר בריה דר"פ הוה שקיל אוגנא דקירא מקיראי ואמ"ל אבוה אוזפינהו זוזי אמ"ל רבנן לר"פ אכיל בריה דמר רביתא אמ"ל כל כי האי רביתא ניכול לא אסרה תורה אלא רבית הבאת מלוה למלוה הכא שכר אמירה קא שקיל ושרי עכ"ל הנה מוכח בהדייא בדברי הש"ס שהמקבל שכר אמירה אינו בעצמו המלוה ללוה כי האי לחודיה קאי והאי לחודיה ולא עלה הס"ד שבש"ס לאסור כ"א מפני שזה שהיה הלוקח שכר אמירה בנו של ר"פ

נראה כרבית לזה חילקו כי לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה הכא שכר אמירה ומדקא דייק הש"ס לו' לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה הכא שכר אמירה וכו' כנראה דאם יהיה שבא השכר מלוה למלוה אינו מקרי שכר אמירה אלא שכר ההלואה ואסור וגם הפוסקים חילקו דבעינן שיהיה בנו שאינו סמוך על שלחנו הלא"ה אסור אפי' שהוא שכר אמירה כיון דבא שכר זה מיד לוה למלוה.

ואם תאמר שהרי הריטב"א ז"ל קא מכריח דין זה מכח קושייתו שהקשה דאם אין המלוה לוקח שום דבר מאי למימרא דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד מלוה ללוה וכמו שיע"ש וא"כ אם אמת הדבר הזה שמסתמיות שאר הפוסקים נראה דאסור כשהמקבל שכר האמירה הוא המלוה מה יענו לקו' הריטב"א הלזו דאין זה הכרח כלל שהרי איכא עוד תירוצים אחרים וכמ"ש הריטב"א גופיה שם בתי' ב' בש"מ ובחי' כמו שיע"ש ועוד שהרי סיים שם הרב כנה"ג ז"ל וכתב וז"ל ועוד דבנדון התלמוד אין כאן תנאי אם במעות בעין כך ואם בהקפה סך כך כמו שיש בכאן והוי אגר נטר ואסור יע"ש וכאן בנ"ד איכא משום אגר נטר שכל התנאי הוא זה כי בשביל המתנות המעות שמלוה הוא נותן העורות פחות ג' אריות מערך הנמכר בשוק וזה אסור בודאי לכ"ע ולע"ד נראה להחזיק דבר זה ולומר כי מה שהתירו בש"ס ובפוסקים בשכר אמירה להלוות אדם לחבירו לא התירו כ"א כשיהיה הענין שנותן לו שכר קצוב בפעם אחת דמורה ובא על השכר ההוא שבשביל אמירה הוא נותן אבל כשקוצב לו על המקח עצמו לתת לו בכו"כ פחות או יותר איכא בזה משום חשש איסור רבית לפי מה שהוא בענין ההוא הרי הוא מורה בהדייא כי אינו שכר אמירה כ"א בשביל הלואה גופא א"כ יש לנו לומר דמה שמצינו בש"ס היתר זהו לבדו הוא מה שיש לנו להתיר והבו דלא להוסיף עלה וע"ד שכתבו הפוסקים בדוכתיה טובא כן ודוק

עוד ראיתי להרב הפוסק נר"ו שהביא ראיה להיתר בנ"ד ממ"ש בגמ' פ' א"ן ס"ג ע"ב האי מאן דיהיב זוזי לקיראה וקא אזלי ד"ד ואמ"ל יהיבנא לך ה' ה' איתנהו גבי שרי ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והטור יו"ד והכא נמי כיון דיש עורות ליתן ש"ד כדקי"ל גבי סאה בסאה דאם יש לו סאה אחת לוה עליה כמה סאים אף שמדברי הרמב"ן והרשב"א וה"ה פ"ט מה' מו"ל והטור מבו' דבמכר בעינן שיהיה לו כל החטין וכמ"ש הרדב"ז והרב פ"מ מ"מ פשט דברי הרמב"ם דאפי' לא יש לו כלום וכמו שדקדק מרן בב"י בסי' קע"ה והביא מה שהקשה הרמ"ל שם ע"ד מרן וגם הלח"מ מה שפי' בדברי הרמב"ם דלא כמרן זת"ד:

ולעד"ן דאין לנו להתיר במכר ביש לו קצת למכור בפחות אפילו לפי דברי מרן כי מאחר שמצינו דשלמים וכן רבים כתבו לאסור במכר דלא דמי להלואה הכי נקיטינן וכמו שכ"כ בהדייא הריב"ש בתשו' סימן ש"ו וסי' של"ה יע"ש והרדב"ז בחדשות ח"א סימן תקכ"ז וסי' תקפ"ז ועיין להרב כנה"ג ביו"ד סימן קע"ה הגה"ט אות ה' שהביא תשו' הריב"ש הלזו ושכ"כ בתשו' הרב מוהרא"ג ן' אליה כ"י ובאות ו' כתב וה"מ בשער של עכשיו אבל בפחות אסור לפסוק תשו' הרדב"ז ח"ב סימן ר"ה יע"ש והנראה שמה שרמז הרב כנה"ג תשו' הרדב"ז הוא היה מכוין על תשו' הנ"ל ועיין בס' שם יוסף דקצ"ו ע"ג יע"ש ובתשו' הרב ברוך אנג'יל סימן ח"י יע"ש:

ומה שנראה מדקדוק לשון הרמב"ם דס"ל דכמו שהדין בהלואה כך הדין במכר דאם יש לו מעט יכול למכור הרבה כמו יש לו סאה לוה עליה כמה סאים וכמו שדקדק מרן בב"י וכמ"ש ה"ה הפוסק נר"ו הרי מצינו דשלמים וכן רבים לא סל"ה בכונת דברי הרמב"ם כמ"ש שם ה"ה פ"ט ה"א ופ"י הלכה ו' וכמ"ש שכן הסכימו גם כן הרב לח"מ והרמ"ל וכ"כ בהדייא הרדב"ז בתשו' הנ"ל ושכ"כ הרמב"ן והרשב"א ומ"ש הרדב"ז בסימן תקכ"ז וכבר הארכתי בזה בתשו' אחרת בב' תשובות דיש לבטל דעתינו ועכ"ז סיים הרדב"ז בב' תשובות דיש לבטל דעתינו בפני דעת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א יע"ש וגם בש"מ לב"מ בפ' א"נ לדף ס"ג ע"א הביא משם הרמב"ם שכתב וז"ל והוא שיש לו כדי כל מה שפסק על עצמו ולא אמרינן בכי הא הא יש לו טיפה לוה עליה כמה טיפין רואה כאלו ליוה טיפה כנגד טיפה ואחר כך לוה שתי טיפות כנגד שתים וכן לעולם מה שאין לומר כן במוכר וטעם נכון הוא יע"ש הרי לך בפירוש בדברי הרמב"ם דיש חילוק בין מכר להלואה בזה וכדברי הרמב"ן והרשב"א שהביא ה"ה וכ"כ שם בשמם בש"מ כמו שיע"ש והרא"ש שם בפי א"נ הביא משם הרמב"ם מ"ש בתחילת הלשון והוא דיש לו כל מה שפסק ולא אמרינן בכי הא יש לו טיפה אחת לוה עליה כמה טיפין והרשב"א יהב טעמא למילתיה משום דבלוה וכו' משא"כ במוכר יע"ש גם הרדב"ז בתשו' החדשות ח"א סימן תקכ"ה ותקכ"ז כתב כן בדעת הרמב"ם ושכ"כ הרשב"א יע"ש.

והעיקרא מדברי מרן בב"י אין הכרח כלל לעשות מעשה מאחר שסיים וכתב בסוף דבריו שה"ה כתב להפך ולא השיב ע"ד כלום וכ' מסתמא מוכח שביטל דעתו מפני דעת ה"ה ומ"ג שכתב שכ"כ ג"כ הרמב"ן והרשב"א א"כ פשיטא ודאי דלא סמך מרן עצמו על פי' זה בדברי הרמב"ם לפסוק כן דגם במכר ביש לו קצת מותר והראיה לזה הוא דבש"ע שם ביו"ד סי' קע"ה סעי' וי"ו כי וז"ל אם היה למוכר מאותו המין אעפ"י שעדיין לא נגמרה מלאכתו מותר לפסוק עליו עד כדי השיעור שיש לו אעפ"י שעדיין לא יצא השער וכו'

הרי דקא אמר בפירוש עד כדי השיעור שיש לו וכ"כ שם הרט"ז סק"ה עד כדי השיעור ולא סגי כאן אם יש לו מעט מאותו המין כיון שמכר הוא דדוקא בהלואת סאה בסאה הקילו בזה וכמ"ש בסי' קע"ג והיינו כמ"ש הרט"ז בסי' הנז' סק"ט להכריח דבמכר לא סגי ביש לו קצת והשיב ע"ד מוהר"ם שאין ראייה מדברי התוס' שם בדס"ג ע"ב ד"ה מ"ד וכו' כי אדרבה גם התוס' מודים דבעינן דיהיה הכל הלא"ה אסור כמו שיע"ש וכ"פ הרב ש"ך בסי' קס"ג סק"ב ועמ"ש הרב כנה"ג ז"ל שם הגה"ט אות ב' יע"ש וכ"כ הרמ"ך ז"ל שם בש"מ לדס"ג דלא אמרינן הכא אם יש לו סאה לוה עליה כמה סאים דלווין אתמר מוכרין לא אתמר וכו' וכ"ן דעת הר' גד"ת בדף נז"ר ע"ב כי אחר שהביא מ"ש מרן בב"י בפי' דברי הרמב"ם סיים וכתב וז"ל כבר כתב בשם ה"ה שפי' דבריו כדעת הרמב"ן והרשב"א ומבואר יותר דעת הרמב"ם במ"ש בהדייא פי' גבי מי שהיה נושא בחבירו מעות וכו' דאם יש לו חטים כשיעור מעותיו מותר עכ"ל הרי לך בפי' שהבין גם הרב גד"ת כי דעת מרן בב"י כזה שהביא לבסוף דברי ה"ה הוא דחזר מסברתו אלא דיש להרגיש על הגד"ת מה שנסתייע מדברי הרמב"ם בפ"י ה"ו מי שהיה נושא בחבירו והרי גם שם כתב כן ה"ה ע"ד הרמב"ם ושכ"כ הרמב"ן והרשב"א והיה לו להזכיר גם דברי ה"ה שכ"כ שם וצ"י גם ראיתי להרב גד"ת שפי' דברי הרמב"ם דמ"ש שלא היה לו מאותו המין כלום וכו' שר"ל שאינו חסר שום מלאכה וכו' יע"ש וכן פירש הרמ"ל שם והשיב ע"ד מרן בב"י שלא פי' כן. ויש מן ההרגש על הרמ"ל שלא זכר שר מדברי הרב גד"ת וצ"י. ואפילו לפי מ"ש מרן בכוונת דברי הרמב"ם דמ"ש בד"א שלא היה לו כלום מאותו המין בעת שפסק עליו אבל אם היה למוכר מאותו המין כלום אעפ"י שלא נגמרה מלאכתו וכו' ולא יצא השער דמותר דהיינו לפסוק ביש לו קצת היינו שפוסק שער קצוב בכו"כ כדרך כל מכירה בסתם אבל לפסוק בפירוש שמוכר לו בפחות מהשער הידוע והנמכר בשוק ובפרט כעין נ"ד שמחכה בפי' להיות מוזיל גביה ג' אריות פחות מהשער שבשוק בזה לא אמרו אדם מעולם שמרן הקדוש יסבור כן בדעת הרמב"ם להתיר היכא דשומתו ידוע ומוותר בפירוש על שער שבשוק וכמו שנראה מדברי הטור שם ביו"ד סימן קע"ג בדין דאין שומתו ידוע ובלבד שלא יאמר בפירוש וכו' כמבואר שם ובסברא זאת קיימי רובא דרובא דרבוותא הריב"ש בתשו' הנ"ל והרדב"ז והתוס' בב"מ ס"ג ע"ב ד"ה ואמ"ל והש"ך ביו"ד סי' קע"ג סקטו"ב ובסימן קס"ג סק"ד והכנה"ג שם סימן קע"ג הגה"ט אות ג' וכיון שכן בנ"ד שהוא מוזיל לו וגם מתנה עמו בפירוש לוותר ג' אריות בכל עור דודאי אסור כל עוד שלא יש לו הכל בשלימות והוא ברור:

ולענין אי מיקרי זה שהוזיל גבי הרבה בנ"ד כיון שהוא הזול ג' בכל עשרים היתרה דהוא פחות מב' לי"ב דכתב הסמ"ג דאחד בה' בששה הוי דבר מועט עיין להפ"מ ח"א סימן נ"א דט' לק' הוי מרובה ועמ"ש עוד שם סימן ע"ה דהכל לפי הענין דאם נראה וניכרת העלאה אפילו מועטת אסור וכ"כ בס' מ"י תשו' למוהרש"ג סימן ס"ו ומ"ש הרב כ"ע בסימן קע"ג דכ"ה ע"ג יע"ש וכאן בנ"ד נראה דכ"כ העלאה בג' חסר משער שבשוק והוי העלאה נראית וניכרת לכל ואסור ודוק:

איברא שראיתי להרב ריי"ו בס"מ נתיב ח' חלק ח' שכתב וז"ל והא דאמרינן דאם יש לו מותר כשהמעות הלואה יש מפרשים שכתבו שיש לו כל מה שפסק ויש מי שכתב דהוי כמו סאה שלוה עליה כמה סאים וכן נראה עיקר ולזה הסכים הרא"ש יע"ש הרי דס"ל לריי"ו ז"ל להלכה דאפילו במעות הלואה אצלו יכול לפסוק ולמכור לו פירות אפילו אין לו כדי כל השיעור של המעות שחייב לו ואם כן כתבו במוכר בהלואה כ"ש במוכר במעות בעין דהגם כי מצינו ס' הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והרא"ש ודעימייהו שכתבו בהדייא לחלק דיותר יש להחמיר במוכר מלוה זהו בענין מכר גמור עם הלואה גמור' דלא ראי זה כראי זה כי זה הלואה וזה מכירה אז יש היתר ללוה סאה בסאה למוכר וכטעם שכתבו הם ז"ל לחלק בהכי וכמש"ל משא"כ כשיהיה הכל בדרך מכירה אלא דזה מוכר במעות בעין וזה מוכר לו בהלואה מעות שיש לו אצלו בזה אין ספק דעדיף טפי המכר במעות ממכר על ידי הלואה וכ"כ בהדייא הרב גד"ת שם דף נז"ר ע"ד ריי"ו אלו שכתב להתיר במוכר בהלואה אפילו אין לו כל מה שפסק דכ"ש במכר והוא פשוט אלא דהוקשה שם להרב גד"ת ע"ד ריי"ו אלו דאין טעם לחלק וכו' וגם מה שכתב דלזה הסכים הרא"ש דאין שום ראיה מדברי הרא"ש יע"ש גם מרן בב"י ביו"ד סימן קס"ג הביא דברי ריי"ו ודחאם דלא משמע כן בדברי הרא"ש ודעת הרמב"ם בפ"י מהלכות מו"ל דבעינן שיהיה לו חטים כשיעור מעותיו וע"ש ועיין להרב כהונת עולם דל"ד ריש ע"ב בסיום דבריו וז"ל ולא כתבו מרן והאחרונים להכריח דלדידייהו שרי לפסוק על סאה כמה סאים יע"ש וכונתו הוא שלא כתבו להכריח מזה דלדידייהו שרי וכו' דאינו מוכרח וכו' כמ"ש שם והוא ברור:

ונראה להביא ראיה להכריח דעת הרא"ש הוא כדעת הפוסקים דס"ל דבמכר דצריך שיהיה הכל ולא סגי במקצת ממ"ש הרא"ש גופיה והביאו מר בריה ריב"ה ז"ל ביו"ד סימן קע"ג סעיף וי"ו שכתב וז"ל וצריך שיהיה ביד הלוקח כל דמי הדינר ומבואר שם במור"ם בד"מ ובפרו"ד והב"ח והרב הלבוש והט"ז שם סק"ט והש"ך סקט"ו והרב אורח מישור שם ע"ד מור"ם בד"מ דכולם פה אחד סברו וקבילו בדעת הרא"ש בדבריו אלו

דדוקא בהלוא' הוא דהותר בסאה אחת לוה עליה כמה סאים ולא במכר כמו שיע"ש ועמ"ש עוד הרב גד"ת דר"ס ע"ב יע"ש. ונראה ברור דאין לסמוך להלכה ולמעש' ע"ד רי"ו אלו כיון דמצינו רובא דרבוותא שכתבו בפי' לאסור להפך וכמו שסיים הרב גד"ת שם בסו"ד וכתב וז"ל ומ"מ מבואר הדבר דאית לן למיזל בתר פסקן של הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א ושאר האחרונים ז"ל ולא בתר דיוקו של רי"ו יע"ש ומ"ג שכ' הרדב"ז ז"ל שיש לנו לבטל דעתינו מפני דעת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א וכמש"ל. וכ"כ עוד הרב גד"ת בדר"ן ע"ד וז"ל ומה"ט גם כן היה נראה דדוקא היכא דלית ליה באותו מקום כל כך פירות כאותן שנותן לו כאן דחשבינן להו כאלו מהשתא אוקמינהו ברשותיה אבל לא נאמר כאן כדאמרינן גבי סאה בסאה יש לו סאה אחת לוה עליה כמה סאים וכו' יע"ש: **ועוד** דנראה מדברי הרב הפוסק נר"ו דביש לו הכל מותר לו לפסוק הגם שמפרש לו בפירוש שמוזיל גביה ג' אריות בכל עור משער שבשוק ולע"ד דבר זה צריך אצלי תלמוד לעשות מעשה להתיר לכתחילה בכה"ג דהנה אמת כי מצינו להטור ביו"ד סי' קע"ג סעיף ט"ז הביא משם י"א דס"ל שמותר אפי' במפרש אם אקדים לך המעות לא אתן לך אלא יו"ד ואם לכשתתן לי החפץ אתן לך י"ב וכו' יע"ש וא"כ כאן נמי בנ"ד אפי' שהוא מפרש בהדייא לתת לו ג' אריות חסר מערך הנמכר בשוק עכ"ז מותר בשיש לו אלא דמצינו להטור שם שהביא משם רבינו ישעיה ז"ל דס"ל דדוקא בסתם אבל במפרש אסור וסיים הטור על זה והכי מסתברא יע"ש ומרן בב"י שם כתב לצדד בדעת התוס' והרא"ש אי סל"ה או לא ולא הכריע כמו שיע"ש ומור"ם בהג"ה שם סעיף ז' והרב הלבוש ז"ל פסקו דס' ר"י והטור דבמפרש אסור כמו שיע"ש וא"כ אין ספק כי נ"ד הוי מפרש גמור כיון שמתנים בפירוש כי בשביל הקדמת המעות הוא נותן לו ג' אריות פחות מערך שימכר להעבדנים והיינו מפרש ממש ובדעת כל הני רבוותא אסור במפרש. וכן מתבאר בהדייא מדברי הרב פני משה בח"א סי' ע"ה דקפ"ג ע"א וע"ב שכתב וז"ל אמנם מה דלבי מהסס קצת הוא בדברי החכם השלם הפוסק המורה ממה שהתיר בפשיטות כדאיתנהו גביה דמשמע מתוך דבריו דבאיתנהו גביה התיר בפשיטות בצד הב' משאלתינו שהוא היכא דמתנים בשביל הקדמת המעות ליתנה פחות עשרה למאה ממה שימכרו מיד ליד דכגון דא נראה דהוי מפרש ממש כמבואר ובמפרש ממש אשכחן סברת הרב רבינו ישעיה שהביא הטור בסי' קע"ג הנז' שכתב דאסור ומרן שם בב"י מצדד אצדודי דדילמא הרא"ש והתוס' בשיטה ר"י קיימי ואע"ג דהטור הביא חולקים אר"י דסברי דביש אפי' במפ' מותר ומ"ג דהוי פלוגתא ברבית דד"ס לבד מ"מ נהי דאם כבר נעשה מעשה דיש להתיר אמנם בנ"ד דבא לישאל לבי הומה לי להורות קולא בהחלט עכ"ל הרי מבואר מדברי הרב

דבמתנה לחברו דבשביל הקדמת המעות נותן בפחות עשרה לק' ממה שנמכר בשוק הוי מפרש והוי כנ"ד ממש שאומר בפי' שלשה אריות חסר מהערך הנמכר בשוק והוא מפרש גמור וא"כ אין מקום להתיר לכתחילה בנ"ד מטעם דאיתנהו כיון דמפרש ממש מצינו שלמים וכן רבים דאסרי ומ"ג למה שראיתי בהג"ה הפרישה שם שהק' מ"ש ממ"ש הטור בריש הסימן ותי' ב' תי' א' בין מתנה המוכר דאסור למתנה הלוקח יע"ש ובנ"ד דאם מתנה הלוקח אסור כנראה מהשאלה כי כל עיקר ענין זה הוא לעשות תיקון ללוקח ולא למוכר וכפי מה שכ' מדברי הרב"ח שם דה"ט די"א דשרי אפי' במפ' משום דשוה כך כמו שיע"ש וכאן בנ"ד שהפיסוק הוא לתת לו בפחות בין עלה בין ירד ג' אריות חסר מערך המוכר בשוק א"כ נראה דלכ"ע אסור ועיין שם לה' הפרישה בתי' ב' דסיים בהג"ה הפרישה הלזו בסוף דבריו וז"ל ורבינו שאסר טעמו דמחזי כצד ריבית מאחר שאין בידו ממש עכ"ד דנראה דכוונת דבריו דאף לר"י והטור דס"ל דאסור במפרש אינו אלא בכה"ג דמיירי ביה הטו' כאומ' עד שיבא בני או עד שימצ' המפתח כי אינו ממש בידו אבל כשיהיה בידו ממש ביש לו גמור אזי אפשר דאפילו לדעתם מותר במפרש מ"מ פשט דבריהם לא משמע כן וכמו שנקטו כן בפירוש דבריהם מרן ב"י והרב גד"ת דרכ"ט ע"ג ודרמ"ז ע"ג דעיקר חילוק במפרש דאסור היא אפי' בדאיתנהו ממש כמבואר בדבריהם וכ"ן מדברי הרב"ח והרט"ז שם ס"ק י"א כמו שיע"ש ועיין לרש"י בב"מ ס"ה ע"א ד"ה טרסה שרי למכור סחורה בהמתנה ביותר מדמיה ובלבד שלא יפרש לו אם מעכשיו הרי הוא לך בפחות אלא ימכור סתם וכו' יע"ש ועמ"ש הראשונים ז"ל שם בש"מ על זה דנראה מדברי כולם דאפי' איתנהו גביה ממש עכ"ז במפרש לדעת ר"י והטור ודעימייהו אסור וכאשר מתבאר ג"כ מדברי הרב פ"מ דגם בנדון שלו איירי דיש לו ממש ואפי"ה כתב הרב ז"ל דלבי הומה לי להורות קולא בהחלט כמו שיע"ש דש"מ מדבריו דאפי' ביש לו ממש עכ"ז אסור במפ' והוא ברור ועיין עוד להרב ט"ז שם בס"ק י"א יע"ש:

ועוד נראה דיש לחוש בנ"ד משום מה שהוא מחוסר ב' מלאכות דהיינו שחיטה והפשט העור דהגם כי כבר רב אחאי הרב הפוסק נר"ו נרגש גם בזה וכתב וז"ל ומילתא דפשיטא דבנ"ד לא מחסר אלא ב' מלאכות דהיינו שחיטה והפשטה וכו' זת"ד והיינו כי מפשט פשיטא ליה דכל שאינו חסר ג' מלאכות מקרי יש לו כדאמרינן בגמ' ע"ד ע"א אמר רב מחוסר שתים פוסק שלש אינו פוסק ופרש"י מחוסר שתים שתי מלאכות פוסק עמו ואעפ"י שלא יצא השער דהא יש לו אבל מחוסר שלש כאין לו דמי יע"ש וכתבו הפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ודעימייהו דהילכתא כרב באיסורי וכתבו התוס' שם בב"מ ס"ג ע"ב ד"ה מהו דתימא וכו' וז"ל וא"ת דטפי הו"ל לאתויי הכא דפוסק על הגדיש

דדמייא טפי דהוי מקח וממכר וי"ל דפוסק עמו על הגדיש לא שרינן אלא לפסוק עמו כשער הלקוטות אבל לפסוק שוי שיתא בחמשא לא כיון דאכתי לית ליה שעדין צריך תיקון ואם מוזיל גביה כולי האי מחזי כאגר נטר וכו' יע"ש וכ"כ הרא"ש ז"ל שם בפסקיו בב"מ לדכ"ט ע"ב סי' ס' שכתב וז"ל אין פוסקים על הפירות עד שיצא השער היה הוא תחילה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש דכיון שיש לו תבואה יכול לפסוק כשער הלקוטות אבל אינו יכול לפסוק פחות משער הלקוטות והא דאמרינן לעיל האי מאן דיהיב זוזי לקריאה וקאזול ד' ואמ"ל יהיבנן חמשה אי אית ליה שרי דשאני הכא דמיחסרא למידש ולמידריה לכך חשיב קצת ביש לו וקצת באין לו יע"ש וכ"פ רי"ו בס"מ נתיב ח' ח"ב בסתם וז"ל פוסק עמו על הגדיש פי' בשער הלקוטות פי' שפירותיהם גרועים והם בזול אבל לא בפחות מהם וכו' וגם הטור ביו"ד רסי' קע"ה כתב וז"ל ופירש"י שיכול לפסוק אפי' בזול כיון שיש לו אעפ"י שחסר תיקון קצת ור"י פי' כיון שחסר תיקון קצת לא חשבינן ליה כמו בידו בענין שיכול לפסוק חמשה בד' אבל חשבינן ליה ביש לו קצת כעין שיכול לפסוק עם ב"ה כשער הלקוטות שהוא הזול שבשערים אבל דבר שהוא בידו ואינו חסר שום תיקון יכול לפסוק אפי' שוה חמשה בד' יע"ש והנראה ודאי שדעת הטור כדעת ר"י כיון שמר אביו הרא"ש קאי כוותיה ומסתמא ל"פ הטור עם מר אביו הרא"ש כאשר כתב בפי' הטור עצמו בהקדמתו לחח"מ שהוא תופס בסתם כדעת אביו הרא"ש דאע"ג דלא כ"כ כי אם בהקדמת חח"מ ולא בהקדמות ג' טורים הכל הולך אחר החיתום ואכולהו קאי כמו שכתב הרב ברכת אברהם ח"ד סימן פ"ג והביא דבריו הרב שכנה"ג א"ח בכללי דרכי הפוסקים אות ל"ה יע"ש וכ"ן דעת הש"ך שם סימן קע"ה סק"ז לפסוק כהטור כמו שיע"ש וכ"ן מדברי הרדב"ז בתשו' החדשות סימן תקע"ז יע"ש שהביא ס' ר"י ומאחר שמצינו ס' התוס' והרא"ש ורי"ו והטור שהסכימו בזה דאם מחוסר מלאכה אפילו קצת אסור ולפסוק בפחות ודאי דהכי נקיטינן וכמו שכן ראיתי להרב גד"ת דף נז"ר ע"א שכתב וז"ל ולענין הלכה עינינו הרואות שר"י והרא"ש מסכימים לדעת אחד וגם הטור שהביא ס' ר"י לבסוף משמע דכוותיה ס"ל ורי"ו סתם כהרא"ש ולא מצאנו שום פוסק שיפרש בהדייא היות דעתו כדעת רש"י הילכך אע"ג דמסתמו הרמב"ם ורבינו ולא פירשו משמע שאינן נותנים שום קצבה מ"מ יראה דהנכון הוא להחמיר כדעת הגדולים עכ"ל והנה זה שכתב הרב ז"ל הכרח להטור דס"ל כס' ר"י מדהביא ס' ר"י באחרונה נראה דאין זה הכרח כלל דלא נאמר כלל זה כי אם כשלא קדם בזמן ס' הפוסק הראשון וכמ"ש הרב כנה"ג ביו"ד סימן קפ"ג הגב"י אות ס"ז והביאו הרב י"מ בכללי ריב"ה אות ז' וכ"כ מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"א סימן ע"ו ד"פ ע"ב כמו שיע"ש וכאן שהביא

הטור ס' רש"י ואחר כך ס' ר"י שהוא כס' קדימתן אין הכרח מדהביא ס' ר"י באחרונה דהכי ס"ל אבל האמת כמו שכתב הרב גד"ת כוותיה ולא מטעמיה והיינו כמ"ש דכיון שס' ר"י הוא בסברת הרא"ש בודאי דמסתמא לא יחלוק הטור על אביו הרא"ש ז"ל אלא דיש מן הרגש על הטור למה לא הזכיר לס' הרא"ש בזה כלל ולומר ולזה הסכים א"א הרא"ש כמנהגו הטוב ככל מקום גם יש להרגיש על מרן בש"ע ועל מורם בהג"ה שלא זכרו כלל מדברי התוספות והרא"ש ודעימייהו ומ"מ נראה ודאי דיש לאסור והרדב"ז בתשובות החדשות ח"א סימן תקע"ז כתב וז"ל תשו' דבר זה כבר נהגו בו היתר כיון שאין הסחורה חסרה שום מלאכה יכול לפסוק אפילו חמשה בד' וגדולה מזו התיר רש"י ז"ל אפילו חסר קצת תיקון וכו' יע"ש:

וראיתי להרב כהונת עולם בחי' ליו"ד שם בסי' קע"ה דל"ד ע"ב ד"ה טור ור"י וכו' שכתב וז"ל ולכאורה קשה מכאן על מהרש"ך ח"א סימן קנ"ז שחשב שיש לו מקרי אף שמחוסר חפירה בקרקע והא לא גרע מתיקון שלפנינו ואף אם היה נראה לו דיש לחלק שהוא קל יותר הו"ל להביא דברי הטור שלפנינו ולחלק וצ"ע עכ"ל ואחרי המחי"ר דבריו תמוהים ביותר דלא ידעתי מאי קא ק"ל על דברי מוהרש"ך מאחר כי מוהרש"ך ז"ל כבר נרגש שם בנדון שלו סמוך ונראה וכתב וז"ל ואיברא דיש כאן מקום איסור להתנות לתת הכסף והזהב שיוצאים מהמעמדין פחות משיוויו דאפשר דחסר ג' מלאכות כדי להוציאו ולנקותו מכל סיג וקי"ל דחסר שלוש מלאכות אינו יכול לפסוק עליו אפילו הוא בידו לגומרו אם כן יראה ודאי דיש כאן איסור להתנות כמו שהתנה זה האיש ראובן הנז' וכו' ע"כ הרי לך בהדייא דמוהרש"ך כבר נרגש מזה דבנ"ד הוא חסר שלוש מלאכות שאסור אליבא דכ"ע ולא יש תיקון קצת שהוא תלוי בפלוגתא ואם כן איך מקשה במה שחשב שיש לו מקרי אף דמחוסר חפירה בקרקע דלא גרע מתיקון שלפנינו שהרי מהרש"ך ז"ל לאו להאי מילתא דמחוסר מלאכה מיירי כי אם דבריו שם ברור מיללו דבתחילה נרגש אם הוי זה הכסף והזהב היוצא מהמעדין דבר שברשותו ובידו או דמי לחלב וגיזה שאינו בידו וברשותו ועל סוג זה לבד הוא שבא להוכיח ולחלק וכתב וז"ל מ"מ בנ"ד שהתנה זה ראובן הנז' לתת לשמעון הנז' הכסף והזהב שיצא מהמעדין אוג'ארקי שלו חשיבו כמו בידו כיון שהכסף והזהב בלי ספק כבר נמצא בשעת התנאי בתוך המעדין שלו אם מעט ואם הרבה ולא נתחייב ראובן לתת לו כי אם מה שיצא מהג'ארקי שלו אלא שהיה צריך לחפור להוציאו ולתקנו ולנקותו מהסוגים ואם כן הוי בידו ויכול אדם לפסוק עם חבירו על מה שיש בידו אפילו דמוזיל גביה טובא עכ"ל הרי מבואר מדברי הרב מוהרש"ך ז"ל כי כל חילוקו שבא לחלק אינו אלא להבדיל בין לבוני זה שאינו ברשותו ואתי מחרש

לכסף וזהב היוצא מהמעדין שהוא ברשותו ואינו דבר חדש אלא דחסר חפירה וכו' ולא נכנס מוהרש"ך עדין בענין איסור משום איסור מלאכות כלל ושוב אחר שכבר הכריח דמקרי דבר זה דבר שברשותו נרגש מדין מאי דקי"ל דחסר ב' מלאכות ואסור שהוא אליבא דכ"ע ואם כן מאי מקשה אם מקרי החפירה חסר תיקון קצת שהרי מוהרש"ך כבר אסר בנדון שלו מצד זה וכתב דעדיפא דחסר ג' מלאכות שהוא דבר שאסור לכ"ע ואינו תיקון קצת ועל הכל תמהני עליו במ"ש הרב כהונת עולם בסוף דבריו ואף אם היה נראה לו לחלק שהוא קל יותר הו"ל להביא דברי הטור שלפנינו ולחלק דאין הפה יכולה לדבר שמהרש"ך יאמר שנדון שלו הוא קל יותר ושיביא דברי הטור ויחלק מאחר שכתב בהדייא סמוך ונראה כל בתר איפכא כי נדון דידיה חמור יותר שצריך ג' מלאכות שהוא אסור לסברת כל הפוסקים ואין חולק בדבר ובזה נראה לומר כי לא הוצרך מוהרש"ך להזכיר סברת הטור ור"י מעיקרא בזה דאסרי אפילו בחסר תיקון קצת ולא בעינן ג' מלאכות כי כיון דבלא"ה נדון שלו הוא חסר ג' מלאכות וכבר הרב מוהרש"ך אסר בנ"ד מטעם זה שהוא אליבא דכ"ע מה צורך להביא מחלוקת זה מאחר דלא צריך לנ"ד והוי משנה שאינה צריכה וזה ברור באופן שדברי הרב כהונת עולם צ"ע ועיין בתשו' אהלי יעקב למוהריק"ש סימן כ"ב וסי' מ' ובמ"ש לעיל יע"ש בס"ד:

עוד ראיתי להרב הפוסק נר"ו שכתב להתיר בנדון דידן דל"ד לפסיקא שבש"ס דבעינן שיהיה לו כל השיעור שפסק כי כאן בנ"ד סדר הפסיקא הוא מה שישחוט יום יום לתת העורות לו ואין שום סך עורות קצוב כי אם היוצא מידו באופן זה יהיה גם כן סדר נתינת המעות כאשר יקנה בהמות דהרי אית ליה עורות נותן לכסף מוצא כגון דא דשניא סדר המכירה מהש"ס ועיקר העסק הוא בסדר זה לימים הו"ל בכל עת שנותן דמים כפסיקא חדשה דהגע עצמך דלא ירצה להיות קצב או ליקח מעות ממנו האם נאמר דיש לו שום חיוב הא ודאי ליתא כשיקנה בהמות חל החיוב של זה לתת לו מעות לפרוע לבעל הבהמות וזה מחוייב לתת לו העורות וכל יומא זימניה הוא ופסיקא בפ"ע חשיבא זה נראה לי פשוט כיון דפסיקא זאת מהני באופן דיש לו בזה אף דאין כל העורות של כל השנה בידו בשעת פסיקא ראשונה כשיהיה לו הוא מה שלוקח ממנו ואין שום חשש בדבר עכ"ל.

ואנכי אומר כי אם יהיה האופן כסדר הזה נראה לי ברור כי הוא היתר גמור לכ"ע כי הגם שיהיה הפסיקא לכל השנה כיון שבשעת הפסיקא אינו נותן המעות ביד וכל עוד שבכל שבוע ושבוע בנתינת המעות שהוא נותן לו כשיעור העורות היוצאים באותה שבועה וכבר יש לו העורות ברשותו הגם דמוזיל גביה הרי יש לו בידו וברשותו מקרי אם לא

דחסר הב' מלאכות או דהוי מפרש גמור וכדכתיבנא לעיל והרי אם יהיה העניין שבכל שבוע ושבוע נותן המעות לעורות היוצאים דרך משל עשרה עורות לשבוע בערך טו"ב אריות דהוי ק"ע אריות והוא נותן המעות ביום ה' הרי הוא ביש לו ומ"ג אם נותן המעות בכל יום הו' שכבר נשחטו הבהמות ונפשטו העורות דליכא משום חיסור מלאכות כלום דודאי כי הוא היתר גמור.

אלא דלבי מהסס דאיך יחכך להיות העניין כן שיתן בכל שבוע ושבוע עשרה עורות מו"מ חסר ג' אריות לעור פחות ממה שנמכר להעבדנים שהוא מפסיד ששה עשר למאה מו"מ בלתי שום הנאה והקדמת מעות ביותר משיעור מה ששוים העורות ואף שכתב מני"ר נר"ו שגם מה שנותן לו יותר ממעות ששוים העורות הרי הוא לוקח ממכירת דמי הבשר שנמכר ביום הה' וביום הו' כמ"ש בד"ק עכ"ז הוא דבר רחוק מן השכל שבשביל זאת הקדימה לפי שיעור זמן מועט ליום או ליומים יפסיד כ"כ ויוזיל ט"ז ל"ק ועמ"ש התוס' בב"מ ס"ד ע"א ד"ה מה שעזי וכו' יע"ש עכ"פ אם האמת הוא כן שכבר יש לו העורות מזומנים אצלו ליתנם כאמור בודאי שהוא מותר:

אך אמנם מה שרצה להוליד מני"ר נר"ו דין חדש מחודש מדברי הרב מוהרש"ך ז"ל במה שכתב וז"ל וסעד וסמך גדול מצאתי לדברי מדברי מהרש"ך בח"א סימן קנ"ו שהתיר בנדון שלו שפסק לתת בכל שבוע מעות די מחסורו לצורך הוצאת הכסף והוא נתחייב לתת כל כסף וזהב שיצא מן הג'ארקי בפחות משיוויו דהתיר מטעם יש לו יע"ש ועם שדבריו ז"ל באו כס' החתום ויש להעיר עליהם דכיון דמה שבא להתיר הוא מטעם יש לו הרי בפסיקא לא מהני יש לו סאה אחת כמו הלואה אלא כל מה שפסק ואיך נתיר דבלי ספק כבר היה נמצא בשעת התנאי בתוך המאעדין שלו אם מעט ואם הרבה דמאן דכר שמיה דבודאי נמצא אתו דבר מועט דמה מצילנו מידי איסור רבית במכר דבעינן כדי דמים שלקח ותו שחזר ופי' דבריו דלא נתחייב ראובן לתת לו כי אם מה שיוציא מהג'ארקי שלו אם כן הוי בידו וכו' דאיך נתקן בשביל זה מה שאין בידו כשיעור שקיבל מדמים אך עפ"י כל האמור דבריו מיוסדים על אדני פז ובאו בדקדוק דכיון דנ"ד היה הפסיקא כאופן נ"ד לתת לו מעות מידי שבוע בשבוע הרי כשיעור המעות שנתן בשבוע ראשון הרי ודאי יש לו ושוב אחר כך במעות אלו שקונה כסף אחר הרי כשבא לתת שבוע שניה הרי יש לו גם כן וכן עזד"ה עד מלאות לו שנה תמימה והרי יש לו חשיב שפיר ויהיב טעמא דמהני יש לו בעין משום דעיקר הפסיקא היה בדרך זה לתת לו הכסף היוצא מן הג'ארקי מידי שבוע בשבוע ובאופן זה לוקח המעות הרי חשיב יש לו היתר גמור והוא פשוט בדבריו ודוכוותא בנ"ד וכמו שנתבאר עכ"ל ולע"ד אחר המחי"ר דברי

מוהרש"ך ברורים שלא היתה כוונתו לזה לומר אם מעט ואם הרבה דהיינו לפי מה שנותן בכל שבוע ושבוע ולא כיוין לזה כלל כי אם עיקר דברי מהרש"ך הם בפי' כי בא לתת חילוק דל"ד נ"ד למ"ש בגמ' גבי מה שעיזי גוזזות וחולבות ומה שכוורתי רודה שמזה אמרו בגמ' [ב"מ] ס"ד ע"א שאמרו שם דכשאומר כו"ו אסור כי התם אין בידו וברשותו כל הגיזה וכל החלב וכל הדבר שפוסק לתת באותה שעה כי לא היה הכל בשלימות כי צריך להוציא אלו כדי שיכנס אחרים תחתיהם הרי כפי הסכום כו"כ משום שלא היה כל הסכום הפסיקא והוא דבר שאינו שבעולם ועתיד לגדל אחר כך משא"כ בנדון מוהרש"ך דכיון דהתנה לתת לו כל מה שיוציא מהמעדין בין מעט בין הרבה כבר היה הכל ברשותו בשעת התנאי שכ"כ מוהרש"ך בהדייא וז"ל דכיון דגיזה וחלב הגדלים אחר שהתנה אינו גדל מכח מה שהיה בבהמה בשעת המכר דכי שקלת להאי כולי לגמרי אתי אחרינא הילכך לאו בידו חשיבי מ"מ בנ"ד שהתנה זה ראובן הנז' לתת לש' הנז' הכסף והזהב היוצא מן המעדין והג'ארקי חשיב כמו בידו כיון שהכסף והזהב בלי ספק כבר היה נמצא בשעת התנאי בתוך המעדין שלו אם מעט ואם הרבה דלא נתחייב ראובן לתת לו כ"א מה שיצא מהג'ארקי שלו וכו' יע"ש הרי דמוהרש"ך מ"ש אם מעט ואם הרבה הוא לחלק בן גיזה וחלב שאינו בעולם ואינו ברשותו בשעת הפסיקא כל הסכום שפסק משא"כ הכסף והזהב דכיון שהפסיקא היא שכל מה שיוציא מתוכו הרי הוא נתון לו הרי כבר הוא שם ברשותו כי לא התנה לתת לו סכום כו"כ ככרים מכסף וזהב כדי שנאמר שמא יצא פחות ואין לו כל מה שפסק לתת כמו גיזה וחלב שהרי סתם התנה לתת לו כל מה שיוציא אם מעט ואם הרבה וא"כ כל שהתנאי הוי מה שיוציא אם מעט ואם הרבה ממה שיוציא מהמעדין הרי חשיב שפיר דהוי הכל ברשותו ול"ד כלל לגיזה וחלב שלא היו באותה שעה כל הפסיקא שפסק ועתיד לגדל אח"ך חשיב שפיר אין בידו וברשותו ומעולם לא התיר הרב מוהרש"ך ז"ל מפני מה שנותן לו בכל שבוע ושבוע דאפי' אם אין לו הכל דמותר מפני הפסיקא שהיא בכל שבוע מה שיוציא אם מעט ואם הרבה כי דברי מוהרש"ך באו בדקדוק במ"ש ואם מעט ואם הרבה כדי לחלק בין גיזה וחלב לפוסק לתת כסף וזהב היוצא מהמעדין שלו והוא תחת רשותו בעת הפסיקא והפסיקא לא היתה בסכום לו שמא לא יצא כשיעור שפסק ויהיה דומה לגיזה וחלב כי כאן דפסיקא זאת הוא כל מה שיוציא אם מעט ואם הרבה מפרוטה אחת ועד מאה ככרים אם יוציא כל מה שיוציא הרי הוא שם בתוך רשותו ואינו עתיד לגדל מחדש וזה ברור בדברי מוהרש"ך ועיין להריטב"א הביאו הרב בש"מ שם לד' ס"ד ע"א

ד"ה מה שעיזי חולבות מכור לך וכו' בסו"ד כתב וז"ל אבל הכא החלב שהוא מוכר כבר הוא בעולם כולו יע"ש.

ואולם מוהרש"ך שם כתב בנ"ד בפוסק לתת לו כסף וזהב מהמעדין שהוא איסור רבית דרבנן משום מה שחסר ג' מלאכות דלכ"ע מקרי אין לו יע"ש וצריך לעמוד בזה שהרי ענין פסיקא זאת לתת לו הזהובים היוצאים הנה אלה הזהובים הנמכרים בשוק ביותר הוא בשער קבוע לכל א"כ הוי כדין פוסק על השער שבשוק דקי"ל בש"ס ובפוסקים ביו"ד רס"י קע"ה דיצא השער פוסקים דאעפ"י שאין לזה יש לזה ויותר יש לתמוה על מה שראיתי למוהרשד"ם בחיו"ד סי' ע"ב שנשאל גם הוא בנדון זה של מוהרש"ך והשיב תשו' אין זה צריך לפנים לע"ד שראובן פטור וכו' דהוי ריבית קצוצה דתנן בפ' איזהו נשך אין פוסקים על הפירות עד שיצא השער והפירוש שאינו יכול להקדים מעות לחבירו לפסוק עמו שיתן לו חטים כל השנה כשיעור מעותיו כפי ששוה עתה שבשביל הקדמת המעות מקבל עליו ליתן כפי זה הסכום ואף אם יתייקרו הדבר זה אסור כל זמן שלא יצא השער של עיירות ע"כ ואם זה אינו אסור אלא מדרבנן וה"ט לפי שאין כאן אלא צד א' ברבית וכו' אבל בנ"ד שכפי מה שבא בשאלה היו שוים הזהובים והג'יליס יותר ממה שהיו מעריכים אותם א"כ נמצא שבשביל הקדמת נותן מה ששוה חמשה בד' וקוצץ עמו לתת לו ריבית כנ"ל עכ"ל דנראה מדברי מוהרשד"ם אלו מריהטא דלישניה כי ענין נ"ד הוי דומה לפוסק עד שלא יצא השער וכ"ן נמי משטת לשונו של הרב כנה"ג שם ביו"ד רס"י קע"ה הגה"ט אות ג' שמזכיר לתשו' מוהרשד"ם ומוהרש"ך הלזו בדין שכתב הטור בפוסק קודם שיצא השער וכן באות ד' כתב כל זמן שלא יצא השער של עיירות וכו' ובאות ה' כתב אבל משיצא השער וכו' ש"מ שהבין שנדון הרב מוהרשד"ם ומוהרש"ך הלזו הוי דומה לדין שלא יצא שער והרי כיון שהיו לזהובים באותו פרק שער קצוב וקבוע בעיר כמבואר בשאלה א"כ הוי פוסק על שער שבשוק שאפילו אין לו כלל מותר וכ"ת שלא יהיה כן שמקרי אין לו הרי כיון שפוסק על שער שבשוק יהיה מותר אלא דאכתי כבר כתבו הריב"ש והרדב"ז והרב מוהרר"ג בן אליא בתשו' כ"י הביא דבריהם הרב כנה"ג שם ביו"ד סי' קע"ה הגה"ט אות ה' ואות וי"ו דהא דמותר לפחות על השער שבשוק היינו שאינו מוזיל גביה אבל אם מוזיל גביה מן השער הקבוע אסור יע"ש וכמש"ל וא"כ בנדון הרשד"ם ומוהרש"ך שהוא נותן לו פחות משער שבשוק אפי' שהוא על השער הקבוע אסור כיון שאין לו אלא דיש להרגיש על הרשד"ם ומוהרש"ך שהמה לא העלו על דל שפתותיהם לומר דה"ט דאסור בנ"ד משום איסור ריבית הוא מפני סיבה זאת שמוזיל על שער שבשוק ולא הותר כדברי הריב"ש ודעימה והם לא הזכירו בזה דברי הריב"ש

כלל גם היה מקום לומר דה"ט דליכא איסור ריבית בנדון זה של מוהרשד"ם ומוהרש"ך יען שמפרש בהדייא שהוא נותן לו בפחות ממה שנמכר בשוק בשביל הקדמת המעות והרי אשכחן ס' רבינו ישעיה שהביא הטור ביו"ד סי' קע"ג דס"ל דאסור משום ריבית ושכן הוא ג"כ דעת הטור ושאר רבני האחרונים וכמש"ל גם זה לא ראינו שהזכירו הם ז"ל בתשובה.

איברא דרואה אנכי בתשו' מוהרשד"ם הלזו שכתוב בעיקר השאלה וז"ל וג"כ התנו שכל האחריות שיהיה בעסק יהיה של ראובן ואין לו לשמעון אחריות כלל בעסק הנז' באופן ששמעון זה הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד בעסק זה וכו' יע"ש הרי מבואר בעיקר השאלה שאיסור ריבית שיש בנדון זה הוא משום דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד וכנזכר בגמ' שם בב"מ בד' ס"ד ובטור וש"ע יו"ד סי' קע"ג סעיף ט' ואי לזאת הא נמי קשה שהיה לו למוהרשד"ם ולמוהרש"ך בתשובה לבצר איסורו גם מטעם זה דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד כנזכר בש"ס ובפוסקים באופן שכעת (דכדי) [דברי] מוהרשד"ם ומוהרש"ך בתשו' זאת שגבו ממני וכבר ראיתי להרב פני משה ח"ב סי' ע"ג שעמד ע"ד הרב מוהרשד"ם ז"ל אלו במ"ש דהוי איסור ריבית דאורייתא ומ"ש ליישב לזה יע"ש ולא הרגיש בכל אלו הדברים בכל אשר כתבנו וצ"י.

עוד ראיתי להרב הפוסק נר"ו שרצה לחזק את עצמו משום דב"ד בתר ב"ד ל"ד ולעד"ן דלא שייך בזה משום ב"ד בתר ב"ד חדא כי הב' בעלי דינים באו לדון לפנינו נחנא ב"ד של ג' הי"ו והם הביאו פסק דין בידם מ"ש מני"ר נר"ו ועליו באנו להשיב וכן הוא הסכמת עירינו אזמיר יע"א כי הבעל דין המביא פסק קודם גמר דין חייבים ב"ד לקבלו וכן היה שקבלנו ונשאנו ונתנו בדבריו וראינו שיש להשיב ועוד כי כבר נפסק ההלכה מפום ממלל רבנן הרב הגדול מ"ז ז"ל דב"ד בתר ב"ד ל"ד אמנם אם עברו ודייקו ש"ד וכמ"ש בסל"ח חאה"ע סי' ט' ובשאר מקומות ועוד יש לי לחלק בזה ואכמ"ל ועמ"ש הרב בני חיי ח"מ סי' כ"ה בכללי הקי"ל ומ"ש בסה"ק נשמת כל חי ח"ב חח"מ סי' טו"ב דנ"א ע"ב יע"ש בס"ד.

ואסופא דמילתא רצה להתיר הרב הפוסק נר"ו מטעם מנהג שכן נהגו הקצבים וכמ"ש מרן החבי"ב ביו"ד סי' קע"ג בהגה"ט אות ז' ובהגב"י אות ל"ד מעין ודוגמא למ"ש הגאון מרן אבא בחק"ל חח"מ ח"א סס"י קנ"ד דכגון דא לא מצי המוחזק לומר קי"ל הפך המנהג ודוכוותא בנ"ד דכיון דנהגו כך לא מצי למימר קי"ל זת"ד ואנכי הצעיר בתשובה אחרת עמדתי ע"ד הרב כנה"ג אלו במ"ש בהגה"ט אות ז' דיש להשיב עליו דמ"ש אחר דברי הראד"ב וז"ל ויראה לי דכיון דנהגו הסוחרים כן הולכים אחר מנהגם וכדרך שכתבו

השלטי הגבורים והר"י הלוי סי' נ"א יע"ש דקשה דאין ראיה כלל מדברי השה"ג ומוהר"י הלוי כאשר יראה המדקדק שם בדבריו אם לא שנאמר דבהדרגה הוא מדמה ליה יעש"ב בס"ד.

אלא דהעיקרא זה שכתב הרב כנה"ג להתיר באיסור ריבית מטעם מנהג וכ"כ בתשו' בעי חיי חיו"ד סס"י קצ"ו ומלבד מ"ש הרב כנה"ג בסו"ד דאיני מחליט המאמר להיתר אם לא שיסכימו בעלי ההוראה זאת ועוד דנר' מתשו' מוהריק"ו שורש ח' והרב נחלת יעקב סי' נ"א וכמה מרבני ראשונים ואת האחרונים דלא נאמר מנהג מבטל הלכה אפי' באיסורים דרבנן וכל שיש בידינו לבטלו מצוה איכא ותע"ב וכמ"ש בעניותי בס' סמיכת לחיים סי' א' וסי' ג' וסמך ידו על ראש הצעיר מז"ה הגדול ז"ל שם בתשו' סי' ד' דכ"ג ע"א דאין להתיר איסור רבית מטעם מנהג ויהיב טעמא רבה למילתיה וכ' וז"ל ובר מן דין נ"ל שאין המנהג מועיל במחלוקת פוסקים כ"א במנהג שידענו שנתפשט מזמן הרבנים הקדמונים ז"ל שהיה בידם כח להכריח במחלוקת הראשונים אבל בדורותינו שנתמעטו הלבבות ואין בנו כח להכריח כ"א לפסוק הלכה עפ"י הרוב ובספק שקול להחמי' וא"כ אם ראינו המנהג להתיר ובאנו לו' שידעו בו חכמי העיר ולא מיחו אף שרבו הפוס' לאסו' אין לנו לדון אלא שלא נגלו להם כל דיעות האוסרים וחשבו שרבו המתירים וכל כי האי הו"ל מנהג בטעות דאינו מנהג כ"ש בזמנינו וכו' ועל הכל שכל מנהג שאינו קבוע (שבוב) [ברוב] בני העיר כ"א ביחידים סוחרים מנ"ל דידעו בדבר דבני העיר ולא מיחו אימא שלא ידעו דהיתר של הרדב"ז ומוהר"א מונסון והש"ך ז"ל י"ל דה"ד באבק רבית דרבנן דמהני גם כה"ג יע"ש ועמ"ש בעניותי בסה"ק חקק"ל ח"א חא"ח סי' ה' ד"ג ע"א וחיו"ד סס"י ל"ו וסימן ט"ל דמ"ב ע"ד יע"ש הנה מבוא' מדברי הר' הגדול מ"ז ז"ל דכדי שיתחשב עכ"פ בשם מנהג צריך שיהיה המנהג נמשך מרבנים הקודמים ושיהיה מנהג פשוט בכל העי' אבל כגון דא דנ"ד כי עתה מחדש ירצה איזה חכם לקבוע מנהג בעירו ואנחנו רואים שיש להשיב על המנהג שיש בו סרך איסור מחמת מחלוקת הפוסקים שיש באותו ענין ולהחמיר בו שלא לקבוע אותו מנהג מה מקום לחכם להעמיד את עצמו ועל הכל כי מעולם לא נשמע שיהיה חכם ראוי להוראה שעל ידו יהיה מיסד מנהג שיש נידנוד עבירה ופקפוק לפי הדין כי ענין אלו המנהגים שלא מן הדין הם נמשכים מבני אדם שאינן בני תורה שמקילים באיסורים ומבלי דעת ואחרי שנמשכו דור אחר דור ונעשה המנהג אזי נושאים ונותנים בו הרבנים בעלי ההוראה אי אמרינן מנהג מבטל הלכה ובמקום איסורא מי שבקינן להו והכל לפי הענין לרחק או לקרב אבל להיות החכם קובע בעצמו על ידו מנהג שיש בו פקפוק איסור זה לא שמענו כי אדרבא כל

מה שתמצא בהרמב"ם בפ"ז מהלכות מו"ל הלכה ה' שכתב והואיל אבק רבית הולכים אחר המנהג וכן מ"ש שאר הפוסקים מנהג באיסור רבית וכן מ"ש הרדב"ז ומוהר"א מונסון והש"ך ודעימייהו להתיר כל אחד אל עירו ואל שער מקומו זהו בשכבר הוקבע המנהג בין הסוחרים מקודם או שהיה מחלוקת ונטו להכריע ולפסוק כדעת המתירים לא שהרב ידע שהוא אסור מן הדין והוא בעצמו קבעו למנהג להתיר כי חלילה לומר כן על שום חכם ורב שיתקן כדבר הזה ואדרבא כל רב וחכם אשר הוא רואה מנהג שיש בו פקפוק ואיסור לפום דינא גוער בהם ומבקש לבטלו וכך היא חובתינו וכך יפה לנו כאשר הוכחתי בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סימן וי"ו ד"ז ע"ד ושם בדי"א ע"ג כתבתי דהחיוב מוטל על גדולי ישראל קודם שיתפשט המנהג דיבקשו לבטלו כמו שיע"ש ועוד הוספתי לקח שם בחיו"ד סימן ט"ל דף מ"ב ע"א מדברי הרשב"ץ והרשב"ש בנו ויתר רבני ראשונים והאחרונים אשר כולם גוערים במנהגים שנעשו שלא מן הדין דמעט מעט תתבטל התורה כולה יעש"ב בס"ד ועוד נכתוב בזה לקמן בס"ד.

וא"כ ל"מ אם איסור רבית זה דנ"ד הוי איסורא דאורייתא דאז אליבא דרובא דרבוותא רוב מנין ורוב בנין לא מהני מנהגא וכאשר הכריח הר' כנה"ג ז"ל ביו"ד סימן ק"ס הגב"י ובתשו' בעי חיי סימן קפ"ב דבאיסור ר"ק אפילו אם נהגו היתר במעות יתומים ואלמנות לא שבקינן להו וכמ"ש הרב ש"ב שם אות י"ד וכן הכריע הרב משאת משה ח"א חיו"ד סימן טו"ב והסכים לדבריו מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חיו"ד סוס"י כ"ו דנ"ה ע"ד כמו שיע"ש ואעיקרא ס' הרדב"ז שמביא הכנה"ג שכתב להתיר הקאמייוס דאיסורו מד"ת מטעם מנהג הרי מצינו להרדב"ז בעצמו בכמה מתשובותיו בישנות סימן ע"ג וצ"ד דבאיסורא אפילו מדרבנן לא אמרינן מנהג מבטל הלכה והביא ראיה מדברי הרא"ה והריטב"א וגם בחדשות ח"א סימן שע"ט בענין הקאמייוס גופיה ואפי' יהיה איסורא דרבנן ל"מ מנהג בזה וכ"פ בח"ג דפוס פיורדא סי' תקי"א כמ"ש כל זה בס' סל"ח חא"ח סי' א' ד"ט ע"ד יעש"ב בס"ד והן עתה נדפס מחדש ס' באר המים להרב המופלא כמהר"י מנשה ז"ל וראיתי שם בחיו"ד סי' ל"ח דכ"ב ע"ג שהכריח דאין להתיר איסור רבית אפילו מדרבנן כ"א כשיהיה המנהג קבוע ומנהג ווותקים ושם השיב גם הוא ע"ד הכנה"ג ממה שהביא משם הרדב"ז שנראה מתשובות אחרות להפך כאשר כתבנו בעניותין ושם בדכ"ד הכריח כי כדי להתיר באיסו' רבית מדרבנן בעינן בדוקא שיהיה המנהג פשוט וברור בכל תפוצות ישראל כי התפשטות בכל גבול ישראל הוא העד המעיד על המנהג שנקבע מעיקרא עפ"י הוותיקים וכ"ן מתשו' מוהריק"ו שו' ד"ן ומתשו' הרב משפטי שמואל סימן צ"ב יע"ש.

ומינה נשמע כי אפי' יתחשב לפי דעתו שהוא מנהג במה שהנהיגם לעשות היתר זה להתיר משום איסו' רבית הרי איכא סתירה כי מעיק' בעינן שיהיה פשוט וברור ולפי"ד הרב באר המים בעינן שיהיה פשוט בכל תפוצות יש' ואפילו לדברי הרב הגדול מ"ז ז"ל הרי כתב בפי' שיהיה המנהג ברוב בני העיר לא ביחידים סוחרים וכו' והה"ן דאינו נק' מנהג ביחידים קצבים לבד והוא ברור וגם הרב מהריק"ו שו' קע"א כתב דהמנהג בעינן כדי שיקרא מנהג הוא מה שנהגו רוב אנשי העיר הוא דוקא מה שקרוי מנהג ולא מה שנהגו המיעוט יע"ש וענין נ"ד הוא מיעוטא דמיעוטא והוא ברור ועיין בס' חק"ל חח"מ ח"א סי' קי"א אי מנהג בעינן שיהיה פשוט בכל או סגי ברוב יע"ש ועיין מ"ש עוד שם בסי' ע"ה ובחאה"ע סימן מ"ה יע"ש. ומ"ש הרב הפוסק נר"ו דוגמא לדבר למ"ש הגאון מרן אבא ז"ל בחק"ל ח"א סס"י קנ"ד דכגון דא לא מצי אמר קי"ל דאלת"ה לא מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש בדיני משכנתא ועיסקא דבנס היו עומדים ולדעת רבים מהפוסקים הוו רבית ומפקינן בדינא ודיינא וכו' זת"ד נר"ו ואנכי הרואה דלא דמיא כלל כי כל אלו העניינים אשר התירו הפוסקים מחמת מנהג במשכנתא ועיסקא וכדומה הוי מנהג פשוט וברור כמעט בכל תפוצות ישראל וכמו כן בדין אשר נשאל עט"ר מר"ז ז"ל שם בחק"ל בהלואת דינר בדינר כתב שם דרמ"א ע"ג וז"ל שעיקר סמיכת מוהרא"י על טעמים אלו היה מכח המנהג שנהגו העם להתיר כמבוא' בדברי מוהרא"ו והעידו ג"כ על המנהג מור"ם והלבוש והריק"ש והרדב"ז ומינה לכל הבאים אחריו שסמכו עליו ומסתמא היה המנהג להתיר בין וכו' וכיון שנהגו העם להתי' כהיתר מוהרא"י כמ"ש כל גדולי רבני האחרונים וכו' יע"ש הרי לך בהדייא דמנהג זה שעליו סמך מז"ה ז"ל לעשות מעשה להוציא מיד המוחזק הוא במנהג פשוט וברור וקבוע ושהסכימו בו כל רבני האחרונים וא"כ מה מקום לדמות מנהג זה עם מנהג שהמציאו הוא בעצמו מחדש מה שלא נהגו מקודם כי בודאי דאין מקום להתי' ולהוציא מיד המוחזק במנהג גרוע כזה: **והרי** אם במנהג שהונהג עפ"י ההדיוטות ובעלי בתים והוא נגד שורת הדין צריך כל חכם ירא וסר מרע לבקש כל טצדקי לבטלו וע"ש שכתב בתשו' בשמים ראש סי' י"ט וז"ל שהחכם המוצא מנהג גרוע נגד הגמ' המצוה עליו לבטלו אלה דבריך והנה טובים ונכוחים יע"ש וא"כ אם החיוב והמצוה מוטל על חכם יודע ספר לבטל מנהג שהוא נגד הגמ' איך יקום וינהוג החכם מנהג כזה שיש לו פקפוק מהש"ס ומהפוסקים ובהדייא כתב הרב שבות יעקב ח"ב חא"ח סי' ו' שאחר שכתב כי האותיות מנה"ג הם אותיות בהנ"ס כתב שכל מי שיש ריח תורה יראה לבטל מנהג שנתנהג בטעות שלא מן הדין וכו' יע"ש ואם זה כתב הרב ז"ל כי מי שיש לו ריח תורה ישתדל לבטל למנהגים שהם

שלא מן הדין איך אנן ניקום ולגזור לעשות מנהגים מחדש. וגם כתב הרב גו"ר בחאה"ע כלל א' סס"י ח' דמנהג שאינו ברור וקבוע אין לסמוך עליו להתיר את האיסו' יע"ש ואין ספק כי אפילו אם ינתן לו שם מנהג בנ"ד בשם מנהג גרוע יתחשב ובשם מנהג גרוע יתכנה והכי כתב הפ"מ ח"ג סי' ח"ן דמנהג גרוע לא חשיב מנהג לבטל ההלכה וכ"כ מז"ה הגדול בס' חק"ל חח"מ סי' כ"ד דל"ו ע"ג יע"ש.

ועוד נראה לו' מטעם אחר דלא חשיב דבר זה בנ"ד לו' עליו שם מנהג שהרי כתב הרא"ש כלל כ"ה סי' יו"ד דמנהג שנהגו לדון דיין אחד בעיר ועמד אחריו דיין אחר ודן כמוהו כדין ששמע מהא' אפי' נהגו בכך דור אחר דור אינו מועיל אא"כ עשו תקנה כל בני העיר יע"ש וכ"כ הרא"ם ח"א סי' ט"ז והריק"ש בס' ערך לחם בח"מ סי' רל"א יע"ש וכ"כ בתשו' לאחד קדוש מדבר ז"ל והבאתיה בתוך תשובות הרשב"א ח"ה סי' פ"ה דטו"ב ע"ב שכתב וז"ל ולא עוד אלא אפי' בב"ד עצמן כתב הרא"ש בתשו' שאין משפטם ודינם עושה מנהג יע"ש הרי דאפי' אם היה זה הענין שדן הרב הפוסק נר"ו להתיר איסו' רבית היה נמשך בין רבני מתא דור אחר דור עכ"ז אינו עושה דבר זה מנהג כ"ש וק"ו כשיהיה הוא הדיין לבדו בלתי שום רב וחכם אחר שמסכים עמו כי בודאי כי לא נכנס בשם מנהג כלל כלל לא. ומדברי הרא"ש והרא"ם ודעימייהו שכתבו במה שדנים הרבנים דור אחר דור דלא מקרי מנהג תמהתי ע"ד הפ"מ ח"א סי' י"ב דז"ך ע"ב וע"ד הרב כרם שלמה חאה"ע סי' ל"ד דצ"ג ע"א שנראה מדבריהם דס"ל במה שדנים הרבנים דור אחר דור בג' דורות הויא חזקה ובתשובתי לחאה"ע חתרתי לישב לזה ולחלק דל"פ כמו שיעש"ב בס"ד ואכמ"ל. עכ"פ נקוט מיהא דגם לדעת הפ"מ והרב כרם שלמה דס"ל דמה שדנים הרבנים דור אחר דור חשיב מנהג היינו כשיהיה ג' דורות ומטעם כי בתלתא הויא חזקה לא כן בענין נ"ד שהוא הדיין לבדו וזה ברור ועיין להרב מטה שמעון בח"מ סי' כ"ו הגה"ט אות א' דמנהג לא מהני ברבית ובתשו' הר"ב אנג'יל סי' י"ח יע"ש.

ועוד נראה לומר כי כל חכם בעל הוראה אשר יבא לעשות איזה תקנה חדשה בעיר ובפרט כשהוא במילתא דאיסורא איננו נכון לסמוך על דעתו ועל סברתו כל שיש חכמים ורבנים בעיר ואפי' יהיה רב גדול שאין למעלה הימנו ודבר אחד לדור אשר בזה ישבתי במ"א מאמר רז"ל בפ"ק דסנהדרין ח' ע"א והביאו רש"י בחומש ס' וילך וז"ל כתוב כי אתה תבוא וכתוב כי אתה תביא אמ"ר יוחנן אמר לו משה ליאושע אתה והזקנים שבדור עמהם אמר לו הקב"ה טול מקל והך על קודקדם דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור והוינן בה ואיך יתקיים מאמר ה' ומאמר משה דהוו ב' הפכיים ואיך משה רבע"ה יאמר הפך מאמר ה' אכן ישבתי בעניותי בטוב טעם כי אם יהיה הדבר אחד לדור מנהיג ומורה

דברים ברורים ופשוטים בתורה אזי אין צריך המלכה ועצה מהזקנים שבדור לא כן אם יבא לחדש איזה דין והוראה מה שאינו דבר פשוט וברור ובפרט אם יהיה להוראת שעה או דין תמוה וכדומה אזי צריך הדבר אחד לדור להמלך עם הת"ח שבדור ועמ"ש בס"הק גנזי חיים מער' ד' ד"ה דבר אחד ובס' הקטן משא חיים סי' ובסה"ק נשמתא דחיי ס' וילך וכמו כן הוי נ"ד כי בדין זה שהוא הוראה חדשה להמציא להם היתר משום איסור רבית היה לו להמלך עם רבני העיר וגדולי חכמי העיר ואם היו מסכימים לדעתו היה הענין נעשה בהיתר עפ"י רבני וחכמי העיר ואם היו חולקים עליו היה לו לחזור מסברתו כי כן ראוי להיות חוזר כאשר קדשנו השי"ת במצותיו וציונו אחרי רבים והכי אמרינן שם בסנהדרין ז' ע"ב ר"ה כי הוה אתי דינא לקמיה מיכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטיה שיבא מכשורא רב אשי כי הוה אתי טריפתא לקמיה מיכניף ומייתו להו לכולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא הרי מצינו בגדולי האמוראי זיע"א שהגם שהיו גדולים בתורה היו מיראי ההוראה ומתפחדים הרבה שמא יטעו בדין ובהוראה ולכן כשהיה בא לפניהם איזה דין והוראה ובפרט באיסור והיתר היו מקבצים חכמי העיר שהיו יראים שמה יטעו בדין ולהקל העונש מעליהם ואם כך היו עושים גדולי ישראל אנן מה נעלה אבתרייהו שלא נסמוך על דעתנו ועל סברתנו בשום דין והוראה.

ועמ"ש בס' סל"ח חח"מ סי' ט"ז בענין תקנת שעושים אם בעינן הסכמת חבר ואדם חשוב וכמה חילוקים אשר נאמרו בזה ובודאי דתקנת ציבור אינו מועיל באיסור רבית כמ"ש הריב"ש סי' ש"ה יע"ש ועיין בס' גד"ת דרל"ב ע"ד ובתשו' חוות (אייר) [יאיר] סי' קס"ג וגם אם מתחייב ע"י שבועה לפרוע רבית עיין בכנה"ג סי' קע"ג הגה"ט אות ל"ד בשם הרב מוהר"ה מונסון ז"ל ובשאר הפוסקים מ"ש כזה שמ"מ נראה דס"ד היכא דעבר ונשבע שנתחייב אבל לעשות זה התיקון לכתחילה נראה ודאי דאסור והוא ברור ואי משום שיש להתיר מטעם שכתב הרדב"ז ז"ל בתשו' החדשות ח"א סי' תצ"ג דלתת מחיה לבני ברית מותר לסמוך על האחרונים שהתירו נגד הרמב"ם ז"ל אע"ג דאתריה דמר הוא יע"ש אין מזה ראיה כי אה"נ אם יהיה מחלוקת בפוסקים ורבו המתירים על האוסרים אזי יש לנו ללכת אחרי רבים ולהתיר באשר נדחק הרבה הרדב"ז להתיר במקומו אפילו נגד הרמב"ם דאתריה דמר משום לתת מחיה וכמו כן מה שמצינו שכתוב היתר כה"ג בס' בעל התרומות שער מ"ו ח"ד סי' יו"ד שכתב שם וז"ל הילכך לא דמי לערב וערב אפי' היה חשש בדבר אינו אלא אבק רבית שהוא אינו בא אלא מלוה למלוה וכבר פירשו בו רבים ונהגו בו היתר וכל הזקנים והחכמים שהיו לפנינו וכן בכל סביבותינו ואפשר

הם מתירים את הדבר משום חיי וכו' מכמה פנים שהעולם דחוק וחסר וכו' יע"ש וכ"כ המרדכי בפ' הזהב בשם ר"ת וכ"כ בשם רש"י וכמ"ש בתשב"ץ ח"ד בתשו' מוהר"ש צרור סס"י י"ד יע"ש ואין ללמוד לנ"ד כי הם אמרו להתיר באותו נדון משום צורך חיי שעה אבל במה שלא מצינו היתרו מפורש בש"ס ובפוסקים אין לנו רשות להתיר לא אבק רבית וכ"ש ר"ק משום חיי שעה וזה פשוט וברור ושוב נדפס ה' אחי וראש והסכים לסברתי עי"ש בסי' ז' ועיין בס' נדיב לב ח"א סי' צ"ה וסי' צ"ו.

לז

סימן לז

ראובן היה לו פ'אטור אחד בעיר תהלה יאנינה יע"א והיה פורע חובות שלו ממעות שהיה שולח לו ראובן הנז' בכל שבוע ושבוע כנהוג וגם היה לראובן הנז' פ'אטור אחד בעיר טריקאלה יע"א ויהיה היום מפני חמת המציק לא היה לראובן הנז' מעות כדי לשלוח לפ'אטור של יאנינה יע"א לפרוע חובותיו כפי מה שהיה עושה מאז ומקדם והוכרח במעשיו לכתוב פוליסה אחת שקורין אותה ריבאלסה מימים כך וכך להפ'אטור של יאנינה יע"א אל אורדין של הפ'אטור של טריקאלה יע"א והיה שולח הפוליסה הנז' ביד פ'אטור של טריקאלה יע"א כדי לעשות דיסקונטו עם לוי או יאודה וכיוצא ויקח המעות של הפוליסה הנז' וישלח אותם להפ'אטור של ראובן הנז' היושב ביאנינה יע"א ויפרע חובותיו וכך היה עושה הפ'אטור של טריקאלה הנז' שהיה עושה דיסקונטו עם היאודים הנז' היושבים בעיר טריקאלה יע"א כפי הימים אם היה הפוליסה מימים הרבה היה נותן דיסקונטו הרבה ואם היו מימים מועטים היה נותן דיסקונטו מועט הכל היה כפי אורך הזמן ובהגיע הזמן הפרעון של הפוליסה הנז' היה שולח אותו מי שהיה לוקח הפוליסה דרך משל או לוי או יאודה הנז' והיה שולח הפוליסה הנז' ביד פ'אטור של ראובן היושב ביאנינה יע"א כדי לגבות חובו משלם עם דיסקונטו של הפוליסה הנז' וראובן הנז' היה שולח מעות לפ'אטור של יאנינה יע"א כדי שיפרע הפוליסה הנז' ולפעמים קודם שיבא זמן פרעון של הפוליסה הנז' ולא היו נמצאים מעות להפ'אטור של יאנינה יע"א כדי לצאת ידי פרעון של פוליסה הנז' היה עושה הפ'אטור של ראובן היושב בטריקאלה יע"א דיבירי דהיינו חילוף פוליסה שהיה לוקח הישנה מיד לוי או יאודה וכיוצא והיה נותן לו פוליסה חדשה ע"ש ראובן הנז' שהיה שולח לו ראובן הנז' הפוליסה מימים אחרים והיה עושה זה האופן עם דיסקונטו אחר כפי הימים אם מעט דיסקונטו מעט ואם הרבה דיסקונטו הרבה כיון שפנים חדשות באו לכאן ולפעמים לא היו ללוי או

יאודה וכיוצא מעות בעין כדי לעשות הדיסקונטו הנז' היה עושה תרופה אחרת שהיה נותן לוי הנז' או יאודה הנז' להפ'אטור של ראובן הנז' דיושב בטריקאלה יע"א פוליסה אחת מימים מועטים דרך משל שנים או שלשה ימים שישלח אותו לפ'אטור של ראובן הנז' שיגבה אותו משם מהפ'אטור שיש ללוי או יאודה שם ויפרע חובותיו וגם זה היה עושה עם דיסקונטו ופירעון של הפוליסה הנז' שהיה לוקח מלוי או מיאודה הנז' היה בזה האופן דרך משל אם היה לוקח פוליסה אחת מתשעה עשר אלפים ועם הדיסקונטו היה עולה עשרים היה פורע בכל שבוע ושבוע חמשה אלפים גרוש' סך הכל שבחדש אחד היה פורע הפ'אטור הנז' כל הפוליסה הנז' עם הדיסקונטו ממעות שהיה שולח לו ראובן הנז' וכך היו עושין קרוב לשלשה שנים הן חסר הן יתר ועתה מחמת דוחק הזמן והזמן בוגד לא היה יכול ראובן להמציא מעות כדי לשלוח להפ'אטור שלו כדי שיפרע הפוליסה שהם ביד לוי או יאודה וכיוצא ונשאר חייב ראובן הנז' סך מה אלפים ובאו לוי ויאודה הנז' לתבוע ולטעון שיפרע ראובן הנז' חובם במושלם כיון שאחריות הפוליסאה הנז' כולם היו על ראובן הנז' וראובן טוען שרוצה לנכות מן החוב שנשאר חייב להם כל הדיסקונטו שנתן להם מכל פוליסה ופוליסה במשך שלשה שנים כיון שהדיסקונטו הנז' היה בשביל המתנת המעות והוי רבית קצוצה היוצאה בדיינים ולוי ויאודה טוענים שהם עשו אותו בדרך מכירה וראובן טוען שמעולם לא עשה דרך מכירה ואפי' אם יהיה כדבריכם שאתם טוענים שעשיתם דרך מכירה מ"מ כיון שאחריות הפוליסאס הנז' היו עלי הוי ריבית ואיסורא דרביתא רביע עלי מכל שכן שאני מוחזק בממון ולאפרושי מאיסורא קא בעינא ועתה יורינו המורה היושב על כסא ההוראה על הדין ועל האמת ועל המשפט ולמצוה רבה יחשב כיון שהתורה צווחת ואומרת להפרושי אינשי מאיסורא והחייוב מוטל על רבנו ודייני ישראל להקים דגל התורה ואל יבואו בני ישראל לאכול בשר בחלב ושכמ"ה:

תשובה מחיים יודע כל שער עמי כי נלאתי נשוא מטירדות הזמן. בלתי נאמן. ועול הצבור ליום ולילה עד חצות אין לדבר קצבה ועוד זאת היתה יתירא שאלות רבות מרבים שואלים ודורשים להשיב להם תשובה. ולא נתנוני השב רוחי אפי' שעה אחת. להיות שביתתי במקומי בשובה ונחת. ועכ"ז יען השואל את השאלה הפציר בי עד בוש משום אפרושי מאיסורא. ע"כ אמרתי אבוא בקצרה. וזה החלי בס"ד:

הנה ראיתי טענת ראובן שהוא הלוה דקא טעין כי כיון שזה האיסקונטרו הנז' היו מוסיפים על עיקר ההלואה דהיינו כי עיקר ההלואה הוי תשע עשרה אלפים אריות ומה שמוסיף אלף אריות היה בשביל המתנת הזמן ועושה הכל עשרים אלף אריות הוי

האלף אריות בתוספת רבית גמור כנז' בשאלה והמלוה משיב כי עשאו בדרך מכירה וע"ז השיב הלוה כי אפי' יהיה כדבריכם שהוא דרך מכירה צריך קבלת האחריות שיקבל הלוקח ואנכי הרואה כי ענין זה הוא רע ומר והוא רבית גמור והרי הוא נלמד מכ"ש וק"ו ממ"ש הטור ומרן בש"ע יו"ד סי' קמ"ג סעי' ד' מי שיש לו שטר חוב על חבירו או מלוה ע"פ מותר למוכרה לאחר בפחות ואפי' לא הגיע זמן הפרעון ואין בו משום רבית ובלבד שיהא האחריות השטר והמלוה על הלוקח אם יעני הלוה שלא יהיה לו ממה לפרוע שלא יחזור על המוכר וכו' וכתב הרב הדרישה סק"ד וז"ל ובלבד שיהיה אחריות השטר והמלוה על הלוקח וכו' דאל"כ לא הוי מכר אלא הלואה ורבית גמור הוא עכ"ל וכ"כ הרט"ז סק"ג ועמ"ש בקונ' הסמ"ע הנ"מ בסי' ס' לחם הפנים ובסו' ס' מזבח אדמה סעיף ז' וסח"י יע"ש והרי הדברים ק"ו ומה כשהוא מלוה בשטר או מלוה ע"פ שהיא הלואה חו"ח בלתי שום תוספת בה וסרך איסור רבית כלל ובא המלוה למוכרה בפחות דהוי מכירה ממש החוב ההוא עכ"ז כשלא יש קבלת אחריות דאם לא יפרע הלוה חוזר ולוקח לגבות מהמלוה שאז אם בא לגבות סכום כל המעות היה לוקח עוד יותר ממה שנתן ולמפרע הוי רבית ועמ"ש מור"ם בד"מ והרש"ך בסי' קע"ג ס"ק ט' דאפי' אינו מקבל עליו רק אחריות שקיבל מהלוקח אסור יע"ש וכיון שאפי' בדרך מכירה עכ"ז אסור כ"ש וק"ו כשהוא באיסור בתחילה בעת ההלואה שנותן לו י"ט אלף ועושה שטר בעד המתנת הזמן עוד אלף אריות ומה מכירה שייך בזה כי מעיקרא בעלילה ובאיסור רבית היא באה בתחילת ההלואה וממ"ן אם פורע ש' ללוי ויאודה בעד י"ט אלף עשרים והוא חוזר וגובה מראובן הוי רבית גמור ואם לוי ויאודה גובין מראובן גם זה הוי רבית גמור וזו אינה צריכה לפנים ומבין ריסי עיני השואל הוא דרצה לרמוז ולהדמות לדין מכירת חוב פחות ולדידן גרע טפי וברור:

ועוד נראה להביא ראיה לאסור במכ"ש ממ"ש הרב הגדול חיד"א ז"ל סי' קס"א אות ה' שכתב בראובן דצריך למעות וכותב על שמעון פתק לזמן ד' חדשים תפרע סך פ' ושמעון עשה אסיטאסייון ונותן הפתק לראובן ומוליכו ללוי ולוי פוחת ב' או ג' לק' ופורע לו תכף ובהגיע הזמן חוזר שמעון ומוציא פתק על ראובן וראובן עשה אסיטאסייון ומוליכו ללוי או זולת ופוחת לו כנז' וגובה מעותיו הב' הפחתות על ראובן הוי ר"ק וחמיר יותר משום גונב דעת כמ"ש מוהריק"ש על הערמת החפצים תשו' כ"י לאחד קדוש בא בארוכה יע"ש והרי נ"ד גרע טפי מענין נדון הרב הנ"ל כמבואר למעיין:

ועוד נראה לי פשוט לאסור בענין נ"ד שהרי בפוליסא"ס לא מצינו התר כ"א בג' תנאים שיהיה בל' מכר והב' שלא יהיה אותו המטבע יוצא באותה העיר והג' שיהיה אצלו

המעות מוכנים וכו' וכמ"ש הרב מוהר"י הלוי ז"ל אחיו של הרט"ז בתשו' סי' ד' כמו שיע"ש וכאן חסר כל הג' תנאים וגם הרב החסיד בס' הזכרונות ז"ל בפ"ז דמ"ד ע"א כתב דעסק הפוליסה שהוא איסור גמור ומקרי ר"ק וכ"כ בתשו' לרב אחאי גאון הרב הכולל כמוהר"ר רפאל קאלאמארו ז"ל לאסור ככתוב בס' חק"ל חת"מ ח"א סי' קנ"ה להגאון הרב הגדול מרן זקני ז"ל וגם הרב מ"ז ז"ל הסכים ע"י לאסור וכ"כ בעניותי כס' סמיכה לחיים חיו"ד סי' ג' דטו"ב ע"ג לאסור לענין מעשה כעין נ"ד ושאין להתיר מכח המנהג כמו שיע"ש והסכים ג"כ מז"ה ז"ל וסמך ידו על ראש הצעיר דיש לאסור ענין עסק הפוליסאה שהוא ר"ק ושאין מקום להתיר גם מכח המנהג יע"ש וכבר כתבתי בכמה מקומות ספרי חיים דאין מנהג מועיל במקום איסור עי"ע בארוכה בס"ד ואפילו אם יהיה הדבר מחלוקת דאע"ג דהלכה רווחת בישראל דאין לו' קי"ל נגד המנהג עכ"ז אם מצינו בפוסקים מחלוקת בעיקר המנהג אי חשיב זה מנהג או לא או אפי' שיהיה מנהג אם יש מחלו' דבכה"ג דיש איסו' ל"מ מנהג אז הדר דינא דהמוחזק יכול לומר קי"ל כמ"ד דלא הוי מנהג או דלא חשיב מנהג או דלא מהני המנהג להחזיק במה שבידו והוא ברור וכיון שנתבאר שהוא איסור רבית ל"מ לדעת הרבנים הנ"ל דסברי מרנן דהוי ר"ק ויוצאה בדיינים אלא אפי' למאן דס"ל דכל כה"ג מקרי אבק רבית ואינה יוצאה בדיינים כאן בנ"ד שראובן הלוה הוא מוחזק שתובעים ממנו יפה כח המוחזק לו' קי"ל שהוא איסור רבית ולהחזיק במה שבידו. וענין להיות מוחזק מהני בכל מידי דתפוס הלוה מנכסי המלוה כמבואר בפוסקים כ"ש כשיהיה התפיסה עצמה במה שבא המלוה לתבוע ממנו חובו שהוא מה שהעלה בכלל החוב הזה כל אותם ג' שנים שהוסיף על הפוליסא"ס סך עצום והעלם לחשבונו של ראובן ומכח זה הוא מה שחייב לו סך הרבה מכח הוספת הרבית הלזה כי בודאי הדין פשוט כי יכול לו' קי"ל כמ"ד דהוי איסור רבית ואיני פורע כיון שנמצא ראובן מוחזק ובאים להוציא מידו וכבר ראיתי בתשו' מוהרשד"ם חיו"ד סי' ס"ב בכיוצא בזה שהשיב בנדון שלו דאפי' אם יהיה איסור רבית מדרבנן שהוא אב"ר ואינו יוצאה בדיינים הביא משם הראב"ד נהי שאינה יוצאה מ"מ אם תפס לוה משל מלוה לא מפקינן מיניה עכ"ל ונראה א"כ לדעתו דכ"ש דמנכה לו מחובו וכו' יע"ש וכ"כ כשמו מורינו הרב כנה"ג ביו"ד סי' קס"א הגה"ט אות ט"ו יע"ש וכאן נמי ראובן מה שבא לתפוס הוא לנכות מחשבון חובו שחייב כאמור.

זאת תורה העולה כי כל מה שיברר ראובן שלקחו ממנו בתוספת הפוליסא"ס הנז' צריכים לנכות מחשבון החוב אשר חייב להם ראובן ואם לא מצו למיקם ולבאר הדק הטב החשבונות יש לו לראובן להיות מוותר משלו ולא ידקדק עליהם בחשבון עד זיבולא

בתרייתא ולמחול להם מחילה גמורה בעה"ז ובעה"ב כי הגם כי דבר זה להיות מחילה ברבית אי מהני או לא צריכה רבה ובפלוגתא מתנייא כאשר הרחבתי הדיבור שם בס' סמיכה לחיים חיו"ד סס"י ד' כמו שיעש"ב בס"ד מ"מ בכגון דא אם יהיה הענין דבר דאי אפשר לברורי בירור גמור בזה וכיוצא בזה יש לנו מקום לוי דיש להקל בזה דמהני מחילה ברבית ובתנאי שיפייסו לראובן לנכות מה שהוא הוספה ברורה ורבית ברור וע"ד שכתבו הפוסקים באיסור חמץ דבודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו ודיו כמו כן כאן באיסור רבית בודק עד מקום שידו מגעת בענין החשבונות ועל מה שלא יוכל לבררו ימחול להם ראובן מחילה גמורה ומבטלת בלבו ודיו ובכן אין כאן עוד איסור בזה כלל כי עונש איסור רבית חמור מאד עד שהחמירו רז"ל שאינו קם בתחית המתים רח"ל כי כן צריך ליזהר בזה הרבה מאד שלא ליכשל באיסור רבית ועליו תבא ברכה טוב כל זה כתבתי בנחיצה רבה כחותה על הגחלים ולענין מעשה על הרבנים והב"ד העי"א אשר במקומות ההם ובסביבותיהם הקרובים אליהם עליהם מוטל החיוב לעין טפי מינן כגופא דעובדא ואם יראה בעיניהם שיש חשש איסור רבית (כדכתינא) [כדכתיבנא] גם המה בחכמתם יגזרו עליהם משום אפרושי מאיסורא וגמירי כל ישראל בחזקת כשרים וישמעו לקול מורים וברכות שמים יחולו על ראשיהם אכי"ר כה דברי אנכי החותם פה אזמיר יע"א בשליש ראשון לח' מנחם שנת תור"ה וחיים לפ"ק ברוב עוז ושלום הצעיר

חיים פאלאג'י

ס"ט

לח

סימן חל

שאלה בראובן שהיה לו מלוה אצל שמעון בדמשק יע"א ל"ה אלפים ובקש מאהובו לוי ת"ח שיתן לו מעות בכאן ויתן לו פוליסה שיגבה המלוה הזאת בדמשק מש' ואם לא יפרע בזמנו יתן קנס ובכן היה שגבה לוי מש' עד סוף פרוטה אחרונה ועתה באו לדין ותובע ראובן מלוי ת"ח שהמעות שנתן הוא אלף וארבע מאות קאראס דידיקליס בעד חוב זה שהיה אצל שמעון ונתנם בערך ב' אריות יותר ממה שהיה שוה באותו פרק ויש לו תביעה ב' אלפים ושמונה מאות אריות שהוא רבית ולוי משיב לו כי הן אמת שהוסיף בערך הקאראס כאמור אכן לא היה דרך הלואה כדי שיהיה איסור רבית אלא דרך מקח וממכר כי נטל קנין ושבועה ראובן על מכר ההלואה הזאת ואין כאן רבית וראובן מודה שהיה קנין אבל אינו זוכר אם היה על עיקר ההלואה גופא שעבר אליו או על ענין המכר

אלא דאפי"ה טוען עוד ראובן כי אם לפי האמת הוא מכר גמור והאחריות על הקונה שהוא לוי למה שם קנס אם אינו פורע ולוי משיב כדי לזרזם שידחקו ללוה שיפרע ועוד טוען ראובן כי אם לפי האמת הוא מכר בפחות וזהו היה עיקר הקנין א"כ למה עשה המצאה זאת להוסיף על המטבעות והרי אם כל הקנין הוא על המכר בפחות יותר היה להראות בחשבון השני אלפים ושמונה מאות שלקח זה החוב בפחות ומדעשה המצאה זאת להוסיף בקאראס ב' אריות כדי שיהיה שוה לחשבון החוב ל"ה אלפים זה מורה שסותר מ"ש שעשה הדבר בהתר ובהכשר למכור החוב בפחות שלא היו דברים מעולם ועוד שלא נטל קנין להתחייב בקבלת האחריות וע"ז טוען לוי דכיון שאני ת"ח בודאי שבדרך התר עשיתי מה שעשיתי באופן שלא יהיה איסור רבית ובזאת הטענה שהוא ת"ח רוצה לזכות גם למה שטען ראובן כי לא נטל קנין לקבל עליו האחריות דטוען כי דבור ת"ח מתחייב בלא קנין וראובן משיב כי אין דין ת"ח בזה"ז על הכל יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה מחיים הנה מבואר בירוש' והביאו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והטור ופסקו מרן בש"ע יו"ד סי' קע"ג ס"ד וז"ל מי שיש לו שטר חוב על חבירו או מלוה ע"פ מותר למוכרה לאחר בפחות אפילו לא הגיע זמן הפרעון ואין בו משום רבית ובלבד שיהיה אחריות השטר והמלוה על הלוקח אם יעני הלוה שלא יהיה לו ממה לפרוע שלא יחזור על המוכר וכו' יע"ש הרי דבנ"ד שהיא מלוה ע"פ יכול למוכרה בפחות כשמקבל האחריות הקונה וכתב הש"ך ז"ל שם והביאו הרב באה"ט ז"ל סק"ז ובעינן שהמלוה יסלק מן החוב ויזכה בו הקונה במעמד שלשתן וכו' יע"ש וכאן בנ"ד שהלוה הוא רחוק מן העיר ואינו אצל הקונה והמוכר דלא שייך מע"ג א"כ צריך קנין כדי שיקנה החוב שלו לזה הקונה ומלוה ע"פ אינו נקנה בקנין וא"כ איך נעשה המכר הלזה להיות מוכר חוב שיש לו במקום אחר לחבירו אם לא שנאמר כי כיון שנעשה מנהג פשוט וברור בין הסוחרים להיות לשטרי פוליסה שקורין שטרי חליפין דין שטר גמור אם כן המנהג פשוט במוכר לחבירו חוב שיש לו בעיר אחרת ונותן לו שטר פוליסה שנותן רשות ללוה שלו שיפרע לפ' הרי הוא מתחייב בהכי וקי"ל דמנהג עיקר וז"פ וברור כמבואר בספרי הפוסקים וכמ"ש באורך במ"א בתשו' בס"ד:

פש גבן לבאר מה שטוען ראובן על לוי שהוא קבל קנין ואפשר שיהיה על המכר החוב בפחות כמו שאומר לוי שגם הוא נטל קנין ושבועה לקבל האחריות אם לא יפרע שמעון זה לא היו דברים מעולם ומלבד כי לוי מכחישו ואומר כי גם הוא נטל קנין וש"ח ע"ז עוד בה כי כיון דהוא ת"ח באמירה לבד מתחייב. לזה אנכי אומר דהן אמת שהדין הוא כי

צריך הקונה ליטול קנין על קבלת האחריות וכמ"ש מוהר"ם אלשיך ז"ל בתשו' סי' ט"ל הביא דבריו מרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג יו"ד סי' קע"ג הגהט"ו אות כ' דבכל מקום דמהני קבלת אחריות להוציא מדין רבית צריך שיקנו ממנו על קבלת האחריות ואם לא קנה אע"ג דנכתב בשטר לא מהני יע"ש וכאן שיש הכחשה בין ראובן המוכר עם לוי הקונה שלא יש קנין בדבר א"כ הוי איסור רבית וצריך שישבע הקונה עכשיו שהוא המוחזק שכבר לקח הממון והוא בידו כי נטל קנין גם על האחריות ושהוא דרך מקח וממכר ואין כאן איסור רבית וכאשר מתבאר מדברי מור"ם בהגה' ביו"ד סי' קס"ט סכ"ה כיע"ש. אלא דהטענה שטוען לוי שהוא ת"ח ובדבורו לבד מתחייב כאלו יש קנין יש להביא ראיה לזה ממ"ש מוהרימ"ט ז"ל בתשו' ח"ב חח"מ סי' ס"ט דאע"ג דקי"ל אין אדם מקנה לחבירו דשלב"ל אלא א"כ הוא בלשון חיוב עכ"ז אם הוא ת"ח אפילו שלא בלשון חיוב מתחייב ונתן טעם לדבר דהוי הת"ח שקרן דהרי הוא יודע הדין ועובר על לא תונו איש את עמיתו יע"ש א"כ כ"ש הכא שאם נמצא שקרן בדבריו מלבד לא תונו איכא משום איסור רבית דודאי גמר ומתחייב אפילו בדיבור וכן ראיתי למרן החבי"ב ז"ל בח"מ סי' ס' הגהט"ו אות ל"ג שהביא דברי הרב מוהרימ"ט מר רבו ז"ל בלתי שום חולק א"כ אף אנן נימא הכי בנ"ד. איברא שראיתי להרב משאת משה ז"ל בתשו' ח"א ח"מ סי' מ"ד דק"ק ע"א שהביא תשו' מהרימ"ט ז"ל הלזו ואשרה וקיימה לס' זו ברם לחלק יצא כי ע"כ ל"ק הרב מוהרימ"ט ז"ל דבר זה הוא אם הם שנים שנתחייבו זל"ז שניהם ת"ח אבל אם האחד הוא ע"ה והאחד הוא ת"ח י"ל דכשם דהע"ה מצי למיהדר ביה כיון שאינו בלשון חיוב גם הת"ח מצי למיהדר יע"ש וה"ד הרב חשק שלמה בח"מ סי' ס' הגה"ט אות כ"ט יע"ש וכ"כ הרב שמע יעקב ז"ל בריש ס' וירא כדברי הרב מ"מ ז"ל יע"ש וא"כ כאן נמי בנ"ד שהאחד הוא ת"ח והאחד הוא ע"ה לא מהני ה"ט להתחייב הת"ח בדבורא בעלמא אם לא שיש לחלק כי ע"כ ל"ק הרב מ"מ ז"ל דבר זה דבעינן ב' ת"ח כי אם כשיהיה החיוב לשניהם כענין דבר שלב"ל דאינו קונה ואינו מקנה אמטו"ל בלשון חיוב דמהני הוו הדיבור ת"ח כחיוב כששניהם ת"ח הלא"ה לקתה מידת הדין כי הת"ח לא מצי למיהדר ושכנגדו מצי מיהדר. ברם בענין נ"ד שהמתחייב בקבלת האחריות הוא הקונה לבד ולא המוכר א"כ כיון שלגבי המוכר לקיים ממכרו כבר לקח קנין וש"ח והמכר קיים לא נשאר ריעותא בענין כי אם מצד הקונה כי לא נטל קנין להתחייב באחריות וכל שהוא ת"ח שדבורו כחיוב מהני אף שכנגדו הוא ע"ה כיון דבזה הענין אין שכנגדו מצי למיהדר ביה.

אלא דרואה אנכי כי עדין לא הרווחנו כלום כי זה שכתב מוהרימ"ט ז"ל הוא כי הדבור של ת"ח הוי כאלו מתחייב בלשון חיוב אבל בדבר הצריך קנין כדי להשתעבד בשעבוד

גמור לקבל האחריות עליו מאן לימא לן כי דיבור ת"ח יועיל להתחייב בקבלת האחריות בדבר הצריך קנין גמור והראיה לזה הוא שהכריח שם הרב מוהר"ם אלשיך ז"ל בתשו' כי אפילו אם נכתב בשטר בפי' שקבל עליו האחריות כל שלא נטל קנין לא מהני ומבוא' שם בתשו' מוהרמ"א ז"ל כי בדבר הצריך קנין לא מהני כתיבת השטר ומכ"ש שאינו מועיל דיבור הת"ח כקנין. ובלא"ה איכא עוד אחרת מחלוקת הפוסקים אם יש ת"ח בזה"ז או לא וכבר העלה הרב כנסת יחזקאל ז"ל סימן צ"ה דת"ח שהוא יחיד מומחה ומופלג בדורו יש לו דין ת"ח גם בזה"ז ועוד צידד הרב ז"ל שם לעיל מזה כי לא אמרו דליכא דין ת"ח בזה"ז כ"א לענין ליטרא דדהבא וכו' שהוא להוציא אבל בדבר שהוא משום כבוד איתיה גם בזה"ז ולכאו' היה נר' כי ענין נ"ד הוא שבא הת"ח להוציא מהבעל הבית ממון באומרו שהוא ת"ח וקבל עליו האחריות בדיבור לבד וליכא איסו' רבית. ונראה לחלק חילוק ברור כי כל מידי שיבא החכם לומ' שהוא ת"ח לגבי ע"ה ולהתריס כנגדו או להוציא ממנו בזה וכיוצא בזה הוא שאמרו דליכא דין ת"ח בזה"ז משא"כ אם יהיה כנ"ד במקח וממכר שהת"ח גומר בפיו להתחייב בחיוב האחריות שזהו זכות לע"ה מה יוכל לטעון הע"ה שלא יהיה לו דין ת"ח בזה"ז ולא יזכה הע"ה ובודאי שזו אינה טענה ומדאינו יכול לומ' טענה זו שהוא לחובתו עתה שזוכה הת"ח בטענה זאת שקבל האחריות ויהיה לו זכות בריוח שלקח שלא יהיה בו איסו' רבית אה"נ דזוכה זה נ"ל לומר חילוק זה כעת. אבל כבר ביארנו כי בלא"ה נ"ד לא מהני טענת ת"ח אפי' לכ"ע כי בדבר הצריך קנין גמור ל"מ דין דיבור ת"ח וכיון שהם חלוקים בטענתם שראובן אומ' שלא היה מכר וקנין על קבלת אחריות ולוי הת"ח מכחיש ואומר שיש לו קנין ראובן המוחזק יכול לומ' הקי"ל כמ"ד אני נשבע כדקי"ל כל הנשבעים שבתו' נשבעים ולא משלמים וכמ"ש מור"ם ז"ל:

לט

סימן טל

שאלה בראובן שהלוה לשמעון ב' אלפים אריות אחר שהכריז המלך יר"ה המעות ממה שהיו עוברים עשרים למאה ויען היה ספק שמא לא יתחזק זה הכרוז לקח הלוה בערך שהיה עובר דהיינו שמונים א"ת בעד מאה ויען היה הכרוז חזק ולא היה עוד חזרה ממה שהוכרז והגיע תור זמן שני שנים ונשאר הכרוז כמו שהוכרז ורוצה המלוה לגבות השני אלפים ממעות של עכשיו והלוה אומר שהוא לקח אחר הכרוז הב' אלפים לערך עשרים לק' כתוספת שלא היו עוברים ונמצא שלקח שמונים בעד מאה אם הוא רבית או לא:

תשובה נראה דלא הוי איסו' רבית כלל והוא ממ"ש הב"ח ז"ל בתשו' הישנות סימן ט"ז וז"ל ועל השאלה השניה נראה תשובתה דאעפ"י דלכאו' משמע דאין ביה משום רבית וכו' אכן נראה דלא הוי רבית אלא היכא דהמלוה והלוה שניהם לא ע"ד בשעת ההלואה שישתנה המטבע אח"כ ושיוסיפו עליה אלא שלאחר ההלואה נשתנו העניינים ונתגלגל שהמלך הוסיף על המטבע הישנה התם ודאי אית ליה משום רבית בהוסיפו עליה יותר מחומש אבל בנ"ד שבשעת ההלואה היו יודעים שקיסר הפסיל אותה מטבע אעפ"י שלא היתה ידיעה ברורה אלא חששא שהיא קרובה כמו שיתבא' שלא יצאת טבע של אותה מטבע גרועה אלא מפני דוחק המלחמה כאשר נודע ומפורסם וע"כ נקבע זה הפרעון עד אחר שלש שנים מזמן ההלואה לפי שעלה בדעת המלוה דקרוב לודאי דבתוך ג' שנים תשוב המטבע לקדמותה והלוה גם הוא עלה ע"ד לישא וליתן במטבע כל ג' שנים עד שירויח בכפלים ממה שתפסיד שתשוב המטבע לקדמותה ולאיתנה הראשון א"כ ידע הלוה בכל זה כמו המלוה ושניהם נכנסו בספק או המלוה ירויח והלוה יפסיד או הלוה ירויח והמלוה יפסיד ואין כאן רבית עכ"ל. וא"כ בנ"ד נימא הכי כיון שלקח המעות אחר שכבר הוכרזו וירדו ועכ"ז לקחם הלוה בעליה ממה שהיו שוים מקודם ועשאן סכום אריות בכו"כ אף שנמצא שלקח שמונים במאה מותר וליכא משום רבית כי אדעתא דהכי נחית הלוה והמלוה:

אלא דלע"ד הדבר תמוה אצלי דאיך יתכן להתי' אחר שכבר ירדו המטבעות והם שוים עכשיו בך' שיקחם בכ"ה שנרא' לע"ד דהוי זה רבית קצוצה כי בשביל מה שמלוה לו הוא יותר המעות ביתרון יותר במה שאינו שום ומה בכך שידע הלוה וניח"ל הרי כל רבית שבתו' שאסור הוא שהלוה ניח"ל בהכי. גם מ"ש כי הוא לוקח וירויח בהם והוא קרוב לשכר כמו להפסד לא ידעתי טעם זה להתיר כי זהו כשהמעות שנתן המלוה ללוה לא יש תוספת כ"א שיש איזה סרך איסו' משום אחריות וכיוצא אז מהני לן טעמא שהוא קרוב לשכר ולהפסד אבל במה שמוסיף בתחילת ההלואה שנותן לו שמונים בעד מאה מה מהני אם יהיה מרויח הלוה דכל רבית יהיה מותר שהלוה מרויח כפלים ממה שנתן גם כשלקח הלוה השמונים בעד מאה כשבא הלוה ליקח סחורה במעות אלו עכשיו שירדו נותנים לו סחורות ופירות כדי שיעור שמונים ולא כשיעור השוה מאה וכ"כ כשיעלה עס"ו ג' שנים מהלואה המטבעות לע' משמונים לק' אם יש לו הסחורות והפירות והוא בא ליקח מעות הרי קרן שיש לו שמונים אם לא עלה הפירות והסחורות כנגדן הרי צריך ליתן שיעור מאה ליקח מאה במעות בעין ונמצא לעולם הוא מפסיד הלוה ואפילו אם לא היה מפסיד לסוף שלש שנים שבעוד בידו סחורות ופירות הוא לוקח מאה בשמונים

שנותן מסחורות ופירות הוא לוקח מאה מה בכך הרי זה ריוח מחדש ופנים חדשות באו לכאן כי מה שלקח המלוה המעות המטבעות בתחי' לע' מאה ושוו שמונים ה"ז רבית גמורה ומה בכך אם אח"כ הרויח הרי קי"ל מלוה להוצאה ניתנה ואחריותו על הלוה והרי כתב הטור ומרן ב"י ז"ל בשם התוס' והריב"ש ז"ל והביאו מור"ם בהגה ביו"ד סי' קע"ג ס"ו לדעת המתירים לתת דינר טבוע ולשלם לו יותר משיוויו מעות שאינם מטבעות דשרי דכל זה דשרי אינו אלא דינר במעות דהוי דרך מקח וממכר אבל במעות עם מעות דהוי הלואה אפילו יש לו הכל אסור יע"ש וכ"ש וק"ו נ"ד שהוא הלואה גמורה שהוא נותן לו בשמונים מאה שבשביל הלואתו הלוה מפסיד עשרים למאה והמלוה מרויח דנלע"ד דהוי רבית קצוצה ולא דמי למ"ש הפוס' ז"ל היכא שהלוה זהוב בזהוב או מעות כו"כ ושוב ירד המטבע או עלה דכתבו הפוסקים מחלוקת בזה עיין בס' חק"ל חח"מ ח"א סי' קנ"ד ובס' לב מבין דקפ"ד דיש סוברים דאיכא משום איסו' רבית ויש מתירים. דהתם שאני דענין הנדון ההוא בעת שלוקח באותו הערך כך הוא מוציאם ונתחייב לפרוע בזמן הפרעון כו"כ זהובים שהוא כמו שנתן המלוה ולא יש במנין הזהובים יתרון הנראה לעיניים משא"כ כאן ועיין מ"ש בעניותי בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סימן מ"ג יע"ש בס"ד:

ואפשר שגם הב"ח ז"ל בתשו' שהתיר היה כי נדון שלו הוא שהוא פורע חמשת אלפים זהובים כמנין שלקחם אלא שבעת הפרעון עלה בערכן יותר ועיין למז"ה הגדול ז"ל שם בסוס"י קנ"ד שהביא ראיה להתיר בנ"ד מתשו' הב"ח ז"ל הלזו. ואפ' לומ' שהוא דוקא בכה"ג. לא כן כשעשאן סכום מעות במנין וזה המנין הוא חסר משער השוק ודאי דהוי רבית קצוצה והוא ברור. גם מ"ש הב"ח ז"ל בהך תשו' וז"ל וראיה ממ"ש התוס' בכתובות פ' נערה שנתפתתה ד"ה שלא כתב לו ואלא ע"מ לכונסה וז"ל אין לתמוה בס' זאת דבכמה מקומות בתלמוד מצינו כן וכ"ת א"כ כל אדם הלוקח פרה מחבירו ונטרפה או מתה אנן סהדי שלא ע"מ כן לקחה וי"ל דהתם אנן סהדי דבאותו ספק היה רוצה לכנוס ואפילו א"ל אם תטרף יש לך לקבל הפסד היה לוקחה אבל הכא לא כתב כלל כ"א ע"מ לכונסה ואין דעתו כלל להכניס עצמו בספק וכו' עד ול"ד ללוקח חפץ ואירע בו אונס דלא אמרינן אדעתא דהכי לא קנה ומבטל המקח דאינו תלוי בדעת הקונה לבדו דהא איכא נמי דעת אחרת מקנה שלא היה מקנה לו לדעתו אם לא יפרש וכ"כ המרדכי ריש אעפ"י. הנך רואה שכל שנכנסו שניהם בספק הקונה והמקנה שאפ' שזה ירויח וזה יפסיד או להפך לא מצי למימ' אידך לא ע"מ כך לקחתי או לא ע"מ כך מכרתי והה"נ דאין בו משום ליתא דרבית כיון שהוא קרוב לשכר ולהפסד לזה כמו לזה עכ"ל:

ואחרי המחי"ר תמהני טובא כי אין מכאן ראיה כלל דלו יהיבנא ליה כל דיליה דהיה בראייתו שום שמץ איסור רבית עכ"ז החילוק ברור בש"ס ובפוסקים ז"ל דרבית מה שאסרה תורה הוא דרך הלואה ולא דרך מקח וממכר ומה דמות יערוך הראיה שמביא ממקח וממכר להלואה. זאת ועוד דכאן אם היה הדין תלוי ברצון הלוה או שלא ברצונו לזכותו או לחייבו הוה מצי להביא ראיה מענין כזה וכדומה לזה. ברם כשהענין הוא משום איסור רבית מה יושיענו אם נכנס לבית הספק הלוה או המלוה אחרי כי בראשו נגעו שהוא לקח השמונים לק' ואיכא יתרון בתחילת ההלואה ובזה שהוא תחילה וראשית שיש איסור אינו נתקן במה שיבא אחריו שהוא ספק אם יעלה או לא כי בתר שעת הלואה אזלינן ובאותה שעה הרי יש איסור רבית במה שנותן מה שאינו שוה. ונ"ל לומ' כי אחרי שהוכרז מאת המלך יר"ה ואינו עובר במכס ושאר ההכנסות הגם כי הוא עובר בענין מקח וממכר או בפרעונות בין איש לרעהו כמו שהיה עובר קודם הכרוז עכ"ז איכא משום איסור רבית אם נותן בהלואה כמו שהיה עובר מקודם הכרוז יען כי זה שעובר בין הסוחרים כמו שהיה ישן בסחורות הוא שעושים חשבון המעות ועולים הסחורות וכן בפרעון שאדם רוצה לגבות מחבירו וניח"ל לפחות ולמחול מחובו כדי שיגבה ממנו ועוד שהרי כתב הב"ח ז"ל ע"ד המרדכי ז"ל שם דדעת הלוה בכך אם ישתנה המטבע. אבל היכא דידעינן דעת הלוה דלא יקפיד אפי' ביותר מחומש כנ"ד דנודע ומפורסם שלא יקפיד וכו' יע"ש. בנ"ד הדבר ידוע ומפורסם שמקפידים בענין המטבעות בין במה שהיו בעליה למה שהיו בירידה וכותבים בפי' בשטרי החוב המעות כדי לפרוע מאותם המעות שלקח כי כן נרא' דגם הב"ח ז"ל יודה בנ"ד וזה ברור לע"ד:

מ

סימן מ

שאלה מעשה שהיה כך היה שראובן הלוה מעות לשמעון בתורת עיסקא ושו' ט"ו לק' ששת אלפים את' לזמן שנה אחת בשטר א' ושוב שכר שמעון לחתנו של ראובן שיהיה עמו בחנות לשרתו ולכתוב חשבונותיו והתנה לתת לו כו"כ לשבוע לזמן שנה אחת וע"ז התנה ראובן עם שמעון כי בבא השנה ולא יפרע לו הקרן הנז' אינו יכול לסלק לחתנו מהחנות כי בעבור בטחון זה הוא מה שנותן לו הששת אלפים שחתנו יושב שם ורואה ההכנסות והיציאות יורינו המורה אם יש בזה איסור רבית אם לאו.

תשובה לכאו' היה נרא' דיש משום איסו' ממ"ש מרן בש"ע בסי' ק"ס סכ"ג וז"ל המלוה מעות ע"מ שכל מלאכה שתבא לידו יתן אותה למלוה לעשותה אסור וכתב מור"ם דלמ"ד

טובת הנאה הוי ממון מיקרי רבית קצוצה מאחר שהתנו מתחילה בכך ואפי' לא התנו מתחילה אם רגיל לעשות בלא"ה אסור וכן כל טובת הנאה וכו' יע"ש. הרי דכל שמתנה שיתן לו מלאכה לעשות בעבור ההלואה איכא איסור רבית וא"כ כאן נמי יהיה אסור. ונרא' לחלק דל"ד כלל דמלבד שהט"ז ז"ל בסקכ"ב הכריח דליכא איסו' רבית כלל בכה"ג והשיב ע"ד מרן בזה. זאת ועוד דשניא נ"ד דאפי' לדעת מרן וסי' מותר מכמה טעמי תריצי חדא דמרן לא אסר כי אם לחתנו שאינו סמוך על שולחנו ועוד דמרן לא אסר כי אם דוקא כשהתנה בתחילה בשעת ההלואה וכאן כבר הוא שכור מעיקרו והתנאי אינו אלא אח"כ שיפרע לו ואם אינו פורע שיהיה חתנו שם שזה התנאי אינו במוכרח שאפש' שהוא פורע בבא הזמן ואינו בא לידי מידה זו. ועוד דכיון דכבר הוא שכור והתנאי הוא שלא יסלקנו הו"ל כדין שכתב מור"ם ז"ל שם בהגה דאם היה רגיל ליתן ליכא איסור וכן פסק מרן ז"ל בסי' ק"ס סיו"ד אסור ללמד את המלוה או את בנו מקרא או גמרא כ"ז שמעותיו בידו אם לא רגיל בזה מקודם דש"מ דאם היה רגיל מקודם ליכא איסורא.

ועוד נ"ל לחלק חילוק ברור דע"כ לא אסרו בדברים כאלו וכיוצא באלו דאיכא ליתא דאיסו' כי אם דוקא כשיש מיהא שם הלואה בדבר. אבל כאן בנ"ד דמעיקרא אין כאן הלוא' כ"א שטר עיסקא ושותפות העשוי כדין ואין כאן הלואה כדי שנאמר דאיכא איסור רבית. ואעפ"י שהרב כנה"ג ז"ל שם ביו"ד סימן ק"ס הגב"י אות צ"ה כתב דאפי' היכא דחייב לו והרחיב לו זמן בשביל כך אם הוא דבר וקצוב ושעה ידוע הוי ר"ק וכו' יע"ש וכאן הוי הרחבת זמן י"ל דשאני נ"ד דאיכא כמה חילוקים דמעיקרא אינו הלואה והוא ברור. ובזה אין מקום לדמות נ"ד למ"ש בש"ע שם סי' ק"ס סי"ד דאסור לומ' אלויך מנה ע"מ שתתן זוז לפ' או להקדש אפי' אם אותו פ' הוא גוי אעפ"י שאינו חייב לו ורבית קצוצ' הוא יע"ש דהתם שאני דהוי הלואה גמורה ומתנה עמו שהוא מלוה מעיקרא בתנאי זה שיתן משא"כ בנ"ד והוא ברור.

עוד נשאלתי על ראובן הלוה לשמעון אלף אריות ועשה שטר בתורת קנס כדי להתיר את הרבית וכותבים בשטר שנתחייב בקנס לדעת חכמי ספרד ז"ל ועתה רוצה הלוה לפטור את עצמו כי הוא איסור כי לא התירו בתורת קנס אלא דוקא ליתמי יורינו המורה הדין עם מי ושכמ"ה והשבתי הנה לענין חיוב בשטר שמתחייב בקנס שאינו בתו' הלואה כשטר חיוב שדוכין ושאר תנאים וכיוצא המנהג בעירנו אזמיר יע"א שהמתחייב בשטר כזה שהוא חייב לשלם מדינא וכן דנין דייני מתא להוציא הקנס מיד המוחזק ואפילו אם יהיה איזה מחלוקת בפוס' באותו חיוב הקנס גובין בשופי ולא מצי אמר קי"ל דהכי קי"ל דבכל מקום שהמנהג פשוט בעיר לדון כן אין לומר קי"ל נגד המנהג כמ"ש מוהריק"ו

ז"ל שו' י"ט ומוהרשד"ם חח"מ סי' קמ"ה ומהראד"ב סי' ב"ן ובס' שארית יאודה דע"ו כמ"ש הכנה"ג ז"ל בח"מ ח"כ סי' כ"ה הגב"י אות ד' וכ"כ בח"מ סי' קע"ה הגב"י אות ך' ובתשו' בס' בעי חיי חח"מ ח"כ סי' ק"י דקי"ט ע"ד יע"ש וכ"כ מז"ה הגדול בס' חק"ל חא"ה סי' ל' דס"ד ע"כ וז"ל ומה גם דלדידי כל שנעשה החיוב כתקנת חכמי ספרד שוב לא מהני טענת קי"ל שכבר נהגו רוב העולם בכל השטרות כמנהג ח"ס ז"ל ואנו עושין מעשה בכל יום וכן ראיתי להכנה"ג בח"מ סי' ר"ז הגב"י אות קצ"ז שכתב וז"ל ומטעם זה מנהגינו לעשות קנס שדוכין במחול לך כס' הרמב"ם ז"ל עכ"ל וא"כ כאן בנ"ד כשנתחייב זה בשטר לשלם הקנס לדעת חכמי ספרד הרי הוא מחוייב וע' בס' שבט בנימין סי' רל"ט ד"ק ע"ג. אלא דפש גבן דאם המנהג להתחייב לדעת חכמי ספרד והכי דיני דייני מתא זהוא דוקא כשלא יש איסור רבית בדבר בקנס של שדוכין או חיובים ותנאים שאינם בדרך הלואה בזה וכדומה לו הוא דמהני מנהגא לחייבו אבל כשיהיה הענין דרך הלואה דאז יש בו משום סרך איסור רבית אה"נ דלא יהיה חייב כי כן צריכין אנחנו לעמוד בפרט זה לראות בספרי הפוסקים אם יש איסור רבית או לא. ואען ואומר דהנה ס' הר"י מאורלינאס ז"ל שהביא המרדכי ז"ל בהגהות ב' בב"מ פא"ן סימן תנ"ב שנראה דעתו להתיר בשטר כזה להתחייב בדרך קנס כיע"ש וגם הכנה"ג ביו"ד סי' קס"ג הגהט"ו אות י"ב שכתב וז"ל ואי קשייא דהכא כתב הרא"ש דהערמת רבית דינו כאב"ר ואין מוציאין מלוה למלוה ואילו בתשו' סי' כלל ע"כ הביאה בנו ריב"ה בח"מ סי' ע"ג מוכח מדבריו דרבית דרך קנס שרי לכתחי' אם לא מטעם אסמכתא כמו שדקדק מדבריו מהראנ"ח בתשו' סימן ק"ב והרשב"א בתשו' ח"א סי' תרכ"א כתב רבית דרך קנס אסור מפני הערמת רבית הא בורכא דהתם סובר הרא"ש דליכא איסור משום הערמת רבית דאין כאן הערמת רבית כלל ושרי לכתחי' אבל במקום דאיכא הערמה דינו כא"ר יע"ש אלא שראיתי שכבר השיב ע"ד הגה"מ אלו מרן ב"י ביו"ד סי' קע"ז וכתב לכ"ע אסור לעשות שטר חיוב כזה ושלדעת הרשב"א כתב ע"ת כיוצא בזה ה"ז רבית גמורה ולא תהא כזאת בישראל יע"ש וכן פסק בש"ע שם סט"ז ומור"ם שם בהגה' הביא ס' האוסרים דהוי רבית גמורה לרוב הפוסקים וכן עיקר אע"ג שיש מקילין וכו' שהוא ס' הר"י מאורלינאס ז"ל ונר' בהדייא שדעתו לאסור בדרך קנס גם הרב הלבוש ז"ל סט"וב ס"ל הכי כיע"ש וכ"כ הרא"ם בתשובה ח"ב לאסור ושכן הוא דעת רש"י והרשב"א ז"ל וכ' שדינו של הרב הר"י מאורלינאס ז"ל תמוה וסיים ומחלוקת הגדולים אינם אלא באינשי דעלמא אבל לא ביתומים יע"ש. אלא דקשה ע"ז ממ"ש הרא"ם גופיה בתשו' ח"א שהזכירה הרב כהונת עולם שם ביו"ד סימן קע"ז ד"מ ע"ג שכתב וז"ל ולענין דינא לכתחילה ודאי

בכל גוונא אסור זולת בדרך מכירת סחורה דהריב"ש בסמוך ואף שמוהרא"ם ז"ל בח"א ומהראנ"ח ח"א סימן נ"ד התירו בפשיטות דרך קנס כמתחייב תכף אחר ההלואה נראה דאישתמיט להו ס' האוסרים שהביאום מרן לפנינו והרלנ"ח בתשו' סי' ק"ג והמבי"ט ח"א סימן כ"א ורח"ץ ויתכן שראו סברתן ורב גובריהו והסכימו כדעת המתירים כי הובאו בתשו' הרלנ"ח והכנסת כיון שהוא ס' דרבנן אבל תמהני על הפ"מ סי' מ"א שהתיר בפשיטות ולא זכר שמרן בשולחנו וכל קדושים עמו כי הובאו בכנסת לא התירו אלא ביתומים ובודאי דהכי נקטינן וכו' יע"ש הרי דמזכיר להרא"ם ז"ל בתשו' ח"א שמתיר ואם כנים הדברים קשה דבח"ב אוסר בהדייא ואינו מתיר כ"א דוקא ביתומים גם הרדב"ז ז"ל בתשו' הישנות סי' נ"א כ' דאין לסמוך על הוראת מוהר"י מאורלינאס הלזו יע"ש ומרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג בסימן קע"ז הגב"י אות ס"א הזכירה וכתב עו"ש תשו' הרדב"ז ח"ב סי' קס"ב וז"ל במקח וממכר כגון שמכר לו סחורה בשיויה והתנה עמו שאם לא יפרע לו לזמן פ' יתחייב ליתן כו"כ בתורת קנס מותר יע"ש וכן ראיתי להרב מהרא"ש ז"ל סימן קס"ב לאסור זולת בהקדש יע"ש וע"ע בכנה"ג ז"ל שם סימן ק"ס הגהט"ו אות מ"ה משם הרב מוהרש"ח הלוי ז"ל כ"י שכתב שם אבל בקנסות הללו שרגילים לעשות שהדבר ידוע שאינו מלוה אלא על סמך שלא יפרע בזמנו ויגבה הקנס לבסוף יש לאסור משום הערמת רבית:

באופן שלדעת רש"י והרשב"א והריטב"א והרא"ם ומהרא"ש והרלנ"ח והרדב"ז ומהרש"ם הלוי וכן הוא דעת הכנה"ג שם בכנה"ג ובשיירי יו"ד ד"א ובתשו' בעי חיי חיו"ד סימן קפ"ה שלא התיר בדרך קנס כ"א בהקדש ומעות יתומים יע"ש וכ"כ הרב"ד ז"ל בחיו"ד סימן צ"ב וכן הוא דעת הגו"ר ז"ל חיו"ד כלל וי"ו סימן ב' וכ"כ הרב חשק שלמה בח"מ סימן ד"ן הגב"י אות טו"ב וז"ל ומ"מ כבר פשטה ההוראה בכל העולם לנהוג כן ביתומים ואין פוצה פה וכו' יע"ש דש"מ דבשאר בני אדם בין איש לרעהו אסור ועיין בספר שבט בנימין סימן ק' דינו ע"ד שהבית דברו הח"ש אלו והשמיט לכתוב ביתומים וכתב סתם והוא ח"ו כנותן מכשול למי שאין הספר ח"ש בידו ונראה ודאי שהוא טעות מהמעתיק או מהדפוס שהשמיטו תיבת ביתומים והוא ברור. גם הרב מהר"ר יעקב גואקי ז"ל בתשובת הרב מירא דכייא סימן ד' ד"ז ע"א הסכים דבדרך קנס הוי ריבית קצוצה ויוצאה בדיינים ושלא נאמר דין זה של קנס אלא בנכסי יתומים קטנים ובדוחק וכו'. והרב המחבר שם הביא מחלוקת הפוסקים בזה והכריח דלדעת מור"ם והכנה"ג שם ביו"ד סימן קע"ז הגב"י אות ב"ן והד"מ ז"ל ח"ג חיו"ד סימן ד' דח"י ע"א הוא דאף לס' האוסרים לעשות בדרך קנס אינו אלא דלכתחי' לא יתנו כן אבל אם התנו אעפ"י שלא

פרע עדיין מוציאין מידו. מיהו רבו הסברות לומר דהערמת רבית דינו כא"ר וכ"כ הרב כהונת עולם ז"ל מדברי הרשב"א ומהרא"ש ז"ל סימן קס"ב ועוד יש כמה ס' דסברי הכי א"ץ וכו' א"כ הא ודאי יכול הלוה לומר קי"ל דהוי אבק"ר ומחזיק במה שבידו יע"ש. גם הרב מוהרי"ב ז"ל בתשו' באה בסו' ס' פ"מ ח"ב ס"ל דהוי א"ר יע"ש כדברי הרשב"א ז"ל ובין כך ובין כך ביתומים מותר ואין בו בית מיחוש כלל אפי' לדברי הרשב"א ואף להרחבת הזמן אדרבא ראוי לקצר הזמן ושלא לעשות הדבר ע"י ב"ד יע"ש גם שם בסי' הנז' בהגב"י אות מ"ז כתב וז"ל ומנהגינו שלא להלוותם ברבית דרבנן אלא בדרך קנס אנו לווין נכסי יתומים ומעות של הקדש עי"ש ועיין להרב שביתת יו"ט ז"ל בתשו' סימן ו' ז' ח' שכתב דיכול המוחזק לומ' קי"ל כמ"ד דבדרך קנס אסור ולנכות כל מה שנתן מקודם ע"ש ואולם מ"ש הגו"ר ז"ל בתשו' כלל ו' סי' ב' דהיכא דידעינן שכונתם מתחי' שיעבור הזמן ויתן הקנס הוי ר"ק וחמיר מההיא דהתה"ד ז"ל סימן ש"ב שאסר וכו' ועפ"ז אסר בכנה"ג גם בהקדש וביתומים וכו' כיע"ש כבר השיב ע"ד הרב כהונת עולם שם בסי' קע"ז ד"מ ע"ד דאין מקום לאסור בהקדש ויתומים גם בכה"ג ודחה ראייתו מדברי התה"ד ז"ל דל"ד כעוכלא לדנא יע"ש. כי כן בנ"ד אם כבר נתן המעות הקנס ביד המלוה אין מוציאין מידו אמנם אם הלוה עדין הוא מוחזק ממעות הללו יכול לעכב בידו כשיעור מה שנתן בתורת קנס ולנכות כל מה שנתן מקודם כדעת הרבנים הנ"ל כי כן שורת הדין מחייבת בד"מ ועיין עוד להרב כהונת עולם ז"ל שם ד"מ ע"ד מ"ש עוד חילוקים בזה וק"ל:

והילך לפניך מזה שנים רבות דהשבתי בנוסח זה הנה לענין חיוב זה בשטר להתחייב בין אדם לחבירו בחיובים שאינו בדרך הלואה כ"א בשאר חיובים כגון שטר חיוב שידוכין וכדומה לזה הנה הוא מחלוקת קדום בין הפוסקים אם מתחייב בתורת קנס או לא וכבר ידוע מ"ש הרמב"ם בה' מכירה פי"א הח"י וז"ל כשהיו חכמי ספרד רוצים להקנות באסמכתא כך היו עושים קונים מזה שהוא חייב לחבירו מאה דינרים ואחר שחייב עצמו קונים מבעל חובו שכל זמן שיהיה כך או שיעשה כך הרי חוב זה מחול לו מעכשיו ואם לא יהיה או לא יעשה הריני תובעו בממון שחייב עצמו בו ועד"ז היו עושין בכל התנאים שבין אדם לאשתו כשידוכין ובכל הדברים הדומים להם יע"ש. ועיין להתוס' בפ' א"נ ס"ו ע"א ד"ה ומניומי וכו' שכתבו וז"ל ומיהו קנס שעושין בשעת שידוכין מהני אפי' לא קנו בב"ד חשוב כיון שנוהגים כל העולם וכ"כ הרא"ש פ"ד דנדרים וכ"פ מורם בהג"ה באה"ע סי' ן' ס"ו כי כן המנהג פשוט יע"ש וכ"כ בש"ע ח"מ סי' ר"ז סעיף ט"ז ומור"ם שם הגיה וכן המנהג פשוט בכל גלילות אלו וכו' וכן המנהג פשוט בעירנו אזמיר יע"א שהמתחייב בשטר כזה בתורת קנס לדעת חכמי ספרד ז"ל שמאשרים ומקיימים אותו

שטר לחייבו לשלם במיטבא מדינא כל מה שנתחייב עד סופ"א באין אומר ואין דברים ואין פוצה פה ומצפצף וכן דנים דייני מתא להוציא הקנס מיד המתחייב אפי' שהוא מוחזק ואפי' אם יהיה איזה מחלוקת באותו חיוב הקנס גובין ממנו בשופי ולא מצי טעין המוחזק קי"ל כי אעפ"י שהדין פשוט בגבולינו בכל דיני ממונות כי המוחזק אומר קי"ל בכל מחלוקת הפוסקים כידוע עכ"ז יען כי במקום שיש מנהג פשוט לא אמרינן קי"ל כנגד המנהג ומוציאים מיד המוחזק כאשר מתבאר מתשו' מוהריק"ו שורש י"ט ומהרשד"ם בחח"מ סי' קמ"ה ומהראד"כ סי' י"ד וסי' ב"ן ובס' שארית יהודה דע"ו כמ"ש הרב כנה"ג ח"ב סי' כ"ה הגב"י אות ד' וכ"כ בתשו' בס' בעי חיי חח"מ ח"ב סי' ק"י דקי"ט ע"ד וז"ל מ"מ מחמת המנהג אינו יכול לו' קי"ל שכבר נהגו פה ובכל המקומות שראיתי מנהג פשוט וכיון שהמנהג הזה פשוט וקבוע עפ"י ותיקין מי יכול להרהר אחריו לו' קי"ל ע"ש וכ"כ בכנה"ג בח"מ סי' קע"ה הגב"י אות ק"ך יע"ש וכ"כ הרב בית דוד בחח"מ סי' ז"ך ועמ"ש הרב מטה שמעון בח"מ סי' כ"ה אות ס"ז יע"ש ועמ"ש מוה"ר מוהרי"ן ז"ל בס' לב מבין ה' מכירה פ"ג דקמ"ח ע"ב יע"ש ועמ"ש בעניותי בס' סמיכה לחיים חאה"ע סי' ט' וחח"מ סי' ט"ו ובסה"ק נשמת כל חי ח"ב חח"מ סי' טו"ב דמ"ד ע"א יע"ש בס"ד. וא"כ בענין נדון כזה במתחייב בשטר בתורת קנס לדעת חכמי ספרד ז"ל דהמנהג לדון ולחייבו כסברתם ל"מ המוחזק לו' קי"ל כנגד המנהג. וכן בקדש חזיתיו להתייר הגדול הגאון מרן זקני אור הירח ז"ל בספרו הבהיר חק"ל חאה"ע סי' ל' דס"ד ע"ב שכתב בפירוש ככל הדברים האלה וז"ל ומ"ג דלדידי כל שנעשה החיוב כתקנת חכמי ספרד ז"ל שוב לא מהני טענת קי"ל שכבר נהגו רוב העולם בכל השטרות כמנהג חכמי ספרד ז"ל ואנו עושים מעשה בכל יום וכן ראיתי להרב כנה"ג סי' ר"ז הגב"י אות קצ"ז שכתב וז"ל ומטעם זה מנהגינו לעשות קנס שידוכין במחול לך כס' הרמב"ם ז"ל עכ"ל וא"כ הדין פשוט לחייב לכל מי שמתחייב בשטר בתורת קנס לדעת חכמי ספרד ז"ל בלתי פקפוק ואפי' הוא מוחזק כיון שכן הוא המנהג וכדברי מז"ה ז"ל:

פש גבן לבאר דאם המנהג הוא להתחייב בתורת קנס לדעת חכמי ספרד ז"ל והכי דיני דייני מתא זהו דוקא כשלא יש איסור רבית בדבר כענין קנס שידוכין או חיובים ותנאים שאינו בדרך הלואה בזה וכדומה לו הוא דמהני לן מנהגא לחייבו אבל כשיהיה הענין הלואה דאז יש בו משום סרך רבית אה"נ דלא יהיה חייב. כי כן צריכים אנו לעמוד בפרט זה לראות בספרי הפוסקים אם יש איסור רבית גם בכה"ג או לא.

והנה עיקר שורש דבר זה נמצא בהגהות שניות במרדכי בב"מ פ' א"נ סי' תנ"ה שכתוב וז"ל טופס זה כתבתי מכתיבת הרב יעקב מאוריליינאש ז"ל והתיר ללוות ברבית מתוך

שטר זה וז"ל הנני חתום מטה מודה הודאה גמורה שאני חייב לפ' בן פ' כו"כ מחמת שהלוה לי בירח פ' שנת כו"כ לפרט למנין שאנו מנין כאן במתא פ' והנני מחוייב לפורעם תוך ט"ו ימים להזמנתו ולהגיע לידו לעיר פ' באחריותי כל זמן שעכבם ולא יפרעם לו עלי לתת לו במתנה כל שבוע ושבוע שעכבם מיום ההלואה ומעלה עד ביום הפרעון כו"כ פשוטים ממטבע פ' וכן בכל שבוע ושבוע והכל אני מחייב להביא בידו בעיר פ' לאחריותי תוך ט"ו ימים להזמנתו וכל זמן ששטר זה בידו איני נאמן לטעון שום טענה בעולם מכל המבואר באגרת הזו אלא יהא נאמן עלי בלא שבועה לומר שאני חייב לו כל המבואר באגרת ועלי להאמינו בלא שבועה כי כן התנינו בשעה שמסר לי מעותיו בתנאי זה והודאה זו עשו כתיקון חכמים וכו' ע"כ הנה מבואר מנוסח זה השטר אשר תיקן הרב הר"י מאוריליינאש ז"ל להתיר איסור רבית בתורת קנס וגם הרב כנה"ג ביו"ד בסי' קס"ב הגה"ט אות י"ב כתב וז"ל ואי קשייא דהכא כתב הרא"ש דהערמת רבית דינו כא"ר ואין מוציאין מהלוה למלוה ואילו בתשו' סוף כלל ע"ב הביאה מר בריה הריב"ה ז"ל בח"מ סי' ע"ג מוכח מדבריו דרבית דרך קנס שרי לכתחילה אם לא מטעם אסמכתא כמו שדקדק מדבריו מוהרלנ"ח בתשו' סי' ק"ב והרשב"א בתשו' ח"א סי' תרכ"א כתב דרבית דרך קנס אסור מפני הערמת רבית הא בורכא דהתם סובר הרא"ש דליכא איסור משום הערמת רבית דאין כאן ערמת רבית כלל ושרי לכתחילה אבל במקום דאיכא ערמה דינו כא"ר יע"ש הרי נראה דלדעת הרא"ש בדרך קנס הותר להתחייב בהלואה אפי' לכתחי' והנראה דזהו שמדקדק מדברי הרא"ש דשרי לכתחי' אינו אלא דמי שמתנה סתם לתת כו"כ אם לא אפרע לזמן פ' בזה הוא דכתב הרא"ש דשרי לכתחילה אבל כשיהיה הענין כנדון הרב הר"י מאוריליינש ז"ל שמתחייב לתת כו"כ בכל שבוע שמורה הענין שהוא להתיר איסור רבית בודאי דס"ל לאסור וכבר ראיתי למרן הב"י ביו"ד סי' קע"ז שמתחילה הביא משם הרב בעה"ת שער מ"ו ח"ד והרב מוהר"י ן' מיגאש ז"ל דמי שאומר לחבירו אם לא אפרעך לזמן פ' הריני חייב לך מעכשיו ולזמן העיכוב כך דינרים דבין שהתנה בשעת הלואה בין שהתנה כן אחרי שהגיע זמנו וארווח ליה זימנא אחרינא ושאם לא פרענו לזמן ההוא נתחייב לו מעכשיו בכך דינרים דשרי וכתב עוד שם דרי"ו בנתיב י"ו כתב בשם ס' התרומה שאעפ"י שמן הדין מותר מ"מ אסור לעשות כן משום הערמת רבית וכ"כ הרשב"א בתשו' וכ"כ בתשו' להרמב"ן סי' רכ"א וקע"ה וסיים עוד מרן בב"י וכתב וז"ל ומ"מ מ"ש בהגהות מרדכי דמציעא טופס שטר בשם הר"י מאוריליינש נ"ל דלכ"ע אסור דכיון שחייב עצמו ליתן לו כך בכל שבוע בעוד שמעכב ממונו אין לך הערמת רבית גדולה מזו שהרי מעלה לו שכר מעותיו הבטילות אצלו מידי שבת בשבתו

ול"ד לאומר אם לא אפרעך נתחייבתי מעכשיו בכך דינרים דלא מיחזי כרבית כולי האי והרשב"א כתב על תנאי כיוצא בזה הרי זו רבית גמורה ולא תהא כזאת בישראל עכ"ל ועיין מ"ש מרן בב"י בח"מ סי' ד"ן יע"ש וכ"פ מרן בש"ע שם סעיף י"ד דין האומר לחבירו אם לא אפרעך הריני חייב לך מעכשיו וכו' כו"כ וכו' דאסור משום הערמת רבית ובסעיף ט"ז פסק הא דאם חייב עצמו לתת למלוה כו"כ בכל שבוע ושבוע כל שמעכב ממונו הר"ז רבית גמור וגם מור"ם בהגה שם כתב דכן פסקו רוב הפוס' וכן עיקר אע"ג דיש מקילין והתירו ללוות ברבית בדרך זה שהיא ס' הגמ"ר בשם ר"י מאוריליינאש ז"ל כמו שיע"ש ועיין למרן החבי"ב בכנה"ג ביו"ד סי' קס"ג הגב"י אות ז' שהביא שם מ"ש מרן שם בשם הגאונים דאסרי בדרך קנס מדינא ותמה ע"ז בס' הקצר סי' קע"ז סי"ד כתב דאינו אסור הערמת רבית ויישב וז"ל וצ"ל דכיון דס"ס אסור לא דקדק אם מפני הערמת רבית או מדינא יע"ש.

באופן שמצינו ס' הגאונים דאסרו דבר זה מדינא אפי' במתנה לתת דרך קנס בכללות כ"ש בדרך קנס לתת בכל שבוע ושבוע ובכל חדש וחדש דזה איסור גמור ולדעת הרא"ש ובעה"ת ור"י ן' מיגאש וכ"ה דעת הריטב"א בתשו' ובחי' שמתירים בתנאי אם לא אפרעך לזמן פ' אתן כו"כ במתנה בשטר לתת בכל חדש בכל שבוע אסור לדעתם דמורה שהוא משום אגר נטר וכדברי מרן הב"י וכ"כ מוהרלנ"ח ז"ל בתשו' סי' ק"ג יע"ש והשיב לדחות ס' הגהות מרדכי הלזו מהלכה וכ"כ הרא"ם בתשו' ח"ב סי' כ"ג והרדב"ז בתשו' הישנות ח"א סימן נ"א וכמ"ש הרב כנה"ג שם ביו"ד סי' קע"ז הגב"י אות ט"ן יע"ש גם הרב הלבוש שם הטו"ב והרב"ח שם והרב ש"ך סקל"ג וט"ז סקכ"א הסכימו לאסור בנוסח שטר זה של הרב מהר"י מאוריליינאש ז"ל וכתב שם הרא"ם בתשו' ח"ב סי' כ"ג שגם דעת רש"י והרשב"א לאסור רבית בדרך קנס ושדינו של הרב ז"ל הר"י מאוריליינאש תמוה ולבסוף סיים וכתב ומחלוקת הגדולים אינו אלא באיניש דעלמא אבל לא ביתומים יע"ש.

אלא דקשיא לי ע"ז ממה שראיתי להרב כהונת עולם שם בחי' ליו"ד לסי' קע"ז ד"מ ע"ג שהביא משם הרא"ם גופיה בתשו' ח"א שסובר להתיר שכ"כ וז"ל ולענין דינא לכתחילא ודאי בכל גוונא אסור זולת בדרך מכירת סחורה דהריב"ש בסמוך ואף שמוהרא"ם ז"ל בח"א ומוהראנ"ח ח"א סי' צ"ד התירו בפשיטות דרך קנס כשמתחייב תכף אחר ההלואה נראה דאישתמיט להו סברת האוסרים שהביאום מרן לפנינו והרלנ"ח בתשו' סי' ק"ג והמבי"ט ח"א סימן נ"א ורח"ץ ויתכן שראו סברתם ורב גובריהו והסכימו כדעת המתירים כי הובאו בתשו' הרלנ"ח והכנסת כיון שהוא ס' דרבנן אבל על הרב בני משה סימן מ"א קשה שהתיר בפשיטות ולא זכר שמרן בשלחנו וכל קדושים עמו כי הובאו

בכנסת לא התירו אלא ביתומים ובודאי דהכי נקטינן וכו' יע"ש הנה מבוא' שמזכיר להרא"ם בתשו' שבח"א שמתיר וכעת אין בידי ס' שו"ת הרא"ם ח"א לראות הדברים במקומן מ"מ אם כנים הדברים כמ"ש הרב כהונת עולם הדבר קשה על הרא"ם דסתרי דבריו להדדי כי בח"א מתיר ובח"ב אוסר בהדייא ואינו מתיר כי אם דוקא ביתומים והוא תימא על הרב כהונת עולם ז"ל כי מאחר שהוא מזכיר לתשו' הרא"ם שבח"א שהוא מתיר איך לא נרגש מתשו' הרא"ם שבח"ב ומ"ג כי הרב כנה"ג שם בסי' קע"ז בהגב"י אות ח"ן כשהזכיר להגהות מרדכי הלזו בשם מוהר"י מאוריליינאש ז"ל כתב וז"ל נ"ב גם הרא"ם בח"ב סי' כ"ג כתב על הגהה זו והוא תמוה וכו' יע"ש הרי שהרב כנה"ג כבר הזכירה לתשו' הרא"ם הלזו שבח"ב שדעתו לאסור והי"ל להרב כהונת עולם לעמוד בזה: **ועלה** על דעתי לומ' כי הרא"ם בח"ב לא דחה ס' ר"י מאוריליינאש כ"א משום שהתנה לתת בכל שבוע ושבוע הקנס דזה מורה דמשום בטילת המעות נותן והוי אגר נטר משא"כ (כישהיה) [כשיהיה] הקנס שמתחייב תכף אחר ההלואה דאז לדעת הרא"ם הוי היתר ובזה אייר בתשו' שכח"א ובזה לא קשו אהדדי ב' תשו' הרא"ם הללו. אבל שבתי וראיתי דזה דוחק כי מלבד כי בתשו' שבח"ב בנדון שנשאל עליו לא היה הקנס בכל שבוע אלא שאם יעבור חדש ולא יפרע שיפרע דינר אחד נוסף ועכ"ז דעתו לאסור אם לא משום שהיו יתומים. זאת ועוד דהי"ל להרב כהונת עולם להרגיש בזה ולחלק בזה וכיוצא בזה כי כן הדבר צא"ת.

גם הרדב"ז הישנות סי' נ"א כתב דאין לסמוך על הוראת הר"י מאוריליינאש ז"ל והרב כנה"ג שם בסי' קע"ז הזכירו. וכתב עוד שם תשו' הרדב"ז ח"ב סי' קס"ב וז"ל במקח וממכר כגון שמכר לו סחורה בשיוויה והתנה עמו שאם לא יפרע לו לזמן פ' יתחייב ליתן כו"כ בתורת קנס מותר יע"ש וכן הוא דעת הרב מוהר"א ששון בסי' קס"ב לאסור זולת בהקדש יע"ש. ועוד ראיתי להרב כנה"ג ביו"ד סימן ק"ס הגה"ט אות מ"ה משם תשו' הרב מהרש"ח הלוי ז"ל כ"י שכתב וז"ל אבל בקנסות הללו שרגילין לעשות שהדבר ידוע שאינו מלוה אלא על סמך שלא יפרע בזמנו ויגבה הקנס בסוף יש לאסור מפני הערמת רבית כדברי הרשב"א ז"ל ובין כך ובין כך ביתומים מותר ואין בו בית מיחוש כלל אפי' לדברי הרשב"א וא"ק להרחבת זמן ואדרבא ראוי לקצר ושלא לעשות הדבר ע"י ב"ד יע"ש. גם שם בסימן הנז' בהגב"י אות מ"ז כתב וז"ל ומנהגינו שלא להלוותם ברבית דרבנן אלא בדרך קנס אנו לווין נכסי יתומים ומעות הקדש יע"ש ועמ"ש הרב ד"מ ח"ג חיו"ד סי' ד' ובתשו' באר מ"ח מוצירי ח"ב חיו"ד סי' ג' וד' וה' וו' יע"ש:

העולה מן המקובץ דבמלוה לחבירו סך מה בתורת קנס אם לא יפרענו לזמן פ' בסתם יתן כו"כ יש מן המתירים דנראה שלא עשה התנאי כ"א כדי לזרז שיפרע לו ברם במלוה לחבירו בתנאי דאם לא יפרע לזמן פ' יתחייב לתת כו"כ לשבוע ולחדש או לשנה כי דעתם מתחילתם הוא כדי להתיר איסור רבית ועושים כן בכונה מכוונת בזה רבו כמו רבו האוסרים כאשר מתבא' דלדעת רש"י והרשב"א והריטב"א והרא"ם ומוהר"א ששון והרלנ"ח והרדב"ז ומהרש"ח הלוי ומרן בש"ע ומור"ם והרב הלבוש והב"ח והש"ך והט"ז וכ"ה דעת הכנה"ג כמ"ש בכנה"ג ובשיירי יו"ד ד"א ובתשו' בעי חיי חיו"ד סי' קפ"ה שנראה שלא התיר בדרך קנס כ"א דוקא בהקדש ומעות יתומים וכ"פ הב"ד חיו"ד סימן צ"ב והרב גו"ר חיו"ד כלל וי"ו סי' ב' וכ"כ הרב חשק שלמה בח"מ סי' ד"ן הגב"י אות טו"ב וז"ל ומ"מ כבר פשטה ההוראה בכל העולם לנהוג כן ביתומים ואין פוצה פה וכו' יע"ש דש"מ דבשאר בני אדם בין איש לרעהו אסור ועיין בס' שבט בנימן סי' ק' די"ט ע"ד שהביא כל דברי הרב חשק שלמה אלו והשמיט לכתוב ביתומים וכתב סתם והוא ח"ו כנותן מכשול למי שאין לו חשק שלמה בידו שטועה ומתיר בתורת קנס לכל אדם מה שאינו כן כי לא התיר אלא דוקא ביתומים הלא"ה אסור כדעת רוב הפוסקים ראשונים ואת האחרונים. והנראה ודאי כי היה ט"ס שמא המעתיק או המדפיס השמיטו תיבת ביתומים והוא ברור. גם הרב מוהר"ר יעקב גואקי ז"ל בתשו' כי באה בס' מירא דכייא להרב מטה שמעון ז"ל בסי' ד' ד"ז ע"א הסכים לדין דבדרך קנס הוי ר"ק ויוצאה בדיינים ושלא נאמר דין זה של קנס אלא בנכסי יתומים קטנים ובדוחק וכו' והרב המח' שם הביא מחלוקת הפוסקים בזה והכריח דלדעת מור"ם והרב כנה"ג ביו"ד סימן קע"ז הגב"י אות ב"ן והד"מ ח"ג חיו"ד סי' ד' דח"י הוא דס"ל דאף לס' האוסרים לעשות בדרך קנס אינו אלא דלכתחי' לא יתנו כן אבל אם התנו אעפ"י שלא פרע עדיין מוציאין מידו מיהו רבו הסוברים דהערמת רבית הוי דינו כא"ר וכ"כ הרב כהונת עולם מדברי הרשב"א ומוהרא"ש סימן קס"ב ועוד יש כמה סברות דסברי הכי אין צורך וכו' א"כ הא ודאי יכול הלוה לומ' קי"ל דהוי א"ר ומחזיק במה שבידו יע"ש גם הרב מוהרי"ב ז"ל בתשו' כי באה בסו"ס פני משה ח"ב סל"ה דהוי א"ר יע"ש. ועמ"ש הרב כנה"ג ביו"ד סימן ק"ס הגה"ט אות נ"א וסי' קס"ו הגה"ט אות י"ט יע"ש:

ושו"ר להרב שביתת יו"ט בתשו' סי' וי"ו וסי' ז' וסי' ח' שכתב בענין זה במתחייב ברבית בתורת קנס דיכול המוחזק לומר קי"ל כמ"ד דבדרך קנס אסור ולנכות כל מה שנתן מקודם יע"ש וכן דעתי נוטה כי כיון דמצינו דהדבר הזה במחלוקת הוא שנוי א"כ אם יהיה הענין שהמלוה כבר לקח הקנס בודאי דיכול לומר קי"ל כמ"ד דמותר בדרך קנס

להתנות בהכי ולתת וליכא משום רבית וליכול וליחדי אך אמנם אם עדיין הקנס ביד הלוה שלא נתן לו או נתן לו והרי הוא תפוס מנכסי המלוה הרי יכול לו' קי"ל כמ"ד דהוי רבית ואסור ומחזיק במה שבידו:

ואולם מ"ש הרב גו"ר בתשו' חיו"ד כלל וי"ו סי' ב' דהיכא דידעינן שכוונתם מתחילה שיעבור הזמן ויתן הקנס דזה הוי ר"ק והחמיר מאד בזה והביא ראיה מההיא דהרב תרומת הדשן סי' שי"ב שאסר בכיוצא בזה וכו' ועפי"ז רצה הרב ז"ל לאסור גם בכה"ג בנ"ד במתחייב בתורת קנס ואפי' שיהיה מעות הקדש ויתומים כדקי"ל דלא הותר ללוות בר"ק אפי' בהקדש ויתומים יעש"ב לזה יפה השיב עליו הרב כהונת עולם בסי' קע"ז ד"מ ע"ד דאין מקום לאסור בהקדש ויתומים גם בכה"ג ודחה ראייתו שהביא מההיא דת"ה דל"ד כאוכלא לדנא כמו שיע"ש וכבר מבואר מדברי כמה פוסקים הניתנים למעלה ובפרט בתשו' הרא"ם ח"ב סי' כ"ג דגם בנדון טופס שטר הרב מהר"י מאוריינאש ז"ל שהוא נעשה זה השטר בכוונה מכוונת להתיר משום איסור רבית עכ"ז כתב בפירוש דבמעות יתומים מותר כמו שיע"ש וכן נראה סתמיות כל הפוסקים שהתירו בהקדש ויתומים גם בכה"ג וכן הוא המנהג פשוט:

עוד נשאר לנו לברר דאם יהיה הענין דהיתומים הוצרכו הם למעות ללוות מאחרים אם גם בכה"ג נימא דהותר ללוות להם בדרך קנס כדי שימצאו מעות לצורכם. ונראה ודאי דיתומים יכולים ללוות מעות בדרך קנס מיתומים אחרים וכן מתבאר מתשו' מוהרימ"ט ח"א סי' קד"ם והביאו מרן החבי"ב בכנה"ג ביו"ד סי' ק"ס הגה"ט אות נ"א יע"ש. גם בהקדשות שבזה"ז בהקדש עניים ות"ח וב"כ וב"מ ויתומות נראה דהותר להלוות בדרך קנס כדברי הרבנים הנ"ל אשר התירו בכה"ג כי כיון דאין איסור מד"ת ברבית זה דרך קנס כאשר נתבאר א"כ בודאי דמותר וכדברי מרן בש"ע יו"ד סי' ק"ס סח"י וז"ל כל רבית דרבנן מותר במעות של יתומים או הקדש עניים או ת"ת או צורך ביהכ"נ וכ"כ בב"י שם וסיים מור"ם בהגה וכתב וכן נוהגים וכו' ועמ"ש הרש"ך סקכ"ו:

איברא דאם היה שהוצרך ההקדש ללוות מאחרים במעשים בכל יום שלווים הגזברים ופרנסי הבתי כנסיות לצורך בנין בהכ"נ אם יהיה בדרך קנס אי מותר נראה דבודאי אם יהיו מעות הקדש שמלוים מהקדש להקדש אין ספק בדבר שמותר גמור ברם כשיהיה המלוה מעות חולין להקדש ביהכ"נ וכדומה צריכא רבא אי מותר או"ל. והנה ראיתי להתייר הגדול הגאון מ"ז הרב אור היר"ח ז"ל בס' החשוב חק"ל חיו"ד ח"ב בשיורי א"ח סי' י"ב שאסר לתת לצורך ביהכ"נ בדרך משכנתא מכירה ושכירות מטעם דקי"ל דאסור למכור ביהכ"נ משום קדושה דרבים כמבואר שם באורך ושוב לא מצא להם היתר כ"א

דוקא בדרך קנס ועפ"י מאמרו שהיה מורה להם כן היה הלכה למעשה בביהכ"נ של עץ החיים וב"ק ליקח הגזברים בהלואה לצורך בנין ביהכ"נ הנז' בתורת קנס אכן לא נתברר לי בפי' אם היו המעות שלוקחים בהלואה מאחרים מהקדש אחר או מיתומים דמותר גמור להלוות מעותיהם בתורת קנס או אפי' בשאר מעות חולין.

הן אמת כי ראיתי שנהגו להתיר בעירנו אזמיר יע"א להלוות בתורת קנס גם למעות חולין לצורכי רבים כרופי"ט הטיפ'טיג'יס ולאנירו'ס וכדומה להן וכן בכוללות העיר ואומרים שכך קיבלו מרבנן קשישי להתיר לצורך רבים להלוות בתורת קנס ולע"ד דבר זה צריך תלמוד כי הגם שמצינו שהביא הרב כנה"ג ביו"ד סוס"י ק"ס הגב"י אות צ"ד וז"ל אסור ללוות ברבית לצורך קהל ואפי' אינו ר"ק כ"ש בר"ק דאסור ולא כמו שנהגו במקצת מקומות להלוות וללוות לצורך קהל בר"ק דאין להם על מה שיסמוכו אם לא שנאמר דמחשיבים צרכי הקהל לפקוח נפש או לצורך מצוה כמו שיתבאר לקמן סי' עק"ב אין לסמוך ע"ז כ"א לצורך גדול ע"כ וע"ז הק' הרב כנה"ג וז"ל וקשה דכבר נתבאר למעלה דאפי' לצורך פקוח נפש לא הותר ללוות ברבית אלא ללוה לא למלוה והיאך כתב הרב ללוות ולהלוות וכו' זת"ד ואין לי פנאי לכתוב עוד בזה.

מא

סימן מא

שאלה מעשה שהיה ברופי'ט הטיפ'טיג'יס אשר לקחו ב' אלפים אריות בתורת עיסקא וכתבו שטר עיסקא וקציצה כנהוג איך לקחו מנהיגי הקופה מרופיט הטיפ'טיג'יס סך ב' אלפים להתעסק על ידם בעסקא ונתחייבו הם וב"כ וכל אנשי הרופ'יט הנז' לפרוע בזמן הפריעה הקרן והריוח לבעל המעות והכל ערבנים ופרענים וקבלנים רמ"ג וכו' ונתחייבו לקבל עליהם לאשר ולקיים השטר עפ"י ס' אחת זרה ורק היא יחידאה זת"ד ועתה באו לפני לדין על הריוח אם חייבים שהם טוענים שלקחו המעות וחלקו לכל יחידי הרופי'ט ולא עסקו באותן המעות ובעל המעות טוען כי מלבד כי המנהיגים בעצמן החתומים בשטר הם מודים בשטר שקבלו להתעסק ויש להם עסק גם לכל יחיד הרופי'ט רובם ככולם ימצא שיש להם עסק ואין ס' לומר לכולם שהיו להם עסק ולא הרויחו והלווים טוענים כי המעות שלקחו הוציאו אותם לצורך חטי דפסחא ולא עשו בהם שום עיסקא כלל וגם שאפי' המקבלים עצמם יש כמה מהם שלא יש להם עסק כלל ובעל המעות משיב שהרי יש בשטר תנאי רמ"ג הכל תחילה וממי שירצה יגבה הכל תחילה על הכל יורינו המורה הדין עם מי ושכמ"ה:

תשובה הנה בתחילה צריכים אנו להביא מ"ש הרשב"א בתשובותיו ה"ה בח"ד סי' קי"ב והביאה מרן בב"י בח"מ סי' קכ"ח ופסקה מור"ם בהגהה שם שכתב דפרנסי הקהל שהלוו לצורך הקהל יכולים לפרוע בעד כל הקהל וכל אחד צריך ליתן חלקו ויהיב טעמא הרשב"א ז"ל בתשו' הלזו וז"ל שהנאמנים של הקהל הם לווים וכשלוחים או אפוטרופוסים הם להקהל וכו' ואין פורע חובו שזה מוכרח הוא לפרוע מחמתו ומחמת כל הקהל וכשותפים הם ומחמת כולם לוו וכולם חייבים וכן נוהגים בכל מקום וכ"כ שם הסמ"ע סק"ט והש"ך שם סקי"ט יע"ש וכ"כ עוד הרשב"א בח"א סי' תרמ"ד והזכירה שם מרן בב"י ובח"ג סימן שצ"ג ושצ"ד ושצ"ה ובח"ה סי' קפ"ג ורנ"א וכ"כ הרב מוהרח"ש בתשו' כי באה בס' מ"ץ ח"א סי' כ"א והרב אדמת קדש ח"א חח"מ סי' ס"ג יע"ש.

א"כ ה"ה בנ"ד שהגזברים ומנהיגי הרופ'יט לקחו המעות לשם כולם בתורת עיסקא הרי כולם חייבים באותן המעות איש לפי ערכו כיון דלשם כולם לקחו אלו המעות כולם חייבים אפי' היה כתוב על שם המנהיגים לבד בלתי הזכרת שהוא לחייב לאנשי הרופ'יט וכ"ש כשכתוב בפי' דאין מקום לספק בזה כלל כאשר כתבתי בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"ב חח"מ סי' ד' ושם נשאתי ונתתי בדברי הרב קמ"ר ח"ב סי' מ' ובדברי מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"א סימן ס"ה ובדברי מוהר"ר הגדול כמוהרי"ם ז"ל בס' שפת הים חא"ח סי' ה' יעש"ב בס"ד:

ולענין טענתם משום איסור רבית כי אלו המעות הוציאו להוצאותם ולא עשו שום עסק באלו המעות כלל על דבר זה נשאלתי זה כמה ימים ושנים בלוי שלקח מעות מראובן בתורה עיסקא דלוי זה אין לו מעות בעסק אחר כלל וגם המעות הללו עצמן הוציאן לצורכו להוצאותיו א"כ הרי אין לו עסק כלל כדי שיתן ריוח לחבירו וא"כ יש חשש איסו' רבית והבאתי ראיה ללמוד דין זה ממ"ש המרדכי בהגהו' בקידושין סימן תקס"ג והביאה מרן בב"י ביו"ד סי' קע"ז וז"ל הנותן מעות לחבירו למחצית שכר שנתים או ג' ושוב נמלכו ועשו קציצה ביניהם לתת לו כך לשנה דאם הלוה הוציא המעות ביציאותיו ונתן חייב להחזיר אבל אם היה מתעסק ביניהם והולך כפי תנאי הראשון ופורע מהריוח שהרויחו הנכסים כיון דמעיקרא לא בתורת איסורא אתא לידיה שדינן אאימנותיה וכו' יע"ש וכ"פ מרן הקדוש בש"ע שם סעיף ז' דאם הלוה הוציא המעות ביציאותיו ונתן ריוח הוי רבית וכו' וכ"כ הרב ז"ל הלבוש שם וכ"כ מדברי מוהריק"ו שורש קי"ט ומדברי מהריב"ל ח"ב סוס"י כ"ו וכ"כ עוד בח"א סימן כ"א וכ"פ בהדייא הרב מוהרי"ץ אריה בתשו' כי באה בס' אורים גדולים לימוד קצ"ה דמי שנתן לחבירו מעות בתורת עיסקא כנהוג והמקבל הוציא המעות לצורכו ולא נשא ונתן בהם ולא הרויח כתב הרב ז"ל דפטור מלתת ריוח

המעות דהוי רבית והביא ראיה מדברי הגמ"ר ותשו' מוהריק"ו וגם הרב המחבר בלימוד קצ"ו הסכים לזה ע"ש ועיין לה"ה מוהרד"ף בס' מכתם לדוד חיו"ד סימן טו"ב.

אלא דמצינו ס' הרב מוהריב"ש ז"ל דחלק ע"ד הרב מוהרי"ץ צדקה שהובאו דבריהם שם בס' מכתם לדוד סימן כ"ב דס"ל דכל שיש לו עסק אחר חייב כמו שיע"ש ושם כתבתי דלוי פטור שלא היה לו שום עסק כלל ברם כשיש לו עסק וסחורה בחנותו כנגד אלו המעות אז אפי' אם הוציא אלו המעות לצורכו חייב וכ"כ הרב גו"ר בחיו"ד כלל ו' סוס"י ח' וז"ל וכל זה שכתבנו הוא כשאנו יודעים בבירור שזה הלוה הוא מתעסק בהם בודאי שלוקח מעות הללו וקונה בהם סחורה או אם קנה סחורה ועדיין לא פרע דמיו ופורע בהם דמי אותה סחורה שנמצאת אותה סחורה קנויה למלוה או אם יש לו סחורה ומקנה אותה לו בשביל מעותיו אמנם אם זה המתעסק הוא אדם עני ויש עליו בע"ח ואין לו בביתו ובחנותו סחורה כדי אותם מעות כדי שיקנה אותה בשביל מעותיו אלא הולך ופורע בהם חובותיו או אוכל ושותה בהם אז בודאי איסור גדול יש בדבר כי כתיבת השטר אינה ליקח רבית גמור בקוראם לו ריוח כיון שהוא אינו מתעסק במעות כי לא השטר הוא העיקר אלא המעשה עכ"ל.

ברם בנ"ד שאלו המקבלים המעות בתורת עיסקא יש מהם שיש להם חנות ועסק וסחורות כנגד כל סך המעות הללו וגם הריוח שקצבו ליתן הם מרויחים בעסקייהו בכל שנה בלי ספק ודאי שהם חייבים ואפי' אם לא יבצר גם בזה מחלוקת בפוסקים הרי כיון שנתחייבו בשטר לאשר ולקיים שטר עיסקא אפי' לפי ס' פוסק יחיד וס' זרה ושלא לו' קי"ל א"כ חייבים הם לתת ולפרוע מה שנתחייבו וכמ"ש בעניותי בתשובותי בכ"מ ובקונ' רו"ח ח"מ סי' כ"ה בכללי הקי"ל ושם כתבתי כי אפי' אם ימצא מפקפק גם בכלל זה הרי כיון שהמנהג פשוט בעירנו אזמיר יע"א לכתוב כן ברוב השטרות וגם הדיינים כשבאים לפניהם שטרות כאלו מאשירים ומקיימים להוציא מיד המוחזק ושלא לומר קי"ל והרי ידוע דהמנהג הוא דבר גדול בד"מ לדון כן כידוע מדברי הש"ס וכל הפוסקים וכ"כ הרב באר מ"ח בתשו' ח"ב חי"ד סי' ג' בענין שנשאל בשטר עיסקא שכתוב שקיבל עליו ס' הפוסק המאשר ושלא לומר קי"ל דן את הדין לחייבו לתת הריוח אפי' שהיה לו טענה שלא הרויח וכיוצא וכתוב שם בריש סי' ג' שכן הוא מנהג בשאלוניק יע"א יע"ש **ועוד** מתבאר מדברי הרב ז"ל שם דטענה זאת שלא הרויח דכתבו הפוסקים דמצי למיפטר בשבועה בשטרי עיסקא שכתוב בפי' שאינו נאמן אפי' בש"ח כ"א עפ"י ב' עדים כשרים א"כ אינו נאמן אפי' בשבועה יע"ש כמו כן נלמוד ג"כ לנ"ד דגם בשטר עיסקא זה הכי כתוב בגוויה כי אינו נאמן בשבועה כ"א עפ"י ב' עדים כשרים א"כ זה חסר המציאות

א"כ הרי הם חייבים מכח אודיתא שמודו שקיבלו עליהם לעסוק במעות ואם הוציאו אותם להוצאה או לפרוע כל שיש להם כנגד אלא המעות עסק אחר חייבים וכאמור.

גם טענה שלא קבלו המנהיגים המעות אלו חלקו אותם לכל יחידי הרופ'יט מלבד שיש לומר שגם אלו בכלל המקבלים עוד בה כי כיון שהם מודים שקבלו עליהם לעסוק בעסק וכמ"ש שם הרב באר מ"ח בסו"סי ג' וז"ל והיוצא מן המחובר לנ"ד הוא דלאו כל כמיניה דלוי לו' לא קבלתי המעות או לא נשאתי ונתתי בהם מאחר שהודה אף דידעינן דלא קבל המעות אמרינן דמדהודה ודאי שזיכה לו במקומו ממעותיו והיה נושא ונותן בהם ומרויח וחייב לפרוע לראובן קרן וריוח ואם עדיין מחזיק במעותיו וכובש מעותיו של ראובן חוששני לו מחטאת דקעבר בלאו דלא תעשוק את ריעך וכו' יע"ש. וא"כ גם הכא בנ"ד אין מקום לטעון שאלו המנהיגים לקחו המעות וחילקו ליחידים ולא נתעסקו באלו המעות כלל דהו"ל כטוען לא קבלתי או קבלתי ולא הרווחתי דכבר ביארנו דלאו כל כמינייהו אחרי שהם מודים בשטר שקיבלו המעות להתעסק בהם ויש להם עסק במקום אחר וגם כי לא יכולים לומר לא הרווחנו אפי' בעסקינו כי בלא"ה הרויחו ועוד דבלא"ה נתחייבו בשטר להתעסק בעסק במעות אלו ואם לא יתעסק נתחייב ליתן לו מה שפסק גם אם לא ירויח ואין בתנאי זה חשש רבית דהרי בידו לישא וליתן בהם ואינו אלא חיוב על ביטול כיסו של חבירו וכל תנאי שבממון תנאו קיים ואפי' אם לא היו לכל המנהיגים של הרופ'יט המקבלים המעות להתעסק בהם לכולם עסק מ"מ כיון שנתחייבו בשטר העיסקא הנז' דמ"ג וכו' בודאי דעל מי שיש עסק הוא חל החיוב וממנו גובה הכל תחילה וכמו שהכריח הרב באר מים חיים ז"ל שם כמו שיע"ש. וכן ראיתי לב' המאורות הגדולים רבני קושטא הרב מוהר"מ פריסקו ז"ל והרב אברהם ענבי ז"ל שהשיבו ע"ד הרב באר מים חיים ז"ל שם בסי' ד' והובא ג"כ בס' ידיו של משה חי"ד סי' ה' שאחרי אשר נשאו ונתנו בדברי הרב באר מים חיים ז"ל אסופא דמלתא הסכימו עמו במ"ש לחייבו ללוי כיון דראובן נתן לו מעותיו להתעסק בהם כפי תנאו כמו שהודה הוא עצמו שכל א' ואחד נתחייבו בכל הממון כמבואר בטוש"ע ח"מ סי' ע"ז כ"ש הכא שנתחייבו בפי' רמ"ג וכו' וכל החיובים של התנאים של השטר הם על כל אחד ואחד א"כ ראובן תובע מלוי תן לי מעותי וכל התנאים אצלך וקיים תנאך והנראה הוא שלוי כבר הרויח בעסקיו ואינו יכול לישבע שלא הרויח אלא כל טענתו היינו שאין מעותיו של ראובן אצלו ובזה אינו נאמן וממילא חייב ליתן כמו שפסק וכו' וע"ז כתבו עוד דהיה מקום לו' שיכול לישבע שלא הרויח במעותיו וכו' וחזרו ודחו כיון דבכלל החיוב שיש בשטר הוא להתעסק וכל שלא

עסק נתחייב לתת מה שפסק וכו' יע"ש הרי שגם הב' הרבנים הנ"ל הם מודים בענין נ"ד שחייבים לתת הקרן והריוח וגם ה"ה מוהר"א פאלומבו ז"ל מסכים ע"ז כמו שיע"ש

פש גבן לבאר דהן אמת שכתוב בשטר דמודים מנהיגי הקופה איך לקחו אלו המעות והטילו אותם תוך כיס אחת לצורך שותפות בינם ובין בעל המעות לעסוק בעסק שיזמין השי"ת ונתחייבו הם וכ"כ חייבו לב"כ וכל יחידי הרופ'יט הנז' לפרוע הקרן והריוח וכו' רמ"ג וכו' אמנם איכא תרתי לריעותא חדא שהם לקחו המעות וחלקו אותם לרופ'יט ולא נתעסקו כלל באלו המעות וכל כי הא אנן סהדי כי לא היה ולא נברא חברה ושות' ושום עסק באלו המעות אם חייבים לתת ריוח. זאת ועוד דאף את"ל דכיון שהם מודים שלקחו המעות לעסק ויש להם עסק משלהם אין אנחנו אחראין אם הם עשו חסד לחלק אלו המעות לאחרים מ"מ אכתי צריך לדעת כיון שריוח זה הם פורעים מהקופה מכל היחידים בכללות הרי יש כמה יחידים עניים שלקחו אלו המעות והוציאו אותם והם עניים גמורים שאין להם שום עסק כלל ובאנו לדברי הרבנים הנ"ל כדבר האמור.

מב

סימן מב

גרסה נפשי לתאוה על מעשה שהיה כך היה בראובן שהשכיר את ביתו לשמעון בסך ארבעת אלפים ושמונה מאות לזמן ב' שנים ושוב אחר כלות ב' שנים חזר והשכירה בארבע אלפים פחות שמונה מאות ונתן לו השוכר למשכיר ב' אלפים בהלואה חו"ח לזמן ב' שנים ועתה תובע ראובן כי יש חשש רבית יען ששכירות הבית הוא בד' אלפים ושמונה מאות ואלו השמונה מאות פחות הוא בשביל ההלואה חו"ח נמצא שבשביל הלואה פיחת לו אם כן הוי רבית יודינו המורה הדין ושכמ"ה:

תשובה נראה ודאי שכן פסק הטור ומרן ז"ל ביו"ד רס"י קס"ו וז"ל המלוה לחבירו לא ידור בחצירו חנם ולא ישכור ממנו בפחות וכו' ואפי' בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר וכ"ש כאן בנ"ד דהוי בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר וכ"פ מרן בש"ע וכ"כ בס' אורחות חיים ז"ל בשם תשו' הרשב"א והביאה מרן בבד"ה דהמלוה לחבירו לא ישכור לו ביתו בפחות יע"ש וכ"כ הכנה"ג ז"ל שם בהגב"י אות א' ע"ש. ואין להביא ראיה ממ"ש הרדב"ז ז"ל בתשו' ח"ה סי' ש"א ר"ץ במי שלקח הלואה מחבירו ושוב עשה לו סיגורו דהיינו בטחון שנתן דמי שכירות הבטחון ונעשה הכל בשטר אחד הלואה וחיוב דמי הבטחון וכתב הרדב"ז ז"ל וז"ל ואין משום דמיחזי כרבית הדבר ברור דאין כאן אפי' אבק רבית ואני יודע שיש כאן הערמת רבית אבל מה אעשה שכבר נהגו

העולם היתר בדבר זה ואני רגיל לצוות לסופרים שלא יכתבו ההלואה וקבלת האחריות הכל בשטר אחד אלא כל שטר בפ"ע כדי שלא יראה מתוך השטר שהוא הערמת רבית אבל מן הדין הוא מותר יע"ש:

ולע"ד נראה להשיב ע"ד הרדב"ז ז"ל דאפילו הערמת רבית ליכא כי אפי' נראה למראה עיניו כי כיון דע"י ההלואה הזאת הוא מתחייב בסיגורו לקבל האחריות כנראה לכאו' כאלו הא בהא תליא וזהו דכתב הרדב"ז דמיחזי כהערמת רבית מ"מ כשאני לעצמי אין מקום לחוש לזה כלל כי כל עוד שמה שנדר לתת לו בעד שכר דמי קבלת האחריות הוא מה ששוה והוא נהוג ולא הוסיף פרוטה אחת יותר בעד ההלואה נראה דאין כאן מקום למיחש לאסור משום הערמה כי כמו שיש לו הנאה משכירות הדמים שנותן לו כ"כ יש קבלת אחריות למלוה וכ"כ בהדייא הרב המבי"ט ח"א סי' ו' שנשאל גם הוא על ענין זה עצמו בראובן שהלוה לשמעון מנה ונתן לו שמעון סחורה שיוליך לעיר אחרת וימכרנה ונתן לו פרח וחצי שיקבל עליו אחריות הדרך אם יש צד רבית והשיב וז"ל תשובה אין צ"ל אם לא היתה ההלואה על תנאי שיקבל עליו אחריות הדרך ויתן לו פרח וחצי שאין כאן שום צד רבית דהפרח וחצי הוא בשביל קבלת האחריות היה לא על ההלואה אלא אפי' היתה ההלואה על תנאי זה נראה דאין שום צד איסור רבית כיון דלא הוסיף לו שכר על קבלת האחריות יותר מן הראוי והרי הוא כאילו הלוהו ע"מ שימכור לו חפץ פ' בשיוויו דמותר כדמוכח במתני' דהמלוה את חבירו לא ידור בחצרו ולא ישכיר בפחות מפני שהוא רבית דמשמע דוקא בחינם ובפחות הוא דהוי רבית אבל בשיוויו אפי' אם היתה הלואה על תנאי אינו רבית דלא מידי חסרים וכו' יע"ש:

מג

סימן מג

שאלה מי שהוציא קרן מעות סך מה ונתן לגוי אחד שיהיה הגוי מתעסק לבד והריוח יחלקו ביניהם שוה בשוה והגוי הוא נותן ברבית לישראל אי מותר לישראל ליקח הריוח הנוגע לו מרבית שנוטל הגוי מישראל או לא:

תשובה נראה לי דאם הגוי מתעסק לבד דמותר דגוי אדעתא דנפשיה קעביד וכדקי"ל הכי גבי שכר שבת כדאיתא בא"ח סי' רמ"ו סעיף ד' יכול ישראל ליתן לעכו"ם מעות להתעסק בהם ואעפ"י שהעכו"ם נושא ונותן בהם בשבת חולק עמו כל השכר בשוה מפני שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה שנאמר שהעכו"ם עושה שליחותו וכן אין העסק ניכר ממי הוא הגה' ודוקא בכה"ג שהעכו"ם נושא ונותן לחוד עם המעות

וכו' ע"כ והוא בב"י בשם גאון יע"ש א"כ ה"נ כיון שהגוי עוסק לבדו ואין ישראל שותפו עמו שרי. ועמ"ש מוהרימ"ט בתשו' ועיין בסה"ק נשמת כל חי ח"א ביו"ד סי' מ"ד מ"ש בס"ד. והביטה וראה למוה"ר כנה"ג בשיירי א"ח סי' רמ"ה הגב"י אות ו' במ"ש ע"ד הר"ן שהביא מרן ב"י ולהרב מחנ"א בנימוקיו על הר"ן שם ודוק. ועיין מגילת ס' די"ג ע"ג:

אך בזאת צריך לאודועי בראובן שעומד בעיר אחד ושמעון בעיר אחרת ושולח ר' סחורות לשמעון ובעבור ששולח לו סחורות לקנות אותם ממעות שמעון לוקח בעד ש"ט חמשה למאה והוא הנק' בלעז קומיסייון והנה הוצרך ראובן להלוות מעות לעסק זה לשמעון ובעבור זה רוצה ליקח עוד ב' לק' ונעשה להם היתר לכמה סוחרים כי ליכא איסורא בזה. ולפי ע"ד נראה דהוי איסור גמור יען ההווה והרגיל הוא שלוקח בעד ש"ט למרבה כו"כ לק' וכל שמצינו שינוי שלוקח יותר שמורה בהדיא שהוא בעבור ההלואה איסור גמור הוא וכמ"ש בהדיא בס' שיורי ברכה ביו"ד סי' קע"ז יע"ש. וראיתי מ"ש הרב באר המים בתשו' חיו"ד סי' ח"ל בדרך ארוכה כיע"ש וכשאני לעצמי אחרי המחי"ר נראה להשיב על דברו הן על מ"ש מטעם מנהג הן עמ"ש מטעם מצוה ואין לי פנאי לכתוב הדברים בהרחבה וכבר ראיתי להרב מוהר"מ אלשיך בתשו' סי' ב' שהכריח דכל שנותן יותר מן הנהוג המורה שהוא בשביל המתנת מעות ההלואה שיש בידו הוי ריבית קצוצה יע"ש:

ובנדון כה"ג נשאלתי בסוג אחר והוא בראובן שבקש משמעון שיתן לו ב' אלפים גרוש' לעשות עמו חברה ושותפות ולחלוק ביניהם הריוח כפי התנאים שהתנו ביניהם וכתבו וחתמו שטר על חברה ושותפות הלזה וראובן הוא העוסק לבד ויען שלא היה מאמין נותן המעות על המקבל העיסקא הלזו חילה ש' המקבל ללוי קרובו שיתן לו גם הוא שטר חיוב קבלת המעות הללו בתורת הלואה חו"מ ולוי קרובו הנז' כתב וחתם להנותן המעות הנז' שטר חיוב ע"ז שהוא הלוה הגמור שכן היה המעשה שלוי הנז' קרובו של ש' לקח אלו הב' אלפים גרוש' לעצמו מיד שמעון בעד זמן ג"ח וכשהגיע הזמן פרע לו וקרע השטר ולוי הנז' הוא היה נותן יין ושכר לקרובו ש' הנז' כדי שימכור ע"י וירויח בזה ובכל מה שירויח שיהיה לו לבדו והקרן לבד ממה שהיה השכר והיין דוקא היה משלם ראובן ללוי קרובו ומבלי שיקח מהריוח של מכירת היין ושכר כלל ושמעון המוכר היין היה נותן מהריוח שהיה מרויח חלק לבעל המעות כפי החיוב שנתחייבו ביניהם בשטר הכתו' של חברה ושותפות ועכשיו באו לדין שטוען המקבל העיסקא הנז' שכל מה שלקח בריוח היין הוא ריבית יען כיון שלא האמין בו בקרן ועשה שטר הלואה על לוי קרובו א"כ בשביל מה שנתן ההלואה ללוי הוא לוקח ריוח ממנו א"כ הוי הריוח בשביל ההלואה ונראה לכאורה כי מה שנותן ראובן לשמעון חלק בריוח מכל שמרויח

דליכא שום צד איסור כלל משום איסור רבית יען לפי האמת לא קיבל ראובן משמעון הב' אלפים והוא נותן לו חלק בריוח הגם שלא קיבל כי רשאי אדם להתחייב במה שאינו חייב וזה פשוט:

ברם מצד אחר יש כאן איסור משום הערמת רבית כי כיון שמה שנותן ראובן לשמעון ריוח זה הוא בשביל מה שהלוה ללוי הב' אלפים הרי הוא הלואה גמורה בתורת חו"ח ועל ההלואה הלזו הוא מה שנתחייב שמעון לתת לו חלק בריוח נראה דאסור והוא נלמד ממ"ש הראשונים ז"ל וכ"כ ה"ה בה' מו"ל פ"ה ופסקו ג"כ מור"ם בהג"ה ביו"ד סי' ק"ס ובד"מ שם סעיף י"א דאסור למקבל דינר לתת ממנו למלוה שלא יבואו להערים יע"ש וכ"ש כאן בנ"ד כי כל עיקר סמך שמלוה ללוי הוא שגם יתן היין והשכר לראובן למכור על ידו ושיהיה הריוח שמרויח לתת אותו לשמעון המלוה דפשיטא ודאי דאסור ועוד כי כיון שעיקר ההלואה היא היתה ללוי וכל מה שכתב חיוב לשלם הקרן ראובן לשמעון הוא שטר אמנה כי כך היה לפי האמת כי לוי הוא הלוה ולוי הוא הפורע לשמעון א"כ נמצא כי לבעבור הלואת ראובן ללוי ולוי נתן לשמעון שירויח ויתן לראובן הרי הוי כאלו יש תנאי בדבר בפי' כי בעבור ההלואה זאת לוקח המלוה הריוח וזה אסור וע"ד שכתב הרב שם ביו"ד סי' ק"ס הגב"י אות מ' כמו שיע"ש:

מד

סי' מד

שאלה בראובן ושמעון שנשתתפו בקניית סחורה אחת והוציא ראובן לקרן סך עשרים אלף אריות מו"מ ושמעון אלף אריות והסחורה היא ברשות ראובן להמכר ויהי כי ארכו הימים ונמכרה הסחורה תובע ראובן מש' אלף אריות מו"מ באומרו כי תנאי היו הדברים שאם לא ימכר הסחורה עד מ"ה ימים שיגבה מאמצע השותפות סך מה לחדש מידי חדש בחדשו וכיון שעבר זמן מה הנה הוא גובה כל מה שעולה לפי תנאו וש' מכחיש כי לא היה תנאי כלל ובאו לדין לפני הקונסול אינגליז וחייב שבועה לראובן שכך דינם שנשבע ונוטל ושלחם הקונסול לפני ע"ע השבועה. ואני השבתי לו כי בדינינו הוא להפך נשבע ונפטר זולת כי בנדון זה בלא"ה ראובן התובע שהוא המוציא הוא המוחזק עתה בממון הסחורה הלזו ועוד יש ב' רעותות כי ליכא בחיוב זה שום קנין ושום חיוב בשטר ועד אחרן איסור רבית ולכן באו לקבל מה שהוא הדין ושכמ"ה:

תשובה קודם שאדבר בענין השבועה על מי מוטל ועל הקנין אדברה נא על ענין איסור רבית והגם כי לא תבע שמעון דבר זה אם יראה לדיין שיש איסור רבית למה ישתוק

מלהודיע להם כי הנה אמת שכתב הרב שבות יעקב בתשו' ח"א חח"מ סס"י קל"ה והביא דבריו הרב ברכ"י בח"מ סי' ט' אות א' דל"ה ע"א שכתב וז"ל דכל שאינו תובע אין הב"ד יוכל לכוף להחזיר השוחד במשמעות ל' הרמב"ם והש"ע וכו' וכ"כ הסמ"ע והט"ז ומאי דמשמע קצת מדבריהם דאם לא תבעו מיד הוי מחילה זה אינו דכל שאינו מוחלו בפי' יוכל לתובעו כל זמן שירצה אך כל זמן שלא תבעו אין ב"ד נזקקין לו וכן הדין ג"כ ברבית וגזל ודלא כהסמ"ע דכל שאינו תובעו אין נזקקין לו אך לצאת י"ש ולשוב בתשובה אז צריך להחזיר אף אם אינו תובעו וכדאיתא להדייא בשמואל את מי עשקתי ואשיב לכם וכו' יע"ש. הרי מבואר מדברי הרב שבות יעקב דכל שאין הבע"ד תובע אין לדיין לכוף לשלם אלא דנראה לע"ד דאם באו לפני הדיין והוא ראה כי מה שלא תבע הבע"ד הוא מחסרון ידיעה שאינו יודע שדבר זה הוא איסור רבית לכן לא תבעו ובהודע לו שהוא איסור רבית בודאי דחוזר ותובע ואפי' המלוה הנוטל רבית גם הוא אם יודיעוהו אפשר דעושה מה שהדין נותן שלא ליקח רבית בודאי דחייב הדיין להודיע להם מה שהוא הדין וכן ראיתי למורינו הרב הגדול כמוהרי"ם ז"ל בספר שפת הים חיו"ד סי' י"א די"ב ע"ג שנשאל על ראובן שהלוה לחבירו מעות ברבית ובאו לפני הדיין להתדיין על תביעה אחרת ומתוך דבריהם וטענותיהם הבין הדיין שהלוה זה לזה ברבית קצוצה אי חייב הדיין להוציא הרבית מזה ולתת לזה אעפ"י שהלוה לא תבע על זה והשיב עיין בתשו' שבות יעקב ח"א והביא דבריו הרדב"ז (ט"ס הוא וצ"ל הרב ברכ"י) בח"מ סי' ט' וכו' וסיים וכתב וז"ל ומ"מ נראה דמצוה על הדיין להודיעם חומר הנושא דאיכא איסורא בדבר ולצאת י"ש חייב להחזיר ואם אחד שהודיעם אמר הלוה שהוא מוחל לו אין כאן בית מיחוש ואם יש לזה איזה חוב שחייב לאחרים אם נאמן לומר שמחל למלוה הרבית או לא עיין שם עכ"ל הנה מבואר דיש לו לדיין להודיעם שהוא איסור רבית אלא דעכ"ז אם רוצה הלוה למחול ולא לתובעו אין לדיין לכופו שישלם ואם יהיה הענין כי בהודע הדיין הדבר לבעלי דינים הלוה חוזר וטוען ואינו מוחל לו הרבית בהא ודאי אם הלוה הוא המוחזק אין לו לתת אלא דאם יהיה המלוה מוחזק בנ"ד דאז אפילו שיחזור הלוה לתבוע טענת איסור רבית המלוה שהוא מוחזק בו אינו משיב הרבית כיון דלא הוי רק אלא אבק רבית כאשר נבאר לקמן בס"ד:

וראיתי להרא"ש בתשו' כלל ק"ח סי' ט"ו דקנ"ו ע"ב שכתב וז"ל ועל עסק דין זה שראובן הלוה לשמעון חטין בחטין בשטר ובאו לדין לפני זקן אחד וחייב את שמעון והגבה לראובן שטר של ח"ק זהובים משמעון שהיה לו על לוי חזר שמעון וטען שאינו רוצה ליתן לו חטין שהוא רבית אלא יתן לו דמי חטין כפי מה שהיו שוים בשעת שהלוה ממנו

ולא רצה הדיין לקבל טענותיו משום דבשעה ראשונה שתבעו לא ערער בדבר לשוויי החטים בין שעת ההלואה לשעת הפירעון וקבל עליו את הדין ואינו יכול עתה לחזור ולטעון דאימור טענתיה אגמרוה אין נראין לי דברין דבודאי יפה אגמרוה מה שלא ידע כי היה סבור שיפה פסק לו את הדין וחייבו לפרוע לו חטים וכשאמרו לו שאין לו לשלם חטים אם לא יצא השער וגם אם יצא השער וגם לא היו לו חטים יפה היה טוען לסתור את הדין שנפסק לו עכ"ל הרי כי אפי' שחייבו הדיין לשלם ואחר שהגבה לו שטר מת"ק זהובים עכ"ז כשחזר וטען שהיה בענין איסור רבית כתב הרא"ש ז"ל דיפה אגמורוה ואינו משלם כ"ש כשבאו לדון לפני הדיין והדיין רואה כי אם מחייב לפרוע שמעון לראובן הוי איסור רבית איך יתכן שלא יאמר כי בלא"ה הוא פטור ואדרבה הוא אומר שיפרע הרי הוא מכשילן באיסור רבית לכתחילה ובודאי דאסור.

ועוד נראה ראיה לזה ממ"ש התוס' בכתובות ס"ט ע"א ד"ה משם ר"ת והמרדכי שם סי' ק"ץ והאגודה שם סי' צ"ו ופסקו מרן בש"ע ח"מ סי' טו"ב סעיף י"ב כשאחד מבעלי דינים מגזם לחבירו בפני הדיין ואומר לו כו"כ התחייב לי כדין אם אין הדין כך צריך הדיין לו' שקר אתה דובר יע"ש ועיין מ"ש בעניותי בסה"ק רו"ח שם בחי' לח"מ דה"ט משום שלא יטעה בשתיקת הדיין שהדין כך ויבואו לעשות הבעלי דינים הפך התורה ואם במגזים הבע"ד והדיין שותק איכא איסור כ"ש כשהבע"ד תובע מחבירו ממון והוא רואה שיש איסור בתביעתו איך יוכל הדיין לשתוק ולא זו בלבד כי יאמר להם שיפרע לחבירו מה שהוא אסור לפום דינא ול"ד לדין שכתב מור"ם שם בח"מ בהג"ה סמוך ונראה לדין זה וז"ל בעל דין שתבע חבירו בעד דבר מועט והדיין רואה שיתחייב לו עפ"י הדין יותר ממה שתבע אין לו לדיין לפסוק יותר ממה שתבע ואם פסק לו יותר הוי טעות בדין וחוזר עכ"ל דיש לחלק בזה כמה חילוקים א' הוא כי לא כתב מור"ם כן כשאין איסור בדבר כענין ב"ד שיש איסור רבית ועוד יש לחלק דזהו כשהוא בא לחייבו יותר ולהוציא לא לפוטרו שלא להוציא ועוד נראה לחלק כי כאן בנ"ד בלא"ה הנתבע הוא מכחיש בטענתו שלא לפרוע לו באומרו כי לא היו דברים מעולם אלא שהדיין רואה כי בלא"ה אפי' היה אמת שהתנו ביניהם כן בלא"ה איכא משום איסור רבית ועמ"ש בעניותי בענין זה בתשו' במ"א בס"ד

ועוד נראה לי לומר כי אפי' לדברי ראובן היינו שהיה תנאי לבד שאם לא תהיה מכירת הסחורה בעוד מ"ה ימים שיפרע כו"כ לחדש הרי לא היה שום חיוב שבועה ואפי' קנין וחיוב בשטר לא היה וא"כ במה נתחייב שמעון לראובן ואפי' שלא היה שום איסור בדבר וכך הם דברי הרא"ש בתשו' כלל ס"ד סי' ג' וז"ל עוד אני צריך להודיעכם דבר אעפ"י

שלא שאלתם עליו כדי שלא יצא מתחת ידי דבר שאינו מתוקן כל מה שזכיתי לראובן זהו אם היה שם קנין סודר שהקנה שמעון לראובן ליתן לו רביע בחכירות בשבילו אבל בלא קנין אינו חייב כלום וכו' הילכך לא מיחייב שמעון לראובן כלום בלא קנין יע"ש א"כ דוכוותא הוי בנ"ד כי אין שמעון חייב לראובן כלום יען לא היה שום קנין סודר ושום חיוב בשטר ושבועה וא"כ בכדי מי מחייב:

ומ"ג דהוי התנאי בדרך אסמכתא דאם לא נמכר עד זמן מ"ה ימים יתחייב כו"כ לחדש הוי דרך אסמכתא ול"ק וכל שכן שיש איסור בדבר כדבר האמור ומדובר וכיון שכן בענין זה איך יהיה הדיין שותק בדבר ולא לומר לו שהוא עושה איסור ואפי' אם יהיה הענין שהאיסור הוא מדרבנן משום הוכח תוכיח את עמיתך מחוייב הדיין לומר שיש איסור בדבר והוא יחוש לעצמו וכ"ש בשיש בדבר איסור רבית גמור מדאורייתא והוא רבית קצוצה והגם כי יהיה גם בענין זה מחלוקת בפוסקים אי הוי ר"ק או אם הוי אבק רבית אם יהיה הענין שרבו הסוברים שהוא ר"ק על החולקים שאומרים שהוא אבק רבית הרי איכא רוב לגבי המיעוט וקי"ל דבאיסורא אזלינן בתר רובא והיה לנו לילך אחרי רבים שלא יאמר המוחזק קי"ל או עדיין איכא למימר דלצד ממון הרי איכא מיעוטא ועדיין מצי המוחזק לומר קי"ל משום צד חזקת ממון שבו:

כי כן צריכים אנחנו לחקור בענין נ"ד בשתי חקירות אלו הראשונה הוא לבאר דעת הפוסקים בענין נ"ד באומר לחבירו בשביל המתנת המעות שהוא נותן כו"כ לחדש עד שימכר הסחורה אם רוב הפוסקים סוברים דהוי ר"ק או המיעוט. ואח"ך נחקור חקירה השניה אם במחלוקת הפוסקים כשיש רוב הפוסקים סוברים דהוי ר"ק ומיעוט הפוסקים ס"ל דהוי אבק רבית אם בכה"ג מצי המוחזק לומר קי"ל דהוי אבק רבית ושלא להחזיר או אזלינן בתר רובא דהוי מילתא דאיסורא ומפקינן מיד המוחזק.

ואבא לבאר לחקירה ראשונה אם יש איסור רבית באומר לחבירו כל' הזה אם תהיה נמכרת הסחורה עד זמן פ' אתן לך כו"כ לחדש בעד המתנת המעות ואם הוא איסור דאורייתא דהוי ר"ק או איסור דרבנן דהוי אבק רבית ואם הרוב סוברים דהוי ר"ק או א"ר. הנה לדעת הרמב"ם בה' מו"ל פ"ו ה"ג שכ' וז"ל הורו רבותי שהמלוה את חבירו ולאחר זמן תבע חובו ואמר לו דור בחצירי עד שהחזיר לך חובך ה"ז אבק רבית לפי שלא קצץ בשעת ההלואה שנ' לא תתן לו בנשך והרב מים רבים בחיו"ד סי' ל' ייחס ס' המרדכי בתשו' דשייכות לס' נשים שהביא מוהריק"ו שו' קי"ט דקאי כס' הרמב"ם ורבותיו יע"ש ועיין שם בסי' ל"א מה שרצה לצדד בזה יע"ש וכ"נ מדברי הרב הדרישה ביו"ד סי' קס"ז סק"ז יע"ש וכ"ה דעת הסמ"ג לאוין קצ"א שכתב כדברי הרמב"ם ורבותיו כמו

שיע"ש. הרי מוכח מדברי הרמב"ם ורבותיו והסמ"ג והדרישה דבנ"ד שאחר שכבר לקחו הסחורות בשותפות והם ברשות ראובן והתנה שותפו שמעון שאם לא ימכרו הסחורות עד זמן פ' שיתן כו"כ הרי לא היה הקציצה בתחילה כ"א אחד עבור זמן וכל כה"ג לא הוי ר"ק. אלא דמצינו שלמים וכן רבים לוחמים ע"ד הרמב"ם ורבותיו אלו ה"ה הראב"ד שם בהשגות והרמב"ן והרשב"א וכמ"ש ה"ה ז"ל שם וכ"ה דעת הרב בעל התרומות שער מ"ו ח"ג סימן י"ט הביא דברי הרמב"ם והסכים לדברי הראב"ד כ"פ רי"ו בס' משרים נתיב ח' ח"א וסיים וכ"ן דעת רש"י והרב הנמק"י עלה דההיא הלוהו ודר בחצירו וכו' הסכים ג"כ דעת הראב"ד והרב בצלאל בש"מ שם בב"מ לד' ס"ד ע"א הביא שכ"כ הריטב"א ורבו הרא"ה וכ"כ הטור ביו"ד סי' קס"ו וחלק ע"ד הרמב"ם וכתב דאין חילוק בין קצץ בשעת הלואה להרויח לו זמן אחר ההלואה בשביל המתנת המעות והביא שכ"ה דעת רש"י דאין חילוק יע"ש וכ"ה דעת תלמידי הרשב"א שהביא מרן בב"י שם סימן קס"ו דאם אמר שהלוהו אמר דר לי בחצירי בשכר מעותיך הוי ר"ק יע"ש וכ"ה דעתו בש"ע שם סעיף ב' שכתב וז"ל ואם הלוהו ואחר זמן תבע חובו ואמר לו הלוה דור בחצירי י"א שאינו אלא אבק רבית וי"א שהוא רבית קצוצה והוא שיאמר לו כן בשעת שמרויח לו זמן עכ"ל והרי קי"ל כס' י"א שמביא באחרונה וכ"ן דעת הש"ך סק"ח דכ"ה הסכמת רוב הפוסקים יע"ש וכ"ן דעת הלבוש שם:

ולענין הלכה במחלוקת זה אי מיקרי א"ר או ר"ק כי לדעת רובא דרבוותא הוי ר"ק ולדעת המיעוט הוי א"ר אי יכול לו' קי"ל המוחזק להחזיק בידו כמ"ד דהוי א"ר ואינו יוצאה בדיינים ולא ר"ק דיוצאה בדיינים כיון דהוי מילתא דאיסורא ויש לנו ללכת אחרי רבים הנה הרב מוהרשד"ם בתשו' חיו"ד סימן ס"ה הביא מחלוקת זה של הרמב"ם ורבותיו עם כת הפוסקים וכתב וז"ל מ"מ נראה למעשה דמפקינן מיניה כר"ק כיון שכל האחרונים חולקים עליו וגם הקדמונים יע"ש וראיתי למרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג ביו"ד שם סימן קס"ו הגה"ט אות י"ט שהביא תשו' מוהרשד"ם הלזו וכתב שכ"ן דעת מוהריב"ל בתשו' כ"י ועל זה תמה וקרא וז"ל אמר המאסף תמהני מהרב דנראה מדבריו דמשום דראשונים והאחרונים חולקים עליו לא מצי למימ' קי"ל ואם היה המחלוקת שקול וכ"ש אם הרוב יעמדו כס' הרמב"ם מצי למימ' קי"ל וזה תימא גדול שהרי בסי' ס"ב מחלק הנז' כתב על פלוגתא דרבוותא אי א"ר או ר"ק דכיון דהמחלוקת עושה ספק דאורייתא לא מצי לומר קי"ל והן מאותו טעם עצמו לא יהא יכול לו' קי"ל ותו קשה לפי דבריו בכאן שלא לפסוק דלא כהרמב"ם מטעם האיסור אלא מטעם שהקדמונים והאחרונים חולקים עליו מה בכך אפי' יהיו כל חכמי ישראל בכף א' וב' חכמים בכף אחרת יכול לו' קי"ל כ"ש

הכא שמלבד שהרמב"ם ורבותיו סוברים כן הסמ"ג סובר כמוהו עכ"ל וכן הקשה הרב מוהר"א קוב'ו ז"ל בס' אדרת אליהו בתשו' סי' כ' ד"ס ע"ג יע"ש. ואחרי המחי"ר נראה דלק"מ דכל עיקר טעמו של מוהרשד"ם לכתוב בסי' ס"ה דאין לומ' קי"ל כמ"ד דהוי א"ר ולא ר"ק הוא מפני שרוב הפוסקים באותו נדון שבסי' ס"ה סברי דהוו ר"ק והמיעוט ס"ל דהוי א"ר ובכן היותם רבים וקי"ל אחרי רבים עושה כאילו הוא איסור וכמו שבאיסור ודאי כתב מוהריק"ו שו' קמ"ט דאינו יכול לומ' קי"ל במילתא דאיסורא הה"נ בכה"ג דרוב הפוסקים ס"ל דהוי ר"ק כי בודאי מ"ש מוהרשד"ם כמ"ש מוהריק"ו כוונתו היא על תשו' מוהריק"ו שבסי' קמ"ט הלזו וכמ"ש בהדייא הרב מוהר"א ששון סימן קס"ב וכמ"ש לקמן בס"ד וכן ראיתי להרב פמ"א ח"א סי' כ"א דד"ן ע"ד שכתב וז"ל ואולי לפי שאין המחלוקת שקול כתב הרב מהרשד"ם מ"ש לעיל בשמו יע"ש וכן ראיתי להרב הגדול מ"ז ז"ל בס' חק"ל ח"ב חיו"ד סס"י י"ד שהבין כונת דברי מוהרשד"ם דמה שהחמיר שלא לומר קי"ל הוא משום דרבים מחמירים וישב קו' הכנה"ג יע"ש ואה"נ אם יהיה מחלוקת שקול וכ"ש שרבים הסוב' דהוי א"ר אזי יכול המוחזק לו' קי"ל וכ"ן דעת הר' תו' חסד סי' קס"ד שכתב וכן ראוי להחמי' כדעת כל הפוסקים דס"ל דהוי ר"ק יע"ש ועיין להרב דברי אמת סימן י"א בתשו' דמ"א ע"ג שאחר שהביא דברי הרב מהר"י הלוי סימן ג"ן שכתב דכיוין מהרשד"ם לתשו' מהריק"ו שי' קמ"ט כתב הוא ז"ל דלעד"ן שהוא מכוין לתשו' מהריק"ו שו' צ"ב יע"ש:

וראיתי להרב פליטת בית יאודה סי' א' ד"ה ע"כ שתמה על תשו' מהרשד"ם דסי' ס"ה דאין לו' קי"ל כמ"ש מהריק"ו שו' קמ"ט וכתב וז"ל דשאני התם דליכא צד ממון להוציא ולכן בנ"ד יודה מהריק"ו וראיתי למהרשד"ם ביו"ד סי' ס"ה דס"ל דלא אמרינן קי"ל דנ"ד רבית היא והביא ראיה מההיא דמהריק"ו שכתבנו תמה אני ע"ד יע"ש והסכימו עמי רבותי נר"ו ועכשיו שנדפסו תשו' מהר"א ששון ז"ל ראיתי שכתב שיכול לו' קי"ל כהרמב"ם ורבותיו כההיא דרבית ודחה הראיה של מהריק"ו כאשר כתבתי וששתי עכ"ל והנה בהא דדחה ראית הרב מהרשד"ם מתשו' מהריק"ו כבר כתבתי כי ראיית מהרשד"ם ז"ל כונתו היא כי לגבי דידן ללמוד ממנו בהדרגה כי מצינו רוב הפוסקים דהוי איסו' ר"ק וקי"ל אח"ר נעשה איסו' זה כאיסו' ודאי כציצית שכתב מהריק"ו וזה ברור. ומתשו' הרב פליטת בית יאודה הלזו דסי' א' תשובה מוצאת לדברי הכנה"ג שם שהביא דברי הרב פליטת ב"י בסי' ד' שכתב וז"ל וכן לבעל פליטת ב"י בסי' ד' פסק בנדון הלז דיכול המוחזק לומר קי"ל והסכימו על ידו הרב הגדול מוהר"י באסאן והרב מוהר"ר אגוזי ומוהר"מ די בוטון בתשו' סימן ל"א ותמהני איך לא עמדו בחקירה זו אם במילתא דאית

ביה איסור וממון מצי למימר קי"ל וכו' יע"ש שהרי הרב פליטת בית יאודה שם סי' א' כבר עמד בזה ואפשר שזה רמזו הרב כנה"ג בסו' דבריו שכתב ועיין בפליטת ב"י ס"י א' יע"ש:

אלא שרואה אנכי כי העיקרא תשו' מוהר"א ששון שרמז הרב פליטת ב"י סי' א' שחלק ע"ד מוהרשד"ם וס"ל דיכול לומר קי"ל אפי"ה הלא היא כתובה בסי' קס"ב דק"פ ע"א ושם מתבאר כי אחר שהביא דברי מוהרשד"ם בתשו' שבחיו"ד סימן ס"ב הלזו כתב הרב מוהר"א ששון וז"ל הרי שהרב תפס בבירור דבר זה ושכן נראה מדברי מוהרי"קו ואם כיוין עמ"ש בשורש קמ"ט הרי עדין אני ההדיוט בספקי עומד שלא ביאר דבריו שם מהריק"ו רק באיסור לבד לא במקום שיש איסור וממון יע"ש. וכ"כ מהרח"ש ח"ג סי' י"ז דח"י ע"ג יע"ש ועיין שם למהרח"ש דנסתפק אי מהרשד"ם אמרו כשיש רוב האוסרים וכו' יע"ש גם ראיתי להרב מהר"א קוב"ו ז"ל בתשו' בס' אדרת אליאו סימן ב' ד"ט ע"ג שדחה ראיית מהריק"ו יע"ש והוא תימא כי לא זכר מתשו' מהר"א ששון והרב פליטת ב"י וכבר כתבנו דאין זו קו' על מהרשד"ם כי ס"ל להרב מהרשד"ם כיון דהוו רבים וקי"ל אחרי רבים ורובא דאורייתא עושהו כאיסור גמור ומ"ל רובו ומ"ל כולו הרי קי"ל רובו ככולו מ"מ נראה דלמעשה ס"ל למוהר"א ששון ז"ל דיכול המוחזק לו' קי"ל וכמ"ש סוף דבר הדבר ברור אצלי לזכות את הלוה וכו' יע"ש ובזה יש להשיב ע"ד הרב מוהר"מ קלעי שרצה להשיב ע"ד הרב פליטת ב"י כי מוהר"א ששון נסתפק וכו' יע"ש שהרי כבר כתב לענין דינא דיכול לומר קי"ל וכמש"ל:

וכן ראיתי להרב תורת משה לבן מוהרח"ש בחח"מ סי' כ"ו דל"ח ע"ד שהביא דברי מוהר"א ששון וכתב וז"ל והגם שהרב מוהר"א ששון עדין נסתפק הרשד"ם סוף מ"מ דבר העלה וכו' יע"ש והוא תימא כי לא ביאר כי כל עיקר דברי מוהרשד"ם וגם הרב מוהר"א ששון שעמד ע"ד מוהרשד"ם אינו אלא כשיהיה סברת רבים דסברי דאיכא איסורא לגבי מועטים אי חשיב בודאי איסור דקי"ל דאזלינן בתר רובא באיסור דאורייתא והוא ברור ועיין להרב פמ"א ח"א סימן כ"א דד"ן ע"ד שהביא מפי השמועה משם מוהרח"א דיכול לו' קי"ל אפי' באיסור רבית קצוצה ושהביא ראיה מדברי בהע"ת וכתב וז"ל ולא סיימו קמאי מקומו ובדקתי ומצאתי הון לי וז"ל בשער מ"ו ח"ב נשאל הראב"י וכו' יע"ש ודבר ה' בפיהו אמת וכיוין אל האמת שכ"כ מוהרח"ש בתשו' ח"ג סי' טו"ב דח"י ע"ד לחלוק על מוהרשד"ם שיכול לו' קי"ל וראייתו הוא מדברי הרב בעה"ת הללו כמו שיע"ש ועיין ברכ"י ח"מ סי' כ"ה אות כ"ב יע"ש וכ"כ עוד מוהרח"ש שם סי' ד' דכ"ג ע"ד דיכול המוחזק לו' קי"ל יע"ש וכ"כ הרב מוהר"א קובו ז"ל בס' אדרת אליאו סי' ב' יע"ש וגם הרב תורת

משה ן' הרב מוהרח"ש בתשו' סי' כ"ו דל"ח ע"ד כתב דיכול לומר קי"ל וחיליה מדברי הרב מוהרא"ש והוא תימא כי לא זכר מתורתו של הרב מוהרח"ש מר אביו ז"ל שדבריו ברורים יותר מדברי מוהר"א ששון ז"ל כמבואר.

והנה הרב כנה"ג עצמו בח"מ ח"א סי' כ"ה בכללי הקי"ל אות ס"ו הביא שם מחלוקת הפוסקים אי במילתא דאית בה איסור וממון אי אמרינן קי"ל והזכיר שם תשו' מוהרשד"ם חיו"ד סי' ס"ב ולא כתב לנו החילוק הלזה כי מוהרשד"ם ג"כ דס"ל דאמרינן קי"ל כשיש איסור וממון ולא כתב דאין לו' קי"ל כ"א כשיהיו הסוברים דאיכא איסורא דאורייתא רוב דקי"ל רובא דאורייתא ואח"ר וכן ראיתי ג"כ בתשו' בעי חיי חיו"ד סי' ק"ץ דקמ"ג ע"ד שאחר שהביא מחלוקת הפוסקים דבאיסורא אם יכול לומר קי"ל כתב וז"ל איברא דמטעם אחר כנדון שלנו אין המוחזק יכול לומר קי"ל דאפי' דנימא דבעלמא היכא דהוי איסורא וממונא יכול המוחזק לו' קי"ל בנ"ד דהאיסור הוי דאורייתא המחלוקת עושה אותו ס' דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא וכ"כ הרשד"ם חיו"ד סי' ס"ב אלא שראיתי למוהרש"ך ח"ב סי' כ"ג דעתו נוטה דבמחלוקת זה דהרמב"ם ורבותיו עם הראב"ד וסיעתו יכול המוחזק לו' קי"ל כהרמב"ם יע"ש ועיין שם מה שצידד כמה צדדים בזה ולא ידעתי אמאי לא ביאר החילוק הזה כי כל עיקר טעמו של מוהרשד"ם אינו אלא בעבור דרוב הסוברים דהוי איסור דאורייתא והוא ברור וכ"כ שם סי' קצ"ו דקמ"ז ע"א אלא שבסי' קצ"ז דקמ"ח ע"ד שתמה ע"ד מוהרשד"ם מסי' ס"ה לסי' ס"ב ולבסו' העלה דאין המוחזק יכול לו' קי"ל ודברי מוהרש"ך הסיעם לדבר אחר יע"ש ועיין עוד שם בסי' קפ"א דקל"ב ע"ד שכתב דרבים חולקים על מוהרשד"ם ושיכול המוחזק לו' קי"ל יע"ש ועיין להרב שיורי ברכה ביו"ד סי' קס"א אות ד' שעמד על תשובות הרב בעי חיי אלו יע"ש.

וזה ראיתי בתשו' הרב דרכי נועם חיו"ד סי' י"ב דכ"ט ע"א שכתב בפשיטות דיכול לו' קי"ל כהרמב"ם ורבותיו ויהיב טעמא דפליגי בסברא ולא בהבנת סוגיית הש"ס וכו' יע"ש ואחרי המח"ר לע"ד לא הונח לי טעמו של דבר דמ"ל אם פליגי בסברא או בהבנת הסוגייא דס"ס הוי הדבר תלוי במחלוקת ובכל מידי דהוי פלוגתא ואיכא אחרי רבים בצד אחד מד"ת קי"ל אחרי רבים זולת בממון דקי"ל דחזקה במקומה עומדת ואומר המוחזק קי"ל כשיש ב' פוסקים המסייעים אותו אפי' נגד כל שאר הפוסקים אלא דשנייא כשיש באותו ממון שהחזיק סרך איסור שכתב מוהרשד"ם ודעימיה דאין לומר קי"ל כי כיון דרבים סוברים דהוי איסור הו"ל דודאי איסור וא"כ מה מתקן בזה הרב ז"ל לו' דהמחלוקת תלוי בסברא וכו' ועו"ק דנעלם מיניה דברי מהרשד"ם בתשו' דכתב להדייא

להפך דאין לומר קי"ל בהאי פלוגתא גופא וגם לא נסתייע מדברי מהרש"ך ח"ב סימן כ"ג ושאר הפוסקים דס"ל דאומרים קי"ל גם בכה"ג וגם דעכ"פ קשה דגם החולקים לא תלו טעמם משום דפליגי בס' כמ"ש הרב ד"ן אלא חלקו בפשיטות ככל פלוגתא שיש בפוסקים דאומר המוחזק בממון קי"ל וא"כ דברי הרב ד"ן צ"ע:

ותבט עיני בס' מים רבים חיו"ד סי' ל' שהביא תשו' מאחד קדוש כ"י שכתב בפשיטות במחלוקת זה של הרמב"ם ורבותיו עם רוב הפוסקים דיכול המוחזק לו' קי"ל והביא תשו' מהרש"ך ח"ב סימן כ"ג שמסייע לו ובסי' ל"א הביא תשו' מרב אחד החולק בזה וס"ל כי מוהרש"ך לא אמרה אלא בדרך אפשר ושאין לו' קי"ל והרב המחבר שם סימן ל"ב נטה דעתו כס' האומרים דיכול לו' קי"ל ובכלל דבריו הביא דברי הרב ד"ן אלו כמו שיע"ש והוא תימא איך לא הרגיש ע"ד הרב ד"ן בכל מה שכתבנו וצ"י. גם ראיתי להרב עדות ביעקב סימן לק"ט ולהרב עדות ביהוסף ח"א סי' ג' שכתבו בפשיטות שלא לו' קי"ל כשיש מחלוקת באיסורא דאורייתא כמו שיע"ש והוא תימא כי לא זכרו מכל האמור וכבר השיגם הרב חשק שלמה בח"מ סי' כ"ה בכללי הקי"ל אות ע"א יע"ש וכמו כן אני תמיה להרב מהר"י מנשה ז"ל בס' נ"מ באר המים חיו"ד סי' ל"ז שהביא דעת מוהרשד"ם לבד שלא לו' קי"ל כשיש בו איסור רבית קצוצה לדעת רוב הפוסקים ועמד על דברי מוהרשד"ם וישב הב' תשובות מס"י ס"ב לסי' ס"ה דלא סתרי אהדדי ע"ד שכתבנו כמו שיע"ש ולא זכר שר כי שלמים וכן רבים חולקים על מוהרשד"ם וס"ל דיכול לו' קי"ל אפ"ה וצ"ע. וגם מה שישב בדעת מוהרשד"ם כבר עמדו בזה שלימים וכן רבים וכמש"ל:

גם הרב"ד בחיו"ד סי' פ"ד דמ"ג ע"ג דפסק דאין למוחזק לו' קי"ל כדברי מוהרשד"ם וכבר השיגו הרב ברכ"י בח"מ סי' כ"ה בכללי הקי"ל אות כ"ך יע"ש ועוד ק"ל ע"ד הרב"ד במ"ש בסי' פ"ז ד"ז ע"ד דאין לומר קי"ל במילתא דאיסורא כמ"ש מוהר"ם קלעי ז"ל הובאה בפליטת ב"י סי' א' שמסכים עמו אף למוהרא"ש יע"ש והדבר ק' שכבר כתבו כמו הרא"ש וס"ל דיכול לו' קי"ל ומדברי הרב מוהר"ש חאיון ז"ל בתשו' בס' בני שמואל סי' ז"ך דכ"א נראה בתוך דברי התשו' דאינו יכול לו' המוחזק קי"ל במילתא דאיסור' אף דהוי בפתיך הדיה דררא דממונא וכ"כ בשמו הרב כנה"ג סימן קס"ב הגה"ט אות ג' כמו שיע"ש אלא דרואה אנכי כי הרב מוהרש"ח בסו' התשו' הדר ביה שכתב וז"ל אח"ך נתגלה אלו לשון הרמב"ם בפ"ח מה' עבדים שנראה משם דבממונא דאית ביה איסורא דרבנן אומר המוחזק קי"ל וכ"ן שם מדברי הראב"ד והרא"ש שם אזיל לשיטתיה יע"ש עכ"פ למדנו מדבריו דבאיסור תורה לכ"ע אינו אומר קי"ל:

וראיתי להרב כהונת עולם בחי' ליו"ד לסי' קס"א ד"ז ע"ג שאסף וקבץ מערכה לקראת מערכה בהיכא דפליגי אי הוי ר"ק או אב"ר שמוהרשד"ם בחיו"ד סי' ס"ב ס"ל דספיקא דאורייתא לחומרא וכן נוטה דעת הריב"ל בדבריו שהביא הרב המבי"ט ח"א סי' קי"ו וכ"ן דעת המבי"ט שם ובח"ג סי' כ' וצריך לו' דדוקא כשהרוב אומרים דהוי ר"ק הלא"ה ס"ל להרב המבי"ט דלא מפקינן ממ"ש בח"ג סי' קכ"ג וכמו שיתבאר לקמן בסי' קס"ז בס"ד ולע"ד כבר מילתי האמורה כי גם מוהרשד"ם שהוא מאריה קמא דהאי שמעתתא דאין לו' קי"ל באיסור רבית בפלוגתא דרבוותא אי הוי ר"ק או א"ר אינו אלא כשרבו האוסרים לו' ר"ק על המקילין שאומרים שהוא א"ר וכמש"ל גם ראיתי שצירף דעת מוהרש"ח סי' כ"ט דקאי כסברת החולקים עם מוהרשד"ם יע"ש והנה בסי' כ"ט לא יש שום רמז כ"א בסימן ז"ך ואדרבה משם נר' דס"ל דבמחלוקת הפוסקים אי הוי ר"ק או א"ר בזה אינו יכול לומר קי"ל כי בתחילה עלה במחשבה לפסוק כי אפי' באיסורא דרבנן באבק רבית אינו יכול לומר קי"ל ושוב חזר בו בסו' דבריו ממ"ש הרמב"ם והראב"ד דבאיסורא דרבנן יכול לו' קי"ל וא"כ מינה נפקא דבאיסור תורה בר"ק ורוב הפוסקים סוברים כן דודאי דאינו יכול לומר קי"ל ומלבד כי כן מוכח מדבריו עוד בה כי איך יתכן שיחלוק מוהרש"ח ע"ד הרב מוהרשד"ם ז"ל מר זקנו מבלי שיזכיר את דבריו כלל א"ו דהאמת כמ"ש אלא דיש לעמוד ע"ד הרב מוהרש"ח ממ"ש בסימן מ"ט וצ"י:

עוד ראיתי להרב כהונת עולם שם שכתב וז"ל ובדעת מוהר"א ששון בסי' קס"ב ראיתי למוהר"י הלוי שם סי' ג"ן בשמו דמפקינן ובש"ך סס"י קע"ז כתב בשמו דבמחלוקת שקול לא מפקינן והפותח יד בתשו' מוהר"א ששון יר' דבכל גוונא מספיק"ל וכ"כ בשמו מוהר"ש הלוי שם והפ"מ ח"א סי' נ"א יע"ש ולעד"ן להשיב ע"ד כל הרבנים הנ"ל דמבו' מדברי מוהר"א ששון דהגם שמספק"ל בדבר זה במחלוקת הפוסקים אי הוי ר"ק או א"ר אי אזלינן בתר רוב הפוסקים כדאמרינן בכל ס' דאיסור' דאזלינן בתר רובא והביא דברי מוהרשד"ם בתשו' סימן ס"ב שתפס בבירור דבר זה ושכ"כ מוהריק"ו ואם כיוין ממ"ש בשו' קמ"ט הנה עדיין אני הדיוט בספקי עומד שלא ביאר דבריו מוהריק"ו רק באיסור לבד לא במקום שיש איסור וממון עכ"ל שמזה מוכח שהרב מוהר"א ששון בספיקו עומד אבל לענין מעשה כתב סמוך ונר' וז"ל סוף דבר אם היה נ"ד בענין שבין אדם לחבירו היה במעט הדבר ברור אצלי לזכות את הלוה וכו' יע"ש אשר דברים אלו מורים בפשיטות כי הו"ל ככל ספיקא דדינא דלא מפקינן כי ס"ל כדעת הפוסקים דאפי"ה אם הרבים ס"ל דהוי ר"ק עכ"ז כיון שיש ב' פוסקים המסייעים יכול לו' קי"ל כיון דנשאר הדבר ספק אצלו זהו דעתו של הרב מוהר"א ששון בבירור גמור והגם כי נכנס בספק זה כיון דלא

מצא בירור לדבר לא סמך להוציא מיד המוחזק דהכי קי"ל דבכל ספק אין מוציאים מיד המוחזק וא"כ קשה על הש"ך שם ביו"ד סוס"י קע"ז סקס"ח שכתב וז"ל היכא דאיכא ספיקא דדינא או מחלוקת בין הפוסקים אי הוי ר"ק או א"ד כתוב בתשו' ר"א ששון בסי' קס"ב בשם מוהרשד"ם דאזלינן לחומ' משום דהוי ספק איסור דאוריית' והוא חלק עליו דהוי ספק ממונ' לקולא דהמע"ה אם לא שרוב הפוס' מסכימים דהוי ר"ק דהוי ספק איסור דאוריית' דאזלינן בתר רובא וכ"ן מדברי שאר האחרונים עכ"ל ואחרי המחי"ר גם בענין דהוו רוב הפוסקים מסכימים מספ"ל למוהר"א ששון ז"ל ובספיקו הוא עומד אף דלמוהרשד"ם מפשט פשיט"ל ואם כן ס"ל להדייא למוהר"א ששון כי גם בכה"ג דרוב הפוס' מסכימים לאיסור דהוי ר"ק ומספק"ל עכ"ז לא מפקינן מלוה דיכול לומר קי"ל וא"כ קשה נמי על הרבנים אשר כתבו בשמו של הרב מוהר"א ששון ז"ל דס"ל דברוב פוסקים דהוי ר"ק פשיט"ל דמפקינן מיניה וכמ"ש ג"כ הרב פ"מ בח"ב סימן פ"ט דק"ע ע"ג יע"ש דאחרי המחי"ר ליתא דגם ברוב הפוסקים מספק"ל ועיין מ"ש עוד הרב פ"מ ח"ב סי' י"ט דל"ח ע"א שמוהר"א ששון נוטה יותר לס' מוהרשד"ם דליתא וצ"ע

וגם על הרבנים אשר כתבו משמו של הרב מוהרא"ש דמפקינן מיניה דליתא דבהדייא כתב דלא מפקינן מלוה וגם מ"ש הרב כהונת עולם שם ובסי' רכ"ב דס"ג ע"א שלא כדברי זה ולא כדברי זה אלא דמספק"ל וכ"כ הר"ש הלוי והרב פ"מ וצדקו שניהם יחדיו יע"ש הרי דגם דהאמת הוא דמספק"ל עכ"ז הורה להעמיד ביד הלוה ויכול לו' קי"ל כמבואר בדבריו והוא ברור וכן בדין בכל ספיקא דדינא לא מפקינן ממונא היכא דקאי תיקום ובכן אין חילוק בין לוה למלוה. וזה תמהני ע"ד הרב מוהר"מ קלעי ז"ל בתשו' כי באה בס' פליטת ב"י סי' כ' ד"ז ע"ב שהשיב ע"ד הרב המחבר שם בסי' א' שכ' שהרב מוהר"א ששון ז"ל בסי' קס"ב דחה ראית מוהרשד"ם מתשו' מוהריק"ו ושיכול המוחזק לו' קי"ל ועל זה כתב להשיב וז"ל וראיתי מ"ש הח' הש' הפוסק נר"ו בהא דאפליגו רבוותא בתראי הרב מוהרשד"ם והרב אהרן ששון ז"ל שכתב דדין ממון יש לו ויכול המוחזק לו' קי"ל ותמיה מילתא איך יצוייר בפשיטות לו' כן אדרבא איפכא מסתברא ויש לי ראיות על זה ולאהבת הקיצור די בזה גם מ"ש דמוהר"א ששון ז"ל ס"ל בפשיטות דדין ממון יש לו לא נראה כן מלשונו אלא דמספק"ל אי אית ליה דין איסור או דין ממון ע"ש ודבריו תמוהים דמלבד דלא מצינו ראיה חותכת להעמיד ס' מוהרשד"ם ואדרבה מצינו רבים לוחמים עוד בה דמ"ש להשיב ע"ד ה"ה במה שהבין בדברי מוהר"א ששון ז"ל דיכול לומ' קי"ל הכי הוא האמת כמ"ש כן להדייא ומאי נ"מ אם מספק"ל דאפי"ה כתב דאינו מוציא מיד הלוה וכן בדין דמספיקא לא מפקינן ממונא והיכא דקאי תיקום וראיתי להרב פרי עץ

חיים אביגדור בתשו' סי' א' ד"א ע"ד דמוהר"א ששון ז"ל הסכים לס' מוהרשד"ם שלא לומר קי"ל דהא ליתא כאמור:

גם ראיתי להרב מוהר"י חאנדאלי ז"ל בתשו' בס' פני יאושע סימן ז"ך דקל"ח ע"א שפסק בפשיטות כתשו' מוהרשד"ם חיו"ד סימן ס"ב שלא לו' קי"ל יע"ש והדבר קשה כי לא זכר כי רבו החולקים על הרב מוהרשד"ם וכמו שהק' הרב חשק שלמה שם בח"מ סימן כ"ה אות ע"א ואולם מה שהקשה עליו עוד דקשה מדידיה אדידיה ממ"ש בחתימתו ע"ד הרב פליטת ב"י כמו שיע"ש לזה אפשר ליישב בו חתימתו הייתה להסכים על הדין שפסק אבל אם היה לו להשיב על מקצת דבריו במ"ש ע"ד מוהרשד"ם אפש' שחלוק עליו בזה שכן ראינו להרב מוהר"מ קלעי דחלק בזה והסכים לפסק הלכה עמו ומ"ג כי סיים וכתב והנה באמת כדי להשתעשע בטוב נועם שפתיו שפתי צדיק ידעון רצון הארכתי בקונטריס ארוך הוא כמוס אתי יען להעתיקו אין פנאי עכ"ל ואפשר דשם מורה ובא סברתו דקאי כס' מוהרשד"ם זה נראה לי להליץ בעד הרב ז"ל:

וראיתי להרב כהונת עולם שהקשה ע"ד הרב פני משה דבתשו' ח"א סי' נ"א דקי"ט ע"ג רצה לומר כדברי מוהרשד"ם דאין לו קי"ל ושוב הביא כי מוהר"א ששון סימן קס"ב מסתפק וא"כ לא מפקינן מיד המוחזק יע"ש כנראה דס"ל דיכול לומ' קי"ל ואילו בח"ב סימן י"ט דל"ח ע"א כתב דמפקינן ובסי' פ"ט נראה דכשהרוב אומרים דהוי ר"ק פשיט"ל דמפקינן וכו' יע"ש. והנה ק"ל עוד בדברי הרב פ"מ דבתשו' ח"א הדר מסברת הרב מוהרשד"ם מפני ספיקו של הרב מוהרא"ש וסיים וכת' וכיון דהוי ספיקא אין מוציאים מיד המוחזק ואילו בח"ב סי' י"ט אחר שהביא דברי מוהרשד"ם דבמחלוקת אי הוי ר"ק או אבק רבית אין לו' קי"ל סיים וכתב וז"ל ולזה נראה שנטה יותר מוהרא"ש בתשו' סימן קס"ב יע"ש והוא תימא דבח"א מייתי למוהר"א ששון דמספק"ל והדין יוצא דאין מוציאים מיד המוחזק וכאן מכריח הדבר להוציא מיד המוחזק בהתחזקות מדברי מוהר"א ששון גם קשה עוד כי בח"ב שם סימן פ"ט דק"ע ע"ג אחר שהביא דברי מוהרשד"ם כתב שמוהר"א ששון מסתפק וכו' מ"מ היכא הרוב הפוסקים סוברים שיש איסור דעתו נוטה שלא יוכלו לו' קי"ל והביא דברי הרב ש"ך וכו' יע"ש והוא תימא כי דברי מוהר"א ששון ז"ל ברור מיללו כי כל עיקר ספקו הוא כשיש רוב הפוסקים אומרים שהוא ר"ק ומיעוט ס"ל דהוי א"ר על זה הוא הספק שלו שנסתפק וע"ז הביא דברי מוהרשד"ם ודחה ראייתו מתשו' מוהריק"ו וסיים דבספקו הוא עומד יע"ש:

ואולם מ"ש הרב כהונת עולם דמאחר שמצינו בג' תשובות של הרב פ"מ שלא הושוו כולם לדעת אחד א"כ לא נתברר אצלינו דעתו יע"ש לעד"ן לו' כי יש לנו למינקט כתשו'

שבח"ב סימן פ"ט יען היא אחרונה כי תשו' שבח"א סי' נ"א היא בשנת תי"א ותשו' ח"ב סי' י"ט אשר נטה דעתו להסכים לס' האוסרים ושלא לו' קי"ל הרי היא בשנה תי"ב וזאת התשו' שבח"ב סימן פ"ט היא בשנת תכ"ט הרי אחרונה שבכולם א"כ נקיטינן כי דעת הרפ"מ להסכים דכל שהרוב הסכימו דהוי ר"ק אין לו' קי"ל גם ראיתי להרב באר המים בחיו"ד סי' ל"ז שנראה דעתו מסכים לס' מוהרשד"ם וביקש ליישב שתי תשו' מוהרשד"ם מקו' הרב כנה"ג כמו שיע"ש. ואחרי המחי"ר קשה מלבד כי לא זכר שר מכמה פוסקים הנ"ל ומכללם הרב פמ"א ומז"ה הרב חק"ל ז"ל אשר דרכו בדרך זה בדעת מוהרשד"ם וגם כמה וכמה מרבנים אשר חלקו על ס' מוהרשד"ם וס"ל דאפי"ה יכול לומר קי"ל וכן נקטו רבני האחרונים וכאשר נתבאר לעיל:

וראיתי למורינו הרב מוהר"ש הלוי ז"ל בס' לב שלמה סי' ע"ב וסי' פ"ז שדעתו נוטה שלא לומר המוחזק קי"ל במילתא דאיסורא כמו שיע"ש אלא דגם עליו תיפול התימא אחר המחי"ר כי לא זכר שר מכל זה ומ"ג בעיקר החילוק היכא דרבים הסוברים למועטים וצ"ע. וגם הרב מוהרש"ך ח"א סי' קס"ו וח"ג סי' ל' נטה דעתו לדעת מוהרשד"ם שלא לומר קי"ל במילתא דאיסורא וכמ"ש הפוסקים בשמו ומה שהק' הרב פרי עץ חיים בתשו' סי' א' ד"א ע"ד עמ"ש מהרש"ך גופיה בח"ב סי' כ"ג והצ"ע כמו שיע"ש והדבר ק' דמלבד שכבר עמדו בזה רבני האחרונים ומכללם מורינו הרב כנה"ג בתשו' ומה שכתב מוהרש"ך בל' בדרך אפשר דיכול לומר קי"ל לאו לקושטא דמילתא דבענין נדון שלו כבר מצא טעם נכון שאפי' הרמב"ם יודה וגם בס' מים רבים שם בתשו' חיו"ד סי' ל' ואילך עמדו על זה ובלא"ה סמי חדא מקמי תרתי וק"ל:

העולה לענין דינא כי בנדון דידן כי כל כי האי גוונא שמתנה עמו בפירוש בשביל המתנת הזמן אם לא ימכר שיתן לו כו"כ לחדש לדעת רובא דרבוותא הוי ר"ק ואסור מד"ת אלא דלא יבצר דמצינו דעת החולקים והגם מועטים דס"ל דהוי אבק רבית וא"כ באנו למחלוקת הרבנים הנ"ל אם יכול לומר קי"ל או לא ואסיקנא כמ"ד דאפי"ה יכול המוחזק לו' קי"ל וכן בדין כי כשאנחנו מחייבי' אותו בע"כ להוציא הממון שבידו והוא מסתמיך לסברת הפוסקים המחזיקים בידו הוי ח"ו בקום עשה להוציא חזקת ממון מידו ובלא"ה הלכה רווחת היא דגם במחלוקת אי יכול לומר קי"ל או אינו יכול לומר קי"ל דאפי"ה אומר המוחזק קי"ל וכאשר כתבו גם את זה הרבנים הנ"ל וכמש"ל. זו בלבד נשאר לנו כי אם בא יבא לפני הדיינים ענין כזה מחויבים הדיינים לומר להבעל הדין כי ס' האומרים דהוי ר"ק ומר"ת הם רבים ובאיסורא יש לחוש לס' הרבים והוא יחוש לעצמו שלא לעבור על סברת הרבים האוסרים ושחייב להחזיר ויאיימו עליו ביתר שאת כי איסור רבית

חמור עד מאד ואינו קם בתח"מ כמ"ש רז"ל ואם שמע מוטב ואם לאו אין כח ביד הב"ד לכופו והן הם הדברים אשר כתב הרב ש"ך ביו"ד סס"י קע"ז ס"ק ס"ח וז"ל ונ"ל שהב"ד יאמרו לו שהוא עושה איסור בדבר ויאיימו עליו וכן ראוי להחמיר לעצמו אבל אם אינו משגיח בכל זה אין כח ביד ב"ד להוציא ממנו כיון דהוי ספיקא דדינא וכו' יע"ש.

ולזה הסכים הרב ד"מ בחיו"ד ובח"ג חיו"ד סי' ד' דכ"א ע"א דמחוייבים אנחנו לגלות דעתינו שהוא יחוש לעצמו שלא לעבור על ס' איסור וכמ"ש בד"מ חיו"ד יע"ש. ולזה הסכים ג"כ הרב כהונת עולם בסי' קס"ב ד"ז ע"ד שכתב וז"ל ואנן בדידן לענין דינא במחלוקת שקול אמרינן ליה שראוי שיחוש לסברת התוס' דהוי ר"ק ואם לא ישמע דיינינן ליה כהסכמת מוהרח"ש ומוהרי"ב והרד"א והר"ש הלוי והרב פמ"א והש"ך וכ"ן שנטו הפ"מ והכנסת אך כשרבו האומרים דהוי ר"ק יאיימו יותר לכפותו כמ"ש הש"ך וכו יע"ש וכ"כ הרב מוהרד"ף בס' מכתם לדוד חח"מ סי' כ"ו דרכ"ח ע"א יע"ש:

מה

סימן מה

שאלה מעשה שהיה כך היה בראובן ושמעון שנשתתפו בזמן הקיץ להתעסק במו"מ בלקיחת תאנים ומכירתן וראובן הוציא לקרן קיים סך מה ונתן ביד שמעון העוסק ושמעון לא הוציא קרן כלל ועשו שטר שותפות ביניהם להיות מחלקים הריוח וכמו כן להיפך חלק כחלק. ועוד נתחייב שמעון בשטר השותפות הנז' תנאים רבים ושנים מהם כי בעוד כ"א יום לקציצת ערך התאנים חייב ליתן חצי מעות הקרן לראובן ובט"ו כסליו הבא ראשון החצי האחר וגם בענין הלקיחה חייב שמעון ליקח אצלו איזה אדם מצד ראובן כדי לקצץ עם המוכרים ערך התאנים כל אחד לפי ערכו ובעוד שהתחיל שמעון להתעסק בעסק זה עברו ביניהם דברים ונכנסו פשרנים ב' עדים כשרים וביקש שמעון שימחול ראובן השבועה שהיה בשטר השותפות הנז' ולקבל עליו כל ריוח והפסד שבעסק התאנים הנז' ולפרוע מעות הקרן בשני זמנים אחד כשיטהר החשבון מכל מה שלקח שמעון לח' הקרן מראובן בו בפרק יתן החצי והחצי האחר בט"ו כסליו הב"ר ושאר תנאים שיש באותו שטר של שותפות יעמדו על עמדם וע"ז נטל קנין ושבועה שמעון הנז' לקיים כנז' בפני ב' הפשרנים הנז' והם עדים וחתמו העדים בחתימת ידם ולאלומי מלתא באו שמעון והב' עדים הנז' לפני הדיין המורה צדק הי"ו שבעיר ההיא והודה שמעון בפניו איך קבל עליו בשבועה כנז' ונכתב ג"כ בספר פנקס הב"ד הנז' ואחרי כל זאת שמעון לא קיים שבועתו ולא פרע לראובן כל סך מעות הקרן בב' זמנים כאשר

נתחייב שמעון בשבועה ובא שמעון בטענה שהיה נזק והפסד בתאנים וראובן הוא שותף יכנס בהפסד ומה תאמר שכבר נתבטל השיתוף ואדרבא קיבל שמעון לפרוע לראובן כל הקרן וסילקו מהשותפות בין בריוח בין בהפסד לזה משיב כי הוא היה אנוס באותו פרק מחמת דוחק המעות שראובן לא היה פורע לו הפוליסאס שהיה מוציא על שמו לחשבון התאנים אשר הוא שולח וא"כ היה אנוס ומה תאמר כי בעינן מסירת מודעא הרי כיון שמעשה (הה) [היה] בעיר קטנה הסמוכה לעירנו אזמיר נתיירא שמעון שמא אחד מהעדים יגיד הדבר לראובן שמסר מודעא וכיון שלא היה מקום למסור מודעא שהיה אנוס גם למסירת מודעא יהיה כמו שמסר מודעא וראובן מכחישו כי מעיקרא לא יער הוו ולא דובים הוו מענין דוחק מעות ופוליסאס חזירה כי לא היו יוצאים הפוליסאס כ"א על שם סופר של ראובן שהיה העיר הנז' לשלוח לעיר אזמיר שיפרעם ראובן ולא היה שם שמעון נזכר בעסק זה כלל ועוד שאם היה אנוס הרי יכול למסור המודעא בב"ד בפני הדיין המ"ץ שבעיר ההיא ואם חשש שהמ"ץ יגיד לראובן אין לו' כן חלילה ובר מן דין היה יכול לכתוב לאזמיר למסור מודעתו להרב ולב"ד שבעיר כאשר כמה פעמים עושים כן ועל הכל כי אעיקרא דדינא פירכא כי לא יתכן מסירת מודעא כל עיקר יען איזן ותיקן הרב תנא דב"א כמהר"ר אליהו חזן ז"ל בהיותו מ"ץ בעיר ההיא עשה הסכמה כי כל דבר שנעשה ונגמר בפני ב"ד מ"ץ שבעיר לא יועיל מודעא וכיון שדבר זה נגמר בב"ד מ"ץ שבעיר אפי' אם היה מוסר מודעא לא מהני. עוד טוען ראובן כי אפי' הוה יהיבנא ליה כל דיליה כי לא נתבטל השיתוף מצד זה אכתי יש ביטול השיתוף מצד אחר כי מצינו כי שמעון עבר ושינה מתנאים הכתובים בשטר השותפות אחד ושנים דהיינו לפרוע מעות הקרן לזמן כ"א יום לא פרע גם לפרוע למוכרי תאנים שיהיה בפני אדם אחר מצד ראובן ולידע ערכם גם זה לא עשה שמעון וכיון שעבר על תנאי השיתוף ושינה הרי נתבטל השיתוף ממילא וע"ז משיב שמעון כי כבר חזר בו ראובן ורוצה בקיום השיתוף שכתב לו אגרת ראובן לשמעון באמור אליו שיבוא לעיר ויביא פנקס שבו כתיבת לקיחת התאנים כי אני איני רוצה שיהיה לך נזק ואם יהיה הפסד יהיה לפי הקינטראטו ואם לא יבוא עד היום הו' הוא גובה ע"י המשנה וכו' כי כן יבוא לטהר את החשבון כפי דיל ארודרו ר"ל לפי מה שזכרנו וע"ז משיב ראובן כי מ"ש שאם יהיה נזק יהיה לפי חשבון הוא פטומי מילי כדי שיבוא לעיר ועוד כי הוא כתב כן שיבוא עד יום הו'. להראות החשבון ואם לא בא שהוא גובה ע"י המשנה וכיון שלא בא הרי חלף הלך מה שהבטיחו זאת ועוד כי שמעון אומר שהיה נזק והפסד בעסק זה ולא נתבטל השיתוף ויהיה לראובן גם חלק בהפסד וראובן אינו מאמין לשמעון בזה כי שקר הוא דובר והראיה כי עד היום לא

הראה חשבון וגם נתודע מכל בעלי העסק הזה כי הם העריכוהו ואמרוהו כי לא היה מעיקרא לש' שום נזק כ"א דכדי שלא לפרוע ממונו בא אליו בעלילות דברים וככה"ג שלפי האמת כתב לו ראובן שיראה החשבון ולא הראהו איגלאי מילתא למפרע שהוא כדי לאכול ממונו וש"מ דמ"ש לו ראובן שיביא הפנקס וכו' כדי לנסותו אם היה לפי האמת נזק והפסד וכל שלא הראה אין כאן חיוב מעיקרא וגם כי בסיום דברי האגרת כתוב לפי מה שזכרנו דהיינו מה שזכרו בתחילה בביטול השיתוף ושמעון משיב ע"ז כי פשט הלשון מה שזכרנו הוא מ"ש ראובן עתה באגרת הזאת ולא על מה שזכרו בתחילה לבטל השיתוף ע"כ הגיעו טענות ראובן ושמעון יורינו המורה הדין עם מי ושכמ"ה:

תשובה הנה מבואר בש"ס ובפוסקים כי אפי' בלא תנאי שנתרצו שניהם אלא העוסק לבד רוצה לחזור אפי' בתוך הזמן יכול לחזור כמ"ש מרן בש"ע יו"ד סי' קע"ז סל"ו ובח"מ סי' קע"ו סכ"ג דהמקבל עיסקא מחבירו יכול לחזור בתוך הזמן ובעל המעות אינו יכול לחזור בו וא"כ בנ"ד שחזר העוסק וקיבל עליו המעות בהלואה בודאי דחייב לקיים תנאו דכל תנאי שבממון תנאו קיים ובכן שותפים שנשתתפו לזמן יכולים לבטל השיתוף אפילו בתוך הזמן בדיבור לבד ואין צריך שום קנין בזה וכמ"ש הרב מוהרשד"ם בתשו' חח"מ סי' קע"ו והרב משפטי שמואל סי' פ"ד והרב זכור לאברהם אביגדור בתשו' חח"מ סי' מ"ט ד"ן ע"ד יע"ש כי הגם שמצינו שיש מחלוקת בפוסקים אם יכול לחלוק שותף אחד השותפות בתוך הזמן בלי דעת חבירו דלדעת רבינו ישעיה ודעימיה יכול לחזור ולדעת הרמב"ם ודעימיה אינו יכול לחזור וכמבואר בטור וש"ע ח"מ סי' קע"ו סט"ו ובפסוקים שם וגם מחלו' אחר אם מהני החזרה למה שהרויחו או מכאן ולהבא כמ"ש בש"ך שם סימן קע"ו סק"ה ובכנה"ג שם הגה"ט אות ה' ובהגב"י אות ל"ד כמו שיע"ש כל זה הוא בבא לחלוק שותף אחד בלתי דעת חבירו ברם כשנתרצו שניהם כאחד לחלוק השותפות הכל לפי תנאם דאם יתרצו ויאותו לבטלו מכאן ולהבא או לבטלו מעיקרא הכל כאשר לכל תנאם קיים ואפי' אם היה השיתוף בשטר ובשבועה שהדין נותן שאינו יכול לחלוק שותף בלתי דעת חבירו משום חומר שבועה ואינו יכול לו' השותף המוחזק קי"ל כרבינו ישעיה ודעימיה כמ"ש רבני האחרונים הלא בספרתם זהו כשיהיה החלוקה בלתי דעת השותף חבירו אבל כשנתרצו הב' כיתות יכולים לחלוק תוך זמן השותפות ואפילו היה השטר בשבועה כיון שנתרצו מדעת שניהם לחלוק השותפות ממילא נמחלה השבועה וכמ"ש הרדב"ז בתשו' החדשות סימן שכ"ו ומהראד"ב בס' לח"ר סי' תע"ו הגה"ט אות למרן החבי"ב בכנה"ג בח"מ סי' תע"ו הגה"ט אות קס"ט שכתב וז"ל נשתתפו שניהם לזמן קצוב והיה עסק שבועה ביניהם ונתרצו לחלוק אם נמחלה השבועה כתבתי משפטו

ביו"ד סימן רכ"ט דרע"ד ע"ד שיטה כ"א עכ"ל והוא מ"ש בכנה"ג ביו"ד סימן רכ"ח הגב"י אות ר"ץ יע"ש וכן הגיה הרב המו' תנא דב"א צרור המור דודי לי ז"ל בספרו הנחמד אורח משפט שם בח"מ סימן קע"ו הגה"ט אות ס"ח ושם הזכיר ג"כ לתשו' הרדב"ז הלזו כמו שיע"ש וכן הזכירו הרב מטה שמעון שם בסי' קע"ו הגה"ט אות קנ"א יע"ש ומבואר שם בדברי מהרדב"ז ז"ל כי כמו בנשלם זמן השותפות ניתרת השבועה ממילא וא"ץ התרה הה"נ כשנתרצו מדעת שניהם לבטל השיתוף הו"ל כאילו נשלם הזמן וא"ץ התרה כמו שיע"ש וכיון שכן שנחלקו והפרידו השותפות מדעת שניהם ונמחלה שבועת השיתוף שהיה בשטר ההוא שנשבע שמעון העוסק וכו' כי אין כאן שיתוף וקבל כל העסק ריוח והפסד על עצמו ונגמר ענין זה בפני פשרנים בב' עדים ובפני ב"ד ואדרבא נשבע שמעון שבועה חמורה לפרוע לראובן כל מעות הקרן לב' זמנים כי הוא חייב לקיים מכח שבועתו כמבואר ברוב הפוס' ראשונים ואת אחרונים כי כל שיש עסק שבועה חייב להשלים ולקיים מכח שבועתו וממה שנראה מדברי מורינו הרב הגדול מוהרי"ך ז"ל בעל בתי כהונה בזכרונותיו כ"י והביאוהו ג' הרועים ה"ה הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' חיים שאל ח"ב סס"י י"ג והרב פאת נגב חח"מ דק"ו ע"ב והרב זכור לאברהם ח"א חח"מ דשנ"ח ע"א שצידד בנדון שלו בשותפים שחזרו בדיבור אי מהני ומ"ג כשיש בשטר השותפות שבועה אי מצי הדר ביה כיון דהוי דשא"ק דלא ידע כמה מחיל וכו' יע"ש יש לחלק דשאני נדון דידן שהיה ע"י פשרנים ועדים ובפני ב"ד ועל הכל אריה דשבועתא דרביע עליה לקיים חזרתו דודאי כי ככה"ג דנ"ד גם מורינו הרב מוהרי"ך מודה והוא ברור:

וכן ראיתי בתשובות הרב בית חדש הישנות סי' כ"א שעשה עיקר חלוקת השיתוף אפי' בדיבור לבד כשהוא ע"י הפשרנים שכתב להשיב על מה שנשאל בשותפים שנשתתפו ושוב חזרו בהם ומחלו שעבודם ע"י פשרנים ואח"ך רוצה לחזור בו כתב דלא מצי הדר ביה דל"מ לס' רבינו ישעיה וכו' אלא אפילו לסברת הראב"ד ודעימיה דכל אחד יכול לעכב מלחלוק תוך זמן השותפות עכ"ז כיון שהסכים לחלוק עפ"י הפשרנים ומחל לחבירו שעבוד גופו שהיה משתעבד לשמור ולמטרח קמיה אין אחר מחילה זו כלום אבל חלוקת השותפות דאינו בא להוציא מרשות חבירו כל עיקר אלא לברר לכל אחד חלקו אין ספק דמיד שמחל לו שעבוד גופו שהיה משתעבד לחבירו נסתלק שוב ממנו לגמרי וממילא חייב לחלוק עמו אפי' קודם הזמן ואין בזה מחלוקת כדפרישית יע"ש וכ"כ בשמו הרב מט"ש שם בסי' קע"ו הגה"ט אות קנ"ב יע"ש הרי דפשיטא ליה להרב"ח דבדיבור לבד מהני לחלוק השיתוף אפי' בתוך הזמן ואינו יכול לחזור בו וכ"ש וק"ו בנ"ד שנשבע שמעון שבועה על ככה דאין מקום לפוטרו משבועתו.

עוד ראיתי להרב"ח בתוך תשו' שכתב וז"ל כי ע"כ ל"ק המרדכי אלא דאין המעשה מתבטל בחליפות אלא בדיבור גרידא שלא היו פשרנים ביניהם וגם הלוה לא עשה עמו מעמד גמור אלא המלוה אמר כך דיבור בעלמא ולכן לא מהני משא"כ היכא דעשו מעמד גמור ע"י פשרנים משתנה הענין בחליפות דברים לבד יע"ש וא"כ בנ"ד דכולהו איתנהו מעמד גמור מהלוה עם המלוה ופשרנים וב"ד ביניהם הרי הוא מתקיים הדבר שפיר וכ"ש דאיכא בהדיה גם שבועת ה' דחייב לקיים מכח שבועתו ואין לו פיטור לשמעון מכל וכל ולא מבעייא בנ"ד דנראה דאין בביטול השיתוף הלזה מחלוקת הפוסקים שהיה יכול לו' המוחזק שהוא שמעון קי"ל לפטור מחיובו וא"ת שאנחנו באים לחייב לשמעון מכח שבועתו הרי ידוע מחלוקת קדום בין מהריב"ל ודעימיה ומהרשד"ם ודעימיה דלדעת מהריב"ל כשיהיה יכול המוחזק לומר קי"ל כמ"ד דאין בו קנין להתחייב גם אם נשבע יכול לפטור את עצמו באומרו קנין אין כאן שבועה אין כאן וא"כ היה מקום לזכות לשמעון על איזה סברא מהפוסקים דאינו מתחייב בהכי ואין כאן קנין ויאמר ב' קי"ל קי"ל כמ"ד דאיני מתחייב וא"ת מחמת שבועה קי"ל כמהריב"ל ודעימיה דקנין אין כאן שא"כ דהא ליתא ולא ניתן להאמר יען קבלנו עלינו הוראת מהרשד"ם ודעימיה שחולקים על ס' מהריב"ל ודעימיה דאפי' במקום שאין הקנין והחיוב מועיל כל שיש בו עסק שבועה חייב להשלים מכח שבועתו והכי פשטה ההוראה והכי דייני דבני עירנו אזמיר יע"א ראשונים כמלאכים מורינו הרב הגדול כמהר"י איסקאפה ז"ל ומוה"ר הגדול כנה"ג כאשר כתב בתשו' בעי חיי חח"מ ח"א סוס"י א' ושם בסי' מ"ט וסי' ז"ן בשם הקונטריס דסוגיין דעלמא בעירנו אזמיר אזלא דלא כמהריב"ל וחייב לשלם מכח שבועתו כמו שיע"ש והרואה יראה שם כי הרב בעל הקונטריס הלזה הוא מורינו הרב הגדול כמהר"י איסקאפה ז"ל והסכים עמו מרן החבי"ב שם כס' הרב מהרי"א ז"ל וכ"כ עוד שם סי' ע"ג וסי' ע"ו וסי' ע"ח וסי' צ"ג וסי' קכ"ח וסי' קל"ו וסי' קנ"ו וסי' קנ"ט וסי' ר"ח ובס' בעי חיי חח"מ ח"ב סי' כ"א וסי' מ"ב וסי' פ"ג ופ"ד דסוגיין דעלמא דלא כמוהריב"ל דבמקום שבועה אין המוחזק יכול לו' קי"ל והכי דייני דייני וכן הוא הסכמתו ודן את הדין להוציא מיד המוחזק משום איסור חומר שבועה כיע"ש ועוד הוסיף שם בסימן קנ"א דכן המנהג פשוט יע"ש וכבר ידוע דאין המוחזק יכול לומר קי"ל כנגד המנהג כמ"ש מהריק"ו שו' י"ט ומהרשד"ם חח"מ סי' קמ"ה ומוהראד"ב בס' לח"ר סי' ב"ן והרב שארית יאודה דע"ו ומוה"ר כנה"ג בחח"מ ח"ב סי' כ"ה הגב"י אות ד' וכ"ה הסכמת כל הפוסקים כאשר כתבתי בעניותי בספרי סמיכה לחיים חח"מ סי' ט"ו דקי"א ובסה"ק נשמת כל חי ח"ב חח"מ סי' טו"ב דמ"ד ע"א ובס' חקקי לב ח"ב חח"מ סי' א' וסי' ד' וה'

וסי' ל"א וסי' ב"ן יע"ש וא"כ כיון שמצינו שני המאורות הגדולים רבני עירנו דהעד העידו בנו שהמנהג לפסוק דלא כמהריב"ל דקנין אין כאן שבועה אין כאן אלא כמהרשד"ם דחייב להשלים מכח שבועתו ואחריו החזיקו מוה"ר מוהר"ש הלוי ז"ל בס' לב שלמה חאה"ע סי' כ"ט וחח"מ סי' ל"ו וד"ן יע"ש והגאון מרן זקני ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"ב סס"י מ"ו וסי' ב"ן דק"כ יע"ש וכ"פ מוה"ר הגדול כמוהרי"ם ז"ל בס' שפת הים חיו"ד סי' כ"ג דל"ו ע"ב וז"ל ולענין מעשה ראוי לתפוס כדברי מהרשד"ם וספק שבועה להחמיר והכי נקטי רבוותא בתראי רובם ככולם עכ"ל הרי שדעת מוה"ר כמוהר"ים לפסוק הלכה למעשה כדעת מהרשד"ם דחייב לקיים מכח שבועתו ולא כדברי מוהריב"ל. אלא דהוא תימא למה שראיתי למוה"ר שם בס' שפת הים חיו"ד סי' ט"ז וי"ט וכ' שנראה שנטה דעתו לדעת מהריב"ל דקנין אין כאן שבועה אין כאן יע"ש ואחרי המחי"ר הדבר קשה דמלבד שהוא היפך הסכמת ב' המאורות הגדולים מוה"ר הגדול מוהרי"א ומרן החבי"ב דהסכימו להיפך והעידו שכן המנהג פשוט והכי דייני דייני וגם אשור נלוה עמם מוה"ר הגדול מוהר"ש הלוי ז"ל עוד בה דקשה מיניה וביה דבסי' כ"ג פסק כמהרשד"ם דלא כמוהריב"ל הלכה למעשה ומיסתייעא למילתיה דהכי נקטו רבוותא בתראי רובם ככולם וכו' וא"כ איך הפה יכולה לפסוק להפך כיון דהדין פשוט דנקיטינן להחמיר מחמת חומר שבועה וכמו שהעידו הרבנים שכן המנהג פשוט בעירנו אזמיר אין מקום להקל כלל.

ועתה נתברר לי דגם בקושטא יע"א קיימו וקבלו עליהם לפסוק הלכה למעשה כהוראת הרב כנה"ג בתשו' דיש להחמיר משום איסור שבוע' אפי' במקום דאין חיוב וקנין מדינא כמ"ש הרב המו' מוהר"ר אליעזר די טולידו ז"ל בספרו החשוב הנ"מ משנת ר"א דקפ"ה ע"א אות ד' יע"ש וכ"ן בדברי הרב מטה שמעון בח"מ סי' ס' הגב"י אות מ"ד שדעתו להחמיר כמו שיע"ש ובכן דנתי בדעתי כי גם בעיר אנדרינופולי יע"א המנהג להחמיר כשיש עסק שבועה כס' מהרשד"ם דלא כמהריב"ל כמו שכתבתי בעניותי בתשו' שהשבתי לעיר הנז'. והנה בעתה נ"מ ס' מכתב שלמה להרב חשק שלמה ז"ל וראיתי לו בתשו' סס"י ל"ה דמ"ח ע"ד שהביא תשו' הרב ד"מ ח"א חיו"ד סי' ט"ל ד"ע שחילק כי זהו דקי"ל דלא כמהריב"ל ואין המוחזק אומר קי"ל במקום שבועה זהו כשיש למוחזק פוסקים מסייעים מיעוטא או מחצה על מחצה ברם כשיהיה לו רוב הפוסקים יכול לומר קי"ל יע"ש דש"מ דגם המה מחמירים באיסור שבועה אם לא במקום שרבים מסייעים וכבר כתב מז"ה הגדול בס' חק"ל אה"ע סי' מ"ה דצ"ח ע"א בזה ובמה שעמדתי ע"ד בסה"ק נשמת כל חי ח"ב בהשמטות ד"ק ע"ג בס"ד. והנה בעתה נ"מ ס' חקרי לב מ"ב ועמ"ש עוד שם בזה מז"ה ז"ל בחח"מ סימן י"ב דקס"ו ע"ג יע"ש. ומ"מ לדידן דקי"ל

כהוראת הרב כנה"ג שדעתו להחמיר משום חומר שבועה מר ניהו ס"ל דקי"ל הלכה כדברי המחמיר אפי' יחיד נגד רבים במילתא דאיסורא כמ"ש בתשו' שהובאה בס' עדות ביעקב סי' ע"א דקצ"ג ע"ב יע"ש אשר ממנה מביא הרב מכתב שלמה ראיה כי דעת הרב כנה"ג להחמיר גם משום איסור שבועה כס' היחיד המחמיר נגד רבים ועמ"ש בס' סמיכה לחיים חח"מ סי' ט"ו דקי"ב ע"א ובסה"ק נשמת כל חי ח"ב חח"מ סי' טו"ב דמ"ד ע"א ובסה"ק חקקי לב ח"ב חח"מ סי' מ"ג דקנ"ב ע"ב יע"ש וכבר כתבתי בזה בעניותי בספרי הקטן גנזי חיים בכללי הקי"ל ד"ה שבועה יעש"ב בס"ד:

נקוט מיהא כי בנ"ד שמעון העוסק שהפריד השותפות וקיבל המעות שנתן לראובן לקרן השותפות לפרוע לזמנים לשם הלואה גמורה ובש"ח אין מקום להקל וחייב לקיים את שבועתו ואפי' שהיה השותפות בשטר ובשבועה בדיבור גרידא נמחלה השבועה וחל עליו השבועה שניה שהפריד השותפות ושנתחייב לפרוע הקרן וכדברי הרדב"ז ז"ל ודעימיה וכמש"ל:

וא"ת כי זה עומד לנגדינו מ"ש הרדב"ז גופיה בתשו' שם בחדשות סימן ש"ן שנשאל על ר' ושמעון אומנים שנשתתפו באומנות וקנו מידם אח"ך אמר ראובן אני מוחל לך השותפות ונתרצה ולא קנו מידם ואח"ך נתחרט ראובן ושמעון אומר כבר מחלת השותפות ומחילה א"ץ קנין ע"ז השיב קושטא דמחילה א"ץ קנין ה"מ מחילת ממון ומחילת שותפות ממון כגון שהטילו לכיס שנשתעבד הממון לשותפות ומחילה זו א"ץ קנין אבל שותפות דנ"ד לא נתקיים אלא מדין שכיר ופועל וכיון שכן לא נמחל השעבוד באמירה לבד וכו' יע"ש וא"כ גם כאן בנ"ד שמעון שהיה העוסק בשותפות ולא הי"ל קרן א"כ הו"ל שיש לו שעבוד גופו לבד ואינו נמחל בדיבור בעלמא אבל כד דייקינן שפיר לא דמייא כלל דלא כתב הרדב"ז כן כ"א בשותפים שנשתתפו באומנותם לכל מה שירויחו באומנותם במעשה ידיהם אבל כשיהיו שותפים במעות שיש בשותפות ממעות הקרן וע"י המעות הוא ההרווחה אפי' שיהיה שהקרן היה מראובן ולא משמעון ושמעון הוא העוסק הרי עיקר השיתוף הוא במעות וכל שהפרידו השותפות ומעות הקרן זקפן שמעון במלוה הרי מהני להפריד השיתוף אפי' בדיבור לבד ועוד כי ע"כ ל"ק הרדב"ז ז"ל דלא נמחל השעבוד בדיבור לבד הוא דוקא כשלא היה עסק שבועה ביניהם ברם כשנשבעו לבטל השיתוף ולזקוף המעות במלוה ולפרוע לזמנים גם הרדב"ז מודה.

ועוד נראה לי לומר כי כיון שדבר זה לחלוק השותפות מדעת ורצון שניהם הוא הווה ורגיל אצל רבים כי אחר שנשתתפו כדין וכהלכה באמצע הזמן מתרצים שניהם ויאותו לחלוק השיתוף ולפעמים מתרצה בעל המעות שיהיה המעות בהלואה אצל חבירו או

יקחם לאלתר ביד או לפעמים מתפשר גם על הריוח בדבר קצוב בכו"כ ובדיבור לבד הם נמחלים זה לזה בלתי הראות חשבון אחר לחבירו והוא מנהג פשוט וברור ורגיל אצל השותפים ומעשים בכל יום שעושים כן וכבר ידוע מיסוד רז"ל בעלי התלמוד בבלי והירושלמי וכל הפוסקים כי המנהג עיקר בדיני ממונות וכן ראיתי למרן החבי"ב בכנה"ג בח"מ סי' קע"ו הגה"ט אות ך' שכתב בכיוצא בזה דאם מה שהתנו השותפים הוא דבר שהוא מורגל בין השותפים תנאם קיים ואפי' בדיבור בעלמא וכ"ש בקנין יע"ש שהביא שכ"כ הרב מהרש"ך בתשו' ח"א סימן קצ"ו והרב מ"ץ ח"ב סי' כ"ב והרדב"ז ח"א סימן קצ"ו כמו שיע"ש ואנן נמי נימא בנ"ד וכ"ש בשבועה דאלים טפי וגם זה פשוט.

ואבוא לבאר מ"ש בשאלה שטען שמעון שהיה אנוס בדבר ומה שלא מסר מודעא הוא מחמת שלא היה לו אפשרות למסור מודעא וכו' לזה אני אומר כי הן אמת כי סברא זאת ניתנה להאמר כשיהיה אונס בדבר וגם יהיה אנוס גם על המסירת המודעא שאז תהיה נחשבת כאלו נמסרה המודעא וכמ"ש הרשב"ץ בס' התשב"ץ א"כ סי' קס"ט שאם צריך למסירת מודעא כיון שאין דנין בה באותו מקום אעפ"י שלא נמסרה המודעא כאלו נמסרה שזה כמו שהוא אנוס בעשיית המחילה כן הוא אנוס במה שלא מסר מודעא אחר שהוא יודע שאפי' ימסרנה לא ידונו לו בו וכו' יע"ש וכ"כ הרב מוהר"י שראאי ז"ל הביא דבריו הרב שבות יאודה בפי' על המכילתא בהשמטות דק"ס ע"ב דבמקום דלא אפשר לממסר מודעא הוו אנוסים וכמאן דמסר מודעא דמי יע"ש ומדבריהם למדתי גם אנכי הצעיר וכתבתי בסה"ק חקקי לב ח"ב חח"מ סימן טו"ב ד"פ ע"ג למי שיש לו אונס גמור וא"א לו בשום אופן למסור מודעא דמתחשב גם האונס ההוא כאלו נמסרה המודעא יעש"ב בס"ד וזה ברור.

ברם צריכין אנו למודעי דבזה צריכים להיות ב' תנאים האחד שיהיה האונס עצמו ברור וניכר וידוע לכל שהרי באונס שמוסרים כדינו צריך שיכתבו העדים בשטר המודעא ההוא איך ידעו והכירו באונסו ובהא דכותבים שידעו והכירו באונסו בעינן שהם בעצמם ידעו בבירור ולא מהני מה ששמעו מפי המוסר מודעא כמבואר בש"ס ובפוס' ובטור וש"ע ח"מ סימן ר"ה יע"ש. גם בכתיבת העדים שהם כתבו שידעו והכירו שכתבו הרמ"ה ומוהרש"ך בח"א סי' צ"ג ומוהרשד"ם בחח"מ סי' ב"ן דאין לב"ד לדקדק אחריהם עכ"ז מצינו להרב משאת משה ה"א חח"מ סי' כ"ח דמייתי רובא דרבוותא דסברי מרנן דאפי' כתוב בשטר המודעא ידענו והכרנו באונסו עכ"ז צריכים הב"ד לחקור ולדקדק אחריהם לידע מהות האונס דשמא אינו אונס לפי הדין ולאו כ"ע דינא גמירי וע"ש ולזה הסכים הרב אדמת קדש ח"ב חח"מ סי' י"א יע"ש:

ועדיפא מינה כתבתי בתשו' במ"א שאפילו בשטר מודעא הכתובה בפנקס ב"ד שכותב הב"ד עצמו אנכי המרבץ תורה ידעתי והכרתי באונסו עכ"ז יש מקום לדקדק אחריו כשיהיה הענין שבאו לדון לפני ב"ד אחר וראה הב"ד האחר כי יש מקום לפקפק מעיקרא אם מיקרי אונס או"ל הגם דקי"ל ב"ד בתר ב"ד ל"ד אם היה שבא הענין מאיליו לפני הב"ד האחר ומסיבת חקירת הדיין באותו נדון דק ואשכח שלא היה האונס כדאי למסירת מודעא מאחד משני סיבות האחד מסיבה כי הענין עצמו שקר ולא היה אונס זה מעיקרא כלל כלל לא או מסיבה שהיה שהגם שהיה הדבר אמת לא היה זה הדבר ראוי להקרא אונס לפי שורת הדין לבטל המכר או המתנה או המחילה וכדומה להן. ובר מן דין כמה דינים ומשפטים הנאמרים באמת בדיני המודעא כדי שתהיה המודעא קיימת עיקר הכל לידע באיזה זמן היתה המודעא שצריכה להיות המודעא קודם המעשה הלא"ה ל"מ כלל ועוד כמה דברים אשר לא תקיף בהם היריעה וא"כ אם כשמסר המודעא בפועל צריכים כמה דברים כדי שתהיה המודעא קיימת כ"ש וק"ו בשלא מסר מודעא מעיק' ואנחנו באים לדון מה שלא מסר מודעא כאילו מסר דלא עדיף מי שלא מסר מודעא טפי ממי שמסר ועל הכל כי בודאי שצריך להיות האונס ברור וניכר לכל בכל עת ובכל זמן ובכל מקום אבל כשלא יש בירור גמור אם היה אונס ואינו ניכר לשום אדם אלא ההוא אמר כי היה אונס בדבר בודאי דכנה"ג לא חשבינן ליה אונס ושתהיה כחו אלים מה שלא מסר מודעא כאילו מסרה ומ"ג כי מה שפרט ש' האונס מחמת שלא פרע ראובן הפוליסאס והיה דחוק למעות ע"כ היה אנוס כבר הכחישו שכנגדו ראובן ואמר שלא היו דברים מעולם וא"כ ככה"ג דהאונס אינו ברור ומבורר לא שייך לומר מה שלא מסר כאילו מסר.

תנאי ב' כי בהא שאין אופן למסור המודעא באותו מקום צריך לידע הסיבה ההיא שאם משום שהעדים יודיעו המודעא לראובן הרי היה מקום למסור המודעא ההיא לפני הדיין מ"ץ שבעיר ואם חשש שהרב מ"ץ יודיע המודעא לראובן הס כי לא להזכיר לחשוד להרב מ"ץ אשר במקום ההוא שיעשה כדבר הזה ח"ו. ועוד כי היה אפשר למסור מודעא לרב או לב"ד שבעיר אזמיר הסמוכה לעיר הזאת ונגררת אחריה וכמו שעושים כן מעשים בכל יום בכמה עיירות קטנות הסמוכות לאזמיר כי חוששים לפעמים שמא יתוודע המודעא במקום ההוא או מאיזה סיבה אחרת שולחים לכתוב המודעא לעיר אזמיר יע"א. ועל הכל שיש להשיב כנגד היסוד כי לא יתכן למסור מודעא מעיקרא עד שנובין ונידון דאם היה אנוס ולא מסרה שתהיה כאילו מסרה יען כבר איזן ותיקן הרב המופלא צרור המר דודי לי תנא דב"א ז"ל בהיותו רב ומ"ץ בעיר ההיא ובהסכמה עלה כי דבר הנעשה ונגמר בב"ד שבעיר לא יועיל שום מסירת מודעא ודבר זה שבטלו השותפות

ושנתחייב לפרוע הקרן לזמנים היה בב"ד ההוא ולא שייך בזה מסירת מודעא אפי' היה מוסר מודעא כ"ש וק"ו כשהיה הענין שלא מסר מודעא מעיקרא. ועד אחרן קשה מכולן דאם באנו להקל בענין מסירת מודעא ולומר שאם יהיה הענין שהוא אונס גמור וגם אנוס על מסירת המודעא שיתחשב כאילו נמסרה המודעא זהו דוקא כשלא יש עסק שבועה בדבר אבל כעין נ"ד שיש שבועה בדבר לא אמרינן כי גם בכה"ג יתחשב כאילו נמסרה המודעא כי מעיקרא כמה דיות נשתפכו בפוסקים כי אם יהיה שבועה בדבר דל"מ המודעא והפוסקים שהתירו הוא כשימסור ואמר בל' מסירת מודעא דאפי' אם ישבע הוא בלבד שיאמר בלבו היום וכ"ז מסתייה כשיהיה המסירת המודעא בפירוש ויפרש גם על השבועה ברם כשלא היה מסירת מודעא ועומד כנגדינו חומר שבועה מי הוא זה ואיזה הוא אשר ימלא לבו להתיר ולהקל איסור שבועה בקורי עכביש ותולה ארש על בלימה כי בודאי הגמור כי לא ניתן להאמר והוא פשוט וברור ומ"ג כי בירר ראובן איך שמעון עבר על תנאים שבשותפות ושיתף ששינה מתבטל השותפות מעיקרא ואין כאן שיתוף כלל.

פש גבן לבאר מ"ש בשאלה שראובן כתב אגדת לשמעון באמור אליו שיבוא מן הכפר לעיד ויביא עמו פנקס הלקיחה מן התנאים כי אני איני רוצה לעשות לך נזק ואם יש הפסד יהיה לפי הקונטראטו כנראה מדברים אלו שמחל ראובן לשמעון השבועה וחזר כח שטר השותפות לדמעיקרא וע"ז השיב שמעון שהוא פטומי מילי כדי שיבוא לעיר וגם כי לא בא והראה החשבון עד יום הו' כאשר כתב לו וגם כי בסוף האגרת כתוב אסיגון די איל דיקורדו דראובן אומר כי חוזר לפי מה שזכרו בביטול השבועה וש' אומר שהוא למה שזכרו עכשיו שמחל לו השבועה וחזרה השותפות למקומו לזה אני אומר כי לדבר הזה סיום הכתב שכתב לפי מה שזכרנו האמת יורה דרכו שהוא כדברי שמעון למה שזכר עכשו כאגרת הזאת למאי דסליק מיניה ולא כמה שזכרו מזה ימים בביטול השיתוף ברם מה שמשיב ראובן כי כל זה היה פטומי מילי כדי שיבוא מן הכפר להראות החשבון כי אפשר שבלא"ה ימצא שקרן שלא היה נזק מעיקרא ואם יהיה נזק יאמר לו כבר נשבעת בשבועה חמורה לקבל עליך כל ההפסד ולפרוע לי מעות הקרן במושלם בב' זמנים ודברים אלו שאמרתי פטומי מילי נינהו. הדין עמו כי מלבד שהדין פשוט שבדברים ליכא משום מחוסרי אמנה וכו'

עתה אקום לברר וללבן דהשאלה הזאת מתחלקת לכמה חקירות. חקירה ראשונה היא אם בעל דין שבא לפני הדיין לתבוע תביעתו ורואה הדיין שהיה לו לתבוע עוד ולא תבע אי מצי הדיין לתבוע טענה בשבילו או לא.

וזאת שנית אם באו ב' בעלי דינים לפני דיין או ב"ד אחד שבעיר שכבר קיבלוהו עליהם ודן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב אם מצו לחזור ולדון עוד בפני ב"ד אחר או"ל. ואם מתרצים השני בעלי דינים לחזור ולדון לפני ב"ד אחר אי מצו למיעבד הכי דאיכא משום כבוד ב"ד הראשון או"ל.

ואעו ואומר על ראשון ראשון הנה לחקירה ראשונה אי מצי הדיין לטעון בעד הבע"ד בדבר שלא טען ראיתי להרב הפוסק אביר יעקב יהיה בעזרו נר"ו שכתב וז"ל ואנן בעניותין נראה לי דאין לדבריהם הללו בית מושב ואין להם על מה שיסמוכו דמלבד דלדעתי הפעוט מדין שליחות נתקיים השותפות כמו שיבוא קמן עוד בה דאף לכי יהבינן ליה להר' הנז' כל דיליה ונאמר דאעיקרא לא נתקיים שותפות התאנים כדי שיחול על יאודה חוב חמשה אלפים את' מפאת הפסד השותפות עכ"ז מאחר דיהודה השותף רצה בקיומו של שותפות התאנים ומעולם לא עלה על דעתו לפטור את עצמו מחיוב החוב שנשאר חייב בהפסד התאנים משום שלא נעשה ביניהם אחד מדרכי קיום השותפות ופעמים ג' שעמדו לדין לפני ב"ד בענין הריוח ולא בא בפיו שום טענה ותואנה בעיקר שותפות התאנים והאי מילתא ליתיה בשאלה כלל וכל טענתו הן היתה לענין הריוח ומשום חששא דרביתא משום דעל החוב שנשאר חייב מהפסד נכתב שטר עיסקא ביניהם ומדבריו אנו למדין דרצה הוא בקיומו של שותפות התאנים א"כ איפה איך אנן ניקום ונטעון בעדו ולומר דאעיקרא לא נתחייב בחוב ההוא משום שלא נעשה בעיקר השותפות של תאנים אחד מהדרכים שהשותפות מתקיים ותמהני אם נאמר בכגון דא פתח פיך לאלם דדוקא כשהבעל דין מבקש לומר דבר אחד ואינו יודע לחבר הדברים הוא דאמרינן דמותר לדיין לסעדו ולהכינו תחילת הדבר משום פתח פיך לאלם הלא"ה לא דנר' כעורכי הדיינים וכמבואר במר"ן ז"ל סי' טו"ב ע"ש זת"ד נר"ו והנה שורש דין זה הוא בירושלמי פז"ב ה"ח ר"ה כד הוה ידע זכו לחד ב"נ בדינא ולא הוה ידע ליה הוה פתח ליה ע"ש פתח פיך לאלם. וזה הירוש' הביאו הרי"ף בסנהדרין פז"ב והרא"ש שם סי' ל"ב בסתם והרמב"ם בה' סנהדרין פכ"א הי"א פסק וז"ל ראה הדיין זכות לאחד מהם ובעל דין מבקש לאומרו ואינו יודע לחבר הדברים וכו' הר"ז מותר לסעדו מעט להבינו תחילת הדבר משום פתח פיך לאלם וצריך להתיישב בדבר זה הרבה שלא יהיה כעורכי הדיינים וזהו מה שפסק מרן בש"ע ח"מ סימן טו"ב סעיף ט' כמו שהביא הרב הפוסק נר"ו

אלא דמצינו חולק ע"ז הטור ז"ל שם בח"מ סי' טו"ב סי"ד שאחר שהביא דברי הרמב"ם אלו כתב וז"ל ואינו משמע כן בירושלמי דגרסינן התם ר"ה כי הוה חזי זכו לחד ב"נ והוא

לא הוה ידע פתח ליה ע"ש פתח פיך לאלם וכו' ע"ש וכבר מרן בכ"מ כתב דהרמב"ם ז"ל מהירו' הלזה עצמו הוא דהוציא דין זה ובב"י רצה לצדד ולומר בדעת הטור שהק' על הרמב"ם מל' הירושלמי משום שנראה שדעתו לו' כיון דהירוש' סתמא קאמר דכי הוה חזי זכו לב"נ והוא לא ידע ליה פתח ליה משמע בכל גוונא אפי' לא הוה ידע הבע"ד להההוא זכו כלל יע"ש וא"כ גם מ"ש בפסקי הרא"ש שם סי' ל"ב וז"ל ואם רואה זכות לאחד ואינו יודע לטעון צריך שיטעון בשבילו יע"ש נראה בודאי דיש לומר דאינו יודע לטעון כלל כי ידוע הוא כי פסקי הרא"ש חיברם מר בריה ריב"ה ז"ל וכיון שכן בודאי דלשיטתיה אזיל כמ"ש בס' הטורים וכמו שכן הכריחו הרב י"מ בכללי ריב"ה דקצ"א סי' כ"א והרב שם הגדולים ח"א מע' ט' אות אות כ"ו ודלא כהרב"ח א"ח סימן קצ"ט שנסתפק בזה שכתב וז"ל וכן נמצא בקיצור הרא"ש דמקצתם אומרים דרבינו חיברם וכו' דאין כאן ס' כלל וכו' יע"ש

וזה ראיתי להרב הון יוסף נר"ו בתשו' סי' כ"ו דס"ד ע"ד שתמה ע"ד דרבנן ממ"ש הרב ריי"ו בהקדמתו וז"ל בעבור שמצאתי בקצת הפסקות אשר הגיעו לידי בכל הלכה והלכה מספר אותיות בכל מסכתא ושמעתי שבנו הח"ר יעקב נר"ו עשאם וקצת מהם מצאתי שעשה הוא רמזים בתחילת המסכתות במספר אותיות ובכל אות מהם בקצרה הפסק אשר באותו הלכה כדי שימצא המעיין בנקל כל הבא באותה מסכתא ואני השלמתי לכל המסכתות אשר באו לידי וכו' ע"ש הרי שיש מהם שעשה הרא"ש ומהם שעשה ריב"ה בנו ומהם ריי"ו תלמידו ומהתימא על הרב י"מ שבכללי ריב"ה כלל ל"א פסיק ותני זה הכלל שריב"ה הוא המחבר פסקי הרא"ש ואין זולתו ומילא את ידו בראיות ברורות וכו' ותמה על הרב"ח וכו' וזוהי שקשה שריי"ו שהביא לשונו הוא עצמו ארשת שפתיו יעידון יגידון כמ"ש הרב"ח גם הרבנים שהזכיר באותו סימן דס"ל בפשיטות כן עין רואה דאישתמיט מינייהו ל' ריי"ו ושכ"כ הרב ש"ג בכללי הרא"ש סי' ל"ב יע"ש ודבריו תמוהים דאין מל' ריי"ו שום הוכחה כלל שקיצור פסקי הרא"ש חיברם קצתם הרא"ש וקצתם בנו הטור דהנה מ"ש ריי"ו וקצת מהם מצאתי שעשה הוא רמזים וכו' זה הוא לא קאי על הרא"ש כ"א למאי דסליק מיניה סמוך ונראה דאיירי בריב"ה והיינו דכמו שעשה ריב"ה קיצור פסקי הרא"ש עשה עוד ג"כ רמזים שהוא מפתחות מהקיצור פסקי הרא"ש וא"כ דל מהכא מה שהבין בדברי ר"י אלו שהרא"ש חיבר הרמזים. גם מ"ש בסו"ד ריי"ו ואני השלמתי לכל המסכתות אשר באו לידי וכו' יע"ש הרב נר"ו לא הביא סיום הלשון שכ"כ הרב ריי"ו שם וז"ל אשר באו לידי מהם מספר אותיות מאשר לא מצאתי מספר כי מעטים היו במסכתות אשר מצאתי בהם המספר עכ"ל. הרי דבריו ברור מללו כי ריי"ו לא עשה

בפסקי הרא"ש ז"ל שום מלאכה ושום רמז כ"א לתת בהם מספר אותיות במנין על סדר א"ב בקצת מהם וא"כ מה הוכח יוכיח מדברי ריי"ו להקשות ע"ד הרבנים הנ"ל דאין כאן הוכחה כלל. וכמה שנסתייע מדברי הרב שלחן גבוה ז"ל אשר בכללי הרא"ש סי' ל"ב שכתב בקיצור פסקי הרא"ש קצתם עשה הרא"ש וקצתם ע"י בנו ריב"ה וקצתם ע"י ריי"ו ושכן הוכיח מל' ריי"ו הלזה כמו שיע"ש גם עליו תפול התימא דליכא הוכחה כלל וכבר השיגו בזה הרב נר מצוה ח"ב בכללי הפוסקים סי' כ"א מע' ט' סימן ס"ט דס"ה ע"א יע"ש ועמ"ש עוד הרב נר מצוה שם סי' ר"ך וצ"ע:

ובמאי דקמן הדבר מבואר דהטור עצמו כתב כן בפסקי הרא"ש דאם אינו יודע לטעון הבע"ד דצריך הדיין לטעון בעדו שמפרש דברי הירוש' הכי וכ"ן מפירוש הרב מהרש"י ז"ל שם סימן ג' יע"ש אכן הרב פני משה שם ובמראה הפנים פי' הירושלמי כדברי הרמב"ם דמ"ש שם בירושלמי ולא הוה ידע שלא היו מסודרים הדברים בפיו יע"ש. אלא דהוא תימא דפשט דברי הירושלמי לא משמע הכי וכמו שכן כתב מרן בב"י לדעתו של הרב ריב"ה. ואפשר לומר דכיון דאיכא איסורא משום עורכי הדיינים בודאי דכשאמרו בירושלמי ולא הוה ידע ליה היינו לסדר הדברים בפיו ולא שלא ידע לטעון לגמרי דודאי דמילתא דפשיטא דאסור ובהכי לא חש הירוש' לפרושי בהדייא וכ"כ מרן עצמו שם בס' בדק הבית שאחר מ"ש בב"י לפרש הירושלמי כדברי הטור הדר מר מסברתיה וכתב וז"ל ואין זה הכרע דאיכא למימר דלא חש לפרש דמילתא דפשיטא היא עכ"ל וכן ראיתי להרשב"ש בתשו' סס"י רפ"ח שכתב לפ' דברי הירוש' כדברי הרמב"ם והשיב ע"ד הטור והנראה שדעתו לפסוק כהרמב"ם וכ"נ דעת מהרלנ"ח סס"י ל"ח יע"ש ועמ"ש הרב חלקו של ידיד שם בחי' לח"מ לסימן טו"ב יע"ש.

ולעניין הלכה במחלוקת זה בין הרמב"ם והטור הנה דעת מרן בש"ע כדברי הרמב"ם וכ"ז מדברי מור"ם שלא הגיה עליו מדברי הטור כמנהגו ש"מ דסבר וקביל כדברי הרמב"ם וגם הרב הלבוש הביא ס' הרמב"ם בסתם וס' הטור בשם י"ח וסיים אף בזה וצריך להתיישב בדבר והרי בלא"ה קי"ל דס' שמביא בסתם היא העיקר וכ"ה דעת הרשב"ש. אכן לדעת הטור נראה חולק ע"ז ומדברי הרשב"א בתשו' ח"ב סימן ת"ד שכתב וז"ל ולא עוד אלא שמצוה לפתוח לו ואפי' הב"ד בעצמו כגון זה שאמרו פתח פיך לאלם עכ"ל נראה פשט דבריו אלו שהם כדברי הטור דאפי' לפתוח בתחילה רשאי הוא לפתוח אפי' לא פתח הבע"ד תחילה ויש לצדד קצת בדבריו ממ"ש אח"ז סוף דבר הכל לפי מה שהוא הענין וכו' יע"ש. וזה ראיתי להרב כנה"ג בח"מ ח"א סימן טו"ב הגה"ט אות ב' שכתב מותר לאדם להיות מלמד זכות על הנתבע לחזק טענותיו שכבר טען וכו' הרשב"א ח"ב סימן

ת"ד יע"ש ומדהביא דברים אלו לבד הם מורים כדברי הרמב"ם דוקא ולא כדברי הטור והרי מסיום דברי הרשב"א שכתב ולא עוד אלא דברים אלו מורים כדברי הטור וכמ"ש והו"ל להרב ז"ל לרמוז לנו גם את זה והגם שראיתי עוד אחרי רואי דסיים הרשב"א ז"ל סוף דבר הכל לפי מה שהוא הענין ואחר כונת הלב הדברים אמורים וכו' יע"ש אינו משמע מזה כי חזר בו אלא דאפי' במה שהותר צריך התיישבות כפי מה שהוא הענין והוא ברור:

וא"כ ניחזי אנן היכי לידיינו דייני להאי דינא כהרמב"ם או כהטור ז"ל. והנראה בודאי להכריע דלכתחילה יש לדון כהרמב"ם שהרי הטור לא כתב בפי' שחייב הדיין לפתוח משום פתח פיך לאלם אלא שכתב ע"ד הרמב"ם דאינו משמע כן מהירושלמי ולשון זה שכתב ואינו משמע יש מקום לפרשו דהפשט הוא דמשמע דלא כהרמב"ם ז"ל וגם אפשר לומר דאין הכרח כ"כ דיש לפרש הלשון בענין אחר דאתי כוותיה וע"ד זה כתבו הפוסקים כמ"ש בס' יד מלאכי בכללי שאר הפוסקים ז"ל סימן כ"ו יע"ש.

אלא דמדברי הטור בפסקי הרא"ש שכתב צריך שיטעון הדיין בשבילו נראה שהוא לשון חיוב שחייב הדיין לטעון אלא דגם לזה יש לדחות שהרי ל' צריך אם הוא לכתחילה או לעיכובא כבר עמדו בזה רבני האחרונים ולדעת הטור נראה שהוא לכתחילה כמ"ש בטא"ח סימן ריי"ט ובאה"ט סי' קמ"א ועמ"ש הרב יד אהרן באה"ע סימן קכ"א הגב"י אות ח' כמו שיע"ש וא"כ כיון שגם להטור חיוב זה לטעון הוא לכתחילה אבל בדיעבד אם לא טען לא איכפת לן הרי קי"ל שב וא"ת עדיף ולא יטעון ויעשה כדברי הרמב"ם ודעימיה.

אלא דאם עבר הדיין וטען בעד הבע"ד בדבר שלא היה יכול לטעון לדעת הרמב"ם ודעימיה בזה צריכה רבה דאם יהיה הענין שהדיין שטען בעד הבע"ד היה הבע"ד מוחזק כנ"ד הרי היה יכול לו' קי"ל כהטור ודעימיה ושפיר מצי טעין הדיין בעד הבע"ד כן ויחזיק בשלו ברם כשהבע"ד אשר טען בעדו הדיין אינו מוחזק ובזה שטען הדיין בעדו בא להוציא מהבעל דין המוחזק שכנגדו בזה מצי הבע"ד המוחזק בשלו לומר קי"ל כהרמב"ם ודעימיה דלא מצי הדיין לטעון וכשטען בעדו הרי נפסל מאותו דיינות ואינו מחוייב שכנגדו לשמוע לו לקיים גזרתו דלאוקומי ממונא הוא דמצי למימר קי"ל כהרמב"ם כמ"ש הרב מוהר"א ברודו ז"ל בתשו' כי בא בס' פני משה ח"ב סי' ק"ך ועמ"ש שם הרב פ"מ בסי' קכ"א בהסכמתו כמו שיע"ש ועיין להרב בית שלמה חח"מ רס"י כ"ט מה שרצה לצדד בדעת הרמב"ם ולהרב"ח בסי' זה ומ"מ עדיין מידי פלוגתא לא נפיק ויכול המוחזק לו' קי"ל וכמש"ל.

איברא דבנדון דידן שהשאלה היא מרודיס יע"א הרי ידוע שא"י ומצרים וכל אגפיה קבלו הוראותיו של הרמב"ם ז"ל ורוד"יס בכלל כמ"ש הרב משאת משה חיו"ד סי' כ"ו והגם שהרב גו"ר בחח"מ כלל ג' סי' כ"ט בשם הרב דרכי נועם ז"ל כתב דינא בכל המקומות לא ניידי מדברי מרן בש"ע אף שהוא נגד דברי הרמב"ם ואף לדעת הרב משאת משה ח"ב חח"מ סי' ל"ד דקי"ג שכתב דכיון דקבלו בהני אתרי לדון כדברי שניהם ופליג הש"ע על הרמב"ם מאן דסמיך ע"ד אחד מהם לא משתבש מ"מ אם הרמב"ם וש"ע קיימי בחד שיטה אין ספק דאין המוחזק יכול לו' קי"ל נגד סברתם כמ"ש כ"ז הרב הגדול מרן זקני אור היר"ח ז"ל בספרו הבהיר חק"ל אה"ע סי' מ"ה ד"ק ע"ג יע"ש וא"כ בנ"ד שהרמב"ם ומרן בש"ע קיימי בסברא אחת א"כ צריכים לדון כוותייהו:

והנה ממ"ש התוס' בכתובות ס"ט ע"א ד"ה ואשתיק וז"ל מכאן רגיל ר"ת כשהיה יושב בדין ואחד מבעלי דינים מגזים לחבירו ואומר כך וכך תחייב לי בדין רגיל היה ר"ת לומר לו שקר אתה דובר כי לא יתחייב שאם אין לו לדיין לומר כן לא היה מוכיח רב מניומי מדאשתיק אמימר עכ"ל ומביאו מרן בח"מ בב"י סי' טו"ב ופסקו בש"ע שם סעיף י"ב יע"ש וכ"כ המרדכי שם סי' ק"ץ יע"ש והאגודה שם סי' צ"ו והריטב"א והריב"ש שם בש"מ יע"ש וכ"כ בתשו' מוהר"מ ב"ב הארוכות סי' תתע"א יע"ש. נראה דל"מ לס' הטור דעל הדיין לפתוח פיו לזכות אפי' כשאין הבע"ד אומרו ברמז בתחילת דבריו דודאי דכ"ש כשרואה הדיין שבפניו מגזים הבע"ד לחבירו שלא כדין ויש לחוש שיתייירא הבע"ד בזה ויסבור שכן הוא האמת ויוציא ממון שלא כדין מחמת שתיקתו של הדיין דיש לו לומר מה שהוא האמת אלא אפי' לס' הרמב"ם ודעימיה דס"ל דאין לדיין לפתוח פיו לזכות הבע"ד אם לא כשהתחיל לדבר עכ"ז כאן בענין נדון כזה שהבע"ד אומר לשכנגדו כך תתחייב לי בדין בפני הדיין והדיין שותק ובשתיקתו סובר הבע"ד שאמת הוא מדבר נמצא כי הוא הגורם להוציא ממון שלא כדין בשתיקתו אז צריך לדבר הדיין ולומר לו שקר אתה דובר והעד ע"ז שהרמב"ם לא יחלוק ע"ז שהרי מרן שם בש"ע לעיל מזה פסק כדברי הרמב"ם ושוב אחרי כן סמוך ונראה פסק לדברי התוס' אלו שכתבו בשם ר"ת ש"מ דשקולין הם ויבואו שניהם והוא ברור ועיין בש"מ לשם שהביא משם הריטב"א דה"ט דחייב הדיין לדבר כדי שלא יסתתמו טענותיו ומשם הריב"ש הביא דה"ט כדי שלא יטעו השומעין דאודויי אודי ליה וכו' יע"ש ולכל הפירושים נראה דגם הרמב"ם מודה בזה כי גורם נזק לבע"ד בשתיקתו כי מודה לו בדבר שקר

וראיתי למור"ם בד"מ שם אות ו' שאחר שהביא שכ"כ במרדכי כדברי התוס' כתב וז"ל והביאו התוס' ראיה מהגמ' מדגרסינן בב"ב ה' ע"א רונייא אקיף לרבינא מד' רוחותיו

אמ"ל אגר נטירא לא יהיב אתא לקמיה דרבא אמ"ל זיל פייסי במה דאיפייס ואם לאו דיינינן לך כר"ה. נראה ללמוד מזה דאם הבע"ד תבע חבירו בדבר מועט וראה הדיין שחייב לו יותר עפ"י הדין א"ץ לפסוק לו רק כפי מה שתבעו ואם פסק לו יותר ממה שתבעו הוי טעות בדין והדין חוזר וכ"כ הריב"ש בתשו' סי' רנ"ז וכו' יע"ש. והנה זה שכתב מור"ם שהתוס' הביאו ראיה מעובדא דרונייא לא נמצא כתוב בתוס' שלפנינו. ועוד דמה ראיה היא זאת למ"ש התוס' שיש לו לדיין לדבר ולא לשתוק מהא דרונייא אם לא שנאמר דמדאמר לו זיל פייס ולא פסק לו כן בפי' כדי שלא יטעו השומעים הכי הוא הדין ובלא"ה מהך עובדא דרונייא ל"ק לא להרמב"ם ולא להטור. להרמב"ם ל"ק ממ"ש ואם לאו דיינינן לך כר"ה שהוא יותר ממה שתבע הבע"ד משום דכבר טען כן רבינא בתחילה אלא דמשום דלבסוף רצה לו למחול הוא דלא פסק כן וא"כ אם לפי האמת לא היה רבינא רוצה למחול כשבאו לדין והוה הדר ביה ממ"ש בתחילה אפשר דגם רבא היה פוסק לו כר"ה אבל כיון שנתפייס בפחות ולא עמד בטענתו גם רבא פסק כן ומ"ג דקי"ל מצוה לבצוע וכמ"ש הרמ"ה ז"ל שם ולהטור נמי ל"ק ממ"ש זיל פייס ולא פסק במה שהיה לו יותר זכות כר"ה משום דאיהו כבר טען ומחל. ולע"ד נראה לפרש הסוגייא דמ"ש רבינא קודם בואו לדין היינו משום דעביד איניש דזבין דיניו ומתרצה בפחות כדי שלא לעמוד בדינא ודיינא וכשלא נתרצה רונייא אז כשבאו לדין מן הראוי היה לחזור בו והוה מצי הדבר ביה כפי הדין כיון דהיה חוץ לב"ד ולא היה קנין בדבר וכמ"ש הריב"ש בתשו' הנז' אלא דגברא רבה כרבינא לא רצה לחזור בו עד שהביאו לפני הדיין ואז הדיין אמ"ל אם תתרצה במ"ש רבינא הן ואם לאו שהוא גברא אלמא דאפי' במה שעשה לפנים משו"ה רבינא לא נתרצה הדר דינא לסיני ואני פוסק מה שהוא הדין ועמ"ש התוס' שם והר"ן בה' והרב שמות בארץ בחי' לסוכה לדל"ד כס' כפות תמרים ולהרב ברכ"י ושאר המפרשים.

ומתשו' הריב"ש סס"י זכ"ר שכתב דאין לדיין לפסוק יותר ממה שתבע לק"מ מדברי הטור דיש לומר דאה"ן דאם הבע"ד התובע לא תבע מעיקרא כי לא ידע יכול הדיין לתבוע משום פתח פיך אבל כשכבר ידע ותבע וויתר אז אין לו לדיין לפסוק יותר ואין להקשות לאידך גיסא לס' הרמב"ם דהיכא דהבע"ד אינו יודע וכו' וכאן כבר דיבר הבע"ד זה וזה יהיה לו לדיין לסדר דבריו דיש לו' דבנדון הריב"ש בירר דבריו אלא שנתן הבחירה ביד שכנגדו לבחור איזה משניהם וא"כ הרי לגבי התובע אם יברר היותר פחות כמו דרך משל באחד שחייב לחבירו מאה אריות ואמר לו תפרע לי חמשים או ששים שנראה

דגם במה שהוא פחות מתרצה וא"כ הרי מחל תביעתו ובירר דבריו ואין לו לדיין לפחות או לתבוע יותר מתביעתו ומטעם מחילה וכמ"ש שם הריב"ש ז"ל בפירוש והוא ברור.
וכבר ראיתי להב"ח והדרישה ובסמ"ע וש"ך ולהרב עטרת צבי שעמדו בכל זה וגם הרב כפות תמרים שם עמד על דבריהם והעלה דאם רואה הדיין שהבע"ד לא ידע או טועה בדין מצוה על הדיין להודיעו ואיכא משום השבת אבידה כמ"ש הרא"ש בתשו' כלל צ"ט סימן ו' והביאם הטור ח"מ סי' קנ"ד סעיף י"ב דמצוה לומר לשמעון שאינו מחוייב להרחיק דהשבת אבידה היא וכ"כ הרשד"ם חח"מ רס"י רס"ז וסי' ת' וכ"כ הרב משאת משה ח"א חח"מ סס"י ס"ד יע"ש והנה אמת דכדברי הרא"ש הכי מוכח נמי מתשו' הרשב"א ח"ב סימן ת"ד שרמזנו לעיל וכבר כתבתי בזה בספרי סמיכה לחיים חאה"ע סימן ט' כמו שיע"ש אמנם לע"ד אחרי המחי"ר נראה להשיב ע"ד דאי מהא דכתב הרא"ש ז"ל ליכא למשמע מינה לנדון דידן דהתם כבר באותו הדין היה טוען שלא להרחיק והדיינים טעו וכיון שטעו מצוה לומ' שטעו ואיכא מצוה משום מדבר שקר תרחק וכדבריהם מצאתי שכ"כ הרשב"ש שם בתשו' סימן רפ"ח שאחר שהכריח כדברי הרמב"ם ופי' הירוש' אליביה וע"ז נרגש מתשו' הרא"ש הלזו וכתב וז"ל ולא דמיא נמי למ"ש הרא"ש ז"ל על ששאלוהו במי שלא היה לו דין הרחקה ודנו לו הדיינין להרחיק והשיב שמותר לומר לו דשלא כדין דנו משום השבת אבידה לבעלים כדאיתא בס' ח"ה סימן קנ"ג לפי שבאותו דין כבר היה טוען שלא להרחיק והדיינים טעו וכיון שטעו מצוה לומר לו שטעו שהרי מצוה הוא לסלוק המעות ולא יקבעו הלכה לדורות אבל בנדון הזה לא הטעה אותו שום אדם ע"כ אין ראוי ללמד וכו' יע"ש.
עוד ראיתי להרב מוהרמב"ח ז"ל בס' כפות תמרים דט"ז ע"א שרצה להכריח דדוקא בטענת שיש לחוש שמא יהיה שקר אין לדיין לטעון בעד הבע"ד אבל במידי שאינו תלוי בטענות אלא בידיעת הדיין כגון שהלוה לחבירו מאה זהובים על שדהו ואמ"ל אם תפרעם עד ג' שנים יהיה שלי ועברו ג' או ד' שנים ובא בעל השדה ותבע שדהו אין המכר כלום משום דהוא אסמכתא ולא תבע ממנו פירות שאכל מחמת טעות בכה"ג יפסוק הדיין יותר ממה שתבע ויאמר הדרא ארעא והדרא פירי כדאיתא בפ' א"נ יע"ש.
והנה אמת נכון הדבר שדעת רבינו אפרים הובאו דבריו בס' תמים דעים סי' ריי"ו נר' כן דצריך שיהיה טענת אמת ולא שקר וכ"ן גם מסתמות דברי ר"י הכהן שם אכן מ"ש הרב לו' שגם הרמב"ם יודה בזה צריכא רבה דלע"ד גם מזה אין ראיה כלל לנ"ד שהרי מ"ש בגמ' פא"ן ס"ו ע"ב אמ"ר נחמן השתא דאמור רבנן אסמכתא ל"ק הדר ארעא והדרי פירי יע"ש התם שאני דמאי דהדרי פירי הוא דאיכא משגם איסור רבית כמבואר בש"ס

ובפוסקים ולכן משום אפרושי מאיסורא צריך הדיין לטעון בעד הבע"ד אף על גב דאיהו לא טעין וכמו שכן ראיתי להר' מהרלנ"ח ז"ל בתשו' סוס"י ל"ח שהביא דבריו הרכנה"ג בח"מ ח"א סי' טו"ב הגה"ט אות ז"ל וז"ל דאע"ג דלפעמים אם לא טען לא טענינן ליה לאפרושי מאיסורא דרבית או משום ולפני עור לא תתן מכשול טענינן ליה יע"ש וכעת דברי מהרלנ"ח במקומם לא ראיתי כי אין הספר מצוי אצלי ואולם נראה לומר שדברים ברורים הם דאיך יתכן שיראה הדיין בדין שבא לפניו ואיכא איסור רבית או גזל וכדומה שהבע"ד עצמו לא תבע זה שיהיה שותק ויעביד הלה איסורא דממ"נ אם החששא הוא שכבר מחל לו הרי הוא יוצא י"ח שמים והבריות ואם לפי האמת לא מחל הרי הוא אומר לו שיש איסור בדבר משום גזל או רבית וכדומה ובמקום מצוה דעובר על איסור ואיכא משום עשה דהוכח תוכיח את עמיתך לא דיבר הרמב"ם לאסור בזה שלא יטעון הדיין וע"ד שחילקו התוס' בסוכה ל"ד ע"ב ד"ה ולדרוש שכתבו וז"ל וי"ל דהתם למה לו להפחידם במידי דלא סבר ליה בשלמא הכא מצי למימר שהיה מפחידם כדי שימכרו בזול ותהא המצוה מצויה ולא ימנעו בשביל יותר יע"ש.

ומזה תמהני למה שראיתי להרב שבות יעקב ח"א חח"מ סס"י קל"ה שכתב וז"ל כי בלא"ה אין לדיין לפסוק יותר ממה שתבעו כדאיתא בש"ע ח"מ סי' טו"ב וכן הדין ג"כ ברבית וגזל וכו' יע"ש שהרי כבר נתבאר דברבית וגזל דאיכא משום אפרושי מאיסורא הדין נוטה דיכול הדיין לטעון בעד הבע"ד אף על גב דלא טבע איהו משום דלא ידע ומה שהביא מדברי הרט"ז ביו"ד סי' קס"א סק"ג דברבית דאו' אם אין הבע"ד תובעו אין לדיין לכוף וכו' יע"ש מלבד שכבר השיבו כהלכה בזה מרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג שם ביו"ד סי' קס"א הגה"ט אות י"ט כיע"ש זאת ועוד כי הרט"ז ל"ק כ"א כי אין חיוב לדיין לכופו אלא כשתבעו אבל לענין אם הבע"ד שהוא הלוה לא ידע אם יש בזה איסור רבית מעיקרא דיש מצוה על הדיין לפתוח פיו לאלם כשיש איסור בדבר גם הרט"ז מודה דחייב הדיין לעוררו בדבר זה אלא דהדבר הוא בממ"נ דאם לא ידע הלוה שיש איסור ועוררו הדיין לטעון אם החזיק הבע"ד בטענה זאת הרי הוא תובע ואם לא רצה להחזיק בטענה זאת הרי הדיין יצא י"ח ואה"נ דמשום דאינו תובע ל"א יכוף למלוה לשלם לו או יהיה הענין כי בלא"ה כבר ראה הדיין שהלוה יודע שיש בו איסור רבית ועכ"ז אינו רוצה לתובעו דאז ודאי לית לדיין לטעון בעדו וכל זה הוא לדעת הרט"ז ברם לדעת הרכנה"ג שחלק על הרט"ז וס"ל דאפי' לא תבעו חייב לשלם בודאי דמחוייב הדיין לטעון בעדו ולהוציא הרבית דאורייתא מידו וככה"ג לא אסרו הפוסקים לדיין שלא לטעון בעד הבע"ד שלא לפסוק לו יותר ממה שתבע דבאיסור רבית וכדומה לא נאמר דבר זה. וזה

ק"ל למ"ש מוה"ר הגדול כמהרי"ם ז"ל בתשו' בס' שפת הים חיו"ד סי' י"א וז"ל שאלה ראובן שהלוה לחבירו מעות ברבית ובאו לפני הדיין להתדיין על תביעה אחרת ומתוך דבריהם וטענותיהם הבין הדיין שהלוו זל"ז בר"ק אם חייב הדיין להוציא הרבית מזה ולתת לזה אעפ"י שהלוה לא תבע ע"ז והשיב וז"ל תשובה עיין בתשו' שבות יעקב ח"א סי' סימן קל"ה והביא דבריו הרדב"ז (ט"ס הוא וצ"ל הר' ברכי יוסף) בח"מ סי' ט' שאם אין הלוה תובעו אין ב"ד נזקקין וכו' יע"ש. ואחהמ"ר קשה דמלבד שמדברי מוהרלנ"ח מבואר בהדייא דבאיסור רבית יש לו לדיין לטעון בעד הבע"ד ואז אם יהיה שהבע"ד מחזיק בתביעתו הרי הוא תובע ועל הדיין להוציא הרבית מידו ועוד בה שזה שאין ב"ד נזקקין ברבית דאורייתא אם לא תבעו לאו הלכה פסוקה היא זאת שהרב כנה"ג חלוק בזה כמ"ש ועמ"ש הרב כהונה עולם בחי' ליו"ד סימן קס"א בזה יע"ש. גם ראיתי להרב מוהר"א ברודא ז"ל בס' א"א שיטה לב"מ דקל"ב ולהרב עטרת צבי בח"מ סי' ט' סק"ב ובתשו' שם סי' י"א השיגו ע"ד הרט"ז ועיין עוד שם להרב עטרת צבי בסוף הסי' שהסכים דב"מ חייבים הדיינים לכופו יע"ש והוא תנא דמסייע ליה:

ולענין אי מחילה ברבית מהני עמ"ש בס' סל"ח חיו"ד סי' ג' ומ"ש מז"ה הגדול שם סי' ד' ומבואר שם דלרוב הפוסקים אפילו אם מהני מחילה ברבית בעינן שיהיה מחילה בפירוש ודלא כהרב שאלת יעבץ ח"א סי' קמ"ז כמ"ש שם סי' ג' דב"ך ע"ב יעש"ב וא"כ כאן כענין נ"ד בבוא לפני הדיין דין שיש בו איסור רבית מד"ת דיוצאה בדיינים אעפ"י שלא תבעו הלוה צריך הדיין לטעון בעדו ולחקור ולדרוש אם מחל או"ל ואפי"ה לא איפרק מחולשא כי צריך הדיין לומר להם שיעשו תשובה ותיקון לנפשם על אשר עברו על האיסור כאשר הכרחתי שם מדברי הראשונים הראב"ד והריטב"א והוא פשוט ועמ"ש עוד בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סימן י"ט דל"ד ע"ד דכל ישראל חייבים להוכיח ולהפריש את חבירו מאיסור יעש"ב בס"ד. ואם לא מסתפינא הו"א דאפי' באיסורים דרבנן אם באו לפני הב"ד ויש חשש איסור בדבר ולא טענו הטענה הזאת יש לב"ד לטעון הטענה ההיא ולבררה כדי להרים מכשול מבניהם ואז אם יתברר כפני ב"ד דיש איסור אפי' שהוא מדרבנן יתקנו אותו כדינו כאשר יהיה הענין עפ"י הדין אלא דאם יהיה שיתחייב באיסור רבית דרבנן או בגזל מפני ד"ש דקי"ל בטור וש"ע ח"מ סי' ע"ד דאינה יוצאה בדיינים כמו שיע"ש אזי אה"נ שלא יכוף הדיין להוציא אבל מ"מ מודיע לו האיסור שאם בא לשוב ולתקן יתקן כי בודאי הגמור שלא נמחל לו העון הזה בד"ש עד שישיב את הגזילה או ימחול לו חבירו שהרי קי"ל דאיסור לפ"ע לח"מ ישנו גם באיסורים דרבנן כמבואר בפוסקים ואף על גב דלא שייך בזה איסור לפ"ע לת"מ שכבר נעשה הרי

יש לומר כאידך פירושא שדרשו רז"ל בת"כ ס' קדושים עפ"י על סומא בדבר ונותן לו עצה וכו' וכאן נמי שהוא סומא בדבר שלא ידע אם אסור או"ל יש להודיע לו ומ"ג כי בודאי איכא מ"ע של תוכחה משום הוכח תוכיח את עמיתך להודיע לו שהוא אסור אפי' שיהיה איסור מדרבנן. ושוב בא לידי ס' שו"ת מהרלנ"ח וראיתי שכתב כן בפירוש וז"ל ומ"מ נראה בעיני לענין מעשה דלאפרושי מאיסור רבית אף על גב שהוא מדרבנן אין לנו לשמוע בטענתו זאת ואף על גב דאיהו לא טעין אנן טענינן ליה וראוי לב"ד לפייס לראובן וכו' יע"ש הרי שכתב הרב ז"ל בפי' דאפי' באיסור רבית דרבנן אם לא טען טענינן וה"ט כמ"ש והוא תימא על הרב ש"י ומוה"ר שה"י שלא זכרו מדברי מהרלנ"ח אלו וצ"ע. וראיתי למהרש"ך בתשו' ח"א סי' קנ"ו שכתב דנושא ונותן באמונה דליכא אונאה אם לא טען טענינן ליה והביאו הרב כנה"ג שם בח"א סי' טו"ב הגה"ט אות מ"א יע"ש ולעד"ן דבזה וכל כיוצא בזה שהתובע בא לתבוע לנתבע טענת אונאה ולפי הדין ליכא הונאה הגם כי הבע"ד לא ידע הדין מה בכך הרי על תביעה אונאה הרי הוא פטור ואם מחייבו לשלם הוא היפך הדין משא"כ כשהם ב' עניינים מחולקים זה מזה וטען אחר מהם כי בזה שייך עורכי הדיינים כמ"ש הרמב"ם וכמו שהוא נדון שלפנינו וזה ברור:

וראיתי בתשו' הרא"ש כלל ק"ח סי' ט"ו שכתב וז"ל ועל עסק דין זה שראובן הלוה לשמעון חטים כחטים ובאו לדין לפני זקן אחד וחייב לשמעון והגבה לראובן שטר של ת"ק זהובים משמעון שהיה על לוי חזר שמעון וטען שאינו רוצה ליתן לו חטים שהוא רבית אלא יתן לו דמי חטים כפי מה שהיו שוים בשעה שהלוה ממנו ולא רצה הדיין לקבל טענותיו משום דבשעה ראשונה שתבעו ולא ערער בדבר לשיווי החטים בין שעת הלואה לשעת פרעון וקיבל עליו את הדין ואינו יכול עתה לחזור ולטעון דאימור טענתיה אגמרוה אין נראין לי דבריו דבודאי יפה אגמרוה מה שלא ידע כי היה סבור שיפה פסק לו את הדין וחייבו לפרוע לו חטים וכשאמרו לו שאין לו לשלם חטים אם לא יצא השער וגם אם יצא השער וגם לא היו לו חטים יפה היה טוען לסתור את הדין שנפסק לו עכ"ל. והמדקדק בדברי הרא"ש יראה כי לאו משום איסו' רבית אתי עלה כ"א בכל דין שבא לפני הדיין ונפסק ושוב אגמרוהו לבע"ד עוד טענה אחרת יכול לחזור ולטעון הגם כי לא טען כן מתחילה וגם הדיין לא נרגש כי לא ראה וידע שיש באותו דין שבא לפניו טענות מבחוץ שאינן גלויות אליו. ואם כנים אנחנו בזה לומ' בדעת הרא"ש כי לאו מפני איסו' רבית קאמר לה א"כ הה"נ והוא טעם בנ"ד שהגם כי דן הדיין בתחילה שלא היה איסו' רבית בדבר מ"מ אם לפי האמת ליכא חיוב מעיקרא בעיקר התביעה מצי לחזור ולטעון עוד אחר שיצא מב"ד וא"כ אם בעיה"ק ירושלים תובב"א למדו לנתבע דין זה כי הרי

הוא פטור כי ליכא שותפות מעיקרא הרי כתב הרא"ש ז"ל דאם אגמרוהו יפה אגמרוהו ואם מצינו שכתב הרא"ש ז"ל דאפי' כשדן הדיין הדין דאיכא זילותא דב"ד עכ"ז אם טעו בדבר משנה דחוזר איכא מצוה לו' כן לבעל דין שלא יקבל את הדין משום השבת אבידה כ"ש וק"ו בנדון כזה שאין בו זילותא לב"ד שפסק כן בתחילה כי כיון שלא טען שום טענה לביטול השותפות לא רצה הדיין לטעון בעדו וכדין עבר ויש לו על מה לסמוך ברם כשילמדוהו לבע"ד דאיכא טענה לפטור את עצמו מעיקרא והרי הוא טוען טענה זאת לפנינו הרי יכול לחזור ולטעון כדי לפטור את עצמו כל עוד שעדיין הממון בידו ולא הוציא הרי איכא מצוה משום השבת אבידה כדכתב הרא"ש ז"ל וליכא בדבר שום זילותא דב"ד כי כיון שלא טען כן בתחילה לא פסק לו הדין ועתה שטען פסק לו מה שהוא הדין אם האמת יהיה שהדין נוטה לפיטורא.

ואם באנו לערער לפי"ז על הב"ד הגדול שבירוש' תובב"א העי"א שטענו לבעל הדין מה שלא טען ולדעת הרמב"ם ודעימיה אינו יכול הדיין לטעון אלא א"כ התחיל הבע"ד לדבר בתחילה ראשי פרקים ולא היה יכול לסדר את הדברים כסדרן וכו' לזה נראה להליץ בעדם כי אפש' כי כשבאו השני בעלי דינים בפניהם ברוב דברים טען הלוה גם את זאת כי מעיקרא עיקר השותפות היה רפוי וע"ז דנו הב"ד הגדול שבירוש' לפטור אותו וא"כ אין להם שום תפיסה ע"ז. ועוד דאפי' נימא דלא התחיל לטעון הלוה בזה כלל טענה זאת לפניהם עכ"ז יכולני לפטור כי מאחר שמצינו ס' הרב מוהר"מ ן' חביב ז"ל ודעימיה דסברי מרנן דהיכא דהטענה אינה שקר והיא אמת אלא דבהיות שהבע"ד לא ידע הדין משו"ה לא טען אז טענינן ליה וכמש"ל. וא"כ כמו כן בנ"ד הוי זה ממש כי הטענה של ביטול השותפות היא אמיתית כי מעשה שהיה כך היה וא"כ אפי' לא טען הבע"ד טענו הם בעדו והרי יש להם ע"מ שיסמוכו דבדין עשה:

ועוד אחרת היה מצינן למימר ובתחילה אבקש מחילה ממעלת הב"ד הגדול שבירוש' העי"א דאפי' אם נאמר ח"ו שלא היה להם מקום לסמוך לטעון בעד הבע"ד מה שאינו לפי האמת כי יש להם סמוכים דרבנן כמש"ל אפי"ה זהו היה אם הבע"ד שכנגדו היה טוען להם כי לא היה מרוצה להיות דן בפניהם כיון שלמדו זכות לנתבע וכמש"ל אבל עכשיו שאחר שטענו הב"ד בעד הנתבע טענה זאת ודנו את הדין לפטור אותו עכ"ז נתרצה התובע וקיבל עליו את הדין ולא ערער ע"ז כלום א"כ הרי הודה התובע על האמת כי אינו רוצה לזכות במה שלא זיכתו התורה הרי הוא מקבל האמת ממי שאמרו בודאי כי אין מקום לומ' דיכול לחזור עוד אח"כ ולבוא לפני ב"ד אחר לדון ואפי' את"ל דיכול לחזור ויבוא לדון לפני ב"ד אחר הרי כבר הוא מלומד עכשיו הנתבע בטענה זאת שהוא

זוכה בה ובכל ב"ד שיבוא לדון כך ידונו אותו אם לפי האמת הטענה היא אמתני ותקיפא ויפה אגמרוהו ואז אפי' באו לדון לפני הדיין עצמו אשר דנו לחיוב לנתבע מעיקרא הן עתה יכול לחזור ולפטור אותו והוא ברור ועמ"ש הרב אורים ותומים שם בח"מ סס"י טו"ב יע"ש. אלא דהיא גופא צריכא רבה במה שבאו לדון לפני ב"ד הגדול שבירוש' דאם באו לדון על ענין איסו' רבית שהוא על מה שכבר נתדיינו בב"ד שבעירם הרי מלבד מה שקש' ע"ז כמו שהקש' הרב הפוסק גאון יעקב נר"ו משום מאי דקימ"ל דב"ד בתר ב"ד לא דייקי עוד נעמוד בזה לקמן בס"ד:

ועתה נבאר חקי' שניה אם כשבאו שני בעלי דינים לפני הדיין או לפני הב"ד אחר שבעיר שכבר קבלוהו עליהם ודן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב או מצו לחזור ולדון עוד דין זה בפני ב"ד אחר או"ל. ואומר דכפי מ"ש הרא"ש בס' חזה התנופ' סי' מ' שנדפס בסו"ס חיים שאל ח"ב ומביאו מרן בב"י בח"מ סימן י"ב מחדש ז' בראובן ושמעון שבאו לדין ויצא אחד מהם זכאי ושוב חזר בעל דינו ותבעו בפני ב"ד אחר אינו זקוק לו לירד עמו לדין ולא להשיב על טענותיו וגם אין ב"ד רשאי לשמוע דבריו כלל אחר שכבר יצא זכאי מב"ד הראשון וכ"פ בכלל פ"ה סי' ה' עכ"ל וכבר הזכיר מרן שם בב"י בסי' זה מחודש א' דברי הרא"ש ז"ל בתשו' שכ' למה שאלתם לפסוק פעם אחרת דין שנפסק כבר וכו' יע"ש וגם מור"ם בד"מ שם בח"מ סס"י כ"ה הזכירה לתשו' זאת יע"ש וכ"כ הר"ן בתשו' סי' ע"ה וז"ל ראשונה אני מתנצל לפני כבודכם כאשר השבתי על מה שנשאלתי מאת הנעלה וכו' כי לא ידעתי שאתם פסקתם הדין אליו שכבר הורו זקנים מומחים ומובהקים והטוען אחר מעשה ב"ד שלהם לא אמר כלום יע"ש וכ"כ הסמ"ע בהגה' סי' י"ט סק"ב דברי הרא"ש בח"ה יע"ש ובסי' י"ד כתב וז"ל אבל בלא"ה אין כותבין לו פס"ד דמאחר שקיבל אותם לדיינים סתם לאו כל הימנו לחזור וכו' יע"ש וכ"פ הרב חכם צבי בתשו' סי' קס"ט וז"ל ובענין הפס"ד שיש לכם מן הרב שהיה מקובל להאב"ד על הקהלות והם רוצים לחזור ולהתדיין על פס"ד ההוא דבר ברור שאינכם זקוקים כלל להתדיין על הפס"ד שפסק הרב המקובל על הג' קהלות בזמן ההוא ותלמוד ערוך הוא וכו' יע"ש הרי דס"ל להרב ז"ל דמי שהוא דיין ורב ומקובל על יחידי העיר לדון להם בשטר קבלה כנהוג ובאו בעלי הדין ונתדיינו בפניו אין לחזור ולהתדיין בפני ב"ד אחר וכ"כ שם בסוף התשו' וז"ל ואם הוא על דבר הפס"ד שכבר יש לכם אינכם זקוקין להשיב להם וכו' ק"ו ברב בעירו שאין לשום ב"ד אחר עסק בדבר דא"כ לא שבקת חיי וכו' וכ"ש שנתקבל בכתב מהג' קהלות והוא מפורסם דבקי ומומחה בכל עולם וכו' יע"ש.

ולא מבעייא כשאחד מבעלי הדין מעכב שלא לחזור ולדון פ"ב לפני ב"ד אחר דהדין עמו אלא אפי' אם נתרצו שני הבעלי דינים לחזור ולדון לפני ב"ד אחר אפי"ה אין מן הדין לחזור בהם ולדון לפני ב"ד אחר שכבר נפסק הדין לפני ב"ד הראשון וכמו שכן כתב בהדייא הרא"ש ז"ל בתשו' כלל נ"ו סימן ח' וז"ל מי שקיבל עליו דיין אחד ונגמר הדין אין יכולים לחזור בהם אעפ"י ששניהם מתרצים בכך והביאה מרן ז"ל בב"י ח"מ סי' כ"ב מחודש וי"ו ותמה שם מרן ודבר תימא הוא אם שני הבע"ד מתרצים מי יעכב על ידם ואפשר וכו' ועוד י"ל דהבע"ד קאי דאינן יכולים לחזור בהם ולעמוד לפני ב"ד אחר מפני כבוד הדיין הראשון וזה נראה יותר עכ"ל וכ"כ הרב גור אריה הלוי ז"ל בנימוקיו לח"מ סי' י"ד סק"ב יע"ש וגם הרב"ח הסכים לפי' הרב"י בדברי הרא"ש וסיים וכתב והכי איתא להדייא ריש סנהדרין ח' דחוששין לכבוד של ראשונים ואין דנין בפני ב"ד אחר וכו' יע"ש ועיין להרמ"ל בפ"ז מהל' סנהדרין ה"ב שגם הוא עמד ע"ד הרא"ש ז"ל אלו ולא זכר מדברי מרן בב"י וכמו שהקשה הרב חשק שלמה שם בח"מ סי' כ"ב הגב"י אות י"ב יע"ש.

אלא דצריך לדעת היכא דעברו הבעלי דינים ועמדו להתדיין בפני ב"ד אחר וזיכה הב"ד השני את החייב וחייב את הזכאי היפך מה שפסקו הב"ד הראשון היכי עביד. ואען ואומר דאם אמת היה הדבר שהב"ד הראשון לא הוציא ממון והב"ד השני עשה מעשה והוציא ממון מיד ליד בודאי דאין לאחר מעשה כלום וכמ"ש הרב מוהר"ם הלוי בתשו' כי באה בשו"ת מהראנ"ח ח"ב סי' ז"ך שכת' וז"ל ונראה דה"ד היכא דגמר הדיין לעשות מעש' אבל אם פטר לאחד מי ימחה בידיה שלא יתחייב אם הוא רוצה וכו' והבי"ד הכנה"ג בח"מ ח"א סי' ב"ך הגב"י אות כ"ב יע"ש והרי אם יהיה הענין שאחר שיצא זכאי בדין חזר עם בעל דינו ונתדיין בפני ב"ד אחר וחייבו ופרע הממון שנתחייב לבעל דינו אין לאחר מעשה כלום ומי מוציא הממון מידו וכ"ן אפי' לא עשה מעשה הב"ד להוציא ממון מזה לזה אלא שהב"ד קודם שפסקו לכם את הדין חייבו אותם בשבועה חמורה לאשר ולקיים מה שהם פוסקים להם דודאי דגם בכה"ג הדין דין אמת שפוסקים הב"ד השני אפי' יהיה נגד פס"ד מהב"ד שבמקום שבועה אין לנו לדחות משום כבוד הב"ד הראשון וכמ"ש גם את זה הרב מוהר"מ הלוי ז"ל בתשו' הנ"ל וכמ"ש הרב כנה"ג שם וז"ל ובמקום שבועה איני חושב שיאמר הרב שתדחה כבוד שמים משום כבוד בשר ודם יע"ש וא"כ אם יהיה בנ"ד שהב"ד הגדול שבירוש' העי"א נטלו קנין וש"ח מיד ב' בעלי הדינים שיקיימו פסק דינם מה שפסקו להם כאשר שמעתי באומרים לי בע"פ אין מקום

לומר שלא יהיה דיניהם דין חלילה אחרי שאיסור שבועה רביע עלייהו ועי' בס' חקי חיים ובס' יד ימין ז"ל הענין בארוכה.

מו

סימן מו

שאלה בכלה שהזמינה לחופה וכבר סיפר ז' נקיים ואחרי שכבר קבלה הקדושין וליום המחורת הוא הכנסה לחופה והיא מוכנת לטבילת מצוה אירע מקרה שבירידתה מן הסולם נכשלה ונפלה ונשרו בתוליה והיא מגואלת בדם ולשאול הגיעו אם צריכה לחזור ולמנות ז' נקיים אחר שתפסק הדם ותחיה המכה. או כיון דהוי דם בתולים מחמת שהוכתה בעץ ולא מחמת הבעילה אין להחמיר בזה להצריכה אחר שתפסוק הדם למנות ז' נקיים יורינו המורה הדין ושכמ"ה.

תשובה נראה דאין צריך לחזור ולמנות מחדש עוד ז' נקיים כשיפסוק הדם ממכת נפילתה שהרי כיון שדם זה הוא בא עליה מחמת המכה הרי כתב מרן בש"ע ז"ל ביו"ד סי' קפ"ז ס"ה וז"ל אם יש מכה באותו מקום תולין בדם מכתה ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה אינן תולין בדם מכתה וכו' וכ"כ עוד שם סעיף וי"ו נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שהדם יוצא ממנה וכן אם אומרת בריא לי שאין דם זה מן המקור נאמנת וטהורה וכו' יע"ש הרי דאפילו ברואה דם שיש לחוש לדם נדה עכ"ז כשיש מכה דתולין במכתה הרי טהורה ואין אנחנו חוששין שמא יצא ג"כ דם מן המקור ומתערב עם דם המכה א"כ כמו כן י"ל בדם זה שיצאת מחמת נפילתה שהוכתה בעץ וכדומה דהוי ממש דם מכה וטהורה והאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואין לחלק ולומר דזהו כשהמכה תהיה בפרוזדור ובצדדים אבל כאן שהוכתה בעץ עד המקור יש לחוש לדם המקור. זה אינו שהרי כתב בתשו' מוהר"ם מלובלין ז"ל סי' קי"א וה"ד הכנה"ג ביו"ד סי' קפ"ז הגהט"ו אות ד' דאפילו המכה בתוך המקור ולא בפרוזדור כל שהדם בא מן המכה ולא מן המקור טהור יע"ש הרי דכל שיש לתלות במכה אפילו בא מן המקור טהור וכן מתבאר מדברי הטור ומרן ז"ל שם בב"י ובש"ע שם ביו"ד סי' קפ"ז דאפי' המכה במקור תלינן בה וכ"כ מור"ם ז"ל שם בד"מ סי' קפ"ח ס"ב יע"ש ועיין מ"ש הרב אורח מישור ז"ל שם יע"ש. ואפילו בדם בתולים עצמן כשבעל בעילה ראשונה ופורש ומונה אחר שחייתה המכה ז' נקיים כמבואר בגמ' במס' נידה ר"פ התינוקת ס"ב ופסקוהו כל הפוסקים והטור ומרן ז"ל בש"ע ביו"ד סי' קצ"ג לאו משום חששא שע"י הדם בתולים יוצא ג"כ דם מן המקור ולכך היא טמאה שכבר הרא"ש ז"ל שם ר"פ התנוקת סי' א'

כתב וז"ל ונ"ל דטעם לחומרא זו לא בשביל שנחוש שמא יצא דם מן המקור עם דם בתולים דלמה נחוש בתנוקת שלא הגיע זמנה לראות ואפילו באשה גדולה למאי ניחוש הא אמרינן לקמן סי' ג' דאפילו אשה שהוחזקה להיות רואה מחמת תשמיש אם יש לה מכה תולה במכתה ולא חיישינן שמא יצא המקור עם דם מכתה ואין לך מכה גדולה שבעלה ויצא ממנה דם בתולים אלא טעם חומרא זו משום דבעילת מצוה לכל מסורה ואין הכל בקיאין בחילוק שיש בין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ובין הגיע זמנה ובין בוגרת ובין ראתה ובין שלא ראתה ועוד משום דחתן יצרו תוקפו הלכך הסכימו רבותינו להשוות כולן וליתן להם דין חומרא שבחומרות דהיינו בוגרת שראתה וכו' אלא הכי פירושה אף על גב דהחמירו בנידה אחר בעילה זו נותנים לו לכל ביאה זו שיבעול ויגמור וכיון שהחמירו בביאה זו לעשותה כנידה הלכך אפי' בעל ולא מצא דם כיון דרוב נשים יש להם דם בתולים חיישינן שמא היה שם טיפת דם כחרדל ונאבד או שמא חיפהו שכבת זרע וכו' יע"ש וא"כ כיון שכל עצמו של דם בתולים הוא חומרא שהחמירו בביאה זו לעשות כנידה כשיהיה הענין שיצאו דם בתולים ע"י נפילה והכאת עץ א"כ לית לן להחמיר בזה ויהיה מותרת לבעלה ע"י טבילה ממה שיספרו ז' נקיים כי בלא"ה הרי היא בוגרת והיתה רואה וכל שהשלים ז' נקיים הרי היא טובלת ולית לן למיחש לסתור המנין מחמת דם בתולים כיון שלא היה ע"י בעילה בפי"ד הרא"ש ז"ל ודברי הרא"ש כתבם מרן ז"ל בב"י ביו"ד בסי' קצ"ג יע"ש.

אכן נראה דעדיין אין ראייה מדברי הרא"ש ז"ל דנ"ד שנפלה מן הסולם ונזדעזעו כל אבריה והוכה באותו מקום ונשרו בתוליה יש מקום לומר שגם המקור נפתח ומוציא דם כיון שהיא גדולה וכבר יש לה וסת והרי מצינו בש"ע סי' קפ"ז ס"ט שכתב וז"ל הפחידוה פתאום ונפל ממנה חררת דם וכו' יע"ש דש"מ כי מחמת פחד יכול להיות שתראה דם וכ"כ שם סי' קפ"ט סעיף טו"ב כל וסת שנקבע מחמת אונס כגון שקפצה וראתה וכו' וכן שם סי"ח וי"ט הרי מצינו כי מחמת קפיצה יכול לבא דם הנידה. והרי כאן ב' פחד שנפלה וקפיצה גדולה שנפלה מהסולם וא"כ אינו רחוק מהשכל שלא תהיה מעותדת לבא דם מן המקור. ואין להקשות ע"ז ממ"ש בנידה ל"א ע"א במתני' הגיע שעת וסתה ולא בדקה ה"ז טמאה רבי מאיר אומר אם היתה במחבא והגיע שעת וסתה ולא בדקה הרי זו טהורה מפני שהחרדה מסלקת הדמים וא"כ כיון שגם כאן בנ"ד נפלה מן הסולם והוכה אדרבא החרדה הזאת נימא שהיא גרמא לה לסלק דמיה וא"כ אין מקום לחוש לראיית דם נידה מן המקור וא"כ אדרבא נילף מכאן דבנ"ד היא מותרת וליכא למיחש לדם נידה. הא לק"מ שכבר עמדו ע"ז שם בגמ' בנידה ע"א ע"א על מתני' דתני' התם ב"ש

אומרים כל הנשים מתות נידות דפריך עלה הש"ס מ"ט דב"ש אי נימא משום דכתיב ותתחלחל המלכה מאד ואמר רב מלמד שפירשה נידה ה"נ אגב ביעתותא דמלאכא דמיתא חזייא והא אנן תנן דחרדה מסלקת הדמים ומשני הא ל"ק פחדא צמית בעיתותא מרפייא ופירש"י פחדא צמית דאגב יראה כי הכא מפני פחד כרכום והגיע וסתה ולא בדקה טהורה שהחרדה מסלקת הדמים ביעתותא הבהלות פתאום שאדם רואה או שומע נבהל מרפייא יע"ש ועיין בס' בית הלל ז"ל ביו"ד סי' קפ"ט סעיף י"ט יע"ש וכאן בנ"ד הוי ממש מחמת ביעתותא ובהלה ופחד פתאום שנפלה מהסולם בפתע פתאום ונבהלה הרבה והרי יכול להיות שיבא דם מן המקור מחמת הבהלה גדולה בכל איבריה. ומה גם כי הוכה באותו מקום ג"כ כי בודאי דנפתח המקור וא"כ כל שיש להו חששא שנפתח המקור וגם הבעיתותא שנכשלה ונפלה ונבהלה מאד אין ספק כי אין מקום להתיר ולומר שלא יצא דם מן המקור ואה"נ אם היה אופן שהיתה (הוכה) [המכה] באותו מקום שלא מחמת נפילה ובהלה וכן אם היתה לה מכה באותו מקום שלא מחמת נפילה ובהלה אז יש מקום להתיר בשופי אבל כל שבא ההכאה דרך נפילה והוכה מחמתה דאיכא בהלה גדולה בפתע פתאום אין מקום להתיר.

ואומר אני כי אפילו באשה גדולה טהורה ולא הגיע שעת וסתה ואירע לה שנפלה פתאום ונבהלה והוכה באותו מקום ויצא ממנה דם כי הגם כי הוכר המכה מחמת ההכאה עכ"ז כיון דיש לה נפילה ובהלה בפתע פתאום יש לחוש שנפתח המקור שלה ויצאה ממנה דם נידה כדאמרי' ותתחלחל המלכה מאד וכבר פעמים היה מעש' ברוב נשים טהורות ולא היה עדיין זמן וסתה ומחמת שנכשלו ונפלו ונבהלו מאד פירשו נידה הגם שלא הוכו באותו מקום כלל. ועיין להרב נודע ביאודה ז"ל ח"ב חיו"ד סי' קי"ד דקי"א ע"ג שכתב בנדון שלו וז"ל ואם נרצה לחדש בזה סברא בקל יש תקלה להקל באיסור כרת ודי כמ"ש חז"ל לטהר דם המכה ממש וכו' יע"ש א"כ כ"כ אני אומר כי ירא אנכי להתיר בכגון דא דנ"ד. ולהתיר מכח ס"ס אין מקום לנ"ד לעשות ס"ס דאם נאמר ספק דם בתולים ספק שבא גם דם מן המקור ואת"ל שבא גם דם מן המקור יהיה מחמת הכאה ולא מחמת דם הנידה וכבר כתבנו משם הרב מוהר"ם מלובלין ז"ל בתשו' דאם יש לתלות במכה אפילו מן המקור טהור וכמש"ל. אינו מתהפך כי אם אמרינן שהדם הזה בא ג"כ מן המקור שלא מחמת הכאה אין כאן מתהפך כלל דאם נאמר ספק מן המקור והוא דם בתולים ספק שלא בא מן המקור כלל ואת"ל בא מן המקור הוא דם בתולים אין כאן כ"א ספק אחר כשאנחנו מסופקים אם דם נידה הוא אינו מתהפך.

ועוד כי בלא"ה אפילו היה ס"ס ומתהפך בנ"ד אין מקום להתיר כי כיון דהאשה עצמה היתה בחזקת טמאה לא מהני להתירה בש"ס כמ"ש הרב נודע ביאודה ז"ל חיו"ד סי' מ"ז דמ"ב ע"א וסי' ז"ן דמ"ז ע"ב יע"ש. העולה לענין דינא כי כאן בנ"ד בנערה בתולה זאת אשר היתה סופרת ז' נקיים ואירע לה מקרה כזה שנכשלה ונפלה מהסולם והוכתה בעץ באותו מקום ונשרו בתוליה צריכה לחזור ולמנות אחר שתפסק הדם ז' נקיים מחדש כי יש לנו לחוש כי מחמת הנפילה והבהלה ומ"ג שהוכתה באותו מקום שנפתח מקורה ופירסה נידה ואפי' בשאר נשים טהורות שלא היה עדיין זמן וסתם ואירע שנפלו והוכו באותו מקום ונעשה מכה מחמת ההכאה ויצא הדם עכ"ז יש לחוש כי מחמת הבעיתותא של בהלה שנפלה פירסה ג"כ נידה וצריך למנות ז' נקיים אחר שתפסוק הדם. ואולם אחר שנטהר מדם המקור שספרה לה ז' נקיים ובריא לה שדם זה שאינו נפסק הוא מן המכה לבד ולא בא מן המקור יש להתיר כנ"ל להלכה ולמעשה. וה' יצילנו משגיאות. ויראנו מתורתו נפלאות.

מז

סימן מז

נשאלתי במי שראה בעד שלו אחר שקינח מהתשמיש כמו חצי שעה בין ירכותיו ואח"ך הניחו עוד כמו חצי שעה במיטה ואח"ך הניחו בקופסא וראה מראה דומה לירוק כשעוה וכזהב עגול כשיעור עדשה ויש לו חששא כי מחמת כי סביבות המקום ההוא ממולא מזוהמת זיעת הרבה משם הוא בא זה המראה ואינו דם מחמת התשמיש יורינו אם יש להקל בזה או לא.

תשובה נראה בודאי הגמור דיש להתיר בזה שהרי קי"ל בגמ' בנידה פ' כל היד ג' דהירוק טהור וכ"פ הרמב"ם בה' (אישות) [איסורי ביאה] פי"א וכ"כ התוס' והרשב"א והר"ן והרא"ש והמרדכי וכ"כ הטור ז"ל ביו"ד רס"י קפ"ח וז"ל דבר תורה ה' דמים טמאים באשה ותו לא והאידנא שנתמעט הבקיאות חזרו לטמאות כל מי שיש בו מראה אדום בין אם הוא כהה הרבה או עמוק וכן כל מראה שחור ואין טהור אלא בשני מראות שהן הלבן והירוק ירוק ככרתי בין צהוב כזהב אפילו אם יש בו סמיכות דם והוא עב הרבה וכו' ומרן שם בב"י הביא שכל הפוסקים הנ"ל פסקו להקל מראה ירוק כזהב וכשעוה וכן פסק בש"ע ומור"ם שם בד"מ ובהג"ה והרב הלבוש שם והרש"ך והט"ז והרב גור אריה ז"ל איברא שמצינו להרב תה"ד ז"ל סי' רמ"ו שמביא משם סמ"ק ז"ל שדעתו לגמגם להתיר בירוק ולבן וכו' כבר השיב ע"ד מרן בב"י וכתב לית דחש ליה כהא וכל מה

ששמעתי וראיתי דנהגו להתיר להדייא בלי שום גמגום כלל ועיקר וגם ראיתי להרב"ח ז"ל שם שהביא דברי התה"ד ז"ל הללו שהחמיר בלובן אם יש בו סמיכות והוא עב ומשמע דכ"ש בירוק כזהב וכ"כ בהגהות מוהרש"ל גם בירוק יע"ש צ"ע כי מוהר"ם מינץ כתב בשם הגדולים דאסרינן גם בירוק ומ"מ ירוק ככרתי אינו ראוי להחמיר וכו' יע"ש ועכ"ז סיים הב"ח ז"ל וז"ל אבל מדינא כל דם ירוק טהור בלי גמגום וכן דעת ב"י וכ"פ בש"ע וכ"כ הרב בהגהות שכן עיקר והכי נקיטינן עכ"ל ומאחר דשלמים וכן רבים סברו וקבילו להתיר מי יבא אחריהם ומ"ג כי נראה לע"ד דגם התה"ד לא החמיר כי אם בעד שלו ושהיא בדקה בו והרגישה בו משא"כ כשנמצא בעד שלה אחר התשמיש כי אינו כ"כ ברור

ועוד נלע"ד בנ"ד להקל כי יש לתלות כי זה המראה ירוק שעוה ובזהב הוא מסיבת זוהמת זיעא א"כ הרי יש כאן במה לתלות ועדיף טפי ממ"ש בש"ס ובפוסקים דיש לתלות בכינה ופשפש וכדומה ועוד נראה להקל מכח ס"ס ספק או הלכה כמאן דאסר בגוון ירוק ספק כמאן דמתיר ואת"ל כמאן דאסר מי יימר שהיא מהאשה ולא מן האיש והוא מתהפך ספק מן האיש ס' מן האשה ואת"ל מן האשה שמא הלכה כמ"ד שהוא טהור ועוד איכא ספק אחר כי אינו דם מעיקרא ולא בא מן המקור כ"א מראה וזיעה כשהיא מלוכלך ביותר מראהו הוא ירוק כשעוה וכזהב וגם יש עוד ספק אחר שמא אחר שהיה העד באיש אחר הקינוח בירכותיו בא לו זה המראה בעד מחמת איזה לכלוך וזוהמא שנימוח בבשרו והוא נוטה לגוון ירוק ועוד יש חששא כי אחר שהניחו במיטה חצי שעה משום נתווה זה המראה ובכן אין ספק לאסור ונכון לבו בטוח בה' ולא יאונה לצדיק כל און וכ"ש אם נמצא בעד שלו כתם קטן פחות פחות מכגריס ואינו משוך ואינו עגיל כי אם שהוא צרור קטן ביותר כצואת פרעוש בולט ע"ג העד שבדק עצמו אחר התשמיש והניחו תחת הכר ותחת הכסת ולמחר נמצא עליה זה הכתם שאינו משוך והוא עגול נראה ודאי דטהורה כמ"ש מרן בש"ע שם בסי' ק"ץ סעיף ל"ד בצדקה עצמה בעד הבדוק לה אהניחתו תחת הכר או תחת הכסת ולמח' נמצא עליו דם אם משוך טמאה שחזקתו מהקינוח ואם עגול ואין בו כגריס ועוד טהורה שאין זה אלא דם מאכולת שנהרגה תחת הכר יע"ש.

מח

סימן מח

יש לחקור במ"ש הפוסקים דזבה גדולה צריכה הפסק טהרה ובדיקה תוך ז' נקיים ע"י מוך וכמ"ש בטור וש"ע יו"ד סי' קצ"ו אי בדיקות הללו הויין מדאורייתא או מדרבנן. הנה

לכאורה מקום יש בראש לומר דמדאורייתא לא בעייא בדיקה במוך רק בלא הרגישה שדם יוצא מגופה סגי להפסיק בטהרה ולמנות ז' נקיים. ואמינא לה ממאי דאמר שמואל פ' הרואה כתם דף נ"ו. בבשרה עד שתרגיש בבשרה. וכן פסקו הטור וש"ע סי' ק"ץ דבר תורה אין האשה טמאה ולא אסורה לבעלה עד שתרגיש שיצא דם מבשרה. וכיון שכן אחר דאינה מרגשת בעצמה שיוצא דם יכולה למנות ז"נ בלי שום בדיקה וקרא דכתיב ואם טהרה מזובה היינו שאינה מרגשת וספרה לה ז' ימים בספירה בעלמא סגי מדאורייתא ורבנן הוא דאחמור להצריכה בדיקה במוך. ברם נראה דהא ליתא ותחילה נובין ונדון לענין הפסק טהרה ואח"כ לענין ז' נקיים תנן התם דס"ח נדה שבדקה עצמה וכו' בדקה עצמה ביום הז' שחרית ומצאה טמאה ובין השמשות לא הפרישה. ולאחר זמן בדקה ומצאה טהורה הרי זו בחזקת טמאה ע"כ ומתני' איירי בנדה שעדין לא הוחזקה זבה ואחר שבבדיקת יום הז' שחרית בדקה ומצאה טמאה הגם דאינה מרגשת שרואה דמדקתני ובין השמשות לא הפרישה. משמע דאינה מרגשת בראיית דם ולא חסר ממנה רק הבדיקה. ואפי"ה מוקמי' לה בחזקת טמאה הגם דאחר ימים בדקה ומצאה טהורה הא קמן דמאי דאינה מרגשת בראיה לא מהני ובעייא בדיקה. ומוכרחים אנו לחלק בין מתני' להיא דשמואל דמתני' דאיירי באשה שכבר ראתה והוחזק מעין פתוח לא אמרינן דפסק עד שתבדוק ותראה שפסק הדם בבירור לא כן היא דשמואל איירי באשה שהיא בחזקת טהרה כל עוד שלא הרגישה אינה טמאה. ומעתה הדברים ק"ו ומה היכא דלא בא עדין לחזקת זבה רק לחזקת נדה אמרי' דכל עוד דלא בדקה ומצאה טהורה עדין ימי טומאה נמשכים ובאים ומוקמי' לה בחזקת רואה אחר ימי נדה והו"ל זבה. כ"ש היכא דהוחזקה זבה דלא מוקמי' לה בחזקת טהרה אלא ע"י בדיקה ומדקתני הרי זו בחזקת טמאה נראה דמדאורייתא קאמר. ותו מדפליגי התם אי הוייא זבה ודאי או ספק זבה והש"ס הוה בעי לאוקומי פלוגתייהו אהך מתני' מוכח דהויא מדאורייתא ואף על גב דאסיק דבאחר ימים בדקה ומצאה טמאה הוא דפליגי אבל אם בדקה ומצאה טהורה לכ"ע הויא ספק זבה מ"מ משמע דהוי דאורייתא אף דלא הרגישה. והטעם כיון שהוחזק מעין פתוח וכן משמע מדברי רש"י התם דס"ט אמאי דקאמר רב זבה שהפרישה בטהרה בשלישי שלה סופרת למנין ז"נ ומסיק הש"ס דבר מיום הפרשה קאמר וכגון שלא בדקה עד יום הז' דסופן אעפ"י שאין תחילתן מהני כ' רש"י ז"ל ומיהו הפרשה בטהרה בעייא דמשהוחזק מעין פתוח ליכא לאחזוקי בטהרה עד שתבדוק ותמצא שפסק כדאמרי' במתני' דהפסקה בטהרה בעייא ע"כ. הרי דגם בזבה בעייא הפרשה בטהרה ע"י בדיקה לאוקומה בחזקת טהרה וטעמא טעים הואיל והוחזק מעין פתוח:

אלא דאכתי עומדת לנגדינו סוגייא דהתם בההיא דאפליגו רב ורבי חנינא היכא דבדקה בשבעה נקיים תחילתן או סופן דלרב עלה לה ולר"ח תחילתן וסופן בעינן. ומייתי הש"ס ברייתא דטועה לענין טבילה בזמנה לסיועי לרב ומסיק דה"ק אם אמרה ראיתי ואיני יודעת כמה אם בימי נידה ראיתי אם בימי זיבה ראיתי מטבילין אותה ט"ו טבילות שב לנידה ותמני לזובה ע"כ ודייק הש"ס דאי ס"ד ספורין לפנינו בעינן כל הני טבילות ל"ל תספור ז' והדר תטבול. אלא לאו רבנן היא דאמרי לא בעינן ספורין לפנינו. ולפום ריהטא משמע שלא הפרישה בטהרה וא"כ לרב נמי קשיא דהא אסיקנא דלרב כל כמה דלא הפרישה (בהרה) [בטהרה] בחזקת טומאה קיימא וכיון דלא הפרישה אמאי מחייבא שום טבילה וליכא למימר דלחומרא הוא דבעיא טבילה שמא כבר עברו ז' ימים בלא ראיה והגם דלא הפרישה מחייבינן לה טבילה שמא לקושטא דמילתא כבר עברו ז' ימים שלא ראתה בהם דא"כ היכי בעי הש"ס לאוכוחי מהכא דלא בעינן ספורין לפנינו דילמא לעולם לטהרה לבעלה בעינן ספורין לפנינו והכא לענין טבילה בזמנה מצוה משום חומרא הוא דמטבילינן לה שמא כבר עברו ז' ימים שלא ראתה בהם. ומדחזינן דדייק הש"ס מוכח דדין אחד להם דגם לענין טבילה בזמנה בעינן דבדקה כדבעי' או דאיכא לספוקי דבדקה אבל היכא דידעי' דלא בדקה לא בעייא טבילה הגם דעברו ז' ימים שלא ראתה בהם והדרא קושיא לדוכתא הא לא הפרישה בבדיקה.

ואם נדחוק לומר דמשמע ליה להש"ס דהאי ברייתא איירי באומרת שהפרישה ולא ידעה אימת או דמספקא לא בהא ומשו"ה חייבת בטבילה שמא הפרישה בבדיקה. אכתי קשה ממ"ש הש"ס התם כ"ט דתניא אשה שיצאת מליאה ובאה ריקנית והביאה לפנינו ג' שבועים טהורים ועשר שבועות וכו' מטבילין אותה צ"ו טבילות וקאמר עלה הש"ס שבוע קמא מטבילין אותה בלילותא דילמא יולדת זכר היא. שבוע ב' בלילותא אימר יולדת נקבה היא. ביממא אימר יולדת זכר בזוב היא וכו' אמ"ר ירמיה מדפתי כגון שבאת לפנינו בין השמשות ופריך שבועתא קמייתא לטבליה ביומי דילמא כל יומא ויומא שלימו לה סיפורין דילה. הא מני רע"ק היא ע"כ מפשטא דתלמודא משמע דלא הפרישה בבדיקה דהא יצאה מליאה ובאה ריקנית קתני משמע דלא עבדא שום בדיקה דהא לא ידעה אימת יצאה הריונה ואפשר דבין השמשות שבאת לפנינו יצא הריונה ומאין לנו להסתפק שהפריש' בבדיקה. וכן מש' לכאור' מדברי רש"י ז"ל ד"ה והביא' לפנינו ג' שבועים וכו' ולא דק כולי האי דיום זה ספק טמא שמא ראתה בו ביום קודם שבאה לפנינו וכו' ומשבאה לפנינו לא ראתה ע"כ. משמע דאין לה שום טהרה אלא משבאת לפנינו. ואי נימא דאיכא למימר דלאו דוקא משבאת לפנינו אלא באותו יום

ואיירי שהפריש' בטהר' קודם בואה. אכתי קש' מנ"ל לש"ס לאוקומי ברייתא בהכי וכרע"ק דוקא דבעי ספורין בפנינו. לוקמא בלא הפריש' בבדיקה ואתייא ככ"ע ומדלא אוקמא הכי משמע דלרבנן הפרשה בטהר' לא מעכבא. ואפשר דהש"ס דייק לה מדקתני בברייתא ג' שבועים טהורים משמע דהפריש' קודם דאל"ה לא מיקרו טהורים. ומאי דכ' רש"י ז"ל ומשבאת לפנינו לא ראתה היינו ע"י הפסקה בטהרה שקדמה לביאתה לפנינו. הוברר דמשבאה לפנינו לא ראתה והיינו מדקתני ג' שבועים טהורים:

והנה התוס' שם ס"ט ד"ה שבעה וכו' כתבו וז"ל מכאן אין יכול לדקדק דלא בעינן ספורין לפנינו מדטובלת אעפ"י שלא הפסיקה בטהר' ולא בדקה נמי בתחילת ספורין דאע"ג דלא בעינן ספורין ובדוקין בזבה קטנה. בזבה גדולה בעינן. ועוד סוף סוף סגי לה במה שבדקה ביום הספיר' וכו' ע"כ משמע מדבריהם דהאי ברייתא איירי דלא הפסיקה בטהרה ואפי"ה בעייא טבילה. וקש' טובא דהא הם עצמם כתבו בדיבור הקודם דלרב נמי כל זבה צריכה הפסק טהרה וא"כ ברייתא דלא בעי' לא אתייא כותיה והיכי מייתי לה רב גופיה לסייעתא גם ליכא לפלוגי בין לטהרה לבעלה ובין לענין טבילה בזמנה דא"כ ליכא סיעתא מהאי ברייתא דמילתיה דרב הוי לענין טהרה לבעלה וכמו שהוכחנו לעיל. ויותר יש לתמוה בדברי מוהרש"א ז"ל דנחית לקושיא דידן מדרב אדרב ומכח זה בחלקות ישית בין טהרה לבעלה לטהרת טביל' בזמנה וסייעיה למילתיה מדברי התוס' הנז"ל. ותיקשי ליה דא"כ מה הוכח הוכיח רב מהאי ברייתא דלא בעי' ספורים בפנינו נימא דלעולם שפו"ב בעינן והכא מספיקא שמא לא ראתה הוא דמצריכינן טבילה ומאי תיובתא איכא מהכא לר"ח דבעי ספורים לפנינו דאצטריך רב אחא בריה דרב יוסף לתרוצה אליבא דר"ח באומרת איני יודעת אם ספרתי נימא לר"ח נמי דדוקא לבעלה הוא דבעינן ספורין לפנינו אבל לענין טבילה בזמנה מספיקא שמא לא ראתה מטבילינן לה. כי היכי דאמרינן לרב דהגם דלבעלה בעייא הפסק טהרה לענין טבילה בזמנה לא בעינן:

ואפשר דס"ל דלרב דאית ליה דבדיקת סופן מהני לתחילתן ומוקמינן לה בחזקת טהרה הגם דלא בדקה בתחי' ומהני האי חזקה כאילו בדקה בתחי' מהני נמי בדיקת סופן לענין טבילה בזמנה גם להיכא דלא הפרישה בטהרה כיון דלא הרגישה אבל לר"ח דבעי דוקא תחי' וסופן ובדיקת סופן לחוד לא מהני לאוקומא בחזקת טהורה א"כ גם לענין טבילה בזמנה לא מהניא בדיקת סופן דחזקה לא מהניא ולא מידי דכל דלא בדקה בתחי' בחזקת רואה מוקמי לה ואמטו"ל מותבינן מהאי ברייתא לר"ח ואצטריך ר"א בריה דר"י לאוקמא באומרת איני יודעת אם ספרתי.

ברם לפי שיט' זו דברי התוס' ז"ל צ"ע דאיכא למידק חדא דכיון דפלוגתא דרב ור"ח לא הויא לענין הפרשה בטהרה רק לענין בדיקת ז"נ. א"כ מי בקש זאת מידם להביא ראיה לבדיקת ז"נ מדלא הפסיקה. והיה די להם לומר מדלא בדקה בתחי' הנקיים ותו קשה במאי דתירצו דסוף סוף סגי לה במאי שבדקה ביום הספירה וכו' דהאי תירוצא סליק שפיר למאי דבעו לאתויי מדלא בדקה בתחי' הנקיים ותירצו כיון שהוא יום אחד סוף היום עולה לכולו אבל למאי דבעו למילף מדלא הפסיקה בטהרה לא סליק האי תירוצא והתוס' נקטו בתחי' דבריהם תרתי ודחו חדא וקמייתא אכתי כדקיימא קיימא.

לכן אפשר לומר דהתוס' ס"ל לגבי זבה קטנה כפשטא דברייתא דמיירי שלא הפרישה בבדיקה דכיון דאינה צריכה שימור רק יום אחד מהני בדיקת יום השימור בלא הפרשה קודם וכונתם להוכיח לבדיקת הז"נ דזבה גדולה מבדיקת יום א' דזבה קטנה דכי היכי דלזבה קטנה דבעייא יום אחד מהני בדיקת סוף היום לתחילתו ה"ה לגבי זבה גדולה תיהני בדיקת סוף הז' לתחילתן ומאי דנקטו בדבריהם הפרישה בטהרה הוא לאחזוקי תחי' היום בטהרה. דאי הוה איירי בהפרישה בטהרה א"כ תחילת היום הוי כחזקת טהרה כיון שאינה צריכה שימור רק יום אחד וכבר בדקה קודם כניסת היום הוי כאילו בדקה בתחי' יום השימור וליכא סייעתא לרב. אבל השתא דאמרי' דלא הפרישה בטהרה א"כ תחי' היום אין לו חזקת טהרה ומאי דמהני לה הוא בדיקת סוף היום לאוקומי כוליה יומא בחזקת טהרה הכי נמי נימא לזבה גדולה דבדי' סוף הז"נ עולה לתחי' לאוקימונהו כלהו בחזקת טהרה וכרב דאמר סופן אעפ"י שאין תחי' ודחו דאין ראיה מזבה קטנה לזבה גדולה דבזבה קטנה כיון שהוא יום אחד סופו עלה לתחי' לא כן זבה גדולה שהם ימים מחולקים ואף על גב דסיפא דברייתא איירי בהפסיקה בטהרה היינו משום דמספקי' לה בזבה גדולה דחיק ומוקי נפשיה בהפסיקה בטהרה לא כן רישא דברייתא דאיירי בזבה קטנה תפסינן כפשטא דברייתא דלא הפסיקה וצ"ע.

שוב מצאנו להרמב"ן בחי' לנידה ע"ד ס"ט שכ' וז"ל הא דאקשי' טועה וכו' אף על גב דרב מ"מ בדיקה בהפסקה בעי שאני התם דכיון דילדה ודאי פסקה אלא דיום א' לא ידענא מאי סייעתיה וכו' התם לא הפסיקה בטהרה שהרי אנו חוששים שמא עכשיו כשבאת לפנינו ראתה וכו' ואיכא למימ' דהוה משמע ליה מעיקרא דהכי קתני יום א' טמא ראיתי והפסקתי ואיני יודעת כמה ראיתי והפסקתי דבלא הפסקה לא מהני. גם הר"ן ז"ל בחי' שם כ' וז"ל וא"ת והא מ"מ לכ"ע בעייא הפסק טהר' וליכא י"ל דכיון דקתני יום אחד טמא ראיתי משמע שהפסיקה בטהרה שאל"כ היאך היא יודעת שיום א' בלבד ראתה ע"כ. הרי מבואר מדברי שני המאורות הגדולים דגם לענין טבילה בזמנה לא סגי

בלא הפסק טהרה וא"כ פשיטא דהויא מדאורייתא וגם למה שכ' התוס' וכפי מה שפי' בדבריהם מוהרש"א ז"ל דלא בעי הפרש' לענין טבילה בזמנ'. מ"מ לטהרות ולבעלה מודו דבעינן בדיקה לאחזוקי בטהרה וכמו שהוכחנו לעיל דבעייא בדיקה מדאורייתא:

ומעתה זכינו לדין גם לספק הב' לענין בדיקת דתוך ז"נ דבעינן ע"י מוך אי הויא מדאורייתא דמהך סוגייא גופא דמייתינן לעיל מוכח להדייא דהוייא מדאורייתא מדאותיב רב לרבי חנינא מברייתא דטועה. דלדידיה דבעייא בדיקה תחילתן וסופן לעיכובא אמאי בעייא טבילה תספור והדר תטבול ואם איתא דבדיקות דתוך ז' לא הוו מדאורייתא לימא ליה שאני לענין טביל' בזמנה דמוקמינן לה אדאורייתא. ומדלא משני הכי מוכח דבדיקות תוך ז' הוו מדאורייתא ואמטו"ל פריך דבשלמא לרב דמהני סופן אעפ"י שאין תחי' בודקות קודם טבילה והיינו סופן אלא לר"ח דבעי תחי' וסופן מדאורייתא כל היכא דלא בדקה בתחי' לא הוו ספורים וא"כ תספור והדר תטבול:

עוד יש להביא ראיה מדתנן התם הזב והזבה שבדקו עצמן ביום א' ומצאו טהור וביום הז' ומצאו טהור ושאר ימים שבנתיים לא בדקו רבי אליעזר אומר ה"ה בחזקת טהרה ר' יאושע אומר אין להם אלא יום אחד ויום הז' בלבד ר' עקיבא אומר אין לה אלא יום הז' בלבד ע"כ. ויש להבין במאי פליגי והנה סברת רע"ק ור"א יש לפרש דרע"ק דס"ל דבעינן ספורים ובדוקים ספורים היינו רצופים כל ז' ובדוקים בכל יום ויום ואם יום אחד מהם לא בדקה לא מיקרו ספורים. ור"א ס"ל כיון שבדקה וסופן מוחזקים הם בבדוקים ושפיר מיקרו ספורים אבל דברי רבי יהושע לא אתבריר לן טעמיה. ותני עלה בגמ' אמ"ל ר"א לר"י לדבריך אתה מונה לסירוגין והתורה אמרה ואחר תטהר אחר אחד לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם אמ"ל ר"י ואתה אי אתה מודה בזב שראה קרי ובנזיר שהילך סככות ופרעות שמונה בסירוגין והתורה אמרה והימים הראשונים יפלו ור"א בשלמא התם לטמאה בה אמר רחמנא שאינה סותרת אלא יומה ואי משום אחלופי זב בבעל קרי לא מחלף נזיר שהילך ע"ג סככות ופרעות נמי מדאורייתא אהל מעלייא בעינן ורבנן הוא דגזור ורבנן בדאורייתא לא מחלף אבל הכא אי חיישינן דילמא חזאי בספק אתי לאחלופי בודאי ע"כ ואיכא למידק דמדאותיב ר"א לר"י מקרא מוכח דמאי דקאמר ר"י דימים שלא בדקה לא עלו (לא) [לה] הוי מדאורייתא וא"כ מאי קמהדר ר"י מנזיר שהילך סככות וכו' דהוי מדרבנן ותו דממאי דקאמר לקמן אבל הכא אי חיישינן דילמא חזאי בספק אתי לאחלופי בודאי משמע דמאי דמותיב ר"א לר"י היינו דהו"ל למיגזר מדרבנן ולא הוי מדאורייתא. ותו קש' מאי דקאמר דילמא חזאי בספק אתי לאחלופי בלאו האי טעמא דאתי לאחלופי כיון דחיישינן דילמא חזאי דהוי מדאורייתא לסתור ולא בעינן למיגזר

מדרבנן דילמא אתי לאחלופי. ותו צריך להבין את"ל דהוי מדרבנן כדמשמע מדקאמר אתי לאחלופי בודאי קשה דמאי שנא האי מנזיר שהילך סככות וכו' דהתם הוי ספק אהל ולא גזרינן אטו אהל ודאי והכא גזרינן ספק אטו ודאי והא אמרת דאורייתא בדרבנן לא מחלף ומאי שנא.

ונראה לפרש דר"א קמותיב לר"י בממ"נ דאי ר"י יש לו להשיב על מאי דמקשי ליה מקרא מ"מ מדרבנן מיהא ליגזר ותחי' אותיב ליה מקרא דאחר תטהר דהוי מדאורייתא ושאני ליה דמאי דקפיד קרא ארצופים היינו דלא לפסוק טומאה ודאית וראיה מבעל קרי דהגם דהוי טומאה דאורייתא לסתור יומה עכ"ז שאר ימים עלו לה אף אתה אל תתמה על ימים שלא בדקה דהגם דאותם הימים אינם עולים עכ"ז אינם מפסיקים דלא לכל מיני טומאה אמר קרא אחר אחד לכולן גם נזיר שהילך סככות ופרעות הוי ספק אהל מדאורייתא ואפי"ה אינה סותרת אלא יומה וה"ה דוכוותא. ובתשו' ר"י אזדא לה קושיית ר"א דבעי לאותובי דמדרבנן מיהא לגזר דהא בבעל קרי ובנזיר שהילך דמייתי ר"י לא גזור בהו רבנן וה"נ דוכוותא ור"א ס"ל דנהי דלמאי דמקשי מקרא דאחר תטהר איכא לשנויי כדשני ליה ר"י דדוקא לטומאה ודאית הוא דקפיד קרא וכדאשכחן בנזיר שהילך סככות וכו' עכ"ז מדרבנן מיהא איכא למיגזר הכא הגם דבנזיר שהילך ובבעל קרי לא גזרינן יש לחלק דזיבה וקרי הם שמות מחולפים וא"כ זב בבעל קרי לא מחלף גם בנזיר שהילך סככות וכו' דהוי ספק אהל ומדאורייתא לא סתר וכמו שדרשו בפסחים פ"א וכי ימות מת עליו במחוורת עליו דהיינו אהל ודאי ולא אהל ספק ומדרבנן נמי לא גזור הגם דשם אחד הם דתרוייהו אהל מיקרו אבל הם משונים בצורתם דאהל קבוע דסתר הוי מין אחד וסככות ופרעות מין אחד ולא אתו לאחלופי דמשונים הם במעשיהם ובצורתם. לא כן הכא דמאי דחיישת דילמא חזאי היינו דם וראיה ודאית דסתרה מדאורייתא הוי דם וכיון דתרוייהו שם אחד וצורה אחת להם אי חיישינן דילמא חזאי בספק אתי לאחלופי בודאי.

א"נ והוא הנכון דזיבה וקרי ואהל ודאי וסככות שניהם הם דברים ממשיים וחד הוי מדאורייתא וחד הוי מדרבנן. אמרינן דאורייתא בדרבנן לא מחלף אבל הכא דליכא אלא חששא דילמא חזאי בספק הגם דהוו דרבנן לצד שתאמר חזאי הויא טמאה מדאורייתא וליכא ראיה דהויא מדרבנן ומדחזו אנשי דלא עלו לה אמרינן ודאי ראתה ואפי"ה לא סתרה ואתו לטהר היכא דודאי ראתה. ברם הא דאמרינן דר"א קבלה מיניה דר"י למאי דאותיב ליה מקרא ואכתי קשה ליה דליגזר מדרבנן הוה סליק האי פירושא שפיר אי הוה גרסינן בסיפא אמ"ל ר"א בשלמא התם וכו' ומדגרסינן מד"א וכו' משמע דהש"ס מפרש חיליה דר"א דקא מותיב לר"י מעיקרא וכיון שכן האי ור"א הוי פירושא דמאי

דקאמ' בברייתא אמ"ל ר"א לדבריך וכו' והש"ס הוא דמפרש טעמא דר"א דלא ניח"ל במאי דקאמר ר"י. ולכן אפ' לפרש דמאי דקאמר ר"י דימים שבנתיים לא עלו לה היינו מדרבנן ומאי דקאמר ר"א לדבריך אתה מונה לסירוגין היינו לפי דברך דלא גזרת מדרבנן אתה בא למנות בסירוגין גם ברואה ודאי והתורה אמרה אחר תטהר ור"י שאני ליה דהא אשכחן דוכוותא בזב שראה קרי ונזיר שהילך וכו' ולא גזור בהו רבנן ור"א דקמותיב ליה ולא ניח"ל בשינוייא דר"י משום דאיכא לפלוגי כדכתיבנא לעיל. והכי חזינן למוהר"ם מלובלין ז"ל בחי' שפי' דר"י לא קאמר דלא עלו רק מדרבנן. וגם לפי שיטה זו דמאי דקאמר ר"י דלא עלו לה ימים שבנתיים לא הוי רק מדרבנן דוקא לימים שבנתיים אבל בדיקת יום אחד ויום ז' לר"י ולר"א ובדיקת כל הז' לרע"ק הוו מדאורייתא וכמ"ש לעיל.

יש להוכיח מדברי ס' התרומה הלכות נידה סי' פ"ז דבדיקת תוך ז"נ הוייא דאורייתא דאפלוגתא דרב ור"ח דאיתינן לעיל הוה בעי למפסק הלכתא כרב מדחזינן דאותיב הש"ס למילתיה דרב מברייתא דטועה ומשני לאו מי אוקימנא כרע"ק. ומדשביק הש"ס לאוקומא כר"א דהלכתא כותיה ואליבא דר"ח ומוקי לה כרע"ק כדברי רב. משמע דהלכתא כותיה דרב. וכתב הרב ז"ל דיש לדחות דאף לר"ח לא אתיא כר"א דלר"א כיון דשרינן ביום א' ויום ז' אף מדרבנן יתיר מן התורה בבדיקת יום ז' בלבד. איברא דדברי הרב ז"ל נפלאו ממני דהיכי מצינן למימר דלענין טבילה בזמנה מודה ר"ח דדי בסופן אעפ"י שאין תחי' דא"כ היכי דייק רב מברייתא דראיתי וכו' אם בימי נידה ראיתי אי בימי זיבה ראיתי מטבילין אותה ט"ו טבילות ואי ס"ד ספורין לפנינו בעינן תספור והדר תטבול ומאי דוקייא לימא ליה ר"ח מודינא לך דמן התורה די בסופן אעפ"י שאין תחי' ואנא דאמרי מדרבנן ואמאי דחיק ומוקי באומרת ספרתי ואיני יודעת כמה ספרתי וכו' לתרוצה אליבא דר"ח אלא ודאי דלר"ח גם מן התורה בעינן תחילתן וסופן וכדדייקינן לעיל.

איך שיהיה עכ"פ הרב ז"ל הוא משלנו דבדיקת תוך ז' הויא מדאורייתא אלא דבעי למי' דרך דחיה דאפשר דגם לר"ח די באחת סופן אעפ"י שאין תחי' וכבר הוכחנו מדברי הש"ס דלא מצינן למי' הכי והכי מוכח מדברי הרשב"א ז"ל בתהה"א שכ' לא בדקה עצמה כלל באחת מימי הספירה וכו' אינה טהורה שאין בהם ספורים כלל ע"כ מש' דספירה דקרא היינו בדיקה גם הרא"ש ז"ל כתב וז"ל אבל אם לא בדקה עד יום השמיני לא מיקרו ספורים משמע נמי דספו' דקרא היינו ע"י בדיקה והכי משמע להדייא מפשט דברי מרן ז"ל בב"י גבי פלוגתא דרב ור"ח שכ' וכיון דכל הני רבוותא מספקא להו אין להקל בדבר שהוא ספק איסור כרת עכ"ל משמע דבדיקת הז"נ דאפליגו בה רב ור"ח הוי

איסור כרת אי לא בדקה כדבעי. גם משמע מדבריו דבדיקת דתחי' וסופן לר"ח תרוייהו מדאורייתא וזה שלא כדברי הרב בעל ס' התרומה. ואין לדחות ולומר דמאי דקאמר מרן אסור כרת הוא עיקר האיסור דהיינו איסור זבה וכמו שמצינו בש"ס דסוכה י"ז דשבת דחמיר דחיובו בסקילה גם עירובי חצירות דהוו מדרבנן חמיר מסוכה דהויא מדאורייתא דלענין פסק הלכה כיון שאין בו איסור תורה לא הו"ל לאחמורי ותו דכל כי האי הו"ל לפרושי ולא למסתם לה ולמימר בדבר שהוא ספק איסור כרת.

והנה האי מתני' גופה הובאה בת"כ דאיתא התם וספר לו לעצמו מכאן אמרו הזב והזבה שבדקו עצמן יום אחד וכו' ר"א אומר הרי היא בחזקת טהרה. ר"א אין להם אלא יום א' ויום ז' בלבד. רע"א אין להם אלא יום ז' בלבד. וכתב הרב קרבן אהרן ז"ל וז"ל לעצמו דלא בעי לבדוק בכל יום ויום מימי הספירה דלא חייש קרא אלא אספירה בעצמה לבד דכתיב וספר לו לעצמו ולא לראיה. מכאן אמרו בפרק בתרא וכו' בחזקת טהרה הואיל ותחילתן וסופן בטהרה. ולא זכינו להבין דב"ק דאי מפרש דקרא לא קפיד רק אספירה דוקא ולא בעינן בדיקה מאי האי דקמפרש בדברי ר"א דהוו בחזקת טהרה הואיל ותחילתן וסופן בטהרה דהיינו ע"י בדיקה א' וז' והא אמרת דלא בעינן בדיקה כלל ואם נאמר דמאי דקאמר דלא בעי היינו בכל יום ויום אבל א' וז' בעי מאי האי דקאמר דלא חייש קרא אלא אספירה ותו ק"ל דלפי פירושו מאי דמייתי הברייתא מכאן אמרו היינו לדברי ר"א אבל לדברי ר"י ורע"ק לא דרש קרא לו לעצמו דהכי מסיק הרב גופיה למילתיה אבל הלכה כדברי ר"א דלא בעינן ספורים ובדוקים והיינו וספר לו לעצמו וא"כ אמאי מייתי דברי ר"י ורע"ק ואי בעי לאתויי מאן דפליג אהאי דרשא (דלא) [דלו] לעצמו הול"ל אבל ר"י אומר וכו' לאשמועינן דהאי דרשא לא אתיא אליבא דר"י ורע"ק ולא אשמועינן ברייתא דת"כ מאי דרוש ר"י ורע"ק בהאי לו.

ולולא פירושו נלע"ד לפרש דמאי דדריש מלו לעצמו היינו דהוי נאמן הוא לעצמו ולא בעי עדים ומייתי מתני' דתנן שבדקו עצמן וכו' ואתייא כך"ע. ומנא אמינא לה ממ"ש הש"ס בכתובות ע"ב אי דלא ידע נסמוך עילוה דאמר"ח בר כהנא אמר שמואל מנין לנידה שסופרת לעצמה שנא' וספרה לה שבעת ימים לה לעצמה הרי דהש"ס קדריש לה לענין נאמנות. א"נ אפשר לפרש לאידך גיסא דצריכה לבדוק עצמה ולא סגי בלא הרגישה דהכי משמע לו לעצמו שצריך לבדוק עצמו ומייתי מתני' דאליבא דכולהו תנאי בעי לבדוק עצמו ואי לא בדקו לא עלתה להם ספירה. ומסייע להאי פירושא דברי הראב"ד ז"ל בס' בעה"נ שער הפרישה דשו"ט בענין הבדיקה אי בעייא חורין וסקין בטהרות או לא ובתו"ד כתב וז"ל אבל בדיקת החלוק לא כלום היא שהרי בדקו את עצמן שנינו.

ובגמ' אמרינן בדקה עצמה לא בדקה חלוקה וכו' עכ"ל הרי דלשון לעצמו מתפרש שפיר על בדיקת גופו וכמ"ש וק"ל.

הנה זאת חקרנוה ביני ובין מר מחותני כמוהרי"ל זלה"ה ומדברי שנינו העלתי כדכתיבנא בס"ד דבדיקת הפסק טהרה ותוך ז' ע"י מוך בפנים הוו מדאורייתא וכן ראיתי להרב חוות דעת ז"ל דפסק כן והביא קצת מהראיות שהבאתי ושוב ראיתי ג"כ להרב סדרי טהרה שהאריך בזה יע"ש. והנה אחר שזכיתי לאור באור החיים מלך שלם מעיין חכמה ומקוה בינה בלבי היתה שומה להרצות דברינו אלה לפניו והגם דכבר הוו בה קמאי מ"מ אין מדרש בלא חידוש ועל החדשות יניף ידו ואם ייטבו דברי לפניו אגילה ואשמחה שכיוונו לדעתו לדעתו עליון ושוב משכתי ידי כי מכיר אני מיעוט ערכי עלי ולא הלכתי בגדולות ממני והנה בעת"ה לבי כאש בוער ולא אוכל עוד להתאפק (מלחרצות) [מלהרצות] דברי אלה לפני רו"מ עטרת תפארת ראשנו אולי תעלה ארוכה למחלתינו יען נודע לי מפי מגידי אמת כי הרבה נשים בעיר זו פרקו מעליהן עול הבדיקה וזה דרכם כסל למו ג' ימים הראשונים קושרין בגד מבחוץ ובודקים בו אם אין בו כתם ואחר עבור ג' ימים מחזיקין עצמן בטהרה ומסירין אותו הבגד ומשלימין ד' ימים אחרים בלי שום בדיקה וכשמעי עמדתי מרעיד ואשתומם על הדבר איך נהיה הדבר הזה בעיר המלאה לה חכמה ותבונה וגם אם לא היה חיוב בדיקות הללו רק מדרבנן הרי דינא יתיב וספרין פתיחו וכל הפוס' ראשונים ואחרונים פסקו להדייא חיוב בדיקות הללו ומי יקל ראש נגדם ועוד יגדל הכאב לפום מאי דאסיקנא לעיל דבדיקות הללו מדאורייתא נינהו ובליתא דאיסור כרת כמ"ש מרן ז"ל היאך יעלה על הדעת לחסר דבר ממה שבא מפורש בפוסקים. ועמדתי מתבונן מאין יצא להן זה לחלק בין ג' ימים הראשונים לאח"כ ולא מצאתי כעת דבר ברור זולת אם נאמר ששמעו ס' ר' פרץ ז"ל שהחמיר דאם מצאה כתם בג' ימים א' של הספירה לא תלינן בשום דבר אבל בד' ימים אחרונים תלינן אם עברה בשוק של טבחים וכו' ואם נאמר שדברי ר' פרץ הן מעיקר הדין ולא משום חומרא לא זכינו לידע מנ"ל הא לחלק בין ימים הראשונים להאחרונים והגם דבכל התורה קי"ל בתלתא הויא חזקה אליבא דרשב"ג. לענין זבה הגם דלהביא לידי טומאה הוי בג' ימים מ"מ להוציא מידי טומאה חזינן דקפיד קרא אשבעה ימים דוקא אם לא שנאמר דר' פרץ משום חומרא הוא דפסק כן וכן כתבו מן האחרונים והני נשי טועות בשתים חדא דרבינו פרץ בא להוסיף על מ"ש הפוס' דבעיא בדיקה בפנים כל השבעה ואם עברה בשוק של טבחים וכיוצא דקי"ל דתלינן בהם ע"ז החמיר רבי' פרץ דבג' ימים הראשונים לא תלי' לקולא אבל לא בא לומר דאחר ג' ימים לא בעיא בדיקה ח"ו. זאת שנית דהאי דעבדי

שכורך עליה סמרטוט מבחוץ בדיקת חלוק מקרי ולא בדי' מוך באופן דהאי מנהגא הוי בהפך מכל הפוס' וישתקע הדבר ולא יאמר.

עוד זאת אדרש אל בת עמי כי הגידו לי שפקחות שבהן כשמוצאות כתם בבגדיהם מעברת עליו מי לימון ויש להן סימנים מומחים לטהר את השרץ כפי המראה הנשאר בכתם אחר העברת מי לימון ולפי חוסר דעתן אכשור דרי ונתחכמו יותר מן התנאים והאמוראים והפוסקים שלא מצאו סימן להכיר אם הוא צבע אודם אלא ע"י העברת ז' סממנים כמבואר בש"ס ופוסקים ואף גם זאת מסיק מרן ז"ל בב"י ובש"ע דהאידנא לא בקיאינן בשמות הז' סממנים הלכך נפל ענין ז"ס בבירא ולא מצאו אופן אחר לבדוק אם הוא צבע אודם והני נשי בקיאי טפי מנייהו לטמא ולטהר לרחק ולקרב.

וכבר מצינו להאחרונים ז"ל שכ' דאין לסמוך על הסימנים שנוהגות הנשים בהעברת הכתם ולא נמצא מי שכ' שיש סמך על סימני הנשים רק הרב שלטי הגבורים ז"ל והבאים אחריו חלקו עליו ופסקו דלא סמכינן עלייהו ולהם שומעים דבההוא עובדא דאתא לקמיה דהרב שה"ג כבר היה שם במה לתלות ולטהר ולתוספת טהרה הוסיף סניף זה ולא אתוקם ולהיות הדבר תמוה בעיני כ"כ איך נתפשט היתר זה ביניהן חפשתי בספרים ומצאתי להרב זכו"ל ח"ג שכ' ששמע שנשים זקנות מעבירות מי לימון וכו' וקרא עליה ערער ואני אומר שראוי לחטט אחר המנהג ולגדעו כאשרה וקמי שמיא גליא כי לא מלבי להשתדל בענינים אלו אכן רוח היא באנוש ולעצור במילין לא אוכל ואמרתי אני אל לבי הא ספר תורה גבן עטרת ראש חיים ומלך חי עד העולם אציע דברי לפניו דרך משא ומתן של הלכה אם כה יאמר הלא דברך טובים ונכוחים הנה נא בטחתי חכם בחכמתו. חפץ ה' בידו יצלח לתקן את אשר הנשים עוותו. ונגילה ונשמחה בישועתו. ואם כה יאמר אין כאן רק פטומי מילי דברי מהבל ימעטו נאם העבד קשור באהבתו. ומייחל תשובתו.

ח"פ איזמיר ביר"את ה' חפץ ובתורתו

ע"ה

אברהם לארידו

ס"ט

תשובה מחיים על דברתי מלכי צדק תורה וגדולה מעלת הרב המובהק חסידא קדישא ופרישה גדול הנאמר באברהם נר"ו יאיר וזרח. צדיק כתמר יפרח. אכי"ר דרואה אנכי כי כל דבריו אמת וצדק חכם וירא לאפרושי מאיסורה. ושרטט וכתב את חוקי האלקים ע"פ התורה. בהני תלת מילי חדא בבדיקת המוך אחורי תנינא בענין העברת מי לימון ועד הג' בענין הבדיקה בז' הימים וכמעט שעברתי בדברי קדשו דעתי מסכמת עמו לכל הדברות

ולכל האמירות וחפץ חיים להשתעשע באמרות טהורות אך כמו צער בנפשי דאין לי פנאי לישא וליתן כ"א בזאת אגיד לאדוני דראיתי להרב בנימן זאב סי' קמ"ז מאי דקפיד מר על הבדיקה במוך יע"ש. והא דהעברה בלימון לא תהא כזאת בישראל ובאזמיר יע"א לא יש בנשים דתעשה כזאת ובנות ישר' מחמירות על עצמן ביתר שאת משום דכסיפא להו לשאול לחכם והולכות בכל דבר לחומרא ועינינו הרואות דהיושבים על המשפט דשואלים הלכו בהם כמה מילי דאיסור והיתר בהווה בכל יום תמיד ולא משכחת אשה שתבא לב"ד לשאול שום דין מהל' נדה משום דמתביישות והולכות בכל ענין לחומרא. **אך** בזאת בענין הבדיקה לז' הימים ראתה עיני להגאון בדורו. הנדפס עתה ספרו חסד לאברהם תאומים נר"ו יאיר אורו בתשו' יו"ד סי' ס"ב דצ"ז ע"ד דעמד וימודד ארש על מ"ש הרב דגול מרבבה סי' קצ"ו על מה שפסק מרן כשי' הסוברים דבעי בדיקה ביו"א וז' ולא סגי תחלתן ולא סופן וסופן ולא תחילתם דהוא הדין בדיקה א' מימים האמצעיים וז' דמהני והאריך לפלפל בזה וזכר עשה למ"ש בתשו' מעיל צדקה סי' ס"ג ועל מ"ש הרב נודע ביאודה ח"ב סי' קכ"ח ובסוף כתב וז"ל ומעתה בזה"ז דאין מתחילין לספור ז' נקיים עד יום וי"ו לראייתן ורוב נשים פוסקות מלראות ביום ההוא בזה שפיר י"ל דלא בעינן תחילתן וסופן לכ"ע הואיל ואינה עלולה לראות בימים אלו קמה לה חזקת טהרה דאשה להחזיק הימים כספורין לפנינו ושנית שהרי הרז"ה דכתב דלא הוקבעה הל' כרב דסגי בתחילתן או בסופן סיים דבזה"ז שלא החמירו בנידה אלא ממנהג בנות ישראל שיהיו נדונין כס' זיבה לספור ז' נקיים סמכינן אדרב ונהי דהרב"י סתם להחמיר גם בזה"ז להצריך בדיקה תחי' וסוף ואנו צריכים לקבל דבריו באימה אבל אין בזה רק חומרא בעלמא שהחמיר עלינו עכ"ד וכשאני לעצמי מרגלא בפומי דהירא את דבר ה' יזהיר לאשתו בינו לבינה על עניינים כאלו שתזהר הרבה דהוא איסור כרת והטומאה חמורה ונפקיה מיניה בנין דלא מעלי ובכל דבר אשר תהיה לה ספק ושאלה אשה מבעלה דישאל לחכם שהוא בקי ויודע להשיב כפי התו' ובזה אין למו מכשול וצור ישראל יצילנו מכל חשש איסור אכי"ר:

מט

סימן מט

שאלה במקוה שמי הגשמים באים ע"י סילונות של מתכת ויקר מקרה שנתלשו הסילונות והיה המקוה רק אין בו מים וכעת שירדו גשמים הכניסו הסילונות זה לתוך זה עד הגיעו עד גבי סילון הסמוך למקוה והוא עשוי כעין תיבה קטנה מרובע פתוח

למעלה ונקב בצידה כשפופרת הנאד ובנקב התיבה ההיא הניחו עוד סילון אחר אשר משם ירדו הגשמים למקוה להדייא שהסילון הזה מגיע עד תוך החלל המקוה. הנה כל הסילונות הנז' וגם התיבה והצינור המגיע אל חלל המקוה כולם היו תלושין ולכאורה יש לפסול המקוה מאחר שירדו להדייא לתוך חלל המקוה מדבר המקבל טומאה ומרן בב"י ז"ל כתב משם הרא"ש ז"ל דבין שנתחברו הסילונות בבנין עם הקרקע וכו' עכ"ל. ונלע"ד דהמקוה כשר מההיא דהרמב"ם ז"ל בפ"ו דמקואות הביאו מרן בב"י ז"ל וז"ל כל כלי שלא נעשה לקבלה אעפ"י שהוא מקבל אינו פוסל את המקוה כגון הסילונות שהמים נמשכין מהם בין שהיה של מתכות וכו' וכן כתב בפי' המשנה פ"ד ולא חילק בין וכו' בין אם הוא מחוברים לקרקע לאם אינו מחוברים וכו' משמע שסובר שאעפ"י שמקבל טומאה כיון שאין לו בית קיבול כשר וטעמא כו' ויש הוכחה לדעתו דקתני במ' פרה כו' ומ"מ כיון שהרא"ש ז"ל כתב שאינו רשאי לעשות מעשה להקל כו' אין להקל בדבר אלא נקיטינן כדבריו ז"ל הלכה למעשה עכ"ל. נמצא דהרמב"ם ז"ל מתיר לכתחילה לעשות מקוה בסילונות של מתכות הגם שמקבלין טומאה ומרן ז"ל בב"י תלה לה כיפי לס' הרמב"ם ז"ל וגם הראב"ד ז"ל מדלא השיגו משמע דס"ל הכי. ונראה דגם הרא"ש ז"ל החולק על ס' הרמב"ם ז"ל היינו לכתחי' אמנם אם כבר נעשה המקום בדבר המקבל טומאה מודה להרמב"ם ז"ל דכשר שכתב דאין רשאי לעשות מעשה להקל נראה דלעשות מעשה לכתחי' אין לנו לעשות אמנם אם כבר נעשה מעשה מודה הרא"ש ז"ל להקל כס' הרמב"ם ז"ל ועיין למרן ז"ל בב"י לעיל מזה שהביא דברי הרא"ש ז"ל הללו ומבואר יפה בדבריו שאחר שנעשה מעשה דעת הרא"ש ז"ל להקל כס' הרמב"ם ז"ל יע"ש. גם מדברי מרן ז"ל בב"י נראה דסבר הכי שכתב מ"מ כיון שהרא"ש ז"ל כתב שאינו רשאי כו' אין להקל כו' הלכה למעשה עכ"ל משמע דוקא לכתחילה הא בדיעבד אחר שנעשה מעשה גם מרן ז"ל מודה דכשר המקוה גם מדברי הטור ומרן ז"ל בש"ע סימן מ"ח שכתב לשון הטור ז"ל משמע דס"ל הכי דבדיעבד כשר שכתב וז"ל וכן סילון של מתכת אסור להמשיך מים למקוה שמקבל טומאה עכ"ל ממה שכתבו אסור להמשיך כו' ולא נתנו לשון פסול משמע דאסור לכתחי' אכן בדיעבד כשר כמו שגילה דעתו בב"י ז"ל.

נמצא דהרמב"ם והראב"ד ז"ל התירו לעשות מקוה בדבר המקבל טומאה אפי' לכתחי' והרא"ש והטור ומרן ז"ל בב"י וש"ע התירו עכ"פ לפחות בדיעבד נראה לע"ד למעבד עובדא כוותייהו בדיעבד אחר שנעשה מעשה. ואין לפקפק ולומר בנ"ד ג"כ לכתחי' הוא דאיך אנו מתירין אותה לטבול במקוה זה לכתחיל' אמינא בנ"ד שכבר נעשה המקוה בדיעבד מיקרי וכמ"ש הכנה"ג ז"ל סימן ר"א הגה"ט אות ל"ה וז"ל לבנות המקוה ולהביא

מים בכלי מנוקב הוי לכתחילה אבל אם כבר עשו המקוה ומלאוהו בכלי מנוקב לטבול בו לא הוי לכתחי' וטובלין בו לכתחי' הר' סאמיג'א ז"ל בספר משבית מלחמות ומהר"ן טורונג' ז"ל בס' הנז' עכ"ל ועיין להרב מגן שאול ז"ל סימן ז' דטו"ב ע"ב שנסתייע מדברי הרבנים הללו לנדונו דנו להתיר בדיעבד אחר שכבר עשאוהו יע"ש. דון מינא בנ"ד אחר שכבר עשאוהו ונתמלאה המקוה ויותר מהמה מימי גשמים ואח"כ מלאהו מהנוזלים הסמוך למקוה ע"ג המשכה הרי הוא בדיעבד בענין זה וכשר גם להרא"ש והטור ומרן ז"ל ועיין להרדב"ז ז"ל ח"א סימן פ"ה דמשמע מדבריו היכא דלא אפשר שנתמלאה המקוה נקרא בדיעבד יע"ש וגם משום טורח ודוחק חשיב בדיעבד בענין זה כמ"ש הרב גו"ר ז"ל חי"ד כלל ד' סי' ג' דקל"ג בסו' התשו' יע"ש. וכ"ש בנ"ד שאם באנו להריק המקוה ולהמתין עד שירדו גשמים בודאי שיש ביטול מצות פו"ר ועיין למוהריק"ו ז"ל שורש נ"ו ד' כ"ד ע"ג כמה החמיר הרב ז"ל בביטול מצוה זו יע"ש והנה הגם שיש בעיר הזה עוד שני מקואות בבית שני עשירים שעשו לעצמם מה יושיענו זה אחר שהבעלים אינם מניחין לשום אשה מנשי העיר לטבול אפי' לקרוביהן מסיבות גדולות א"כ השתי מקואות הנז' כמאן דליתנו דמי ואפי' שנמצא בעיר נהר אין לך דוחק וטורח גדול מזה ועוד שכמה נשים נמנעות מלטבול בנהר מכמה סיבות ועוד בה שיש ג"כ פקוח נפש וכמעשה שהיה שמתו ב' נשים בסיבת שטבלו בנהר. ועוד דלטבול בנהר במחלוקת שנויא כמבואר בטור ז"ל ריש סי' (כ"א) [ר"א] ובב"י ז"ל ועיין ג"כ להרב ד"מ ז"ל שם ומרן ז"ל בש"ע ומור"ם רס"י ר"א ועיין ג"כ למרן ז"ל בס' אבקת רוכל סי' ס"א דל"ח ע"ד ודט"ל שהביא רוב הפוסקים הפוסלין לטבול בנהר זולת לסמ"ג וסמ"ק ולכן אפי' אם היה קצת גמגום בטבילת המקוה הזה היה יותר טוב לטבול בו מלטבול בנהר ולא עוד אלא שפסול השאיבה אינה מד"ת ופיסול זחילת הנוטפים היא מדאורייתא וגם מימי הנהר מועטים המה והיו צריכין מרה וחסינא לחפור בארץ ולעשות מקוה וכמה נשים צנועות נמנעות מלילך לנהר מטעם זה וגם משום שהוא מקום שאנשים מצויין שם שכל שואבי המים שואבים מים מהנהר הזה לכל העיר שאין להם שום מעיין כי אם מי בורות שמרים המה והעיר הלזו היא עיר גדולה וכמעט אין בו רגע שאין נמצאים שם בנהר משואבי המים ועיין למרן ז"ל בש"ע סי' קס"ח סל"ד וז"ל לא תטבול במקום שיש חשש שיראנה בני אדם שמתוך כך ממהרת לטבול ואינה מדקדקת בטבילה מיהו בדיעבד עלתה לה טבילה עכ"ל ועיין למרן ז"ל בס' אבקת רוכל שם וז"ל ועוד אני אומר דאפי' לסמ"ג וסמ"ק שפסקו כר"ת אסור לטבול בנהר הזה. וגרסינן בפ' תינוקת אמר שמואל בר רבי יצחק אשה לא תטבול בנמל ופי' התוס' דלר"ת נראה כפי' ר"ח לא תטבול בנמל כי בני אדם

מצויין שם ובעיתא ממהרת מפני בני אדם עכ"ל. ומעתה בנ"ד דכולהו איתנהו ביה ודאי דאין נכון לטבול בנהר הזה לכתחילה ומה גם שנשים עצמן יש מהן שנמנעות מליטבול בנהר וכאמור.

והנה ראיתי להרב חקי חיים ז"ל סי' ח' במקוה שסתמו בדבר המקבל טומאה דהיינו במטלית ג' ע"ג ואחר דמהרד"ף ז"ל התירה מכח ס"ס הוא ז"ל כתב דבדבר שפסק מרן ז"ל דבעינן הויות המקוה שלא בדבר המקבל טומאה אין לנו להתיר בס"ס יע"ש וכנראה שנעלם מעיני הרב ז"ל הא דהביא הרב משם מהר"י סאמיג'א ומהר"ן טראבונה ז"ל דאחר שנעשה המקוה מיקרי בדיעבד וכנראה נמי מדברי הרדב"ז ז"ל ח"א סי' פ"ה ואפשר לומר דנדונו היה שלא במקום דוחק וטורח שהיה להם בעיר עוד מקוה לכוללות העיר דהוי לכתחילה ומ"ש הרב ז"ל דאין לעשות ס"ס נגד פסקי מרן ז"ל הן אמת שהרב ז"ל היה דר בא"י שקבלו הוראות מרן ז"ל הא חזינא למהריט"ץ ז"ל סי' ר"י שהתיר לכתחילה בנקוב בשוליו אפי' בנקב כל שהוא שהוא הפך פסק מרן בש"ע סי' מ' הגם שהיה מתושבי א"י. **ובדרך** אגב יש לתמוה בדברי מהריט"ץ ז"ל שכתב בסוף התשו' דאליבא דכ"ע מלמטה בנקב כל שהוא סגי ע"ש הרי כמה מהפוסקים ז"ל ס"ל דגם מלמטה בעינן נקב כשפ"ה [כשפופרת הנאד] כמ"ש הרב משאת משה ז"ל חי"ד סי' ח' די"ג ע"א וז"ל והרשב"א ז"ל כתב בקונט' שראוי להחמיר כדעת הסוברין דבעינן כשפ"ה וכ"כ הכלבו בשם רבינו פרץ וכ"נ דעת רש"י בפרק כל הבשר גבי אריתא לענין נט"י עכ"ל הרי דרבים ונכבדים עומדין בדעת הרמב"ם לדעת מרן ז"ל דגם בכלי בשוליו צריך שיהיה הנקב כשפ"ה והרב מ"מ ז"ל שם החמיר כדברי מרן ועיין להרב גו"ר ז"ל חי"ד סימן ד' כלל ד' דקל"ט שדחה דברי מהריט"ץ ז"ל יע"ש. ועיין להרב זכרון יוסף ז"ל חי"ד סימן י"ג במקוה העשויה ע"י דבר דמקבל טומאה כתב ומכ"ש לפי מ"ש הרב ב"י ז"ל גבי הבא להמשיך בשם הרמב"ם והרא"ש בתשו' והובא גם כן בתוי"ט סוף מקואות פ"ה בד"ה והגודר כלים דלא בעינן הוייתן ע"י טהרה לנצרכין מים חיים כגון זבין ומצורעין דיש להקל בנ"ד ע"כ ונדון שלו היה כנדון שלנו שהיה שעת הדחק ובסי' ג' כתב אבל קבוע בלי קיבול מצד המעיין דדינו דמעיין שהעבירו על השוקת ואפילו השקה לא מהני לרוב הפוס' אזי אין לעשות מקוה לכתחילה אלא בשעת הדחק וכשאין שם מקוה אחרת העשויה כדינו עכ"ל. הרי מבואר מדברי הרב ז"ל דבשעת הדחק אפילו יהיה הדבר הפך רוב הפוסקים עבדינן עובדא לכתחילה וש"מ גם כן דאפילו שיש טבילה אחרת כיון שאינה עשויה כדינו שעת הדחק מיקרי וכמו כן בנ"ד דליכא מקוה אחרת כי אם בנהר. וכבר כתבנו שהנהר אינו מקוה

העשויה כדינו ומכ"ש שיש ג"כ פיקוח נפש וכמעשה שהיה שהן בעון מתו שתי נשים מסיבת שטבלו בנהר רח"ל.

ועוד מטעם אחר יש להכשיר המקוה ממ"ש הרב ש"ך ז"ל בסימן ק"ג עמ"ש מרן ז"ל הבא להמשיך מים וכו' כתב וז"ל מיירי שהוא בענין שאין המים ראויים למקוה זולת ע"י המשכה זו בכלי שמקבל טומאה הילכך אעפ"י שהוא כלי שאינו עשוי לקבלה כיון שהוא מקבל טומאה פוסלת. אבל אם המים ראויים לבא זולתו אינו פוסל אלא א"כ נעשה לקבלה כדלעיל סימן ל"ח יע"ש. ובנ"ד נמי ראויים לבא למקוה זולת הסילון אשר בתוך חלל המקוה שכותל המקוה היא רחבה יותר מאמה העשויה מאבני גזית וכשאנו מניחין קצת בו אחד מנקב התיבה אל תוך חור הכותל ולא עוד אזי נופלים המים כולם על גבי סילון של חרס שיש בתוך חלל עובי הכותל של המקוה א"כ אינן נופלין להדייא מהסילון אל תוך המקוה. הנה כל מ"ש בהיתר מקוה זה אינו אלא להתלמד למקום אחד. ואולם בנ"ד הרי הוא סתם משנה בפי"א דכלים משנה ב' וז"ל כל כלי (מותרות) [מתכות] שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת וכו' והצינור שנעשו לקרקע עכ"ל ופסקו הרמב"ם בפ"ט דכלים ה"א וז"ל כל כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמם טמא חוץ מן הדלת וכו' והצינור מפני שאלו עשויין לקרקע או לשמש את העץ אינן מקבלין טומאה ואפי' קודם שיקבעו עכ"ל.

וראיתי להרב תיו"ט ז"ל בד"ה שנעשו לקרקע שהקשה דא"כ מאי נ"מ דפריט להני ותירץ עפ"י דברי הרמב"ם ז"ל הללו יע"ש. נראה שהבין בכונת הר"ב ז"ל שצריכין שיהיו מחוברין בקרקע וכמו שכן נראה מלשונו וכן נמי משמע מדברי הרא"ש בפי' משנה זו דכלים יע"ש אלא שהדבר קשה לפי' הרא"ש ז"ל מה יענה לקושיית התיו"ט ז"ל הנה הר"ב ז"ל פי' בפ"כ דכלים משנה ד' וז"ל ולא מתורת כלי ולא אמרינן כל המחובר לקרקע כקרקע דמי אלא שהיה מחובר לקרקע מתחילתו או שנעשה כדי לשמש את הקרקע עכ"ל הרי שפי' שיחותיו שסובר כפי' הרמב"ם אבל להרא"ש ז"ל קשיא.

אמנם ראיתי להרב חזון נחום ז"ל בפ' י"א דכלים שכתב וז"ל חוץ מן הדלת כתב הרמב"ם ז"ל פ"ט דכלים דהני אינן מקבלים טומאה אפילו קודם שיקבענו ולא ידעתי מנא ליה ועיין בתיו"ט ז"ל אמנם מדברי הרא"ש ז"ל בה' מקואות דפ"ב אין נראה כן יע"ש ולדידיה קשה קושית התי"וט ונרא' להסכים דברי הרא"ש לדברי הרמב"ם ז"ל כמ"ש שם הרא"ש ז"ל וז"ל ואמרתי דאם הסילונות בנויות ומחוברין לקרקע דאין תורת כלים עליהן ואין מקבלין טומאה בהדייא דתנן וכו' הכונה שאם נעשו מתחי' להיות בנויות ומחוברין לקרקע אעפ"י שעדיין לא נתחברו אין מקבלין טומאה וכדמוכח קצת (מוסיפה) [מסיפא]

דלישנא וכו' עכ"ל. ועפ"י דברי הרב ז"ל מוכרחין אנו לפרש גם דברי הרא"ש ז"ל בפ' המשנה דכלים הנז' ובתשו' כלל ל"א סי' ז' בסוף התשו' בהדי וע"ש בתשו' הנז' דגם הר"ש ז"ל מפרש כפי' הרמב"ם ז"ל וז"ל ופי' רבינו שמשון וכן הסילונות שנעשו לחברם בקרקע ולהשתמש עם הקרקע טהור עכ"ל. ואפשר לפרש דברי הרא"ש ז"ל באופן אחר כדי להשוות עם דברי הרמב"ם ז"ל וליישב קושית התיו"ט ז"ל דהוא ז"ל מיירי בסילונות שאין עשוין לחברם לקרקע בבנין אלא בסילונות אשר דרכם להיות מונחין שמה בלתי מחוברין אלא שהשימוש שלהם הם בהיותן מונחים ע"ג קרקע סילונות כאלו הצריך הרא"ש ז"ל להיות מחוברין לקרקע וכמו שכן נראה מבואר בתשו' כלל הנז' אבל בסילונות שעשוין לחברם בקרקע אינו צריך שיהיו מחוברין אלא גם קודם שהוקבעו אינן מקבלין טומאה ואינן פוסלין את המקוה כיון שדרכם להיות מחוברין בקרקע וכמו שכן יראה המעיין בתשוב' הרא"ש ז"ל ובהל' מקואות שם ובהכי ניחא דברי הטור ז"ל דמיירי בסילונות שאין דרכם להיות מחוברין לקרקע אבל העשוין לחברם לקרקע כסילונות דנדון שלנו אינן צריכין שיהיו מחוברין לקרקע דגם שלא נתחברו טהורים והגם שימצא איזה פוסק שמפרש משנה זו דכלים הנז' שצריך ג"כ שיהיו מחוברין בקרקע וכמ"ש הרב חזו"ן ז"ל בפ"ה דמקואות משנה ה' וז"ל אלא דמשמע לענ"ד דהרשב"א והרא"ש ז"ל פליגי להרמב"ם ז"ל בהאי פירושא שכ' אפי' קודם שיקבעו בקרקע וכו' מדהצריכו לענין מקוה שיהיה הסילון מחובר וכו' עכ"ל.

והגם דבפ' י"א דכלים כתב הרב חזו"ן ז"ל דהרא"ש ז"ל מודה להרמב"ם ז"ל לו יהיה כן שהרא"ש והרשב"א ז"ל ל"פ מ"מ אין ספק שבנ"ד שנעשו לקבוע בקרקע והוקבעו בקרקע ימים ושנים ושוב נתלשו מאליהן נלע"ד אין מי שיאמר שמקבלין טומאה בעודם תלושין ושצריכין לחברם בקרקע ויש סמך לחלוקינו זה ממה שמנה במשנה פי"א דכלים מ"ב. והנגר ופי' הרמב"ם ז"ל נגר הוא עמוד ובריח השער מן הקצה אל הקצה עכ"ל ונגר זה אינו עומד שם בשער כי אם בעת שסוגר השער שבעת שהוא פתוח הוא תלוש ועם כל זה אמר התנא שאינו מקבל טומאה אפי' בעודו תלוש כיון שנתחברו כבר בקרקע ובהכי יתורץ קושית התיו"ט ז"ל דלהכי פרט כלים אלו דנ"מ להיכא דנתלשו אחר שקבעם בקרקע דכיון שנתחברו לקרקע שוב אינן מקבלין טומאה אפילו תלושין לא כן בשאר כלים שאין עשויין לחברם בקרקע אלו דוקא בעודם מחוברין אינן מקבלין טומאה אבל נתלשו מקבלין וכמו כן בנ"ד שנעשו לחברם לקרקע והוקבעו ימים ושנים ושוב נתלשו אפי' לס' הפוסקים הנז' אינן מקבלין טומאה ומותר להמשיך מים בסילונות הללו לכתחילה בעודם תלושין. ועוד הא בכתב החזו"ן ז"ל דמשמע דהרשב"א והרא"ש

פליגי אהרמב"ם ז"ל לא בפירושא אתמר אלא מכללא מדאצריכו שיהיה הסילון מחובר היא משום הא לא אירייא וכמ"ש דההיא מיירי בסילון שאין דרכו להיות מחובר לקרקע ולזה מצריכין שיהיה מחובר לקרקע אמנם בסילונות העשויין להיות מחוברין בקרקע כסילונות שלנו מודו הרא"ש והרשב"א ז"ל דהגם שלא נתחברו אינן מקבלין טומאה וכדעת הרמב"ם ז"ל. עוד יש להכשיר מקוה זה מכח ס"ס המתהפך ספק אם הלכה כהרמב"ם ז"ל דמתיר בדבר המקבל טומאה ואם נאמר דשמא אין הלכה כהרמב"ם שמא הלכה כאידך דהרמב"ם דמפרש משנה דכלים דדבר הנעשה לקבוע לקרקע אינו מקבל טומאה אפי' קודם שיקבענה בקרקע ועיין למרן ז"ל באבקת רוכל סי' ס"א דל"ח ע"ג דמכשיר המקוה בס"ס אפי' באיסור תורה יע"ש ובנ"ד איכא עוד ספק אחר דשמא אפי' מאן דסבר ומפרש משנה דכלים דבעינן ג"כ שיקבענה בקרקע מ"מ אם הוקבע בקרקע אינן מקבלין טומאה אם הותלשו אח"כ.

עוד יש פקפוק במקוה מה שבפעם בפעם המים נבלעין בקרקעית המקוה ומטילין למקוה מים שאובין כדי למלאת המקוה והוי כמו הטיל סאה ונטל סאה. ונלע"ד דאין מקום לפסול המקוה בעבור זה שהרי רוב הפוסקים ז"ל המה ראו והתירו דבר זה לעשות אפילו לכתחילה אפי' שיחסרו ולא ישאר בה י"ט סאין כשרים וכמבואר בטור ומרן ז"ל בש"ע סימן כ"ד ועיין להרב ב"ח ז"ל והגם דכתב מרן בב"י ז"ל דיש פוס' בההיא דנטל סאה ומטיל סאה דפסולה דרבנן משום מראית העין כבר כתב הרב ז"ל שם דכשאין שם נטילת מים מהמקוה אין כאן מראית העין. דון מינה לנ"ד שאין שום נטילת מים מהמקוה בידים שאין בה שום מיחוש כלל. הגם כי לפי התשב"ץ ז"ל ח"א סוף סי' טו"ב כנראה דלא מחלק בהכי מ"מ הא כתב הרב ז"ל שם דהיינו במקום שאפשר לתקן יע"ש ובנדון שלנו מקום שאי אפשר לתקן הוא ולא נצרכה אלא לצוות להם שלא יעשו ככה מכאן ואילך. אלא שימלאנו ע"י המשכה מסילון שבמרחץ בהא סלקינן ובהא נחתינן דמכל מ"ש תורה יוצאת בהינומא דמקוה זה של עיר פיליבי יע"א כשירה בשופי ובנות ישראל יטבלו בה בלתי שום פקפוק אליבא דכ"ע באין פוצה פה ומצפצף וכ"ש וק"ו שהוא שעת הדחק ובדיעבד שאין עוד מקוה אחרת וגם מי הנהר מועטים הם והיו צריכין מרה וחסינא וחצינא לחפור בארץ ולעשות מקוה ועוד מטעמים אחרים שכתבנו. מכל אלין טעמי תריצי זאת תורת העולה שמקוה זה כשר לטבול בו בלי שום פקפוק כלל. את זה כתבתי להלכה ולמעשה וצור ישראל יצילני משגיאות ויראני מתורתו נפלאות נסו"א. כ"ד התו' הצעיר

משה בכמה"ר רפאל

ס"ט

אראה אור כי יהל כצאת השמש בצהרים. פסקא דדינא מהאי גברא רבה אחד מן הרמתיים. מר באתריה רובץ בין המשפטים. מע' הרב המובהק האיש משה רחם רחמתיים. היתה דברו למקוה המים. ולפי רוב הענוה ותבואי בעדי עדיים. שר השואל לחוות דעי אם ישנו בשואבי המים. לטהר אשה לבעלה וטמאה שבועיים וכשאני לעצמי לא אוכל לצאת ולבא במעמקי מים. מעול הציבור והיחיד מלמעלה מנה מלמטה מאתיים. אך שלא להשיב פניו ריקם הנני בא בדרך קצרה על פני המים. דיו לכתוב שתי אותיות והא איכא שירים. לענין הלכה כפי אשר יורוני מן השמים.

ואען ואומר אנכי הרואה דברי פי חכם חן במאי דנשאל על מקוה דעיר פ'יליבי יע"א שנתמלא ממי גשמים על ידי צינורות של מתכת שהיו תלושים. ויש בזה מחלוקת בפוסקים ז"ל ועינא דשפיר חזי למרן ז"ל שפסק בש"ע דבעינן צינורות קבועות. ועכ"ז זו הלכה העלה דבנ"ד שלא יש עוד מקוה אחר. ובנהר איכא סכנת נפשות מלבד הבושה שהוא לעין כל. וגם ידוע כמה רבו האוסרים לטבול בנהר וכו' על כל אילין דהוו העלה להכשיר אחר שכבר נעשה המעשה שנתמלא כבר המקוה. והגם דאנו מתירים את האשה לטבול אין זה לכתחילה והביא מ"ש מרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג סימן ר"א הגה"ט אות ל"א משם ס' פלגי מים שכל שכבר עשוהו מיקרי דיעבד. ושגם הרב מגן שאול סי' ז' נשתמש מזה להתיר בנדון דידיה בדיעבד ולא חשש דהטבילה היא לכתחילה כיעו"ש ושכ"כ הרדב"ז ח"א סימן פ"ה דמשמע מדבריו דהיכא דלא אפשר שכבר נתמלא המקוה מיקרי דיעבד וכו' זת"ד וגם מטעם אחר דאיכא ס"ס להתיר וכו' ככתוב בד"ק אנא דאמרי בס"ד דהן אמת דבמ"ש הרב הפוסק נר"ו להתיר אחר דכבר נעשה המקוה ואחר שיש דוחק לחזור ולמלאתו חשיב דיעבד. הלב מהסם כיון דמשמע דפיסול הוית המקוה בטהרה נראה מדאורייתא דנפקא לן מדכתיב יהיה טהור כידוע. וכל שפיסולו מד"ת אין חילוק בין לכתחילה לבדיעבד וכמ"ש התוס' בגיטין ג' ד"ה וכי לא בעי ועיין תוס' כתובות ל' ד"ה איכא בינייהו ובס' קהלת יעקוב אלגאזי מער' ד' ובס' עין זוכר מע' ד' ובתוס' דפסחים כ' ד"ה ה"ד וכו' ובתשו' בעי חיי ח"ב ח"ב סי' קי"ד שכ' וז"ל אבל אני בענייי נסתפקתי בס' כנה"ג אי הרד"ך ומוהר"י פירמון שכ' דאיסור זה הוא מדאורייתא אפשר דאפי' בדיעבד פסול וכו' דמכל זה משמע דאין חילוק בנ"ד בין לכתחילה לדיעבד.

אלא דעכ"ז בנ"ד נראה דשפיר מצינן למיסמך להקל אחר שכבר עשוהו. מטעם מ"ש הרב הפוסק נר"ו דאיכא בנ"ד ס"ס אי הלכה כהרמב"ם ז"ל דמתיר בדבר המקבל טומאה. ואם נאמר דשמא אין הלכה כהרמב"ם שמא הלכה כאידך דהרמב"ם וכו' וכמו דחזינן למרן

ז"ל בתשו' אבקת רוכל ז"ל דל"ח ע"ג דמכשיר המקוה בס"ס גם באיסור תורה וככתוב בד"ק נר"ו.

והגם דאיכא סברות בפוסקים דבדין שפסק מרן ז"ל לאסור אין לנו לעשות ס"ס להתיר אחר שקיבלנו הוראות מרן וכמ"ש הרב הגדול החיד"א ז"ל בס' יעיר אוזן בע"ז מע' הס' אות ל"ב. וכ"נ מדברי הרב הגדול מרן זקני אור הירח ז"ל בחק"ל ליו"ד ח"א סי' קכ"ז ועיג"כ בחק"ל ח"ב ליו"ד בשייורי א"ח סימן א' מ"ש בזה. וכ"נ ממ"ש הרב אג"ן ז"ל בס' חוקי חיים סימן ח' מתורת הרב הגדול מוהריט"א ז"ל דבדבר שקבלנו הוראות מרן ופסק לאסור אין לעשות ס"ס ותמה על ה"ה מוהרד"ף דעביד ס"ס להתיר נגד מרן שפסק דבעי' הוית המים למקוה ע"י טהרה. וכמו שהזכירו להרב אג"ן ז"ל הרב הפוסק נר"ו. וכבר ראיתי מ"ש הרב הפוסק נר"ו ע"ד הרב אג"ן ז"ל וז"ל ומ"ש הרב ז"ל דאין לעשות ס"ס נגד פסק מרן הן אמת דהרב ז"ל דר בא"י שקיבלו הוראות מרן הא חזינן למוהריט"ץ סי' ר"י שהתיר לכתחילה בנקוב בשוליו אפי' בנקב כל שהוא נגד פסק מרן בש"ע סעיף מ' הגם שהיה בא"י עכ"ל. ולענ"ד אי מהא לא אירייא דהן אמת דרגיל בפי הפוסקים לומר דקבלנו הוראות מרן ז"ל אבל היינו ודאי אחר שכבר נתפשט חיבור הש"ע הקדוש וסברו וקבילו הוראותיו הרבנים שאחר דור מרן. ברם הגאון מוהריט"ץ ז"ל דהיה בדורו עם שמרן גדול ממנו ודאי. קרוב לומר שעדיין בימיו לא נתפשטו ונתקבלו הוראות מרן וחזינן ליה למוהריט"ץ דפליג על מרן להדייא בדין ההוא. וכל כה"ג נראה דאין מזה דחיה על תמיהת הרב חוקי חיים על מוהרד"ף דקושטא קאי (דאן) [דאין] לעשות ס"ס נגד מרן ז"ל. ואיכא למישדי נרגא גם בהתר זה דנ"ד מטעם ס"ס כיון דהוי הפך פסק מרן.

אלא דכיון דכלל זה לאו כ"ע מודו ביה וכמ"ש הרב הגדול החיד"א שם דמצינו ברבני האחרונים דנהוג למיעבד ס"ס גם בדבר שפסק מרן לאסור וגם מדברי ה"ה מ"ז אור הירח ז"ל נראה ג"כ דאין כלל זה מוסכם וכמ"ש משם הרב ב"ח והרב דבר משה ז"ל וסיעתם כיעו"ש. וא"כ שפיר מצינן למיעבד ס"ס ועיין למוהר"מ ן' חביב"ב ד"מ ע"ב כלל ט"ז דס"ס מותר אף לכתחילה יעו"ש ולא עוד אלא דאעיקרא אי קבלנו הוראות מרן ז"ל איכא מבוכה ברבני האחרונים וכמו שכ' הרב נר מצוה ח"ב בכללי הש"ע כיעו"ש ובצירוף ג"כ להתר עוד טעם הרב הפוסק נר"ו שהביא מהרב ש"ך ס"ק ק"ג ע"ד מרן שכ' הבא להמשיך מים וכו' כ' ז"ל דמיירי שהוא בענין שאין המים יכולים לבא למקוה זולת ע"י המשכה וכו' אבל אם המים ראויים לבא זולתו אינו פוסל אא"כ נעשה לקבלה וכו' יעו"ש. ועיין ג"כ להגאון הרב חתם סופר הנ"מ חיו"ד סי' קצ"ט דנשאל כנ"ד במקוה שבסוף הסילון הקבוע יש סילון קטן שאינו מחובר לה אלא לפרקים כשצריכים להמשיך

מים להמקוה תוחבים הסילון קטן ופסל המורה המקוה ההוא דבעינן הוויתו בטהרה וחכם אחר התריס כנגדו דרצה לסמוך על סברת הרמב"ם וכו' והגאון הרב המחבר אחר שפלפל בחכמה שלא לסמוך בזה על סברת הרמב"ם אחר דהוא איסור תורה וכו' עכ"ז אסופא דדינא סמך להתיר לכתחילה עפ"י דברי הש"ך הנ"ל דכשהמים באים למקוה זולת הסילון אז מותר אפי' ע"י סילון יעו"ש באורך ובנ"ד כבר כתב הרב הפוסק נר"ו דראוים המים לבא למקוה זולת הסילון וכו' ככתוב בד"ק נר"ו.

ועוד יש לצרף מיהא מה שהוא שעת הדחק דליכא עוד מקוה אחר כמ"ש עה"ד סימן כ"ב אות י"ט ומשום ביטול פו"ר וכמ"ש מוהריק"ו שורש צ"ו והפסד ממון כתב הגאון הרמ"ז ביו"ד ח"א סי' ג"ן דחשיב דיעבד גם כל שיש טירחא כמ"ש הר' נחלת ז' סי' י"ב ופמ"א ח"ב סי' ק"א ומנחת כהן ד"ל ע"ב ובני דוד פאלקון דס"ד ע"ג וכל כה"ג כל דעדיין ליכא תיקון אחר נראה דשפיר דמי להתיר לטבול שלא לבטל בנות ישראל אחר די"ל דכה"ג דהמים ראוים לבא למקוה זולת הצינורות גם מרן מודה וכמ"ש בסמוך וכמ"ש מרן זקני ח"ב ליו"ד סי' מ"ז ובסוף ח"א ליו"ד ומשום מ"ש הרא"ם ז"ל בתוס' על הסמ"ג בה' מגילה ובתשו' ח"א סי' כ"ה דאין להתיר בס"ס מעשה לכתחילה והרב פ"מ ח"ב סי' ד"ה ע"א חיזק ס' זאת וכתב מורינו הרב הגדול בס' בתי כהונה ח"א חלק ב"ד דט"ו ע"א וז"ל ואם מני"ר חשש לכל זה אנן יד עניי מה נענה בתריה יע"ש מ"מ ראינו להריטב"א בחי' ליבמות לדכ"ג ע"ב דהתיר לעשות מעשה לכתחילה בס"ס וכמ"ש הרב אהל ישרים מער' ס' אות ח' ושם הביא עוד ראיות להתיר בס"ס לכתחילה וכס' הרב פר"ח ביו"ד סימן ק"י יע"ש ומאחר דמצינו כמה מרבני האחרונים מקילין בס"ס לעשות מעשה לכתחילה וגם מגדולי הראשונים הריטב"א קאי כוותייו יש לנו לסמוך לעשות מעשה לכתחילה היכא דבלא"ה הוי הדבר שעת הדחק והפסד ממון וטירחא יתירתא כנ"ד דכולהו איתנהו ביה יש מקום לסמוך על המקילים והוא ברור וכ"כ הרב הגדול מוהרמב"ח ז"ל בס' אור צדיקים בקונ' ס"ס ומ"ש הרב הפוסק נר"ו דפסולייהו מדרבנן ממ"ש מרן בס' אבקת רוכל כיע"ש כן בקדש חזתיהו להרב ידיו של משה ז"ל חיו"ד סו' סימן י"א דדן את הדין כה"ג ע"ש.

ואולם נלע"ד דאין מי שיחלוק דצריך להזדרז ולקבוע הצינורות כדי שבעת שיבואו גשמים יתמלא המקוה מחדש בהכשר אליבא דכ"ע. דידוע מ"ש הרדב"ז סי' פ"ה ה"ד הרב הגדול החיד"א ז"ל בשיו"ב סימן ר"א אות ה' וז"ל צריך לתקן המקוה לדעת כל הפוסקים לכתחילה דאיסור כרת הוא יעו"ש דון מינה ואוקי באתרין. אך למה שכבר טבלו בתוכו אסור להרהר אחריו דיפה הורה דשפיר עלתה להן טבילה והמפקפק על מה

שעבר אינו אלא מהמתמיהין. הנראה לע"ד כתבתי בס"ד היום ז"ך שבט שנת התרכ"ז ליצירה פה **אזמיר** יע"א לחיים טובים ולשלום אמן.

הצעיר

חיים פאלאג'י

ס"ט

והנה בעתה בא אגרת מהרב המו' הפוסק משה שפיר נר"ו דלא היא כתובה מיום י"ג אדר שני התרכ"ז ושם כתוב לאמר וז"ל עתה באתי מקבלת תשובתו מגללי ידו הקדש עם הפסק ושריותא של המקוה מע"ת פליבי יע"א זכות הרבים תלוי בו כי אין להם עוד מקוה אחר ועיניהם תלויות ומצפות למקוה הלזה ואין שעת הדחק גדול מזה ועל מה שבא אדוני נר"ו לזרז אותי שאהיה על משמרתו ואצוה להם לתקן אותה שבח לאל שגם [מיראי] (מיראה) הוראה אני ותכף באותו פרק כתבתי להם לשיתקנו אותם הצינורות קבועים בקרקע כאשר היתה בתחילה וכן עשו שתיקנו אותה כדינו ולבו יהיה בטוח. שמעתי באומרים לי שיש מפקפקים בענין הס"ס ורוצים לו' שהדין שלנו מתקרי נתחזק איסורא ונסתייעו מהרב חק"ל ח"א חיו"ד סי' קל"א דר"ז וממה שהקשה הרב למוהריב"ל ז"ל והחכם עיניו בראשו יראה ודאי שאין בכל מ"ש הרב ז"ל דמיון לנדון שלנו ואין שייך לומר בנ"ד אתחזק איסורא כאשר כבר כתבתי הלא הוא כמוס עמדי בארוכה עכ"ד הרב מוהר"מ נר"ו ודבריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים ישר חיליה לאורייתא ויהיו נטיעותיו כמוהו ע"ס כל הדורות אכי"ר:

נ

סימן ן

נשאלתי מעיר הקרובה דורגוטלו קאסאבה יע"א על אודות המרחץ שנשרף ונפסל המקוה וכדי לתקן אותה בשלג צריך הוצאה מרובה ויש צינורות שבאים המים מן המקור לאמת המים שבמרחץ ומשם יש צינורות שהולכים המים להמקוה ובאמת המים אין לה בית קיבול כלל כ"א דוקא צינורות אך באמצעות הדרכים מן המקור עד מקום אמת המים שבמרחץ יש כמה כלי חרס שכן הוא דרכם להניח בכל ריחוק כ' אמות מו"מ כלי א' אם איכא בזה משום חשש מים שאובים או לא יען שהמים כשם שנכנסים לתוך הכלי כך הם יוצאים מכנגדם יורנו מורינו אם הותר למלאת המקוה דרך צינורות וכלים הללו ויבא שכמ"ה:

תשובה עיין למרן החבי"ב בשיירי כנה"ג חי"ד סימן ר"א הגב"י אות נ"ד שכתב משם הרב המבי"ט ח"ג סימן ע"א וז"ל טבילה שמימיה באין מן הנהר דרך חביות והחביות סמוך לפיהן נקב שבו נכנסין המים לחבית וכנגד נקב זה נקב אחר בחבית עצמה שמשם יוצאין המים והולכין לחבית אחרת וכן עזה"ד עד בית הטבילה אעפ"י שהמים נכנסים בחבית הנז' עד הנקבים והם שאובים הטבי'ל כשרה לפי שהמים הבאים לבית הטבילה אינם שאובים אלא שצפין על המים שבחבית והולכים לבית הטבי'ל וסיים שם מרן החבי"ב דגם הרב מהר"א גאליקו בתשו' כ"י הכשיר בנדון זה מט"א ע"ש ועיין להרב ידיו של משה בחי"ד סוס"י י"א שסמך על הוראת הרב המבי"ט הנז' והכשיר מר באתריה בקושטא שהן בדרך זה וכמ"ש מוה"ר עיני דוד דל"ח סע"ב יע"ש ועיין בתשו' ס' אבקת רוכל סימן נ"ו שכתב דכשהמים נכנסים דרך נקב שבכלי ויוצאים מנקב שכנגדו עדיף טפי מכשהמים יורדים מהצינור על שפת השוקת ואם לא עדיף מינה כיוצא בו מיהא הוי יע"ש. ולעד"ן דיותר עדיף כשהמים צפין ע"ג השוקת והולכים משם לצינורות שמהן באים אל המקוה שאז המים הבאים מן המקור הן הולכים בשופי זה עדיף יותר מכשהמים נכנסים דרך נקב ויוצאים מנקב שכנגדו ומ"מ בין כשהמים עוברים דרך נקבים ובין שעוברים מעל שפת הכלי שניהם כאחד טובים והמקוה שמתמלא עזה"ד כשר ומהיות טוב אם יכולים לעשות שינקבו בתחתית הכלי כדי לבטלו מתורת כלי עדיף טפי ועכ"פ כל שהוא עיקר צריך לאודועי שיהיו כל הצינורות שיש מן המקור עד בית הטבי'ל כולם בנויים וקבועים בקרקע ע"י טיט וכמו כן בצינור המקלח אל תוך המקוה עצמו יהיה קבוע בבנין בנוי בתוך הכותל באופן שלא יהיו שום צינור תלוש שיבא לטלטלו אלא הכל יהיה בבנין קבוע מחובר בקרקע או בכותל כאמור וכמו שהאריך בזה הרב חתם סופר חיו"ד סימן קצ"ט יעש"ב. נאום החותם פה אזמיר יע"א בר"ח אדר הראשון שנת ובדבר הזה תארכו ימים לחיים טובים ולשלום:

נא

סימן נא

שאלה צבור שהסכימו שלא לעשות בבגדי נשים מוזהבים משום גדר וסייג בראות דוחקא דציבורא כי אין יכולת העניים מספקת ונתנו לו בגד מוזהב במתנה אם מותר ללובשו או לא.

תשובה לא מבעייא כשלשון הסכמה הוא שלא לעשות בגדי נשים מוזהבים כי בודאי מ"ל עשאו הוא בעצמו או אחרים הרי כל עיקר הקפידא הוא משום דוחקא דציבורא

שלא יראו אחרים ויהיו מוכרחים לעשות ע"כ שלא בטובתם. אלא אפי' היה כתוב בלשון ההסכמה שלא לקנות כיון שהטעם הוא משום דוחק הציבור נרא' לאסור אפילו במתנ' וכמ"ש הרב בית יאודה ח"א חיו"ד סימן ל"ב דהסכמ' שעשו בעבור הדגים שהיו מייקרים השער אם מותר לקבל מתנה והשיב וז"ל ובכלל החרם ודאי אפילו בתורת מתנ' אסור לקבל דמתנ' דינה כמכר והו"ל כקנין ואם עבר אחד וקיבל פשיטא דישליכנו לכלבים ואעפ"י שאותו היחיד היה מוחה בתחיל' בהסכמת החרם אין לחוש לו דבטלה דעתו אצל הרוב כדאיתא ביו"ד סימן רכ"ח סל"ד עכ"ל הא קמן דאסור גם במתנ' דזיל בתר טעמא דהסכמ' נתקנה משום שלא ידחקו העניים ודוחקא דציבורא כי מי שרואה לאשה זו שיוצאת במלבוש מוזהב רוצה היא גם כן לצאת בבגדים מוזהבים ואם כן מה הועילו חכמים בתקנתא כי זה עשו כדי למעוטי וכל שלוקח במתנ' ולובש לא תתקיים מעולם. וזה ראיתי להרב הגדול מוהר"א ישראל ז"ל בס' עוגת אלוהו סימן כ"ו שנשאל על כעין נדון דידן וז"ל נשאלתי בקהל שעשו הסכמה שלא יוכל שום אדם מאנשי העיר לעשות בגדים מחאטא'י מוזהב אם נתנו לאחד מאנשי אותה העיר במתנה חאטא"י אם מותר לעשותו לאשתו תשו' נלע"ד דמותר לעשותו יען ידוע הוא דהסכמ' הרי הוא כשבועה ונדר ובנדרים הולכים אחר הדברים שכוללם נשבע או נדר כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות נדרים ופסקו מרן ז"ל בספר הקצר יע"ש והה"נ בנ"ד דהסכמה זו היא היתה עשוייה משום חשש ממון כי גדולי העיר עשו הסכמ' זו משום שהמה ראו כן תמהו אשה עניה אשר היתה מבקשת מאת בעלה שיעשה לה בגד אחד מחאטא'י זהב טיל'י היא אמרה מדוע אשת הגביר פ' עשה לה בעלה בגד חאטא'י טיל'י ואתה לא עשית לי ומכח זה נמנו וגמרו ועשו הסכמ' שלא יוכל שום אדם מאנשי העיר לעשות שום בגד מחאטא'י טילי וכיצא ונמצא דכל מגמתם היתה משום חשש ממון וכיון שכן אם נתנוהו לו במתנ' יכול לעשותו עכ"ל. ואחרי המחי"ר דבריו אלו תמוהים בעיני מאד דאדרבא אם טעם ההסכמ' הוא משום חשש ממון שלא יצטערו העניים שאין להם ועשו הסכמ' כוללת מה בצע אם אחד נתנו לו במתנה ולא הוציא הוצאות בבגד זה הרי התקנה היא לכל הציבור ואה"נ אם היה היחיד נשבע או נודר לבל יעשה בגד כנז' לאשתו משום ההוצאה היה מקום לצדד ולומר כי יש אומדנא דכשהוא במחנה מותר משא"כ ברוב הציבור דאם אחד יקח במתנה ויעשה בגד לאשתו האחר שאין לו ולא נתנו במתנה וצריך לאשתו ע"כ שלא בטובתו הרי הוא מצטער ואפשר שיהיה לוה ולא יהיה כח לשלם ויתפסוהו בבית האסורים ומדין אין פודין את השבויין יותר עכ"ד נגמר מיניה. גם מ"ש עוד וז"ל ועוד בה בהסכמה כתוב בה שלא יוכלו לעשות מחדש אבל בגד העשוי יכולים ליקח מן השוק

וכוונתם היא היתה דכיון דאינו דבר חדש יכולים ליקח אותו בזול וההי"נ מתנה דלא הוציא שוה פרוטה אה"ן דמותר לעשותו אפילו חדש וזה ברור עכ"ל. וכשאני לעצמי גם בזה אין נראה להתיר דאם כוונתם שלא לעשות מחדש ומה שיש לו מקודם יכול ללובשו אם כן מאי נ"מ בין אם לקח במעות בין לקחו במתנה שהרי כל עיקר התקנה היא להיות רווחא לרוב הציבור כדי שלא יהיו דוחקים אותם נשיהם וכל שתלבוש זאת האשה בגד חדש מעתה אחר ההסכמה ממנה יראו וכן יעשו כי אינו כתוב על המלבוש שהוא מתנה ולאו כ"ע ידעי ואפילו אם היה כתוב מה שאינו דרך לעשות כן מזייפי ועבדי אחרים הכי וזה פשוט וברור לכל מבין עם תלמיד:

נב

סימן נב

שאלה מי שנשבע ונדר בחלום שהיה מצוה לסופר שיכתוב ס"ת לשמו לקיים מ"ע ועתה כתבו לכם את השירה הזאת אם חייב לקיים שבועתו או נדרו כמו שחלם או דילמא אין בו חיוב שבועה ונדר מאחר שהיה בחלום עוד זאת אם בחלום נשבע לשקר גמור כגון על דבר שיש לו שאין לו או להפך וכל כדומה לזה דנמצא שקרן בשבועתו אי בעי כפרה. **תשובה** לכאו' היה נר' דאין בו חיוב כיון שנשבע או נדר בחלום דהרי אמרינן בסנהדרין ל' ע"א דאם אמר לו בעל החלום מעות אלו של מעשר שני דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין ור"א גאון בשאלתות ס' מקץ סימן כ"ט גריס נמי של מעות של צדקה ושל הקדש יע"ש וכ"ה בהגהות מרדכי פ"ק דב"ב סימן תרנ"ח יע"ש ופסקו מור"ם בהגה' בהלכות צדקה ביו"ד סס"י רנ"ט יע"ש וכן איתא בגיטין נ"ב ע"א ובהוריות י"ג ע"ב דד"ח לא מעלין ולא מורדין יע"ש ופסקוהו כל הפוסקים הרי"ף והרא"ש והאגודה שם בסנהדרין סימן ל"ד והרמ"ה בחי' לשם והרמב"ם בהלכות מעשר שני פ"ו ה"ו ובה' זכיה פ"י ה"ו ובטור וש"ע ח"מ סס"י רנ"ה יע"ש.

אלא שהדבר תמוה דמצינו בגמרא ובפוסקים בכמה מקומות אין מספר שחששו לדברי חלומות והן הלכה פסוקה בש"ע א"ח סימן ק"ל גבי בברכת כהנים לומר רבונו של עולם ובסי' ר"ך הטבת חלום בג' ובסימן רפ"ח תענית חלום ואפילו בשבת יע"ש וכבר ראיתי שם בתשו' ר"א גאון בסדר מקץ סימן כ"ט כי אחר שהביא מ"ש בגמרא דיפה תענית לחלום נרגש ממ"ש בנדרים ח' ע"א דנידוהו בחלום צריך התרה בעשרה וכו' ותי' דיש לחלק בין איסורא לממונא יע"ש וכן הרשב"ץ בתשו' ח"ב סימן קכ"ח הביא ממקומות רבים שחששו לדברי חלומות וכמו כן בהא דנידוי שצריך עשרה ואיך אמרו

דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין וחילק דכיון דבחלום יש על ידי מלאך ויש ע"י שר לגבי איסור משום ספקא מחמרינן ולגבי ממון אוקי אחזקתיה ושכ"כ בתשו' ר"א גאון בשאלתות סדר מקץ יע"ש ועמ"ש הרב מעבר יבק והביאו הרב יד מלאכי בכללי הדינים מערכת ד' אות קס"ז יע"ש ובספר זקן אהרן סימן כ"א יע"ש ועמ"ש הרשב"א בתשו' ח"א סי' קב"ל וסימן תפ"ג יע"ש ומ"ש הרב צרור המור דודי תנא דב"א ז"ל בתשו' כי באה בספר חק"ל ח"א חח"מ סימן קי"ח ובספר פני מבין בסוגייא דסנהדרין ובס' נחמד למראה ח"א דקע"ח יע"ש.

וא"כ לענין נודר ונשבע לכתוב ס"ת בחלום נראה דמדמינן ליה לאיסורא כיון שהוא קיום מ"ע ולא לממונא וא"ת שהרי מצינו לר"א גאון בשאלתות והמרדכי בהגהו' ומור"ם בהגה' ביו"ד סס"י רנ"ט דבחולם חלום שאומרים לו מעות אלו של צדקה הן או הקדש ועכ"ז אמרינן דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין יש לחלק חילוק ברור דהתם הוא שבעל החלום הוא האומר לו דבר זה שמעות אלו הם צדקה או הקדש אבל כאן בנ"ד שהוא בעצמו הנשבע או הנודר לקיים המצוה אה"ן שאפילו יהיה בחלום חייב לקיים שבועתו ונדרו. ובלאו הכי מצינו ס' הראשונים ואת האחרונים דס"ל דנדר או נשבע בחלום חייב כמ"ש בתשו' הגאונים והביאה הרשב"א ח"א סימן תרס"ח ובמיוחסות סימן רס"ה ובסו"ס הכלבו דקנ"ה ע"ג יע"ש וכ"כ הרנ"י בספר אשה ה' בחי' לפ"ק דנדרין לד"ח בשם הריטב"א שכ"כ בשם רבו יע"ש והנראה שכיוין הריטב"א להרשב"א שהוא רבו וכ"כ הר"ן בפירושו לשם שהוא חוששש לס' הרשב"א דהנשבע ונודר בחלום חייב וכמ"ש הרב בעי חיי חיו"ד סימן רי"ז דקס"א ע"ג יע"ש וכן פסק מרן בש"ע ביו"ד סימן ר"י דהנודר ונשבע בחלום חייב לקיימו וכן פסק מור"ם בהגה' ואחריהם נמשכו רוב רבני האחרונים הלא הרב פו"ד והרב"ח והרב ש"ך והרט"ז יע"ש ואם כן זה שנשבע ונדר בחלום לכתוב ספר תורה חייב לקיים.

ואם תאמר שמצינו להרא"ש ז"ל חולק בזה וס"ל דנודר ונשבע בחלום פטור כמ"ש בכלל ח' סימן י"א וי"ד והביאה הטור ביו"ד שם סימן ר"י כמו שיע"ש ועכ"ז נראה שחייב מתרי טעמיה חדא כי כיון שמצינו ס' הגאונים והרשב"א והריטב"א והר"ן ומרן ומור"ם בש"ע ורוב רבני האחרונים קי"ל אחרי רבים ועוד דאפילו הרא"ש והטור דס"ל דאינו חייב זהו בדבר שאינו מצוה כי לא היה חייב מעיקרא אזי כשהוא נשבע ונודר בחלום יהיה פטור ברם כשיהיה השבועה או הנדר בדבר מצוה כי בלא"ה הרי הוא חייב באותה מצוה אלא שאין בו זמן והוא בחירי וברצונו לעשותה כמצות כתי' ס"ת וכיוצא בו בזה וכדומ' לזה כשנשבע או נדר הרי הוא חייב אפילו לדעת הרא"ש וכן ראיתי בהדייא בתשו' הרדב"ז

הישנות סימן צ"ט והביאה הכנה"ג שם ביו"ד סימן ר"י הגב"י אות טו"ב שנשאל במי שנשבע בחלום לפרוע לב"ח ליום פ' אם הוא חייב או אמרינן ד"ח לא מעלין ול"מ והשיב כי הגם שיש בזה מחלוקת ולדעת הרא"ש בתשו' ס"ל דהנודר ונשבע בחלום אינו חייב ולדעת הרשב"א חייב סיים וכתב וז"ל ומיהו בנ"ד אני אומר כי אפילו הרא"ש מודה כיון דפריעת ב"ח מצוה אם כן מן השמים מזרזין לקיים המצוה ויש לו לחוש ולקיים שבועתו יע"ש דון מינה ואוקי באתרין כי גם בנ"ד בנודר ונשבע לקיים מ"ע של כתיבת ספר תורה מאחר שבלאו הכי הרי הוא חייב באותה מצוה מן השמים מזרזין אותו לקיים המצוה והרי הוא חייב לקיים שבועתו ונדרו וכמ"ש בעניותי בסה"ק ספר חיים סימן מ"ד אות ה' ובסה"ק תורה וחיים מערכת ס' אות רט"ו יע"ש ובדרוש לשבת ההלבשה שנת התרכ"ה ליצירה בס"ד.

ונראה דל"מ אם יהיה החולם עצמו שנדר או נשבע בחלום לכתוב ס"ת או לעשות ממצות עשה שבתורה כי הוא חייב כאשר ביארנו אלא אפילו אם חלם חבירו בעדו שהיה נודר ונשבע או מקיים אלו המצות ככתיבת ס"ת ונתינת צדקה וכדומה יש לו לקיים וכמ"ש בברכות נ"ה ע"ב דאחד מג' חלומות שמתקיימים וחלום שחלם לו חבירו ומה שנראה מדברי התשב"ץ ח"ב סימן קכ"ח שכתב הפך עיין בספר נחמד למראה ח"א דקמ"א ע"א מה שהקשה רב רחומאי הרב כמוהר"מ הכהן ז"ל יע"ש. ובא מעשה לידי גם באחד שחלם לו חבירו שהיה כותב ס"ת חדש וסיפר לו לחבירו החלום שחלם ותכף קיבל עליו לקיים המצוה כי בכל אלו הדברים המורים מן השמים זריזות במצות שכבר הוא מחוייב אין מקום להתרשל כי אדרבא מן השמים אוהבים וה' חפץ למען צדקו שיזכה במצוה ההיא.

וזה ראיתי למורינו הרב המופלא כמוהר"ח מודעי ז"ל בהגהותיו ליו"ד סימן ר"י בסו"ס ברך משה דקנ"ח ע"ד שעלה ונסתפק במי שנשבע בחלום לשקר כגון על דבר שיש לו נשבע שאין לו וכיוצא בזה יש להסתפק אי בעי כפרה וכעת לא מצאתי גילוי וכו' יע"ש ולעד"ן דאינו צריך כפרה שהרי אם יהיה חולם בליל שבת שהיה עושה מלאכה כגון כותב בחלום או שאר מט"ל מלאכות או יום טוב או יוה"כ הרי מראים לו בחלום שהוא מחלל שבת או יום טוב או יוה"כ היצטרך לעשות תשו' על זה כמו שנשאלתי במ"א והעלתי כי אין צריך שום כפרה על זה והבאתי ראיה ממעשה רב מוהר"מ ריקאנאטי ז"ל והביאו הרב חמדת ימים בהלכות סוכה פ"ה דרכ"א ע"ב וז"ל והר"ם ריקאנאטי ז"ל העיד כי בליל יום טוב הראשון של סוכות יתאכסאן אצלו חסיד אחד וראה הר"ם ריקאנאטי בחלומו לאותו חסיד שהיה כותב את השם יו"ד ה'א והיה מרחיק ה'א אחרונה מן הג'

אותיות ואמר לו הרב מדוע ככה עשית והשיב כך נוהגים במקומינו והרב מחה בידו וכתבו שלם ויהי בבקר אשתומם על המראה באין מבין עד עת בא זמן תפילת שחרית וסדר הנענועין ויפן אליו הרב וירא כי לא היה מנענע רק הלולב ומיניו מבלי האתרוג ואז הבין הרב פתרון חלומו שהיה הה'א אחרונה בריחוק משאר האותיות כי כל ד' מינים הם כס"ת ישראל הנק' הוי"ה ב"ה וכו' יע"ש עוד מעשה רב בס' שתי ידות להרב מוהר"מ די לונזאנו ז"ל ריש סדר עבודת המקדש שהיה חולם בליל יוה"כ שהיה כותב בספר ובדיו שבח לבורא ית' ולא נזכר כי אם תיבת עבודה ונתן דעתו תכף אחר יוה"כ לחבר ספר עבודת התמיד של בכל יום והשלימו בהוש"ר יע"ש הרי בשני מעשיות שהיו עושים מלאכה גמורה שהיא הכתיבה בליל יום טוב ויותר חמור בליל יוה"כ ולא עשו שום פירכוס אם יש עון בדבר הזה וצריכים כפרה דש"מ כי הרואה שחוטא בחלום אפילו במעשה אינו חייב כלום ומכ"ש בדיבור ואם יש לחלק דשאני כותב ועושה מלאכה וכדומה בשבת ויוה"כ וי"ט בחלום דלפי האמת אין מעשה כלל בפועל ועל איזה דבר נחייב אותו דא"כ מעשה כלל אבל בחוטא בפיו שנשבע לשקר הרי הדיבור שהוא החטא עצמו כבר הוא בעין אלא שהוא בחלום דאין פיו ושפתיו שוים ולכן נראה לי לומר דעל זה ועל כיוצא בזה צריך לפשפש במעשיו ולחקור אחריו שמא חטא בפיו ובשפתיו בדבר שבועה לבטלה אי לשוא ולשקר והראוהו בחלום החטא אשר חטא בה ואם פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה ויחזור בתשובה ויקבע עתים לתורה ואצ"ל אם ח"ו בחלום חטא בפיו באיזה דברי כפירה וכדומה שצריך להדאג לשוב בתשובה מכל אשר חטא ויבקש מהשי"ת כי הוא מלך מוחל וסולח.

באופן כי החולם בחלום חלומות שנדר או נשבע לקיום המצות כנודר לצדקה וכותב ס"ת ומשיא יתומים ויתומות ומדפיס ספרי דבי רב וכדומה בהם חייב לקיים נדרו ושבועתו וכמו כן אם יהיה חולם באיזה חטאים התלוים בדיבור כנשבע לשקר וכדומה צריך לבקש שמא איזה דבר רמזוהו מן השמים ועיקר הכל הוא להיות תמיד כל הימים עסוק בתשובה ובמע"ט ובעסק התורה תורת חיים.

ונראה להביא ראיה ממ"ש בברכות פ' הרואה דז"ן ע"א הבא על אמו בחלום יצפה לבינה שנאמר כי אם לבינה תקרא הבא על נערה מאורסה בחלום יצפה לתורה שנאמר תורה צווה לנו משה מורשה קהלת יעקב אל תקרי מורשה אלא מאורשה הבא על אחותו בחלום יצפה לחכמה שנא' אמור לחכמה אחותי את הבא על א"א בחלום מובטח לו שהוא בן העו"הב וכו' יע"ש הרי לך בהדייא דאפי' בחולם שעושה עבירה גדולה בחלום כבא על אמו ועל אחותו ועל נערה המאורסה ועל אשת איש שהם מן העריות

ואית בהו עונש כרת עכ"ז מלבד כי אינו נחשב לו לשום עון אשר חטא אלא אדרבה לזכות תחשב דזוכה לחכמה ובינה ולתורה ומובטח לו שהוא בן העו"הב ואם נאמר דעדיין יש לחלק בזה דעכ"פ הבא על אמו וכדומה להן אינו בפועל גמור כ"א בדמיון בחלום בחזיון לילה ואין כאן מעשה בפועל כלל משא"כ הנשבע לשקר בחלום כי הגם כי הוא בדמיון עכ"ז עיקר המעשה שהוא הדיבור כבר עשאו.

אלא דשבתי וראיתי כי גם זה אינו כי מאחר שהוא ישן כשנשבע לשקר הרי עדיפה מינה מצינו דאפילו עשה מעשה בפועל לבוא על א"א ועל שאר עריות בחלום עכ"ז הוא פטור כי השינה עצמה חשיב אונס ומשנה שלימ' שנינו בכריתות י"א ע"א כל עריות אחד גדול ואחד קטן קטן פטור אחד ער ואחד ישן ישן פטור אחד שוגג ואחד מזיד שוגג בחטאת ומזיד בכרת יע"ש הרי מבואר כי בכל איסורי ביאה שבעריות הישן פטור וא"כ לא שנא בין איש לאשה דסתמא קתני מתני' ואדרבה אם ישן באיש פטור כ"ש באשה ישנה שהיא קרקע עולם וכן מתבאר עוד מסוגייא דיבמות ריש פ' הבא על יבמתו ג'ן ע"ב דאמר רבא אין אונס לערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת לא בישן והאמר רב יאודה ישן ל"ק ביבמותו אלא לדעת בנתקע ופירש"י אלא בישן ונתקשה כשהוא ישן וישן לאו בר דעת הוא ולא הוי קנינו קנין יע"ש הרי דאפי' באיש דאין קישוי אלא לדעת עכ"ז בישן שהשינה היא דבר אונס הוא פטור הגם כי עביד מעשה בפועל וכ"פ הרמב"ם בה' א"ב פ"א הח"י והטור באה"ע סי' כ' וכ"כ בתשו' שאלת יעבץ ח"ב סי' מ"ט ובס' פנים מאורות ח"ג סי' כ"ב והרב חוות יאיר סי' ע"ב והרב עבודת הגרשוני סי' ז"ך ובספר כתר כהונה סימן ס"ו ושכן הסכימו הרב כמוהר"מ מטאלון ומוהרשד"ם כמ"ש הרב כנה"ג באה"ע סימן י"א בהגב"י אות כ"ח ושכ"ן עוד מתשו' מוהרשד"ם חאה"ע סימן קס"א יע"ש דכולהו ס"ל דהשינה מקראת אונס ופטור ומה שנראה ממ"ש שם הרב כנה"ג חולקים בזה וס"ל דלא הוי השינה אונס כבר עמדתי ע"ד בסה"ק חיים ושלום ח"א סימן יו"ד וישבתי דבריהם דלכ"ע כשנתברר לנו דהיה ישן שינה גמורה אין בזה ספק כלל דקרינן ליה אונס לא היה סברת הרבנים החולקים במקום שאין לנו להאמין שהיה ישן יעש"ב בס"ד דש"מ דבחלום בישן גמור כשידענו בודאי שהוא ישן לכ"ע מקרי השינה אונס גמור וקי"ל אדם בשבועה פרט לאנוס וזה ברור.

והגם שאמרו בגמ' שם בברכות בכל הני דהכא על אמו ועל אחותו ונערה מאורסה וא"א דיש לו שבח ושכרו הרבה מאד דה"מ כשלא הרהר בה מ"מ אם ימצא ח"ו שהרהר ובביאתו בחלום אירע מקרה בלתי טהור יהיה נענש על מה שעבר על לאו ונשמרת מכל דבר רע שדרז"ל בפ"ק דע"ז י"ז ע"ב שהוא אזהרה שלא יהרהר אדם ביום ויבוא

לידי טומאת קרי בלילה כמו שיע"ש אבל להיות לו עונש כרת ומיתת ב"ד כאשר בא על אלו העריות בהקיץ אין לנו מקום לומר כן וזה פשוט ומידי דברי אשיגה נא עמך על מה שנשאלתי במי שחלם בחלום הלילה שבא לו מת אחד שנפטר בקרוב ואמר לו כי הטלת של מצוה והתפילין יקברוהו סביב לראשו אם יש ממש בחלום זה או לא והשבתי דראיתי להרב דברי מרדכי חא"ח סי' כ"ב ד"ו ע"ד שנשאל בכיוצא בזה במי שבא לו מת בחלום ואמר שמרגלית אחד יקברוה בתוך הקבר שלו אם יש לעשות מעשה והשיב דלא אריך למעבד הכי כי הוא איבוד ממון והעושה כן (שובר) [עובר] משום בל תשחית אלא מוטב שישומו מרגלית א' כמה היא שוה ויתנו המעות לעילוי נפש המת וכו' יע"ש כמו כן יש לעשות כאן למכור הטלת של מצוה והתפילין ולחלק המעות לעילוי נשמת המת לתת לת"ח או לאיזה מצוה גדולה או לתת הטלת והתפילין לעני שילבשם אם אין לו וכיוצא בזה נשאלתי במי שבא המת בחלום לקרוביו ואמ"ל שהבגדים שהיה לבוש בהם בחיים שיקברוהו עמו והשבתי להם כי יתנו הבגדים לעניים וגדולה צדקה דמארכת ימיו ושנותיו של אדם וילבש צדקה כשריון נפש המת ותנוח נפשו בג"ע ועיין מה שכתבתי בתשובותי להלכות נידוי בחלום על שאלות שנדרשתי עליהם פוק חזי:

נג

סימן גן

שאלה מי שהיה אנוס שלא היו רוצים לקבור את מתו ומפני זה נתקשר בשבועה לעשות איזה דבר ושוב טען כי אנוס הוא יען היה לו אונס כזה יורינו המורה אי הוי אונס או לא.

והנה הרב הגדול בס' זרע אברהם ז"ל ח"ב ח"מ סימן י"א כתב שם בשאלה וז"ל וראובן מתנצל באומרו אין לך עלי דין ודברים מצד כמה טענות ראשונה שאני על משמרתי הייתי עומד שלא הייתי רוצה לקדש את בתי כ"א לך ואנשי העיר הכריחוני על ככה ואנסוני שלא היו רוצים לקבור את מתי מלפני עד שיקדש שמעון לאחות הנפטרת אין לך אונס גדול מזה וכו' ע"כ ובתשו' הרמח"ה לא העלה על דל שפתיו זאת טענת האונס שלא רצו לקבור את המת עד שיקדש וזאת חשיבא לטעון טעון או נימא כיון דכתבו גדולי הפוסקים דמניעת הטובה לא מיקרי אונס ועיין ש"ע יו"ד סי' רל"ב אוף הכא נמי מניעתם מלקבור את המת לא חשיב אונס עיין במוהרח"ש בס' ת"ח בקונ' המודעות דכ"ט דמשמע מהתם קצת דלא חשיב אונס כי ע"כ נא לשון בקשה יעבור נא אדוני לפני עבדו בדברים שבכתב בקיצור לענין דינא מאי דעתו דעת עליון נוטה בזה אי חשיב אונס או לא לענין שבועה בטענת אנוס הייתי עכ"ל.

תשובה ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת רחימא דנפשאי הרב המובהק כמוהר"ר יצחק ישראל נר"ו ושאלת חכם חצי תשובה וכשאני לעצמי הדבר פשוט דאונס שמאניסים את האדם שלא לקבור את מתו הראוי לו שהחיוב מוטל עליו לקוברו הוי אונס גמור ואמינא לה ממה שמצינו בתשו' רב פלטוי גאון ז"ל שהביאה הרי"ף והר"ן ז"ל בהלכות פ' הגוזל דמי שכותבין לו פתיחתא גוזרין עליו שלא לקבור את מתו ושלא למול את בנו וכ"כ בתשו' המיוחסות סימן רמ"ד והגם כי לא נהגו לעשות כן כ"א במי שאינו פורע מס עכ"פ כיון שעושים זה לאדם למי שהוא סרבן בדין וכדברי רש"ל ביש"ש שם בב"ק פ"י סי"ג למי שהוא פרוץ בעבירות ומנודה לשמים כיון שגוזרין עליו לעונש חמור ודאי דחשיב אונס גמור.

ועוד דכיון שמונעין לו מלקבור את המת המוטל עליו לקוברו הרי מבטלין ממנו מ"ע ול"ת לא תלין נבלתו וכו' כי קבור תקברנו וכו' והרי מצינו להרדב"ז ז"ל בתשו' ח"ה סי' שני אלפים רצ"ו שנשאל מי שאנסוהו שלא לילך למקום אחר לישא אשה כתב דחשיב אונס וא"ת לא ילך ולא ישתעבד הא ליתא כיון דראובן היה הולך לעשות מצוה לישא אשה כדי לקיים מצות פו"ר ושמעון מעכב עליו אין לך אונס גדול מזה עכ"ל והרי אם עיכוב שלא לילך למקום אחר לישא אשה חשיב אונס הגם כי יש אופן לקיים מצות פו"ר במקומו עכ"ז נחשב אונס כ"ש וק"ו במעכב שלא לקבור את מתו דליכא שום אופן בענין אחר לקיים המצוה בודאי הוי אונס והוא ברור.

נד

סימן דן

שאלה מי שנתחייב בשטר בברית אמנה אם עבר על זה אם מיקרי עבריין שעבר על עברות ואם ברית מיקרי שבועה או לא.

תשובה עיין להתוס' בברכות נ"ט ע"א ד"ה ולכך וכו' נאמן בבריתו וקיים בשבועתו וזוכר הברית יע"ש הרי דשבועה לחוד וברית לחוד וכ"נ מנוסח שתקנו אנשי כנה"ג בכל יום וזכור לנו אהבת הקדמונים אברהם יצחק וישראל עבדיך את הברית ואת החסד ואת השבועה הרי דברית לחוד ושבועה לחוד וכן הכריח הרב רבי זלמן בסידור תפלה שלו דברית אינו שבועה. וכן נראה להכריח מדברי הר' רבינו בחיי ז"ל ס' נח ע"פ את קשתי נתתי שהכריח שדבורו ומאמרו של הקדוש ברוך הוא הוי דשבועה ובכן מש"ה בכמה מקו' אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת מתנת הארץ לא הוי שבועה בפירוש ואם ברית הוא שבועה הרי מצינו מקרא דבר הכתוב בס' ל"ל ביום ההוא כרת ה' ברית לאמר לזרעך

נתתי וכו' הרי מצינו שכרת ה' ברית לתת הארץ ש"מ דברית אינו שבועה וכ"ן מדברי רבינו בחיי ז"ל שם בס' ל"ל ע"פ זה שכ"כ יע"ש. וכן יש לדקדק מסוגייא דשבועות דבעי למילף שבועה שנשבע הקדוש ברוך הוא במי המבול דכתיב אשר נשבעתי מעבור מי נח שהוא מדכתיב לאו לאו וכו' ולא הכריח מדכתיב מעבור מי נח עוד על הארץ וכו' וכ"כ הרב נזר הקדש ז"ל בפי' לב"ר פל"ד סימן ד' ופמ"ד סימן וי"ו יע"ש ועיין עוד להנזה"ק שם בפי' לב"ר פנ"ו סי' ח"י.

אלא דזה עומד לנגדינו מ"ש בפסחים ל"ח ע"ב ברית הן הן הדברים שנאמרו למשה מסיני ולפי פירש"י ז"ל בפי'. ולפי פי' הר"ן בעל הערוך במערכת בית ד"ה ברית כפי פי' ב' כלו' ודאי ברית בשבועה נשבע לו כי הן הן הדברים שנאמרו למשה מסיני יע"ש.

וכה הראני בני כי ביצחק יקרא נר"ו מ"ש הרב מוהרש"י ז"ל ביפ"ת במאמר ואין מידי מציל אין אברהם מציל וכו' דאבא לא מזכה ברא שהק' והא בעגל ניצולו בזכות אבות ותי' דשאני התם דהקב"ה נשבע לאברהם ושאני שבועה וכן וזכרתי את בריתי יעקב וברית היינו שבועה ע"ש וכ"כ הר' הנז' במאמר כל מה שישראל אוכלין בעוה"ז בזכות מאכלת שכתב וז"ל ואף על גב דקי"ל תמה זכות אבות אבל ברית אבות לא תמה והעקידה היתה ברית אבות דכתיב בי נשבעתי והברית הוא שבועה יע"ש הרי דהרב מוהרש"י ז"ל ס"ל דברית הוי שבועה כס' הר"ן ז"ל בעל הערוך ורש"י שם בפ' כל שעה ל"ח ע"ב ד"ה ברית דפי' ברית שבועה כיע"ש ומצאתי כדבריהם דרבנן בבית מדרשא הלא היא ברבה ס' נשוא פ"ט דכ"ח ע"ב דאתמר כן וז"ל והשביע אותה הכהן שבועה שהשביעם שיקיימו את התורה כמה דתימא הנה דם הברית אשר כרת ה' וכו' ואין ברית אלא שבועה וכו' עוד אתמר שם בפי' אחר זה וז"ל אין ברית אלא שבועה כמ"ד כי שם נשבעו שניהם ויכרתו ברית בבאר שבע וכו' יע"ש הפך מ"ש התו' ורבי' בחיי ז"ל כנז"ל ועיין בתשו' בעי חיי ז"ל חח"מ ח"ב סי' קי"ט ועיין ריב"ה ז"ל בפרפיראותיו ס' בחקתי ע"פ נוקמת נקם ברית וזהו נקם ברית דהיינו שבועה וכו' ועיין להר' קהלת יעקב אלגאזי אות ק"ב שהביא דברי רש"י הנז' דפ' כל שעה ולא זכר דיש חולקים בזה ה"ה התוס' ורבי' בחיי ז"ל זת"ד הי"ו ועיין בס' האגודה בפא"ן סימן ק"ט וז"ל וכן כשאדם אומר לחבירו היה בעל ברית שלי שלא יוכל לחזור בו ע"ש ואי לשון אמונה הוי שבועה עיין בהגמ"י פ"ד דנדרים שכתב אמונה אעשה או לא אעשה אעפ"י שהן נדרי זירוזין מ"מ בעי התרה והרב בית הלל ביו"ד רס"י רז"ל הקש' ממ"ש בברכות פ' הרואה נ"ה ע"א פניך דומים למגדלי חזירים ולמלוה ברבית א"ל אימנותא לדידי תרוייהו אסורים וכו' ופירש"י אימנותא לשון

שבועה כלומר באמונה שתיהם אסורות לי עכ"ל א"כ משמע מכאן בהדייא דהוי שבועה גמור' דלא כהגמי"י ז"ל וק"ל ועיין בס' מדת"ל דקמ"ג ע"ד.

נה

סימן נה

שאלה במי שנשבע שלא למכור קרקע פ' לעולם או במי שציוה בשטר מתנה להתנות למקבל שלא יוכל למכור קרקע זו לעולם דע"מ כן נתנו במתנה אי מותר למשכנו במכר ושכירות כדי להתיר את הרבית או לא.

תשובה הנה לדעת הפוסקים אשר רבו כמו רבו הרבנים המתירים על הרבנים האוסרים דמכר זה להתיר איסור רבית הנהוג בין במשכונות מטלטלים בין במשכון קרקעות שהוא כדי להתיר ע"י מכר ושכירות זה איסור רבית כנהוג ברוב תפוצות ישראל וכאשר עמד ע"ז התייר הגדול הגאון מרן זקני אור הירח ז"ל בספר חק"ל חיו"ד ח"ב מסימן י"ט וכ' כ"א וכ"ב דמסיק כי רוב הפוסקים מתירים במכר זה להתיר את האיסור דס"ל דהוי מכר גמור ואם ירצה להחזיק במקחו שלא להחזירו רשאי כמ"ש שם סימן י"ט וכ"ב ובסי' ך' מסכים עמו הרב הגדול מוהריט"א ז"ל. כי כן אין ספק כי בין כשנשבע שלא למכור קרקע או מטלטלים דגם מכר בכה"ג להתיר איסור רבית אסור כיון דקי"ל כרבים דס"ל דהוי מכר גמור וכמו כן במי שנותן מתנה לאחר והתנה עמו ע"מ שלא ימכרנו לאחרים דגם במכר בכה"ג שהוא להתיר איסור רבית איכא משום מעביר על דעת ב"ה והמתנה בטילה.

ועוד נראה לי לומר כי כיון דכל כונתו של הנותן מתנה שנתן הוא שישאר המתנה לו וליורשיו לעד לעולם ולא יצא מרשותם אם כן כשמכר מכר זה כדי להתיר את האיסור מי לא עסקינן כי לא יוכל לצאת ידי פריעה ויעלו סכום הריוח מהשכירות וע"כ שלא בטובתו ישאר המכירה לחלוטין ביד הקונה אותו אפי' שהיה המכר להתיר את האיסור וכבר ראיתי להרב מוהריט"ץ ז"ל בתשו' סימן ב' שנסתפק בחצר שנתחייב לתת לאחותו בשטר ובש"ח כשימכרנו לתת עשרה גרושים והקדישו אם הקדש מיקרי מכיר' וצידד שהדבר שקול אי כונתו כשיצא מרשותו או דוקא כשימכור מכירה ואם לא יתברר יעשו פשרה שיתן חמשה יע"ש.

ושא נא עיניך וראה למור"ם ביו"ד סימן רי"ז סעיף ל"א אי חליפין כמכר ומ"ש מרן בח"מ סימן רכ"ז סעיף ך' דאין אונאה לחליפין יע"ש ומ"ש בתשו' הרד"ך בית ל"ב והראנ"ח ח"ב סימן צ"ז דכתבו דחליפין בכלל מכר ומ"ש ע"ד מ"ז הרב הגדול בספר חק"ל חח"מ ח"א סס"י ל"ג דמ"א ע"ב יע"ש והרב איש צדיק עמד וימודד ארש בס' קול אליהו ח"א

חיו"ד סימן ל"ו על מי שנשבע שלא למכור חפץ מחפציו אם יכול ליתנו לבתו בתורת נדונייא אי הוי כמכר או לא ומ"ש בס' דברי מרדכי חח"מ סי' ל"א יע"ש. עוד תשוב ותראה בתשו' מוהר"מ אלשקר סימן נ"ה שכתב דאיסור מכירה אינו עובר כשהוא בונה בתוכו יע"ש. ויאירו עיניך במ"ש הרב עדות ביעקב סימן ס"ט ודוק ועיין בספר מטה אהרן ח"ב אות לק"ט דש"א ע"ב דנו"ן באמונה אי משכנתא כמכר יע"ש.

ואחר עבור עידן ועידנין שרשמתי כל זה בא נדון כה"ג לפני ראש ב"ד מקודש מעלת הרב הכולל בנן של קדושים בעל ספר פתח הדביר נר"ו וכתב פסק דין על זה ברוחב מבינתו. ולא הניח פינה וזוית ואני הסכמתי על ידו הקדש להלכה ולמעשה ואלה הם דברות קדשו: {המשך בסימן הבא}

נו

סימן נו

נסתפקתי בראובן ואשתו שנתנו במתנה זכות חצרם לבתם הנשואה שאינה יורשת שלהם ע"מ שאין לבעלה רשות בו. ולשני בניה נכדי הנותנים בתורת מתנה גמורה בשטר עשוי בכל חזוקי סופר גופא מהיום ופירי שעה א' קודם פטירת האחרון שבנותנים. והטיל תנאי במתנה וז"ל ועוד אני מתנה עמהם בפניכם עדים כתנאי בגוב"ר [בני גד ובני ראובן] כתחז"ל ככל משפטי התנאים העולים לפו"ד שלא יהיו רשאים מקבלי המתנה למכור את כל זכות החצר הנז' לאיש זר כלל זולת ליורשי או לבתי הקטנה ולזרעה דוקא באופן שלא יצא זכות החצר הנז' מיוצאי חלצי בשום אופן שבעולם הנה עפ"י התנאי הנז' אנחנו מקנים מעכשיו להנז' את כל זכות החצר הנז' וכו' מתנה גש"ו [גמורה שלימה וקימא] וכו' עכ"ל השטר הצ"ל. ואחר חתי' שטר מתנה הלז נסעו מזה האשה ובעלה הנז' לעיה"ק ירושלים תוב"ב וימת שם ראובן הנז' וחלי"ש. ואשתו הוכרחה לשוב לשבת על הארץ הזאת אזמיר יע"א והיא יושבת בקרב ביתה עם בתה ובניה מקבלי המתנה הנז' והיא ניזונית ומתפרנסת עמהם חלף פירות החצר שהיא זוכה בהם ששיירה לעצמה בשטר המתנה הנז' עד יום מותה והן עתה דדחיקא להו שעתא להאשה וילדיה הנז' והמה בקשו לקבל מעות מאיש זר על סמך החצר הנז' בתורת משכנתא הנהוגה פה העירה אזמיר יע"א דהיינו שתחילה מוכרים החצר לבעל המעות בתורת מכירה גש"ו החליטה כתחז"ל בעד המעות שקבלו מידו ושוב חוזרים מקבלי המעות ושוכרים כל זכות החצר מאת הקונה לפי חש' המעות שקבלו וכל זה תקנו רבותינו הקדמונים ז"ל להתיר את האיסור כדי שיוכלו ליקח הכשר על המעות שנתן כנודע וכמו שהוא המנהג

פשוט ברוב המקומות. והא ודאי פשיטא דלא סגי במה שיקנו על המכר מיד האשה וילדיה בלבד שהם בעלי גוף החצר כיון שהזקנה קיימת כנז' רק בעינן שגם הזקנה בעלת הפירות תמכור עמהם ואז יועילו מעשיהם כדקי"ל באה"ע סימן ק' סט"ז מכרו שניהם בנ"מ [בנכסי מלוג] וכו' מכרן קיים ע"ש האמנם תרתי בלבי בהך עובדא דקמן שהטילו נותני המתנה תנאי גמור במתנה שלא ימכרו החצר לאיש זר אם יוכלו למשכנו בתורת מכר ושכירות מי נימא כיון דמכר זה לאו מכר גמור הוא אלא להתיר את האיסור וכבר פשט המנהג שבכל עת וזמן שיחזרו לפרוע לו הקרן והשכירות הוא מחזיר את כל החצר לבעליו באין אומר ואין דברים א"כ אין זה נכנס בסוג מכר ולא עברי על התנאי ושרי או"ד כיון דכתבי שטר זביני גמור ומוחלט בלי שום זכר חזרה כלל הרי עברה על התנאי וממילא המתנה בטלה. ובינותי בספרים לדעת לעשות בס"ד וה' ינחני במעגלי צדק למען שמו כיר"א.

תשובה הגם דתנאי כזה אם עשאו המוריש עם עם היורש לא פלט מהגמגום שהרי ה"ה מהרימ"ט ז"ל ח"מ סימן צ"ד נשאל באשה אחת שצוותה ועשתה בית א' איוולאד'י וואקו'ף לשלשת בניה כפי נימוס הישמעאלים שפי' איוולאד'י וואקו'ף הוא שהיא מזכה הבתים בתנאי שלא ימכרוה לעולם אלא תשאר הבית לבניהם ולבני בניהם עד עולם וידורו בה או ישכרוה כפי רצונם. ואחד מן האחים ירד מנכסיו ורוצה למשכן הבית או למוכרה בסכום מעות וכל זמן שיחזרו המעות ללוקח יחזרו הבתים לו ולזרעו אחריו אם יכול לעשות כן כפי צוואת אמו והשיב ע"ז הרב ז"ל שזכו שלשתן מדין ירושה שאין לה הפסק וכל אחד מהם יכול למכור ולתת כאדם העושה בשלו וגם אין לחוש משום מצוה לקיים דברי המת וכו' דלא שייך מצוה לקיים דברי המת כנגד מ"ש בתורה דכיון דזכו בניה מתורת ירושה ורוצה היא שתהיה לירושה הפסק לאו כל כמינה כדאמרינן בגמ' איהו אפסקתה ורחמנא אמר אין לה הפסק כלומר דמתנה על מה שכתוב בתורה הוא ומש"ה דבריה בטלים וכו' ודברים ברורים שאין בצוואה זו ממש עכ"ל. וכיוצא בזה פ' הרב המוסמך מוהריט"ץ ז"ל סימן פ"ו דכל שמתנה עם היורש שלו שלא ימכור ולא ימשכן הבתים לעולם יש לבטל צוואתו דכיון דירושה אין לה הפסק הו"ל כאילו לא ציוה כלל ויש כח ביד היורשים למכור ולמשכן ולעשות מהם כרצונם והמשיאו עצה למכור לאו רשע הוא אלא צדיק גמור שיעצו להחזיר הירוש' למקומה כדין תור' וכו' והביא ג"כ תשו' הגאונים ז"ל הזכירו רבינו הטור ז"ל בח"מ סימן רמ"ח המסכמת לזה יעש"ב. ואם ראה תראה להרב מוהרש"ח ז"ל בס' בני שמואל בת' סימן טו"ב שנשאל גם הוא בדין זה דאיוולאד'י וואקי'ף ואסר ליורש למכור כבר עמדתי ע"ז אני עני ס"ט באורך וברוחב

בתשו' שהשבתי בניסן התר"ח וחילקתי בין הנושאין בס"ד ועמדתי שם ע"ד התייר הגדול גאון עוזינו מ"מ חק"ל ז"ל ח"מ ח"ב סימן ל"ו בארוכה קחנו משם. מ"מ ע"כ לא כתבו כל הני רבוותא ז"ל הכי אלא במטיל תנאי עם היורש דלכך אין דבריו קיימים משום דדל איהו ודל מתנתיה הרי בלא"ה הרי הוא יורשו על כרחו וזוכה בו מדין תורה בלי שום תנאי וכדכתבו הפוסקים ז"ל אבל בנותן מתנה למי שאינו יורשו דאי לאו מתנתו אינו זוכה ממילא הרי תנאו קיים וכ"כ בהדייא הרשב"א ז"ל במיוחסות סימן ק"ו והביאה מרן הקדוש בב"י אה"ע סימן פ"ה ופסקה מור"ם שם סי"א דמי שיש לו בת יורשת והיא בעולת בעל ורוצה האב ליתן לה כל נכסיו ע"מ שלא יזכה הבעל בשום דבר לא בגוף ולא בפירות והרשב"א ז"ל אחר שלימד דעת לשואל איך יכתוב השטר כתב וז"ל ומכל מה שכתבתי לסלק זכות הבעל מהם אינו אלא בנותן לבת שאינה יורשת דבין בחיי הבעל בין אחר מותו אין לה בה כלום אלא מכח המתנה אבל בבת יורשת לא יועיל לה אלא בחיי האב ולא לאחר מיתה דזוכה בכל מכח ירושה והרי הם לפניה כנכסי מלוג וכו' ע"ש הרי דחילק כדכתיבנא משם שאר הפוסקים ז"ל. באופן דבנ"ד דהמתנה היא לבת שאינה יורשת ולבניה עמה אליבא דכ"ע יכול להתנות כמו שירצה דבלאו מתנתו לא היו זוכים בחצר הלז שהיה נופל לפני בנות בנו ז"ל שהם היורשים שלהם. וכבר כתבתי כן במקום אחר בו בפרק בעת שצוו אותי לכתוב השטר הלז.

ואחרי שביארנו דבנ"ד התנאי שהטילו זקן וזקנה שלא למכור הרי הוא קיים ואם מקבלי המתנה ישנו את תפקידם המתנ' בטלה וחוזרת ליורשים נבא לעיקר השאלה אם מכירה בדרך משכנתא בכלל האיסור כיון דלאו מכירה גמורה היא אלא להתיר האיסור א"ד לא שנא. ומתשו' מהרימ"ט דאייתינא בסמוך שנאסר לו למכור וביקש למשכנה או למוכרה לאחרים בהטבה דכל זמן שיחזיר המעות ללוקח יחזרו לו הבתים. והרב ז"ל הלך לו להתיר מטעם ירושה אין לה הפסק כנז' ולא קאמר דלא נאסר לו אלא מכירה גמורה ולא מכירה כזו דלהתיר האיסור. מהא ליכא למשמע מידי דאיכא למימר שהוא ז"ל ביקש לשרש ולעקור הצוואה מעיקרא ועדיפא מינה קאמר ואין ללמוד ממנה כלום לנ"ד. וההיא דאמרינן במגי' כ"ו ע"ב לענין בית הכנסת שסתרו אותו אמר רבא האי בי כנישתא חלופא וזבונא שרי אוגורא ומשכונא אסור מ"ט בקדושתה קאי ופירש"י ז"ל חלה קדושתו על החילוף או על הדמים והוא יצא מן הקדושה להשתמש בו ע"כ דמשמע דיש חילוק בין מכר גמור למשכונא והיכא דמכר שרי משכונא אסור נראה שאין זה ענין למשכנתא דידן דמשכונא דהתם נראה שהוא לוקח המעות בתו' הלואה וממשכן הבית הכנסת לבטחון בעלמא ולהכי אסור כנראה מדברי הרא"ש ז"ל שם בפסקיו שכתב

טעם למאי דמשכונא אסור דבקדושתיה קיימא כדמעיקרא וכ"כ מרן ז"ל בא"ח סימן קנ"ג סי"א. והרחיב הענין הרב הלבוש ז"ל שם שכתב (שכתב) דאעפ"י שקיבל מעות כשמשכנן או השכירן אין שייך לומר דחלה קדושה על המעות כיון שלא הקנהו לו שהרי אין גופו קנוי לו ע"כ. ואילו הכא דהוי בתו' מכר ממש שמקנין לו הגוף הדר דינא דמשכנתא כמכר ממש. ובבהכ"נ שסתרו אותו דמכר מותר נר' דגם זה מותר ובבהכ"נ של כרכים בנוי שאסור למוכרו אסור ג"כ בדרך משכנתא דידן מה"ט גופיה. וכן בקדש חזיתי למורינו הרב הגדול גאון ישראל מוהררי"א ז"ל בחק"ל ח"ב מי"ד בשיורי א"ח סימן י"ב שעמד על מה שנהגו ברוב בתי כנסיות שבעירנו יע"א כשהם צריכים למעות שלוקחים בתו' מכר ושכירות דהיינו שמוכרים הבהכ"נ מכיר' גמורה לבעה"מ ואח"ך שוכרין אותו לפי סכום המעות שקבלו ואין דעתם במכר זה אלא להתיר איסור רבית כמו שנתפשט התר זה ברוב המקומות. ותמה ע"ז דהא קי"ל בא"ח סימן קנ"ג דבהכ"נ של כרכים אינו נמכר לעולם ועירנו אזמיר יע"א דין כרך יש לה. ואחר שהביא דברי הט"ז ז"ל שם סק"ו דכשיהיה קדושת בהכ"נ במקומה המכר קיים הביא כמה מהפוס' ז"ל שחולקים עליו וסיים וכ' לבי מהסם להתיר כי ע"כ יקחו מעות בהכשר בדרך קנס או בדרך התר אחר ע"ש. וממילא רווחא לנ"ד לפשוט הספק לאסור וכדנבאר בס"ד. והן עתה האיר וזרח אל עבר פנינו ס' הבהיר חקקי לב ח"מ למורינו הרב המובהק כמוהרח"ף נר"ו ושם ראיתי בסי' ד' דט"ו ע"א שגם מני"ר נר"ו עמד לבקש התר לזה ואחר שהביא דברי מרן זקנו ז"ל נ"ט למנהג. כי לקיחת המעות הוא לצורך בנין בהכ"נ ולקיומו וכגון דא ניחא להו לארחי ופרחי דאל"כ ילך כל נדבותם לאיבוד עש"ב. והגם דטעם זה נכון הוא ויש סעד לזה מתשו' הגאונים סימן רע"ח שהביא מרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג אה"ע סי' ץ' הגה"ט אות ח"ן והביאו הבאה"ט שם סקכ"ט עמ"ש הטור ומרן ז"ל דבעל שמכר או נתן בנכסי אשתו בין נכסי צאן ברזל בין נכסי מלוג לא עשה כלום שאם מתייראין משוד ומגלות אין לה לעכב במכירתו ע"ש והטעם פשוט שאם תעכב במכירתו הרי הקרקע ופירותיו ילכו לאיבוד ויפסידו שניהם הבעל כאשתו ע"י השוד והגלות ולכך הותר למכור ולא תוכל לעכב ומעין כיוצא בזה איכא למימר בנדון הרבנים הנז' שאם לא יקחו מעות בתורת מכר ושכירות משום עיכובא דארחי ופרחי ולא יחזקו את בדק הבית גם נדריהם גם נדבותם כבר אבדה ולהכי אמרינן ניחא להו בהכי. ומ"מ לנ"ד אינו מספיק טעם זה להתיר דאה"ן אם לקיחת המעות היה לצורך מירימיט בנין החצר אמדינן דעתיה דנותן דניח"ל בהכי דכיון דחזינן דקפיד שיהא החצר הלז ברשות יורשיו ש"מ שזה רצונו שתמיד יזכר שמו על חצרו ולא תשכח מפי זרעו. ואם אתה בא לאסור מכירה

בתו' משכנתא אפי' לצורך קיום החצר ואם לא תשיג ידם לחזק את בדקו ח"ו ילך לטמיון ולא ימכר הרי נכזבה תוחלתו דהרי נשכח זכרו מעל החצר הנז' ולהכי אמרינן מסתמא ניחא ליה דאע"ג דרווחא שביק לכשירצו למוכרו שימכרוהו ליורשיו או לבתו הקטנה אין זה תיקון גמור דכיון דלא הטיל עליהם חיוב לקנותו אכתי אפ' לא ירצו לקנותו או לא תשיג ידם ח"ו או ירצו לקנותו בזול הרבה ואכתי איכא למיחש שירד לטמיון ולכך אי צורך מכירתו בתו' משכנתא היה לצורך מירימיט ותיקון החצר היה מקום להתיר כנז' אכן ידוע לנו שאין צורך לחצר לשום בנין שכבר הוא בנוי ומשוכלל ובריא וחזק אלא שהמעות צריכי להו לצרכם ובכי הא ליכא שריותא לזבוניה.

נמצא למדנו בפי' מדברי מוה"ר הגדול חק"ל ז"ל ומדברי מוה"ר נכדו נר"ו דפשיטא להו דכל היכא דאסור למוכרו בתו' מכר גמור אסור למוכרו אפי' בדרך משכנתא הגם שאינה מכיר' גמור' מדחזינן דלא נחה דעתם דעת עליון לחלק ולומר דלא נאסר מכירת בהכ"נ אלא במכירה אמיתית לא מכירה כזו שאינה אלא להתיר את האיסור דוקא. ומוה"ר חק"ל ז"ל הציע תחילה דמכר זה להתיר את האיסור ולא עשה חיל בזה להתיר ואדרבא אחיד דשא באפייהו והורה להם לבלתי קחת כסף אלא בדרך התר אחר ש"מ דברירא להו דלא שנא וכדבריהם דרבנן כן בקדש חזיתי להרב עדות ביעקב ז"ל סי' ס"ט שנשאל בראובן שנתן ללאה מערה אחת במתנה גמו' כתחז"ל והטיל תנאי גמור במתנתו שלא תוכל ולא תורשה לאה הנז' למוכרה או ליתנה לאחרים אלא תורישנה ליורשיה אחריה ולאה מכרה המערה לש' בדרך משכנתא ולשאול הגיעה מה יהיה משפט המכי' אם היא קימת או לא ואת"ל שאין המכירה מכירה בעבור התנאי אי המתנה בטלה מפני שעבר וביטל התנאי או"ד כיון דאפשר לקיים התנאי ע"י שיחזור ויקחנה עכשיו מיד הלוקח הוי כאילו לא ביטל התנאי והרב ז"ל דלה דלה מים קרים מבורות עמוקים ללמוד מהם שכל שחוזר ומבטל המכר לא חשיב ביטול תנאי והמתנה קיימת וגם מטעם אחר המתנה קימת דכיון דאין לו רשות למכור חשיב כמוכר דבר שאינו שלו דמעשיו בטלים מעיקרא וכיון שלא הועילו מעשיו לא מיקרי עובר על התנאי עש"ב ולא העלה על דל שפתיו לומר דליהוי מכירתו קימת וגם מתנתו קימת דכיון דהוי מכר להתיר את האיסור לא נכנס בסוג מכר הנאסר לו דכל מה שנחלק הרב ז"ל על הרב מוהר"י ששון ז"ל סי' קי"ח ובחלקות ישית בין תנאי דע"מ שתמכור לפ' לתנאי דשלא תמכור אינו אלא לענין ביטול המתנה הראשו' או קיומה אבל לענין המכירה השנית בין הכי ובין הכי מכרו בטל דחשיב מוכר דש"ש כיון דעבר על התנאי והרי נדון הרב היה במשכנתא ואי לא חשיב כמכר הי"ל לחלק בכך ומדלא קאמר הרב ז"ל הכי ש"מ דגם להרב ז"ל פשיטא ליה

דכל שנאסר לו למכור אפי' במכר להתיר את האיסור לא אשתרי ליה וגם את זה אגיד דקודם ראותי כל דברי התורה הזאת תכף שנכנסתי לבית הספק הצעתי צדדי הספק לפני מי שגדול מע' מוה"ר המובהק כמוהרח"פ נר"ו הנז' וגם מני"ר נר"ו הורה לאסור וחיליה ממה שהאריך הרחיב מוה"ר הגדול חק"ל ז"ל שם בהל' רבית סי' כ"ב והביא משם רוב הפוס' ז"ל כמעט כלם להתיר מכירות בתים ומכירות משכונות דלית בהו צד רבית כלל מטעם שכל שמוכר בסתם בלי גילוי דעת בשעת המכר דעתו למכור במכירה גמורה כדי שלא ליכשל באיסור רבית וגם דלדעת הרב המבי"ט ז"ל ח"א סימן ך' אם לא רצה להחזיר הקונה דבר הנמכר לו אפילו שמביא לו מעותיו בשלימות אין לו עליו כלום בדיני אדם וכן מוה"ר חק"ל ז"ל שם בסי' י"ט העלה כן דאם רצו להחזיק במקחו הרשות בידו וכן הסכים עמו הגאון מוה"ר כמוהריט"א ז"ל שם סי' ך' ע"ש וכיון דלענין רבית על כרחך צריך אתה לתפוס דמכר חלוט הוא כמכירות גמורות דעלמא אם אתה אומר דלענין התנאי דנ"ד שלא ימכור אין זה נכנס בכלל מכר את תפוס חבלה בתרין ראשין דאי לאו מכר גמור הוא כל השכירות שיטול הקונה הוי רבית ח"ו ומכח זה מיפשט פשיטא ליה לאסור למכור אפי' בתורת משכנתא כנהוג ואתייא הא כס' כל הרבנים הנז' וכשמעתתיה דמני"ר נר"ו בספרו הבהיר הנז'.

איברא דאע"ג דהוכחנו מעיקר הדין דכל שנאסר לו למכור נאסר לו גם בדרך משכנתא כמדובר מ"מ אכתי היה מקום לצדד להתיר בנ"ד מכח ל' התנאי המוצג בשאלה והוא שאחר שגמר אומר שלא יוכלו למכור לאיש זה זולתי וכו' ההוא אמר באופן שלא יצא זכות החצר הנז' מיוצאי חלצי בשום אופן שבעולם ע"כ ולכאו' סיום זה מיותר דהא שמעי' לה מרישא דהא אסר למוכרה לזר והתיר למוכרה ליורשיו או לבתו וממילא שמעי' שרצונו שלא יצא מרשות יוצאי חלציו והא תו ל"ל ותו דאמאי נקט כלשון הזה ולא קאמר באופן שיהיה תמיד החצר הנז' ברשות יוצאי חלצי אם לא שנאמר דכונת הנותן לא היה אלא לאסור מכירה חלוטה אבל מכירה כזו דע"י משכנתא לא דנהי בהא נמי מכירה גש"ו היא מ"מ כיון דכל שעתא ושעתא דמייתי מוכר זוזי דזביני הקונה מהדר ליה הקרקע הנמכר באין אומר ואין דברים דהכי הוא מנהגא דמתא כנודע הרי אינו יוצא מרשותם ע"י מכר זה ושרי והיינו דאצטריך סיום זה דאי מרישא הוה אמינא דלשון דלא יוכלו למכור ריבה הכל כל דאיקרי מכר ואפי' בתו' משכנתא כנז' להכי תני סיפא לגלויי רישא ואמר באופן שלא יצא מרשותם למימר דלא אסר להו ברישא אלא מכר חלוט אמיתי שאפי' אם יביא לו מעותיו לא יחזירנה לו ונמצא החצר יוצא מרשותם לגמרי אבל בדרך משכנתא הגם דמדינא אם ירצה הלוקח לעמוד במקחו אין מוחה בידו מ"מ

כיון דפרנסתו תלויה בזה שנותן מעותיו בהכשר לא מרע נפשיה למעבד הכי ויקופח פרנסתו וא"כ עלה בידינו ממשמעות לשון השטר להתיר לכאורה בדרך משכנתא.

אלא דפי' זה לא ניתן ליאמר מכמה צדדים חדא דמי יימר דפי' שלא יצא מרשות יוצאי חלצי ממעט מכירה דע"י משכנתא אימא דאפי' מכירה כזו אתייא מכללא אי משום שאפ' שלא תשיג ידם לפרוע דמי המכר והשכירות וע"י המכירה הלזו יחזיק הקונה במקחו כדי שלא יפסיד מעותיו ותו דאפ' דאפי' תשיג ידם ויפרעו במשלם הרי עכ"פ עברו על התנאי בעת שיצא הקרקע מרשותם כל משך זמן המכירה הנז' דהגם דלא היתה יציאה החלטית שהרי כשפרעו המעות הרי חזר החצר לרשותם כבראשונה מ"מ הרי יצא ועבר התנאי ובטלו המתנה ודבר זה למדנו מתורתו של ה"ה מוהר"א ששון ז"ל דבסי' קי"ח למד מת' הרא"ש ריש כלל פ"א שמי שקבל מתנה והתנה עמו הנותן שלא ימכור ועבר על התנאי ומכר אעפ"י שהמכירה השניה אינה כלום המתנה בטלה למפרע מעיקרא ולא קנה והגם שהביא שם מחלו' בזה דלדעת כמה מרבוותא ז"ל המתנה קימת והמכירה בטלה הוא ז"ל הכריע ברוחב מבינתו דודאי נקטי' כדברי הרמב"ם והרא"ש ז"ל שכתבו בפי' דודאי בטל הדבר מעיקרו ומכח זה פ' בנדונו שש' עבר על תנאו ומכר שראו' יכול עתה לחזור ולקחת חלקו בבתים וצריך ש' לתת לו מחצית הפירות שאכל וגם הביא דברי הרמב"ם בפי"א מה' מכירה דפ' דמי שהקנה לחברו והתנה עמו ע"מ שתתן מקח זה לפ' ולא קיים התנאי ומכרו לאחר לא קנה וכ' דפי' דבריו הוא שכיון שמכרה לאחר אעפ"י שלא התנה בהדייא עמו שלא תמכרנו לאחר אלא התנה ע"מ שתמכרנו לפ' עם כ"ז מכרו בטל והקנאה הראשו' לא מהנייא ואעפ"י שיקיים עתה הלוקח הא' התנאי וימכרנו עתה לאותו פ' שהתנה המוכר לא מהני שכיון שלא קיים הלוקח תנאו בתחי' אעפ"י שעתה רוצה לקימו לאו מדי הוא ומזה ג"כ למד לנדונו שהתנה שלא יוכל למכור לאחד אעפ"י שיקיים עתה התנאי וישיב מקנתו וימכרם לראו' כמו שהתנה לא מהני שהרי עבר בקום ועשה שמכר מה שהתנה כבר שלא ימכור עש"ב ועיין להרב מוהר"ב דאנין ז"ל בס' כבוד יום טוב בקונ' בד קדש דקי"ז ע"ד ודברי מר בריה דרבינא הרב נר"ו שם דכוותה בנ"ד אעפ"י שבכלות זמן המשכנתא יחזור החצר לבעליו הראשו' מ"מ הרי הוציא החצר מרשותו ועבר על התנאי ואין תקנה במה שיחזור לרשותו.

האמת דהרב עדות ביעקב ז"ל סי' ס"ט שם חלק על הרב מוהרא"ש ז"ל וס"ל דיש חילוק בין אם היה התנאי ע"מ שימכרנו לפ' לאם היה התנאי ע"מ שלא ימכרנו וסובר דע"כ לא ס"ל להרמב"ם ז"ל דבטל המכר הא' אלא כשהתנה ע"מ שתמכרנו לפ' דאעפ"י שעתה רוצה לקיים התנאי ולמוכרו לאותו פ' לא מהניא משום דס"ל דע"מ שתמכרנו לפ'

בתחילה משמע וכל שמכרו בתחילה לאחר לא קיים תנאו מקרי והו"ל כאלו קבע זמן למכירתו ועבר הזמן דשוב אין בידו לקימו אבל היכא שהיה התנאי בגוף מכירת הקרקע כגון שאמר ע"מ שלא תמכרנו אף על גב שעבר ומכר יש בידו לקימו מיקרי שהתנאי תליתו אינו אלא בגוף הקרקע דעושה המכירה וא"כ הרי גוף הקרקע והמוכר הוא בעולם וכשהוא רוצה עכשו בביטול המכירה השנית ורוצה הוא בקיום התנאי לשלא יהיה עוד המכירה מכירה הרי ודאי בידו לקימו מיקרי והלכך המכירה הא' בטלה למפרע ולא קנה והביא ראיה לדבריו ותמה על מוהרא"ש ז"ל שרצה להשוות המדות לדעת הר"ם במז"ל דבין היכא דאמר ע"מ שלא תמכור לאחר ובין היכא דאמר ע"מ שתמכרנו לפ' דאם עבר וביטל התנאי אעפ"י שאח"ך רוצה לקיים התנאי דלא מהני דלא כך היא מדת הדין יוצאה יע"ש. מ"מ איכא למי' דבנ"ד אפ' שגם הרב עב"י ז"ל אזיל ומודי לאסור יען מלבד מה שכתוב בתנאי שלא ימכור הוסיף להחזיק תנאו באומרו שלא יצא מרשותם בשום אופן שבעולם ומלבד דהוי לישנא יתירא ואמרינן לטפויי אתא. עוד זאת דל' שלא יצא מרשותם בשום אופן אלים טפי וסגר את הדלת אפי' יציאה לזמן ושוב תחזור לרשותם ועדיף מלשון שלא ימכר.

ועוד בה דלפק"ד יש לעמוד על חי' הרב עב"י ז"ל הלז דנר' דאשתמיט מיניה לפי שעה ת' הרב הגדול מוהר"ם אלשיך ז"ל סי' ה' דמחלק איפכא ממש מחילוקו וז"ל וכן מה שטוען היתום שמתנת הבית בטלה לה לגמרי מפני שעבר ש' ע"ת המתנה הדין עמו כי משעה שמכר או משכן נתבטלה המתנה למפרע ואין טענתו טענה לו' שיפדה הבית או יחזור ויקנה אותו שהרי כשמכר או משכן נתבטלה המתנה ואין תקנה במה שיחזור ויקנה דאטו מי שגירש אשתו ע"מ שלא תנשא לפ' תוך יו"ד שנים ונשאת לו בתוך הזמן דהוייא א"א ובניה ממזרים תהיה לה תקנה במה שיגרש השני לא היא דהא קי"ל תצא מזה ומזה ואעפי"כ בניה ממזרים דמשעה שנישאת ועברה על התנאי נתבטל הגט וכו' ה"נ משעה שמכר או משכן נתבטלה המתנה לגמרי ואין תקנה במה שיחזור ויקנה ואף על גב דקי"ל המקדש ע"מ שאין עליה נדרים והלכה אצל חכם והתיר אמרי' דמקודשת וכו' וא"כ כשחוזר וקונה ש' אינו עוקר המכר מעיקרו אלא מכאן ולהבא וכ"כ הריב"ש ז"ל סי' קמ"ה במי שמכר דירה ע"מ שכשימכרנה הקונה ימכרנה לו ומכר לאחר ואמר כי כשמכרה לאחר נתבטל המכר ואף על גב דמחלק בין אם נעשה התנאי בל' ע"מ לאם לא נעשה בל' ע"מ דבע"מ נתבטל המכר מיד ושלא בל' ע"מ עדין יכול לקיימו אעפי"כ לא דמי דהתם אין התנאי שלא ימכור לאחר אלא שימכרנו לו ולפי' כל זמן שמתקיים שמוכרו לו סגי אבל בנ"ד התנאי הוא שלא ימכור לאחר והרי עבר ומכר עכ"ל הרי דהרב מוהרמ"א

ז"ל אלימא ליה טובא תנאי כשלא ימכור מתנאי דשימכור לפ' מטעם דכשהתנה שלא ימכור ומכר הרי תכף עבר בקו"ע על תנאו משא"כ בתנאי שימכור. איברא דהו"ל להרב מוהרמ"א ז"ל להביא כאן אותו המחלוקת שבין הרמב"ם והרא"ש להרמב"ן ודעימיה דאם הכונה הוא שימכור תחי' לפ' הרי לא מכר לו תחי' ועבר על תנאו וכמו שהאריכו בזה הרב מוהרא"ש והרב עב"י י"ל אלא שאין בידי להאריך עוד בזה לחפש בענין בספרן ש"ץ ז"ל כי איני מופנה משני צדדים ודעתי לקצר לדעת לענין דינא ולא לשו"ט כי אין השעה צריכה לכך כי השואל נחוץ לגמור עניינו יפשא"ק. באופן דנקטינן מדברי מוהרמ"א ז"ל דמסתבר להחמיר גם בתנאי דשלא ימכור. דלא נרגשנו עליו אלא במה שהקל בתנאי דלמכור ואה"נ דלא ימכור כך יפה לנו לומר דתכף שמכר עבר על התנאי ומתנתו בטלה אי משום דראיותיו נכוחות ואי משום דהרב הגדול מוהרא"ש ז"ל קאי כוותיה וא"כ בנ"ד נמי דהתנה הנותן המתנה שלא יהיו רשאים למכור הגם שיחזרו לקנותו מיד הקונה אותו מ"מ הרי עברו על התנאי נתבטלה המתנה מכח הני טעמי דכתיבנא.

ולא עוד אלא דאפי' למאי דאסיק אדעתין מעיקרא דמכר כזה דלהתיר האיסור אינו נכלל בכלל התנאי הגם שאינו כן לפי האמת כדברירנא מ"מ בנ"ד נראה שהכל בכלל וגם בתורת משכנתא נאסר להם והוא דידוע דניתן רשות לדרוש לשון השטר באיזה ומי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם כמ"ש מרן הקדוש ז"ל בב"י ח"מ סימן ס"ו מחו' ה' משם ת' הריטב"א ז"ל דדריש ל' השטר שלפניו במדת כלל ופרט וגם הרפמ"א ז"ל ח"א סימן א' דריש ל' השטר במידת כלל ופרט וכלל וכן נשתמשו איזה מהפוס' ז"ל לדרוש לשון השטר באיזו מידה דשייכא ביה א"כ אנן בדידן נראה דיש מקום לדרוש לשון השטר דקמן במידת פרט וכלל שהרי תחילה פרט בתנאו איסור מכירה וכתב שלא יהיו רשאים למכור זכות החצר לזר ושוב כתב ל' כלל באופן שלא יצא זכות החצר הנז' מיוצאי חלצי וקי"ל בנזיר ל"ד ע"ב כל מקום שאתה מוצא פרט וכלל אי אתה רשאי למושכו ולדונו כעין הפרט אלא נעשה כלל מוסף על הפרט וכו' ע"כ ופרש"י ואתרבו להו כל מילי וע"ש להתוס' ז"ל בדל"ה ע"ב ד"ה איכא שכ' משם רבי' פרץ ז"ל דכי אמרינן נעשה כלל מוסף על הפרט דהיינו דמבטל הפרט לגמרי כאילו לא היה ע"ש והרב קרבן אהרן ז"ל בס' מדות אהרן פי' י"ג מידות בריש הת"כ כ' דאלו היה הפרט לבדו כבר היינו מרבים בו כל דדמי ליה עם מדת מה מצינו אך כיון דכתיב כלל אחריו מרבינן אף מאי דלא דמי ליה כלל ע"ש ועיין להגאון הקדוש של"ה ז"ל בתו' שבע"פ דשצ"ג ע"ב ה"נ דבמדת הפרט דהיינו המכירה אפי' אם היינו מוסיפים במה מצינו מאי דדמי ליה דהיינו מתנה וחליפין והקדש למאן דס"ל דכל הני חשיבי כמכר ולא היינו מוסיפים משכנתא דידן משום שאין

בדעת מקבל המעות למכור ולא בדעת הנותן מעות לקנות רק להתיר איסור רבית מ"מ אהני כללא דמסיים באופן שלא יצא זכות החצר וכו' לעשותו מוסף על הפרט ולאסור גם משכנתא דדמי לכלל כיון דעכ"פ יוצא החצר מרשות יוצאי חלציו ואם ירצה הלוקח להחזיק במקחו רשאי ונמצא נכלל בכלל התנאי אפי' אם לא היה נקרא בשם מכר כ"ש לפי מה שהוכחנו שגם זה נק' מכר. ואל תתמה על מה שאמרנו דתנאי המכירה נק' פרט דפרט נר' לכאו' דה"ד כשפורט שנים ג' דברים זכר לדבר ונתת הכסף וכו' בבקר ובצאן וביין ובשכר וטובא דכוותיה אבל על דבר א' בלבד אפ' דלא שייך לדורשו במדת פרט הא לאו מידי הוא דהא אשכחן טובא דדריש בש"ס כה"ג ומכללם בחולין פ' כיסוי הדם דדריש קרא דוכסהו בעפר במדת כלל ופרט ותיבת בעפר לחודיה הוי פרט באופן דעלה בידינו לאסור איסר למקבלי המתנה למכור החצר הנז' בתורת משכנתא.

ואין לו' דאיתיה בתקנתא דהבן הגדול א' ממקבלי המתנה שהוא עוסק בפרקמטייא יקבל המעות בדרך עסקא וקציצה והיה אם לא יאמינו בו על פרעון מעות העסקא ישעבד להם זכות החצר הלז ויהא מותר בזה כיון שאין כאן מכר כלל הא לאו מידי הוא שהרי כ' הרב המבי"ט ז"ל ח"א סי' שי"ט והביאו מרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג אה"ע הגה"ט אות ז"ן דבעל שיש לו פירות דקי"ל שאינו יכול למכור הגוף ה"ה דאינו יכול לשעבד ע"ש הרי דדא ודא חדא היא דכל מקום שנאסרה המכירה נאסר גם השעבוד והיה מקום למצוא פתח תקוה באופן אחר והוא דכיון דהזקן הנותן שייר בתנאו שיכולין למכור החצר ליורשיו או לבתו הקטנה היה נר' לכאורה למעבד תקנתא שבעל הבת הקטנה יקנה החצר בשליחות אשתו בתו' משכנתא וכגון דא שריותא הוא לגבייהו שהותר מכללו בלשון התנאי אפי' במכר החלטי כ"ש בתורת משכנתא ושוב יקחו הבת הקטנה ובעלה מעות המכר מאותו איש זר בתורת עיסקא וקציצה בשעבוד הקרקע הנז' דהגם דכתיבנא בסמוך משם הרב המבי"ט ז"ל דכל היכא שנאסרה המכירה ה"ה שעבוד מ"מ לא פורש בשטר הנז' בפירוש שגם הקונה מהם לא יוכל למוכרו. מה תאמר שסיום התנאי הכתוב בשטר באופן שלא יצא זכות החצר מיוצאי חלצי מורה ובא אזהרה גם לקונה מיד מקבלי המתנה שלא ימכרם לאיש זר ואכתי חל עלייהו נמי איסור שעבוד כמו במקבלי המתנה גופייהו איכא למימר שאין שניהם שוים באיסור השעבוד דשאני מקבלי המתנה עצמם דאיתנהו באיסור מכירה בהדייא ועל כן איכא למי' דה"ה דאיתנהו באיסור שעבוד כנז' אכן גבי הקונה מהם דליתנהו באיסור מכירה אלא שלא יצא החצר מרשות יוצאי חלציו יש לפרש דלא אסר אלא מכירה החלטית בכל דדמי לה כגון מתנה וחליפין והקדש שעל ידם יוצא החצר מרשותם לגמרי א"נ אפי' מכירה בתו' משכנתא שיוכל הקונה להחזיק

במקחו ומאן מירמי ליה מידיה אבל כל שאינו מוכרו אלא שמשעבדו לבטחון פרעון העסקא וקציצתה דכל שפורע העסקא והקציצה שוב אין מקום לבעל המעות להאחז בו לעכב לעצמו החצר כיון שלא נקנה לו במקח כלל וביד המשעבדו לפדותו משעבודו בכל עת שירצה ע"י פרעון א"כ שעבוד זה אף על גב שהוא בכלל מכירה לא מיקרי יציאה מרשותו כיון שהוא תדיר ברשות יוצאי חלציו כרצונו משא"כ מקבלי המתנה עצמם דהואיל ואיתסר להו מכירה איתסר להו גם שעבודא ויש סמך לזה מת' הרב דבר משה ז"ל חח"מ סי' ע"ט ע"ש וכ"ת דהא נמי מיקרי יציאה מרשותם כיון שאם לא תשיג ידם לפרוע דמי העסקא והקציצה יטרוף בעל המעות את החצר הנז' לגבות חובו כיון ששעבדוהו לו בהדייא נראה דליכא למיחש להכי שאם באנו לידי כך לא שבקת חיי למקבלי המתנה הלזו דבלא"ה נמי טובא איכא למיחש בסתם הלואה בשטר שמשעבד לו כל נכסיו דאפי' לא שעבדם בפירוש משתעבדי ממילא מטעמא דלא שדי איניש זוזי בכדי ולהכי קי"ל דאחריות ט"ס הוא כנודע וממילא אם לא תשיג ידם לצאת י"ח יטרפנו ב"ח על כרחם האם נאסור להם מכח זה שלא ללוות בשטר כל ימיהם שמא יטרפנו ב"ח הא ודאי דבר קשה הוא כי מכח זה היה נר' להכריע דבדרך שעבוד ע"י הקונים מהם ש"ד כדאמרן ברם חזינא דהא נמי לא מכרעא כלל שהרי כ' הרב קמ"ד ח"ב דז"ך ע"ב וז"ל עוד ראיתי להגיד דנר' דכל שהתנה הנותן ע"מ שלא תמכרהו ובא ב"ח ולקחו ממנו נר' דלא חל שעבוד הב"ח שהרי כ' מוהריק"ו ז"ל הבי"ד מרן ז"ל בב"י סי' ר"ז דכל תנאי שאדם מתנה עם חברו וכו' ולפי"ז נראה דה"ה הכא שהתנה שלא ימכור גם שעבוד ב"ח לא חל שכונת תנאו הוא שלא יצא מרשותו ויקרא לעולם שמו עליו ואם לקחו ב"ח מעצמו לא נתבטלה המתנה וכה"ג לא הוי עובר על תנאו כל שהוא לא נתנו לו ע"ש.

וכן נר' מת' הר' חוות יאיר ז"ל סי' פ' והביאה הר' מט"ש ז"ל סי' קי"א הגה"ט אות ט' בכל תנאי במתנה מפקיע שעבוד ב"ח מעל אותו קרקע ע"ש מעתה הדמיון הזה שדמינו שמותר לשעבדו ע"י הקונים ממקבלי המתנה אפי' שיטרפנו ב"ח דאל"כ יאסר להם ללוות בשטר בשום זמן מכח חשש זה אינו דמיון אמיתיי לפי כל האמור דלאיי מותר להם ללוות בשטר תמיד כל הימים דלפי דברי הרקמ"ר ז"ל הנז' ליכא למיחש שמא יטרפנו ב"ח דמדינא לא חל השעבוד על קרקע זה שניתן להם בתנאי שלא ימכרוהו ואפי' אם יטרפנו ב"ח בחזקה שלא מן הדין לא נתבטלה המתנה בזה כדברי הרב ז"ל אבל לשעבדו בהדייא כאלו כופתו ונותנו לפני הארי הא ודאי לא אשתרי שהרי הוא מוציאו בידים מתחת רשותם הפך התנאי ונתבטלה המתנה וחוזרת לבעליה באופן דגם דרך זה לא סלולה היא והיה מקום למצוא עוד תרופה למחלתם אם המעות הללו הוו צריכי להו

לצורך מזונות דבלא"ה ח"ו ימותו ברעב שדבר זה כבר בא היתרו מפורש בת' הרא"ש ז"ל כלל פ"ד סי' ב' שכ' וז"ל ואין לו' דנדון הזה הוי כאלו התנה בפירוש שלא יתנו ולא ימכרו לאחרים אלא מורישם אחריהם לאחיהם ולאחיותיהם דאם לא כן למה הוצרכו לפרש שאם ימותו בלא זרע שירשהו אחיו אטו בר קשא דמתא לירות מי יירשנה אלא אחיו דאילו התנה שלא ימכרו ושלא יתנו לאחרים כדי להעמיד הנחלה בידם הא ליתא כי אין הסברא כלל שהתנה שלא ימכרו בניו מחמת דוחקם וכי עלתה על דעתו שימותו ברעב להרבות נחלה אחרי מיתתם לאחריהם וכו' ע"כ הרי דכשמוכרים מחמת דוחקם אמדינן דעתיה דנותן דניח"ל דודאי לא עלה על דעתו שימותו ברעב להרבות נחלה ומכח אומדנא זו התיר גם הרב עב"י ז"ל סי' ס"ט בנדונו והוסיף לו' דאין צריך להבחין היטב אם מכירתם מחמת דוחק או מחמת ריוח דמסתמא כל מוכר קרקע הגם שאינו מנחלת אבותיו אינו מוכר אלא מפני חמת המציק ודוחק השעה דמי הוא זה שרוצה למכור קרקעותיו מתוך ריוח וכ' שאומדנא זו כתבה הרדב"ז ז"ל בח"א בת' האחרונה ואה"נ דאי חזינן בבירור שהוא מושפע בנכסים ואפ"ה רוצה למכור ע"ז ועל כיוצא בזה הוא דמועיל התנאי שלא ימכור ואם מכר המתנה בטלה לא על המוכר מתוך הדחק ע"ש הרי שהרב ז"ל סמך בכל כחו על טעם זה להתיר בשופי.

והגם דעט"ר מוה"ר הגדול חק"ל ז"ל בח"ב מח"מ סימן ל"ו כ' על ת' הרא"ש הלזו דלא אמרי' אומדנא זו אלא היכא דלא הטיל תנאי בפירוש שלא ימכרו אלא דממשמעות דבריו נשמע כן אז מסתמא לא תלינן שכיוון לכך אבל במפרש להדייא שלא ימכרו אה"נ דדבריו קיימים ע"ש וא"כ בנ"ד דפירש כן בהדייא לפי דברי מוה"ר ז"ל ליכא להאי אומדנא ואפי' מוכרים למזונות לא צייתינן להו להא אמינא שבתשו' שהשבתי בניסן תר"ח הנז"ל אנכי העירותיהו דאחרי נער"ק לא זכיתי להבין דבריו שהרי מת' העב"י ז"ל הנז' מבואר להפך שנדונו היה שהטיל תנאי בהדיא נותן המתנה שלא תהא רשאה למכור ואפי"ה הביא ת' הרא"ש ז"ל הלזו להתיר בנדונו וסיים אלמא קא פסיק ותני הרב ז"ל דמטעם האומדנא אשר היא אם כל חי בד"מ שאין סברא שהתנה שלא ימכרו מחמת דוחקא התיר דכוותא ובת בקתא בנ"ד נמי י"ל דאין סברא כלל דהתנה שלא תמכור המערה מחמת דוחקא ותמות ברעב כדי להעמיד הנחלה ביד יורשיה יע"ש הרי שגם שהתנה בפירוש שלא ימכור איתיה להך אומדנא וכן הוכחתי שם בס"ד דכנלע"ד מת' הרשב"א ז"ל ח"ה סימן פ"ו דגם במתנה בפירוש כל דאיכא אומדנא שתמות ברעב ח"ו מוקמינן המתנה ברשותה ואמרינן דאדעתא דהכי לא התנה יע"ש ומ"מ בנ"ד נראה דאיסור המכירה בדוכתיה קאי דאפי' את"ל דצריכי המעות למזונו שלי"ת הא אית להו קרקע אחריתי בנוי ומשוכלל

מירושת מר אביהם דקאי ברשותם לגמרי ואינו משועבד לשום אדם ואם הם צריכין למעות סמא בידייהו למכור החצר ההוא בתורת משכנתא ובטלה לה האומדנא הנז' והגם שראיתי להרב עב"י ז"ל שם בסוף התשו' שהביא משם ה"ה מהראנ"ח ז"ל בת' ח"א סימן ע"ז דכתב דבכל מתנה שיש בתנאי ויש ספק אם נתקיים התנאי או לא דעל מי שאו' שלא נתקיים התנאי עליו להביא ראיה והכריח הדבר מת' הרשב"א ז"ל יע"ש ומכח זה פסק בנדונו דיכולה מקבלת המתנה לומר קי"ל דלא עברה על התנאי יע"ש מ"מ הדבר פשוט שלא כתב כן אלא בנדונו שכבר עברה על התנאי על לא הודע משא"כ בנ"ד שנמלכו עמנו קודם שעברו על התנאי ואנן בדידן חזינן דלא אריך למעבד הכי ודאי דאין נכון להורות להם דרך לעשות זה ודמי למ"ש בגמ' גבי נכסי לך ואחריך לפ' דאם מכר הראשון או נתן אין לאחריך כלום והמשיאו עצה למכור וכו' ה"נ דכוותה. הנה כי כן הטוב טוב מכל זה הוא שימכרו חצר עזבון אביהם נ"ע בתורת משכנתא כנז' ואם נותן המעות ניח"ל בחצר זה טפי מאחריתי הרי אפ' לו ליתן לו המעות בתורת משכנתא על אותו החצר ושוב ישכירו לו החצר הזה שניתן להם במתנה שכבר השכירות הותר להם בפירוש. ושלי"ת כי כן נעשה ונגמר הענין בריוח בהתר ולא באיסור וצור ישראל יצילנו משגיאות אכי"ר כ"ד איש צעיר תולעת ולא איש כל רואי ילעיגו לי הצעיר

חיים בנימן פונטרימולי

ס"ט

נז

סימן זן

שאלה מעשה שהיה כך היה שישבו ממוני הזמן וט"ה עם מע' הרבנים והב"ד שבעיר העי"א במעמד אחד כדי לתקן ולעשות הסכמה אחת למגדר מלתא במילי דשמיא וגם הרב בעל החותם בגושפנקא דמלכא הסכים עמהם וכשבאו לחתום יצא אחד ממוני הזמן בסיוע אחד מיחידי העיר והוא תקיף שידע מזאת ההסכמה שהם מסכימים לעשות וביקש מאת הרב בעל החותם נר"ו למונעו מלבוא אל החתום וכשבאו במעמד לחתום בהסכמה שלח זה הממונה בסיוע הנז' שליחות מאחד מגדולי שרי אוה"ע שבעיר להרב הנז' נר"ו שיצא מתוך המעמד הזה שהיו חבריו הרבנים והב"ד והממונים וט"ה העי"א וכה דיבר לו שלא יתחבר עם הדיוטים ח"ו וזהו כדי שלא יחתום בהסכמה והרבנים והב"ד והממונים הפצירו להרב הנז' נר"ו שיחתום ולא רצה לחתום וע"י ההפצרות של הממונים להרב נר"ו כה דיבר אחד מהממונים העי"א להרב נר"ו אם אינו רוצה לחתום

א"כ מה בצע מהמאמר המלך יר"ה שבידו שנתנו לו זה הכח שהוא משלנו ללא הועיל יתן ויחזיר בידינו זה הכח והרב הנז' נר"ו הקפיד על הדיבור הזה וחרה לו עד מאד וכשראו שאר הרבנים והב"ד והממונים העי"א שדיבור זה היה להרב נר"ו הקפדה גדולה הוכיחוהו להממונה על פניו וגערו בו למה תדבר כה להרב נר"ו שאינו דרך ארץ וגם הממונה הורה ולא בוש שלא טוב עשה וביקש הממונה הנז' מאת שאר הרבנים והב"ד העי"א שיפייסוהו להר' הנז' נר"ו לבקש ממנו מחילה והרבנים והב"ד לא זזו משם עד שביקשו ממנו שימחול לזה הממונה וגם הממונה הנז' כה אמר כי הוא מתנצל כי אינו מדבר דיבור זה כ"א בעבור הקהל ותיקון העיר כדי שישמע השליח ששלח העשיר הנז' מאוה"ע לפחד אותו שאם עושה כן לכוף להרב הנז' לעשות לו איום וגיזום כי הם ג"כ נוטלים ממנו זה הכח של מאמר המלך יר"ה ויהיה כאחד משאר הרבנים כדי שבזה יחדל זה העשיר מלדחוק להרב הנ"ל ועל הכל כי לא דיבר לו שום ביזיון כ"א כונתו לתועלת ולתיקון העיר לעשות הסכמה במילי דשמיא ואין כונתו לבזות ח"ו ואם זה הממונה הוא בא אליו לכופו שלא לחתום ומאיים עליו גם אנכי אעשה כן לפנים כדי לדחותו ומ"ג כי יש כאן ביזוי להרבנים ולהב"ד והממונים אשר במעמד שקראם השר מאוה"ע הדיוטות מסיבת זה הממונה בסיוע הנז' ואיך ישמע אליו ויהיה נושא לו פנים תחת אשר בסיבתו ובשליחות השר חירף להרבנים ולהב"ד והממונים אשר היו יושבים במעמד לש"ש ולעשות גדר וסייג לתו' וא"כ אם דיבר הממונה להרב נר"ו דבר זה אינו כ"כ זר כיון שגם המה שמעו חרפתם מחמת זה אשר הוא שומע למי שהוא מעכב בידו של הרב הנז' ועכ"ז שנראה להרבנים ולהב"ד שהממונה יש לו התנצלות בזה הא מיהא לא טוב עשה לדבר להרב נר"ו דברים אלו שהוא העדר כבוד ובכן עמדו לפני הרב וחילו פניו שימחול להממונה הנז' על מה שדיבר וכיון שראה הרב הנז' שבקשו ממנו שימחול נתפייס דהיינו שנתנו לו מתוק והסביר לו פנים לזה הממונה וגם הממונה נשק ידיו של הרב נר"ו ובירכו הרב הנז' וכשיצאו מן המעמד ערערו עוד על ענין הנז' הוא וגירי דיליה והם אמרו כי רוצים לעשות לו דין להממונה הנז' על מה שדיבר סרה על הרב הנז' ואף שנתפייס לא מהני זאת המחילה בדבר זה וגם כי לא מחל לו בפירוש לומר לו מחול לך כי כן נא לשון בקשה יודיענו בתחילה אם יש חילוק בין ממונה לשאר העם כשמבזה אפי' בפירוש לת"ח או יש להקל עליו בהיותו ממונה ואת"ל דאין חילוק בין ממונה לשאר העם כשיהיה הענין שדיבר כדברים הללו והוא מדבר בעד כוללות העיר אי גם בזה יש לו עונש להממונה או לא ואת"ל דגם בכי האי גוונא צריך מחילה אי מחל אי

מהני מחילתו ואת"ל דמהני מחילתו אם לא מחל בפי' לומר לו מחול לך אלא שהסביר לו פנים ונתרצה אי מהני או לא על הכל יורונו המורה ושכמ"ה.

תשובה מחיים אבוא להשיב על ראשון ראשון דהנה זה ששאל השואל אם יש חילוק בין ממונה הקהל לשאר עמא דארעא כשביזה לת"ח להקל עליו נראה ודאי דאין חילוק בין ממונה הזמן לשאר העם כ"א דוקא כשהם עוסקים בענייני הקהל וביזו אותם דאז יש להם דין ת"ח לחייב נידוי למבזה אותם וכמ"ש הרב מוהר"י הלוי בתשו' סי' מ"ח וגם מהראנ"ח ח"א סימן קי"א שר"ל דהמבזה לממונה חייב בלאו דאלקים לא תקלל כיע"ש ועמ"ש ע"ד עט"ר מז"ה הגדול אור הירח ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"א סימן קכ"א ומ"ש בעניותי בחי' לח"מ רס"י ז"ך יעש"ב וזהו דוקא שאם אחרים ביזו אותם לתת להם מעלה וכבוד שאם יחרפו אותם אחרים כשהם עוסקים בצרכי הקהל לתת להם דין ת"ח לחייבם נידוי אבל הם עצמן שביזו לת"ח וכ"ש לרבם שלהם באופן שהדין נותן שהביזוי מתחייב נידוי אפילו אם יהיו ממוני הקהל וט"ה ועוסק בצרכי הקהל ובאותו מעמד ביזה לת"ח וכ"ש לרב אין פוטר אותו מהנידוי והוא ברור ונראה לומר דאפי' להסוברים דבת"ח שביזה לת"ח אחר דאין לנדותו זהו דוקא בת"ח גמור משא"כ בממונה הקהל דמסתייה לתת לו דין ת"ח לענין כשביזו אותו לא שיהיה לו דין ת"ח שלא לנדותו כשביזה הוא לת"ח וכבר כתבתי בזה בס' סל"ח בחאה"ע סי' ט' דט"ן ע"ב יע"ש.

ברם בנ"ד שהממונה אומר כי לא כיוין לבזות לרב כ"א דכפי דעתו בינו לשמים שההסכמ' היא מוכרחת לחתום דהוי מילי דשמיא ותיקון העיר וגם הרב דעתו כן אלא שיצא מעכב על ידו ומראה לו כח משרי האוה"ע א"כ הרי הוא מוכרח במעשיו לצורך תיקון המעמד שהם יושבים להשיב לרב שאם יש לו מעכב על ידו ושומע לעצתו מחמת פחד גם אנחנו מבקשים שיתן בידינו הכח ומאמר יר"ה והרי הוא עטרה לראשינו ככל שאר הרבנים הי"ו בלתי זה הכח בידו כדי שלא יהיה עליו קובל ומתרעם וכיון שכונתו הוא שלא כיוין לבזות כי אם לצורך המעמד הוא מה שדיבר נראה שהדין עמו וכמ"ש מהרשד"ם בתשו' חיו"ד סימן צ"ט שנשאל כעין נ"ד ברב שעשה הסכמה וממונה אחד השיב עליו במחילה מאדוני למה עשה ההסכמה כזאת בלתי ידיעה וכו' והרב נידהו וכו' והשיב וז"ל אבל ת"ח שנידוהו וחרפו בפרהסייא אסור לו למחול עד שיבקש ממנו מחילה ובנ"ד נראה שהיה בפרהסייא אבל אם כנים הדברים כאשר באו בשאלה עליו נאמר ואשר לא טוב עשה בעמיו שהרי לא היו שם לא דברי חירוף ולא דברי ביזוי אדרבא דברי כבוד ודברים נכוחים למבין כל דברי שמעון ואם הוא רוצה להבין ההפך מה פשע שמעון בזה כ"ש כאשר נתן התנצלות לדבריו וביאר שלא היה כונתו רק לתועלת

הקהל ובזה טעה הת"ח כי היה ראוי להעלים עיניו מראות בכונת הרע כ"א מחשבתו וליקח הטוב הנראה לכאורה וכמ"ש והוי דן את כל האדם לכף זכות ואעפ"י שכתב מוהרי"ק בשם המרדכי דאפי' דאמתלא המוכחת שכיוין להבזות יש להעניש מ"מ בנ"ד ל"מ דליכא אמתלא מוכחת שכיוין לבזות אדרבא דיבר דברים ראויים לדבר לשהע"ה כי מאחר שהיה שואל דעת אנשי המעמד ושמעון היה אחד מהם ודאי על כל אחד מוטל להשיב כלבבו ודיבר בכבוד כאשר בא בשאלה במחילה וכו' וע"כ נראין הדברים שלא רצה הת"ח הלזה רק להנקם וכו' ע"כ הנה מבואר מדברי מהרשד"ם אלו דכל שהממונה דיבר נגד הרב בשביל קהל עדתו ולא כיוין לבזותו אין בו עון אשר חטא א"כ בנ"ד נמי שהממונה הנז' מה שדיבר נגד הרב הוא כדי לעשות תועלת לכוללות העיר כפי דעתו אין כאן עון כלל.

אלא דעדין יש לפקפק בנ"ד דלא דמי לנדון הרב מהרשד"ם דנדון הרב מהרשד"ם דיבר כהוגן ובכבוד ובמחילה וכו' משא"כ בנ"ד כי דיבר הא מיהא שלא בדרך כבוד כי מצד הענין לו' להרב שתחזיר לידינו הכח ומאמר המלך יר"ה הוא דבר של זלזול וירידה מכבודו נר' בודאי דהוי ביזוי דבר זה וכ"ן מדברי עט"ר מז"ה הגדול בס' חק"ל חח"מ ח"ב סי' כ"ד דל"ב ע"ב שכתב ומלבד כ"ז כל העם מקצה שלא ידעו דהרב שונא גמור להד' ט"ה וכל כת יחידי פורעי המס שלהם עד שקראם מנודים ע"י שאמרו לו שהכת זה אינם רוצים עוד כלל שיהיה רב שלהם על הצבור מה שאינו שאין כונתם ח"ו לבזוי כי אם שלא יצא תקלה ע"י ט"ה אלו אם ישארו עוד על מינויים אך אחר שיסכימו במינוי החדש יחזירהו על מינויו בכל כבוד שבעולם וכו' יע"ש. הרי דבאומר לרב שאינו רוצה להיות רב שלהם מיקרי ביזוי. אלא דלפי מ"ש מז"ה בנדון שלו דיש קצת התנצלות במה הצד שלא כיונו לביזוי כמו כן נוכל להליץ כאן דמלבד שאינו אומר כי אינו רוצה שיהיה רב על הציבור כ"א שזה הכח שיש לו שיתן זאת ועוד שיש לו גם כן התנצלות ואמתלא קצת ועיין בתשו' מהריט"ץ רס"י נ"ה במי שאמר לחכם הקהל שאם ירצו הקהל להעבירו יעשו וימשך תקלה ומחלוקת דבר זה לא לזלזל בו נתכוון אלא כמיעצו להנאתו ולטובתו עצה ההוגנת לו שהכל תלוי ברוב עם הדרת מלך ואי אמרי עקרנא טורא עקרי לכן מיעצו שלא יקניטם נמצא שלא מצינו עולה בשפתיו של זה האיש הנה וא"כ לאו בר נידוי כלל עכ"ל. הרי נראה מדברי מהריט"ץ דמי שאומר להרב המרביץ תור' בקהל עדתו או לב"ד שרוצה לסלקו משררתו הוי זילזול כבוד בזה וחייב נידוי אלא דבנדון שלו פטרו משום שלא אמר דבר זה על עצמו אלא תלה קללתו באחרים והוי כמיעצים אלא דנרא' דגם בנ"ד פטור ואינו חייב נידוי שהרי שמה שדיבר הוא בהיותו מנהיג לצורך הקהל וכונתו הוא

לתועלת הקהל ולהציל את הרב נר"ו מיד הדוחקים אותו זהו מה שנתן בעד התנצלות ואם נקבל לפי האמת זה ההתנצלות להיות פטור מן הנידוי. הגם שמצינו שהכריח בס' אהל יעקב להרב מהר"י שאשפורטה ז"ל בתשו' סימן ס' דס"ז ע"ד דמי שביזה לת"ח ואומר כי לא נתכוון לבזותו דאפי"ה חייב נידוי כמו שיע"ש וכ"נ לדקדק מתשו' הרב מוהרשד"ם הנ"ל עכ"ז כאן דיש לו התנצלות ברור ולביה אנסיה כי טעה בדבר מצוה כי חשב כי לחתום ההסכמה כזאת הוא דבר גדול לגדר וסייג לתורה ושהמעכב הוא הגורם נראה דיש לנו להקל שלא לחייבו נידוי. עכ"פ הרי הוא חייב לבקש מחילה דהא מיהא הוה ליה להרב נר"ו צער בזה וחייב להרבות עליו רעים כדי שימחול לו הרב כ"ן שכונתו לא היתה לבזויי וכיון שביקש מחילה מהרב והרב מחל לו אין מקום לחזור עליו ולהעניש אותו על ככה דאין לאחר המחילה כלום ומ"ג כי מבואר בשאלה כי בקשת המחילה הזאת אשר ביקש הממונה החוטא הנז' מהרב נר"ו באותו מעמד היו ע"י רעים אהובים שביקשו הרבנים והב"ד ושאר הממונים בתחינה ובקשה להרב שימחול לו וע"ז נתרצה הרב ונתפייס בעבור כבודם וא"כ אין מקום לו' אח"ך כי המחילה הזאת אינה כלום ומשטה הייתי בך כמ"ש בהג"א דפ"ק דב"ק סימן כ' וז"ל אם חבל ראובן את שמעון חבלה שיש בה הכאה ולא הרבה עליו רעים ועמד שמעון מעצמו ומחל לו יכול לומר משטה הייתי בך דצערא דגופא לא מחיל תשו' ר"י בר מהרי"ח עכ"ל דש"מ דדוקא היכא דחבל בחבירו חבלה שיש בה הכאה ומחל מעצמו שלא הרבה עליו רעים בזה הוא דיכול לחזור ממחילתו ולומר משטה הייתי בך דצערא דגופא לא מחל משא"כ בנ"ד כי לא היה הכאה וחבלה חלילה ואפי' אם נאמר כי דברים שדיבר נגד הרב בודאי שנתן לו צער הרי כיון שהרבה עליו רעים שימחול וגם הוא ביקש ממנו מחילה ונתן התנצלות ואמתלא על מה שדיבר ונתרצה הר' נר"ו למחול אין ספק דאינו יכול לחזור בו ואפי' אם הוא בעל הבית שמחל וחוזר בו אינו שורת ד"א כ"ש כשהוא ת"ח ורב כי בלא"ה דרכן של ת"ח להיות ענוים ושומעים חרפתם ולא משיבים ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים וכו' כמ"ש הרמב"ם בפ"ז מה' ת"ת והטור והש"ע ביו"ד סי' של"ד ומרן בש"ע שם סוס"י רמ"ג יע"ש:

ועוד בה כי יש מעשה רב אשר אירע בימי הרב הקדוש מוהרר"ח ן' עטר ז"ל והביאו הרב הגדול מוה"ר חיד"א ז"ל בספריו הקדושים ענין גדול וז"ל שמעתי מפה קדוש הרב המופלא עיר וקדיש כמהר"ח ן' עטר דמעשה היה אל עירו ואל שער מקומו כי אחד מראשי הקהל שר וגדול בבית המלך זלזל בחכם אחד והרב ז"ל לתווך השלום קרא לחכם לפייסו והתחיל לדבר לו דברי פיוסים ולשון מדברת אי אמרת בשלמא והחכם ענה אותו

למה יטרח האדון בזה והוסיף הרב להוסיף מחול על הקדש והשיב החכם כוונתי להגיד למר דמעת אשר זלזל בי השר הזה תכף מחלתי לו דהזו"הק אומר כי עונות ישראל ח"ו כביכול מכבידים גדפוי דשכינתא ואדם זה ש"ר לו נאמר חטא וביזה אותי ואם אין אני מוחל לו עון עצמו אינו נמחק ויש צער לשכינה מסיבת עון זה ולכן מחלתי לו תכף ולא היה מקום שיהיה חלות לעון דהביזוי והמחילה היה כאחד ממש ולא היה צער לשכינה כלל ודברי פח"ח יעו"ש בספר מראית העין במסכת ברכות דכ"ה ובס' דב"ל יעו"ש והרי אם הרב ז"ל קאמר שמחל לו תכף בלתי שאלת מחילה משום כבוד שכינה שלא יהיה מגיע לה צער כ"ש כשכבר מחל לו בפני רבים ורוצה לחזור בו ממחילתו כי היה על צד האונס קצת שהפצירו בו עד בוש כי מלבד כי יש לו לחוש לצער השכינה זאת ועוד כי יש לחוש למשוי להרב הדרנא ח"ו ושחזר בו ממה שנתפייס וח"ו ידברו עליו דברים כי כן איני מאמין בזה שאחר שמחל מחילה בפני רבים יחזור בו והוא ברור.

אלא דהיה מקום לומר לכאורה דמצד אחר אין כח ביד הרב נר"ו למחול שהרי כתב מור"ם בח"מ בהגה' השי"ע סי' ז"ך סעיף ב' ואפי' מחל המתחרף עונשים אותו שכבר חטא ונתחייב וכו' יעו"ש כנראה שאפי' שמחל המתחרף מחילה גמורה ואינו חוזר בו ממחילתו עכ"ז עונשים אותו מפני מה שחטא כבר א"כ בנ"ד נמי הגם כי הרב נר"ו מחל לו מחילת עלמין ולא חזר בו כלל עכ"ז יש לנו להענישו מפני מה שחטא כבר והגם כי הוא ממונה הקהל אין פוטר אותו מן העונש אם לפי האמת חטא ונתחייב וכמש"ל:

איברא דכל זה הוא במונח כי גירסא זאת שכ' מור"ם בלשונו אפי' מחל המתחרף היא שרירא וקיימת אמטול להכי איבעי לן למימר כי זה הממונה שדיבר סרה על הרב וחטא כנגדו אף על גב שמחל לו הרב נר"ו צריך כפרה וענוש יענש על מה שחטא והנה קודם שנבוא לבאר אם הגירסא הזאת נכונה אשימה עיני לומר חילוק ברור דכל זה הוא הא מיהא במחרף דהיינו שמדבר דברי חירופים אבל במה שדיבר דברים שאינן חירופים כ"א שאינן לפי כבוד הרב נר"ו אין זה ודאי דברי חירוף ואה"נ דבזה אם מחל מהני מחילה ובר מן דין כי הן אמת כי גירסא זאת בדברי מור"ם שכתב ואפי' מחל המתחרף ליתא והגירסא הנכונה היא ואפי' מחל המתקלל עונשים אותו שכבר חטא ונתחייב והגיר' זאת היא הגירסא נכונה בדברי מור"ם ואפי' מחל המתקלל ולא המתחרף שהרי הכי איתא בל' הרמב"ם בה' סנהד' פכ"ו ה"ו והטור בסימן זה וז"ל ואעפ"י שמחל החכם או אחד משאר העם למקלל על קללתו מכין אותו שכבר חטא ונתחייב יעו"ש הרי העיקר מאי דל"מ מחילה הוא שקילל זה ואיכא איסורא דאורייתא בקללה עצמה ונתחייב מלקות מן התורה והגם כי מחל המתקלל מה שנוגע לו לכבודו לא נפקע בזה איסור תורה שעבר

וכמ"ש מרן הכ"מ וז"ל ומ"ש אינו יכול למחול על קללתו נ"ל הטעם שהתורה חייבו מלקות וחטא למקום ואינו יכול למוחלו יע"ש משא"כ כשחירפו בחירופים שאין בהם איסור תורה ואינו עובר בלאו כי בודאי אם מחל המתחרף ש"ד אלא דבת"ח אינו יכול למחול עד שיבקש ממנו מחילה כמ"ש הרמב"ם בה' ת"ת סו' פ"ז וז"ל בד"א כשבזהו או חרפוהו בסתר אבל ת"ח שבזהו או חרפו אדם בפרהסייא אסור לו למחול ע"כ ואם מחל נענש על בזיון התורה אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו יעו"ש וכ"פ מרן בש"ע יו"ד סי' רמ"ג ס"ט יעו"ש והריב"ש סוף סימן ר"ך א"כ ע"כ צ"ל דאפי' מחל המתחרף הכתוב בדברי הגה' מור"ם ט"ס הוא והעיקר כגירסת הכתוב בספרים שלנו המתקלל וכ"כ תלמידו הרב הלבוש ז"ל וכ"ן מדברי הרב באר הגולה שכתב דיותר יוצדק הג"ה זאת לעיל בסעיף א' והשיב ע"ד הסמ"ג סק"ט יעו"ש והנה הגם כי הרב הסמ"ע שם הצ"ע לדברי מור"ם כי חשב כי מ"ש מור"ם אפי' מחל המתחרף היינו דאפי' בסתם חירופים דל"מ מחילה וע"ז הצריך דברי מור"ם בצ"ע שהרי קי"ל דאפי' למי שהפקיר בב"ד שחייב נידוי מדינא עכ"ז מהני מחילה כמו שיעו"ש והאמת כי הדין דין אמת דמהני מחילה על חירוף וביזוי ומעיקרא גם מור"ם לא כיוון לזה כי דבריו לקוחים הם מדברי הרמב"ם והרמב"ם בהל' סנהדרין פכ"ו ה"ו כ' אעפ"י שיש לו לדיין או לנשיא למחול על כבודו אינו יכול למחול על קללתו וכן שאר העם אעפ"י שמחל המתקלל מלקין את המקלל שכבר חטא ונתחייב וכ"כ הטור בסי' זה גם הרב ש"ך ז"ל שם והרב"ח הסכימו דמהני מחילה על חירוף וביזוי דבעלמא וצ"ע בדברי מור"ם לפ' דגם בנוסח הכתוב לפניהם אפי' מחל המתחרף מיירי ג"כ בדאיכא איסור תורה משום מקלל הא לאו הכי מהני מחילה לכ"ע ומרן החבי"ב בכנה"ג ח"א סי' זה הגה"ט אות וי"ו כתב וז"ל ונרא' מדברי הרמב"ם ורבינו בעל הטורים דעל הקללה אינם יכולים למחול אבל על החירוף ועל הזלזול מהני מחילה ובעל המפה ז"ל שכתב אפי' מחל המתחרף עונשין אותו הוא תמוה כמ"ש הסמ"ע וב"ח כתב כדברי הרב בעל המפה ז"ל יעו"ש. הרי מבואר מדברי הרב כנה"ג כי סבר וקביל בדברי הרמב"ם והטור דעל הקללה ל"מ מחילה ועל החירוף ועל הזלזול נראה דאין חילוק כ"א בין קללה לחירוף והרי הקללה דל"מ מחילה לדברי הרמב"ם הוא כשיש בו מלקות מן התורה כמבואר בדבריו שם:

ורב אחאי הרב הש' הדה"מ זרע רב כמוהר"ר יאודה דאנון נר"ו דיתיב ביני דני דקדק על דברי כנה"ג אלו במ"ש בסו"ד וב"ח כתב כדברי הרב בעל המפה שהרי הרב ב"ח ג"כ הוא משלנו דס"ל דמהני מחילה בחירופים ופי' בדברי מור"ם גם לפי גירסתו דקא גריס אפי' מחל המתחרף דל"מ מחילה דמיירי במחילה דאיכא קללה וכשיש בו איסור קללה

הא מיהא אינו יכול למחול שכ"כ הרב"ח וז"ל ומ"ש הרב בהג"ה ש"ע וז"ל ואפי' מחל המתחרף עונשין אותו שכבר חטא ונתחייב עכ"ל דר"ל בין שהיה מתחייב מלקות מן התורה כגון שהתרו בו וקללו בשם או בכינוי בפי' וקראו מתחרף לפי שאין מלקין בזה"ז ואין עליו אלא שם מתחרף ובין שלא התרו בו או שקללו בלא שם וכינוי או שאמ"ל יהא ברוך דאיכא איסורא דאורייתא בלחוד כיון דמ"מ חטא וכבר נתחייב עונש בהן עכ"ל הרי מבואר מדברי הרב"ח אלו דקא מפ' לדברי מור"ם דמיירי במתקלל והמתחרף הוא מתקלל וא"כ לא יכון בארש לו' שהרב"ח כתב כדברי בעל המפה אחר מה שהבין הסמ"ע בכונת דבריו שמיירי במתחרף חירופים דבעלמא שאינן קללה זת"ד והאמת איתו כי לא יצדק לו' אחר דברי הסמ"ע שהצ"ע לדברי מור"ם והרב"ח כתב כדברי בעל המפה ועוד' ק' שהרי הרב ב"ח בא לישב קו' הרב הסמ"ע ע"ד מור"ם דאיך יתכן דל"מ מחילה בחירופים שהרי מצינו דמהני מחילה למי שהפקיר בב"ד וא"כ איננו שוה מ"ש הרב כנה"ג והרב"ח כתב כדברי בעל המפה כי לא בא הרב"ח לו' כי יש מחלוקת בין מור"ם להסמ"ע בזה אלא בא לפ' דבריו כי לשון המתחרף הוא המתקלל וא"כ אינו שייך לומר והרב"ח כתב כדברי בעל המפה כי כן נראה ליישב לזה כי יש חיסור לשון בדברי הרב כנה"ג וכצ"ל והרב"ח כתב ישוב בדברי הרב בעל המפה וחסר תיבת ישוב מן הספר.

ומ"מ יש להשיב ע"ד הרב"ח דמה שחתר לישב בדברי מור"ם דמיירי במקלל שאינו חייב מלקות ואיכא הא מיהא איסור תורה ובזה ל"מ מחילה המדקדק בדברי הרמב"ם שם אשר משם הוציא מור"ם דברי הגה זאת יראה ויבין כי אינו מחלק הרמב"ם כי אם בב' חלוקות המקלל בשם שחייב מלקות מן התורה הוא דוקא דל"מ מחילה הלא"ה מהני וכ"ן מדברי הטור ושו"ר להרב חלקו ש"י שהשיב בזה ע"ד הרב"ח ואולם במה שדקדק ע"ד הרב כנה"ג שם הר' חלקו ש"י שכתב באות וי"ו דמכין היינו מלקות ממש דלא משמע כן דבזה"ז ליכא מלקות כנודע יע"ש לעד"ן דלק"מ כי בודאי כבר ידע זה הרב כנה"ג כי כל מלקות שמלקין בזה"ז נקרא בשם מכת מרדות שאינו מלקות מד"ת כדינו בדיינים סמוכים וכמו שכ"כ בהדייא הרב כנה"ג בח"מ סימן ב' גבי מ"ש הטור רצועה למלקות נ"ב מכת מרדות כי הגם כי הוא מלקות ממש שכבר כתב שם מקל למכת מרדות עכ"ז פי' שמלקות הוא מכת מרדות לפי שהוא בזה"ז וכמ"ש בעניותי בספרי הקטן נשמת כל חי ח"א חא"ח סימן ל' דל"א ע"ב יעו"ש. גם הרב אורים ותומים באורים ס"ק וי"ו כתב כדברי הרב"ח והש"ך בכונת דברי מור"ם ועיין להרב מהריק"ש ז"ל בס' ערך לחם שם שכתב וז"ל ואפי' מחל המקולל יעו"ש.

באופן דאם מהני מחילה על החירוף שאין בו קללה כלל לכ"ע מהני מחילה כי אפי' למה שהבין הסמ"ע בדברי מור"ם כבר עמד עליו מתמיה ולא קי"ל הכי נגד כל הפוסקים ומ"ג כי בלא"ה מור"ם מעיקרא לא כיוון לזה אין להחשיב ס' זאת כלל להיות עומד ומעמיד עליו כל עיקר ברם על המקלל קללה שאין בה מלקות בזה מצינו מחלוקת כי לסברת הרב"ח והרש"ך והרב אורים ותומים שזוהי ג"כ כוונת דברי מור"ם ל"מ מחילה וכ"ן דעת הרב זכור לאברהם בחח"מ ח"א דשט"ו ע"ב ובח"ג שם מע' ח' דכ"ג ע"א יעו"ש ולדעת הסמ"ע והרב חלקו ש"י נראה דגם על הקללה שאין בה מלקות מהני מחילה וכ"ן התם דברי הרב כנה"ג שם וכמש"ל ומה שאינו מהני מחילה הוא על המקלל קללה בשם שחייב מלקות וכמו שכ"כ בהדייא ג"כ הרב הלבוש ז"ל עכ"פ נמצינו למדין דבמקלל קללה שחייב בה מלקות מן התורה לכ"ע ל"מ מחילה ואין בזה מחלוקת כלל ואין מקום להתעקש ולומר כי כיון שמצינו לסלקא דעתין של הסמ"ע בכונת דברי מור"ם דגם במחרף בלתי קללה ל"מ א"כ יחזיק בסברא זאת לו' כי הגם כי מחל על החירוף ל"מ מחילה דליתא להא דמלבד די"ל דכיון דסברא זאת היא סברת יחיד נגד כל הפוסקים שלא הסכימו עליה כי אפי' הסמ"ע גופיה דהבין כן הניחו בתימא זאת ועוד כי נראה פשוט וברור לו' כי כל סברא שמביא איזה פוסק אחד בשם פוסק אחר ויש מקום לפ' דבריו להפך כפי המקור שיצאו ממנו הדברים אזי אין למינקט כמו שמביא אותו פוסק לאותה סברא כמ"ש הרב כנה"ג בתשו' בס' בעי חיי ח"ח חח"מ סימן ס"ד דח"ן וסימן ס"ח דס"ח ע"ב ועמ"ש בסה"ק חקק"ל ח"א חיו"ד סימן ג"ם דט"ן ע"ג יעו"ש בס"ד.

איברא פש גבן לבאר אם לא מחל מחילה בפי' שלא אמר לו מחול לך אלא הרבה עליו ריעים וביקש ממנו מחילה ונתרצה לו ריצוי גמור בהסברת פנים ודברי ריצוי ונשק לו ידיו ונתן לו וברכו אכן לא אמר לו מחול לך בפי' אי מצי לו' כי לא מחל מחילה גמורה מלב ומנפש וזהו שהראה לו דברי ריצוי היה כי הפצירו בו עד בוש ולא יוכל להמלט מידם אבל עדיין תובע עלבונו ושיעשו לו משפט כתוב ולכאורה נראה דצדק בטענתו שהרי כתב הרב רבינו בחיי סוף סדר ויחי וז"ל והנה אחיו בקשו ממנו מחילה ולא ביאר הכתוב שמחל להם וכבר ביארו רז"ל שכל מי שחטא לחבירו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חבירו ואעפ"י שהזכיר הכתוב וינחם אותם וידבר על לבם שנראה בזה שהיה להם ריצוי מיוסף מ"מ לא ראינו שהזכיר מחילה ביוסף ולא שהודה להם שישא פשעם וחטאתם וא"כ מתו בעונשם בלא מחילה וא"א לכפר עונם רק במחילתם וע"כ הוצרך העונש להיות כמוס וחתום להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלוכה ע"כ הנה מבואר מדברי הרב רבינו בחיי ז"ל דמי שחטא כנגד חבירו וביקש ממנו מחילה

וסליחה וכפרה וחבירו נתפייס ונתרצה עמו ודיבר על לבו והסביר לו פנים יפות והראה אהבה וחיבה עמו עכ"ז כל שלא אמר מחילה בפי' מחול לך לא מהני וא"כ בנ"ד שהאמת במה שהוא אמת דהכי הוה עובדא שביקשו מהרב שימחול ויתפייס וכן נעשה שנתרצה והראה לו פנים צוחקות וברכו ונתן לו ידו כשנשק ידיו כמנהג וביקש מחילה אכן לא אמר בפי' מחול לך שמחל לו בפי' א"כ אין כאן מחילה כלל.

אלא דאם באנו לידי מידה זאת לומר דליכא עדיין מחילה איתיה בתקנתא דעכשיו יכול הרב נר"ו למחול מחילה גמורה כי מה שרוצים לו' שחייב נידוי אינו כ"כ ברור לחייבו ומ"ג עתה שכבר נתפייס הרב ונתרצה ריצוי גמור שבודאי צריך שימחול מחילה בפי' ואינו מן הראוי לחייב להממונה הנז' שום עונש כלל כאשר נתבאר ועוד נראה לומר כי בלא"ה דברי הרב רבינו בחיי תמוהים בעיני כי מאחר שמצינו שאחי יוסף שלחו בתחילה שלוחים כדכתיב ויצוו אל יוסף וכו' אביך ציוה וכו' ושוב כתיב וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים הרי דאיכא תחינה ובקשה ע"י ריעים ובציווי אביהם כי בודאי חושש יוסף לכבוד אביו והם אמרו אנא שא נא לפשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך וכתיב ויבך יוסף וכו' וגם וינחם אותם וידבר על לבם כי נראה כי נתרצה להם ריצוי גמור וא"כ איך יתכן לו' שלא היה בדבר מחילה בפירוש ועל הכל ק' שרז"ל במד' ש"ט אמרו ומה אחי יוסף שמחל להם יוסף ראה מה עלתה להם וכו' יעו"ש וכ"כ בסה"ח סימן י"א וז"ל וכן בנ"י כשחטאו ליוסף מחל להם ולא שילם להם גמולם וכו' יעו"ש הרי דסברו רז"ל וקבילו כי יוסף מחל לאחיהם מחילה גמורה אלא דעכ"ז נענשו כדין וכהלכה שהרי כבר ביארנו מדברי הרמב"ם והטור וכל הפוסקים דבאדם החוטא לחבירו ואיכא איסור לאו הגם כי מחל לו חבירו עכ"ז האיסור לאו דעבר על מימרא דרחמנא אין בידו למחול וא"כ כמו כן כאן באחי יוסף שעברו על לאו דלא תגנובו דבגונב נפשות מיירי כדברי רז"ל ורש"י ועונשו חמור כדכתיב וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת כי זה היה לפי האמת עונש של עשרה הרוגי מלוכה כידוע לפי מה שנוגע לכבוד המקום וכבר עמדתי על זה בסה"ק נפש חיים מער' עי"ן אות צ"ג וישבתי ע"ד זה ונסתייעתי מדברי הרב פני דוד וממ"ש בסה"ח גבי מ"ש דאב שמחל על כבודו אף דכבודו מחול הוא נענש בדיני שמים יעו"ש והן עתה בהגלות לנו דברי הרמב"ם והפוסקים שכתבו בפי' דאפי' מחל המתקלל עונשים אותו שכבר חטא ונתחייב א"כ זהו בעצמו היה ענין מחילת יוסף לאחיו שאף שמחל להם צריכים היו להעניש אותם על עיקר איסור לאו מן התורה וגודל עונשו כאמור ועמ"ש עוד הרב חיד"א ז"ל בס' ברית עולם שם בסה"ס סימן י"א דפ"א ע"א

שעמד על חקירה זו ותי' דנענשו מה שיש בו חלק שמים יע"ש והם דברי הרב של"ה בס' ויחי דרמ"ז שכ"כ והביאו הרב עצמו בס' נח"ק שם יעו"ש.

ומצאתי עוד בז"ח בסוף מדרש איכה דקל"ב ע"א וז"ל תו פתח ויצוו אל יוסף לאמר אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם וכו' ויבך יוסף בדברם אליו חובא ליה עבדו והוא מכפר כלא ומכפר על חובייהו כיון דאיהו מחיל מאן אית ליה לתבעה על חובייהו הוי והתעוותו אנשי החיל עוות הדין סגי הוה לאינון אנשי חיל ווי לן מאן ינחם לן במאי הוה עוות דינא דא דהא אימנא אתתרכת וערקת ואזלת לה ובג"ד עוות דינא אשתכח ואשתכחת בלחודאה ההוא דאשטנא עלנא ולא הוה מאן דימחי בידה ויטענון עלנא טענתא על דא אתמסרו בידהא כל תיקונים דאימנא דאילו אימנא אשתכחת תמן לגו משו"ה אעלת לון ע"ד היא קא בכאת ע"ד היא קא מיללת על בנהא דאתגלו ודאתקטלו ודאשתציאו על מגן ובדינייהו לא אשתכחת ועביד בהו נחש רעותיה בהו וע"ד כתי' ובפשעיכם שולחה אמכם דלא תהא זימנא בדיניכון וכו' ע"כ הנה מבואר מדברי הז"ח דקא מקשה קו' זאת וקא מתרץ דהוה העונש הזה שלא כדין ונראה לומר דלענין מחילת יוסף לאחיו אין ספק כי היה מחילה גמורה כאמור.

ועוד נראה לומר כי אפילו לדעת רבינו בחיי שכתב דל"מ ריצוי ופייוס בלתי מחילה בפי' זהו לגבי דיני שמים כמו שהיה ענין אחי יוסף אבל בדיני אדם להענישו ולקבול ולהתרעם עליו בב"ד של מטה לא וכן נראה מדברי הפוסקים והרמב"ם והטור והש"ע ביו"ד סוף סימן של"ד שכתבו וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו ואין צריך לא עדים ולא התראה ואין מתירין לו עד שירצה החכם וכו' יע"ש ויש במפרשים שני פירושים עד שירצה ואם אינו רוצה אף שפייסו בהרבה מיני פיוסים ל"מ או עד שירצה וכל שריצהו ופייסו מתירין שלא ברצון החכם עכ"פ ברצון תלוי הדבר ולא במחילה בפי' וכל שנתרצה מהני והוה ליה מחילה והרי אם מצינו בפוסקים דמחילה בלב מהני אפילו לממון שתלוי בקנין וזכיה כל שכן בדברי ביזוי דמחילה אפילו בלב שנתרצה ומחל לו מהני ואין צריך מחילה בפירוש. ונראה לומר עוד בזה כי הגם כי בז"ח אמרו כי מחילת יוסף לאחיו הויא מחילה גמורה ומה שנענשו הוא שלא מן הדין זהו בדינא רבה במיתה וכדומה ומה גם הבאים אחריהם אחר כמה דורות אבל משום הפגם שהיה גדול הוצרכו לתיקונים כמו שאמרו בז"ח בזהר חדש סדר וישב וס' כי תשא ובס' חוקת ובשאר דוכתיה והוא ברור.

ועוד נראה לי להוכיח דמצינו דאפילו במי שחייב ממון לחבירו דהוי חוב גמור ודבר שיש בו ממש מהני המחילה להפקיע שעבוד ממון ומלוה זקופה אפילו לא אמ"ל

מחילה בפירוש מחול לך אלא שא"ל דברים המוכיחים שמשמעותן נראין שמחל לו מהני להפקיע חוב גמור כמו שנראה מדברי הרב מהרימ"ט ח"ב חאה"ע סימן כ' בשם הרב מהר"מ די בוטון והסכים עמו הרב מהרימ"ט שם בסימן כ"א וכן כתב הרב כנה"ג בח"מ סימן רמ"א הגה"ט אות ט"ו וסיים וכתב דתשו' הרב משפטי שמואל סימן ס"ו אינה חולקת יעו"ש והנראה שכן הוא האמת דגם הרב מ"ש מודה דכל שנראין ומוכיחין הדברים שמחל מהני ואינו צריך שיאמר כן בפירוש מחול לך וכן יש להוכיח עוד מדברי מהרימ"ט בח"ב בח"מ סימן מ"ה יע"ש ואם כן אם לגבי חיוב ממון מהני דברים המוכחים שמחל כל שכן כשהוא דברים הצריכים פיוס דודאי דקיל טפי ומהני ועדיפא מינה מצינו בפוסקים שכתבו הרב מהר"מ מינץ ומהרש"ל בפירוש הסמ"ג עשין מ"ח דאם מחל לחבירו חוב בינו לבין עצמו חוב שיש לו אפילו בלב הוי מחילה ואם חוזר ונפרע ממנו הוי גזל וכמ"ש בספר חידושי הגרשוני בח"מ סימן י"ב והביאו הרב חשק שלמה שם הגה"ט אות ט"ז וכן נראה שהוא דעת הרב שאלת יעבץ בח"א סימן קמ"ז יעו"ש וכבר כתבתי בענין זה במקום אחר בתשו' ובספר סל"ח חיו"ד סימן ג' דב"כ ושם רמזתי למה שהבאתי ראיה לזה מסוגיא דפרק המוכר את הספינה פ"ח ע"א דפריך אטו משום דגמר בלבו להקנותו קנה אמר"א הכא בירא שמים עסיקינן כגון רב ספרא דקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו יעו"ש ועט"ר מז"ה הגדול אור הירח"ז"ל שם בסימן ד' דכ"ה ע"א רצה לצדד בזה דכי תירצו בגמרא הכא בירא שמים עסיקינן נראה דאפילו בסתם ירא שמים דברים שבלב אינן דברים זולת ברב ספרא שקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו דהגם דפשטיה דקרא שלא ידבר אחת בפה ואחת בלב רב ספרא מרוב חסידותו הוה מקיים דבדברים לבד דלקני וכן נראה ממ"ש הרמ"ה דבאיניש דעלמא דלא ניחא ליה לקבלי מאי דגמר בליביה אף על גב דמודיה דגמר בלבו לקנות אינו כלום וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות מעשר ה"א וזה מוכרח שהרי בב"מ דמ"ח אמ"ר דדברים אין בהם משום מחוסרי אמנה והודה רב לרב כהנא שיחזור בו בדברים וכו' ואם כן תימא על עצמך וכי מהר"מ מינץ ורש"ל על יראה שמים כרב ספרא שאינו מצוי בדורותינו פסקו הדין וכו' יע"ש ואחרי המחילה רבה בניו"ק נראה דאה"נ דכגון נדון של רב ספרא שהיה המקח בידו וגמר ליתנו בפחות זה הוי מידת חסידות שהיה בו אבל בענין שיקיים האדם דיבורו ולא יהיה חוזר זהו אפילו בכל אדם כי לכתחילה אינו מותר לחזור מדיבורים בדברים שיש בהם משום מחוסרי אמנה וכמ"ש הרדב"ז בתשו' ח"ה סימן שני אלפים ר"ן דמאן נימא דלא מקיים אנפשיה שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב עי"ש וכ"כ בהדייא הרב הגדול מ"ז ז"ל בספר חק"ל חיו"ד ח"ג סוס"י פ' דל"ד ע"ג דמה שאמרו

הפוסקים דאיכא משום מחוסרי אמנה אסור לכתחילה לחזור בו ושכ"כ הב"ח בח"מ סימן של"ג יע"ש ואם כן פשיטא ודאי דבדיבור אי בא לחזור מדיבורו לכתחילה אסור אלא דאפילו הכי אם חזר יכול לחזור מדינא ואין כאן גזל כלל וכל זה הוא כשהמקח בידו והוא מוחזק בו אבל כשיהיה הענין שהמקח והמעות ביד אחר וזה אמר בדבור לבד שמוחל הרי מחילה אינה צריכה קנין ואם כן אם יהיה אדם ירא שמים גם כי גמר בלבו לתת ולא הוציאו מפיו אה"נ כי מדינא יכול לחזור בו אבל משום יראת ה' שנאמר בו ויראת מאלהיך שדרז"ל כל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך הא נמי מסור ללב הוא שכבר מחל לו בלבו והרי ממילא זיכהו מי שהמעות בידו בתורת הלואה או פקדון וכל שחוזר בו ותובעו יש לחוש משום גזל אלא דשכנגדו אינו יכול לתובעו בדיינים בשביל זה וגם כי מצי לחזור בו משום שכן הדין מ"מ אינו בכלל ירא ה'.

וזהו נראה לפרש מאי דתניא בתנא דב"א והכי תקינו לומר בזמירות בכל יום לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וכו' והיינו כי בא ללמדנו לעולם יהא אדם ירא שמים לאפוקי מס' הר' מ"ז ז"ל שחילק לומר דירא שמים כמו ר"ס אינו מצוי בדורינו לזה אמר לעולם יהיה דלעולם יהיה וימצא להיות ירא שמים ובאיזה ירא שמים אנכי מזהירך להיות לעולם זהו בסתר כבגלוי דהיינו מה שהוא עושה חסידות ביראת ה' בדבר סתר דברים שבלב כמו בגלוי שכבר דיבר בגלוי ומפרש ואזיל ומודה על האמת שהוא כשמדבר איזה דבר אינו חוזר בו וגם ודובר אמת בלבבו כענין ר"ס שקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו וא"כ אם מצינו אפילו בענין זיכוי ממון להפקיע מרשות לרשות אהני לן מה שהוא מדבר בלבו לדעת הרבנים הנ"ל ואינו יכול לחזור בו כ"ש וק"ו בדבר הנוגע לכבוד המדומה כי בלא"ה יש לו לאדם להיות מוחל על עלבונו ומעביר על מידותיו דפשיטא ודאי דמחילה אפילו בלב מהני אפילו לדעת החולקים ושכן הוא ג"כ הסכמת עט"ר מז"ה ז"ל דס"ל דמחילה בלב ל"מ זהו דוקא להפקיע שעבוד ממון בדבר שכבר הוא זכותו משא"כ בדבר הנוגע לכבוד כי מחילה בלב לבד מהני לכ"ע והסברא נותנת כן כי זה ענין של המחילה הוא על מי שבייש אדם לחבירו או עשה איזה בזיון או צערו וכל שבלבו גמר למחול לו הרי הוא מחול ומהני מחילה בלב לכ"ע ואף שלא שיאמר לו מחילה בפי' ובפה מלא וכ"ש כשנתרצה עמו בדברי ריצויים ופיוסים כי אפילו לא אמ"ל מחילה בפירוש אפי"ה מהניא והוא ברור. ועיין להתוס' בגיטין ל' ע"א ד"ה מי יהיב ודוק.

ועוד שהרי אמרינן בגמרא בב"מ מ"ט במאי דמשני אביי הן צדק הן שלך צדק שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב וכתבו הראשונים שם בש"מ דתי' אביי אתיא לכ"ע יע"ש ועיין

בסה"ח סי' מ"ו שהוסיף על המידה דאפילו ברמיזה ובקריצה לכוף ראשו וכדומה שלא ישנה ועמ"ש הר' ברית עולם שם דפ"ח ע"ב יע"ש ומ"מ לצאת י"ח הרב רבינו בחיי נראה דישאל מחילה וגם המוחל ימחול לו מחילה בפירוש לומר לו מחול לך וכן נעשה מעשה בנדון דידן שאחרי כן הרבה עליו עוד רעים להרב נר"ו לבקש ממנו מחילה ובא לפניו וביקש ממנו מחילה וגם הרב נר"ו מחל לו מחילה בפירוש ובפה מלא אמ"ל מחול לך ונשק ידיו ובירך אותו ברכה שלימה ברוב עושר וכבוד וחיים:

ויש לדקדק מדברי הרב בית שלמה תח"מ סוס"י י"ב דכתב ומ"ג שמה שלא הניחו להכריזו אפ' שלא נקרא מחילה וכו' יעו"ש דנראה דדוקא בכה"ג אינו נקרא מחילה אבל כשנתרצה בפי' והסביר לו פנים ונשק ידיו וברכו בודאי דהוי מחילה ומ"ג לצאת י"ח הרב ר' בחיי ולצאת י"ח שמים יבקש מחילה מלב ומנפש וגם המוחל ימחול מחילה גמורה בפי' ויאמר לו מחול לך שרוי לך וכן אמרו בילקוט ואתחנן ע"פ ויתעבר ה' בי למענכם אמ"ל משה לישראל הרבה ציערתי אתכם על התורה ועל המצות ועכשיו מחלו לי באו ואמרו לו אדונינו רבינו מחול לך ואף ישראל עמדו לפניו אמ"ל הרבה הכעסנוך והרבינו עליך טורח מחול לנו אמ"ל מחול לכם ע"כ הרי שצריך מחילה בפי' לצאת י"ח כל הדיעות כנ"ל להלכה ולמעשה ומדברי הרב משפטי שמואל סס"י קי"ט שכתב דמה ששתק ולא ביקש לעשות דין דלא מקרי מחיל' ושתיקה כה"ג לאו כהודאה דמיא והביא דבריו הרב כנה"ג ביו"ד סימן של"ד הגה"ט אות ק"ס כמושיע"ש דנראה לומר כי אדרבה בנ"ד הוי שתיקה כהודאה כי בנדון הרב מ"ש החוטא לא בא לשאול ממנו מחילה וא"כ שפיר מצינן למימר דשתיקה ששתק ולא שאל לעשות לו דין לאו כהודאה דמיא משא"כ בנ"ד כי החוטא בא לפני הרב וביקש ממנו שימחול לו א"כ בכה"ג הוי שתיקה כהודאה דאל"כ היה גוער בו ולא היה מקבלו והוא ברור:

נח

אחוך שמע לי מי שאמר לרבו בכתב או בע"פ באיזה פסק הלכה שטעה או ששגג אם הוי זה בזיון וחייב נידוי או לא הוי בזיון ואת"ל דלא הוי בזיון גמור אי מותר לכתחילה או אסור.

תשובה עיין בס' חוות יאיר בתשו' דכ' להדייא דמותר לכתוב ששגג או טעה אפי' להראשונים כי ב"ו מעותד לכך גם ראיתי בס' הברית בהקדמתו שכתב דמותר לכתוב טעה על גדולי הראשונים ויש להביא ראיה על זה ממה שמצינו כי ר' ישמעאל קיבל מרע"ק כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לס' היד ח"א ועיין ביומא ע"ה ע"ב דאמר ליה ר'

ישמעאל לרע"ק טעות ועמ"ש בתוס' ע"ז מ"ה ע"ב ד"ה אמרע"ק ועיין עירובין י"ג וזבחים נ"ז ועיין בסנהדרין פ"ו סתם ספרי ר"ש ובס' כריתות והליכות עולם כתוב סתם ספרי ר' ישמעאל וכולהו אליבא דרע"ק ועיין יד מלאכי אות תק"ג ועמ"ש הרב שם הגדולים ח"ב מערכת ס' אות ה' יע"ש ואיתא בסדר הדורות במעשה דר"ת ורש"י במחלוקת תפילין אי הויות באמצע או לא שהעלה רש"י למשרע"ה שיאמר כמותו ואמ"ל למש"ר טעית וכמו כן כתוב שם במחלוקת ר"ת עם רבינו אפרים בקשר של תפילין שאמר לו ר"ת למשה רבינו טעית יע"ש ועיין בא"ח סימן תקפ"ג והרב חק יעקב א"ח סי' תס"א סקי"א על דברי הע"ש ובאמת שגג בזה וכו' יע"ש. גם הרב פר"ח ביו"ד סימן פ"ד סו' סקטו"ב שכתב ע"ד הט"ז וטעות הוא בידו יע"ש ובא"ח סס"י תנ"ד ע"ד הרב אהל מועד יע"ש ובעל העיטור אות ח' דיני חוב דס"ז ע"ג כתב ורבינו אבן מיגאש שאמרה בלה"ק שגגה הוא עכ"ל.

עוד תראה למרן בש"ע א"ח סימן תרס"ד סעיף ז' שעל דברי הרשב"ש בתשו' כתב וטעות הוא בידו והיא התשו' שהביאה שם בב"י והוא ל"ו נדפסה בתשו' הרשב"ש סימן ז' כמו שיע"ש. ועטרת זקנים א"ח רס"י קפ"ח כתב ע"ד הכלבו וטעות הוא יע"ש והרש"ך בח"מ סימן שצ"ו סק"ו ע"ד מור"ם בהג"ה כתב נ"ל שזהו שגגה וכו' וכתוב בה' בכורות להרמב"ן פ"ח בס' הלכות יום טוב דקצ"ד ע"א ואשכחן בגדולות ופסוקות בהא מילתא טעותא יע"ש. ומרן ב"י יו"ד סימן קע"ט ע"ד רי"ו כתב מרן וטעות הוא יע"ש והרמב"ן עה"ת ס' שופטים ע"פ על פי שנים עדים וכו' כתב אמר הגאון רב סעדיא וכו' וכדומה לי שטעה הגאון יע"ש. גם הרב יד מלאכי במערכת ד' סימן שז שכתב וז"ל ותמהני על שני גדולי הדור איך שגו ברואה יע"ש.

וכה הראני גם כן בני כי ביצחק יקרא הי"ו מ"ש מוה"ר הגדול בוצינא קדישא מוהר"א הכהן זיע"א בס' אגדת אליהו ח"א בפ"ז דפאה סימן י"א דפ"ט ע"ד שכתב וז"ל עוד נלמד אם רואה אדם שטעו בו הראשונים מותר לומר דטעו ואפילו לבני בניו יע"ש. והרב מלאכת הקודש ס' משפטים דצ"ח ע"א וז"ל והרא"ה בס' החינוך שגג בשיעור המעה ע"ש וכבר הושג מהרב מוהר"י רוזאניס ז"ל. והרב מוהר"י דונדון ז"ל בס' תומת ישרים סימן ר"ח כתב שמ"ש הרב רבינו ישעיה השני דס"ל דהוי מדאורייתא וידוע שדבריו בטלים מאחר שכל הפוסקים ס"ל שאינו אלא מדרבנן הרכנה"ג באה"ע סימן קכ"ח אות ל"א. ומצאתי להרב שער אפרים סימן ק"ד דכ' דברי הר"ן בטלים יע"ש ונראה לומר כי כונת הרב כי כיון שהרבה אחרונים חלקו עליו וקי"ל אחרי רבים ממילא הם בטלים ולא ח"ו שהוא אמר בדרך דחיה לדברי הר"ן שדבריו בטלים חלילה וברור. וכזאת וכזאת המצא תמצא הקורא בספרי דב"ר יותר ממ"ש כאן עכ"פ העיקר הוא שיכתוב ע"ד אמת וענוה

צדק וכאילו בעל שמועה כנגדו ולבו לשם שמים בלי שום פניה כלל ולא יחשוב ה' לו עון על כי אין ברוחו רמיה:

נט

סימן נט

שאלה ברב שפסק את הדין וכתב פסק על זה והחרים בגזרת נח"ש לכל החולק ע"ד אם יכול ת"ח אחר לחלוק עליו או לא.

תשובה עיין למרן בב"ה בח"מ סוס"י קנ"ו שכתב ע"ד מוהריק"ו שו' קצ"ב וז"ל ודבריו תמוהים בעיני דאיך יופקר זה שיתגבר עליו ע"י השר ושלא עפ"י ב"ד ואעפ"י שהפריז הרב על מידותיו להחרים נגד החולק ע"ד לא בשביל זה אמנע מלכתוב הנראה לי כי מלאכת שמים היא ואין משוא פנים בדבר עכ"ל. ועמ"ש בס' סמיכה לחיים דח"ן ע"א ובהשמטות שם. והנה בעתה ראיתי למוהריק"ו גופיה שורש ל"ז גבי מה שהחרים ר"ת שלא להוציא לעז על גט דזהו במילתא דלא פסיקא או שבא לקנתר ולפגום אבל ת"ח שרואה בגט פיסול פשיטא ופשיטא דבזה לא דיבר ר"ת דאדרבא מחוייב הוא לשאול ע"ז מפי הגדולים כדי לאפרושי מאיסורא יע"ש והביאו הרב כנה"ג באה"ע סימן קנ"ד הגה"ט אות פ"ו ואות פ"ח יע"ש:

ס

סימן ס

קדמו עיני אשמורות לשיח על מי שביזה לשני חכמים ותכף שידעו ב"ד בדבר הזה עשו לו דין להכריזו שהוא בנידוי בשווקים וברחובות והחוטא הזה נתחרט על עונו ומינה לאנשים ת"ח רשומים לבקש מחילה ושיעשו לו התרה ולהיות כי קצת מגיריה דידהו אינם מניחים שיבקש מחילה ושלא ימחלו לזה החוטא ורוצים למוסרו ביד אוה"ע בערש"ג להלקותו ג"כ וכל טענתם הוא משום הור"ש יורינו המורה אם יכולים לעשות כן או לא. עוד יורינו אם חייב שני דינים על אשר ביזה ב' או סגי בנידוי אחד על שניהם יורינו המורה ושכמ"ה.

תשובה נראה לע"ד דאינן יכולים למוסרו ביד אוה"ע מאחר שבא לקבל את הדין ולהיות ציית דינא ולא מצינו שהתירו הפוסקים למוסרו לאוה"ע כ"א כשהוא אלם ולא ציית דינא כמבואר בטור ח"מ רס"י ב' ובמרן בש"ע שם שכתבו כן בהדייא דבאלם ולא ציית דינא חובטים אותו ע"י גוים יע"ש וכאן בנ"ד כי ציית דינא וקיבל עליו את הדין אין מקום

לייסרו עוד אפילו בדיני ישראל וכ"ש על ידי גוים. ומשום הור"ש ליכא כ"א דוקא באדם פרוץ וכאן כפי הנראה זה האדם לא היה פרוץ בזה גם בעינן שיהיה הדור פרוץ באותה עבירה וכאן בנ"ד לא יש לא זה ולא אותו והרי מבואר בפוסקים בח"מ שם סימן כ' דכל שאין האדם העובר עבירה פרוץ ואין הדור פרוץ באותה עבירה ליכא משום הור"ש. ועוד נראה לי לומר כי באדם שחטא ועשו לו משפט כתוב כדת של תורה וקיבל עליו את הדין אין לחזור ולייסרו עוד פעם אחרת משום הור"ש. ועוד שהרי כתב מוהריק"ו בשורש קס"ט דמי שקיבל עליו את הדין ובא לב"ד דאין מחמירים עליו לנדותו יעש"ב. ועוד דאדרבא בזה"ז אין להחמיר בנידויים דיבואו ח"ו לזלזל וכמו שהיה בנ"ד כי כששמעו קצת מאנשי מכת שכנגדם שרצו להחמיר עליו יותר מזה למדו אותו שיכפור בנידויו ולא יבקש מחילה וכן כתב הפרישה ביו"ד סוס"י של"ד בשם רש"ל דבזמן הזה יש להקל וכ"כ הט"ז שם.

וגדולה מזו ראיתי להתשב"ץ בתשו' ח"ב סימן כ"א בדין שהחמירו בגמרא וגדולי הראשונים דמי שהקל בנידויו דאין מתירין אותו אלא עד שינהוג איסור כימים שנהג בהם היתר ואמרו בגמ' וכן פסקו ז"ל דכל ב"ד דמיזדקק להתירו הוא בנידוי ועכ"ז כתבו דיש להתיר בזה"ז כדי שלא יבואו לכפור יע"ש וכ"ש בנ"ד שכבר קיבל הנידוי ומבקש מחילה:

ולענין אם יש לעשות ולייסר להור"ש לת"ח עיין מ"ש בעניותי בסה"ק נכ"ח סימן מ"ז דלת"ח אין לייסרו משום הור"ש יע"ש וכ"נ מתשו' הרשב"ש סי' תר"י יע"ש ועיין להרשב"א ח"ד סימן שט"ו. ולענין אם הוא בא לבקש מחילה אחר הנידוי ואינן רוצים למחול אם מתירין לו עיין בב"י ביו"ד סי' של"ד בפי' עד שירצה החכם ומ"ש רבני האחרונים ובכ"מ בהלכות ת"ת פ"ו הי"ב יע"ש. ולענין מה שחטא עם שנים אם צריך שני דינים וב' נידויים עיין להמבי"ט בח"ב סי' קל"א וקפ"ח והביאו הרב כנה"ג ביו"ד סי' של"ד ועיין לב שלם לענין קורא לחבירו ממזר. וראיתי בס' המצרף סימן ס' שכתב שמנדין כ"ד נידויים לכבוד הרב משום שפגם בכ"ד ספרי קדש שצריך הת"ח להיות בקי בהם יע"ש ולא ידעתי איך יתכן זה לנדות כ"ד נידויים אחרי כי אפי' כשביזה לשנים סגי בנידוי אחד וצריך תלמוד. ועוד שהרי כמה מהם חטאו עונות רבים ולא ייסרו אותם למחצה ולשליש ולרביע ממה שהם חייבים ואם לחוטא גמור לא עשו בו משפט כתוב איך יתכן להכביד על זה החוטא שכבר נתייסר כדינו ובא לבקש מחילה שיוסיפו עליו מה שאינו מן הדין להור"ש וכדברים האלה כה דיבר הרב מוהריק"ו שורש קפ"ט וז"ל ואף אם יבואו ב"ד לענוש על כן בלא התראה להור"ש לעשות גדר וסייג לתורה פשיטא

שיש להו להשוות מידותיהן ושלא להטיל עונש על אדם אחד ומשאר עמי הארץ אשר נוהגין תמיד לעשות המנהג הרע הזה העלם יעלימו את עיניהם חלילה מעשות כדבר הזה שאין זה סייג לתורה אלא חילול התורה כי יאמרו העולם שמחמת שינאה ואיבה החמירו על זה יותר מעל שאר אנשים ונמצא ש"ש מתחלל ח"ו עכ"ל ודון מינה ואו"ב ועיין בס' יערת דבש וכה"ג כתב מרן בתשו' הישנות בדיני נישואין סי' י"ד דס"ב ע"ד וז"ל זאת ועוד עמו אתווכח מה לו כי נזעק לצאת לריב מהר ולתקוע עצמו בדבר זה כי הנה לא יש זמן רב כי חכם אשכנזי בירושלים תובב"א זקן ויושב בישיבה היה לו אשה בת בנים ונשא אשה אחרת עליה והיה שם הרב הזקן כמוהר"ר קולנימוס ז"ל וחכמים אשכנזים אחרים ולא היה פוצה פה ומצפצף ולמה לא הציל בעת ההיא לצאת לקראת נשק למחות בידו וכי משוא פנים יש בדבר אתמהה וכו' יע"ש:

סא

סימן סא

פי אמלא תוכחות על מעשה שהיה כך היה באחד שכתב אגרת אחת והשוה לב' חכמים בתואר אחד ויש בזה הקפדה וזילותא שהשוה הב' עם גדול בתואר אחד ועל זה קם אחד מתלמידיו של הגדול וכתב לו אגרת אחת לזה הכותב והשווה התואר שם עם אחד מדלת העם ועתה קמו לעשות דין כי זה מורה שרצה להשוות להחכם הב' עם אחד מדלת העם וזה מתנצל ואומר כי אנכי לא כתבתי כ"א בעבור כבוד רבי שהוא החכם הגדול אבל כדי שמזה יוצא תרי בדדמי לא אמרינן כי העיקרא זהו הדמיון שעשיתי להכותב שאינו כ"כ חכם עם אחד מדלת העם אינו כ"כ חטא ומ"ג כי לכבוד מורי הרב נתכוונתי לבד אבל ללמוד הא בדדמי שהשוה להחכם הב' לדלת העם לא כי בלא"ה צריך לומר שדימה למר רבו לזה הכותב והרי אם אמרינן כן הוי זילזול גדול להדמות למר רבו שהוא חכם גדול ומפורסם לא' חכם פשוט שאינו אפי' תלמיד תלמידו ומדהא ליתא הא נמי דמיון לשכנגדו ליתא ויען רוצים להחרימו ולהכריזו ברבים וגם הבעלי בתים שהם ממוני הזמן וברורי הקנסות כשנפל בידם איזה למדן רוצים לעשות בו משפטים ונקמות יש מהם שאומרים להטילו לים ויש מהם שמבזים אותו נזם זהב וכו' ויש מהם אומרים הכוהו המיתוהו ולהיות כי נתודע הדבר להחכם הגדול מה שעשה תלמידו והוא מתנהג בחסידות ובענוה יתירה געד בו בנזיפה ושלחו עם ב' תלמידי חכמים רשומים שילך אצל החכם הב' משום מאי דנקיט ליה בלביה ויקבל נידוי ומלקות וד' מיתות ב"ד הגם כי יש לו התנצלות שלא חטא כלל כדי לקיים מצות מר רבו וגם להשקיט המריבה ועכ"ז

לא הניחו החכם להתפייס מדלת ועם גיריה דיליה והכוהו ופצעוהו פעם ושתים ושלוש וחירפו לו חירופים גדולים וגם למעלה ממנו העל אלה יורינו המורה אם יש לו חטא משפט מות לאיש אלזה או לא ושכמ"ה.

תשובה חם לבי בקרבי בראותי ענין זה רע ומר מכמה צדדים ויצא הראשון מדוע כי יהיה נוגע אחד בקצה כבוד חבירו בדדמי כי יקבצו אנשים רבים לענוש אותו יותר ויותר עשר ידות ממה שחייב וכשהן רואים אנשים רשעים עוברים תורה שבכ' ותורה שבע"פ ביד כמה כחילול שבת וג"ע והליכת בערש"ג וביזוי ת"ח ברבים אינן עושים שום פירכוס כלל וכבר ידוע מ"ש רז"ל דנענשו בפלגש בגבעה על אשר לא מיחו בכבוד שמים דבפסל מיכה לא מיחו ומיחו בפלגש בגבעה כי הא מיהא היה איסור ג"ע וש"ד וכיעור גדול במעשה הרע ההוא וכ"ש וק"ו נדון דידן כי הוא בעבור כבוד המדומה בכבוד ב"ו דאינו אחד מיני אלף מענין פלגש בגבעה.

הצד השני כי בהיות בעוה"ר כי בוטל כבוד התורה כי בהיותו למדן היו להם לחוש קצת לכבוד התורה כי אפי' חטא חטא גמור שלא לגלותו כלל כמ"ש בגמ' כסהו כלילה והגם כי אינו בגדר ת"ח רשום מ"מ שם למדן ות"ח יש לו בפני ההמון ואיכא זלזול וחילול הותרה [אולי צ"ל התורה] וא"כ אין ספק כי הוא איסור לעשות עונש ומשפט ללמדן יותר מן הראוי משום הור"ש כי לא נאמר דין הור"ש בלמדן וח"ח וכאשר הארכתי בסה"ק בס' חקקי לב ח"א חיו"ד סי' מ"ז דפ"ב ע"ג מיסוד הש"ס ודברי הר"ן ושאר רבני האחרונים יעש"ב בס"ד וא"כ איך יתכן לאדם דבעלמא אם חטא חטא גמור ומבורר לעיני הכל שלא יעשו שום פירכוס עליו ובהיות ת"ח דקי"ל הכל כקרוביו ותהי להפך שיקומו כולם לבולעו חינם וזה יהיה כוונת דוד המלך ע"ה בתהלים סימן קי"ט קרבו רודפי זימה מתורתיך רחקו כי לרשעים החטאים שהם רודפי זימה קרבו להיות כולם כקרובים אצלו לחפות עליו ולהצילו אפי' מעונש קל כדרך הקרובים ומתורתיך שהם הת"ח דאז קי"ל הכל כקרוביו אז הם עושים להפך דהיינו מתורתיך רחקו שיהיה קרוב ונתרחק וא"כ איך יתכן כי להיות בע"ה ואפי' מדלת העם לא יהיו כ"כ מקנאים וכשיהיה ת"ח שיהיו יותר מקנאים ואם יאמרו כי הם מקנאים בעבור כבוד התורה שלא ידברו על לומדיה זה לא היה להם לחוש לכבוד התורה כי הרבנים והת"ח הרשומים והגדולים להם יאותה לבקש כבוד התורה ולומדיה ומי יחוש על כבוד התורה יותר מהם.

הצד הג' כי בהיות הלמדן תלמיד של גברא רבה והוא עומד ומשמש לפניו ועשאו לכבודו אפי' היה חוטא חטא גמור בדבר שלא היה נוגע לכבוד רבו שורת ד"א הוא שלא לעשות בו שום דין ומשפט בלתי רשות רבו ומ"ג כי ידוע ומפורסם כי רבו אינו מחפה

עליו ועושה בו יותר ויותר ממה שחייב מ"מ הם בעצמן היה להם להנהיג הענין בכבוד ובשורת ד"א שלא לבזותו ברבים כי קי"ל עבד מלך כמלך כמ"ש רז"ל בספרי ורש"י סו' ס' בהעלותך יע"ש וישאו ק"ו מהם ומעצמן דאם יהיה חוטא ורשע איזה משרת או קרוב מאחר מהממונים ומגיריה דילייהו אפי' שכנו כמה היו מחפים והיו מעברים את הדין להקל מעליו והלואי לא יוציאו זכאי לגמרי וכמעשים בכל יום ובהיות כי למדן ותלמיד ומשרת גברא רבא שהוא רבם יעשו כ"כ חרפה ובזיון והם עתידין ליתן את הדין אפי' היה חוטא גמור כ"ש כשנתברר הדבר מפי מורינו הרב הכולל נר"ו ומפי שבעה משגיחים שהם מהת"ח הרשומים שבעיר ויש מהם גדולים בתורה בחכמה במנין ובבנין דרובם מורים הוראות כי בלא"ה הם נתמנו להיות השגחתם על כל הת"ח מקטנן ועד גדולם ואם יהיה נראה בעיניהם כי ת"ח חטא באיזה חטא הם ישגיחו עליו לעשות לו משפט כתוב ומ"ג כי עתה כי נתחדש כי לא יש רשות לרבני מתא והממונים וט"ה לייסר לעוברי עבירה עד שיתנו ידיעה לראשי האיסנאפיס אפילו יהיה אומנותו מהפחות שבעולם איך יתכן שלא תהא כהנת כפונדקית להיות להם ידיעה בחטא ח"ח כי הם יודעים את התורה וגם כי כבוד ת"ח נוגע לכולם כמ"ש מרן בתשו' בס' אבקת רוכל סו' סימן י"ט וז"ל וה' היודע ועד כי אנו בושים ונכלמים כי הנוגע בכבוד א' מהחברים בדבר זה נוגע בכבוד כולהו וכו' יע"ש ואינו כשאר אומניות כי אם חטא אחד מהם אינו רושם ופגם לאחרים בני אומנותו והוא ברור.

הצד הרביעי כי יכול לו' בשופי אנכי כיוונתי לכבוד מורי דוקא ולא כוונתי לבזות את האחרים והגם שנראה מתשו' הרב משפטי שמואל סימן קי"ט דקמ"ז ע"ג שכתב וז"ל דאף דיש לטעון שאינו מכוין לרעה אלא לטובה או מפני דסבור בכך א"ה אסור ובוחן לבות יודע אם לעקל אם לעקלקלות וכו' יע"ש והכי הכריח הרב אהל יעקב שאשפורטש בתשו' סי' ה' בראיות ברורות שביזה ובייש לרב הגם שלא כיוין לביישו ולבזותו על מי חייב עכ"ז נראה לחלק חילוק ברור דזהו דוקא כשהדברים הם נאמרים לנוכח הרב וגם אינו מכוין לכבוד רבו אבל כשלא דיבר לנגדו אלא שדיבר עם האחר ואנחנו רוצים לתופסו מדמיונות ואומדנות מבחוץ כי כן סברי לן שלא כיוין כ"א לדבר שכנגדו וגם הוא מכוין לכבוד רבו שפיר יכול להתנצל לכ"ע בכה"ג שלא כיוין לבייש ולבזות לאחר וזה ברור.

הצד החמישי כי לו יהיה כדבריהם שחטא הרי כיון שבא להודות על חטאו ולומר חטאתי עויתי פשעתי ושלח שני ת"ח לבקש מחילה וסליחה וכפרה ושיעשו לו דין נידוי ומלקות וגם אח"כ שלח עוד לרשום אחד לבקש מחילה ועכ"ז לא קיבלו הרי מבואר

מתשו' מוהריק"ו שורש קס"ט וק"ע דאפילו בחוטא ורשע שביזה וחירף לת"ח וחייב נידוי מן הדין אם בא והודה על חטאתו ומודה ועוזב ירוחם ופטור מן הנידוי כמו שיעש"ב וכ"ש כשלא חטא חטא ברור ועכ"ז רוצה לקבל עליו נידוי ומלקות ולהיות מוטב שילקה זכאי ולא חייב ועכ"ז לא רצה לקבלו כדי שיכוהו אותו מדלת העם ויהיו עוברים על לאו דפן יוסיף והגם כי הוא לא ציוה עכ"פ מסיבתו בא וההי"ב.

הצד הששי הוא כי מעיקרא אין כאן חטא כלל דנחזי אנן כי הענין הוא כי זה התלמיד בהיות שחש על כבוד רבו שתוארו בתואר אחד עם מי שהוא למטה ממנו רצה לעשות בו משפט לכתוב לו אגרת אחת לתוארו לזה הכותב עם שלמטה ממנו בתואר אחד וא"כ הגם כי נראה שרצה לתאר לאחד מדלת העם בתואר אחד עם הכותב אין זה פגם להחכם השני דמה דמות יערוך מה שזה רוצה לנקום מהכותב להשוות לאחד מדלת העם על מה שפגם בכבוד רבו ואם באנו לידי מידה זאת הרי גם התואר מהכותב הרי הוא שוה לפי למעלת מר רבו וזה ודאי לא כיוין לבזות לרבו להשוותו לתלמיד תלמידו אלא דוגמא בעלמא וא"כ גם מה שהשוה לאדם אחד מדלת העם לא כיוין כ"א לבזויי דוקא להכותב ולא לאותו חכם והרי אפי' אם היה משוה ומדמה לאחד חכם עם תם איני רואה בזה שום איסור לשיהיה חייב דין שהרי מצינו בתלמוד כמה דמיונות שאינן עולין כמ"ש בפ"ק דסוטה י"ג ע"ב לפום גמלא שיחנא וכמ"ש ביבמות מ"ה ע"ב אמר שימי בר חמא לרב אמרי אינשי גמלא במדי אקבא רקדא הא קבא והא גמלא וכו' ועיין בתוס' בעירובין ה' דאין להקפיד במשלות וכבר נודע מ"ש מהרימ"ט ח"ב חיו"ד סי' ט"ז וכמ"ש בס' ברכ"י יו"ד סימן של"ד אות ג"ן יע"ש גם אמרו במדרש דמי שאינו יכול להכות לחמור מכה לאוכף גם בזה"ק ס' בשלח דמ"ז ע"א ע"פ לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי ועיין בתשו' מוהרשד"ם חיו"ד סימן קל"ד.

וא"כ בתחילה צריכים אנחנו ללמוד כי המדמה לחכם לאיזה מדלת העם אי הוי פגם ובזיון וחייב נידוי כדין מבזה ת"ח ואח"כ נובין ונידון כשיהיה דומה מן הדומה כי בודאי כי הוא פטיר ועטיר ומ"ג כי כונתו הוא לכבוד רבו ולבזות להכותב אם כן כל כונתו הוא זה ולא לפגוע בכבוד אחר וכבר ידוע מ"ש הפוסקים דכל היכא דלא כיוין לבזות דפטור כמ"ש בתשו' אהל יעקב ע"ש. ואם תאמר השתא דאתית להכי כי אין בדמיון שום בזיון למה חרה לו להתלמיד ולכתוב להכותב אגרת כזאת לזה אשיב כמוהו כמוהם כי מצא מין את מינו להיות מתלונן ומפקפק בכבוד המדומה הבל הבלים דבר שאין בו ממש ואפי' דשייך הקפדה ותערומת דברים לא לעשות מעשה גדול להחריד חרדה

גדולה להיות חייב חרם ונידוי ומלקות ולהכריזו ברבים וגם להכותו מכת מות ולהרעיש כל הממונים עליו אין זה כ"א מיעוט הנהגה ישרה וההי"ב.

ויש להביא ראיה ממ"ש בפ"ק דסנהדרין י"ד ע"א ריב"ב אחריני הוו בהדי והא דלא חשיב משום כבודו של ריב"ב והוכיחו הרמב"ן והר"ן דהשנים שהיו עם ריב"ב לא היו סמוכים אלא הוא לבדו וא"כ הוי חולשא וחסרון כבוד לריב"ב למנות עמו ב' שאינן סמוכים כמותו וכ"כ בס' תאוה לעינים והוסיף בסו' דבריו וז"ל ואם היה רע"ק גדול כמותו עמו למה לא היה מזכירו דלא היה חסרון כבוד בזה לריב"ב יע"ש הרי דבמונה הב' שהיו עמו כי לפי האמת נצטרפו עמו עכ"ז הוי גנאי וחסרון כבוד לגדול אשר עמהם לזכירם כ"ש וק"ו כשיהיה מי שאינו שוה לכבוד ותואר הגדול להיות עמו בתואר אחד כי בודאי הוא גנאי והעדר כבוד.

עתה אקום למען דעת על מי שמתאר בתואר לרב שהוא בחיים בתואר גדול אשר מזה הוא נותן מגרעות לרב שכבר מת שהוא גדול ממנו שמתארו כמותו או יותר פחות ממנו ויש מקפידין על זה משום כבוד הרב שכבר מת אם יש בזה לחוש על כבוד הרב גם יודיענו לאידך גיסא אם משבח לרב שמת ביותר אשר מזה מורה פגם קצת להרב שהוא בחיים אם יש איסור בדבר או לא.

ואנכי הרואה מאי דאיתא בירו' מס' שביעית פ"ו כתיב ויעשו כל הקהל הבאים מהשבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו בימי ישוע בן נון ולמה ישוע ר' הילל בריה דר' שמואל בר נחמן פגם הכתוב כבוד צדיק בקבר מפני צדיק בשעתו וכו' ופירשו הרב מוהר"א לב והרב מוהר"ש יפה בי"מ פגם וכו' לומר אף על גב דיאושע גדול מעזרא היה מ"מ השתא שיאושע מת ועזרא קיים גדול עזרא מיאושע ואפילו יהיה יאושע קיים השתא הואיל ושעתו של עזרא היה עזרא גדול ממנו יע"ש והפגם שפגם בכבוד הצדיק הוא שקרא ישוע ולא יאושע שחסר אות ה' כמ"ש מוהרש"י שם יע"ש ובמדרש קהלת ע"פ דור הולך ודור בא הביאו דברי הירו' הלזה וסיימו ורבנין מייתי לה מהכא בן אבישוע בן פינחס בן אלעזר וכו' הוא עזרא עלה מבבל אלא אילו היה קיים היה עזרא גדול ממנו בשעתו ע"כ עוד אמרו במדרש לעיל מזה וז"ל אמ"ר ברכיה כתיב ויהוידע הנגיד לאהרן וכי יהוידע היה נגיד לאהרן אלא אילו היה אהרן קיים בדורו של יהוידע יהוידע היה גדול ממנו בשעתו יע"ש והנה בהא דאמרו בירוש' ובמדרש כי הצדיק החי בדורו הוא גדול בשעתו לצדיק שהוא גדול ממנו שמת אין לתמוה על זה מאחר שמצינו בגמ' ובמדרש קהלת שם שדרשו ע"פ ובאת אל השופט אשר יהיה בימים ההם אין לך אלא שופט שבימיך וכו' ברם הא דאמרו בירוש' ובמדרש קהלת שפגם הכתוב בכבוד צדיק בקבר בשביל

כבוד צדיק החי צריכים אנו לידע דעל מה ועל מה יהיה פוגם הכתוב בכבוד צדיק בקבר ועוד זאת כי לא מצינו בכל הצדי' אשר בכל דור ודור שמתו שפגמו בכבודם כי כן ע"כ צ"ל כי הא דיאושע שניא וטעמא איכא למילתא כי אמרינן בערכין ל"ב ע"ב דהיה לו ליאושע זכות א"י להתפלל על יצרא דע"ז לבטלו וכיון שלא עשה כן ולא התפלל ועזרא וב"ד התפללו לכן פגם הכתוב בכבוד צדיק בקבר שהוא יאושע שנחסר ממנו אות ה' משמו בעבור צדיק החי שהוא לא התפלל והצדיק החי התפלל שכ"כ הרב ידי משה שם בפי' המדרש יע"ש וא"כ אין ללמוד מזה לפגום בכבוד צדיק המת בעבור כבוד צדיק החי כי שאני הא דיאושע משום שבידו היה להתפלל על יצרא דע"ז ולא התפלל אבל בסתם צדיקים כל אחד ואחד כבודו במקומו מונח שלא יעשה איזה דבר המורה הפרש והבדל בין צדיק לצדיק כי גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם ועוד הא דמצינו שהכתוב פגם בכבוד צדיק המת שדברים אלו נאמרו ברוה"ק משא"כ אנחנו אין לנו ללמד לפגום חלילה. ומיהו נראה ודאי כי כל זה הוא לגבי דידן ברם הצדיקים שמתו שהם בעוה"ב אינן מקפידים בזה אם נותנים השבח והגדולה להצדיק יותר ממנו כי לית תמן קינאה ושינאה ותחרות ח"ו וממקומו מוכרח הוא כי המדרש קהלת הנז' הרי הוא מוכיח בהדייא מדכתיב ביהוידע נגיד לאהרן שאילו היה אהרן קיים היה יהוידע גדול ממנו בשעתו וכן מן השאר כמש"ל זה מוכח בהדייא דליכא הקפדה אם נותן גדולה ושבח לצדיק החי יותר מן הצדיק המת.

ועוד נראה ראיה מאגדת בראשית פל"ג וז"ל אין אדם וכו' ואין שלטון ביום המות דאפילו אדם גדול או מלך או שר גדול כשהוא מת מת וכבודו עמו שנא' כי לא במותו יקח הכל ולא ירד אחריו כבודו כי כל זמן שהיה דוד הצדיק קיים היה נקרא מלך והמלך דוד זקן והיו קורין לו אדוני המלך וחכם ומלאך כי כן האשה התקועית אומרת לו אדוני חכם כחכמת מלאך האלקים וכן יונתן בן אביתר הכהן אומר לאדוניהו וכל אשר עמו אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה וכן בת שבע אומרת יחי אדוני המלך דוד לעולם וכן נתן הנביא אומר לו אדוני המלך אתה אמרת אדוניהו וכו' הרי כמה כבוד וגדולה והדר היה לדוד וכשהגיע זמנו למות אין כתיב שם לא מלך ולא אדוני ולא חכם ולא מלאך אלא שמו בלבד שנא' ודוד זקן ושבע ימים וישכב דוד ויקריבו ימי דוד למות לכן אמר שלמה אין שלטון ביום המות עכ"ל וכה"ג אמרו במדרש קהלת שם עפ"ז אין אדם שליט ברוח ואין שלטון ביום המות אמ"ר לוי קרוב לחמשים ושתים פעמים כתיב והמלך דוד כיון שנטה למות כתיב ויקרבו ימי דוד למות משום ואין שלטון ביום המות עכ"ל. הרי מוכח מדברי רז"ל דאין שום תואר וכבוד והדר וגדולה לצדיק אחרי מותו כלל כלל לא וא"כ אם

לרב הצדיק שמת אינו מתארו בשום תואר כלל ולרב הצדיק החי מתארו בתואר גדולה אין מקום לחוש לפי דברי רז"ל ולפי זה יש לומר דבשום השכבה אין לתאר לשום רב וחכם בשם תואר רב וחכם אלא מה נעשה שכבר נהגו בכל תפוצות ישראל אשר שמענו את שמעם לתארם בתוארים גדולים לכל חכם ורב לפי מעלתו והנח להם לישראל עכ"פ הבא לתאר לא יתאר כ"א לכל אחד מה שהוא ערכו ומה שהוא בהווה ורגיל ולא יוסיף ולא יגרע ולא יהיה ח"ו נותן מגרעות לא לצדיק החי ולא לצדיק המת וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים ועיין בקונ' צוואה מחיים:

פש גבן למען דעת במי שאומר שהוא חכם גדול יותר מרבו אם איכא איסור בזה משום בזיון או לא ואת"ל דאסור אם יאמר כן על שני רבנים כי לפי דעתו זה גדול מחבירו בחכמה והגם שהגדול בחכמה איננו בזמן אחד כי הגדול בשנים קדם אם יש איסור בזה או לא. הנה כשאינו אומר החכם על עצמו כ"א על שני רבנים זה כנגד זה והוא המכריע בדעתו לומר זה הרב גדול בתורה מרב שכנגדו לא תבעי לך שזה מותר גמור דהכי אשכחן להריב"ש בתשו' סימן מ' שכתב דיותר יש לסמוך על ס' המנהיג מעל ס' השלחן כי מחבר ס' המנהיג היה רב גדול יותר ממחבר ס' השלחן ע"כ הרי נר' דמותר לומר על הרב אחד שהוא יותר גדול מחבירו ואין בזה איסור כי אין זה בזיון כלל. אלא דצריך לדעת אם ספר השלחן הוא יותר קדמון מס' המנהיג. אכן ראיתי עוד להריב"ש סימן שצ"ד כי כתב על ר"ת אשר הוא רב גובריה ורב חיליה כשאלתות וה"ג ור"ח ורש"י ואולי יותר מהם בחריפות ובקיאות כפי מה שנראה ממה שחידש בתלמוד יע"ש הרי לך בבירור דהגם כי ר"ת הוא רב אחרון מהגאונים והרבנים אשר קדמו ובפרט ברש"י שהוא מרן זקנו עכ"ז כתב שהוא יותר גדול בחריפות ובקיאות ועיין בסנהדרין ק"ד ע"ב ע"פ ויגדל כסאו מכסאך וכו' יע"ש ועיין בעירובין ס"ד כל האומר שמועה זו נאה וכו' ועמ"ש הרב ט"ז בס' דברי דוד ר"ס קרח ובס' בן אורי שם ועיין למוהר"י מברונא סי' ק"ץ ועיין ברכ"י יו"ד סימן של"ד אות ג"ן ועקרי הד"ט חיו"ד סי' ל"ד אות ט' יע"ש:

אמנם למי שאומר שהוא חכם יותר מחכם פ' שקדמו וכ"ש מרבו יש מקום לו' בפשיטות דאיכא איסור פשוט משום סרך גאוה וראיה לזה ממ"ש בחולין ע"פ ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים שהירח קטרגה להיות שני מלכים משתמשים בכתר אחד ועי"ז נתמעטה ועוד נרא' להביא ראיה לזה מתמורה י"ו ע"א אמ"ל כלום הנחתיך וכו' מיד תשש כחו של יאושע וכו' ופירש"י נשתכחו ממנו מיאושע בעון שגרם להחליש דעתו של משה שנצטער משה על יאושע בעצמו שהיה גדול כמותו יע"ש. והשתא ומה באומרו לרבו שהוא שוה לו בדרך רמז ואגב גררא עכ"ז יש לו צער לרבו כ"ש באומר לו בפי'

תלמידו לרבו שהוא גדול ממנו כי בודאי דיש לו צער הרבה ואפי' שלא בפניו ועיין ביו"ד סי' רמ"ב דין ל"ו ומ"ש הרב שיורי ברכה שם אות טו"ב:

סב

סימן סב

שאלה מעשה שהיה כך היה בעירינו אזמיר יע"א שהמנהג הוא שהרב המורה צדק בקהל עדתו בביה"כ שנותנים לו הציבור להיות מתפלל שם ושולט עליהם הוא יושב בראש בכניסתו לפתח ביה"כ לצד ימין ואירע מעשה שנפטר הרב המורה ושמו בעיר ב"ד של ג' ונתנו ביה"כ זה לב"ד ולא היה שם שולט הרב שבעיר כמאז ומקדם ובמאי דביני ביני הפצירו היחידים שבקהל לאב ב"ד שהוא יחיד מאותו הביה"כ להיות יושב שם בראש לצד ימין והגם כי לא היה רוצה לישב שם משום ענוה יתירה שהיה בו עכ"ז הפצירו בו עד בוש וע"כ שלא בטובתו ישב שם בראש יותר מחזקת ג' שנים וגם הוקבעו המנהג בעיר שבעה זקנים להיות דנים יחידי העיר בב"ד של ג' ושוב שמו בעיר רבנים וסליקו הב"ד של ג' ובכלל נטלו מהב"ד הבתי כנסיות שלהם ונתנו אותם להרבנים והרב שנטל זה הביה"כ הוא בא להתפלל והמנהג הוא שהוא יושב בראש במקום שכבר זכה האב"ד אם לפי הדין יכולים להורידו ולהוציאו ממקומו או לא:

תשובה קי"ל בכל התורה כולה מעלין בקדש ולא מורדין ומ"ג כי מעיקרא ההסרת הב"ד מלדון בעיר הוי שלא כדין וגם מה שנטלו מהם הבתי כנסיות אחרי שזכו בהם מי יכול להוציאם מידם ומ"ג אחרי אשר זכה האב"ד לישב שם בראש ובבואו הרב להתפלל שם ומוציאו אין לך הורדה וזילותא גדולה מזה כי הגם שכתב הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' לדוד אמת סי' ב' אות ד' וז"ל ונראה דאם לא היה חכם בקהל ונתנו קריאת העשרת הדברות לזקן אחד ואח"ך לקחו הקהל חכם אחד והמנהג בעיר שחכם הקהל קורא עשרת הדברות בזה וכיוצא זוכה חכם הקהל ואין לזקן שום חזקה כנ"ל עכ"ל וא"כ יאמר נא ג"כ בנ"ד דכל זה שנתנו זה הכבוד לאב"ד לישב בראש לצד ימין זהו דוקא מפני שלא היה להם רב בקהל עכשיו שלקחו רב זוכה הרב ואין לו חזקה דל"ד כלל והרבה תשובות בדבר חדא כי כאן בנ"ד האב"ד אשר זכה לישב שם היה כפי המנהג שהרב השולט באותו ביה"כ הוא היושב וכבר היה לו לאב"ד שליטה באותו ביה"כ ומי יכול להוציאה מידו ואין זה הפך מנהגם וזאת שנית כי הרב חיד"א לא דיבר כ"א בחכם עם זקן אבל כשיהיה המחזיק חכם כמוהו בזה לא דיבר הרב ז"ל זאת ועוד כי התם בקריאת עשרת הדברות הענין העדר כבוד הוא בשב וא"ת והוא מזמן לזמן משא"כ ענין ישיבת ביה"כ שהוא

תדיר ולא פסיק והקמתו ממקום למקום הוי קום עשה ובפומבי ונראה לכל דבכה"ג ליכא מאן דפליג על זה כל זה אנכי אומר מדינא ועיין בתשו' הריב"ש סימן רע"א ובס' בעי חיי חח"מ אבל יען אמרו בגמ' ענוה גדולה מכולם ומצינו ג"כ להרמב"ם בה' דיעות סו' פ"ה שכתב דבכלל התנאים שצריך הת"ח להתנהג בהם בענוה יתירה וז"ל ולא יצר לאדם לעולם בחייו כללו של דבר יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים מן הנעלבים ולא מן העולבים ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהם עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר יע"ש וא"כ הגם כי יהיה הדין עמו שעכשיו שהצבור עשו מה שעשו לא יבקש גדולות במקום שיבוא הענין לידי מחלוקת (וקטנה) [וקטטה] ולדבר ח"ו על החכמים שידברו עליהם המון העם זה אמר בכה וזה אומר בכה וכיון שכתב הרמב"ם שלא יצר לאדם לעולם הרי הוא בא להיות יושב במקומו א"כ הרב הבא לישב בצד שמאל הוי קצת צער לו וגרעון כבוד בסיבתו וא"כ כשיקום ממקומו לכבד להרב הבא לביה"כ הרי הוא ניצול מלהיות מצר לאדם וגם שמורה שהוא ענין באמת ולהיות מן הנרדפים ולא מן הרודפים ואם לעצתי ישמע יעבור על מידותיו לישב לצד שמאל וישב הרב לצד ימין וזהו נראה שרמזו רז"ל בגמ' והביאו רש"י בחומש ס' שופטים ע"פ לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל אפי' אומרים לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין אתה חייב לשמוע והיינו על ימין שהוא חזקה שלך שזכית לישב בצד ימין שתקום ותשב לצד שמאל ועל שמאל שבא הרב לישב שישב לצד ימין:

ואם באולי גם בצד שמאל שם היה יושב איזה אדם נכבד מרשומי הקהל ועי"ז שאתה בא לישב לצד שמאל אתה בא לדחותו לזה שישב למטה ממה שזכה הגם כי אינו ת"ח והוא בע"ה וניח"ל בהכי היותר טוב מזה הוא כי מקומך הראשון אשר היית יושב אל תנח וכן נעשה מעשה להיות חוזר למקומו הראשון ושבח וגדולה נתנו לו אשריו ואשרי חלקו:

ולענין דינא מה שנוגע לדררא דממונא אם חייבים הציבור לתת להם שכרם נראה לי דחייבים לתת להם שכרם מושלם יען דבר זה נעשה בהסכמת כל הממונים והרבנים וט"ה וכל היחידים שיתנהג בעיר לדון בב"ד של ג' ומאחר שנתהג דבר זה ונעשה מנהג זה קרוב לשבעה שנים והרי איכא מנהג והסכמה ומ"ג דהוי הסכמה למגדר מילתא דלא יוכלו לחזור בהם וכבר היה מעשה בימי אבותינו הקדושים הרבנים הגדולים שמינה מורינו הרב הגדול מוהרח"א ז"ל בעל ס' נשמת חיים ב"ד של ג' בעיר להרב כמוהר"ר שלמה בן עזרא ז"ל ולהרב כמוהר"ר יצחק מאייו ז"ל ולהרב מ"ז אור היר"ח ז"ל ושוב חזרו בהם וסילקו שהכריחו הרבנים הגדולים מורינו הרב כמוהרי"ם ז"ל בס' הבהיר שפת הים חיו"ד סי' כ"ג ומז"ה הגדול ז"ל בס' הנחמד חק"ל חיו"ד ח"ב סי' ב"ן שחייבים

הציבור לתת להם הפרס אף שסילקו כמו שיע"ש ושם כתב מורינו הרב כמוהרי"ם ז"ל בריש התשובה דענין מינוי ב"ד של ג' הוא הסכמה לגדר וסייג לתורה דאפי' הוי רווחא להאי ופסידא להאי יכולים ט"ה לתקן בלי רצון כולם וכמ"ש הרב משא מלך יע"ש. ומ"ג כי ענין נ"ד יען היה מדעת ורצון כולם ואדרבה היו כולם ששים ושמחים על הדבר הזה להיות דנים בב"ד של ג' ולא באחד כדי לסלק מעליהם כמה חששות וקטטות וכבר הוקבע המנהג בעיר שבעה שנים ונעשה הסכמה עד ימות המשיח שכן יתנהג א"כ בודאי דחייבים לשלם שכרם מושלם ואם מורינו הרב כמוהרי"ם ז"ל כתב שם בנדון שלו וז"ל ועוד מאחר שנמנו וידעו כל בני העיר ממינויים ולא נשמע שום פוצה פה ומצפצף בדבר אלא אדרבה כל בני העיר שמחו לקראתם וישבו בבית הוועד ודנו את העם קרוב לב' חדשים מה מקום לערער עוד עליהם ולסלקם ממינויים אחר שכבר זכו בו מן הדין וכו' ע"כ ואם זה כתב מוה"ר ז"ל בנדון דידיה בשלא הוקבע המנהג בעיר ימים ושנים דאינם יכולין לסלקם כ"ש וק"ו בנדון דידן שהוקבע המנהג ימים ושנים:

גם אין מקום לו' כי מאחר שסילקו הב"ד של ג' ומינו ג' רבנים ושתקו סברו וקבילו ומחלו זכותם כי הרבה תשובות בדבר חדא שכבר הכריח מורינו הרב ז"ל שם דל"מ מחילה בשתיקה בדבר הזה ועוד כי כאן בנ"ד היה התנאי מפורש מכל הת"ח שבעיר להרבנים שהתרו ומיחו מחאה מפורשת כי אינן מקבלים עליהם מינויים אם לא יהיה הב"ד של ג' במקומו הלא"ה לא עד שכ"כ היתה התראה זאת כי לאחד מן הג' רבנים לקחו מידו שטר בחתימת ידו כי אם לא יהיה ב"ד של ג' בעיר לא יוכל להיות הוא רב ודיין וא"כ אין לך התראה ומחאה גדולה כזאת וכאשר כתב שם מורינו הרב כמוהרי"ם ז"ל ודוק:

סג

סימן סג

שאלה מנהג עירנו אזמיר יע"א מימות עולם ומשנים קדמוניות כי כל גביית הצדקה הנעשית ברוב הציבור כפדיון נפש וגביית מחצית השקל וכל כיוצא באלו הם נעשים עפ"י הרב הכולל נר"ו אשר הוא הגדול שברבנים וחכמי העיר והוא גוזר ואומר לב' ת"ח והשמש שלו שילכו לגבות ולקבץ מיחידי העיר והוא מנהג פשוט וברור בעיר ואירע כי מחמת מחלוקת שיש בעיר קם אחד חכם המיוחד הי"ו והוציא גבאים עם שמש שלו לקבץ והרב הכולל נר"ו הקפיד בדבר הרבה ותובע עלבונו כי עשה לו בזיון מאד כי אפי' שיהיה מחלוקת הרי כמה שנים שהיו מחלוקיות גדולות בעיר ולא נגעו בכבוד הרב

הכולל נר"ו בזה והיה הוא המוציא הגבאים ומביאים מעות הנדבה אצלו והוא מחלקן לעניים הצנועים יורינו המורה אי יפה עשה החכם הנז"ל או לא.

תשובה נראה לע"ד כי לא יפה עשה אחרי שהרב הכולל נר"ו הנה הוא מצטער בדבר ואומר בפירוש כי עשה לו ש"ד והרי כתב הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ה מהל' דיעות כי מהתנאים שיתנהג הת"ח הוא שלא יהא מיצר לאדם מעולם והרי כיון דבזה מצטער הרב הכולל נר"ו אין לך מיצר גדול מזה. ועוד כי כיון דקי"ל דבמצוה המוטלת על הציבור יש לו קדימת להגדול שבכולן כמ"ש במגילה ל"א הגדול שבהם גולל וכן הסכים עט"ר מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל ח"א חא"ח סי' ד' דבמצוה המוטלת על הציבור הגדול שבהם יש לו קדימה יע"ש ועמ"ש בעניותי בסה"ק לב חיים ח"א סי' צ"א בזה באורך בס"ד ומלבד כי הדין דין אמת עוד בה כי יש לנו לקיים מילי דאבות וכי הוא היה נשיא אלקים בתוכנו גדול אדונינו ורב מאריה דאתרא הדין. וחוששני מחטאת דאיכא משום איסור חוטף מצוה כמבואר ובפוסקים ביו"ד סימן כ"ח ובא"ח סי' קל"א ובח"מ סימן שפ"ח וכמ"ש בענין זה שם בחי' ובדרושים ובתשובותי יע"ש.

וזה מצאתי בס' ראש משביר ח"ב חח"מ סי' כ"ב דל"ו ע"א וז"ל אלא דידעתי דכל מגמתו לשפוך דם נקי כמו שעשה בעשרת ימי תשובה דהיינו הולכים בכל החנויות והתגרים שיש בעיר הזאת שאלוניקי יע"א לגבות צדקה לכופר נפש לחלקם לת"ח והרב מוהר"א אמארילייו בחיים חייתו אמר לי דאם אני עושה רצונו הטוב דאלך אני במקומו עם הרב הכולל מר גיסי נר"ו דהוא לא היה יכול לילך מפני חולשתו ומפני כבודו דהיינו לומדים יחד בבית מורינו ורבינו אחיו הרב ד"מ ואחר כמה שנים כמו כ"ה שנים עניתי אמן והלכנו עם הרב הכולל מר גיסי ב"ד של ג' כמה שנים ועכשיו בתשרי משנה זאת התקל"ז בעשרת ימי תשובה הלך הוא לבדו לגבות כופר נפש ולי ולחברי הרב שיחיה דהיינו הולכים זה כמה שנים עם הרב מר גיסי נר"ו לא קרא והלך הוא לבדו מחדש דהוא עדיין לא הלך במצוה זאת אפילו פעם אחת ראה כמה דם שפך בשווקים וברחובות וזה דרכו כל הימים לשפוך דם ולנקום נקם וה' הטוב יכפר בעדו עכ"ל הרי לך מבואר מדברי הרב ז"ל דהבא להכנס בתחום שאינו שלו אפי' בגביית הצדקה כיון שהיה זה הענין נעשה ע"י רב אחר אינו מן הראוי לצערו וליטלה מידו כי לא יפה הוא עושה כי גורם צער ושפיכות דמים וא"כ מה לנו לחוב בדמו על חינם בלתי שום מכריח והגם כי שמעתי תירוצים והתנצלות מלבד כי קי"ל כי פירוקא לסכנתא לא עבדינן וכל עוד כי הוא נקיט בליביה ומצטער ואומר בפירוש כי הוא שופך דמו הוי מצוה הבאה בעבירה זאת ועוד כי מעיקרא לא ידעתי מה שתירצו כי ענין נדון הרב היה בעשרת ימ"ת ונ"ד היה בתלתא

דפורענותא כי לגבי איסור חוטף מצוה ומצערי רבנן וש"ד אין חילוק בין ט"ב ליום נורא וזה ברור.

ועוד חילוק אחר כי התם בנדון הרב ראש משביר הוא כי הרב עצמו היה יוצא לגבות וכאן הוא שהרב ממנה לשני ת"ח שיצאו לגבות זת"ד הא נמי היא טענה שאין בה ממשא כי כיון שהמצווה הוא הרב הכולל נר"ו הרי קי"ל בכל התורה שלוחו של אדם כמותו והרי הוא עושים לו בזיון וש"ד במה שנוטל ממנו זאת השררה והכבוד והמצוה להיות גדול המעשה ושלוחו של אדם כמותו זאת ועוד כי לגבי השני הת"ח אשר החזיקו במצות הרב הכולל נר"ו לצאת ולקבץ ועתה לא קראם וסילקם הרי איכא לגבי שניהם עלבון ובזיון וגם משום חשדא ח"ו דכל זה אנכי אומר כי לא יפה עשה אפי' אם כונתו לש"ש עכ"ז הוי מצוה הבאה בעבירה כ"ש אם ח"ו יש חששא משום קינטור כמ"ש בברכות י"ז ע"א וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא והקשו שם התוס' ד"ה העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא וז"ל וא"ת הא אמר רב יאודה אמר רב בפ' מקום שנהגו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ותי' דהכא מיירי שאינו לומד אלא לקנטר חבריו והתם מיירי שלומד ע"מ שיכבדוהו יע"ש וכ"כ בפ' מ"ש ד"ן ע"ב ד"ה וכאן וז"ל ואומר ר"י דהתם מיירי כגון שלומד כדי להתייהר ולקנטר ולקפח את חבריו בהלכה וכו' יע"ש וא"כ אם ח"ו עושה לשם קינטור הרי עונשו אמור וההי"ב ואין חילוק בין לימוד תורה למצוה כאשר כתבו הפוסקים וכל' הש"ס האמור מימרא דרב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ועלה קאי התוס' לחלק והוא ברור.

ויש להביא ראיה לדברי הרב ראש משביר שכתב דהבא למעט מכבוד הרב שזכה באיזה שררה ודבר מצוה דהוי שופך דמים ממ"ש בזוה"ק באידרא רבה סדר נשא וז"ל ואי תימא והא כתיב וימת וימת דאתבטלו לגמרי לאו הכי אלא כל מאן דנחית מדרגא קדמאה דהוה ביה קארי ביה מיתה כד"א וימת מלך מצרים דנחת מדרגא קדמאה דהוה קם ביה וכו' יע"ש א"כ הטיב את אשר דיבר דהמורידו משררתו כאילו שופך דמו והיינו דרך טבעי מצערא דגופא דלא ניתן להמחל והר"י:

סד

סימן סד

שאלה בראובן שמת והניח יתום ויתומה ויש לו אח שמעון ת"ח והוא מתפרנס בריוח ויכול לפרנס ליתום ויתומה שהוא הקרוב למשפחותם לבית אבותם אי בכלל חיוב שחייב לפרנסם אי חייב להשיא את היתומה א"ד כיון שנתגדלה אין לו עליו חיוב עוד.

תשובה עיין בס' עיקרי הד"ט חיו"ד סי' ז"ך אות ט"ז שהביא תשו' כ"י מהרב מוהר"י טראבוט ז"ל סימן ג"ן שהוכיח במישור דכל הנופל ח"ו בעוני אינו נופל ביד הגבאי תחילה לפרנסו רק הקרובים מחוייבים לפרנסו ומשו"ה דן וחייב קרובי יתומה הקרובים מהאב ליטפל בה ולזונה ולפרנסה ולהשיאה והביא דברי המרדכי פר"א וסמ"ג עשין קס"ב יע"ש. א"כ כאן נמי חייב שמעון להשיאה לבת ראובן אחיו אלא דראיתי להרב עקרי הד"ט שכתב וז"ל הד"ט ונראין הדברים לע"ד דהא דאמר מר לאו למימרא דחייבים הקרובים ליטפל בכל מכל כל רק להכביד עליהם יותר מאחרים בלתי קרובים דהא איהו ז"ל גופיה שם בסימן מ"ה בדין פרנסת הבן עשיר לאביו עני הביא מ"ש הטור בסי' ר"ם וכתב עוד דלא גרע האב מאחר שאינו אביו או קרובו והוא אמיד דכייפינן ליה והביא ההיא דכתובות פ' נערה ומ"ש התוס' עלה דבאושה התקינו וכו' וכתב עוד מ"ש הרשב"א דנ"ל דאפי' בבנו גדול אי אמיד כופין אותו לזונו מתורת צדקה כההיא דרבא וכופין אותו יותר משאר עשירים שבעיר יע"ש ונראה דלא יפה כח היתומה לפרנסה ולהשיאה מהקרובים מכל וכל רק להכביד עליהם יותר משאר עשירים ולא לפרנסה מגבאי צדקה שלא יתנו רק המוטל ממש עליהם כעני שאינו קרובם וזה ברור עכ"ל ולעד"ן דיתומה קרובה שאני כי כיון שבא עליו החיוב לזונה מדין קורבה כי הקרוב קודם לחיוב זה א"כ הגם כי אפי' בבנו ובבתו אינו חייב כ"א עד ששה שנים היינו בתורת חיוב אבל בתורת צדקה גם כי יעברו יותר מששה שנים מצוה צדקה מיהא איכא כמ"ש מרן בש"ע יו"ד סעיף ג' יע"ש וא"כ גם ביתומה קרובה כי אין לו מקום לסמוך א"כ הקרוב קודם לחיוב זה לזונה עליו מוטל גם להשיאה ג"כ אלא דאם יש קרובים אחרים יתנו לפי שיעור הקורבה ושיעור אשר הם אמודים להיות אחד המרבה ואחד הממעיט.

וכמו כן דן אנכי על ראובן דהיה לו בן אחד גדול בשנים ויצא לת"ר והמיר דתו ושוב חזר בו ובא לדת יאודי אכן הוא עני מדולדל וצריך להיות עין השגחתו עליו לזונו ולפרנסו עד שיתחזק ביהידות וימצא אומנות ואביו אינו רוצה אפי' לקבלו בביתו אי יש לב"ד לכופו. דנראה פשוט דאע"ג דקי"ל דאין אביו חייב לזון ולפרנס לבנו הגדול בשנים כל כה"ג שהוא בא לחסות תחת כנפי השכינה יש לנו לכופו ויש להוכיח כן מתשו' מהרשד"ם חיו"ד סי' ר"ד למדקדק בדבריו. ועוד יש להביא ראיה ממ"ש מרן בא"ח סס"י ש"ו דמותר לחלל שבת להוציא בתו שלא תשתמד ועיין מ"ש מור"ם בסי' שכ"ח ומ"ש רבני האחרונים [שני עמודים בספר ע"ו עמודים ג, ד נדפסו בטעות וכאן צ"ל עמודים אחרים] דיותר גדול ת"ת של תינוקות שב"ר יותר מלימוד ת"ח הגדולים הלומדים בישיבה וסמוכות שלו ממ"ש בשבת פ' כל כתבי קי"ט ע"ב אמ"ר יאודה אמ"ר מ"ד אל

תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו אל תגעו במשיחי אלו תינוקות שב"ר ובנביאי אל תרעו אלו ת"ח אמר"ל משום ר"י נשיאה אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות שב"ר אמ"ל ר"פ לאביי דידי ודידך מאי אמ"ל אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא עכ"ל ושכ"כ הרב מחנ"א בה' צדקה סו' סי' י"א שיש יותר מעליותא בזה שילמוד תלמידים כל היום אשר בהבל פיהם העולם מתקיים ממה שילמדו עשרה ת"ח שעה אחת או חצי היום יע"ש והביא מ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' מערכי לב ח"א דרוש כ"ה דנ"א ע"ד שהקשה דמסוגייא זאת דשבת פ' כל כתבי דקאמר אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות שב"ר למ"ש ר"פ לאביי דידי ודידך מאי אינו דומה וכו' דנראה מזה דלימוד תורה של תינוקות שב"ר עדיף ואילו ממ"ש בפ"ק דברכות ח' ע"א מ"ד אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות והיינו דאמר ר"ח בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד ע"כ ופירשו מוהרש"א והרי"ף דב"כ וב"מ קטון וגדול שם הוא אלא שלומדים שם מקרא מדרש ולא עלה בידם הלכה דש"מ דלימוד ת"ח עדיף מתינוקות שב"ר וזה תכף דברי ר"ל דפ' כל כתבי והנרא' לכאו' דפליגי ונרא' ודאי דקי"ל דלימוד ת"ח עדיף שכן פסקו כהך סוגייא דברכות הרמב"ם והטור בא"ח סי' ץ' יע"ש ומזה הקשה ג"כ לדברי מוהרשד"ם בתשו' הלזו שפסק דלימוד תינוקות שב"ר עדיף מת"ת של ת"ח גדולים והביא ראיה מהך סוגייא דפ' כ"כ והרי ק' ממ"ש אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מב"כ וב"מ ששם הוא לימוד תינוקות שב"ר כדברי מוהרש"א והרי"ף וכדמוכח בב"ר ס' תולדות ע"פ הקול קול יעקב דכל זמן שתחזרו על ב"כ וב"מ אם מצאתם שם תינוקות שב"ר מצפצפים בקולם וכו' יע"ש וכן פסקו דלימוד ת"ת של ת"ח גדולים עדיף מתינוקות שב"ר והניחו בתימא ומה שרצה לתרץ ה"ה הפוסק הי"ו דמוהרשד"ם מפרש הסוגייא כפשטא דבתי כנסיות וב"מ אין בהם תינוקות שב"ר מלבד שהוא דוחק וכנראה ממאמר הב"ר בפשוט דב"כ וב"מ שבזמנם היו בהם תינוקות שב"ר עוד בה דמה בכך אם אין אנחנו מפרשים כפי' מוהרש"א והרי"ף בהא דב"כ וב"מ שאין לומדים שם תינוקות שב"ר הרי כיון שאמרו אוהב ה' שערי ציון וכו' שערים המצויינים בהלכה ולא אמרו תינוקות שב"ר וכ"ש שמביא הש"ס ראייה בתר הכי והיינו דאמר"ח בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה דש"מ דלימוד תורה שאינו בדבר הלכה אינו כ"כ חשוב לפני הקדוש ברוך הוא כמו לימוד תורה בדבר הלכה ומימלא גם לימוד תורה מתינוקות שב"ר בכלל שאר תורה וא"כ תקשי על הרב מוהרשד"ם איך פסיק ותני דלימוד תינוקות שב"ר עדיף מלימוד

ת"ח גדולים כי כפי הסוגייא דברכות ואשר פסקו הפוסקים נרא' דת"ת של גדולים עדיף טפי וכקושית עט"ר מז"ה ז"ל ועוד נרא' להכריח דת"ת של גדולים עדיף מלמוד תינוקות שב"ר והוא ממ"ש בפ"ק דב"ב ח' ע"ב ע"פ והמשכילים יזהרו כזוהר הרקיע זה דיין שדן דין אמת לאמתו וגבאי צדקה ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו מלמדי תינוקות ורבנן מאי אמר רבינא ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כנרא' דת"ח גדולים העוסקים בתורה הם גדולים ממלמדי תינוקות ולזה היה מקום לחלק דלענין מעלת הת"ח עצמן הלומדים בתורה ממלמדי תינוקות אבל לימוד תינוקות שב"ר עצמן עדיף מלימוד ת"ח הגדולים וכמ"ש בפ' חלק צ"ט כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה לת"ח מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה וכו' ע"כ. הן אמת שראיתי להרב משפטי שמואל בתשו' סי' ס"ה דמ"ח ע"ד שהביא משם תשו' הרשב"א והרא"ש להוכיח בנדון שלו דכל דאיכא משום עלויא מותר לשנות וע"ז סיים וכתב וז"ל ולע"ד מצות לימוד תינוקות הוא יותר חשובה מהרב המורה הוראות ואפי' שילמד תלמידים גדולים ואף על גב דאמרינן על מלמדי תינוקות ומצדיקי הרבים ככוכבים ורבנן מאי ואוהביו כצאת השמש בגבורתו היינו לענין שכר אבל קיום העולם ושכר הנותנים ומחזיקים עדיפא וכדאמרי' בפ' כ"כ דידי ודידך וכו' ואמר אינו דומה מי שלא טעם טעם חטא וכו' יע"ש. הרי דהרב משפטי שמואל קאי נמי כס' מוהרשד"ם דעדיף טפי לימוד תורה מתינוקות שב"ר יותר מלימוד ת"ת של גדולים ונרגש מסוגייא דב"ב ורבנן מאי וכו' וקא מתרץ ולע"ד אחרי המחי"ר נרא' דאין תירוצו מחזור [מחוור] כי לענין שיהיה קיום העולם ושכר המחזיקים עדיף טפי לימוד התינוקות מי גילה לו רז זה אחרי שאמרו ברפ"ק דאבות על ג' דברים העולם עומד על התורה וכו' ואמרו בפר"א שהוא על מקרא דאם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי וסתם תורה על תורה שלומדים הגדולים קאי וכ"ה בהדייא בפסחים ס"ח ע"ב בר"ש כל תלתין יומין מהדר ליה תלמודיה ותלי וקאי בעיברא דדשא ואמר חדאי נפשאי חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי ופריך איני והאמר"א אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנ' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי ומשני כי עביד אינש אדעתא דנפשיה עביד וכו' דש"מ דגם בלימוד תורה מהגדולים מתקיים העולם וגם לענין שכר בודאי כי המחזיק ביד לומדי תורה גדול שכרו יותר מן המחזיק בלימוד תינוקות שב"ר וכן נרא' להוכיח ממ"ש במאמר דבפ' חלק דכל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה לת"ח דש"מ דגדול שכרו וכן מ"ש בסו' כתובות ובכמה דוכתיה ועד אחרן קשה מכולם מ"ש בירוש' בסוטה פ' א"נ למד ולימד ושמר ועשה והיה סיפק

בידו להחזיק ולא החזיק עליו נאמר ארור אשר לא יקים את כל דברי התורה הזאת לא למד ולא לימד ולא שמר ולא עשה ולא היה סיפק בידו להחזיק והחזיק הרי הוא בכלל ברוך אשר יקים את כל דברי התורה הזאת ועיין בתשו' הרשב"ץ ח"א מסי' ק"ם ואילך כמה מעלות טובות למחזיק וחילק וסתר דברי הרמב"ם בפיה"מ למס' דאבות ובה' ת"ת דאסר לת"ח ליקח כמו שיע"ש וכמה וכמה מרבני ראשונים ואת אחרונים סתרו דברי הרמב"ם כידוע הלא המה [ע"כ הטעות וע"כ היה צריך להיות עמודים אחרים] הבינה מוהרשד"ם כפשטה ולא כמו שפי' הרי"ף ומוהרש"א דנראה מדבריהם דקאי על תשב"ר וגריעי מעלתם ממע' ת"ח כמו שכתב הוא ז"ל אלא פשטא דסוגייא היא כמו שפסקוה פוסקים והטוש"ע סי' צ' בית המדרש קבוע קדוש יותר מבהכ"נ ומצוה להתפלל בו יותר מבה"כנ והוא שיתפלל בעשרה וכו' ע"כ והרואה יראה דפשטן של דברים לא קאי על תשב"ר אלא על ב"כ וב"מ דוקא ומה שדייק בסוף דבריו דסתם ב"כ וב"מ הם לימוד תשב"ר והביא ראיה ממד' ס' תולדות נוכל לומר דאבנימוס הגרדי הוא דאמר כן חזרו על ב"כ וב"מ אם מצאתם שם תשב"ר מצפצפין בקולן וכו' אבל לפי האמת ב"כ וב"מ לחוד ות"ת של תשב"ר לחוד. ועוד דכל עיקר גדולת מעל' של תשב"ר הוא דכל יום הם לומדים בהבל פיהם שאין בהם חטא וכמ"ש הרב מחנה אפרים וא"כ אין ראיה מדר' אמי ור' אסי לא היו מתפללין בבהכ"נ לומר דלימוד ת"ח הוא יותר גדול מלימוד תשב"ר וכמ"ש כל כי האי נוכל להליץ בעד מוהרשד"ם ז"ל.

איך שיהיה בנ"ד נראה להדייא דנוכל להתיר ולשנות את מצות קניית ס"ת למצות ת"ת של תשב"ר ומה גם דבנ"ד איכא נמי מצות הכנסת אורחים כמו שבא בשאלה דמלבד דגדלה מעלתה עד לשמים וכמ"ש בשבת א"ר יוחנן גדולה הכנסת אורחים כהשכמת ביהכ"נ ורב דימי מנרדעא אמר יותר וכו' וא"ר יאודה גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה דכתי' וכו' וכמו כן בכמה דוכתי הפליגו במצות הכנסת אורחים כי היא גופה נראה בנ"ד דגדלה מעלתה מקניית ס"ת כי היא היא גרם וסיבה להחיות נפש דלים הבאים עיפים ויגיעים מן הדרך ואין להם מקום לא לישב ביום ולא ללון בלילה ואין ספק דזה שפיר מקרי הצלת נפשות וכמו שכן פ' הרא"ש בתשו' כלל ו' סי' ב' דהצלת נפשות עדיף מת"ת עוד זאת דכיון שנתחברו יחד הני תרי ת"ת והכנסת אורחים אין ספק דקדמי לס"ת כדאמרינן סמי חדא מקמי תרתי ומה גם דבנ"ד לא הוי כותב ס"ת אלא לוקח ס"ת מן השוק דגריע כחו כמ"ש במנחות א"ר גידל אמר רב הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק כתבו מעה"כ כאלו קבלו מה"ס ע"כ וא"כ נראה להדייא דמותר לשנות את המצוה ולצד היותר טוב ישאל על נדרו ויתירו לו וכמ"ש הרב הגאון עתרת החיים

נר"ו תוך דבריו כ"ז כתבתי כפי דעתי הקצרה ואענותנותיה דמו"ר קא סמיכנא והיו דברי אלה כמתלמד מדבריו ודן דינא ולתשובתו הרמתה אנכי מצפה כי הוא ישיב תשובה שלימה לענין דינא ותפלתי על חכי יחי אדוני המלך לעד לעולם. ליפוש חיי שמח ובריא אולם עד כי יבוא ינון. הצעיר חיים יום טוב דאנון ס"ט.

סה

סימן סה

חיים מדבר ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת ידיד נפשי החכם השלם והכולל עצו"ר זר"ק כמוה"ר חיים יום טוב דאנון נר"ו. על מי שנדר לקנות ס"ת ושוב רוצה לשנות המעות לבנין בית תלמוד לתינוקות שב"ר ולהכנסת אורחים אי מותר והביא ראיה דמותר ממ"ש מרן בש"ע א"ח סי' קנ"ג סעי' וי"ו מוכרים בית הכנסת וכן שאר דברים שבקדושה ואפי' ספר תורה להספקת תלמידים או ולהשיא יתומים בדמיו וכו' זת"ד הנה דין זה שפסק מרן בש"ע הוא מתשו' הריב"ש סי' רפ"ה שכתב וז"ל או שימכרו אפי' ס"ת כשר להספקת התלמידים או להשיא יתומים בדמיו דהוי דומיא ללמוד תורה ולישא אשה יע"ש. והביאה מרן בב"י א"ח סי' קנ"ג שם וכ"פ הרב הלבוש ז"ל שם סעי' י"ג והרב כנה"ג ביו"ד סי' ע"ר הגה"ט אות וי"ו יע"ש וא"כ אין ספק דמותר גמור למכור הס"ת עצמו כדי להכין מושב ובית תלמוד ללמוד בתוכו תינוקות שב"ר דזה עדיף טפי מהספקת התלמידים דהא מיהא המעות הולכים לחולין לאכול ולשתות ולכסות ולעשות בהם מה שירצה משא"כ כאן בבונה בית תלמוד הרי המעות עצמן הולכים לדבר מצוה והוא דבר המתקיים יותר כי פשיטא דמותר וגדולה מזו מצינו ס' הרא"ש הסכימו בה רוב הפוסקים דבס"ת של יחיד מותר למכור אלא שאינו רואה סי' ברכה וכמ"ש מרן בא"ח סי' קנ"ג וביו"ד סי' רנ"ב וסי' ע"ר עכ"פ אינו רואה סימן ברכה אמרו אבל איסורא ליכא וכמ"ש הרב הפרישה שם בא"ח סי' קנ"ג ובודאי כי הא דאמרינן אינו רואה סי' ברכה הוא כשמוכר הס"ת לדבר הרשות אבל לד"מ בכל אופן נראה דמלבד דאין לו קללה אלא אדרבה תבא עליו ברכה וכ"ש כשהוא למצות גדולות כאלו בית תלמוד לתינוקות שב"ר ובית להכנסת אורחים ראוי לברכה וגם לס' המאירי ג"כ שכתב בחי' למגילה ר"פ בני העיר דאף בס"ת של יחיד אם מכר בדיעבד יעשה מן הדמים מה שירצה יע"ש. נראה כי לא התיר כ"א דוקא בדיעבד אם מכר לא לכתחילה דיש לומר דזהו דוקא כשיהיה המכירה לעשות בדמיו מה שירצה בדברי חולין אבל לעשות בדמיו דבר מצוה גם הרב המאירי ז"ל מודה דמותר לכתחילה ועיין להרב מוהר"א ן' טוואה ז"ל בתשב"ץ ח"ד סי'

ל"א שכתב דנהגו להקל למכור ס"ת של יחיד ולעשות בדמיו מה שירצה יע"ש וזהו אפי' קנאו ונתנו לביה"כ ק"ו בנ"ד כי עדיין לא קנאו אלא שנדר לקנות והרי אפי' במקדישו לביה"כ דאז איכא רשות אחרים עליו ולא יהיה רשאי למוכרו הרי כתב הרב מג"א בסי' זה ס"ק כ"ב דמה שסומכים העולם למכור ס"ת אפי' נתנו לביה"כ לקרות בו ומשתמש בדמיהם היינו משום דכיון דהמנהג כן הו"ל כאלו התנה בתחילה שלא תחול קדושת רבים עליהם יע"ש ועיין מ"ש הרט"ז שם סק"א והביאו הרב י"א שם בח"א בהגב"י יע"ש והרי אם כשקנה הס"ת והקדישו לביה"כ דהיה ס"ד לו' כי יכולים הצבור לעכב בידו שלא יהיה רשאי למוכרו עכ"ז מצינו טוב טעם ודעת דיכול למוכרו מחמת שכן המנהג כ"ש כשעדיין לא קנה הס"ת דודאי דהדין דין אמת דיכול לשנות דמים שהוקצו כשנדר לקנות ס"ת לשנותם למצוה אחריתי כנ"ד ומותר גמור וכמ"ש ה"ה הפוסק הי"ו.

וראיתי להחכם השלם הפוסק נר"ו שהביא תשו' מוהרשד"ם בחיו"ד סי' קס"ז שהוכיח דיותר גדול ת"ת של תינוקות שב"ר יותר מלימוד ת"ת הגדולים הלומדים בישיבה וסמוכות שלו ממ"ש בשבת פ' כל כתבי קי"ט ע"ב אמ"ר יאודה אמ"ר מ"ד אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו אל תגעו במשיחי אלו תינוקות שב"ר ובנביאי אל תרעו אלו ת"ח אמר"ל משום ר"י נשיאה אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות שב"ר אמ"ל ר"פ לאביי דידי ודידך מאי אמ"ל אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא עכ"ל ושכ"כ הרב מחנ"א בה' צדקה סו' סי' י"א שיש יותר מעליותא בזה שילמוד תלמידים כל היום אשר בהבל פיהם העולם מתקיים ממה שילמדו עשרה ת"ח שעה אחת או חצי היום יע"ש והביא מ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' מערכי לב ח"א דרוש כ"ה דנ"א ע"ד שהקשה דמסוגייא זאת דשבת פ' כל כתבי דקאמר אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות שב"ר למ"ש ר"פ לאביי דידי ודידך מאי אינו דומה וכו' דנראה מזה דלימוד תורה של תינוקות שב"ר עדיף ואילו ממ"ש בפ"ק דברכות ח' ע"א מ"ד אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות והיינו דאמר ר"ח בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד ע"כ ופירשו מוהרש"א והרי"ף דב"כ וב"מ קטון וגדול שם הוא אלא שלומדים שם מקרא מדרש ולא עלה בידם הלכה דש"מ דלימוד ת"ח עדיף מתינוקות שב"ר וזה תכף דברי ר"ל דפ' כל כתבי והנרא' לכאו' דפליגי ונרא' ודאי דקי"ל דלימוד ת"ח עדיף שכן פסקו כהך סוגייא דברכות הרמב"ם והטור בא"ח סי' ץ' יע"ש ומזה הקשה ג"כ לדברי מוהרשד"ם בתשו' הלזו שפסק דלימוד תינוקות שב"ר עדיף מת"ת של ת"ח גדולים והביא ראיה מהך סוגייא דפ' כ"כ והרי ק' ממ"ש אוהב ה' שערים

המצויינים בהלכה יותר מב"כ וב"מ ששם הוא לימוד תינוקות שב"ר כדברי מוהרש"א והרי"ף וכדמוכח בב"ר ס' תולדות ע"פ הקול קול יעקב דכל זמן שתחזרו על ב"כ וב"מ אם מצאתם שם תינוקות שב"ר מצפצפים בקולם וכו' יע"ש וכן פסקו דלימוד ת"ת של ת"ח גדולים עדיף מתינוקות שב"ר והניחו בתימא ומה שרצה לתרץ ה"ה הפוסק הי"ו דמוהרשד"ם מפרש הסוגייא כפשטא דבתי כנסיות וב"מ אין בהם תינוקות שב"ר מלבד שהוא דוחק וכנראה ממאמר הב"ר בפשוט דב"כ וב"מ שבזמנם היו בהם תינוקות שב"ר עוד בה דמה בכך אם אין אנחנו מפרשים כפי' מוהרש"א והרי"ף בהא דב"כ וב"מ שאין לומדים שם תינוקות שב"ר הרי כיון שאמרו אוהב ה' שערי ציון וכו' שערים המצויינים בהלכה ולא אמרו תינוקות שב"ר וכ"ש שמביא הש"ס ראייה בתר הכי והיינו דאמר"ח בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה דש"מ דלימוד תורה שאינו בדבר הלכה אינו כ"כ חשוב לפני הקדוש ברוך הוא כמו לימוד תורה בדבר הלכה וממילא גם לימוד תורה מתינוקות שב"ר בכלל שאר תורה וא"כ תקשי על הרב מוהרשד"ם איך פסיק ותני דלימוד תינוקות שב"ר עדיף מלימוד ת"ח גדולים כי כפי הסוגייא דברכות ואשר פסקו הפוסקים נרא' דת"ת של גדולים עדיף טפי וכקושית עט"ר מז"ה ז"ל ועוד נרא' להכריח דת"ת של גדולים עדיף מלמוד תינוקות שב"ר והוא ממ"ש בפ"ק דב"ב ח' ע"ב ע"פ והמשכילים יזהרו כזוהר הרקיע זה דיין שדן דין אמת לאמתו וגבאי צדקה ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו מלמדי תינוקות ורבנן מאי אמר רבינא ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כנרא' דת"ח גדולים העוסקים בתורה הם גדולים ממלמדי תינוקות ולזה היה מקום לחלק דלענין מעלת הת"ח עצמן הלומדים בתורה ממלמדי תינוקות אבל לימוד תינוקות שב"ר עצמן עדיף מלימוד ת"ח הגדולים וכמ"ש בפ' חלק צ"ט כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה לת"ח מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה וכו' ע"כ. הן אמת שראיתי להרב משפטי שמואל בתשו' סי' ס"ה דמ"ח ע"ד שהביא משם תשו' הרשב"א והרא"ש להוכיח בנדון שלו דכל דאיכא משום עלויא מותר לשנות וע"ז סיים וכתב וז"ל ולע"ד מצות לימוד תינוקות הוא יותר חשובה מהרב המורה הוראות ואפי' שילמד תלמידים גדולים ואף על גב דאמרינן על מלמדי תינוקות ומצדיקי הרבים ככוכבים ורבנן מאי ואוהביו כצאת השמש בגבורתו היינו לענין שכר אבל קיום העולם ושכר הנותנים ומחזיקים עדיפא וכדאמרי' בפ' כ"כ דידי ודידך וכו' ואמר אינו דומה מי שלא טעם טעם חטא וכו' יע"ש. הרי דהרב משפטי שמואל קאי נמי כס' מוהרשד"ם דעדיף טפי לימוד תורה מתינוקות שב"ר יותר מלימוד ת"ת של גדולים ונרגש מסוגייא

דב"ב ורבנן מאי וכו' וקא מתרץ ולע"ד אחרי המחי"ר נרא' דאין תירוצו מחזור [מחוור] כי לענין שיהיה קיום העולם ושכר המחזיקים עדיף טפי לימוד התינוקות מי גילה לו רז זה אחרי שאמרו ברפ"ק דאבות על ג' דברים העולם עומד על התורה וכו' ואמרו בפר"א שהוא על מקרא דאם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי וסתם תורה על תורה שלומדים הגדולים קאי וכ"ה בהדייא בפסחים ס"ח ע"ב בר"ש כל תלתין יומין מהדר ליה תלמודיה ותלי וקאי בעיברא דדשא ואמר חדאי נפשאי חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי ופריך איני והאמר"א אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנ' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי ומשני כי עביד איניש אדעתא דנפשיה עביד וכו' דש"מ דגם בלימוד תורה מהגדולים מתקיים העולם וגם לענין שכר בודאי כי המחזיק ביד לומדי תורה גדול שכרו יותר מן המחזיק בלימוד תינוקות שב"ר וכן נרא' להוכיח ממ"ש במאמר דבפ' חלק דכל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה לת"ח דש"מ דגדול שכרו וכן מ"ש בסו' כתובות ובכמה דוכתיה ועד אחרן קשה מכולם מ"ש בירוש' בסוטה פ' א"נ למד ולימד ושמר ועשה והיה סיפק בידו להחזיק ולא החזיק עליו נאמר ארור אשר לא יקים את כל דברי התורה הזאת לא למד ולא לימד ולא שמר ולא עשה ולא היה סיפק בידו להחזיק והחזיק הרי הוא בכלל ברוך אשר יקים את כל דברי התורה הזאת ועיין בתשו' הרשב"ץ ח"א מסי' ק"ם ואילך כמה מעלות טובות למחזיק וחולק וסתר דברי הרמב"ם בפיה"מ למס' דאבות ובה' ת"ת דאסר לת"ח ליקח כמו שיע"ש וכמה וכמה מרבני ראשונים ואת אחרונים סתרו דברי הרמב"ם כידוע הלא המה מוהר"ם דילונזאנו בס' דרך חיים דפ"ה האריך להקשות על הרמב"ם ומוהרש"ל ביש"ש בחולין פ' א"ט סי' ט' והרב באר שבע די"ו והרב ב"ח ופו"ד ביו"ד שם סימן רמ"ו ומרן החבי"ב שם הגב"י אות ה' יע"ש.

אשר זה תמהני על דברי הרב מוהרש"ח בס' בני שמואל בתשו' סס"י ל"ה וז"ל ואין לומר דהיינו אם היה השינוי לעילוי אבל ת"ת עדיפא מנשואי יתומה לזה נראה לי דאדרבא מצוה זו עדיפא דודאי צדקה ללמד ולבקש מלמדים לקטנים אשר אין להם יכולת ודאי דעדיפא אבל הספקת לומדי בישיבה מי יתן ולא יהיה בהם חטא וכמה הפליג הרמב"ם בהל' ת"ת לאסור אותה והמתירה יודה דמידת חסידות שלא ליטול אותה וא"כ בודאי דלמצוה גדולה כזו יכול לשנות עכ"ל. ואחרי המחי"ר דבריו תמוהים דמלבד דשלמים וכן רבים קמו עמדו על ס' הרמב"ם הלזו עוד זאת כי אפי' לדברי הרב הגדול מ"ז מהרשד"ם ז"ל דאע"ג שהעדיף כח וזכות לימוד תינוקות שב"ר יותר מלימוד ת"ח הגדולים עכ"פ דעתו הוא במחזיק ישיבות הת"ח היא מצוה כמ"ש בסימן קס"ז וקע"ד ואיך יתכן שיאמר

הרב ז"ל מי יתן ולא יהיה בהם חטא וכבר עלה ע"ד לו' כי כונת הרב מי יתן ולא יהיה בהם חטא לרמוז למ"ש בגמ' אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא אבל אינו אמת לו' כן בכונת דבריו שהוא מביא ראיה לזה וכמו שהפליג הרמב"ם בהל' ת"ת לאסור אותה והמתירה יודה דמידת חסידות דש"מ כי כונת דבריו שיש חטא הוא על מצות חיזוק ידי לומדי תורה וזה אינו ניתן ליאמר ומ"ש שהוא ממידת חסידות הוא לגבי הת"ח הבא להנאות דודאי אם יכול להסתפק במה שיש לו מידת חסידות הוא שאינו לוקח ולהנאות מאחרים אבל לגבי המקדיש והמחזיק איכא חיוב גמור ומצוה רבה שהיא שקולה ככל התורה כולה ודבריו צ"ע.

והיה נראה לי לומר דלימוד ת"ת מת"ח הגדולים עדיף טפי מתינוקות שב"ר יען כי לענין מה שמהני הבל תשב"ר לקיום העולם איתיה נמי בת"ת דגדולים נוסף עליהם מ"ש בפ"ק דברכות דאוהב ה' שערים המצויינים בהלכה ושאין לו להקב"ה אלא ד"א של הלכה וכמה מעלות טובות שיש לת"ח הלומד בתורה ולמחזיקים כי רבו מהרבה עד אין חקר ועד אין מספר כי כן היה נראה לע"ד להכריח דעדיף לימוד תורה מת"ח הגדולים יותר מתשב"ר ובלבד שיהיה בדבר הלכה וכן הסברא נותנת שהרי כל לימוד תורה הוא להורות הוראות לאחרים לקיים התרי"ג מצות בפועל ואם ליכא מורה בדבר הלכה מה בצע בלימוד התורה וכדעת עט"ר מז"ה ז"ל כאשר הכריח מסוגיית הש"ס דברכות ודברי מהרש"א והרי"ף בהדייא.

אבל מה נעשה כי ראינו כמה מרבני האחרונים שפסקו הלכה למעשה להפך הלא המה הרב מוהרשד"ם והרב מוהרש"ח והרב מ"ש והרב מחנ"א והרב כנה"ג כי מלבד שבס' כנה"ג הביא לדברי מוהרשד"ם ומ"ש בלתי חולק דש"מ דהכי ס"ל להלכה גם בתשובותיו בס' בעי חיי חיו"ד סימן ר"ך דקס"ד ע"ד כתב וז"ל העלינו מכל זה שיכול ב"ד ק"ק חירייא לשנות ההקדש שהקדיש הגביר הר"י אדרבי נ"ע ולתת הפירות לת"ח שבישיבת עיר חירייא וכ"ש לחברת ת"ת של תינוקות שב"ר דעדיפא מת"ת של גדולים כדאמרינן בפ' כל כתבי דידי ודידך מאי אינו דומה הבל שיש בו טעם חטא וכו' וכבר כתב מוהרש"ח סימן ל"ה דמת"ת של גדולים משנין לנישואי יתומות אבל לא מת"ת של תשב"ר וכו' יע"ש וכ"כ בסי' רכ"ב יע"ש דש"מ דהכי ס"ל להלכה ולמעשה דעדיף ת"ת מתשב"ר יותר מלימוד ת"ח גדולים וכן נראה דעת מוה"ר הגדול מוהר"י איסקאפה ז"ל בחתימתו על דברי הרב כנה"ג שם סי' רנ"א וז"ל וגם מה שבא בשאלה הסיבה משום דאמרינן כל עיר שאין לימוד תינוקות שב"ר מחרימין או מחריבין ח"ו נראה דהיא טענה מספקת דכיון דיש שם סכנה אין הולכים אחר הדין יע"ש גם הרב מוהר"י ן' ריי בס' ד"מ ח"ב סס"י

קי"א דעתו כדעת מוהרש"ח והביא דברי מוהרש"ח במ"ש ומי יתן ולא יהיה בהם חטא וכו' יע"ש ויש להשיב ע"ד כי היה לו לפחות להרגיש עליו בזה וכמש"ל ואיך שיהיה גם הרב הנז' מסכים הולך דעדיף לימוד תינוקות שב"ר מלימוד הגדולים ועיין להרב זרע אברהם חא"ח סי' ז' ובס' פני יצחק ס' ראה דקמ"ב ע"ב יע"ש.

באופן דמצינו שלימים וכן רבים ה"ה מהרשד"ם מוהרש"ח הרב מ"ש הרב מחנ"א הרב מוהר"י ן' ריי הרב מוהרי"א והרב כנה"ג דסברי מרנן דעדיף לימוד תשב"ר יותר מלימוד הגדולים ומותר לשנות מת"ת של גדולים לתשב"ר ולא להפך ולענין הלכה למעשה היה ראוי לחוש לסברתם כיון שהם רבים אלא דכיון שהרב הגדול מ"ז ז"ל חלק על זה והביא סמוכות מסוגייא דברכות ודברי הרש"א והרי"ף דקיימי כותיה דעדיף לימוד ת"ח גדולים דמסקי שמעתתא אליבא דהילכתא יותר מן הלימוד של תשב"ר א"כ אם יהיה הענין שיהיו מוחזקים הת"ח או הגזברים שלהם יכולים לו' קי"ל להחזיק בהקדשם ומ"ג כי יש להם סיוע מהש"ס והפוסקים דפסקו לסוגייא דברכות וכמו כן לאידך גיסא אם הענין דהקדש התינוקות שב"ר או הגזברים שלהם הם מוחזקים בשלהם יכולים לו' קי"ל כמוהרשד"ם ודעימיה ברם כשאין שום מהם מוחזקים לכאורה היה נראה דאזלינן בתר רוב הפוסקים ורבים המה הסוברים כסברת מוהרשד"ם ודעימיה דעדיף הבל תשב"ר מלימוד ת"ח הגדולים אם לא שנאמר כי כיון דבנ"ד הרבים הללו לא זכרו לא לסוגיית הש"ס דברכות ולא להפוסקים באותה סוגייא נראה דכל כה"ג שב וא"ת עדיף דאם הקדישו לתשב"ר אין לנגוע בו להקדש ת"ח הגדולים וכמו כן אם הקדישו להקדש ת"ח אין לשנות להקדש תשב"ר כי זה נראה דכיוונו רז"ל בגמ' שם בשבת קי"ט אל תגעו במשיחי אלו תשב"ר ובנביאי אל תרעו אלו ת"ח וצריך לדעת למה סמכן זה לזה ועוד דלמה בתשב"ר קאמר אל תגעו ובת"ח אל תרעו אכן עפ"י האמור מדוקדק הטב והוא כי בהקדש תשב"ר אינו אלא להיות הקדש דמים לצורך הלימוד להכין להם (ביה) [בית] או להכין להם מלמד בשכר וכיוצא עכ"פ אינו הספקת לתת להם אוכלם כי זה בלא"ה הם סמוכים על שלחן אביהם ברם הקדש ת"ח הגדולים הוא דוקא לתת להם פרנסתם וענין קיפוח פרנסתם קרי ליה הש"ס בכמה דוכתיה הרעה וכמאמר הכתוב נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב שדרשו שאוכל ושלא אוכל וז"א אל תגעו במשיחי אלו מלמדי תינוקות שלא תגעו יד לשלוט בדבר הנוגע להם כדי שיהיה להם הכנה ללימודם אבל הוא בתנאי גמור כי ובנביאי אל תרעו שלא תשנו מהקדש ת"ח לעשות הקדש לתשב"ר ודייקו לומר בנביאי אלו ת"ח אל תרעו לקפח פרנסתם שהוא נקרא הרעה לאחרים שלא יאכלו את לחמם כי אין לשנות לא מהקדש תינוקות שב"ר

לת"ח הגדולים ולא להפך לשנות מהקדש ת"ח לתשב"ר ושניהם שקולים ואין דוחים אחד מפני אידך כאמור כנ"ל כעת.

ומ"מ לענין נדון דידן היתר גמור הוא לשנות מנדר שנדר לקנות ס"ת כדי לבנות בית תלמוד שילמדו בתוכם נערי ישראל וגם שיכנסו בתוכו אורחים ללון דודאי הוי שינוי זה לעילוי טפי וכבר נתבאר מדברי הפוסקים ראשונים ואת אחרונים כי כל מה דמעלי טפי המצוה משנים לעילויא והרי נתבאר כי ענין לימוד תשב"ר עדיף טפי מלימוד ת"ת של ת"ח גדולים לדעת כל הני רבוותא וכן עשינו מעשה בעירנו אזמיר יע"א בשנת התר"א לתפ"ץ שהיתה השריפה גדולה ושלחו לידינו מעות מערי פ'ראנקיאה ממקום אחד סכום רב כמו טו"ב אלפים את' לחלקם לעניים וכה עשינו ששנינו ההקדש הלזה לעילויא והוציאנו כל המעות הללו לבנין בתי חברת ת"ת מקום שלומדים שם תשב"ר כי מותר לשנות המעות כשהוא יותר לעילוי ומ"ג כי בלא"ה הנאת הממון הלזה הכל הוא לבני עניים הלומדים בת"ת כדי שימצאו מקום ולא יהיו התינוקות נעים ונדים והולכים מדחי אל דחי וביטול תורה מתשב"ר והכל הולך למקום אחד ושלי"ת כי נבנה על תילה כל הבתים ללמוד לנערי בני ישראל וגם בלילה כעת שלא יש אוספידאל כ"א לחולים ולא לאורחים הם מתקבצים שם בלילות האורחים הבאים ללון שם כי כל זה הוי היתר גמור כפי מה שנתבאר וכיון שכן בנדון דידן מותר לשנות נדרו מקניית ס"ת לבנין חברת בית לת"ת ולאורחים כאמור ולפי שעכ"פ צריך התרת חכם כאשר הסכים עט"ר מז"ה הגדול ז"ל שם בהסכמתו בס' סל"ח שם בחיו"ד סי' ז' כמו שיע"ש הטוב בעיני אלקים ואדם הוא שיתירו לו את נדרו ויקיים המצוה לבנות בית מיוחד לת"ת שילמדו תשב"ר ועליו תבא ברכת טוב ויפה דן ויפה זיכה ה"ה הפוסק נר"ו ותפילתי קבע כי יגדיל תורתו ויאדיר וה' ברחמיו הרבים יצילנו משגיאות. ויראנו מתורתו נפלאות. כה דברי החותם פה אזמיר יע"א בשליש ראשון לחדש רחמים שנת התר"ח בסדר לא תאח"ר לשלמו וברוב עז ושלום החבי"ף ס"ט.

סו

סימן סו

נשאלתי ממתא מאגנאציאה יע"א מאת מעלת הרב הכולל זר"ק בישראל להלל כמוהר"ר אברהם מצליח נר"ו וז"ל שאלה להגאון הרב המופלא עט"ר המלך חיים נר"ו בעירנו זאת מאגנאציאה יע"א יש הסכמות ידועות עשויות בכל חו"ת בחרמות ונידויים רח"ל מזמן מרן הקדוש כאשר בא מבואר בתשו' וכל הגאונים הבאים אחריהם מזמן הרב ראש יוסף

זלה"ה הסכימו והחרימו וחתמו עלה ע"ד מעות החברה הקדושה החדשה דאין לשנות מהמעות הנז' לשום צורך מצוה כ"א לפדיון שבויים ולהוצאת בית החיים דוקא ובזמן מורינו הרב המו' כמוהר"ר דוד אמאדו זצוק"ל שאלו מעלת היחידים מאתו אם היה היתר לבנות ביה"כ מהמעות הנז' ועלתה הסכמתו דיכולין להוציא לצורך מצות גדולות דהיינו ביה"כ ונשואי ג' יתומות לשנה כפי קצבתו ולרפאות ג' חולים לשנה והן עתה יורינו מורינו ורבינו נר"ו אם יכולים להשיא בת עניים ג"כ וליתן כפי קצבת היתומות וראיתי למוהר"מ אלשקר בתשו' סי' ע"ב דהניח הדבר בצ"ע האמנם ראיתי למוהר"י באסאן ז"ל בסימן נ"ב דפשיטא ליה להתיר ודחה דבריו יע"ש והרואה יראה דאין ראיותיו מוכרחות דשאני יתום ויתומה דבאו להנשא מקופה של צדקה האמנם לשנות שלא מדעת בעלים וכנ"ד להשיא יתומה עדיין צ"ע אצלי וכמ"ש בא"ח סימן קנ"ג וביו"ד סימן ע"ר ובאה"ע סי' א' וכמ"ש הרב ב"ח יע"ש האמנם תם אני דלמה לא כתב בפשיטות מורינו הרב דוד ז"ל להשיא יתומים ולא כתב כ"א דוקא יתומה והלא היתומים קודמים וכמ"ש הרב כנה"ג בסי' ע"ר א"ה וכו' והן הם דברי מוהר"ם אלשקר ובודאי דט"ס נפל בדבריו וכמ"ש הוא בא"ח סימן קנ"ג משם מוהר"מ אלשקר ותימא הוא דלא זכר שר תשו' מוהר"מ אלשקר על הכל יורינו מורינו ורבינו ושכמ"ה עכ"ל.

ואעו" ואומר הנה כפי מה שהכריח הרב הגדול מוהר"י חאיון ז"ל בתשו' בס' בני שמואל סימן ל"ה הוא דרשאין בני העיר לשנות ההקדש כשיהיה השינוי לעילוי יותר ושם כתב בפירוש דלהשיא יתומה עדיף מהקדש תלמוד תורה של גדולים זולת אם יהיו קטנים שאין להם יכולת ללמוד אז עדיף הקדש ת"ת קטנים לנשואי יתומה יע"ש וכן כתב מרן החבי"ב בתשו' בעי חיי חיו"ד סימן רכ"ב יע"ש וכאן בנ"ד דעיקר ההקדש הוא דוקא לפדיון שבויים ולהוצאות בית החיים צריכה רבה אם יכולים לשנות אפי' לצורך נשואי יתומות אבל עכ"פ אם באנו להתיר נשואים בענין ובכל מקום שהדין נותן להתיר משום מצוה לשנות ההקדש אין נראה לחלק בין יתומים ליתומות שהרי מעיקרא שורש דין זה שמותר למכור ס"ת להשיא יתומים לימדנו הריב"ש ז"ל בתשו' סימן רפ"ה והביאה מרן בב"י א"ח סימן קנ"ג ופסקה בש"ע שם סעיף ו' דאפי' ס"ת כשר מותר למוכרו להספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמיו דהוי דומיא דללמוד תורה ולישא אשה יע"ש.

ומ"ש מעכ"ת דלמה לא התיר מורינו הרב כמוהרר"א ז"ל להשיא יתומים כיון דלפי הדין לשנות ההקדש או למכור ס"ת כמו שהותר להשיא ליתומה הה"נ ליתומים ואדרבא הריב"ש בתשו' סימן רכ"ה כתב דינו להתיר ביתומים והביאה מרן בב"י בא"ח סימן קנ"ג ופסקו מרן בש"ע שם ס"ו ומינה למד הרב מוהר"מ אלשקר ז"ל להשיא יתומות

והגם דהיה רוצה לחלק דדוקא יתומים משם דמצווין על פו"ר משא"כ יתומות עכ"ז סיים וכתב מ"מ נ"ל דאין לחלק ואין להוציא יתומות מכלל זה דש"מ דיתומים עדיפי מיתומות וגם מרן החבי"ב בכנה"ג בא"ח סימן קנ"ג הגב"י ע"ת הריב"ש הלזו שכתב או להשיא יתומים בדמיו כתב נ"ב וה"ה להשיא יתומות מהרמ"א סימן ע"ב יע"ש דש"מ דיתומים עדיפי מיתומות וכ"כ הרב מג"א בא"ח שם סי' קנ"ג סק"ט והרט"ז שם סק"ב והגם כי הרב חלקת מחוקק באה"ע רס"י א' כתב דדוקא יתומים דמצווין על פו"ר ולא יתומות כבר חלק עליו הריב"ש שם סק"ב וכתב דהה"נ יתומות משום לשבת יצרה יע"ש וכ"כ הרב שבות יעקב ח"א סימן ע"ז והביא דבריו הרב י"א בא"ח מ"ב שם בסימן קנ"ג הגב"י אות ט' יע"ש גם הרב עצי ארזים באה"ע סימן א' הביא ראיות להחזיק סברת מהרמ"א דהה"נ יתומה ואדרבא הביא מסוגייא דכתובות ס"ז דהיתומה קודם ליתום וה"ה מ"ז אור הירי"ח ז"ל בהיותי לומד ומשמש על ברכ"י דחה ראיה (ראיה) זו דהרי התם איירי בענין נתינת צדקה דמחוייב להשלים חסרון של עני לכן היתומה קודמת דבושתה מרובה.

איך שיהיה נמצינו למדין דרבים הם הסוברים דיתום ויתומה שוים לענין לתת להם צדקה או למכור ס"ת וידוע דלפדיון שבויים מותר למכור ס"ת כמ"ש תוס' בפ"ק דב"ב ח' ע"ב והזכירו מרן בי"ד רס"י רנ"ב שהוא תימא על הרב כסא אליהו שהביאו לחידושא שם ביו"ד סימן רנ"ב ולא זכר כי הובא ביתה יוסף וכ"כ בהגה' ביו"ד סימן ע"ר וכ"ה באגודה שם פ"ק דב"ב וגם הרב מג"א בא"ח סימן קנ"ג סק"ט הביא הא דתוס' בשם מרן ב"י וסיים דלא כהדרישה דהרב הדרישה שם בסימן רנ"ב חלק ע"ז וכ"ה דעת הרב ט"ז והרב ש"ך ביו"ד רס"י רנ"ב דלא כדרישה:

סז

סימן סז

מבן חכם **אברהם** רחימא. נר"ו יאיר כאור החמה.

נשאלתי אי רשאין לשנות מאוספי דל דעשוי ללון אורחים ולחולים עניים כדי לעשות בית ת"ת שילמדו שם תשב"ר היכא דשניהם לא יכונו דהמקום ההוא אינו סובל שיהיה ת"ת וגם אוספי דל וע"ז לשאול הגיעו כדת מה לעשות אם יש כח בציבור לשנותו מאוספי דל לת"ת או לא.

וישב אברהם דהנה חזינן בירושלמי סופ"ח דפיאה דאית דגרסי וכי לית קמן בר איניש למילף באורייתא או חולים המוטלים באשפה וגירסא זו הביאה התשב"ץ ק"ק לתלמיד מוהר"ם סי' תקל"ו ומוהריק"ו שו' קכ"ח וכן גריס מוהר"ם בר ברוך בתשו' סי' תרצ"ב

והם אמרו דמזה הירושלמי למד הר"ש שטוב ליתן צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים מליתן לבית הכנסת ועמ"ש הגאון המפורסם מרן זקני ז"ל בספרו הנחמד חק"ל ח"ג ליו"ד סי' קי"ד ולהגאון החסיד אבונא מרנא זיע"א בספרו הנורא סמיכה לחיים דקל"ו ע"ד ולהרב נח"ל ח"א דמ"א ע"א וב' יע"ש. דון מינה דת"ת לתשב"ר עם אוספי דל שוו בשיעורייהו וליכא עילוי מזה על זה כלום וא"כ נ"מ דאם נבנה האוספי דל וכבר התחילו במצוה אינם יכולים לשנותו לעשותו בית לת"ת כיון דליכא עילוי מצוה וכ"כ להפך דאם היה המקום בנוי לת"ת אינם יכולים לשנותו כדי לעשות אוספי דל כיון דאידי ואידי חד שיעורא הוא דליכא עילוי מצוה לגבי חברתה. איברא שראיתי למוה"ר אבי התעודה בבית הכנסת שלו ביו"ד סי' רנ"ו הגה"ט אות ג' שכ' וז"ל יש מי שכתב דבית להקדש ת"ת ללמוד שם את בני עניים תורה אם רוצים בנ"ה לשנותו להקדש עניים להכנסת אורחים וביקור חולים דיכולין אבל מוהראד"ב בתשו' סי' י"ו כ' דאינם יכולים לשנותו דהוי ממצוה חמורה למצוה קלה עכ"ל ומדבריו אלה השיג הרב נח"ל שם דמ"ג ע"ג להגאון מרן זקני שם בחק"ל בסי' הנז' בדקל"ב ע"ד דפי' בדברי הר"ן בתשו' סי' א' דבצדקה לחולין מספקא ליה אי גדולה מת"ת דהרי כאן נמצא דיש מי שכתב כמו שהביא הכנה"ג דס"ל בפשיטות דגדולה צדקה לעניים חולים יותר מת"ת וספקו של הר"ן מתפשט כיון דבית הקדש מת"ת יכולים לשנותו לחולים ועל סברת מוהראד"ב תהי עלה דאיך כ' דאינם יכולים לשנות בית מהקדש ת"ת להקדש עניים דהוא להכנסת אורחים ובק"ח דהרי אמרינן בשבת קכ"ז ע"א גבי ששה דברים שאדם אוכל מפרותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב דקדים ברישא ותני בק"ח והדר השכמת ביה"מ והמגדל בניו לת"ת ולא תירץ ע"ז כלום וכונתו פשוטה לעשות דוגמא למימרת רב דימי (מנערדהא) [מנהרדעא] דאיתא התם סמוך לו מלפניו דגדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת ביה"מ מדקתני מפני האורחים תחי' והדר מפני ביטול ביה"מ וכפי מונח זה גם מקום ללון אורחים קודם לביה"מ שהוא מקום תורה לפי דיוק הש"ס דגדולה הכנסת אורחים ועי"ש להרי"ף באגדתיה ולהרב עיון יעקב ובמ"ש הרב ראש דוד ס' וירא.

וכשאני לעצמי אין מקום ללון על הרב לחם רב מההיא דשבת והוא דמה ענין כלל לפרט בהאי מילתא ואה"נ דמצות בק"ח דיחיד דהוא חובת גברא דמשיב נפשו אשרי משכיל אל דל קודמת להשכמת ביה"מ ומגדל בניו לת"ת והוא בא' אכן בענין כללות דאין העולם מתקיים אלא בהבל תשב"ר ומעותד שתשתכח תורה מישראל ואלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ אימא דבנין ת"ת דתשב"ר לצורך תורה דרבים קודם לאורחים וחולים עניים. אלא דבראית הרב לחם רב דן אנכי שהביא ממ"ש מוהריב"ל דאין יכולים לשנות מת"ת

להשיא יתומה כיע"ש ואנכי לא ידעתי מה דמות יערוך נשואי יתומה להכנסת אורחים וחולים עניים ועמ"ש הרב דברי מנחם נר"ו סי' קנ"ג הן אמת דאעיקרא זה שיחס מורינו הרב כנה"ג ע"ש הרב לחם רב דאיירי לענין עניים חולים לא חזינא כי האי סימנא בתשו' הרב לחם רב כ"א עניים סתם ואדרבא ממאי דדייק מתשו' הרא"ש וכנראה שהוא בכלל ה' סי' ב' דמת"ת אינם יכולים לשנות לשום דבר אם לא לדבר דאיכא סכנת נפשות מזה הוכח תוכיח דלחולים עניים דמעותדים לסכנת נפשות כיון דאין מי שיאסף אותם הביתה נוכל לומר דכל כה"ג דאין כאן מחלוקת בין יש מי שכתב למוהראד"ב כ"א לסתם עניים דבעלמא אך לעניים חולים אפשר דגם הרב לחם רב אזיל ומודה דיכולין לשנות מת"ת לחולים עניים אך מה נעשה דלפי דברות ראשונות אשר אמרנו וענינו מהירושלמי נראה דתורה יוצאה דאם הוא ת"ת לא יעשו אוספי דל לחולים עניים ואם הוא אוספי דל לא יעשוהו ת"ת כיון דשקולין הם הני תרתי כדבר האמור וקשה על יש מי שכתב דיעשו מת"ת אוספי דל דלפי הירוש' אינם יכולים לשנות וגם על הרב לחם רב קשה דהירושלמי משמע כוותיה אך ולא מטעמיה דקרי ממצוה חמורה למצוה קלה והרי לפי הירוש' משמע דהן בהדרגה אחת והביטה וראה למה שאסף איש טהור הרב עיקרי הדט ביו"ד סי' כ"ז אות י"ז וע' עוד שם אות א' ואות ל"ב.

והאמת אגיד דבנ"ד דאיכא תרתי לטיבותא הכנסת אורחים ולחולים עניים ובהצמדם יחד ראוי לעשות הכרעה שלא ישנו את הפקידם לעשותו ת"ת בקום עשה ובכל מילתא כל שינוי רע ושב ואל תעשה עדיף. זאת ועוד אחרת דהרי כתב מור"ם שם בסי' קנ"ג וז"ל וכל זה לא מיירי אלא כשיש להם בה"כ אחרת אבל אם אין להם רק בה"כ אחת אסור למוכרו דהא אפילו לסותרו אסור עד שיבנו אחר יע"ש והכא בנ"ד כיון דיש להם מקום ת"ת משנים קדמוניות בחצרות בית אלהינו יפריחו וליכא ביטול תורה מתשב"ר ולאידך גיסא אין להם מקום להכנסת אורחים ולעניים חולים וכגון דא מי שם פה לאדם לו' שיתבטל מקום הכנסת אורחים ועניים חולים כדי לעשותו ת"ת דיש להם מושבות ת"ת במקום אחר. וכי תאמר בלבבך דאלו המוחים בכללם הם טובי העיר והרי דינא יתיב שם בסי' קנ"ג בטור ובש"ע דאם מכרוהו ז' ט"ה עושין מה שירצו ונמצא דזט"ה רשאים ושלטאין לעשות כאשר לבם חפץ ואינש לא ימחי בידייהו. ע"ז יש לדחות כמה דחיות תתי חדא דאלו האומרים עתה שיעשו המקום ת"ת כבר מאז מקדם נסוכה דנעשה אוספי דל היה ברשותייהו וחתימתייהו ולא היה פוצה פה ומצפצף ושוב בשביל הקטטה שהניחו ס"ת באוספי דל הגם דכביר מצאה ידם והוציאו אותו תכף ומיד מ"מ בעידן ריתחא דחרה להם אמרו לעשותו ת"ת וה' יראה ללבב דאם לא היתה הקפידה של הס"ת

לא עלתה על לבם מעולם לעשותו מקום לת"ת ונמצא דהשינוי מצוה שרוצים לשנות הוא מחמת כעס וקונסין לאורחים ולעניים חולים מה שראוי לקנוס לאלו בני אדם שחשבו להניח ס"ת באוספי דל ולסברתם דהוא מחשבה רעה בישראל דלפי האמת לא אהנו מעשייהו אף אם יחשב להם עון מה שאינו היכי דמי טובייא חטא וזיגוד מינגד וכגון דא לאו כל כמינייהו לטעון כדי לעשותו ת"ת ואתייא במכ"ש ממ"ש הרב מקור ברוך סימן ל' ומורינו הרב הגדול בס' שפת הים דכ"ה והגאון מרן זקני בס' חק"ל ח"מ ח"ב סימן כ"ד לענין מחילה בכעס דלא מהני דוק ותשכח ועיין בספרי הקטן שמע אברהם דקס"ג ע"ג ובשגם כי לא לרצון יהיה לפני ה' היודע תעלומות כי לא מלבם ואין נפשם חפצה לעשותו ת"ת כי אם לקנטר משום קנסא ולומר דבנין נערים סתירה ולנתוץ ולהרוס מה שעשו המשתדלים בבנין אוספי דל. ואביט והן עוזר ממ"ש הגאון הגדול מרן זקני ח"מ ח"ב דל"ז ע"א בטעם הט' לך נא ראה נועם אמריו.

ויהי נא פי שנים ברוחך דלו יהי דהרוצים לשנות לעשותו ת"ת הם הזט"ה עכ"ז לאו כל כמינייהו לעשות כן דהרי הא דזט"ה יש לאל ידם לעשות כרצונם היינו לדבר ישן משנים קדמוניות דליכא שליטים ובעלים מבוררים אכן בנדון זה דחדשים מקרוב באו עשרה שליטים מיראי ה' וחושבי שמו והשתדלו בגופם ובממונם לעשות האוספי דל בידיעת ורשות הקבר באשי וכל הרשומים שהם טובי העיר ועשו והצליחו וא"כ לענין אוספי דל אלו המשתדלים נקראים ט"ה של המקום הזה ובלעדם לא ירים איש את ידו דבר הלמד ממ"ש מור"ם בד"מ סימן קנ"ג דאם ביררו למינוי זה ברורין כל מה שעושים מיקרי במעמד בני העיר יע"ש והשתא אלו המשתדלים שנתבררו לאוספי דל וקבילו עלייהו כל עם הקהל לא יוכלו הט"ה שבכולל להשתרר עליהם כנגד היסוד לשנות מאוספי דל לת"ת הגם דבשאר פרטים לא יסורו מעצתם וידיעתם ופוק חזי בעירנו אזמיר יע"א ובקושטא יע"א ושאלוניקי יע"א ואינדריאנו פולי יע"א דיש הרבה בתי כנסיות ובכל בה"כ יש גבאים וגזברים האם יכולים ממוני הזמן וט"ה להטפל בעסקי הבה"כ לבנות ולהרוס מבלתי ידיעת הגבאים וגזברים של הבה"כ ההוא הא ודאי ליתא ולכו חזו מעשים בכל יום כמו כן הם אלו המשתדלים באוספי דל כי מה להם לממוני וט"ה בזה.

ואם שלש אלה דכ' המרדכי פ' השותפין והפרישה דכל כח ט"ה היינו אם ליכא מוחים אבל אם יש מוחים אין כח בידם לשנות דבעינן תרוייהו זט"ה במעמד אנשי העיר וכן כ' מור"ם בד"מ סי' קנ"ג והרי הכא מידע ידיע דרובא של עיר מוחים בדבר ולא ניחא להו שיעשוהו ת"ת וכיון שכן מה כחם יפה לומר דאנחנו ט"ה ובידינו לעשות כרצונינו וענין זה דט"ה אינו תלוי דקראו בשמותם אלא צריך להכנס בחילוקי דינים ובמשפטי

התנאים כאשר תראה בתשו' מוהרשד"ם סימן קע"ה והרב פני יאושע סי"ד והרב מוהר"ם די בוטון סימן נ"א והרב פרח מטה אהרן ח"א סימן יק"ח ועמ"ש הרב מאמר מרדכי אות ט' והרב מחצ"ה שם וכבר האריך למעניתו הרב גדול האחרון מר ואהלות ביו"ד סימן ג' בזה ומסיק דבעינן תרוייהו טובי העיר במעמד אנשי העיר.

ועל ארבע לו אשיבנו דאפי' שתקי כל בני העיר או לא היה בעינן תרוייהו עכ"ז אין בידם לשנות והוא דהעיקר חסר דניחזי אנן מי ומי הם הט"ה ואם אנו רואין דבט"ה עצמם יש חילוק דעות ביניהם ומינם ובם מהט"ה קא צווחי דלא ניחא להו לעשותו ת"ת מה כחם יפה לשנות בקום עשה ממה שנבנה. ומילתא כדנא ומצאת כי תדרשנו להרב חשק שלמה סימן י"ג הגב"י אות ט"ו וכבר כ' בזה ככל הצורך הגאון מרן זקני ז"ל בס' חק"ל ח"מ ח"ב סי' כ"ד ד"ל ע"ד ויותר מבואר שם בדל"ה ע"ב בטעם ד' פוק חזי.

וחמישיתו יוסף עליו דעתה דהכל הולך אחר אאימלאק הרי כיון שכתבו באימלאק חאסטאני איכא למיחש דתכתב זאת לדור אחרון ויבא רשע עריץ מאה"ע לו' דאין זה חאסטאני ויקח הקרקע מיד יש' באלמות ובשפת רמיה כי המקדים לא תקיף בהם הידיעה ואהוב את השמא ושנוא את מה בכך:

ששה משמותם דאם היה בית בנוי שעשו לאוספי דל לא הוה קפדינן כולי האי אך כיון שעשו בנין מחדש לשם מצות הכנסת אורחים וחולים ענים א"כ הכונה עושה רושם בשמים ממעל להמשיך על המקום הזה הבונה בשמים עליותיו דבר הלמד ממאמר הזוה"ק ח"ג ד"ן ע"א וז"ל בשעתא דהוו עבדין עבידתא הוו אמרין דא למקדשא דא למשכנא דא לפרוכתא וכן כל אומנין בגין דישריה קדושה על ידייהו וכו' וע"ד מאן דבני בנין כד שרי למבני בעי לאדכרא בפומיה וכו' ע"כ ושלי"ת דהמשתדלים עצמם מהם עשו המלכה בבנין לשם הכנסת אורחים וחולים עניים ומי זה אשר יערב לבו לגשת לשנות המקום הזה מאוספי דל לת"ת כי פוגע במדות העליונות.

שבעה אלה שראיתי להרב עולת תמיד שם בסי' קנ"ג אות כ"ז דכתב וז"ל כתב הרא"ם ח"א סי' נ"ג דז' טובי העיר אינו ר"ל היותר חכמים שבעיר אלא היותר משתדלין בצרכי צבור ולא נהירא לי דכל צרכי העיר נעשה ע"פ ת"ח עכ"ל והרי שם בש"ע סי"ד לענין ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עליה בה"כ ולא רצו הגוים להניחם והקהל אומרים לבנות בית לת"ת דאם ראובן מבני אותה העיר אינם יכולים לשנותו אם הוא עומד וצווח אלא א"כ יש שם חבר עיר ע"כ ע"ז כ' מור"ם שם וזט"ה דינם כחבר עיר יע"ש והרי החבר עיר בזה הענין הוא מר ברישא היינו תנא קמא המושל עליהם הרב הכולל שבערינו אזמיר יע"א והלא עינינו הרואות דכבר גילה דעתו וכ' להם ארוכה מארש

דמכמה טעמי תריצי אחת ושבע אינם יכולים לשנותו ולעשותו ת"ת ומאיזה כח באים לטעון ולערער אחרי מאמר המלך החבר עיר האמיתי שרוצים לעשותם ת"ת והטעמים והסיבות דשירטט וכתב במכתב שלמה היכן הלכו ואיך נדחו ואנחנו לא נדע והיה להם לקבל האמת ממי שאמרו אפי' מצו"מ דבעלמא כ"ש כשהדברים יצאו מפי רבה דעמיה המושל בכל ועיין להגאון מרן זקני בס' חק"ל ח"מ ח"ב סי' ל"ה ע"ג בטעם החמישי ותמצא סעד וסמך לדברינו אלה.

שמיני שבשמינית דאף את"ל דיהיה כח ביד הט"ה לשנות הגם שאמרנו כי לא כל הרוצה ליטול את השם דט"ה יבא ויטול עכ"ז כיון שאחרי כן נתנו חתימת ידיהם המוחים הללו לקבל עליהם מה שיורה להם רב מומחה ופקיע כי ממנו תוצאות חיים נר"ו איך יתכן דאחר שחתמו יכולים לחזור בהם ולסרב ולמאן כמה שהורה להם ויותר רע ומר לעשות מחאה כיון שהוא אילן גדול לסמוך עליו וחשיב כב"ד הגדול שבירושלם ומוסמך מעט"ר מורינו הרב החסיד שארינו הפרד"ס זצוק"ל דבחר בו בכמה דינים ואת היותרת רבינו הגדול אבי העזרי זיע"א בכמה ענינים לאין מספר ותורתו מכרזת עליו תורת חכם מקור חיים מה שייך מחאה בזה נגד תורתו של הרב המודה נר"ו והוא כמו מסירת מודעא דהר סיני דאית בה כמה דחיות כנודע מספרן ש"ץ ואיך לא יבושו ויכלמו דהפצירו בו עד בוש שלא היה רוצה ליכנס בתגר זה ועל כרחו שלא בטובתו נכנס וזו תורה וזו שכרה דנתנו כתף סוררת שלא לשמוע בקולו ולע"א דעשו מחאה השמים לא אקבל דבר זה ובלא"ה אעיקרא המחאה שעשו מגן שויא דצא ובדוק דהיא עשויה אחר שחתמו דאפי' בין אדם לחבירו לא אהני ולא מידי והוא פשוט.

ובעיקר מסירת המודעה יפלא בעיני דאי האונס שהיה להם היינו משום דהנה ימים באים זמן פורים ולא יתרבה קטטה בעיר הרי מה היה צריך מסירת מודעה ע"ז מאחר דהרב המורה נר"ו תקע עצמו שלא לפסוק הדין כ"א אחר פורים בבואו לאזמיר יע"א והם הפצירו בו עד קצה האחרון שיפסוק הדין בהיותו שם קודם פורים והרי יותר טוב היה סברת הר' המורה נר"ו להלין את הדין עד אחר הפורים ולמה להו להכריחו בפרי המהירות חרטה ושוב למשכוניה נפשייהו לעשות מחאה שהוא בזיון לו ועברו על לא תחרוש על ריעך רעה דהוא לא ידע דתחתיה תעמוד הבהרת ומאי דעתייהו להכביד עליו שיפסוק הדין קודם פורים ולעשות מחאה בשביל שהוא פורים זו אין הדעת סובלתו.

והיותר קשה מה ששמעתי מפיהם של אלו המוחים שרוצים לשנותו לעשותו ת"ת דנתנו אמתלא דמה שחזרו בהם ממה שקבלו להרב המורה נר"ו להיות דיין בדבר הוא בטענה דחתמו ולא קנו מידם וכיון שלא היה קנין בדבר יכולים לחזור בהם ולדידי טענה זו

היא של הבל דהרי מידע ידיעה מה שהביא מרן החבי"ב ז"ל דכל מה שמתחייב' ראשי הקהל או ט"ה אינו צריך קנין ושבועה וגם מה שמתחייבים בני הקהל בפני ט"ה אינו צריך קנין כיע"ש בסי' י"ב ולא הביא חולק על זה ועוד שם בכנה"ג סי' כ"ב הגב"י אות ג' ובס' חשק שלמה סי' י"ב הגה"ט אות י"ב ואם כן אף את"ל דלא קנו מידם הו"ל כאילו נטלו קנין וש"ח וזה מן התימה דלדבר הצריך להם מחשיבים עצמם לט"ה ובדבר שהוא לריעותא לא יחשבו האנשים לט"ה ואוחזין החבל בתרי ראשין ובכן איני מוצא מקום פטור להם שיוכלו להשמט מלקבל מה שפסק להם הרב המורה לצדקה נר"ו ועליהם לקיים ובחרת בחיים ואנכי הרואה דהגאון אבינו רועינו זיע"א בתשו' ליו"ד בספרו חיים ביד כ' להלכה ולמעשה כדי לשנות ממצות כתיבת ס"ת לבנין ת"ת של תשב"ר ולא סמך על למוד תשב"ר כ"א בהצטרפות דעשו באותו מקום אוספי דל לאורחים דילינו שם ובהצטרפות שני הדברים הוא מה שהתיר כדי לשנות המצוה כיע"ש בד"ק כי על כן יגורתי מלגלות דעתי בזה והא איכא מר דיתיב ברישא. מר קשישא. הודינו והדרינו הרב המופלא. וכבוד ה' מלא. יש"א ברכה. ומשנהו ריכא ובר ריכא. הרב המובהק. חיים ומלך המאיר כברק. והם רשאין ואדונים בדבר זה להגיד להם את דבר המשפט ושתיקותי יפה מדיבורי. ושוב הוגד לי כי המסרבים בדבר שיהיה שם ת"ת כונתם לש"ש כדי שעי"ז יתעוררו ויאזרו חיל לבנות מחדש ב' בתים לת"ת במקום אשר הכינו ונתעצלו בבנייתו וכן אמרו בפה מלא כי אין בדעתם שיהיה ת"ת במקום אוספי דל לחלוטין חלילה כ"א לפי שעה עד שיבנו ונמצא דלא יש מחלוקת ביניהם ואפשר לקיים שתיהם ואיש על מקומו יבא בשלום. פי המדבר שועל ן' ארי. זה שמי וזה זכרי. היא שיחתי לפי קיצורי. ברוב ושלום. הצעיר

אברהם פאלאג'י

ס"ט

סח

סימן סח

נסתפקתי במי שהקדיש להקדש ולעניים ולא הספיק ליתן ולהשלים את נדרו עד שמת אם נתחייבו היורשים להשלים את נדרו ואם יש חילוק בין נתחייב בנדר או כשאמר סלע זו לצדקה או דבר זה לצדקה לכשאמר אתן דבר זה או תנו וכ"ן אם יש חילוק בין יתומים גדולים לקטנים לענין פרעון נדר וכמו שיש חילוק לענין חוב על הכל יורינו המורה ושכמ"ה.

הנה דעת מרן בתשו' שהביא מור"ם בתשו' סי' מ"ז הוא דאפי' שציוה לתת חייב לקיים נדרו ולכן נתחייבו גם היורשים ואפי' שלא היו המעות ברשות נודר כל דאיכא אדם חשוב או טוב העיר אעפ"י שאינם גבאים נקנה להקדש.

והנה מדברי המרדכי בפ' מי שמת מוכח דבאומר תנו או אתננו לא חל הנדר עליו ולא נתחייבו היורשים ועם שי"ל דהתם שאני דאמר אתננו לאחר מיתה ובאותה שעה לא היה בעולם לקיים הנדר וכמ"ש המרדכי שם להדייא מ"מ מבואר דהא דנקט דלא חל הנדר אלא לאחר מיתה ל"ד והנדון היה הכי שנדרה לאחר מיתה וכמו שראיתי למור"ם בתשו' סימן מ"ח שהשיב ע"ד הרב"י בתשו' מהך לשון המרדכי יע"ש והכי הוא האמת שהרי כשאומר אתננו לאחר מיתה לא חל הנדר לגביה כדי שיחול על נכסיו ויתחייבו היורשים הבאים אחריהם לירש נכסיו וכ"נ כשאומר סלע כשיבוא לידי אתננו ומת קודם שבא לידו אף שבא אח"ך לרשות היורשים ליכא חיוב לגבי היורשים כיון דלא חל הנדר עליו לחייב את הנכסים משום נכסוהי דאיניש אינון ערבים ביה כמ"ש בבכורות מ"ח ע"א וא"כ מ"ש המרדכי בשם מוהר"מ הנז' דלא חל הנדר לא נשאר החיוב אצלו ומינה דהיורשים פטורים אפי' באומר אתנהו כשיבוא לידו היינו שכופין אותו כשיבוא לידו ולא ליורשים דהיינו כשמת ולא בא לידו ואה"נ דאם אמר סלע זו לצדקה או סלע זה או דבר זה כשיבוא לידי אקדישינו וכבר בא לידו וחל הנדר מחיים דחייב לקיים דברו לדעת רבוותא דודאי דהיורשים ג"כ נתחייבו וכן הוכיח הראנ"ח ח"א סי' ל' וק"ז וכן הסכים מור"ם ז"ל בתשו' שם דאם חל הנדר חייבים היורשים לשלם דהו"ל חוב דעלמא דקי"ל מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם ואין כופין אותן יע"ש ולעד"ק שהרי הלכה רווחת בח"מ רס"י ק"ז דמצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם וכופין אותם בכך כמו שכופין את אביהם בד"א בשירשו קרקע. הרי דאיכא כפיה גבי יתמי כמו לאביהם עצמו ואם הרב מור"ם איירי נ"ד בשלא הניח מורישם אחריות נכסים אלא מטלטלים מ"מ השתא דקי"ל כתקנת הגאונים דמטלטלי דיתמי משתעבדי לבע"ח חזרו המטלטלים להיות דינן כקרקע וכופין ליורשים כמו שפסק בש"ע רס"י ק"ז הרי איכא כפיה גם בירשו מטלטלין ואיך כתב בפשיטות מצוה על היתומים ואין כופים ואם שעדיין י"ל דכיון דהוי תקנת הגאונים ככה"ג לא תקינו כמ"ש הרב תוי"ט פ"ה מה' ערכין משנה ב' מ"מ ק' דכל כי האי לא הו"ל למיסתם אלא לפרש.

ועוד שלע"ד נראה דלא כהר"ב תוי"ט דמאחר דאמרינן בקידושין כ"ט ע"א דלא יהא כח הדיוט חמור משל הקדש וכ"כ הריטב"א בחי' לשם לד' י"ג ע"ב דבשטר שעבוד איכא בהדיוט אף למ"ד שעבודא לאו דאורייתא ולא יהא כח הדיוט חמור משל הקדש וכ"כ

הרב מחנ"א בה' גביית חוב סימן ב' ועיין למהרימ"ט בתשו' סימן ט"ל דנראה שהוא מסכים לדברי מור"ם ונרגש מתקנת הגאונים ויישב שלא תקנו אלא משום נ"ד וכתובת אשה משום חינא יע"ש ולע"ד ק' דלא יהא כח הדיוט חמור וכו' וכ"ן שהוא דעת מהרלנ"ח בתשו' סימן ק"ז ששאלו לו במי שמת והיה לו נדר להקדש ויש עדים שהיה חייב וכו' השיב ולענין נדר איני יודע חילוק כלל והדין הוא כמו להדיוט ולכן הנדר שנתברר לב"ד בחיי האב וא"צ לקבלת שום עדות ולא הגיע זמן הפרעון בחיי האב נפרעים ובכל תנאי שנפרעים מן היתומים חוב אביהם יע"ש הרי להדייא דס"ל כמ"ש דאין חילוק גבי יתומים משאר חוב ולכן כמו בשאר חוב אף במטלטלין גובין מן היתומים וכופין אותם ה"נ גבי נדר להקדש ועיין להרשב"ץ בתשו' ח"ב סימן קכ"ח שיש ללמוד מדבריו קצת דכשציוה להקדיש ומת שחייבין היורשים להשלים נדרו ולפרוע אפי' במטלטלין יע"ש ונראה דע"כ איירי בשנדר נדר גמור ונתחייב בו בחייו ולא שנדר בלשון עתיד.

ואראה גם אנכי להרשב"ש בנו בתשו' סי' רפ"ז דמוכח מדבריו דס"ל דכל שויתר להקדש עניים בל' נתתי או ויתרתי כך וכך לעניים הרי נתן וגמר מתנתו ומוציאים מן היתומים כשיגדלו כשתקובל העדות בפניהם דקי"ל דאין מקבלין עדות בפני יתומים וכו' ודוקא כשאומר בלשון עתיד אתן או אתנם להקדש לא גמר בלב המתנה אלא שנדר לוותר ואילו היה קיים היינו מכריחים אותו להשלים נדרו דאתן לעני חייב אבל היתומים נראה שאין מכריחים אותם ע"ז דיתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו וכו' יע"ש הרי להדייא דס"ל בפירוש דכל שנדר ונתחייב האב בנדר ואח"כ מת כופין את היתומים לשלם נדר אביהם וכל שנדר האב בנדר שלא נתחייב בו עדיין כמו שאמר בלשון עתיד וכן אם נדב לתת לזמן ובאותו זמן מת היורשים פטורים שהוא עצמו לא היה חייב לשלם אלא להשלים הנדר כשיבוא הזמן ומזה הטעם פטר הרשב"ש ז"ל בתשו' לעיל סימן רמ"ח בענין מי שנדר כשתבא הספינה ליתן כו"כ לביהכ"נ ולא בא הספינה אלא לאחר מותו ויורשיו לא קבלו הסחורות אלא הסוחר אחר שפטורים היורשים יע"ש הרי דס"ל דכל שלא חל החיוב גבי אב שעדיין לא בא הספינה כשהיה אביהם חי דפטורים היורשים דש"מ דאם היה בא הספינה בחיי אב וכבר נתחייב בנדר היו חייבים היורשים לשלם ואין לומר שהרשב"ש ז"ל פטרם מטעם שלא בא הספינה לידם אבל אם היה בא הספינה לידם אף על פי שלא בא בחיי אביהם היו חייבים דהא ליתא דודאי כל זמן שלא נתחייב האב בנדר מהיכא תיתי לחייב ליורשים וכענין שכתבנו במקדיש בל' עתיד שלא נתחייב האב דהיורשים פטורים והרשב"ש לא נקט טעם שלא בא הספינה לידם כ"א ללמד עוד פיטור אחר או שמעשה שהיה כך היה. וגם אין לומר דאף אם בא הספינה בחיי האב תתחשב

כמו שאמר לשון עתיד או ותור או אתן דלא נתחייבו היורשים דיש לחלק דהכא בנודר כשבא הספינה אם הוא לשון עתיד הרי תלה הנדר בזמן ידוע והרי בבוא הזמן הנועד אז נתחייב ומאחר שכבר נתחייב האב ולא שילם היורשין הבאים אחריו חייבין לשלם כשאר חוב דעלמא אבל כשנודר בלשון עתיד או ותיר או אתן וכיוצא ומת נמצא דלא היה לאב שעת הכושר להתחייב בו כדי שנחייב גם ליורשים הבאים אחריו אלא חיוב שהביא האב על עצמו ואה"נ אם היינו אומרים לאב לקיים את נדרו ואמר נתתי דבר זה לצדקה אז יתחייבו היורשים אבל אם מת ולא חייבוהו היורשים פטורים וכ"ן אם אמר סלע זו לצדקה לאחר ל' יום דהוי נדר ואינו יכול לחזור בו אעפ"י שלא אמר מעכשיו כמ"ש הרשב"א בחי' פ"ד דנדרים כ"ט ע"ב והר"ן והרב המאירי שם והרשב"ש בתשו' סי' שס"א אם מת בתוך ל' יום חייבים היורשים דמאחר דמדין אמירתו לגבוה כבר זכו העניים א"כ חל החיוב גבי יורשים ועיין למהרימ"ט ח"א סי' ט"ל. אלא שראיתי להרשב"ש שם שכתב ואף לדעת האומרים שאין דין עניים דומה להקדש בכאן יש מסירה ולא על האמירה אנו סומכים כ"ש לדעת האומר שדין העניים והקדש שוה וכ"ד הרמב"ם בפכ"ב מה' מכירה והרשב"א בחי' פ"ד דנדרים יע"ש והדבר תמוה שהרי דעת האומרים שאין דין ההקדש ועניים שוה הוא הרשב"א ז"ל כמ"ש בתשו' ח"א סי' תקס"ג והביאה הרב"י ביו"ד סי' רנ"ט. וכיון שכן אעיקרא קשה לדעת הרשב"א שדבריו סתרי אהדדי מחי' למ"ש בתשו'. ועוד ק' להרשב"ש דאיך לא נרגש מדעת הרשב"א בעצמו שהוא מאריה דהאי שמעתתא וכשאני לעצמי היה מקום ליישב דהרשב"א שכתב דבסלע זו חל הנדר היינו משום דהקדיש דבר המצויין דאמר סלע זו אז אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל במקדיש סתם ולא אמר דבר זה לא חל הנדר ולא אמרינן בזה כמסירתו להדיוט. ובזה אני מיישב במאי דהוה ק' להרב מחנ"א בה' גביית חוב סימן ב' שהביא מ"ש התוס' דעשה שורו אפותיקי ומכרו אין ב"ח גובה ממנו דה"ה אם נתנו במתנה דה"ט דאיכא פסידא דלקוחות וכ"ן לגבי מתנה דאי לא דעבד נייח נפשיה לא יהב ליה אבל הקדישו לא דליכא ה"ט ושוב הביא דעת הרשב"א דס"ל דמתנה כמכר וכ"כ הקדש ותמה דאיך השוה מתנה דאיכא משום נייח נפשיה להקדש דליכא נייח נפשיה ותי' דלא יהא כח הדיוט חמור מן ההקדש והקדש עניים נמי ס"ל להרשב"א כמ"ש הר"ן בפ"ק דקידושין אמתני' דאמירתו לגבוה יע"ש וק' דהרי הרשב"א לא ס"ל דמ"ש הר"ן דדין הקדש עניים הוי כהקדש גבוה אלא ס"ל להיפך וכבר ישבתי דברי הרב מחנ"א לשעבר כמ"ש דהרשב"א כהר"ן היינו כשהקדישו כדינו בקנין גמור להרשב"א אז הוי כדין הקדש גבוה לענין שיהא כחו ככח מכר ומתנה להדיוט והן עתה י"ל דשאני כשהקדיש הדבר עצמו שאמר שור זה הקדש

לעניים דחל הנדר כה"ג אפי' באמירה ושו"ר חילוק כה"ג בדברי הרדב"ז ח"ג סי' תק"ה שכתב ואני דקדקתי מל' הרשב"א שמודה הוא ז"ל בדבר שגופו קדוש כגון המתנדב לתת ס"ת לצבור או בית זה לב"ה וכיוצא בזה שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט יע"ש. ואם שעדיין דחוק חילוקינו בדעת הרשב"א דלפמ"ש הרדב"ז היינו בדבר שגופו קדוש לא באומר סלע זו דאין בגוף הסלע שום קדושה וכן במקדיש שור וכיוצא עכ"ז כדי שלא יקשה לן עדיין לפי חילוק הרדב"ז דברי הרשב"א אהדדי כמשה"ק לכן ע"כ לתרץ כמ"ש ומ"מ לדברי הרשב"ש קשה דהוא ז"ל איירי נ"ד במקדיש דבר מסויים ודבר זה וגם ל' הרשב"א שהביא במ"ש באומר סלע זו וכו' דאמירתו לגבוה ועכ"ז הביא דעת האומרים דאין דין עניים כדין ההקדש ולא מצינו מי שאומר כן אלא הרשב"א ז"ל וצ"ע:

ואולם ראיתי להרדב"ז שם באותה תשו' שהשיב למה ששאלו לו במי שאמר לאשר על ביתו בתוך שמחת חופת בנו שיתן לעניים פ' ופ' להשיא בנותיהם ועבר הזמן ולא נתן ומת זה פסק הרב דלדעת רוב הפוסקים דס"ל דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט חייבים היורשים ואף לדעת הרשב"א דס"ל דאין לו' אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט בהקדש עניים היינו דבשלמא אם היה חוזר ראובן בעצמו נהי שהיה יכול לחזור מ"מ אנן לא טענינן ליתמי במאי דהוה מצי אבוהון למיטען אלא במילתא דשכיח אבל במילתא דלא שכיחא לא טענינן ליה וראובן זה עשיר גדול היה והשיא כמה יתומות והחזיק כמה ישיבות ונתן מתנות לעניים אין חקר ואפי' בשעת מיתה ציוה שיתנו וכו' ואילו היה יודע שעדיין לא ניתנה מתנה זו היה מצוה משעת מיתה שיתנוה וכ"ש במה שיתנו מחמת רפואתו ושמחת בנו כי ודאי לא היה חוזר ואף על גב דאין נזקקים לנכסי יתומים קטנים וכו' כיון שצוה לממונה ליתן והממונה מודה שלא נתן הו"ל כמלוה דמת בתוך זמנו דנפרעים מן היורשים בין גדולים בין קטנים הילכך מעמידין אפוטרופוס וגובין מהם וכ"ז לדעת הרשב"א עכ"ל ודבריו צ"ע לע"ד דהרי מהיכא תיתי לחייב ליורשים בדבר שאביהם לא היה חייב דהרי לו יהי נדר כחוב דעלמא היינו כשיש לו חוב שחייב ונתחייבו נכסיו מטעמא דשעבודא דאורייתא ולכן חל החיוב ליורשים שירשו נכסיו וכמ"ש הרנ"י בפ' שור שנגח ל"ז דמשתעבד כולי ממונא לחבריה יע"ש אבל בדבר שלא נתחייב גופו של אביהם אלא שאם היה אביהם חי אפשר דהיה מקיים בהם מצות נתינה וכל שמת נעשה חפשי מן המצוה ויתומים לאו בני מיעבד מצוה נינהו ותשו' מוהר"ם שהובא במרדכי פ' מי שמת שכתבנו לעיל הוייא תיובתיה דמבואר מינה אפי' דבאומר סלע זו כשיבוא לידי אתננו לצדקה היינו דכופין לו לקיים דברו ולא שכופין ליורשים והדברים ק"ו ומה במקום דאיכא חיוב נדר גבי אביהם אפי"ה לא חייבום ליורשים וכמו שכן דקדק בתשו'

מור"ם במקום דאביהם פטור מכל וכל ולא חל עליו חיוב כלל מהיכן יתחייבו היורשים. וכיוצא בזה ק"ל למ"ש שם בסי' תכ"ו דבש"מ שאמר סלע זו לצדקה וסלע זה וכו' דיש יד לצדקה הילכך מוציאין מן היורשים גם הסלע הב' וכו' יע"ש והרי לפי דעתו שכתב דלדעת הרשב"א דיכול לחזור גם באומר סלע זה א"כ איך יתחייבו היורשים כיון דאביהם בעצמו לא היה חייב בזה ואם משום דהיה ש"מ וקנו באמירה עכ"ז כדי לקיים דברי המת צריך שיצוה ליורשים בפניהם וכו' וכמ"ש מור"ם באותה תשו' משם הראשונים והרדב"ז שם סתם דבריו ולא פי' הענין ובכל אופן פסק דחייבים היורשים.

הן אמת דהרדב"ז לשיטתיה אזיל דכל שלא חזר האב חייבים היורשים כמ"ש בהך תשו'. ועל הכל ק"ל במ"ש דאפי' דיהיה כחוב בשטר הא קי"ל דאין נזקקין לנכסי יתומים וכו' ויישב דבאומר לממונה שיתן והממונה מודה שלא נתן והו"ל כמלוה בתוך זמנו וכו' וסיים ע"ז וכל זה לדעת הרשב"א דהרי גם לדעת הראשונים דס"ל דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט עכ"ז איכא למיחש שמא פרע וע"כ צריכין אנו להנהו טעמי דנזקקין גבי מלוה לגבות מן היתומים ואם נאמר דמ"ש כ"ז לדעת הרשב"א הוא שייך למש"ל דקיים במאמרו שצוה ליתן ולא חזר דחייבים היורשים הרי כבר כתב שם להדייא דלדעת הרשב"א אומרו ולמה צריך תו לו' וכ"ז לדעת הרשב"א ועוד דכל זה לא שייך לומר דקאי למ"ש לעיל דכל זה כלול הכל וצ"י.

ותדע דהכי הוי דאף אם נאמר דחייבין היורשים מכח נדר אביהם עכ"ז איכא למיחש שמא פרע אם באחד מג' דרכים דכשחייב מודה כגון שצוה לפני מותו שהיה חייב לו או נידוהו ב"ד לפרוע ומת בנידוייו או מלוה בתוך זמנו וכמ"ש מוהרלנ"ח בסימן ק"ז. גם ה"ה מוהר"ם אלשקאר בסי' ע"א השוה דין הקדש להדיוט לענין דמצי למיטען נגנבו או אבדו גבי יורשים כמו שהיה אבוהון מצי למיטען וכן הסכים לדין הרב כרם שלמה בתשו' חח"מ סי' ח"י בדין ששאלו לו בראובן שנדר לבנות ביהכ"נ וקנה עצים ואבנים ולא בנה אותו מכח מניעת המלך יר"ה ומכר העצים והאבנים ונטל צרור הכסף בידו ואח"ך מת ראובן ובני הקהל טוענים שיפרעו הנדר בני ראובן כמו שנדר אביהם וכו' והשיב דיש לפטור לבני ראובן דמאחר שלא באו המעות ליד הגזבר וא"כ י"ל דמאחר דלא נעשה עצתו הטובה אשר חשב לבנות הביהכ"נ בסיבת מניעת מאמר המלך יר"ה שאל לחכם על נדרו והתירו לו וא"כ שוב אין עליו ולא על יורשיו שום תביעה כלל דטענינן ליתמי במאי דהוה אבוהון מצי למיטען וכו' וגם דהוציאם למצוה אחרת גדולה ממנה יע"ש והיינו גדולה ממנה כגון לתת לפדיון שבויים כמ"ש הרמב"ם בה' מתנות

עניים פ"ח הי"א ולעניים ולת"ח כמ"ש בירוש' דשקלים ע"פ וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות.

עו"כ דהו"ל כמלוה ע"פ שהגיע זמנה והכא כבר הגיע זמנה בה שעתא דהיה מניעת מחמת מאמר המלך דבא להוציאן למצוה אחריתי. ועוד כתב די"ל דאע"ג דתפס המעות לעצמו נגנבו או נאבדו ולכן פטורים היורשים. הרי דש"מ מדבריו דכל דליכא חששת פרעון חייבים היורשים לשלם נדר שנדר אביהם וכמו שביארנו והנה מצאתי חולק ע"ז להרמ"ע מפאנו בתשו' סי' ק"ג הביאו הרב כנה"ג בשיירי יו"ד סי' רנ"ח הגב"י אות י"ד שכתב וז"ל דאפי' למ"ד דבהקדש עניים אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ה"מ מחיים לא לחייב ליורשים יע"ש והדבר קשה דלפי מה שנתבאר מדברי הפוס' הוא דבנתחייב האב בנדר חייבים היורשים לשלם ולא ידעתי מאיזה טעם פטר הרב ליורשים דהס' אינו מצוי אצלי. הראת לדעת דרוב הפוס' ס"ל דכשנתחייב האב בנדר דחל החיוב גבי היורשים לשלם וגובין מהם ככל חוב דעלמא ועפ"י התנאים הנז"ל דליכא משום חשש פרעון. וכן ראיתי להרב משפטי שמואל סימן ל"ח דכתב דאם נדר לתת לצדקה ולת"ח ומת שבניו יפרעו הנדר שנדר והצדקה שהוציא מפיו יע"ש הרי דעת מרן בתשו' והרשב"ץ והרשב"ש והרלנ"ח והרדב"ז כולהו ס"ל דהיורשים חייבים.

שו"ר שדבר זה תלוי במחלוקת הראשונים בפ' שור שנגח ל"ז והביאו ה"ה מוהראנ"ח ז"ל בח"א סי' ל' וסי' ק"ז ותוכן הענין הוא דלדעת רבינו האיי והרז"ה במלחמות שם הוא דס"ל דהנודר אינו מתפיס בנדר ולא חל החיוב כ"א אל עצמו ואת בשרו ולא על נכסיו ולכן אם מת פטורים היורשים ולדעת הרי"ף וסיעתו דסברי דחל הנדר ומתפיס על נכסיו וחל שעבודיה על נכסיו כמ"ש הרנ"י וכן הוכיח מתשו' מוהר"ם שהביא המרדכי בפ' מי שמת שכתבנו לעיל א"כ אם מת חייבים היורשים זת"ד וכ"כ נכדו הרב פ"מ בתשו' ח"א סי' ל"ד ובח"ב סי' ח"ן יע"ש וכיון שכן שפיר כתב הרב מוהרמ"ע ז"ל דאין היורשים חייבים דמאחר דהו"ל פלוגתא דרבוותא היורשים נק' מוחזקים וכמ"ש הריב"ש סי' ק"ס ות"ה סי' ע"ג וכמו שפסקו כן מור"ם בתשו' הנ"ל והראנ"ח והרב פ"מ שם ואדרבא זיל לאידך גיסא דכפי אוקמתא זאת קשה להרשב"ץ והרשב"ש בנו ומרן באותה תשו' והרלנ"ח ודעימייהו דס"ל דחייבים היורשים לשלם נדר שנדר אביהם דכיון דלדעת רבי' האיי והרז"ה פטורים מה מקום יש להוציא ממון נגד המוחזק במקום שיש מחלוקת וביותר תמוה להרדב"ז שהפריז על המדה הרבה לחייב ליורשים אף במקום שהמוריש בעצמו לא היה חייב מדין נדר דהדברים ק"ו השתא ומה נדר גמור פטורים לדעת רבינו האיי ודעימיה כ"ש כשלא נתחייב בנדר ואין לומר דס"ל להרבנים הללו דדעת רבינו האיי והרז"ה שכתבו

דלא חל השעבוד על הנכסים אלא על עצמו דמינ' נפק"ל דהיורשים פטורים היינו משום דפסקו כמ"ד שעבודא לאו דאורייתא ולכן הרי"ף דפסק בסו"פ ג"פ שעבודא דאורייתא פסק דחל חיוב הנדר על הנכסים דהרי מתרי טעמי ליתא להא חדא דרבינו האיי והרז"ה לא איירו ביורשים אלא בהוא עצמו ובמיניה לכ"ע ש"ד כמ"ש התוס' שם בפ' ג"פ קע"ה ע"ב ד"ה דבר תור' ומהרימ"ט ח"א בסימן מ"ה וכן ס"ל לרובא דרבוותא. ועוד טעם אחר שרבינו האיי בעצמו פסק כמ"ד שעבודא דאורייתא כמ"ש בשמו הרי"ף בתשו' ובעל התרומות שער ס"א ובעה"ע מאמר יו"ד.

כי מן הבאר תמהני על הרב מחנ' יאוד' בסי' ט"ל שכתב דנ"מ אי ש"ד או לא לענין נדר ושבועה והביא מתשו' הריטב"א שהביא' מרן ב"י בח"מ סוס"י רנ"ב במי שנשבע לתת סך ידוע ומת ולא נתן ולא צוה וכו' שהיורשים פטורים יע"ש והק' דקי"ל שעבודא דאורייתא וכו' יע"ש ולפי מה שנתבאר אף למ"ד ש"ד אעפ"כ לא חל השעבוד על נכסיו אלא הוא בעצמו וכיון שמת נפטר מחיוב שבועתו ואין על יורשיו שום שעבוד כלל וזה ברור כפי דברי מוהראנ"ח והרב פ"מ ואיך נעלם ממנו כל זה ועמ"ש הרב כרם שלמ' בחאה"ע סימן מ' בזה ועיין בספר מטה אהרן ח"ב ע' צדקה דרנ"ה ע"ב.

איברא דבאמת פליאה גדול' לכל הרבנים דלא ראו מחלוקת הראשונים הללו והוציאו ממון נגד המוחזק. וע"כ חיוב מוטל עלינו להליץ בעדם דהנה דברי רבינו האיי בתשו' שהביא הרז"ה בעל המאור בפ' שור שנגח ל"ו כך הם דאחר שהביא מ"ש בברייתא ת"ר בפיך זו צדקה דמחוייב בדבור כתב וז"ל הכין חזינא דלענין אחיובי נדר בצדק' מאלתר דאמר הרי מטבע זה לצדק' אי חיילא להנפוקי בצדק' ומאלתר דאמר יש עלי צדקה כו"כ איחייב ליה במימר פיו ומן דאתי עני לידיה ואית בידיה למיהב ליה ולא יהב ליה עובר משום ב"ת אבל האי נודר אי אתי למיהדר ביה בעון קאי וב"ד לא מצו למיעבד ליה מדעם ולא עניים אית להו עסק דברים בהדיה וכד זכי פרנס לעניים כגון רע"ק וכו' אי אתי למיהדר לא משגחינן ביה וב"ד מתפסי ההוא ממונא יע"ש. והנה מה שהוכרח למוהראנ"ח לדקדק להוציא מדברי רבינו האיי גאון דהיכא שמת פטורים היורשים היינו מטעם שכתב דאין המטבע בעצמו משתעבד לנדר אלא הוא בעצמו ובגופו ולכן כתב דש"מ דאם נודר או מטבע או בית נתנו במתנה או מכרו או מת דהיורשי' פטורי' וה"ז דומ' לאותה דאיבעייא לן בגיטין מ"ד ומ"ק י"ג ובכורות ל"ד כיון מלאכתו במועד ומת מאי לדידיה קנסו רבנן והא ליתיה א"ד לממוניה קנסו והא איתיה יע"ש וה"נ אם חיוב הנדר חל על גופו ומת לא חל החיוב על יורשיו.

אלא דלפי"ז ק"ל ממ"ש בפ"ק דערכין ו' ע"ב על מתני'. דקתני רבי יוסי אומר היוצא ליהרג נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב פריך בגמ' ות"ק מי קאמר דלא אלא בנודר ומעריך ומקדיש כ"ע לא פליגי כי פליגי באם הזיק ת"ק סבר אם אינו חייב וכו' במאי קמפלגי אמ"ר יוסף במלוה ע"פ גובה מן היורשים ת"ק סבר אינו גובה רבה אמר במלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר וכו' יע"ש הרי דש"מ מפשט הסוגייא דהיוצא ליהרג נודר ומעריך ומקדיש והיורשים חייבין דהרי דוקא באם הזיק הוא דפליגי אם גובה מן היורשים וכמו שכן הכריחו' התוס' שם ד"ה כי פליגי שכתבו ובאם הקדיש ל"פ שמיד שהקדיש חל ההקדש ולא דמייא למלוה וכו' ובנודר ומעריך שמא יחול מיד ולהכי גובה מן היורשים יע"ש הרי דכתבו להדייא דנודר ומעריך ומקדיש חל מיד וגובה מן היורשים אליבא דכ"ע וכמו שכן מוכרח לפי פשט דסוגיין וא"כ תימא הוא לפי ס' רבינו האיי דס"ל דאף דחל הנדר לאלתר עכ"ז אינו גובה מן היורשים אלא דאיהו איחייב בגופו כמ"ש הראנ"ח דהרי מסוגייא זאת מוכח להדייא להפך ובשלמא באם הקדיש י"ל דחל מיד כמ"ש התוס' בפשיטות יען כשאמר בית זה או שור זה הקדש נתפס הקדושה בגוף הדבר וחל על הדבר ההוא וא"כ לא הוי מלוה אלא כפקדון שהופקד אצלו מן ההקדש ותדע בודאי דהכי הוא דהרי אפילו לדעת הרשב"א בתשו' דס"ל דלא אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט בהקדש עניים עכ"ז במקדיש דבר שגופו קדוש כגון בית לביהכ"נ וס"ת לקרות בצבור חל מיד כמש"ל משם תשו' הרדב"ז אבל בנודר ומעריך אמאי חייבין היורשים כיון שהחיוב לא חל כ"א על גופו והרי הוא מת ואם באנו לדון מפשט הך סוגייא דנודר ומעריך היורשים חייבים תמיהא נשגבה למ"ש שם בערכין כ' על מתני' דקתני האומר ערכי עלי ומת יתנו היורשין וכו' עד דמיו של פ' עלי ומת הנודר יתנו היורשין ובגמ' שם ת"ר חומר בנדרים וכו' ערכי עלי ומת יתנו היורשין ש"מ מלוה הכתובה בתור' וכו' ככתובה בשטר דמייא הב"ע כשעמד בדין וכו' ולמטה דייק כה"ג במאי דקתני מתני' בסיפא האומר ערכו של פ' עלי ומת הנודר מאי נינהו כשעמד בדין וכו' היינו הך וכו' יע"ש וא"א כפי דקדוק פשט הסוגייא וכדברי התוס' דנודר ומעריך חייב וחל מיד ונתחייבו היורשים אפי' דמלוה הכתוב' כתו' לאו ככתוב' ואף שמלוה ע"פ אינו גובה מן היורשים כאוקמתיה דר"י ורבא בדין אם הזיק חייב בתשלומין ואם שמ"ש התוס' הוא כפי מה שמוכרח מן הסוגייא עכ"ז הדבר תמוה שדבריהם הם הפך סוגייא בדוכתא לקמן והו"ל להרגיש בזה וגם בלא"ה הסוגייאות הפוכות. ושו"ר להרב שער המלך בפי"ט מהל' מו"ל ה"ה דמ"ב ע"ב שהקש' כקושיין ע"ד התוס' והניחה בצ"ע. גם הרב שמחת יאודה בסי' ק"ד הק' כן אלא דמה שתי' כמ"ש בד"ק הוא על הברייתא

ברייתא לא ס"ל לומר דנודר ומעריך חל מיד דא"כ כי נמי אמר דמי עלי ומת אמאי לא יתנו היורשים א"ו דהך ברייתא אית ליה דאף בנודר ומעריך לא חל מיד זת"ד ולא הבנתי תי' כלל ועיקר דהא יש להשיב דכיון דגזרת הכתוב הוא דבעינן שיעריך ושיתן הדמים על גוף חי כיון שמת אין דמים למתים עוד בה שהרי דל מהכא הברייתא זאת הרי מתני' קתני הכי להדייא וכל שקלא וטרייא דהש"ס הוא על מתני' ולא על הברייתא לבדה כמו שתראה בסיפא דהאומר ערכו של פ' וכו' יע"ש כי ע"כ עדיין הקושייא במקומה עומדת.

ובהיותי בזה ראיתי בתשו' מור"ם שם סימן מ"ח שהביא ראיה דנודר ומת דהיורשים פטורים מדברי התוס' אלו דערכין ו' דכתבו דנודר ומעריך אין היורשים חייבים לשלם דהו"ל כמלוה ע"פ ואינו גובה מן היורשים וכן הוא בפ' האומר משקלי עלי כ' והיא משנה שלימה הנודר ומת אין היורשים חייבים לשלם עכ"ל. והעיני בשר לו יראה כמה קשים דבריו דמלבד שהתוס' כתבו להיפך ממ"ש הוא ז"ל בשמם וגם מאי דהוה ק"ל ע"ד התוספות מהך סוגייא דמוכח להדייא שלא כדבריהם הרב ז"ל השוה אותם להדדי כפי הנחתו שהתוס' כתבו דאינו גובה מן היורשים והא ליתא וגם מ"ש דהיא משנה שלימה לא נמצא משנה זאת שם ואדרבא אם לאו דחיית הש"ס היינו מדקדקים דיתנו היורשים דקתני בהני מתני' דחייבים היורשין ועל הכל ק' במ"ש דהו"ל כמלוה ע"פ דהלא אנן קי"ל כרי"פ שפסק בקידושין ובג"פ דמלוה ע"פ גובה מן היורשים ולכן גם מסוגייא דד"ך יש ללמוד דבנודר היורשין חייבים למאי דקי"ל מלוה ע"פ גובה מן היורשים. ועלה ע"ד ליישב דברי מור"ם ז"ל דממ"ש התוס' דנודר ומעריך חל מיד ש"מ דבשאר נדר דעלמא כמו לצדקה לא אמרי' חל מיד ואינו גובה מן היורשים וראיתי דאינו עולה יפה מדברי מור"ם דמלבד דסתם וכתב כדברי התוס' דנודר ומעריך אין היורשים חייבים גם סמך לדבריהם סוגייא דלקמן ד"ך דשם איירי הש"ס בנודר ומעריך עצמו.

עוד עלה ע"ד ליישב הסוגייאות ודברי התוס' והוא דיש לחלק בין נודר ומעריך כשיוצא ליהרג לנודר ומעריך כשהוא חי ואח"ך מת והוא דכשזה יוצא ליהרג שהרי נגמר דינו ואחת דתו להמיתו ואין לו תקוה להחיות ולשלם א"כ מסתמא כי נדר ומעריך על שעבוד נכסיו סמך שיתנו יורשיו ולכן כתבו התוס' דנודר ומעריך שמא יחול מיד והיינו בהך דוקא כשהוא יוצא ליהרג ויש סמך לדבר ממ"ש בפ"ק דע"ז י' ע"ב בקטיעא בר שלום כי אמר כל נכסאי לרע"ק וחבריו יצא רע"ק ודרש והיה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו והרי אם קי"ל דנודר שמת אין היורשים חייבים לשלם איך נקנה ממונו של שלום קטיעא להקדש לרע"ק וחבריו והרי היה גר שנתגייר ומת בלא זרע דכל הקודם בהן זכה ואם הדין הוא דהקדש כה"ג אינו גובה מן היורשים גם מן הזוכים מנכסי הגר אינו זוכה

כמ"ש בש"ע ח"מ סס"י ער"ה יע"ש ש"מ דהקדש כה"ג נגבית מן היורשים ואם שיש לדחות מ"מ לפי פשט הסוגייא יש לזה סמך זהו ביוצא ליהרג אבל כשנדר והוא בחיים חייתו וסבר דהוא הנותן א"כ לא אשתעבוד נכסי ולכן אם מת היורשים פטורים ואם שחילוק זה מצאתי מסייעים אותו עכ"ז כל שאני לעצמי איני מוצא טעם נכון לחלק בין יוצא ליהרג למת.

והנכון אצלי הוא דסוגייא דערכין ו' דמוקי פלוגייתייהו דת"ק ורבי בהא דפליגי במלוה ע"פ ובמלוה הכתובה בתו' ודאי דהיא נחלקת עם סתמא דתלמודא דהתם והתוס' ז"ל לא כתבו דבנודר ומעריך חל מיד כ"א לפי האוקמתא דהכא דוקא ודוק בדבריהם שכתבו שמא יחול מיד כאילו גם לדידהו לא מצאו מקום להעמיד הדבר בכח ואף אם היו התוס' כתובים כן בפשיטות אין לנו למינקט דבריהם להלכה ולמעשה דשמא לא כתבו כן לפי אוקמתא דסוגייא זאת ואף דאין זה לפום מסקנא או במקום אחר מתחלפת הסוגייא כמו הכא וכמו שכן ראיתי להכנה"ג בחא"ח בכללי הפוסקים אות ח"י שכתב משם הרב מוהר"ש חאקאן הלוי בתשו' כ"י דלפעמים יתרצו או יעשו התוס' אוקמתא לפי שיטת הגמ' ולפעמים אותה שיטה מתחלפת לפי המסקנא או שהסוגייא כולה מתחלפת במקום אחד וצריך המורה להיות בקי ולדקדק בזה עכ"ל וא"כ ה"נ י"ל דאוקמתא דסוגייא דהכא דמוקי לת"ק בהך פלוגתא לא ס"ל אוקמתא דד"ך ויש בזה כמה סוגייאות מתחלפות ואפש"ל דמאי דקאמר בסוגייא דד"ו ואיכא דמתני לה ליוצא ליהרג הוא שחיבל וכו' דנראה דלפי הא דמתני לא ס"ל דת"ק ורבי יוסי פליגי במלוה ע"פ וכתובה בתורה וכו' והיינו כסתמא דש"ס ד"כ דמוקי סתם מתני' דס"ל דמלוה ע"פ ומלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא.

אלא דעדיין קשה דכיון דקי"ל בדין הקדש ונודר ומעריך דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט א"כ שפיר קאמר הש"ס בד"ו דנודר ומעריך ומקדיש כ"ע לא פליגי ואדרבא קשה דמאי פריך בד"ך על מתני' דיתנו היורשים ש"מ מלוה ע"פ וכו' וכתובה בתורה וכו' הרי שאני הני דאיכא קנין בדבור לבד וי"ל דאפילו שנתחייב באמירה כמסירה היינו שלא יחזור בו וגם דמחוייב בדבר ואה"נ דאין חיובו אלא כדין מלוה ע"פ. אלא דכפי"ז תמהני על מהרימ"ט בתשו' ח"א סימן ט"ל דאחר שהכריח דנדר אף שהוא כתוב אין כופין ליורשים לפרוע חוב אביהם וכו' ואף על גב דגבי ערכין תנן יתנו היורשים התם דוקא שזכה ההקדש בגוף הנכסים מחיים באמירה לגבוה וכו' יע"ש הרי דהרב ז"ל חילק לערכין מדין חוב דעלמא ובגמ' השוו להדדי וצ"י. גם מה שהביא ראיה מב"ק ק"י דהיורשים פטורים בגזל הגר התם ה"ט כמ"ש רש"י משום דהוי משום כפרה ואין כפרה

לאחר מיתה הלא"ה היו היורשים חייבים והוא ברור ומ"מ לענין דינא נראה דמודה הרימ"ט דכל שנתחייב האב בנדר כדינו דחייבין היורשים.

איך שיהיה מ"מ נלמד דלדידן דקי"ל דמלוה ע"פ גובה מן היורשים דודאי גם בנודר ומעריך אם מת חייבים היורשים לשלם ולפי"ד רבינו האיי דס"ל דהיורשים פטורים קשה כמ"ש. ותמהני מהרב מהראנ"ח ונכדו הרב פ"מ שהם החזיקו לומר כן בדברי רבינו האיי והרז"ה דאיך לא נרגשו. ואפש"ל דכונת הש"ס להק' דאף דנודר ומעריך הוי נדר דחל על גופו לבד ולא על נכסיו עכ"ז לא הוה ק"ל מאי דקתני דיתנו היורשים דאפשר דהדין כן ואין דבר מנגדו ולכן בא לדקדק דהא מיהא שמעינן דמלוה ע"פ גובה מן היורשים ולכן דחי לה כשעמד בדין ואין לדקדק מינה זהו לדחות ומאחר דמוקי עמד בדין א"כ אף למאי דקי"ל דמלוה ע"פ גובה מן היורשים זה נודר ומעריך גרע טפי.

ועוד י"ל דס"ל לרבינו האיי דנודר ומעריך שאני ועדיף מצדקה וכמו שכן היה ס"ד לומר דנודר ומעריך יחול מיד כמו מקדיש וכמ"ש התוס' ויש לסייע דבר זה מדברי רבינו האיי בעצמם שכתב דבנודר לצדקה ב"ד לא מצו למעבד ליה מדעם וכו' דש"מ דאפי' למשכן אין ממשכנין שהרי תי' שם הרז"ה לדעת רבינו האיי דמ"ש ממשכנין על הקופה אפילו בערב שבת דהתם שאני דאיכא תנאי בני העיר הלא"ה אין ממשכנין הרי דבצדקה ס"ל לרבינו האיי דאין ממשכנין ואילו גבי חייבי ערכין תנן במתני' להדייא במס' ערכין כ"א ע"א חייבי ערכין ממשכנין אותן וע"כ צ"ל דעדיף חיובי ערכין מנודר לצדקה ולכן אף על גב דקי"ל מלוה ע"פ גובה מן היורשים וחייבי ערכין שמתו חייבים היורשים מ"מ הנודר לצדקה קיל טפי דפטורים היורשים. ואם שראיתי להרמב"ן ז"ל במלחמות שהשיב על תשו' הגאון דנראה דמשובשת ואת"ל אותה אין לדקדק מה שדקדק בעל המאור שאם הגאון כתב דב"ד לית להו למעבד מדעם ר"ל דאין יורדין לנכסיו וכו' ולא משמתינן מ"מ גבאי צדקה ממשכנין אותו משכוני וכו' דהא צדקה איתקש לנדר וחייבי עולות וערכין ממשכנין ותו דאמרינן ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך פי' שממשכנין וכו' יע"ש הרי לדעתו ז"ל הוא משוה נודר ומעריך לנודר לצדקה וא"כ ק' כקושיין ע"ד רבינו האיי. אלא דנראה דודאי ע"כ צ"ל כפי מ"ש הרז"ה בפי' דברי רבינו האיי ליישב האי דממשכנין בע"ש ותי' דתנאי ב"ד ומאי דאכפייה רבא לר"ן בר אמי הוא משום שאמר רוצה אני דבלא אמר רוצה אני אין לב"ד לעשות כן. וכן ראיתי להרב המאירי בש"מ שם בב"ק ל"ו שכתב וז"ל אלא שקצת גאונים פירשו שלא נאמר בפיך זו צדקה אלא לב"ת ומ"ש ממשכנין וכו' היינו בתנאי ב"ד ומ"ש אזהרה לב"ד שיעשוך פי' עשוי בדברים עד שיאמר רוצה אני יע"ש. ובזה נתיישבה קו' הר"ן בה' בפרק נערה שנתפתתה מ"ט שכתב ע"ד רבינו

האיי ולא רק שהרי אמרינן אזהרה לב"ד שיעשוך וכו' ועמ"ש מוהרשד"ם בתשו' חיו"ד סימן קס"ו שר"ל בדעת רבינו האיי ליישב הא דאמרינן אזהרה לב"ד שיעשוך שהוא לקרבנות וכ"כ הרב מחנ"א בהלכות צדקה סי' ב' יע"ש. ולפי האמור אין אנו צריכים להדחק בכך כדברי הרמב"ן לפי טעמו או כדברי הרז"ה והרב המאירי ומיהו י"ל דאפילו לדברי הרמב"ן שהשוה יחד צדקה לערכין י"ל דבהא מילתא לחייב נכסיו עדיף טפי נודר ומעריך או נאמר לדעת הרמב"ן כתי' הא' ומיהו עכ"פ קשה לדברי הגאונים ודעימייהו שס"ל דהא דאמרינן אזהרה לב"ד שיעשוך הוא בדברים שהרי בירושלמי פ"ק דר"ה אמרו ועשית אזהר' לב"ד שיעשוך רבנן דקיסרין בשם רבי אבונא מכאן למשכון הרי דכפיה אינו בדברים לבד וכמ"ש הרמב"ן מדברי הירושלמי הזה וצ"ל.

וראיתי עוד להרמב"ן ז"ל שהשיב על ראיית הגאון ז"ל שהביא דאין ב"ד יכולים לעשות לו מידי עד שיזכה פרנס לעני דבמעשר איך שייך לומר כן דהלא אמרו בפרק הזרוע דאפילו עני שבישראל מוציאין מידו מדינא וגבי מתנות כהונה קנסי נמי ב"ד אטמא וגלימא ומשמת עלייהו ולא אמרו אלא במזיק שהוא פטור משום דהו"ל ממון שאין לו תובעים הילכך בנדרים נמי וכל דבר המסויים מוציאין מידו ומ"ש יע"ש. ומדברי הרמב"ן תמהתי ע"ד הרשב"ש בתשו' סימן רפ"ז דבמקדיש לעניים הוי ממון שאין לו תובעים כדאיתא בפרק הזרוע דהמזיק מתנות כהונ' פטור משום דהו"ל ממון שאין לו תובעין שכל מי שיתבענה יכול לומר לו לאו בע"ד דידי את וכל עני שיתבענו יכול לומר לא אתננו לך אלא לעני אחר אלא דאם יש גזבר ממונ' על ההקדשות שיכול להשביעם וכו' יע"ש ועיין להרדב"ז הישנות סימן קל"ד דס"ל דבאומר אתן לעניים פסק דיכול לומר לעני שארצה אתן יע"ש ולפי דברי הרמב"ן ז"ל מבואר דאע"ג דקי"ל דמזיק מתנות כהונ' פטור עכ"ז ב"ד כופין לשלם הנדר דדוקא במזיק הוא דאין נזקקין לא במי שרוצ' לעכב המעות שנדר לעניים דאז ב"ד מוציאין מידו אפילו כי ליכא גזבר וא"כ ק' שהרשב"ש ז"ל השוה מזיק מתנות כהונ' לנודר לעניים גם מה שהביא ראיה מוהרימ"ט ז"ל שם בח"ב חח"מ ממ"ש בב"ק קי"ב דמעות של רבית היורשים פטורים משום דכתיב וחי אחיך יש לדחות דשאני התם דגלי קרא ופקע רחמנא שעבודא וכמ"ש התוס' שאנץ בש"מ לב"מ ס"א וכ"כ הריב"ש בסימן תס"ה והם הפך דברי הרמב"ן מר זקנו וגם מדברי רבינו האיי מוכח שלא כדברי הרשב"ש שהרי כתב דאין ב"ד נזקקין להוציא מידו וגם העני אינו יכול לתובעו אלא א"כ זיכהו לעניים ע"י הגזבר דש"מ דהלא"ה לא מצי הגזבר לתבוע ליורשים להשביעם דדיו לבא מן הדין שבאו מכח נדר אביהם ואם היה יכול הגזבר לכופו כ"ש

עתה ליורשים שבאו מכח אביהם וכיון שכן ק' דהו"ל להרשב"ש ז"ל להרגיש בכל זה מדברי רבינו האיי והרמב"ן ועיין להרב הלכות יום טוב.

הן אמת דפלט לן דברי רבינו האיי גאון מחדא מהך סוגייא דערכין אך עדיין נשאר לנו להבין לפי דבריו מ"ש בפ"ק דר"ה ו' ע"ב בעי ר"ז יורש מהו בבל תאחר כי תדור נדר אמרי' והא לא נדר א"ד ובאת שמה והבאתם שמה והא מחייב ת"ש דתני ר"ח מעמך פרט ליורש ופסקו הרמב"ם בפי"ד מהלכות מעש' הקרבנות דין י"ד וכתבו התוס' ד"ה יורש מהו בב"ת דיורש חייב להביא כדתנן במ' קונין פ"ב האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשים עולתה ומשמע בפ"ק דקידושין דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא כשהפרישה מחיים ולמ"ד דאורייתא אעפ"י שלא הפרישה מחיים ובסו"פ יש בערכין ר"ז נמי אמר מה להלן יורשים חייבים בעולת ראיה של אביהם עכ"ל הרי דלמ"ד שעבודא דאורייתא דקי"ל כוותיה אפי' שלא הפריש חייב הרי מבו' דהיורשים חייבים בנדר שנדר אביהם ודוקא בב"ת הוא דמעטיה קרא ואם דפשט הגמ' ודברי התוס' וסוגייא דפ' יש בכור איירי בקרבנות מ"מ נרא' פשוט דגם בנדר בצדקה דינא הכי דהיורשים חייבים ופטורים בב"ת דהרי צדקה איתקש לנדר לב"ת כמ"ש בפ"ק דנדרים ז' והר"ן בפ"ק דקידושין אמתני' דאמירתו לגבוה יע"ש וא"כ יורש ודאי אינו בב"ת מינה דיהיה חייב להביא וגם אם נאמר דווקא בקרבנות דנתחייב היורש בהבאה מקרא דובאת שמה והבאתם שמה היינו פרט ליורש דמעטיה קרא מעמך לב"ת אבל צדקה כיון דאינו חייב היורש להביא ממילא דגם בבל תאחר ליתיה מעיקרא מ"מ נלמד מדברי התוס' דאין לחלק בהכי שהרי בקרבנות טעם חיובא ליורש הוא משום שעבודא דאורייתא וכיון שכן גם בנדר לצדקה ונתחייב האב בחיוב גמור דנשתעבדו לנכסיו מדאורייתא מטעם ש"ד ועיין ג"כ בירוש' פ"ק דחגיגה והרמב"ם בפ"א מהל' חגיגה ומ"ש הרכ"מ והלח"מ ומ"ש מורינו הרב שרשי הים ח"ב דקס"ג ע"ד דמבואר משם דבעולת ראיה כל שירשו קרקע היורשים חייבים אפילו לא הפריש דקי"ל שעבודא דאורייתא ומאחר דגם רבינו האיי הוא מן הכת הסוברים דש"ד איך כ' מהראנ"ח על שמו דס"ל דאפי' בנדר שנתחייב האב וקאי בעון דבל תאחר אפי"ה אם מת היורשים פטורים דאמאי דאפי' לא נתפס בנדר הרי מטעם ש"ד יתחייבו נכסיו להתחייב ליורשים וכדאמרינן בקידושין גבי מתני' דיביאו היורשים עולתה אפי' שלא הפרישה מחיים דה"ט דחיוב עצמה חיילא על נכסיו וכדאמרינן גבי פדיון בכור בבכורות מ"ט נכסוהי דאיניש אינון ערבין ביה ובזה אני תמיה לדברי הרבנים שכתבנו לעיל דס"ל דבחיוב נדר שנתחייב האב היורשים פטורים דאמאי הרי מטעם ש"ד יש ליורשים להתחייב. כי ע"כ נר' ליישב גם לזה דלדעת מהראנ"ח שכתב דרבי' האיי ס"ל

דהיורשים פטורים היינו משום דעדין יש לחלק בין נדר לצדקה לכל הני דהנה בעולת יולדת וכ"נ עולות שאר חייבים כמו זב ומצורע שכ' הראשונים בפי' מתני' דפ"ב דקנין דעולת יולדת ה"ט דחייבים היורשים אפי' לא הפרישה משום ש"ד משום דכיון שהקריבו החטאת הרי הכתוב קבעו חובה עליו ולא נתחייב זה משום דבורו שנדר ולכן חל חוב זה על נכסיו ג"כ וכ"ן גבי זב ומצורע ופדיון הבן דהכתוב חייבו החיוב מוטל על כל אשר בו מטעם שעבודא דאורייתא וכ"נ עולת ראיה דכל אלו החיובים הם באים מחיוב התורה אבל בחיוב שהביא אדם על עצמו שנדר לצדקה וכה"ג אף שהוא נתחייב לקיים דברו לא חל השעבוד על נכסיו זהו נראה להליץ ולקיים מילי דאבות רבינו האיי כמ"ש בכונת דבריו מהראנ"ח ז"ל אך לבי מהסם טובא על מוהראנ"ח והפ"מ דאיך לא הרגישו בהני סוגייות כלל כלל לא.

נמצא דלדעת רבינו האיי והרז"ה ומוהראנ"ח והפ"מ והרב כרם שלמה דאם נדר לצדקה ומת אין היורשים חייבים לשלם ופסקו כן לענין הל' כיון דהיורשים נקראים מוחזקים לגבי הקדש וזהו תימא לכל הרבנים שכתבנו סברתם לעיל דס"ל הפך מזה וגם לאידך גיסא להרבנים דס"ל דפטורים היורשי' הרי דעת הרי"ף ודעי' סל"ה ואיך לא נסתייעו מהם גם דעת הרמב"ם בפכ"ב מהלכות מכירה דין ט"ו ודין ט"ז משמע הכי שכתב דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינן כדין ההדיוט בקנייתו וכו' והואיל והדבר כן אם ציוה אדם כשהוא ש"מ ואמר כל מה שיוציא אילן זה לעניים או כל שכר בית זה לעניים זכו בהן העניים הרי דס"ל דנדר שנדר האב לצדק' לעניים חייבין היורשין לקיימו ואם שהגאונים שהביא הרמב"ם והראב"ד בהשגות והרא"ש הביאו הטור בח"מ סימן רי"ב חלוקים עליו אינו אלא משום דס"ל דאין אדם מקנה לעניים דשלב"ל הלא"ה נקנה הדבר לעניים ומרן ז"ל בכ"מ שם הק' דמ"מ מי שמחוייב לתתו לעניים דהיינו הש"מ ליתיה בעולם והיורשים לא נדרו ותי' דהיו שם בשעה שציוה והם שמעו ושתקו דסברו וקבילו יע"ש הרי דכל מה שהוצרך הכ"מ ליישב הוא משום דבעל הצוואה שהוא הש"מ בעצמו לא נשתעבד כ"א גופו לבד לקיים דברו כשיבוא לעולם ובכה"ג שמת וליתיה אמאן תרמייה נדרו דהיורשים לא נדרו ואין לו' דס"ל כדעת הרי"ף דסובר דחל השעבוד כשנדר דשאני הכא דלא נתחייב בנדר במה שיתן אלא כשיבוא וכ"ז שמת קודם שיבוא לא חל השעבוד על היורשים לשלם ומ"ש הרנ"י בפ' שור שנגח דהאומר סלע זו לצדק' ואינו ברשותו לא מצי למיהדר ביה דמגו דחייל עליה נדריה חל על נכסיה ואשתעבידו כוליה ממונא לנדריה יע"ש היינו דכשמת קודם כבר בא הסלע לידו וכו'.

ותמהני על הרב פ"מ ז"ל ועל הרב מוהרע"י הביאו הרב כנה"ג בח"מ סוס"י רי"ב בהגב"י שדחו דברי הרב ב"י ותי' דס"ל להרמב"ם דהנודר עליו לצדקה חל הנדר וב"ד יורדין לנכסיו כשיבא לעולם בע"כ וכיון שכן כשמת המקדיש נכסיו היו משועבדים לזה ההקדש ונפרעים מן היורשים עכ"ל וכ"כ הב"ח שם בסימן רי"ב ע"ש דלע"ד לא הבנתי דאיך יתכן דבדבר שלא חל החיוב לאב ומת קודם בא עליו החיוב דיתחייבו נכסיו כיון דכבר נתתקנו נכסיו כשבא החיוב והרי אותה שעה היה פטור האב דהרי מת ונעשה חפשי מן המצות. וזהו נראה דמרן ז"ל נדחק ליישב דעת הרמב"ם כשהיו היורשים שם ולא תלה בזה הטעם דנשתעבדו נכסיו דליתא כמו שכתבנו וגם ה"ה והרב"ח תי' דמתנת ש"מ שאני דכתובין וכמסורין דמו ועיין למהרימ"ט ח"א סימן ל"ט וח"ב חח"מ סימן ן' ובתשו' הריט"ץ סימן ע"ט פסק דמתנת ש"מ שציוה לתת מנה לפ' חנם וכיון לזכותו בממון ובכבוד דיהיה תופס ישיבה אין היורשים יכולין לשנותו יע"ש. הרי לדעת הרמב"ם והראב"ד והגאונים ודעימייהו ז"ל כולהו ס"ל דבנודר בדבר שחל הנדר על אביו דחייבין היורשים להשלים והוא תימה דבכה"ג שברור ומבורר בדברי הראשונים איך סתמו בדבריהם רבני האחרונים ולא הזכירו מזה כלום. ויותר תימא לפוסקים שפסקו דחייבים היורשים שהרי לפי מחלוקת זה דאיכא בין הגדולים ושרבינו האיי והרז"ה ס"ל דהיורשים פטורים יכול המוחזק לו' קי"ל ואיך הוציאו ממון מיד המוחזק כי ע"כ באתי ליישב לזה דס"ל להרבנים הללו דגם רבינו האיי והרז"ה לא דברו כ"א שאעפ"י שהנדר חל על עצמו מ"מ אין ב"ד כופין ולא העניים אבל כשמת שהיורשים פטורים לא קאמר רבינו האיי ז"ל אלא שהרב מוהראנ"ח רצה ללמד כן מכלל דבריו אך הרבנים הנ"ל חולקים עליו וס"ל דאין ללמוד כן אלא דה"ט שב"ד אין כופין משום שיכול לישאל על נדרו ויכול לומר התרתי נדרי כמ"ש הרדב"ז בח"א בישנות סימן קל"ד וגם מטעם זה אין העניים יכולים לכופו שיתן להם וכמ"ש הב"ח בח"מ סימן רי"ב דטעם שכתב הרמב"ם דהנודר בדשלב"ל דלא זכו העניים משום דיכול להשאל ואפי"ה אם מת ולא נשאל היורשים חייבים יע"ש. ועוד י"ל דאין העניים יכולים לכופו שיתן להם דאומר לא לכם נדרתי כמ"ש הרדב"ז דכל שלא נדר לעני ידוע הו"ל כאין לו תובעים ולא זכו אלא העניים וא"כ עכ"ז אם מת היורשים חייבים לשלם אותו ממון. שו"ר להרב מחנ"א ז"ל בהלכות צדקה סימן ב' דח"י שחילק דכי אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט בהקדש עניים היינו כשנדר לעני ידוע כמו שאין יכול לשנות ולתת לאחר כך א"י לחזור וכתב דדעת רבינו האיי שכתב דאין ב"ד כופין ולא העניים אייירי בכה"ג ואה"נ אם נדר לעניים ידועים מודה רבינו האי דזכו העניים באותו סלע וכו' יע"ש וא"כ י"ל דכי נמי בנדר

לעניים סתם יאמר נא הגאון דלא זכו העניים וגם היורשים פטורים כמ"ש מוהראנ"ח מ"מ ש"מ הא מיהא דכל שזכה העני ידוע בצדק' דחייבין היורשים לשלם וכן ראיתי למהריט"ץ בתשו' סי' ע"ט שפסק דבעני ידוע אינן יכולים היורשים לשנות יע"ש איברא דמ"ש הרב מחנ"א בדעת רבינו האיי דמיירי בשלא נדר דבר מסויים אלא שאמר הרי עלי ולכך אין ב"ד יכולים לכופו יע"ש. אחרי המחי"ר ליתא דרבינו האיי עיקר שאלתו ומשאו ומתנו הוא באומר סלע זו או בית זה וצ"י.

ועוד י"ל דכפי טעם שכתבו הרז"ה ובש"מ לב"ק דבעינן עד שיאמר רוצה אני ובכפיה לא ע"כ כתבו דאין ב"ד יורדין ואין העניים יכולים להכריחו מ"מ מחוייב הוא וכיון שמת דאזדא ליה ה"ט אדרבא אפשר דאז כופין ליורשים דאין לומר דטענינן ליתמי כמו שהיה אבוהון מצי למיטען דכמו שהאב היה יכול לאישתמוטי מליתן אלא דקאי בעון ה"נ עכשיו שמת י"ל דכך היה עושה ויהיו היורשים פטורים דודאי בכה"ג דהיה עובר באיסור לא מחזיקינן ברשיעי והוי מילתא דלא שכיח דלא טענינן ליתמי כמ"ש הרדב"ז ח"ג סימן תק"ה ואדרבא משם נלמד ק"ו לענין דנדון הרדב"ז עם שהיה האב פטיר ועטיר והיה יכול לחזור מדינא לדעת הרשב"א עכ"ז כל שלא חזר ואמדינן דעתו שלא היה חוזר היורשים חייבים כ"ש זה דאם היה חוזר איכא איסורא דודאי די"ל דהאב לא היה חוזר והיורשים חייבים וזה ברור. וע"כ צ"ל לדברי הרבנים הללו דס"ל דהיורשין חייבים לשלם נדר שנדר אביהם ועיין בס' פרי הארץ ח"ב ח"מ בה' מתנ' סימן י"א ולהרב מחנ"א בהלכות צדק' סי' ב' ולהרב צרור החיים בהלכות זכיה ומתנ' פ"ט דין י"ט.

ולענין הלכ' כיון שהדבר במחלוקת היורשים פטורים לשלם זולת היכא שהקדיש דבר שגופו קדוש כגון ס"ת או בית זה לביהכ"נ וככה"ג שאין מי שיכול להוציא לחולין ואין זה משלם חוב ונדר אביהם אלא הרי הוא כאילו יש בידם דבר מופקד מן ההקדש אלא דעכ"פ גם בזה נאמנים לטעון נגנבו או נאבדו כמ"ש מוהר"ם אלשקאר סימן ע"א והרב כרם שלמה חח"מ סימן ח"י.

סט

סימן סט

קד"ש מדב'ר צי'ן וזה לשון הצוואות.

בהיות אמו"ץ אנחנו עדים הח"מ שלח אחרינו הגביר פ' והוא בריא אולם ובדעתו השלימה והולך ובא על רגליו כדרך כל אנשי הארץ ואמ"ל הגביר הנז' שרוצה הוא לעשות שטר סידור מתנות ולסדר בו סוף רצונו מה יהיה ומה יעשו בקרקעותיו מעכשיו

בכל מיני חיזוק הצריכים כדין תורתינו הקדושה לחזק ולקיים כל אשר יעשה ויסדר בשטר זה כדי שיקויים ויעשו כל אשר כתוב בשטר סידור זה ובכן בקש מאתנו הגביר הנז' לקנות ממנו קגו"ש אג"ס ובמדל"ב ובחגו"ש [קנין גמור ושלם אגב סודר ובמנא דכשר למיקנא ביה ובחרם גמור ושלם] כתחז"ל ובש"ח ולהיות עליו ע"ג ע"נ הכתוב בשטר סידור זה ובקש מאתנו לעשותו בכל מיני חיזוק ובכל מיני אופנים הראויים לעשות כדין ישראל כדי לחזק ולקיים כל מה שסידר בשטר הזה וכך אמר לפנינו הגביר הנז' בשעת הקנין והחיוב והשבועה הנני מצוה לפניכם אתם העדים ח"מ אם יתן לי השי"ת בנים זכרים או בן זכר חצי כל הקרקעות הנז' יתנו לו וליורשיו ע"ס כל הדורות מו"מ וחצי הקרקעות הנשארים מהנז' למטה יתחלקו באופנים ותנאים הנז' למטה. ובאר הקרקעות שיש לו וסך שכירותם המגיע לו לכל חדש וחילק מחציתם לנשיו ושתי בנותיו ולכל קרוביו כל הקרב הקרב והקדשות לארץ ישראל ולעניים ותשב"ר של בבל יע"א באופן זה כתוב חייבתי עצמי בקגו"ש ובחגו"ש וש"מ לפלוני שיקח בכל שנה ושנה כך וכך ואחריו מעכשיו לזרעו הראוי ליורשו וזרעו וזרע זרעו וכן עזה"ד ע"ס כל הדורות מעכשיו וכן עזה"ד לכל א' ואחד באופן הנו' עד גמר חילוק שכירות חצי הקרקעות הנז'.

ושוב כתוב וזה החילוקים אשר אני עשיתי אם זיכה אותי השי"ת לבן זכר. ואם לא זכהו לבן זכר חצי הקרקעות הנשאר הנז"ל יתחלק ג"כ בזה האופן שאצוה למטה. וזהו סידור וחילוק של חצי הקרקעות הנז' הנשאר חייבהו עצמי בחגו"ש ובקגו"ש כתחז"ל מעכשיו סך כך וכך לארץ ישראל תוב"ב לצדק' לספרדים ולאשכנזים בכל שנה ושנה וכו'. גם נתתי לפלוני בקנין ובחיוב כנז"ל סך כך וכך בכל שנה ואחריו מעכשיו לזרעו הראויים ליורשו וכו' וכן עזה"ד ע"ס כל הדורות מעכשיו ע"ד הנז"ל ובאופן זה כתב לכל א' וא' עד גמר הקרקעות הנשאר כנ"ל. ושוב התנה שכל אלו החילוקים והסידורים הוא בע"מ שלא יחזור בו. ומינה אפוטרפוסים על זה שלידם יגיע השכירות הנז' והם יחלקו כל הרשום בכתב כל חלק וחלק לכל מקבלי המתנות והצדקות. וכתוב בשטר הנז' כל זה אמר לנו פ' הנז"ל בשעת הקנין והחיוב והשבוע' כנז"ל ובשעה שלקח הקנין בחיוב ובשבועה ביחד אמ"ל עדים הח"מ פ' הנז' אתם הוו עלי ע"ג וקנו מידי קוג"ש אג"ס ובחגו"ש כתחז"ל במדל"ב ובש"ח ע"ד המב"ה וע"ד הנב"א איך אני מחייב עצמי ונכסי מו"מ בחגו"ש וכו' כנז"ל וכל מה שקניתי ודעתיד למקני עלי ועל יורשי לקיים כל פרט ופרט הכתוב בשט"ז בכל פרט ולכל אחד וא' הנז' בשט"ז וכנז"ל. וכל אלו הקרקעות הנז"ל יזכו בהם מעכשיו ע"ס כל הדורות כל אחד וא' בפרטות מהנז"ל ואחריהם מעכשיו לבניהם הראויים ליורשם וכו' ע"מ שהוא הקרקעות יהיה וואקוף לעולם ועד שלא יוכל

שום א' ואחד מהנז"ל למכור או למשכן או ליתן במתנ' או לדור בהם אלא שוכרין אותם האפוטרפוסים והשכירות יתחלק לסידור הנז"ל ואופן זה עשה אותו כדעת הרב תורת חסד סימן רל"ח כי כן כתוב בפי' בשטר הצווא' וכתוב עוד ומה שחייבתי עצמי בקגו"ש אג"ס ובחגו"ש ושעבוד כנז"ל הוא ליותר יפוי כח למקבלי המתנות הוואקוף בכלל ופרט והלואי שיתקיים סידור הוואקוף אפי' בקנין כל שהוא לכל ענין שיוכל להועילו ושוב כתב ושיירתי לעצמי בחיובים ובמתנות אלו שחייבתי עצמי שיהיה רשות בידי כל ימי חיי למכור וליתן או להשכיר הקרקעות הנז' או לעשות בכולם או במקצתם ואפילו בגוף הנכסים ולתת במתנה הן במתנה ברי' הן במתנת שכיב מרע וכל מה שישאר מהם אחרי חיי כבר נתתי להם בקנין ע"ד הנז"ל וכל ימי חיי אהי' שליט בנכסי בכל אשר ימצא לי כאדם העושה בשלו. מ"מ כ"ז שלא יראה ולא ימצא שגליתי דעתי בפירוש שחזרתי בי מסידור הנז"ל על ידי שטר צוואה הפך זה שיהיה שטרא דנא בתוקפו חזק ואמיץ ואם המצא ימצא שצויתי אח"כ שום דבר בהיפך מאיזה פרט הנז"ל בסידור שט"ז או שצויתי בו וכו' אפי"ה ישאר כל מה שכתוב בשט"ז בכל חוזק ותוקף חוץ מאותו דבר שגליתי דעתי בו ואחרי כן כתב כל מיני יפוי כח להמקבלים שלעולם תהיה ידם על העליונה באיזה אופן שיהיה וקבל עליו סברת הפוסק המקיים כל אופן ואופן וכל פרט ופרט מאופני ופרטי שט"ז ואפילו שתהיה סברתו סברא יחידית הפך כל הפוסקים ואפי' הפך מרן ב"י זיע"א קבלת עליו כהל"מ כי אדעתא דאותו פוסק תדין המתנה הנז' בכל פרטיה. וכתוב עוד ועושה אני יד מקבלי קרקעות אלו לפירותיהן שנתתי להנז"ל ומקבלי הצדקות כנז' ידם על העליונה וכו' והקנה להם בפי' מתנה גמורה גלויה ומפורסמת כתבוה בשוקא וכו' וע"כ הנז"ל קנו מידי כקגו"ש אג"ס במדל"ב ובחגו"ש ובש"ח ביחד באופן היותר מועיל ומספיק ועולה לפו"ד כתחז"ל וקנו מידו על הקרקעות הנז' בקרקעות לפירותיהן לכל אחד ואחד ולכל פרט ופרט מהנז"ל וגם קנו מידו על מינוי האפוטרופוסים בשמותם כל אחד ואחד בשמו ועוד בה קנו מידו על זיכוי שטר סידור זה שיזכו האפוטרופוסים בעד כל המקבלים הכתובים בו והיה בחדש אייר שנת תקפ"ט.

צוואה שניה

להיות שראובן כתב שטר חילוק מתנות וצדקות מצד הקרקעות שיש לו וזמן שטר הנז' בחדש אייר שנת תקפ"ט ושם כתוב לאחר סידור וחילוק הנז' וז"ל ושיירתי לעצמי בחיובים ומתנות אלו וכו' למכור וכו' וכל ימי חיי אהיה שליט וכו' ויען שראובן הנז' לא נשאר לו עוד תקוה שיבא לו בן או בת מכמה סיבות ע"כ רצה עתה לסדר ולחלק נכסיו במתנה בריא במתנה גשו"ק מבלתי יכולת עוד לחזור בו מתנה חתוכה וחלוטה לצמיתות

אי לזאת שלח אחרינו ראובן הלז אנחנו החו"מ וראינו אותו שהיה שפוי ומיושב בדעתו כמצטרך כדרך כל הארץ ואמ"ל אתם הוו עלי ע"ג וקנו מידי קגו"ש אג"ס ובחגו"ש ובש"ח וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח יחתמו ותנו ביד כל אחד ואחד ממקבלי המתנות והצדקות וההקדשות הנז' למטה בשט"ז להיות בידם וביד כ"א לראיה ולזכות שאיך אני מודה לפניהם הודאה גשו"ק כתחז"ל כמודה בבית דין חשוב שבישראל שאיך מקדמת דנא סדרתי וחילקתי וחייבתי עצמו ונכסי בחגו"ש ובקגו"ש ונתתי והקניתי בקגו"ש כל החצרות שיש לי למקבלי המתנות והצדקות הנז' באותו שטר ומהם הנז' למטה בשט"ז ואלו שמות החצרות וכו' ועשיתי חצרות הנז' ואקוף לבנותי ולזרעם ולקרובי ולשאר הנז' למטה ולזרעם ולצדקות אשר סידור אופנים נזכר בשטר הנז' ובשט"ז דהיינו לא ימכרו ולא ינתנו ולא יתמשכנו ע"ס כל הדורות אלא הקרן קיים ואוכלים פירותיהם הם וזרעם וכו' עפכ"ה וכנז' בשטר הנז' חיזוקי סופר אופני הקניינים והחיובים והמתנות והזיכויים והתנאים של ואקווף זה ע"פ התורה כתחז"ל ואין אני חוזר בי משטר הנז' ולא באתי לגרוע כח אותם הקניינים והחיובים של ואקוף זה שנתתי למקבלי המתנות והצדקות הנז' בשטר הנז' ושהם הנז' למטה בשט"ז אלא הם בתוקפם ובגבורתם כל הקניינים והחיובים והזיכויים מתחילת השטר ועד סופו חזק וקיים בכל מיני חיזוקי סופר שבו לבעלי המתנות והצדקות הנז"ל שהם הנז' למטה בשט"ז אלא דוקא חוזרני בי מערך וסידור סדרי בראשית של מקבלי המתנות והמתנות הנז' שיהיה סידורה באופן הנז' למטה בשט"ז והן חסר ובערך מעות הקלים של זה הזמן וגם מבלתי יכולת לחזור בי מסידורים וחילוקים הנז' למטה אלא שיהיו חצרות הנז' נתונים נתונים המה ממני כמתנת בריא מעכשיו למקבלי המתנות והצדקות ולהקדש הנז' למטה בשט"ז במתנה גשו"ק חתוכה וחלוטה כתחז"ל כל אחד ואחד לפי חלקו שאחלק למטה בשט"ז בקנין המועיל ומספיק לפו"ד כתחז"ל ע"ד תנאים הנז' בשטר הנז' ובשטר הזה למטה וכל מה שנוסף מחצירות הנז' לפירותיהן מסידור הנז' למטה הכל יהיו להקדש מעכשיו ע"ס כל הדורות בלתי חזרה ומלבד אותם הקניינים וכו' שנתחייבתי והקניתי וזכיתי בקגו"ש להנז"ל שהם בנותי וקרובי ושאר מקבלי המתנות וזרעם ומקבלי הצדקות ע"ס כל הדורות ע"ד תנאים הנז' למטה בשטר הנז' ואותם הקניינים והחיובים והזיכויים וכו' בתוקפם ובכחם עומדים להנז"ל שהם הנז' למטה ע"ד סידור הנז' למטה. עוד ליותר יפוי כח להנז"ל חייבתי עוד עצמי ונכסי בקגו"ש באג"ס ובחגו"ש ובש"ח להנז"ל מעכשיו ונתתי והקניתי וזכיתי בקגו"ש אג"ס עוד לבנותי ולזרעם ולמקבלי המתנות ולזרעם ולצדקות ולהקדש הנז' למטה את חצרות הנז' מעכשיו וע"ס כל הדורות באופן סידור וחילוק

הנז' למטה בשט"ז ע"ד תנאים הנז' למטה בשט"ז. תחילה חייבתי עצמי ונכסי בחגו"ש ובקגו"ש ובש"ח והקניתי וזכיתי לאשתי וכו' וכן עזה"ד כתוב לכל אחד ואחד ממקבלי המתנות והצדקות וההקדש עד גמר כל שכירות כל החצרות הנז'.

וכתוב עוד וכל מה שיותר מחצרות הנז"ל לפירותיהן דהיינו מה שנוסף משכירות חצרות הנז"ל בכל עת ועת מו"מ ע"ס כל הדורות אותה הנוסף שיהיה בכל עת ועת הכל כאשר לכל יהיה מעכשיו להקדש בלתי חזרה וכבר מניתי והרשיתי ע"כ נכסי לשבעה גוברין אלין ואלו הם וכו' הדרים פה בכל יע"א ושהם אפוטרופוסים גמורים על כל ממון שיש לי תחת כיפת הרקיע.

וכתוב עוד וכל אלו הצדקות וההקדשות שחילקתי להנז"ל ונתתי כנז"ל נתתי אותם במתנת גשו"ק להנז"ל במתנת בריא מעכשיו חתוכה וחלוטה בלתי חזרה באופן היותר מועיל ומספיק לפו"ד כתחז"ל ע"מ תנאים הנ"ז למטה בשטר זה כ"ז אמ"ל אנחנו עדים החו"מ ראובן הנז' בשעת הקנין והחיוב והשבועה כנז"ל ובשעה שלקח הקנין בחיוב ובשבועה יחד בקש מאתנו לעשות שטר סידור זה בכל מיני חיזוק ובכל מיני אופנים הראוים לעשות בדיני ישראל כדי לקיים ולחזק כל מה שסדרתי וכך אמ"ל ראובן הנז' בשעה שלקח הקנין בחיוב ובשבועה ביחד אתם הוו עלי ע"ג וקנו מידי בקגו"ש אג"ס במדל"ב ובחגו"ש כתחז"ל ובש"ח ע"ד המב"ה וע"ד הנב"א שאיך אני מקנה לפניכם אתם עדים חו"מ את כל החצרות שלי הנז"ל במתנה ליורשי ולשאר מקבלי המתנות הנז"ל ולצדקות ולהקדש הנז"ל מעכשיו וע"ס כל הדורות באופנים הנז"ל ובתנאים הנז"ל למטה בשט"ז ועוד אמ"ל אנחנו עדים חו"מ הר"ר ראובן הנז"ל בשעת הקנין שאיך אני חייב בקגו"ש ובחגו"ש ומחייב עצמי ונכסי בקגו"ש ובחגו"ש מעכשיו וכל מה שקניתי מקרקע הנז"ל ושאר נכסים וכו' ודעתיד אנא למקני עלי ועל יורשי לקיים כל פרט ופרט ולכל אחד ואחד הנז' בשט"ז וכל אלו חצרות הנז"ל יזכו בהם מעכשיו כל אחד ואחד בפרטות מהנז"ל ואחריהם מעכשיו לזרעם הראוים ליורשם וע"מ שהקרן שהם החצרות הנז"ל יהיו ואקווף לעולם ועד וכנז' ג"כ כ"ז בשטר של שנת תקפ"ט הנז"ל וכו' ואם שום אחד ימכור מחצרות הנז"ל או יתן במתנה או ימשכן תתבטל המתנה שנתתי לו מעכשיו ויזכו בה שאר אחיו מעכשיו.

וכתוב עוד ואם המצא ימצא בשטר סידור זה חסר דבר או פרט או יתור דבר אשר חסרנו או יתרונו גורם שיוגרע או יפול כח מקצת שט"ז או כולו או משום איזה דבר מוקדם או מאוחר או מאיזה לישנא דמשתמע לתרי אנפי הרי מו"מ גיליתי דעתי שיהיה דינו כאילו כתוב בשט"ז שיהיה דינו ליפוי ולעילוי ולחוזק ולקיום לסידור שט"ז בכלל ופרט

וכל ספק שיפול בסידור שט"ז יהיה כדין ליפוי ולעילוי ולקיום ולזכות כל מה שסדרתי בו והכל יהיה נדרש ליותר יפוי כח בעלי שט"ז לכל אופן המועיל ויותר ראוי להיות ובטלתי דינים אשר הם נגד מה שכתוב בשטר סידור זה וקבלתי עלי סברת הפוסק המקיים כל פרט ופרט וכל אופן ואופן מאופני ופרטי שטר סידור זה ואפי' שתהיה סברתו הפך כל הפוסקים והפך מ"ש מרן בשה"ט קבלתיה עלי כהל"מ באופן שאם כל חכמי ישראל יסכימו בביטולה והפוסק הזה יחיד בדבר נגד כל הרבים סברתו וקיומו תקום ותהיה כי אדעתיה רציתי שתדון המתנות הנז"ל כל פרט ופרט מהנז"ל ועושה אני יד מקבלי חצרות הנז"ל שהם מקבלי המתנות והצדקות וההקדש הנז"ל שהקניתי להם חצרות הנז"ל פירותיהן בשט"ז ידם על העליונה ואין להם למערערים שום ערעור בעולם וכו' וגם חזרתי בי ממה שאמרתי בשטר ש"ש תקפ"ט ושיירתי לעצמי בחיובים וכו' משא"כ עתה לא שיירתי לעצמי בחיובים ומתנות אלו וכו' אלא מו"מ נתתי להם חצרות הנז"ל למקבלי המתנות והצדקות וההקדש הנז"ל במתנה גמורה במתנות בריא מבלתי יכולת לחזור בי עוד וכל חיזוקי שטר ש"ש תתפ"ט הנז"ל הרי הם עדיין (בתופק') [בתוקפ'] ע"ד סידור הנז' בשטר זה חזק וקיים והמתנות שנתתי להם לכל הנז"ל נתתי להם במתנה גמורה ומפורסמת ומתנתא דא כתבוה בשוקא וכו' כ"ז סידר ופירש לפנינו אנחנו עדים חו"מ ראובן הנז"ל וככל ענייני וככל בקשתו עשינו וקנינא מידו בקגו"ש אג"ס במדל"ב ובחגו"ש ובש"ח ביחד ע"כ הנז"ל לכל הכתוב ומפורש לעיל באופן היותר מועיל ומספיק לפו"ד כתחז"ל וקנינא מיניה בקנין הנז"ל על קנין חצרות הנז"ל לכל אחד ואחד ולכל פרט ופרט מהנז"ל כתחז"ל מעכשיו וע"ס כל העולם וגם לחומר כל התנאים והקניינים העשוים כתחז"ל על דרך שנתבאר בשה"ט סי' ל"ח גם אמ"ל החו"מ ראובן הנז' הוו עלי ע"ג וקנו מידי קגו"ש אג"ס ובחגו"ש וחתמו ותנו ביד שבעת האפוטרופוסים הנז"ל שטר סידור זה לראיה ולזכות לכל מקבלי המתנות הנז"ל וקנינא מיניה כנז"ל כל מיני מודע' וכי גם הודה שלא מסר מודע' וכו' גם קנינא מידו ליותר יפוי כח בקגו"ש ובאג"ס ובחגו"ש במדל"ב במתנת בריא שכל חלק וזכות שיש לו חוץ מחילוק מתנות הנז"ל וכל ממון שיש לו בעולם ואצל כל נברא וכל מידי דמתקרי נכסי מו"מ יהיו להקדש ואין להם ליורשיו אחריו כלום אלא מעתה ומעכשיו נתונים נתונים המה להקדש מתנה גמורה בלתי חזרה כל זה קבל לפנינו אנחנו עדים ח"מ ליותר יפוי כח הנז"ל בקגו"ש אג"ס בחגו"ש במדל"ב כתחז"ל ובכלל הקגו"ש והחגו"ש קבל עליו סברת הפוסק וכו' גם נשבע לפנינו ש"ח ע"ד המב"ה וע"ד הנב"א ועל דעתינו לאשר ולקיים כל מאי דכתוב ומפורש לעיל בביטול וכו' ובפיסול וכו' ע"ד הרשב"א זלה"ה ואחריות וחו"ח וכו' דלא

וכו' והכל היה בחזוקי סופר ולראית אמו"ץ ח"ש ביום י"ח לחדש שבט שנת תר"ז ליצירה וקיים ע"כ:

וע"ז יצאו מעוררין לבטל צואות אלו ושאלו את פי כדת מה לעשות וזאת תשובתי אליהם: **חיים** מדבר ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת רב חביב"א. מר ניהו רבה. מעלת הרב השלם הדיין המצויין זר"ק כמוהר"ר **חיים בנימין** פונטרומולי נר"ו. יאיר אורו. כי"ר וכשאני לעצמי אמת יהגה חכי ומודע לבינה. ומעשה ידינו כוננה. כי ליום עברות בין פוריא לפיסחא. הגיעו לידינו שופרא שבחא. שני שטרות שטרי צואות למופת ולאות. מהגביר המנוח הצדיק החכם השלם נפלאים מעשיו פלאי פלאות. הדר הוא לכל חסידיו. נאמנים כל פקודיו. רצ"ו כמוה"ר סי' **יעקב צמח נסים** זכרונו לברכה. אשרי מי שזכה להיות זוכה ומזכה ויתן יעקב מתנות רבות. ולהקדיש הקדשות מרובות ונדיב נדיבות. לרבנן ותלמידיהון לאלפים ולרבבות ושני שטרות אלו הלא המה שטר הראשון זמני בשליש אמצעי לחדש אייר שנת התקפ"ט ושטר השני זמנו ביום ח"י לחדש שבט שנת התר"ז ובו בפרק כשהגיעו לידינו הני בי תרי שטרי צואות הללו נשאנו ונתנו בהם בדבר הלכה אנכי הצעיר עם רב אחאי גאון זרע רב זה דודי הרב המובהק כמוהר"ר **חיים דוד חזן** נר"ו וראה ראינו כי השני השטרות הללו הם עשויים באמת וישר ובקצירת האומר אמרנו ועינינו חיים שנים. ויהי נא פי שנים. שאין לבטל דבר מכל הכתוב בשטרות הללו וזכו כל אחד ואחד לפי חלקו ונחלתו זכיה מעליא כאשר דיבר בקדשו הגביר המנוח הצדיק יעקב בחר לו י"ה. אשרי יולדתו. ובגן עדן העליון תהיה מנוחתו. וכתבנו וחתמנו שמותינו בחדש ניסן שנת א"ת הא"ור כי טוב לפ"ק:

ושוב אחרי כן חזרו פעם שנית לבקש ממני להיות חוקר ודורש בהני תרי שטרי צואות לחטט אחריהם על כל דיבור ודיבור לדקדק בהם הדק הטב הטב הדק אם יש מקום לפקפק לפום דינא וגם להסתפק בהם בכל הספיקות הנופלות בהם ואם עולים עפ"י הדין או לא הכל כאשר לכל בדרך ארוכה ארש טובה ורחבה זת"ד וכשומעי לכל אלה הדברים אני עניתי מוה"ד לא בי שאינו בא מידי משני סיבות חדא כי אחרי שעינינו הרואות דברי השני שטרות אלו עשויים בכל חוזק ותוקף ואת כל חשק הגדול אשר חשק קדוש יעקב אשר אהב באהבה ובחיבה ובכל לשון חיוב ובלתי חזרה וגדולים מעשיו אשר פעל ועשה פעולת צדיק לתלמידי חכמים רבים ותלמידים הרבה בין בארץ בין בח"ל ענין גדול נורא ונשגב מאד מאן ספין ומאן רקיע ומורא לא יעלה על ראשו לבוא לגשת לערער אחר דברי המקדיש המנוח הצדיק ריצ"ן ז"ל לבטל דבריו דבר או חצי דבר.

וזאת שנית כי דבר זה אשר שואלים ממני לתור ולדרוש בכל דברי הני תרי שטרי צואות ולדקדק בהם בכל לשון ותנאי וחיוב לסותרו ולחזור ולבנותו עפ"י הדין הנה זה מעלת ארוכה מאריך טרחא. ויודע כל שער עמי כי איני מופנה מכל הצדדים ועול הצבור ליום ולילה עד חצות וגם כי אנכי טרוד בהדפסת סה"ק חיים ושלום דבעי העמדה והערכה ולא עת לדבר ותגרע שיחה. ועכ"ז דחקו אותי הרבה מאד על ענין זה ולא יכולתי להפטר מהם זאת עשיתי לבקש גבר חכם בעוז עמו עז ותושיה. בר אוריין ובר אבהן סולת נקיה. וביקשתי את שאהבה נפשי רב נהוראי. הרואה אומר ברקאי. מעלת הרב הפוסק ספרא רבה ויקירא. דנפיש נהורא. אור החיים נר"ו וכה אמרתי לו שיעמוד על כל הכתוב בשני שטרי צואות הללו לנתח אותם נתחים נתחים. ולחטט ולדקדק בכל דיבור ולשון בחיובים ובתנאים בכל מה דמצי להסתפק בהם אם עולים כהוגן לפום דינא דבר דבור על אופנו אשר פריו יתן בעיטו ציצין ופרחים. ולראות האם יעמדו שני שטרות הללו לפי שורת הדין או יהיה בהם איזה ניגוד וסתירה בכולן או במקצתם הכל כאשר לכל יבא דברו הטוב חיים ביד לשון על הדין ועל האמת כפי מה שיורו לו מן השמים כי רב חיליה לאורייתא ובקי בשטרות ממשפחת סופרים. רבנן תקיפי ויורו המורים. ויהיו דברי נשמעים כי תכף קיבלם בסבר פנים יפות ועמד וימודד ארש בארשות החיים ארש זבת חלב ודבש ודקדק בכל דברי השטרות הללו בגופן שלהם כל הספי' הנופלות בהם ועלה במניינם ט"ו ספיקות ולבסוף נפק דק ואשכח להו פתריה ובתר דבעיא הדר פשטא כי אין מקום להסתפק בכל דברי השטרות הללו שימצא בהם שום ניגוד וסתירה לפי הדין כי כל שלו ושחיתה לא אשתכחת בהו והם שרירין וקיימים כדת משה וישראל להנחיל נחלות ולתת מתנות ולהקדיש הקדשות כלל אשר ציוה הגביר המנוח צמח שמו מר ואהלות

איכו השתא אנכי הרואה בהגלות נגלות. את כל דברי התורה הזאת אשר שם בנימין תורת חכם מקור חיים רוב עוניו ורוב היקפו לא הניח פינה וזוית לגדל ולחזק כח הני בי תרי שטרי הצואות ובפרט בענייני ההקדשיות מעלין בקדש כמה מעלות. וכמעט שעברתי על כל דבריו ראה ראיתי דבריו כי נעמו יפה דן יפה הורה וישת לו הדרים. קושר חבל נימא בנימא להוציא לאור משפט צדק ומשפט ומשרים. וחפץ חיים להשתעשע בדברי קדשו אמנם כבר מילתו האמורה כי אין לי פנאי על גבי טרידין. את כל התלאה מכל הצדדים וכמה סטרין. אמנם מה שנוגע לענין הלכה אף ידי תיכון עמו וזרועי תאמצנו לאשר ולקיים שטרי צואות הללו בל ימוטו לעולם ובעומדם יעמודו ככל הכתוב במתנות והקדשות קרנא ופירי. כל ימות עולם דקיימי לדרי דרי. כדברי המנוח המצווה

צמח שמו וה' שמו. וזכו כל א' בחלקו ליכול וליחדי ולא איתי דימחא בידיה. כאשר הורה גבר הרב הפוסק נר"ו ואפריין נמטיה שטרח ויגע בעשר אצבעותיו לדון דין אמת לאמיתו. הנה שכרו אותו ופעולתו. ורבו יתירה השתכחת ביה כי יען כאן נמצאו וכאן היו בחיובים שבשטרות הללו לכמה מילי דמצות וצדקות וגדולה תורה מה שפעל ועשה הקדשות מרובות לרבנן ותלמידיהון למען יחזיקו בתורת ה' בארץ ובח"ל ולימוד תינוקות של בית רבן וקניית ספרים ללמוד בהם כי כל כי האי מילתא חיובא רמייא עלן ומצוה איכא להפוכי בזכותייהו דרבנן כאשר חכמים הגידו בגמ' במסכת שבת פ' כל כתבי קי"ט ע"א אמר רבא תיתי לי דכי אתי צורבא מרבנן לקמאי לדינא לא מסגינא רישא אבי סדייא כמה דלא מהפיכנא בזכותיה יע"ש וכ"כ התוס' בשבועות פ' שבועת העדות ל' ע"א ד"ה למאי ובפסקי תוס' שם סימן ל"ד והאגודה שם סימן ח"י והטור ומרן בש"ע ח"מ רס"י ט"ו יע"ש:

ומה שצידד הרב הסמ"ע ז"ל שם סק"ד דאין דין ת"ח בזה"ז לענין זה מע"ש כבר שלימים וכן רבים לוחמים עליו בזה הלא המה הרש"ך שם סק"ח והגאון מוהר"י אורי אשכנזי בחי' כ"י וכן מוכח מדברי מור"ם ות"ה סימן שמ"א וכמ"ש הרב ברכ"י שם בח"מ סימן ט"ו אות ג' יע"ש גם הרב כנה"ג שם הגה"ט אות ג' הביא דברי הסמ"ע וכתב שהרב"ח חולק עליו וכדברי הב"ח נראה מסתמיות דברי הפוסקים וכ"כ הרב מוהרש"ח ז"ל בס' בני שמואל שם והרב בית מושב והרב חלקו של ידיד והרב זרע אמת ח"א חא"ח סימן פ"ט רצ"ו ע"א וכן הכריח הרב אורים ותומים שם בתומים סק"א דלא כהסמ"ע וסיים וכתב כי חובה עלינו לסלסל ולרומם הוגי תורה ולעשות חיזוק ביותר כי מאז אשר חדלנו לחלוק יקר וכבוד ללומדי תורה וכו' ותיפוק תורה כי אין משען ומשענה ע"כ. עוד הוסיף ידו שנית הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' שיורי ברכה שם ח"מ סימן ט"ו שכ' וז"ל ומיהו לדין להפך בזכותו נראה דנוהג גם בזה"ז אליבא דכ"ע וכמ"ש בברכ"י יע"ש וכיון שכן שמצינו הני רובא דרבוותא דסברי מרנן דגם בזה"ז יש דין ת"ח להפוכי בזכותו א"כ כותייהו נקטינן להלכה ולמעשה וא"כ אם בסתם ת"ח אחד והוא רק בשנים שכן מוכח לישנא דגמ' שאמר רבא לא מסגינא רישא אבי סדייא עד דמהפיכנא בזכותא דצורבא מרבנן שפי' צורבא מרבנן הוא בחור חריף וכמ"ש הרב אורים ותומים שם כ"ש כשיהיו חכמים ורבנים גדולים בשנים שנקראים זקני העדה כי בודאי הגמור ברוב הלומדים בתורה בארץ ובח"ל המצא ימצא בהו רבנים תקיפי ראשי אלפי ועוד נראה לחלק כי ע"כ ל"ק הסמ"ע דליכא דין ת"ח בזה"ז להפוכי בזכותיה זהו בת"ח יחידי לא ברבים בתורה כענין נ"ד שיש בחיזוק ההקדשות הללו לכמה וכמה ת"ח בארץ ובח"ל ורבים שאני. זאת ועוד אחרת

חילוק נאה טוב ויפה שחילקתי גם לדעת הסמ"ע כי הנה הסמ"ע לא אמרה למילתיה כ"א שלא יש דין ת"ח בזה"ז להפוכי בזכותו ברם ליכא למימר דלא יש ח"ו תורה בזה"ז כי חיוב מ"ע של ת"ת נוהגת בכל מקום ובכל זמן ביום ובלילה כדכתיב והגית בו יומם ולילה ומצוה זאת היא קיימת לעד לעולם ולא תתבטל ולא תשתנה בשום זמן וכמ"ש בסה"ק חקקי לב ח"ב רס"י ד' ד"ח ע"ד יע"ש ועיין עוד בסה"ק חיים ושלום ח"א סי' א' ד"ט ע"א יעש"ב בס"ד. ואם כן לפי האמור אפילו אם לא יהיה דין תלמיד חכם בזמן הזה להפוך בזכות ת"ח הרי יש דין תורה גם בזה"ז והרי כשאנחנו באים להפוך בזכות קיום ההקדשות לת"ח ולתלמידים שילמדו בתורת ה' הרי אנחנו מכבדים לתורה ושיתרבה התורה בישראל ולאו משום כבוד הת"ח בלחוד אנחנו מהפכים בזכות ההקדשות כ"א בעבור כבוד התורה שלא תשתכח מישראל כי עי"ז שמקיימים דברי השטרות הללו וההקדשיות קיימים איכא חיזוק ביד ת"ח והתלמידים שילמדו בתורה ועדיף טובא מדין להפוכי בזכות ת"ח וגם כי הוא מ"ע של ת"ת שהיא נוהגת תדיר ועומדת לעד וזה ברור ופשוט ובלא"ה מצות מחזיק ידי לומדי תורה עצמה היא מצוה שנוהגת בכל מקום ובכל זמן כמ"ש בהדייא הרב החינוך ס' עקב סי' תל"ד וכמ"ש עוד לקמן בזה בס"ד באופן כי חיוב ומצוה רמייא עליה דידן להפוך בזכות ההקדשיות הללו כיון דאית בהו ביטול ת"ת בהבטלם ולכן דין הוא להפוכי בזכותם כדי שלא תתבטל התורה ומשום יגדיל תורה ויאדיר להחזיק ביד חכמים רבים ותלמידים הרבה שיעסקו בתורה בארץ ובח"ל אין ספק כי גם הסמ"ע מודה דמצוה איכא להפוכי בזכותייהו של כמה רבני ותלמידי חכמים מד' ארצות קדושות ומח"ל ככל הבא מידינו בלי ספק וזה ברור ופשוט וכן ראיתי להרב הגדול מ"ז ז"ל בס' חק"ל חאה"ע סימן מ"ב דפ"ט ע"ג שכ' וז"ל ואען ואומר הרי אמרו רז"ל לא מזגינא רישא אבי סדייא עד דמהפיכנא בזכותייהו דת"ח כ"ש וק"ו בזכות כל רבני א"י מג' דורות יע"ש.

והנה ראיתי בדברי הרב הפוסק נר"ו שעמד בדברי הני בי תרי שטרי צוואות בכמה תנאים וחיובים שבהם שמצא להם סמך וראיה מפסק מרן ולא הוצרך להשתמש בהם בדגל הקי"ל וגם בכמה פרטים שלא היה גילוי מפסק מרן ובאנו לידי מידה הם המוחזק אומר קי"ל או"ל עכ"ז זיכה למקבלי מתנות וקיים ההקדשות כיון שכתוב בשטרי הצוואות שנתחייב המנוח המצווה לאשר ולקיים צוואתו אפי' על ס' זרה ורק היא יחידאה ככתוב בד"ק גם אנן בדידן בפסקינו הראשון החזקנו במסמרים לקיים דברי השני שטרות הללו לזכות המקבלי מתנות והקדשיות וכמ"ש בעניותי במקומות רבים

בתשו' בס"ד וכ"כ בתשו' מהר"מ מזרחי שהובא בס' פרי האדמה ח"א בהלכות אישות פט"ז דס"ב ע"ד וכ"כ הרב פרי האדמה שם יע"ש.

והגם שכתב בתשו' הרב קרית מלך רב ח"א סס"י ב' ד"ז ע"א שרצה לחלק בזה וכתב וז"ל דע"כ לא אמרינן הכי אלא כשהממון שלו לכל הצדדין דכיון שהוא שלו יכול לומר שיהיה מתנתו קיימת לדעת אותו פוסק אבל הכא דלס' החולקים אין הממון שלו שבשעה שבא לזכות הרי הוא מת והממון של יורשים כה"ג נראה דלא מהנו דבריו יע"ש והרואה יראה שאין דבריו מוכרחים וכבר השיבו כהלכה בזה הרב מוהר"מ מזרחי ז"ל שם סימן ג' ד"ט ע"ד שכתב וז"ל גם הדחיות הב' שדחה הי"ו שכתב ועוד דע"כ לא אמרינן הכי וכו' אינה ראיה שהרי כתב מרן בתשו' שהובאה בתשו' מור"ם סי' מ"ז שכתב וז"ל אבל לפי האמת נראה דאפי' תהיה מתנת בריא ממש אף על גב דליכא קנין הרי היא קיימת משום דצדקה היא וצדקה כתב המרדכי בפ"ק דב"ב דכיון שגמר בלבו לתת צדקה חייב כאילו הוציא בפיו וכתב מהריק"ו שכ"כ הרנ"י ולזה הסכים הוא ורבים חולקים ואומרים שצריך להוציא בפיו ובנ"ד שהוציא בשפתיו אפי' אם היה בריא דבריו קיימין אעפ"י שלא קנו מידו ואין ליורשיו שום טענה בדבר לדברי הכל יע"ש נמצא דלפי דברי מרן הללו הרי הנותן שני מתנות הללו לצדקה נתחייב איהו גופיה ונכסיו בחיים חייתו לקיים מה שפצו שפתיו וחייבים היורשים לקיים דבריו ודברו אחור לא ישוב ואין ליורשיו שום טענה ואעפ"י שמור"ם דחה דבריו בראיות חזקות כראי מוצק מ"מ לענין מעשה לא מלאו לבו לעשות מעשה נגד פסק מרן הקדוש א"כ שני שרי צבאות ישראל מור"ם ומהר"מ מפאדווה אשר הבית נכון עליהם תנאי דמסייעי לן לקיים שתי מתנות אלו שהם ליתא דצדקה יע"ש הנה מתבאר מדברי הרב ז"ל דכל שיש לנו ס' הפוסק דמקיים המתנות וההקדשות כוותיה נקיטינן לאשר ולקיים דבריו עפ"י ס' זרה ורק היא יחידאה והרי זכו המקבלי מתנות לס' זאת וזהו אפי' בנותן מתנות בעלמא כ"ש וק"ו כשהוא נותן להקדשיות ת"ח דכפי דברי מרן בתשו' אפי' בלתי קנין ואמירה בעלמא בלבד חייב ליורשים ולהוציא מידם וכ"ש דעדיף נ"ד מנדון שנשאל עליו מרן בתשו' שהובא שם בתשו' מור"ם סימן מ"ז והיא לו נדפסה בס' אבקת רוכל סי' פ"ג עשר ידות וכמו שראינו למור"ם שם בסי' מ"ח אחר שסתר כל ראיותיו של מרן להפוך בזכות היורשים והכריח דהיורשים מוחזקין ואין מוציאין מידם והסכים עמו הרב מוהר"ם מפאדווה ז"ל שם עכ"ז ביטל מור"ם דעתו נגד דעת מרן והחזיק בהקדש ועשה מעשה בידים ונשא ונתן ביד להוציא הממון מיד אשר היו מוחזקים גמורים כמ"ש שם כ"ש בנ"ד כי מעיקרא אינן מוחזקים כלל כמו שביארנו ואפי' לס' החולקים בזה וס"ל שנקראו מוחזקים גם

המה מודים שאינן מוחזקים גמורים כמו המוחזקים בנדון מרן כי היו היורשים מוחזקים ומור"ם עשה מעשה והוציא ממון מחזקתם נגד דעתו וסברתו המזכה אותם והוא מארי דאתרא כמבואר שם ברס"י מ"ח וכמו שיע"ש. והגם כי כתוב בשטר הצוואות בראשונה ובשניה שקבל עליו ס' הפוסק וכו' ולא כתב עליו ועל ב"כ קבלה זו ויש ס' לומר דלגבי היורשים לית להו קבלה זו וכמ"ש הרב פרי הארץ ח"ב סס"י י"א דקל"ה ע"ד והרב פרי האדמה ח"א דס"ב ע"ד ובתשו' קמ"ד ח"א סס"י ב' ד"ז ע"א דכל שאינו כתוב קבלה זאת עליו ועל ב"כ ל"מ לחייב ליורשים כמו שיע"ש הא לא תברא בנ"ד שמלבד מ"ש הרב פרי הארץ שם ובתשו' קמ"ר סימן ג' ד"ט ע"ד דלצדקה והקדש נתחייבו הנכסים כמו שיע"ש עוד בה מ"ש הרב פרי הארץ שם ובס' פרי האדמה דכל זה שכתבו דאם אינו כתוב בשטר קבלה זו בפי' גם על ב"כ דאינן חייבין היורשים זהו דוקא כשלא יש בשטר ההוא חיוב ושעבוד נכסיו דקנה ודאקנה אבל אם כתוב בשטר שעבוד על נכסיו דקנה ודאקנה הרי נתחייבו הנכסים עצמן וחייבים היורשים לקיים כמו שיע"ש וכאן בנ"ד בב' שטרי צוואות הללו כתוב כן בפי' ששעבד כל נכסיו דקנה ודאקנה א"כ אין ספק דחייבים היורשים ועם שהגאון מרן זקני בס' חק"ל מ"ב חח"מ סימן י"ב פקפק בקבלה זו מ"מ מסיק שם בסימן ג' דהין ולאו ורפייא בידיה ולא ידענא מה אידון ביה נראה דהדר ביה וכתב שם בדקפ"א ע"ג וז"ל ועם שכתבתי שם לחלק דבקבלת ס' יחיד יודו כ"ע דל"מ מלבד דאין החילוק ברור בעיני גם שרבני שאלוניקי ומהר"ש פרימו ואדמת קדש פשיט"ל דמהני ולא ידענא מה אידון ביה לא מפני זה לענין מעשה אני סומך על דברי נגד דבריהם דפשיט"ל דמהני יע"ש וכיון שכן שהגאון מרן זקני ז"ל אישר וקיים קבלה זו לגבי המקדיש א"כ כיון דלגבי המקדיש הרי הוא בריא בחיובא בחיוב ההקדש הלזה ונתחייבו ונשתעבדו כל נכסיו בחיים חייתו אם כן אין כאן הספק נופל אלא בין המקדיש המתחייב עם ההקדשיות ומקבלי המתנות ולא להקדש עם היורשים ואם הוא כבר נתחייב נתחייבו נכסיו וכמ"ש כל זה בפי' הגאון מ"ז שם דקפ"א ע"ב ועדיפא מינה כ' שם מז"ה דאפי' אין כתוב בשטר מעכשיו מהני יע"ש וכ"ש כאן בשני שטרי צוואות שכתוב בל' חיוב עליו ועל ב"כ ושעבוד כל נכסיו דלכ"ע נתחייב הוא ונכסיו בחיים חייתו בכל אשר נתן והקדיש ואפי' אם ימצא חולק לא יוכל לומר קי"ל וכיון שנתחייב הוא ונכסיו אין מקום ליורשים לערער בדבר כלל וכדברי הגאון מז"ה ז"ל וגם הרב המו' כמוהר"מ סוזין ז"ל אשר היה כנגדו חלוק ע"ז לבטל שטר ההקדש הדר ביה וביטל דעתו מפני דעתו של הרב הגדול מ"ז כמבואר שם סוס"י ד' דקפ"ב ע"ב ואחרי דשני המאורות הגדולים דייני גולה בב"ד הגדול שבירוש' העמיקו הרחיבו לאשר ולקיים שטר הקדש

ההוא כ"ש בשטרי צוואות הללו שהם עשר ידות חזקים ותקיפים ממנו כי בודאי הגמור אין מי שיבוא אחריהם לסתור את דבריהם והחילוק ע"ז אין רוח חכמים נוחה הימינו וזה ברור ופשוט לעיני כל רואה. והרי מתשו' מרן הקדוש הנ"ל די והותר להיות זוכים כל ההקדשיות כמבואר והרי כל ערי מערב קיבלו עליהם לפסוק כמרן כידוע. וא"כ לא מיבעייא לפי מה שאנחנו דנים בו בנ"ד הלכה למעשה כי זכו המקבלי מתנות וכ"ש ההקדשות אלא אפילו אם היה נראה לנו לפי שורת הדין כי לא היה חל ההקדש לפום דינא עכ"ז נראה לי לומר כי ככה"ג בהקדשיות לצדקה וכ"ש לת"ח למען יחזיקו בתורת ה' יש לנו לבטל דעתינו ולקיים ההקדש ההוא כיון דלפי האמת לא יבצר מכל הני רובא דרבוותא רבנן תקיפי בארץ ובח"ל אשר המה בחכמתם אשרו וקיימו הקדשיות הללו לפי מה שנתאמת לו מפי מגידי אמת עתה בעת ובעונה הזאת כי הרב הגדול ת"ק אג"ן ז"ל וה"ה חג"א נר"ו כתבו פסק דין על מה שהיו מערערין היורשים על ההקדשות ופסקו כי שטרי צוואות קיימים ואין ליורשים וב"כ לערער וכמ"ש לקמן בס"ד א"כ מה שעשה מור"ם ז"ל רב גדול בכל ערי אשכנז ומקובל עליהם שביטל דעתו נגד דעת מרן והוציא ממון מיד בן עירו לקיים ההקדש כן נעשה גם אנחנו לבטל דעתינו נגד רבנן תקיפי ארעא דישראל ושבחוצה לה העי"א שאם נטו דעתם לקיים השטרי צוואות הללו ובפרט מה שנוגע לההקדשיות אם שנראה לנו איזה ניגוד וסתירה לדבריהם לא נחלוק עליהם בזה ולבטל דעתינו נגד דעתם. ורואה אנכי לומר בזה כי הגם שכתב הרא"ש בתשו' כלל צ"ע סי' ז' והביאה מר בריה ריב"ה ז"ל בטור ח"מ סימן קנ"ד סי"א וז"ל ומצוה לומר לשמעון שאינו מחוייב להרחיק דהשבת אבידה היא וטעו בדבר משנה וחזר הדין יע"ש וכ"כ הרשב"א בתשו' ח"ב סימן ת"ד וז"ל שאלת במלמד זכות על הנתבע לחזק טענותיו שכבר טען מעצמו שהוא מותר תשובה זה אמת אדרבא מצוה לעשות כן אם ראה שהדיין טועה בזה או שאין הנתבע יודע ראיה להעמיד טענותיו וכמו שהבאת אותה ראיה (ממ"ש בשבועות ל' ע"א) מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר מנין שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק מנין לתלמיד שרואה את רבו שטועה בדין שאינו רשאי לשתוק וכו' יע"ש וכ"כ מהרשד"ם בתשו' חח"מ סי' מ' והרב שער אפרים רס"י קמ"א והרב ד"מ ח"ב סי' ד' וכ"כ מרן החבי"ב בתשו' בס' בעי חיי חח"מ ח"א סוס"י רי"ז דדע"ג ע"ד שכתב וז"ל ומה ששאלת אם פרע כבר השמש לחתן אם חוזר הדין בענין זה השתיקה שוה זהב מפני כבודו של החה"ש י"א אמנם לא אוכל להתעלם מפני השבת אבידה כמ"ש הרא"ש כלל צ"ט סי' ז' הביאה הרב בעה"ט ז"ל בח"מ סי' קנ"ד סעיף י"ב ומצוה לומר לש' שאינו חייב להרחיק משום השבת אבידה

וכו' ולכן גלינן דעתאי משום דמלאכת שמים היא יע"ש. עכ"ז בענין נ"ד אפילו אם נראה לרב וחכם נגד פסק דין שפסקו הרבנים להחזיק ביד ההקדשות ולהוציא מן היורשים בכה"ג ליכא שום חיוב לומר שטעו הדיינים ולהחזיק ביד היורשים משום עשה דהשבת אבידה כדברי הרא"ש והרבנים הנ"ל כי כגון דא דמטי פסידא לבטל ההקדשיות ולקפח פרנסת רבנן ותלמידיהון ליכא בזה שום מצוה כי בלא"ה יש לנו ס' הפוסקים מרוב גדולי הראשונים וגם את האחרונים דס"ל דבכל ספק בהקדש עניים מיקרי מלתא דאיסורא וראוי להחמיר ובכן אפי' יהיו היורשים מוחזקים אין לו' קי"ל כמ"ש מוהרימ"ט ח"ב בחיו"ד סימן כ"ה והרב פרח מטה אהרן בח"ב סי' נ"ו וסי' ס"ד וכ"כ מרן החבי"ב בתשו' בעי חיי חח"מ ח"א סימן קצ"ו דרל"ח ע"ד וז"ל ואף על גב דאמר גופא מהיום ופירא לאחר מיתה קנה ההקדש ואין צריך לומר למוהר"מ והמרדכי שהסכימו דאפי' בספק בהקדש עניים אזלינן לחומרא משום דאיסורא הוא דאפי' היה המקדיש מוחזק לא היה יכול לומר קי"ל כ"ש בהיות ההקדש מוחזק ע"כ וכ"כ בכנה"ג ח"מ ח"ב סימן ר"ז הגב"י אות ל"ה דאינו יכול לומר קי"ל באיסורא דהקדש יע"ש והרב עדות ביעקב סימן ס"ו דקס"ח ע"ג יע"ש. הרי מצינו דאיכא איסור להכא לבטל ההקדש והוי מילתא דאיסורא ולדידהו אין לו' קי"ל וא"כ אם יהיה שפסקו לקיים ההקדש וראה ראינו שעכ"ז יש סברות בפוסקים שיאמר המוחזק המקדיש או היורשים קי"ל בזה לא אמרה הרא"ש ודעימיה שמחוייב לומר למוחזק לבטל ההקדש ושיש לו' קי"ל כיון דלדעת רוב הראשונים ואת האחרונים הוי מילתא דאיסורא ולדידהו עושה איסור בביטול ההקדש וא"כ שתיקותו יפה בזה מדיבורו דבדיבורו עובר בקום עשה על האיסור לדעת הרבנים הנ"ל ובשתיקותו שוה זהב כי התועלת שיש לו למוחזק לקיום מצות השבת אבידה יצא שכרו בהפסדו והוי עובר על האיסור בקום עשה והרי קי"ל בכל מקום שב וא"ת עדיף וליכא בזה מצות השבת אבידה כלל כ"א מצוה הבאה בעבירה. וזה ראיתי לעט"ר מז"ה הגדול ז"ל אור היר"ח בס' הנחמד חק"ל חיו"ד ח"ג סס"י קי"א דקכ"ט ע"ג דאחר שנשא ונתן בדברי הפוסקים שגם בהקדש עניים תפסינן להקל שלא להוציא מיד המוחזק וכו' כתב וז"ל אמת שראיתי להרפמ"א ח"ב סימן נ"ו וסי' ס"ד שהעלה עיקר דאין להקל בספק עניים דס' איסור הוא וכיון שכן היה מקום לומר מי יקל ראש להקל שהוא אחרון וידע מכל דבריהם של המקלים והמחמירים אך להיות הדבר להוציא ממון מחזקתו נ"ל שאינו מספיק עכ"ז להוציא ממון והנ"ל עיקר מ"ש מהרש"ך ח"ב סימן ל"ז על נדון כה"ג שישאל על נדרו בפני ג' ויתירו לו שאז אין לחוש כלל עכ"ל הנה מתבאר דעת הרב מ"ז ז"ל דהגם כי חשש לס' הרפמ"א עכ"ז לענין מעשה לא החליט המאמר להוציא מיד המוחזק אם לא

שביקש אופן ההתרה לצאת ידי ספק דיש לחלק ולומר דאה"נ דבדיין הבא הדין לפניו אין לו לפסוק בפשוט להוציא מיד המוחזק אפי' בכה"ג דהוי מילתא כי כבר פשט ההוראה בזמנינו בבעלי ההוראה דאפי' בדבר איסור כרבית וכדומה שהוא מוחזק ויש באותו נדון מחלוקת בפוס' אם אומר קי"ל או"ל דעכ"ז אין אנו דנים להוציא מידו אבל חובה עלינו להודיע לו הדיין הפוסק את הדין לבעה"ד דיש מחלוקת ושהרוב סוברים דעובר על איסורא דאורייתא אמנם איכא מהסוברים דלא הוי אלא אבק ריבית ואם תרצה לחוש לס' האוסר תע"ב ואם לאו אמור אתה דרצונך לסמוך על המתירים ולומר קי"ל כוותייהו ועביד דינא לנפשך דאנן לא דיינינן ליה וזהו לצאת ידי ס' הרב ש"ך ביו"ד סימן קע"ז סקס"ח וכמ"ש הרב כהונת עולם בחי' ליו"ד סימן קס"א ד"ז ע"ד וסי' קע"ז ד"מ ע"ב והרב ד"מ ח"ג חיו"ד סימן ד' דכ"א ע"א ובס' חשק שלמה ח"מ סי' כ"ה בכללי הקי"ל אות ע"א יע"ש כמו כן בענין ביטול הקדש עניים דתלוי ביטולו במחלוקת הפוסקים וימצא רוב הפוסקים דס"ל לקיים ההקדש והמיעוט ס"ל דלא הוי הקדש דהגם שהדיין הבא הדין לפניו לא יוכל לעשות מעשה להוציא מיד המוחזק עכ"ז חייב לו להודיע דלדעת הרוב עובר על איסורא דאורייתא בביטול הקדש זה זהו בדיין עצמו שהחיוב מוטל לדון דין אמת לאמיתו ברם חכם או רב שאינו דיין אם ראה לדיין שדן הדין להוציא מיד המוחזק גם בכה"ג אין לו עליו לא חיוב ולא מצוה לומר שטעה ושאינו מחוייב להחזיק משום השבת אבידה כדברי הרא"ש ז"ל ודעימיה דבכה"ג ליכא מצוה כאמור:

ועוד נראה לומר דליכא מצוה וחיוב להשיב על פסק דין כיון שלדעת הרשב"א בתשו' הנ"ל מה שחייבו לומר לבע"ד שטעה הדיין הוא משום מ"ש בגמ' מנין לתלמיד שרואה זכות לעני וחובה לעשיר שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק והרי מצינו להרב ט"ז ז"ל בח"מ סימן ט' בשם הרב מהר"ל מפראג ז"ל שכ' וז"ל בזה עדיף העני מעשיר דאם רואה זכות לעשיר והדיין פסק להיפך ישתוק אבל כשהוא לעני לא ישתוק שלא יפסיד לעני בדיבורו יע"ש וכ"כ בס' מסגרת השלחן שם סק"ג ובס' מימר קדישין שם סק"ט יע"ש א"כ מסתמא בכל ענייני הקדשות לעניים ות"ח הרי המקדיש הוא עשיר וגם היורשים הבאים אחריו כענין נ"ד כי שלי"ת המקדיש והיורשים הם עשירים לגבי העניים והת"ח והרי ככה"ג אם רואה זכות לעשיר וחובה לעני אינו חייב לדבר ושותק וכ"ש וק"ו כשהם עניים ובני תורה ותינוקות של בית רבן ויתומים ויתומות כנז' בשטרי הצוואות:

ועדיפא מינה אנכי אומר כי כל כה"ג דנ"ד אפי' אם טעה הדיין ופסק להוציא מיד המוחזק להחזיק ההקדשיות כי סבר וקביל ס' רוב הפוסקים דסברי מרנן דמילי דהקדש מילתא דאיסורא איהו ואין לומר קי"ל אין בזה לומר לדיין כי טעה בדבר משנה ואם

אמרינן קם דינא או משלם מביתו כפי החילוקים שיש בפוסקים בזה וכמ"ש בענייתי בתשו' ובספרי הקטן גנזי חיים בכללי הקי"ל דכיון דיש פוסקים דהוי מילתא דאיסורא ואין לומר קי"ל רצה הדיין להכריח בסברא זאת והרי מצינו מאן דסל"ה דמצי מכריח כסברתו וכמ"ש הרב"ד בחח"מ סימן ד"ן דיכול הדיין להכריע כפי הכרעתו ולפסוק הפך הקי"ל ולהוציא מיד המוחזק יע"ש וכותיה דמר מצאתי למז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חאה"ע סי' מ"ה ד"ק ע"ב ובחח"מ ח"א סימן ח"ל וכבר עמדתי בזה בס' סמיכה לחיים חאה"ע סי' ט' ד"ס ע"א יע"ש בס"ד וא"כ אם יהיה הדיין פוסק בכח הכרעתו בענין קיום ההקדש להוציא מן היורשים שלא לו' קי"ל אין שייך לומר בזה כדיין שדן להוציא מיד המוחזק והעד על זה מתשו' מור"ם שאחר שהכריע דיכול לו' קי"ל כמ"ד דהוי הקדש בזה"ז ממונא ולא כמ"ד איסורא ושהיורשים שהם מוחזקים יכולים לומר קי"ל עכ"ז עשה מעשה להוציא מן היורשים במה שנראה לו הכרעתו לחלוק כבוד למרן לבטל דעתו נגד דעתו של מרן כ"ש אם נראה הכרעתו להוציא מיד היורשים כי בודאי יוכל עשוהו ומ"ג בהצטרף סברת עט"ר מז"ה הגדול ז"ל שם בס' חק"ל חח"מ ח"א סי' ק"י דקס"ג ע"א דכדי לפטור הת"ח ממס הניתן לצדקה לעניים נראה דלא מצי אמר הת"ח בזה קי"ל לפטור את עצמו כה"ג מכמה טעמיה ומ"ג דהוו קי"ל דאיסור דחלקו בו הפוסקים אי מצי אמר קי"ל ועל הכל דאם באנו להעמיד דין זה בדין הקי"ל ח"ו יבואו העניים לחשש סכנת רעבון ולא מן השם הוא דאף אם היה מן הדין היה מקום לומר עת לעשות לה' הפרו תורתך יע"ש הרי מצינו עוד סניף אחר להיות מוציא מיד היורשים אפי' הם מוחזקים היות למילי דצדקה לעניים וענין ההקדשות הללו למאי דקמן הוו לעניים ת"ח ושאר עניים ויתומים והיורשים שלי"ת הם עשירים ועוד שכתב הרב תורת חסד בתשו' הרמתה כי בא בס' עדות ביעקב סימן ח"ן דכל שהוא מנהג להפסיד לעניים יש כח ביד בני העיר לשנות המנהג לתועלת העניים משא"כ אם הוא לתועלת העשירים ומזה למד מז"ה הגדול ז"ל שם בחק"ל חח"מ ח"א סימן קט"ו דקס"ט ע"ב יע"ש ועמ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"ב סי' ו' דל"ז ע"ד יע"ש בס"ד זאת ועוד אחרת מ"ש הרב ב"ד בתשו' חח"מ סי' קכ"ז דלק"ו ע"א דסוגיין דעלמא ומנהג פשוט ומוציאים מן היורשים במקדיש דבר אף שהיורשים תפוסים יע"ש ומורינו הרב הגדול כמוהרי"ם בס' פאת ים בליקוטיו מער' ן' דק"א ע"א הביא דברי הרב"ד אלו בלתי חולק כמו שיע"ש ואם שגם בזה מצינו פלוגתא כי רבני עירנו הרב כנה"ג והרב"א ומז"ה ז"ל לא נשתמשו בזה וגם ראיתי בס' שבט בנימין סימן רל"ג דצ"ח ע"ד שהשיב ע"ד הרב"ד וכמ"ש בסה"ק חקקי לב ח"ב סס"י ב"ך דק"ד ע"ב כמו שיע"ש בס"ד.

ועוד י"ל בנ"ד כי מאחר שהוא הקדש ורבו האומרים דאזלינן לחומרא ומכללם הרב מוהרי"א סימן רכ"ג ומהרא"ש סימן קס"א וסיעתם ואף שגם בזה רבו החולקים ולא יהיה לנו כח להוציא מיד המוחזק מ"מ היכא שאין כנגדו מוחזק לכ"ע יהבינא להקדש וכמ"ש הרב כהונת עולם בתשו' סי' ל"ה וסי' פ"ב ד"מ ע"א יע"ש וזהו כי יהיבנא להו כי אין הקדש מוחזק גמור כ"ש וק"ו כי בנ"ד ההקדש מוחזק גמור מדינא והבא להוציא אינו מוחזק כלל והוא ברור. מ"מ גם זה הוי עוד סניף אחר להוציא מן היורשים אפי' אם הם מוחזקים וכל זה כדי להתלמד למקום אחר כי בנ"ד אחרי שכתוב בשטר הצואה שנתחייב המצווה לקיים המתנות וההקדשיות עפ"י ס' זרה ורק היא יחידאה וכן הוא מנהג פשוט בכל תפוצות ישראל לדון להוציא מן המוחזק כן יהיה וכן יקום. ומ"ג כי מצינו כי הרב מ"ז ז"ל חשש משום מילתא דאיסורא בהקדש אם לא דמצא תרופה לישאל על ההקדש וכמ"ש מהרש"ך וכאן בנ"ד מלבד דלא יש שאלה בהקדש אדרבא המצווה שהוא המקדיש הקדיש בכל חוזק ותוקף ובלתי חזרה כאשר כתב בשטרי הצואות כמה פעמים והרי כל שלא חזר המקדיש ושאל על נדרו אין מקום לפקפק וכמ"ש בספרי סמיכה לחיים חאה"ע סי' ט' דס"ו ע"א והסכים על זה מז"ה ז"ל שם בתשובתו הרמתה סי' יו"ד דע"ה ע"ג יע"ש.

ועוד נראה לסייע לקיום ההקדש דאפי' אם יהיה ס' אחת יחידאה נגד כל חכמי ישראל דקי"ל דאין לומר קי"ל כפי' יחיד עכ"ז כיון דהוי מילתא דאיסורא לס' רוב הפוסקים הרי יכול לו' קי"ל כיחיד כדי שלא לבטל ההקדש וע"ד שכתב הרכנה"ג ביו"ד סימן קס"א הגב"י אות טו"ב וז"ל ויראה פשוט דאין הלוה יכול לומר קי"ל כהראב"ד בזה דהוא יחיד אצל כל שאר רבוותא אבל ראיתי לרב החסיד מוהר"ר אברהם מוטאל בתשו' כ"י נסתפק דאולי יכול לומר קי"ל כהראב"ד כיון שבא לבטל האיסור שלא יקח המלוה רבית ועיין בהרשד"ם חיו"ד סימן ס"ב יע"ש והגם כי יש לחלק בין איסור רבית להאי מילתא דאיסור בהקדש עניים עכ"ז מאן פלג לן בין איסורא רבה לאיסורא זוטא ועוד כי נראה לע"ד כי כגון דא דנ"ד בביטול ההקדשיות הנוגע לת"ח בארץ ובח"ל וללימוד תשב"ר אין ספק דהוי איסורא רבה שאין למעלה הימנו כי כשם שמצינו בעיקר מצות ת"ת שהיא הגדולה שבכל מצות שבתורה וכדתנן רפ"ק דפאה ות"ת כנגד כולם כמו כן בעונש ביטול תורה הוי איסורו גדול מכל האיסורים שבתורה וכמ"ש בירושלמי מסכת חגיגה פ"ק הלכה ז' ע"פ ויאמר ה' על עוזבם את תורתי שלא החזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים ר"ח ר"י בשם ר"ש בר יצחק מצינו שויתר הקדוש ברוך הוא לישראל על ע"ז ועל ג"ע ועל ש"ד ועל מאסה של תורה לא ויתר מאי טעמא ויאמר ה' על אשר עשו ע"ז וג"ע וש"ד אין כתיב כאן

אלא ויאמר ה' על עוזבם את תורתי יע"ש. וכן הוא במדרש בפתיחתא דאיכה רבתי יע"ש. וכמו כן במחזיק ידי לומדי תו' מצינו במחזיק כאילו קיים כל התורה כולה וכשאינו מחזיק כעובר על כל התו' כולה כדאיתא בירוש' במ' סוטה פ' אלו נאמרין הלכה ד' וז"ל ר' אחא בשם ר' תנחום ברבי חייא למד ולימד ושמר ועשה והיתה ספיקה בידו להחזיק ולא החזיק הר"ז בכלל ארור ר' ירמיה בשם ר' חייא בר בא לא למד ולא לימד ולא שמר ולא עשה ולא היתה ספיקה בידו להחזיק והחזיק הר"ז בכלל ברוך ע"כ. והכי איתא בויקרא רבה ס' קדושים פכ"ה סי' א' יע"ש. ופירש הרב מוהר"ש יפה שם ביפ"מ וביפ"ת במ"ש והיה סיפק בידו להחזיק על מחזיק ידי לומדי התו' לתת להם פרנסתם שיעסקו בתו' יע"ש וכ"כ בס' פני משה שם יע"ש. וכיון דהוי מצוה להחזיק ההקדשות מצוה גדולה שיש בהם לימוד תורה מקטנים עם גדולים שאין למעלה הימנה א"כ איכא חיוב לכל יודעי דת ודין לאשר ולקיים הקדשיות הללו לבל ימוטו לעולם ובכל ספק הנופל בהם דייניין לאיסורא רבה ושלא יאמר המוחזק הבא לבטלו קי"ל. ועיין להריטב"א בחי' לב"מ לדכ"ב גבי עובדא דמרי בר איסק שכ' דלתת מתנה לת"ח הוי הת"ח כזוטו של ים דרחמנא שריא ועמ"ש בש"מ ז"ל לכתובות בעובדא דר"ט שנתן מעות לת"ח ליקח בהם קרקעות ונתנם לעמלי תו' ומ"ש בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סי' ע"ש בס"ד. שמכל אלו המקומות הם ראיות חזקות כדי לסייע להחזיק ההקדשות ושיהיה לב המורה להחזיק בהם אפילו להוציא מן היורשים חזק ואמיץ כח כי יש לו על מה לסמוך סמיכה חיים אפי' היה הדבר במחלוקת הפוס' ודן הדיין להוציא מיד המוחזק.

ועוד מצינו גודל מעלת מצות ת"ת של תינוקות שב"ר כמ"ש בשבת קי"ט ע"כ וכמו שהוכיח מהרשד"ם בתשו' חיו"ד סי' קס"ז והרב מ"ש סימן ס"ה וכמה מרבני האחרונים והגם שיש מחלוקת גם בזה וס"ל דת"ת דגדולים עדיף כמ"ש בברכות ח' ע"א ע"פ אוהב ה' שערי ציון וכמ"ש מז"ה הגדול בס' מערכי לב ח"א דרוש כ"ה דנ"א ע"ד יע"ש וכבר עמדתי בזה בשו"ת לחיו"ד בזה בס"ד מ"מ כאן בנ"ד תרתי איתנהו ת"ת מקטנים עם הגדולים וברור.

ואעפ"י שמצינו בפוסקים מחלוקת באומר לסופר שיכתוב שטר חיוב גמור המועיל ומספיק לפום דינא והסופר טעה ולא ידע לכתוב כדינו דיש פוסקים דס"ל דמהני ויש חולקים וס"ל דל"מ ושיכולים היורשים לו' קי"ל גם בזה וכמ"ש בס' כרם שלמה חח"מ סי' ס"ז דקצ"ב ע"ד ובנו הרב ד"מ ח"ב חח"מ סי' פ"א והרב משאת משה ח"א חח"מ סי' ה' דכ"ה ע"א יע"ש ועמ"ש הרב נחפה בכסף ח"ב חאה"ע סי' טו"ב דצ"ה ע"ד יע"ש כאן בנ"ד מלבד כי הסופר כתבו כתיקון חז"ל בין שטר הראשון בין שטר הב' זאת ועוד כי כל

עוד שראינו במקדיש הלזה את כל חפצו וחשקו בדבריו בב' שטרות אלו כי כונתו רצויה לתת מתנות ולהקדיש הקדשיות לכל אחד ואחד חלקו ודבריו באו בחכמה ובתבונה ודעת במספר ובמנין לנשיו לבנותיו לאחיו וקרוביו ומשרתיו ולהקדשיות רבים ועצומים במספר ובשמותם וקפיד הרבה מאד כמה פעמים לכתוב מעכשיו ובלתי חזרה היש אדם בעולם שבא להכחיש את האמת ולכסות את השמש בכברה שהיה דעתו לחזור דבר שאין לו שחר כי בודאי הגמור אין בזה שום מחלו' כלל כי שטרי צוואות אלו הם מקויימים כהוגן וכתחז"ל ומ"ג היכא דהעדים החתומים בשטרות הם גברי רברבי וכתוב בחיוב ההקדשות שהכל נתן והקדיש באופן המועיל כי בזה אין מקום לחוש כלל כמ"ש הרב פני משה ח"ב סס"י ח"ן יע"ש:

ועוד כי כיון שהקדיש לת"ח שילמדו לימוד קבוע בכל יום ושילמדו לתנוקות שב"ר ויהיה שכרן כך וכך לכל אחד ואחד הרי המקדיש חייב לשלם שכר פעולתן בחיוב נדר גמור ובשבועה חמורה לשעבד מכל הנכסים שנמצאו לו כאשר הוכיח בס' שעות דרבנן סי' ט"ו דז"ך ע"ג יע"ש וכ"ש כאן שייחד להם לכל אחד ואחד שיגבה שכרו מושלם מהכנסות שכירות הקרקעות כאשר מבואר בשטרי הצוואות שציוה למורשים שהם יקחו פירות השכירות בכל שנה ושנה ויתנו על ידם כי בכה"ג לא נמצא ולא ימצא בשום פוסק שיאמר דלא חל ההקדש ומצי הדר ובזה זכו יורשיו דבר שלא יש בו שורש וענף וברור.

ועוד אחרת אני אומר בנ"ד כי מאחר שראינו בשני שטרי צוואות הן במה שציוה לתת לבנותיו ובנות בנותיו היורשות הן במה שציוה לתת לאחיו ובני אחיו ואחיותיו וכל הקרובים אליו וכן למשרתיו לכל אחד ואחד איש על שמו מתנה הראויה לו הן במה שהקדיש ההקדשיות כל אחד ואחד בשמו ובמעשיו ובמקומו דבר דבור על אופניו ובחיזוקים רבים המורים כי בכל לבו ובכל נפשו הוא מה שעשה באמת ובתמים תתן אמת ליעקב אין לך אומדנא גדולה גלויה ומפורסמת יותר מזו כי אנן סהדי כי המקדיש רוצה בקיום ההקדשות שלא יתבטלו עד עולם וכבר ידוע מ"ש בגמ' ובפוסקים כי אומדנא היא דבר גדול לדון בדיני ממונות וכמו כן בהקדשיות כאשר הוכיח ה"ה הרא"ם ז"ל בתשו' ח"א סי' ג"ן בכיוצא בזה מהש"ס והפוסקים כמו שיע"ש ואחריו החזיק הרב מוהרש"ך ח"ב סימן כ"ח יע"ש וכן נקטו כמה וכמה מרבני האחרונים הלא בספרתם וכן ראיתי לרבינו הרשב"א ז"ל בתשו' ח"ד סי' רי"ג דמ"ג ע"ד שהכריח דאומדנא שאנחנו אומדין דעת המקדיש כי רוצה בקיום ההקדש ממה שגילה בדעתו שהוא רוצה בזכות ההקדש אין לך אומדן דעת גדול מזה יע"ש וכ"ן מדברי מהרשד"ם בתשו' חח"מ סי' שכ"ג שכ' בנדון שלו כי כיון שראינו רצון הנותן שהוא נותן בלב שלם אנן סהדי לקיים צוואתו

יע"ש וכמ"ש לקמן בס"ד וכל חכם לב מבין עם תלמיד יראה בעיניו כי נוסח הני שטרי צוואות הם מוכיחים באומדנא דמוכח כי רוצה בקיום ההקדש ולא ימצא אדם בעולם שיאמר כי דעת המקדיש המצוה לחזור בו כי מוכחים ומובנים דבריו כי דעתו לבל יתבטלו ההקדשיות וזו אינה צריכה לפנים והוא ברור ומבורר ומי שאומר בנ"ד שיש אומדנא לו' דאדעתא דהכי לא נתן ולא הקדיש וכענין אומדנא דרשב"ן ומ"ש הפוסקים ע"ז אין בדבריו ממש כי הוא בא לשנות את הידוע לכל כמבואר.

ומ"ג במה שהניחו היורשים יסוד רעוע כאשר שמעתי כי שטר הב' היה במתנת ש"מ דבר שלא יש יסוד כלל כי אחרי כי העדים מעידים שהיה מתנת בריא וגם לשון השטר עצמו מוכיח שבא להחזיק ולהוסיף על שטר הראשון ובפי' כתוב דכל שאינו חוזר בפי' באיזה תנאי הרי הוא בתוקפו בלתי חזרה ולא בא לגרוע אלא להוסיף וגם שכתוב בפי' בשטר הב' שיקחו הפירות המקבלי מתנות וההקדשות מחדש שבט משנת התר"ז ומבואר בשטר הראשון כי מה שהניח החצי הוא בחושבו שמא יהיה לו בנים וכל שראה אחר זמן כי לא היה תקוה הרי הוסיף והקדיש גם חלקו האחר וכאשר הוא כתוב בפי' בשטר הראשון ושינה ופירש בשטר הב' שהיה היה במתנת בריא ומאי אולמיה לו' שהיה במתנת ש"מ כל שהשטר עצמו והעדים מעידים שהיה בריא ואי משום שאחר עשרה ימים מת הרי יכול האדם להיות בריא אולם וחזק ואחר עשרה שעות או דקים או רגעים הוא מת באופן כי לא ידעתי מה עלתה להם להיורשים לערער ואם נתנו עינם בממון ההקדש מה שאינו לפי הדין הרי הוא גזל בידם חוץ ממה שמועלים בהקדשות ופוגעים בכבודו של אותו צדיק יעקב אביהם ז"ל וזי"ע.

ועוד יש להחזיק אומדנא זאת לאשר ולקיים ההקדשיות יען כי בכל דבר ודבר שהיה המצוה להקדיש לת"ח שילמדו הטיל תנאי שיהיה לעילוי נשמתו ואחר הקריאה שיזכרו שמו והרי כתב ה"ה מז"ה ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"א סי' קי"ז דקפ"א ע"ד דאם מקדיש קרן קיים דאין לו התרה וכ"ש כשנדר והקדיש לעילוי נשמת בתו וכו' דאין לו התרה יע"ש וכ"ש וק"ו כשנדר והקדיש לצורך עילוי נשמתו וקפיד המקדיש בדבריו פעמים רבות בשטרי צוואות ע"ז כי בודאי כי אין סברא שיעשה התרה וכ"ש כשלא עשה התרה שלא יש בדעתו לחזור כאשר הוכיח מתוך דבריו בשטר הראשון שכתב בהדייא שכל עוד שאינו חוזר בפי' בשטר ב' באיזה תנאי הרי הוא בתוקפו וכ"כ בשטר הב' וא"כ הו"ל שטר הא' שהיה במתנת בריא על עומדו ועליו בא להחזיק אפי' אם היה בשטר הב' ש"מ וכ"ש כי גם בשטר הב' היה מתנת בריא כמבואר שכתוב בפי' שהיה מתנת בריא כמה פעמים. ואף על גב שאין להאשים הבא לעשות פסק דין לבטל הקדש ת"ח ות"ת דתורה

היא וכמ"ש מהרש"ך ח"ד סי' ל"ז וכ"כ בס' שעות דרבנן סי' טו"ב דז"ל ע"ג יע"ש. מ"מ בכגון דא דנ"ד אשר רבו מלמנות צדקותיו וחסדיו הרבים ולמצות גדולות ת"ת דרבים וגדולים וקטנים ונישואי יתומות ועניות ושחילק מתנות רבות ליורשיו בזה וכדומה לו דבר שלא היה כמוהו לא נאמר זה ומילתא כדנא במקדיש צדיק כזה ובההקדשיות רבות כזה לאלפים ולרבבות לא נמצא ולא ימצא בשום ספר כדבר הזה ובכל חשק גדול מלב ומנפש ובכל חיזוקי סופר כי בודאי לא יהיה ולא ימצא מי שיכניס עצמו לפקפק ולערער ולסייע ליורשים אפי' אם היה מוצא איזה ניגוד וסתירה עפ"י הדין כ"ש וק"ו כשלא יש שום ניגוד וסתירה וזה ברור.

ועוד נראה לחלק חילוק ברור כי לא כתב מהרש"ך כן בנודר קנס לחברת ת"ת כי בלא"ה הת"ח שבעיר אינו מתבטל אם לא יתן הקנס וכדקאי קאי ברם כשיהיה הנדר וההקדש להחזיק ידי לומדי תורה וכשתתבטל ההקדש יתבטל הלימוד תורה בזה אין לו' שום קי"ל לבטל ההקדש דאם בצדקה לעניים דעלמא כתב מז"ה ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"א סי' ק"י דקס"ג ע"א דאין לו' קי"ל ויתבטל הצדקה יע"ש כ"ש וק"ו שאין לו' קי"ל ויתבטל הת"ת וכ"ש ת"ת דרבים והוא ברור.

ולעד"ן דדוקא היכא שבא היורש לטעון לפני הב"ד יש להם לב"ד לדון עפ"י טענותיו לחיוב או לפיטור אבל ללמד ליורש טענה כדי שיבטל ההקדש ולסייעו אסור וכשאני לעצמי אפי' כשיבואו לדון לפני הדיין יש לו להסתלק מאותו הדין אם יוכל או לפייס ליורשים כי מי יודע אם אפשר דניח"ל להמקדיש המנוח שהוא בעו"הב אחר שעשה הקדש לעילוי נשמתו ומ"ג כשהוא להחזיק ידי לומדי תורה שהיא מצוה גדולה והרי איכא ליורשים חיוב שלא להיות כפויי טובה בטובתו של המקדיש המנוח לבטל הקדשיות שלו שעשה לעשות לו נחת רוח לעו"הב ולעשות נגד דעתו ורצונו וכ"ר להרב נודע ביהודה ח"ב חח"מ סוס"י ן' דק"ן ע"ב שאחר שביאר באחר שהטיל חרם על ההקדש שהקדיש כתב וז"ל אלא שאין מהראוי להיות כפוי טובה ולעשות נגד רצון המקדיש ומצוה לקיים רצון המת החי בעלמא דקשוט אבל כיון שהיורשים עושים בעורמה ובבצע הכסף יכולים לקיים עם עיקש תתפתל יע"ש הרי לפי דברי הרב דאפי' במקום שמדינא היה ראוי לבטל ההקדש עכ"ז משום שלא להיות כפויי טובה אין ליורשים לבטלו וכיוצא בזה כתב הרב נחפה בכסף ח"ב חאה"ע סס"י טו"ב דצ"ו ע"א בנדון שלו דאפי' אם מן הדין תתבטל ההקדש הטוב והישר הוא שהיורשים יעשו נחת רוח למורישם לזכות את נפשו וליתן קצת מהנכסים להקדשות יע"ש. וכ"ש בנ"ד ששורת הדין מחייבת לקיים ההקדשות ואין ספק כי בהבטל ההקדשיות הללו ויבואו היורשים לאכול ממון ההקדש

נפשו של יעקב המנוח הצדיק הנ"ל יהיה צועק בעוה"ב על אשר בטלו מעשה ידיו ישרש יעקב אשר בנה ואשר נטע אילנות ודשאים נטעי נעמנים ציצים ופרחים מלימוד תורה שלומדים הקטנים עם הגדולים וכאשר מצאתי ראיתי בס' מטה יוסף ח"ב חיו"ד רס"י יו"ד דמ"ג ע"א וז"ל תשובה הנה למה ששמעתי שהיורשים של המקדים מעכבים ולמעט רוצים להפקיע כח ההקדש לאמר דמאחר שנחרבה טבריא הוקפע כח ההקדש והסך הזה לנו הוא ולבנינו אין ספק אצלי דישתקע הדבר ולא יאמר ותצלנה אזנים משמוע וחוששני מחטאת גדולה לא יוכלון כפרה לעד ולעולמי עולמים ונפש המקדים תזעק עליהם ביום ובלילה עד שפוך דם כי דמים בדמים נגעו ודברים אלו הם פשוטים וברורים שהרי אפי' אם המקדיש בעצמו היה קיים והיה רוצה לחזור בו לא היה רשאי וכמ"ש מרן הב"י בטור א"ח סי' קנ"ג וכו' יע"ש וכ"כ שם בסו' התשובה דמ"ד וז"ל כללא דמילתא דמכל הני טעמי תריצי דכתיבנא הנכון והישר בעיני אלדים ואדם לקבוע ההקדש הנז' פה צפת ת"ו לתת קורת רוח לנפש המקדיש לעוה"ב ולא נדון ח"ו והירא והחרד דבר ה' כה יעשה וכה יוסיף וכל המעכב בדבר אין רוח חכמים נוחה הימנו וכבר מילתיה וכו' ונפש המקדיש עליהם תאבל ותעביד דינא לגרמא וכו' את"ד הרב מוהר"מ חאיון ז"ל שם בהך תשובה ואחריו החזיקו רבני צפת ת"ו ז"ל וכתבו וז"ל והנוגע בהקדש טבריא ת"ו כנוגע בבת עינו הנפש המקדיש נ"ע יצעק עליו ככרוכיא וגם סנהדרי גדולה הגאוני עולם הקבורים פה יקבוהו וכו' וגם הרב המחבר ז"ל שם בתשו' סי' י"ב דנ"א ע"ב כתב וז"ל כי לא ניחא ליה למאריה דלימא הכי שהוא הוא נתן מעותיו למנוחת נפשו לזכות בהם לחיי העולם הבא וביני ביני שהם בטילות ואינם עושות פרי הרי הוא מפסיד ונדחה מלחזות בנועם ה' ח"ו ועל כן חייבים הם הגבאים הנז' להקדים עשיה לשמיעה ולמהר ולקבוע ישיבה במקום אחר כדי לעשות נחת רוח לנפש המקדיש נ"ע וכו' ולקבוע הישיבה במקום אחר כדי שתעשה צדקתו שורש למטה ופרי למעלה ועוד שעושים מצוה דהא מצוה לקיים דברי המת בין בקיום דבריו בין להשלים כוונתו ורצונו שלא להעביר על דעתו והכא איכא תרתי לטיבותא מצוה לקיים דבריו ממש וכו' ומצוה כוונתו ורצונו ולקבוע הישיבה מת"ח העוסקים בתורה שינוח דעתו של המקדיש נ"ע והיתה נפשו צרורה בצרור החיים עכ"ל והרי אם בהקדש קביעות ישיבה א' לת"ח לאחת מערי הקדושות טבריא ת"ו ראה כמה וכמה רבנים יצאו לקראת נשק להחזיק ההקדש ואיימו והחרידו חרדה גדולה כי המקדיש המנוח לעוה"ב הוא צועק עליו ועושה דין וכדומה כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו כהקדשיות המקדיש המנוח הצדיק הנז' יעקב בחר לו י"ה שהרבה וקיבץ פעלים רבים בתורה בארץ ובח"ל אשר רבו מהרבה ואין להם מספר

כי בודאי הנוגע בהקדשיות שלו לבטלם לאכול ממונם של עניים ות"ח הוא כועס עליו הרבה מאד בעוה"ב רח"ל ועיין בתשו' הרי"ף סי' וי"ו דבדבר שהוא הקדש כל התובע לשם ההקדש צריך הקהל לסייעו לפי שהוא דין הקדוש ברוך הוא ודין המת שהקדישו ע"כ.

ועוד אני אומר כי כל מ"ש הפוסקים לפקפק בנוסח שטרי צואות והקדשות הוא כשהם רואים הענין מצד עצמו שהוא חלוש כי יש באיזה צד לדון בדעתו של המקדיש כי לא היה בכל לבו ובכל נפשו אבל כגון דא בנ"ד כי אחד חכם ואחד תם יראה ויבין ביושר ובכושר כי בכל דעתו ובכל כונתו עשה כל מ"ש בשטרי צואות ובפ' כתוב שאם יהיה איזה דבר איסור שאינו עולה לפום דינא עכ"ז הרי הוא מאשר ומקיים בודאי כי בזה שנתחייב בשנו' ובקבלת ס' הפוסק המאשרו והמקיימו על זה ועל כיוצא בזה הוא מה שנאמר אין לדיין אלא מה שעיניו רואות כי השטרות הם מאושרים ומקויימים ואין מקום לבטל מהם לא דבר ולא חצי דבר וזה ברור וכל זה הוא כדי להתלמד למקו' אחר כי בנ"ד שטרי הצואות שניהם כאחד טובים עשויים בכל חיזוקי סופר ובנויים עפ"י הדין ומ"ג כי אפילו אם יהיה איזה מחלוקת באיזה דבר ופרט המקדיש המנוח אשר הקדיש לעילוי נשמתו אחר שחלק נכסיו לכל יורשיו וקרוביו הכל בריבוי אין סברא בעולם שרוצה שיקחו ההקדשות היורשים שלו כי היטב יחרה אפו בעוה"ב וכמש"ל בשם כמה רבנים אשר הובאו בס' מטה יוסף ובזה נראה לומר כי אפילו אם יהיה מחלוקת הרי מ"ק הוא המקדיש והוא מאריה בתרא ג"כ אשר הקדישם להקדשות ואיכא נמי היכא דקאי תיקום כי הוא צוה למורשים שיגבו השכירות בכל שנה וישלחו ליד המורשים שבבגדאד כי הוא הקדישם ועתה ע"י שדנו בערש"ג והקורטי אינגליז זוכה להקדשות ומקבלי מתנות וקיים הצוואות כי בלא"ה המקדיש הנז' עשה קיום וחיזוק בשטרי צוואות בקאנג'ילריאה והמנהג הוא לאשר ולקיים שטרי הצוואות הנעשות בערש"ג וכמ"ש הפוס' כי שטר צואה בערש"ג מהני מכח המנהג כל שאינו בל' ירושה דווקא בל' ירושה אינו מועיל דהוי עוקר ירושה מד"ת הלא"ה מהני כאשר מתבאר מתשו' הרדב"ז החדשות ח"א סי' ס"ז ומתשו' מהרח"ש ח"ב סי' י"ג וכמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל ח"ב סימן ג' ד' פ"ט ע"ד י"ע"ש ובס' עקרי הדט חא"ח סימן כ"א אות א' בשו"ת שם י"ע"ש וכ"כ הרב נאמן שמואל סימן ז"ן דשטר הנעשה בערש"ג של צואה אין קפידא ושרירא וקיימת מצד המנהג כמ"ש מהר"י הלוי סי' ע"ה ובראשונות שלו סימן כ"ד ושכ"נ מדברי הרא"ש בתשו' שהביאה ריב"ה בח"מ סוס"י רנ"ג ומהרח"ש בתשו' כ"י י"ע"ש ומ"ג כי נתפשט המנהג עתה בזמנינו ברוב תפוצות ישראל כי כל מי שמצוה בשטרי צוואות

לאשר ולקיים השטר לבל יערערו אחריו יורשיו מעלהו בערש"ג ואז הוא מתקיים והרי הוא מתבאר מתשו' הריב"ש סי' תע"ח והביאה מרן בח"מ בב"י סימן ס"ח מחו' ז' יע"ש ואעפ"י שמצינו חולקים ע"ז וכמ"ש בתשו' ח"ב סימן קכ"ג דק"א ע"ב כמו שיע"ש בענין נ"ד שכבר הוא עשוי בדיני ישראל ובא לחזקו בערש"ג והוא להקדשיות אין בזה שום חולק והוא ברור. ולא מבעייא לדעת הרב כרם שלמה בתשו' כי באה בס' שמש צדקה חח"מ סוס"י י"ב דבכה"ג לא מיקרי מביא לערש"ג אלא אפי' להרבנים החולקים שם ואוסרין כאן בנ"ד כ"ע מודו יע"ש. ומטעם זה כי המקדיש הנז' אישר וקיים שטרי צוואות שלו גם בערש"ג יכולני לפטור למה ששמעתי באומרים לי כי היורשים טוענים כי זה שזכו עתה המורשים בערש"ג שגזר הקורטי אינגליז כי זכו ההקדשיות והמקבלי מתנות ואישר וקיים שטרי צואות כי כיון שתפיסה זאת זכו ע"י הגוים ל"מ כמ"ש הרב מהרשד"ם בתשו' חח"מ סימן קמ"ו והביאו הרב ש"ך והבאה"ט בח"מ סימן ק"ד סק"ז יע"ש וכ"נ מדברי הרב מוהר"י חאנדאלי ז"ל סי' י"א והרב מגן שאול סי' ח"י יע"ש לזה אני אומר אפילו יהיה כדבריהם שהמורשים הלכו לערש"ג מה שאיני מאמין בזה כלל עכ"ז אפי' לפי דבריהם הרי כיון שהמקדיש הנז' אישר וקיים שטרי צוואות הללו בערש"ג ולכן כשערערו היורשים הלכו לעש"ג במקום שרצה המקדיש הנז' שהוא המאשרו והמקיימו והרי קי"ל דבשטרות שנעשו בינינו המנהג הוא לילך בעש"ג לאשרו ולקיימו לבל יבטלו דברי השטרות הללו וליכא משום הליכה בערש"ג יען הוא בא לאשר ולקיים מה שנעשה בין יאודי לחבירו לבל יתבטל וכמ"ש בסה"ק רו"ח בח"מ סי' כ"ו. ועם שכתבתי שם שיהיה ברשות ב"ד מאן נימא לן שלא היה להמורשים הללו רשות שילכו לעש"ג כדי לקיים ההקדשות ואפי' אם לא היה ברשות ב"ד כל שהלכו לעש"ג כדי לקיים חתימת הערש"ג לאשר ולקיים מ"ש בשטרי הצוואות הגם כי היה ראוי ליטול רשות מהב"ד גם לזה עכ"ז אם לא נטלו רשות אין לעונשם ולקונסם בעבור זה ועוד כי כמו שהתירו בש"ס בעירובין מ"ז ובמ"ק י"א ובע"ז י"ג דמותר לילך לערש"ג לאשר ולקיים משום ישוב א"י ואפילו בשבת ועמ"ש מהרימ"ט ח"א סימן קל"א כמו כן איכא הכא הקדשיות רבות לא"י. ואפי' להקדשיות שבח"ל למה שהוא לעמילי תורה ותשב"ר לא תיבעי לן דת"ת כנגד כולן אלא אפי' לשאר מצות של צדקות עניים וכדומה הרי הוא מצוה וחשיבא כישיבת א"י וכמ"ש בתשו' מהר"מ מינץ וכמ"ש בעניותי במ"א בס"ד.

ועוד נראה לי לומר דמדטרח המקדיש המצווה הנז' להחתימה לשטר צואת בערש"ג בקאנג'יליריאה אינגליזה גלי אדעתיה בבירור דרוצה לקיים שטר הצואה וכמ"ש הרב יוסף קצבי ז"ל בתשו' סימן נ"ג דס"ב ע"ג וז"ל היה לבעל דין מקום לחלוק ולומר כי

החוג'יט שהוא שטר שנעשה בערש"ג נעשה ליפות כחה והמתנה קיימת ואין לחוש למתנה טמירתא מאחר דחזינן דטרח ליפות כחה להכתיבה בערש"ג וכן לפרטים אחרים כאשר נבאר היה יכול הרוצה לחלוק ולומר דאמדינן דעת הנותן שגמר להקנות ולהכתיבן בערש"ג וכו' יע"ש הא קמן כי זה שטרח המקדיש המצווה הנז' להכתיבה ולהחתימה שטר צואה בערש"ג יורה שגמר בדעתו שלא לחזור בו.

וזאת שנית כי אפילו היה שהלכו המורשים לערש"ג לקיים שטרי הצואות וההקדשיות הרי דין זה דלא מהניא תפיסה אינו מדינא כי אם מתורת קנס כמבואר בדברי מוהרשד"ם סימן קמ"ה כמו שיע"ש וכן ראיתי להרב נודע ביאודה ח"ב חח"מ סי' ל' שצידד שם לומר בעד תשובת מוהרשד"ם הלזו דדוקא כשהיה גרמא הישראל שיתפוס הגוי בעדו ומשום קנס יע"ש דבר ה' בפיהו אמת כי כן מבו' בתשו' מוהרשד"ם עצמה כמו שיע"ש. ואם באנו לידי מידה זו שהוא משום קנס ולא מן הדין הרי הלכה רווחת בישראל דלדידיה קנסו לבריה לא קנסו כמ"ש בטור ח"מ סימן קע"ה סעיף ח"ן ובב"י ובב"ח שם ועמ"ש הרב מטה שמעון בח"מ סי' ק"ז הגה"ט אות ג' יע"ש. ואם כך אמרו דלבריה דאיהו ברא כרעותיה ברא כרעא דאבוה עכ"ז לא קנסו כ"ש לזרים שרים רבים ונכבדים מקבלי מתנות ורבנן ותלמידים רבים ועצומים שזכו בהקדשות והבאים אחריהם לדורי דורות כי אין סברא לומר לקנוס אותם ושלא יהא התפיסה מועלת כי בודאי דלא קנסינן להו בהכי כיון דמתורת קנס נגעו בה דלא הוי תפיסה כדברי מוהרשד"ם והרב נודע ביאודה וזה ברור.

ואת הג' לו בא כי אף דנימא דהמורשים הלכו לערש"ג לקיים שטרי הצואות לש"ש נתכוונו לדבר מצוה כי רצו לקיים דברי המת יעקב איש תם לכל צדקותיו אשר עשה כי רבו מהרבה לעמילי תורה ולעניים ולנשואי יתומות ותינוקות שב"ר בארץ ובח"ל אשר לא היה אדם צדיק בעולם שעשה כזאת עד היום הזה וכל כה"ג כי למצוה מתכוונים הרי כתב הרא"ש בפסקיו בב"ק פ' החובל צ"א סי' ט"ו דקנס לא שייך בגברא דלמצוה קא מכוין יע"ש וכ"כ הרשב"א בחי' לשבת לדקל"ד שכתב וז"ל אבל הכא במקום מצוה לא קנסינן יע"ש. וזהו בסתם מצוה אחת פרטי כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו במצות גדולות שיש בהקדשיות הללו ת"ת דרבים ת"ת דגדולים וקטנים ת"ת בבתי כנסיות ובב"מ בקביעות מידי יום ביומו כל כי עשרה שכינתא שריא בטלית ותפילין הקדשיות לנשואי יתומות ובנות עניות וכמה וכמה מצות רבות מצדקות לעניים וצנועים אשר אנכי משער שבין כולן הנהנים מהקדשיות הללו קרוב לאלף נפשות והבאים אחריהם עד סוף כל הדורות וכולם בתמידות ותדירות בכל שנה ושנה מהיום ועד ימות המשיח והם לאלפים ולרבבות

שהקרן קיים לעד לעולם מפירות שכירות הקרקעות המה יאכלו שהארץ לעולם עומדת והרי מלבד כמה מצות רבות וגדולות כת"ת ומחזיק ידי לומדי תורה ומצות צדקה פשוטה אשר כל אחת ואחת מהנה היא שקולה ככל התורה זאת ועוד רבות יתירה היותם עשויות לעד לעולם לדורי דורות שזוהי עולה על גביהן כאשר חכמים הגידו במ"ר ס' אחרי פכ"ב ובמדרש קהלת סי' ה' ע"פ אוהב כסף לא ישבע כסף וז"ל אוהב מצות לא ישבע מצות ואוהב בהמון וכו' שכל מי שהומה ומהמה אחר מצות ומצוה קבועה לדורות אין לו מה הנאה יש לו תדע לך שהוא כן שהרי משה כמה מצות וצדקות עשה וכמה מע"ט בידו ויש לו מצוה קבועה לדורות הה"ד אז יבדיל משה ג' ערים יע"ש הרי דמצוה שהיא קבועה לדורות היא העולה שהיא לזכר עולם והצדיק המנוח יעקב בחיר ה' עשה מצות רבות כולם קבועות לדורות ולעד ולעולמי עולמים קרקעות גופן הקדש שלא ימכרו לעד לעולם ומשכירות הקרקעות הללו העולים בכל שנה סידר לכל אחד ואחד שיקחו חלקם אשר חלקם ביעקב וא"כ אחרי שיש בענין זה מצות רבות וגדולות וקבועות לדורות מי שם פה לומר שאם הלכו המורשים לערש"ג לקיים ההקדשיות הללו שנאמר בזה כי אין התפיסה מועלת משום קנס כי השתא ומה למצוה אחת קלה כתבו הרא"ש והרשב"א דכל שנתכוון למצוה לא קנסינן ליה כ"ש למצות רבות וגדולות וקבועות לאלף נפשות וכאמור ועיין מ"ש בסה"ק תוכחת חיים ח"א ס' ויגש פי"א ובס' חיים תחילה אופן ע"ז ובס' נפש חיים מערכת מ"ם בס"ד.

ולדידי איני יכול לסבול בדעתי איך ימצא חכם ורב שיבוא לבטל כל ההקדשיות הללו שהם לאלפים ולרבבות מישראל מהיום וע"ס כל הדורות וכבר שמעתי מפה קדוש מורינו הרב המו' כמוהר"ר רפאל אשכנזי ז"ל שבאו דין אחד לפניו שהיתה התביעה סך רב יותר ממאה אלף היה אומר איני דן דין זה כי אנכי מה שאנכי דן הוא בתביעה סך עשרה אלפים או עשרים ולמרבה חמשים זה היה אומר בדרך בדיחותא ואנכי מתלמד מדבריו לומר על דבר אמת וענוה צדק כי בבוא אליו דינים כאלו לבטל הקדשיות רבים ועצומים אשר לא נשמע כמוהו בנהנים מההקדשיות ובסך עצום ורב כזה יש לו להשמט מדין זה אם נראה לו צד חובה לבטלם ויקבל שכר טוב על הפרישה.

ואת רב"ע כי זה שכתבו מוהרשד"ם והרב נ"ב ודעימייהו דהתופס ע"י גוים דל"מ תפיסתו משום קנס ככל האמור זהו כשיהיה דבר המטלטל שחלוקים עליו ראובן ושמעון והחפץ הוא ביד ראובן ושמעון טוען להוציאו ממנו ויש בפוסקים מחלוקת מי מזכה לראובן ומי מזכה לשמעון ובהיות ראובן תפוס בו ומוחזק אומר קי"ל וזוכה בו ואם בא שמעון להוציאו מידו בע"כ ע"י גוים ותפס בו הו"ל עושה הפך הדין ול"מ תפיסתו וכמו כן

אם יהיה בקרקע שחלוקים כמו כן ראובן ושמעון ודר בתוכו ראובן שהוא מוחזק ובא שמעון להוציאו מהקרקע ונכנס בו שמעון ל"מ ברם בענין נ"ד כשהקרקעות הם בעומדם בשכירות ונפל המחלוקת בין היורשים והמורשים מי יקחו הפירות שאין ביד שום אחד שום חזקה אלא שיש מחלוקת בפוסקים דיש מזכים ליורשים שיקחו הפירות ולא זכו המורשים בעד ההקדשיות ומקבלי המתנו' ויש שמקיימים שטרי הצואות וזכו המורשים ואם כן עתה שהלכו המורשים בערש"ג לומר מעשה שהיה כך היה שהמנוח הקדיש ונתן הפירות של כל אלו הקרקעות והם הכריעו בס' הפוסקים כי זכו ההקדש ומקבלי המתנות הו"ל כדין דבר שהוא ביד אמצעי של כל אחד ואחד יש לו פוסקים המסייעים אותו ומאן דאלים גבר ע"י גוים ונטל וכל מה שנטל הוא זכותו ולא הוציאו מיד שכנגדו כי היו מעות השכירות ביד שליש וכל כה"ג שלא הוציא מיד התופס הראשון כי אם מיד האמצעי והשליש גם מוהרשד"ם והרב נ"ב יודו ומ"ג כי מדין קנס נגעו בו ואין בו אלא חידושו ומ"ג כי המנוח הרשה למורשים שבעיר בנאי וסורת יע"א לגבות ע"י השכירות ולשלחו ליד המורשים שבאגדאד יע"א וא"כ הם באים לעשות שליחותם לגבות על ידם כי זהו הרשאתם להיות הם הגבאים לגבות הממון ואחר הגבייה אם יש להם דין ודברים היורשים עם מקבלי מתנות והקדשות בודאי כי המורשים הם מוחזקים לכ"ע לומר קי"ל לזכות למקבלי מתנות והקדשות כידוע.

כל זה כתבתי להליץ בעד המורשים הי"ו כי אפי' הלכו לערש"ג לקיים שטרי צואות כדין עבדיו ומ"ג לפי מה שנתודע לי מפי מגידי אמת כי אחר שנפטר לבית עולמו הצדיק המנוח יעקב בחר לו יה ז"ל ויצאו עוררין היורשים נגד המורשים לבטל שטרי הצואות הללו הקריבו משפטן לפני ב"ד הגדול שבירוש' ת"ו הלא המה ראשון לציון מעלת הרב הגדול ח"ק אג"ן ז"ל והרב הגדיל כמוהר"ר חנ"א נר"ו ואחר שקיבלו עליהם היורשים והמורשים לכל מה שיפסקו ותצא דינא כי הסכימו לפיסקא דדינא כי הני שטרי הצואות הם קיימים כראי מוצק וזכו כל המקבלי המתנות וכל ההקדשות ובל יפול מהכתוב בשטרי צואות שום דבר ארצה וחתמו על פיסקא דדינא הלזה הרב אג"ן בגושפנקא דמלכא יר"ה והרב חנ"א נר"ו בחתימת ידו ואם כן אחר ששני המאורות הגדולים דייני גולה פסקו את הדין כי שטרי הצואות קיימים וזכו ההקדשיות ומקבלי המתנות א"כ כשלא השגיחו היורשים לקבל עליהם את הדין הלכו המורשים לעש"ג לאשר ולקיים מה שפסקו הרבנים מה שהוא דין תורה וכדין עבדי וכמבואר בטור ובש"ע ח"מ סי' כ"ו דהיכא דהולך לערש"ג לקיים את דין תורה שפסקו הרבנים יכול עשוהו אלא דיש הפרש בדין דאם נטל רשות מהב"ד אז גובה ההוצאות מבעל דינו הלא"ה ההוצא' עליו כמ"ש

מרן החבי"ב בכנה"ג בח"מ יע"ש. והרי אחרי שב"ד הגדול שבירוש' שהם רבנים גדולים ומפורסמים פסקו את הדין מי זה ואיזה הוא שימרה את פיהם ולא ישמע לדבריהם דהרי קי"ל דאיכא מ"ע גם בימים האלה ובזה"ז לשמוע אל השופט כמ"ש הרמב"ם בה' ממרים פ"ב ה"א ומ"ש מרן בש"ע שם שהוא נלמד מסוגייא דר"ה כ"ה ע"ב שאמרו יפתח בדורו וכו' ומייתי התם נמי ראיה מקרא ובאת אל הכהנים הלויים ולא השופט אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה ע"ד שאדם הולך אצל השופט שלא היה בימיו הא אין לך לילך אלא אצל השופט שיהיה בימיך יע"ש וכ"כ הרב החינוך ס' שופטים מצוה תצ"ה ותצ"ו והרב המאירי בחי' ליבמות לדקי"ב יע"ש וכ"נ מדברי תשו' הרשב"א ח"ב סי' שכ"ב יע"ש ועמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"ב סי' מ"ט דפ"ד ע"ב ובס' נודע ביאודה ח"ב חאה"ע סי' ק"ך ומהרד"ך בית כ"ב חדר י"ד ט"ו ט"ז יע"ש. ואין ספק כי יש להם להרבנים הנ"ל מעלת ב"ד הגדול כאשר כתבו הרא"ש והטור בח"מ סי' י"ד דגם האידנא גדול הדור יש לו תואר להקרא ב"ד הגדול יע"ש וכ"כ בתשו' בנימין זאב סי' רמ"ה דשמ"ב ע"ב וז"ל ואף על גב דהרב הכהן הגדול גדול בדורו הוא וראוי לעשות כדבריו דהא האידנא ב"ד הגדול נקרא מי שהוא גדול הדור כמ"ש הרא"ש והטור בח"מ סי' י"ד וכ"כ עוד שם סי' ש"ג דתל"ו ע"כ וסי' תי"ח דתקמ"ז ע"א יע"ש וכ"כ המרדכי בסוף פז"ב סימן תס"ט משם ר"ת דלב"ד הגדול בזה"ז הוא למי שהוא גדול הדור וכ"כ הסמ"ג בעשין צ"ז יע"ש והגם כי מדברי הרמב"ם בה' סנהדרין פ"ו ה"ט נראה שאין ב"ד הגדול בזה"ז כמו שיע"ש וכ"כ הרב החינוך שם ס' שופטים מצוה תצ"ה וז"ל ומ"ש ז"ל שבזמן שהיה ב"ד הגדול שבירוש' כל מחלוקת שהיה לכל ב"ד במקומות שואלים אותו לב"ד ועושים על פיהם ועכשיו בעונותינו שאין שם ב"ד הגדול כל מחלוקת שיבוא בין החכמים וכו' יע"ש.

ומ"מ כתב הרמב"ם שם דאע"ג דליכא בזה"ז דין ב"ד הגדול אבל יש מקומות שיש בהם תלמידים שאינן כמותם אם אמר המלוה נלך למקום פ' שבארץ פ' לפ' ופ' הגדול ונידון לפניו בדין זה שכופין את הלוה והולך עמו וכן היו מעשים בכל יום בספרד יע"ש הנה מתבאר מדברי הרמב"ם דהגם דליכא בזה"ז דין ב"ד הגדול מ"מ אם המצא ימצא באיזה מן המקומות חכמים גדולים יותר מדייני עירו כופין אותו לילך למקום שיש החכמים הגדולים כדין שכופין לב"ד הגדול קא אזילנא ומה שרצה לחלק מוהריק"ו שורש ץ' מזמן הרמב"ם לזמנינו דחאו מרן בכ"מ שם ובב"ה בח"מ סי' י"ד וסיים וכתב ודבר זה מצוי בכל דור ודור יע"ש וכ"נ דעת הרנ"י סי' פ"ג דסנהדרין והרב הלבוש שם ומוהרש"ל ביש"ש בב"ק פ"י סי' יו"ד וכ"נ מתשו' מוהרא"י בפו"כ סי' פ"ז יע"ש והרשב"ש סו' סי' תקי"ד

יע"ש וא"כ שני המאורות הגדולים הרב אג"ן ז"ל והרב חנ"א נר"ו הרי הם ב"ד הגדול שבירוש' ואליהם יש לשמוע והגם כי בסה"ק חקקי לב חח"מ סי' ג' עמדתי על זה והבאתי שגם זה מידי פלוגתא לא נפיק כי יש סוברים מרבני האחרונים כדעת מוהריק"ו שאין דין ב"ד הגדול בזה"ז מ"מ שם הסכמתי לדין כי נתפשט המנהג בעיירות גדולות שיש שם רבנים גדולים כל סביבותיו היושבים תחת ממשלתו יש לו דין ב"ד הגדול ובפרט כתבתי על עיה"ק ירוש' ת"ו וז"ל שם ד"ז ריש ע"ב ובפרט בימים ההם ובזה"ז שיש בירוש' תובב"א רבנים גדולים וב"ד הגדול ובית ועד לחכמים וגם דבר אחד לדור ראשון הוא הרב הגדול ח"ק אג"ן הסהר נר"ו העי"א כי בודאי כל המקומות אשר סביבותיהם שיש להם להרבנים שבח"ל איזה דבר הקשה מן הראוי להביאו לפני הב"ד הגדול שבירוש' תובב"א או לשאר ארצות הקדושות אשר יש שם רבנים גדולים ה' יאריך ימיהם בטוב ועל זה ועל כיוצא בזה הוא מה שנאמר צדק צדק תרדוף שדרז"ל בגמ' בסנהדרין ל"ב ע"ב עפ"ז צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה וד"ל עכ"ל שם.

ואם כן אמרו כשיהיה איזה דין או הוראה לילך ביחוד לפני ב"ד הגדול שבירוש' ולכוף לבעל דין שכנגדו שילך איתו לדון שם כ"ש וק"ו כשבאו הם מעצמן וקיבלו עליהם בקבלה גמורה לכל מה שידונו ודנו אותם דין אמת לאמיתו שיסרב החייב מלקבל דינו כי בודאי הגמור נקרא עבריינא דלא ציית דינא ומחרימין אותו עד שיקבל כמבואר בח"מ סי' י"ט וביו"ד סי' של"ד וכבר כתבתי בעניותי בסה"ק חקקי לב חח"מ ח"ב סי' ד' די"ב ע"ד וז"ל וכבר כתבתי בפרט זה בתשו' במ"א בס"ד ושם הבאתי כמה פוסקים ראשונים ואת אחרונים דכתבו דמי שאינו שומע לפסק הב"ד שבזמנו מלבד דעבריינא יתקרי שעובר על מ"ע שחייב לשמוע דברי הב"ד שבזמנו עוד בה דכל טצדקי דמצו למיעבד ע"י כפיה להחרימו או להכותו או למוסרו ביד גוים עושים כמבואר שם בארוכה בפסק אשר כתבנו אנכי הצעיר בצוותא חדא עם מעלת דודי לי רב אחאי הרב הכולל כמוהר"ר חיים דוד חזן נר"ו בימים ההם ובזה"ז וסמכו ידיהם עלינו רבנן תקיפי הרבנים הגדולים מלאכי אלקים ב"ד שבירוש' תובב"א ושאר ארצות הקדושות וב"ד רבה קושטא רבתי וב"ד הצדק שבעוב"י שאלוניק יע"א ורבני עירינו אזמיר יע"א ה' עליהם יחיו וכל זה הם דברים ברורים וישרים למוצאי דעת קחנו משם וכ"ש כאן בענין נ"ד שמצינו הרבנים הגדולים אשר היו מורים הוראות באתרא הדין שפסקו לחייב להיחידים ע"כ. דון מינה ואוקי באתרין כי גם בנ"ד איתנהו לכל הני מילי מחיים שיש לעשות כל טצדקי דמצו למעבד המורשים כדי לאשר ולקיים דין אמת לאמיתו שפסקו ב"ד הגדול שבירוש' ז"ל כי המסרב וממאן מלקבל את הדין לכופו בדייני אוה"ע ומ"ג בענין כזה כי עיקר הממון הבא

משכירות כל הקרקעות להקדשות רובם ככולם הם שכורים לגוים וגם הם תחת ממשלת ורשות מלכות האינגליז כי עי"ז שיצאו היורשים מערערים יהיה עיכוב מליקח המעות בכל שנה ושנה כי בודאי כי מוכרחים המורשים לילך לפי תומם לערש"ג ליקח קצבתם בכל שנה ושנה כאשר ציוה המנוח בשטרי צואותיו כי המורשים יגבו והמה יחלקו.

והנני מוכיח בראיה חותכת כי לא הלכו לאוה"ע לערש"ג המורשים כ"א היורשים שהרי כיון שיצאו היורשים מערערין ובאו לדון לפני דייני ישראל ב"ד הגדול שבירוש' ופסקו הדין עם המורשים ושאין ליורשים לערער עוד בדבר הזה א"כ המורשים באים ליקח השכירות מיד הג' מורשים הגבאים שבאינדייא מה משיבים המורשים הגבאים שהיורשים מעכבים על ידם שלא יתנו השכירות להם הרי מה כחם יפה לעכב אחר שיש להם גזרה מהב"ש שבירו' ששטרי הצואות קיימים אם לא שהכניסו יד אוה"ע לערש"ג לעכב על ידם הלא"ה לא יש אופן שיעכבו וכבר מילתי האמורה בפסק אחר כי על הרוב הנחפז וממהר ללכת בערש"ג מסתמא הוא מי שיוצא חייב בדיני ישראל דמי שהדין עמו ויצא זכאי לא במהרה הולך לאוה"ע לערש"ג כ"א אחר שעושה כל טצדקי ע"י דייני ישראל וע"י ריצויים ופיוסים שיתרצה לקבל את הדין ואחר עבור זמן הרבה עידן ועידנים ופלג עידן ורואה שאין אופן לקבל את הדין אזי הוא שהולך לערש"ג כי כן לבי אומר לי כי המורשים הי"ו הגם כי יצאו זכאים בדין לא הלכו לערש"ג הם כ"א הנגדיים היורשים הי"ו וכאשר דימיתי כן עשיתי דרישה וחקירה ונתאמת אצלי כי היורשים הי"ו פתחו בקלקלה תחילה לילך לערש"ג כפי מה שהראו לי כתב ידו של הרב הגדול חנ"א נר"ו הלא היא כתובה בר"ח חשון תר"ח שכתב לאחד מרבני עיה"ק טבריא ת"ו וז"ל ומודענא לידידי שכבר הייתי רוצה ללכת למח"ק להתעלס באהבים כמשפט האחוה ועכב היתה מכמה טעמים ובפרט שהרב מר מחותני נר"ו והרב ח"ר עבדאללה נר"ו עכבוני ביד רמה מפני ענין הקדשיות הר' יעקב צמח ז"ל שהיורשים עוררים ואומרים שבידם לבטל הכל כדת האינגליז ועל ידי כמה כתבים שכתבתי נראה שהם מרוצים במה שאפסוק אני והרב מר מחותני נר"ו שנינו כאחד וכו' זת"ד.

הנה מבואר מנוסח שני השטרות כי כל המתנות וההקדשיות אשר נתן המקדיש המנוח הצדיק הנז"ל הכל היה בתנאי מפורש שיהיה ע"י ז' האפוטרופוסים הנז"ל הלא"ה הכל בטל וכיון שכן קיבל עליו ועל יורשיו ועל ב"כ א"כ אין מקום לבטל דבריו שהגם שעיקר שורש דינו של מינוי האפוטרופוס הוא בש"ס במס' גיטין ל"ד ע"א ודף נ"ב ע"א ובקדושין מ"ב ע"א ובפוסקים בהרי"ף והרמב"ם בפ"י מה' נחלות ה"ה והרא"ש שם והטור ומרן בש"ע ח"מ סי' ר"ץ הן במינוי אבי היתומים הן במינוי הב"ד הם המדברים להעמיד

אפוטרופוס על היתומים הקטנים כמבואר שם ולא על הגדולים כי כן שמו מוכיח עליו מה שנקרא בשם אפוטרופוס על שם כך כמו שפירש רבינו נתן בעל הערוך ז"ל במער' א' ד"ה אפוטרופוס שפירושו הוא אבי ילדים בל' יון פטירא פידייאה וכן בלעז אב פטר יע"ש וכ"כ הרשב"ץ בס' מגן אבות פ"ק דאבות משנה י"א שבל' רומי אפוטרופוס הוא אב קטנים כי אפטר הוא אב פוס הוא קטנים יע"ש א"כ ודאי דאפוטרופוס הוא דוקא לקטנים ולא לגדולים וכ"כ בהדייא רי"ו בס' משרים נתיב כ"ו ח"א וז"ל דאם מינה אבי' אפוטרופוס לבניו הגדולים יכולים לומר אין אנו צריכים אפוטרופוס ומוצאים מידו זולתי אם השליש ממון בידו על דעת לעשות כו"כ דמצוה לקיים דברי המת עכ"ל והביא דבריו מרן בב"י שם בח"מ סי' ר"ץ ופסקו מור"ם בהג"ה בש"ע סוף סימן זה סעיף כ"ו יע"ש.

וראיתי להרב המבי"ט בתשו' ח"א סי' של"ה שנשאל על זה אי מהני מינוי האב למנות אפוטרופוס על בניו הגדולים או לא והשיב כי כפי ס' הרמב"ם והסמ"ג והטור והרב צרור הכסף והרשב"א והרא"ה והר"ן והריב"ש כולהו ס"ל שיכול האב למנות אפוטרופוס על בנו הגדול ושכ"כ ג"כ רבינו האיי גאון בס' המקח שצריכים ב"ד להעמיד אפוטרופוס משיגדיל שהוא בן י"ג שנים עד שיהיו בן עשרים עד שיראו בו שהוא בר סמכא יע"ש. ואם זה כתב ר"ה גאון ז"ל שיכולים ב"ד למנות אפוטרופוס על הגדול שהגדיל כ"ש האב שיכול למנות אפוטרופוס על בנו הגדול לאיזה סיבה שיראה לו ומה שנמצא במשרים כתיב כ"ו שכתב כתבו הפוסקים דאם מינה האב אפוטרופוס לגדולים יכולים לומר אין אנו צריכים אפוטרופוס ומוצאים מתחת ידו לא נמצא זה בשום פוסק המצוי אצלינו.

איברא דלכאורה נרא' הדבר ברור מסוגיית הש"ס בב"מ פ' המפקיד ט"ל ע"א שאמרו שם בהדייא דאפוטרופוס לדיקנני לא מוקמינן וכן פסקו כל הפוסקים הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם סוף פ"י מה' נחלות והטור ומרן בש"ע ח"מ סי' רפ"ה סעי' ב' יע"ש עד שמזה חרה אפו להרשב"ץ ז"ל בס' התשב"ץ ח"ב רס"י ע"ה על הב"ד שבעיר אחת שמינו אפוטרופוס לגדולים שאלו דברים נפלאים מאד שדבר זה הוא הפך כל התלמוד וכל הפוסקים ז"ל יע"ש והגם כי נראה לו כי הרב המבי"ט לא דיבר כ"א באב דיכול למנות אפוטרופוס על בניו הגדולים ולא על הב"ד שיכולים למנות אפוטרופוס על הגדולים מ"מ מאחר כי בכלל ראיותיו שמביא הרב המבי"ט ז"ל הוא ג"כ מדברי ר"ה גאון ז"ל בס' המקח שכ' בפירוש דב"ד מעמידין אפוטרופוס לגדולים וסיים וכתב כ"ש אב דיכול למנות יע"ש זה מורה באצבע כי גם הב"ד יש להם רשות ויכולים למנות אפוטרופוס על הגדולים וזהו נראה הפך סוגיית הש"ס דאפוטרופוס לדיקנני לא מוקמינן הן אמת כד הוינן בה בעיקר טעמו של דבר שאמרו רז"ל בגמ' אפוטרופוס לדיקנני לא מוקמינן מידי

הוא טעמא דאמרינן הכי ימצא קצת שליש ישוב לזה והוא כי רש"י ז"ל שם בסוגייא הלזו ד"ה אפוטרופוס כתב וז"ל אפוטרופוס לדיקנני לא מוקמינן אין ב"ד טורחים לבקש אפוטרופוס לאנשים גדולים שנתמלאה זקנם לפי שלא ימצא דבשלמא ליתומים איכא דשמע להו והוי אפוטרופוס לדבר מצוה אבל לדיקנני לא שמע להו יע"ש וכ"כ הרא"ש ז"ל שם בפסקיו סי' י"ב לפי שלא ימצאו ב"ד מי שירצה להשתדל וכ"כ הסמ"ג עשין צ"ו יע"ש וכ"כ המרדכי שם בפ' המפקיד סי' ער"ה וז"ל אפוטרופוס לגדולים הוא בהיות שאין מי שישמע להב"ד להיות טורח יע"ש. גם הריטב"א הביאו הר"ב ז"ל שם בש"מ כתב וז"ל דה"ט כשצריך לטרוח בנכסים לעבד אותם שהוא טורח גדול להיות קוצר ובוצר כמ"ש שם בגמ' ב"ד מעמידין אפוטרופוס וזורע וקוצר וגודר ומוסק ואין אדם רוצה טורח גדול כזה יע"ש וכיון שכל המניעה דאין מעמידין אפוטרופוס לגדולים הוא שלא ימצא מי שירצה לטרוח בעד הגדולים אבל אם המצא ימצא אדם שרוצה לטרוח מעמידים וכ"כ הרנ"י שם בשם הרשב"א וז"ל מזה דקדק הרשב"א דכל היכא דמשכחינן מאן דטרח בהו דמוקמינן להו אפוטרופא עליהם יע"ש.

אמנם מצינו מחלוקת בזה שהרנ"י שם סיים וכ' אבל הרא"ה ז"ל ס"ל דאפי' אשכחינן מי שיקבל כן לא סמכינן עליה והיינו דאמרינן הכא אפוטרופוס לדיקנני לא מוקמינן משום דאין דרכן של בני אדם לטרוח בנכסי גדולים וחוששין לו שמא להפסיד את הנכסים הוא רוצה וכו' והנב"ר ז"ל הביא מחלוקת זה ולא הכריע ביניהם יע"ש. ולענין פסק הלכה אחרי שהר"ן הביא מחלוקת זה ולא הכריע א"כ שב ואל"ת עדיף דאין ב"ד נזקקין למנות אפוטרופוס על הגדולים וגם הטור בח"מ רס"י רפ"ה כתב וז"ל ומיהו היה אומר אדוני אבי הרא"ש ז"ל דאפי' אם יתרצה אחד להיות אפוטרופוס על גדולים כיון שאינו מצוי ואין לב"ד לבקש עליו אפי' כשימצא יכול היורש למחות שלא למנותו יע"ש וכ"כ מור"ם בהג"ה שם בח"מ סי' רפ"ה סעי' ב' דין זה בשם הרא"ש והרב הנ"י שיכול היורש למחות שלא למנות אפוטרופוס וסיים וכתב וז"ל וי"א דאין היורש יכול למחות יע"ש אבל עכ"פ יש עוד הפרש בין הרא"ש והרא"ה כי לדעת הרא"ש אם ב"ד מצאו בני אדם שרוצים להיות אפוטרופוס על הגדולים ומינו אותם והגדולים לא מיחו יש להם דין אפוטרופוס גמור לכל דבריו אכן לפי ס' הרא"ה דיש לחוש להפסד ונזק א"כ אין לב"ד להזקק בדבר שיש לחוש לנזק והפסד וכ"כ הרב הפו"ד שם בח"מ רס"י רפ"ה כמו שיע"ש ובסמ"ע שם ס"ק י"א יע"ש:

ומעתה הדבר קשה דמאחר שמצינו דרבינו האיי גאון ז"ל כתב בפירוש דב"ד יכולין למנות אפוטרופוס על הגדולים מי שהוא בן י"ג ואילך שנקרא גדול ועד שיהיה בן עשרים

וכ"כ הר"ן ז"ל בפ' מציאת האשה ומזה למד הרב מוהריט"ץ ז"ל בתשו' סי' ל"ח דהגם כי הגדיל בנדון שלו שנשאל על מי שציוה שיהיה אפוטרופוס עד שיגיע בנו לנשואים דכתב דהגם כי הגדיל כל עוד שלא נשא אשה האפוטרופוסות קיימת כדברי הר"ן יע"ש הרי מצינו דיש כח ביד האב והב"ד למנות אפוטרופוס גם על הגדולים אם יהיה איזה סיבה מוכרחת וכמ"ש הרב המביט א"כ קשה טובא על הראשונים הללו הרא"ש והרא"ה והרשב"א והרנ"י ועד אחרן מרן בב"י ומור"ם בהג"ה שהביאו ס' רי"ו בסתם דאין כח ביד ב"ד למנות אפוטרופוס על הגדולים איך לא זכרו מס' ר"ה גאון והר"ן וגם ק' טובא על הרב פו"ד שעמד בכל זה ולא זכר שר מס' ר"ה גאון ז"ל.

ואולם כשאני לעצמי נראה לישב דלא תקשי מס' ר"ה גאון ז"ל דאה"נ דהדין דין אמת דאפוטרופוס לדיקנני לא מוקמינן כמו שהוא פשוט בגמ' ובפוסקים וה"ט כי כיון שירושה היא מד"ת וזכו בה היורשים א"כ כשהם קטנים תינח למנות אפוט' כדי שלא יאבדו הנכסים אבל כשהם גדולים וזכו בהם בדין ירושה אם אתה אומר שיהיה להם אפוטרופוסים לעד לעולם מתי יהיו הם שולטים בממונם שזכו בדין ירושה וזה שכתב ר"ה גאון ז"ל שימנו אפוט' על מי שהוא בן י"ג עד בן עשרים משום דלהאי מילתא למכור קרקעותיו כל עוד שעדין אינו בן עשרים הוא נקרא קטן לענין זה וכל עוד שהוא אפוט' לזמן מוגבל לצורך מכירת קרקעות דבעינן שיהיה בן עשרים אין זה סותר דין הש"ס דאפוט' לדיקנני לא מוקמינן וזה פשוט וברור וכן הוא דין הרב מוהריט"ץ שציוה המוריש שיהיה לו אפוט' עד שיהיה נושא אשה דנתן זמן מוגבל כאמור עד שיגדיל עוד יותר וכ"כ הרשב"ש בתשו' סי' דש"ם דכל שמינוי אפוט' על הגדולים בלתי קצבת השנים כיון שא"א לומר לעולם או עד עשרים או עד שלשים כך א"א לומר לא לשנה ולא לשנתים לא ליום ולא ליומים והביא סמך לזה מתשו' הרשב"א בא' שמשכן שדהו לחבירו לשנה וכתוב בשטר כל זמן ששטר זה קיים כיון שהוא זמן שאין לו קצבה הם דברי הבאי יע"ש ועיין בתשו' המיוחסות סימן קי"ח בממנה אפוט' עד כ"ה שנה יע"ש.

וזה ראיתי למרן החביי"ב שם בכנה"ג בח"מ סימן ר"ץ הגה"ט אות קס"ז ובתשו' בעי חיי חח"מ ח"א סי' רי"ו דרס"ט ע"ד שהביא תשו' הרב המבי"ט הלזו שכתב בשם רי"ו דאין ביד האב וכ"ש ביד ב"ד למנות אפוט' על הגדולים ושתמה עליו שמדברי הרמב"ם וכל הפוסקים שחולקים עליו ועל זה כתב וז"ל ונראה לי שהפריז על המידה לדחות דברי רי"ו דאפי' לפי דעתו לא פליגי הרמב"ם וסיעתו עם רי"ו דהרמב"ם מיירי כשהשליש המעות בידו לעשות כו"כ דבהא אפי' רי"ו מודה ועוד אפשר לו' דהרמב"ם ז"ל מיירי כשהיורש אוכל יותר מדאי ומפסיד ממונו בדרך רעה שאז ביד האב למנות אפוט' שלא יפסיד

מעותיו דהוי כקטן אבל רי"ו מיירי בגדולים בני דעת שיכולים לומר אין אנו צריכים להאפוטרופוסים עכ"ל הנה הב' חילוקים הללו כתבם הרב ז"ל בכנה"ג ובתשו' בעי חיי הנ"ל ועוד הוסיף בכנה"ג עוד תי' אחר וז"ל א"כ דהרמב"ם מיירי בשמינהו המוריש כשהוא קטן וציוה שלא יתנו לו עד זמן פ' או עד שיהיה כשר ומצליח אבל רי"ו מיירי בממנה אפוט' לבניו והם גדולים בעת המינוי עכ"ל ודבר ה' בפיהו אמת דחילוק ראשון שחילק דהיכא דהממנה מוסר מממונו ומשליש בידו לעשות כו"כ גם רי"ו מודה ואין כאן מחלוקת כלל דכ"ע מודו בזה כ"כ מרן הקדוש בתשו' בס' אבקת רוכל סימן צ"ב כמו שיע"ש. גם חילוק ב' כשיש הפסד ונזק דכ"ע מודו דממנים אפוט' על הגדולים מילתא דמסתבר הוא משום עשה דהשבת אבידה כמ"ש בש"ס ובפוסקים ברם חילוק הג' שכתב בכנה"ג בין כשמינה האב כשהם קטנים בין כשהיה המינוי אחר שהגדילו איכא למשדי ביה נרגא כמו שהרב המבי"ט עצמו עלה בדעתו לחלק חילוק זה ודחאו מעיקרו והיותר תימא דבתשו' ב"ח הלזו כתב בתחילה לחלק חילוק זה כדי לישב ס' רי"ו שלא תהיה חולקת עם הרמב"ם ושאר הפוסקים ותכף ומיד חזר בו מפני שהרב המבי"ט כתב שם לדחות חילוק זה דאין חילוק וכו' יע"ש ועל זה יצא לדון בדבר חדש וחילק עוד ב' חילוקים אחרים וא"כ איך בכנה"ג חילק גם חילוק זה בפשוט ולא הזכיר שבתשו' המבי"ט עצמו דחה זה וכמ"ש הרב גופיה בתשו' ולפחות היה לו להזכיר בתשו' זאת ממ"ש מר ניהו גופיה בכנה"ג וצ"ל ועמ"ש בדרוש ההלבשה בשנת התר"ז ליצירה בס"ד. עכ"פ לענין נדון דידן נקוט מיהא דהיכא דמינה האב אפוט' על הגדולים והשליש הממון בידו להיות מחלק ע"י אין היורשים יכולים למחות לכ"ע וכ"פ מרן בש"ע ח"מ סימן רנ"ב ס"ב וז"ל מצוה לקיים דברי המת אפי' בריא שציוה ומת והוא שנתן עכשיו לשליש לשם כך יע"ש כ"ש וק"ו בהיות שמינה אפוטרופוסים על כל נכסיו וכל מה שנתן למקבלי מתנות ולהקדשיות הכל היה ע"י אלו אפוטרופוסים שהם יגבו ויתחלקו על ידם שע"מ ותנאי מפורש הוא שכל מה שנתן והקדיש הוא ע"י אלו האפוטרופוסים ומעולם לא זכו היורשים בירושה כי כבר נתן הכל מעכשיו בחיים חייתו ומתנת בריא בלתי חזרה כי המובן בפשוט וברור מלשון זה בלתי שמבואר בשטר הב' ממ"ש וז"ל ובכל פרט ופרט נתתי להם כח השכירות של החצרות הנז"ל בכלל הקנין והחיוב והשבועה והקניתי להם חצרות הנז"ל לפירותיהם כתחז"ל מעכשיו וע"ס כל העולם עד ועד בכלל כנז' כל זה בשטר הנז' (שהוא השטר הראשון) וככחם הקניינים והחיוב' והזיכויים והחיזוקים והיפויים מקדם בשעת הקנין והחיוב והשבועה בקנין המתנות והצדקות הנז"ל שבשטר הנז' של שנת תקפ"ט ושבשטר זה כן כחם עתה בשטר זה ביתר שאת וביתר עז ולא

חזרתי בי אלא מסדר וערך מעות הכבדים של אותו זמן וגם שכירות הנוספים על הנז' וכו' שיהיו להקדש מעכשיו ע"ס כל הדורות ואם יתחסר מן השכירות וכו' וגם חזרתי בי ממה שאמרתי בשטר ושיירתי לעצמי בחיובים ומתנות אלו וכו' משא"כ עתה שלא שיירתי לעצמי בחיובים ומתנות אלו וכו' אלא מעתה ומעכשיו נתתי להם חצרות הנז"ל למקבלי מתנות והצדקות ולהקדש הנז"ל במתנה גמורה מעכשיו ומפורסמת ולא במתנה טמירתא וכו' עכ"ל הנה מדברי השטר הנז' מבואר כי כל מה שכתב בשטר הב' מעתה ומעכשיו בלתי חזרה היינו שלא יוכל לחזור בו מכל החיובים שנתן והקדיש כי בשטר הראשון התנה בפי' שכל מה שנתן והקדיש אם רוצה לחזור בו בכל הנכסים ששייר לעצמו ובאיזה פרט שמגלה דעתו לחזור חוזר בו ומבטלו ועתה בשטר הב' הודיע דבריו בפי' גמור כי גם זה התנאי שהתנה לחזור בו ביטלו שלא יוכל לחזור בשום אופן וזה ברור ומבורר לעיני כל רואה ומאחר שקיבל עליו שלא לחזור בכל מה שנתן והקדיש וגם מינה אפוט' על חילוק המתנות וההקדשיות כדי שיהיו כל המתנות וההקדשיות קיימות עד ימות המשיח הקרן קיים שהם הקרקעות והפירות שיאכלו בכל שנה ליכא למשדי ביה שום נרגא לכשיהיו כח ביד היורשים לומר לא בעינן לאלו האפוטרופוסים שאם יאמרו כן אין להם שום זכיה בכל אלו המתנות אשר נתן המוריש כי לא נתנם להם כ"א ע"י שיכירו וידעו כי הם אפוטרופוסים שלו והרי אפי' היה שנתן מתנת ש"מ כיון שהודה שנטל קנין וש"ח שלא יחזור בו אם יעמוד דמפני זה פסקו מרן בח"מ סימן נד"ר וז"ל אעפ"י שמתנת ש"מ א"צ קנין אם ביקש שיקנו ממנו קונים אפי' בשבת שזה הקנין א"צ וי"א שאפי' יש נפקותא בקנין כגון שכותב כל נכסיו ומפרש שלא יחזור בו אם יעמוד קונין בשבת יע"ש.

גם ליכא ריעותא במתנות והקדשיות אלו ממ"ש הרמב"ם בה' זכיה ומתנה פ"ו דין ט"ו ופסקו מרן בש"ע ח"מ סימן רנ"ג סכ"א ש"מ שאמר ידור פ' בבית זה יאכל פ' פירות דקל זה לא אמר כלום שלא הקנה להם דבר שיש בו ממש שהדירה והאכילה וכיוצא בהם הרי הם כדיבור וכשינה שאין נקנים אבל אם אמר תנו בית כדי שידור בו עד זמן פ' או תנו דקל זה לפ' כדי שיאכל פירותיו דבריו קיימים שהרי הקנה להם הגוף לפירות והגוף דבר שיש בו ממש וכן כל כיוצא בזה עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בה' מכירה פכ"ב הי"ג והטור ומרן בש"ע רס"י ריי"ב יע"ש דאפי' אם היה נותן שכירות לבד בלתי הקנאת החצרות להם היה מקום לומר דחלו המתנות וההקדשות מכמה טעמי תריצי חדא כי שכירות שגובה מעות הם דבר שיש בו ממש ועוד כמ"ש הכנה"ג בשם תשו' הרב מהר"א גאליקו ז"ל כ"י בח"מ סימן רב"י הגה"ט אות ח' דאם אמר שיהיה כח ורשות להשכירם ולאכול פירותיהם כל

ימי חייו כולי האי לא עביד איניש אם לא שהקנה לו גוף הקרקע לדירה וכו' והגם שסיים עדיין הדבר מגומגם כמו שיע"ש שאני נ"ד כי עשה הקרקעות ואקוף שיעמדו ע"ס כל הדורות לפירותיהם ולא ימכרו לעולם. ועוד שכתב מהריב"ל ח"ג סי' מ"ג דהיכא דאיכא משום מצוה לקיים דברי המת מהני אפי' לדבר שאין בו ממש ונסתייע מדברי תשו' המיוחסות להרמב"ן סי' ס"ז יע"ש וכאן בנ"ד הרי איכא מצוה לקיים דברי המת.

ועוד למד שם מהריב"ל מהך תשו' המיוחסות להרמב"ן דהיכא דיש ב' קניינים גם בדבר שאין בו ממש קונה כמ"ש שם ועדיפא מינה כתב הרב שם דאפי' באמירה ידור פ' ב' פעמים מהני יע"ש וכ"ש כאן בנ"ד שיש כמה קניינים וכמה אמירות וכמה חיובים כי בודאי דלכ"ע מהני ומ"ג כי הוי הקנין ולבסוף שכתב הרב מהר"ש הלוי ז"ל בחח"מ סי' ל' דנ"ט ע"ד דמהני כיע"ש ועיין מ"ש בס' בני יעקב דס"ב ע"ד ובס' מים רבים חח"מ סימן מ"ט יע"ש. ומ"ג דאיכא שבועה בשטרי הצואות וכבר כתב הרב מהר"ש יונה בתשו' סימן כ"ה והביאו הכנה"ג שם בח"מ סימן רב"י הגה"ט אות י"ט והגב"י מאות ט"ו ואילך דחייב לקיים מכח שבועתו יע"ש. וזהו כדי להתלמד למ"א כי כאן כתוב בשטר בפי' שהקנה להם החצרות אלא שהקנין הוא לפירות ולא שיוכל למוכרם לאחרים והרי קי"ל בנותן מתנה לחבירו ומתנה על אותה מתנה איזה תנאים הוי מתנה לאותו דבר ותנאי שמפרש בה לבד כמ"ש הרא"ש בפסקיו דקל"ד ופסקו הטור ומרן בש"ע בח"מ סימן רמ"א ס"ס וז"ל שהנותן מתנה לחבירו אינו מתנה אלא א"כ שהיה בדעת הנותן שתהא ברשות מקבל לעשות בה כל חפצו בד"א שנתנה לו סתם אלא שניכר מתוך מחשבתו שאינו מכוין ליתנה שיעשה בה כל חפצו אבל אם מפרש אפי' אם נותנה לו ע"מ שלא ליתנה לאחר או שלא להקדישה או ע"מ שלא יעשה בה שום דבר אלא דבר פ' הוי מתנה לאותו דבר שפי' בלבד ע"כ והרי כאן נמי שנתן מתנה ופירש שיהיו אוכלים הפירות לבד והארץ לעולם עומדת שלא תמכר הויא מתנה וזהו אפי' שלא היה מקנה הקרקעות כ"ש כי בפירוש כתוב שהקנה להם הקרקעות גם משום דבר שאינו מסוים ליכא למימר שהרי כאן בנ"ד הרי סיים החצרות והשכירות הנכנס בכל שנה מכל אחד ואחד וחילקו לחלקים בין מקבלי המתנות ובין מקבלי ההקדשיות וז"ל מרן בש"ע שם בח"מ סי' רמ"א ס"ד י"א שכשם שהמוכר צריך לסיים הממכר כך הנותן כיצד הכותב לחבירו קרקע מנכסי נתונה לך או שכ' לו כל נכסי נתונים לך חוץ ממקצתם הואיל ולא סיים הדבר שנתן ואינו ידוע לק' כלום ואינו יכול לומר תן לי הפחות שבנכסיך עד שסיים לו המקום שנתן לו אבל אם אמר חלק כו"כ בשדה פ' הואיל וסיים השדה אעפ"י שלא סיים החלק נוטל אותו חלק מהפחות שבאותה שדה ויש חולקים ואומרים שבין במכר בין במתנה יכול

להקנות דבר שאינו מסויים ע"כ וכאן בנ"ד תרתי איתנהו שדה מסויים דהיינו החצרו' שהזכירם אחד לאחד בשם ובכינוי וגם חלק מסויים והוא סך מעות כו"כ.

תו איכא למשמע ראיה מדברי מוהרשד"ם בתשו' חח"מ סימן שכ"ג שכתב וז"ל וא"כ כיון שהאמת שראובן זה הפליא לעשות עם אחותו זאת הפלא ופלא כי אהבת נפשו אהבה וכן לבניה עד שציוה לתת לה מנכסיו מתנה גדולה כנז' בשאלה ועוד נתן לה דירת הבית הנז' כנז' ואם בסתם בני אדם יש לנו לדון שרוצה לקיים מתנותיו כמ"ש בתשו' המיוחסות להרמב"ן סימן ח"ן כ"ש וק"ו בענין זה דאנן סהדי שדעתו היה לקיים צואתו לעשות נחת רוח לאחותו ולבניה יע"ש ואם זה כתב מהרשד"ם דאנן סהדי שדעתו לקיים צואתו לעשות נחת רוח לאחותו ולבניה כ"ש וק"ו כי יש עשר ידות לומר כי אנן סהדי שרוצה לקיים צואתו לעשות נחת רוח לעצמו לעוה"ב כאשר באו כל דבריו בב' שטרי צואות אלו בענין הלימודים שקפיד לו' ואחר הקריאה יזכירו שמי וגם בנישואין קפיד לצואות כי הבן הראשון יקראוהו בשם יעקב והבת בשם אשתו הראשונה מ' פרחה כי כל אלו הדברים הם מורים בבירור גמור ובאמיתות כי רוצה לקיים הצואות ואפילו שהרב מהרי"א ז"ל חלק ע"ד מהרשד"ם וס"ל דלא מעלה ואין בו מועיל רצון מתנתו כיון שלא נתנם כתחז"ל כאן בנ"ד כי הוא הנותן והקורת רוח לעוה"ב הוא דבר גדול כי אפי' שלא יהיה כתחז"ל מהני ומ"ג כי גם בנ"ד היה הכל עשוי כהוגן וכתחז"ל:

ורוח אחרת איתי לומר בנ"ד דאין להיורשים לסלק לאפוטרופוסים שאם כמו ששמעתי באומרים לי וכן ראיתי במכתב מהרב הגדול חנ"א נר"ו שכל עיקר טענת היורשים הוא לסלק האפוטרופוסים אלו אבל לא לבטל ענין שטרי הצואות זת"ד כי מלבד כי לא יש בזה שורש וענף דאיך יתכן בדבר שנצטער אותו צדיק המנוח המצווה ז"ל לאשר ולקיים ולעשות שורש ועיקר הכל לקיום כל המתנות וההקדשות ע"י מינוי אלו האפוטרופוסים ובלעדם הוא מבטל הכל בודאי הגמור כי אין לנו להשגיח בדברים אלו לבטל מדברי המצווה שום דבר קטון או גדול ואצ"ל דבר שהוא כנגד היסוד כולו. ועוד שהרי כתב הכנה"ג בתשו' בעי חיי חח"מ ח"א סימן רי"ו דע"ד ע"א דאע"ג דקי"ל דלגדולי' אין צריך אפוטרופוס היינו דוקא אם באים היתומים ליקח המעות מידו אבל אם באים להחליף אפוטרופוס זה ולתת המעות ביד אחר אין להעבירו דאיכא משום חשדא ולחוש לכבודן של ראשונים וכ"כ הרב מוהר"י אדרבי סימן תי"א יע"ש וא"כ נחזי אנן בדעת היורשים הללו אם דעתם לסלק אלו האפוטרופוסים ולמנות אחרים תחתיהם אינן יכולים לסלקם עפ"י הדין ואם יאמרו שהם רוצים לסלק לאלו האפוטרופוסים ולמנות הם עצמן במקומן ולחלק על ידם למקבלי מתנות והקדשות זו קשה מן הראשונה על

מה אנחנו בוטחים למנותם להיות אפוטרופוסים על המתנות וההקדשות בדבר שהנותן שהוא המצווה קאמר בפירוש שאינו מאמין בהם אף על גב שהם קרוביו ויורשי נחלתו והוא הנותן לאחרים כ"ש שלא יאמינו בהם המקבלי מתנות וההקדשות שהם זרים ולוקחים שבודאי לא יתרצו שיהיו המורשים ואפוטרופוסים ומה כחם יפה של היורשים בזה. ועוד אנכי אומר דבר פשוט וברור שלא יוכלו היורשים לערער ולפקפק על מינוי אלה האפוטרופוסים שמינה מורישם הצדיק המנוח ז"ל כי מלבד החיזוקים אשר עשה עליו ועל ב"כ על מינוי האפוטרופוסות הלזו ושלא לסלקם ולהחליפם זאת ועוד כי כל אפוטרופוס הנמנה מאב ומב"ד על בניו ויורשיו אחריו יהיו על הגדולים או על הקטנים הנה כח האפוטרופוס ההוא אינו אלא להיות כמו אשר נתמנה עליו להיות ידו כידו ושליח ומורשה על אשר נתמנה עליו וכל מה שעושה אפוט' הוא במקום אשר נתמנה עליו יהיו גדולים או קטנים ובזה ימצא פתחון פה למי שמינו עליו אפוטרופוס לו' לא בעינן שיהיה אתה במקומי ושליח שלי על הדרכים שחילקו הפוסקים בממנה אפוטרופוס על הגדולים וכמ"ש לעיל:

ברם נ"ד שניא כי הן אמת כי ל' הב' שטרות הוא בל' אפוטרופוס שכן כתוב מניתי והרשתי על כל נכסי לשבעה גובריא אילין הלא המה וכו' ושהם יהיו אפוטרופוסים גמורים על כל ממון שיש לי תחת כל כיפת הרקיע ושהם אפוטרופוסים על ממון שישלחו להם המורשים על החצרות הנז"ל שבעיר בנאי וסורת יע"א שיתנו לכל אחד וא' חלקן למקבלי מתנות הנז"ל ולצדקות הנז"ל וכו' וכל מה שיעשו ז' אפוטרופוסים הנז"ל באמת ובאמונה וביושר הוא כחפצי ורצוני ומקובל ומרוצה עלי ועל ב"כ וכו' עד סוף כל הדורות וכו' ואין לי רשות ולא לבאי כחי ולא למקבלי המתנות והצדקות וההקדשות הנז"ל ולא לבאי כחם למנות מורשים וכו' כי אין אני מאמין ואין דעתי נוחה כ"א בז' מורשים והבאים מכחם עד סוף כל הדורות כאשר כתוב כל זה בשטרי הצואות הנז"ל והרי ברור ומבורר כי המצווה המניח הנז' הוא אשר מנה במקומו לאלו הז' אפוטרופוסים שיהיו שולטים בכל ממונו שיש לו תחת כיפת הרקיע ובכלל הרשה ונתן להם כל ממון שכרות העולה בכל שנה והרי הוא דאלו הז' מורשים שלוחים ממונים מבעל הממון והם נקראים מורשים ושלוחים מאיתו לחלק על ידם כל הממון הנכנס בכל שנה מהחצרות וכאשר אמר וציוה לג' מורשים שבעיר בנאי וסורת שכל מה שמקבצים משכירות החצרות שישלחו ליד ז' מורשים הללו והרי הם ממונים מהצדיק המנוח הנז' בשליחותו ובמקומו בחיים חייתו לחלק על ידם מכל ממון שלו לחלקים שזיכה למקבלי מתנות והקדשות וא"כ הוא לפי האמת מה מקום ליורשים לו' להם

שאינן מרוצים באפוטרופוסים הללו כי אינן אפוטרופוסים מנויים שנמנו עליהם כ"א שלוחים ומורשים מבעל הממון ולא נגע ולא פגע מדין הממנה אפוטרופוס על הגדולים אי יכולים למחות או לא עפ"י החילוקים שחילקנו כי כאן בנ"ד בעל הממון הוא שמינה אותם במקומו ועשאן אדונים ופטרנום על כל ממונו שיש לו תחת כיפת הרקיע ושעל ידיהם יתחלקו כל הממון חלק לכל אחד ואחד וא"כ מה יאמרו היורשים אין לנו רוצים באפוטרופוסים אלו כי לא יש כח בידם לבא לנגדם על ממון מורישם שהוא מינה אותם על כל ממונו מחיים חייתו ואדרבא מה שמינה אלו המורשים בשליחותו ובמקומו הוא לבוא לנגד היורשים כדי שלא יחזיקו בהם בנכסיו ויאכלו את ממונו ולא יעשו צואת מורישם אשר ציוה לתת למקבלי מתנות והקדשיות וא"כ המוריש בכונה מכוונת מינה אלו המורשים במקומו כדי שלא ישלטו יורשיו בממונו ויבטלו שטרי צואתו מה מקום לומר כי אינן רוצים לאלו המורשים כי לא היה מינוי מהם או עליהם לעשות שליחותם כ"א מינויים הוא לעשות שליחות המוריש המנוח המצווה ואין להם שם אפוטרופוסים אלא בהשגרת לישן כי האמת שהם שלוחים ומורשים מהצדיק המנוח ועל שהם מורשים וגבאים קראם אפוטרופוס והוא אפוט' להיות מנהיגים בעדו ובשמו לחלק הממון על ידו ומי הוא זה ואיזה הוא אשר יבא אחריו לסלקן שהרי אם באנו מדין מינוי אפוט' הרי קי"ל דמינוי אפוט' בין שמינהו אבי יתומים בין שמינהו ב"ד אין צריך לא קנין ולא שטר כמ"ש הרשב"א בתשו' ח"א סימן קנ"ו הביא דבריו הרב כנה"ג בח"מ סי' ר"ץ אות ה' יע"ש ועיין מ"ש בס' שבט בנימין סי' פר"ח יע"ש. וכמו כן בדין שליח קי"ל בטור וש"ע ח"מ רס"י קפ"ב דאין העושה שליח צריך קנין ולא עדים אלא באמירה בעלמא בינו לבין חבירו וא"צ עדים אלא לגלות הדבר אם כפר אחד מהם יע"ש וכ"ש כי בנ"ד הם מורשים בשטר הרשאת בפני עצמו עשוי כהוגן וכתחז"ל בקנין אגב ד"א קרקע ובכל חיובים וחיזוקים ובשבועה חמורה וגם בשטרי צואות רמז בתוכו שטר ההרשאה הלזה וגם הוסיף עוד קנין ושבועה חמורה לקיים כל הנז"ל ובכלל הוא שטר והרשאה הנז' שלא להחליפן וכו' כמבואר שם והרי כיון שמינה בחיים חייתו מורשים גמורים על כל נכסיו והשליטן שכן כתב למורשים שבבנאי וסורת יע"א כי מהיום הזה והלאה כל גביית ממון מהשכירות ישלחם ליד הז' אפוטרופוסים הללו שהם מורשים של בעל הממון ולהם ציוה שיחלקו כל הממון הבא לידם למקבלי מתנות והקדשות הרי המורשים הללו עושים שליחותם מהמנוח המצווה הנז' ומי יוכל לומר להם דבר קטון או גדול חלילה.

ונראה לומר דאם באים האפוטרופוסים להסתלק מאליהן ומעצמן ולמנות אחרים תחתיהם כאשר הוא כתוב בשטרי הצואות הנז"ל עכ"ז אין להם להסתלק כמ"ש

בתוספתא בב"ב פ"ח דאפוט' כיון שהחזיק בנכסים אינו יכול לחזור בו ולהסתלק וכ"פ הרמב"ן לגיטין לדנ"ב והרשב"א ז"ל שם בחי' וה"ה פי"ח מהל' נחלות והטור וש"ע ח"מ סימן ר"ץ סכ"ג וכ"פ הרב מהרח"ש בס' ת"ח ח"א סימן ל"ב דמ"ה ע"א ומז"ה הגדול בס' חק"ל ח"ג ליו"ד סימן ק"י יע"ש והגם כי הכא הם אפוטרופוסים מגדולים ומ"ג למה שביארנו שהם אפוטרופוסים על נכסי המנוח הנז' ובשכר עכ"ז כיון דיש מצות רבות וצדקות גדולות שמתחלקות על ידיהם הוו אפוטרופוסים ומורשים וגזברים לדבר מצוה ואיכא משום טעם שכתב הריב"ש ז"ל בתשו' סימן תפ"ט דאינו יכול להסתלק מטעם כי המתחיל במצוה אומרים לו גמור יע"ש.

אלא דעכ"ז אם יצוו יצא איזה מהמורשים הנז"ל שלא להיות מורשה ואפוט' על נכסי המנוח הצדיק המצווה הנז' שלא להטפל לא בחילוק מתנות והקדשיות הרי כבר בירר דבריו הצדיק המנוח הנז' וכתב בשטר הצוואה וז"ל ואם יצוו יצא אחד מן האפוטרופוסים הנז"ל מן האפוטרופוסות האפוטרופוסים הנשארים הנז"ל ימנו אחר במקומו וכן האפוטרופוסים הנז"ל ימנו מורשים אחרים במקומם וכו' זת"ד הרי שאם יסתלק האחד מן האפוטרופוסים נתן הכח ביד הנשארים.

ועוד אני אומר כי מאחר שמינה אפוטרופוסים ומורשים על כל נכסיו והשליש בידם כל הממון וגם כתב למורשים שבאינדייא בנאי וסורת שיגבו השכירות וישלחו ליד אלו המורשים ובודאי שמסר בידם השטרות והרי כתב הרשב"א ז"ל בתשו' ח"ד סי' ס' ד"י ע"ג וז"ל ואפי' הוי בדברים שאין גופם ממון כשטרות כשמסרן ליד שליש כאילו מסרן ליד חבירו והיינו מתני' במס' בתרא קס"ח ע"א מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו וגדול כח השליש דאפילו בדבר שצריך נתינה ליד בעל דבר ממש או לשלוחו כגון גיטין נאמן השליש לומר אני זכיתי בו לאשה שנעשיתי לה שליח קבלה לפי שכל משליש מאמין בשליש בכל מה שמוסר בידו ועושה אותו כבעל דבר ממש לעשות בו ככל חפצו ולא שליש בלבד אלא כל נפקד קרוי שליש ונאמן בכל אשר יאמר יע"ש ואם זה כתב הרשב"א בשליש ונפקד בסתם כ"ש וק"ו בנ"ד באלו מורשים ואפוטרופוסים שמינה אותם בכל חוזק ותוקף ובשטר ושבועה כהוגן וכתחז"ל דודאי דיש ביד המורשים הנז"ל לזכות בעד מקבלי המתנות וההקדשיות.

ועוד אני אומר כי המנהג בדיני ממונות עיקר והרי המנהג פשוט וברור והוא מנהג וותקים כי בכל ממון משא ומתן שבעולם הנושאים ונותנים במקח וממכר ובמתנות והקדשיות שהם ממקום למקום הכתבים שכותבים לתת ולפרוע מיד זה ליד אחר הם מקויימים כשטרי חוב גמורים ופורעים ונפרעים כאשר הוא גלוי ופשוט בכל תפוצות

ישראל והוא מנהג פשוט ג"כ בין הגוים בתוגרמים ובלועזים וא"כ יש לנו לילך אחריו כאשר כתבתי בסה"ק חקקי לב ח"ב חח"מ סי' ל' וסי' ל"א כמו שיעש"ב בס"ד.

וא"כ אחרי אשר כתב המקדיש המצווה הצדיק המנוח הנז"ל למורשים שבבנאי וסורת שיגבו השכירות וישלחו ליד המורשים שבבגדאד הרי הכתב זה הוא עיקר גדול ומנהג פשוט שחייבים המורשים שבבנאי וסורת לעשות כן וא"כ בבוא המעות לידם הרי הם מופקדים ולעשות בהם כפי מה שציוה הנפקד המנוח הנז' וא"כ כיון שחייבים לשלוח המעות ליד המורשים שבבגדאד כפי כתב המצווה הם המורשים שבבגדאד יעשו כציוויו שציוה הנותן לתת להקדשיות ולמקבלי מתנות ועל מי שרצה לו' כשטר הצוואה הראשונה שהיה צוואת ש"מ ולא מתנה בריא לא ניתן להאמר כאשר יראה הרואה וא"כ גם שטר צואה השניה על סמך שטר הראשון קאי כמבואר בנוסח ל' שטר הלואה וא"כ ל"מ מה שאנחנו דנים שהיא מתנה בריא דקנו המקבלי מתנות וההקדשיות כאשר האריכו למעניתם רבים בתורה מרבנן תקיפי ראשי אלפי העי"א אלא אפי' אם היה הענין שהיא מתנת ש"מ עכ"ז מצאתי הון לי לקיים שטרי הצואות הללו והוא ממ"ש הרב בית דוד בחח"מ סי' קכ"ט שנראה מדבריו דל"מ היכא דהמתנה הויא מתנת בריא דמעכשיו חלה זכות המקבל כיון דמקבל עליו הנותן בשטר החיוב לקבל עליו סברת הפוסק המקיים ומאשר המתנה דנמצא דלפום סברת אותו פוסק אין מקום לחול ירושת היורשים דהא קדמה זכיית המקבל מתנה אלא אפי' דהמתנה הוייא מתנת ש"מ דכבר קדמה ירושת היורש לזכייתו של מקבל מתנה דירושת היורש עם גמר מיתה הוא ומתנה ש"מ לאחר מיתה עכ"ז פשיט ליה להרב ב"ד דאהנייא לן קבלת ס' הפוסק להעמיד ולקיים מתנת הנותן יע"ש וכן מצאתי כעת בספר נדפס מחדש ממש זה שמו משנת ר"א להרב המו' כמוהרר"א די טולידו ז"ל סי' ק"ה דקמ"ב ע"א שרצה ללמוד מדברי הרב"ד הללו ככל האמור יע"ש.

עוד שואלי'ם הלכו בי בנדון דידן ותוכן הענין הוא אם זה שכתוב בשטרי הצואות המנוח הצדיק סי' יעקב צמח נסים ז"ל שיקחו המורשים ש"ט ג' לק' אם הוא מכל מה שיעלה דמי שכירות החצרות בתחילת הגבייה מהשוכרים או יהיה במה שישאר אחר ניכוי ההוצאות וכו' לזה אנכי משיב כי אין ספק בדבר ואין זו צריכה לפנים שהמורשים נוטלים שכרם במושלם ג' לק' מכל מה שיעלה שכירות החצרות קודם ניכוי ההוצאות בסכום גביית דמי השכירות מהשוכרים כי כן ראיתי בשתי שטרות של הצוואות המנוח הצדיק הנ"ל בשטר ראשון שהוא כתוב וחתום שזמנו בשליש אמצעי לחדש אייר שנת חמשת אלפים וחמש מאות ושמונים ותשע לבריאת העולם באותו שטר כתוב וז"ל

והנחתי להם ש"ט מאמצע פירות הנז"ל לתלתא גובריא שבעיר באנאיי שיקחו בכל שנה ושנה שנים למאה ושבעה גובריא שבעיר באגדאד יקחו כל שנה ושנה מאמצע שכירות הנז"ל ג' וחצי למאה ע"כ ובשטר שני אשר זמנו ביום ח"י לחדש שבט שנת חמשת אלפים ושש מאות ושבע לבריאת העולם כתוב וז"ל ויקחו המורשים הנז"ל ש"ט מאמצע שכירות החצירות הנז"ל ג' למאה בכל שנה ושנה ויש להם רשות לשאר המורשים הנ"ל להוסיף שכר טורח להרב ח"ר אליהו הנז"ל ולהרב ח"ר יעקב הנז"ל וב"כ וכפי שיאמרו המורשים וב"כ שיקחו הנז"ל וכפי סך כו"כ משכירות החצירות הנז"ל כן יקום ע"כ כי מלשון זה שכתוב בשטר א' יקחו בכל שנה מאמצע שכירות הנ"ל ג' וחצי למאה ומל' שטר השני שכתוב ויקחו המורשים הנז"ל ש"ט מאמצע שכירות החצירות הנז"ל ג' למאה בכל שנה ושנה וכו' מלשון זה שכתוב מאמצע השכירות משמע שלקיחת ש"ט מהמורשים הנז"ל הוא מכל שנה שיעלה מסכום השכירות בלי ניכוי שום הוצאה.

ויגיד עליו ריעו כיה שינוי שיש בין שני שטרות שבשטר הראשון כתוב לאמר שש"ט של המורשים הנ"ל הוא ג' וחצי למאה ובשטר הב' כתוב ג' למאה כנראה שהחצי האחר הוא במה שהוסיף בשטר הב' וכתב ויש להם רשות לשאר המורשים הנ"ל להוסיף (שחר) [שכר] טורחם להרב ח"ר אליהו הנז"ל ולהרב ח"ר יעקב הנז"ל וב"כ וכפי מה שיאמרו המורשים וכ"כ שיקחו הנז"ל וכפי סך כו"כ משכירות החצירות הנז"ל כן יקום כנראה שכונת המצווה בשטר ב' שגרע החצי כדי להשלימו בהוספה הנז' לב' מורשים הנז"ל והוא מבואר כי גם הוספה הלזו היא יוצאת משכירות החצירות ולא ממה שלוקחים אלו המורשים הג' למאה כי ההוספה הלזו הוא מריוח השכירות העולה בכל שנה יתר על ג' שכבר נטלו המורשים הנ"ל א"כ הוא מבואר כי לקיחת דמי שכר טורחם בין הג' למאה ובין ההוספה האחרת שיוסיפו שאר המורשים לשני המורשים הכל מאמצע השכירות זה הלשון מורה שהוא מכל מה שיעלה סכום השכירות קודם ניכוי שום הוצאה דאי לא כן שהוא אחר ניכוי כל ההוצאות היה מן הראוי שיכתוב מכל מה שיעלה מדמי השכירות לחלק יקחו המורשים ש"ט אזי היה מורה כי אחרי ניכוי כל ההוצאה יקחו הג' למאה וההוספה הנז' אבל עכשיו שכתוב שיקחו ש"ט מאמצע השכירות הרי זה מורה בהדייא שהוא מכל מה שיעלה גביית כל סכום דמי השכירות בלתי שום ניכוי כלל ויש להביא סמך לדבר ממ"ש הרשב"א ז"ל בתשו' המיוחסות סימן ס"ב שכתב וז"ל ואלו אמר תנו ת"ר דינרים מנכסי הם היו מוכרים אלא שלא נוטל בשעה שהיה שוה בשעת נתינה ואם הוזלו פוחתין לו אבל עכשיו שאמר ינתן מנכסי לפ' הכי קאמר שימכרו מנכסיו ויתנו לו ת"ר דינרים בין שהוקרו בין שהוזלו וכ"ן ממ"ש בתשו' הרשב"א ח"ב סימן של"ד

יע"ש דוכוותא נמי הכא בנ"ד שהמצווה ציוה שיקחו המורשים ש"ט מאמצע השכירות הו"ל כאומר שינתן מנכסיו ממה שהוא עולה השכירות כמות שהוא והם יקחו חלקם ג' למאה למורשים ואם ירצו להוסיף עוד לשנים מהם כנז"ל יהיה עוד זאת ההוספה מן האמצע ולא ממה שלקחו הם ממנין הג' ומבואר בתשו' בית יאודה ח"ב סימן נ"א דאפילו בדיבורא בעלמא ע"י כתיבת אגרות חשיב מעשה יע"ש. וכל זה פשוט וברור בעיני ולהיותי טרוד ועמוס התלאות מכל הצדדים לא יכולתי להאריך בזה ועת לקצר הנראה לע"ד כתבתי.

עתה אקום להשיב שניות מד"ס על מה ששאלו עוד מאיתי בהאי ענינא וזה נוסחו שאלה בבעלים זאת מאיתנו אנן מורשי ההקדש של הגביר סי' יעקב צמח נסים ז"ל למען דעת דאם יהיה האופן שיכנסו פשרנים בענין זה כדי לעשות שלום בעולם בראותם דמשני הצדדים כל אחד מחזיק בסברתו ותקע עצמו בשב וא"ת ולא באו עדיין אל עמק שוה ועל סיבה זו יבואו מתווכי שלום ויבקשו לעשות פשרה. לנו לדעת אי רשאים אנחנו להודות ולהתרצות בפשרה אשר יעשו אפי' שתהיה יותר זכות להקדש או בכל אופן אין אנחנו יכולים לפי הדין לקבל שום פשרה בעולם מי נימא דכיון דזכינו כבר בדין והדת נתונה מפום רבנן תקיפי בפסקים וכתבים מפיהם ומפי כתבם בגזרת עירין פתגמא דיד ההקדש על העליונה ורובא דרובא של סנהדרין רבנן דפקיע שמייהו די בכל אתר ואתר העלו בהסכמה לאתקפא איסר דאין להפיל ארצה מכחו של ההקדש אפי' כמלא נימא ומיעוט' דמיעוט' דרצו להפוך בזכותם של היורשים כבר עמדו על דבריהם דרבנן וביטלום דסתרו כל ראיותיהם עד לאחת א"כ חוששנו מחטאת להתרצות בפשרה כיון שעי"ז נכ"ה לו ינכה מחלק ההקדש ולמה נגרע לבלתי הקריב דיורע כח ההקדש ולא מן השם לוותר מממון של ההקדש יכול על מגן אפי' שוה פרוטה ודין של פרוטה כדין של מאה מנה אחר שהגיענו לפרק נגמר הדין ולפרק זה בורר הלכה ברורה שררה וקיימת שאין בטענות היורשים ממש מכמה טעמי תריצי מוקף חומה דמכל הצדדים קשיא להו. או דילמא דאיכא למימר מה הועילו חכמים כל זמן שלא נתקיים עדין שפיר גזרתם מה שהוא הדין להעמיד משפטי הדת ולא התחילו לעשות מעשה לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל וינהגו וילכו בשירות המוטל על המורשים של ההקדש גרמא דנפל בחולקא מצד היורשים דמבקשים דחיות ותואנות ולהאריך הזמן שלא יהיה ההקדש מתנהג והולך כאשר ציוה יעקב אביהם ובהיות כן יותר טוב להורות על פשר דבר ויצא הפסידו בשכרו בההיא הנאה דזריזין מקדימין למצות ולא תאחר לשלמו יפשא"ק שאינו פוסק והולך על אלה הנה אנחנו באים אל הארש הלזו לשאול שאלה מאת אדוני הארץ

האיתנים מוסדי עולם רבני אלפין ורבני מאוותא דהמה יורו לנו את הדרך אשר נעלה בה וחנותינו במדבר דתשובתם מהרה תצמח בקצירת האומר ובמיעוט שיחה על הין ועל לאו ומאת ה' תהיה משכורתם שלמה:

ואעז ואומר בעזר אלקי צדקי. ח"פ אנכי אענה חלקי. והאמנתי כי אדבר דנלאתי נשא לכתוב בענין זה פעמים רבות בין בכלל בין בפרט פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה על כמה סוגים וסעיפים ממינים שונים כדי להחזיק ההקדש דיד ההקדש על העליונה בכל פינות שאתה פונה ותלי"ת כי ברבים היו עמדי דרבני מזרח ורבני מערב ורבני אשכנז ה' עליהם יחיו החזיקו במעוז ביד המורשים דההקדש על עומדו יעמוד וסתרו דברי המנגדים כי אין בהם כדי שביעה כלל וישמח חיים דבכמה דברים שסתרתי את דברי המסייעים ליורשים זכיתי לדעתם של הרב הגאון מורה לצדקה נר"ו ורבים כמוהו העי"א. ועכ"ז עדין לא נושענו ועד מתי יהיה זה דמי מעכב וה' הטוב יכפר בעד דכל יום שעובר מצות בטלות ות"ת כנגד כולם האל ברחמיו יטע תורתו ואהבתו בלב היורשים והמסייעים אותם שיחזרו מסברתם ויודו על האמת. ועל שבעתה באתי אל עין משפט היא קדש להגיד כי ישר קושט דברי אמת דפליאה דעת ממני דידענא בחיליה של אחד המיוחד מהמורשים דהוא גברא רבה ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא ולמה זה תשאל לשמי לחוות דעי אם יוכלו לפי הדין לקבל עליהם פשרה ואעיקרא דמלתא אפי' היו יכולים ורשאים לעשות פשרה ביניהם לא יאותה לנו לפתוח פינו ולגלות דעתינו בזה לומר דטוב שיתפשרו מאחר שכבר אמרנו וענינו הכל בכתב מה שהוא שורת הדין ובכן כל מי שבא על החתום כדי להחזיק ההקדש ויד המורשים שמינה המקדיש המנוח ז"ל לא יתכן דיפצה פיהו לו' דטוב להתפשר כדפסקו הטור ומרן בש"ע בסי' י"ב דאחר שגמר הדין ואמר איש פ' אתה זכאי איש פ' אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם ומרן הב"י הביא מהאגודה והרשב"א ח"א סי' קי"ב משם גאון דכל שהוא נקבע לאותו דין אעפ"י שאינו דיין קבוע אינו יכול לעשות פשרה ועיין בית מושב דכ"ט דכתב דהוא דבר פשוט ע"ש ואם באנו לס' התוס' הוא דאפי' לא אמר איש פ' אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם אם כבר דקדקו הדין היטב דלא מיחסר אלא לו' איש פ' אתה חייב מקרי גמר דין אלא דלהסמ"ג עשין ק"ו לא הוי גמר דין עד שיאמר לו צא תן לו והרב ב"ח כתב דנכון להחמיר כדעת התוס' וכ"ן דס"ל למורינו הרב מרן החבי"ב ז"ל בבית הכנסת שלו הגה"ט אות ג' כיע"ש ועיין להש"ך ולמוהרשד"ם סי' קי"ו יע"ש והרב מר קשישא ראש על ארץ רבה מוהר"א ענתבי נר"ו בספרו הנחמד פני הבית דט"ז ע"ג השוה להסמ"ג עם התוס' עי"ש ועיין בס' בית מושב דכ"ע ע"כ ועל מה שהק' הרב מוהרש"ח בס' בני

שמואל ע"ד התוס' ראו תראה מה שהשיב הרב בית אברהם שם ומדבריו אתה תשמע מהרה דמה שיש אופן ומציאות לפשרה אחר גמר דין היינו אם אומרים שמא טעינו בדין כיע"ש והכא הוא כל בתר איפכא דישאגו כפירים איש ממקומו וכארי יתגבר שנו וישנו דהוא דין פשוט וברור וכל אחד ויחזקהו במסמרים לא ימוט מכתב פתוחי חותם קדש לה' ועיניך תראנה מ"ש הרב ירך אברהם בח"מ ח"ב סי' א' יע"ש.

ואשכחן רבותא טפי דאפי' במקום שבועה שאמרו איש פ' אתה חייב שבועה אינו רשאי אח"כ לעשות פשרה והרב ב"ח שכ' בזה והנכון להחמיר נסתפק בדבריו הרב מרן החבי"ב הגה"ט אות וי"ו וכבר בא חכם הרב חשק שלמה באות ז' ובירר שיחותיו דאין מקום להסתפק כלל דאפילו בגמר דין דעסק שבועה אינו יכול לבצוע ועיין נמי להרב ערוך השלחן אות ג' ובס' בית מושב ובס' פני הבית שם שם כיע"ש. ואחרי הודיע אלקים אותנו את כל זאת דל מהכא להכנס לעשות פשרה מי שגילה דעתו בזה וכבר כתב וחתם בפסק דין לזכות את ההקדש ואפילו מי שהיה חלוק ופסק לזכות ליורשים לא יוכל עתה לו' שיעשו פשרה ושומר פיו ולשונו מלהזכיר פשרה דכיון דרבים חלקו עליו ובטלו את דבריו צריך שיחזור להודות על האמת ולא לחזור ולו' שיעשו פשרה דחזרתו תהיה בתר רובא על הדין ועל האמת מודים דרבנן היינו שבחייהו הדר הוא לכל חסידיו שכן ראוי להיות חוזר ולא תהיה ההדרנא כדי לפחות מזכות ההקדש.

וכי תאמר בלבבך דהרי מצינו לריא"ז הובא בשה"ג פ"ק דסנהדרין דכתב ונראה בעיני שאין כל הדברים הללו אמורים אלא כשהדיינים רוצים להטיל פשרה ביניהם אבל אם הם מודיעים להם טוב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול א' לחבירו או לתת אחד לחברו דבר ידוע אפי' לאחר גמר דין ראוי לעשות פשרה ובלבד שלא יהיה שום הכרח בדבר אלא בפיוסים ופתויים וזוהי מצוה גדולה עכ"ד והגם דהרב"ח חולק בזה כבר כתב מרן החבי"ב דמנהגינו כריא"ז ועי"ש למוהרשד"ם בסי' הנ"ל הרי דמשכחת לה פשרה אפילו לאחר גמר דין אבל כדי הוינן בה הא לא אירייא כלל ולא מעלה ולא מוריד בנ"ד דהעיקר חסר שיהיו מתרצים הב' צדדים וכיון דהצד האחד אינן נכנסין בפשרה בשום אופן שבעולם הרי התנאי הוא ובלבד שלא יהיה שום הכרח וברצונם הטוב ובהפסק נמי מוה"ר חלק יעקב ז"ל וסיום דהכי נקיטינן א"כ איך אנו יכולין לגזור בגזרה עומדת דיעשו פשרה דהו"ל כפיה בדברים בעט ברזל וזה לא אפשר לעשות והיא רחוקה ממני וידינו אל תהי בו. ומה גם כששמענו קול צוחה צעקו חוצה דבפשרות אין לנו חפץ בהן ולא בקיומן ותלו הדבר דיוצאין נזיקין וחבלות ויליפי מקלקלתא להוריד ההקדש לטימיון מכמה סיבות הנסתרות והנגלות כל כי האי גוונא אינו דומה דין ההקדש לדין

היתומים דכדי להשקיט המריבות וכשהוא לטוב להם דטוב לפשר כדהוזכר בסי' י"ב וסו' סי' ק"י ועי"ש בספר חלק יעקב בזה באורך כיע"ש דהרי הכא ונהפוך הוא דיהיה ריעותא יוצאה להקדש יותר וגם יגדל המריבה ומוציא מצה ומריבה כשהוא מה שאינו שורת הדין לא כן עפ"י התו' כי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וכיוצא בזה נמצא דבר מפורש בענין מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום עיין בש"ר ובפוס'.

ובכן כשם שקבלנו שכר על הדרישה דשמה ישבו כסאות למשפט ויורו המורים כך על הפרישה שלא יצא מתחת ידינו שם פשרה כלל מהחתומים בפסקים שזיכו להקדש ויפה שתיקה לחכמים תתן אמת ליעקב דין אמת לאמיתו ותו לא ועיין בתשו' מוהרש"ך ח"ג סי' מ"ד לא נשאר בלתי דאחרים מבחוץ יכולים להכנס בתגר זה ולעשות פשרה ביניהם כדפסקו בטור וש"ע שם וז"ל אחד אחר שאינו דיין רשאי לעשות פשרה ביניהם שלא במושב דין הקבוע למשפט ע"כ ולצד הראשון שהבין הרב בית מושב דדוקא היכא דנתלה בשילטון הוא דאחר יכול לעשות פשרה אבל בלא"ה אפילו אחרים אינן יכולים כיע"ש הנה הכא כבר תלו היורשים עצמן בשילטון ולא עשו כלום ואדרבא יצאו בפחי נפש והמורשים יצאו ביד רמה וא"כ מצד זה סגר עליהם המדבר דאין איש שיוכל להכנס בזה לעשות פשרה אלא דהרב ז"ל נדחה קרי לה לסברה זו ולא אסיק הכי ועל זה הוא דשייכא שאלתם דשואלים הלכו אי רשאים הם להתרצות בפשרה כשיכנסו אחרים לפשר ביניהם לזה אני אומר לפי קע"ד המעט הוא דלאו כל כמינייתו להיות מתרצים בפשרה דמינויים להיות מורשים מהמקדיש הוא דוקא להנהיג ההקדש במוצאיו ומובאיו בגביית המעות ובסדר החלוקה אך לעשות פחת להקדש ולנכות ממנו מה כחם יפה ומי נתן כח בידם דיהיו גורעין ואין ספק דשופריה דיעקב די בעלמא דקשוט יהיה תובע לכל אחד מהם מי שמך לאיש שר ושופט עלינו כדי לעשות כן ומגרעות נתן להקדש זהו מצד המקדיש חדא ועוד איכא נמי אחריתי מצד מקבלי המתנות וההקדשות דמסתמא ודאי צריך שהם יסכימו בפשרה כי הלוקחים המעות דמיהם בם להם יגיע ההפסד וחסרות של חרם המגיע לו דינא קא בעי דאינו מתרצה בכך ונמצא דאותם אנו צריכים שיסכימו כולם כאחד דנתרצו ויאותו בפשרה ושיהיה ההודאה והריצוי שלהם באופן המועיל לפי הדין שלא יחזרו בהם ואחר כל זאת דידאג רום מעלתם דכל בעלי המתנות וההקדשות הסכימו ונתרצו בפשרה אחריהם יבואו המגרשים להסכים על הדבר ואף באופן זה צריכה רבה לפי ע"ד אם המורשים יודו בדבר ואי מהני הודאתם להסכים בפשרה יען דמלבד דלא ניחא להו למארייהו מר ניהו המקדיש בדבר האמור עוד הן בה דבהקדש הגדול והנורא הזה תוכו רצוף אהבה לעלמא להשיא יתומות ולתשב"ר

וכיוצא רבו מספר דהוא ממון שאינו מבורר אקרקפתא דגברי שמות הבעלים מי ומי הזוכים נקובים בשמות ומ"ג כי כל ההקדשיות הם לעלם ולעלמי עלמין דור אחר הדור הבאים אחריהם וא"כ אין כח ביד כולם שהם עכשיו אפי' היו מבוררים ובאים כולם לפנינו ומתרצים בפשרה לא מצי מחלי דבר שיש אחריהם הבאים לזכות באותו הקדש וכיוצא בזה כתבתי בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"ב סימן ב' ד"ה ע"ב וז"ל וגם שהמעות הוקצו למצותם להרבית תורה בישראל יש בזה לבד משום חיוב נדר וגם כי מי יודע מה יהיה אחרי זמן תלמיד חכם עני א"כ כל כה"ג נראה לי לו' דאיכא חיוב נדר לכ"ע והיה נר' דלא מהני סילוק מהת"ח אם לפי הדין יש להם זכות בהקדש הישיבה הלזו ול"מ מחילה כיון דנדר לכפרת נפשו בכל האמור יע"ש בס"ד א"כ גם בנ"ד אם היו מוחלים העניים והת"ח שנמצאים עתה בדור הזה אם היה כאפשרות אכתי להו כל כמינייהו למחול זכות הבאים אחריהם והפסידא דמטי להו מי יתרצה בעדם ומי יעשה פשרה בעדם אם כנים הדברים במונח שהנחנו דאין לאל ידם להמורשים בפרט זה לעשות כטוב בעיניהם וזכר לדבר נמצא במי שגוזל את הרבים דתקנתו קשה ומי הוא דיעשה פשרה בעדם ואפי' שלא זכו עדיין הרי השטר עשוי כהוגן וכתחז"ל בכל חיזוקי סופר כאילו מעתה ומעכשיו זכו ליה כי על כן לדידי חזי דלא ישמעו לקול מלחשים שרוצים לעשות פשרה אחר שזכו בדין במינוי המורשים וההקדשיות כאמור ושפת אמת תכון לעד וסופה להתקיים ולכל זמן ועת לכל חפץ. כל זה אמרתי בחפזי כי הזמן גרמא בין פוריא לפסחא ומילי דמתא וחוצה לה לא נתנוני השב רוחי לבא לפרק הכותב ארכא בחיים כאות נפשי ואני אל ה' בטחתי דאל תצל מפי דבר אמת ותצילני משגיאות וכונתי לשמים ליפות כח ההקדש דלא יזכר ולא יפקד שם פשרה בשום אופן שבעולם ושתי בה' מחסי דנפש המנוח צמח צדיק יברך לכל מי שמחזיק ההקדש דקרנו תרום בכבוד וצדקתו עומדת לעד לא ימוט לעולם. כ"ד הכותב וחותם פה אזמיר יע"א ביום כ"ה תאמר לבית יעקב לח' אדר שנת א"ט לב"י אל' עדותי"ך וא"ל אל בצע לפ"ג לחיים טובים ולשלום הצעיר

חיים פאלאג'י

ס"ט

אר"ש גזירה ממעלת הרב הגדול המפורסם בדורו רב חנ"א נר"ו.

אנא נפשאי הבא עה"ח ראיתי עליונים למעלה מע' חו"ר עיה"ק ירושלים ח"ו שכתבו וחתמו פסק דין בפלפול ארוך והעלו הלכה רווחה לזכות את המורשים בענין ההקדשות והצוואות והמתנות הכל כאשר לכל ואנכי הרואה בד"ק כי מקום יש לי ללמוד על כמה וכמה עניינים ולפלפל בהם דרך שו"ט ואולם כעת לא צילא דעתאי אגב טירדאי

טרדין עלי אדמה מראות הזמן בוגד בצערי ירושלים ודין גרמא כי לא יכולתי להשתעשע בדבריהם כי נעמו. ולענין דינא הנה ידוע ומפורסם בכל העולם כי אני אני הוה שכתבתי וחתמתי וכמה פסקים יצאו מתח"י לא אחד ולא ב' וגזרות ומעב"ד מכמה שנים ועד עתה לזכות את היורשים נגד המורשים. וטעם הדבר מעיקרא ובראשונה באנו לידי מידה זאת להכניס עצמינו אני וכל הרבנים אשר חתמו עמדי ללמוד בענין זה ולבקש אופנים וצדדים לזכות היורשים כי הא ודאי כל הרואה וכל השומע תמה יקרא כלום יש לך אדם שמזיק בידים הקדש הנוגע לעניים ולכתוב פס"ד כדי לגרום נזק לא לעיה"ק ירוש' ת"ו כי גם בכל הערים אשר זכו בהקדשות ומתנות הנז' ומי הכניסנו בתגר זה להריע כח ההקדש החמור. ואולם סהדאי בשמיא כי לא נכנסנו אל מבוכה זו אני וכל הרבנים הי"ו אשר חתמו עמי בהתעצמות גדול רק מפני גודל ההגזמות אשר הגזימו ואמרו לנו כי מע' היורשים מוכנים ומזומנים ללכת בעש"ג ולהתם ולכלא את כל העזבונות בענין רע והוצאות הכורתי וטענות וכיוצא באופן כי אף אם ירויח ההקדש בדיניהם לא ישאר דבר מאומה בידם מפני רוב ההוצאות ויאבד הכל אבל אם יהיה שרבני הזמן יתעסקו בכל עוז להפך בזכותם ולהוציא פסקים ויפסקו את הדין עפ"י האמת לזכותם אזי לא יוצרכו ללכת אצל הכורת"י וממילא רווחא ואזי המה מעצמם בלתי שום חיוב מצד המורשים יתחייבו לתת להקדשות ולמקבלי המתנות מנה הראויה וזוהי סיבה וזהי ביאה כי נכנסנו ובאנו עד הלום ללמוד בדין זה ולבקש צדדים וצדי צדדים לבקש לזכות היורשים בדין זה כולי האי ואולי יהיה הצלה פורתא ותועלת להקדשות ומתנות כמציל מזוטו של ים באמת אמרו טבא חדא צפורא בידא מלאבד את הכל והאמת יסוד בנין וקמי שמיא גליא ולא אבוש מלפרסמו כי אחרי אשר נתננו את לבנו לעמוד על הענין לא היתה דעתינו כי אם על האמת והצדק עפ"י הדין בלתי שום פניה וכך עלתה הסכמתינו לא פעם ולא שתים שחזרנו על למודינו וראינו כי עפ"י הדין שהיורשים זכו בדינם והנה זה כמה ימים שיש בהם ירחים ששמעתי שנדון זה נתפשט אצל רוב חכמי ישראל אשר בכל העולם ממזרח ומערב וכמעט כי עד האידנא כבר הלכה רווחת ורובא דרובא הסכימו לזכות ההקדשות וקיום המתנות בלי שום פקפוק אכן אמרתי אני אל לבי אשובה ואראה לעמוד ע"ע זה ומצוה בחזרת אפי' עד כמה פעמים בצירוף כל הפסקים אשר חתמנו לשעבר לזכות היורשים עם הפסקים החדשים אשר באו לנו מכמה רבנים הגאונים יצ"ו לזכות המורשים וההקדשות והמתנות וגם פס"ד הנז' מרוב חו"ר עה"ק ירוש' ת"ו אחרי עמדי על כל דבריהם בהתבוננות גדול וישוב הדעת ביראת ה' על פני אמרתי לא אכחד תחת לשוני והאמת אגיד כי הדין עמהם והדין דין אמו"ץ בלתי שום פקפוק וספק עפ"י התורה

זכו מע' המורשים הנז' הי"ו בבירור ההלכה כדחזי זכו כל ההקדשות זכיה מעליא וכל ההקדשות קיימים הם עפ"י הדין ומה גם בהגלות נגלות לנו עתה האיר ה' את עינינו שנדפס מחדש האי ספרא דבי רב תנא ירושלמאה מע' הגאון בעל חק"ל תפוחין קדישין מהדורא בתרא וז"ל בסי' ג' דקפ"א ע"ב גם מ"ש שלא קבלו יורשיו סברת יחיד איני רואה בזה שום פקפוק ואי דקי"ל הכי בנאמנות וכו' אבל כאן כל הספק הוא בין המתחייב וההקדש ולא בין ההקדש עם היורשים ואם כבר נתחייב ממילא נתחייבו יורשיו למפרע בנכסיו ע"ש. וכן הסכים עמו הרב תנא ירושלמאה מ"מ הגאון כמוהר"ם סוזין ז"ל יע"ש. ובכן מי יבא אחריהם אחורי ארי' לסתור דבריהם אשר כגחלי אש בוערות וכל מאי דמצינן עתה לאפוכי בזכות ההקדשות מהפכינן ומחוייבים היורשים לקיים דברי המת. ואחרי הודיע אלקים אותנו את כל זאת גמירי בלתי שום ספק שאם היה הרב הגדול כמוהרי"ק ז"ל חי וקיים הוא הדר ביה הוא וכל הרבנים הי"ו אשר חתמו עמו לביטול ההקדשות ומה גם כי מן השמים סייעו כי באזנינו שמענו כי מע' המורשים יצאו בדימוס בדינם וזכות העניים וההקדשות היא שעמדה להם ונייחא למקדיש נ"ע. מעתה חל עלינו חובת ביאור לברר הדבר ולהרים כשופר קולינו כי תורה היא יוצאה בהינומא וראשה פרוע להלכה ולמעשה כי שטרי ההקדשות והצואות חיים וקיימים כראי מוצק ולית דין ולית דיין דיפריקיניה ואחרי רואי כי כן בריא לי האי דינא כשמש בחצי השמים בלתי שום ספק וריח ספק ושכן הסכמת רוב חו"ר ישר' הי"ו אשר בכל דור ודור שבעולם כך נאה אלי לפע"ד לגזור על החתימות שיצאו מכאן ולהבא נגד סברתינו והסכמתינו זאת בטלים יהיו נגד כל חכמי ישראל. וגם הריני גוזר בגזירה אם ח"ו יקומו איזה בני אדם לערער על דברינו מצד ערכאות ש"ג ח"ו לעשות הפך זה שפסקנו בזה אין רוח חכמים נוחה הימינו ומבלבל הישוב מלבד שעובר על ד"ת ואויבינו פלילים. עוד בה כי עבריינא תקרי ומצוה עלינו להדפו ולבטל את דבריו ושלי"ב ושמ"ר וקודם שאבא עה"ח מעיד עלי קוני שכל דברי אלה לאהבת המקום והאמת ואפילו שאני סותר מ"ש אני וכל הרבנים הי"ו שהיו עמי איני מונע את עצמי לו' בפה מלא שביטלתי דעתי ממה שכתבתי זה כמה שנים והדרי בי ומודים דרבנן היינו שבחייהו ואני יודע שאם באותו הפרק היינו רואים דברי הרב חק"ל ז"ל לא היינו באים לידי מדה זאת כי אחר שהיורשים חייבים לקיים מה שנתחייב מורישם איך אפשר לפוטרם כאשר האריכו הפוסקים וכמה וכמה רבנים אחרים אשר בית ישראל נכון עליהם כי ע"כ בכל לבי אני מסכים שזכו ההקדשות ומקבלי המתנות והקב"ה ידין אותי לכף זכות והאי תיגרא רבו עליה שנים רבות ומסיבתו

נתרבו המחלוקות כידוע. כי ע"כ חובה עלי להטפל בכל לבי וישבות דין ולא יהיה עוד שום ערעור כלל ועיקר ושטרי הצוואות הם חזקים עשויים על פי הדין והאמת
הצעיר

נסים חיים

אבועלאפייא

ס"ט

ע

סימן ע

נשאלתי מעיר מילאס יע"א בנולד בן ממזר מאשת איש מה דינו במילה וגם מה שמו קורים אותו ואם הוא פטר רחם מה דינו בפדיון:

תשובה על ראשון ראשון כבר פסק מרן בש"ע יו"ד סי' קס"ה ס"ד וז"ל ממזר בישראל הוא ומברכין עליו ברכת מילה עד כורת הברית אבל אין מבקשים עליו רחמים ומפרסמים בשעת מילתו שהוא ממזר יע"ש והיא תשו' להגאון הביאה הטור בסי' הנז' וכתב מרן בב"י דכ"כ בעל העיטור ז"ל יע"ש. ואם נוהגים למול לתינוקות בביהכ"נ עושין שינוי למול לממזר בעזרת ביה"כ ואם אין עזרת לביה"כ במקום שהוא חוץ לביה"כ כמ"ש הרב הדרישה בסי' זה סקי"ג בשם מוהרי"ל וז"ל שציוה למול חוץ לבהכ"נ שלא במקום שאר הקטנים וגם לא אמרו כשם וכו' וציוה להכריז שהוא ממזר שיזהרו מלהתחתן בו יע"ש וכ"כ הרב הלבוש והט"ז והש"ך ז"ל שם. וגם אין אומרים אשרי תבחר ותקרב כמ"ש הרב מוהריק"ש ז"ל בס' ערך לחם ביו"ד סי' הנז' וז"ל בכל ולד שיש בלידתו נדנוד עבירה אין ראוי לומר אשרי תבחר וכו' וכיוצא בו ואין אומרים שבחים לא לאב ולא לאם אפילו במידי דאסור מדרבנן משום דהנשארים ישמעו ויראו וכו' ודוקא במידי דמפורסם וידוע וכו' יע"ש. ולענין למולו בשבת כתב הרשב"ש ז"ל בתשו' דמותר למולו אפילו בשבת וכ"כ בס' בדק הבית ביו"ד סו' סי' רס"ו והכנה"ג ביו"ד שם הגב"י אות ט"ו יע"ש וכ"כ בתשו' מוהרי"ל ובש"ך ז"ל וכ"כ הרב שבות יעקב ח"ב חיו"ד סימן פ"ב יע"ש

ולענין קריאת השם כתב מוהרי"ל והביאו הש"ך שם ביו"ד סי' רס"ה סק"ח כתוב במוהרי"ל שיש לקרות שמו כידור על שם הפסוק כי דור תהפוכות המה כדמצינו בפ' בתרא דיומא פ"ג עכ"ל ולע"ד אין נראה לכנות שם רשע אפילו שהוא ממזר עכ"ז חייב בכל המצות וקי"ל בסוף הורייות דממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה ואם היה זה הממזר כהן הוא קודם לקרות בתורה וז"ל הרב החינוך ס' כי תצא סי' תק"ס שציוה שלא יבא לישא

מבנות קהל ה' אבל ליכנס עמהם בכל מקומות מושבותיהם ולישא וליתן עמהם בכל הדברים מותר באמת כאחד מבני ישראל וכבר אמרו רז"ל ממזר ת"ח קודם בקריאת התורה לממזר ע"ה עכ"ל וכיון שכן מה לנו לחוב לממזר זה כי מה פשעו ומה חטאתו שהרי הוא לא חטא כ"א אביו ואמו עד שאמרו בזוה"ק שעליו נאמר והנה דמעת עשוקים ואין להם מנחם וא"כ שהוא ישראל וחייב בכל המצות שבתורה מה מקום לכנותו בשם רשע שיהיה ח"ו ברית כרותה לשפתים להיות רשע וחוששני מחטאת משום איסור ולפני עור לא תתן מכשול שגורם ע"י קריאתו בשם זה שיהיה רשע ויחטא ע"ד שכתב בס' החסידים סי' ת"ם כי הפותר חלום לגוי שיעבוד ע"ז או לישראל חבירו פותר לו שיחטא עובר משום לפני עור לא תתן מכשול וכ"כ בס' הברית ז"ל נכתב יושר מאמר טו"ב פי"ג דצ"ב ע"א יע"ש ואם בפותר חלום באומרו שיעשה איזה חטא איכא משום גרמא שיתקיים בו ועובר על איסור ולפני עור לא תתן מכשול כ"ש וק"ו במי שמכנה שם רע כי בודאי יהיה אוחז כמעשה אותו רשע כידור ובלא"ה שמו מוכיח עליו כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון בם וכבר כתב בס' החסידים סי' רמ"ה ורמ"ו שלא יקראו שמות על שם אותם שמידות הרעות תלויות בהם וכו' והביאו הרב שכנה"ג ז"ל ביו"ד סי' רס"ה הגהט"ו אות ז' יע"ש. ובלא"ה הרי קי"ל דבשם רשע לא מסקינן בשמייהו כמ"ש ביומא פ' א"ל הממונה ל"ח ע"א וע"ב ובכנה"ג שם אות ט' בשם מוהר"ם אוסארלאן ז"ל סי' מ"א וממה נפשך אינו נכון לעשות כן לכנות לממזר בשם כידור דאם יהיה רשע וחוטא יהיו תולים כי הסיבה גורמת היתה קריאת שם זה ונהיה אנחנו גרמא בנזיקין שיחטא ויהיה איסור משום ולפני עור לא תתן מכשול ואם יהיה צדיק ואינו חוטא ובפרט אם יהיה ת"ח איך יתכן שישא את שמו כידור שם רשע וחוטא שנמצא שאנחנו מלבנים /מלבינים/ פניו ברבים בכל עת ובכל זמן לקרותו בשם רשע וחוטא כי בשלמא מה שמכריזים עליו שהוא ממזר אין בזה שום קפידא מדינא כי אדרבה כך היא חובותינו להכריז לקיום התורה שלא להתחתן בו והן כי בשביל זה יהיה חי כי קי"ל ממזרא לא חיי אם לא כשמפרסמים אותו וגם שהוא גנאי לו ולאביו ולאמו זהו מצות יוצרינו ובכל זאת לגבי עצמו מצידו אין בו משום גנאי ושום פשע ועבירה כי מה בידו משא"כ בקריאת שם כידור שם רשע וחוטא המורה שפושע וחוטא מצד עצמו זהו פגם גדול ואינו נכון לעשותו כי כן אין מקום לקרותו בשם כידור וכן ראוי לעשות וכן הוא המנהג שמעולם לא שמענו ולא ראינו כשאירע אחד מעיר שנולד ממזר לקרות שם כידור והגם כי קי"ל דבדבר דלא שכיח ואינו רגיל ואינו הווה לית ביה תורת מנהג כמ"ש הרמב"ם בה' שחיטה פי"א הי"ג והריב"ש

סי' תס"ג ותמ"ה והרדב"ז החדשות סי' תקמ"ה וכן תפסו כמה וכמה מרבני האחרונים הלא בספרתם יע"ש:

מ"מ נראה לומר כי כיון שמצינו בבירור ובדקדוק כי אפילו אינו מנהג דשכיח אותו כי אם פעם ביובל עכ"ז לא חששו לקרותו בשם כידור כי לא שמענו ולא ראינו שם זה בשום ממזר דש"מ כי לא רצו לעשות עיקר לדברי מוהרי"ל והש"ך ז"ל בזה וע"ד שכתב הרב אורח מישור ז"ל בחי' ליו"ד על הד"מ רס"י ח' שכתב לחלק דה"ד כשלא ידענו בבירור למנהג אז אנו סומכין מסתמא כיון דלא שכיח לא שייך לומר בו דין מנהג אבל כשיש בירור גמור נהגו הכי גם כי לא הוי דלא שכיח סמכינן אמנהגא וכו' יע"ש ועמ"ש בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סי' ס"ד דק"א ע"ד יעש"ב בס"ד.

ולענין אם הממזר הוא פטר רחם אי חייב בפדיון הנה אם יראה ברור מי הוא אביו בודאי שחייב לפדותו כי הוא בנו לכל דבר ואם יהיה שלא נתברר מי הוא אביו הא מיהא לכשיגדל חייב לפדות את עצמו וכ"כ הרב מוהריק"ש ז"ל בס' ערך לחם ביו"ד סי' ש"ה בשם תשו' הרדב"ז ז"ל כי ממזר שהוא פטר רחם חייב בפדיון וכ"כ הרב הלכות יום טוב דקע"ו ע"ג יע"ש ועי' בס' נד"מ הגיד מרדכי מ"ש בזה:

עא

סימן עא

שאלה מי שיש לפניו ב' מצות לשמוע ז' ברכות ולילך לשמוע ברכות המילה והקדיש ואין שהות ללילך לשתיהם איזה מהם קודם.

תשובה נראה לע"ד דאם לא יש בז' ברכות עשרה בני אדם לומר ז"ב וכ"ש כשלא יש שושבין אחר כי הוא ועל ידו שמשתדל בחופתו הוא העיקר כי בודאי כי הז' ברכות קודם למילה כי הרי קי"ל דז' ברכות צריך לחזור אחרי עשרה גדולים בני חורין ואפי' אם בדיעבד אינו מעכב כמבואר באה"ע סי' ס"ב סעי' ד' ובבאה"ט שם ס"ק ד' יע"ש. וא"כ כל דהוי פחות מעשרה הוי צער לחתן וכלה כי ברוב עם הדרת מלך וכל שהם באים בתוך עשרה איכא מצות שמחת חתן וכלה כ"ש כשהוא שושבין ממש שהרי מצינו בזוה"ק ס' בלק דקפ"ו ע"א בגדולי ישראל שבטלו מ"ע של ק"ש דאורייתא דבר נידוי הוא בעבור שהיו עסוקים במצות הכנסת חתן וכלה לחופה כמו שיע"ש ונראה דאפי' יש שושבינים וגם רוב עם אם בהעדר שלא בא לז' ברכות אדם חשוב שבעיר שמצטער החתן על זה שלא כיבדו נראה דקודם לבוא לז' ברכות יותר מלשמוע ברכות המילה.

אכן בהיות לו כל צורכו החתן והכלה ואין בו הקפדה אם אינו בא יש לו להקדים לילך לברית מילה יותר מלשמוע ז' ברכות כי יש קדיש ועונה אמן דקדיש וגם כי הוא חשוב כהקרבת קרבן כמ"ש רז"ל ונמחלין עוונותיו ועיין באבות דר"נ פ"ד ועיין בס' זכור לאברהם למוהר"א אביגדור ז"ל בתשו' חא"ח סי' יו"ד ד"ד ע"ג יע"ש ומצאתי להרב מחנה ישראל בס' קול אליהו ח"ב סי' ל"ח דל"ה ע"א דנשאל על זה וצדד צדדים לכאן ולכאן ועיין בתשו' בית יאודה ח"א חא"ח סי' מ"ח ומוה"ר בתי כנסיות סי' רפ"ב בתשו' הרב כנה"ג כתב דמילה קודמת לחתונה יע"ש. ועיין בס' והו"א ח"א וח"ב בזה ונראה ודאי דאם הוא קרוב מצד להחופה או לאבי הבן צריך שילך למקום הקרוב ואם שניהם שוים אז אין מעבירין על המצות ומאי דפגע ברישא בדרך הילוכו קודם ודאי כיון דיש פנים לכאן ולכאן ולא אולמיה האי מהאי וברור.

עב

סימן עב

שאלה מי שהוא מוהל וידיו מרותתות הרבה אם יכול להיות מוהל או לא:

תשובה מצאתי דבאגדת בראשית פט"ז שאמרו אמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם את לעצמך נטל אברהם חרב והיה אוחז בערלתו ובא לחתוך והיה מתייירא שהיה זקן והיה מרתת מה עשה הקדוש ברוך הוא כביכול שלח ידו ואחז עמו וכו' יע"ש הרי לך דידיו מרותתות אין לו להיות מוהל ומק"ו נפקא מדין שחיטה כאשר תראה להבאה"ט ביו"ד סי' א' ס"ק כ"ז ובמ"ש שם ס"ק כ"ד בשם הרב בית יעקב סי' כ"ה ומדברי הרב נודע ביאודה ח"ב חיו"ד סי' א' נראה דלבדיקה מותר ועמ"ש הרב פרי הארץ ח"א סי' ח' וסי' י"ט ועיין נמי להרב זרע אמת ח"ג חיו"ד סי' פ' ולהר' מאיר נתיבים הפותח יד בתשו' בזה ועיין תמורה כ"ח ע"א ולהתנא בס' מש"ל הל' אסורי מזבח פ"ב דין וי"ו ולהרב פתח עינים דפ"א ע"א והגאון חסד לאברהם תאומים ביו"ד סי' א' עמד בזה בענין שוחט ולבסוף כתב וז"ל ואמנם בזה פשוט דלא חשיב ידיו מרתתים רק כשנראה לעין שידיו מרתתים בכל עת ואי אפשר לו לאחוז בסכין של שחיטה בשעור שחיטה שלא יהיו ידיו רותתים כמו שעינינו הרואות בהרבה בני אדם שידיהם רותתים ורובם יבואו לידי דרסה אבל אין להשגיח על זה שידיו רותתים באחזו כוס של משקה על כף ידו אחרי כי אין בזה דמיון לאחיזת סכין של שחיטה שאינו אוחזו על כף ידו ואין בזה מיחוש כלל ומה שרצה כת"ר לדון בהא דאמרי' בחולין כ"ד דכהן פסול כשהזקין ואמרינן שם עד כמה עד שירתת ופילפל כת"ר דעיקר פיסולו משום שאינו ראוי לשחיטה דברים אלו אין

להם שחר דהרי בהדייא אמרינן שם עד שיזקין כשר לעבודה ושחיטה לאו עבודה היא כמבואר בש"ס עכ"ד וכמו צער בנפשי דזה רבות בשנים בשבתינו בב"ד של ג' כתבנו בארוכה על השוחט כמה"ר יוסף שאול ז"ל עם טובים השנים הרב שלחן המלך ז"ל והרב נחמד למראה נר"ו דהיו ידיו מרותתות ונשרף גם הפסק ההוא בליל י"א לח' אב התר"א חע"ד ול"מ ועיין להרב המחבר בסימן קכ"ח בזקן רותת לענין נשיאת כפים יע"ש:

עג

סימן עג

שאלה מי שהיה סנדיקוס לבן ראובן פעם אחד ושוב נולד לו בן אחר אם יכול להיות סנדיקוס פ"ב ואת"ל דאינו יכול אם הוא לאדם אחר אם יכול להיות עוד סנדק או לא.

תשובה עיין בהגה' מור"ם ביו"ד סי' רס"ה ובספר פני אהרן בסו' הספר דק"ם ע"ד ובס' נודע ביאודה ח"א חיו"ד סי' ע"ו ובית דוד סי' קכ"ב ופתח עינים ביומא ס"ז ובספרו בר"י סי' רס"ה דהכל כמנהג יע"ש ובס' ש"ב שם ובצואת רבינו יאודה החסיד סי' מ' כתוב בנוסח זה לא יעשה חבירו סנדק לשני בניו אלא א"כ מת האחד ע"כ ועיין בכנה"ג סי' תע"ח ובס' צרור הכסף חיו"ד סי' וי"ו ובסה"ק נשמת כל חי חיו"ד סי' מ"ב דמ"ג ע"ב ומנהג העולם וכ"ה פשוט בעירינו אזמיר יע"א כי אינו נעשה סנדק ב' פעמים בשנה אחת והגם שבס' פני אהרן שם דק"ם ע"ד כתב דלא יש שורש למנהג כבר נהגו הכי דאם באנו לדברי ר"י החסיד ז"ל הקפדתו הוא על אדם אחד שלא יתן לאדם אחד ב' ילדים אא"כ מת אחד מהם ובזה אם יהיו של ב' בני אדם ליכא הקפדה ולס' מוהרי"ל דמעשרת כקטורת זה ג"כ צריך לאבי הבן ליזהר ע"ד מ"ש כל הנותן מתנותיו לכהן אחד משא"כ מב' בני אדם אם נותנים לאדם אחד אין קפידה וכ"ה המנהג פשוט דכשאינו מאדם אחד נוהגים להיות סנדק מהרבה בני אדם ובפרט אדם שיש לו בנים ובנות וילדו להם בנים שכולם נותנים הבן הראשון לאביהם מהבנים ומהבנות הבן השני כנהוג אלא שצריך ליזהר שלא להיות ב' פעמים סנדק לאבי הבן אחד אם לא כשמת הילד כדברי ר"י החסיד וגם המנהג שבתוך שנה אחת שלא להיות סנדק וזה יהיה כדי לצאת י"ח מוהרי"ל משום דדמי לקטורת ולמעוטי קצת דהתם הוא שלא שנה בה אדם מעולם נחתינן (דהגא) [דרגא] שלא להיות בתוך שנה אחת כי כן נהוג והמנהג בכל מקום עיקר ובהיות טוב יש להזהרן ושב וא"ת עדיף ובס' משפט צדק ק"ק ח"ב אות ן' כתב כ"ש מוהל דהוא כמקטיר קטורת יע"ש והרי אין העולם נזהרים בזה כ"א אדרבה כל היד המרבה הר"ז משובח ורודפים להשלים השם כנודע וגדולה מזו אשכחן חזקה במוהל אפי' מבן הראשון עיין

אדמת קדש ח"ב סי' ק"ל ועיין זל"א ח"א בנ"ח ד"ה חזקה ובס' חסד לאברהם תאומים סי' פ' אלא ודאי דנחתינן דרגא זכר למקדש בתוך שנתו ועכ"פ אין המנהג שוה המוהל עם סנדיקוס.

עד

סימן עד

שאלה מי שנולדו לו שני בנים תאומים ומת אחד מהם בתוך ח' ימים ללידתו אם מותר למול לבן החי בזמנו ביום השמיני או צריכים אנחנו להמתין לל' יום או לא.

תשובה עיין בהלכות אבל סי' שע"ד סעיף ט' שפסק מרן בש"ע שם וז"ל יש מי שאומר דתאומים שמת אחד מהם תוך שלושים יום והשני חי ומת אחר ל' יום אין מתאבלין עליו יע"ש ועיין שם להרב הלבוש ולהרט"ז וש"ך ותשו' מוהר"מ מלובלין סי' ס"ז ובס' גור אריה הלוי ז"ל על הש"ע יו"ד בה' מילה סי' רס"ו ס"ק ג' כ' וז"ל מ"ך שאירע מעשה במנטובה שנולדו תאומים ספק בן ז' או בן ח' ומת אחד מהם ולא מלו את החי אפי' בחול עד ל' יום אעפ"י שנגמרו שערו וצפורניו הואיל והתאומים יונקים זה מזה כי הוא מסוכן עד ל' יום עכ"ל והנראה מדברי הרב ז"ל דדוקא כשנולד בספק בן ז' או בן ח' או בן ח' או בן ט' דאיכא ספק שאינו בן חודשו הראוי אז מחמרינן ביה כשמת אחד מהם שלא למול את הנשאר ברם כשנולד בחודשו הראוי לז' או לט' אזי אפילו מת אחד מהם אם ניכר שהנשאר בריא וחזק מלין אותו:

עה

סימן עה

שאלה בהיות שמנהג עירנו אזמיר יע"א דמי שנולד בן ראשון הוא נותן להיות סנדיקוס מצד אבי הבן והבן השני הוא נותן לסנדיקוס לצד אם הילד ואירע שמצד אבי הבן כשנולד לו בן הא' לקחו לעצמו כי הגם כי המנהג הוא ליתנו לאבי אביו של הבן ולא היה אביו של אבי הבן בעיר ועכ"ז נתנו לקרובים של מצד אבי הבן ושוב נולד לו בן שני ועתה אבי של אבי הבן בא לעיר ורוצה להיות סנדיקוס כי בבן הראשון לא היה בעיר וגם כשנכנס לחופת בנו זה אבי הבן לא היה אביו בעיר ואם כן מכח הטענות אלו רוצה לדחות לקרובי האשה ולקחתו להיות הוא סנדיקוס ואבי האשה היולדת תקע את עצמו לו' יקוב הדין את ההר.

תשובה נראה לי דלא צדק אביו של אבי הבן בטענותיו אלו כי שתים זו שלא היה בעיר ביום חתונתו של אבי הבן וגם כשנולד לו הבן הראשון לא היה בעיר אין זה מעלה ומוריד כי מה שלא היה בעיר לא בא האונס מצד אבי היולדת ומצד קרוביה כ"א מצידו ומצד אבי הבן וא"כ מה פשע אבי היולדת לאבד זכותו שזכתה לו תו' עפ"י המנהג בכדי ומצאתי להרב אור נעלם ז"ל סי' י"ג דשאלו מאיתו על עיר שיש בה ב' תוקעים ותוקע הגדול ביום א' והשני ביום שני ואירע דחל יום ראשון בשבת דנדחה הב' והביא ראיה מסוגייא דסוכה נ"ה סוע"א וכן דן את הדין לענין ב' עולין לס"ת יע"ש ואין זה ענין לנ"ד כלל כי רב המרחק ביניהם משני פנים וברור. ועיין בס' שבות יעקב ח"ב סי' פ' ועיין בס' עקרי הדט סי' כ"ו אות ז'.

עו

סימן עו

שאלה באיש אחד שנולד לו בן והוא איש עני והטילו בגורל הנקרא ריפ"ה כדי להיות סנדק ובכלל הכתובים בשמות כתב מומר א' שנשתמד מבני עמינו חמשה שמות ויצא עליו הגורל והיו מצטערים עליו שלא יהיה המומר סנדיקוס וחילו פניו שיתנהו לת"ח אחד ירא ה' במתנה וכן היה אם מותר לת"ח לקבל מתנה זאת מיד המומר שהוא מין או לא.

תשובה נראה דהיתר גמור דהגם אם יש מקום לפקפק ליקח דבר במתנה מיד שהוא מין או מומר מ"מ בדבר כזה שהוא מצוה דהוי כהקרבת קרבן ולא יהיה זה הרשע עומד ומקריב וע"ד שאמרו רז"ל במדרש גבי יעקב שלקח הבכורה מיד עשו שלא יהיה זה הרשע עומד ומקריב תבא עליו ברכה וראיתי בד"מ יו"ד סי' רס"ד שהביא משם א"ז שנסתפק אם משומד מותר למול שדינו כגוי יע"ש ועיין במור"ם בהג"ה רס"י רס"ד מ"ש שם ובהגהת הש"ע בבאה"ט בשם הרב מוהר"ר עוזר ז"ל יע"ש ואולם אם מותר לקבל מן המומר מעות נדבה לבנין ביה"כ וגם לכתוב ס"ת צריכה רבה אי שרי דראיתי בסה"ח סי' תרפ"ז מומר שאמר לצבור תשכירו לי לכתוב ס"ת במעות שלי לקרות בו בביה"כ לא יקבלו ממנו שמא לאחר זמן יאמר תשיבו לי ס"ת שלי ועוד שלא יהא גנאי משפחה של אותו מומר ואם רוב ישר' נתנו המעות ומיעוטן המומר ישתתפו אותו עמהם ואם לאחר זמן יכולים המומרים או יורשיהן שבנכרים לומר תחכנו חלקינו ותנו לנו אלא ישתפו אותו עמהם ואם היאודים רבים מהמומרים ויכולים לסלקן במעות אם ישאלו חלקם אז יקבלו מהם ופעמים שיש כבוד למשפחה כי אומר אעפ"י שהוא מומר לבו לשמים ואז

יניחו לו לתת עכ"ל ובסי' תתקל"ח כתב וז"ל ואם מומר לע"ז רצה לבנות ביה"כ או ס"ת להשכיר הסופר לכותבו אין שומעין לו ואין מקבלין ממנו דכתיב החמס קם למטה רשע לא מהם ולא נהנים מהם ולכך יש רשע שמהנה לצדיק ולבסוף מפסיד הצדיק כנגד מה שנהנה ממנו על שם ויהיו מוכשלים לפניך ופעמים שהרשע מהנה לצדיק ומפסיד כדי שלא יהנה הצדיק מן הרשע וכתיב ושונא מתנות יחיה עכ"ל יעיין בס' בית פרץ שיטה למגילה מ"ש בזה. ועיין להמבי"ט ח"א סימן רי"ד דבהקדש עניים ולבית הכנסת מותר והביאה הרב כנה"ג והרב ש"ך ביו"ד סי' נד"ר סק"ה ובתשו' אחרת כתבתי ע"ד יע"ש.

והוה עובדא בסופר שכתב ס"ת ומגילות והוא היה בחזקת כשרות ושוב אחר כמה ימים שכתב ס"ת נמצא בו שמץ פיסול שנעשה מין ושאלו עליו ועל מי שנשתמד ונעשה מומר אי נפסל הס"ת למפרע ואם יש חילוק בין ס"ת למגילות לענין זה ובו בפרק ראיתי מ"ש בתשו' בשמים ראש סי' ר"מ ועיין בס' עקרי הד"ט חיו"ד סימן ט"ז אות ה' בשם תשו' כ"י מהרב עזריאל דאייאנה ז"ל סי' פ"ג וסי' פ"ז ואיתא בתוספתא פ"ג דבכורות הביאה מרן בב"י יו"ד סימן קי"ט החשוד לע"ז חשוד לכל התורה כולה אך לא למפרע דכתיב למן היום אשר ציוה ה' והלאה וכו' ועמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סימן י"א די"ט ע"ג וסי' קנ"ט דרל"ד ע"ד יע"ש. ובספרי ס' ראה ע"פ לא תשמע את דברי הנביא ההוא ולא חשוד למפרע וכ"ה בילקוט ופירשו הרב זית רענן והרב אהלי יאודה דע"א ע"ג שאם היה הנביא אמת ושוב ניבא לע"ז כחנניה ן' עזור לא יהיה חשוד במה שניבא למפרע ומההוא תניינא דריש יע"ש. ואתה תחזה בתשו' הרדב"ז החדשות ח"ב סוס"י תשע"ד דנראה מדבריו דבגר היודע לכתוב אשורית וחזר לסורו או נעשה צדוק אין לקנות ממנו תפילין דחיישינן שמא הוא כתבן ועיין מ"ש בס' בית עובד דמ"ז ע"א אות כ"ה יע"ש ועיין כנה"ג יו"ד סימן א' הגב"י אות מ' ע"ד הרב אורחות חיים יע"ש ודוק:

עז

סימן עז

הנני בא בארש'ות החיי'ם על מי שקיים מ"ע של כתיבת ס"ת בדינו אם רוצה לכתוב עוד ס"ת אחר אם הוי מקיים עוד מ"ע או דילמא יהיה עובר על לאו דלא תוסיף וכמו כן במלך שמצווה לכתוב ב' ספרי תורות אם כתב עוד אחר מה דינו.

תשובה נראה לע"ד כי מי שכותב ס"ת יתר על מה שכבר כתב וקיים מצות עשה של כתיבת ס"ת ליכא משום בל תוסיף כלל כי לאו דבל תוסיף הוא בחמש טוטפות או לוקח שני לולבים בבת אחת או יושב בסוכה אחר החג כמבואר בפוסקים ובס' החינוך ס' ראה

סימן תנ"ה כי"ש אבל בכותב ב' ספרים נהי דבאחד יצא י"ח מ"ע של כתיבת ס"ת מ"מ להיות לו ספרים הרבה חדשים יותר טוב כי כן כתב הרב החינוך בסי' תרי"ג בטעם מ"ע של כתיבת ספרים וכ"כ עוד שם וז"ל ואעפ"י שהניחו לו אבותיו שהם רבים וזה דרך כל אנשי המעלה יראי אלקים אשר היו לפנינו לקבוע מדרש בביתם לסופרים לכתוב ספרים רבים כברכת השי"ת אשר נתן להם יע"ש. הרי דריבוי ספרים מצוה והגם כי דברי הרב החינוך פשטן מורים על מי שכותב ספרי תורה שבע"פ ומיירי בכותב ספרים רבים כל אחד ממחבר אחד מ"מ תועלת יש בריבוי ספרים שילמוד בו פעם בזה ופעם בזה או יהיה ללמוד בניו או אחרים והוי מזכה לאחרים וע"ד שדרז"ל וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן לאחרים כמ"ש בכתובות.

ואשר אני אחזה לומר בזה דדמיא מ"ע של כתיבת ס"ת למ"ע של פו"ר כי כמו במ"ע של פו"ר הרי הוא מקיים המצוה לדעת ב"ה דקי"ל כוותיה בזכר אחד ונקבה אחת עכ"ז אם פרה ורבה עוד ליכא משום ב"ת כי הרי הוא מרבה בנים לעבודת ה' וברוב עם הדרת מלך וכמ"ש ביבמות ע"פ בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו כמו יע"ש כ"כ במ"ע של כתיבת ס"ת וזה ברור. ועיין בקונטריס במ"ל ח"א דרוש א' לס"ת ועיין בספר נ"מ ממש ויקרא אברהם לרב רחומאי הרב כמוהר"ר חיים אברהם אדאדי נר"ו בקונט' אמר שומר אות א' שכתב וז"ל מי שכבר קיים מצות כתיבת ספר תורה ועשה אחד אין כאן קיום מ"ע אחרת אלא א"כ הא' נטשטש או נאבד ספר מתן בסתר בסופו מגד שמים סימן נ"ה יע"ש. הרי תנא דמסייע לן ככל האמור ונראה עוד לומר בזה כי כמו במ"ע של פו"ר נאמר בו בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך דלאיזה מהם או שניהם כאחד טובים כמו כן במצות כתיבת ס"ת אם יהיה שאחד מהם נפסל ואז איזה מהם יכשר או שניהם כאחד טובים לקרות בו אבל לקיום מצוה ספר אחד אמר רחמנא ולא שני ספרים ואם יהיה כונתו כשמתחיל לכתוב ספר ב' לומר הנני כותב ס"ת זה ע"מ ותנאי מפורש שאם יהיה הס"ת הראשון שכתבתי הוא כשר כדת משה וישראל אזי יהיה הס"ת הזה למצות לימוד בתורה לי ולאחרים ואם יהיה שח"ו הס"ת הא' נפסל או נאבד אזי יקויים מ"ע בזה מדכתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת בס"ת הזה והוא ע"ד דקי"ל בגיטין בענין נתינת הגט על איזה ספק שאנחנו אומרים למגרש שיכוין שבגט אחד הוא הגירושין ומשום ספק נותנים ב' ובאחד מהם מה שהוא כשר לפום דינא היא מתגרשת בו דספר אחד אמר רחמנא ולא ב' ספרים וא"כ ה"ה והוא הטעם בכתיבת ס"ת וזה ברור:

עח

סימן עח

צריך לדעת בס"ת אחד שנמצא אות מ'ס סתומה בצד מטה מעוקם קצת קצר לצד ימין ומתעקם לצד שמאל שנעשה יותר גס ובפנים הוא הריבוע בשוה אי פסול או לא. ונראה לפסול דמה יועיל אם בפנים הוא בשוה הריבוע אחרי שאנחנו רואים שלצד מטה מעוקם מחמת הדיו שהוסיף לצד שמאל יותר ולא מבעייא דתינוק דלאו חכים ולאו טיפש קורא סמך אלא אפילו גדול בר דעת אם מכסים התיבה ואינן מראין לו כ"א אות זה לבד קורא אותה סמ'ך ולא מ'ם הילכך נראה דבס"ת פסול ואם הוא בשבת יוציאו אחר ובחול יתקנו אותו ע"י שימחקו לגמרי השטח של מטה כולו ויכתבנו מחדש בשוה ואם בתפילין ומזוזות ל"מ תיקון דבעינן והיו בהוייתן יהיו וזה ברור.

ואולם השבתי על מעשה שהיה בס"ת שנמצא בה'א אחת שהיה הרגל השמאלית התלוי בכרעי שהיה נראה שהיה פסוק מצד מעלה ועכ"ז היה שיעור יו"ד או וא"ו קטנה למטה אם יש לפסול יען זה השיעור הוא נמצא למטה ולצד גג הה'א היא הנקודה קטנה הפסוקה. דנראה להכשיר כיון שהא מיהא יש שיעור ברגל שמאלית כשיעור יו"ד או וא"ו קטנה מה תאמר כי יש נקודה קטנה ע"ג זה היו"ד או הוא"ו מה בכך הרי אם מצינו בפוסקים דיש לפסוק כשיש נקודה הוא בנקודה שמשמעה חולם או חיריק או רפא וכדומה אבל בכאן שהנקודה ע"ג רגל הה"א אין במשמעה שום משמעות ומ"ג שהיא מינה ובה ואדרבא הנקודה הולכת אחרי רובו של רגל. ועיין בס' זרע אמת ח"ב סימן קי"ט שמתבאר מדבריו להתיר כמו שיע"ש ועמש"ל בס"ד.

פש גבן למען דעת על ס"ת שנמצא נקוד בתיבה אחת למעלה מאותן האותיות שאינן צריכים נקודות לפי הדין ולפי הקבלה אי פסיל הס"ת או לא ועיין בש"ע יו"ד סימן רע"ד סעיף ז' בס"ת מנוקד וכו' ושם נראה ממ"ס וכל הפוסקים שהם נקודות המנקדים לאותיות למטה כדי לקרות כאותן הנקודות או לנקוד ראשי הפסוקים שהוא לתת הפסק בין תחילת פסוק לסוף פסוק. אבל לתת נקודה למעלה בתיבה הנה ראיתי למוהרשד"ם בחאה"ע סימן ר"ה שכתב וז"ל אנו רואה שבגט אנו נותנים לו כל דיני ס"ת עד שכתב הטור וכו' ועתה אני אומר כיון שכן הוא איך אפשר לעשות נקוד בגט כלל כיון שס"ת אשר בו נקוד הוא פסול אפילו שנמחק הנקוד הוא פסול ע"כ והנראה שהוא אפי' בנקודה אחת וכ"כ בס' ג"פ באה"ע סי' קכ"ה סקל"ז יע"ש ואפי' הסירו פסול והנראה לומר דזהו כשנתן הנקודה בכונה. ועיין להרב זרע אמת ח"ב חיו"ד סימן קי"ט דאפי' טעה הסופר וכתב הנקודה בחושבו שהיה צריך נקודה כשר ועיין בס' עקרי הד"ט חא"ח סי' ז' אות

ח' ובחיו"ד סימן ל' אות וי"ו ועיין בס' בית דוד חיו"ד סימן קל"ו וצרור הכסף חיו"ד סי' י"ט יע"ש.

עט

סימן עט

תפתח ארש החיים על מעשה שהיה בס"ת א' שכתב הסופר שם אלקים שנדבקו אות ה'א עם יו"ד אם מותר להפרידן או אסור משום מוחק את השם.

תשובה הנה הטור ביו"ד סי' רע"ו כתב יש בו דבק באותיות השם יש לו לגוררו וא"ץ אח"כ להעביר עליו הקולמוס לקדשו כי כבר נכתב כהילכתו בקדושת השם אלא שהאותיות לא היו כהילכתן וכשתיקן האותיות הרי השם כהילכתו יע"ש ומרן בב"י ביו"ד סי' רע"ו הביא משם תשו' הרא"ש כלל ג' והביא ג"כ ס' ר"י שהביא המרדכי בהלק"ט פרק הקומץ שכתב וז"ל אומר ר"י שאם הדביק אות של שם יכול למחוק אעפ"י דאזהרת המוחק שם מלא תעשון לה"א הא תיקון הוא ושרי וראיה ממ"ס עכ"ל ובסוף ההלכות וכו' דלא כר"י שמתיר וכמו כן להפריד אותיות של שם וכו' וסיים מרן לפסק הלכה וכדאי הם ר"י והרא"ש לסמוך עליהם עכ"ל וכ"כ בכ"י בא"ח סי' ל"ב יע"ש וכ"כ בש"ע שם ביו"ד סי"א וז"ל נדבקה אות לחבירתה באותיות השם יש לו לגררו יע"ש ובא"ח סי' ל"ב סכ"ו וכ"כ מור"ם בד"מ שם סעיף ח' וסיים שכ"כ בהגמי"י פ"ו מהל' יסודי התורה יע"ש וכ"פ הרב הפרישה שם ביו"ד סוס"י רע"ו ס"ח יע"ש והרב הלבוש בא"ח סי' ל"ב סכ"ו יע"ש. וכ"ה דעת הרב כסא אליהו בא"ח סי' ל"ב אות ז' וכ"נ דעת הרב עולת תמיד שם בא"ח סימן ל"ב סקל"ו העוד לנו לעמוד במי שכותב שם הוי"ה ב"ה באותיות מרובעות גדולות ואחר שכתבו כתקנו שם ע"ג האותיות נייר קטן כתוב בהם כגון יו"ד גדולה ודבק ע"ג האותיות בדבק אותיות רבי וכדומה באות ההא והואו וההא אחרונה אם יש איסור בזה ואת"ל דיש איסור בזה אם כתב למעלה מאותיות השם איזה שם מאנשים צדיקים אם יש בזה איסור או לא. והנה לענין לדבק בתוך אותיות השם נייר כתוב או חקוק מאותיות פשיטא ודאי דאיסור גמור הוא שמוחק את השם שהרי זה שדבר בו מיעט באות השם והו"ל כמוחק וכמ"ש הרב שדה הארץ בח"ג חיו"ד סי' ט"ז ואין לה תקנה אלא גניזה דאם באנו לו' שיטול אלו הניירות הכתובים בהם האותיות או חקוקים יש חששה דבהסיר הנייר ההדבוק באותיות שם הוי"ה ינטל עמו הדיו והו"ל כמוחק.

אמנם בשאלה השניה אם כותב ע"ג שם הוי"ה איזה שמות אם שאינו רשאי לכתוב כן לכתחילה מ"מ נראה דליכא איסור והוא ממ"ש בסו' מס' ידים ספ"ד משנה ח' אמר צדוקי

קובל אני עליכם פרושים שאתם כותבים את המושל עם משה בגט אומרים פרושים קובלין אנו עליך צדוקי שאתם כותבים את המושל עם השם בדף ולא עוד אלא שאתם כותבים את המושל מלמעלן ואת השם מלמטן שנ' ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח ישראל וכו' ופי' הרמב"ם ז"ל וז"ל אומר צדוקי שאתם מפחיתין שם משה רבינו בהיותכם כותבים אותו בשטרות עם שם המלך ר"ל שאנו כותבים זמן לפ' המלך ואנו כותבים בשטר ההוא כדת משה וישראל ואמרו להם חכמים כי אין זה גרעון לשמו אלא בזה גדולה לאותו המלך שאנו כותבים בתו' ה' עם פרעה כמו שנאמר ויאמר פרעה מי ה' וכו' יע"ש. וכ"כ הרא"ש ורע"ם ותוס' יום טוב והר' שושנים לדוד דבכתיבת שם למעלה משם הוי"ה ב"ה אין קפידא ואם שלכתחי' אין מקום לעשות מ"מ אם היה בדיעבד אין לגונזו וכ"נ ממ"ש בגמ' בשבת ס"ג ע"ב ובסוכה ה' בכתיבת השם בציץ ופסקו הרמב"ם בה' כלי המקדש רפ"ט וכותב עליו שני שיטין קדש לה' קדש מלמטה לה' מלמעלה ואם כתבו בשיטה אחת כשר ופעמים כתבוהו בשיטה א' יע"ש.

פש גבן לדעת בשם הוי"ה ושם שדי ושאר שמות הקדושים שנטשטשו ויש מהם שרישומן ניכר ויש מהם שאין רישומן ניכר אי מותר להעביר הדיו עליו לחדש את השם או לא. ותבט עיני בתשו' בעי חיי חיו"ד סימן רל"א דכתב דס"ת שנכתב כתיקונו ושוב נטשטשו איזה אותיות ותיבות אם רשומן ניכר יכול להעביר עליהן הקולמוס ואפי' באזכרות וא"צ לקדשם מחדש יע"ש ועיין בתשו' זרע אמת ח"א חא"ח סימן ז' דמותר להעביר קולמוס על אותיות השם לחדש הדיו יע"ש ועמ"ש הרב עיקרי הדט בא"ח סימן ז' אות ה' ובחיו"ד סימן ל' אות ד' שכתב דדוקא אין רשומן ניכר יש להתיר אבל אם רשומן ניכר לא דהוי כתב ע"ג כתב יע"ש. וכ"ה דעת הרשב"ץ בתשב"ץ ח"א סימן קכ"ז וח"ג סימן קצ"ז שאוסר בעברת הקולמוס על אותיות השם יע"ש. וכמ"ש הרב הגדול חיד"א בס' ברכ"י ומחב"ר בא"ח סימן ל"ב יע"ש וגם בספר שיורי ברכה בא"ח סימן ל"ב אות ד' אחר שהביא דברי הרב כנה"ג בתשו' בעי חיי שמתיר באותיות השם העברת הקולמוס וכתב עליו שבימי הרב לא נדפסו תשובת הרשב"ץ ולא ראה דהרשב"ץ אסר מטעם שהוא מוחק התחתון ולמעשה צריך להתיישב יע"ש. ועוד נשאלתי בס"ת שנמצא בשם הוי"ה שנקלף אות ה' ראשונה משם הוי"ה ונחלק משאר אותיות שם הוי"ה ופסקתי דל"מ לא קדירה ולא קליפה כל השם כולו ולכותבו מחדש כ"א שיחליף כל היריעה כולה כמ"ש התשב"ץ ח"ב סימן קט"ן יע"ש וכ"פ הרב מוהרלנ"ח ז"ל בסוף סימן ב' דיש איסור לקדור את השם וצריך להחליף היריעה יע"ש וגם ל"מ להחליף דף א' כמ"ש הרב בית יאודה

בתשו' ח"ב בס' בני יאודה סימן כ"ה ובתשו' שאלת יעבץ ח"א סימן קנ"ב וקנ"ג ובח"ב סי' ע"ו דמותר לקדור את השם על מנת לתקן יע"ש.
וגם ראיתי עוד להרב בית יאודה ח"א במנהגי ארגיל סימן י"ג שחילק דוקא באותיות האחרונות אבל באותיות ראשונות דהוי שלא כסדרן באותיות השם שלא נתקדשו יע"ש ועיין בספר נ"מ מעשה אברהם לרב רחומאי הרב כמוהרר"ן אברהם אשכנזי נר"ו בחיו"ד סי' נ"א דקי"א ע"א יע"א. ונראה דבאותיות שם הוי"ה ב"ה אם אירע באות יוד שנחלק או חסר הקוץ של מעלה ומטה וכן בשאר אותיות דהיינו באותיות ההי"ן שנחתך רגל הימנית או בגגו שצריך חיבור וכמו כן באות וי"ו שנחלקה נראה דבזה מותר דהרי מה שמעביר הדיו אין רשומו ניכר והרי הוא חלק לגמרי ובהיות טוב יכוין בתיקון זה לשם קדושת ה' כן נראה כעת לע"ד בהיותי בכפר בורון אבד יע"א בש"א לח' נחמו שנת התרכ"ה ליצירה בלתי ספרים.

פ

סימן פ

נטיתי ידי על מעשה שהיה כי בדפוס טעה המדפיס בשם כינוי אחד אלקאים כתב אלקים אם מותר לתקנו ביד ע"י סופר בקולמוס ובדיו להאריך רגל הה'א לעשותה קו"ף ולכתוב סמוך אים לעשותו אלקאים או אסור.
תשובה נראה דמותר גמור לתקנו ואין בזה איסור כלל כיון דלא נתכוון זה המדפיס לשם קדושת השם כלל כ"א טעות בכינוי אדם והרי כתב מרן בב"י ביו"ד סימן רע"ו בשם תשו' הרשב"ץ ז"ל שכתב דאם כתב שם אלקים אחרים לשם קדושת השם אין בכך כלום דהוי כמקדיש בעלי מומין דלא חלה עליהם קדושה ועוד הביא ראיה מדאמרינן בפ' שבועת העדות ויש ללמד מדבריו שכל שמות שאינן נמחקים צריך לכותבם לשם קדושת השם דאל"כ היכי הוה שייך למטעי לכתוב שם אלקים אחרים לשם קדושת השם עכ"ל. וכ"כ מור"ם שם בד"מ ובהגה הש"ע שם סי' רע"ו ס"א יע"ש וא"כ כאן בנ"ה דלא כתב שם אלקים לשם קדושת השם כ"א לשם כינוי אדם בודאי דמותר למוחקו ולתקנו ועוד נראה להביא ראיה מדברי מרן בבד"ה שם שכתב וז"ל וכתב הרשב"ץ בתשו' דאם כתב את ה' שלא בכונה קדושה אינו קדוש והביא ראיה מהא דתניא פ"ב דגיטין שהיה לכתוב את ה' וכתב יאודה וכו' וכ"כ הסמ"ק ה' שנכתב שלא מדעת מותר למוחקו ואם נתכוין לקדש שם שאינו קדוש מסתברא דלא מהני כונתו לקדושי דהו"ל כמתפיס בעלי מומים למזבח דלא קדשי והביא ראיה לדבר עכ"ל. ועוד יש להקל מצד שהוא בדפוס עיין בס' בני

חיי ביו"ד סימן רפ"א דס"ג ע"ב דלענין קדושה לא הוי הדפוס ככתיבה וכן משמע בב"י שם ביו"ד סימן רע"ו דיש להקל בכתיבת השמות בחומשים דלא הוי ככתיבה בגיליון יע"ש ועיין מ"ש הרב מג"א בא"ח סי' ל"ב סקנ"ו ובס' אדני פז שם ד"ז ע"ב. ועוד נראה להתיר ממ"ש מוהריק"ש שם ביו"ד סימן רע"ו דמ"ט ע"א וז"ל כתב אותיות של שם שלא במתכוין לכתוב את השם כ"א היה רוצה לכתוב יהיה וכתב וא"ו באמצע יש מתירין מלמחוק יע"ש. אלא דמצינו ס' הרב פר"ח בפ"ו מה' יסודי התורה דאפי' נכתב שלא בכונת קדושה אסור למוחקו מן התורה וה"ד אם יודע שהוא כותב שם קדוש אף על גב דלא נתכוון לכותבו בכונה הר"ז לוקה וכ"כ הרב כנה"ג ביו"ד סימן רע"ו בשם ס' אות אמת ועמ"ש הרב מחנ"א בנימוקיו על טוי"ד דל"ז ע"ב ובס' כסא אליהו יו"ד סי' רע"ו אות ד' ובס' מזבח אדמה ביו"ד סי' רפ"א דט"ז ע"א:

פא

סימן פא

לכו שמעו ואספרה על מה שנהגו לכתוב שם הוי"ה ב"ה בדם מילה אי ש"ד ואתמ"ל דמותר משום סגולה שאומרים שהוא לשמירה לזמן מגפה ב"מ אי מותר לכתוב שם הוי"ה בצבע אדום או שאר צבעים שאינן בדיו שחור.

תשובה עיין בש"ע א"ח סימן ל"ב סעיף ג' שכתב דאם כתב אפילו אות אחת בשאר מיני צבעונים או בזהב הרי אלו פסולין אם זרק עפרות הזהב על האותיות מעביר הזהב וישאר כתב התחתון וכשר אבל אם זרק הזהב על אות מהזכרה אין לו תקנה לפי שאסור להעביר הזהב משום דהוי כמוחק את השם יע"ש הרי דאסור לכתוב בתפילין ומזוזות בשאר מיני צבעונים או בזהב ואם כתב פסול וא"כ הוא שהכתב פסול מי זה ואיזהו דרשאי לכתוב שם הוי"ה ב"ה אפילו שלא במקום חיוב מצות כתיבה כס"ת ותו"מ בדבר שאינו כשר לכתוב ושאם כתב הוא פסול.

אלא דיש לעמוד על זה מדתנן ביומא ל"ז ע"א בהילני המלכה דאף היא עשתה טבלה של זהב שפ' סוטה כתובה עליה כדי שהכהן יעתיק ממנה והנראה שהיה כתוב בחריתה על הטבלה הזאת האותיות וכמו שכן ראיתי להרמב"ם ז"ל בתשו' בס' פאר הדור סימן ז' שכתב ועוד תנן בסוטה ל"א (הוא ט"ס וצ"ל ביומא ל"ז ע"א) אף היא עשתה טבלה של זהב שפ' סוטה כתובה עליה ובחריתה היתה והכהן היה מעתיק ממנה וכותב על הספר וכו' יע"ש דש"מ דאפי' בחריתת שפסול הכתב לס"ת ותו"מ ובכסף וזהב ושאר מינים עכ"ז כדי להעתיק מותר ונראה דיש לחלק דאה"נ דלהעתיק מותר אפי' בכתב

שאינה בדיו כדי להתלמד בדבר המקיים כתיבתו לעולם ומה שנשאו ונתנו בש"ס לאסור משום דאין כותבים מגילה וכו' ומשני ע"ז וכמו שמביא מזה הרמב"ם להוכיח דהחריתה נקראת כתיבה ואסור לכתוב בלתי הכרח היינו משום כי ההכרח של הכתיבה שיהיה מהטבלה עצמה מוכרחת א"כ צריכים אנחנו לתקן גם משום אין כותבים מגילה וכו' אבל כשלא יש שום הכרח לכתיבה עצמה לקיום לימות עולם כ"א לכתוב את ה' כדי לירא ממנו אין מקום לכותבו בדבר שהוא פסול לכתוב באותה כתיבה לס"ת ותו"מ כי אדרבא כי כדי להכנס מורא בלבו צריך לכתוב בדיו ובקדושה ובטהרה ולא לכתוב במיני צבעונים או בחריתה על כסף וזהב ומיני מתכות זולת אם יהיה איזה קבלה מרב גדול ומקובל שהחקיקה על טס כסף או זהב איזה שמות יעשה רושם להגון ולהנצל מאיזה פגעים רעים אזי אפשר להתיר והגם שהרמב"ם שם באותה תשו' כתב וז"ל הא למדת שהחריתה אסורה וה"ה ברקימה וכאשר ראינו במצרים שהיו לוקחים טסי כסף וזהב וחורתין בהן שיר של פגעים ותולין אותה בצוארי התינוקות מחינו בידם וכו' יע"ש מ"מ כבר נהגו העולם לעשות כן אם הוא אדם גדול מומחה בקבלה והוי הדבר מוכרח כטבלה של הילני המלכה משא"כ בדבר שאין הכרח בו כלל ובלא"ה יכול לעשותו ע"י הכשר בדיו שחור מה מקום להתיר לו לשנות מעשה הכתב בדבר שהוא פסול ברור בכתיבת ס"ת ותו"מ לכתוב שם הוי"ה ב"ה להיות לנגדו תמיד ליראה את ה' הנכבד והנורא כי בודאי הגמור דאסור לעשות כן ואם כתב בשאר צבעונים צריך גניזה ולא יוסיף לעשות עוד כדבר הזה.

ואיתא בזוה"ק ס' בהעלותך דקמ"ח ע"ב וז"ל בתר דאתגזרו רשימו מההוא דמא ומדמא דפיסחא בתלת רשימין על המשקוף ועל שתי המזוזות מ"ט הא אוקמוה בגין דאיהו רשימא קדישא ומחבלא כד איהו נפיק וחמי ההוא דמא דהוה רשים על ההוא פיתחא חייס עלייהו דישראל הה"ד ופסח ה' על הפתח יע"ש. ואתה תראה מ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' תפילין פ"א ה"ג יו"ד דברים וכו' ואחת מהם הוא הדיו שחור וכו' יע"ש ועמ"ש הרב שדה הארץ ח"ג חיו"ד סימן ט"ז דל"ז ע"ב ועיין למרן החבי"ב בא"ח סימן ל"ב וביו"ד סי' רע"ו שכתב דבכל מיני צבעונים הוא פסול ואינו כשר אלא דוקא בדיו שחור יע"ש ועיין עוד למרן בש"ע א"ח סי' ל"ג סעיף ג' דרצועות בין מעור בין מקלף כשרות הל"מ שיהיו הרצועות שחורות מבחוץ אבל מצד פנים יעשה מאיזה צבע שירצה חוץ מאדום שמא יאמרו שמדם חטטיו נצבעו והאדימו יע"ש הרי נראה כי צבע מדם האדם הוי מיאוס ולאו שפיר למעבד הכי ומצאתי לגאוני דורינו בס' חתם סופר יו"ד סי' רנ"ו חסד לאברהם תאומים סי' פ"ז שעמדו על ס"ת שחזרו האותיות למראה אדמומית עיין עליהם ודוק:

פב

סימן פב

שאלה במי שכותב שם הוי"ה בלוחות עם מעשה המנורה לתלות בביהכ"נ משום שויתי ה' לנגדי תמיד אי שפיר דמי לכתוב שם יו"ד רחיקה משאר האותיות דהיינו שכתב אות יו"ד וכתב המנורה באמצע ואות הו' באמצע ושוב כתב המנורה ואות ה' אחרונה אי שפיר דמי או לא.

תשובה נראה דאיסור גמור להרחיק אותיות שם הוי"ה ב"ה זה מזה שהרי קי"ל בא"ח סימן ל"ב ס"ד וביו"ד סי' רע"ד ס"ד דכל אות צריכה להיות הקף גויל דוקא ולא להרחיק יותר דנראה כב' אותיות ועמ"ש הרב א"ח כלל ד' ובית יאודה ח"ב סי' א' ובס' תורת נתנאל סי' י"ב ובס' עקרי הד"ט חא"ח סימן ז' אות יו"ד ואות ד' יע"ש.

ועוד נראה להביא ראיה לאסור לכתוב שם הוי"ה בריחוק אותיות זו מזו ממ"ש הרב מוהר"מ ריקאנטי ז"ל ס' אמור והביאו הרב ב"י בא"ח סימן תרנ"א ובס' חמדת ימים בהל' סוכה פ"ה דרכ"א ע"ב וז"ל והמשכילים יזהירו שלא להפרידם זה מזה כלל בידו למצותו אשר הוא נרגן מפריד אלוף ח"ו והר"מ ריקאנטי ז"ל העיד כי בליל יום טוב הראשון של חג הסוכות נתאכסן אצלו חסיד אחד וראה הר"מ ריקאנטי ז"ל בחלומו לאותו חסיד שהיה כותב את ה' יו"ד ה"א וא"ו והיה מרחיק ה"א אחרונה מן הג' אותיות ואמר לו הרב מדוע ככה עשיתה והשיב כך נוהגים במקומינו והרב מחה בידו וכתבו שלם ויהי בבוקר אשתומם על המראה באין מבין עד עת בא זמן תפילת שחרית וסדר הנענועין ויפן אליו הרב וירא כי לא היה מנענע רק הלולב ומיניו מבלי האתרוג ואז הבין הרב פתרון החלום שהיה הה' אחרונה בריחוק משאר האותיות וכו' יע"ש כי ש"מ מכל זה כי אין ראוי לעשות כן להרחיק האותיות הוי"ה זו מזו וח"ו איכא איסור כי מפריד אלוף וצריך גניזה מי שכתב כן ועיין בס' ן' יוחאי דקמ"ג ע"א ועיין בקונט' מל"ח בחה"ס מ"ש בס"ד ועיין בסה"ק לב חיים ח"ב סימן ס"ז.

פג

סימן פג

ער"ח חשון ש' **את"ה אדי"ר**.

לדרישת כבוד הרבני מומחה לרבים סופר מהי"ר כש"ת כמו הר"ר צבי הירש נר"ו.

חיים מדבר מכתבו הגיעני ותוכו רצוף אהבה מכתב מהגאון כש"ה מוהרש"ק נ"י אב"ד דק"ק בראד. ושם ידבר ע"ד אשר קם איש אחד במדינתו להוציא דיבה על ס"ת הכתובים

בכתב ספרדי דהיינו שקורין וולעטש ופוסל אותם ס"ת ח"ו וכבר הכה על קדקדו הגאון מוהרש"ק הנז' ככתוב בד"ק. ורצה שאחוה דעתי. אנא דאמרי אף ידי תכון עמהם דהאיש הלזה ראוי לעונש ולנזיפה דאיך לא ירא להטיל מום בקדשים על כתב שלנו האמיתי שקורין וועלטש אשר כמה ספרי תורות נמצאים כתובים ככה בכל מדינותינו וכמה גאונים מחכמי ספרד ואשכנז קראו בהם משנים קדמוניות וברכו עליהם באים פוצה פה וככה כותבים בכל דור ודור כל סופרי מדינותינו אשר מעולם אנשי השם. ואדרבא יצאו מכם ויעידו ה"ה הגאון הגדול הרב יעב"ץ בספרו מר וקציעה סי' ל"ו שמשם חפר אוכל הגאון הרב חיד"א ז"ל וכמה טרחו הרבנים הנ"ל להודיענו צורת כתב שלנו הספרדית הנק' וולעט'ש. וגם אנכי זיכני השי"ת וכתבתי לו ס"ת נאה בכתב ספרדית ולמפורסמות אין צריך ראיה כי כתב זה הוא רצוי ומקובל מימי עולם ושלי"ת כי הן עוד היום נמצא בינינו ספרי קדמונים מכתב וולעט'ש ובפרט ספרי הגאון מוהר"ר עזריה פיג'ו בעל גדולי תרומה אשר ישנו בעיר ג'יבאלטאר יע"א וגם פ"ה מהרב יד מלאכי ז"ל מטהרת יהק"ו. הנה כי כן כל המוציא דבה על כתב ספרדי הנקרא וועלט'ש הן בס"ת ותו"מ ראוי לרודפו עד חרמה כיון דהכתב מצד עצמו הוא כתוב בתמונתו שכתבו הרב הגדול היעב"ץ והחיד"א זלה"ה כנז' ועיין נמי בס' נודע ביאודה מ"ב ליו"ד סימן ק"ע שכתב שאעפ"י שיש שינוי בין כתב וועלט'ש לכתיבה תמה אין ס"ד לפסול ס"ת בכך ושכל מה שהביא בב"י סי' ל"ו אינם לעיכובא ע"ש. ומעתה מובטחני דלעתות כאל כבר חזר בו האיש ההוא מלערער עוד על כתב שלנו. ואם עדיין עומד במרדו כבר מלתא אמורה דראוי לענשו עד חרמה ושלי"ב.

ועל דבר שאלתו מדוע לא נתנהג בתמונת אותיות עפ"י תמונת מרן הב"י ז"ל יקבל תשובתו מעבר לדף מנכדי חתן בני הגדול שגם הוא נר"ו עוסק במלאכת שמים והוא סופר מהיר הי"ו והרשתי לנכדי הנז' הלא הוא הרב השלם נז"י ספרא נהר כמוה"ר משה הכהן נהר נר"ו שיעיין בשאלתו זאת כי לו נאה וז"ל ראיתי מכתבו ע"ד כסילות האיש המערער ההוא ע"ע תמונת ספרדית וכבר משפטו חרוץ מפה קדוש רבן של כל בני הגולה הרמ"ז כמוהרר"ח נר"ו כי לו משפט המלוכה ומי יבא אחרי המלך הרמז נר"ו. ברם על דבר שאלתו נר"ו מדוע לא נכתוב אנחנו הספרדים כתמונות הרב"י ז"ל אשר על פיו אנחנו בני ספרד מתנהגים ככתוב בדכ"ק הי"ו. אימא ליה ידידי ברשיון הגאון הגדול מעלת הרמ"ז הנז' נר"ו. כי הדבר הקשה בשאלתו מאחר דזה ידוע דתמונות שהביא הרב"י מהקונ' ברוך שאמר הן הנה תמונות אשכנזיות א"כ לא יצדק לחקור איך לא נכתוב אנחנו הספרדים בתמונה אשכנזית. כי בודאי אנחנו בני ספרד קבלה בידינו

על תמונת וולעט'ש שככה נתנהגנו מימי עולם זמן הרבה קודם מרנא הרב בית יוסף והראיה כעת הוא ספרו של הגאון מוהרי"א רבו של הרב"י אשר לשמע אזן שמענו שהוא בכתב וועלט'ש והוא עודנו כהיום בעה"ק צפת תובב"א ואין ספק דכך קבל מוהרי"א ז"ל מרבותיו ועיניו הקדושים המה ראו ספרי תורה הקדמונים ג"כ בכתב וועליש. וא"כ אין לנו להניח קבלתינו בתמונת אותיותינו שהיא וועליש משום תמונות קונ' ב"ש. וגם מרנא הרב"י לא הכריחנו שנעשה כתמונת הרב"ש. ומה שיש לתמוה הוא מה שתמה הגאון היעב"ץ ז"ל בס' מו"ק סימן ל"ו על הרב המשביר (הוא הרב"י) מדוע העלים עינו מלהודיענו תמונות ספרדית כיע"ש אלא דגם לזה אפשר לומר דאילו הרב"י היה מוצא איזה קונ' ג"כ שמדבר על תמונות ספרדית בודאי דהיה מאסף אותו הביתה בית יוסף ומה שלא נטפל הרב"י עצמו מדיליה על זה היינו משום דכיון דאין תמונות הרב ברוך שאמר מעכב וכמ"ש הגאון הרב נודע ביהודה ח"א ביו"ד סי' פ' ובמ"ב ליו"ד סי' ק"ע דכל שאינו סותר הש"ס אינו מעכב בשום שינוי. ועין הקדוש ראתה דאיכא בספרד מתמונות אשכנזית וכן להפך וא"כ דכיון דהשינוי בין שני המכתבים אינו מעכב משום הכי לא נטפל עצמו הרב"י להורות כתב וועליש כיון דאלו ואלו דברי אלקים חיים וכמ"ש הגאון הרב חיד"א ז"ל בספר לד"א שם בסוף תמונת האותיות משם האור האלהי הקדוש הרב האר"י זלה"ה דהשינויים שיש באותיות בין ספרדים לאשכנזים יש סמך לכלם בסתרי תורה עיין שם כנלע"ד להשיבו כעת אגב טירדאי והי"ע בתורתו הקדושה וחפץ ה' בידינו יגדל ויצלח אמן נאם דשו"ט כותב פה אזמיר יע"א ביו"ב ר"ח חשון שנת הנ"ל והוא הצעיר

משה הכהן נהר

ס"ט

חיים שנים חזרתי על המקרא לכבוד רב ספרא כמה"ר יעקב נר"ו ן' הרב יצחק סופר נר"ו מעיה"ק ירושלים ת"ו להודיע דקראתי בכל לב אמרות טהורות. ושמעתי ותרגז בטני אל קול צללו שפתי האיש ההוא איך מלאו לבו להטיל מום בקדשי שמים ה"ה כתב וועליש שלנו המקובל ורצוי מאבותינו הראשונים כמלאכים ובודאי דבטל במיעוטו כל המערער ע"ז וכבר כתבתי כתב מרירי להסופר מוהר"ץ היר"ש נר"ו כאשר יראה כת"ר ורו"מ נר"ו יכתוב ע"ג הכתב ההוא לשם מוהר"ץ הנז' נר"ו שיגיע לידו בנקל. ועל דבר תמיהתו על מרן ב"י מדוע לא הביא תמונת ספרדית הנה קדמו בתמיה הלזו הגאון הרב יעב"ץ ז"ל בס' מו"ק סימן ל"ו וכבר הניף ידו נכדי הסופר הי"ו מה שראוי די השיב ע"ז תוך כתבי

למוהר"ץ הנז' ומשם בארה יען כי אני מוקף בחבלי טרדין יה"ר דמכאן והלאה חושבנא טבא ליהוי. נאם החותם פה אזמיר יע"א ברוב עוז ושלום
הצעיר
חיים פאלאג'י
ס"ט

פד

סימן פד

תבא שאלתי השתא הכא שהיתה שריפה גדולה בעיר אזמיר יע"א בעוה"ר בליל י"א לח' אב בחצות הלילה ונשרפו רוב בתי ישראל והיו רוב ישראל שבעיר נעים ונדים לחורב ביום ולקרח בלילה עד שנתן ה' בלב הגוים מאוה"ע ונתנו להם מקום התורגמים ליאודים לדור הם ונשיהם וטפם בקיש'לא שהוא מקום שדרים חיל מהמלך יר"ה וכן נתנו להם הפ'ראנקוס האיספיטאליס שהוא מקום שנעשה לחולים וכבר ישבו שם יותר מל' יום אי חייבים להניח מזוזה וצדדי הספק הוא דכיון שהמקום הזה אינו עשוי כ"א לחיל המלך או לחולי גוים אפשר כי ברגע יוציאו אותם משם אם יבוא חיל מהמלך או יהיה לגוים חולים וכל יום ויום באמור להם צאו קאי או דילמא כל שעבר ל' יום ולא הוציאו אותם חייבים במזוזה:

תשובה הנה פשיטא ודאי כי מ"ש מרן בב"י ביו"ד ה' מזוזה סו' סי' רפ"ט בשם רבינו מנוח ז"ל על מאי דקי"ל דהשוכר בית בח"ל חייב במזוזה לאחר ל' יום דהה"נ בשואל בית דהוי דינו כשוכר וכ"כ מור"ם בהג"ה שם כמו שיע"ש ה"ה נמי בשואל בית מהגוי וכאן נמי בנ"ד דין שואל בית מהגוי יש להם שהגוים הטיבו חסדם ליאודים לתת אלו המקומות לדור בהם בתורת שאלה וא"כ כמו שהוא הדין בשוכר בית דאפילו מהגוי חייב לאחר ל' יום כמ"ש מרן בש"ע שם בסו' סי' זה הה"נ בשואל בית מהגוי נמי דחייב במזוזה לאחר ל' יום וזו אינה צריכה לפנים והוא ברור פש גבן לבאר בהא דכתוב בשאלה שאלו הבתים ניתנים ליאודים בתורת שאלה לפי שעה דאפשר שבאים חיל מאת המלך או חולים ועיין להרב פתח עינים ביומא לד"י דע"א מהספר ע"ד שכתב וז"ל ומיהו בבית שיושבים בלאזא"ריטו אין אנו צריכים לזה דדוקא בבית שהוא שוכר מהגוי פסק מרן דחייב אבל הבית זה אינו שוכר אותה רק מטעם המלך שישב שם משום שמירה כנודע ואינו ביתו כלל וגם אמרו לי דזמנים לצורך הן חליפות. למו מבית לבית וכו' יע"ש ועמ"ש בס' ברכ"י שם ביו"ד סי' רפ"ו אות ג' דד"ן ע"ד יע"ש ובספרו חיים שאל ח"ב סי' כ"ב

ועמ"ש בתוס' שם ביומא י' ע"א ד"ה וכי דסוכת דירת עראי דבקל יכול להיות שהוא יוצא ממנה כגון אם מצטער או ירדו גשמים וכהנה רבות יע"ש כמו כן איכא למימר הכא וברור:

פה

סימן פה

אשאלך והודיעני בבית התבשיל שהוא עשוי לדירת האדם שדר בתוכו אי חייב במזוזה או לא גם יודיענו אם יש לבית התבשיל ב' פתחים דהיינו הא' היא שנכנסים משאר הבתים לבית התבשיל והב' בתוך בית התבשיל להכנס למקום שיש מקום ב' אמות ומשם לבית הכסא דהוי הפתח של בית הכסא נגד פתח זה.

תשובה פשיטא ודאי דחייב במזוזה שהרי כתב הטור ביו"ד סי' רפ"ו וז"ל אבל בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה ובית הכנסת שאין בה דירה לחזן פטורים כיון שאין בהם בית דירה אבל כל מקום שהוא לדירה חייב אעפ"י שהוא במקום הטינופת וטוב לכסותה כדי שלא תהא נראית וכו' יע"ש והרי אם במקום בית התבשיל לא הוי מקום טינופת פשיטא ודאי דכשעשוי לבית דירה דחייבת והגם כי לפעמים בתוך בית התבשיל הוא הביה"כ הרי כיון שהוא עשוי לדירה לא גרע במקום הטינופת ויהיה חייב ומ"ג דלבא"ה זה הדר בבית התבשיל שקובע דירתו שם ואוכל ושותה ומברך צריך שיהיה זהיר וזריז שלא לו' דבר שבקדושה נגד הביה"כ או מגיע לו ריח רעה ועכ"ז הו"ל מקום נקי לגבי הבית דירה כמו כן יקבע המזוזה ולפחות אם יהיה הפתח נגד הביה"כ יכסנה בזכוכית וגם כסוי אחר וב' כיסויים שרי כמ"ש רבני האחרונים וכ"ש אם יהיה הפתח של בית התבשיל שלא כנגד הביה"כ שאינו צריך שום כסוי ואולם לשאלה השניה לפתח השניה שבתוך בית התבשיל היוצאים משם לבית הכסא ולא יש שם שום שימוש כ"א להכנס לבית הכסא נראה דאין צריך שם מזוזה כי אף על גב דקי"ל דבית שיש בו ב' פתחים חייבת בשתיהם הנה כיון שהוא נגד בית הכסא והיציאה היא לשם אינו חייב במזוזה ועיין להגאון הגדול מז"ה בס' חקרי לב ח"ג ליו"ד ודו"ק

פו

סימן פו

אפתח שפתי ואענה במאי דקי"ל בלוקח בית שמניח מיד מזוזה ובשוכר ושואל לאחר ל' יום אם יכול להניח מזוזה בלילה או ימתין עד שיהיה יום.

תשובה נראה לי בודאי דמותר להניח המזוזה בלילה ולברך עליו וכ"נ מדברי התוס' במנחות ואם יהיה שבת או יום טוב אם מותר להניחה עיין בס' בארות המים ח"א חא"ח סי' ב' ולהגאון הרמ"ז בס' חק"ל ח"ג ליו"ד סי' קכ"ח ועיין בס' שאלת יעבץ ח"א סס"י ל"ו דס"ב ע"א וז"ל שהרי בפירוש אמרו איזו היא מ"ע שלא הז"ג מזוזה מעקה אבידה שילוח הקן לו חכמו ישכילו אלה המקשין עצמן שלא לדעת שלפי דעתם המשובש הם בהפך ומצות שהז"ג יקראו בשמותם שהרי כולן א"א לקיימן בשבת שהמעקה צריכה בנין חזק בח"מ סי' תכ"ז מזוזה הרי אמרו שצריך למסמרה במסמרים ולתקעה עיין יו"ד סימן רפ"ט אבידה הרי שמצאה בר"ה כסתם אבידה היאך יכול לקיים מצות השבה ושילוח הקן פשיטא שאינו יכול לצוד עופות בשבת שלא מן המזומן ע"כ.

וראיתי בס' גו"ר חיו"ד כלל וי"ו סי' י"ד דקנ"א ע"ד שהכריח דמצוה דלא כתיב ביה זמן בהדייא ביום כמו פדיון הבן כששלמו ל' יום ומתחיל זמן ל"א יום מבלילה הוי זמנה בלילה משום זריזין מקדימים למצות יע"ש ואפי' לרב שחלק שם דיש לעשותם ביום משום חיבוב מצוה ולפרסם הדבר יע"ש י"ל דדוקא מצות פדיון דהא מיהא נעשה בפומבי משא"כ קביעות מזוזה והוא ברור.

פז

סימן פז

הנה נא הואלתי לעמוד על מי שרוצה לעשות הרכבה אילן שמגדל נאראנג'אס שהוא פרי שהקליפה ירוקה כזהב אך היא קליפה מר והמוהל שלו הוא חמוץ כמו לימון ורוצה להרכיבו באילן פורטוקאל שהוא דומה הקליפה לקליפת נאראנג'אס וגם בדמות דומה לפורטוקאל וגם העלים שבאילנות אלו שוים אכן השינוי הוא כי הקליפה של פורטוקאל היא אינה מרה וגם המוהל שבפנים הוא מתוק ויש שינוי בשמות שלזה קורין פורטוקאל ולזה נאראנג'אס.

תשובה תנן בפ"ק דכלאים משנה ד' ובאילן האגסים והקרסטומולים והפרישין והעוזרדים אינן כלאים זה בזה התפוח והחזרד הפרסקים והשקדים והשיזפין והרימין אעפ"י שדומין זה לזה כלאים זה בזה יע"ש וכתב שם הרמב"ם ז"ל בפיה"מ ואמרו בגמ' יש מהם שהלכו בהם אחרי הפרי ויש מהם שהלכו בהם אחר העלים ר"ל אם הם דומים לפרי או לעלין לא יחשבוהו כלאים עכ"ל וזו היא מימרא בירוש' שם פ"ק גבי מתני' שאחריה דקתני הצנון וכו' ואמרו שם בירוש' אמר רבי יונתן יש מהם שהלכו אחר הפרי ויש מהם שהלכו אחר העלים הלפת והצנון הלכו בהם אחר הפרי הלפת והנפוס הלכו

בהם אחר העלין התיבון הרי צנון ונפוס הרי פרי דומה והעלים דומים ותימר כלאים אמר רבי יונה בזה הלכו אחר טעם עכ"ל הירוש' והנה לפי' הרמב"ם ז"ל הוי לקולא דאם דומין בעלין אף שאין דומים בפרי או בפרי אף שאין דומין בעלין אינם כלאים ובלבד שלא ירחיקו זה מזה הרבה בטעמן אף על גב שדומין זל"ז בתרוייהו אם רחוקים הרבה בטעמן כלאים וכמ"ש מוהר"א ליב ז"ל שם יע"ש בפי' הירוש' וכן פסק הרמב"ם ז"ל בס' היד ה' כלאים פ"ג ה"ט דהיכא שדומין זל"ז בעלין או בפרי שדומין זל"ז אינם כלאים זולת אם רחוקים בטעמן יע"ש וכתב מרן בכ"מ שם שפי' הרמב"ם בירוש' הוא הנכון וכ"פ בש"ע יו"ד סי' רצ"ו סעיף ט"ו יע"ש. וא"כ לדעת הרמב"ם ז"ל הרי הנארנג'ה והפורטוקאל שניהם שוים במראה ובעלין ובטעמן יש שינוי קצת אבל לא כ"כ רחוקים. בטעמם וא"כ אין בזה צד איסור בהרכבתם:

אלא דנראה דיש שינוי קצת בקליפתן בתחילת החורף הפורטוקאל היא נעשית ירוקה כזהב והנארנג'ה היא נשארת קליפתה ירוק כעשב הארץ עד עבור כמו ג' חדשים ועוד שקליפת הנארנג'ה היא מר מאד וקליפת הפורטוקאל אינו כ"כ מר גם מוהל הנארנג'ה היא חמוץ מאד והפורטוקאל אינו כ"כ חמוץ ועד עבור החורף היא נעשית מתוק ומוהל הנארנג'ה היא נמתקת מעט אבל לא כ"כ כמו הפורטוקאל וגם בצורת הפרי יש קצת שינוי וניכר בין פורטוקאל לנארנג'ה ועוד יש שינוי קצת בעלין במראיתם ובריח שיש חילוק קצת בין במראיתם בין בריח:

אלא דמצינו חולקים על הרמב"ם בזה שהרי רבינו שמשון ז"ל שם בפיה"מ פ"ק דכלאים מ"ה כתב וז"ל אמר רבי יונה בזה הלכו אחר טעם הפרי פי' אחר הפרי להחמיר וכן אחר העלין להחמיר וכן אחר הטעם להחמיר עכ"ל ופי' הרדב"ז ז"ל בס' יקר תפארת וז"ל פי' לפירושו אחר הפרי להחמיר שאעפ"י שהעלין דומות והטעם שוה כיון שאין צורת הפירות שוות אזלינן להחמיר וכן אחר העלין להחמיר שאם אין העלים דומים אעפ"י שהפירות והטעם שוים אזלינן להחמיר וכן אחר הטעם להחמיר וכו' יע"ש וכן נראה דעת הראב"ד ז"ל כמ"ש מוהר"י קורקוס שם אלא שהרדב"ז רצה לחלוק בזה גם הרב מוהר"א ליב ז"ל שם כתב דפירוש הר"ש א"א לפרש הסוגייא כפירושו יע"ש והוא כקו' הרב מוהריק"ו שם ותויו"ט ז"ל ועיין מ"ש בס' אמר ידיד ז"ל ד"ח ע"ד. ומ"מ לדעת הר"ש ז"ל ודעימיה שאם אינו שוה בטעם אעפ"י שדומין בצורה ובעלין הוי כלאים בודאי דאם אינו שוה ממש דומה ואינו שוה ר"ל שיהיה רחוק בטעמן שזהו לדעת הרמב"ם שהוא מפרש לקולא לא כן לדעת הר"ש היינו שיהיה שוה ממש ואין ספק כי הפורטוקאל עם הנארנג'ה אינו שוה בטעם כלל והוא אסור משום כלאים וגם נראה דהוי שינוי בשמות

שזה קורים שם בפ"ע ולזה בפ"ע ולא מצינו היתר בפוסקים ז"ל כ"א כשהם בשם אחד כגון ענבים ותאנים שחורות עם לבנות וכדומה או זירדילי עם גרעין מר שקורין זירדילי עם קאיסי שהגרעין מתוק שהגם שיש לו שם ליווי שזה זירדילי סתם וזה זירדילי קאיסי עכ"פ צורתן וצבעתן והעלים והטעם שוה וכ"כ יש בלוזים ב' מינים ארוכות וקצרות וכ"כ יש בכמה פירות ב' מינים גסות ודקות והכל הוא מין אחד וטעם אחד ועלה אחד ודאי דמותר וכן בתמרים יש מינים רבים עד שאמרו ע' תמרים דר"ל ע' מינים תמרים עכ"פ שם אחד וטעם אחד ולעלין שוים גם בפרישין שקורין פיראס יש מינים ויש הם שם ליווי וכ"כ בתפוחים יש מין אחד שהוא אדום ויש לבן וקורים תפוח מיסקיט וכן כל כיוצא באלו הוי הכל מין אחד וכמ"ש הרב אורחות חיים ז"ל וה"ד מרן בבדק הבית ביו"ד סי' רצ"ה שכתב וז"ל מותר להרכיב אילנות מין במינו אפילו שחורות בלבנות ודקות בגסות אעפ"י שיש להם שם ליווי יע"ש וכ"כ הרב הלבוש שם דש"מ דלא התירו כ"א במין אחד שיש שינוי במראיתם ובקומתן לבן בשחור וארוך עם קצר וגס עם דק משא"כ בשני מינים שנקראו בשמות מחולקים אין מקום להתיר כלל ומה גם למ"ש הסמ"ק ז"ל וה"ד מרן ב"י שם ביו"ד סי' רצ"ה וז"ל וכתב סמ"ק על כל הנך דתנן התם דאינם כלאים זב"ז ומינים אחרים שאעפ"י שדומין של"ז כלאים זב"ז שאין המון העולם מכירים רוב המינים טוב ליזהר מכולם עכ"ל וכ"כ מור"ם בהגה' שם סי' רצ"ה ס"ו והרב הלבוש שם יע"ש:

ולכן נראה לאסור להרכיב פורטוקאל עם נאראנג'ה וכ"ש שיש לאסור עם שאר מינים כמו לימון מתוק עם לימון חמוץ יען הם חלוקים בטעמן הרבה מאד וכן לימון עם אתרוג הגם שיש באתרוגים מתוק וחמוץ עכ"ז אין נראה לעשות הרכבה מזה לזה כי מלבד כי מכשול עון כשמרכיבים באילנות של לימון וכדומה אתרוג כי יהיו נכשלים משום לקיחה אתרוג בימי החג ואיכא איסור ביטול מצוה וברכה לבטלה עוד בה כי יש איסור הרכבה וכאמור וכן טורונג'ה וסידרה יש שינוי במראה ובשמן ובטעמן ואין מקום להרכיב שום מין ממינים הללו פורטוקאל נאראנג'ה סידרה טורונג'ה אתרוג לימין מתוק לימון חמוץ כל המינים הללו אסורים להרכיב כ"א ואחד זב"ז וכן נראה מדברי מרן ומור"ם והלבוש והפו"ד ז"ל שם בסי' רצ"ה ע"ש וכן ראיתי למרן החבי"ב בכנה"ג ז"ל ביו"ד סי' רצ"ה הגב"י אות ח' וז"ל נאראנג'ה ולימונים כלאים זב"ז הר"ש האוני ז"ל בתשו' כ"י בנאספות ח"א סי' ט"י עכ"ל והנראה מדברים אלו דמדכתב נראנג'אס עם לימונים הוא דהוי כלאים דיש שינוי הרבה במראה שזה ירוק כזהב שהוא הנאראנג'ה וזה ירוק כגוון אמארילוו הא אם יהיה נאראנג'ה עם פורטוקאל שפיר דמי וזה הפך מכל מ"ש ויש לדחות ולומר דהה"נ נאראנג'ה עם פורטוקאל אלא דהשאלה אשר שאלוהו

היה נאראנג'ה עם לימון והה"נ נאראנג'ה עם פורטוקאל דאסור להרכיב יען הם משונים במראה וריח וטעם ובעלין ובשמן וכל כה"ג ודאי דאסור וכמו כן אסור לומר לגוי שירכיב וכמ"ש הפוסקים ז"ל:

פח

סימן פח

לאיסטאנקייו אייר **התרכ"ה** ליצירה.

שאלה מעשה שהיה כך היה בעיר אחת שאמר ראובן לשמעון מתוך מחלוקת ושינאה שהיה ביניהם שרב הגדול אשר בעיר ואם בישראל החרים אותך על ככה ושמעון הנז' כשומעו את הדבר הזה התעצב עד מאד ויחר לו כי איך יתכן שרב גדול בתורה יחרים אותו בלי דרישה וחקירה אם ראוי להחרים ותכף כתב אגרת להרב הנז' אם אמת הדבר והיתה תגובת הרב כי לא היו דברים מעולם ושקר ענה באחיו העל אלה דינא קבעי שמעון על ראובן שיחרימו אותו על אשר דיבר סרה להוציא עליו שם רע יודיענו מה דינו.

תשובה איתא בגמ' פ"ק דקדושין כ"ח ע"א הקורא לחבירו עבד חייב נידוי ממזר סופג את ארבעים וכתבו התוס' שם שהוא מידה כנגד מידה הוא קרא לחבירו עבד דהוא ארור מקללין אותו בארור דהיינו נידוי וכ"כ הריטב"א ז"ל שם בחי' מידה כנגד מידה דאיהו מוקים ליה בארור כדכתיב ארור כנען ולפיכך מנדין אותו בנידוי בו אלה בו חרם ע"כ והרי אם בקורא לחבירו עבד דלא משמע להו לאינשי שהוא ארור עכ"ז מנדין אותו שעבד כנעני נאמר בו ארור כנען כ"ש אם קורא אותו ארור בהדייא דודאי דחייב נידוי ואם גם בקורא לחבירו ארור בהדייא מצי להפטר בהתנצלות כי שוגג כי לא ידע שחרור בו חרם ויהיה נאמן כמ"ש הרב כנה"ג בח"מ סימן ת"ך הגה"ט אות ע' והרב בני חיי שם הגב"י אות ל"א כמו שיע"ש ועיין עוד שם בכנה"ג ובספר בני חיי ובס' דבר משה ח"ב סימן צ"ג ד"ק ע"א ובס' חשק שלמה חח"מ רס"י ז"ך בהגה"ט אות א'. דהקורא לחבירו ארור בהדייא מנדין אותו זולת כשמתרץ בדיבוריה כי לא ידע כי בשם ארור בו חרם משא"כ בנ"ד שאמר בפירוש שהרב החרימו שהטיל עליו שם חרם והרי כתב הרב מוהראנ"ח ז"ל בתשו' ח"א סימן צ"ג והביאו הרב כנה"ג שם בח"מ סי' ת"ך הגה"ט אות נ"ב והרב בני חיי שם הגב"י אות ט"ו הקורא לחבירו מוחרם מנודה חייב נידוי יע"ש וכ"כ מוהרש"ל בישש"ש בב"ק פ' החובל סי' מ"ד דפ"ו ע"ג וז"ל וה"נ מי שקראו לחבירו מנודה או אמ"ל אתה עברת על החרם חייב בנידוי ל' יום כמו שקראו עבד מטעם מידה כנגד מידה יע"ש. ועיין עוד מ"ש מוהראנ"ח בתשו' ח"ב סימן כ"ד והביאו הרב כנה"ג שם אות ג"ן דהאומר

לחבירו שהוא מנודה תלוי במחלוקת רש"י ותוס' שלדעת רש"י הוי כמו קורא אותו רשע ולדעת התוס' חייב נידוי יע"ש:

ונראה לומר דיותר הסברא נותנת דחייב כשהוציא ש"ר ודבר שקר לומר שהוא מוחרם מפי אדם גדול שמחזיק החרם בכח גדול דהגם שכתב מוהראנ"ח שם בח"א סימן צ"ה שמה שקרא אותו מנודה ומוחרם שאין לדון אותו כדין המנדה את חבירו שלא כדין שהוא לא נידה ולא החרים אותו אלא שאמר שהוא מנודה ומוחרם מ"מ גם בכיוצא בזה איכא עונש נידוי ואמינא לה מההיא דהקורא לחבירו עבד יהא בנידוי וכו' יע"ש כ"ש כשאמר לו שהוא מוחרם מפי אדם גדול הרי הוא ממש כמי שקראו מנודה ומחורם יותר מפי עצמו ובודאי דחייב נידוי ועוד איכא להחמיר בנ"ד כי מאחר שדיבר שקר שהרב נידהו הרי הוא כפוגע בכבוד הרב שנידה לאדם על לא חמס בכפיו והוי מנדה למי שאינו חייב נידוי כי בכה"ג גם הרב מוהראנ"ח מודה כי הוא חייב נידוי הן מצד שעשאו להרב שמנדה למי שאינו חייב הן שנגע בכבוד הרב שמדבר עליו שקר כי כן שורת הדין נותנת כי זה האיש אשר הוציא דיבה רעה על חבירו שהרב נידהו ולא היו דברים מעולם שיקבל עצמו התרה וקודם כל ילך ויפייס לחבירו על הדבר הזה והמוחל לא יהיה אכזרי וימחול לו ויעשו לו התרה והרב גם כן יעשה לו התרה וימחול לו. ואני אמרתי מוסר השכל במסיבת הועד של ראשי המדינה הביטו וראו ראשונים כמלאכים ואת אחרונים פוסקי הלכות סידרו אחר הלכות נידוי וחרם. הלכות בק"ח וקריעה והספד ואבלות לרמוז דהחי יתן אל לבו בין המנדה בין המנודה דסופו ליפול במשכב וימות ויספדו לו ויתאבלו עליו ועל מה זה יהיה קשה כארז ולא יהיה רך כקנה כי אדם להבל דמה ימיו כצל עובר ומי גבר יחיה ולא יראה מות. האל ברחמיו יזכינו. להכיר מיעוט ערכנו. ולעשות בכל דבר כרצון אבינו שבשמים אכי"ר:

פט

סימן פט

אחשבה לדעת זאת בנוסח הסכמת חברה קדושה של בקור חולים העי"א שכתוב בה כנוסח זה דמי שהוא עבריין פסול להיות חבר מחברה זאת אם מקרי עבריין העובר על החרם או דילמא דוקא עובר שבועה ולא עובר על החרם

תשובה נראה לי בודאי דגם בעובר על חרם מקרי ג"כ עבריין כעובר על השבועה שכן אמרו בפרקי ר"א פ' ל"ח דכ"ט ע"ב החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם וכל מי שהוא מיפר את השבועה כאלו מיפר את החרם והמיפר את החרם מיפר את

השבועה ע"כ והביאו הפוסקים ראשונים ואת האחרונים ובעלי המוסר ומכללן הרב הקדוש בס' חמדת ימים בחלק ר"ה פ"ה דכ"ה ע"ב יע"ש הנה מבואר כי החרם או"א כשבועה והשבועה הוא כחרם ואין הפרש ביניהם וא"כ כמו בעובר על השבועה מקרי עבריין הה"נ כשעובר על החרם דמקרי עבריין. ומ"ג אם זה החוטא העובר על החרם הוא מחרמות שהחרים רגמ"ה ז"ל כגון שלא לישא ב' נשים או שלא לגרש אשה בע"כ או עבר על חרם רגמ"ה ז"ל שהחרים שכל זמן שיאודי אחד דר בשכירות בבית הגוי או בחנותו לא יוכל שום יאודי אחר לפתות לגוי שישכירנו לו וכל כדומה לזה משאר חרמות שהחרים רגמ"ה ז"ל כי בודאי העובר על אחד מהם הוא נקרא עבריין וכ"ן מדברי הספר הכלבו סי' קי"ו שכתב בתחילה דיש חרגמ"ה בארצות אשכנז שלא לישא ב' נשים וכו' ואח"ך כתב וז"ל ואם נתן גט לאשה בע"כ ונשאת האיש פטור ואינו עבריין וכו' יע"ש. הרי נראה דאם לא נתן גט ונשא ב' נשים דעבר על חרגמ"ה שהחרים שלא לישא ב' נשים מקרי עבריין א"כ נמצינו למדין דמי שהוא עובר על חרגמ"ה מקרי עבריין ומה שיש לעמוד ע"ד הכלבו שגם לתת גט בע"כ אסר רגמ"ה והחרים על זה כבר כתבתי בזה בסה"ק חיים ושלום ח"א סי' א' ד"ד ע"א יע"ש בס"ד.

וכן ראיתי למוהרשד"ם בתשו' חח"מ סי' ר"ל בעובר על חרם ההסכמות מחזקות דהוי עבריין יע"ש גם בילקוט שופטים סי' ך' בשם פר"א ע"פ ופנחס בן אלעזר הכהן וכו' תדע לך כח החרם בא וראה מן השבטים שקנאו על הזנות וכו' והחרימו שיהיו כל ישראל הולכים אחריהם למקטון ועד גדול שנא' כו היתה השבועה גדולה וכי שבועה נשבעו כל ישראל אלא להודיעך שהחרם היא השבועה וכו' ע"כ ועיין בתשו' הרשב"א שהביאה מרן בב"י בח"מ סי' ל"ד מחודש ד' והיא לו נדפסה בח"ג סס"י קס"ו ובס' מטה שמעון ז"ל שם הגב"י אות ה' יע"ש ועל מי שגוזר בכח החרם בכח הנידוי אי הוי כחרם ונידוי גמור נראה דאין לומר כי כיון שתקנה זאת היא בכח החרם לא יהיה בה חומרת חרם גמור ויהיה מקום להקל כאשר יש ללמוד מתשו' הרב בית דוד חיו"ד סי' קט"ן יע"ש שכבר בא הגאון מז"ה ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"ג סי' קד"ם והשיב ע"ד הרב"ד אלו דאין מקום להקל והביא רובא דרובא מפוסקים ראשונים ואחרונים שכולם הסכימו כי בכח החרם בכל הנידוי הרי הוא חשוב כחרם ונידוי גמור ואין להקל יעש"ב ומ"ש הרב המגיה בס' פאת ים מער' ח' דמ"ה ע"ב ע"ד הרב הגדול מ"ז ז"ל כבר בא חכם דודי לי הרב המו' המלך דוד נר"ו בס' חק"ל מ"ב חיו"ד סי' כ"ה וישב הכל בטוב טעם ודעת יעש"ב ועיין בסי' הקודם לזה:

צ

סימן ץ

שאלה מי שגלח זקנו בעיר טורקיאה שלא נהגו לגלח זקנם ולא בא מיד הרבנים והב"ד לעשות לו שום דין ושוב זלזל בכבוד התורה ולומדיה והחרימו אותו ובא לבקש מחילה על מה שזלזל שיעשו לו התרה ויש מעכבים שלא להתירו עד שיקבל עליו שלא יגלח זקנו שהוא איסור תורה ויש חולקים בדבר דאם אנחנו לא נהיה מתירים לא יקבל עליו זה ויש חשש שיפרוק עול התורה לגמרי יורינו איזה דרך ישכון אור:

תשובה בריא לי ששני הכתות נתכוונו לש"ש ולכן אנכי אעשה פשר דבר דבתחילה יתרו אותו פעם וב' וג' בשלשה ימים שאין [מ]תירים אותו עד שיקבל שלא לגלח זקנו ואם שמע מוטב ואם לאו שרואים כי יפקר טפי מוטב שיעבור על איסור זה ולא יצא חוץ מן השורה בעבור כל תרי"ג מצות והן הן הדברים אשר דיבר בקדשו ה"ה בספר שאלת יעבץ ח"א בתשו' שהתנצל על מה שהיו מרננים אבתריה שהיה מסביר פנים למי שגילח הזקן והשיב להם כי גם הוא לבב כמוהם אבל מה נעשה כי הדור פרוץ וכראות שאנחנו מרחיקים מהם הם יוצאים לגמרי חוץ לדת ויצאו צורני צורני לכן ע"י ההתקרבות וההסברת פנים הם מתביישים ואינם פורקין עול התורה לגמרי זת"ד כפי הרשום בזכרוני והיא ראייה אלימתא לנ"ד והרב ועצום בני הגדול **אברהם** רחימא נר"ו הביא ראייה מקראי במלכים א' סימן י"ג בענין עדות הנביא שהיה שנתנבא נבואה קשה על ירבעם וכתיב וישלח ירבעם את ידו ותיבש ידו ויען ויאמר המלך לאיש האלקים חלי נא את פני ה' אלדיך והתפלל בעדי ותשוב ידי אלי ויחל איש האלקים את פני ה' ותשב יד המלך אליו ותהי כבראשונה ואמרו בפסיקתא שם בילקוט והמפרשים ז"ל רש"י ומוהרי"א ז"ל שעודינו עומד במרדו מדכתיב ה' אלקיך ולא אמר אלקי או אלקינו וגם ותהי כבראשונה עומד ועע"ז והרי היה יכול הנביא לעכב תפלתו ולומר אם תשוב לגמרי מחטא ע"ז אני מתפלל והגם שהרלב"ג ז"ל כתב שהתפלל אולי שישוב בתשובה בראותו היכולת האלקי ית"ש ויתעלה ועכ"ז לא שב עכ"ל והרי אם איכא איסורא למי שהוא חוטא בחטא גדול ונתפס על חטא קטן לעכב כפרתו עד שיתכפר גם חטא גדול למה הנביא לא חשש לזה ואי משום מ"ש רז"ל ובאידרא רבה קדישא דהקב"ה חס על כבוד שלו יותר מעל כבודו דעל שעבד ע"ז לא נתייבש ידו ועל דאושיט ידו לעידו נביאה ותיבש ידו הרי המעשה הזה די לברר זה ואין צורך להבחין ע"י התפלה והן אמת כי ע"י תפלת הנביא מתברר יותר עכ"פ אם יש עיכוב עפ"י הדין שלא לעשות היה לו לעידו נביאה לעשות ומה גם כי יכול לומר לו הנה אנכי מוחל על כבודי אבל בעבור כבוד

שמים אנכי מעכב אם לא שיש לחלק ולומר בין דיני שמים לדיני אדם דכאן שהיה הדין מן השמים שעשו בעבור כבודו גם הוא מחלה פני ה' שימחול לו אבל למה שנוגע לדין ב"ד של מטה וכן ראיתי במדרש תנחומא ס' כי תשא וז"ל ויהי בשמוע המלך את דבר איש האלקים אשר קרא על המזבח כדבר ה' וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח לאמר תפשוהו ותיבש ידו אשר שלח אליו ולא יכול להשיבה אליו ר"ה אמר יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא מה סובל מבריותיו וכמה חס על כבודו של צדיק עומד ומקריב לע"ז ולא יבשה ידו וכיון שפשט ידו אצל אותו צדיק מיד יבשה ידו ויען המלך ויאמר אל איש האלקים חלי נא את פני ה' אלקי והתפלל בעדי תרין אמוראין חד אמר אלקיך ולא אלקי וחד אמר באיזה פנים קורא אותו אלקי עומד ומקריב לע"ז וקורא אותו אלקי אעפ"י כן ויחל איש האלקים את פני ה' ותשב יד המלך אליו ותהי כבראשונה מה כבראשונה ר"י בר סימון בשם ריב"ל אמר אם תכתוש את האויל במכתשת אין את מועיל מה בראשונה עומד ומקריב לע"ז אף בשנייה כן עכ"ל. ובני כי **ביצחק** יקרא הי"ו העיר ע"ז מלשון ספר החסידים סי' תשנ"ה שכתב וז"ל בזמן שמתענין על דבר אחד כגון בתעניות ובב' ובה' אחר יום טוב או בין ר"ה ליוה"כ ויוה"כ עצמו או בשביל גזירה או בשביל מגפה שמבקשים לצדיק גמור שיתפלל עליהם צריך לצדיק לחקור איזה עבירה יש ביניהם ויאמר אם אתם חפצים שאתפלל עליכם נתקן אותו עון תחילה ואם אינם נשמעין לו אל יתפלל עליהם כי יותר עון הוא שיתפלל והעון בידם יע"ש ועיין מ"ש הרמב"ם ז"ל בה' מעשה הקרבנות פ"ג וז"ל אבל אם היה מומר לשאר עבירות מקבלים ממנו כל הקרבנות כדי שיחזור בתשו' ועיין בספר החסידים סי' תקצ"ג וז"ל כתיב קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ואמרו אליו כל תשא עון וקח טוב אחד חטא בעבירות גדולות ובא לפני חכם ושאל לו במה יתכפר עון קטן ולא רצה להורות לו אמר למה לא תתן לי כפרה וכתיב הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי אלא כל עונותיו יתוודה וכתיב והתוודה עליו את כל עונות בני ישראל וכתיב כל תשא עון ע"כ:

צא

סימן צא

אחוה דעי על הסכמה הנעשית בעיר וראובן אמר כי הסכמה זאת היא סנפיר וקשקשת מדג סרוח וכך יתקיים ראשם כמו שהסכמה זאת תהיה קיימת אי הוי זה בזיון או לא:
תשובה עיין בתשו' בארות המים בחיו"ד סי' ך' דקכ"ו ע"ג דהאומר שהכתב שלהם אינו ראוי אלא לצור עפ"י הצלוחית הכריח הרב ז"ל דלא הוי ביזוי וגם כי נשבע כי לא כיוין

לבזותו ושהוא לא חתם בה ועכ"ז שיפייס אותם ויבקש מהם מחילה יע"ש. מינה נלמד לנ"ד דהדברים הם דברי ביזוי ביותר וגם שחתום בה בודאי דחייב דין וצא ולמד ממ"ש הרב כנה"ג בתשו' בעי חיי חח"מ ח"א סי' רח"ל שנשאל במעשה שאירע בראובן ושמעון שהיו מתקוטטים על דבר ששמעון היה מערער על תיקון שעשה הת"ח ומקנתר ע"ד וראובן היה רע בעיניו על הצותו ועל דברו על מה שעשה הת"ח והיה מוכיחו לש' למה תדבר כדברים האלה סתירתן של ת"ח בנין כ"ש בנין שלהם ועל זה נתקוטטו שניהם ובין המחלוקת קרא שמעון לראובן רשע וראובן נידהו בחושבו שהיה חייב נידוי ושמעון השיב אדרבא ושאל השואל אם נידויו של ראובן נידוי או אדרבא שהשיב שמעון הוי כדין וראובן הוא ושמעון הוציא קול שחכם אחד אמ"ל שצריך ראובן לישב בנידוי מפני האדרבא שהשיב שמעון שנידויו היה שלא כדין והמנדה למי שאינו חייב נידוי מנדין אותו כדכתב הרמב"ם ועל זה השיב וז"ל ומ"מ בנדון שלפנינו נידויו של ראובן נידוי וצריך שמעון לנהוג בו נידוי שהרי תוכחתו של ראובן עם שמעון היה שלא ילגלג על מה שעשה הת"ח ויש כאן ביזוי החכם לומר שמה שעשה לאו שפיר עבד ובפרט היותו בפני קהל ועדה ודרך (לוגלג) [ליגלוג] וכו' ע"כ. וכ"ש כאן בנ"ד כי ביזה בדברי ביזוי ובפני העש"ג ושהוא חתום בהסכמה זאת בג' חתימות דודאי יגדל עונשו יותר עשר ידות מעונש שמעון כי בשמעון לא היה כ"א ב' חטאים שקרא לראובן רשע ושלגלג על תיקון שעשה הת"ח וכאן יש חטאים רבים אין מספר ערש"ג ודברי ביזויים והסכמות ותיקונים מכל הרבנים והחכמים שבעיר ועפ"י התורה וחולק עם רבים ומחזיק במחלוקת וכמה ביטול מצות עשה וכמה עבירות ממצות ל"ת וכמה קללות מיתומים ואלמנות ות"ח ושלוחים ועניים וצנועים ותושבי א"י ת"ו רח"ל ועיין מוהריק"ו שורש ק"ף והביאו מרן ביו"ד סס"י של"ד דמי שאומר שאינו חושש לגזרתם וגם החציף פניו נגד הת"ח חייב נידוי יע"ש וכ"ש וק"ו בנ"ד שהיא הסכמת כל הרבנים וכל החכמים והוא עצמו חתום בג' חתימות לקבל הסכמת והעונש שיגזרו והם גזרו כי העובר על הסכמתם נלכד ברשת נח"ש.

כיוצא בדבר שמעו נא תוכחתי על מעשה שהיה בצבור שהסכימו בדבר אחד לתיקון העיר עם ממוני הזמן וט"ה וטובי העיר והפרנסים וכמעט כל הציבור רובו ככולו והרבנים והב"ד עמהם והוכרז התקנה בעיר בבתי כנסיות ע"י שמש הכולל בשם הרב הכולל נר"ו כי כן הוא המנהג שאפי' בדבר מוסכם מכל הצבור והרבנים עכ"ז הכרוז הוא בשם דבר אחד לדור הוא בשם הרב הכולל נר"ו ויקר מקרה רע כי בעת שהיה מכריז השמש בבית הכנסת בשעת קס"ת בין גברא לגברא שהיה הס"ת בתיבה קם אדם אחד והכה לשמש במקל מכה רבה עד שעשה בו פצע וחבורה הא ודאי האיש הלזה חטא

חטא גדול יתר מאד היותו בביהכ"נ מקום השכינה והרי אמרינן בסנהדרין צ"ט ע"ב דאפיקורוס הוא המבזה את חבירו בפני ת"ח כ"ש המבזה בתוך ביה"כ מקום השכינה וכמ"ש מוהרשד"ם חאה"ע סימן קכ"ב ומוהר"י ווייל סי' קנ"ב והביאו הרב כנה"ג בא"ח סימן קנ"א והרב עדות ביהוסף ח"ב סי' ל"א דס"ז ע"א. ובודאי דחייב נידוי בעבור זה לבד ולא עוד אלא שהוא מבזה לשליח ב"ד שהרי השמש הכריז בשם הרב הכולל נר"ו והמכהו בשביל שהכריז הרי הוא כאילו מכה להרב נר"ו ח"ו והרי פסק מרן בח"מ סס"י ח' אף בשליח ב"ד אסור לנהוג קלות ראש והמצערו יש לו רשות לב"ד להכותו מכת מרדות והשליח נאמן כשנים להעיד שביזהו כדי לנדותו יע"ש. ובר מן דין מ"ש במס' שמחות ובירוש' כל מקום שפשטו ב"ד את ידיהם אעפ"י שחזרו וקירבו אינו יוצא מן העולם בשלום דיש בזה ג' נוסחאות י"ג ב"ד וי"ג חכמים וי"ג רבים וכמ"ש בס' תוכ"ח ס' וארא וס' משפטים בס"ד. וכאן נמצא תלתא כחדא ב"ד וכל החכמים וגם תקנת רבים כל הציבור שהסכימו בזאת התקנה כולם כאחד וא"כ תשובתו קשה עד מאד וצריך שיקבל עליו נידוי לישב בקרקע בחליצת מנעל ויתירו לו וגם ללקות מ' מלקיות ואח"כ לילך לביהכ"נ לשאול מחילה ברבים במקום שהכה וביזה לשליח ב"ד וכמ"ש מהרשד"ם שם וצריך שתהיה המחילה בעת קס"ת בעוד הס"ת על הבימה כאשר מתבאר ג"כ מתשו' הרב ת"ה שם בפו"כ סי' ר"י ויעשה זאת המחילה תכף אחר קס"ת שלא לבלבל בקריאת ס"ת בעוד שהס"ת עדיין בתיבה כמו שכן חטא כן צריך להיות תשובתו וגם יבקש מחילה מהרב והממונים וט"ה ויפייס לשליח ב"ד בממון ובפרט אם הוצרך להוציא הוצאות לרופא בשביל הכאתו ושב ורפא לו:

צב

סימן צב

אמרתי אספרה על מעשה שהיה במי שחלם בליל שמיני חג עצרת על חכם גדול כשר וירא ה' ויש לו חיבור ספר כתב איש רבי שנפטר זה זמן רב למעלה מעשרים שנה ונראה בחלום לת"ח אחר כאילו מת באותה לילה ושלא היו מוליכים לקוברו עד שיתירו לו הנידוי שנידוהו מה דינו אם צריך לעשות התרה בעשרה ואם צריך לילך ולהתיר על קברו הוא יום טוב א' והוי אוושא מילתא.

תשובה נראה לי שצריך התרה בעשרה ת"ח ושיעמוד החולם החלום עצמו לשאול התרה בעד נפש הנפטר שיתירו לו ואם יש לו בן הנכון הוא שגם בנו יעמוד לפני עשרה עם החולם ושניהם כאחד טובים לשאול התרה בעד נפש החכם הנפטר הנז' וכל בי עשרה

שכינתא שריא וכדאי הוא ההתרה והתפילה שמתפללים על נפש המת להועיל לו וכבר ידוע משרז"ל שמועיל הרבה התפילה ובקשה מהחיים על המתים ובפרט אם נודר הבן או הקרובים אליו נדבות לצדקה לעניים ולת"ח כי בודאי דיועיל לו הרבה לנפש המת ומי יעמוד בסוד ה' כי אפשר כי לנפש צדיק זה בא שעתו לעלות אותו ממדריגה למדריגה יותר גדולה ומדקדקים עליו כחוט השערה ואפי' אם יהיה אדם גדול בתורה וחסידות וגדול הדור עכ"ז לפי גודל חסידותו דקדקו עליו וכדי להעלות למעלתו יותר גדולה הוצרכו לעיין בדינו כי בלא"ה בכל שנה ושנה כשניידונים החיים נידונים ג"כ המתים בסוד זוכר יצוריו ברחמים לחיים כמ"ש המקובלים ז"ל ויהיה הענין שבא שעתו להעלות למעלה עליונה ממה שהיה מקודם ודנו אותו והוצרכו לעשות התעוררות לתחתונים שיעשו לו התרה ויבקשו רחמים עליו כדי שיהיה לו כח לעלות ומי לנו גדול בתורה ובחסידות כדוד המע"ה ואמרו עליו כי לא זכה דוד המע"ה לישב במחיצתו להיות רגל רביעי שבמרכבה אלא לאחר ז' שנים למיתתו ביום שהכניסו הארון לבית קדשי הקדשים כמ"ש בס' עמק המלך דקנ"ג ע"א יע"ש וא"כ כמו כן י"ל בצדיק זה הנפטר זה כמה שנים כי לא בא עיתו לישב במחיצתו כ"א עכשיו ולכן בא זה ההתעוררות לתחתונים וכאשר דמיתי כן ראיתי להרב מטה יאודה בס' שבט יאודה ביו"ד בליקוטין דל"ב ע"ד שנשאל שאלה זאת וז"ל שאלה במה שנוהגין בחולם חלום על ישני עפר שנתודה אחד מהם שהולכים עשרה ת"ח על קברו ומתירין לו אם יש סמך לזה דלכאורה נראה דאין הנידוי חל כיון שאינו זה מן החיים והרי הוא בעולם שאינו שלנו וכ"ש אם הוא חכם ונפטר זה כמה שנים וכבר זכתה נשמתו אחר יב"ח אדרבא ירא' כמו זילותא ב"מ ועל זה השיב הרב ז"ל דכפי דעת הרשב"א ז"ל בתשו' דהמנדה עצמו בב' עולמים דמהני התרה גם לעוה"ב והרי לפי דעתו שנוהגים כמותו ודאי דס"ל דמהני התרה גם לעוה"ב וכ"ש כשיהיו עשרה ת"ח דהשכינה מצטרפת להסכים עמהם באותו היתר כדין מי שנתנדה בחלום דאע"ג דיש לחלק דע"כ ל"ק הרשב"א אלא במי שנידה עצמו בשני עולמות דמיגו דמהני ההיתר לעוה"ז מהני גם לעוה"ב אבל בנידה בעוה"ב לחוד יש לומר דגם הרשב"א ז"ל מודה וזה שנתנדה בחלום והוא מת ליכא לגביה אלא עוה"ב ונידוי עוה"ב לחוד אין היתרו תלוי ביד הבריות מ"מ נראה דהרשב"א סתם דבריו משמע דלא שני ליה ובכל ענין מהנייא התרה וכ"נ מהש"ע סימן רכ"ח סמ"ה דלא הזכיר אלא עוה"ב בלבד יע"ש ואדרבא נראה דזה שחלם הראוהו מן השמים שנתנדה אותו מת פ' כדי לעוררו שיעזרוהו בבקשת רחמים ותפילה כדי להקל מעליו העונש דהא קי"ל דנודרין בעד המתים ומועיל להם לכפרה כדאיתא במדרש כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים והביאו מרן ב"י

בא"ח ה' יוה"כ סימן תרכ"ח יע"ש ואף אם מת זה הוא חכם וגדול הדור אפשר שדקדקו עליו כחוט השערה דהא כתיב וסביביו נשערה מאד ורצו להעלותו למדריגה יותר לכן רמזו אל החיים שיסייעוהו ע"י תפילה דהתרת החכם היא תפילה ובקשת רחמים עכ"ל הרי מבואר מדברי הרב ז"ל ככל אשר כתבנו ואם שהרב ז"ל מביא שהמנהג הוא לילך על קברו ולעשות שם ההתרה ביו" ת"ח לע"ד בענין נ"ד שהוא יום א' של יום טוב והוא דבר קשה לילך לבית החיים ביום טוב א' עשרה ת"ח ואם ידחו ליום אחר לימי החול אין לנו לדחותו דהוי כענין תענית חלום שהוא באותו יום וכ"ש ההתרה שצריך להיות בו ביום לכן נראה שיקבצו עשרה ת"ח למקום אחד ובעל החלום עם בנו וקרובו וכה ישאלו בפיהם בפני העשרה אנחנו שואלים (ומקבשים) [ומבקשים] התרה בעד פ' בן פ' המת שתתירו לו כל החרמות ונידויים כלשון ההתרה אשר יסדה הרב הגדול המקובל האלהי כמוהר"ר שלום מזרחי (שערבי) [שרעבי] ז"ל ואם יכללו גם המה באותה ההתרה טוב ויפה לומר אנחנו שואלים ומבקשים התרה בעדינו וכו' ובעד פ' בן פ' המת והמתירים יתירו בל' רבים ויהיו כונתם על נפש המת וטוב ונכון שיקבעו לימוד בעשרה ללמוד ס' תהלים בעד נפש המת ולומר עליו קדיש וגם הבן או קרוביו יתנו מיסת נדבת ידם צדקה לעניים ולת"ח ויועיל הרבה לנפש המת וגם ה' יתן הטוב לזרעו אחריו ולקרוביו בכל אשר יפנו ישכילו וכל אשר יעשו יצליחו צלח רחב עושר וכבוד וחיים ועיין להרב כנה"ג ביו"ד סימן של"ד הגה"ט אות ל"ב במאי דקי"ל המת בנידוי שצריך להניח אבן על ארונו אם מתירין לו והסכים דנהי דמתירין לו מ"מ צריך להניח אבן על ארונו יע"ש ונ"ד שכבר הוא מת אין מקום להניח אבן אפי' על קברו ובהתרה לבד סגי.

ואולם אנכי אומר דאפי' אם יהיה הענין שחלם אחד על המת שמת עכשיו ועדין לא נקבר שנידו אותו שיש אופן להניח אבן על ארונו נראה לע"ד דאין לעשות מעשה כזה בדבר שיש זילותא גדולה למת וצער ב"ח לקרובים ואין להשגיח בדברי החלום לדבר הזה אכן לעשות התרה בעשרה שהוא דרך תפילה ובקשה יעשו אותו ובלבד שלא לפרסמו ברבים משום יקרא דשכבי ויקרא דחיי ודוק.

וראיתי בס' עקרי הד"ט בחיו"ד סי' ל"ד אות ו' שאחר שהביא דברי הרב שבט יאודה אלו כתב וז"ל הד"ט נהי דבהתרה יש תפילה שכן אנו אומרים וכשם שאנו מתירים וכו' כן יסכימו מ"מ בל' תפילה אינו נראה שההתרה בכלל וכיון שכן אחר שלמדנו שהתפלל משה על יאודה ולא אמרו שהתיר נידויו אפשר לומר שלא היה בכחו להתירו וכו' יע"ש ולעד"נ דאין עיכוב בשביל זה דאה"נ דיתפללו עליו בפרטות אבל להתיר החרם מה מקום למנוע אחרי שכן הורו לנו מן השמים שיש עליו חרם ומלבד דיועיל הרבה ולא

יזיק. והרב מוהריט"ץ בתשו' סימן קנ"ה כתב דאם נידה אחד למת דחייב נידוי מטעם מנדה למי שאינו חייב נידוי ועוד משום מוציא שם רע על המתים וכ"ש אם המת ת"ח איכא משום מבזה לחכם לאחר מותו יע"ש הרי מצינו כדמות ראיה לאידך גיסא דאפי' שהוא מת הנידוי הוא פועל רע לו הן אמת שראיתי להב"ד חיו"ד סי' קנ"ו שכ' דאם נידה למת שאין מנדין אותו יע"ש ועיין בס' ברכ"י בסי' של"ד אות מ"ה שהביא דברי הרב"ד לבד יע"ש ולא זכר שר מתשו' הריט"ץ הלזו וצ"י ועיין בתשב"ץ ח"ב סוס"י קכ"ט ע"ש וע' בת' מ"ץ ח"ב ודוק

ודוגמא לזה נשאלתי על ראובן ת"ח שחלם חלום על שמעון שהיו מנדין אותו בשביל ב' דברים האחד הוא שלא היה ציית דינא לתת מה לכוללות העיר מה שהיה חייב מן הדין והן שני שהיה אמיד בנכסים ולא רצה להיות נמנה לדבר מצוה במה שנמנו קצת יחידי העיר ולתת ולהחזיק ביד ת"ח שבעיר העניים והוא לא רצה וכך היו אומרים לו שהרי הוא קאי בארור אשר לא יקים את כל דברי התורה הזאת כדאיתא בירוש' פ' א"נ ומ"ר ס' קדושים פכ"ה וכשמוע שמעון דברים אלו שחק על זה ולא מאמין וראובן ת"ח מלבד כי אין לו הנאה מזה הענין שאינו נצרך לאחרים זאת ועוד שאין לו שום שינאה עם שמעון ואם ירצה הרי הוא מאמינו בנאמנות גמורה ובש"ח שכך היה החלום ועכ"ז לא רצה שמעון לעשות התרה ולחזור בו ולקבל עליו להיות משלם חובו במס ולהיות נמנה עם חבריו לדבר מצוה מה דינו של שמעון אם יש לנו להחזיקו למנודה ומוחרם או לא ועל זה ראה תראה בתשו' הרדב"ז הישנות סי' ק' בשם השאלתות והגאונים שכתב דל"ד הוא בעצמו שנידהו בחלום שצריך התרה אלא אפי' חלמו לו אחרים שהיו מנדין אותו ואפי' אשה או עבד וקטן שחלמו כן צריך התרה וכ"כ בהגהו' הרי"ף בפ"ק דנדרין בשם הרשב"ץ יע"ש:

אלא שראיתי להרב כנה"ג ז"ל בס' בעי חיי חיו"ד סי' קס"ח דקכ"א ע"ד שרצה לחלק ולומר דה"ד כשהמתנדה מאמין לדברי החולם אבל אם אינו מאמין לא וכו' יע"ש ולע"ד אחרי המח"ר קשה דמאחר דקי"ל דעד אחד נאמן באיסורים ומ"ג אם הוא ת"ח דמה לו לשקר א"כ כשזה ממאן שלא לשמוע לדברי חז"ל והפוסקים ז"ל שהצריכו התרה אפי' כשחלמו אחרים שהם אמר דאפי' עבד ואשה וקטן נאמנים א"כ הרי הוא עובר אדברי חז"ל ויש לנו לחוש לנידויו אם לא התירו לו וגם הוא יחוש על נפשו שמא ח"ו יסתכן וחמירא סכנתא מאיסורא וא"כ אם ראובן ת"ח הקריב משפטו לפני ב"ד ודייני העיר שלחו לו שחייב לעשות התרה ביו"ד כפי מה שנמצא כתוב בספרי הפוסקים א"כ אם ממאן ומסרב בזה מלבד כי הוא עושה בנפשו שקר ומתחייב בנפשו והו"ל כדין מ"ש

הפוסקים בדברים שיש בהם סכנה שאם רוצה לסכן את עצמו דמכין אותו מכת מרדות עוד בה כי כיון דלפי הדין הוא חייב לעשות התרה ואינו ציית דינא ואינו עושה התרה הרי הוא חייב נידוי בעבור זה שמזלזל בב"ד וכדקי"ל בח"מ סימן י"ט:

וא"כ אחרי הסל"ר ממורינו הרב כנה"ג איך נקל בזה אחרי שיש לחוש שהחלום יהיה אמת ובהיות טוב מה מפסיד אם עושה התרה אפי' אם לא יהיה אמת וכ"ש אם יהיה אמת כי כן אפי' בשונא גמור כל שנראה בעיני הדיין שאינו משקר ומאמין ליה כבי תרי יש לכופו שיעשה התרה בעשרה ועוד דקי"ל בש"ע ח"מ בסי' ג"ל כל הפסולים לדון פסולים להעיד חוץ מאויב ושונא הרי דאויב ושונא כשר להעיד ואצ"ל אם החולם החלום אינו אויבו ואינו מבקש רעתו דגם מורינו הרב כנה"ג יודה שצריך התרה והוא ברור:

ואגידה ואספרה מעשה שהיה בשעת התקס"ח שאנכי הצעיר הייתי רך בשנים בן עשרים שנה אירע מחלוקת גדול בעיר מחמת עריכת המס שהיה המנהג להעריך עד מאה לבנים שהוא שיעור קרן שנים עשר אלפים ות"ק אריות ואפי' יהיו עוד כפלי כפלים עד מאה אלף והותר לא מעריכים אותם כ"א עד מאה לבנים לבד ויען נמצאו בעיר ארבעים עשירים שהיה להם עד מאה אלף ולא היו פורעים מס כ"א עד מאה לבנים וכמו כן היו נמצאים אז בעיר כמו עשרים בני אדם שהייתה עריכתם מאה לבנים שהיו להם שיעור קרן מצומצם י"ב אלף ות"ק אריות וע"ז קמו אלו העשרים עם רוב פורעי המס רוב בנין ורוב מנין והיו רוצים לבטל מנהג זה ונחלקו התובעים עם הנתבעים לשתי כיתות וגם רבני העיר וחכמיה נחלקו לב' כי מורינו הרב הגדול כמוהרי"ם ז"ל היה דעתו לזכות להעשירים הגדולים שלא לשנות המנהג ולהעריך יותר ממאה לבנים ואיתו עמו הסכימו מורינו הרב המו' כמוהרר"ח יצחק אלגאזי ז"ל ומורינו הרב כמוהר"ר דוד אמאדו ז"ל ומורינו הרב כמוהר"ר בכור יצחק נאבאדו ז"ל בעל פני מבין ומערכה לקראת מערכה הרב הגדול מ"ז אור היר"ח ז"ל זיכה להיחידים לשנות המנהג ואיתו עמו הרב המו' כמוהר"ר יום טוב דאנון ז"ל בעל כבוד יום טוב ומורינו הרב המו' כמוהר"ר רפאל אשכנזי ז"ל בעל ס' מראה עינים ומורינו הרב כמוהר"ש חכים ז"ל בעל ס' כסא שלמה כאשר מתבאר בס' חק"ל חח"מ ח"א ובספר שפת הים חח"מ ומשם בארה שלבסוף נעשה שלום ונקבעה הלכה לדורות להעריך עד רז"ל לבנים שהוא כשיעור שיהיה לנערך עד תשעים אלפים וכן נתנהג מאותו זמן ועד היום הזה ואירע באותו זמן בהיות המחלו' בעיר והגבירים הגדולים היו מצד מורינו הרב הגדול כמוהרי"ם ז"ל והרבנים והחכמים אשר איתו אשר היו מזכים אותם נגד מורינו הרב הגדול מ"ז ז"ל ודעימיה אנכי הצעיר חלום חלמתי שהיה הרב מ"ז ז"ל מנדה בחלום לשלושה מהגבירים הגדולים מהטובים

והחשובים יראים את ה' וממשפחות המיוחסות ותכף בבקר קבצתי אותם לג' גבורים הללו וסיפרתי להם את החלום ותכף האמינו בי ולא עשו שום פירכוס חשדא כלל כי אנכי נכדו של הרב חק"ל ז"ל ושמז"ה ז"ל הוא כנגדם וביקשו תכף ומיד באותו פרק באותו מקום אם שהיה זה ביום הו' והיו נחפזים ללכת למשאם ומתנם המתינו עד אבקש להם עשרה ת"ח לעשות התרה והם נתנו להם מיסת נדבת ידם כופר נפשם להחכמים המתירים זולת כי אנכי לא קבלתי שום דבר מהם משום והייתם נקיים מה' ומישראל והם הפצירו בי עד שאקח ואמרו באמונת שמים בנאמנות גמורה כי לא חשדו בי שאנכי בדיתי מלבי כ"א האמינו כי בצדק כל אמרי פי עכ"ז לא קבלתי ועתה תראה מה בין דורות הראשונים לדורות האחרונים כי הוינן זוטרי לגברי הגם כי היו נלקים בממונם כי יצאו חייבים ואנא מזרעא דיוסף צדיקא קא אתינא לא חשדו בי השתא דקשישנא לדרדקי שזיכני השי"ת והנני היום בן שמונים שנה אם אומר לאחד מאלו העשירים כזה חלום שאין בו שום נגיעה בדבר בשום צד ולא דרר דממונא אפילו לתת פרוטה קטנה כ"א להתפלל לד' בפתח הבית נוכח פני המזוזה שיבטל ה' מעליהם כל גזירות קשות ורעות עכ"ז שלא יש בו שום חשש חשדא בשום צד ואופן אינן מאמינים כי לבבם להרע לחשוד בכשרים אשר לא יעלה על לב איש לבלתי האמין בו ובפרט כי שיהיה רב וזקן ההי"ב ומרגלא בפומיה מרב אחאי גאון תורה וגדולה הרב הכולל ר' חייא ז"ל בעל ה' אחי וראש שהיה אומר אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברע וא"כ אם יאמר לי אדם יהיה מי שיהיה איזה חלום וצריך לעשות איזה תיקון יהיה התרה או פדיון או כפרה וכדומה מה אנכי משחק כי בנפשו דיבר הרי אנכי עושה התיקון ההוא אם הוא אמת והוא צריך התיקון לאותו דבר מה טוב ומה נעים ואם באולי לא היה אמת החלום מה אנכי מפסיד בעשות איזה תיקון כי אינו הולך לבטלה ולעולם הוא עושה טובה לאדם בעשות מצות ומע"ט זת"ד קדשו וזיע"א.

ולענין הלכה אפילו יהיה החולם החלום ההוא שונא גמור כל שנראה להרב מ"ץ והב"ד שבעיר שאמת הוא מדבר כופין אותו שיעשה התרה בעשרה כדין וכהלכה ואצ"ל אם אינו שונא כי בודאי אם אינו עושה התרה הוא נקרא שאינו מאמין בדברי חכמים ועושה בנפשו שקר והרב או הב"ד כופין אותו שיעשה התרה וזה ברור ועיין לעיל סי' ב"ן מה שכתבתי בעזר משדי נשאר לנו למען דעת במי שחלם בשינת הצהרים בימות החול שמנדין לאדם אחד אם יש לחוש לעשות לו התרה בעשרה או לא והנה קי"ל דהמנדין אותו בחלום צריך התרה בעשרה ל"ש שיהא הוא עצמו אלא אפי' אם חלמו לו אחרים צריך התרה וכמ"ש הרדב"ז הישנות ס' ק'. ברם זהו כשהחלום הוא בלילה או ביום שבת

קודש בשינת הצהרים אז יש לחוש לדברי החלום וכמ"ש מור"ם ז"ל בהג"ה בא"ח סי' רפ"ח ס"ד וז"ל וי"א מי שישן שינת צהרים וחלם לו חלום רע יתענה מחצי היום עד חצי הלילה ואז יבדיל וביום הראשון יתענה כאלו התנה כל יום שבת יע"ש שכ"כ משם מ"ך וכ"כ בס' של"ה מס' תענית ד"ר ע"ב יע"ש והנר' מלשונם שנקטו הדין בשבת נראה דבחול לא וכמו שכן כתוב שם בס' באה"ט ס"ק וי"ו וז"ל ובחול בכה"ג א"צ להתענות מצאתי עכ"ל וס' זאת הלא כתובה בס' דעת חכמה דמ"ב דבחול אין להתענות על חלום שחלם ביום יע"ש והה"נ לענין התרה אין להחמיר בו ועיין בתשו' יד אליהו סי' ל"ב שהביא קצת ראיה לזה יע"ש ועיין להרב מחב"ר בא"ח סי' רפ"ח אות וי"ו יע"ש ועי' בקונ' חיים לראש דער"פ שחל להיות בשבת

צג

סימן צג

שאלה בבני אומנות שיש להם תביעה על אחד מהם שנק' קאפוראל שהוא עושה הפך הסכמות שיש להם מרבני וגאוני עירינו זלה"ה וקראו אותו להתדיין בפני ב"ד ושלחו אחריו שיבא ולא השגיח ואחר ג' ימים הטילו עליו בכח התור' כנהוג ועכ"ז נתן כתף סוררת וטעם שיעשו בו משפט כתוב שלחו הב"ד לאחד מגבירי העיר להגיד לו כי זה אינו רוצה לבא לדין ויען הוא משרת שלו לא נכון לעשות בו עונש מבלי ידיעתו משום שורת ד"א והגביר הלזה במקום להחזיק טובה להב"ד שחלקו לו כבוד עשה להפך להמרות עיני כבודם ונתן לו כח שלא ישמע לקול הדיינים וכשראו הב"ד כך עשו ועד עם הרבנים שבעיר וממוני הזמן וט"ה ובירורי הקנסות והכריזוהו שהוא בר נידוי וכששמע הגביר הנז' שנידוהו אמר להמשרת שלו שהוא הסרבן אל תירא והביאו לביתו להתפלל עמו במנין יו"ד והיו מדברים דברי ביזוי על הב"ד ולא עוד אלא שקם הוא ונלוה עמו רעהו גביר אחד והלכו לערש"ג וכשראו חכמי העיר כך נתקנאו ולקחו להב"ד ללילך עמהם לערש"ג להקים דגל התורה ועשו והצליחו דהניחו לזה הסרבן בבית הסוהר עד שיקבל עליו את הדין והגביר מבחוץ והסרבן מבפנים בבית הסוהר הוסיפו על חטאתם פשע לחרף ולגדף להב"ד ולהממונים ולהחכמים ואמר בפירוש הסרבן כי יצא מכלל היאודים ובשם גוי יכונה וכראות העולם כ"כ חציפותא קם אחד מהממונים **יצחק** נאזר בגבורה יצ"ו ונתן לו ע"י המושל מקלות לייסרו ועכ"ז לא חזר בו עד שראה אחר ימים כי כלתה אליו הרעה וחזר בו וקיבל את הדין לאשר ולקיים ככל ההסכמות אך הגביר הנז' דינא קא בעי דהב"ד והחכמים עשו שלא כהוגן דהיכן מצינו דהם עצמן ילכו לערש"ג וגם

איך יתכן לעשות בו כולי האי לנדותו ולהחרימו ולהניחו ג"כ בבית הסוהר ואף גם זאת להכותו במקלות כדי שיקבל עליו את הדין ולא עוד אלא שגמרו בדעתם דאם לא היה חוזר בו לגרשו מן הארץ הייטב בעיני ה' למעבד כוליה האי ע"ז שואלים הלכו אם עשו כדין או לא טוב עשו שהפריזו על המדה יותר מדאי:

תשובה הנה כתב הכלבו סי' קמ"א דקמ"ה ע"ב בשם הרב רבינו פרץ ז"ל וז"ל תשובה לפי דברי השאלה כך דעתינו נוטה שחייבים כל ישראל לכוף ולהכריח את חבירו כדי להעמידו על האמת ועל המשפט ועל חקי האלקים ותורותיו ודבר זה מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים כתוב בתורה ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט וכתוב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך מלמד שהשוטרים מקבלים שכר בשופטים ושכר אלו ואלו שקולים ובנביאים כתיב והיה ה' עם השופט בכתובים דכתיב ואריב עמם ואקללם ואין לאיש לעזור לקרובו להחליש כח הב"ד ואם עשה כן מה כתיב שם ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא וכו' ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו וכו' ואם הגביה יד ב"ד והחליש כח קרובו מה שכרו יורו משפטיך ליעקב וכו' ברך ה' חילו מה טעם משום דהאומר לאביו ולאמו לא ראיתיו לכן וכו' אין יחיד יכול להוציא את עצמו מן הכלל וכו' ע"כ הרי דיש עונש לעוזר לקרובו להחליש כח הב"ד וזהו כשאינו בועט ומזלזל ומבעט בדין הב"ד אבל כאן בנ"ד כפי מה שכתוב בשאלה שזלזל בדין הב"ד ועשה אפקירותא גדולה הרי בלא"ה הרי הוא חייב חרם ונידוי על הזילזול בב"ד ובדיניהם ובהדייא כתב מוהריק"ו שורש קנ"ו שמי שאמר לחכם שלא חש על גזירת החכם ופסק דיש לו לנדותו ע"ז אף על גב דבא לב"ד אלא שאומר שלא בא מחמת גזירתם עכ"ל והביאו מור"ם בד"מ ביו"ד רס"י של"ד וכ"ש כשלא בא ולא חש לגזירתם וזה המסייעו הוא שהוא אומר לזה שלא יהיה חש על גזירת הב"ד וגם הוא בעצמו לא חש על מה שנידוהו ואדרבא עשה כל טצדיקי להחזיקו שלא יהיה ציית דינא ושומע לקול מורים כי בודאי ראוי לעונש וגם הכלבו ז"ל לא כתב כ"א במי שמסייע לקרובו כי הוא דבר שהשכל מחייב לחפות בעד קרובו ולא עלה לב האדם לסייע לאיש זר ומשרת שלו כנגד ב"ד והרבנים שבעיר גם אמרו בת"כ ס' קדושים ע"פ מות יומת בב"ד ואם אין כח בב"ד עם הארץ ירגמוהו באבן שמסייעים שאר העם ע"כ:

ועוד דזה היחיד הבא ליסתור דין הדיינים שדנו אחרי שהסכימו כל הרבנים והחכמים שבעיר ורוב הציבור הרי הוא יחיד חולק עם רבים והרי קי"ל דמנדין לת"ח יחיד המחזיק במחלוקת עם רבים אעפ"י שהוא ת"ח ואינו בא לסתור ד"ת כ"א שלביה אנסיה כפי מה שדעתי נוטה בינו לשמים כ"ש זה שבא לסתור ד"ת בלתי שום ראיה וטענה עפ"י התורה

וכי גדול הוא מר"א שנידוהו על שחלק עם רבים וכדברים האלה כתב הרב בנימין זאב סי' פז"ר על רשע אחד שבא נגד הב"ד והצבור שלא לדון ד"ת כתב שהוא בר נידוי משום יחיד החולק עם רבים וכי רשע זה גדול מר"א וכו' יע"ש ועיין עוד שם בס' הכלבו שהביא גם הוא ראיה זו מר"א יע"ש.

גם ראיתי בתשו' מוהר"מ ב"ב ק"ק סי' ץ' שכתב על מי שסירב מלקבל את הדין שפסקו הב"ד של ג' כתב וז"ל וכל ג' שנתמנו ב"ד על ישראל הרי הוא כב"ד של מש"ר שאם היה רוצה לילך אחר ב"ד של מקומות אחרים היה צריך לבקש בסוף העולם וכ"ש וכו' ויש מן הדין לקונסו ממון ורידוי הגוף ותלמיד המסייעו אין חולקין כבוד לתורתו ולהחזיק ביד מריעים ומן השמים מנעוהו מכבוד ונכסו מיניה גולתיה של תורה וכ"ש שלא יבין ולמוכיחים ינעם ועליהם תב"ט ע"כ ועיין להרב ראש משביר חיו"ד סי' ט"ז דכ"ג סו' ע"ג וז"ל וגם אני אומר דראוי עליו ועל עזרו קללה נמרצת עד שישוב הוא וכל עוזריו כאשר חכמים הגידו עון עקבותיו יסובבוהו ונווסרו כל האנשים ולא יעשו כזאת בישראל ועל עוזריו אני אומר דקטיר קא חזינן הכא כלו' קשר רשעים אני רואה ואורו ארור יושביה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגיבורים ואמר עולא בפ' שבועת העדות בת' שיפורי שמתי ברק למרוז ומרוז גברא רבה לפי שלא בא לעזרת ה' שמתיה ברק יע"ש וכ"כ הרב בנימין זאב סי' ת' דתקי"ו ע"א וז"ל ואני אומר דראוי עליו ועל עוזריו קללה נמרצת עד אשר ישובו הוא וכל עוזריו כאשר חכמים יגידו יע"ש ועל כיוצא בזה כתב מוהרשד"ם חיו"ד סי' ק' וז"ל ועל השאלה השנית אם כנים הדברים כאשר באו וכו' כי אין על הרשע המחרף התלונה רק על הזקן המסייע ידי עוברי עבירה ועל כיוצא בזה נאמר לאו עכברא גנב אלא חורא גנב ואם הרשע הזה המחרף לא היה מוצא מחזיק בידו היה ירא להחציף פניו וכו' והנה אמת שמוהרשד"ם בסי' ק' דבר על כיוצא בזה ומ"מ מה שמביא הרב ראש משביר תשו' מוהרשד"ם הוא שם בחיו"ד סי' ץ' וא"כ ש"מ מתשובו' מוהרשד"ם תרתי בסי' ץ' וסי' ק' שמפליא הרבה לומר כי העוזרים והמסייעים חייבים עונש כמו החוטאים עצמן והוא ברור וע"ע למוהרשד"ם בחאה"ע סימן ר' בתשו' הרב שמואל בכמוהר"י עוזיאל שכתב וז"ל וכ"ש דבנ"ד וכו' וגם מוהרשד"ם בחתימתו כתב וז"ל וכל החולק ע"ז וכו' יע"ש:

ועוד יש להביא ראיה ממ"ש בשבת ד"ן כל מי שבידו למחות ואינו מוחה דהוא נענש כ"ש כשיש בידו למחות והוא מחזיק וע"ע במ"ר ס' קדושים פכ"ה ע"פ ארור אשר לא יקים שדרשו על מי שיש בידו למחות ואף לאידך דרשה שדרשו על המחזיק וכ"ה בירוש' דסוטה פ' א"נ הא נמי מחזיק הוא לתור' והוא ברור ותרא' להריטב"א בחי' למ"ק לדי"ו

ע"א דכתב דיש רשות ביד ב"ד לקנוס לכל הנטפלים עמו ועוזרו יע"ש גם הרב מוהריק"ש בתשו' בס' אהלי יעקב סס"י ק"ב הביא ראיות דהעוזר למי שהתריס נגד התורה ונגד הב"ד והחכמים כי הוא ראוי לעונש כי לאו עכברא גנב אלא חורא גנב ונראה כי אפי' למ"ש בגמ' אם לאו עכברא חורא מאין זהו בחור שהוא דומם ואינו מתנועע ואינו עושה פעולותיו כלל משא"כ באדם שמחזיק ביד הסרבן כדי שלא יהיה ציית דינא כי אם לא היה הוא מחזיקו לא היה לו מצח להרים ראש ולהעיז פניו כ"כ א"כ הוי הכל שנעשה ע"י החורא ולאו עכברא גנב וזה פשוט וכדברי מוהרשד"ם והרב ראש משביר ודעימייהו שכתבנו לעיל הגם הלום ראיתי אחרי רואי להרב ראש משביר ח"ב חח"מ סי' נ"ו שכתב כדברים האלה תראנו משם:

וכתב בסה"ח סי' תרפ"ד וז"ל אם יברחו רשעים וחטאים אצלך לחסות בצל כנפיך אל תהי מגן ואם תקבלם יהפך אדרבא ויהיה לך לשטן או לזרעך כי כאשר בא הרשע לעיר אם תוכל למחות בידו אל תתנהו לבא אל העיר כ"ש בביתך ואם תקבלהו הוא יהיה לך או לזרעך לשיכים בעיניכם ולצנינים בצידכם כי גרמת לעיר שדר בה וכתיב לא ינוח שבט על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם ע"כ הרי דאיסור גמור ועונש גדול למי שעוזר את הרשע וכ"ש נגד פסק הרבנים והב"ד והממונים שבעיר ועוד דנפיק מיניה חורבה כי למחר רוצים לייסר לרשע אחר הבא נגד הב"ד ואינן יכולים כי יאמר מה עשיתם לפ' וכ"כ עוד הרב ב"ז סי' רפ"ב דדיין המנדה חייבים הכל לעוזרו ומי שאינו עוזר הוא נלכד ברשת נח"ש יע"ש. ועיין להרב בית יעקב בתשו' סימן ק"ן שמתבאר מדבריו דבנ"ד הוי איסור גמור לסייע ידי עוברי עבירה ועמ"ש בסה"ק חקקי לב ח"א חאה"ע סימן מ"ז דפ"ג ע"א ודפ"ו ע"ב יע"ש.

גם נראה דהיחיד שהוא בעירנו אזמיר יע"א הבא לפלפל בדין שדנים מעלת הדיינים הרי הוא נלכד ברשות נח"ש וכמ"ש מוה"ר הגדול מאריה דאתרין כמוהרי"ם ז"ל בספרו הבהיר שפת הים חח"מ סי' ז' והגם כי אנכי הצעיר פקפקתי ע"ד בספר סמיכה לחיים חאה"ע סימן ט' דז"נ ע"ד דזה לא נאמר כשיהיה המפקפק אדם גדול בתור' ומשיב ע"ד בד"ת כסדר כל ת"ח ורב במחלוקת שהיא לש"ש אבל אה"נ אם המפקפק הוא בלי שום ראיה מהש"ס והפוסקים כ"א מסברת הכרס בודאי שהוא נלכד ברשת נח"ש והוא ברור והרבתי שם בראיות בריאות טובות ובהשמטות שם ובשאר ספרים שלי יעש"ב דון מינה ואוקי באתרין שהוא נלכד ברשת נח"ש לכ"ע והוא ברור ועיין להרב דרכי נועם בתשו' חיו"ד סי' ה' דכ"א ע"ב בחתימת הרב מוהר"י בי רב ז"ל שכ' וז"ל וברשות ב"ד של מעלה וב"ד של מטה אנחנו מחרימין לכל גביר שיכניס עצמו בענין ההוראה אעפ"י שיש לו מי

שיסייע אותו כ"א בני ההוראה ישאו ויתנו בדבר עד שיצא הדבר לאורה והשי"ת יחזיק במעוזינו להוציא אור משפט ויצילנו משגיאות ומפשע רב עכ"ל. וראיתי למוהרשד"ם חח"מ סימן שנ"ד שכתב וז"ל וכ"ש שאסור לסייע ביד הרוצה ליכנס שם שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה וכו' יע"ש.

ובא וראה מפלאות תמים דיעות כי הגם דהיה בענין זה הרעשה גדולה בעיר והיו המסייעים לזה דלא ציית דינא אנשים תקיפים וחשובים הגם כי לא היו אלא אחד ושנים עכ"פ היו להם כמה אנשים תחת רשותם וכפופים אליהם לענות אמן בע"כ והיה ראוי שיצא ח"ו איזה פירצה ותקלה להב"ד ולהממונים הי"ו עכ"ז בחמלת ה' עלינו כי מלבד כי לא תאונה אלינו רעה אדרבא היה לנו שבח וגדולה וכבוד בזה בעיני כל גדולי שרי האומות ולא יצא תקלה כלל הודו לה' אשר מזה הוראה נכונה כי מה שדנו הרבנים והב"ד שבעיר הי"ו הדין היה דין אמת לאמיתו ואף על גב דאין צריך ראיה כי בודאי הם ידונו דין אמת הנה בזה הוא הוראה כי היה דין זה בלתי שום פניה מנקימה ונטירה ואהבת שכנגדו וכאשר דיבר בקדשו הרב לקט הקמח ביו"ד דקי"א ע"ד וז"ל ואני אומר דאם יהיה המקנא מקנא דוקא לכבוד ה' ותורתו ולא יהיה בלבו נוטה לעשות ההמחאה ההיא לשום פניה תכליית אני ערב לו כי לא תאונה אליו רעה וה' לא יעזבנו בידו ויעזרהו על דבר כבוד שמו וכל מה שבעיניך תהיה רואה להפך דון מינה כי המוחה לא היה כל לבו לשמים ודאי וכו' ע"כ וא"כ כאן בנ"ד שהיו מנגדים ובא הענין לפני שרים גדולים מאוה"ע ועכ"ז לא יצא תקלה כי אפילו להוציא הוצאה אפילו פ"ק לא היה בדבר כי נעשה בעזר משדי בחינם אין כסף תלי"ת.

וראיתי בתשו' הרב משפטי שמואל סימן ד"נ ד"ע ע"ד דכ' שמה שעשו הם מספק בזה כמו שהדין פשוט שעבר על ההסכמה שלא יחרף לממונה והמסייעים ומייעצים למחרף בשלא לקיים עליו דינו אלא שידחה בטענות ברע עשו ומכוונים לקלקל תקנת הקהילות ואין ראוי לעשות כך אך לא אחליט להם שיהיו חייבים נידוי ע"ז כי אין שום לשון מהסכמה מוכיח על זה וכ"ש שיש להוכיחם ליועצים שאחרי שכבר דינו להמחרף ועמד שתי שעות בדינו א"כ למה ייעצו שירשיע עוד וכו' ע"כ ולכאורה נרא' מדברי הרמ"ש דהמסייעים לעוברי עביר' הגם כי ברע הם עושים אינן חייבין נידוי והוא הפך מכל מה שנתבאר אכן נרא' דאין מדברי הרמ"ש סתירה לכל מ"ש כי שאני בנדון הרז"ל כי לא היו המסייעים מסייעים הפך דין תורה ומה שפסקו הרבנים והב"ד כ"א שהממונים פסקו לפי הסכמתם ובזה מצא להם מקום פטור להמסייעים אבל אה"נ אם יהיה כענין נ"ד שכבר הוא פשוט שפסקו הרבנים והב"ד וזה בא ומסייע לסתור את הדין בודאי שגם

הרמ"ש מודה שחייב נידוי ותדע לך שכן הוא שהרי בסוף התשו' כתוב וז"ל סוף דבר זו דעתי שהמחרף חייב נידוי והמסייעים ויועצים להתבטל הדין ולהדחות עד יעמדו בדין תור' וילכו למרחקים לידון כוונתם להתעולל ברשע וחייבים גם הם לגערה עכ"ל הרי מבואר מדברי הרב ז"ל דה"ט שלא חייבם עונש נידוי כ"א גערה לבד משום שלא היה באותו נדון דין תור' מעיקרא אבל אם היה כענין נ"ד שהיו מסייעים נגד דת תורתינו הקדוש' אין ספק שחייבים נידוי וחרם ושמתא ב"מ והעד ע"ז שהרב מ"ש עצמו שם בסימן קי"ב דקכ"ז ע"א וע"ב כתב דבכלל מה שחייב חרם ונידוי העובר עביר' עצמו כמו כן חייבים חרם ונידוי המסייעים יע"ש וגרסינן במסכת שמחות ובירושלמי כל מקום שפשטו ב"ד את ידיהם אעפ"י שחזרו וקירבו אינו יוצא מן העולם בשלום וי"ג כל מקום שפשטו רבים וי"ג כ"מ שפשטו חכמים וכאן בנ"ד תלתא כחדא איתנהו שפשטו ב"ד וגם הסכימו כל שחכמים וגם הרבים הצבור כולם וע' בסי' הקודם.

ועוד מבואר בתשו' הרב משפטי שמואל בסי' קי"ד דקל"א ע"ב במסרב מלבוא לב"ד שאינו עושה להשמט שלא לבא לב"ד כ"א נרא' כוונתו שלא לקבל עליו את הדין יש לו חיוב נידוי משום מאי דקי"ל כשהוא לא ציית דינא ואינו מקבל דמנדין אותו ע"ש וכ"ש כאן בנ"ד שעשה אפקירותא גדולה שלא לבא לפני הב"ד והרבנים ובפירוש אמר שאינו משגיח בהסכמת הרבנים ובגזירת נח"ש שלהם אין לך לא ציית דינא ואינו מקבל את הדין יותר גדולה מזה. ועוד מבואר מדברי הרמב"ם בתשו' פאר הדור סימן ז' והביאה ג"כ רי"ו בס' אדם וחוה נתיב ב' סימן ב' דמי שאינו שומע לקול הרב והדיין שפוסק לו מה שהוא ד"ת חייב נידוי משום מבזה לת"ח יע"ש. ועוד כי כיון שהחרימו אותו ב"ד על אשר עשה כמה חטאים שחייב עליהם נידוי וחרם בבירור גמור עפ"י כל הרבנים והת"ח שבעיר העי"א וזה שבא להחזיק בידו ולזלזל בחרם ונידוי מהרבנים והב"ד הרי הוא בלי ספק בחיוב החרם ונידוי וכמ"ש הרמב"ם בהלכות נזירות פ"ד וז"ל כל ב"ד שנזקקין לזה וכיוצא בזה ומודיעים לאלו שמזלזלים בנדרים שאינן חייבים מן התור' או שיורו להקל או שיפתחו להם פתח מנדין את הב"ד הדיוט וכו' יע"ש וכ"כ בתשו' הרשב"ש סימן ת"ן על ענין כעין נ"ד שהזמינו לדין ולא שחייב נידוי והיה אחר מחזיק בידו ומורה לו היתר כתב שחייב נידוי אותו שלא בא לב"ד וגם המורה לו הוראה להקל עליו בנידוי זה הרי הוא בנידוי והביא ראיה מדברי הרמב"ם אלו יע"ש ואם ככה כתבו הרמב"ם והרשב"ש על הב"ד והחכם המורה לו היתר כ"ש כשיהיה ע"ה שאינו בסוג חכם כלל אלא כי בזדון לבו הוא בא להחזיק ביד המנודה הלזה שלא יהיה ציית דינא כי בודאי כי גדל עונו מנשוא עשר ידות כאשר הוא ברור ומבורר דבר זה לעיני כל ישר הולך ודוק.

וכ"כ התשב"ץ בתשו' ח"ב סימן כ' וז"ל אני אומר כי לפי נוסח לשון קבלתו ולפי מעשיו הכתובים בשאלה הוא עובר על קבלתו וחל עליו הנידוי הנז' בקבלתו וחייב לנהוג ככל דינו המנודה וכל העם חייבין לנהוג בו נידוי ואם אינם עושים כן לא הוא ולא העם אבל הם נוהגים בו קלות ראש בנידוי עבירה היא בידם ובני עונשין הם ובני נידוי הם וכ"כ הרשב"א בתשו' שמי שאינו נוהג עם המנודה נידוי הוא בר נידוי יע"ש. גם הרב מטה יאודה בסוף הס' בתשו' השייכים ליו"ד סימן וי"ו דט"ל ע"ד כתב וז"ל מלבד שנתגלגלו חובה להכשיל את הרבים לדבר עם המנוד' ולעמוד ולישב בתוך ד' אמות גם להתפלל עמו בביהכ"נ ולא עשו זכרון לגזירת הב"ד ולמאמרם והרי ידוע דגזירת ב"ד בכל דור ודור המעט הוא אם רב הוא שקולה כמו גזירת ב"ד של משה רבינו ע"ה כדאיתא בפ"ב דר"ה בעובדא דר' יאושע שגזר עליו ר"ג הנשיא לילך אצלו במקלו ובמעותיו ביוה"כ שחל להיות בחשבונו ונמלך ברע"ק ובר' דוסא ן' הרכינס ואמרו לו שחייב הוא לקיים דברי ר"ג מטעם שאין לך אלא שופט שבימיך ויפתח בדורו כשמואל ע"כ והתם הוא איסורא דאורייתא שהרי כשהלך אצלו ר"י אמ"ל ר"ג בא בשלום רבי ותלמידי רבי בחכמה וכיון שכן מה נענה בתרייהו אנן יתמי דיתמי הנה בשמים עידי וסהדי במרומים שאם לא היה חילול ה' בדבר והחילול הוא דבר שאין לו שיעור למטה והויא אבידה שאין לה תמורה החרשתי ואשמרה לפי מחסום וזו היא רעה חולה וכו' ובוטל כבוד התור' עכת"ד הרי מבואר מדברי הרז"ל דמה שעשו להתריס נגד הרבנים והב"ד לדבר עם המנודה ולישב בתוך ד"א ולהכשיל לאחרים ג"כ שישבו עם המנודה עברו אדאורייתא להמרות פה הב"ד שהוא איסור גדול מד"ת ואין הפרש בין בד"ג לב"ד קטן כמ"ש הרב ז"ל וגם כי חיוב לשמוע לב"ד הוא בכל דור ודור ובכל מקום ובכל זמן כמ"ש הרב ז"ל וכ"כ הר' החינוך בהדייא ס' שופטים סוס"י תצ"ה וסוס"י תצ"ו.

ועוד נראה לומר דאיכא איסור משום ולפני עור לא תתן מכשול שזה מסייע לזה שיעבור עבירה ולא ציית דינא ואפי' אם לא יהיה ממש עובר על לאו דלפני עור לת"מ מ"מ משום איסור מסייע ידי עוברי עבירה לא נפיק והרי כתב הרמב"ם בפיה"מ בפ"ה דשבועות מ"ה דמלבד דאסור לסייע ידי עוברי עבירה איכא מצוה לקלקל מעשיהם יע"ש ועיין בקונ' ח"ח ח"א סי' י"ב בס"ד.

ועוד איכא איסור מוסיף מה שהלכו הנגדיים לסתור דין תורתינו לערש"ג לסייע ידי עוברי עבירה לעבור עד"ת ולבזות להרבנים ולהב"ד ולחכמי ישראל כי הגם שכת שכנגדו הלכו לערש"ג לא היה בזה התנצלות לאלו כי מה שהלכו הב"ד לערש"ג היה כדין וכהלכה כי כל עוד שהבעל דין אלם ולא ציית דינא ועשו התראה מפורסמת כמה פעמים

ואינו מקבל עליו את הדין אז הותר לילך ומצוה איכא כמבואר בש"ס ובפוסקים וכמש"ל בס"ד ברם זה ההולך נגד תורתינו הקדושה לערש"ג הרי איכא איסור מוסיף כי מלבד כי הוא עשה הפך תורתינו הקדושה יש בו גם איסור זה וע"ד שכתבו רוב הפוסקים בפי' בתשובותיהם דהמביא בערש"ג בלתי רשות ב"ד אם הוא כדין יש לו איסור א' מאיסור ערש"ג אכן אם נוטל מחבירו שלא כדין הרי יש בו ב' איסורים כמו כן הוא בנ"ד ומ"ג כי הוא הולך בערש"ג כדי לסתור ולהשפיל דגל תורתינו הקדושה דמי זה אמר שהוא נפטר גם מאיסור זה שאמרו רז"ל שהמביא דיני ישראל בערש"ג מחלל את ה' ומיקר שם האלילים להשביחם כמ"ש רש"י בחומש וזה אפילו התינוקות קורין אותו וכמ"ש התשב"ץ בתשו' ח"ב סי' ר"ץ והרי יש כאן ב' עבירות חמורות ויותר גדולות שאין כמותן חלול ה' בכללות שהוא הגדולה מד' חלוקי כפרה שהיה ר"י דורש כדאיתא בפ' בתרא דיומא ועונש חמור במיתה רח"ל ואיסור ע"ז שהיא היותר גדולה שבג' עבירו' ודוקא כשהב"ד הולכים הם עצמן לערש"ג לקיום הדת ליכא ח"ה כ"א אדרבא קדוש ה' כי אפילו בערש"ג אנחנו מחזיקים דיני תורתינו הקדושה והוא ק"ה גדול בדבר שהגוים יכופו לומר עשה מה שדייני ישראל אומרים לך וגם ליתא דע"ז דמיקר שם האלילים ליכא כיון דכל הליכתינו לשם הוא לתת כבוד לה' אלהינו ולתורתינו לקיימה משא"כ כל בתר איפכא ההולך לערש"ג לבטל תורתינו ומה שפסקו הדיינים והב"ד הרי איכא ח"ה גדול נוסף וחילול התורה וביזוי החכמים וגם שמיקר לע"ז כי מבקש מידם שיחזקו ביד מריעים ומבטלים דתינו והלואי שלא ידברו כמה דברים אחרים שקרים וכזבים מלה"ר ונבלות הפה ולייצנות על הרבים והב"ד וחכמי ישראל ועל תורתינו הקדושה חוץ מעון עצמו של הביטול הדין האם יש בזה סברא לומר שאינו נלכד ברשת איסור זה כמה שהלך בערש"ג אין ספק אצלי כי גם העון יבוקש מיד עושהו דהיינו איסור הולך לערש"ג כאמור שהוא איסורא דאורייתא ועוד בה איסור הסכמה מחרמות ונידויים מכמה רבנים מיום הוסדה אזמיר ועד היום הזה שמנדין ומשמתין ומחרימין למי שהולך בערש"ג כדי לבטל דיני תורתינו הקדוש' וההי"ב. ואבא היום לבאר עמ"ש בשאלה ששמו לאדם הזה המסרב בדין בבית האסורים כי יש אינשי דלא מעלי שאומרים שלא יפה עשו וע"ז רצו לערער גם אחר הב"ד ג"כ שהלכו למושל העיר שלא יוציאנו מבית האסורים והגם כי כל למדן ויודע ספר לא יטעה בטעות גדול לומר שעשו שלא כהוגן כי מבואר בש"ס ובפוסקים דאיכא מצוה וחיוב בזה לחובשו בבית האסורים ולמוסרו ביד הגוים כיון שהוא אלם ולא ציית דינא ובפרט באפקרות' גדולה כזאת דאם לא יעשו בו דין באיש הלזה לא יוכלו עוד לעשות כן לשום נברא ומ"ג כי האיש המסייעו בא להוציאו בתנאי שיעמוד במרדו כי

יוצא תקלה גדול' לאחרים מעתה כי לא יש כח בציבור וברבנים והב"ד לעשות משפט ועוד תקלה אחרת כי בפי' אמרו הגוים הבאים להוציאו למושל העיר תנהו על ידינו להאיש הזה כי יצא מכלל ישראל כדי שלא יכופו עוד לעשות כרת של תורה וע"י ששמו בבית האסורים ושהלכו הב"ד לשם ואמרו למושל האיש שלא יוציאנו היה ק"ה בדבר שע"כ שלא בטובתו ראה המסרב בדין כי כלתה אליו הרעה וחזר בו וקיבל עליו את הדין ואיכא תרתי לטיבותא שנעשה ק"ה בדבר וקיבל את הדין וכל העם ישמעו ויראו:

ועוד שהיה מצוה גדולה בדבר כי אם היה יוצא מבית האסורים ע"י גוים והיה עומד במרדו היה חששא שמא ח"ו יהיה כאחד מן הגוים כמו שאמר כן בפי' למושל העיר משא"כ כשלא יצא כ"א ע"י ישראל וקיבל את הדין והרי הוא בכלל ישראל וכל כה"ג נראה לע"ד כי אפי' אם היה ענין זה איסור ברור ומפורש בתנ"ך ובש"ס ובפוסקים בלתי חולק היה לנו להתירו לומר דאדרבא מצוה איכא משום מגדר מילתאלהוראת שעה כאשר בא הענין מפורש בש"ס ביבמות ץ' ע"ב ובסנהדרין מ"ה ע"ב תניא ראב"י אומר שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור עד"ת אלא לעשות סייג לתורה והנה מבואר בהרי"ף בה' פ' הגוזל קמא והרא"ש בפסקיו ביבמות שם סי' ב' ובתשו' כלל ח"י סי' י"ג וכלל י"ש סי' ח' דלכל ב"ד נאמר דין זה ואפילו בזה"ז וכ"ן ממ"ש הרמב"ם בפכ"ד מהל' סנהד' ה"ד וכ"פ הטור בהדייא בח"מ סי' ב' וכ"כ עוד בסי' תכ"ה בשם תשו' ר"נ גאון והרשב"א בכ"מ בתשובותיו והזכירם מרן בב"י שם וכ"כ בח"ג סי' שצ"ג וח"ד סי' שט"ו וח"ה סי' רח"ל והריב"ש סי' רנ"א וכ"פ מרן בש"ע שם וכן הסכימו כל רבני האחרונים הלא בספרתם דגם בזה"ז כל ב"ד בעירו דנים שלא מן הדין להור"ש ואפי' במיתה וכ"כ בס' פחד יצחק מער' א' דל"ו ע"ג יע"ש ועמ"ש הרב"ד בח"מ סי' ב' והרב ד"מ ח"ב חח"מ סי' א' והרב מוהרא"ג ז"ל שם סי' ב' ועמ"ש בעניותי בזה בתשו' במ"א בס"ד ול"מ אם יהיה זה הב"ד גדול בדורו שאין כמוהו שאזי יש לו דין ב"ד הגדול כמ"ש הרמב"ם בהל' סנהדרין פ"ו ה"ט ומרן הכ"מ כתב דלמד כן הרמב"ם ממ"ש בסנהדרין ל"ב ע"ב ע"פ צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה וכ"פ הסמ"ג עשין צ"ז והתשב"ץ לתלמיד מוהר"ם סי' תכ"ו והמרדכי בסנהדרין פ"ג סימן תש"ט וז"ל ומיהו בזה"ז שאין נשיא בישראל נרא' דגדול הדור הוי ב"ד הגדול וכן היה אומר ר"ת לפי שהיה נשיא גדול בתורה הוא דמקרי ב"ד הגדול וכו' יע"ש וכ"כ הרא"ש שם סו"פ ז"ב סי' מ"א ובקיצור הרא"ש שם סי' ט"ל וכ"נ דעת הטור בח"מ סי' י"ד וכמ"ש מוהרש"ל ביש"ש בב"ק פ"י סימן יו"ד וכ"נ דעת הרנ"י פ"ג דסנהדרין ומרן בש"ע שם והרב החינוך בס' שופטים סוס"י תצ"ה וסוס"י תצ"ו כתב דאיכא מ"ע לשמוע להב"ד שבדור אפי' בזה"ז יע"ש וא"כ אם

יהיה האופן שיש בתוך הב"ד הזה של ג' אדם גדול שיש לו דין ב"ד הגדול אפילו יחידי וכ"ש כשהוא גדול ואב"ד דיש לו דין ב"ד הגדול בכלל ובפרט והרי קי"ל דגם בזה"ז יכול לתקן למגדר מלתא אף שהוא כנגד שאר הגדולים שאינן גדולים כמותו ולא בעינן דעתם וסברתם והסכמתם וצריכים לקיים גזרתו ותקנתו במגדר מילתא אם הוא בענין שרוב הציבור יכולין לעמוד בה וכמ"ש בהדייא כל זה הרב"ח שם בח"מ סס"י ב' כמו שיע"ש ודבריו חיים וקיימים כי כיון דאיכא מ"ע גם בזה"ז לשמוע לב"ד שבזמנו וכ"ש כשהוא ב"ד הגדול ושהוא לגדר ולסייג לתור' כ"ש בדבר גדר וסייג גדול ומפורסם כזה שהוא תקנה לרוב הצבור כי אדרבא בלתי תקנ' זאת לא יוכלו עוד הציבור לעמוד בשום ענין שלא יוכלו עוד לדון שום דין ותתבטל התור' והדינים ואיש את רעהו חיים בלעו כי בודאי היה הדין נוטה כי אפילו אם עשו הפך הדין והתור' בבירור בכה"ג שהוא להעמיד משפטי הדת על תילה אין לך גדר וסייג והור"ש לקיום הדת גדול מזה ואפי' אם היה שלא כדין היה מותר ומצוה לעשותו וכ"ש היות הענין נעשה גם בב"ד של ג' כי יש להם מעלה אחרת כמו יחיד מומחה וב"ד הגדול כמ"ש הרב כרם שלמה בתשו' חח"מ סי' א' ובר מן דין איכא נמי ב"ד של ג' מאשתקד שגם המה מלבד מה שחתמו בהסכמה בגזרת נח"ש גם המה באו לעזרת ה' בגבורים לומר למושל העיר שלא יוציאהו עד שיקבל עליו את הדין וכבר ידוע מ"ש בר"ה כ"ה ע"א שכל ג' וג' שעמדו ב"ד על ישראל הרי הוא כב"ד של משרע"ה ע"כ גם הרב מוהריק"ו כתב בשורש קפ"ט דלענין הור"ש בעינן ב"ד של ג' כמו שיע"ש והרי איכא הכא שני בתי דינים של ג' ומ"ג דלפי מ"ש הריטב"א בחי' כ"י לנידה דפ"ב דלהור"ש בעינן ב"ד חשוב וחכמים וישוב גדול והביא דבריו הרב ברכ"י בח"מ סי' ב' סוף אות ג' יע"ש וכאן איכא ג' עמודים אלו ב"ד חשוב כי אין כמוהו וגם חכמים גדולים ומפורסמים וגם ישוב הרבה בדבר בהמלכה ומיתון הרבה יותר מדאי.

ואפי' אם היו דנים בו דין מיתה שכ"פ רוב הפוסקים זולת הרנ"י שחולק ע"ז וכבר עמד הרב מוהר"מ מלובלין בתשו' סי' קל"ח לחלק בזה וגם מצינו להר"ן בחי' לסנהדרין בפ' נגמר הדין שדעתו ודעת הרב דוד הוא דאפי' לחסר אבר אין רשות לב"ד האידנא מטעם מגדר מילתא אלא מטעם המלך ודינא דמלכותא ולזה נוטים דברי הריטב"א הביאם הרב"א בש"מ ר"פ הפועלים וכמ"ש הברכ"י שם כמו שיע"ש מלבד כי רבו החולקים על זה זאת ועוד כי בנ"ד איכא נמי הורמנא דמלכא שהרי מבואר בשאלה מהרב המופלא נר"ו שהיה לו גושפנקא דמלכא בכח השר והמשנה שבעיר יר"ה נתן בחתימת ידו כח לב"ד שידינו בזה וכיון שמכחו והרשאתו באים הב"ד לדון דין זה הרי איכא בהו כח מדינא דמלכותא ג"כ וכ"נ מדברי הרשב"א בתשו' ח"ג סי' שצ"ג שכתב וכ"ש בדאיכא

הורמנא דמלכא יע"ש וכ"נ מתשו' הריב"ש סי' רל"ד יע"ש וכ"ש כשלא דנו בו שום קנס ושום יסורין לא מיתה ולא חסרון אבר כ"א דוקא לחובשו בבית האסורים ושלא להוציאו משם עד שיקבל דין תור' כי אין בזה שום מחלוקת כלל וגם לגרשו מן העיר אם אינו מקבל את הדין בכל זה אף אם היה ס"ד שהוא שלא כדין הרי מותר גמור להור"ש לגדר וסייג לתורה והוא ברור ופשוט במאד מאד:

ולענין תנאי אחר אי בעינן שהדור פרוץ ושיהיה גם הוא פרוץ בנ"ד תרוייהו איתנהו כי הדור פרוץ בזה בעוה"ר כי אינן רוצים לקבל את הדין אם לא ע"י אימת המושל וכדומה וכל שאחר סרבן כזה שנתפרסם בכל העיר שלא קיבל את הדין ילפי מקלקלתא ואיכא משום גדר וסייג גדול בתור' וגם כי הוא כמה פעמים לא ציית דינא וכבר כתב הסמ"ע שם סי' ב' סק"ג דברגיל והעם פרוצים איכא הור"ש ועיין להרב שבות יעקב ח"א סי' קמ"ה שכ' דגם בעושה עבירה בפירסום איכא משום הור"ש ועמ"ש מוה"ר פני מבין בח"ב שם דמ"ו יע"ש וכאן בנ"ד כולהו איתנהו דור פרוץ והוא עצמו פרוץ ורגיל וגם העבירה דלא ציית דינא היה בפירסום גדול שנתפרסם בכל העיר שנה שעברה שהחרימו הרבנים הי"ו על זה וגם בשנה זאת השחית התעיב להיות לא ציית דינא והמרה נגד הרבנים והב"ד והממונים ואין לך פירסום עביר' גדול כזה כי אפי' היה איסור לחובשו בבית האסורים ולמוסרו ביד גוים היה מותר להור"ש לגדר וסייג לתור' כזה וזו אינה צריכ' לפנים ואפי' לא היה הדור פרוץ בזה וגם הוא לא היה רגיל ולא היה פירסום בדבר הרי כתב הרב מוהר"מ מלובלין בתשו' הנ"ל שאפי' אם לשעבר לא היו פרוצים אלא שרואין ב"ד שאם לא יענשו זה בדינא רבה כמיתה וכיוצא בזה יהיה סבר שמהיום ולהבא יהיו העם פרוצים ג"ז מקרי שהשעה צריכ' לכך וכו' יע"ש וא"כ גם בנ"ד כל העם אשר בשער מעידים ע"ז שאם לא יענשו לזה שוב לא ימצאו ידיהם ורגליהם הרבנים והב"ד וט"ה לעשות שום דין לשום בריה והגם כי אנכי בעניותי בתשו' אחרת שדיתי ביה נרגא בדברי הרב מוהרמ"מ אלו מ"מ כאן בנ"ד נרא' הדבר ברור שאם אינן עושין דין איכא משום חילול ה' וחילול התור' והוא ברור וע"ד שחילקתי שם בתשו' בס"ד.

כל זה כתבתי כמתלמד למקום אחר כי בנ"ד אין אנחנו צריכים לזה כי לא יש בענין שום דבר שלא מן הדין כדי למשכן עצמינו כי עשו להור"ש כי כל מה שנעשה בענין זה להאיש הזה להחרימו ולהכותו ולחובשו בבית האסורים הכל היה כדין וכהלכה כמבואר בש"ס ובפוסקים והוא דאמרינן בב"ק צ"ב ע"ב אי קרית חברך ולא ענך רמי גודא רבה שדי ביה וכתב הרא"ש בפסקיו שם סי' טו"ב וז"ל מכאן פסק רב פלטוי ראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבא עמו לדין רשאי להביאו לערש"ג כדי להוציא את

שלו מת"י וכ"פ בפסקי הרא"ש שם וכ"כ בהגמ"י סי' הל' סנהדרין בשם הרב רבינו יוסף טובי עלם ז"ל שהוכיח כן מהך סוגייא דב"ק יע"ש וכן מוכח מסוגייא דגטין פ' הנזקין פ"ח ע"ב ובגוים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך וכשר ואמרו שם בגמ' משום דכתיב לפניהם ולא לפני גוים אבל כשיהיה הכפיה ע"י דייני ישראל מותר וכמ"ש הטור שם בח"מ סי' ב' דאם הבע"ד אלם חובטין אותו ע"י גוים ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך יע"ש וכ"פ הרא"ש בתשו' כלל וי"ו סימן כ"ו ובס' בשמים ראש סי' כ"ה יע"ש ועו"כ הטור שם בסי' כ"ו דאם הבע"ד אלם ולא ציית דינא ואינו יכול להוציאו בדייני ישראל יתבענו תחילה לדייני ישראל ואם אינו רוצה לבוא נוטל רשות מב"ד ומציל את שלו מבעל דינו בדייני גוים יע"ש וכ"פ הרב בעל התרומות שער ס"ב וכ"פ התשב"ץ ח"ב סימן ר"ץ יע"ש וגם בתשו' מור"ם ז"ל סי' ב"ן פסק כן דאם לא ציית דינא יביאהו לערש"ג ע"י שנוטל רשות מב"ד כמ"ש הטור יע"ש וכ"פ מרן בש"ע שם ומוהרש"ל ביש"ש פ' החובל סי' ס"ה וכתב וז"ל ומסתמא איירי שלקח רשות מט"ה אבל בלא רשות אפי' לא הלך להערש"ג אלא לכוף אותו לדין ישראל ראוי לכפותו על העמוד כמ"ש מוהר"ם הביאו המרדכי בפ' הגוזל בתרא כתב רבינו מאיר וז"ל וששאלתם על אודות ר"א שהלך בערש"ג לקבל עליו ר"י להכריחו שיעשה לו דין יאודים ומתוך כך קבל ר"י על ר"א והפסידו ממון במסירתו נראה לי דיפה דנתם ויפה זכיתם ויפה חייבתם אתה פ' וב"ד דנהי שר"א לא טוב עשה בעמו וראוי למתוח אותו על העמוד כי הלך בערש"ג תחילה להכריח לשכנגדו דאעפ"י שלא הכריחו אלא לדת יאודית לא היה לו לעשות דבר זה אלא עפ"י קהלות או עפ"י הגדולים שבמלכות ויקבל את הדין ללקות וכו' כאשר ישיתו עליו רבותינו שבמלכות ע"כ הרי מבואר מדברי מוהרש"ל כי אפי' שמותר לכוף ע"י גוים כדי שיקבל עליו את הדין אינו אלא ע"י רשות ב"ד וט"ה הלא"ה אפי' כופהו לדון בדיני ישראל כיון שהוא בלתי רשות יש לו עונש ונראה לומר בפשוט כי זהו דוקא כשיהיה הענין נוגע לו שהוא תובע מבעל דינו אבל אם יהיה הענין לאפרושי מאיסורא שהוא דבר הנוגע לכבוד המקום ב"ה ובאפקירותא גדולה כזאת שהחרימו אותו פעם ושתים והוא מזלזל בנידויו לעיני השמש והירח ומכשיל לרבים שיהיו עמו בתוך ד"א א"כ הרי קי"ל בש"ס בסנהדרין פ"ב ע"א שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש ח"ה אין חולקין כבוד לרב וכ"פ כל הפוסקי' ואין לך ח"ה גדול מזה שכבר עברו יותר מב' שבועות שהחרימו אותו והוא מזלזל בנידויו ולא ציית דינא וכל העם אשר בשער מקהים את שיניהם כי בודאי הגמור כי מלבד כי אין לו שום עונש על מה שלא נטל רשות מב"ד כיון דאינו בע"ד כ"א לקנוא קנאת ה' צבאות כי אדרבא שכרו

יגדל מאד והוא חילוק ברור ומ"ג היותו המקנא לשם ה' גבר בגוברין יעקב בל"י תור' וגדול' במ"א וירא ה' ופרקו נאה וכל מעשיו לש"ש ואין בו שום חשדא משינאה וקינאה ותחרות כאשר יעידון יגידון כל יחידי העיר מקטנם ועד גדולם וגם הוא רגיל בכך להיות מוכיח לאפרושי מאיסורא א"כ כל כה"ג היתר גמור וא"צ ליטול רשות מב"ד וכמ"ש מוהרש"ל ביש"ש בב"ק פ"ג סי' ט' וכ"נ מדברי הסמ"ע והפרישה בח"מ סי' תכ"א וגם הרב אורים ותומים בח"מ סי' ב' סק"ה ד"ה ע"א כתב בהדייא דלאפרושי מאיסור' א"צ ליטול רשות מב"ד יע"ש וכבר הארכתי בזה בסה"ק חקקי לב ח"א סי' ד' יעש"ב בס"ד ועיין להרב כנה"ג בח"מ סי' י"ד הגב"י אות כ"ח ועיין עוד להרב כנה"ג ביו"ד סי' רמ"ב הגה"ט אות כ' דלאפרושי מאיסורא אין צריך ליטול רשות מב"ד משפטי שמואל סי' ק"ך ועיין בני שמואל בח"מ סי' כ"ח יע"ש אלא שמ"ש מוהרש"ל בדברי התשו' של רב פלטוי גאון דמיירי כשנטל רשות מט"ה וכו' דבר ה' בפיהו אמת שכ"כ רבו מור"ם בתשו' סי' ב"ן ועמ"ש הכנה"ג ח"מ ח"א סי' י"ד הגה"ט אות כ"ח והרי מצינו בגט שהוא חמור ואיכא איסור כרת מאשת איש עכ"ז התירו לתת גט ע"י גוים והגם שהרמ"ה הביאו הטור באה"ע סס"י קל"ד כתב דלא התירו כ"א דוקא שיאמר לו עשה מה שישראל אומר לך אבל אם הגוים כופין אותו ואומרים לו תן גט אעפ"י שישראל אומרים לו לכופו פסול הרי הטור ז"ל חלק עליו וס"ל דאפי"ה כשר ועיין להרב מכתב מאליהו דקפ"ז ולהרב מאמ"ר שם בחי' לגטין שעשו סמוכות לסבר' הרא"ש מסו' הש"ס יע"ש ואם בגט התירו כה"ג כ"ש בנ"ד שהוא היתר גמור

ומאחר שמבואר בש"ס ובפוסקי' דכל שהבעל דין הוא אלם וקורין אותו לדין ואינו בא וגם פוסקים לו את הדין ומסרב ואינו מקבל אחרי שכמה פעמים שלחו לו הב"ד שיבא לדין ולא בא שהוא חייב נידוי מפני זה ולא זו גם שהחזיק במרדו לבזות להרבנים ולהב"ד והחרימו אותו ועכ"ז זלזל בנידויו ולא קיבל מה מקום לומר שלא יכופו אותו ע"י ערש"ג כדי שיקבל עליו את הדין ושלא יוציאוהו משם עד שיקבל את הדין כי נראה פשוט כי מי שממאן מלעשות כן ויש כח בידו לעשותו שיעבור אדאורייתא אז חיובא איכא לב"ד להיות מעשין עד שיקבל עליו את הדין ובהדייא כתב הרב פחד יצחק בתשו' מער' א' דל"ו ע"ג וז"ל וגם לזילותא דב"ד וכו' וכ"ש שהעמיק הרחיב בפה דובר נבלה לדבר סרה על מעלת הב"ד וכו' ועדיין עומד במרדו וכו' ולפני עיני העדה הם רבנן וב"ד מוטל הדין והאמת להחרימו עוד ולהעמידו תחת ארס הנח"ש עד שיקבל עליו לעשות כאשר יצוו לו הרבנים והב"ד ע"כ א"כ גם בנ"ד שהוא אינו רוצה לקבל עליו את הדין יש לנו להכותו עד שיקבל שהרי אמרינן בכתובות פ"ו ע"א בד"א במל"ת אבל במ"ע כגון שאומרים לו

עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו ול"ד מלקות דהה"נ שמתא וחרם ונידוי כמ"ש הראשונים. ז"ל שם בש"מ גם לחבשו בבית האסורים יש לנו להניחו לעשות ע"י דייני ישראל כמ"ש בפסחי' צ"א ע"א על מתני' דתנן התם והחבוש בבית האסורים אמרינן בגמ' אמ"ר בר הונא אמרי ל"ש אלא בבית האסורים דכושיים אבל בבית האסורים דישראל שוחטים וכו' ופירש"י ז"ל וז"ל בבית האסורים של ישראל כגון לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון וכו' יע"ש הרי דמי שאינו רוצה לציית דינא כופין אותו לחובשו בבית האסורים ומאי דנקט הכי תרתי ל"ד אלא שהני מצינו בגמ' בגטין פ"ח וכתובות פ"ו והה"נ לכל דבר מצוה שמסרב ואינו רוצה לקיים וכן מה שהביא שם רש"י כדתנא בכתובות ל"ג ע"ב והיא מכילתא ס' משפטים היינו נמי הך ואם יש לו ואינו רוצה לשלם חובשים אותו בבית האסורים כמ"ש בס' האגודה והביאה מרן בב"י בח"מ סי' צ"ז כמו שיע"ש וגם הריב"ש בתשו' סי' תפ"ב כתב וכיון שאפשר לב"ד להכותו כדי שיקיים מצוה ג"כ אפשר להם לאסרו כדאמרינן בפ' אלו מגלחין י"ו ע"א מנ"ל דכפיינן ואסרינן ועבדינן הרדפה דכתיב הן למות הן לשרשי הן לענוש נכסין ולאסורין וכו' יע"ש וגם מור"ם בד"מ הכריח כן דאין הדעת סובל דמי שיש לו ואינו רוצה לשלם שלא יהא רשות לב"ד לחובשו יע"ש וכ"פ בהגה הש"ע שם וכ"פ תלמידו הרב הלבוש וכ"פ מוהרש"ל שם בישו"ש פ' החובל סי' ס"ה והביא ראיה מסוגייא זאת דמותר לחובשו בבית האסורים כמו שיע"ש וכ"נ דעת מרן החבי"ב בכנה"ג ח"א סי' צ"ז הגב"י אות כ"א אלא שסיים וכתב ע"ד מור"ם והריב"ש שכתבו חובשין אתו ומכין אותו עד שתצא נפשו וז"ל ונראה דה"ד בזמן שידינו תקיפא עליהם אבל בזמנינו שאין ידינו תקיפא עליהם חובשין אותו לבד ואין מכין אותו וכז"ה המינהג עכ"ל ונראה לע"ד דלא כתב כן מרן החבי"ב ז"ל כ"א דוקא בלוה ואינו רוצה לשלם שהוא מצוה אחת פרטי והיא בדררא דממונא בין אדם לחבירו דהא מיהא ניתן למחילה ע"ז הוא דכתב דכן הוא המנהג פשוט לחובשו ולא להכותו אבל מי שהמרה את פיהם של הרבנים והב"ד וט"ה הי"ו בדבר הנוגע במילי דשמיא ובאפקירותא גדולה כזאת דלא ציית דינא ואינו מקבל עליו את הדין ומזלזל בנידוי וחרם ושמתא ששמו אותו בזה נראה דמצוה וחיובא איכא לחובשו ולהכותו ע"י גוים עד שתצא נפשו או יקבל עליו את הדין והוא ברור.

והסברא פשוטה כי בכל מ"ע ומל"ת שיש חיוב לכל אדם מיש' לאפרושי מאיסורא לחבירו משום עשה דהוכח תוכיח את עמיתך ואם אינו בא מידו על ידו להפרישו כ"א ע"י גוים דודאי דמותר לכופו ולהכותו ולחובשו ע"י הגוים כדי שיקיים המצות ועמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' גיטין והרא"ם ס' ויקרא ועמ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח

סי' כ' דכ"ג ע"ג יעש"ב בס"ד גם הרמב"ם בפכ"ד מהל' סנהדרין והביאו הטור שם בח"מ סי' ב' כתב וז"ל יש לב"ד להלקות וכו' וכן יש להם להפקיר ממון שיש לו בעלים ולאבדו וכו' ולקנוס ולנדות ולהחרים ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו ולאוסרו בבית האסורים וכו' יע"ש וכתב שם מרן בב"י דמ"ש בגמ' במ"ק י"ו ע"א דעבדינן הרדפה כתב הרא"ש וז"ל הרדפה גירסת הגאונים מאי הרדפה אמר"פ נצבי דקני פי' גאון שקושרין קנים זו לזו וחובשין אותו ביניהם כדי שלא יעמוד בבית האסורים בריוח ולא ילך לכאן ולכאן וגם לא יוכל לחכך כעין קסדא שעושין לחבושים ע"כ וכ"כ הרא"ש שם יע"ש והריטב"א ז"ל שם בחי' יע"ש ובלא"ה לא צריכנא להביא ראיה כי ביד הב"ד לחבוש בבית האסורים למי שמתריס כנגדן ולא ציית דינא דמקרא מלא ולאסורים וכו' וכמ"ש בגמ' וכמש"ל דמקרא זה הוא דנפק"ל כל העונשים שיש להם רשות לב"ד לעשותם והוא ברור ועיין בספרי ס' שלח לך סי' קי"ד ע"פ ויניחו אותו במשמר מגיד שכל חייבי כריתות וי"ג מיתות נחבשים ועיין בס' זרע אברהם דמ"ה ע"א. ואפי' בשבת דקי"ל אין דנין בשבת עכ"ז מותר לחבוש אדם בבית הסהר בשבת כמ"ש הכנה"ג בא"ח סי' של"ט בהגב"י בשם תשו' כ"י לרב שרירא גאון והיא לו נדפסה בתשו' הגאונים בס"ס נהרות דמשק הנקראת שערי תשובה סי' קפ"ב ומבואר שם הטעם כי אם יהיה חששה לאדם שעבר עבירה וניכר בשבת או ביום טוב ומתייראים למוצאי שבת שמא יברח ויתלה עצמו ביד גוים דודאי מותר להכניסו בשבת לבית הסוהר ואל תחושו להכניסו לבית הסוהר שלא יהיה צואר הדיינים תחת צוארו ומותר עכ"ל ואם כשהוא מבחוץ מותר להכניסו לכתחילה בשבת בבית הסוהר דהוי הא מיהא אוושא מילתא והוי כמו עשיית דין בפועל ועכ"ז התירו משום שמא יברח או יתלה ביד גוים כ"ש נ"ד שכבר הוא נתון בבית האסורים בימות החול וביקש לצאת ולתלות ביד גוים כדי למרוד בתורת משה ולסרב ולמאן מלקבל עליו את הדין ולהיות אדרבה פוקר כי רוצה להיות ככל הגוים כדי לפרוק עול תורתינו הקדוש' מעל צוארו כי בודאי הגמור איסור גדול איכא הבא להוציאו מבית האסורים בעודו עומד במרדו ואם בתשו' הגאונים אמרו דיש להכניסו לכתחי' בשבת בבית האסורים כדי שלא יתלה ביד גוים ואם לא יכניסוהו יהיה הקולר תלוי על צוארו של הדיינים בשביל שלא שמו אותו בבית האסורים כדי לייסרו מעתה צא וחשוב כמה ראוי לעונש למי שבא להוציאו מבית האסורים כשהוא עומד ברשעו ועדיין אינו מקבל עליו את הדין כי בודאי כי העון תלוי על צוארו כעון החוטא עצמו ויותר מהמה שמוסיף על חטאתו פשע מביזוי התורה והרבנים והב"ד וכבוד הצבור ומחזיק ידי עוברי עבירה

כי על אלה יביאהו אלקים במשפט אם לא שב בתשו' והתודה על עונו והכיר בחטאו כי אין לך דבר עומד בפני התשו'.

אולם ראיתי בב"י בא"ח סס"י רס"ג שכת' בשם תשו' ר"ש גאון ז"ל דאסור להכניסו בבית הסוהר בשבת ואם יברח אין עלינו כלום ופסקו מור"ם בהגה' בסי' של"ט ותימה על הרב כנה"ג דבשיירי שם בא"ח סי' של"ט אות ט"ו שכתב וז"ל תשו' ר"ש גאון שכתבתי במהדורא ראשונה מצאתיה בס' שיבולי הלקט הביאה רבינו המחבר ז"ל בסי' רס"ג יע"ש והרי תשו' ר"ש שמביא הב"י משם ס' שיבולי הלקט כתוב בהדייא שהוא אסור להכניסו בבית הסוהר והר' כנה"ג שם מעתיק דמותר להכניסו בשם תשו' רש"ג אם לא שנאמר דט"ס נפל וצ"ל במקום מותר אסור ושו"ר שכ"כ הרב י"א בח"ב סי' של"ט הגה"ט אות ב' יע"ש ועיין למוה"ר כמוהר"א ז"ל בס' מראה הנוגה בהל' שבת פכ"ג הי"ד דט"ו ע"ד שעמד ע"ד הרב כנה"ג יע"ש ולא זכר שר מדברי הי"א וצ"י והיינו כי רש"ג ס"ל דאסור ואה"נ דיש גאונים אחרים חולקים וס"ל דמותר להכניסו בבית הסוהר ואפשר לו' דל"פ רש"ג כ"א לחלוקה שמא יברח אבל במה שרוצה לתלות ביד גוים גם הש"ג מודה ומ"מ בנ"ד שכבר הוא נתון בבית הסוהר ואינו רוצה לקבל את הדין אין כאן מחלוקת כלל דכיון שהוא נתון בבית הסוהר מימות החול והקשה את עורפו שלא לקבל עליו ד"ת שאין להוציא אותו מבית האסורים בשבת וזה אסור לכ"ע ועמ"ש הרב שבות יעקב ח"א סי' י"ד יע"ש ורב אחאי עמיתי בתורה הרב כמוהר"ר יאודה דאנון נר"ו הביא ראיה דמותר להניח בשבת בבית האסורי' אפילו על מי שחייב חוב ממון ואינו משלם ממ"ש בס' האגודה בשבת פ' כל כתבי סי' ק"ץ שכ' וז"ל בר מרת הוו מסקי ביה זוזי בי ר"ג הווי מצערי ליה משמע אדם שיש לו ואינו משלם חובשים אותו והוא עובדא דמביא הש"ס שם קכ"א ע"ב הרי דלדעת האגודה שהוא מפ' הוו מצערי ליה שהיו חובשים בבית האסורים נראה דאפילו בשבת מותר דאם לפי האמת הוא אסור לא הוה שתיק תלמודא לו' שעשו דבי ר"ג שלא מן הדין כדי שלא נטעה ללמד היתר ואדרבא מדאמרו צורבא מדרבנן הוא כדאמר להם דין מדיני שבת שבקוהו בעבור כבוד התו' ש"מ דכדין עבדי.

ולענין לייסר את החוטא לגרשו מן הארץ ולהשליכו אל ארץ אחרת מהיכן נפק"ל דבר זה הנה הוא יוצא ממה שמצינו בכתוב האמור בעזרא סי' ז' הן למות הן לשרשי וכו' ופי' הראב"ע ז"ל הן לשרשי להיות נעקר משרשו והטעם מגורש מנחלתו וחכמינו ז"ל אמרו מאי לשרשי הרדפה עכ"ל הנה מבואר דבכלל הדינים אשר צריכים הדיינים לעשות הוא להיות מגורש מנחלתו ואם למיתה ממש יש כח בידם כ"ש לגרשו מארצו וגם נוכל לומר דמ"ש בגמ' הרדפה שהוא לשון רודף שרודפים אחריו שילך למקום אחר ואפשר דלזה

כיוין גם הראב"ע שכתב אחר פי' שפירש מגורש מנחלתו וחכמינו ז"ל אמרו מאי לשרשי הרדפה אלא דפשט הדברים נראה דהוי מילתא באנפי נפשא דאם כונתו לפ' כן בלשון חכמים ז"ל היה לו לומר וזהו שאמרו חכמינו ז"ל ומדכתב וחכמינו ז"ל אמרו ש"מ דלא היתה כונתו לפ' כן גם בדברי חז"ל ומ"מ הרי שמעינן שפיר מפי' הראב"ע דיש כח ביד ב"ד לגרשו מארצו ושילך למקום אחר ומ"ג לפרש"י ז"ל שפי' וז"ל לשרשי לעקרו מן העולם אותו ואת זרעו ואת משפחתו וכו' יע"ש ואם זה יכולים הדיינים לעשותו כ"ש קלה ממנה שהוא לעקרו מעירו כי הוא מותר גמור ואין בו פקפוק כלל וכבר מצינו כתוב בהסכמות עירנו אזמיר יע"א מזמן הרבנים הקודמים דמי שמבקש עזר וסיוע נגד תורתינו הקדוש' וכנגד הדין שפסקו הרבנים והב"ד שבעיר שהוא בחרם ונידוי ושמתא וגם המסייעו והעוזרו הוא בכלל החרם והנידוי והשמתא ובכלל גזרו דאם עומד במרדו ולא שב לגרשו מן העיר ושלא ישוב עד חמשה שנים וכו' יע"ש הרי שיש בהסכמות עירנו דבר זה בפי' לגרשו מן העיר ולא ישוב עד חמשה שנים ש"מ כי דינא הכי והדין נותן לעשות משפט כזה למי שהוא מתריס כנגד הרבנים והב"ד וכנגד הצבור ואינו רוצה לקבל עליו את הדין כי צריכים הם לעשות משפט כזה כדי שלא ילמדו אחרים ממנו וזה פשוט.

וכבר מצינו להרב מעשה חייא בתשו' סי' כ"ג דמי שהיה חשוד על העריות שגזר הרב ז"ל דאם אינו חוזר בו שראוי לגרשו מן הארץ ולהגלותו אל ארץ אחרת וכו' יע"ש וחזינא מ"ש מהרש"ל ביש"ש בב"ק פיו"ד סי' י"ג וז"ל ואפי' לאידך טעמא שכתב דלמגדר מילתא שרי נראה דוקא היכא שמנודה לשמים או פרוץ בעבירה או הפקיר טובא נגד רבותינו אבל היכא שנשמט מן הדין לא החמירו ביה כולי האי יע"ש וכאן בנ"ד שהפקיר טובא נגד הרבנים והב"ד ופרוץ הרבה א"כ יש להחמיר עליו אפי' בחומרות יתירות שכתבו הגאון ר"פ והרשב"א בתשו' המיוחסות סימן רמ"ד שלא לימול את בנו ולא לקוברו וכו' יע"ש והכי דייקי דברי הרשב"א בתשו' הנ"ל שהשאלה היתה במנהג שיש באלו הארצות במי שרואים אותו שאינו נוהג כשורה ואינו שומע לקול מוכיח שמנדין אותו ושלא יזמן לא בג' ולא יתפלל ביו"ד ולא יקברו לו מת וכו' ולא ימול לו בן וכו' וע"ז השיב דיש היתר לזה מב' הטעמים הא' משום דכולל דברים המותרים עם דברים האסורים ועוד דלמגדר מילתא מותר וכו' ע"כ.

ובר מן דין דכיון דנידו אותו ב"ד ולא קיבל עליו את הנידוי וזלזל בו בודאי דמכין אותו על ככה וכמ"ש בתשו' הרי"ף סימן קמ"ו דמי שנידו אותו ולא קיבל מלקין אותו וחובשים אותו בבית האסורים עד שישוב והביא מ"ש בגמ' דמי שנידוהו וישב ל' יום ולא אתא

לב"ד למשרא שמתיה מלקין אותו וכ"ש מי שלא קיבלו עליו כלל וכתיב הן למות הן לשרשי הן לענוש נכסין ולאסורין יע"ש והנראה מדברי הרי"ף ז"ל בהביאו מקרא זה ולאסורים הוא לתת לשואלו תשו' ניצחת דאם לא קיבל חובשים אותו בבית האסורים כמבואר שם וזה ברור.

ועל מה שהיו מרננים על אחרי הב"ד הצדק הי"ו שהלכו אצל השופט שבעיר ואמרו לו שלא יוציאהו עד שיקבל מה שדייני ישראל אומרים כל מי שהוא מהרהר אחריהם הרי הוא עתיד ליתן את הדין שהרי קי"ל דכל מי שהוא מהרהר אחריהם הרי מהרהר אחר ב"ד של משה שהרי אמרינן בגמ' דכל ג' וג' שעמדו ב"ד על ישראל הרי הוא כב"ד של משה ומ"ג כי כאן בנ"ד הלכו ב' בתי דינים מהרבנים והחכמים החשובים והרשומים שבעיר העי"א שהרי הב' הרבנים הגדולים הי"ו לא היו בעיר כ"א בכפר ונשאר המצוה המוטלת על הרב נר"ו אשר נשאר בעיר וכיון שהרב נר"ו לא רצה לבוא הרי המצוה הזאת לקיום הדת הרי היא מוטלת על הרבנים וחכמי הב"ד דהכי קי"ל בכל מצוה המוטלת על הצבור בכללות שהגדול שבהם הוא הקודם כדאמרינן במגילה ל"ב עשרה שקראו בתורה הגדול שבהם גולל וה"ט כמ"ש מז"ה הגדול בס' חק"ל חא"ח סי' ד' דמצוה המוטלת על הצבור הגדול שבהם קודם יע"ש ובריש קונ' כונן לחקר כמו שיע"ש וכבר הכרחתי הדבר הזה מדברי הראשונים דסל"ה כמ"ש בעניותי בסה"ק לב חיים ח"א רס"י ל"ב יעש"ב בס"ד דכל מצוה המוטלת על הציבור על הגדול שבהם הקדימה לקיימה ועוד כתבתי בזה בדרוש דרכיו למשה בס"ד.

והן הם דברי רב שרירא גאון בתשו' המובא בס' בעה"ת שער ס"ב ח"ג סי' ג' שכתב וז"ל מי שחייבוהו בחוב או פקדון ואין יכולים להוציא ממנו ויש ב"ד ביניהם מקום בי דואר של ע"ז וכו' יש לזקנים ותלמידים רשות שילכו לפני השופט ויעידו שזה חייב לזה ומצוה לעשות כן וכו' יע"ש ותשו' רש"ג הלזו היא לו נדפסה בס' ש"ץ ש"ז מח"ה סי' ד' דפ"ד ע"ב וכתב עוד וגם אנו מצווין תמיד את הדיינים לעשות כך במי שהוא מורד בדין ואין נכוה בשמתא דרבנן אלא שצריכים להתרות בו תחילה התראה מפורסמת ואם אינו מקבל עליו וגובין ממנו ע"כ גם בתשו' הרשב"א הקטנות סי' קל"ו הביא תשו' זאת בשם רב האיי גאון יע"ש ודקדק הרב מקור ברוך ז"ל בתשו' סי' מ"ב דמדכתב יש לזקנים ותלמידים שילכו לפני השופט וכתב וז"ל ונרא' מדבריו דדוקא הזקנים והתלמידים ולא שאר העם והטעם לענ"ד דהואיל והוא אסור לדון בערכאות ש"ג א"כ אם נתיר לשאר העם ילמדו לעשות גם למי דציית דינא ויהיה בעיניהם קל זה האיסור דומיא מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' שבת שאין עושין צורכי חולה שיש בו סכנה אלא ע"י חכמי ישראל וגדולי הדור

כדי שלא תהא קלה וכו' ועוד נראה לי שאם ילכו שאר העם איכא דרואה בהם ולא ידע דברשות ב"ד קא עבד ויעשו גם הם שלא ברשות ב"ד ועוד דמי דלא ציית דינא הוא מזלזל לחכמים ולזקנים ולכן ראוי שינקמו הם ממנו ולא תועיל רשעתו ולא יזידון דלא ציית דינא עכ"ל הרי מצינו להרב מקור ברוך ז"ל דנתן ג' טעמים לדברי הגאון ר"ש ז"ל במה שהצריך להיות שילכו לפני הערש"ג הזקנים והתלמידים גם ראיתי הרב מוהר"ר אהרן ן' חאסון ז"ל בתשו' כי בא שם בס' מקור ברוך סי' ב"ן שכתב גם הוא טעם האמצעי של הרב מקור ברוך וז"ל ומה שהוצרך הגאון לומר שילכו החכמים והזקנים ולא שאר עמא דארעא הוא מפני תיקון העולם שאם נתיר להם להעיד בפני דואר ילמדו גם הם ויבואו לפני גוים ע"כ דיניהם ועוברים על לפניהם ולא לפני גוים אפי' בלא רשות ב"ד אבל כשיראו שאין להם רשות לבוא להעיד לפני ב"ד ש"ג אפי' ברשות ב"ד ודאי לא יאמרו ולפיכך לא נתיר אלא דוקא לחכמים ולתלמידים שהם לא ילמדו לעשות כן וזריזין הם עכ"ל.

ולעד"ן דהן אמת דכיון דהוי מצוה גדולה להקים דגל התורה ובפרט בעשיית הדין והמשפט דודאי כיון דהמצוה מוטלת על גדולי ישראל הקדימה בהם אם ילכו ומצוה קא עבדי ומקדשים ש"ש ברבים ברם במאי דנקטו דבר זה בדוקא שאם לא ילכו הם בעצמן אין לאנשים אחרים לילך ולא הותר דבר זה צריכה רבה דלא משמע כן מהש"ס וכל הפוסקים כי בלא"ה קי"ל בכל התורה שלוחו של אדם כמותו ואם הב"ד נותנים רשות שילכו לפני הערש"ג מה בכך והרי מבואר שם בטור ח"מ סימן כ"ו וסימן תכ"ה ובשאר הפוסקים דאפי' הבע"ד בעצמו שהוא נוגע בדבר נוטל רשות מב"ד והולך לערש"ג כ"ש כשב"ד נותנים רשות וכבר נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל אשר שמענו את שמעם כי הרב והב"ד שבעיר פוסקים את הדין והיכא דלא צייתי דינא וצריכים לכופו ע"י גוים שהשוטרים שבעיר הם הולכים לפני השופט וערש"ג שלהם ולרוב הוא ע"י ראש השמשים של כוללות העיר הנקרא בלעז ק'יאייא כי הוא הולך ובא לפני שרי האומות בכל הענינים תמיד עפ"י רשות ב"ד והממונים ראשי העם הם מתנהגים כידוע ואם הוצרכו לפעמים ע"י איזה איש שר וחשוב מרשומי העיר אשר יהיו דבריו נשמעים באותו ענין שולחים אותו ברשות ב"ד ולא צריכים ב"ד והזקנים לילך כ"א כשיהיה הדבר גדול בעובדא דנ"ד כי זה האיש הסרבן ולא ציית דינא יש לו עזר מגדולי האומות בסיוע אחד מרשומי בני ישר' כי בזה אינו בא לא מיד השמש והק'יאייא ולא מיד הממונים והחשובים שבעיר לעמוד כנגד אלו שאז כיון שהוא מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים כ"א דוקא ע"י הב"ד שבעיר שהם היותר גדולים וחשובים שבכל יחידי העיר א"כ כל

כה"ג החיוב מוטל על הדיינים ועל הב"ד ללכת הם בעצמן לעשות משפט ולקיים המצוה וכדברי ר"ש גאון ודעימיה ואם לא ילכו הם יתבטל המצוה כנז' בשאלה א"כ הקולר תלוי על צוארם אם אינן הולכים הלא"ה כל אדם מישראל שנוטל רשות מב"ד יכול עשוהו ואם נאמר דהרבנים ז"ל לא כתבו כן כ"א דוקא לבוא להעיד בערש"ג לא במי שהוא סרבן ולא ציית דינא הא נמי ליתא שהרי מבואר בדברי הרב בעל העיטור בסוף ערך בירורים שהביא תשו' רש"ג הלזו וכתב דהזקנים והתלמידים יכופו את העדים שילכו לפני השופט להעיד וכמו שכבר תמה בזה הרב ברכ"י בח"מ סי' כ"ו אות וי"ו מדברי הרב בעה"ע ע"ד הרבנים הנ"ל שכתבו שדברי הרב רבינו שרירא גאון הוא בדוקא שילכו הזקנים והתלמידים דלאו דוקא כמו שיע"ש.

ומ"מ גם הרב ברכ"י ז"ל מודה דאם הלכו הם בעצמם מצוה קא עבדי אלא דכיון דיכול לקיים המצוה ע"י אחר אין הדבר מוכרח שילכו בעצמן זולת היכא דליכא אופן שיגמר המצוה ע"י אחר אז המצוה מוטלת על הגדולים שילכו הם בעצמם ואם לא הלכו ונתבטל המצוה יש להם עונש והקולר תלוי על צוארם והוא ברור וכן ראיתי להר' מוהריב"ל בח"ג סי' מ"ח שכתב חייבוהו ולא ציית דינא חייבים ב"ד ליטפל בדבר לפני גוים וע"י הזקנים והתלמידים יוציאו לאור משפטו ומתרין בו תחילה ואח"ך הולכים ומעידים עליו אבל לא ישבעו המה בשקר אלא יבואו בעקיפין עליו להשבע באמת ע"ש והביאו הרב מוהריק"ש בס' ערך לחם שם בח"מ סי' כ"ו ובכה"ג שהב"ד והזקנים והתלמידים שהולכים לערש"ג להקים דגל התורה לחייב לסרבן מה שפסקו לו ע"פ התורה אין כאן עילוי יראתם כ"א אדרבא קידוש ה' ועילוי לתורתינו הקדושה שאוה"ע יודו ויכריחו לקיים התורה וכ"כ כל הפוסקים ראשונים ואחרונים שהוא מצוה גדולה לעשות כן.

וזה תמהני על מה שראיתי להרב הגדול מו"ר כמוהרי"א ז"ל בס' ראש יוסף בח"מ סי' כ"ו שכתב להקשות עמ"ש הטור בשם ר"ש גאון שילכו הזקנים ותלמידים וז"ל ואיכא למידק דהא אמרינן בעלמא ניח"ל לצורבא מדרבנן למעבד איסורא זוטא כדי שלא יעשה ע"ה איסורא רבה וא"כ היאך אמרינן הכא דילכו הזקנים והתלמידים לפני השופט גוי והא איכא ח"ו חירוף וגידוף וכמ"ש הטור ותי' דאין הזקנים הולכים שם לדין אלא להעיד וכו' יע"ש ואחרי המח"ר בניו"ק לא ידעתי מאי קא ק"ל שבהדייא כתב הרב ר"ש גאון שילכו הזקנים והתלמידים ויעידו שזה חייב לזה ומצוה לעשות כן וא"כ אם באמת הם שהב"ד חייבוהו אחרי החקירה והדרישה עפ"י עדים שהוא חייב וזה מסרב בודאי שיש להם להעיד שכן הוא האמת שהוא חייב וכמו כן אם יהיה הענין שהוא חייב איזה דין לקבל וזה סרבן ואינו מקבל את הדין שהליכת הזקנים והתלמידים הוא לו' לשרי

האומות שיכופו לקבל את הדין ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך כדאיתא בגמרא בגיטין פ"ח אפי' בגט עצמו וכמו כן סוגייא דפ' החובל אם קרית חברך ולא ענך שדי גודא רבה עילויה שיוליכנו אצל האומות לכופו להציל את עצמו בזה ליכא איסור כלל ואדרבא מצוה קעביד והרי אם באלם וסרבן ולא ציית דינא בדייני ישראל נוטל רשות הבע"ד ומתדיין בערש"ג לכתחילה כ"ש כשיהיה ההליכה מהזקנים והתלמידים להוכיחו ולייסרו שיהיה שומע לקול מורים ושיקבל עליו דין תורת משרע"ה כי מלבד כי לא נכנס זה בסוג איסור זוטא כלל כלל לא אדרבא הוי מצוה לכופו ע"י גוים לקיים מה שנתחייב בדיני ישראל ואפי' לדון ממש בעש"ג הותר כדי שלא יבא לדון בדיני ישראל וכסוגייא דפ' החובל והגאונים ז"ל וכדברי הרב מוהר"א ן' חאסון והרב מקור ברוך וכמש"ל ועיין להרב הסמ"ע בח"מ סי' א' סק"ז ולהרב בית מושב שם שהכריחו דמה שמותר למוסרו בידי גוים הוא דוקא כדי לקיים מה שאומר לו הישראל עשה אבל לא שיענישו אותו הגוים ע"כ וכאן בנ"ד כל מגמתם הוא לכוף ע"י הגוים שיקבל את הדין מה שפוסקים לו דייני ישראל והוא היתר גמור לכ"ע וק"ל ועיין בתשו' מהריב"ל ח"ג סימן מ"ח ובספר אשדות הפסגה חיו"ד סי' ה' יע"ש ולעד"נ לתת טעם לדברי רש"ג ודעימיה שהצריכו שילכו הב"ד ע"ד יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו שהן עצמן הבעלי דבר שלא ציית דינייהו וגם כי המתחיל במצוה שהתחילו במצות דיינות יגמרו לקיים משפטם ודינם.

ואולם לא תעזוב נפשי לשאול בדברי הרב מקור ברוך בטעם שכתב דמסתמא מי דלא ציית דינא הוא מזלזל לזקנים ולחכמים של הב"ד ולכן ראוי הוא שינקמו ממנו ולא תועיל רשעתו ולא יזידון דלא ציית דינא ואחרי המחי"ר איך יתכן לעשות כן שיכוונו ב"ד ללכת לעש"ג כדי להנקם ממנו כי הן אמת כי כדין קא עבדי מ"מ אינו מן הראוי לכוין ללכת בעש"ג לשם פניה להנקם ממנו בעבור כבודם שזילזלו בהם וכמ"ש הרב ת"ה בתשו' לפ' הירוש' בזקן שנידה לכבודו דאפי' כדין כל שמכוין לנקום ממנו אין נידויו נידוי גם הרמב"ן עה"ת סו"ס אמור ע"פ וירגמו אותו אבן ובני ישראל עשו כאשר ציוה ה' אל משה לא לשינאת בן המצרי שנצה עם הישראלי אלא לבער הפגום יע"ש גם הרשב"א בתשו' ח"ה סי' רח"ל כתב וז"ל ולא ישמעו ויעברו בשלח יעבורו תלוש ומרוט טול מקל והך על קדקדם וכו' וצריך מיתון והסכמה והמלכה ומתוך בו יוסר הרבים לש"ש כי כל שהמעשה גדול וחזקת היד רצה צריך יותר השגחה והסרת הכעס וצריך שיהיה הדיין חושש את עצמו שמא אש קנאתו לשות' תבער בו ותהיה גורמת להעלם הדרך הטוב והנכון מעליו ע"כ כי תבא הנקימה לפניו בעודה בכפו לא יבלענה שמא

יאכלנה פגה אלא יבשלנה וימתיקנה בסוד הזקנים והישרים בלבותם ואם יש אנשים רשעים מפורסמים ורצית למתקם ועוד הם בתמרוריהם עומדים המנה עם הזקנים בין להלקות בין לקוץ יד או רגל ואפילו להמיתו וכו' עכ"ד הרי מבואר מדברי הרשב"א בתשו' הלזו כי כל מה שיעשה ב"ד לעובר על דבריהם ולא ציית דינא צריכים הם להיות בלתי כעס ונקימה כ"א לש"ש וא"כ איך יתכן לומר שיכוונו הב"ד להנקם ממנו וכ"כ הרב מדבר קדמות מערכת מ' אות מ"ד משם הרב מוהר"ש בר חביב די וידאש ז"ל מנהיגים ושופטים לא (יתמעגו) [יתענגו] בעונש כי לא היתה התשוקה אליו וראוי למעט בעונש ואפי' תהיה הדת עוזרת שאם היות העונש הכרח לקיום הדת אינו מכוין לעצמו מנהג הסנהדרין שלא יאכלו ביום שיהרג אדם על פיהם יע"ש הרי שאין ראוי לדיין לכוין בנקמתו לכבודו כאמור ועל צד הדוחק נראה לומר כי מ"ש הרב מקור ברוך זה לאו שיכונו הב"ד בדבר זה אלא כונת דבריו דמ"ש רש"ג שילכו הזקנים והתלמידים כי כיון דמי שהוא לא ציית דינא הוא מזלזל בחכמים ולב"ד ולכן ראוי הוא שינקמו ממנו היינו שיהיה בעל הדבר ע"ד שאמר הכ' יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה והיינו שיעשו הם הנקמה שהם בעלי הדבר ולא חלילה שיהיה להם פניה לנקום נקמת שלא לש"ש בעבור כבודם כי בודאי הם יכוונו בכונה מכוונת לכבוד השי"ת ותורתו להקים דגל התורה.

ובהיותי בזה נכנסתי בחקירה על מה עשה ה' ככה להיות שיתקיים התורה ע"י גוים ושיאמרו לו עשה מה שדייני ישראל אומרים לך כי לא על חינם הוא ענין זה ואמרתי ליישב בטוב טעם ודעת כי ידוע ממאמרי רז"ל בגמרא ובמ"ר ובספרי ובזה"ק ס' בלק דצ"ב דבמת"ת כשבא הקדוש ברוך הוא לתת תו' לישר' החזירה לכל ע' אומות ולא קיבלוה ואדרב' הם ביקשו מהקב"ה שיתננה לנו בנ"י ועשו וישמע' נתנו מתנות וכן היה שנתנה לנו א"כ עתה שאנחנו בגלות תחת ע' שרים מאוה"ע א"כ בכל מקום ומקום שאנחנו צריכים עזר וסיוע לתורתינו הקדושה לקיימה הם מוכרחים לעזור על ידינו יען כי המה היו סיבה שיתן הקדוש ברוך הוא לנו וניח"ל בהכי וזהו הטעם מ"ש בפ' רע"ק פ"ח ע"ב אמר"י מ"ד ה' יתן אומר המבשרות צבא רב כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לע' לשונות דצריך לדעת כיון דהתור' היא דוקא לישראל לאיזה צורך היתה בע' לשון אכן לפי"ה ניחא כי צפה הקדוש ברוך הוא כי ישראל ילכו בגלות תחת ע' אומות ובכל אומה ואומה שימצאו שם ישראל ויצטרכו לכוף למי שאינו רוצה לקיים התור' יהיה הרצון לפני מלכים ממלכי אוה"ע לכופו ולייסרו ולחובשו בבית האסורים ולהכותו מכות רבות עד שיקבל עליו דין תורתינו הקדוש' כיון שבמת"ת הם ביקשו

שיתננה לישראל וניח"ל בהכי צריכים הם לאשר ולקיים ולכן בא בע' ל' כנגד ע' אומות שלכולם יהיה המשכת והתלהבות להחזיק ביד ישראל לקיים את התור' אף שהוא נגד דעתם וסברתם והפך דתם וזהו מפלאות תמים דעים וכבר כתבתי עוד כיוצא בזה בתשו' אחרת ובקונט' תורה וחיים ובקונ' עמודי חיים בס"ד.

גם מצינו דבנ"ד עשו לו התראה מפורסמת מאה פעמים שישמע לקול מורים מה שאומרים לו דייני ישראל ולא שמע אליהם והרי כתב בתשו' רש"ג המובא בבעה"ת שם שער ס"ב ח"א סי' ג' וכל המורד בדין ב"ד מתרין בו תחילה התראה מפורסמת ואם אינו מקבל מעידים עליו וגובין ממנו בדיני ע"א וכדבריו כתבו רוב הפוס' כמבואר בספרן ש"ץ הרי שלדעת הגאונים והפוס' דבעינן התראה מפורסמת וכמ"ש ג"כ בס' באר הגולה שם בח"מ סי' כ"ו שמתרין בו תחילה התראה מפורסמת וכ"כ הסמ"ע שם ס"ק ח' יע"ש וכאן בנ"ד היו התראות רבות ומפורסמות כנז' בשאלה ויצאנו י"ח גם מדבר זה. והרשב"א בח"ה סי' רח"ל כתב וז"ל זהו עצתי שתפתה בלשון רכה פעם ושתים והרבה ריעים על הריעים שמאל דוחה וימין מקרבת אולי יזכו וישובו מדרכם הרעה ורשעים עוד אינם ואם ישמעו ויעברו בשלח יעבורו תלוש ומרוט טול מקל והך על קדקדם אלף ופרוטרוט ויש דבר שצריך שישקול הפסד כנגד על השכר וצריך מיתון והסכמה והמלכה ומתוך בו יסור הרבים לש"ש וכו' יע"ש ויתר לשונו כבר העתקנו אותו לעיל מזה הרי מבואר מדברי הרשב"א כי בעניינים כאלו צריך מיתון והסכמה והמלכה עם הזקנים וכא"ן בנ"ד היה מיתון הרבה יותר מדאי וגם הסכמת רבים והמלכה עם הזקנים והרבנים וכל התלמידי חכמים שבעיר ואם אחד או ב' שבעיר שעזרו והחזיקו יד הסרבן הלזה דלא ציית דינא ההי"ב. ובלא"ה הרי קי"ל דכשעונשים אותו בתחי' עונשים אותו בדבר קל דהיינו לנדותו ולהחרימו ואח"ך לחובשו בבית האסורים ואח"ך להכותו עד שתצא נפשו או לגרשו מן הארץ וכ"כ הרי"ף בתשו' סי' קמ"ו ואמרינן מאי לשרשי הרדפה כלומר שעונשין אותו בדבר הקל ואם לא קיבל עונשים אותו בדבר שהוא חמור ממנו יע"ש. וכן ראיתי לה"ה מוהרש"ך ז"ל בח"ד סי' יו"ד דט"ו ע"א שכ' וז"ל ואומר דליכא לספוקי בהך מילתא כלום כי מה שעשו הב"ד להוליך הם בעצמם לשמעון הנז' בפני ערש"ג ולהעיד עליו הם בעצמם מה שהעידו כדין וכהלכה עשו מה שעשו וכל אנפין שוין בזה כי הנה בנ"ד כיון שעיקר התביעה היתה מהב"ד הנז' על שמעון הנז' וכו' ועשו התראות שעשו כמה פעמים א"כ נמצא שהם בעצמם הם התובעים ואחר שנתברר שלא היה רוצה לשמוע לדייני ישראל ודאי שהיה להם רשות להוליכו להערכאות ולהעיד עליו הדיינים עצמן אליבא דכ"ע ע"כ והרי נ"ד נמי אחר שעשו לו התראות רבות כמה פעמים ולא שמע

לדייני ישראל ואדרבא זילזל בהם ובחרמות הרי נעשו הם עצמן התובעים בעבור כבוד התורה א"כ כדין וכהלכה עשו מה שעשו וכדברי מוהרש"ך ז"ל.

ועוד ראיתי להביא ראיה לנ"ד ממ"ש עוד מוהרש"ך ז"ל בטעם אחר והוא שייך ג"כ לנ"ד וז"ל ובר מן דין אומר טעם אחר והוא שכתב עוד הרב הנז' דאפילו בתביעה דעלמא בין אדם לחבירו רשאין הדיינים ויש רשות לזקנים ולתלמידים שילכו לפני השופט ושיעידו כי הנה אחר שכ' דלכאו' היה נרא' דהרמב"ם חולק על ר"ש גאון ז"ל כתב עוד וז"ל אלא שיש מקום לחלק ולומר דהרמב"ם קא מיירי היכא דלא בא הדין לב"ד וכיון דלא נתברר הדבר אם הוא חייב או לא שאינו רוצה לעמוד בדין בפני דייני ישראל ומש"ה אין חייבים ב"ד ליטפל בענין אלא שנותנים לו רשות להתדיין בערכאות שלהם להציל מבעל דינו אבל אה"נ דיודה הרמב"ם היכא דנתברר הדבר וחייבוהו ב"ד בחוב או פקדון דאותו האיש גברא אלמא ולא ציית דינא דחייבים ב"ד ליטפל בדבר וע"י הזקנים והתלמידים יוציאו לאור משפטו וכמ"ש רש"ג באופן שבין כך ובין כך הרשות ביד הדיינים ליטפל בדבר להוציא המשכונות מיד שמעון ולהעיד עליו מה שהעידו וצדקו הממונים במה שעשו עכ"ל הרי שכתב מהרש"ך בשם מהריב"ל שכל שדנו הב"ד וחייבוהו שנתברר להם להב"ד כי המסרב בדין הוא עושה שלא כדין וכענין נ"ד שנתברר בבירור גמור כי לא ציית דינא ועובר על ההסכמות של הרבנים בגזרת נח"ש וגם החרימו אותו והוא מזלזל בו ועשו בו התראות ולא השגיח בודאי דאין לך בירור גמור יותר מזה כי זה הסרבן עושה שלא כדין דליכא מקום לספוקי בזה כלל כלל לא ועמ"ש הרב ירך אברהם ח"א חח"מ סי' ג' יע"ש:

צד

סימן צד

שאלה מעשה שהיה כך היה באחד פריץ מבני עמינו שבירך את השם בחוה"מ דקי"ל בטור וש"ע יו"ד סס"י ש"ם דחייב השומע ברכת ה' לקרוע אי חייב אפי' בחול המועד ואת"ל דבח"ה חייב אם שמע ברכת ה' בשבת וי"ט דאינו יכול לקרוע אם יקרע אחר השבת ואחר י"ט או לא:

תשובה נרא' ודאי דבח"ה חייב לקרוע לכ"ע דל"מ לדעת הפוסקים דס"ל דבכל המתים מחוייב לקרוע בח"ה והה"נ לשומע ברכת ה' אלא אפי' לדעת הפוסקים דס"ל דבח"ה מה שמחוייב לקרוע הוא דוקא על אביו ואמו אבל לא לשאר קרובים כמבואר שם בב"י וב"ח ושאר הפוסקים. עכ"ז אמינא ולא מיסתפינא דעדיף טובא כבודו ית' אבינו אב הרחמן

יותר ויותר מאו"א ב"ו וע"ד שאמרז"ל והביאו רש"י סו"ס בהעלותך ע"פ ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם ז' ימים ק"ו לשכינ' וכו' יע"ש וא"כ לפי מ"ש מור"ם בהג"ה והב"ח ורוב רבני האחרונים שהמנהג הוא לקרוע על או"א בח"ה א"כ גם בשומע ברכ"ה חייב לקרוע בח"ה וז"פ. אמנם אם שמע ברכת ה' בשבת וי"ט שני של גליות אין מקום להתיר ולקרוע אלא דצריך לדעת אם אחרי השבת והי"ט מחוייב לקרוע מידי דהוה קריעת שקורע על המתים א"ד כיון שנדחה נדחה ועיין להרב מ"ל פי"א מה' אבל ובס' מחב"ר א"ת סימן תקמ"ז אות ב' יע"ש ולהר' מטה יאודה בא"ח שם דעל אדם כשר העומד בשעת יציאת נשמה שמת בי"ט אינו קורע כלל דכיון דאידחי אידחי יע"ש וכתב הכנה"ג והריק"ש בי"ד סימן ש"ם בשם הרדב"ז ז"ל דמת בשבת אינו חייב לקרוע במוצאי שבת והיא בחדשות ח"ב סי' תתל"ב ובס' מחנה ישראל א"ח סי' ג' יע"ש אלא שהרב חיד"א שם בס' שיורי ברכה בי"ד סימן ש"ם אות ו' הביא משם הרב תפארת למשה שדעתו נוטה דחייב לקרוע במוצאי שבת יע"ש וא"כ הרי הדבר במחלוקת ועיין בס' כסא אליהו י"ד שם. ומ"ג למ"ש הרב חיד"א ז"ל שם בי"ד סס"י ש"ם אות כ"א דאם ראה שנשרף הס"ת בשבת א"צ לקרוע במוצאי שבת כתב כן בשם הרב תפארת למשה וסיים וכתב וז"ל והגם שנראה כמסתפק כבר כתבתי אני בעוניי לעיל אות ו' דבעומד בשעת יציאת נשמה בשבת כתב הרדב"ז דפטור לקרוע במוצאי שבת יע"ש ועיין בזה להגאון חתם סופר סי' שכ"ג ודוק וראיתי בתשו' מוהר"מ מלובלין סי' ע"ד דפסק דמת ביום טוב א' או שני דאין לקרוע במועד עד אחר יום טוב דההיא שעתא לאו שעת חימום הוא ועיין להרב מג"א שם בא"ח סי' תקמ"ז ובסי' י"א ועוד נראה להביא ראיה מדין שכח ולא קרע ועברו ב' או ג' ימים דחייב לקרוע ושכ"כ הרב מטה יאודה בסו' ס' שבט יאודה סו' דין א' שאם לא קרע באותה שעה יקרע כל זמן שיזכור ואפי' לאחר קבורה דלא קבעו זמן בשעת חימום לקמן סימן ז' וכמ"ש הרב ש"ב שם אות ז' יע"ש ועיין בתפילה למשה ביו"ד סי' ש"מ אם שמע ברכת"ה מה יעשה שמסופק אי חייב במ"ש לקרוע כששמע בשבת יע"ש.

צה

סימן צה

שאלה באבל על אביו ועל אמו שחל יום ל' שלו ביום שהוא נותן הקדושין לכלתו או יום חופתו אם מותר לגלח ולכבס ע"י שיגערו בו חביריו או לא דבעינן יום ל"א.

תשובה הנה מדברי הרב שכנה"ג ז"ל בא"ח סי' תקמ"ח בהגב"י אות ד' נראה דגערה ביום ל' מהני וכ"פ הב"ד בחיו"ד סי' קצ"ב והרב ד"מ ח"א חיו"ד סי' פ"א והרב נאמן שמואל

סי' מ"א והרב שו"ג ביו"ד סי' ש"ץ סקי"ב וכתב שם שכן נהגו ע"כ ועמ"ש הרב חיים שאל ח"ב סי' ק"ג יע"ש. איברא דאנכי הרואה כי נתפשט המנהג בעירנו אזמיר יע"א שלא להסתפר ע"י גערה כי אם ביום ל"א על אביו ועל אמו. וגם כי בלא"ה גם העושים גערה הם נזהרים בזה שלא לעשות הגערה ביום ל' כ"א ביום ל"א דש"מ דהמנהג ביום ל' וכן ראיתי למוה"ר כמוהראב"ע ז"ל בס' בתי כנסיות סי' תקמ"ח דצ"ה ע"ד שהעיד על המנהג בעירנו אזמיר יע"א לאסור שלא להסתפר ביום ל' מיהו סיים שם וז"ל מ"מ במי שחל ל' שלו בערב הרגל הוריתי להם כדברי הרבנים ז"ל וכמ"ש שם הד"מ ז"ל בנדון שלו שחל ל' בער"ח ע"ש וכ"ן מדברי הרב ככר לאדן בתשו' סימן ה' אות י"א דק"ס ע"ב יע"ש וא"כ אף אנן נמי נימא דבכה"ג דנ"ד שהוא בא ליכנס לחופה והוא יום טוב שלו כי בודאי דמותר גמור ול"מ ליכנס לחופה אלא לתת קדושין לבד ביום בפ"ע שנוהגים לתת קדושין דלא מסמנא מילתא ליכנס ולתת קדושין כשהוא מנוול וע"ד שכתב הרב חיד"א ז"ל שם בס' חיים שאל ובס' ככר לאדן שם דכי יקרה איזה פעם לאיזה צורך המקרה מתירים כמו כן אנן נמי בנ"ד. ועיין בס' הנ"מ קדושת יום טוב בס' דעת להשאל דס"ט ע"א שהתיר בנדון שלו לאשה דהיתה אבלה על אחיה ביום ל' ללכת למרחץ ולרחוץ וליטול הצפורנים ביום ל' כדי שתכנס לחופה כיום ל"א שהוא כמו רגל לדידה והביא ראיה מדברי הרב נאמן שמואל והרב כרם שלמה יע"ש.

ומצאתי בתשו' כ"י להרב כמוהר"ר אברהם חיים רודריגיז ז"ל בענין אם יש מנהג בעירנו אזמיר יע"א להסתפר ביום ל' על אביו ועל אמו או ביום ל"א וכתב וז"ל על מי שבאה לו שמועה רעה שמת אביו או אמו צריך לנהוג שלשים יום לתספורת או לא שמדברי מוהריק"א בש"ע יו"ד סי' ת"ב לא הזכיר אלא גערה אבל לא ל' והם דברי הרמב"ן ז"ל ובאו כל בני הישיבה למחלו' אלו אוסרין ואומרים דאין גערה ביום ל' ואלו מתירים דמאחר דלא כתבו אלא גערה בעינן באיזה זמן שיהיה ולא ל' וכתבנו לקהלות איטלייא ויניצייא מאנטובה קאסאלי ריגייו וגם לחלב וכולם הסכימו לאיסור ואעפ"כ לא נחה ולא שקטה דעת המתירים ולפי שנמצאו כאן ב' עדוייות המכחישות זו א"ז על מנהג אזמיר יע"א לפיכך צוו והטילו עלי לבקש ממעכ"ת יעיד יגיד מנהג העיר וס' מעכ"ת ואם אפשר להיות שיחתמו רבני העיר וכו' עכ"ל. כדברים האלה שאל הרב הנז' מאת מוה"ר הגדול כמוהר"ב הלוי ז"ל וזאת תשו' הנוגע לענין זה שמדברי הרב כנה"ג יו"ד רס"י ת"ב שכתב וז"ל נ"ב אמר המאסף בתשו' כתבתי להלכה ולמעשה והכרחתי כן מסוג' ומתוך דברי הרמב"ן דבש"ר אפי' באו"א אינו נוהג גזירת ל' אלא דוקא גערה וכל שגערו בו אפי' תוך ל' לשמועה מסתפר מ"מ נהגו עלמא שלא להסתפר תוך ל' אך אם

פגע ברגל מסתפר וכו' והנה משמעות דברי רבי' המאסף שכתב ומ"מ נהוג עלמא שלא להסתפר תוך ל' אך אם פגע בו הרגל מסתפר באו לכלל ספק דמשתמעי לתרי אנפי חדא שאפשר שכונתו ז"ל לומר דבתוך ל' נהגו שלא להסתפר ואם פגע בו הרגל נהגו להסתפר והכל הוא בכלל המנהג שכן נהגו בשאר ימות השנה ע"י גערה בין היכא דפגע הרגל תוך ל' ומ"ש אח"כ אך אם פגע הרגל מסתפר הוא הכרעתו ז"ל לענין דינא דעם היות דנהגו עלמא בכל גוונא שלא להסתפר מ"מ היכא דפגע הרגל אין לחוש למנהג כזה ומסתפר הנה ב' פירושים הללו יש לפרש בדבריו ונ"מ לענין דינא שכפי פי' קמא אם המצא ימצא מקום שנהגו שלא להסתפר בכל גוונא בין בשאר ימות השנה בין היכא דפגע בו הרגל שני פרטים הללו ב' שוים וצריכין אנו לעמוד על עיקרא דמנהגא באיזה אופן קבלוהו עליהם עפ"י תורת המנהגות ויש בדבר להקל ולהחמיר וכדבעינן למימר לקמן בס"ד אמנם כפי פי' הב' אם במקום שנהגו שלא להסתפר בכל גוונא אף היכא דפגע בו הרגל אין צריך לחקור אחר המנהג זה רק במקצתו דהיינו בשאר ימות השנה אבל היכא דפגע בו הרגל אין לחוש למנהג זה אעפ"י שנהגו כן ומסתפר והמתיישב אצלי הוא הפי' הב' וכו' ברם פש גבן למיקם אטעמא למה זה בשאר ימות השנה הצריך הרב ז"ל לחקור אחר המנהג ובפגע בו הרגל לא חש כלל וגמר אומר שיסתפר והנלע"ד הוא שרבי' המאסף ז"ל נימוקו עמו עפ"י מ"ש הרמב"ם סופי"א מהל' שחיט' דבדבר שאינו מצוי לא מיקרי מנהג וכ"כ הריב"ש ז"ל סי' תצ"ג ומוהריב"ל ח"ג סי' ל' כי ע"כ אלה נראה בעיני חכמתו של רבינו המאסף ז"ל דבשאר ימות השנה מילתא דשכיח טפי שתבא ש"ר מאו"א ולכן שייך למימר ביה לשון מנהג אבל שתבא שמועה ותהיה מאו"א גם תהיה רחוקה וגם שתבא בתוך ל' לרגל כל כי האי ודאי מילתא דלא שכיחא ואינו תמידי ואין לכנות לו שם מנהג ולהכי גזר אומר דבפגע בו רגל מסתפר ואין לחוש למנהג ונלע"ד טעם לסברתו ז"ל עלה בידינו ממוצא דבר דבפגע בו הרגל קודם ל' זו אינה צריכ' לפנים מאחר שכבר הורה זקן רבינו המאסף להקל הלכה למעשה וכל הפורש מדבריו כפורש מן החיים ברם היכא דלא פגע בו הרגל יש להתיישב כיון דלפי האמת גם כזה העלה להקל לענין דינא כך העד העיד בנו כי נהוג עלמא שלא להסתפר ומאחר שכן הנה מעכ"ת צריכין לחזור על מנהג מקומם ולהעמיד הדבר על בורייו ואם מנהג זה הוא מנהג קבוע שלא להסתפר לכל העם מקצה אז אם תורת כל אחד ואחד בידו ואיכא מאן דעביד הכי ואיכא מאן דעביד הכי אפי' אחר שיתברר שהוקבע מנהג זה לכל בני הקהל יצ"ו אם היה עפ"י הוראת חכם שהורה להם להחמיר או מצד עצמן ואפי' שיתברר שהיה עפ"י הוראת חכם אם היה שנראה להחכם המורה דמעיקר דינא מותר מ"מ קבלינהו

עליהם משום סייג ופרישות כי צריך לעמוד ע"כ הפרטים כי עפ"י מה שיתברר יש בדבר להקל ולהחמיר ולפי שהדבר מפורש לחכמים שכמותם כי הכל גלוי לפניהם לא אאריך בפרטי פרטים את"ד רבי' הרב בנימן הלוי ז"ל בתשו' כ"י וכן נרא' מדברי הרב חיד"א שם בס' ככר לאדן דכל דיש לומר דרחוק המציאות שהנהיגו לאסור ולהחמיר גם בכה"ג יש להתיר ואדרבא ניכר מהשואל שלא נודע לו מהמנהג גם בנדון כזה שהיה נדון שלו שחל יום ל' ע"ש שהוא י"ג ניסן וע"פ ועל הרוב מי שהנהיג זה לא עלתה ע"ד להחמיר אלא שלא ידע שיש מתירים וככה"ג יש מקום להקל ועמ"ש בסה"ק נשמת כל חי ח"א חי"ד סימן ס"ה וס"ו ובסה"ק חקקי לב ח"א חי"ד סימן ג"ן ועיין להרב דרך המלך בפ"ז מה' אבל ה"א ועיין מ"ש מורינו ה"ה בעל בתי כהונה ה"ד הברכ"י ז"ל בי"ד סימן ת"ב אות ב' ועיין בס' נ"מ דובר משרים ז"ל בהל' אבל דנ"ט ע"א ועיין בס' פרי האדמה ח"ג בה' אבל רס"ח ע"ד דאם חל יום כ"ט עש"ק שאם הוא שנשא אשה והוא בחור שנשא בתולה או תוך ג' לאלמון באופן כי יום כ"ט הוא י"ט שלו דבהצטרפות כבוד שבת אפי' לס' הב"ד שחולק עם הד"מ נרא' דמותר להסתפר יום כ"ט שהוא ע"ש יע"ש וא"כ גם בנ"ד שהוא חתן ורוצה לתת קידושין הוי י"ט שלו ומותר להסתפר ע"י גערה ביום ל' אפי' שיהיה אבלות אמו כנז' בשאלה.

ואולם נשאלתי עוד במי שחל יום ל' בע"ש בעירנו אזמיר יע"א והוא על או"א אם יכול להסתפר ע"י גערה או לא. הנה לפי מ"ש מורינו הרב כמוהראב"ע ז"ל בס' ב"כ בא"ח סימן תקמ"ח שכתב וז"ל וגערה ביום ל' מהני שכנה"ג בהגב"י אות ד' ב"ד חיו"ד סי' קצ"ב ד"מ ח"א חיו"ד סי' פ"א ואף שאין המנהג כן באזמיר יע"א להסתפר ביום ל' מ"מ מי שחל ל' שלו בערב הרגל הוריתי להם כדברי הרבנים הנז"ל וכמ"ש שם בס' ד"מ בנדון שלו שחל ל' ער"ח יע"ש. והנה היה מקום לומר כי מורינו ה"ה לא התיר כ"א דוקא כשחל ל' שלו בערב הרגל מטעם שלא יכנס מנוול לרגל ולא בער"ש אלא דממה שנסתייע מדברי הד"מ שהתיר בחל ל' שלו בער"ח כ"ש ע"ש שהוא יותר גדול כבוד שבת מכבוד ר"ח. ומי שחל יום כ"ט ער"ש שהוא ערב הרגל נראה להתיר להסתפר באבל שהוא על שאר המתים שאינם אביו ואמו כי בלא"ה הדין הוא להסתפר ביום שלשים אהני ליה ער"ש שהוא ערב הרגל להקל בו שיסתפר בכ"ט נגד המנהג אבל באביו ואמו שהמנהג הוא להסתפר ביום ל"א לא אהני להו להסתפר ביום כ"ט אם לא שחל יום ל' ער"ש וערב הרגל:

צו

סימן צו

שאלה מעשה היה בתינוק כבן ח' שנים מו"מ שנפל לבור ולא נודע כ"א כשהתחילו לשאוב מים מן הבור ראו עכירות כמו מראה דם ועי"ז חקרו לראות אחר איזה שעות שנפל לבור שירדו לבור ומצאו זה התינוק מת ושהיה מוחו פצוע ודנו בו שיהיה מחמת כשנפל הוכה באבנים שבתוך הבור ונפצע מוחו או מחמת הדלי שהשליכו עליו לשאוב מים הכו את מוחו ונשפך דמו בתוך מי הבור וכשהתחילו לשאוב מים מן הבור אחר שעות כמו ד' או ה' שנפל מו"מ הרי נעשו המים שבבור כמראה דם ואז ירדו לחפש אחר מי נפל לבור וראו לתינוק הנז' מלוכלך בדם מחמת ההכא' והרי הוא מת ולשאול הגיעו על מת עצמו לקוברו בתכריכיו וגם על מי הבור מה לעשות בהן.

תשובה על ענין המת עצמו אין לעשות רחיצ' ויש לקוברו עם מלבושיו דהכי קי"ל בפוסקים דכל שמת מחמת ההכאה ומחמת הדם השותת יש לו לקוברו במלבושיו כמבואר בי"ד סימן שס"ד ובס' ב"ח שם וט"ז סק"ג והש"ך ז"ל סקי"א ולענין מי הבור נרא' דאם יש להם מראה דם הגם כי בודאי אינם ראויים לשתייה משום מיאוס בלא"ה מלבד האיסור עצמו יש ג"כ לשופכם במקום חפירה אחת לבל יצאו לשוק משום עגמת נפש מפני הרואים ואחר כלות מראה הדם במים עד שיהיו צלולים וברורים ויחזרו למראה מים לא יהנו מאותן המים. ועיין להרב פרי האדמה ז"ל בח"ב בה' אבל פי"ד וכ"א דקס"ו ע"ד שכתב וז"ל מעשה אירע פה עה"ק ירוש' ת"ו שנפל לבור גדול שבבהמ"ק גוי אחד ולא ידעו ממנו כ"א בשעה שהיו ממלאים מים ועלה ממנו עצמות אדם וכיוצא ושאלו אם יש לחוש למוכרי המים אם ימכרו המים ההם לישראל ונרא' לענין איסור הנאת בשר המת שכתב רבי' מרן בי"ד סימן שמ"ט דכתב בהדייא דבשר מת אסור בהנא' בין גוי בין ישראל וכו' ושוב הביא עוד שם מעש' בתינוק ישראל שנפל לבור ישראל הסמוך לת"ת ובאותו יום הוציאוהו דאין איסור כלל. והאמת שבנדון הראשון בגוי שנפל לבאר גדול שבבהמ"ק ונעשה אברים אברים הרי בודאי שהיה שם כמה ימים וכבוש הרי הוא כמבושל כדקי"ל בטש"ע י"ד והמים שבבור נאסרו בהנא' וצריכים היו לדלות כל המים שבבור ולנקותו לגמרי אבל בנדון שני בתינוק ישראל שנפל לבור והוציאוהו באותו יום הרי לא היו כ"ד שעות מעת לעת ולכ"ע ליכא משום כבוש הרי הוא כמבושל לאסור המים כמבואר בי"ד סימן ק"ה וזהו בבור של עה"ק שאינם בארות מים חיים הנובעים כ"א שהם מקובצים בהם ממי הגשמים אבל בבארות שלנו שהם מי באר מים חיים צ"ע אם נאמר בהם כבוש הרי הוא כמבושל לאסור המים בהנאה כשלא יש מראית דם כנ"ד

דבנ"ד שהוכה ומת והיה דמו שותת הרי נאסרו המים בלא"ה וצריכים לדלותם ולנקות הבור עד שיחזרו המים למראה מים צלולים אמנם במקום שאנחנו אוסרים המת משום מת הנפול בתוך הבור יהיה אדם או בהמה או עכבר ותרנגולת וכדומ' אין איסור כבישה כ"א כשמת אבל כל עוד שהוא בחיים אין איסור משום כבוש כמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בחק"ל חי"ד סימן פ' יע"ש.

צז

סימן צז

שאלה במי שמת לו מת ואין לו בנים שיאמרו עליו קדיש ויש לו אב ואחים מי הוא הראוי לומר קדיש האב או האחים:

תשובה נרא' לומר דהאב הוא ראוי לו' קדיש דהגם דאמרינן בסנהדרין דק"ד ע"א ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא זהו בסתם אבל בדרך תחינה ותפיל' מהני תפילת האב לבנו כדמצינו בדוד שצעק על אבשלום ואמר בני בני ועשה לו תועלת להצילו מגיהנם כדאיתא בפ"ק דסוטה ד"י וכמ"ש בהדיא רבי' הרשב"א ז"ל בתשובה ח"ב סימן מ"ט ד"ט ע"ג ובהגהותי שם אנכי בעוניי ברחמים לחיים כיע"ש בס"ד.

איברא דהיה נרא' לו' כי אם יהיה שהמת הוא אחיהם הגדול ואיכא משום מצות ו' יתירה לרבות אחיך הגדול ולפי"ד רבי' האר"י ז"ל בשער המצות הוא דחיוב כבוד האח הוא לכל אחיו הגדולים ממנו ומשמע מדברי קדשו דה"ה לחייב לכל אחיו הגדולים אחר מיתת אביהם וכו' יע"ש. ולדעת הלק"ט בח"א סימן קכ"ב החיוב הוא לאח הראשון דוקא ולפי"ד הרמב"ן בהשגות הוא דוקא כשאביהם חי משום כאו"א. ועיין להרב שבות יעקב ח"א חי"ד סימן ע"ו ומ"ש הרב ברכ"י בי"ד סי' ר"ס אות טו"ב ומז"ה בס' חק"ל חי"ד ח"ג סימן צ"ז יע"ש. והרי כיון שהמת הלזה הוי אחיהם הגדול הרי שאר אחים חייבים בכבודו ומה גם כשהוא בחיי האב לדברי הרמב"ן וכ"ש לדברי רבי' האר"י ז"ל אפי' לאחר מיתת האב כי יש להם לאחים הבאי אחריו שייכות בהולדה כמ"ש רבי' האר"י ז"ל שם ובס' עץ החיים ז"ל.

והנראה דל"מ אם אביו מקפיד בדבר באמירת קדיש בניו בעד אחיהם המת, כי בודאי אינו ראוי לומר האחים קדיש דאיכא משום כאו"א וכדברי הפוסקים שכתבו אפי' לומר קדיש על אמו. וא"כ בודאי דראוי שיאמר האב על הבנים אמנם כשהאב אינו מקפיד ואדרבא נוח"ל בהכי שבניו יאמרו קדיש על אחיהם המת בהא צריך לדעת כמאן נכריע דאם נכריע שראוי שיאמר האב משום שמצינו שתפלת האב מהני לבן ובענין דוד המע"ה

שאמר בני בני וכמ"ש בגמ' וכמ"ש הרשב"א ז"ל וכמש"ל או האחים שחייבים בכבוד האח הגדול אלא דהכל לפי הענין

צח

סימן צח

שאלה בעירנו אזמיר יע"א המנהג לקבור המתים בבית החיים עפ"י גזברי ופרנסי החברה של קברים והקבר הגדול מהכח המסור בידם מכוללות העיר לתת לכל אחד מקום קבורה לפי כבודו ומעלתו ולוקחים דמי קבורה איש לפי ערכו ואפילו מת"ח וכן יש מקום קבורה מיוחד לרבנים ולחכמים ויש לגבירים עשירי עם ויש לבנוניים וכדומה לפי כבוד כ"א ואחד ואירע שבמקום שהיה קבור מעשירי עם אשר נתנו בניו למקום קבורה ההיא שבע מאות אריות באו לקבור שם מת אחד בנוני שאינו מהראוי לקוברו שם וקברו אותו בע"כ של הגזברים והפרנסים והקבר הגדול באלמות ועתה לשאול הגיעו בני הגביר הנז' וגם ראשי החברה של קברים שרוצים לפנותו משם כל אחד ואחד בטענות כי בני הגביר טוענים כי הם נתנו הסך אריות הנז' להיות מקום קבורת אביהם בכבוד לקבור אצלו לפי כבודו וכוללות העיר טוענים כי נקבר שם שלא ברשותם וכיוצא מטענות אלו שהמת ציוה שיקברוהו אצל אבותיו וגם שלא קברו כתיקונו וגם שלא יש ניוול כ"כ כי לא עבר שעות הרבה גם שלא עשו הקפות העל אלה יודיענו הדין ושכמ"ה:

תשובה אם באים אנחנו לדון מצד טענת בני הגביר הנז' אשר נתנו השבע מאות את' לדמי קבורה צריכה רבה דאין להם ממש בטענתם חדא כי כל הסך הנז' שנתנו לדמי קבורה הוא כי כן ראוי לפי עושרו שיתן לצורך הוצאות בית הקברות לא קניית דמי המקום ההוא לו ולזרעו אחריו והראיה כי לקבור אצלו עוד מת אחר הרשות עדין ביד כוללות העיר שהם ראשי החברה ואין ליורשים שום שליטה וזכות בקבר שאצלו כלל ויש להביא ראיה לזה ממ"ש מוהר"י באסאן ז"ל סי' כ"א שנשאל על מי שקנה מערה אחת בכסף מלא ככל אשר עושים מעשים בכל יום בקוסטאנדינה ואין הצבור מוחים והקנייה קיימת לאחוזת קבר לקונה ויקר מקרהו של קונה המערה הנז' שקברו שם מת אחר בטעות הקברים בחושבם שאותה מערה היתה לו ושאלו להרב הנז' אם מותר לפנות המת ממערת הקונה הנז' ולקוברו במקום אחר והשיב הרב ז"ל כלשון הזה לא אסרו לפנות מת שנקבר בשדה אחר בלי דעת בעלים כנ"ד כיון שנהגו למכור ולקנות ואין טובי העיר מוחין זכה כל אחד במה שקנה והרי הוא כבעל השדה ואמרו קבר הנמצא מותר לפנותו ופירש"י שהוא חדש ויודע בעל השדה שלא ציוה מעולם לקוברו שם ובגזילה

נקבר שם וכ"פ כל הפוסקים אין חולק בחלק זה כשנודע בודאי שנקבר בלא רשות בעל השדה שמותר לפנותו וזה נראה מאד עכ"ל ומזה הביא ראיה הרב ברכ"י ז"ל ביו"ד סי' שס"ג סעיף א' אות ב' במעשה שהיה שמכרו כוללות הק"ק ע"י ז' טובי העיר אלו הן הממונים מקום קבר לאשה אחת בכתב מפורש ואת החתום וכו' ויהי היום איש אחד בלי דעת ובשוגג קבר שמה נפל א' ויודע הדבר לאשה והממונים ויצאו לטעון כי זהו מקום קבר לאשה וזה האיש אין מעשיו כלום כי קבר הנפל ברשות היחיד הקנוי לאשה ורוצים לפנותו והורה רב אחד יצ"ו דמותר לפנות הנפל והאשה מקומה מושכר לה והיה בהניח ה' אותה תקבר במקומה ודימה הרב הנז' נדון זה למ"ש בסנהדרין מ"ז דקבר הנמצא מותר לפנותו וכן אם התנו ע"מ לפנותו מותר וה"ה בנדון שלנו א"ד נר"ו ויען נשמעה קרן כי היו מהנדיזין בהוראתו אנא דאמרי דהוראתו כדת וכהלכ' ומי כמוהו מורה שהרי בקבר הנמצא סבר הרמב"ם דמותר לפנותו ומקומו אסור וכו' עכ"ז מותר לפנותו כיון דמסתמא לא נקבר מדעת וה"ה הכא אף דהוי בית הקברות וכו' ומ"מ מדברי הרמב"ם יש ללמוד בשופי לנ"ד ועוד הביא ראיה מתשו' מוהרי"ב הלזו ע"כ ומבואר מדבריו דאע"ג דנדון הרב ברכ"י היה בנפל אשת דהה"נ אם נקבר שם מת גדול כפי הראיות שמביא וכנדון הרב מוהר"י באסאן ז"ל וכ"כ בס' זכור לאברהם ח"א בדיני אבלות מע' ק' יע"ש וא"כ בנ"ד שלא קנו מקום הקבר הזה לאחוזת קבר בני הגביר המת הנקבר שם וגם הכוללות לא מכרו להם שום דבר אין ספק כי אין להם שום טענה וזכות לעכב על קבורת המת הנז' מצדם כלל כלל לא. וגם טענת ח"ו דאין קוברין רשע אצל צדיק כמ"ש בש"ע יו"ד סס"י שס"ב ס"ה אין קוברין רשע אצל צדיק אפילו רשע גמור אצל רשע קל וכן אין קוברין צדיק וכשר ובנוני אצל חסיד מופלג וכו' יע"ש וכאן בנ"ד זה המת הבאים לקוברו אצל הגביר יש לו כבוד דהוא מיוחס ממשפחת רם ובר אכהן ואיהו גופיה צורבא מרבנן חכם ומבין וכשר וירא שמים ופרקו נאה שלא נשמע עליו שום דבר וזה האיש הבאים לקוברו הוא בנוני כל עוד שלא שאינו רשע ח"ו ליכא קפידא לקבור אדם בנוני כ"א דוקא אצל חסיד מופלג ולא עם מי שהוא תורה וגדולה במקום אחד ואינו חסיד כי כן גם מצד זה ליכא עיכובא:

גם מטעמא אחרינא אין לבני המנוח הגביר הנז' לעכב קבורת האדם הנז' כי קי"ל בש"ע שם סוף הסימן סעיף וי"ו שכתב וז"ל שנים שהיו שונאים זל"ז אין לקוברם יחד וכפי הנשמע שיש מחלוקת בעיר ונחלקו לשתי כחות ויבואו לטעון מחמת שנאה הא נמי ליתא כי הגביר הנז' היה דעתן גדול ואוהב שלום כי הגם כי יהיה מחלוקת בעיר וחלוקים עליו לא היה נוקם ונוטר איבה ואדרבא תמיד כשבאים לביתו מכת הנגדיים היה מקבלם

בסבר פנים יפות ומדבר על לבם דברים המושכים ללב ותמיד זה היה דרכו שלא להיות שנאה עמו אפילו מכת הנגדיים בידוע לכל ומה גם כי כבר עברו י"ב חדש מקבורת הגביר המנוח הנז' ועיין מ"ש הרב שבות יעקב ז"ל חיו"ד ח"ב סי' צ"ו והביאו הרב ברכ"י ז"ל ביו"ד סי' שס"ב אות ב':

גם אם באים בני הגביר המנוח הנז' לחזור אחר כו' העיר לתבוע מהם הסך אריות שנתנו כי לא נתנו כי אם אדעתא שינהגו כמנהג לקבור אצל אביהם כאשר ראוי נרא' דאינה טענ' חדא כי לא פשעו כו' העיר ואדרבא ראשי החברה התרו בקרובי המת שלא יקברוהו שם עד שהלכו והביאו אנשי המושל ועכ"ז גברו בחוזק יד וקברוהו והם אנוסים ועוד כי זה שנתנו הוא בלתי שום תנאי על דמי קבורה שלו ומה ששינו ממנהגם אינו כ"כ ברור לתבוע הדמים חזרה וכבר ידוע כי בהוצאת ממון מרשות לרשות צריך ראיה ברורה וכדקי"ל המוציא מחבירו עליו הראייה:

באופן כי כעת אין אנחנו רואים שיכולים לעכב קבורתו לקוברו שם וכ"ש שאין להם כח בטענתם להוציאו משם ולפנותו מקבר לקבר בטענות אלו וכאמור אחרי שכבר עשו מעשה וקברוהו לפנותו משם ולהוציאו מקברו וכמו שמצינו שפסקו מרן ז"ל בש"ע שם ביו"ד סי' שס"ג ס"ד אין מוליכין מת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אלא א"כ מח"ל לא"י והטעם הוא משום כבוד המתים הקבורים באותה העיר שמבזה אותם שלא לנוח אצלם את זה וכמ"ש הש"ך שם סק"ד ע"כ וא"כ כ"ש כשמפנים את המת מקבר זה לקבר אחר מסיבה כי אינם רוצים שינוח זה המת הבא מחדש עם המת שהיה שם להיות קבור שם וברור. אמנם מצד טענת הצבור מראשי החברה אשר נקבר המת הזה במקום הזה שלא ברשותם והתרו בהם ולא השגיחו בזה הדין עמהם מכמה אנפי תריצי כי יש להם רשות להוציאו משם ולפנותו מקבר לקבר חדא ממה שכבר נתבאר מסוג' הש"ס ופירש"י בקבר הנמצא דכל שנקבר המת ברשות אחרים בלתי רשות מיקרי גזל וצריכים לפנותו וכדברי הרב מוהרי"ב והרב ברכ"י ז"ל וכמש"ל וא"כ מה לי גזל שנקבר בשדה רשות היחיד מ"ל גזל דרבים שהרי הצבור שהם הבעלים והם קוברים כסדר המדרגה כ"א ואחד ובלתי רשותם אין קוברין שום מת כי הם המבררים לתת לכל אחד ואחד מקום הראוי לו והרי כיון שעבר ע"ד ראשי החברה וקברוהו באלמות אין לך גזל גדול מזה והדין פשוט לפנותו מאותו קבר וליתנו בקבר הראוי לו ואין בזה שום איסור ומכשול עון כלל לא ואדרבא עדיפא נדון הרבנים הנ"ל מנ"ד כי נדון הרבנים היה הא מיהא בטעות ובשוגג הקבור' שקברו וכאן הוא במזיד בכונה מכוונת ובאלמות כי בודאי ליכא פקפוק להוציאו משם לכתחיל' ועוד כי נדון הרבנים הוא בגזל והקפדת יחיד עם יחיד וכאן הוא הקפדת

וגזל רבים וגורם שינאה ומחלוקת ולהיות מאן דאלים גבר וכמ"ש עוד לקמן בס"ד. ומה גם כי כל חוב שחייבים כוללות העיר קרוב לת"ק אלף אריות להתקדשות ותושבי א"י ת"ו כולם עיקר הבטחון על בית הקברות שכל שטרי משכנתא הם נעשים במכר ושכירות על מקום קרקע בה"ק הלזה הרי שהמקום הזה הוא כמכר לבעלי החובות וראשי החברה אין קוברים שם שום אדם מת עד שיפרע חובו במס כי הלא"ה הוא גזל גמור כי המקום ההוא מאחרים ואינו פורע הוא השכירות ולא הקרן וא"כ גם מצד זה כשקוברים בלתי רשותם דאז מסלק שעבוד הבע"ח כי יהיו ח"ו צועקים על מה שחייבים להם כוללות העיר ואינן נענין זכר לדבר דמבואר בסנהדרין פ' נגמר הדין מ"ז בקבר המזיק את הרבים אפי' נקבר מדעת בעל השדה מותר לפנותו וכ"כ הרמב"ם בהל' טומאת מת פ"ח והטור והש"ע ז"ל בי"ד סימן שס"ד וע"ש למרן בב"י ז"ל ובשאר הפוסקים יע"ש וא"כ ה"נ הוא מזיק את הרבים בקוברו שם כפי האמור ומדובר.

ועוד טעם שני כי כיון שזה השליטה שביד ראשי החברה הוא לתועלת כו' העיר ליקח דמי קבורה לכל אחד ואחד כפי ערכו ולהעשירים ע"י שנותנים להם מקום המעולה נותנים ממון הרבה כדי להוציאם להוצאות בה"ק וכשבאים לעשות אלמות ולקבור בחוזק יד א"כ ממילא אזדא ליה ההכנס' זאת ואז יהיה נזק והפסד למקום בה"ק ופסידא דעניים כי לא ימצאו מקום לקבור כיון דההכנס' זאת מתבטלת בסיבתם והרי זה דומה למ"ש מוהריק"ו ז"ל שורש ט' שנשאל על אשר הנהיגו הלועזים בכל מקומות מושבותיהם שבשבת בראשית אחד מן הקהל מתנדב מעות לצורך מאור בהכ"נ כדי שיקרא ראשון בהתחלת התו' וגם נהגו שאם יש שם כהן שהוא קונה אותה מצוה או מוחל על כבודו ויצא מבהכ"נ ועתה אירע שלא רצה הכהן לקנות המצוה בשום צד וגם לצאת ולא עוד אלא שלא רצה ללכת לבהכ"נ אחרת אשר שם לא היו נוהגים המנהג הלזה והיו הקהל מאותו בהכ"נ מתרצים שיהיה הוא קורא ראשון בדינו ולזה הסכימו בני קהלכם להכריחו שלא יכנס בבהכ"נ שלכם ששם היו נוהגים אותו המנהג הנז' כדי שלא יתבטל כבוד התו' ומנהג אבותיהם אשר בידם וכן עשו והכריחוהו ע"י שלטון העיר והשיב שהדין עם בני הקהל להכריח לכהן שיצא מבהכ"נ שלא יתבטל הנדבות שמתנדבים ובכלל הטעמים כתב וז"ל וגם יש במנהג כבוד התו' והכשר מצוה להמציא שמן למאור ומצינו בכמה מקומו' שרז"ל מחזיקים ידי עושים מצוה בכל עת ומשתדלים היו להרגילו בכך וכן ראוי לעשות ככל ירא ה' והולך בעקבותיהם וכו' יע"ש הרי מבואר כי הגם דאיכא מצוה וחיוב משום וקדשתו לקרוא כהן ראשון עכ"ז כל שיש בהבטל מצוה זו הכנסת ממון לשמן למאור הרי הוא דוחה למצוה זו וא"כ גם הכא בנ"ד הגם

כי יהיה איסור מדרבנן הא מיהא לפנות למת מקברו אשר קברוהו כיון שיש סיבה כי בזה יהיה ההכנסה להוצאות לבה"ק והרי איכא כאן חסד שעושים עם המתים ועניים כי ח"ו לא ימצא מקום לקבור' כל עוד שלא יתנהגו כסדר ומנהג העיר כי להיות הראשים והגזברים בסדר מנהג העיר ועדיף טפי נ"ד עשר ידות מנדון הרב מוהריק"ו כאשר יראה המעיין ולאהבת הקיצור לא אבאר ולמדנו ג"כ מדברי מוהריק"ו ז"ל דאי לא צייית הדין לצאת מבהכ"נ מכריחים אותו ע"י עש"ג ושלטון העיר כ"כ נמי יש להתיר בנ"ד וכן הדין בכל מי שהוא אלם ולא צייית דינא שמכריחים אותו ע"י עש"ג כמבואר בטור וש"ע ז"ל ח"מ סי' כ"ו כיע"ש. ומאחר כי באו המה בחוזק יד לפרוץ גדר ולעשות פרצה גדול' מאין כמוה לקבור מיתיהם כ"א כאשר יחפוץ בלתי רשות מושל עליהם ההכנס' כולה היא מתבטלת לגמרי וגם יבואו לעשות אח"כ כמה עונות וחטאים לקבור צדיק אצל רשע כיון שניתן רשות למשחית ולחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע ויתר עניינים רבים שהשתיק' יפה בהם כי כן גם טעם זה הוא טעם מספיק להוציאו מקבורתו ולקוברו כמ"א ועיין בתשו' זרע אברהם ח"א חיו"ד סי' כ"א יע"ש:

ועד השלשה לו בא' כי כיון שכל מגמתם של אלו הבתים לקוברו בחוזק יד ובאלמות למת זה שלא במקומו הראוי לו לפי כבודו הוא להיות מחזיקים במחלוקת והרי ידוע כמה הפליגו רז"ל באיסור ועונש המחזיק במחלוקת עד שאמרו דעובר בלאו ולא יהיה כקרח וכעדתו וכמה הפליגו במעלת השלום עד שאמרו שהמתים צריכים לשלום וג' כיתות של מלה"ש מלאכי השרת יוצאים אחת אומרת שלום וכו' ומחמת כי מסיבת קבורת המת הלזה שלא במקומו מרבים מחלוקת וקטט' ולו' דידן נצח וידינו רמה מן הראוי לבטל מעשיהם להוציאו למת מאותו מקום והמת גופיה ניח"ל כי בזה היו עושים שלום ולפחות לא יתחזקו במחלוקת עוד וככה"ג נ"ל דהיתר גמור שהרי מצינו בתשו' מור"ם סי' י"א דמשום אהבת שלום יש מקום לדחות מצות עשה ול"ת אפילו במצות שבין אדם לחבירו ויש ללמוד מדבריו שם בהדרגות לנ"ד ואת רב"ע נ"ל כי כיון דפסק הטור ומרן ז"ל בש"ע שם ביו"ד סי' שס"ג ס"א דאם נתנוהו ע"מ לפנותו מותר להוציאו בכל ענין יע"ש והרי נ"ד הוי ממש נתנוהו ע"מ לפנותו שהרי כיון שכל ראשי החברה היו מוחים שלא לקוברו שם עד שהביאו אנשים ממושל העיר להזהירם על ככה והנגדיים מקרובי המת להמרות עיני כבוד ראשי החברה וכו' העיר לא השגיחו הרי הוא כמו שנתנוהו ע"מ לפנותו שאם יתגבר יד המושל עליהם ויצוה להוציאו על אשר עשו אלמות וחזק יד א"כ לגבי המת עצמו כאלו היה ע"מ לפנותו כי הבעלי הקברים הם המושלים במקום ההוא וכל הקוברים ע"ד שלהם קוברים והם היו דעתם שלא לקוברו ואם קברוהו לפנותו וא"כ

דעת הקברנים הוא העיקר ולא דעת הקוברים אותו באלמות כי דעתם בטלה נגד הצבור ונגד התו' מה שדין תורתינו מסכמת. ועוד אנכי אומר כי כל זה הוא משום כבוד המת וכל שהיה הענין שקברו אותו באלמות ובחוזק יד והציבור התרו בו הרי המתים יודעים שאין שם מקומו לפום דינא ולגבי המת הוי כאילו התנו עמו ע"מ לפנותו ועיין להרב ברך יצחק די פאס חיו"ד סי' ד' די"ב ע"א במי שקברוהו באיסור שחיללו את השבת דאין מפנין אותו כי ע"ד כן קברוהו יע"ש ועדיין יש לחלק בין נ"ד לנדון הרב ז"ל.

וחמישיתו יוסף עליו כי מבואר שם בטור וש"ע רס"י שס"ג שכתב שם וז"ל אין מפנין המת והעצמות לא מקבר מכובד לקבר מכובד ולא מקבר בזוי לקבר בזוי ולא מבזוי למכובד ואצ"ל ממכובד לבזוי ובתוך שלו אפי' ממכובד לבזוי מותר שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו וכן כדי לקוברו בא"י מותר וכו' ע"כ והרי הכא כפי מה שנזכר בשאלה כי המת בעצמו ציוה שיקברוהו אצל אבותיו הרי בכה"ג מותר לפנותו מקבר לקבר וכ"פ בתשו' כנסת יחזקאל ז"ל חיו"ד סי' מ"ג והביאו הרב באה"ט ברס"י זה שכתב וז"ל בשעת הדבר נקברו כמה מתים באיזה שדה שלא על הקברות הקבוע ואחר כי ניחם ה' את עמו ועבר הדבר ורוצים בני משפחות ליקח מיתיהם ולקבור על הקברות הקבוע פסק בתשו' כנסת יחזקאל שאלה מ"ג דמתים שיש להם משפחה שיש מקום קבורה בבה"ק הקבוע מותר לפנותם או מי שציוה לפני מותו שיקברוהו בבה"ק הקבוע מותר לפנותם אבל שאר מתים אל ירגזו אותם יע"ש וכ"כ בס' ב"ה והביאו בס' גור אריה הלוי ז"ל בסי' שס"ג אות ג' וז"ל וב"ה סימן זה כתב שאם ציוה שישאוהו ליקבר בקברי אבותיו ונאנסו ולא יוכלו לישא אותו מיד וקברוהו במקום פטירתו מצוה על בניו לפנותו משם לקיים דבריו וה"ה למי שלא יוכל לקוברו בבה"ק וקברו בשכונה שמותר אח"ך לפנותו לבה"ק יע"ש. ואת השש מה שבא בשאלה שלא קברו אותו כתיקונו ואיכא גנאי ובזיון גדול למת הרי דבר זה ג"כ צורך גדול למת שלא יהא נקבר עקום באבריו או פניו למטה וכדומ' ועיין בתשו' חוות יאיר ז"ל בסו' דרמ"ז ע"ב על המתים שנקברו ושכחו מלהלביש מלבוש אחד וכו' ומ"ש ע"ז הרב חכם צבי סי' מ"ז והרב חיד"א ז"ל בס' יוסף אומץ סי' ט"ל דמסיק דמותר להוציאו ולהלבישו וכו' כיע"ש ומה גם כי יש חשש כי הקבר אינו כמדתו וצריך לחזור ולחפור ולגלותו ועיין מ"ש בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד בס"ד ועיין בש"ע יו"ד ובלבוש ז"ל סי' שס"ב ס"ב כשמכניסין המת לקבר נותנים אותו וכו' וכל היכא שישכיבו אותו באופן אחר או מעומד או יושב הוי לו בכך גנאי ולפיכך יעשו ונוהגין לכסות הארון בדף ושלא להטיל שום עפר על גופו מפני שהוא בזיון לו יע"ש. והזי כי הנה עיקר איסור לפנות את המת מקבר לקבר אחר שנקבר ונסתם הגולל אינו אלא בשביל ב' טעמים אחד

משום ניוול כמ"ש בגמ' בב"ב קנ"ה ע"ב ועי' בחוות יאיר דרל"ט ודרמ"ז וחכם צבי סי' מ"ח ונון יע"ש וה"ן שני משום חרדת ואימת הדין כמ"ש בגמ' גבי שמואל למה הרגזתני לעלות והנה לטעם ניוול נראה לומר כי בזמן מועט תוך כ"ד שעות נראה דליכא כ"כ ניוול כמ"ש בתשו' שב יעקב סי' ס"ד וז"ל ואף דמטעם ניוול אין בה שאתמול קברוה ובזמן מועט כזה אינה מנוולת יע"ש:

ושמונה שבשמינית כי גם חששת מחמת חרדת הדין ליכא וכ"כ הפרישה והלבוש ז"ל והש"ך דהטעם שאין מפנין משום דבלבול קשה למת שמתייראים מיום הדין וזכר לדבר ישנתי אז ינוח לי יע"ש נר' דבכגון דא שנקבר במחלוקת ובערבוביא ובקטטה בלתי תפלות ותחנונים והקפות וכדומה וגם כי לענין הקפות יש להשיב מ"מ היות הקבור' במחלו' באלמות ושנפיק מזה חורבות רבות נר' דיותר חרדה ואימת הדין יהיה לו למת על הקבור' ההיא יותר מחרדת שיגיע לו כשיוציאוהו משם.

טעם הט' נרא' להתיר לפנותו לפי מה שהגד הוגד לי מפי מגידי אמת כי זה האיש שנקבר מחדש אצל הגביר הנז' עבר על הסכמת מורינו ורבינו ה"ה כמוהר"ר יוסף איסקאפה ז"ל שהסכים בכל חרמות ואלות הברית ששום בר ישראל לא יוכל לעשות חברה אחרת של קברים ומחמת מחלו' ביקש לעשות חברת קברים ועשה עניינים בפירסום וביד רמה מעש' גדול כדי להראות שעשה חברה חדש' ולא עברו ל' יום שנפטר א"כ לפי"ז שמת ועבר על ההסכמות ממוהר"ר ראש יוסף הרי מיקרי ח"ו דעבר ומיתתו כפרתו עכ"פ נשאר דחטאו והרי כתב בסה"ח ז"ל סי' תש"ז דמנודה שמת בנדוייו מרחיקים קברו יותר מח' אמות משאר הקברות והביאו הרב מרן החבי"ב בכנה"ג ביו"ד סי' שס"ב הגהט"ו אות ד' יע"ש ובסי' של"ד הגב"י אות כ"ג ואפילו כי הציבור לא החרימו אותו על שעבר החרם הזה עכ"ז כבר מתבאר מדברי ה"ה מ"ז אור היר"ח ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"ג סי' קד"ם דכל כה"ג דנ"ד שבהסכמ' כתוב בפי' שיהיה נלכד ברשת נח"ש ורבצה בו כל האלה אין ספק כי דינו כדין מנודה ממש. ועוד נרא' לומר כי כל זה שכתבו הפוס' הוא אם נוהגים כמנודה או לא אבל כל שבאים לקוברו במקום שאינו ראוי לו לא היה הדין נותן שיקבר במקום שאינו ראוי לו ועיין למוה"ר פאת ים ז"ל בליקוטים ועיין בתשו' מוהראנ"ח ח"א סס"י צ"ג שכתב וז"ל ותוספת חומרתם בהסכמותיהם שהעובר עליהם כעובר על נחש שיש בזה חומרא יותר ואם כונת הסכמתם שיהא כעובר על נחש שינהגו בו דין עובר על נחש עושין כהסכמתם ע"כ ועיין במוהרש"ך ז"ל ח"ד סימן ח"י שנשאל גם הוא על חברת קברים שעשו הסכמה בגזרת נחש שלא לעשות חברת קברים אחרת שכתב דאינם יכולים ע"כ ועוד כי כיון שאמרו לי מגידי אמת כי ענין זה שעבר על הסכמת מוה"ר

הגדול כמוהרי"א ז"ל בפירסום וביד רמה הרי מתבאר מדברי מוהרשד"ם בתשו' חיו"ד סימן רכ"ה והריב"ש סימן ס"ב דככה"ג יש לנהוג כדין מנודה והוא ברור.

ואולם משום מ"ש בשאל' שלא עשו לו הקפות כי ע"י שהיו ממהרים לקוברו בחטיפה ובגזלנות שלא מדעת ראשי החברה קברוהו קבורה חטופה ובלתי הקפות אין מקום להוציאו מקבורתו בעבור זאת לבד שהרי אעיקרא ענין ההקפות שעושין למת כבר עמד בזה ה"ה חיד"א ז"ל בס' חיים שאל ח"ב סי' כ"ה והביא משם חכם השואל שכתב וז"ל ולענין הקפות על המת לא מצאתי מי המנהיג הראשון רק שכתבו שכך נהגו להבריח הרוחות הרעות מעל המת ואומרים שמסורת בידם שאם נקבר בלילה אין עושין לו הקפות עכ"ד ולמה ששאל השואל אם בנ"ד יקברוהו אחר חצות ויעשו לו הקפות לדעתי הקצרה נרא' דיקברוהו תכף במש"ק ולא יעשו לו הקפות והיה טעמו של דבר חדא שאחר חצות קשה בעיני לעשות הקפות דכיון דאין עושין הקפות בלילה שהוא זמן שליטת הסט"א וכו' ועוד יש לקוברו תכף במוצאי שבת קודש דעדין יש הארת שבת כמ"ש רבי' האר"י ז"ל והרמ"ז ז"ל הזהיר שלא לומר וידוי במוצאי ש"ק עד חצות לילה א"כ יש נחת רוח למת דעדין יש איזה הארה בשמים מהארת שב"ק ועוד בה שאם קוברים אותו תכף לא עדו עליה כ"ד שעות משנפטר וטוב לו עכ"ל הרי דמעיקרא ענין הקפות אינו דבר מוכרח וחיובא ומ"ג כי נ"ד הוי הקבורה בליל מוצאי שבת תכף קודם חצות כי בלא"ה לא היה צריך הקפות כפי דעת החכם השואל ומני"ר מרן המחבר ז"ל והגם כי מנהגינו באזמיר יע"א הוא לעשות הקפות למת בלילה קודם חצות ובליל מוצאי ש"ק ומ"מ כשבא הענין שלא עשו לו הקפות אין מקום להוציאו מקבורתו בעבור ההקפות ומ"ג כי היה הענין תכף בליל מוצאי ש"ק כי כבר כתבו הרבנים הנ"ל דאין לעשות לא עדיף מנהג דידן להיות מצריך הקפות כ"ש להוציא אותו מקבורתו:

אלא דנ"ל לומר כי אם יבא הענין שבאים להוציאו מקבורתו כענין נ"ד שבאים להוציאו תכף ומיד אחר קבורתו לפחות שלא יעברו כ"ד שעות כיון שכבר הוציאוהו מקבורתו לקוברו במקום אחר יעשו לו הקפות וגם כשבאים לחפור ולפתוח הקבר יאמרו השכבה ואם יהיו בידם השכבה ארוכ' שבס' מעבר יבק מה טוב ואח"כ להפריש ד' פרוטות לצדקה לעניים לעילוי נשמתו כנגד שם הוי"ה ב"ה בסוד והיה מעש' הצדקה שלום ובעוד שחופרים הקבר שהגיעו סמוך לראש להתגלות יאמרו ויהי נועם ז"פ ועיין מ"ש בכיוצא בזה בס' עיקרי הד"ט חיו"ד סימן ל"ה אות ה' בשם ס' פחד יצחק ז"ל וכשיוציאוהו אם לא עשו לו הקפות יעשו ואח"כ יוליכוהו לקוברו ואם יש חשש מדם שנבלע בקבר ראשון יש לחוש לרביעית דם ואז אסור לקבור שם עוד מת אחר ועיין להרב מדרש אליהו ז"ל די"ד

ע"א מעשה נורא על איש אחד שלא קברו אותו מיד אחר הקפות יע"ש ועיין בס' לחם הפנים ז"ל ביו"ד סימן שנ"ח דאין לעשות הקפות בימים שאין אומרים תחינה ובספר עיקרי הד"ט ז"ל בי"ד סימן ל"א אות ח"י ע"ש.

העשירי יהיה קדש לה' טעם קידוש ה' ברבים כי כיון דאלו באו באלמות ובחוזק יד להמרות עיני ראשי החברה ורוב הציבור לומר ידינו רמה ומאן דאלים גבר בדין הוא כי אפילו אם יהיה הדין וההלכה מסכמת שלא לפנות המת ממקומו ככה"ג שיש ק"ה משום הוראה לשבר מתלעות עול ולא יוסיפו בני עולה להיות עושים עול וחמס ולא שבקת חיי יש להתיר להוציאו משום הוראת שעה וכדאמרינן ביבמות ץ' ע"ב וסנהדרין מ"ו תניא ראב"י אומר שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור עד"ת אלא לעשות סייג לתורה ומעש' באחד שרכב על סוס בשבת בימי היונים והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך שוב מעש' באדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לב"ד והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא משום שהשעה צריכה לכך ופירש"י לא שראוי לכך השבות הוא מדרבנן אלא שהשעה צריכה לכך מפני שהיו פרוצים בעריות שהיו רואים וכו' יע"ש הרי דאפילו מי שאינו חייב מלקות מד"ת ואיכא איסור שפיכות דמים התירו משום הוראת שעה כ"ש במפנים את המת כי מעיקרא הוא איסור דרבנן. ודין זה דהורה"ש הותר בכל ב"ד ואפילו בזה"ז כמבואר בספרי הפוסקים ראשונים ואת אחרונים ואפילו לדונו במיתה ואפילו לס' הנ"י וקצת מרבני האחרונים ז"ל אשר החמירו שלא לדון במיתה להורה"ש בזה"ז וכמ"ש בתשו' במ"א מ"מ כל כה"ג בנ"ד שאינו מיתה ואינו איסור דאורייתא הותר משום הורה"ש ומ"ש הפוסקים דבעינן שיהיה הדור פרוץ הן בעון רבו הפריצים מחמת מחלוקת שרוצים לפרוק עול תור' ומצות ובהפקרא ניח"ל וכ"כ נתגברו על אשר עשו פירצה גדול' כזאת כי מעולם לא שמענו קובר מתו באלמות ובחוזק יד במקום שאינו מקומו כי מיום שנתייסדה אזמיר יע"א עד היום הזה ראשי החברה הם רשאים ושלטנים לקבור כל אחד ואחד במקום הראוי ואין פוצה פה ומצפצף ואם זה יהיה עובר להם להניחם באלמותם יוצא כמה נזיקין וחבלות כידוע ואין לך דור פרוץ כזה בדבר זה.

ועוד דאפילו אם נאמר דבסוג זה בפרטות להיות קובר מת בחוזק יד בלתי רשות הראשים לא היה כי אם בפעם הזאת לבד מ"מ כיון דהתחילו לעשות כן הו"ל שכבר פרצו את הגדר באלמות ונגררים עניינים אחרים מיקרי כדור פרוץ ועוד דכל שאנחנו רואים עכשיו שאם לא יקומו להיות עושים הורה"ש יהיה סיבה מכאן ולהבא כי יהיו פרוצים גם הוי מיקרי שהשעה צריכה לכך וכ"כ בהדייא הרב מוהר"ם מלובלין ז"ל סי' לק"ח ואל תשיבני על זה

מתשו' הד"מ ז"ל ח"ב חח"מ סי' ב' שכתב וז"ל ועוד דצריך ג"כ שלא יהיו לט"ה שהמחים רבים עליהם שום קנא' ושנא' ותחרור וכמ"ש הטור על כיוצא בזה בשם הרמב"ם ז"ל ובכל יהיו מעשיהם לש"ש וכ"כ הרב"י בשם הרשב"א משא"כ בזה"ז שמצוי הרבה קנא' ושנא' ותחרור וא"א לט"ה להיות נקיים מזה כמ"ש האדון שיחייה ע"כ והיינו מ"ש האדון שיחייה היינו מ"ש הרב"ד ז"ל שם כי צריך שיהיה בלתי קנא' ושנא' שאם לפי האמת אם לא היה השנא' לא היו עושין כן אין לעשות כי צריך שיהיה לש"ש שלא יצטרף עמה שום ענין אחר וכ"כ בתשו' מוהרא"ג ז"ל שם בס' ד"מ סי' ב' ע"ש. לזה אני אומר כי בנ"ד ליכא למיחש להא כלל חדא כי גלוי ומפורסם לכל כי ראשי החברה ויחידי ביקור חולים אשר נטפלו בזה הם מאותן שניכרים לכל שאינם יכולים להתערב בשום מחלוקת לשום צד כלל אשר מפני זה נכנסו לתווך השלום ולתקן העיר ע"י דלית בהו שום קנא' ושנא' וברור:

וזאת שנית כי כיון שאינם עושים ראשי החברה הנז' כ"א ברשות הרבנים הי"ו מה שיורו להם עפ"י התור' דוקא כי כן שלחו לאמר כי הגם כי המושל העיר והעש"ג יתנו רשות לפנות את המת ממקומו עכ"ז אם הרבנים הי"ו אומרים להם שהוא אסור אז וכתור' יעשה ובכן מה מקום לחושדם כי מבקשים ח"ו לעשות משום נקימ' ונטירה וברבים גופייהו לא שייך לומר שיש להם איבה ושנא' כי אינם מסוג החכמים לנטור איבה משום כבודם חליל' וכידוע דבר זה לכל. ואי משום מה שעושים הפך התור' בזה אין מקום לו' לחשדא כי התור' שחייבתו להיות שונא אותו התור' עצמה היא הנותנת לנו רשות לעשות להור"ש והוי הכל לצורכה ולא לצרכינו וזהו מ"ש הרמב"ם והטור ז"ל שיהיה כל מעשיו לש"ש ודבר זה פשוט.

ועוד חילוק ברור ומבורר כי כל עוד שמה שעושים הרבנים וט"ה לגדר ולסייג לרבים כי הוא תיקון העיר השוה בכל לא שייך בזה משום קנא' ושנא' זה לא נאמר כ"א באדם פרטי ועונש פרטי כאמור אלא דמה שיש להשיב ולדחות טעם זה דהוראת שעה משני סיבות סיבה ראשונ' דהחוטאים שקברוהו בחוזק יד ובאלמות הם בחיים חייתם ולהם יש להענישם לא למת שלא חטא בחטא זה כלל ועוד סיבה שנייה כי מאי דקי"ל מכין ועונשין להור"ש וכדומ' אפילו שיהיה שלא מן הדין זהו לחי ולא למת כאשר כתב כן הרא"ש ז"ל בהדייא בתשו' בשמים ראש סי' ס"ד שאחר שהכריח דמי שהוא רשע גמור שהם חייבים לקוברו ואין להענישו ולהניחו בלי קבור' כתב וז"ל והא דאמרינן בירוש' ארפיגין מן דידהו אכלו אין ללמוד מזה לעשות מעש' באדם שנברא בצלם אלקים ולא להלכ' אמרו אלא שאמר להם דרך צחות ואי תימא הלכ' הוראת שעה היתה לגדר באחד

שהכשיל את הרבים ויראו רבים ויפחדו מעונש שמים שיראו שישלם מדה כנגד מדה אבל לא נמסר לב"ד לענוש לאחר מיתה עכ"ל הרי מבואר מדברי הרא"ש ז"ל דאין לענוש להור"ש למת לאחר מיתה איברא דיש לחלק דכי כתב הרא"ש כן הוא בעונש גמור למת שלא לקוברו כלל וכדומה אבל במפנה ממקום למקום דאינו כ"כ עונש גמור ויש לתלות משום סיבות רבות וטעמים רבים ל"מ זה עונש גדול כי אם עונש קל ויכולים לעשותו ומדברי מוהר"י הלוי ז"ל בתשו' סי' מ"ט מתבאר בדבריו דיכולים ב"ד לקנוס להור"ש שלא לקוברו לגמרי והביא סמך מתשו' המיוחסות להרמב"ן סי' רמ"ד כיע"ש כבר עמדתי בעניותי בתשו' אחרת וחילקתי כמה חילוקים וכולם שייכי גם בנ"ד ע"ש:

אכתי אין לנו ליכנס במשעול הכרמים בענין הנוגע למת ובפרט כי מרגלא בפומי כמה פעמים כי כל עוד שהאדם נתון בחיים הוא מסור ומשועבד תחת רשותינו דייני ישראל לעשות בו ככל אשר ציותה התור' בעונשים הראויים בינם לשמים אכן כיון שמת הרי הוא יצא מתחת רשות ב"ד של מטה ונמסר לב"ד הגדול של מעלה ואז אין לנו רשות להטפל אחר שהוא נידון לפני ב"ד הגדול ולא נשאר לנו לעשות משפט כתוב בפוסקים דאם מת בנידוייו דמניחין אבן על ארונו ומרחיקים קברו וכדומ' מה שהוא הדין ברור ופשוט ומפורש אבל דבר הצריך לימוד ומ"ג להור"ש אין לנו לעשות. וכה"ג ראיתי להרב המקובל האלקי מוהר"ח הכהן ז"ל בס' טור יהלום בחי"ד סימן שס"ג דשל"ג ע"ב כי כשמפנין מקבר לקבר הו"ל יום קבורה מחדש כדלקמן וחוזר ונידון והמקום אשר קנה מתחי' קדוש יאמר לו מפני שכבר נידון שם ועוד גורם לעצמו טלטולי גברא והיותר קשה:

וכבר מילתי אמורה בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סימן ע' כי אחרי שנשאתי ונתתי באותו ענין לחפור קבר המת סיימתי בדבר כי לא מלאני לבי להתיר ומה גם כי הרב שבות יעקב ז"ל כתב שם בתשו' ח"ב סימן ק"ג כי יש חשש סכנה לחיים בדבר זה. גם שם רמזתי מ"ש בתשו' במ"א באורך והוא ע"ע עט"ר מר חמי הגביר החכם המעולה רצ"ו כמה"ר יצחק רבי ז"ל שנפטר בדרך באלוקישי"ר ונקבר בדרך וכמה פעמים היה מכריחני הרב המופלא תנא דבי אליהו צה"ד לי ז"ל ללמוד פ' מפנין מקבר לקבר כדי להזהיר לבניו ה"י שיפנוהו משם ולהביאו לעירו עם קברי אבותיו ובו בפרק עמדתי על ענין זה והבאתי טעמים רבים דמותר לפנותו משם ולהביאו אל עירו ואל שער מקומו ובאותו זמן אינה ה' לידי ס' שו"ת מהרב מוהר"ש פינטו ז"ל בכ"י ושם ראיתי תשו' אחת שהורה להתיר וגם הרב מ"ד אליהו רבה ז"ל שר המסכים דמותר לפנותו והן בעון בשריפ' שנת התר"א שנשרף רובי תורתי ד"ן חיבורים ובכלל שו"ת על ד' טורים נשרף גם תשו' הלזו עכ"פ עם שהיו טעמים רבים לפנותו לא נעש' מעש' דהוי זה דין תמוה לרבים כאשר

כתב בהגמי"י בהלכות ת"ת בשם מוהר"ם ופסקו מרן בש"ע ביו"ד סימן רמ"ב סעיף יו"ד וז"ל ויש מי שכתב שאסור לחכם להתיר דבר התמוה לרבים שנרא' לרבים שהתיר את האיסור יע"ש ואף על גב שכתב הש"ך שם סקי"ז והביאו בס' באה"ט ז"ל דה"ד אם מתיר בסתם אבל אם נתן טעם לדבריו שדי כיע"ש. בכאן בנ"ד אפילו שאנחנו נותנים טעם וכותבים פסק ע"ז לא יבצר מחשש סכנת החיים שכתב הרב ש"י ז"ל וגם כאן שגור בפי העולם דאינו טוב להוציא מת מקבורתו וגם דלפעמים יהיה מחלוקת וסכנ' בין החיים ג"כ כשיבואו להוציאו ויתגברו ידי קרובי המת בין המתים ובין החיים ויתגרו אלו באלו ויבואו לידי סכנת נפשות לא יבא ולא יהיה והרי כתב הרב חיד"א ז"ל בספר יוסף אומץ בתשו' סי' ז' אחר שהביא דברי הש"ך אלו דקא מתיר להורות דין תמוה לרבים כשנותן טעם לדבר עכ"ז סיים וכתב וז"ל מ"מ בנ"ד אפילו אם יתן טעם לדבריו וידפיס הפסק יצא תקלה ומכשול כאשר שמענו כן ראינו בפסק הרב נודע ביאודה ז"ל שנדפס וככה"ג יודה הש"ך ז"ל דאין להתיר דבר התמוה לרבים ובפרט שנתפשט איסורו בכל ישראל זה כמה מאות שנים ועוד אם הרב הזה יתיר כל רבני ישראל לא יאבו לשמוע לו ותגדל צעקת ריבה וחילול ה' יע"ש וא"כ נלמוד לנ"ד כי יצא תקלה מהוראה זאת להתיר לפנות המת מקברו הן ממה שיש לחוש שמא תארע איזה ענין מקרה בלתי טהור ויתלו כי ע"י הוראתו בא להם או בלא"ה יהיה צעקת ריבה בין קרובי המתים ויבואו לידי תקלה. ומה גם כי ענין פירסום כזה צריך ידיעה לאה"ע ולעש"ג ויהיה חילול ה' באומות העולם ובפרט אם גם בשרי אוה"ע יהיו מיימונים ומשמאלים ויצא הענין לדבר אחר ונהיה ללעג וקלס באומות וסכנת נפשות כי כן שב ואל תעשה עדיף.

וכבר ראיתי בכיוצא בזה בתשו' זקן אהרן ז"ל סוס"י י"ט שנשאל על אשה אחת שפחה יהודית שנתגיירה והיתה שומרת שבתות ה' ומצות ודברי הצומות וזעקתם אלא שלא נתגיירה בפני ב"ד וגם לא טבלה בפני ג' ומתה וקברוה בקברי ישראל כיון שאינו גרת צדק אם צריך להוציאה מקברה שלא תהיה עם מתי ישראל כיון שאינה נחשבת בכללם והשיב בסוף התשו' וז"ל ולקוברה בבתי קברות ישראל לא יפה עשו שהרי אמרו בפ' נגמר הדין אין קוברין רשע קל בפני רשע חמור כ"ש אצל צדיק וכו' מיהו זאת השפחה אחרי שהיתה כונתה למצות גרות ולבה לשמים קנתה מקומה ואין להוציאה מקברה שלא יאמרו הגוים א"כ כך עושים ישראל לגרים ואומה זו אין ראוי להתחבר עמה והתור' ציותה בכמה מקומות על אהבת הגרים א"כ כ"כ בנ"ד יאמרו הגוים עלינו כי לא די מה שאתם מתקוטטים ועושים מחלוקת עם החיים ואחריהם עם המתים ואפילו בין ביני ברית אינם סובלים משפטים ודינים אלו כ"ש שאר האומות כי כן שב וא"ת עדיף והגורם

לעשות אלמות ובלבול ולגרום ח"ו סכנת נפשות מסיבתו מן השמים ונקמו ממנו וישלמו לו לעושי הרעה כרעתו ואנחנו נקיים:

כי כן העצה היעוצה וטוב בעיני אלקים ואדם הוא כי בבא לפני הדיין דינים כאלו וכיוצא כאלו ראשית יתפלל לה' שלא יכשל בדבר הלכ' והן שנית דאם יהיה לו איזה חששת נגיעת בדבר מצד אהבה ושנאה לא יתן מקום לאחרים שידברו עליו הגם כי לבו שלם וכאשר כתבתי בסה"ק תוכ"ח ובסה"ק רו"ח על ש"ע ח"מ סימן ח' והבאתי שם סמיכות לדבר מדברי הזוה"ק סדר בלק דר"ה ע"פ אבינו מת במדבר ודברי הרב אור החיים ז"ל סדר פנחס ע"פ ותעמודנה לפני משה וכו'. ג' שצריך המלכה ומיתון בענין שלא יצא איזה תקלה ומחלוקת ד' שיקבץ לכל הת"ח שבעיר שיהיו מסכימים כולם לדעת אחד או אחרי רבים כי כן חילקתי בעניותי לאחד מן התירוצים ליישב מאמר ה' שאמר למשה דבר אחד לדור וכו' ומאמר משה ליאושע זקנים שבדור עמך הכל לפי עצתם כי כל דין והורא' שהיא פשוט' לפניה כזה הוא שאמר ה' דבר אחד לדור אבל כשבא הדיין להורות הוראת שעה או דין תמוה לרבים בזה וכיוצא בזה אז צריך להמלך עם הזקנים והכל לפי עצתם ללכת אחרי רבים וכל המתנהג כסדר הזה אנכי ערב כי תמיד יכוין אל האמת ויהיה אהוב למעלה ונחמד למטה. ועיין בתשו' הרשב"א ח"ה סימן רצ"ה דנ"ו ע"ג דשייך לנדון זה סעיף אחד ממנו ועיין בתשו' מוהר"י באסאן ז"ל סימן כ"א ובמ"ש הרב חתם סופר סימן של"ד ושנ"ג ודוק:

ושוב בא מעשה מכפר בורון אבד שקנו קרקע לבית הקברות והוליכו לקוברו למת אחד והלך גוי עמהם שהיה לו קרקע סמוך לקרקע שקנו ואמר להם שיקברוהו שם שהוא קרקע שלא קנו שקברו אותו בטעות ואחרי שקברו אותו ברשות הגוי בעל הקרקע לשאול הגיעו שרוצים לפנותו יען אינו מקום בית הקברות שיחדוהו והוא נשאר קבור במקום שאינו מיוחד לקברות ואיכא משום שאינו יכול להיות שמור ביותר וזאת שנית שהגוי בעל הקרקע אחרי כן לא ישאל ממון הרבה בעד המקום ההוא אם יכולים לפנותו תכף לקבור' או כשישאל הגוי על כל אילין דהוו אם מותר לפנותו. והשבתי דנרא' דמותר לפנותו ממקומו לקוברו במקום שיחדוהו לבית הקברות כיון שהוא מקום מיוחד לקברי ישראל הם משמרים אותו מצד שימור וגם כיון שקנו הישראלים הרי הוא קרקע שלו וכמבואר בש"ע יו"ד סימן שס"ג וז"ל אין מפנין המת והעצמות לא מקבר מכובד לקבר מכובד ולא מקבר בזוי לקבר בזוי ולא מבזוי למכובד ואצ"ל ממכובד לבזוי ובתוך שלו אפילו ממכובד לבזוי מותר שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו וכו' ואם אינו משתמר בה וקבר שיש לחוש שמא יוציאוהו עכו"ם או שנכנסו בו מים או שהוא קבר הנמצא

מצוה לפנותו ע"כ והרי כאן בנ"ד איכא תרתי שאינו משתמר והגוי יוציאנו וגם כי הוא נקבר בקברי ישראל שקנה הישראל והרי הוא בתוך שלו והגם כי יהיב טעמא משום דנוח לו לאדם להקבר אצל אבותיו ובבית הקברות הלזה הרי הוא חדש ממש דאין בו קברי אבותיו הא מיהא תוך שלו וברשותו מקרי כיון שקנו אותו לשם כוללות בני הכפר ובמקום שנקבר הוא רשות הגוי ובודאי דבכה"ג דנקבר בקרקע הגוי ובאים לפנותו לתוך קרקע ישראל שהוא מותר גמור וכ"כ בתשו' חכם צבי סימן ן' והביאו הרב באה"ט וז"ל מי שנקבר בקרקעות העכו"ם יכולין להוציאו משם לקוברו בקברי ישראל יע"ש ועיין עוד להרב ברכי יוסף בסימן זה מי שנקבר בטעות דמותר לפנותו יע"ש ובספר יוסף אומץ סימן ט"ל שהתיר על הנקבר בלאזאריטו מקום קברי גוים כי אחר שלשים יום מותר לפנותו ולקוברו בקברי ישראל יע"ש:

ואני אומר כי אפי' כי בנ"ד היה ברשות הגוי בעל הקרקע ולא יהיה חשש להוציאו או שישאל אח"כ ממון הרבה ואפי' אם יכתוב שטר חיוב ע"ז בערש"ג עכ"ז כיון שהמקום אינו משומר מצד עצמו ויבא אחר זמן שיזרעו ע"ג או יבנו עליו או יגרשוהו כיון שהמקום הוא רחוק מן העיר ואין רואהו כי כן הישר בעיני אלקים ואדם הוא לפנותו תכף ומיד ומכאן והלאה חושבנא טבא ולא ימות מכל לבני דבר כי"ר. ועיין עוד להרב באה"ט סי' שס"ד ס"ג עמ"ש מרן דמת מצוה קוברים אותו במקומו כתב שם סק"ג וז"ל והאידנא אינן נזהרין בזה שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום ואף אם נקבר אותו לשם יש לחוש שהגוי יוציאנו כדי להפשיט את בגדיו על כן מוליכין אותו לבית הקברות מיוחד מ"כ עכ"ל הרי כדברינו.

צט

סימן צט

חשון התר"א ליצירה

שאלה מעשה שהיה כך היה שמת איש אחד במבוי הערלים והיה נשוי עם גויה אחת והוליד ממנה בן אחד והרי הולד הלזה הוא כמו בן ח' חדשים ויען שבענין הנשואין הלזה עם גויה לא היה הנשואים כדרכי הגויים ע"י הכומר שמביא ע"ז עמו שמוכרח הוא להודות על ע"ז שאז נעשה גוי גמור כידוע אלא היה הנשואים בינו לבינה ונשאר עדיין ביהודותו בין הגוים שהיו מכנים שמו השם יאודי ובשם ישראל יכנה ובכתב מעבר שבמקום למקום הנקרא פאטינט'ה ופאסאפירט"ו הוא כתוב בשמו וכינוייו שם יאודי וכינוי יאודי ואפי' להבן הזה הנולד לא רצה למוסרו לכומר להזות עליו מים טמאים

כמנהג הגוים עע"ז וכשהגיע שעת מיתתו מלבד שלא רצה שיבא אליו הכומר כמנהג עע"ז אמר וידוי ושמע ישראל וכו' וגם ציוה לאשתו והיושבים אצלו שלא יקברוהו כ"א ע"י היאודים ובקברי היאודים כיון שהוא יאודי וכשמת הלכה אשתו להמושל עליהם מהשררה הנקרא סי' קונסול טוסקאנו שיודיע ליאודים שיבאו וישתדלו בקבורתו ויקברוהו בקברי ישראל כיון שהוא ישראל ואינו גוי והראה להם הפאטינטה שהוא כתוב בשם ישראל ובכינוי ישראל וגם שלא נטמא בע"ז שלהם והגוים אמרו בפי' שאם היה נטמע בין הגוים והיה עע"ז אפי' יתנו היאודים אלפים ורבבות דינרי זהב אינן נותנים ביד יאודים להשתדל עליו ושיקבר בקבר יאודים ואדרבא אשתו אם שהיתה גויה נדרה ממון ליאודים ע"י הקונסול כדי שיקברוהו ישראל שכל זה מורה שלא היה מוחזק לעע"ז בין הגוים וכששלח הקונסול זה לומר ליאודים שישתדלו בקבורתו בהשקפה ראשונה רצו היאודים למאן וחרה לו על זה והיה רוצה ח"ו לעשות רעה ליאודים אשר תחת ממשלתו באמור להם כיון שהוא יאודי אתם מוכרחים לקוברו דמי יקבור אותו והכריחם ע"י השר המושל בעיר ג"כ לקוברו וגם שהיה גנאי גדול בכללות לכל ישראל שבעיר כיון דשם יאודי עליו ובפרטות היה גנאי לרב שבעיר כי היה שם כינוי משפחתו ממשפחה רמה שבעיר והגם כי לא היה קרוב לו ולא ידעו כי בלא"ה לא היה ידוע וניכר ליאודים איש זה מעולם כ"א אחר מיתתו שנתודע שהוא יאודי עכ"ז השררה היה מכריח כי הוא כבוד משפחה שיטפל בו בקבורתו ע"כ לשאול הגיעו אם יש לקוברו כיון שהוא נשוי נכרית אפשר נמי שהיה אוכל נבילות וטריפות ומחלל שבתות וי"ט הגם כי מעשיו סתומים כי יש מעידים עליו לאידך גיסא כי הוא היה אומר תפילה וק"ש וגם נתייעץ עם יאודים אחרים לברוח הוא ואשתו ולגייר לאשתו וגם אשתו הודית לו להתגייר וגם יש מעידים כי בר"ה ויה"כ בא לביהכ"נ להתפלל עכ"פ מצד מה שנשא נכרית והוליד ממנה בן זה הוי דבר הניכר ובאדם רשע כזה לא יהיה מן הדין לקוברו בקברי ישראל ואת"ל דאסור לקוברו בקברי ישראל אי מותר לקוברו רחוק מקברי ישראל וגם אם יש חשש בזה משום גנאי ליאודים ומ"ג משום פגם משפחה כיון שהגוים אינן מבדילין בביזוי ההוא בין זה למשפח' רמה שבעיר וגם איכא נמי חשש משום איבה מהשררה אם לא יקברוהו על הכל יורנו כדת מה לעשות:

תשובה מחיים אם שאיני מופנה מכמה צדדים ועול הצבור ביום ובלילה ולא נתנוני השב רוחי עכ"ז אבוא בקצירת האומר ואעז ואומר כי נראה בודאי דהיתר גמור הוא לקוברו ולהתעסק בקבורתו ובהדייא אמרינן בגיטין ס"א ע"א ת"ר (פרנסים) [מפרנסים] עניי נכרים עם עניי ישראל ומבקרים חולי נכרים עם חולי ישראל וקוברים מתי נכרים

עם מתי ישראל מפני ד"ש ופירש"י עם מתי ישראל לא בקברי ישראל אלא מתעסקין בהם אם מצאום הרוגים עם ישראל יע"ש ופסקו הרמב"ם בהל' אבל פי"ד והסמ"ג עשין ך' והטור ומרן בש"ע ביו"ד רס"י שס"ז יע"ש והנה מפירש"י משמע שזה שקוברים מתי גוים עם מתי ישראל הוא דוקא כשמצאן יחד מתים של גוים עם מתים של ישראל לא לבדן וכן כתב בהגהות מרדכי שם בגיטין. אבל מדברי הטור ביו"ד סס"י קנ"א והסמ"ג עשין קס"ג והר"ן שם בהלכות בגיטין פרק הנזיקין כתבו בהדייא דאפי' בלי מתי ישראל עכ"ז איכא משום ד"ש כמו שיע"ש וכן הכריח הרב"ח שם ביו"ד סס"י קנ"א ושכן דעת הרמב"ם וכתב וז"ל ואף על גב דאין ספק שאין קוברין גוי אצל ישראל דאפי' ישראל רשע אין קוברין אותו אצל צדיק כ"ש אצל גוי וכדכתב הר"ן סו"פ הנזיקין מ"מ יכול הוא לקבור מתי גוים עם ישראל בחצר אחד מפני ד"ש כיון שמצאום הרוגים יחד ע"כ ועיין בב"י שם ביו"ד סימן שס"ז שהביא דברי הר"ן אלו יע"ש ובמור"ם בד"מ שם ובסי' רנ"א יע"ש. א"כ בנ"ד אפי' אם דיינינן ליה לזה האיש כגוי גמור הא מיהא איכא מצוה לקוברו מפני ד"ש מצד שליחות וציווי השררה ככתוב בשאלה אלא שיש לקוברו במקום רחוק מהקברים שקוברים בו לכל היאודים שבעיר שבלא"ה יש מקום רחוק ומיוחד בפ"ע לאנשים כאלו כידוע בעירנו זאת ואפי' לדברי הרב שלחן גבוה ביו"ד סי' של"ה סקכ"ד שכתב וז"ל ולענין מעשה אין נוהגים לעשות כן לעשות שום אחד מכל אלו דיותר מה שמרחקין מהם הם מרוחקים מינן סורו טמא קראו למו ע"כ נראה דזהו שכתב הא מיהא הוא בגוי גמור לא בישראל משומד דמלבד מאי דקי"ל אעפ"י שחטא ישראל הוא וכמ"ש בסנהדרין פ' נגמר הדין מ"ד וז"ל חטא ישראל אמ"ר אבא לר' זבדא אעפ"י שחטא ישראל הוא והיינו דקאמרי אינשי אסא דקאי בני חלפי אסא שמיה ואסא קרו ליה ומביא ראיה מקרא זה דחטא ישראל הנאמר בעכן אף שחילל שבת ועבר על ה' חומשי תורה כדאיתא שם ע"כ עוד בה דאיכא שנאה ואיבה בהדייא ובפרט מצד שליחות וציווי השררה כנז' בשאלה: **אלא** דיש לפקפק בזה מצד אחר ממ"ש בברייתא במס' שמחות פ"ב הלכה יו"ד וז"ל כל הפורשים מדרכי צבור אין מתעסקין עמו לכל דבר ופי' הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' אבל והביאו הטור בי"ד סי' שמ"ה וז"ל כל הפורשים מן הצבור והם שפורקין עול מצות מעל צוארם ואינן בכלל ישראל בעשיית המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות והם המומרים ומסורים אין מתעסקין עמהם לכל דבר וכו' יע"ש וכ"כ הרא"ש בתשו' כלל טו"ב דמומר בכלל פירש מדרכי צבור יע"ש. וא"כ זה האיש אשר נשא גויה ולא היה בא בכלל ישראל לבתי כנסיות ובב"מ ולא היה בעשיית המצות ובכבוד המועדות וכו' א"כ הרי הוא בכלל הפורש מדרכי צבור ובודאי דאין מתעסקין

עמו וכן ראיתי בהדייא להרב מוהריק"ש ז"ל בס' ערך לחם שם ביו"ד סימן שמ"ה וז"ל וכן המומרים והמסורים וכן נושא גויה או נשאת לגוי ברצונה כנ"ל יע"ש. הרי נרא' דזה האיש הנשאל לנו בשאלה זאת שנשא גויה הרי הוא כדין הפורש מדרכי צבור וכדין מומר דאין מתעסקים עמו לכל דבר והגם כי כתוב בשאלה שבא להתפלל בר"ה ויה"כ לביהכ"נ אין זה כדאי שלא להחשיבו כמומר אחרי שנשא גויה וכמ"ש הרב מוהריק"ש ז"ל ועיין להרב הדרישה ביו"ד סי' שס"א סק"ה שכתב בשם רבו שהביא משם סא"ז וז"ל אסור להתעסק בקבורת אדם שידוע שהוא רשע ולא עשה תשו' ועיין דרישה סס"י שכ"ח יע"ש.

איברא שראיתי להרשב"א ז"ל ח"א סימן תשס"ג הביאה מרן הב"י לעיל סי' של"ד שכתב בהדייא בהא דתניא כל הפורשים מן הצבור והם שפורקין עול מצות מעל צוארם ואינן בכלל ישראל בעשיית המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות וב"מ והמומרים ומסורים אין מתעסקין עמהם בכל דבר וכו' כי הכונה בזה הוא שאינן מתעסקין עמהם לכל דבר לא לענין קבורה ותכריכי המת אמרו אלא שאין קורעין עליהם וכו' יע"ש דש"מ דאפי' מומר גמור ממש דקי"ל אין מתעסקין אפי"ה עושין לו תכריכים וקוברים אותו כמו שיע"ש ועמ"ש עוד הרשב"א ז"ל בתשו' ק"ק סי' ל"ד וסי' ן' וסי' רכ"ט ורס"ה יע"ש. וא"כ כ"ש הוא בנ"ד שלא מצינו בו עובר על דת בבירור כ"א דוקא מה שנשא גויה לבד שהוא דבר הנראה לעינינו ואפי' אלו הנשואים לא היה בו שום סרך איסור ע"ז שלא נשאה על ידי כומר כנימוסי הגוים ככתוב בשאלה דודאי דעדיף טפי ויש לנו להטפל בו בתכריכים ובקבורה ואין בזה שום בית מיחוש כלל.

ועוד יש טעם אחר לומר בזה דיש לקוברו ע"י ישראל יען שלח מהשררה דכיון דזה האיש שהוא מכינוי משפחתו ועליו מוטל להשתדל בקבורתו משום פגם משפחה וע"ד שכתב הרב מוהר"י הלוי ז"ל סי' מ"ט שנשאל בנדון שלו וז"ל שאלה נמצא בינינו איש רע ובליעל שהוא כופר בכל התורה שבע"פ ומלעיג ע"ד רז"ל ומחרף ומגדף נגדם גם הוא כופר בעיקרי האמונה ובהשארות הנפש ותה"מ בשאט בנפש מכריז ואומר כי אין הפרש בין האדם והבהמ' והרבה מהניסים הכתובים בתור' מכחיש בהם וכן פלאי אליהו ואלישע ולא זו בלבד עשה רק שרצה להדפיס ס' בלשון לעז וחקק בעט ברזל כל אמונותיו הכוזבות והרעות עד אשר ראשי הק"ק השתדלו עם המלכות ולקחו כל ספריו ושרפו באש לעיני השמש ושמו אותו בבית האסורים והשתדלו מאד לגלות אותו מהעיר כי להיות שבמלכות ההוא יש חפשיות האמונה ואין שום חקירה למה לא עלה מידם להשיג שימיתוהו רק שיגלוהו ממקומו ואמנם עונותיו ילכדונו את הרשע שנפגר

שם במקום שהלך והנה שאלתינו הוא כי לאיש הבליעל הלזה יש לו אם זקנה וגם יש ג"כ שני אחים אנשי צדק ולא נמצא באחיו שום דעת פיסולת והם היו תמיד מחרפים אותו וכו' אמנם אמו בהיפך כי זה שבתה הבית יחד עם בנה הצר הצורר תמיד מחזקת בידו והולכת בדרכיו אוכלת משחיטתו אוכלת ביוה"כ האמיתי והוא מתענה ביוה"כ אשר יעלה לחשבון בזה וכן חמץ בפסח ומלאכה ביום טוב ונידו אותה וגם החרימוה ועוד הודיעוה שאם ימות במרדה שלא תקבר בקברי ישראל וכל זה לא שבה לחזור בה לזה באנו בבקשה להודיענו אי אחרי אשר ימות במרדה יוכל להניחה ע"פ הארץ ושלא לקוברה כלל או אם יש לחוש בשביל בניה הכשירים או לא והשיב הרב תשובה לזה דיש לקוברה לארודה זאת מתשו' הרשב"א הלזו דאפי' במינים ואפיקורוסים אפי"ה ישראל מתעסקין בקבורתם וסיים וכתב וז"ל באופן שמן הדין אין להחמיר על זאת הארורה שלא לקוברה כיון שהדבר נוגע לכבוד שני בניה הנותרים לה שהם יראי ה' ופורשים מדרכי אחיהם כמו שבא בשאלה וכו' ע"כ וא"כ גם הכא בנ"ד אם האיש אשר נשא גויה איננו קרוב לזאת המשפחה רמה שבעיר מ"מ אחר שהכינוי שלו הוא ככינוי המשפחה שבעיר ושוה לה ואיכא קפידא באוה"ע על זה והוא גנאי ופגם גדול כי אזי יאמרו בגוים שלא חסו על כבוד משפחתו יש בזה חיוב לקוברו משום פגם משפחה והגם שנדון הרב מוהר"י הלוי ז"ל הוי בבנים ממש שהפגם נראה יותר ויותר משום קורבה דמוכח טובא מ"מ מצד אחר עדיף נדון דידן בזה משום חילול כבוד בגוים יותר מאם שהיו בניו כשירים שנוהגים כשורה שהיה אז הדין נותן לקוברה כמו כן נמי איכא למימר בנדון דידן:

ואין להשיב על זה שהרי כתב שם הרב מוהר"י הלוי ז"ל סמוך ונראה וז"ל ומ"מ אם נראה בעיני הב"ד אשר במקום ההוא שזה הוא למיגדר מילתא לנעול דלת בפני האנשים החטאים בנפשותם אשר הם מתפקרים בעיקרי הדת ומלעיגים במלאכי אלקים נביאינו ורבותינו בעלי הגמ' והאגדה בודאי דרשאין הן בכל כי האי לענוש יותר מן הדין להוראת שעה וראיה על זה מההיא דיבמות מ"ג מעשה באחד שרכב על הסוס בשבת וסקלוהו ב"ד דאע"ג דרכיבה אינה אלא משום שבות וכו' ואפי"ה משום מגדר מילתא סקלו אותו דהיה בשעת הגזירה וזהו בנין אב לכל דבר שהב"ד יכולים להור"ש משום מגדר מילתא לענוש וכו' ומצאתי בתשו' הרמב"ן סי' רמ"ד על תקנה שתיקנו שמי שאינו נוהג כשורה ואינו שומע לקול מוכיח שמנדין אותו ולא ימנה בכלל יו"ד ואם מת לו מת שלא יקברוהו וכו' והשיב וז"ל ועוד דלמגדר מילתא יכולין לעקור דבר מן התורה לעשות סייג וכו' ולזה בנ"ד אם יסכימו בזה חכמי שלומי העיר נר"ו גם אני מסכים לכבוד חכמינו ונביאינו שיעשו הנכשר בעיני הב"ד מן המקום ההוא לקנוס על הארורה ההיא יותר מן הראוי

וכן העם ישמעו ויראו עכ"ל וא"כ גם כאן בנ"ד אם יראה לב"ד שבמקום הזה לענוש אותו משום מגדר מילתא להור"ש שלא לקוברו יהיה הרשות בידו וכמו שכן שמעתי באומרים לי ואני אומר דלא יתכן לו' בנ"ד שלא לקוברו משום מגדר מילתא להור"ש מכמה טעמי תרוצי חדא כי הרואה יראה כי מלבד כי ממקום שבאנו מתשו' הרב מוהר"י הלוי ז"ל שכתב דין זה שלא לקוברה משום הור"ש התם שאני שבכלל התקנה אשר גזרו עליה דייני העיר לייסרה והחרימוה הוא שהתרו בזה וכה אמרו לה הב"ד שאם לא תחזור בתשו' שאם תמות לא תקברו אותה ומאחר שהגזימו עליה לעשות לה זה הקנס ולא השגיחה בזה ולא שבה מידיעתה א"כ ראוי לב"ד אם יראו בעיניהם לעשות זה הקנס להור"ש כי היא גרמה לעצמה שלא חזרה בתשו' אחר שעשו לה התראה ולא ציית להו ועמדה במרדה אבל בנ"ד שלא גזרו עליו הב"ד שום נידוי וחרם וגם שלא גזרו עליו ולא עשו לו שום התראה שאם יעמוד במרדו וימות שלא יקברו אותו מהיכא תיתי להיות לנו כח ולא לשום ב"ד לקנוס לו קנס זה ויגיד עליו ריעו שהרב מוהר"י הלוי ז"ל כל עיקר חיליה ושמביא ראיה לזה הוא מתשו' הרמב"ן ז"ל סי' רמ"ד שעשו תקנה הב"ד ההוא וגזרו עליו שאם לא יקבלו שלא יקברו את המת דמשום הור"ש יכולים הם לתקן כן הרי דגם נדון הרמב"ן הוי בהכי שגזרו כן בפירוש מקודם לכן ועבר ולא השגיח בגזירה ובהתראה ההיא וזה החילוק הוא ברור ומבורר לעיני כל רואה כי אין מקום לב"ד בנ"ד לו' שלא לקוברו משום הור"ש חלילה.

ועוד טעם שני יש לחלק דלא שייך בזה משום הור"ש שלא לקוברו שהרי עיקר נדון הרב מוהר"י הלוי היה באשה רעה וכופרת בתורת משה רבינו ע"ה ובנסים הכתובים בתורה ובנביאים ובתור' שבע"פ ונזרקה בה צד מינות ואפיקורוסית ואוכלת חמץ בפסח ואוכלת ביוה"כ והיא עומדת במרדה ומתה ברשעתה ולא שמעה לקול מורים וגם שהיא כפרה בנבואת הנביאים ופקרה בתורת חז"ל והיא מומרת להכעיס והדין נותן דבחיים חייתו מורידין ולא מעלין כמבואר בטור וש"ע יו"ד סי' קנ"ח יע"ש וכל כי האי מילתא בנדון כזה איכא משום מגדר מילתא להוראת שעה וכל מה שיעשו בזה וכיוצא בזה מילתא זוטרתי היא לגבה כי גדלה עונה וחטאתה כי כבדה מאד משא"כ בנדון דידן בזה האיש שנשא גויה ולא פקר בשום אות אחת שבתורה ולא נשמע עליו שום דבר איסור כ"א עון זה שנשא גויה לבד ונגלה לנו וכל כה"ג שאינו מומר כלל כל שלא ראינו שעבד ע"ז בפרהסייא וגם שחילל שבת בפרהסייא ואפי' בצינעא לא ראינו שהיה מומר לעע"ז ולחלל שבת ואפי' אם יהיה מומר זהו לתיאבון ולא להכעיס דודאי אין להחמיר בו שלא לקוברו וכן מדוקדק עוד מדברי הרב מוהר"י הלוי ז"ל שכתב בסוף דבריו וז"ל

גם אנכי מסכים לכבוד נביאינו וחכמינו שיעשו וכו' יע"ש כנראה מדבריו דדוקא משום כבוד הנביאים והחכמים שהיה פוקר בנבואת הנביאים ובתורת חז"ל הוא דרצה הרב ז"ל להחמיר משום הור"ש וגם זה ברור. ועיין להרא"ש ז"ל בס' בשמים ראש סי' ס"ד שהביא מ"ש בירוש' פ"ח דתרומות ארפינון מדידהו אכלו אין ללמוד מזה לעשות מעש' באדם שנברא בצלם אלקים ולא להלכ' אמרו אלא שאמר להם דרך צחות ואי תימא הלכה הוראת שעה היתה לגדר בא' שהכשיל את הרבים ויראו רבים ויפחדו מעונש שמים שיראו שישלם מידה כנגד מידה אבל לא נמסר לב"ד לענוש אחר המיתה עכ"ל הרי מבואר מדברי הרא"ש ז"ל דלא הותר לעשות משפט ועונש לרשע שלא לקוברו אא"כ אם הוא מכשיל את הרבים ואפי"ה לא הותר כ"א בכה"ג שהיה הענין שבאו הכלבים ולקקו את דמו ובשב וא"ת נעשה הענין אבל לא בקום עשה שלא לקוברו בעבור עונש שהוא מכשיל את הרבים אכן בא"ז והובא בהג"א בחולין פ' ג"ה לד' צ"ג ע"ב סי' ט"ז כתב דמי שהוא מכשיל את הרבים ומאכיל לישראל טריפות אסור להתעסק בקבורתו יע"ש והנר' דהוא היה מכוין למאמר הירושלמי הלזה ועמ"ש בעניותי בקונטריס רוח חיים ביו"ד סימן שמ"ה בס"ד.

ואל השלשה לו בא כי גם הרב מוהר"י הלוי ז"ל לא הסכים למעש' שלא לקוברה כ"א בתנאי שיסכימו חכמי שלומי העיר נר"ו וכו' שיעשו הנכשר בעיני הב"ד וכו' יעו"ש ומי יימר שעשו מעש' הב"ד ההוא שבאותו מקום וחסר המציאות כי אפשר כי לא מלאו לבם לעשות כן שלא לקוברה ולמעש' צריכה רבה.

ואת רבע כי מעיקרא הוראת שעה זאת אשר כתב הרב מוהר"י הלוי ז"ל היינו במי שחטא בחיים חייתו והוא עומד במרדו וקנסוהו וגזרו עליו שאם לא ישוב מרשעתו שלא לקוברו אף שאינו מן הדין להור"ש מחמת רשעו בתורת קנס כדי שיוסרו שאר בני אדם וכל העם ישמעו ויראו שזהו עיקר דין שעושים להור"ש להחמיר עליו בעונשו א"כ יש לקיים הקנס ההוא גם לאחר מותו לעשותו כאשר ישיתו עליו הב"ד אבל במי שלא נתודע לנו עונו בהיותו בחיים חייתו כ"א אחרי מותו שנתודע רשעו מה מקום לקונסו אחרי מיתתו כל שבחיים חייתו לא גזרו שום קנס עליו וממ"ש בסנהדרין פ' נגמר הדין מ"ז ע"א ת"ש נבזה בעיניו נמאס זה חזקיהו מלך יאודה שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים וכו' יעו"ש אין סתירה כלל דנרא' שעשה הור"ש אחר מיתתו דהתם לאו לעונש נעשה ולהור"ש כ"א אדרבא משום שיהיה לו בזיון כי היכי דתיהוי ליה כפרה. וחמישיתו יוסף עליו כי עיקר מה שארז"ל דב"ד מכין ועונשים שלא מן הדין היינו כשהדור פרוץ כמ"ש מרן בש"ע ח"מ ריש סי' ב' וההי"נ כשהיחיד פרוץ כמ"ש הרב הדרישה שם ובסמ"ע וש"ך וסיים שם הרב

ש"ך וכן משמע להדייא בטור ובשאר הפוס' יע"ש וכאן ליתנהו להני תרתי לא כשהיחיד פרוץ שלא נודע מעשיו כלל וגם לא יש ג"כ כשהדור פרוצים שאין בעירינו יע"א שום אדם שנשא גויה כלל וא"כ איך יתכן לכנות בעניין זה שם וכינוי להוראת שעה.

ואת השש לית לן למימר בנ"ד שלא לקוברו משום הור"ש כי איכא למיחש משום איבה מאחר ששלח מצד השררה שיקברוהו בקברי ישראל וע"י ישראל כי הוא יאודי ושלכם הוא ושהוא הקפיד בדבר הזה מאוד וא"כ יש מקום להתיר משום שהרי מצינו בגדולה מזו מ"ש מרן בש"ע יו"ד סס"י לק"ט וז"ל ויש מי שאומר שאסור להלוות לצורך בנין אלילים של עכו"ם או לתכשיטיה או למשמשיה וכ"ש למכור להם תשמישים כגון מחתות והמונע מצליח ואין לקשור ספרי עכו"ם חוץ מס' הדיינים והסופרים ואם חשש משום איבה כל מה שיכול להשמט ישמט ע"כ. גם מור"ם בהג"ה סס"י קמ"ח כתב היתר לשאת ולתת ביום חגם וז"ל ועוד דאית בזה משום איבה אם נפרוש עצמינו מהם ביום חגם יעו"ש ועמ"ש הרט"ז ביו"ד רס"י קנ"ב יעו"ש וכ"כ ברס"י קנ"ב יעו"ש וכ"כ ברס"י קנ"ח דאין לרפאות את עכו"ם אפי' בשכר אם לא דאיכא משום איבה יעו"ש ועמ"ש הרב מט"י בח"ב חיו"ד סי' ב' דכ"ג ע"ב יעו"ש. הרי דאפי' במקום דאיכא חששא מאיסור חמור כע"ז עכ"ז משום איבה התירו אפי' בדבר שיש חשש סרך איסור ע"ז כ"ש בדבר זה לקבור זה המת כי מדינא איסורא ליכא דודאי דיש מקום לקוברו משום איבה. ועוד דטעם שהתירו משום איבה הוא בדבר שיש גנאי ובזיון להם שאין אנו מרחמים כמו שהתירו למילדת ידועה שתיילד לגוייה משום איבה וכדומה וכמ"ש בכיוצא בזה בתשו' הרב זרע אמת ח"ג סי' ל"ב ד"מ ע"ב יע"ש ועמ"ש בעניותי בספרי הקטן נשמת כל חי ח"ב חאה"ע סי' א' ד"א ע"ב יע"ש א"כ גם כאן בנ"ד הרי איכא גנאי ובזיון להם שציוו לקבור על ידינו ואם לא יקברו אותו הרי הוא גנאי ובזיון להם שמוטל המת במבוי שלהם ויסריח וגם איכא נמי שיאמרו הגוים שאין אנחנו מרחמים על אחינו בני יש' להיות מוטל בבזיון גדול כזה א"כ אין מקום לדון בזה וכדומה לזה משום הוראת שעה כלל כלל לא.

ושבע המגיע הוא כי לא ידעתי איזה ב"ד ימלא את לבו לומר שהוא ב"ד חשוב להחשיב את עצמו לדון בהוראת שעה למת זה שלא לקוברו מבלי גזירת ותקנה שגזרו עליו מקודם דהנה מעיקר דינא קימ"ל דב"ד הראוי להיות דן שלא מן הדין להור"ש אינו אלא ב"ד חשוב כב"ד דר"א ור"א והגם כי ל"ד כב"ד דר"א ור"א דההה"נ גדול הדור או טובי העיר וכמ"ש מרן בש"ע ח"מ סי' ב' ס"ב ודוקא גדול הדור וטובי העיר שהמחום ב"ד עליהם וכו' יע"ש ובמוהריק"ו שורש קפ"ט כ' דההה"נ לב"ד של ג' יע"ש הא מיהא היינו דוקא

במה שכבר התקינו וגזרו שיש כח בידם לתקן ולגדור כמעשה שנשאל הרב מוהר"י הלוי ז"ל אבל בבא לענוש מחדש בלתי גזירת הב"ד צריכה רבה ואפילו שיהיה כח ביד הב"ד לענוש ולגזור מחדש זהו במי שהוא בר חיובא בחיים חייתו לא כנדון דידן במי שהוא מת ונעשה חפשי מן המצות ומ"ג למ"ש מוהרד"ך ז"ל בית י"א חדר א' והרב מוהר"ש הלוי בתשו' חיו"ד סי' כ"ט דדעתם להכריע דמשומדים סתם הם לתיאבון ולא להכעיס וכ"כ הרב"ח ביו"ד סוס"י ש"ם דעכשיו בזה"ז כל משומד לא נשתמד אלא לתיאבון ולא פקר כולי האי ע"כ ומכאן תשובה מוצאת למ"ש הרב חק יעקב בא"ח סי' תמ"ח ס"ק י"ד דעכשיו כולם מקרו עוברים להכעיס והביאו הרב באה"ט שם ס"ק י"א כמו שיע"ש ואחרי המחי"ר מלבד מה שיש להשיב מצד הסברא דכל המומרים אינן אלא לתיאבון דבהיפקרא ניח"ל זאת ועוד דמצינו שכ"כ בהדייא הרבנים הנ"ל שלמים וכן רבים וצ"ע ועיין מ"ש הרב מוהרד"ך בבית כ"ח ח"ב ועיין בס' נ"מ זהו שמו באר המים חיו"ד סי' ד"ן יע"ש. ועמ"ש הכנה"ג ביו"ד סי' שמ"ה הגה"ט אות ב' יע"ש וא"כ כ"ש בנ"ד לענין קבורה דיש לקוברו ואפילו למ"ש הרב חק יעקב דעכשיו כולם נקראים מומרים להכעיס כמבואר ביו"ד סי' קנ"ח יע"ש מלבד כי כפי דברי הרב מוהרד"ך ומוהרש"א והרב"ח נראה להפך וכמ"ש עוד בה כי גם הרב ח"י לא כתב כן כ"א דוקא במומר גמור דהיינו עע"ז ומחלל שבתות בפרהסייא לא בנשא גויה ומעשיו סתומים כנדון דידן והוא ברור.

ואמינא ולא מסתפינא דאפי' היה זה הנשוי נכרית בנימוסיהם שהכומר בא ומביא ע"ז ומודה בה כידוע עכ"ז נרא' דאינו נקרא מומר לע"ז בשביל זה לבד ואינו יוצא מכלל ישראל יען כיון שאין רצונו וחפצו לעע"ז כ"א לאהבת האשה וכמו שכן ראיתי להרב נודע ביאודה בח"ב חא"ח סי' יו"ד שכתב וז"ל ועוד אמינא שאפי' היה זה הכהן בשעת כשכנס את הנכרית אומר על הע"ז שהוא אלהות שלו לא נחשב בזה מומר שהרי לא דיבר דבר זה רק מחמת שהכותית לא הסכימה להנשא לו רק בנימוסיהם עפ"י הכומר היה צריך לענות אחר כל מה שאמרו לו הר"ז כעובד מאהבה ומיראה והלכתא כרבא דאמר פטור וכו' ע"כ הרי דהרב ז"ל מודה דאפי' נשוי ע"י כומר דאיכא איסור חמור משום לתא דע"ז עכ"ז פטור וקא מכשירו לכהונה שזה האיש היה כהן כמבואר שם בדברי הרב ז"ל כ"ש כאן שהוא לענין קבורה כי בלא"ה אין איסור לקבור הפי' יהיה גוי גמור וכמש"ל וליכא חששא כ"א שיש לחוש שלא לקבור רשע אצל צדיק דהא ודאי דיש מקום בבית הקברות רחוק לפחות ד' אמות וכמ"ש הר"ן ומרן בב"י וכמש"ל וגם נרא' דדוקא תכריכים ורחיצה וקבורה עושין לו אבל להיות לו ש"ץ והספד וחיזון וצידוק הדין וכדומה אינן עושין לו ועוד היה נרא' דאפי' לעשות הספד וכדומה עושים אם יתברר להם שהיה דעתו לברוח

הוא ואשתו לדת יהודית וגם שהיה מתנהג כהילכת גוברין יהודאין ויש להביא לזה ראיה ממ"ש בס' צרור הכסף בתשו' חיו"ד סי' י"ד במעשה שהיה בשפחה שחלתה ובקשה מאדוניה לגיירה והלכו מוהרי"ד וב' תלמידיו וקיבלה דת יהודית ולא הספיקה לטבול עד שמתה ועכ"ז עשו לה תכריכים וארון וחזן הכנסת הספידה וקברוה בקברי ישראל וכן הורה מוהרי"ד לשפחה אחרת יעו"ש ואם כה הורה הרב מוהרי"ד ז"ל בשפחה שהיתה גויה לעשות לה ארון ותכריכין ולהספידה ולקוברה בקברי ישראל הגם שלא נתגיירה כ"א שהיתה בדעתה להתגייר כ"ש בנ"ד שהא מיהא הוא ישראל אלא שלא היה לו שעת הכושר לברוח ולהתנהג לדת יאודית ולגייר אשתו עמו ועיין עוד להרב זקן אהרן סו' סי' י"ט דכ"ו ע"כ בשפחה שלא נתגיירה בב"ד ולא טבלה ומתה וקברוה בקברי ישראל ושאלו ממנו אם צריך להוציאה מקברה שלא תהיה עם מתי ישראל והשיב בסו' התשו' וז"ל ולקוברה בבתי קברות ישראל לא יפה עשו שהרי אמרו פ' נגמר הדין אין קוברין רשע קל בפני רשע חמור כ"ש אצל צדיק וכו' מיהו זאת השפחה אחרי שהיתה כונתה למצות גרות ולבה לשמים כבר קנתה מקומה ואין להוציאה מקברה שלא יאמרו גוים ג"כ כך עושים ישראל לגרים ואומה זו אין ראוי להתחבר עמה והתורה צוותה בכמה מקומות על אהבת הגר וכו' ע"כ.

ועוד ראיה חותכת שלא הוחזק לעע"ז ולהיות גוי שהרי הגוים לא רצו לקוברו בקבריהם שזה מורה בהדייא שכופר היה בדתם גם אשתו הוצרכה לבזבז ממון ולתת ליאודים כדי שיקברוהו בקבריהם של ישראל וכבר זה היה מעשה רב בזמן הרשב"ץ ז"ל כמבואר בתשב"ץ ח"ג סי' מ"ג וז"ל שאלת על גט הנכתב במאריוקא וכתבו אחד מהנקראים אנוסים ובלי ספק שהם משתחוים לע"ז ומחללים שבתות בפרהסייא והעידו היאודים שתחילת יציאתו מהכלל היתה באונס וגם בהיותו באונס השמד היה נוהג יהידות וגם במותו לא נהג מנהג גוים ולא רצו לקוברו כמנהג כופר בדתם עד שבזבזה אשתו ממון ע"כ הרי דכשהגוים מחזקים לאחד מישראל לכופר דתם אינן קוברים אותו בקברי הגוים וכו' אלא שנדון הרשב"ץ שהיה אנוס ומשומד גמור וכמ"ש הרשב"ץ וז"ל ובלי ספק שהיה משתחוה לע"ז ומחלל שבתות בפרהסייא וכאן בנ"ד הני תרתי ליתנהו דמלבד כי לא היה עע"ז גם חילול שבת בפרהסייא לא נתודע ואפי' בצינעא ועוד דעדיפא נ"ד מנדון הרשב"ץ דבנדון הרשב"ץ אשתו הרשע' שנר' שהיתה גויה בזבזה ממון כדי לקוברו בקברי גוים וכאן בנ"ד הוי להיפך דאשתו אף שהיתה גוי בזבזה ממון כדי שיקברו אותו בקברי ישראל א"כ אין כאן מקום להסתפק כלל כי בודאי יש לקוברו ע"י ישראל ובקברי ישראל ולעשות לו תכריכים ומ"ג לפי מ"ש בשאלה דבעת מיתתו התודה על עונו וקרא

ק"ש וכו' ככתוב בשאלה והרי מבואר ביו"ד סי' ש"ם ושמ"ה ובסוס"י שע"ו בטור וש"ע ורבני האחרונים שם דמומר שמת ובעת מיתתו התודה וחזר בתשו' נרא' דמתאבלין עליו וקורעין עליו כיעו"ש ואם שזה שאמרו שאמר וידוי וק"ש הוא מפי אשתו והגוים ולא תהני לן לענין אבילות וקריעה ואם מהני גוי מסל"ת בכה"ג כי צריך בזה תלמוד ואין לי פנאי ומ"ג כי בנ"ד ליכא לא דיני אבילות ולא דיני קריעה עכ"פ אהני לן מיהא לקוברו ע"י ישראל ובקברי ישראל והוא ברור ונכון ועיין מ"ש הגאון בדורינו בס' חתם סופר חיו"ד סי' שמ"א ובמ"ש עמתינו בתור' הרב הגיד מרדכי בחיו"ד סי' ט"ו עי"ש.

ומ"מ זאת בלבד אני אומר בהא דנ"ד דדוקא לענין תכריכים יש לנו להשתדל עליו וגם לקוברו בקברי ישראל רחוק משאר המתים כמ"ש משום מ"ש דאין קוברין רשע אצל צדיק אבל לענין הספד וצידוק הדין ושאר עניינים אין נרא' לעשות ושב ואל תעשה עדיף כיון דאין לנו עדים כשרים על ענין הוידוי בשעת מיתתו ולא בירור גמור על מה שהיה רוצה לברוח ליהידות ולנהוג כדת משה וישראל כל זה כתבתי להלכה וכן נעשה מעשה על פי בהסכמת חברים מקשיבים. בב"י דיתבין דנ"י ישרים וטובים. מעלת הרבנים טובים השנים כמהר"י ן' עזרא נר"ו וכמהר"א אשכנזי נר"י במותב תלתא. נחנא ב"ד בחדא מחתא. שהסכמנו לעשות מעשה שיקברו אותו בבית הקברות של ישראל רחוק משאר המתים וכן עשו וה' יצילנו משגיאות. ויראנו מתורתו נפלאות. כיר"א כה דברי אנכי.

הצעיר

חיים פאלאג'י

ס"ט

ק

סימן ק

שאלה אם מותר לאבל להיות סופר במכס ובבידאט לכתוב חשבון הכנסה והוצאה מידי יום ביומו למה שנכנס במכס:

תשובה הנה כתוב ביו"ד סי' ש"ף סעיף ב' בענין כתיבה לאבל בימי אבלו בהג"ה כדרך שמותר לכתוב בח"ה כך מותר לכתוב בימי אבלו אבל לא בענין אחר יע"ש והוא מס' הכלבו משם מוהר"מ יע"ש והרי מצינו בח"ה בסי' תקמ"ה במור"ם בהג"ה שם סעי' א' דאחר שכתב מרן בש"ע דאסור לכתוב בח"ה הגיה מור"ם שם בהג"ה וז"ל ולצורך רבים יש אוסרים כל שאינו לצורך המועד ת"ה סי' פ"ה ויש מתירין כלבו וב"י ונהגו להקל

בכתב שלנו שאינו מעשה אומן יע"ש ומבואר שם במג"א ובס' פ"מ בחלק א"א שם בא"ח ס"ק ב' דחוץ מכתיבת מרובעת שכותבים בהם ס"ת ותו"מ כל שאר כתיבה מקרי מעש' הדיוט וכ"כ שם בחלק מ"ז סק"ב יע"ש א"כ מבואר יוצא דכתב שלנו באותיות רש"י שקורין פרובינצאל וכמו כן שאר כתיבות תוגרמה ולעז וכדומה מקרי מעש' הדיוט ויכול לכתוב ומ"ג כי נרא' לי כי כיון שצריך לכתוב הבא למכס מידי יום ביומו ואם לא כתב המוכס יבקש ממנו המעות והחשבון הו"ל בכלל חשבונותיו דהתירו בח"ה וגם דהוי צורך מידי יום ביומו והוי דבר האבד גמור שהתירו בח"ה ובאבל ולפחות כה יעשה אם אפשר שיהיה הכתיבה ע"י אחד והוא יהיה עומד ע"ג שהרי כתב מרן בש"ע שם ביו"ד סי' ש"ף סעי' ט"ז אם האבל מושכר לאחרים לא יעשה מלאכ' בימי אבלו אבל ע"י אחרים שרי יע"ש וכאן שהוא ע"י אחרים מותר והגם שראיתי שגם בזה מידי פלוגתא לא נפיק עכ"ז קי"ל הלכה כדברי המקל באבל ועוד יש להתיר מכח ס"ס בפלוגתא דרבוותא דספק אם הלכ' כמ"ד דלצורך רבים מותר או אסור ואת"ל דאסור היכא דהוא ע"י אחר יהיה שרי והוא ס"ס המתהפך נמי ס' אם הלכ' כמ"ד דע"י אחרים אסור או מותר ואת"ל אסור יהיה הלכ' כמ"ד דלצורך רבים שרי זהו הנראה לע"ד הלכה למעשה והאל יצילנו משגיאות. ויראנו מתורתו נפלאות. פה אזמיר ש' למען תחיה תרי"ג ליצירה ועי' מ"ש בסה"ק לב חיים ח"ב לענין חוה"מ בס"ד:

קא

סימן קא

נשאלתי בדם היוצא מן המת אחר שמת כגון שיוצא דם מנחיריו או דרך מטה מפי הטבעת או אם יהיה לו איזה פצע וחבורה ויצא ממנה דם אם יש לקוברו עמו ואם נטף מן הדם הלזה על איזה בגד אם טעון גם הבגד קבורה או לא יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה לענין דם היוצא מן המת כשמשימים אותו ע"ג קרקע בארץ ובתוך העפר שצריך קבורה עמו לא תבעי לך דבעי קבורה וכן נוהגים כי תבעי לך כשיצא הדם מן המת אחר שכבר מת ויוצא דם ממנו מנחירים ומלמטה כשמטהרים אותו ולפעמים נוטף ע"ג איזה בגד אם יש לחוש לקוברו עמו אותה חתיכה או לכבסו ודיו הנה ראיתי להרב בית חדש ביו"ד סי' שס"ד שכתב וז"ל שוב מצאתי כתוב שמעתי הטעם גבי הרוג שכבר יצאו כל הדמים ממנו והם מובלעים בבגדיו חיישינן שמא נבלע בתוכם הרביעית דם שנפש יוצאה בו על כן יקברוהו כמו שמצאוהו ולא יחלצו אפי' מנעליו דשמא הדמים שיצאו עם יציאת הנפש הם בתוך המנעלים ולכן נוהגים בהרוג לחפור ולחתור במנה וחצינה

בקרקע מקום שנמצא שם את ההרוג וכן כל דמו שיצא ממנו ממקום קרוב לו וקוברים אותו שנבלע בו דמו עם ההרוג דשמא באותו הדם יצא הנפש ומזה הטעם ג"כ במי שנפל מן הגג ומת או נפל הבית עליו ומת ונעשה בגופו פצעים וחבורות ויצא מהם דם שזה ג"כ וכו' והדמים אשר יצאו ביציאת הנפש נבלעו בתוכם משא"כ וכו' ע"כ וכ"כ הרב ש"ך שם סקי"א יע"ש. הנה מבואר כי כל החששא שיש ביציאת דם מן המת לקוברו זהו דוקא כשיש לחוש שיצא בשעת יציאת הנפש אבל כשראינו בבירור שאחר יציאת הנפש עבר זמן מיציאת הנפש ליציאת הדם הרי נרא' דאין לחוש לדם זה כלל לקוברה כיון שלא יצאת בשעת יציאת הנפש כאשר הוא מדוקדק בדבריהם שכתבו שמא יש באותו דם מובלע מרביעית דם שהנפש יוצאה בו וגם ביולדת שמתה מחמת לידה בעת לידתה שהיא מלוכלכת בדם היוצא ממנה אין לטהרה כמבואר בפוסקים זולת אם שהתה אחר כמה ימים ללידתה ופסקו דמיה. ועיין בס' פחד יצחק מע' יו"ד די"ב ע"א דאם יש חששא שנדבק בבשרה מדם היוצא ממנה יש לחוש לדם שהנפש יוצאה בו ושם הביא כמה מעשיות ביולדות שמתו שלא רחצו אותן ועשו להם טהרה וקברו בלבושיהן וגם אשה אחד שטינפה בגדיה מדם היולדת שהיתה על ברכיה וקרע מקום שהיה בו הדם ונקבר עמה ע"כ. וא"כ זהו דוקא כשיוצא הדם ממנה בהיותה בחיים עד שמחמת זה מתה לגמרי יש לחוש שיש בכלל הדם גם דם שהנפש יוצאה בו אבל לאחר שמתה אם יצא דם אין לחוש:

אלא דצריך לדעת אם יצא דם מגוף המת אחר שכבר מת ויצאת נשמתו כנז' בשאלה מאן לימא לן שאותו הדם היוצא מגופו לאו מרביעית דם הנפש הוא דהגם כי הסברא פשוטה היא שרביעית דם הנפש אחר שמת לא יהיה כח לצאת ויהיה זה הדם דם האברים עכ"פ צריך בירור:

קב

סימן קב

אני אשיח בנחתום גוי שאופה פת למכור בחנותו אם יש לחוש למים שימצא בשכונתו איזה מת גוי שמת והיה מים בתוך חנותו ואופה בהם הפת אם יש מקום לאוסרו או לא: **והנה** בתחילה צריכים אנחנו לדעת אם דין זה שיש לשפוך המים שבשכונת המת אם הוא דוקא במת ישראל או אפי' במת גוי נר' דאין לחלק לפי טעם התשב"ץ ק"ק סי' תמ"ד שכתב דהמלאך המות מדיח חרבו שם באותן המים ויש סכנה לשותה מאותן המים כמו שיע"ש והביאו הרב באה"ט ביו"ד סי' של"ט סק"ח יע"ש. ולטעם זה נרא'

דאין חילוק בין אם המת ישראל או המת גוי וכן ראיתי להברכ"י שם ביו"ד סי' של"ט אות ז' שכתב וז"ל מעש' שמתה שפחה עכו"ם בבית ישראל ואמרו שהיו נוהגים שלא לשפוך המים ולי נראה דצריך לשופכן דלהאי טעמא דסכנה אין לחלק ואף דלעכו"ם אין מזיקין המים הללו ומים מגולים כמ"ש הרב"ד ע"ש מ"מ לנו המים שבבית שמת בו עכו"ם אסירי וכן הוריתי ועשו מעש' עכ"ל הרי דס"ל להרב ז"ל דאין חילוק בין כשהמת הוא גוי בין כשהוא ישראל. ועו"כ הרב ז"ל שם אות ח' וז"ל יש להסתפק קצת אם הוא הדין כשמת שכן עכו"ם בבית שבחצר ישראל ומסתברא לאסור נמי מים שבשכונת עם עכו"ם דחמירא סכנתא יע"ש. וא"כ מינה יש ללמוד לנ"ד דאם אירע מת בשכונת הנחתום שהיו בתוך חנותו מים שנאסרו מחמת שכונת המת אפי' שהוא גוי ולדידהו לא קפדי ולא מזקי גופייהו מ"מ לדידן יש לאסור אותם המים משום סכנה ואם אפה הנחתום פת באותן המים אותו הפת אסור משום סכנה כמ"ש הרב בית יאודה ח"א חיו"ד סי' מ"ו וגם אם בישלו באותן המים אותו התבשיל אסור וכמ"ש הרב"ד חיו"ד סי' קס"א יע"ש ועמ"ש בעניותי בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סימן מ"א בענין איסור מים מגולים במקום דשכיחי נחשים והגוים לא קפדי אגילוי דהיכי סמכינן לאכול פת של גוים יע"ש: **וראיתי** בס' זכור לאברהם ח"א חיו"ד הלכות אבל מערכת מ"ם דקע"ד ע"ב שנסתפק במת גוי אם הוא לאסור המים שבבית המת הגוי לבד או גם בשכונת ומסיק דהה"נ בשכונת יע"ש והאמת כן הוא דאין לחלק בין מת גוי לישראל בדבר זה כלל ומכאן תשו' למ"ש רב רחומאי הרב כמוהר"א אשכנזי ז"ל בס' דרש אברהם ח"ב ס' בלק דכ"ז ע"ד שכתב להתיר במת גוי בשכונה כי אין לאסור אלא מים בבית המת גוי יע"ש ולעד"ן דאין מקום להתיר דאין לחלק כלל וכדברי הרב ברכ"י והרב ז"ל ודוק. ונשאלתי אם המים הם חמין קודם שמת המת אם גם בזה יש לאסור. והשבתי כי אם יהיה במים מלח או תבלין וכדומה אינן נאסרים וכן נתפשט המנהג אמנם במים חמין עדיין לא מצאתי גילוי אי מהני המים חמין שלא לשופכן ולכן נרא' לאסור ועמש"ל בס"ד:

קג

סימן קג

קול מילין אשמע בראובן שנפטר בא"י תובב"א ובנו בח"ל ובא כְּתַב לאחד מאוהבי בנו איך ראובן אביו מת והיה בתוך ל' יום אם מותר לכתחילה להעלים הכתב עד שיעברו ל' יום ולא יתחייב בז' ימי אבילות ואת"ל דמותר להעלים אם נרגש בנו בדבר ומבקש

וחוקר לידע ושואל בפי' היכן זה הכתב שכבר אומרים לו קול המון שמת אביו אם גם בכה"ג העלם יעלימו הכתב או לא.
תשובה עיין ביו"ד סס"י ת"ב ומ"ש מוהריק"ש דבבנים זכרים מצוה להודיע ואין בו משום מוציא דיבה הוא כסיל וע"ש בספר ערך לחם ועיין בתשו' פנים מאירות ח"א סימן קצ"ח והיה נראה לומר כי בנ"ד שאביו הוא בא"י ת"ו שבלא"ה המנהג הוא שאומר קדיש מיום לכתו לא"י א"כ הרי הוא אומר קדיש אפי' שלא נודיעוהו שמת אביו. אלא דעדיין יש לחלק דמי דהו טעמא שלא יודיעוהו משום מוציא דיבה אבל כאן שהענין נתודע בעיר והוא כבר נרגש ושואל לידע אם הוה אמת השמועה ששמע מה מקום להעלימו אחרי שהוא מחוייב במצות אבילות ואיך יתכן לבטל ממנו מה שהוא מתחייב בדין:

קד

סימן קד

הנה פתחתי פי לדבר על מי שמת בער"ש חצי שעה קודם שעה י"ב וקרע וסמוך לחשיכה הוליכוהו לבית הקברות ונעשה ליל שבת וקברוהו בליל שבת יש להסתפק אם מתחיל האבלות מיום שבת או מיום השישי שכבר קרע או מתחיל מיום ראשון:
תשובה הנה כתב בש"ע סי' שע"ה סעיף א מאימתי חל האבלות משנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר מיד מתחיל האבלות וא"כ כאן שנקבר ונסתם הקבר בליל שבת הדין נוטה שימנה מיום שבת. אלא דהיה מקום לו' כיון שנטלוהו על כתפים והוליכו אותו לבית הקברות יהיה זה החצי שעה מו"מ התחלת האבלות וע"ד שכתב מרן שם בסעיף ב' מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת לקוברו ואינם יודעים מתי יקבר מעת שיחזירו פנים מללוות מתחילים למנות ז' ול' ומתחילים להתאבל וכו' וא"כ כאן נמי נימא הכי כי מעת שחזרו פניהם עדיין היה יום הו' [הששי] ומתחיל האבילות מיום הו'. אבל נראה לחלק דשאני כשהמקום רחוק ואינו לנ"ד שהבית קברות הוא בעיר וכ"כ הרב ש"ך סק"א וז"ל דוקא כששולחים אותו לעיר אחרת אבל הקוברים בבית הקברות סמוך לעיר החוזרים משערי העיר אינן מתאבלין עד שיאמרו להם שנקבר וכמ"ש הרמב"ן וכ"כ ב"י וכ"מ לענין קובר מתו בערב הרגל וכדאיתא בפוסקים בשם בעל הלכות ועיין להרב ברך יצחק די פאס חיו"ד סי' ד' די"ב ע"א ועיין בס' חינוך בית יאודה סי' צ"ג ועיין בס' נ"מ זה שמו מכתב שלמה סי' ע"ב דהיכא דנקבר באיסור אינו עולה יום שבת ליום א' יע"ש ועיין בס' נ"מ בית אהרן בחיו"ד מע' א' אות ב' וד' ועמש"ל עוד בזה בס"ד:

קה

סימן קה

שאלה מעש' שהיה במורינו הרב הכולל כמוהר"ר יאושע אברהם קריספין ז"ל שציוה בצואות שלו שלא ידרשו עליו שום דרוש כלל אלא תכף אחר מיתתו יוציאוהו לבית הקברות והמנהג בעירינו אזמיר יע"א שלכל רב מרביץ תור' בהוליכו לבית הקברות מכניסים אותו בארונו לתוך ביה"כ ומניחים את ארונו ע"ג ספסל לפני ההיכל והרב השני משנה לו הקם במקומו דורש עליו בביה"כ ואח"ך כשמוליכים אותו לבית הקברות קודם קבורה דורשים ע"ג ארונו שם בבית הקברות וכן דורשים עליו כל ז' הימים בביתו ובכל ד' שבתות בביה"כ ובשבת תשלום השנה וביום תשלום יב"ח בביה"כ זהו סדר הנהוג בעיר לעשות לכל רב המורה צדק שבעיר כשנפטר לבית עולמו ועתה רוצים רבים בתורה וממוני הזמן וט"ה הי"ו לדרוש עליו בביה"כ (כשמניסים) [כשמכניסים] אותו שם וגם לדרוש בבית הקברות אם יכולים לשנות מצוואתו שציוה הרב ז"ל או לא.

תשובה לכאורה נראה דאינן יכולים לשנות מצוואתו וכדאמרינן בסנהדרין מ"ו ע"ב דאיבעייא התם אי בעייא להו הספידא יקרא דחיי או יקרא דשכבי הוי למאי נ"מ דאמר לא תספדוניה להההוא גברא וכו' דאי משום יקרא דשכבי שומעין לו ואסיק הש"ס שם מ"ז ע"ב דהספידא יקרא דשכבי הוא יע"ש. וכ"פ הרי"ף בה' במ"ק פ' אלו מגלחין והרא"ש שם בסנהדרין פ' נגמר הדין סי' ב' ובפסקי הרא"ש שם והרמב"ם בה' אבל ריש פי"ב והטור ומרן בש"ע יו"ד סי' דש"ם והרב הלבוש שם וכ"פ בס' האגודה שם בסנהדרין פ' נגמר הדין סי' מ"ט יע"ש ומוהרי"ו סי' י"ו וכ"פ מרן בש"ע ח"מ סימן רנ"ג סעי' ל' דאם ציוה שלא יספדוהו אין סופדים אותו וכתב שם הסמ"ע סקס"ו דלשון אין סופדין דנקט מרן משמע דאסור לסופדו וכו' יע"ש. וא"כ היה מקום לו' דלפי זה שומעים לצוואת הרב ז"ל שציוה שלא ידרשוהו שגם זה הוא יקרא דשכבי אלא דראיתי להרב בית יעקב בתשו' סי' פ"ג שנשאל גם הוא על כעין נ"ד בגדול הדור ומופלג בתורה שנפטר ועשה צוואה שלא להספידו אם ראוי לקיים צוואתו והביא בתחילה הך סוגייא הלזו דהספידא יקרא דשכבי וכמ"ש הטור יו"ד סי' דש"ם ושומעים לו ושוב כתב וז"ל ומ"מ אני חוכך בזה במופלג הדור יש לצדד בזה ולומר דאין שומעים לו ויש להביא ראיה מדברי התוס' שם ד"ה הספידא וכו' וז"ל תימא הא דאמר בפ' הערל אל שאול ואל בית הדמים אל שאול שלא נספד כהלכה ואי משום יקרא דחיי הרי מחלו ישראל על כבודן שלא הספידוהו וי"ל שהיו יראים לסופדו להראות שמצטערין עליו מפני דוד ועוד דאפי' הוי יקרא דחיי שאני מלך דאיכא בזיון טפי לגבי שלא נספד כהלכה עכ"ל הרי לתי' בתרא אפי' הוי יקרא

דחיי אין להם רשות דאיכא בזיון טפי וכו' ושאני מלך וכו' וכיון שהדין כן במלך ה"ה בחכם דתנן חכם קודם למלך והא דאמרי' דאם אמר אל תספדוני שומעין לו איירי באיניש דעלמא ולא בת"ח ואפי' את"ל דמיירי ג"כ בת"ח מ"מ בנ"ד שהוא מופלג בדור וכו' אין שומעים ולתי' הראשון של התוס' דיראים הוו לסופדו שלא להראות שמצטערין עליו מפני דוד ולפ"ז אפי' במלך נמי אם אמר אל תספדוני שומעים לו מ"מ נראה לע"ד דהמקל שלא לשמוע להחכם הנ"ל שאמר אל תספדוני לא הפסיד אם הוא מופלג בתור' מכח תי' בתרא של התוס' עכ"ל הרי שדעת הרב בית יעקב להכריח מתי' בתרא של התוס' דאין לשמוע לדברי האומר אל תספדוני אם הוא גדול בתור' דאיכא בזיון לחיי נמי והגם שהרב כתב דהמקל שלא לשמוע לא הפסיד היינו דמספקא ליה להרב ז"ל הני ב' תירוצים של התוס' הי מינייהו עיקר כי מצינו בפוסקים ג' סברות בזה כי לדעת מוהרימ"ט בתשו' ח"א סימן קי"ו הוא כי שני תירוצים של התוס' תרוייהו עיקר וס"ל דהילכתא נינהו יע"ש והרב משפטי שמואל ומוהרי"ק ומוהר"י הלוי ז"ל ס"ל דתי' ראשון שעושים התוס' פשט הוא העיקר וכמ"ש הרב כנה"ג בכללי הפוסקים כלל י"ט יע"ש והרב יד מלאכי בכללי התוס' סי' כ"ד כתב וז"ל ואני תמך מצאתי להרב חזון נחום ס' קדשים דקצ"ט ע"א שכ' דתי' בתרא הוא הנכון יותר יתד הוא שלא תימוט וכ"כ בפשיטות הרב מטה אשר דק"ג ע"ד יע"ש ועמ"ש בעניותי בספרי סמיכה לחיים חח"מ סי' יו"ד דע"ט ע"ג יע"ש וא"כ לדעת הרב חזון נחום והרב מטה אשר דס"ל דתי' בתרא שמתרצים התוס' הוא העיקר א"כ יש מקום לומר שלא לשמוע לדברי האומר אל (תפדוני) [תספדוני] אם הוא גדול בתור' ובדברי הרב בית יעקב:

אלא שראיתי להרב דרך המלך בהל' אבל ריש פי"ב דק"ה ע"ג שהביא דברי הרב בית יעקב וחלק עליו ובכלל סתר ראייתו ממלך דיש לדחות דמלך שאני שאין כבודו מחול משא"כ חכם יע"ש ולק"מ כמו שהשיב ע"ד הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' חיים שאל ח"א סי' ל"ד דט"ל ע"ב דדוקא על כבודו הוא דאמרינן דת"ח שמחל על כבודו כבודו מחול לא על בזיונו כמ"ש הריב"ש סימן ר"ך בשם הראב"ד וכ"פ רבני האחרונים ז"ל והרי כל חיליה דהרב בית יעקב לדקדק מדברי התוס' בתי' בתרא הוא דכתבו דהוי בזיון טפי וכו' יע"ש ומ"ש הרב חיד"א ז"ל בתר הכי וז"ל אמנם במקום אחר כתבנו בעניותינו דלא כתב כן הראב"ד אלא בבזיון שעושה לו אחר אבל אם מבזה עצמו ובפרט בסרך מצוה יכול והכא אפי' נימא דבזיון הוי הוא מעצמו רצה בזה להרבות כפרה דאין צדיק בארץ וכו' ומ"ג לגברא רבה דאף דבר קל מאד לגביה דידיה גדול יתר מאד עכ"ל ולעד"ן אחרי המחי"ר אמת הוא כי הוא מעצמו שהוא המצווה לאחרים אבל עכ"פ אחרים הבאים למנוע הם

עושים לו בזיון והוי הבזיון נעשה מחמת אחרים. ועם שהרב ז"ל שם בהסכמה עלה וכתב וז"ל שוב אשוב לנ"ד ורואה אני דגם הרב בית יעקב יודה שחייבים לקיים צוואתו כי הרב החסיד לא ציוה שלא יספידוהו רק ציוה שלא יעשו לו הספד בקהל לעשות אותם השינויים בביהכ"נ ודרוש וכיוצא זהו שלא רצה ואפשר שהיה לו טעמים נכונים אבל יכולים לסופדו בביתו ולאחים בהספדא כל כמה דבעו ובזה נראה דלכ"ע חייבים לקיים מצותו עכ"ל ולעד"נ להשיב דאם באנו לדברי הרב בית יעקב שבמלך וגדול הדור מתחזי הבזיון טפי א"כ כשיהיה רב המקום כי מנהגם הוא להוליכו בנרות דולקות אפי' ביום וכל שכן בלילה ולהכניסו לבית הכנסת לסופדו שם ולדרוש עליו א"כ כשאינן עושים כן הוי העדר כבוד הנראה ברבים ואית ביה ליתא דבזיון ובר מן דין כי יהיבנא להו כל דילייהו כשיהיה הכבוד שעושים לרב גדול בעבור כבוד עצמו דהיינו מה שראוי לעשות לחכם גדול בתור' שאינו רב ודיין העיר בזה וכיוצא אם ציוה יהיו שומעים לו ע"ד שכתב הרב חיד"א ז"ל ברם כשהוא רב על הצבור כי זהו שעושים לו הספד גדול להכניסו לבית הכנסת ולדרוש ע"ג ארונו זהו דוקא לרב על הצבור בעבור כבוד הצבור בזה נרא' לע"ד בפשוט דהוי יקרא דחיי ואין ביד הרב למחול מה שתלוי בכבוד הצבור דהו"ל כדין מלך דקי"ל דאין כבודו מחול משום שהוא כבוד כל ישראל כמו כן ברב על הצבור כי כן כל כבוד הנעשה בעבור כבוד הצבור אף שציוה הרב שלא יעשו לו אין שומעים לו כי אין בידו למחול וכ"ש למה שנראה מדברי מורינו הרב מוהר"ש הלוי ז"ל בס' לב שלמה בליקוטיו דקמ"א ע"ג שהכריח דדוקא קודם קבורה הוא דאיבעייא אי משום יקרא דחיי אי משום יקרא דשכבי אבל בהספד דלאחר קבורה הוא יקרא דשכבי ולא דחיי יע"ש גם ראיתי למורינו הרב מהר"ש ן' עזרא ז"ל בס' יד שלמה דרוש ד' להספד דע"ג ע"ב שדרש בשעת חימום על גבי ארונו של מרן מלכא ה"ה מוהרח"א ז"ל אשר ציוה שלא יספידוהו וכמ"ש בס' עושה שלום בחיו"ד מער' ה' דק"י ע"ד ד"ה הספד וז"ל ופה אזמיר יע"א אירע מעשה שהרב חיים אבועלאפייא בנר דוד ז"ל ציוה כן שלא יספידוהו והרב הכולל כמוהר"ר חיים שלמה ן' עזרה בריה דרב כמוהר"א ן' עזרה ז"ל דרש עליו מ"ש בגמ' אם אמר לא תספדני וכו' ע"כ. הרי דהגם שציוה הרב מוהרח"א ז"ל שלא יספידוהו והנראה כי בכלל ציווי ההספד היה שלא ידרשוהו עליו ועכ"ז הכריח הרב מוהר"ש ן' עזרה ז"ל בדרושו לדרוש עליו כס' הרב בית יעקב כתי' בתרא של התוס' שאין שומעין לו וסיים הרב ז"ל לומר וז"ל ואדרבא שלא להספידו חמירא סכנתא מאיסור' דכל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו ע"כ וגם ראיתי למורינו ה"ה כמוהרי"ם ז"ל בס' דרכי הים דרוש ט' להספד דקס"ט ע"ד שכתוב דרוש שדרשתי להספד בתוך ז' ימים של

מרן מלכא כמוהרח"א ז"ל כנראה שלא קיימו צוואתו ודרשו כל ז' הימים כנהוג לרב מ"ץ שנפטר והרי כיון שמצינו אנן בדידן להרב בית יעקב ולהרב בית הרואה ולקט הקמח שהביאו דבריו וגם מורינו הרב כמוהר"ש ן' עזרא ז"ל קאי כוותיה ועביד עובדא והגם שפקפקו בזה הרב הגדול חיד"א וגם הרב זרע אמת ח"ב חיו"ד סי' קמ"א ובהשמטות שם דקצ"ט ע"א ובס' עקרי הד"ט בחיו"ד סי' ל"ה אות ט"ו הביא ג"כ מס' צוף דבש דמי שציוה כן שומעין לו ואנכי הרואה להרב אהבת עולם דקכ"ד דקאי כס' הרב בית יעקב שכתב דבעייא זו אינו אלא באיניש דעלמא אבל לגבי ת"ח ליכא ספיקא דהוי כמו מלך ע"כ:

מ"מ כיון שרבני עירנו ז"ל עשו מעשה גם אנן גרירינן אבתרייהו ומ"ג כי הרב זרע אמת שם בסו' הסי' אחד שכתב דשב וא"ת עדיף סיים וכתב וז"ל אשר ע"כ לא אחליט הדבר רק אניח הענין בשיקול רבנן קשישין היושבים על מדין בקק"י הנ"ל כי להם משפט הבחירה עכ"ל הרי דהרב ז"ל הניח הדבר ביד רבני מתא שהם יבחרו מה שנר' בעיניהם וא"כ נראה לע"ד כי כיון דמצינו ס' הרב לב שלמה כי קודם קבורה איכא יקרא דחיי וגם בהיות רב העיר איכא כבוד צבור במה שעושים לו הספד ודרוש א"כ ההספד והכנסתו לתוך ביה"כ והדרוש בתוך ביה"כ ע"ג ארונו ובבית הקברות שהוא קודם קבורה שמסתמא הולכים ללוותו רבים מישראל מסיבת היותו רב שלהם ואיכא משום כבוד צבור אין שומעין לו ומ"ג כי בדרוש ע"ג מיטתו בביה"כ ובבית הקברות כתבו המקובלים ז"ל כי היא סגולה נפלאה בדרוש שדורש על מיטתו גבר חכם בעוז ירא ה' כי בזה תעלה ארוכה לעלות כל הניצוצות בכח ד"ת הנאמרים עליו וכמ"ש הרב חמדת ימים בחלק ר"ח בהלכות שובבים פ"א ובסה"ק תוכחת חיים ס' שמות די"א ע"ב וד"ך ע"א יע"ש בס"ד אכן עיקר התקנה לזה תהיה לדרוש אחר איש ירא אלקים נבון וחכם לדרוש על המת ובכן בכח סגולת ד"ת שאומרים בדמע בוקע חלוני רקיע ומגרש אלו החיצונים ובכן להמת יהיה לו נחת רוח יתירה והטומאה השורה עליו מתבטלת בסגולת ד"ת וכו' כמ"ש הרב ז"ל יע"ש כי כל אלו הב' דרושים הם קודם קבורה וגם שייכי לצבור המוליכים אותו לקוברו ברוב היחידים עם כל הראשים הוא כבוד צבור ברם אחר הקבורה שהדרושים של ז' הימים הוא בביתו של הרב הנפטר כי הגם כי אלו הדרושים המה נתקנו לרב שבעיר דוקא ומשום כבוד הצבור עכ"פ כיון שהדרושים הם בביתו של רב הנפטר והוא המצווה ובניו ובני ביתו אינן רוצים לעשות הפך צוואתו בזה בודאי דאין כח לצבור להכריחם ושב וא"ת עדיף ומצאתי ראיה לדברי דהיכא דאיכא משום כבוד צבור הוי יקרא דחיי ואין שומעין לו ממ"ש הרב יקרא דשכבי דרוש ו' ד"ח ע"ג שכתב דאע"ג דקימ"ל דהספידא יקרא דשכבי מ"מ אם המת אינו חשוב אבל הקרובים חשובים צריכים לעשות יותר

בעבור כבוד וחשיבות הקרובים יע"ש וכ"כ בס' קידש ידיד ס' משפטים דח"ן ע"ד יע"ש וכ"ש בנ"ד כי בלא"ה המת עצמו חשוב במאד מאד וגדול כבודו אלא דמשום ענוה יתירה דאית ביה ציוה שימעטו בכבודו תינח שנשמע לו כשאינו נוגע בכבוד צבור משא"כ בדבר הנוגע בכבוד הצבור דאין שומעין לו וכן נעשה מעשה כי דרשתי בקהל רב ק"ק אלגאזי יב"ץ על גבי ארונו ועיקר הדרשה היתה בענין זה ברב שציוה שלא יספידוהו ככתוב בספר הדרושים בס"ד והיה דעתי נוטה ג"כ שידרשו ג"כ ע"ג ארונו בבית הקברות ויען תקעו בני הרב הי"ו שלא ידרוש לא רציתי לדחוק השעה שידרוש שמא יצא איזה בלבול ויבא שלום ולכן לא החזקתי בדבר בכח ושב וא"ת עדיף אבל לענין הלכה למעש' אנכי מורה כי כגון דא דנ"ד בשני הדרושים שהם לכבוד הצבור וברוב עם הדרת מלך אין שומעים לו ודורשים עליו אבל לשאר הדרושים יעשו כמו שציוה וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות. פה אזמיר יע"א בש"א לא' תמוז דהאי שתא בכ"ל ל"ב ידרשוהו התרט"ו ליצירה ברוב עז ושלום

החבי"ף

ס"ט

קו

סימן קו

וראוי להביא פה מה שמצאתי בס' קטן כנף איש הנקרא בית אבל ובית משתה וז"ל אגרת שלוחה מהרב הכולל הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה כמוהר"ר דוד אב"ד ור"מ דבק"ק אה"ו וגם הסכמתו בצדו להחכ' המופל' סמוך ומוסמך כש"ת מוהר"ר **שמואל פלאג'י** נר"ו שמואל בקראי שמו שם משמן משכיל כהימן מדותיו כטל חרמון ה"נ אהו' ידידי התורני הרבני הקצין הטפסר כש"ת מוהר"ר שמואל פלאגי נר"ו יאיר עד קץ הימין יא"ק הנה ברך לקחתי ולו אשיבנה על שאלתי ההגונה וכי אספר לו יאומן לתקוע יתד במקום נאמן. שאנכי לא שמעתי בלתי היום עפ"י מכתבו הנחמד כצפיחת בדבש בלשד השמן מצוואת הרב חכם הכולל אב"ד דק"ק ספרדי' מר רב האיי גאון כמוהר"ר יעקב בשן זצ"ל שהי' מצוה אל תספדוני וכו' ואדרבא ביום פטיר' הצדיק הנ"ל השמש יצא ובא אלי ושחרוני בשם האלופים פרנסים דק"ק ספרדים יע"א להספידו ברבים בבה"ק ובבה"כ ליקרא דשכבי וליקרא דחי זקני המון. וכה עשיתי לאהבת את החכם מר רב רחומאי הגאון זצ"ל הנ"ל כאשר הי' באמנה אתי אוהב נאמן ומצאתי א"ע מחוייב שלא להתעצל בהספידו כראוי למי שמשנתו הי' שלימה כשלמון אשר ישב בשבת תחכמון

ודי בהערה זו. ותו חיים ושלום עד בנין היכל וארמון הכ"ד הכותב בחפזי מאפיסת הזמן המוכן ומזומן לאהבתו כאהבת דוד הק' מברלין אבק"ק אהו"ב יע"א.

הסכמה ויגדל שמואל וה' היה עמו. יהי' נועם ה' עליו כנאמו ויהי' דבר ה' אל שמואל ברוך טעמו ה"ה ידיד ה' וידיד עמו החכם התורני ספרא ופייטני המושלם אוצר בלום כש"ת מוהר"ר שמואל פלאג'י נר"ו חכם אחד בין קהל ספרדים בין ימין שם צה'יד רד'ים התלמוד תלמודו עולה יפה בפלפול' חריפ' ובאיז' עלין להרופ' הראה ידו תקיפא וידבר שמואל אל העם ויכתוב בספר אמרי שפר ויהי' שמואל מעלה עולה בכביש אל יסוד משבח הדפוס ושיחר פני להיות מן המסכימין לדפוס את דבריו הנעימים בכן הנני נותן רשות להיות מדפיס ועולה אשר הביא ואשר העלה כי חזק' שאין החבר מוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן אשר היזן וחיקר ותיקן כאחד מן הותיקן וידי עמו תיכן הנה שמוע משבח טוב שם משמואל אשר ראה את שאול וה' ענהו כל אשר פעל למענהו ומעש' ידיו כוננהו הכ"ד לכבוד התור' ולומדי' חיים זכו טועמי' בחדש מנחם לסדר ולפרט ואתחנן בזו לפ"ק דוד הקטן מברלין חבק"ק אהו"ב יע"א.

שאלה על גופא דעובדא

הלא צבא לאנוש על הארץ וכימי שכיר ימיו:

ויהי היום אשר נתבקש לעולמו מורינו ורבינו החכם השלם כמוהר"ר יעקב בשן מנוחתו בגן עדן. וטרם נסעו מזה בחליו אשר ימות בו. בעודו בחושיו ובשכלו אמר להביא לפניו את קסת הסופר. וכתב על הנייר ובדיו הוא עצמו ובידו ויצו לביתו שאל יספדוהו בני עירו. ועוד כ' שרצונו שיכתבו אחרי מותו. לקהלות הקדושות הקרובות אלינו שאל יספדוהו וכבוד לא יעשו לו במותו. ומת בחולי זה וחיים לכל ישראל שבק ובעצם היום הזה נאספתי עם חברי בועד הפרנסים. ושאלו את פי כדת מה לעשות. האם נעשה כדברי הרב הנפטר או אין שומעין לו כיון שלא חתם שמו למטה מכתב ידו. ואני הצעיר ראיתי המעש' ונזכרתי הלכ' ברורה וגמר' ערוכה. באמרם מי שצוה שאל יספדוהו שומעין לו. וכן הי' כי חברי קבלו דעתי ואנחנו עשינו כאשר ציונו הרב הנפטר. אמנם הרב האשכנזי אב"ד ור"מ דג' ק"ק אה"ו הגאון הגדול כמוהר"ר דוד דרש והספיד להרב הנפטר בגלל כי השמש שלנו שהוא חתן הרב הנפטר הלך אצל רב האשכנזי הנזכר ואמר לו בשם פרנסי קהל ספרדים יצ"ו שמכבדים למעלתו בזה ההספד כחש לו כי אנחנו צוינו לשמש שילך ויודיע לרב אשכנזים ענין המאורע ורצון הנפטר ולתקוני שדרנוהו. והשמש הזה קלקל את שליחותו. והטעה את הרב הנזכר בשקרו. כי חרה לו בהמנע כבוד ההספד מחמיו. כאשר גמרנו בועד הפרנסים שלא להספידו. והנה פה אתנו אורח שבא לגור כאן אשר

עבר עליו רוח התו' ורצה להתפאר ולהתגדל בעיני הבריות ופרסם בקהיל' כי שגיתי בהורא' יען כי נמצא בשו"ת אחרונים כי המיקל לא הפסיד וכיון שאמרו חז"ל ענה כסיל כאולתו בדברי תורה כתיב מוטל עלי להשיבו ולתת טעם מספיק על השגתו. והשיבותי מעלי תלונות הפסחים על שתי (הספיעים) [הסעיפים]:

תשובה גרסינן במסכת סנהדרין דף מ"ו ע"ב איבעי' להו הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי למאי נפקא מינה דאמר לא תספדוהו להאי גברא. אי נמי וכו' ופי' רש"י אי יקרא דשכבי כי אמר לא תספדוני צייתינן לי'. ובתר דשקיל וטרי תלמודא להאי גיסא ולאידך גיסא. אוקמוה יקרא דשכבי וכי אמר לא תספדוני צייתינן לי'. ולא חילק בגמרא בין גברא לגברא וגם רש"י ז"ל לא חילק דמהיכא תיתי לחלק כיון שהם ז"ל נתנו בזה טעם לשבח. דאיכא כפרה למת בהעדר ההספ' ואין צדיק בארץ וגו' והם ז"ל אמרו שם בגמ' כי גם הצדיקים צריכין כפרה. ומי יודע אם הסוגיא הזאת עלתה על לב הרב הנפטר. ולפיכך ציוה שלא יכבדוהו אחר מותו ואפילו אי הוי ההספד יקרא דחיי ניחא להו לחיי דלהוי כפרה לשכבי ומחלו על יקרייהו. וכ"ש היכא דמסקנת הגמרא היא דהספדא יקרא דשכבי. וההוא דאמר אל יספדוני שומעין לו. ולא נעלם ממני שו"ת שכתבו כי בנדון זה המקיל לא הפסיד. וכמו כן דעת המחבר לקט הקמח שכתב בשם המחבר ספר דרכי נועם וז"ל לפי תירוצו בתרא שתירצו התוס' במסכת סנהדרין ד"ה הספדא משום יקרא דחיי וכו' דאפילו תימא שאני מלך דאיכא בזיון טפי לגבי' שלא נספד כהלכ' וכו'. א"כ יש לומר דאין הכי נמי בגדול הדור ומופלג בתור' שציוה לפני מותו שלא להספידו. דאין שומעין לו כמו ששומעין לשאר בני אדם דשאני מופלג בדורו. דאיכא יקרא דחיי ודשכבי. ואינו רשאי למחול ע"כ דבריו. אמר הכותב תמהתי הרבה על המחברים האלה שלא השגיחו על מסקנת הגמרא. שם רבי נתן אומר סימן יפ' למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת לא נספד וכו' זה הוא סימן יפה למת שמע מינה הספידא יקרא דשכבי ש"מ. ומכאן ראיה שלא צדקו דברי האומר כי המקיל לא הפסיד בנשיקת ידיהם כי יש הפסד גדול למת בקולא זאת. להניחו רובץ תחת משאו עונות שנוכל להקל מעליו בשלילת ההספד ממנו. כיון שאמרו חז"ל שבזילותא דא מתכפרי' קצת עונות המת וזה הוא אמרם סימן יפ' לו. ואם כן במקום שאמרו חז"ל שלא להספיד אינו רשאי להספיד ולא ניחא להו לחיי לגרו' הפסד לשכבי ביקרייהו.

ועתה יקל על המעיין בסוגי' הזאת לראות עין בעין בכמה טעיות טעו המחברים שו"ת ודרכי נועם ולקט הקמח והנוטים אחריהם

א כי לא הי' להם להוציא הלכ' למעש' מדברי התוס' הבנויים על סלקא דעתין שההספד הוא כבוד החיים. יען כי במסקנת הגמר' סר הסלקא דעתין ונפל הבנין שבנה בעל דרכי נועם. כי איך יתכן להוציא דין אמיתי מהצעות דחויות

ב כי הגמרא הסכימה לשמוע למי שצוה שלא להספידו. מטעם שיש כפרה למת בהמנע ממנו הכבוד הזה וחיישינן אולי ירד המת לדעת ר' נתן. וא"כ לא הי' למחברים האלו לחלק בין מופלג בתורה לזולתו.

ג כי דברי התוס' כאן אינם הצעה מונחת כי אם הערה וציור שכלי על דרך אפשרי בתחילת העיון ברישא דבעי' בטרם הגלות ההיפך במסקנת הגמ' וא"כ איך הוציאו המחברים הנזכרים דין ודברים מההיקש שאינו של קיימא. ומתנגד למסקנת הגמ' ולא נתנו דעתם על הכלל הגדול בתורה ובחכמה. והוא שכשהקדמות ההיקש אינם אמתיות (נקראות פרימי"שש ד"י שילו"גישמו) התולדה היוצאת מהן היא מוטעת ודחויי בשתי ידים. ואם כן דברי התוס' בדבור הזה בנדון דידן אין להם לא לעזר ולא להועיל

ד אפי' היה היקש התוספ' אמיתי מנין להמחברים האלו לדמות כבוד המלך לכבוד החכם ומופלג בתור' והנה חז"ל הודיעוני ההיפך באמרם חכם שמחל על כבודו כבודו מחול ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. וגם לזאת לא שתו לבם

ה הטעות החמישי גדולה היא והוא כי שאול המלך ע"ה לא צוה לפני מותו שלא יספידוהו. ואם כן אינו דומה לחכם שציו' שלא יספידוהו. ואין הכי נמי אם מלך ישראל יצוה שאל יספידוהו ודאי שומעין לו פי מלך שמור כתיב ומה שאמרו חז"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול תכלית המאמר הוא בחיי המלך. מטעם שום תשים עליך שתהא אימתו עליך. הנה מכח הקושיות הנזכרות יראה חולשת הוראת מחבר ספר דרכי נועם וספרי שו"ת וההולכים אחרי הדעת הזאת כי אין להם על מה שיסמכו. והנה גלוי וידוע לחכמי התור' כי משרבתה מחלוקת בישראל. זה מתיר ונותן טעם לדבריו וזה אוסר ונותן טעם לדבריו מחייב וזה מזכי זה מקיל וזה מחמיר זה מטמא ונותן טעם לדבריו וזה מטהר ונותן טעם לדבריו. אפילו הכי אין רשות ביד היושב על כסא ההוראה לבחור לו הדע' הישרה בעיניו חלילה. כי כל מורה צריך להורות על פי הכללים המקובלים באומה מימי עולם ושנים קדמוניות ואלו ידעו זאת השנים האורחים המתחכמים לא הי' אחד מורה בהספד כדעת דרכי נועם ושו"ת. והמתחכם האחר לא הי' מורה בספק אבילות החתן כדעת הט"ז. אוי להם לבריות מעלבונה של תור'. אלו הם האנשים המבקשים להיות מורה צדק כל השומע יצחק להם כי מורים סרק ושקר וכזב ומתאוננים רע על מי שמורה פנים בתור' כהלכ'. חבל על דאבדין ולא משתכחין יש לי להתאונן על מיתת הרב

ע"ה שזכיתי אז שהי' בא לביתי כשהי' מסופק בדבר לישא וליתן עמי על הענין. ועתה שחקו עלי אלה האורחים הבאים לגור כאן. לרמות את הבריות וללמדם תור' חדשה ואנשים כאלה צריך לדחותם בשתי ידים כי מזיקים לרבים ומפסידין דעות המון העם:

אך בזאת יאות לדיין לברר לו מחבר כרצונו בשו"ת בדברים שאינם מפורשים ברב בית יוסף ובפוסקים המקובלים אשר נתפשטו בכל קהל וקהל אם יהי' בניהם מחלוקת אז יכול הדיין לבחור לו הדעה היותר נכונה בעיניו. וגם יש לו רשות לעשות ההוראה כרצונו נגד השו"ת בתנאי שידע המור' להכריע מן הגמרא בסברא ובטעם למה פסק נגד פלוני ולמה חלק עליו ואם צורבא מרבנן הוא ולא הגיע למדרגה הזאת אל ישתדל להיות מורה הוראה. פן אגלה חרפתו בקהילה כאשר קרה לאלו האורחים זורב"א מרבנן (פרימא צונגא) ויהי היום שהוצרכתי לעיין בסוגי הנזכרת לעיל נתתי אל לבי לדעת ולתור אמאי לא מייתי תלמודא הא דפרק האורג ויקברו אותו בהר געש מלמד שרעש עליהם ההר להרגם על שלא הספידוהו כראוי. אלמא יקרא דשכבי וגם הוי לי' לאתויי הא דפרק הערל אל שאול ואל בית הדמים אלמא הספדא יקרא דשכבי ודברי תוס' המה תירוצים דחוקים דהא אפילו לתירוץ הראשון שנענשו ישראל מפני שהיו יראים מדוד המלך ע"ה. אם כן הנה מפני היראה מנעו לכבד את שאול המלך כראוי אלמא יקרא דשכבי והדרא קושית תוס' לדוכתא וגם לתירוץ בתרא שאני מלך דאיכא ביזיון טפי וכו' גם לפי דבריהם אלו יהי' להדיוט זילותא פורתא ולמלך טובא והדרא קו' תוס' תימה הא דאמר בפרק הערל אל שאול כו' תפשוט מינה דהספד' יקרא דשכבי הוי וגם אם שייך טעם יראת דוד וטעם היות שאול מלך סוף סוף סיבת התכלית הוא שלא כבדו ישראל את המלך שאול כראוי כי הנה בעדר הכבוד הראוי לעשות לאדם הוא כמו מבזיהו. ואני חזרתי על הספרים שיש לחפש אחריה' ליישב דיוקי הגמ' ולא מצאתי השגה זאת אמאי לא מייתי הגמ' הא דיהושע בן נון. ועוד לא ידעתי למה תמהו התוס' על הגמ' שלא הביא הא דשאול דפרק הערל והלא מעש' דיהושע קודם שאול הי' ולמה לא תמהו התוס' אמאי לא מייתי הא דפר' האורג ולענ"ד לפי דעת התוס' ל"ק מידי יען כי בתירוצו בתרא שתירצו שאני מלך נוכל לומר שאני נביא ואין צריך לומר הא דפרק האורג ואין לומר למה לא מקש' התוס' מיהושע ונשתוק משאול דאתי בקל וחומר מנביא. כי ביהושע לא שייך התירוץ הראשון של התוס' ואתי שפיר בדוד המלך והתו' נתנו ב' טעמים בשאול המלך ע"ה:

אמנם סוף סוף אלו הטעמים הם לתכלית הכבוד בין רב למעט כאשר כתבתי ואם כן צריך לתת טעם מספיק למה לא הביא הגמ' הא דפרק האורג ממעש' דיהושע. והא דפרק הערל אל שאול ואל בית הדמים. ונרא' לי לתרץ כי לפי נפקותא דא נמי לא הוי מצי

להביא ראי' מיהושע ושאול בשלמא לנפקותא קמייתא שהיא דאמר לא תספידו להאי גברא אי יקרא דשכבי כי אמר לא תספדוהו צייתינן לי ויכילנא למילף האי נפקותא ממעשה דיהושע ושאול. אבל נפקותא תניינא דגמ' שהיא לאפוקי ממון מיורשין. אפילו הוה הספידא יקרא דשכבי אנן לא מפקינן ממון מדרשה. וכשם שאין לוקין מדרשה כך אין מוציאין ממון מדרשה והספדא דיהושע ושאול ע"ה מדרשה גמירי לה. ולפיכך ניחא לי' לתלמודא להביא ראיות מפסוקי' ומקבלתם. זהו הנרא' לענ"ד. עוד מצאתי ראיתי שרש"י ז"ל מקדים לפרש המאוחר בגמ' שהוא אי נמי לאפוקי וכו' ופי' רש"י אי נמי לאפוקי מיורשין על כרחין שכר הספדנין ואח"ך מפרש אי דשכבי כי אמר לא תספדוהו צייתינן לי' וזה הובא בגמ' בתחי' למאי נ"מ דאמר לא תספידוהו להאי גברא אי נמי וכו'. ואנכי לא ידעתי למה שינה רש"י להקדים המאוחר. ואי לא מסתפינא אמינא כי רש"י לא גרס אי נמי בגמר' שנרא' דבר בפני עצמו ואינו תלוי בנפקותא דאמר לא תספידוהו. והאמת הוא שתלוי זה בזה אי צייתינן לי' מוציאין הממון מן היורשין ואם מוציאין ממון ההספד מן היורשין צייתינן לי' וזה אינו מורה לשון אי נמי ולכן נרא' לענ"ד שגירסת רש"י אינו אי נמי אלא כי בעי הגמרא למאי נפקא מינה דאמר לא תספידו להההוא גברא ולאפוקי מיורשין.

ואחזור אל מכוון המאמר. גרסינן במס' שקלים פרק ב' מותר שקלים כו' מותר המת ליורשיו רבי מאיר אומר מותר המת יהא מונח עד שיבא אלי' רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו. ופירשו המפרשים מספקא לי' לר' מאיר אי מחיל המת זילותא לגבי יורשיו או לא. ולרבי נתן פשיטא לי' דלא מחיל הילכך בונין לו מצבה על קברו מאותו המותר. ואף אם הי' הרבה יהי' הכל להוצאות המת. ואפילו יהיו עושים בו על קברו בנין יקר מאד יוציאו כל המותר למת ולא יתנו ממנו ליורשיו. דקים לי' לר' נתן דלא מחיל המת זילותי' קל וחומר ובנו של קל וחומר בנדון דינן. אם לא ישמעו למת צוואתו שלא להספידו כי כל אשר לאיש יתן בעד נפשו להקל מעליו קצת מעוונותיו ולא ניחא להו לשכיבי דלייקרו חיי' בהזיקייהו ובחטאת נפשייהו. ובמסכת סנהדרין פסקו דין זה כרבי נתן ואם כן לא צדקו דברי השו"ת באמרם בנדון זה המקיל לא הפסיד. כי במקום שאמרו רבותינו שלא להספיד אם עבר והספיד ודאי הפסיד והזיק לנפטר וכמו שהוכחתי בראיות ברורות.

וגרסינן במסכת גיטין מ' כי אתא רב דימי אמ"ר יוחנן מי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה לאחר מותי. כופין את היורשין וכותבין לה גט שחרור וכו' ובגמ' מאי טעמא מצוה לקיים דברי המת. וכתב הרמב"ם בה' עבדים בפ"ו ה"ד וז"ל מי

שציוה בשעת מיתתו פלונית שפחתי וכו' ציוה ואמר שחרורה כופין את היורשין וכו' פשוט הוא דקיימא לן מצוה לקיים דברי המת. ועתה ידונו כל אדם ק"ו בעצמו השתא ומה במקום דאיכא ביטול מצות עשה דלעולם בהם תעבודו אמרה התו' ואתי חכמינו ז"ל ואמרו לשחרר העבד מפני המצוה לקיים דברי המת ק"ו בנדון דידן שמצוה לקיים דברי המת שלא להספידו כי אין שום מצוה מן התורה עומד לנגדינו. אכתי פש לגבי להשיב ע"מ שהקשו לי חברי באותו הועד על העדר שם הרב וחתימתו מכתב הצוואה ואני אמרתי כי אין לחוש לזה. כי הכתב הזה אינו כשטראי אשראי. ודי לנו בנדון כזה שכל העדה כולם מכירין כתב יד הרב הנפטר וגם אין לחוש שהיפך לב הרב למחשבה אחרת יען לא עמד מחולי זה:

הכלל העולה מכל מה שכתבתי שכל מי שיצוה לפני מותו שאל יספדוהו שומעין לו יהיה מי שיהיה ולא נסור מן הדרך שהדריכנו רבותינו בעלי התלמוד ואוקמוה כרבי נתן וכן פסק הרי"ף בפ' אלו מגלחין וכן פסק הרמב"ם בפי"ב מהל' אבל וכן פסק הרא"ש וכן פסק הב"י ביו"ד סימן שמ"ד. הוא היה אומר אם יהיה כל חכמי הפוסקים בכף מאזנים והרי"ף והרמב"ם והרא"ש בכף שניה מכריעים אלו השלשה את כולם וכ"ש בנדון זה שמצינו כל גדולי הפוסקים האחרונים שהם הרב ש"ך והרב ט"ז והרב ב"ח והרב בעל הלבושים כולם מסכימין לדעת אחת שמי שציוה שלא יספדוהו שומעין לו ואין אחד בהם שיחלק בין מופלג בתורה לשאר בני אדם ולאלו שומעין שאמרו כהלכה ומסקנת הגמ' והדין דין אמת. ואעידה לי על זה עדים נאמנים המאורות הגדולים חכמי התור' היודעים מה יעשו ישראל הם הרבנים המפורסמים כזוהר הרקיע מאירים והדיינים משכילים ככוכבים המה יעידו על הוראתי ועל דברי יסמכו כל העדה עליהם דייני ארעא וחכמי מתא של שלש קהלות קדושות אלטונא המבורג וואנזיבעק והחוט המשולש הזה לא ינתק. יאריכו ימים ושנים בריאים כבני איתנים ויהיו כגן רוה בעולם הבא ובהוה. כנפשם הרמה והנעימה. וכנפש המתאבק בעפר רגלי החכמים. איש צעיר שמואל פלאג'י י"צ שנת תק"ל ופרשין אלה הדברים פה המבורג יע"ש. ולמני"ר מביאו הגאון הרב נודע ביאודה בתשו' כאשר עיניך תחזנה משרים דשקיל וטרי עמו בכבוד והדר ואין זה סותר לכל הנז"ל דצוואותיו היו קודם שנתמנה לרב. ותו דאמאי לא ציוה שלא יכניסוהו לביהכ"נ דהכנסה ריקנית בלתי דרשה למאי היא:

קז

סימן קז

שאלה בחולה אחד שחלה חולי קשה הנקרא טרופיק'ו ומחמת שהאריך ימים בחוליו נתנגע גופו במכות רבות ומוציאות דם עד שמת ונמצא גופו פצעים רבים המוציאות דם ונתלכלך בגדיו ומיטתו בדם היוצא מן המכות אם יש לטהרו או יקברוהו כמות שהוא:

תשובה הנה לא מצינו בש"ס ובפוסקים יו"ד סימן שס"ד דיש לקוברו למת בלתי טהרה כמו שהוא לבוש בבגדיו כ"א דוקא כשהוא הרוג או נפל ומת מיד מטעם כי חיישינן כי דם הנפש יוצא בו הצריך קבורה ברם שאר מתים בחולאים אחרים אפי' שמוציאים דם מטהרים אותו והעד על זה היולדת שהיא מוציאה דם הרבה ואפ"ה מטהרים אותה וכמ"ש הרב ש"ך ביו"ד שם סקי"ח שכן נוהגים בהרבה קהילות יע"ש ועיין בס' ב"ח ובט"ז שם סק"ג יע"ש ועיין לעיל סימן צ"ו מ"ש בס"ד. ומי שיש לו איזו מכה או חבורה המוציאה דם באיזה באחד מאבריו מטהרים אותו כשאר מתים בכל אברין זולת כי באבר ובמקום אשר שם המכ' שם יזהרו שלא לטהר ולרחוץ אותו מקום בלבד כמ"ש הפוסקים הביאם הרב באה"ט סס"י שמ"ה סק"ז יע"ש:

ומי שנשרף נהגו בעירנו הרוחצים שאינם רוחצים אותו בבורית אך בדיקה עושין אותו ונותנים בו תכריכין וכן הדין לפי מ"ש בש"ך סי' זה בקור גדול ושלג יע"ש ועיין באר הטב סימן מש"ה סק"ז ובס' נחלת שבעה ח"א סימן נ"ט ה"ד ובאשל אברהם סביב הש"ע שם ובס' אהל יוסף סימן מ"ו ועה"ד סימן ל"ה אות יו"ד:

קח

סימן קח

מעשה שהיה באחד שגירש את אשתו ונשא אשה שניה בתולה שחייב לעשות ז' ימי חופה וביום הד' לחופתו מת אביו של חתן ופסקתי שחייב להשלים ז' ימי המשתה כפסק הרמב"ם ומרן ורוב הפוסקים ודלא כהט"ז שרבים לוחמים עליו הרב פר"ח בנימוקיו לחיו"ד דנ"ט ע"א והרב כנה"ג בסי' זה אות ח' גם הב"ד חיו"ד סס"י קס"ט דחה דברי הט"ז והסכים דינהוג תחילה ז' ימי המשתה ואח"כ ז' ימי האבילות יע"ש וכ"כ בס' משה ידבר הלכות אבל סימן א' דע"ח והרב זרע אמת חיו"ד סימן קמ"ט ומ"ש הכנה"ג וכן מצאתי בתשו' כ"י להרב מוהר"א הלוי ז"ל נרא' לי לו' שהוא תשובת הרב זקן אהרן ז"ל בתשו' סימן ק' וסי' ק"ח שפסק בהדייא כיון שהתחיל לנהוג ז' ימי המשתה אינו פוסק אלא משלים ז' ימי החופ' ואח"כ מתחיל ימי האבילות יע"ש וכ"כ בתשו' מים רבים

חיו"ד סימן ע' מהרב מוהר"י שניאור והסכים נכדו הרב המחבר שם סימן ע"א. ואפילו שלגבי החתן הוי אשתו שניה אין חילוק בזה כיון שחייב לעשות ז' ימי המשתה בעבור אשתו השניה שהיא בתולה וכמו שכן נרא' מתשו' הרב מים רבים חיו"ד סימן ע' וסי' ע"א דמיירי נ"ד באשתו שניה כיע"ש ועיין בס' עקרי הד"ט חי"ד סימן ל"ו אות י"ב ובס' זכור לאברהם ח"א וח"ג חיו"ד:

ודע דזה שנוהג ז' ימי המשתה תחילה ואח"כ ז' ימי האבילות היינו דנוהג ז' ימי המשת' שלימים ומיום הח' והלאה ינהוג ז' ימי האבילות כ"כ הכנה"ג שם וכ"כ בהדייא הב"ד שם כמ"ש בס' קמח סולת דקס"ח וזכור לאברהם ח"ג דח"ן ע"ב יע"ש וכ"כ הרב גו"ר חא"ח סימן כ"ח. והנה החתן הנז"ל עשה הנשואין ביום הו' בבקר ועשה סעודה בו ביום וא"כ הז' ימים של החופה הם נשלמים עד סוף יום החמישי כדברי הרבנים הכנה"ג והב"ד דבז' ימי המשתה בעינן שלימים ולא אמרינן מקצת היום ככולו וכמ"ש לעיל והרי מבואר מתשו' הרב כנסת יחזקאל סימן ט"ן דכל שעשה הסעודה ביום הנשואים עצמו עולה למנין ז' כיע"ש ובס' יד אהרן אה"ע וכיון שכן הרי תכף אחר תפילת ערבית מליל הששי כבר נשלמו ז' ימי המשתה דעכ"פ לא בעינן שיהיו מעת לעת ממש. וא"כ הרי חל עליו חיוב אבילות בתחילת ליל הששי ותכף אחר שסיימו מלומר תפילת ערבית יעשו לו קריעה והבראה וא"צ להמתין עד יום הששי בבקר ועיין בברכ"י וב"ע ז"ל.

ולענין אי אמרינן בזה דאם יש גדול הבית מונה עמהם אי אמרינן כן בענין נ"ד בחתן ששלמו ימי החופה ביום הששי שהוא יום חמישי להתחלת האבילות שהתחילו אמו ואחיו אם יש לומר בכה"ג שאם היה גדול הבית באותו האבילות אם מצטרף החתן למנות עמהם מיום הששי והלא' שהוא יום ה' לז' ימי האבילות הנה הרב בית דוד שם בחי"ד סימן קע"ז נשאל ע"ז בחתן שמת לו מת תוך ז' ימי המשתה אם ימנה האבלות עם גדול הבית והביא מחלוקת בזה והסכים להלכה בסוף דבריו וכתב וז"ל ולענין מעש' כיון שפסק מרן ז"ל בש"ע בדעת התוס' דאין מונין עם הגדול שבכאן מפני שלא חל עליהם אבלות ה"נ החתן אינו מונ' עם הגדול כיון שלא חל עליו האבלות מקודם אלא מונה לעצמו ז' ושלשים מיום ששי בשבת ואילך עכ"ל. ובלא"ה בנ"ד זה החתן הוא הבן הגדול והמתחילים אבלות היה אמו ואחיו הקטן וא"כ לגבי אחיו הקטן הרי הוא אח גדול ולגבי אמו הגם שלענין כבוד חייב הבן בכבוד אמו מ"מ למ"ש הפוסקים ביו"ד סימן שע"ה בשם הרב הרי"ץ ן' גיאת דגדול הבית נקרא מאן דביתא סמיך עליה וכולהו גרירו אבתריה והב"ד שם בחיו"ד סימן קע"ו צידד לומר אם מאן דסמיך ביתא הוא להוצאות הבית או להוצאת הקבור' והתכריכים כמו שיע"ש כאן בנ"ד זה החתן שהוא הבן הגדול

עליו מוטל כל ההוצאות הן לענין קבורה ותכריכים הן לענין הוצאות הבית ועזבון אביו הכל הוא על ידו והוא הנושא ונותן בתוך הבית וא"כ הגם כי אמו היא גדולה ממנו לענין הכבוד וחייב בכבודה עכ"פ מה שתלו לקרות גדול הבית למי שהבית סומך עליו הרי החתן הלזה שהוא הבן הגדול וכל משא ומתן הוא ע"י הוא הנקרא גדול הבית והגם כי הרב"ד צידד לומר לטעם שנקרא גדול הבית המצטער במיתתו יותר וע"ז צידד לומר כי אשתו היא המצטערת יותר מאחרים כי אין האיש מת אלא לאשתו זהו כתבו הב"ד למטוניה במי שאמר כי גדול הבית הוא המצטער יותר כתב כי בנ"ד אשתו שהיא עקרת הבית בלא"ה ועליה היתה מוטלת הוציאת צורכי קבורה ותכריכים וזהו עשאו לעיקר קריאת גדול הבית אלא דאי משום מ"ש המצטער יותר הגם שכבר דחאו בב' ידים טעם זה שם עכ"ז בנדון שלו שהיתה אשתו עקרת הבית והיא נקראת גדול הבית כתב ג"כ ששייך טעם זה שמצטערת יותר כאשר מבואר בדברי הרב"ד שם ועמ"ש הרב סם חיי סי' ה' בזה יע"ש וע"ל.

וגם בזה הקרה ה' לפני מס' הנז"ל ויען אינו בנמצא חזי לאיצטרופי לקיים המקרב את קרוביו וז"ל.

הסכמת הרב הגאון המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כמוהר"ר **דוד** נר"ו אב"ד ור"מ דגק"ק אה"ו יע"א. חכם יתקרי כשמואל. ענוותן כר"ש בן גמליאל. הוד יפעתו כקרני יקותיאל ה"ה התורני והרבני הקציז הנגיד וטפסר כש"ת מוהר"ר שמואל נר"ו יאיר עד בנין אוריאל. יא"ק. מעשה ידיו כוננה עלינו באמירה נעימה יהיבה בהדין מילתא יציבא דברי חכמים נשמעים בנחת ושובה בשאלת חכם תשוב' בהלכ' למעש' שאירע לחתן הספרדי שבתוך שבעת ימי המשתה מתה אחותו ופסק מעכ"ת שמשלים ז' ימי המשת' תחיל' ואח"ך ינהוג שבעת ימי אבילות הנני עונה אמן בכל כחי. אם אמנם שבט"ז ונה"כ בסי' שמ"ב לא משמע כן אכן בתשובת הרא"ש הביאו ריי"ו מה שיש לחלק בין בעל ללא בעל מ"מ לקהל ספרדים אשר בסבר' בית יוסף המה סוברים. וכאשר הוגד לי שהמה נזהרים בשמחת ז' ימי המשת' ודאי דשפיר פסק מעכ"ת דאין להפסיק בז' ימי המשת' וכן משמע בהרא"ש בפסקיו ברישׁ כתובות דמהך סברא חולק על הרי"ף ז"ל וסייעת' יע"ש.

והנה מתוך פלפולו וסברת דמר חזינא גבר בדבר אשר קריתי ובקצה המטה דבש טעמתי ודאתי לידי מצאתי שמלבד החכם התורני מעכ"ת נר"ו מוכתר בנימוסין ומוכלל בקילוסין. עתר פומבי ועתר נכסין ומנשיקת פיהו מפיק מרגניתא בפלפולא חריפא דפומבדיתא. ואמרתי לי נאה לברך ברוך שחלק ליראיו מחכמתו בחכמה יבנה בית שמואל בית ועד לבעלי תריסין. כל מן דין סמוכין מן התור' למפרס עלי' גולתא. גולתא

דדהבא בהווייות דאביי ורבא כל קבל דחכמתו ויראתו דהאי גברא גרים לקבל כתיבא דא ותוספתא דן ודי בכל אתר ואתר בעידן עלוי. דמעלינן ליה לעילא מקול ברכתא ליקרא ספרא דאורייתא להוי מתקרי בשם מורינו הרב ר' **שמואל** ובתוקף פקודת לכל הסרים למשמעתי ולחזני ועמא דארע' יערב שיחתי ותיזל כטל אמרתי ולמען תספרו שמו בקול הארש הנה ארשי לפניכם בכתב יושר דברי אמת הכירו למי החותמת לכבוד ולתפארת ולאות ולמשמרת שלא יהיה האמת נעדרת יכתבון מילי בעט ברזל ועופרת. הכ"ד יום ה' ז"ך תמוז נפשי כמוס **ישרף** לפ"ק דוד הק' מברלין חבק"ק אהו"ב יע"א:

הסכמות האי גברא רבא המאור הגדול הקצין מוהר"ר **ישעיה** ברעסלא נר"ו ה"ה מנהיג הקהילה דק"ק אלטונא יע"א. אם אמנם כי טרידנא לעיין קצת בחילוקא דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל וביאורי ט"ז וש"ך לצורך הכרעת השאלה באבילות שקרה תוך ז' ימי המשת' אם יפסוק לנהוג אבילות למנהג ספרדים מחזיקים כרגל ממש. הנה לכאור' נרא' בעיקר הדין שלא לנהוג אבילות לדידהו בחליצת מנעל וישיבת קרקע כדין אבל בפורים הגם עולה ואינו מפסיק מ"מ אבילות דפרהסייא אינו נוהג בו לא יגרע ז' ימי המשת' דאסמיכו כרגל מ"מ ראוי למעט בשמחה לדמותו לדבר שבצינעא ואולי אפשר להקל ולחשבו משום הכא כשבת ופורים לנכות ימים מימי המשת' ממנין ימי האבילות. הרי דעת התורני המופלג בתור' הקצין והנגיד מוהר"ר שמואל פלאג'י נר"ו שלא לנהוג אבילות בפרהסייא כדין וכדת למנהג ספרדים על כל פנים ובפרט כי יום המיתה בשבת היה ועיקר אונן דאורייתא ביום המיתה הוא כי ביום קבורה בלא יום המיתה שנוי דעת נוכל לצרף באבל כדברי המקיל ואין הדבר צריך בשם וחיפוש יתירה רק להסיר מעל הגל"י דעת המלעיגים לחשבו כטועה. המה שגו ברואה להתגדר בהוראה למען האמת והשלום לא אמנע עש"ק ז"ך תמוז **יכשר** לפ"ק הקטן ישעיה יפה.

הסכמות הרבני הדיין המצויין המפורסם כמוהר"ר **ליב פערש**' נר"ו חד מיושבי אוהל ודיין בק"ק אלטונא והמבורג.

נדרשתי לאשר שאלוני ע"ד אשר קרה פה בק"ק ספרדים אשר נהגו לעשות לחתן שבעת ימי משתה כאשר נהגו בימי חכמי התלמוד ואירע לחתן אחד שכנס בד' בשבת ולא בעל עדיין ונהג שבעת ימי משתה ובשבת שבתוכן מתה אחותו ועמד השואל ושאל לחכם אחד מהם אם ינהוג אבילות מיד או יגמור תחיל' ימי המשת' שלו. ופסק החכם שינהוג ימי המשת' עד גמירא ואח"כ ז' ימי אבילות וכן נעשה. ועמד חכם אחד וחלק עליו וטעמו משום דהא דמשמע בגמרא ופוסקין דאחר שחלו עליו ז' ימי המשת' הוי לדידיה כרגל ואין אבילות חל עליו כמו ברגל זה דוקא כשבעל כבר אבל כל זמן שלא בעל לא חלה

עליו השמחה דמהוייה לדידיה כרגל ונסתייע ממ"ש בס' נק"ה בשם רי"ו יעויין שם ונשאלתי מחכמים הנ"ל לחוות דעי אף אני אתם והנה אין אני כמורה הלכה ובא לפסוק למעשה שהרי כבר נעשה המעש' וחלף ועבר ואף לא להורות כן להבא כשתבוא ח"ו סיבה כזו לחתן ותקראנה אותו כאלה כי מה לי להורות לק"ק ספרדים אפילו אחריות דנפשי דהיינו בקהלתי ק"ק אלטינא אשר מוטל עלי להורות להם לא ניחא לי לקבולי' עלואי אם אפשר לי להשתמט משמט אני עצמי אף כי לקבולי עלי אחריות דאחרינא רק להלכה אני אומר שנראה לי לענות דעתי שיפה כיוין החכם הפוסק הנ"ל נר"ו מכח כל אלין טעמין וראיות שכ' בפסקיו אשר הראו לי ואין לחלק בין בעל ללא בעל לענין זה דכיון שנכנס עם הכלה לחופה כבר חלו עליו ימי המשתה שלו והוי ליה כרגל וכן מוכח בהדייא ובדריש' סימן שמ"ב ביו"ד הביאו הט"ז ג"כ ואף שחולק עליו עיקר מחלוקתו היא שמה שחשב הדרישה כיסוי הכלה בהיטויל לחופה לא נראה לט"ז אבל בחופה ממש אינו חולק ואעפ"י שסובר דיש לנהוג אבילות קודם ימי המשתה היינו אם ירצה החתן וניחא ליה בכך אבל אינו מוכרח לכך ואפשר לומר ג"כ שט"ז לא פסק כן אלא בעובדא דידיה שבליל שבת היה כונס כמנהג פולין ובשבת מיד מתה אמה של כלה שלא התחיל עדיין לנהוג ימי המשת' אבל כה"ג שנהג כבר ג' ימי המשת' מודה ט"ז שלא יפסיקום באבילות ואח"כ יגמרם שלא מצינו ז' ימי המשתה אלא רצופים בכל דוכתי' שדברו חכמינו בהפוסקים ההם ואעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר שאמר לבן ליעקב מלא שבוע זאת פי' רש"י ז"ל ז' ימי המשתה של זאת והיינו מטעם שאין מערבין שמחה בשמחה כדאיתא בירושלמי מ"ק. אם שייך להפסיק ביניהם למה אמר לבן למלא שבוע של לאה ואחר כך נתן לו לרחל אולי לא יאמין לו יעקב שיעשה כן שהרי כבר רמאו וילך לארצו ויעזוב לאה בתו הוי ליה טפי להפסיק ימי המשתה של לאה ויתן לו את רחל וינהג עמה דין ימי המשת' ואחר כך יגמור אותן של לאה כדי שיהא יעקב לבו בטוח שישלים לבן את תנאו לתת לו גם את רחל אלא ע"כ דאין שייך להפסיק ימי המשתה דרצופין בעינן ומכ"ש להפסיקן באבל דלאו שפיר דמי. וכן תפס מהר"י צהלו"ן בשו"ת שלו סימן ע"ח במוחלט שאף בלי בעילה חלה עליו ימי המשתה ולא נסתפק אלא אם יהא מותר לבעול גם כן בתוך ימי המשתה משום דהוי לי' כרגל ולדעת הרמב"ם אין נוהג דבר שבצנעה וקובר מתו ברגל או לאו. לפי שתוס' והרא"ש חולקים וסביר להו דנוהג כרגל דברים שבצינעה ממילא ה"ד בחתן ופסק דלהנוהגי' הכל כרמב"ם גם בזה ינהגו כמותו. וספרדים נוהגים ברוב עפ"י הרמב"ם. ועכ"פ שנוהג ימי המשתה תחילה לא נסתפק במהר"י צהלון כלל ופשוט לו להיתר ולעניות דעתי גם התוס' סברו כן שכתבו

במסכת כתובות דף ד' ע"א בד"ה בועל בעילת מצו' ופורש וז"ל קודם שיקבר המת אבל לאחר שנקב' לא כדאמרי' בסמוך דברים של צינעה נוהג ודייק לה מדקתני כל אותן הימים הוא ישן כו' מיהו מרישא לא הוי מצי למידק דדווקא כשהמת בחדר הוא דשרי בעילת מצוה דמצי לדחוי' דבועל בעילת מצו' היינו אפילו לאחר שחל עליו אבילות וכו' יעויין שם ואי ס"ד דיש לחלק בין בעל ללא בעל דבלא בעל אכתי לא חלו עליו ימי המשת' ושמחה א"כ לא הי' כאן שום דיוק למידק דדבר שבצנעה נוהג במועד דהרי הכי כל זמן שלא בעל לא הוי לי' כרגל לכך אסור לבעול אחר שיקבר המת וחל עליו אבילו' ולעול' במועד או בחתן שכבר בעל וחלה עליו ז' ימי המשתה והוי לי' לדידי' כרגל גם דבר שבצנעה מותר אלא ע"כ דלא ס"ל להתוס' לחלק בזה כלל וזה מבואר וכן בתרוצם שכתבו דמצי לדחוי' דבועל בעילות מצו' וכו' משמע דס"ל הכי אמנם בזה יש לפקפק קצת אבל מקושיתם מוכח בלי פקפוק כמ"ש ומה שנסתייע חכם החולק מדרי"ו שהביא בעל נקה"כ שהרא"ש הודה בכה"ג שכנס ולא בעל לנהוג ימי אבילות תחילה. הנה מלבד שמחלוקתו בצידו שהרי הרי"ץ גיאת והרד"ך פסקו להיפך כמו שכתב רי"ו עצמו והוי הרא"ש יחיד לגבי שנים ולפי מ"ש והוכחתי למעלה גם התוס' עומדים בשיטתם והוי ליה אחרי רבים להטות ולא לתפוס דברי היחיד אף גם זאת כד (מעניינן) [מעיינינן] שפיר בדברי רי"ו אלה נרא' דלאו דסמכי נינהו שאם היו חולקים הרי"ץ גיאת והרא"ש בזה למה לא זכר הרא"ש כלום מזה בפסקיו לא בכתובות ולא במ"ק כמו שהביא מחלוק' אחרת שלו עם הרי"ץ גיאת והרי"ף ובעל ה"ג בב' המקומות וגם הטור שהי' בודאי בקי במילי דאבוהי לא הזכיר כלום מזה אדרבא מסתימת לשונו שכתב בסימן שפ"ג אבל אם כנס לחופה והתחילו ימי המשת' של וכו' מותר לייחד עמה כמו בשאר אבילו' ועיקר חדושו דאע"ג שנוהג קולא לנהוג ימי המשת' ולדחות האבילות מ"מ לא חיישינן שיזלזל בו משום שאין כאן קולותא וזילותא לאבילות שבדין שידחהו מפני ימי המשת' לפי שהן קדמו כמ"ש הב"י ואי ס"ד דלא חלה השמחה וימי המשתה עד שיבעול לא הוי לי' להטור להשמיט בתחילת לשונו הבעילה וה"ל לכתוב אם כנס לחופה ובעל והתחילו ימי המשת' וכו' דהרי עיקר התחלת ימי המשת' תלוי בזה שעי"ז אין צריך לנהוג ימי אבילות מיד וס"ד שיהא זה נחשב קולותא להאבילות ויהא אסור ליחד עמה וקמ"ל דלא. אבל אי לא בעל אעפ"י שהי' מתחיל ימי המשת' הי' צריך להפסיקן לנהוג האבילות ובזה אין חידוש שיהא מותר לייחד דהרי אין כאן שום קולא באבילות. אדרבא חומרא איכא שצריך להפסיק השמחה ולנהוג אבילות ואז אם הי' כותב בתחילת לשונו כנ"ל. לא הי' צריך לסיים אח"ך והוא שבעל רק היה יכול לסיים אבל אם לא בעל וכו'.

ועוד חזינא תיוהא בדברי ריי"ו שכתב בשם הריי"ץ גיאת וז"ל ואף על פי דבשמת אביו אמרינן דבועל בעילת מצות וכו'. דנרא' דלא חל עליו השמח' עד שיבעול שאני התם דחל האבילות קודם הנישואין וכו' ולא אלימא האי שמחה לחייבו ז' ימי המשת' עד שיבעול לפיכך בועל קודם שיחולו עליו ז' ימי המשת' וכו' עיין שם דמשמע מזה שמה שהיתירו לבעול במת אביו בשעת אנינות הוא כדי שיחולו עליו ימי המשת' ולא יפסיד סעודתו ולא יהיה לו מי שיטריח אח"ך עבורו וא"כ אם מת אחד משאר קרוביו שאין שייך טעם זה וביותר לפי מה שפסק בעצמו שנוהג אבילות תחילה אסור לבעול באנינות והרא"ש כתב בשמו של הריי"ץ גיאת להיפך דאפילו בשאר מתים בועל בעילת מצוה קודם קבורה רק שנוהג תחיל' ימי האבילות ואח"ך ימי המשתה ולפי מ"ש ריי"ו בשמו למה היתירו בזה לבעול כיון שנוהג באמת אבילות תחילה ואין חלין עליו ימי המשת' וע"כ אין הטעם אלא משום שכיון שהכין עצמו לנשואין שהוי מצוה לא משהינן כמ"ש הטור סוף סימן שמ"ה בש' הרמב"ם דבכה"ג שמת לו מת אחד קודם החופה שקברו ונוהג ז' ימי האבילות ואח"ך כונס מיד ואין ממתין שלשים יום אף על גב דאבל תוך למ"ד אסור לישא אם לא ביש לו בנים קטנים או שלא קיים פו"ר כאן כיון דטריחא לי' מילתא וקאי היתירו לו ע"ש ה"ה להריי"ץ גיאת ודעמי' התירו מטעם זה לכנוס ולבעול מיד וזה סותר למ"ש ריי"ו בשמו סתירה מבוארת כלל:

ועוד קשה מ"ש בשם הרא"ש שינהוג אבילות תחילה דלא חלו עליו שמחה עד שיבעול מאחר שאינו אביו של חתן וכו' דהרי אף באביו לא חלו עליו שמחה עד שיבעול דאל"ה למה התירו לו שם הבעילה כיון שבלאו הכי חלה עליו ימי המשת' ונוהג אותן תחילה ותו לא אתא לידי פסידא במה שהכין לסעודה והרא"ש כתב שלא התירו חופ' וביאה לאונן אלא משום פסידא וליכא דטרח לי' אח"ך ע"ש במקומו אף שיש ליישב ולומר דכונתו דכאן נוהג אבילו' תחילה משום שלא חל עליו שמחה עד שיבעול וכ"ת נתיר לו שיבעול ותחול השמח' עליו וינהוג ימי המשת' תחילה לזה כתב מאחר שאינו אביו וכו' ר"ל דלא התירו לבעול באנינו' אלא באב משום דליכא מאן דטרח לי' אח"ך אבל בשאר קרובים לא וכיון שאסור לבעול לא חלה עליו השמח' ולכך צריך לנהוג האבילות תחילה. אך קשה ל"ל להרא"ש ה"ט דלא חלה עליו שמחה עד שיבעול הרי המ"ל בקצרה דלא התירו לנהוג ימי המשת' תחילה בימי אבלו אלא באביו משום פסידא וליכא דטרח לי' אבל לא בשאר קרובים ואף בזה י"ל דהוצרך לכך משום דאל"ה קשי' מ"ש מקובר את מתו ברגל דלא חל עליו אבילו' אלא לענין דבר שבצנעה ה"ה הכא שכבר כנס והוי ליה לדידי' כרגל הוי לי' שאין האבילות חל עליו חוץ מלענין דבר שבצנע' ולכך יהא

נוהג שבע' ימי המשת' תחיל' ולזה הוצרך לומר דאין השמח' חל עליו עד שיבעול ולא הוי' ליה כרגל עדיין וחל עליו האבילות מיד ולבעול תחיל' קודם שיקבור לא התירו אלא באביו.

אמנם מחמת הטעמים שכתבתי למעלה שלא זכרו הרא"ש והטור מאומה מזה וגם שדברי הרי"ץ גיאת סותרין למ"ש הרא"ש בשמו ועוד כיון שסובר שאפילו בשאר קרובים התירו להכניס את המת לחדר ולכנוס לחופ' כמ"ש הרא"ש בשמו וא"כ כ"ש שה"ל להתיר כאן בשכבר כנס קודם שמת לו המת להכנס את המת לחדר ולבעול משום שהוי מצו' דע"כ מהאי טעמא התירו שם כנ"ל דה"ט שייך גם כאן וכאן כנס בהיתר בתחיל' יאסור והוי יציבא בארעא וגיורא בשמי שמי' מכל זה נרא' שדברי רי"ו ליתא ליתנהו שישמע השומע מחלוקת של הרי"ג ז"ל והרא"ש שנזכר בהרא"ש וטעה ורי"ו נמשך אחריו ולא ראה ולא שמע המחלוקת שלהם שנזכר בהרא"ש והאמין לשמועתו אבל לפי האמת ליתא וכבר ידוע למי שהורגל בדברי הרב ב"י שדברי רי"ו אינם מדוקדקים וברורים כ"כ ואפילו אם תמצא לומר שהם נכונים הלא הרא"ש יחיד לגבי רבים כנ"ל וגם אפשר שמודה בזה האופן שכבר נהג קצת ימי המשת' שאין להפסיקם באבילות וכמ"ש למעל' על דברי הט"ז ע"כ בהא נחיתנא ובהא סליקנא שהחכם הפוסק יפה כיון וטב הור' היום עש"ק פ' אלה הדברים ה' אב תק"ל לפ"ק פה המבורג נאם הקטן זעירא דמן חבריא יושבי אהל ומ"ץ פה הקטן ליב פפערשא דיינא דק"ק אלטונא יע"א.

הסכמת הישיש הדיין המצויין המופלג כמוהר"ר אייזק קלוזנר נר"ו. אם אמנם ידעתי את מיעוט ערכי. ערך הקטן כמוני מי אנכי להכניס ראשי בין ההרים בזלזול הורים ומורים אך כאשר קדמוני הגאון אב"ד נר"ו דקהלתינו והדיינים שבקהלתינו אף אני הקטן אבא אחריהם ומלאתי את דבריהם שהחכם המופלג הרב מוהר"ר שמואל פלאגי נר"ו הורה כדין כדת וכהלכה. שכל הפוסקים ראשונים ואחרונים מסכימין לנהוג שבעת ימי המשתה ואח"ך שבעת ימי אבילות ואין לערער ולפקפק בדבר ובזה דברי תמו הקטן יצחק אייזק במהור"ר ליב זצ"ל זעירא דמן חבריא יושבי בה"מ והצעיר שבדיינים דק"ק אלטונא יע"א:

שאלה מעשה היה והכא הכי הוה עובדא כי בתשעה לחודש תמוז דהאי שתא כנס בחור נעים ונכבד בתולה צנועה ונכבדת ובתוך ז' ימי החופה בש"ק מתה אחות החתן. וחיים לכל ישראל שבקה. וקודם הקבורה בא אלי אחד מקהלתינו ושאל ממני מה דינו של החתן הזה לענין האבילות אם צריך להפסיק בימי חופתו או לא:

תשובה שהשיבותי לשואל שאינו צריך להפסיק בתוך ימי חופתו. ולא חל עליו האבילות על כלות שבעת ימי המשתה שלו כי אם דברים שבצנעה וכן פסק הרב ב"י בפירוש בסימן שפ"ג. והשואל הזה בא מחברותא אשר שם נקרא חכם אחד אורח שבא לגור בקהילה לבקש גדולה ולהיות בכאן מורה הוראה. ושלח את השואל אלי או בא מדעתו ואמר לי כי החכם האורח אומר שאני טעיתי. והדין הוא שהחתן הזה יעשה מיד הקריעה במוצאי ש"ק ולענין האבילות תלוי בבעילה. ואם החתן לא בעל צריך להפסיק בתוך ימי חופתו ולהתאבל וזה המתחכם בקש לו לסיעתו כדומה לו מתחכם אחר ג"כ אורח שבא לגור כאן. (אשר התעורר עלי על פסק ההספד אשר לעיל ואז אמר ג"כ לאנשי קהילתינו כי טעיתי בהורא' ההיא) ושניהם נפגשו ונתחברו יחדיו לעורר על ולבטל את דברי ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו ותחוס על כבודם ולא אשא את שמותם כי איני מבקש כבוד וגדולה ולכן לא הבאתי לדפוס פסק ההספד עד היום אמנם אם החרש אחריש בעת הזאת יקרני עון ונפיק מיניה חורבא כי יכשילו אלו השנים את הרבים בהוראתם המשובשת וכבר יש אנשים בקהילה אומרים כי אני איש אחד ואלו המתחכמים המה שנים ועל פי שנים עדים יקום דבר כתיב ואין הלכ' כאחד לגבי שנים. על כן המה אומרים כי אני טעיתי והאורחים הודו בהלכ' בנדון זה ובנדון ההספד. אך בזאת יבחנו הדברים האמת אתי בהעלותי הדברים על שולחן הדפוס בהסכמות בעלי תור' מפורסמים בדורותינו

ועתה הנני מחלה פני מעלת חכמי התור' רועי ישראל דייני ארעא וחכמי מתא ירימו מכשול מדרך עמי בכתב דעתם הרחב' בנדון זה וישפטו ביני ובין החולקים עלי וזכות הרבים תלוי עליהם כי להם משפט ההכרעה וגם אנכי יודע כי לא יגמגם שום חכם בעולם בהורא' זאת ולא אמנע ידי מלכתוב הראיות הברורות שיש לי אולי יראו השנים המחכמים ויעיינו היטב ויודו על האמת ואעפ"י שזו תוחלת ממושכה היא לי יען כי נודע אלי כי שניהם היו נעורים לילה אחד ועסקו בענין הזה ועומדים עוד בדעתם המשובשת. וזה החלי גרסינן במסכת שבת לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל וכו' ואם התחילו אין מפסיקין (ובדאיכא שהות) קתני מיהת אפי' התחיל באיסור לאכול לא יפסיק לתפילה ק"ו ובנו של ק"ו בנדון דידן כי החתן הזה התחיל ז' ימי המשת' בהיתר והוא דבר מצוה שאינו חייב להפסיק להתאבל כי איכא שהות טובא. וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מהלכות תפיל' וז"ל ואם התחיל באחת מאלו לא יפסיק אלא גומר ואח"כ יתפלל תפלת מנח'. אמר הכותב אם כשהתחיל אדם בדבר הרשות ובאיסור גומר ואין צריך להפסיק כ"ש כשהתחיל אדם בדבר מצוה ובהיתר שגומר שבעת ימי המשת' ואין חייב

להפסיק וכל העושה דבר שאינו חייב נקרא הדיוט. תו גרסינן במסכת נגעים חתן שנרא' בו נגע נותנין לו ז' ימי המשת' לו ולביתו ולכסותו וכן ברגל נותנין לו כל ימות הרגל ופי' הרמב"ם ז"ל כאשר התחדש בהם צרעת לא ירא' עד אחר הרגל והחופ' כדי שלא יעצב באופן מאופני העצבון וגם זאת ראיה גדול' שאם אירע אבל לחתן בתוך ז' ימי חופתו לא יפסיק בהם להתאבל וחליל' לנו לצוות לחתן לקרוע בתוך ז' ימי חופתו כי אין לך צער ועגמת נפש גדול כשעת הקריע' המשברת כל גופו של אדם. וחכמינו ז"ל לא רצו לערבב שמחת החתן ולהעציבו בתוך ימי חופתו כמו שכתבתי בשם הרמב"ם הנה התבאר מתוך שתי סוגיות הגמ' שיפה דנתי ויפה זכיתי:

ואולם לא אעלים טענות המתחכמים המתנגדים לדעתי חליל' לי להסתיר זכותם וטעמם שהורו כי החתן צריך לקרוע בתוך ז' ימי המשת' ולענין האבילות הורו שתלוי בבעילה ואם החתן לא בעל צריך להפסיק בתוך ימי החופ' ולהתאבל ופרסמו בקהילה כי זאת ההורא' הנכונ' יען כי כן פסק הרב בעל ט"ז וכן כתב בתשו' הרא"ש אלו הם טענות המתחכמים ובעיני קצת הקהילה ההורא' הזאת צרור המור וייטבו דבריהם בעיני חמור. ועתה מורי ורבותי ראשי בני ישראל יראו נא עד היכן הגיע סכלות השנים האנשים האלה כי טעו בדבר שאפי' תינוקת בית רבן יודעין ופסוק מלא הוא אחרי רבים להטות ואם המתחכמים האל' אינם יודעים כללי הפסקים וההוראות והאוהבים לרמות לבריות שידמו כי נתן ה' חכמ' בהמה להורות היה להם לפלס דעות המחברים. צד דעת הט"ז שהוא תולדת תשובת הרא"ש עם הצד שכנגדו שהוא הרב רבינו יוסף וסיעתו ואז לא יחטאו בלישנא תלתא ולדבר תועה על זקן ויושב בישיב' אמנם פיהם הכשילם כי נמצאו לאשר לא נדרשו ולא נשאל מהם בתאות הניצוח להתגדל בעיני הבריות מכאן שהדיוט קופץ בראש ואין בהם אלא ריח תור' וריחא לאו מילתא והוראתם ראיה ברור' למה לא מנו דעת שמונ' נסיכי אדם המסכימין לדעת אחת נגד הרא"ש והט"ז עינם הטעם כי בקשו בש"ע ולא מצאו הנדון דידן והם לא הבינו כי הרב ב"י בחיבורו הגדול בסי' שפ"ג מגלה דעתו ונימוקו עמו והטור לדעת הב"י והרב בעל ב"ט בפי' וכן הסכים הרב בעל הלבוש וכן נר' דעת שפתי כהן בסי' שפ"ג והר"י גיאת והרב רבינו דוד כהן וכן דעת הרמב"ם כל אלה שמונה מחברים הסכימו בנדון דידן שהחתן לא יצא מחדרו והכלה לא תצא מחופתה עד מלאת להם שבעת ימי המשת' שיספרו וא"כ דעת הרא"ש והט"ז ז"ל בטלו במיעוטן. וגדלה סכלות השנים המתחכמים האלה לפסוק הדין נגד דעת הרבים אבל האמת יור' דרכו כי האנשים האלה לא טעמו תבשיל הפוסקים ולא רעו הוראת מימיהם ולא הגיעו לרועי צאן ומבקשים להיות רועי בקר ולכן נעלם מהם כללי ההורא'

בדרכי הפוסקים ואם היו מוסמכים בחכמת התור' היה להם להעלות על לבם איך יתכן שכל מורה הורא' יבחר לו המחבר הטוב בעיניו ויפסוק הלכ' למעש' כאשר יעלה על לבו חלילה לנו רחמנא לישזבן מהאי דעתא ובכמה הלכות יש מחלוקת בין החכמים ובין הפוסקים וכמו שדרשו חז"ל תניא ר"ש בן יוחאי אומר ח"ו שנשתכחה תור' מישראל שנא' כי לא תשכח מפי זרעו אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו. שלא ימצאו הלכ' ברורה ומשנ' ברורה במקום אחד ופי' רש"י הלכה ברורה בטעמים שלא יהא בה מחלוקת ע"כ. והנה עינינו הרואות כי בנושא אחד זה מתיר וזה אוסר זה מקיל וזה מחמיר זה מטמא וזה מטהר ולא ניתן רשות למורה לפסוק הלכ' כאשר ייטב בעיניו כי אנחנו מחוייבין ללכת בדרכי הכללים המקובלים בכל קהיל' וקהיל'. והנה גלוי וידוע ומפורסם בכל העולם כי חכמי ספרד ורבני צרפת קיימו וקיבלו עליהם ועל זרעם לפסוק הדין בכל מקום כדברי רבינו יוסף קארו ז"ל ואעפ"י שיחלוקו עליו כל האחרונים. ע"כ יאמרו המושלים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו ואיך נטה ממוסר רבותינו וממנהג אבותינו לעזוב פסק הב"י לפסוק הלכה למעש' כדברי הט"ז ומי יערב לגשת ולפרוץ גדר הראשונים וגם אחינו רוב בני אשכנז ופולין מורים הלכה למעש' כהרב ב"י במקום שרמ"א אינו חולק עליו ואף אם יחלוק עליו הט"ז מכאן ראיה ברור' שהשנים האורחים האלה המתחכמים אינם יודעים בטיב' של הוראות כי בנדון דידן רצו להורות נגד כללי הספרדים ונגד כללי אשכנזים. ולולי כי התורה חסה על כבוד הבריות הייתי כותב שמותם וכינויים יען כי עדיין עומדים בטעותם ופרסמו שהחתן עשה שלא כדין שלא הפסיק בשבעת ימי החופ' היש עזות מצח ואומץ לב כזה ופן יאמרו אלו המתחכמים מצאנו חכמה אראה להם כי החתן הזה אפי' לדעת הט"ז לא חטא יען כי טעם הט"ז הוא לקרב הבעילה לחתן כדי שלא יצטרך להמתין קרוב לי"ד יום. הנה כח טענת הרב הוא כי החתן יכול לומר לא ניחא לי' בהאי תקנתא ואולם אני שואל לפי דברי הרב ט"ז אם אמר יאמר החתן אהבתי את אשתי וניחא לי בהאי תקנתא להשלים ז' ימי חופתי לא יקראנו עון בזה. וכל זה שכתבתי הוא הרחבת הדיבור ותוספת ביאור לחכמי התור' ותופסיה אמנם כל מה שטרחתי הוא בגלל האורחים הנזכרים ולאנשים אשר כגילם ויכירו וידעו כי לא כל הרוצ' ליטול את השם יטול אולי ישיבו אל לבם אלה הדברים ולא יחטאו לה' להפיל חללים בעבודה זרה אמר ר' אבא אמר רב הונא מאי דכתיב כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה.

הכלל העולה מכל מה שכתבתי שחתן שמת לו מת שחייב להתאבל עליו לא יקרע ולא יתאבל עליו עד שישלים שבעת ימי המשת' ואח"כ יעשה הקריע' ויתאבל כמו שפסק

הרב ב"י בסימן שפ"ג בפי' וז"ל אבל מי שנכנס כבר לחופ' ואח"כ מת לו מת בתוך חופתו דלית הכא שום קולא כי נהיג שבעת ימי המשת' תחילה דבדין הוא עושה כן שהרי הן קדמו וכו'. אמר הכותב מה נמלצו לחכי דברי רבינו באומרו דבדין הוא עושה כן. לכאור' היו נראין הדברים האלה ללא צורך. אמנם ברוחב לבו ובגודל חכמתו רמז לנו רבינו משנת לא יסב אדם סמוך למנחה וכו' וקתני אם התחילו אין מפסיקין והנה זאת ראיה ברורה לפסק דינו בנדון דידן ולפיכך כתב דבדין הוא עושה כן שהרי הן קדמו לרמוז לנו הק"ו הזה ומה אם כשהתחיל אדם באיסור לדבר הרשות אפי"ה יגמור ק"ו בנדון זה שהתחיל החתן בהיתר לדבר מצוה שיגמור החתן שבעת ימי חופתו ולא יפסיק להתאבל בהם. וזה הוא שכתב רבינו דבדין הוא עושה כן רוצה לומר להשלים ולגמור שהרי הם קדמו ר"ל קדמו לימי האבל. ולא חייבו חכמינו ז"ל להפסיק בהם וכמו שכתבתי:

סוף דבר כל דיין היושב על כסא ההורא' בקהל ספרדים ויפסוק הלכה למעשה כדעת אחת מן הפוסקים ויבטל פסק הב"י הנה זה המורה יורה כבן סורר ומורה. ועלי יערה רוח הבורא ויתן לי את שאלתי ויעשה את בקשתי ה' נסי. אל יאסוף בארץ טמאה נפשי. וברחמיו יאיר עיני בתורתו. ואל ימנע ממני עבודתו. ואני תפלתי על מורי ורבותי חכמינו שבגולה. העולים בשכל אל רום המעלה. האל ברחמיו יגן בעדם ויצילם מכל צרה. יצליחם ויעזרם ויהיה עליהם סתרה. ויאריכו ימים על ממלכתם. ולנצח תעמוד צדקתם. המתאבק בעפר רגליהם. ושותה בצמא את דבריהם כה דברי הצעיר שמואל פלאג'י יצ"ו פה קהל קדוש המבורג יע"א:

קט

סימן קט

מתוך הלכה למעשה עמדתי עמ"ש בסי' שמ"ה סעי' א' אין מתעסקין עמו וכו' וכתוב בתשו' מוהר"מ סי' תשס"ג דאף שאמרו בכל מקום אין מתעסקים עמהם לכל דבר לא לענין קבורה ותכריכים אמרו אלא שאין קורעין ולא חולצין ומביאה מרן בב"י לעיל סי' של"ד ומור"ם בד"מ בסי' זה וכתוב בהג"א בחולין פג"ה לדצ"ג ע"ב סי' ט"ז בשם א"ז וז"ל המוכר טריפות בחזקת כשירות ומת קודם שעש' תשובה אסור להתעסק בקבורתו ואפי' כלבים אוכלים את בשרו ולוקקים את דמו אסור להבריח מעליו אבל אם עשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני בעלי תשובה יע"ש ונרא' ודאי דהרב א"ז כוונתו על מאמר רז"ל בירוש' פ"ח דתרומות ובמ"ר ס' ויקרא פ"ה סי' וי"ו וז"ל אמ"ר איבו מעשה בטבח אחד בצפורי שהיה מאכיל את ישראל נבילות וטריפות פעם אחת ערב יוה"כ אכל ושתה

ונשתכר ועלה לראש הגג ומת והתחילו הכלבים מלקקים את דמו אתו שאילו לרבי חנינא מהו לאעברא יתיה מקדמיהון אמ"ל כתיב ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו זה שהיה גוזל את הכלבים ומאכיל לישראל נבילות וטריפות ארפין להון מדידיהון אינון אכלין עכ"ל ומוהרש"י כתב שם בפי' שהיו יוה"כ אם מותר להעביר את המת ולטלטלו והשיב דאסור ולפי דברי הא"ז נרא' דאסור לטלטלו ולקוברו אפי' בחול וזה ראיתי להרא"ש ז"ל בתשו' בס' בשמים ראש סי' ס"ד שכתב וז"ל וששאלת מי שהוא רשע גמור כל ימיו אי חייבים לקוברו ביומו או לא דילמא רשאין לבזותו כי הא דגירר עצמות אביו על מיטה של חבלים תשובה אף דחכמינו ז"ל אמרו ענין קבורה טעמא דכבוד הבריות מ"מ עיקר הלנת מת לאו האמור בתור' והא דשיילי בקבורה אי משום בזיונא אי משום כפרה לא בהלנה לגמרי מיירי דהא ודאי אין בכחו לצוות עליו אלא שציווהו שיתנו בארון ובמקום מיוחד ולא יקברו תחת הקרקע ואפס לפי המסקנא אינו יכול למחול ואין בידינו להפקיר לאו האמור בתור' או משום כפרה דידיה דנהוי ליה כפרה דאי הוה ליה קרא ואף גם ענין כבוד הבריות הוא שהבריות כולם מתבזים בזה הוא גנאי כולם והך דחזקיה לא עשה אלא שנהג בו מנהג בזיון כדי לכפר לו דמת שנתבייש כפרה הוא לו לא להניחו בלי קבורה והא דאמרי' בירוש' ארפינון מדידהו קא אכלו אין ללמוד בזה באדם שנברא בצלם אלקים ולא להלכ' אמרו אלא שאמר להם דרך צחות ואי תימא הלכ' הוראת שעה היתה וגדר באחד שהכשיל את הרבים ויראו רבים ויפחדו מעונש שמים שיראו שישלם מידה כנגד מדה אבל לא נמסר לב"ד לענוש אחר מיתה עכ"ל הרי מבואר מדברי הרא"ש דאפי' לרשע גמור ומאכיל נבילות וטריפות לישראל ומכשיל את הרבים לא הותר שלא לקוברו ואפי' לתי' ב' של הרא"ש שהוא להור"ש [להוראת שעה] היינו כה"ג שנפל מן הגג והכלבים כבר התחילו ללקק דמו עשו הור"ש להניחו כפי מה שהורו מן השמים לעשות בו משפט כתוב מידה כנגד מידה וממנו יראו רבים ויראו ולא יוסיפו לעשות כדבר הזה הלא"ה לא הותר ומי שנכנס באוס"פידל /בבית חולים/ של ערלים ומינים שהיה חולה ונפטר שם ומת והוא לא כפר בשום מצוה ומשום הוראת שעה לא רצו לקוברו בקברי ישראל והניחוהו שיקברוהו בבית הקברות שלהם אם יש לקרובים להתאבל עליו יען נקבר בקברי גוים נראה לע"ד דחייבים להתאבל עליו דלא מפני שנקבר בקברי גוים מוציאו מכלל ישראל וכיוצא בזה ראיתי להרב זקן אהרן סי' ע' במי שנשתמד והיתה לו בת קטנה ומתה והישמעאלים קברוה יע"ש ומיהו מי שהוא מוטבע בין המינים ומת שם ובלא"ה המינים קברו אותו בקבריהם בודאי דאין להתאבל עליהם כלל ואפי' היה הענין שהרגו אותו שם נרא' דאין

להתאבל כי אף על גב שכתב מור"ם בהג"ה בסי' ש"ם סעי' ה' וי"א שמומר שנהרג בידי עכו"ם מתאבלין עליו וכתוב בבאה"ט ס"ק י"א דהה"נ אם נהרג ע"י ישראל כי חזקה שעשה תשובה כמו שיע"ש נרא' לו' כי המינים יש להחמיר יותר דבין בנהרג ע"י גוים בין ע"י ישראל אין להתאבל עליו ומ"ג כי המינים קברו אותו בקבריהם שהרי נתקיים בו כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים ר"ל והוא ברור.

קי

סימן קי

הוה עובדא באחד ששתה סם המות ומת וקי"ל דהמאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר ואין מתאבלים עליו ואין מספידין אותו ולא קורעין ולא חולצין אבל עומדים עליו בשורה ואומר' עליו ברכת אבלים וכל דבר שהוא כבוד לחיים זהו ל' הרמב"ם ה' אבל פ"א הי"א והנה הרמב"ן ס"ל דקורעים הקרובים הראוים להתאבל וכ"כ הטור והוא משם הרמב"ן אלא דנשמט שם הרמב"ן כמ"ש הרב ש"ג וכ"כ הרב כ"מ שם שהרמב"ן חולק בדבר וכ"נ דעת הטור וכמ"ש הרב ש"ך סק"ב יע"ש אבל לדעת הרמב"ם שכתב סתם אין מתאבלים ולא קורעין משמע כלל כלל לא וכ"כ הרשב"א בתשו' ח"א סי' תשס"ג עיין בס' תורת השלמים בלחמי תודה סי' ח"י ולענין הלכה נרא' דיש לפסוק כדעת הרמב"ם והרשב"א וכדפסק מרן בש"ע שקיבלנו הוראותיו והוא בשב וא"ת וגם הלכה כדברי המקל באבל והגם שהרב לח"מ בפ"ח מה' אבל כ' דהלכ' כדברי המקל באבל אמרו ולא בקריעה כמו שיע"ש. מ"מ היכא דמצינו פלוגתא בפוסקים ואין לנו מכריע הלכה בדברי מי בזה אמרינן הלכה כדברי המקל אף בקריעה וכמ"ש הרב"ח ביו"ד סי' ש"ם סעי' י"א ובס' פחד יצחק מער' ה"א דכ"ג ע"ב יע"ש.

ואם אחר ששתה סם המות או איזה דבר שקירב מיתתו חזר בו והתוודה ומת עכ"ז אין תשובתו מוציאתו מידי מאבד עצמו לדעת ול"ד למ"ש מוהרי"ו סימן קל"ד והרב ש"ך בסי' זה סק"ה דתשו' מהני לכל עון ולכל חטאת ואה"נ גם לחטא זה אפשר שיהיה לו כפרה על מה שעבר על מימרא דרחמנא להקל מעליו עונש איסור ואך את דמכם לנפשותכם אדרוש וכו' אבל מה שחטא לפנינו בעון מאבד עצמו לדעת מה יושיענו מה שהתוודה כי ס"ס הוא מאבד עצמו לדעת ומת בסיבת זאת ומ"ג אם יהיה הא דאין מתאבלים עליו להורות תשו' לרבים שלא ילמדו לעשות כמעשהו כי בודאי אין תשו' מועילה לזה. ושר"ר בס' מירא דכיא בסוף ס' מ"ש ח"ג סי' ט"ו דאפי' שעשה תשו' עכ"ז פסקו לענין עשינו מעשה שלא להתאבל וכן הסכים הרב מהרי"א נר"ו ומשום בהיות טוב צוינו שלא יצאו

האבלים מפתח ביתם החוצה כל ז' ימים וגם אמרנו שיעשו קריעה בלא ברכה יע"ש. ומיהו אם רצו להתאבל אין מוחים יע"ש ומאחר שהם מתאבלים יש לעשות הבראה ומ"ש מורינו הרב פני מבין ח"ב ד"ר ע"ד משם מורינו הרב הגדול כמוהרי"ם ז"ל דאין מברין על מי שמאבד עצמו לדעת וכ"כ כדרג"ל ע"א וע"ב כיע"ש היינו בשלא התוודה ועשה תשו' אבל במי שהתוודה ועשה תשובה ורצו האבלים להתאבל יש לעשות הבראה והוא ברור. ועיין בס' באר המים חיו"ד סי' ד"ן דתשו' ומודעא שעשתה קודם מותה מהני יע"ש וכ"כ הרב ר' חיי'א רבה ז"ל בס' הבהי'ר צפחית בדבש חיו"ד סימן ס"ז יעש"ב. ולעד"ן הלכה למעש' דאם התודה ועשה תשו' יש לעשות כל דיני האבילות זולת שלא להספיד בקינות ובדומ' לא בהולכה לבית הקברות לא בז' ימי האבלות וגם בקריעה בלי ברכ' דהיינו בלי שם ומלכות אבל שאר ענייני האבילות בז' ימים ולהתפלל ג' תפילות והשכבה וקדיש ולימודים והברא' וכיוצא עושים וכ"כ בס' באר המים חיו"ד סי' ד"ן דל"ג ע"א וז"ל אך קדיש ולימוד יכול לומר דאין מתאבלים שמענו ברם אין מתפללים עליו לא שמענו יע"ש וכן ראיתי שכתב הגאון הרב חתם סופר באה"ע סימן ס"ט כיע"ש ועכ"פ אין מברין עליו כמ"ש שם בס' צפיחית בדבש חיו"ד סימן ס"ח וסי' ס"ט אבל אוננין עליו בלב יע"ש.

וראיתי למורינו הרב פני מבין ח"ב דמ"ג ע"ג שהביא מעשה רב ממורינו הרב הגדול כמוהרי"ם ז"ל שהורה להתאבל היכא דהתוודה יע"ש אלא דמ"ש דעדיף מאבד עצמו לדעת משאר חוטאים שמתודים וכו' יע"ש אחרי המחי"ר יש להשיב כי סוף כל סוף כל שמת מחמת שהוא מאבד עצמו לדעת מה יושיענו מה שהתודה הרי מיקרי מאבד עצמו וכמש"ל וצ"ל. והא דאם מת מחמת תשו' דלא מיקרי מאבד עצמו זוהי סברת הרב שבות יעקב ח"ב סימן קי"ח וכ"ה דעת הרב שאלת יעבץ ח"א סימן מ"ג דע"ה ע"א.

ומעשה בא לידי באחד שהיה דחוק עד מאד והיו לו חובות הרבה ותלו ביה טיפלי ואירע שלקח מקח אחד כו"כ משקלים זהב והשליכו בבור ויצא לו הפסד גדול אשר כמעט לא יצא עשר' למאה ועולם חשך בעדו ומרוב היגון ואנח' ודחיקת הב"ח שתה מים עזים אשר היו לפניו ונסתכן ותכף התוודה ונתחרט נרא' דכל שעשאו מחמת דוחקו ויגון ואנח' אינו נקרא מאבד עצמו לדעת והן הם דברי הרא"ש ז"ל בתשו' בשמים ראש סימן שמ"ה וז"ל אשר שאלתני באחד חסר לחם וחשוף שהלך בפני שנים ואמר מאסתי בחיי ואבד עצמו אם רשאים קרובים להתאבל כיון דפסק הרמב"ם בהלכות אבל דאין מתאבלין עליו כברייתא דמסכת שמחות אם פירושו אינם צריכים אבל אם רוצים לחפות עליו אם זה כבודם הוא תשובה מדברי הרמב"ם עצמו נראה כדבריך דאיך יברכו לאבל ואלו אוכלים

ושמחים ועוסקים בפרקמטייא ובמלאכה ואולי על אנינות לב אמנם בעיקר הנדון חלולה לדון את האיש הזה לרעה וכבר אמרו במ"ר על פסוק אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש יכול כשאול ן' קיש ת"ל אך ושאול היה רק מתיירא פן יתעללו בו ולא תאמר דוקא שישלחהו בבזויים גדולים להתקלס בישראל והיה חילול ה' בדבר לא כי שכל שעשה מריבוי צרותיו דאגות ויסורים או עוני גמור אין כאן מיחוש אדרבא גנו רבותינו ז"ל את צדקיא מלך יאודה ואמרו גלה עמי מבלי לב שהיה לו לצדקיא להקיש עצמו בכותל וימות ולא יראה בשחיטת בניו לעיניו וגם מנו רבותינו ז"ל ואחיתופל בשלש' הדיוטות ולפי שמרד במלכות ב"ד ולא היה אחיתופל מאבד עצמו לדעת וענין מאבד לדעת הוא המבזה את הבריות ומבזה בטוב' ושנא את העולם כמקצת הפילוסופים שעושים כן להמרות פני עליון המשתבח בעולמו ורואה אותו כי טוב ואומר יהי כן ואלו אומרים לא כן ומקצתן אומרים ג"כ כי זה שכח הנשמ' שמוציאה מן הגוף העכור הזה שהוא לח כקבר וכיוצא בהבלי רשע ושוא אבל בצרת נפשו כי לא יוכל שאת ואף כי זה לשמור עצמו מן החטא שכל הצרות הרעות וגם העוני מעברים אדם על דעת עצמו ועל דעת קונו אין ספק שאין בזה שום איסור וכדברי אלו תמצא שבר לקו' הפלוסופים אשר בה יחשובו להפל את הדת ותאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק של עולם והרב פיהם מינהו עדת ומן אורייתא לא יעידון כל עדת ואתם עשו לעני הזה כדרך שנוהגין בכל ישראל ותו לא מידי עכ"ל וראוי לכל מי שהוא רועה ישראל להתפלל על בני עירו שלא יבואו בני ישראל לידי מידה זו ויהיו כולם **חיים**:

קיא

נשאלתי על ענין השותפים דהיינו אם יש לו לאבל חברה ושותפות עם אחרים אפי' אם הוא אינו מעסק כ"א ממונו שנותן לאחרים להתעסק הגם דלהרב המבי"ט ח"א סימן ר"ס התיר אפי' תוך ג' ימים ומוהראנ"ח ח"ב סי' כ"ג אסרו אנן נהגינן לאסור ג' ימים דוקא ותו לא כדברי רש"ל בתשו' סימן ס"ז וכמ"ש הרב כנה"ג ביו"ד סימן זה הגהט"ו אות ז' וז"ל וכבר בא מעש' לידי והוריתי שאחר ג' ימים מותר וכ"ש אם הוא אינו מתעס' דלהר"ם מטראני מותר אפילו תוך ג' יע"ש ובג' ימים הללו שנהגו לאסור הוא ג' ימים שלימים ולא אמרי' בזה מקצת היום ככולו וכן הוא המנהג כמו שהעד העיד גור בארץ הזאת הרב כבוד יו"ט דצ"ד ע"ב ושכן ראה לכל הבתי דינים שקדמו ושכן שמע מפי מוה"ר הגדול בעל שורשי הים ז"ל יע"ש גם מוהר"ר הגדול כמוהר"ח מודעי ז"ל בקונטרס זכרון לראשונים דק"ס ע"ב כתב דכדברי מרן החבי"ב ראוי להורות יע"ש ועיין בספר בית

אהרן ביו"ד מע' א' יע"ש וכן ראיתי בקונ' זכרונות כ"י למוה"ר בעל עבודת משא דכתב דהורה כן ושכן שמע מפיו של מוה"ר פני מבין שכתב בתשו' בן בס' מבין דבר ושוב כתב דשמע מפי השמועה דהב מוהריט"ד ז"ל שאל את פי מוה"ר זה הי"ם הגדול ואמר לו כן דג' ימים הראשונים יהיו שלמים יע"ש ולא ראה הלא היא כתובה בספר הישר בספרו כבוד יו"ט כאמור. ועיין להרב נחמד למראה ח"ב דרכ"ט ע"ב מ"ש בזה יע"ש. ומתבאר מכולם דכל זה דג' ימים היינו כשהאבל אינו מתעסק בחנות אך כשמתעסק בחנות אפי' לאחר ג' ימים אסור לפתוח החנות וכן עשה מעש' הרב בעל נח"ל בפני כמה פעמים והעיד על מר אביו ז"ל כך. ואם האבל אינו בעיר ולא ידע מהאבלות מותר שותפו לפתוח החנות כמו שהעלה בס' פרה"א ח"ג דס"א ע"ב אפי' דיושבים האבלים באותה העיר יע"ש ועיין נמי בספר זל"א ח"א ד"ה פרקמטייא ובח"ג שם ובס' כבוד יו"ט דצ"ו ע"א אות ח' ומזה דנתי הלכה למעש' דנשאלתי על אבל שיש לו שותף במאגנאציאה ואמרתי דהגם דלהרב פרה"א תלוי בידיעת בעל האבל והכא כבר הוא יושב באבלות עכ"פ אית צד אחר דהשותף דבמאגנאציאה אינו במקום האבל דהוא עיר אחרת ולא ידעו מזה והו"ל כמלאכת שבת בקציצה חוץ לתחום זכר לדבר ושיכתוב שמת לו מת הוא מוציא דיבה שלא לצורך כי מאי דוחקיה להגיד לו והוא בשב ואל תעשה וברור:

קיב

סימן קיב

מתוך דבר הלכה עמדתי עמ"ש בש"ע סימן שצ"ב ס"א אא"כ לא קיים מצות פו"ר דאם נשא אשה גדולה בשנים שאינה ראויה לילד נרא' דאסור לישא בתוך ל' אפי' לא קיים מצות פו"ר ולענין מי שאין מי שישמשנו כיון שיש איתו בביתו בתו הנשואה ומשרתים שלו הרי כתב מור"ם בהגה' בשם י"א דאף מי שהוא עשיר ויכולת בידו לשכור משרתים ומשרתות מ"מ אם אין בתו או כלתו אצלו בביתו שתוכל לשמשו וכו' מקרי אין לו מי שישמשנו דש"מ דהיכא דבתו אצלו מקרי יש לו מי שישמשנו אלא דנראה להקל בבתו עמו כשהיא נשואה דיש לה רשות אחרים עליה לשמש לבעלה וגם אם היא בת בנים ומניקה ויש לה בנים קטנים כי הלואי די לה לשמש את ביתה אי מיקרי זה יש לו מי שישמשנו והנראה מדברי הרב חינוך בית יאודה סי' ק' כי הגם כי הוא מחמיר בענין הנשואין דבעי אחר ג' רגלים עכ"ז מדהזכיר שם בתשו' הנ"ל שיש לו מי שישמשנו בתו הגדולה פנויה וכו' יע"ש יש לדקדק קצת דאם היא נשואה אין לו מי שישמשנו מיקרי יע"ש ועיין פאר יצחק מערכת א' די"א ע"ב יע"ש.

גם שמעתי טעם אחד להתיר משום הרהורי עבירה ויקרה מקרה בלתי טהור והוא ירא לנפשו ובעבור זה רוצה לישא אשה מיד בתוך שלשים הנה גם טעם זה יש על מה לסמוך ממ"ש הרב שבות יעקב ח"א סי' ק' דעוד הוסיף מדיליה טעם להיתר שבכל יום פרוץ מרובה וכו' וע"כ לשמרו מהחטא טוב שלא לאחר יע"ש והגם שנראה שהרב ז"ל לא דיבר כ"א במי שהוא פרוץ לא כן במי שהוא צדיק ואינו חוטא חטא כלל מ"מ אהני לן ה"ט לשומרו מן הקרי שהוא צניף בעלמא.

ועוד נראה לומר דמקרי אין לו מי שישמשנו בעבור לינת לילה שיהיה שוכב עמו אדם אחד כשאינו בנמצא ונשאר ישן בבית יחידי וקימ"ל בש"ס דאין לשכב יחידי בלילה וכן תרגם יב"ע בס' בראשית ע"פ לא טוב היות האדם לבדו לא תקין דיהא אדם דמיך בלחודוהי ועביד ליה איתא דתהי סמיך בקבליה יע"ש. ואין הכי נמי כי כיון דקי"ל דכשיש לו בתו פנויה (שמשמתו) [שמשמשתו] ממילא ג"כ יכולה מן הדין להיות ישנה בבית אחת עם אביו דליכא משום יחוד כדקי"ל בש"ס ובפוסקים ובטור וש"ע אה"ע רס"י כ"ב דמותר (להתחייחד) [להתייחד] האם עם בנה והאב עם בתו והוא ברור. ובהיותי בזה ראיתי דבש"ע פסק דר"ה ויוה"כ אינן חשובים כרגלים וכו' ואנכי הרוא' בס' האגודה במ"ק פ"ג סימן מ"ג כתב וז"ל ור"ה ויה"כ וחג ושמיני שלו הרי הן כרגלים גם לענין זה יע"ש. ולעד"ן שאם יהיה הענין צורך גדול יש מקום לסמוך על דברי האגודה ונפקא מינה להיכא שהיה קודם יוה"כ דחשיבי תלתא יוה"כ וסוכות וח' עצרת דהוא רגל בפני עצמו.

קיג

סימן קיג

נשאלתי על מים שבשכונת המת לענין בריכה גדולה שיש בהם יותר ממ' סאה שבאים מים חיים מן המקור ונפסקו המים מלבוא כי נשארו שאובים אם מותרים כיון שהם מחוברים בקרקע או דילמא אין לחלק נרא' לומר כי ישפכו כיון שנפסק מלבוא מן המקור ונשארו שאובים מ"ל אם הם בכלים ובחביות גדולות מה לי אם הם בבריכה מחוברים בקרקע מאחר שהמים תלושים וכבר ראיתי בסו' ס' משחא דריבותא בהשמטות דרי"ד ע"ג שרצה לצדד ולחלק בזה בין מים שהם בכלים ובחביות גדולות דנשפכים דל"פ בין קטנים לגדולים ובין מים שבתוך הבור המכונסים ומחוברים לקרקע דשכיחי בהו מיא טובא לא החמירו וכ"ש בתערובת בעלמא שנתערבו בהם (השואבים) [השאובים] אין לחוש מיהו יש לדחות ולומר דשאני מחוברים לקרקע דמעיקרא לא שלטא בהו ידא דמ"ה ואין לו לשיטה אלא בתלושים דומיא למה שנהגו לשפוך המים

שעברה עליהם התקופה כמ"ש מור"ם בא"ח סי' תכ"ה וא"כ במים התלושים שנתערבו אכתי מידי ספיקא לא נפיק יע"ש ומ"מ נרא' דבמים המכונסים בבורות והם מחוברים בקרקע כמו מערות וסיסטירנאס כמו שיש בירו' ובצפת ת"ו דהגם שהם שאובים ומכונסים כיון שהם מחוברים בקרקע לא חשוב כמים שבתוך הכלים ואין לשפוך אותן והכי נהגו בערי הקדש הנז"ל שאינן שופכים מים המכונסים בבורות ומערות ובריכות ממימי גשמים ושותים מהם כל השנה וכ"כ בס' דרש אברהם ח"ב ס' בלק דפ"ז ע"ג יע"ש ובעבור זאת בטבילה אשר לישראל הוריתי שלא לשפוך:

והנה ראיתי בס' נ"מ חסד לאברהם להרב אשכנזי חיו"ד סי' ק"ו שרצה להקל ולהתיר אם בישל במים בדיעבד יע"ש ולעד"ן להשיב דאין להתיר משום ספק סכנה בין דיעבד לכתחילה וכמ"ש הפוסקים כל שאתה מרבה ספיקות אין להתיר והוא ברור ונרא' דאם היו נתונים המים קודם שנפטר בתוך השאור והמה בעין אם השאור הוא קשה עד מאד יש לשפוך אותן המים ולהדיח השאור במים אחרים אך אמנם אם כבר ריככה השאור ונעשה מי שאור אין לשופכם וההי"נ אם יש במים מלח דאז ליכא חששא וכן נוהגין במי הקאפ"י כדומה דכל שהמים מעורבים עם משקה אחד או מאכל אחר שריככו ונעשו המים מי אותו המאכל אין לשופכן ומיהו בזה אין חילוק בין מתי ישראל לגוי לענין לשפוך המים שבשכונת המת ואין חילוק בשכונה בין ישראל לגוי כמו שנרא' פשט דברי הרב ברכ"י וכ"כ בהדייא בס' זכור לאברהם ח"א חיו"ד דקע"ד ע"ב ומ"ש הרב כמוהרא"א ז"ל בס' דרש אברהם ס' בלק דפ"ז ע"ד לחלק דאין לאסור במת גוי כ"א דוקא בבית המת לבד לא בשכונה יע"ש ליתא להא דיש להחמיר גם בשכונה כמו בישראל והוא ברור.

ולענין מה נקראת שכונה ג' בתים אם הוא בחצר א' למנות ג' בתים מכל צד שהמת בתוכו או ג' חצרות ראיתי להרב מטה יאודה בסימן זה וז"ל ושיעור השכונה כתב הרט"ז דשכונה היינו ג' בתים ור"ל ג' חצרות הסמוך לבית שיש שם מת דאין לפ' ג' בתים שבחצר וכו' ולכ"ע שכונה הוא ג' חצירות הסמוכים זל"ז ותמהתי על מנהגם בעיר הזאת דאפילו בחצר גופה אינן נוהגים לשפוך אלא אותן הבתים של ההיקאי ולא היקף עליון ולא הקיף תחתון ואין למחות בידם שכבר הוחזקו במנהג זה עכ"ל ומנהג עירינו אזמיר יע"א להחמיר למנות ג' חצירות דהיינו ב' חצרות מכל צד ועם חצר של המת הוא ג' כאשר נרא' מדברי הרב"ד שם ביו"ד סי' ק"ס שנרא' מקל בבתים ב' מכל צד שהמת בתוכו ועיין מ"ש בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סי' ס"ט בס"ד והיכא דבין הבתים אלו והחצירות יש מעבר ר"ה אז מפסיק לענין זה כמ"ש בס' חס"ל שם ולענין אם ימצא בב' חצרות אשר בכל צד מבית שהמת בתוכו שדה או חורבה אחת אם חשבינן ליה לחורבה

ולשדה הנז' כחצר אחד למנין הג' חצרות או לא נרא' לי דאם זאת החורבה והחצר היא משותפת לאחד מב' החצרות ומשתמשים מתוכו הו"ל כחצר אחד עם החצר שהבתים בתוכו ודרים בו ואם אינם משתמשים מתוכו לשום אחד מב' החצרות וגם אין שום אדם משתמש בתוכו לתת שם חביות מים וכדים וכיוצא אינה נחשבת למנין חצר כלל:

אמנם אם יהיה זה השדה או החורבה מאדם אחר שמשתמש בתוכה ונותן שם כלי מים כחביות וכדים וכדומה מים שאובים אזי נראה שיש למנותו לחצר אחד כיון דלטעם שאוסרים המים משוה סכנה הוא שהמה"מ מדיח חרבו ממים שבאותה שכונה ועד ג' עם בית שהמת בו הוא דיש חששא שמדיח חרבו הרי גם בשדה וחורבה שיש שם מים מכונסים בכלים יש חששא שמדיח וחשיב יש לנו למנותו לאותה חורבה או חצר לענין ג' ונר' דחנות שלא יש מים או ביהכ"נ כיון דאמרינן דמלה"מ מפקיד שם כליו יחשב למנין ג' ואין לומר דהו"ל כמאן דליתיה לדון אותו כחצר אחד עם החצר הסמוך כך נ"ל כעת:

קיד

סימן קיד

מה שנהגו בעירינו אזמיר יע"א ובכמה עיירות שנותנים קדיש בתרא להרב מורה צדק שבעיר שמעתי מפי קדוש מורינו ורבינו הרב הגדול מ"ז אור הי"ח ז"ל שהיה אומר כי יען אמירת הקדיש הוא להגן על נפש המת להצילו מן גהינם והרי יש כמה מתים שבישראל שלא זכו לבנים שיאמרו קדיש עליו לכן תיקנו שיאמר הרב מ"ץ קדיש והוא מגין לכל נפשות מת שמתו שאין להם מי שיאמר קדיש בעדם זת"ד והמנהג הוא דהיכא דהש"ץ נוטל רשות מהרב מ"ץ ועל הרוב נותן לו רשות ואומר ולכאורה היה נר' כי לא נכון ליתנו לאחד אחרי שיש תועלת לנפשות המתים שאין מי שיאמר קדיש בעדם ואפשר לו' כי כיון שהוא ש"ץ וברשות הרב מ"ץ הוא אומר קדיש אפשר דאהני להו אמירת קדיש זה גם לאלו וא"נ לפעמים הרב מ"ץ מלבשתו ענוה ויראה ואינו רוצה ליטול שררה ולומר קדיש ובפרט כשיהיה הש"ץ אדם חשוב ות"ח או לפעמים שיש בביהכ"נ בני אדם שהם בתוך יב"ח על או"א והוא מוחל להם ואפשר כי כל כה"ג זכות זה עם אמירת קדיש ושעונה אמן אחריהם מהני והכל לש"ש. ואנכי נוהג לומר קדיש אחרי פ' איזהו מקומן ובריית דר"י קדיש דרבנן וגם אחר התפילה ללמוד פ' אחד משנה ולומר קדיש דרבנן ובזה אנכי מכוין בעד נפשות כל מת הצריכים רחמים לנוח נר"ן במנוחות שאננות בעדן גן אלקים וקדיש בתרא תמיד אנכי מרשה שיאמרו אחרים הש"ץ או אנשים שהם בתוך

יב"ח על או"א ושאר קרוביהם ובזה אנחנו יוצאים י"ח שמים וי"ח הבריות וי"ר שיהיו כל מעשינו לש"ש אמן.

ויש לכוין באמירת הקדיש המרבין תורה לג' דברים על התור' בעבור נפשות המתים המחזיקים בתור' בידינו ועל העבודה בעד נפש אביו ואמו כי ידוע כי הבן חייב לכבד את אביו ואת אמו ומכבדו בחייו מכבדו במותו ואמרו בזה"ק כי צריך להיות הבן כעבד לרבו לגבי אביו ואמו וזהו עבודה ועל ג"ח היינו לכוין בעד נפשות המתים אשר מתו בלא בנים והרי באמירת קדיש ומכוין לעילוי נשמת המתים הללו הרי הוא עושה ג"ח וחסד שעוש' עם המתים הוא חש"א ואשרי הזוכ' במעשיו לעשותן לש"ש ולעשות נח"ר למתים ולחיים. וזהו לפי מה שקיבלנו כי אמירת קדיש המרבין תור' הוא בעד המתים וכדברי הגאון מז"ה ז"ל וכמש"ל ברם אנכי אומר כי הטעם שנתקן לומר קדיש בתרא הרב המרבין תורה הוא כי חיובא רמיא על כל רב ומנהיג בדורו להתפלל תמיד על בני דורו ונוסח על ישראל ועל רבנן וכו' הוי תפלה כוללת לבקש עליהם רחמים ובא וראה בזה"ק בז"ח כמה הפליגו בזה שחייב כל רב ודיין שהוא ראש על העדה להתפלל תמיד על בני דורו וכמה נתגנה נח על זה שלא ביקש רחמים על דורו עד שקראו הקב"ה רעיא שטיא ועיין מ"ש בס' הקטן תוכחת חיים ס' נח מ"ש בזה בס"ד והוא טעם נכון וק"ל:

קטו

סימן קטו

מעשה שהיה ששלחו איגרת לאחד שמת לו אביו במקום אחר ואין הוכחה מזמן הכתב אם היא שמועה רחוקה או קרובה והכתב הוא מת"ח אחד רשום ונסתפקו אי חייב להתאבל שבעת ימי אבלות או לא עיין להרב באה"ט ז"ל לעיל בסימן שצ"ז מ"ש שם מחלוקת בזה ומה שהביא שן משם הרב"ח דאם הוא כתב מת"ח אמרינן מסתמא לאחר ל' יום לא היה כותב בסתם אלא היה מבאר יע"ש ועיין בס' זכור לאברהם בחי"וד הל' אבל דק"פ ע"ב שהביא כמה מרבני האחרונים אשר הסכימו להקל בזה ובכללם הביא שכן פסק הרב קול אליהו ח"א חי"ד סי' מ"א והרב הגדול מ"ז ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סימן קי"ו ג"כ העלה שם דקע"ה ע"ד להקל יע"ש ועיין בס' נדפס מחדש שמן המשחה וקי"ל הלכה כדברי המקל באבל וכמ"ש הרב ברכ"י בסי' שצ"ז ועמ"ש בס' טוב עין סי' ט אות ט' דבתשו' בשמים ראש סימן שפ"ה תשובת הרא"ש ז"ל דחתים עלה פסק להקל ופטור מהאבילות יע"ש טעמו והוא עד כמה אחרונים כאשר עיניך תחזינה בספרי הקטן ברכ"י שם הולך ומזכיר ארבעה עשר אחרונים שחייבו והם גדולי ישראל יע"ש ועיין ש"ג

סי' שפ"ד סקי"א ומה שתמה עליו בספר ק"ס דקע"ג ע"כ. ואם גוי מסל"ת נאמן אומר הגוי שמת הוא מחלוקת דלדעת מרן בש"ע לעיל סי' שצ"ז גוי מסל"ת נאמן ויש חולקים כמ"ש בדרישה וט"ז וכתב הרב כנה"ג כדברי המקל יע"ש וכ"ש כשאינו מסל"ת דאפילו בעיגונא אינו נאמן כ"ש בשאר איסורים עיין ד"מ ח"א סי' פ' ובס' קמח סולת דקע"א ע"ג יע"ש:

קטז

סימן קטז

היום היא שיחתי עמ"ש בש"ע סי' ת"ב סי"ב בהג"ה מצות להתענות יום שמת אביו או אמו וכו' שמעתי באומרים כי כשאביו צדיק שא"צ לו' עליו קדיש ולא הפטרה שכיון דה"ט משום להצילו מגהינם הרי כיון שהוא צדיק אין צריך לכל זה ואנכי הרואה שלא צדקו בדבריהם כלל מכמה טעמי תריצי:

אחד הוא מ"ש בהדייא בגמ' בסנהדרין פ' נגמר הדין ת"ש מדאקבור צדיקים ודחי לה משום דכתיב אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ועמ"ש בתוס' דאיכא מיעוט שד' מתו בעטיו של נחש וגם הרמב"ם הוכיח במישור במי שלא היה רוצ' לו' וידוי כמ"ש בס' המור' וידוע דר' האר"י ז"ל גילה לנו דבעולם העליון דנים אפילו לצדיקים כחוט השערה וכן להעלותו בכל שנה ממעלה למעלה ואיתא בזה"ק ס' וישב דקפ"ז ע"ב ששאלו על מי שהוא ת"ח זכאה שלימא ואשתדל באורייתא יומי ולילי וכל עובדוי לשמא דקב"ה ולא זכה לבנים וכו' אתתיה בעיא ליבומי או לא אי תימא דלבעי ליבומי הא ברקניא איהו דהא אתריה קא ירית בההיא עלמא אלא ודאי בעיא ליבומי בגין דלא ידעינן אי הוה שלים בעובדוי אי לאו וכו' יע"ש הרי דאע"ג דהוא ת"ח צדיק ועסק בתור' לשמה עכ"ז כיון דאדם יראה לעינים וה' יראה ללבב אנן לא ידעינן בבירור ומשום ספק יש לנו לעשות היבום לתיקון נפשו כן יש לנו לתקן שאר תיקונים לעילוי נשמתו. ובר מן דין דאפי' אם נודה להם דהם צדיקים גמורים ואינם צריכים לימוד ומצות שלנו להצילם מן הדין העליון כי זכותם הרבה מאד מ"מ ע"י שהבן לומד בתור' ועושה מצות ממילא רווחא שיגיע לו לאב נח"ר גדול גם מצד בנו ומי לנו גדול בתור' ובקדוש' ובחסידות כרשב"י ע"ה זיע"א ועכ"ז אמרו בזה"ק סו"ס בחקתי כי עסק התור' של בנו הקדוש ר"א מועיל לו גם אמרו באידרא קדישא דבזכות רשב"י אעטרו לרפב"י חמוי ע' עטרין ומי לנו גדול כרפב"י כמבואר בפ"ק דחולין ה' שלא היה ראוי רבינו הק' שיבוא לסעוד אצלו עד שגבה טורא בינייהו ואמרו אמוראי קדישי עליון אנחנו כחמורים ולא כחמורו של רפב"י

וכבר כתבתי בזה בעניותי בסה"ק תוכחת חיים ס' תולדות יעש"ב בס"ד ועיין להרב שב יעקב בתשו' חאה"ע סימן ט"ז דמ"ד ע"ב שכתב וז"ל ונ"ל שהקדיש אינו משום גהינם או כפרה אלא תועלת גדול לנשמת המת מטעם הכמוס יע"ש.

וחוץ מזה נר' לומר כי ע"י שהבן מסגל בתורה ובמצות ועושה צדקה ומחזיק ידי לומדי תור' לעילוי נשמת מר אביו ומרת אמו והקרובים אליו הגם כי יהיו צדיקים וחסידים הרי הוא זוכ' עי"ז שהמה בצדקתם בעולם העליון יתפללו בעדו שיהיה לו אורך ימים ועושר וכבוד עי"ז וישופע מן השפע העליון לו שפע ישועה ורחמים ועיין בס' מקום שמואל סי' פ' דפ"ז ע"א שהביא משם תשו' אחת מ"ש בספרי קבלה שבכל שנה ושנה יום שמת המת דנין את האב המת לכן הבן אומר קדיש להגין על המת ע"כ פסק דאסור לאכול על סעודת מצוה וברש"י בש"ס נדר שלא לאכול בשר ביום שמת אביו ג"כ מטעם הנ"ל וכו' וע"ע להרב מ"ש שם יע"ש ועיין בתשו' מוהרי"ל.

ועוד נרא' לומר כי כיון שאמרו רז"ל דהטעם שתיקנו להתענות ביום שמת בו אביו ואמו משום דאיתרע מזליה ויש לו לבקש רחמים מהשי"ת ולשוב בתשו' שלימ' א"כ כל לימוד תור' וקיום מצות שעושה בעדו בעצם היום הזה אגוני מגנא ואצולי מצלא מכל פגע רע ויזכה לשנים רבות נעימות וטובות.

קיז

סימן קטוב

מעשה שהיה באשה אחת אלמנה שמתה בא"י ולאשה הזאת היו לה בני בנים מבעלה ולא ממנה שהיו זנים ומפרנסים אותה לכבוד בעלה מר זקנם ושולחים קצבתה לא"י מידי שנה בשנה ובאה השמועה שמת ויש לה בעירינו אזמיר יע"א אחים ובת אחת יורשת אותה ונתודע הדבר לאחים והתחילו למנות האבלות ואחר עבור שנים וג' ימים הודיעו לבתה הנז' אם היא מצטרפת למנות עם אחי אמו שאם באנו לו' גדול הבית משום ירושה אינה כלום כמ"ש הרב"ד בחיו"ד סי' קע"ו דק"ו ע"ג ואם משום דמוטלת לקוברה הכא בנ"ד נמי הוי המוטלים לתת דמי קבורה הם בני בנים מבעלה ואינן בני אבלות עיין להרב ש"ך והביאו הרב באה"ט בס"ק י"ב שהאריך והעלה מזה מי שמת לו קרוב ונודע לו במקומו מונה לעצמו משנודע לו אפילו בא אח"ך למקום המת אצל הקרובים שהתחילו כבר להתאבל לא יקצר אבילותו בשביל זה וכן אם בא אצל הקרובים ואינם במקום שמת המת או מקום הקבורה כל אחד מונה לעצמו משעה שנודע לו יעש"ב ואם

כן זאת הבת אינה מצטרפת כלל עם אחי אמה וצריך למנות לעצמה משעה שנודע לה כיון שאינה במקום שמתה אמה ובמקום קבורתה וזה ברור ופשוט:

ועיניך תראנה מ"ש הרשב"א בתשו' ח"א סימן תפ"ז ולהגאון מרן זקני חיו"ד ח"ג סי' קמ"ט ומוהרה"ג שפת הים סי' ס"ה ולהרב דבר משה ח"א חיו"ד סי' ס"ה ולהרב מגן שאול סי' כ"ג ובזל"א ח"א וח"ג מער' ג' דנ"ו ע"ג. וראה נא למוהר"מ בהלכות שמחות סי' ע"א דכתב וז"ל ואם היה הגדול שבבית בדרך אינו מונה לא עם אותם שבבית ולא עם אותם שהלכו לבית הקברות אלא מונה לעצמו כדאמרינן בירוש' אבל אם היה גדול משפחה בא ממקום קרוב מונה לעצמו כההיא דר' מנא דאורי ליה לר' יעקב כיון שאתה גדול משפחה מני לעצמך ע"כ ועמ"ש שם מר אהובינו הרב מחנה לויה נר"ו ובמ"ש הרב מלך שלם בתשו' חיו"ד סי' מ"ו דס"ח ע"ד והמנהג בעירינו אזמיר יע"א לפסוק כהירוש' ורוב הפוסקים ומה שתלו קצת מן החכמים על תשו' הרשב"א הנ"ל כבר תירגמא מורי הרב בעל ס' בית ישחק בספרו מיגון לשמחה כ"י על מוהר"מ להלכות שמחות דט"ס נפל בדברי הרשב"א וצ"ל אינו מונה עמהם והוא פשוט ועיין להרב כבוד יום טוב דצ"ה ע"ד ומ"ש הגאון מ"ז שם להקל אפי' אינו הולך לבית האבל דמונה עמהם מתשו' הרשב"א הנ"ל הרואה יראה בתשו' הרשב"א עצמה דדבריו ברור מללו דצריך להיות הולך שם וכן ראיתי להרב עקרי הד"ט בחיו"ד סי' ל"ו אות ח"י שהביא משם הרב"ך מריג'ו פסק להחמיר על שלא הלך אצל יאודה והרב גבריאל פונטרומילי פסק להקל מטעם הלכ' כמקל וכו' יע"ש.

ובכן דא תהא למיקם דהלכ' רווחת דהא דקי"ל דאם בא האבל אפי' ביום הז' דמונה עמהם היינו שמונה אצל גדול הבית אבל אם גדול הבית מחוץ לעיר אפי' בא ביום ב' אינו מונה עמהם דלא נאמר מונה עמהם כ"א כשיהיה גדול הבית עמהם וזהו דוקא שמונה האבל הבא מבחוץ והוא ממקום קרוב שהוא מהלך יום אחד דמהלך אדם בנוני יו"ד פרסאות ביום אבל אם בא ממקום רחוק אינו מצטרף עם גדול הבית ולפי האמור יש להשיב עמ"ש בס' בית אהרן חיו"ד משם הרב מ"א דפסק דגדול הבית מונה עם שאר האבלים ונסתייע מדברי הרב כבוד יום טוב יע"ש ואחהמ"ר אין מקום להוראה זאת ויפה כיון להלכ' מוה"ר המו' כמוהר"ר דוד אמאדו ז"ל שהביא שם דאין גדול הבית מונה עמהם וכן נהגו והוא פשוט.

וכמו כן השבתי לשואלי דבר על מעש' שהיה ביעקב שהיה דר עם אשתו וב' בניו עמו והיה עוד לו בן הבכור גדול מכל האחים בבית אחר ולא היה סמוך על שלחן אביו אלא אדרבא היה מהנהו לאביו מנכסיו כי אביו היה איש עני ואירע מעש' שמת יעקב הנז'

והב' בנים שהיו עמו נטפלו בצורכי קבורתו וישבו לשמור ז' ימי אבלות בביתם עם אמם אשת יעקב אביהם ואז היה הבן הבכור מחוץ לעיר ובא אחר ג' ימים שנפטר יעקב וע"ז שואלים הלכו אי קרינן ביה להבן הבכור לגדול הבית להיות מונה לעצמו או נגררים אחר האם עם ב' בניה שהם בבית יעקב שנטפלו בקבורתו ולהם יאותה דיקראו בשם גדול הבית וע"ז השבתי דלא מבעייא אם היה צורכי הקבורה מאשתו או מעזבון המנוח עצמו דזו אינה צריכה לפנים דאם הבנים היא ודאי נקראת עקרת הבית והבן הבכור נגרר אחריה אפי' שהוא גדול האחים אלא אפי' אם יהיה דיעקב לא הוה לו מאומה ונטפלו בקבורתו בניו ויש לו חלק להבן הבכור לסיועי לצורך תכריכיו וקבורתו מ"מ בעת שנטפלו הב' אחים עם מ' אמם הם נקראים גדול הבית ובהצטרפות שהאם שלהם יושבת עמהם וזה הבן הבכור פרי בטנה והיא נקראת גדול הבית וכאשר יש להוכיח האי מילתא מתשו' הרב ב"ד חיו"ד סימן קע"ו דק"ו ע"ג ומתשו' הרב סם חיי סי' ה' ואם הרבנים הללו עשו עיקר לאשת אב שהיא נקראת גדול הבית כמבואר בדבריהם כ"ש בנ"ד שהיא אם הבנים ועקרת הבית כי פשיטא ודאי כי הבן הבכור שהיא בנה כרוך אחריה ונגרר אחרי אמו.

ודע דהאי דינא דקי"ל דמונה עם גדול הבית זהו במקום שמת ונקבר המת אבל אם היה שמועה קרובה שבאה השמועה לעיר ממקום אחר אז כל אחד מונה מעת ששמע ואינו מצטרף עם גדול הבית כמ"ש הג"א משם א"ז ומביאו מרן בב"י סי' שע"ה ומור"ם בד"מ וז"ל למקום המת דוקא שבא אצלם למקום שמת או למקום הקבורה אבל אם לא היה לא מקום מיתה ולא מקום קבורה כל אחד מונה לעצמו ע"כ ואי בעינן ידע לבד אפי' לא התחיל להתאבל או בעינן נמי שיתחיל לאתאבל ואם ידע ולא התחיל לא מהני ומונה מיום שהתחיל להתאבל ע"ז ראיתי לרב אחאי עמיתנו בתור' ה' מתנה לויה נר"ו סי' ע"ג דל"ו ע"ג דנרא' דעתו דעת עליון דסגי בידע לבד אפי' לא נהג והתחיל להתאבל כיע"ש בד"ק:

והיכא דנפטרת אשה אחת אלמנה בביתה ויש לה אחות גדולה ואח קטון ממנה והתחילה האחות להתאבל בביתה וביום המחורת בא האח הקטון ממנה אם נקראת אחותה הגדולה שהתחילה להתאבל גדול הבית ויהיה אחיה נגרר אחריה ומונה עמה או צריך להיות מונה לעצמו והא שמיע לי כי כיון שהאחות הגדול' לא נטפלה בקבורתה ולא יצאת נשמתה בביתה של זאת המתאבלת אינינה נקראת גדול הבית ואדרבא האח הקטון ממנה כיון שראוי ליורשה הוא הנק' גדול הבית דנפקא מינה דלפי הגהת שעשה מורי הרב ז"ל בתשו' הרשב"א הוא דאינו מונה עמה וסופר לעצמו וכזאת וכזאת הוה

עובדא דבכפר קארה בורנו היו אב ובן ומת הבן בשבת ולקחו הגוים על כרחו של אביו וקברוהו ביומא דשבתא שלא ברצון אביו ובכה וצעק להם ולא הועיל מפני שכונתו מסיבת עיפוש האויר ובא האב מר ונאנח לאזמיר ביום ג' וישב עם אשתו ושאר בניו באבלות ועשו קריעה והבראה הנה האב שבא לא היה לו צורך הבראה זולת קריעה ועל מנין ימי אבלות נרא' דיקומו כולם בערב שבת בבוקר יען האב הוא גדול ונגררין אחריו כמ"ש בסי' שע"ה ס"ב ואי משום דמיום שבת עד יו"ג היה בדרך הרי לפי מ"ש בש"ע סי' שצ"ו ס"ב הוא שעולה למנין אפי' שלא נהג אבלות וביום שבת עצמו כיון שנקבר עולה מן המנין כמ"ש בסה"ק גנזי חיים מער' ה' ולכך הדת נתונה דנפסק האבלות מכולם יום השישי אחר התפלה ועמ"ש לעיל בס"ד:

קיח

סימן קיח

יש לעמוד עמ"ש בש"ע סי' ת"ב סי"ב בהגה' יום המיתה ולא יום הקבורה דראיתי להרב משאת בנימין סי' פ"ד דבשנה ראשונה הוא יום הקבורה ותמה עליו הש"ך שם ס"ק ט' ודחה דבריו וכן נגרר אחריו בס' זכור לאברהם מע' יו"ד אך הרב נקודות הכסף כתב על הש"ך דתמה על המשאת בנימין שלא כדת ואדרבא דברי הש"ך תמוהים וסיים וזה ברור דהוא מיום הקבורה וכן הביא הרב פנים חדשות דברי הרב מ"ב בלתי חולק ומה שהביא הבאה"ט בא"ח סי' קל"ב סוס"ק ה' הוא מלוקט מהש"ך וכמו שהביא הכא בס"ק יו"ד ומנהגנו כסברת הרב מ"ב והרב נקודות הכסף וכמו שהביא בסתם הפ"ח והוא דבשנה ראשונה קובעים יום הקבורה לייאר ציאט הן בלימודים הן בשמן למאור הן בזיהרה וכיוצא דלא כהרב זכור לאברהם ואפי' הרב זל"א אזיל ומודה כי המנהג היה קבוע להיות בשנה ראשונה עושים ביום הקבורה והוא בא לדחות ולפי ענ"ד אין מקום לדחות כיון שכך נהגו בכוונה מכוונת משום דהטעם הוא דמשפט רשעים בגהינם י"ב חודש והמשפט אינו אלא מיום הקבורה וכבר השיבו כהלכ' הרב נקודות הכסף להרב ש"ך ונער הייתי גם זקנתי ושמעתי וראיתי לרבנן קשישאי שהורו בפשוט כי המנהג כן כי בשנה ראשונה הוא יום הקבורה אך בשאר שנים הוא יום המיתה ועיין מ"ש בעניותי בסה"ק נשכ"ח ח"א חיו"ד ובס' כנסת יחזקאל חיו"ד סי' י"ד וכן שמעתי מפי קדוש עט"ר מו"ר הרב הגדול מרן זקני אור היר"ח ז"ל שהורה כמה פעמים דבשנה ראשונה מונין י"ב חודש מיום הקבורה ולא מיום המיתה ובשאר שנים עושים היאר ציאט ביום המיתה והנה בעתה יצא לאור עולם ס' הנחמד צפיחית בדבש להרב ר' חייא רבה ז"ל וראיתי

לו בסי' ע' שעמד אם במת ביום ג' ונקבר ביום ד' אם קובעים הלימוד ביום ג' או יום ד' והביא סברת הפוסקים דמתענים יום המיתה ולא יום הקבורה עי"ש ואחהמ"ר העיקר חסר שהיה לו להביא חילוק הרב מ"ב ודעימיה משנה ראשונה לשאר שנים ודברי הש"ך החולק עליו דזהו מה שהיה צריך לענינו וכ"ז קרא שמיטה ושוב נדפס ס' מעש' אברהם להרב חתנו גדול הנאמר באברהם נר"ו וראיתי מ"ש שם חיו"ד סי' נ"ו דקכ"ו ע"ב וע"ג והבוחר יבחר.

קיט

סימן קיט

מעשה שהיה באשה אחת שמתה אחותה בע"ש שהיה יום שלפני עצרת ובהיותה טרודה בצורכי ביתה לא ידעה ובשעה תשעית מהיום שמעה כי מתה אחותה ועשתה בבית וצעקה ולא מצאה מי שיעשה לה קריעה עתה בליל מוצאי עצרת שואלי'ם הלכו אם צריכה לעשות קריע' ואבלות והשבתי דכיון דנתחממה בעת ההיא בער"ש ובשביל שלא מצאה מי שיעשה לה קריעה עתה שפגע בה הרגל ובטלה הימנה גזרת שבעה אינה צריכה לא קריעה ולא אבלות כאשר תמצא הדבר מפורש להרב המו' כמוהר"א הכהן אריאש ז"ל הו"ד בס' פני מבין ח"ב דמ"ד ע"ב והסכים עמו הרב המחבר שם ע"ש בארוכה וכ"כ ראיתי להרב בית עובד דרכ"ב ע"א אות מ"ח דדעתו מסכמת לזה והא ודאי אין הפרש היכא דהוא מחמת אונס דסכנת דהוא חולה להיכא דלא מצאה מי דיקרע לה דהרי הכל תלוי אם היתה דעתה צלולה ונתחממה וזה כבר היה כנז' ועוד זאת שראיתי להרב בית עובד אות נ"א שהביא משם הרב חיים שאל ח"ב סי' ח"ל דפסק דאם מתוך בלבול שכח לקרוע ועברו ג' ימים יקרע ולא יברך בשם ומלכות מינה דלאחר שבעה אף בשכח לקרוע כיון שכבר נהג אבלותו אינו צריך קריע' כלל ומלבד החימום שעשתה בעת ההיא ובכתה עד שנתעלפה משמועה ראה תו לא היה לה לעשות שום דבר דהברא' אחר חצות בע"ש ליכא וא"כ אינה צריכ' לעשות עוד דבר כיון שהרגל מבטל ז' וברור.

קכ

סימן קך

מעשה באחד שבא לעיר ביום שלשים לקבורת אשתו והיה יום ל"א למיתה והרי קי"ל כהרי"ף ודעימיה דיום ל' הוי כתוך שלשים אלא דיש קולא מצד אחר מ"ש מוהרש"ל וה"ד הב"ח והדרישה בסי' שצ"ט והש"ך בסי' ת"ב סק"ו והרב ט"ז סק"ז משם רבינו ירוחם

דבשמוע' ביום ל"א למיתה הוי שמועה רחוקה אף דהוי יום ל' לקבורה יע"ש. ונראה דלא קי"ל הכי יען הש"ך עצמו חזר בו בס' נקודות הכסף ותמה אדרבא דמדברי ר' ירוחם בנתיב כ"ח ח"ג מבואר להפך דכתב וז"ל שמועה רחוקה נקראת ששמע שמת לו מת ושמעה אחר שלשים יום לקבורתו ע"כ ומאחר שעיקר מאריה דהאי שמעתתא שהביא מוהרש"ל הוא בשם ר' ירוחם וכר"י מבואר להפך אין למנקט סברתו להלכה כי כמו שמצינו בדיני ממונות בפוסק שמביא סברת פוסק אחר בשמו ונמצא באותו פוסק עצמו שדבריו הם הפך ממה שמביא דלא חשבינן אותה סברא למנין הקי"ל וכמ"ש מוה"ר בעי חיי בחח"מ סי' ס"ד דח"ן ע"ד וסי' ח"ס דח"ס ע"ב וכן נרא' ממ"ש בבית הכנסת שלו ח"מ סימן ר"ט הגה"ט או"ב ע"ד מוהרשד"ם ועוד לו בס' בעי חיי ח"מ ח"א סימן קמ"ה כיע"ש כ"כ נרא' לע"ד לומר דה"ה והוא הטעם נמי בדיני או"ה דאם ראינו כה"ג דמביא הפוסק סברא משם פוסק אחר והוא מפורש בספרו להפך מאותה סברא ומכ"ש ממקום שבא מאותו ספר ומאותו מקום דמבואר להפך וכשגגה שיוצאה מלאו להן או מהן ללאו דפשיטא ודאי דאותה סברא אינינה מן המנין ואין קובעין הלכ' כמוה ולא זו בלבד אלא אפי' במי שמביא בשם אחרים דברים ומצינו שינוי בלשונו במקצת הלשון אמרינן עדות שבטלה מקצתו בטלה כולו כמ"ש הרב נ"ב ח"ב חיו"ד סי' א' ועמ"ש עוד הרב גופיה בספרו דגול מרבבה חיו"ד סי' ת"ב ובס' תפארת למשה שם:

קכא

סימן קכא

נשאלתי על מי שמת ביום שיש תענית ציבור כגון ד' צומות שאינן אוכלין אותו יום אם מברין בלילה דהא הסעודה ראשונה היא בלילה או דוקא ביום א' קפדינן מדכתיב ואחריתה כיום מר וע"ז ראיתי בס' פסקי ריקאנאטי האחרונים סי' ה' לענין מי שאחרו ע"י תפילת מנחה וערבית דיש מקומות שנוהגין להתפלל בזה אח"ז דאינן יוצאין מבית הכנסת בין מנחה לערבית ופנע סעודה ראשונ' בלילה דן את הדין דמברין והרדב"ז בתשו' הח' ח"א סימן תכ"ד נשאל במי שקבר את מתו סמוך לערב אם מותר לאכול בלילה משלו אעפ"י שהיא סעוד' ראשונ' כיון שהוא ביו"ב והשיב דאע"ג דהטור העלה דבר זה בצ"ת אומר אני דמותר לאכול משלו דאין לנו להניח דברי הירושלמי וכו' והכריח כי לא אמרו אלא יו"א וכל שעבר יו"א אין מברין ומה שנקטו סעוד' ראשו' היינו אם אוכל שני סעודות ביום ראשון כי דוקא ראשונה משל אחרים והשניה משלו נמצא דתרתי בעינן ראשונה וביום א' ומינה לא תזוע עכ"ל ומרן בב"י הביא משם התוס' והרמב"ם נמי

דדוקא ביו"א ואם הוא תענית שעבר יו"א אין להברות כי כשם שכתב מרן קולא לגבי אם אוכל שני סעודות ביום ראשון דבשנייה אוכל משלו דהלכ' כדברי המקל באבל כמו כן נמי נימא דהלכה כדברי המקל דאם עבר יו"א דמותר לאכול משלו וכפי"ז בכל ד' צומות שהם תענית ציבור שמת לו מת אין מברין בלילה והה"נ בשאר תעניות שגוזרים הציבור וכ"כ כשהוא מתענה האבל אפי' תענית יחיד שאין מברין לו בלילה כדפסק מרן בש"ע סימן שע"ח סעי"ג וכ"נ דעת מור"ם בהג'ה בשם הטור והוא ברור וכ"כ הרב מטה יאודה בס' שבט יאודה בסי' שע"ח ותשו' הרדב"ז הנ"ל כבר רמזה מוה"ר כנה"ג בהגה"ט אות א' ובא לציון שהיא בח"ב סי' ע"ה ועיין להרב שלחן גבוה רס"י הנ"ל ובס' בית עובד:

אך מה נעשה דמאליהם נהגו בעירנו אזמיר יע"א לעשות הבראה בין כשהיה יום תענית לרבים או לאבל ביחיד בין כשנתאחרו מחמת הבלבול והצרה או עד שמתפללים מנחה ונעשה השעה לקונן ולהספיד קודם ערבית כנהוג ומסיבה זאת מושכים ההבראה לעשותה בלילה ולא קפדי כיון דעבר יומו והאמת דאין קפידא בזה לפי הדין אם בלילה אוכל משל אחרים דהקפידה הוא דסעודה ראשונ' לא יאכל משלו ובשנים קדמוניות היו נוהגים לשלוח לבית האבל בשבת שבע' מטעמים איש את רעהו ואיש את קרובו ולכך לא מחיתי במנהג זה דליכא צד איסור כלל ואדרבא אית ביה צד מצוה וג"ח דהבעה"ב אשר הכין עצמו לעשות ההברא' אי משום יקרא דחיי או יקרא דשכבי מעותד דאם עבר היום כל מה שטרח היה יכול על מגן וזרים מתרחקים מלאכול מאותו מאכל והולך לאיבוד ועוד דלא יבצר דרעבים גם צמאים והמשרתים עייפים אוכלים ושבעים ואף גם זאת דיושבים מתופסי התור' וכיון שנמשך עד הלילה אינם יוצאים בידים רקניות מבעל האבל או מהנמצאים שם ומקיימים אם בקשת לעשות צדקה עשה אותה עם עמלי תו' ועכ"פ מנהג עירנו אזמיר יע"א הוא דאע"ג דמדינא יש להברות בע"ש אחר חצות וכמו שהביא בזל"א ח"א אות ס' דדוקא כשהוא סמוך לחשיכ' אין מברין הנה נשתרבב המנהג פה דכל שהוא ער"ש וערב הרגל אין עושין הברא' כלל אלא דראיתי מנהג אחר והוא דבש"ע סי' שע"ח ס"ח כתב מקום שנהגו להברות על המת בבשר ויין וכו' והנה פה אזמיר יע"א אינן מניחים בשר כלל כ"א בצים וגבינה ודגים אבל יין ושכר משקין משום תנו שכר לאובד ויין למרי נפש והוה עובדא דתושב אחד מתוניס בא להשתקע בעירנו אזמיר יע"א והמנהג בתוניס יע"א כי בכל ז' אין האבל אוכל בשר ושותה יין ואירע לו אבל אם מותר לו לאכול בשר ולשתות יין והשבתי לו כי כיון דקי"ל בש"ס ובפוסקים כמבואר בטור ובש"ע חיו"ד סי' רי"ד דנותנים לו חומרי מקום שיצא משם ויש לו לנהוג כמנהג מקומו אלא דאם ירצו להתיר לו בדרך כל ההתרות הרשות בידו וכ"ש אם הוא

חולה כמ"ש בתשו' מ"ץ ח"א סי' מ"ז והלק"ט ח"א סי' ק"ג יע"ש וכמנהג תוניס יע"א כן בערי מוריאה ויש נוהגים שלא לאכול דגים בימי האבלות שאינו טוב לסימנא וכל אחד כמנהגו נוהג.

קכב

סימן קכב

שאלה מי שהוא אונן ועבר על מקום שנעשה בו נס אי חייב לברוכי ברוך שעשה לי נס במקום הזה ואת"ל דאונן פטור אם הוא אבל אם חייב לברך או לא.

תשובה עיין במדרש תנחומא סוף סדר ויחי ע"פ ויראו אחי יוסף וכו' לו ישטמנו יוסף ומה ראו עתה שפחדו אלא שראו בעת שחזרו מקבורת אביהם ראו שהלך יוסף לברך על אותו הבור שהשליכוהו אחיו בתוכו ובירך עליו כמו שחייב אדם לברך על מקום שנעשה לו נס ברוך המקום שעשה לי נס במקום הזה וכיון שראובן ראה אמר עכשיו שמת אבינו לו ישטימנו יוסף והשב ישיב לנו א"כ הרעה וכו' יע"ש וכ"כ ריב"ה בפרפראו' שם וכפי הנרא' הוא דחזרו תכף וליכא להביא ראיה מדין שהחיינו עיין דבר משה סימן פ"ד ולהרב אהל יצחק בהשמטות מאי דהדר ביה ממ"ש בפנים והעלה דיברך כיע"ש דלא דמי מכמה אנפי ועיין זל"א ח"א ביו"ד הל' אבל ד"ה ברכת שהחיינו ומדין ההלל שאין אומרים בבית האבל כמ"ש בבאה"ט א"ח סי' תכ"ב ויו"ד סי' שפ"ד ובש"ץ דקפ"ד וקפ"ה כיע"ש נרא' דדמי יותר ודוק ובדין ברכת החמה רשמתי בקונט' עתרת החיים ע"ש.

קכג

סימן קכג

חם לבי בקרבי בהגיגי תבער אש למה העולם אינן נזהרין כשהם בתוך יב"ח לאב או לאם דנכנסים בבית המשתה כאילו לא עבר עליהם שום צרה וכאילו העוד אביכם חי או אמה קיימת והם לא ידעו דבכמה דברים יש הפרש מרובה בין שאר מתים לאו"א וגם מה שכתב בש"ע סי' שצ"ט סעי' י"א דהיא שעה אחת לפני החג וכו' דביאר שם מוה"ר כנה"ג בגה"ט אות ב' דהא דמהני להשלים מנין ל' בימות החג הוא דוקא על שאר מתים אבל על אביו ועל אמו הגם כי באו בתוכם ימי החג אינו מעלה לו למנין ל' אלא צריך למנות הל' מיום המיתה עכ"ד וגם מוה"ר ב"כ בא"ח סי' תקמ"ח הביא ראיות לזה והכריח דבאו"א אינו מהני ימות הרגל יע"ש וכ"כ ראיתי להרב ברכ"י בא"ח שם אות ז' דהביא בשם תשו' מוהר"י זיין כ"י שהעלה דאין להסתפר על אביו ועל אמו אף שעבר

עליו רגל או ב' רגלים וגערו בו חביריו ועיין זל"א ח"ג יע"ש ובא מעש' לידי במי שבא לו שמועה קרובה מאביו ואחר ז' בתוך ל' פגע בו הרגל והיה ערב שבועות יום כ"ט מיום המיתה ולא מלאני לבי להתיר לו לפי פסק מרן בסי' שצ"ט סעי' ד' דהא דרגל מבטל גזרת ל' הוא בשאר מתים אבל באו"א וכו' ומה שמצינו להרב בני אברהם בחיו"ד סי' י"ג דהתיר לא היה כ"א בשמועה רחוקה ולא סמך להתיר כ"א בצירוף כמה טעמים גם דברי מרן החבי"ב מ"ש בכ"י כמ"ש בתשו' ליו"ד לא התיר כ"א בשמועה רחוקה אם פגע בו הרגל בתוך ל' אבל בשמועה קרוב לא התיר ולפי"ז יש לעמוד על מה שהביא בזל"א ח"א מער' שי"ן משם מוה"ר בעל בתי כהונה ז"ל בכ"י עליו ומ"ג דיש אוסרים אפי' בשמועה רחוקה דבעינן ל' וכמ"ש הרב שו"ג רס"י ת"כ כי אין נרא' להקל ושא נא עיניך וראה למ"ש הרב אהל יצחק בחי' על הרמב"ם דמ"ח ע"ד לענין מנהג שאלוניקי ולהרב דובר משרים דח"ן ע"ד ודוק וכ"כ בענין קריעה יש הפרש בין או"א לשאר מתים והוא דשם בסי' ת"כ סעי' ד' פסק בש"ע דעל אביו ועל אמו קורע לעולם והן אמת דיש בזה מחלוקת בפוסקים דלדעת הרמב"ם והראב"ד הוא דאינו קורע וכ"ה דעת רש"י ושכ"כ התוס' במ"ק כ' ע"ב ד"ה קורע בשם תשו' רש"י וכמ"ש הרב"ח אבל דעת הרי"ף והרא"ש והטור הוא דקורע על אביו ועל אמו אפי' לאחר יב"ח ושכן הוא המנהג וכמ"ש שם הרב"ח כיע"ש אלא דאנכי הרואה כי מה שהביאו מפירש"י וממ"ש בתשו' דאינו קורע הרי אשכחן בס' הפרדס לרש"י ד"ן ע"ב דכתב להפך דעל או"א קורע לעולם וצ"י ולענין הלכ' נקטינן כדעת מרן דקורע אפי' לאחר יב"ח ושכן הוא המנהג וכיון שכן י"ל נמי במי שאירע שנעלם ימי' ושנים ולא נודע ממנו דאשתו היתה עגונא ואחר עבור זמן רב נתברר שמת בו בפרק שנתודע בבירור שכבר מת אם יש בנים ובנות חייבים לקרוע וכמ"ש בפסק עיגונא יעש"ב בס"ד.

ובכן הירא את דבר ה' לא יעשה דבר אם לא ישאל לחכם דאני ראיתי פלאות והוא דכשם שאמרו דכל המתקשה על המת יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה כך לאידך גיסא כל המקל בדיני אבילות במה שאסרו חכמים ובפרט בדבר שאין בו פלוגתא דאין לו מקום לנוס משום הלכ' כדברי המקל באבל ומזלזל לנהוג קלות בדיני האבילות שלא להזהר בהם ככל חוקותיו וככל משפטיו הנה הוא מעותד דעל מת אחר הוא בוכה ויתכפוהו אבליו ומצאוהו צרות רבות ורעות רח"ל כי כן שומר נפשו יזהר הרבה ולא תאונה אליו שום רעה אמן.

קכד

סימן קכד

נשאלתי על רופא שהוא אבל והוא גם כן מוהל ומוכרח לצאת אפילו ביום א' לבקר חולים שיש בהם חשש סכנה ובאותו יום יש לו למול גם כן אם מותר לו למול הואיל ואשתרי ליה לצאת בשביל החולה והשבתי דהוא מותר דכיון דבלא"ה הרי הוא מוכרח לצאת מביתו אפי' ביום א' כ"ש בשאר הימים דכבר הוא יוצא מפתח ביתו לצורך חולי עמו ישראל ובהדיה דקא אזיל דרך הילוכו הוא נכנס לבית שיש בו מילה ומוהל דרך אגב ואפי' יש מוהל אחר ואצ"ל כשלא יש מוהל אחר דאז אפי' אינו מוכרח לצאת יוצא לכתחילה ועיניך תראנה למור"ם יו"ד סי' שצ"ד סעיף ג' דכתב ויש מקילין אפי' תוך ג' אף אם יש מוהל אחר בעיר יע"ש ומוה"ר אבי התעודה בס' בעי חיי חיו"ד סי' רמ"א כתב דמוהל אחר ג' ימים מותר לצאת אף במקום שאין מנהג לצאת אלא בשבת ואפי' יש שם מוהל אחר וכשאין מוהל אחר יוצא אפי' ביום ראשון ובמקום שנוהגים לצאת לביה"כ בב' ובה' יצא אפי' ביום א' אף אם יש מוהל אחר עכ"ד מינה אתה תדין לנדון שלנו במכ"ש דהותר לו לרופא להכנס לבית המילה ולמול את הבן אפי' ביומא קמא:

וראיתי להרב שמש צדקה סי' ח' שהביא פסק הראד"ף דאסר לצאת ביום א' למול דאנינות יו"א דאורייתא והרב המחבר השיב לו דבשעת המילה כבר נקבר המת והוא חה"מ דאין אבלות נוהג בו מותר וחזר הראד"ף ז"ל להשיב דעל היות חה"מ אינו מועיל לבטל אנינות יו"א ובן הרב המחבר ז"ל קיים מילי דאבוה בעוצם פלפולו ובקיאותו כיע"ש דרך ארוכה והרב מכתם לדוד ז"ל עמד בזה דקל"ז ע"ג ועיין עה"ד יו"ד סי' ל"ו אות כ"ט והרב שבות יעקב ח"א סי' פ"ו פשיטא ליה ברופא אפי' יש רופאים אחרים ובקיאים יותר דלא מכל אדם זוכה להתרפאות אך בשוחט אם יש אחר לא הותר לו לשחוט יע"ש וגם הרב כס"א יו"ד סי' ש"פ והרב חס"ל יו"ד סי' כ"ה הסכימו דאם ליכא שוחט אחר מותר ועיין בתשו' בית יעקב סי' כ"ה ולמוה"ר פאת ים מע' א' ועתה נדפס ס' מעש' אברהם ובחיו"ד סי' ג' עמד לענין השוחט ועיין בס' תורת השלמים סי' ז' לענין שמש ביה"כ ובמ"ש הרב זרע אמת סי' ק"ן ועיין עה"ד שם אות כ"ד יהא רעוא ובלע המות לנצח ומחה ה"א דמעה מעל כל פנים ונהיה כולנו **חיים**:

קכה

סימן קכה

עלה בקב"ץ ופנה לסובב קצת רשימות ובו יפקדו להזכירם לחיי"ם ול"מ ע"ס א"ב בס"ד.

א אונן כמו צער בנפשי שנותנין לאוננין שכר ולא טוב עושין ואפי' אם הוא רעב ללחם וצמא למים צריך להרחיק ממקום שהוא המת ומכ"ש דאסור בבשר ויין אפי' היכא דאין קוברין אותו באותה לילה או באותו היום עכ"ז אסור בכל עיין פר"ח ומטה יאודה סי' שנ"ג וש"ץ דקע"ט ואגורה באהלך דק"ח ולדעת ה' מכתם לדוד סי' ב"ן אפי' היה אוכל יפסיק כיע"ש אך מתפלל או מברך ברה"מ לא יפסיק עיין פני אהרן סי' ל"א וקול אליהו ח"א ועה"ד סי' ל"ו אות מ"ט ועיין אגורה באהלך לענין תבשיל של בשר ואם אחזו בולמוס דנותנין לאכול חייב במים ראשונים ואחרונים אבל לא יברך כמ"ש הבר"י ועיין אהבת דוד דח"ן ואף לענות אמן פטור כמ"ש בשו"ג. ואינו מצטרף לכל דבר שבקדושה ואין מזמנין עליו עיין באה"ט א"ח סי' ה"ן וסי' קצ"ט ולענין קדיש ביא"צ התיר הבר"י סי' שמ"א ויאמר עם אחר ועיין ש"ץ דקט"ו ולענין ספירת העומר עיין מל"ח ואסור בתספורת ותכבוסת ורחיצה וסיכה ומלאכה חוץ מנעילת הסנדל עי' דב"מ סי' ע"ב ובית יאודה סי' מ"ח ובר"י:

ב אונן מקנה לשותפו חלקו שערי תשו' א"ח סי' תל"א ויקהל שלמה קמחי נר"ו דקנ"ג ולעד"ן דמסתיי לעשות הערמה זאת טרם יהיה גוסס דלהמבי"ט צריכה רבה למכור בהיותו אונן שלא לצרכי המת ועיין להגאון בס' חתם סופר חיו"ד סי' שכ"ד ועיין להגאון חסד לאברהם תאומים ביו"ד סי' יק"ב.

ג אבלות הוא כפרה על עונות המת כמו שתראה למוה"ר חסיד שבכהונה בס' מת"ל דס"ו ע"א ואבלות אשה שמת בעלה ונישאת לאחר ואח"ך ליקטו עצמות בעלה הראשון אם מחויבת להתאבל עליו ביום ליקוט עצמותיו או לא ע"ז דן את הדין הגאון חתם סופר בסי' שנ"ה דאינו מן הראוי להתאבל עי"ש בטעמו ואעיקרא כפי מ"ש בגמ' דהמיתה היא כגט כבר יש לה דין מגורשת מבעלה הראשון ועיין בקונ' גנזי חיים מער' ה' ד"ה הרבנית ועיין בס' בית עובד מ"ש לענין הקבורה של האשה שהיתה לה ב' בעלים דאצל מי קוברין אותה עי"ש.

ד אבלות חולה שמת לו מת וידע ולא קרע ולא התאבל אם חזר לבריאותו בתוך ל' יום אי חייב להתאבל ולקרוע או לא עיין מ"ש בזה מוה"ר פני מבין ח"ב דמ"ד מאי דשקיל וטרי עם מעלת רב כהנא גדול הנאמר באברהם ז"ל ועיין לעיל סי' קי"ט בס"ד.

ה אבלות היותר קשה הוא הבן המתאבל על אמו או האם המתאבלת על בנה רש"י במזמור ל"ה וזה יהיה מה שרמז קרא וינחם יצחק אחרי אמו כלומר הגם שהיתה אמו עכ"ז קבל תנחומים מצד ראות כי רבקה היתה כמו שרה ממש ובא וראה דכביכול

שוקל הטובה כנגד הרעה דגם לענין נחמה הוא כן כדכתיב כאיש אשר תנחמנו כן אנכי אנחמכם.

ויו אבלות ליכא במקום שאין מנחמים היכא דכולם אבלים רש"י ביחזקאל סימן כ"ד וזה ע"ד שאמרו רז"ל צרת רבים חצי נחמה.

ז אבל ושמחה עושים דברים שוים כחלילים וכן הכאת כף אל כף ובעיטה ברגל כמו ריקוד רש"י ומצוד' ביחזקאל סי' כ"ח וככה עושין סעודות גדולות בבית אבל כמו בבית משתה והכל ולפי המנהג אך לא טוב עושים בבעלי אומניות בית איש יומו האהובים והקרובים לבעל האבל לפנות בקר מאכלי גבינה ושכר ירדופו יותר מן השיעור ובלילות מרבה בשר ויין הרבה ומשתכרין כאילו הוא פורים וחגים ומועדים ולא נקרא בית אבל בית מועד לעשות כל כך כי הכל רובו קשה ומיעוטו יפה וישקול בפלס להיות אמצעי שלם.

מערכת ב'

ח בעל הברית בתוך ז' לאבלו לענין נעילת הסנדל וללבוש בגדי שבת ולילך לביה"כ ולעלות לס"ת וסעודת המילה וענין הניגון בכלי שיר הכל בא באה"ט להגאון הגדול הרמ"ז ז"ל בס' חק"ל ח"ג ליו"ד סי' ק"ן ועיזל"א ח"א וכן לסנדק עיין שו"ג וברכ"י סי' שצ"א ועיין ידיו ש"מ דט"ז ושמן המשחה דרל"ב ע"א ולאחר ז' בתוך ל' שרי ברחיצה ולבישת לבנים ואינו אסור כ"א בתספורת ונטילת צפרנים ואם היה ביום כ"ט שרי ליה אפי' בתספורת ונטילת ציפרנים כמבואר בס' בארות המים סי' כ"ג ועיין חיים שנים סי' י"א דאסר לסנדק להסתפר תוך ל'.

ט ביקור לאבלים עיניך תראנה מאמר אבות דר"ן גודל מעלת מנחם אבלים דמביא טובה לעולם והובא בס' מח"ל דצ"ז ע"ג וא"כ אפי' שהוא רב ונשיא או זקן ידחוק עצמו ויבקר לאבלים לנחמם ולדבר על לבם ושבח אני להרב המובהק בעל צפיחית בדבש ז"ל דלא קם כמוהו לידע בטיב להפיג צער האבלים דהיה סופר את המגדלים ומעשה הראשונים אשריו לו.

יוד ברכת שעשה לי כל צרכי עיין בקונט' כף החיים סי' ט' אות י"א מה שרשמתי בס"ד דצריך האבל לאומרו ועיין אות אמת דק"א.

יא ברכת המזון לאבל בשבת אפי' ביחיד לא יאמר כמו בחול עיין שו"ג.

יב ברכת קברי ישראל ראוי לגעור לאותן דבתוך ל' יום בל"ק מחודש מברכין וזה שייך לעיירות קטנות דיזהרו בזה עיין ברכ"י א"ח סי' דכ"ד ומט"י וראוי להזהיר להשמשים של קברים העי"א שלא יניחו לברך במקום שאינו נקי ויותר טוב שלא לברך.

יג ברכת שהחיינו בנ"ח ואבי הבן ופרי חדש והטוב והמטיב על שינוי יין עיין ש"ץ דקס"ג ופדה"א ח"ג דס"ח ועיין בס' בית הרואה דנ"ט ועיין ברכ"י יו"ד סימן רס"ה ובספרו מ"ב א"ח סימן תרע"א ועיין לעיל סימן קכ"ב.

יד ברכת הלבנה היכא דעובר זמנה הורה מוה"ר פני מבין ז"ל לומר בליל ז' ולסמוך בשעה הדחק דמקצת ליל ז' ועשה מעש' לעבור ליל ז' דרוש שהיה דורש לנישואין אחר אבלו על סמך הרדב"ז סימן תקנ"ט ועיין ש"ב ועיין בקונ' כף החיים סימן ל"ה אות ו' לענין ברכת הלבנה ועו"ש אות י"ב דאם יש מת לקבור שלא יאמרו ברכת הלבנה וגם שלא יאמרו אותה בביה"ק עי"ש ועיין הרשב"א ח"ה סימן קל"ג.

טו ברכת כהנים לכהן אבל אי ליכא כהן אחר והוא בשבת לא ימנע מלעלות ש"ץ דקפ"ה וקפ"ו.

טז ביה"ש [בין השמשות] אי נהג אבלות עולה ליום אחד חיים שנים סימן י"ב.

טוב בית אבל טעות הוא בפי העולם שלא ליקח דבר מבית האבל כל שבעה נוהג כ"י דיו"ד רע"א.

חי גדול הבית אם היה חולה שבא למנות עם גדול הבית ואינו יכול לילך אצל גדול הבית מונה בביתו מז"ה חק"ל ח"ג ליו"ד סי' ק"ן.

יט גדול הבית כתבתי בתשובה מה שעלתה במצודתי לעיל סי' קטו"ב בעזר גדול ה' ומהולל מאד וההפרש מדרך ים ליבשה עיין זל"א אביגדור דכ"ב ועיין למוה"ר מלאכת שלמה דצ"ג ע"א בין הבעל לאבי האשה מי נקרא גדול הבית ע"ש ואם היה ט"ב יום אחרון אף דלא מוכחא מילתא מונה ופוסק עם גדול הבית כן דן את הדין מר אהובינו הרב מלאכת שלמה קמחי נר"ו סי' י"ג ואבל חתן אם מצטרף לגדול הבית עיין בס' ישמח לב סי' ט"ו ועוד ראיתי לידידינו הרב הנז' נר"ו בסי' יו"ד דהא דמצטרף עם גדול הבית דוקא שלא ידע כלל מהמיתה אבל אם ידע מונה לעצמו יע"ש.

ך גט וחליצה לענין אונן ואבל עיין בספר שאלת יעבץ ח"א סי' ז"ך ועיין בסה"ק חקק"ל ח"א אה"ע סי' ס"ב.

אך דרשה המנהג פה אזמיר יע"א דרושת איש אף בפניה קודם קבורה הפך מ"ש בס' חס"ל יו"ד סי' כ"ד.

בך דרשה לסדר דרוש על הספד דמוכרח הדבר שרי אבל אונן אסור חס"ל סי' כ"ג ועיין עה"ד סי' ל"ו אות טו"ב.

כג דרשה מי שמת לו מת ל' יום קודם לרגל ועדיין לא דרש על מתו וסמוך לרגל הזמינוהו שידרוש בקהל קדושים ומוכרח לעורר על מתו ג"כ דלא סגי בלא"ה האם מותר לעשות כן

ונראה דממה שכתב הטור ש"ע בא"ח סי' תקמ"ז ויו"ד סי' שמ"ז וממה שכתב שם הש"ג נראה דלא יתכן לעורר על מתו סמוך לרגל מה תאמר דכיון דהוא להשמיע תור' ברבים ונותן נח"ר לנפש המת תשתרי דומיא דכשבא תשלום השנה סמוך לרגל דהותר כדאיתא שם זה אינו דהתם שאני דיפסק האבלות לגמרי ויעשה הסח הדעת אבל הכא הוא תוך שנה ולא בדיל מיניה ואי משום נח"ר למת הרי בלא"ה אחר המועד יבא זמנו לדרוש עליו ועוד דיותר נח"ר הוא שמתחדש עליו בביתו ובחומותיו דהוא תור' לשמה ודאי ומאי בעי הכא ומ"ג אם יש איזה סיבה דיותר טוב שב ואל תעשה דודאי ככה יעשה שלא לדרוש ויקבל שכר על הפרישה (אות זה מהבן בחכמה אברהם רחימא. נר"ו ישל"א).

כד הבדלה לא יכוין לצאת האונן מאחרים אלא אחר שהוציאו המת מהבית ונמסר לכתפיים ועושין שיעור ומבדיל ע"י זולתו ושומע ואם אין אחר יבדיל הוא בעצמו ועיין ש"ץ דקפ"א ומריח על הבשמים כמ"ש הרב ככר לאדן דק"ג ומראית העין בליקוטיו.

כה הלל בבית האבל עיין בקונ' כף החיים.

כו השכבה ידוע דר' האר"י ז"ל היה מלעיג על ההשכבות כמו שהביא הרב חיד"א ז"ל אלא דאני מרגיש דאיכא נחמה גדולה לאבלים בשומעם ובפרט כשהש"ץ יודע להגדיל המדורה ואיכא יקרא דחיי ולענין הקדימה תלוי מי שנסע בראשונה כמ"ש התשב"ץ ח"ג סי' קצ"ז ופי' נוסח השכבה תמצא להרב חיי אברהם קוב'ו ד"מ וכל אחד לפי שורש נפשו עושה צוואה כיצד יאמרו עליו ההשכבה ובאיזה תואר יתוארו לו.

זך הוצאת ס"ת בבית האבל בב' ובה' אין קפידא הגם דהאבל אינו עולה לס"ת ול"ד לתחנונים וב"כ ודומיא דהלל. ובת"ת מאי דשרי ליה הוא בדברים הרעים ובהלכות אבלות בלבד וללמוד בעיון אסרו כ"א לידע הדינים ואשרי שיאחז בס' ק"ס וב"ע דהם טרחו להעתיק מכל מ"ש בש"ע ומפרשיו ומי שאין לו ס' הרבה ימצא הכל שם וראוי לעבור ספר מעבר יבק או לפחות הקיצור שלו ולא יעשה היסח הדעת מאבלות דבקושי התירו טוטון ואבק וליקח ילד שעשועים אסור כמ"ש סה"ח ואוי לו למשחק בקוביא דבכל הימים אסור ואיסור מוסיף ביתר שאת ואב'ל הביא גם הוא דעושה היסח הדעת וגם נותן צער גדול לנפש המת רח"ל.

כח וידוי וגם והוא רחום דאין אומרים בבית האבל הנה נהגו באזמיר יע"א דבד' תעניות אומרים הכל מלבד הוידוי ומלבד והוא רחום ובמקום שנפטר כשמתפללין אפילו דליכא אבל אין אומרים תחנונים ש"ץ דקכ"א וקפ"א וברכ"י סימן קל"א ועיין בספר שו"ג.

כט זמן כתוב בש"ע סי' ת"ב ס"א ואם שמע מיום שלשים ואילך אין צריך לנהוג אלא שעה אחת וכו' הנה נראה ודאי דשעה אחת לאו דוקא וכ"כ הרש"ך רס"י שצ"ט והביאו

הבאה"ט ועיין בקונט' גנזי חיים מערכת שי"ן ד"ה שעה ועיין תוס' בסוטה י"א ע"א שכתבו להדייא בלשון שעה אחת דלאו דוקא אלא שליש שעה והכי נהגו בכל שמועה רחוקה דאין מדקדקין להיות שעה אחת בדקדוק ונראה לומר כי לענין זה לפחות יהיה עובר יותר מחצי שעה כי הני שיעורי תלויין לפי הענין ועיין משאת בנימין סימן ע"ד וש"ך וט"ז סימן שצ"ט.

ל חתן שמת לו מת בתוך החופה עיין לעיל סימן ק"ח מ"ש בס"ד.

לא חתני התורה דאירע להם אבל עיין בקונ' מל"ח מה שרשמתי בזה בסימן כ"ה אות כ"ג וכן לענין לימוד הוש"ר עיין ש"ץ דפק"ח וכמו כן לומר הפטרה עי"ש ובקונ' ספר חיים בס"ד ועוד בקונט' מל"ח סימן כ"ד אות ו' ולענין הקפות של ש"ת ושמחת ביה"ש עי"ש בקונ' מל"ח סימן כ"ה אות ט"ל.

לב חולי מסוכן שנוטה למות ורופא מומחה רוצה לעשות לו רפואה שאפשר שתצילהו מהמות אכן אם לא תצילהו ימות במהרה יותר אם יש להתיר לעשות כן עיין בספר בנין ציון סימן קי"א ועיין בסה"ק חקק"ל ח"א סימן ן' לענין אם מותר להתפלל שימות מאחר דסובל צער הרבה דיש חילוק בין בעלה ובניה ולגבי אחרים דאחרים יכולים להתפלל ועעו"ש לענין גוסס אם יכולים להתפלל שיחיה ועיין בסה"ח שמביא בין לקרב מיתתו דאסור ובין לעכב מיתתו אסור.

לג טומאת כהנים כהן הנמצא בביה"כ כיצד יעשה לצאת ואם בתוך תפילתו או שעלה לדוכן אם יודיעו לו עיין ברכ"י יו"ד סימן שע"ב וא"ח סימן אי"ש וש"ץ דק"ס ועיין בספר מחנה לויה.

לד טבילת מצוה לאבילה בחה"מ הותר לה שמן המשחה דקל"ב ועיין באר המים סימן מ"ו וסי' מ"ח וסי' ב"ן.

לה ט"ב אונן לא יאמר שום דבר עד אחר הקבורה ואבל יכול להיות ש"צ בערבית ושחרית בלבד ולהעלות לתורה ולהפטיר בבקר דוקא כמו שהבאתי בקונ' מל"ח בס"ד סימן יו"ד אות מ"ג.

לו יום טוב בליל שני אם מת מצוה לקוברו קודם תפלה שלא להבעית ולצער את העם ביום טוב ועיין שו"ג.

לז יום טוב כתבתי בסה"ק לב חיים ח"ב סי' יר"א לענין אם מת ביום טוב ראשון בכפר להביאו לעיר ע"י גוים כדי לקוברו דהותר לטלטלו מביתו עד שער החצר ומתוך שהותר שיעור זה הותר עד מקום שיש בו תחום הכפר ומשם והלאה ע"י גוים ולא להניחו על ליל שני כדי לעשות הכל ע"י ישראל עי"ש הדברים באר היטב ועוד תשוב ותראה שם

בסי' ק"ב במת לו מת במועד אם מותר בימי החג לקרות בתורה ולעלות לס"ת וכיוצא ועו"ש בסי' קכ"ד לענין ש"ת דמתחיל האבלות אם מותר לו לעלות לס"ת כיון דהמנהג הוא דכל יחידי הק"ק עולים ועו"ש לענין קריאת התרגום של פר' וזאת הברכה ועיין לקמן במערכת קו"ף.

לח יתומים קטנים שלא הגיעו לחינוך אפילו שיודעים הקדיש לא יאמרו ואסור לענות אמן אחריהם כמ"ש בספר דבר שמואל סימן ש"א ונכ"י דיו"ד ע"א והתיקון הוא שיאמר אחד גדול עם היתום הקדיש ועיין בקונט' כף החיים מ"ש בזה ועו"ש בספר דב"ש ובס' נכ"י הנז' הזהירו הרבה שלא ירבו בקדישים וכ"ה בתקנות מוה"ר הגדול חנן אלקים ועוד שם בס' נכ"י באר רחובות על קדימת הקדישים מי קודם למי ועיין לקמן ד"ה קדיש.

לט ידיעה שמת לו מת על זה כתבתי בתשו' בס"ד לעיל סימן ק"ג.

מ יא"צ עיין בקונ' נשמת כ"ח ח"א סימן ע"א לאסור איסר שלא להיות בסעודת של שמחה כדין תוך שלשים ותוך יב"ח לאו"א יע"ש.

מא יא"צ בין שנה ראשונה לשנים הבאות כתבתי בתשו' בזה למעלה מזה.

מב יא"צ כשהוא שנה מעוברת ובא לציון בקונ' מל"ח סי' ל"א אות ט' ועוד בסו"ס לב חיים ח"ב בהשמטות לשם דזק"ן ע"א.

מג יא"צ שחל בשבת לענין התענית יש מחלוקת אי מאחרין או מקדימין ונראה דאם יש לו בנים ב' ויותר מהמה יתענו חציים ביום הששי וחציים ביום א' ואם היה שנה ראשונה הקבורה ביום שלאחר המיתה אז כשחל בשבת יתענה יו"א אפי' כי הוא ן' יחיד ועיין עה"ד סימן ל"ו אות ל"ה ועיין להרב נחמד למראה ח"ב דר"ו ע"א.

מד יא"צ לחתן ובעל הברית יתירו לו ויאכל עיין דב"מ סימן מ"א וב"ד סימן שמ"ז וכתונת יוסף סימן ה'.

מה יא"צ צריך ללמוד ההפטרה בשבת הקודם כשחל בשבת מלאכת שלמה קמחי נר"ו סימן י"ד.

מו יבם אינו מתאבל על שומרת יבם שמתה כמ"ש הכר"י משם נחפה בכסף ותורת אמת היתה בפיהו מה ששמע מרבו ועיין מוהרח"ש סימן נ"ה דרב"י ורי"ג לארס אשה בקדושין דאינו מתאבל עליה ואינו מטמא לה דבעינן כניסה לחופה אעפ"י שלא נבעלה יע"ש.

מז יציאת האבל מבתו כדי למול כתבתי בתשו' ולפדיון כשהוא כהן עיין כנה"ג ולסליחות לא יצא כ"א בער"ה ועיוה"כ בלבד כמ"ש מור"ם סימן תקפ"א.

מח כבוד או"א לישב במקום אביו אחרי מותו יש לדייק מלשון הרמב"ם פ"ו מהל' ממרים ה"ג ומהטור ש"ע סימן ר"מ לקרא בשמו בין בחייו בין במותו אך לענין שלא ישב במקומו

נראה דהוא דוקא בחייו וכן לרבו כדמשמע מהרמב"ם פ"ה מהל' ת"ח ה"ה וה"ו ועוד דבברייתא אמרו בקידושין במותו כיצד מכלל דליתיה לדברים שנאמרו בחייו דלשון כיצד מורה כך אלא דנהגו דלמרבין תורה מכסים מקומו בבגד בביהכ"נ שלו וזה משום עגמת נפש שיסתכלו בחסרונו ולא ישב איש זר אך יתכן דבבית מדרשו ובביתו יהיה קורת רוח לאב דתחת אבותך יהיו בניך וענין שלמה שישב על כסא דוד אביו מורה דעל כסאו ממש ישב וממנו אין ראיה לשאר בני אדם דהרי הושיבו בחייו ונתן דוד הודאות לה' אלא דמשום עגמת נפש היכא דמקום בית הכנסת מכוסה לאו אורח ארעא דיהיה הבן יושב בביתו ובבית מדרשו במקום שהיה יושב אביו אף על גב דיהיה מותר מן הדין מפני הרואים דעמי הארצות אין להם הבחנה ויאמרו אם בבית הכנסת ויכסוהו בבגדים למקום כבודו איך מלאו לבו של בנו לישב במקומו בביתו ובישיבתו ותו דעד סמוך לי"ב חדש דנהגו לשום עששית דולקת לעילוי נשמתו הו"ל כאילו הוא פה עמנו כמו בחייו והנכנס והיוצא מסתכל בעששית דולקת בזוית הבית וכאילו כבודו חופף עלינו שם בביתו ובחומותיו ומ"ג היכא דאתי עלה מב' צדדים דהוא אביו ורבו מובהק דראוי להחמיר יותר שלא ישב במקומו עד עבור י"ב חדש (או"ז מהבן בחכמה אברהם רחימא ישל"א).

מט לויה כתב בש"ע סי' שס"ז ס"א קוברין מתי גוים ומנחמין אבליהם מפני דרכי שלום ומרן בב"י שם כתב דגם ללוות מתי גוים איכא חיוב מפני דרכי שלום ופ"ש אם הוא מחסידי אומה"ע דיש לו חלק לעוה"ב ע"כ והביאו בס' באר הגולה ונראה פשוט דאם המת מגדולי המלכות ומשרים ונכבדי ארץ יש עוד חיוב משום שלום מלכות ללילך לביתו ללוות עד מקום קבורתו דאי לאו הכי איכא איבה ובפרט כששולחים כתב הזמנה הנק' ביליי'טו אך בזאת צריך ליזהר בב' דברים האחד שלא ליכנס לבית הקיזה כ"א עד הפתח החיצון לבד זאת ב' דלא ידבק בידך מאומה להביא לביתו וליהנות מהנר של שעוה שנותנים לו ומהסודר שחור ולא יקחהו ויתנהו לאיזה נכרי ועמ"ש הרב שמן המשחה דקל"א. ובס' משנה כסף.

ן לויה כתוב בס' החסידים סימן תקל"ז חיוב לויה למת אפילו לשונאו אם לא שציוה על כך יע"ש.

נא לבישת בגדים כבוסים נהגו להלבישם לאחר ואח"ך לובש האבל תוך ל' וזה בתוך ז' לא הקלו זולת לאבי הבן ועיין שו"ג ופרה"א ח"ג ועיין ז"א ח"ב סימן קנ"ב ובגדים שהם שחורים נהגו לעשות בכונה לאבלים אך לשבת לבי מהסס על הלובשים ומתעטפים

שחורים דלא נכון לעשות כן בשבת ועיין זל"א ח"ג והכובע והרידה מכובס אין קפידא וכן בתי היד בזמן החורף ועיין שם בפרה"א ועיין בספר בית הרואה דז"ן ע"ב.
בן מומר אם מתאבלין עליו עיין אלף כסף סימן י"ג ועמ"ש בתשו' לעיל סי' צ"ט ולמינים בסימן ק"ט.
גן מאבד עצמו לדעת ביארתי בתשו' סימן ק"י בעזר אל דעות ה'.
דן מצות הס"ת המנהג באזמיר שלא לעשות האבל ולא לקנות על שמו ואין אומרין עליו מי שברך ולחיי בעולין לס"ת כנהוג.
הן מנקת שמת הילד מותרת בימי אבלה לילך למרחץ שיתרככו דדיה ולא יתנגעו זל"א אביגדור דכ"ב ע"ג.
נו מראית העין מילתא דאבילות דנאסר מפני מראית העין תשתרי ע"י פירסום שב יעקב סימן ס"ג ה"ד בעה"ד סימן ל"ו אות ל'.
זן מלאכת ספרות במכר וביראט עיין בתשו' סימן ק' מ"ש בעניותי בעזר משדי.
נח מלאכת האופה אחר ג"י יניח אחר במקומו ולא יטול כ"א דמי העצים ושכירות התנור פרה"א ח"ג דס"ח ולענין שוחט ומוכר בשר עיין בס' מעשה אברהם בסוף יו"ד ועיין מה שכתבתי בתשו' ועיין פח"י סימן אז"ן דלא ישחוט וע"ל ולענין מלמד נהגו באזמיר כל ז' שאינו לומד כלל.
נט מלאכה לאשתו ולמשרתו היכא דלא נודע לבעל האבל התיר בס' זל"א מ"א ולעיים למכור להם סחורה שירויחו אחר ג"י מותר יד המלך דצ"ו סוע"ב ולהשכיר סוסו בימי אבלו עיין כבוד יום טוב דל"ד ע"ד. ומתעסק אם מותר לפחות חנות או אסור בשביל בעל המעות שהוא אבל עיין חיים שנים סימן י"ד ועוד שם לענין דסגר חנותו בשביל חברו ולא היה בעיר ושוב בא וישב דצריך לסגור עוד ז' ועיין ישמח לב סימן ט"י לענין אבל בחוה"מ אם מותר שותפו לפתוח החנות אחר הרגל ועיין בס' באר המים סימן כ"א לענין אבל שיש לו פועלים בתוך ביתו ועו"ש להרב ישמח לב סימן ח"י היכא דלא נשאר לו בנים כ"א בנות דמותר שותפו לפתוח החנות ועיין לעיל סימן קי"א מ"ש בס"ד.
ס נעילת הסנדל צר לי מאד דאינן נזהרין עתה מסיבת דחדשים מקרוב באו סדר מנעלים כלועזים והירא לנפשו יזהר מאד ולא יעשה קולא באלו העניינים דאין טוב יוצא מהם ועיין מל"ח גבי ט"ב ויוה"כ מ"ש בס"ד.
סא נישואין לענין אם יעברו ג' רגלים כתבתי בתשו' סימן קי"ב ועי' מ"ש בס' בית עובד בזה ובתוך ל' שרי למי שאין לו מי שישמשנו או כי הכין צרכי החופה או שלא קיים

פו"ר ועיין דב"מ ח"א סימן ס"ו וע"ח ובארות המים סימן כ"ב וכ"ג ועיין חתם סופר יו"ד סימן שמ"ט ואילך ועיין ישמח לב סימן ך' ובאר המים סימן מ"ט ו ן'.

סב נידה דהוליכת לטבול תטול הצפורנים כמ"ש בשו"ג סימן ש"ץ.

סג נושאי המטה עיין בש"ע סימן שנ"ח סעיף א' ומצאתי בסה"ח דכתב דאם רצה איזה מין ליגע במיטת אדם גדול דאין גוערין בו ע"כ ועיין להרב ת"ה סימן פ"ב בשם המרדכי פ' תולין בהא דלא יתעסקו בו גוים מ"ש יע"ש ואיתא במד' ס' ויחי ע"פ ויעשו בניו לו כן כאשר ציום מהו כאשר ציום וישאו אותו בניו ולא בני בניו שכך ציום אל ישאו מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען והביאו רש"י בחומש ועמ"ש הרב עבודת הגרשוני רס"י ע"ז דס"ו ע"ד ומיהו מיעקב אין מביאין ראיה דשאני יעקב בחיר שבאבות דהיה מיטתו שלימה וישקול בפלס שלא לעשות שפיכות דמים להדיוט הקרב לישא מיטת אדם גדול לגעור בו בתוך רבים וגם שמא יוצא קטטה והשעה צריכה דיבא שלום ינוחו על משכבותם.

סד נר הדולקת אחר ז' לא נמצא בשום ספר ואף לנוהגין אין מנהג יותר מי"א חדשים נוהג כ"י דיו"ד ע"א ועיין בס' מעבר יבק מ"ש בזה.

סה סעודת הבראת מיום ללילה כתבתי בתשו' סימן קכ"א בס"ד ולענין אשה אבלה לא תהיה ההבראה משל בעלה אלא מאיש אחר מקרוביה שאין מתאבלין עמה פרי צדיק וברכ"י סימן שע"ח ועיין מטה יאודה. ועיין ישמח לב סימן י"ד על מי שלא רצה לאכול הבראה משל אחרים.

סו סעודה לילך לחופת חתנים לפנות בוקר דאין אוכלים כ"א פת הבאה בכסנין ולא בשר ויין ולא ברכת המזון ואינן אומרים שהשמחה במעונו וז' ברכות וכן לסעודת חתני התור' דאין שם ז' ברכות ולא שהשמחה במעונו ובכל סעודת מצוה אם מותר ליכנס ואיזה סעודות נקראו סעודת מצוה ולענין ברית מילה ולאכילת קדשים ומעשר ב' וסעודת פדיון וסעודת ליל שמירה וז' נרות וכותב ס"ת ומדפיס וסעודת בר מצוה וכדומה להם עכ"ז עמד וימודד ארש בני ידידי אברהם אוהבי נר"ו והו"ד בסה"ק חקק"ל ח"א סי' נ"ו ועיין ישמח לב סימן ט"ז בענין לילך לחופה תוך ל' ותוך יב"ח ואבל דבתוך ז' נעשה בנו בר מצוה עיין שיבת ציון סימן ס"א ודע דנסתפקתי במי שנדר שלא לאכול בשר ולא לשתות יין כ"א דוקא בסעודת מצוה אם מותר בליל השמירה לאכול בשר ומצאתי להרב נחלת ז' אחר משפטי הכתובה במחודשי' בסימן י"ב דג"ן ע"ב דכתב להדייא דליל השמירה היא סעודת מצוה אכן הרב מ"א סימן תר"ע ס"ק י"ג השיגו וגם הבאר יעקב בא"ח סימן תקנ"א דחה דבריו והביא מתשו' חו"י סימן ע' דכ' להדייא דלא הוי סע"מ וכן דקדק מהש"ך

יו"ד סוס"י קע"ח ובהיותי בזה האיר וזרח לפני מר מחותני הרב הכולל נז"י כמוהר"ר **מנחם פיג'ון** נר"ו ואמר אלי דמה טוב להביא ראיה מכ"ז למה שהובא בספר חקק"ל יו"ד סימן נ"ו לענין אבל והשג ישג דהן לא הובא שם מכל זה דנראה דתליא בפלוגתא ואני השבתי לו דכיון דקי"ל הלכה כדברי המקל באבל אי נקטינן כס' הרב נחלת ז' לומר שהיא סעודת מצוה אין לחוש לאבל אך בנדרים דהולכין להחמיר כיון דרבים האומרים דאינו סעודת מצוה ראוי להחמי' וכדכתב המג"א והבא"י ושוב הראה לי הרב הנז' נר"ו מ"ש מרן החבי"ב בשיירי כנה"ג א"ח סימן תקנ"א הגב"י או' ג"ל דמסכים הולך לאסור איסר בליל השמירה לאכול בשר בשבוע שחל ט"ב ובספר בית הרואה וקמ"ס דקכ"ו ע"ב הביאו השיירי כנה"ג להלכה והיינו כמ"ש הבאר יעקב ז"ל ועיין להרב המחבר שם בא"ח סימן תקנ"א שלא הביא לדברי הרב מרן החבי"ב ז"ל ועיין להרב אספקלריא המאירה ס' לך לך די"ב ע"א ולפי מ"ש הרא"ש בפ"ק דחולין י"ז דנפקא מינה לדידן לענין הואיל ואשתרי אשתרי שהביא ממנו ראיה בס' ברכ"י סימן תקכ"א לשיורי שבת כיע"ש דון מינה למאי דקמן ודוק ונראה דאפי' המחמיר שלא לאכול משיורי שבת מ"מ בסעודה ד' מותר ומצוה איכא דהרי עד ד' שעות הוא זמנה ועדין איכא הארת שבת ועיין בסימן תקנ"א ובאה"ט שם ס"ק ל"א לענין הבדלה במוצ"ש ועיניך תראנה להרב בית אברהם אשכנזי סימן ט"ז לענין חנוכת הבית אי מקרי סעודת מצוה.

סז עיגונא דאתתא דהתירוה להנשא לענין אבלות וקריעה כתבתי משפטן בס' הקטן חיים ושלום ח"ב סו' סימן א' כיע"ש ועיין חת"ס סימן דש"ם על מי שאין לו אשה שנטבע במים שאל"ס ועיין בנין ציון סימן קכ"א.

סח עדות כתוב בש"ע סימן שצ"ז ס"א מתאבלין עפ"י עד אחד ועד מפי עד וכו' וראיתי בהגמ"ר ובהגמ"י פ"ו מהלכות אבל דהה"נ עפ"י אשה וכ"כ מרן בב"י שם כיע"ש אכן עפ"י עדות גוי לא מהני אם הוא ע"י כתב כמ"ש הר' פנים מאירות ח"ב סימן מ"ד ועמ"ש מורי הרב בית מועד די"ב ע"א.

סט עונג וקורת רוח לנשמה כשעומדים שם בני אדם בצאתה דהיא משתוממת בצאתה כמ"ש בס' מעבר יבוק ועיין ב"ע וההולכים לא"י ומניחים קרוביהם בח"ל הוא כמו אחד מנסיונות דנתנסה אברהם אבינו לך לך מארציך וממולדתיך ומבית אביך דבעת פטירתם לית להו ויוסף ישית ידו על עיניך וגם שישבו באבלו שם וגדולה זכיה של רבינו הגדול מרן זקני ז"ל דזכה להיות אצלו בן חכם מ"ד ר' אליעזר הגדול ז"ל בשעת פטירתו ובימי אבלו וההספד כי כלפי שמיא וכלפי ארעא אינו דומה למי שנפטר בלתי קרובים שרוים

אצלו למי שנמצא איתו ן' חכם דתהלתו בקהל חסידים דהרחיקים נמי יחממו בהספדו אגב בנו לכבודו ומרבין בשבילו אשריו לו זיע"א.

ע ער"ש אם ממתין עד הלילה במקום שאין שם ציבור לקבלת שבת עיין שיבת ציון סימן ה' ומנהגנו הוא שעת ט' וחצי אפי' במקום שאין שם ציבור.

עא ערב שבת ראיתי מ"ש מוהראנ"ח ח"ב סימן נ"א באחד שנקבר סמוך לשבת ותכף אחר הקבורה הפכו פניהם והלכו לביה"כ ולא ישבו בארץ אעפ"כ עולה למנין ז' יום הו' דהפיכת פניהם הוי התחלת אבילות והביאו הרב באה"ט בסי' זה ס"ק י"ג וכ"כ בס' דבר משה ח"א חיו"ד סימן ץ' ובס' זכור לאברהם ח"א דקפ"ט וח"ג דז"ן ע"ד יע"ש ומכאן פסקתי בנקבר בער"ש קודם שעה י"ב כי אחר שהניחוהו בארץ ונסתם הגולל קרא אקשא"ם כי הוא בין השמשות דהוי ספק עולה יום הו' למנין ז' אמנם לקברנים הורתי שצריכים לעשות תיקון משום חילול שבת דהוי ספק חשיכה וכל זה בספק חשיכה אבל בודאי חשיכה שנקבר בשבת אינו עולה אפי' יום שבת למנין ז' וכ"כ בס' נ"מ מכתב שלמה סימן ע"ב דהיכא דנקבר באיסור אינו עולה יום שבת ליום א' יע"ש ועמ"ש במ"א בס"ד. וגזרתי אומר כי מכאן ולהבא לא יתעסקו במת כ"א לפחות בגדול ב' שעות קודם שעה י"ב ובמת קטן כשהוא יותר משעה אחת הלא"ה לא יתעסקו בו ויניחוהו לליל מוצ"ש:

עוד אחרת חוקה חקקתי להזהיר לקברים ולשמשיהם כי הגם דתקנת עירינו היא לעכב מלקבור את המת כשחייב מס לכוללות העיר או הקצבה לקברים דאם יהיה שמת בער"ש אחר שעה ט' וחצי דהוא השעה שקורא הקינדיל אזי לא יעשו שום עיכוב ואינו צריך לשאול רשות משום אחד כדי שלא יעבור השעה ויפגעו בחילול שבת ואח"ך אם בא יבא לעשות העיכוב בבנין המצבה ובכתיבת האבן ועשו דמסתיי התקנה שלא להשגיח על הלנת המת והבו דלא להוסיף עלה על חשש חילול שבת ועוד דענין שבת הוא מצד עצמו דהזמן גרמא וכל זה בבנוני אבל בעשיר דנתפרסם דלא רצה לפרוע לא יקברוהו בלתי רשות הכולל דמעיקרא היה פושע והוא ברור.

עב פקודת טעם לג' פקידות בבית האבל בז' ובחדש ובמלאות השנה הביא הרב אזן שמואל בדרוש ה' להספד ד"מ ע"ד תרי טעמי אחת נגד ימי העליה עד ך' ונגד ימי העמידה עד נ' ונגד ימי הירידה מנ' ואילך א"כ נגד נר"ן יע"ש ועיין עוללות אפרים ובס' שמו אברהם יע"ש ובס' שו"ג א"ח סימן תקמ"ז הביא דתשלום השנה לבחור ז' חדשים ולזקן לתשעה חדשים יע"ש כנראה דמנהג שאלוניקי כך אך בעירינו אזמיר יע"א אית להו ג' זמנים בזה האופן לבחור וגם לנשוי שעדיין לא השיא בן ובת הוא התשלום של השנה

לז' חדשים ולמי שהשיא בן ובת הוא לט' חדשים ולמי שעבר יותר מס' אז הוא לי"א חדשים ומדקדקין בכל שיהיה התשלום בחסרון הלבנה אך לא בשבת דאומרים יה"ר של ר"ח זולת היכא דחל אחר הפסח ואחר הסוכות דלא אפשר להו בשבת אחר. ועתה חדשים מקרוב באו לעשות תשלום החדש לרך בשנים בשבת ג' וגם יש מהם שמדקדקין שיהיה בחסרון הלבנה ואלו הב' מנהגים חדשים לא היה מימי עולם ואין בהם לא טעם ולא ריח ומי שבא לשאול ראוי לומר לו דלא טוב עושה בעמיו אלא החדש הזה לכם שבת ד' בדוקא לכל נפש אדם בין זקן בין בחור בין במילוי הלבנה בין בחסרונה כאשר יבא וזה דרך ישכון אור ואשכחן דהזהירו הפוסקים דהיכא דחל יום ל' בשבת דיעשה התשלום החדש בשבת שלפניו ולא ביום שלשים עצמו כיע"ש.

עג פורים ראיתי לעט"ר הגאון מ"ז בס' חק"ל ח"ב ליו"ד בשיורי א"ח סימן י"ט דנראה דעתו דאין אבלות בפורים אפי' למה שנוהגים בעירנו אזמיר יע"א לעשות יום ט"ו מספק אפי"ה אינו נוהג בו אבלות אלא בדברים שבצנעא כמו בשבת וכן ראיתי לרבני דורינו שהורו כן וגם אנכי הצעיר נגררתי אחריהם להורות דאין אבלות נוהג בפורים לא בי"ד ולא בט"ו והרב ברכ"י בסי' תרצ"ו אות יו"ד הורה גבר כן הלכה למעשה וגם הרב בית דוד חא"ח סימן תצ"ו כתב דמנהג שאלוניקי הוא לפסוק דאינו נוהג אבלות בפורים וכ"כ הרב ראש משביר ח"א בליקוטין דל"ה אות ח' זולת אי הוי יום י"ד או יום ט"ו יום המיתה והקבורה דיו"א דאורייתא אז ראוי להחמיר עליו שינהוג אבלות וכ"כ הרב הדריש' ביו"ד סי"א ליישב דברי מרן ב"י שם דלא יהיו סותרים מא"ח ליו"ד וכ"כ הגאון מ"ז שם וז"ל וא"כ כיון דסברת המקלים באבל בפורים היא סברא מן המעוטין של הפוסקים וגם מצטרף סברת רוב הפוסקים דיו"א הוי דאורייתא א"כ הבו דלא להוסיף עליה להקל ביו"א זולת באחותו הנשואה דהוי האבלות מדרבנן יש להקל אפילו אם יש לה בן אינו נגרר האח אחר הבן עכ"ל ופי יגיד סברת רוב הפוסקים דאבלות יו"א דאורייתא ה"ה הגאונים והרי"ף והרמב"ם והראב"ד והרמב"ן וכ"פ בש"ע ביו"ד סימן שצ"ח ושצ"ט והרדב"ז ח"ג סי' א' וכן הוא סברת ר"י שהביא מוהר"מ בהלכות שמחות סימן פ"ה והמר' במ"ק ומה שנראה מדברי ר"י ור"ת שהביא הטור סימן שצ"ח דהוי דרבנן תרי ר"י נינהו כמ"ש הדרישה ביו"ד סימן שע"ד והא שמיעא לי להכריח בדעת מוהר"מ דס"ל בהלכות שמחות שלא כדעת רוב הפוסקים דאבלות יו"א דאורייתא כמו שנראה מדבריו בהדייא בד' מקומות סימן פ"ה וסי' ק"ב וסי' ק"ה וסי' קכ"ג ומה שנראה להפך ממה שכתב שם בסימן ק"ד סמי חדא מקמי ארבע כלשון חכמים בדוכתיה טובא ובר מן דין דקי"ל דפוסק שסותר דבריו אהדדי סמכינן דעתיה כסברת רוב הפוסקים ולאידך גיסא הפוסקים דס"ל

דהוי דרבנן ה"ה רש"י ור"ת ור"י והרא"ש וכ"פ מור"ם בהג"ה ביו"ד סימן שצ"ט וכ"כ בספרו ד"מ וכבר תמה עליו הרב זרע אמת ח"א חא"ח סימן ק"ב ועיין משכיל לדוד ס' שמיני וסברת הפוסקים דנוהג אבלות בפורים הלא המה רגמ"ה והרמב"ם והרוקח והריטב"א בחי' סוף מ"ק כתב שהוא שיבוש שלא להתאבל בפורים והביאו הרב ברכ"י בא"ח סימן תרצ"ו אות יו"ד וראיתי להתשב"ץ ח"ג סימן רצ"ח דכתב בדין אבלות בפורים דחמיר יותר מיו"ט שני של גליות משום דדברי קבלה נינהו וחמיר מדברי סופרים ע"כ והביאו הרב יד אפרים בא"ח סימן תרצ"ו ועיין בספר בית ישחק בשער הספקות סימן ב"ך ולהרב מטה אהרן ח"א מערכת א' אות ט' דכ"ד ע"א ועמ"ש בספר פחד יצחק ח"א דיו"ד ע"ד וראיתי להרב פנים מאירות ח"ב סימן צ"ט דכתב דאם אירע לאחד אבלות בפורים ואינו יודע בעל האבל הנכון שלא יודיע לו עד שיעבור פורים כדי להוציא נפשם מפלוגתא וכל זה דוקא ביום המיתה וקבורה אבל אם יום המיתה לא היה הקבורה או שמועה קרובה ליכא למ"ד דהוי דאורייתא והוא תימה עמ"ש הרדב"ז ח"ג סימן תקכ"א ועמ"ש הרב מחנה לויה סימן פ"ז דמ"ה ע"א ועיין להרב זרע אמת ח"א בא"ח סימן ק"ב ולהרב ושב הכהן סימן צ"ד וצ"ה ובס' עה"ד ולענין ההבראה כתב הרב"ד חא"ח סימן תצ"ו דמברין בחנוכה ופורים וכ"כ מר אהובינו הרב מחנה לויה סימן פ"ז דמ"ד ע"ד וגם הש"ג סימן תרצ"ו סקט"ז ומ"ש הז"א חא"ח סימן קנ"ו לשנות בחה"מ בסעודת הבראה שלא לאכול בצים וכ"כ בס' בית עובד דרל"ח ע"א דה"ה בחנוכה ופורים יע"ש הנה בעירנו אזמיר יע"א כיון שנהגו לעשות ההבראה כדרך שעושין בכל ימות השנה אם כן אין לשנות ומה גם כשאירע שהיתה ההבראה דהיא הסעודה ראשונה בליל י"ד באדר שאותה הלילה נוהגין כולם לאכול בצים על סמך דבעו רחמי ועל סמך דביקש לקעקע ביצתן של ישראל אם כן מהיכא תיתי לשנות ולענין לישב ע"ג קרקע כיון דהוא יו"א מוכרחים לישב עד שעה הסעודה ויש להשיב על דברי הרב כתונת יוסף חא"ח סימן ל' דכ' דאבלות דרבנן ופורים דאורייתא ואין דבריו מובנין אצלי לפי מה שנתבאר ומנהג אשכנז דאבלות נוהג בפורים כמ"ש מוהרש"ל והביאו הר' הדרישה ביו"ד סי' ח"א וכ"כ הב"ח שם והש"ך סק"ד וכ"ה מנהג קושטא כמ"ש הרב מוהר"י קצבי בתשו' סימן ו' ועכ"פ אם חל יום י"ד בערב שבת והיה יו"א של אבלות דהמנהג לנהוג אבלות על היות יו"א אם כן אף שעושין קריעה והבראה וישיבת ע"ג קרקע ואינו יוצא האבל מפתח ביתו לביהכ"נ עכ"ז נראה להקל כי אחר חצות תכף יקומו מע"ג קרקע ויעשו סעודת פורים כי בלא"ה יש סמך מדברי הפוסקים לקום מע"ג קרקע בער"ש אחר מנחה גדולה כמ"ש בספר פני אהרן חיו"ד סימן כ"ט ול' והגם דבעלמא לא נהגו לקום כי אם במנחה קטנה

הנה ביום פורים דאיכא מצות סעודה ושמחה יש לסמוך לעתות כאל על המקילים לקום מע"ג קרקע אחר מנחה גדולה ואז יעשה סעודת פורים וכן הוראתי הלכה למעשה ועיין בקונט' מל"ח סימן ל"א אות ל"ב וג"ל לענין אבל ואונן ועו"ש באות ע"ה לענין אבל דלא יקרא מגילה בציבור ולא מנגן כי אם אחר ז' כיע"ש.

עד פורים לענין אונן ואבל במקרא מגילה עיין בסה"ק רו"ח סימן תרצ"ו מ"ש בס"ד ולענין משלוח מנות עיין מל"ח מ"ש בס"ד.

עה פורים שושן פורים לערב אין עושים הספד לומר קינות קודם ערבית והו"ל כמו מוצ"ש דאין אומרים קינות ולא דמי לר"ח ואף בט"ב דתקיף אבליה דחרבן ביהמ"ק הוא אחר י"ב שעות דהוא אבל דרבים ולא באבל יחיד והמנהג היה באזמיר יע"א לומר קינה אחת מיוחדת במוצאי שבת ומקרוב נתבטל.

עו פסח בער"פ התרתי נטילת צפורנים לאבל על יד אחד משום חשש חמץ בלועה ובפרט למי שאוכל בידיו ולא במזלג ואפילו האוכל במזלג לא יבצר פירות ומתיקה וכיוצא דמניחם בידו בפיו ונלמד זה מתשו' יד אליהו סימן צ"ו ועיין עקרי הד'ט סימן ל"ו אות נ"ה וק"ס דקס'ב ע"ב ומזה יש ללמוד למי שהושכר ללישת מצה דבתוך שלשים יום יקוץ צפורניו בהכרח פן יפגע חשש חמץ.

עז פסח לענין בדיקת חמץ כשהוא אונן ובא לציון בקונט' חיים לראש דיו"ד ע"א אות ט' ולענין היסבה תוך ל' ויב"ח עיין בסה"ק חקק"ל ח"א יו"ד סימן נ"ו וחיים לראש דט"ל ע"א ואי יוכל לקרות ההגדה וס' ליל פסח ע"ש בסה"ק חיים לראש דמ"ז ע"ב אות ז' וע"ש לענין הלל.

עח צוואה מי שציוה שלא ידרשו עליו ולא ירבו בהספד אם יש הפרש בין מארי דאתרא לאדם אחר עיין בתשו' לעיל סימן ק"ה מ"ש בס"ד.

עט צדיק וחסיד אי צריך לעשות למודים ותקוני הנפש או לא אצטריך עיין לעיל בתשו' סימן קט"ז מ"ש בס"ד. והביטה וראה להגאון הר' יערת דבש ח"ב דמ"ד ע"ב דמבואר מדבריו דלימוד ביום ייאר צייט והתיקונים לא על הצדיק לבדו הוא כי אם על עצמינו אפילו דלא יצטרך הצדיק למה שעושים החיים הנה הוא לטוב לנו.

פ קריעה מעשה שהיה במי שהיתה לו אשתו חולה ונוטה למות ואמרו לבעל שכבר מתה ועשה קריעה בברכה ושוב נתוודע שלא מתה באותה שעה כי אם אחר שני שעות והורתי דיש לו לקרוע פעם אחרת במקום הקרע הראשון דיוסיף טפח ומהני כמ"ש הבאה"ט סימן ש"מ סקכ"ב ולא יאמר ברכה בשם ומלכות כי אם ברוך דיין האמת בלבד

כי יש לחוש כי בעת שקרע בראשונה היתה גוססת ונפשה יוצאה והוא ברור כי ברכות אינן מעכבות ויש ראיה לזה ממ"ש בס' ב"ע אות מ'.

פא קריעה מעשה באדם אחד שמתה לו אמו ביוש"ק והקבורה במוצ"ש והוא רוצה לילך לבית הקברות אם מותר לקרוע בידיו שם אחר הקבורה בבית הקברות או לא כיון דעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל ולפי ענ"ד נראה דיעשה חדא מתרתי או שיניח שיעשו לו הקריעה ע"י אחר והוא יברך הברכה לבד או ימתין לעשות הקריעה כשיבא לבית ויתפלל ערבית ויבדיל ואח"ך יעשה הקריעה שהרי מבואר בהרב מטה יאודה דאין להקפיד אם איחר הקריעה לאחר קבורה כ"כ חוץ מת"ח דצריך להיות בשעת חימום ועיין להרב ברכ"י בסי' שמ"א מ"ש משם הרב מוהר"י מולכו כת"י יע"ש.

פב קריעה קי"ל בסימן ש"מ סי"ח דע"כ המתים אם לא שמע אלא לאחר שלשים אינו קורע וכו' על אביו ועל אמו קורע והולך לעולם וכן פסק מרן סימן ת"ב ס"ד ונראה דאפי' בעל על אשתו דהוא פלגא דגופא וכ"כ אשתו לבעלה דאין האיש מת אלא לאשתו ואין האשה מתה אלא לבעלה עכ"ז כל שעברו ל' יום אינו קורע גם בסימן שצ"ו ס"א כתב מרן וז"ל אבל שלא נהג אבלותו תוך ז' בין בשוגג בין במזיד משלים אותו כל שלשים חוץ מהקריעה שאם לא קרע בשעת חימום אינו קורע אלא תוך שבעה חוץ מאו"א שקורע אפילו לאחר שבעה ע"כ ודוק.

פג קריעה כתבתי בסה"ק חקק"ל ח"א סימן נ"א לענין כשנמצא לבוש בגדי שבת או בבגדים חמודים אם מותר להחליפם כדי לעשות הקריעה ע"ש.

פד קריעה מי שבא בספינה ובתוך הספינה מת לו מת והוציאו מהספינה וקברו באחת מהערים שפגעה הספינה אך לא קרע עד שבא למקומו לעירו ועבר כמו ד' ימים דהיינו דביו"א קבר את מתו באחת העדים שפגעה הספינה וביו"ד כשהגיע לעירו אז עשה הקריעה וכל דיני האבלות ושאלו את פי אם משלים מיום ראשון שמת וקברוהו או מונה מיום שבא אל עירו וקרע והשבתי דכיון דקי"ל בסימן שצ"ו ס"ב במי שאמרו לו שמת לו מת ביו"א והיה בעיר אחרת ולא נהג אבלות וביו"ב בא לעירו ונהג אבלות דאין צריך להשלים ומונה הז' מיום הראשון א"כ היינו הך דאף דלא נהג אבלות באחד מן הימים כיון שהוא עדיין בתוך זמן של ימי אבלות משלים ומונה עליהם וזה מבואר בתשו' הרא"ש כלל ז"ך סימן ד' שהוא דין זה שפסק מר בריה הטור ומרן בש"ע בסימן זה וכן מתבאר מתשו' מוהריק"ו שורש י"ג והביאה מור"ם בד"מ ועיין ג"כ בתשו' בעי חיי חיו"ד סוס"י רמ"ג וכן נראה מתשו' הרדב"ז החדשות סימן תקכ"א וזוהי התשו' אשר הזכירה בס' כנה"ג ביו"ד סימן ש"ס הגה"ט אות ז"ך בשם תשו' הרדב"ז ח"א סימן קצ"ה יע"ש

ומזה השבתי לשואלי דבר על מי ששמע שמת לו מת בער"ש בין השמשות ותכף ישב ע"ג קרקע ועשה קול בוכים אך לא היה לו שהות לעשות קריעה אם מונה מיום הששי או תלוי בקריעה ופסקתי דעולה לו למנות משעת השמיעה ועיין רוב דגן הלוי דכ"ג.

פה קריעה היכא דמת בנו וקודם קבורה מתה אשתו איך ינהג בקריעה ובשאר דברים עיין בנין ציון סימן קי"ב ועיין בספר דרוש שמואל סדר חיי שרה.

פו קטן וקטנה שלא הגיעו לחינוך לענין קריעה עיין חקק"ל ח"א סימן ב"ן.

פז קטן שנולד לח' ומת אפילו אחר שלשים אין מתאבלין עליו באה"ט סימן שע"ג ועיין מע"ץ סימן ה' ולתאומים שמת הראשון תוך שלשים והשני אחר שלשים מתאבלים על הב' מז"ה חק"ל יו"ד ח"ג סימן קמ"ח ועיין חתם סופר סימן שמ"ג ועיין בספר בנין ציון סימן קי"ג.

פח קדיש על או"א הוא יב"ח חסר שבוע אחת כנה"ג סימן ת"ג ש"ץ דק"ץ ולענין קדימה בין אביו לאחיו עיין מ"ש בתשו' סימן צ"ז ולענין קדוש בתרא עיין שם סימן קי"ד.

פט קס"ת שחרית ט"ב יכול לעלות ולהפטיר כמ"ש בסה"ק ספר חיים ועיין למוה"ר מלאכת שלמה דצ"ב ע"ג ועמש"ל.

ץ קס"ת דוקא בז' שחל בשבת הוא מנהג עירנו דיעלה אחר שקורא החזן פסוקי דנחמתא וכמ"ש בקונ' תורה וחיים מער' ק' אות מט"ר בס"ד וקורא הפטרה כמ"ש הרב אשדות הפסגה סימן י"ב וחיים שנים סימן יו"ד והמרביץ תורה בסדר בשלח ויתרו ואתחנן לא יעלה לקרות אלא חתנו או אחיו או חמיו יקרא ההפטרה לתלות דלא עלה בעבור זאת או יתפלל בביתו או במקום שאינו ביה"כ שלו דאז אין המנהג לו' שירה ויו"ד הדברות כמ"ש בכנה"ג יו"ד סימן ת' הגה"ט אות ח' ועיין דב"מ ח"א סימן ע' וברכ"י סימן ת' ובספרו לדוד אמת וכתונת יוסף סימן ד' וז' ועיין לב חיים ח"ב סי' קכ"ד ולעיל ד"ה יום טוב ולענין כהן כשאין אחר יותר טוב שיהיה יוצא מביה"כ עד שיקראו ישראל ועיין ש"ץ דפק"ח ועיין חתם סופר סימן שנ"ב ועיין מלאכת שלמה קמחי סימן י"א ללוי בש"ת שאין אחר.

צא קבורה שנקבר שלא מדעת ורשות הקברים והכולל אם מפנין אותו עיין בתשו' סימן צ"ח כמה חילוקי דינים ובכלל מי שנקבר בקרקע גוי ויש חשש שהגוי יוציאנו עיין שם.

צב קבורה היה לפניו ביום המילה הנה הקבור' קודמת ויאחר המילה לאח"כ עיין ז"א סקמ"ה וע' יד אבישלום דנ"א ד'.

צג קבורה לענין המצבות עיין קמ"ר ח"ב סימן ז"ך ב"ד יו"ד סימן עק"ב ובספר שונה הלכות בארוכה מדף ע"ב ואילך כמה פסקים וחילוקי דינים הרדב"ז החדשות סימן

תשמ"א זרע אמת ח"ב סימן קמ"ז הרמ"ע סימן מ"ד זל"א ח"א וחס"ל סימן כ"א ופני מבין ח"ב דד"ן ומלאכת שלמה קמחי סי' ט'.

צד קבורה לנשוי נכרית אי קוברין אותו בקברי ישראל עיין בתשו' סימן צ"ט דיקברוהו בריחוק קצת בתוך בית הקברות של ישראל יע"ש.

צה קבורה כופין את הבן שהוא עשיר לתת כל צרכי אביו בר"י סימן שמ"ח.

צו קבורה עמ"ש בש"ע סימן שס"ג ס"ו דאסור לפתוח הקבר ראיתי בצוואות ר"י החסיד סימן ב' דכתב וז"ל אין לחצוב קבר ולהניחו פתוח אם אין נותנין בו המת מבעוד יום ואם יניחנו פתוח עד הבוקר בימים מועטים ימות אחד מבני העיר עכ"ל ועיין שיירי כנה"ג וע"ז לשאול הגיעו בזמן הדבר של החולי רע לתפ"ק דאינם מספיקים לקבור והוא תקופת תמוז דשמא יסריחו מה יעשו והשבתי דיחפרו הקברות ושוב יכסוהו בעפר או באבנים או בנסרים ואמרו כי אי אפשר לעשות מכסה ע"כ אמרתי להם דאם יהיה שיעור הקבר לחפור ב' אמות יחפרו כדי שיעור אמה אחת פחות טפח שאינו מקום הראוי לקרותו קבר וכ"כ אם חפרו הקבר כשיעור ב' אמות יכסוהו עד אמה אחת והותר קצת וזהו נקרא בשעת הדחק עיין ב"ח דיש מקום לומר דבעוד שהם חופרים אותן השעות כבר יש נוטים למות ואינו על מגן וה' יסלק חרון אפו מעל עמו ישראל אמן יעיין ב"ע לענין ערב שבת.

צז קבורה מי שחתכו לו רגלו או ידו או אחד מאבריו ב"מ והוא חושש משום סכנה אם יקברו אותו האבר כשבעל האבר הוא בחיים איתיה בתקנתא דיש לחנוט אותו האבר ע"י סמים ובשמים שחונטין אותן הרופאים וגונז אותו בתוך תיבה עד שעת מותו ואז קוברין אותו עם גופו וכ"כ הרב שבות יעקב ח"א ביו"ד סימן ק"א דמי שחתכו רגלו אינו חייב לקוברו אם חושש משום סכנה אך יש ליתנו במקום שלא יכנסו שם הכהנים יע"ש והביטה וראה בש"ע סימן שס"ב ס"א בנותן מתו בארון ולא קברו ועיין מ"ש בסה"ק נשמת כ"ח ח"א חיו"ד סימן חיי"ם בס"ד וכתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות טו"מ סוה"ג אבר שנחתך מן האדם החי הרי הוא כמת שלם ומטמא במגע ובמשא ובאהל וכו' ואם נשאר עליו בשר שראוי לעלות בו ארוכה בחי ויתרפא וישלם הר"ז מטמא במגע ובמשא ובאהל ואם לאו מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל ובשר הפורש מן החי טהור וכן עצם בלא בשר פורש מן החי טהור ע"כ ועמ"ש מוה"ר חסיד שבכהונה בס' ולא עוד אלא במאמר שהפיל אברהם שינו של אליעזר ודוק.

צח רגל מ"ש בש"ע סימן שצ"ט ס"ט וה"ה לקובר מתו בג' בתשרי שמגלח בערב יוה"כ נראה דהטעם הוא כי בערב יוה"כ השלים ז' ויבא יוה"כ אחריו ומבטל ממנו גזרת שלשים ויום ז' עולה לכאן ולכאן ונפקא מינה דאם מת לו מת בר"ה וביום ג' בתשרי הוא שבת

דקי"ל דיום שבת אינו עולה למנין ז' כמו שהבאתי בקונט' גנזי חיים מער' ה' א"כ כשמת ביו"א של ר"ה דקי"ל כהפוסקים דס"ל דאינו מונה לב' ימים א"כ הוי המנין מתחיל מיום ד' והוי ערב יוה"כ יום ששי לאבלות ויוה"כ משלים מנין הז' לבד ולא גזרת שלשים אלא דנראה דאחר חצות יאמר מנחה גדולה ושוב יקום מעל גבי קרקע ויעשה סעודה דאע"ג דקי"ל דהאבל אינו קם בער"ש כ"א סמוך למנחה קטנה הנה ערב יוה"כ שאני דיש להקל דחשיב כיו"ט והוא פשוט האמנם צריך לדעת דאם מת בשבת שהוא יו"ג הנה בלא"ה הקבורה הוא ביו"ד וכן אם מת בר"ה ביו"א ונקבר ע"י גוים דקי"ל דאינו מונה הב' ימים דהוי כיומא אריכתא הרי כל כה"ג יכול למנות מיום שבת כיון דבלא"ה כבר נקבר ביו"א של ר"ה ואין להחמיר כל כה"ג לומר דלא יעלה יום ש"ק למנין ומ"ג דהוי מילתא דלא שכיח ובמילתא דלא שכיח לא שייך לומר מנהג אלא דאם נקבר ביו"ב של ר"ה דהמנהג לפסוק דמנינן מיום ב' כסברת רבני עירנו מוה"ר עזריה יאושע ז"ל ומוה"ר כנה"ג כמ"ש בבית הכנסת שלו בסימן זה הגה"ט אות ט"ז וכן הסכים הרב ט"ז כיע"ש וא"כ הוא הדבר אשר דברנו דאם מת ביו"א של ר"ה שאינן עולין על שני ימים עכ"ז הגם כי בשמועה בשבת אינו עולה הנה כאן שיש נמי פוסקים דס"ל דאפי' מת ביו"א ונקבר מונה מיום ב' הגם דקי"ל כהפוסקים דאין למנות מיו"א ויום ב' נגרר אחר יו"א כגון דא שבת עולה בכה"ג וראוי להכריח כי כיון דקי"ל כרבני עירנו הנז"ל דבמת ביו"א ונקבר ביו"א אינן מונין אלא מיוה"ג הנה כשאירע דיוה"ג חל בשבת הרי לסברתו של מוה"ר כנה"ג גופיה דאין שבת עולה למנין יו"א א"כ מה לי כשאירע ב' ימים טובים יום השני ויום שבת דאינו עולה יום שבת למנין יו"א ומ"ל כשהם ב' ימים טובים של ר"ה דהוי כיומא חדא כאמור זה נראה לע"ד כעת ועיין פמ"א ח"א סימן צ"ח ושמן המשחה דקל"ג.

צט רגל דמבטל ז' ול' כתבתי בתשו' לעיל בס"ד וח' עצרת דמבטל ז' ימים מהל' כן העלו רוב הפוסקים ועיין בזל"א ח"ג ועיין יוסף אומץ ד"ס.

ק רגל יסתפר בערב הרגל אפי' בבקר אחר ז' זל"א ח"ג מכמה פוסקים ועיין יבא הלוי ד"ה ע"ג.

קא רחיצה ולקוץ צפורנים ביום כ"ט שחל בער"ש התיר בס' ישמח לב סימן טו"ב. קב רחיצה לקטן שנפל לבור עיין לעיל סימן צ"ו ושם על המים עצמן ועוד בסימן ק"א וסי' ק"ז בנדונות אחרים כה"ג יע"ש בס"ד.

קג רחיצה במרחץ וחליפת בגדים שרי בזמן מגפה ש"ץ דקע"ח וקע"ט וכתונת יוסף סימן ה' וכס"א סימן שצ"ד אבל שאר דיני אבלות אין פוטר אותו בשביל שהוא זמן מגפה זולת לישב על הקרקע והספד ובכיה רבתי אשר יחסר לו כי הזמן גרמא ועיין ש"ץ דקע"ח

וקע"ט ואעיקרא ישיבה ע"ג קרקע ליכא בכמה מקומות כ"א שינוי מקום וצר לי מאד על היושבים על הקרקע כי מחמת דטרודים באבלם ישבו לארץ בלי לוחות ונסרים תחתיהם ומתקררים מלחלוחית הארץ ויגרמו להם חולאים ויסתכנו ומצוה לפקח עיניהם על זה ומה טוב להעמידם כפעם בפעם ומסתיי דבעת התפילות וכשבאים זרים לבקר ולנחם דישב על הארץ ולחולה הותר רחיצה תוך שלשים שב סימן שפ"א ועיין חתם סופר יו"ד סימן שמ"ב לענין זמן הדבר שלא נהג אבלות ואירע הרגל בנתיים יע"ש.

קד שנה מעוברת מי שמת בשנה פשוטה ונתעברה השנה הבאה ובאים סוף יב"ח בתוך שני אדרים מה דינו לענין התענית וקדיש והפטרה וקביעות הלימוד עיין נשמת כל חי ח"א סימן ע"ב.

קה שנה מעוברת לענין או"א עיין חקק"ל סימן נ"ו בדין דאינו נכנס לבית המשתה יע"ש.

קו שבת ויו"ט אין בו דין אנינות ואם מת בערב שבת ואין שהות לקוברו חיוב להתפלל מנחה ש"ץ דקע"ח ולענין קידוש בליל יום טוב וסדר ליל פסח והוא אונן עיין ש"ץ דק"פ וקפ"ב ועיין בקונט' חיים לראש מה שרשמתי שם ועיין בספר ישמח לב סימן יו"ד לענין אנינות בליל יום טוב שני של גליות ועיין בס' פלפלת כל שהוא סימן י"ג לאונן בשבת. ואם נקבר בליל שבת עיין בתשו' לעיל סימן ק"ד.

קז שכונת המת לענין שפיכת המים ממי בריכה וסיסטירנאס וכמה נקראת שכונה כתבתי לעיל סימן קי"ג ועוד כתבתי בתשו' נשמת כל חי ח"א סימן ס"ט אם מותר למכור לגוי ואם שייך בזה נסיון ואם בטיל ברוב עיין שם ועוד לעיל סימן ק"ב על מי הנחתום ועל מת גוי ועל מים חמים ועיין ירך אברהם בזה.

קח שמועה ביום שלשים מונה שבעה ולא מקצת היום ככולו זולת אם היה יום טוב או שבת זל"א ח"ג ושמועה ספק קרובה או רחוקה לא יתאבל מס' יד אליהו סימן מ"ד ועיין להרב תרומת כסף סימן כ"ח ברכ"י סי' שצ"ז ועיין זל"א ח"א ועיין שמן המשחה דקל"ב ומכתב שלמה דס"ט ושי"ע ח"א סימן קס"ח ולעיל סימן קט"ו. ושמועה רחוקה לאחד וב"ח דהוא שעה אחת ל"ש בין או"א לשאר קרובים וע' באמ"ח מוצירי דשם הפרש ביניהם והרב חס"ל חלק עליו ועיין ידי דוד סי' ס"ט בשמועה רחוקה ליטול צפרנים ושפה יע"ש.

קט תספורת מה שהתיר בס' ב"א דג"ל למי שחל ל' בשבת ערב הרגל שיסתפר בערב זש"פ או ערב ח' עצרת אין דעתי מסכמת לזה ועי"ש אות ז' ועיין שביתת יום טוב סימן י"ב ומכתב שלמה סי' ז"ך ובמפתחות ועדות בהיוסף סאמון סימן כ"ג ועה"ד סי' ל"ו אות מ"א ובס' בית מועד דז"ן ע"ד מה שרשמתי שם ובני יצחק חנן סימן י"ב.

קי תספורת נהגו כשהוא קרוב לגוסס אומרין לבעל האבל שיסתפר ויטול צפרניו ואפי' אחר שמת היכא דלא ידע עדיין כמ"ש דב"מ ח"א סימן ע"א וגערה אינו בדוקא כ"א שיעור גערה ברכ"י יו"ד סי' ש"ק.

קיא תספורת אבל שחל כ"ט בער"ש אם מותר לגלח כתבתי בזה בסה"ק נשכ"ח ח"א חיו"ד סי' ס"ה מתשו' הרב אדוני אבי יעקב שלימא ז"ל ועו"ש בסימן ס"ו מ"ש ע"ד קודשו ועיין בס' בית מועד למורו הרב ז"ל מה שרשמתי בדנ"ז ע"ד ועיין עוד בסה"ק חקק"ל ח"א סי' ה"ן בס"ד ובס' ידי דוד סימן ע"ו ועיין בספר מים החיים סי' ג' וישמח לב סי' י"א וי"ב.

קיב תספורת מי שתכפוהו אבליו ובשנייה חל יום כ"ט בע"ש התרתי לגלח כמו שתראה בסה"ק נשכ"ח חיו"ד סימן ס"ז ואביט וה"ן עוזר בס' בית מועד דנ"ז ע"ד.

קיג תספורת אם עיניו רכות וחושש דכהות מותר להסתפר תוך שלשים חיים שנים סי' ט' ועיין כמו בסה"ק חקק"ל ח"א סי' ה"ן ובהגהותי לשו"ת הרשב"א ח"ה סימן ער"א לימי העומר יע"ש.

קיד תספורת לאבל על או"א שחל יום ל' ביום הקדושין או ביום החופ' כתבתי בסי' צ"ה דמותר ע"ש.

קטו תפילין יום הקבורה לא יניח תפילין עיין ש"ץ ובתשו' בית יאודה ח"ב סימן ז"ן ועיין בס' בית הרואה דנ"ט ע"א ועיין מוה"ר מלאכת שלמה דצ"ב ע"ב וע"ג ועיין להרב רב דגן עטייא דע"ד ועיין מלאכת שלמה קמחי נר"ו חי' יו"ד ויש ראיה מקרא דיחזקאל סימן כ"ד ודוק.

קטז תרגום אין לקרות בעל האבל ועיין ברכ"י וש"ץ דפק"ח וש"ב.

קטוב תשלום החדש אם הוא ביום ל' או צריך שיעבור כל יום ל' עיין לעיל סימן ק"ך.

יקח תשלום השנה אם הוא יום המיתה או יום הקבורה עי"ל בסימן יק"ח ושם לענין קביעות הלימוד והתיקון של משפט אותה שנה יע"ש.

קיט תחית המתים הכופרים בתחה"מ יראו דאף בספרי שאר האומות הובא מה שהחייה אליהו לבן הצרפית ואלישע לבן השונמית ור' חייא לעבדו של אנטונינוס ורבה לר"ז ועיין מד"ת דח"ן ע"ד ודנ"ט ע"א והלק"ט ח"א סימן לק"ח כתב דלמתים שנתנו לקבורה הוי דרך טבע ולמתים שלא ניתנו לקבורה הוי שלא כדרך טבע יע"ש האל ברחמיו יזכנו לראות את המתים שכבר מתו מן החיים אשר הם **חיים**.

קכו

סימן קכו

מבן חכם הרב ועצום כמוהר"ר **יוסף פאלאג'י** נר"ו ישל"א והוא סובב הולך למעלה סימן ל"ה ונשמט ממקומו.

נשאלתי בזבולון דאינו יכול להגות בתורה שיש לו עסקים רבים ונפשו אוותה להחזיק ביד ישששכר שהוא לומד בתוך הדחק ליתן לו סך מה לחדש כדי שיעסוק בתורה בלי טירדת מזונות לזכות את נפשו וע"ז יש לו לזבולון הנז' ב' ת"ח לפניו רשומים שהם נצרכים האחד הוא שלומד בפני עצמו בפילפול בש"ס ובפוסקים בהלכות גדולות וכותב פסקים וכתבים הלכה למעשה. וה"ן שני הוא ת"ח מעין בעיון נמרץ בש"ס ובתוס' ומפרשיהם והוא עוסק במלאכת שמים שלומד תלמידים קטנים ש"ס ותוס' ושי' להוציא ציצים ופרחים לנערי בנ"י מעיינין והוא נסתפק מי הוא הגדול שבשניהם ויש לו מעלה וזכות כדי להקדימו לחבירו ולהחזיק בידו כיד ה' הטובה זה או זה ותורה היא וללמוד הוא צריך לעשות מעשה מצות מחזיק ביד לומדי תורה.

תשובה שאלה זאת היא כדת של תורה. כמ"ש הטור ז"ל ביו"ד סימן רנ"א משם הרמב"ם ז"ל היו לפנינו עניים הרבה וכו' מקדמין הכהן ללוי וכו' בד"א בזמן שהם שוים בחכמה אבל אם היה כ"ג ע"ה ומ' ת"ח ת"ח קודם וכל הקודם בחכמה קודם לחבירו וכו' יע"ש. ברם בענין שני הת"ח הנ"ל מי קודם זה או זה הנני יוסף תם ולא אדע לברר הלכה ברורה. אלא אכתוב ב' גרגרים וראשי פרקים עתיקים מדברי הפוסקים ז"ל אשר ידי יד יוסף משגת אשר מדבריהם הקדושים אפשר שיצא הדין לאורה. והנה בתחילה נעמוד על מה שכתב הטור ז"ל ביו"ד סימן רנ"ב וז"ל פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים הלכך לכל דבר מצוה שגבו מעות בשבילו יכולין לשנותן לפדיון שבויים ואפי' אם גבו לצורך בנין בית הכנסת ואפי' אם קנו העצים ואבנים והקצום לצורך הבנין שאסור למוכרם בשביל מצוה אחרת מותר למוכרם לצורך פדיון שבויים אבל אם בנאו כבר לא ימכרו אותה עכ"ל וכדבריו הקדושים כבר כתב רבינו הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' מת"ע חי"א וז"ל אנשי העיר שגבו מעות לבנין בה"כ ובא להם דבר מצוה מוצאין בו המעות קנו אבנים וקורות לא ימכרום לדבר מצוה אלא לפ"ש אף על פי שהביאו את אבנים וגרדום וכו' מוכרים הכל לפ"ש בלבד אבל אם בנו וגמרו לא ימכרו את הבה"כ וכו' יע"ש ודין זה פסקו מרן ז"ל בש"ע יו"ד סימן רנ"ב יע"ש.

נמצא אתה למד דהטור ז"ל קאי כסברת הרמב"ם ז"ל כשגבו וקנו אבנים לצורך בנין בה"כ אינן יכולים למכור אלא לפדיון שבוים דוקא אבל אם בנו בה"כ אפי' לפ"ש אינן

יכולין למוכרו ומל' זה תמיה לי למרן ב"י ז"ל על מ"ש בא"ח סימן קנ"ג אחר שהביא דברי הרמב"ם ז"ל הנ"ל ציין וז"ל וכתב רבינו ביו"ד סימן רנ"ב ויש לתמוה ע"ז דהא משמע במני' שמותר למכור בה"כ לקנות תיבה והיכי קאמר הרמב"ם ז"ל דאין מוכרין אותו לשום מצוה חוץ מפ"ש וכו' יע"ש והרי תמיה זאת שייך להטור ז"ל גם כן דכתב כדברי הרמב"ם ז"ל. ועוד יש לתמוה על מרן ב"י ז"ל דלמה לא רמי ומקשי להרמב"ם ז"ל מסוף דבריו שכתב אבל אם בנו וגמרו לא ימכרו אפי' לפ"ש שהוי קשה יותר דהרי מני' שהוא בבה"כ עצמו קאמר בה"כ לוקחין תיבה וכו' ספרים לוקחין תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים וכו' וה"ט שמעלין בקודש וכו' אפי"ה מצינו לענין פדיון שבוים שמוכרים ס"ת כמ"ש התוס' בבא בתרא ח' ע"ב ד"ה פ"ש מצוה רבה וז"ל והא דאמר פ' בני העיר ז"ך אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ולא קתני פ"ש שמא מילתא דפשיטא ולא איצטריך למתני' עכ"ל ומני' הלזו פסקה הרמב"ם ז"ל בה' תפילה בפי"א הי"ד כיע"ש ועל דקשיא ליה למרן ב"י ז"ל שהרמב"ם הוא הפך ממנ"י תקשי ליה מדידיה אדידיה מהל' מת"ע לה' תפילה.

והנראה לישב לזה הוא שלא תמה רבינו ב"י ז"ל על רבינו הטור ז"ל שדברי הטור ז"ל הן הם דברי רבינו הרמב"ם ז"ל כמ"ש הב"י ז"ל ביו"ד סימן רנ"ב וגופא בתר רישא אלא דלפי מונח זה ק"ל על הטור ז"ל דלמה השמיט בלשונו מלכתוב כתב הרמב"ם ז"ל כאורח צדיק הרגיל לכתוב בחיבוריו הקדושים וכמ"ש בסימן הקודם סימן רנ"א ס"ח יע"ש ויותר ק"ל על הטור ז"ל במ"ש ואפי' אם גבו לצורך בנין בה"כ ואפי' אם קנו העצים וכו' שאסור למוכרם בשביל מצוה אחרת וכו' יע"ש והרי כתב הרמב"ם ז"ל להפך וז"ל אנשי העיר שגבו מעות לבנין בה"כ ובא להן דבר מצוה מוציאין בו המעות וכו' יע"ש הרי לך בהדייא בדברי הרמב"ם ז"ל דכשגבו מעות לצורך בנין בה"כ מותר לשנותם למצוה אחרת ועל זה צ"ל בהכרח שהטור ז"ל קאי בסברת הרמב"ם ז"ל כשגבו וקנו עצים וקורות וכו' דלא ימכרו למצוה אחרת כ"א לפ"ש וגם כשבנו אותו אפי' לפ"ש ברם כשגבו מעות לצורך בנין בה"כ הרמב"ם ז"ל מתיר לצורך מצוה אחרת והטור ז"ל מחמיר ויש ראיה לסברת הטור ז"ל ממ"ש בבא בתרא ג' ע"א עמ"ש שם אמר ר"ח לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי וכו' א"ל רבינא לרב אשי גבו זוזי ומחתי מאי א"ל דילמא מתרמי להו פדיון שבוים וכו' יע"ש נמצא דהש"ס נקט פדיון שבויים דוקא ולא מצוה אחרת וגם איכא לנו למימר לסברת הרמב"ם ז"ל דכתב להתיר לשנותן למצוה אחרת טעמו הוא דמסתמא הגבאין שגובין קצבה לצורך בנין בה"כ הם נשיאי העדה ראשי העירה ושופטיה וט"ה ויש להם כח מכל הצבור ויש להם כח אפי' שגבו מעות לצורך

בנין בה"כ ליתנם לצורך מצוה אחרת שהן רשאים ושלטנין והם חוזרים וגובים מן הצבור פ"ב כמ"ש בגמ' בבא בתרא ח' רשאים בני העיר לשנות מקופת לתמחוי ועיין לרבינו ב"י ז"ל ביו"ד סימן רנ"ב בזה יע"ש ועיין לעט"ר מרנא ורבנא הגאון מז"ה ז"ל בס' חק"ל ח"ג מיו"ד סימן ק"ו בענין הקדש יחיד ומינה היחיד פקיד וגזבר על ההק' אין רשאין בני העיר לשנות יעש"ב.

ואולם על תמיה השניה על מרן ב"י ז"ל למה לא הק' על הרמב"ם ז"ל מסו' דבריו דקאי על בה"כ עצמו אחר ההתבוננות נראה דליכא שום תמיה על הרמב"ם ז"ל ממני' דקאמר בה"כ לוקחין תיבה וכו' כאשר השיב הב"י ז"ל בא"ח סימן קנ"ג וז"ל ושמא הוא סובר דמכרו דמני' בדיעבד היא יע"ש והכי מבואר בש"ס דמגילה דף ז"ך ע"א לענין למכור תורה ישן לקנות חדש אמרו מני' דיעבד יע"ש והרב לחם משנה תי' וז"ל ונ"ל לתרץ דהתם איירי כשאין להם בה"כ אחר אז ודאי אין מוכרין אלא לפ"ש אבל הכא כשיש להם בה"כ אחר יע"ש.

והנה בתמית מרן ב"י ז"ל על הרמב"ם נראה לפקע"ד לישב דלא קשיא להרמב"ם ז"ל במ"ש בה' מת"ע פ"ח אם בנו וגמרו לא ימכרו אפי' לפ"ש שהוא הפך המני' דמגילה דקאמר בית הכנסת לוקחין בדמיו תיבה וכו' והוא דמני' איירי בבה"כ של כפרים כמ"ש שם בה"כ לוקחין תיבה אמר שמואל ב"ן אמ"ר יונתן לא שנו אלא בה"כ של כפרים אבל בה"כ של כרכין כיון דמעלמא אתו ליה לא מצו מזבני וכו' יע"ש ברם הרמב"ם בה' מת"ע איירי בבה"כ של רבים לכן אמר לא ימכרו אפי' לפ"ש כמ"ש בגמ' ל"ש אלא וכו' אבל של כרכין כיון דמעלמא אתו ליה וכו' והתוס' ז"ל שם בד"ה כיון דמעלמא וכו' וז"ל אף על פי שאינן נותנין כלום בבניינו מ"מ כיון שלדעת אותן רבים נעשה חמורה קדושתו ואינן יכולין למוכרו וכו' יע"ש וכיון שחמור קדושתו כתב הרמב"ם ז"ל בהל' מת"ע אם בנו וגמרו לא ימכרו את בה"כ וכו' דקאי בבה"כ של רבים וחילוק זה שכתבתי ראיתי ברבינו הרמב"ם ז"ל בעצמו בפי"א מה' תפילה הט"ז וז"ל בד"א שמותר למכור בה"כ בבה"כ של כפרים שלא עשו אותה אלא ע"ד בני הכפר וכו' אבל בה"כ של כרכין הואיל וע"ד כל אנשי העולם נעשה וכו' ונעשה של כל ישראל ואין מוכרין אותו לעולם עכ"ל ובזה נתיישב לי על מה שעלה לי לתמוה ע"ד הרמב"ם ז"ל שהוא כתב בפ"יא הי"ד וכן בני העיר שמכרו בה"כ וכו' מכרו תיבה וכו' יע"ש שהוא הדין של מני' שמוכרין בה"כ והוא כתב בפ"ח מה' מת"ע אבל אם בנו וגמרו לא ימכרו את בה"כ וכו' שהיה נראה הפך מדידיה אדידיה שהוא עצמו כבר חילק בה' ט"ז כנ"ל וכמו כן יש לישב בדברי הטור ז"ל דמ"ש ביו"ד סימן רנ"ב אבל אם בנאו כבר לא ימכרו אותה וכו' יע"ש איירי בבה"כ של

כרכים שהוא של כל ישראל ברם מני' קאי בבה"כ של כפרים שיש רשות למכור כמ"ש בגמ' לא שנו אלא וכו' כמ"ש הטור ז"ל בא"ח סימן קנ"ג וז"ל והא דבה"כ נמכרה הנ"מ של כפרים שאין באים אנשים ממקומות אחרים שלא נעשית אלא לבני הכפר לבדם אבל של כרכים אינה נמכרת יע"ש.

והנה ראיתי להרב ב"ח ז"ל ביו"ד סימן רנ"ב שכתב וז"ל ומ"ש הלכך לכל מצוה וכו' כלומר דכיון דפ"ש גדולה מכל המצות אפי' מת"ת א"כ אפי' גבו לצורך בה"כ ובה"מ ות"ת יכולין לשנותם לצורך פ"ש כדלקמן בסימן רנ"ט עכ"ל לכאורה קשה במ"ש אפי' גבו לצורך בה"מ ות"ת יכולין לשנותם לצורך פ"ש כדלקמן בסימן רנ"ט בשלמא בה"כ כתוב בסימן זה בעצמו בפירוש אבל בה"מ ות"ת לא מצינו שכתב הטור בסימן רנ"ט שיכול לשנותה לפ"ש אלא מ"ש שם הוא שמעות שהתנדבו לצורך בה"כ ובית עלמין יכולים לשנותה לצורך בה"מ או ת"ת וכו' אבל לא מת"ת לצורך בה"כ כיע"ש אבל לפ"ש ליתא בטור שמעות בה"מ ות"ת שיכולין לשנותה לפ"ש ובהכרח צ"ל לדעת הב"ח שכתב אפי' גבו לצורך בה"כ ובה"מ ות"ת יכולין לשנותם לצורך פ"ש הוא כיון שהטור ז"ל כתב ואין מצוה גדולה כפדיון וכו' והיינו מ"ש בגמ' דפ"ש מצוה רבה וכתבו התוס' והא דאמרינן וכו' אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ולא קתני פ"ש שמא מילתא דפשיטא היא ולא אצטריך למתני יע"ש וכמ"ש לעיל מזה שנראה להתוס' ז"ל שמוכרין ס"ת לפ"ש וזה הוי סיעתא להרב ב"ח ז"ל.

ואולם יש עוד לעמוד בזה שכתב הרב ב"ח ז"ל שגבו מעות לצורך ת"ת מאי כוונתו אם הוא לבנות ת"ת ללמוד בו או לצורך פרס פרנסת חכמי ת"ת ובהכרח צריך לומר שהוא לצורך לבנות בית תלמוד דומיא דשתיהן בה"כ ובה"מ שכתב בהדיה אהדדי שהוא בנין וזאת שנית דכן צריך לומר שהרי לענין מעות שגבו לצורך הספקת לפרנסתם של ת"ת לרבנן ותלמידהון צריכה רבה לשנות המעות ולתת אותם לצורך פ"ש שהרי גדלה מע' הלומד תורה ממע' הס"ת כמ"ש רבינו הרא"ש ז"ל בתשו' כלל י"ג סימן י"ד והביאה מרן ב"י ז"ל בא"ח סימן קנ"ג וז"ל כיון שמוכרים בה"כ ליקח תורה וספרים וכ"ש כשמוכרין אותה ללמוד תורה כי מה תועלת יש בקניית ספרים ותורה אם לא ללמוד בהם ויתירה מע' הלומד ממע' הס"ת כדאיתא במכות ותו דגרסינן במגילה אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה וכו' יע"ש ועיין בזה לעט"ר הגאון הגדול מרן זקני רב יוסף ז"ל בספר חק"ל תפוחין ח"ג יו"ד סימן קי"ד יע"ש. והגם שכתבנו לעיל משם התוס' בבא בתרא ח' ע"ב ד"ה פ"ש וכו' שמוכרין ס"ת לפ"ש ונמצא שווים הם ת"ת ופ"ש ומכל מקום כיון דגדול ת"ת דת"ת כנגד כולם מאן לימא לן מעות שהוקצו לת"ת שהן לצורך פרנסתם של ת"ח דאם אין

קמח אין תורה דמותר לשנותם לצורך פדיון שבויים והדבר צריך תלמוד. ובהיותי בזה ראיתי הדבר מפורש ברבינו הרא"ש ז"ל בתשו' כלל וי"ו סימן ב' והביאה מר בריה הטור ז"ל ביו"ד סימן רנ"א וז"ל תשו' שאלה לא"א ז"ל ושכתבת שיש אומרין שיכולין לשנות אפי' מת"ת לצורך שלושים פשיטים להגמון בכל שנה לפי שהוא הצלת נפשות שאם לא יתפשרו עמו יש כמה ענים שאין להם ליתן ויכום ויפשיטום ערומים הדין עמהם כיון שיש בהם הצלת נפשות הוא קודם עכ"ל ונמצא הדבר מפורש שממון שגבו לצורך ת"ת מותר לשנותן לצורך הצלת נפשות וה"ה נמי לצורך פ"ש דכבר אמרינן דשבי כולהו איתנהו ביה ונכונים דברי הרב ב"ח ז"ל אפי' יהיה כונתו במ"ש ות"ת שהוא המעות של הת"ח הלומדים בת"ת לצורך פרנסתם יכולין לשנותם לצורך פ"ש דיש לו אילן גדול לסמוך עליו אלא דאעיקרא דדינא בדין זה של הרא"ש ז"ל רמו ומקשו עליה הפוסקים ז"ל וכמו שראיתי להרב בני דוד ז"ל בד"א ע"ב וז"ל רש"ל בתשו' הקשה למ"ד דנותנין ממעות ת"ת להגמון בשביל העניים דאל"כ יפשיטום וכו' מהא דאמרינן בגמרא דגדול ת"ת יותר מהצלת נפשות ממרדכי שמנאו אחר חמשה על שפירש מד"ת אעפ"י שהיה על עסקי הצלת נפשות וכו' ולכאורה הוא תמוה לומר שימנע מלהציל נפש בשביל ת"ת דודאי הצלת נפשות קודם עכ"ל יע"ש ואנכי תמיה על תמיהתו איך הניחה בתימה שרש"ל ז"ל הק' על הרא"ש ז"ל שהוא הפך מימרת רב יוסף דקאמר גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות ויליף מקראי דמעיקרא כתיב וכו' ודוד בא עד הראש להחזיק דברי הרא"ש ז"ל אדרבא ודוד בשנותו את טעמו שדברי רב יוסף בסוגייא תמוהים שכתב דודאי הצלת נפשות קודם מאחר דאיכא לאוקמי דברי רב יוסף שנכונים הם מכמה חילוקים שנאמרו בזה בפוסקים ז"ל:

והנה ראיתי להרב ב"ח ז"ל בסימן רנ"א סק"ו וז"ל הצלת נפשות הוא קודם כתב מהרש"ל ע"ז ותימה הלא אסיקנא בספ"ק דמגילה גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות עכ"ל ול"ק מידי דהתם לא קאמר אלא דגדול הוא העוסק בתורה להחשיבו ולהקדימו יותר ממי שעוסק בהצלת נפשות דאינו חשוב כמו העוסק בתורה אבל להוציא ממון להצלת נפשות פשיטא היא דקודם להוצאת לת"ת דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש דוחי בהם ולא שימות בהם ופשוט הוא עכ"ל. והגם דכתי' זה יש סמך וראיה מרש"י ז"ל בסוגייא במגילה ט"ז ע"ב ד"ה מעיקרא שכתב וז"ל ולפי שנעשה מרדכי שר בנתיים ירד מחשיבותו אצל החכמים עכ"ל.

מ"מ לכאורה נראה לי בחילוק זה דנפיק מיניה חורבא כיון דהעוסק בהצלת נפשות הגם שהוא ת"ח ג"כ אינן מכבדין ומחשבין אותו להקדימו כמו העוסק בתורה יש חששא

שמושכין ידיהם ומתעצלין על הצלת נפשות ומניחין מצוה הצלת נפשות והרי קי"ל פיקוח נפש דוחה את השבת כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' שבת ה"א דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות וכו' וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת ורופא א' אומר אינו צריך מחללין עליו את השבת שספק נפשות דוחה את השבת יע"ש ובהלכה ג' כ' כשעושין דברים האלו אין עושין אותן לא על ידי קטנים ולא על ידי נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם אלא ע"י גדולי ישראל וחכמיהם וכו' שנ' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם הא למדת שאין משפט התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד יע"ש וכ"כ הטור ז"ל בא"ח סי' שכ"ח וכל הזריז הר"ז משובח יע"ש א"כ מה לי פיקוח נפש דחולה בשבת ויולדת וכן תינוק שנפל לים או לבור וכן מי שנפל עליו מפולת ספק הוא שם שפק [ספק] אינו שם מפקחין עליו ומחללין את השבת ואין צריך ליטול רשות מב"ד כמ"ש הרמב"ם שם הוא הדין יהיה נמי בהצלת נפשות מן הריגה דצריך ע"י גדולי ישראל וחכמיהם והזריז הר"ז משובח ואיך יתכן שלא לעשות להם החכמים חשיבות וכבוד להקדימו כמי שהעוסק בתור' כיון שהצלת נפשות הוא ע"י גדולי ישר' שיש להם חשיבות ודבריו נשמעים להשר והגמון. וזאת ראיתי לעט"ר מרן מלכא אבונא מרנא זל"הה בדרוש דרכיו למשה ד"ך דכתב דאפי' נשבע ש"ח שלא להטפל בהצלת נפשות לא חלה השבועה וכו' יע"ש ובהצלת נפשות גופיה להציל את חבירו מן הרודף שניתן להצילו בנפשו אם מחללין עליו את השבת כבר כתב התנא הרב מש"ל ז"ל דפשיטא דמחללים את השבת כדי להצילו דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש ועט"ר מו"ר מע' ה"ה ח"ק הפרד"ס זצוק"ל וזיע"א בס' החשוב אות היא לעולם ח"א מער' אלף כתב בזה יעש"ב. נמצינו למדים מלבד מ"ש הרא"ש ז"ל שממון שהיא לת"ת נותנין להצלת נפשות עוד בה העוסקים בהצלת נפשות עצמם צריכים שיהיו גדולי ישראל וחכמים וכיון שעל הגדולים מוטלת מצוה זו של הצלת נפשות מי הוא הקודם להם ולומר דגדול העוסק בתורה להחשיבו ולהקדימו יותר ממי שעוסק בהצ"ן כיון שהן הם הגדולים והגם שימצא עוסקים בתורה גדולים כמותם שאינן עוסקים בהצלת נפשות אפי"ה אין ראוי לכבדם ולהחשיבם העוסקים בתו' יותר דיש חששא שמושכין ידיהם ומניחין הצ"נ ואיכא פיקוח נפשות ח"ו.

והנראה לומר לדעת הב"ח ז"ל שכתב דגדול הוא העוסק בתו' להחשיבו ולהקדימו יותר ממי שעוסק בהצלת נפשות נ"ל דתירוץ זה יבא על נכון עמ"ש בב"ב ק"ך ע"א דאמ"ר אמי בישיבה הלך אחר החכמה במסיבה אחר הזקנה אמ"ר אשי והוא דמופלג בחכמה וכו' וכתב רש"י ז"ל ד"ה בישיב' וז"ל בין לדין בין לשאר ישיבות של תור' מושבין את החכם

למעלה מן הזקן וכדמפרש לקמיה שהחכם מופלג מכל חביריו ובחכמה שחכם הוא מאד וכו' יע"ש ופסקו הטור ז"ל ביו"ד סי' רמ"ד וז"ל בישיבה של דין או של תו' הולכין אחר החכמה להושיב החכם ובחור בראש ולדבר תחילה וכו' יע"ש וכ"פ מרן בש"ע יו"ד סי' רמ"ד יע"ש וטעמא דמילתא הוא שבדבר של דין והוראה צריך לחזור אחר החכם היותר מופלג בחכמה כמ"ש בסנהדרין ל"ב ע"ב ע"פ צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר ר"א ללוד וכו' ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר חכמים לישיבה אחר רבי אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן ן' זכאי לברור חיל וכו' ופי' רש"י ז"ל וז"ל אחר חכמים לישיבה בית הוועד ששם ב"ד קבוע כגון אחר ר"א ללוד וכן כולם כ"א למקומו עכ"ל יע"ש. והיינו שיצא דין אמת לאמיתו וזהו מש"ל שיש סמך מדברי רש"י ז"ל לסברת הב"ח שכתב שמרדכי ירד מחשיבותו אצל החכמים וכו' יע"ש והיינו בישיבה של חכמים שמהם תצא תו'. והנה ראיתי להט"ז ז"ל חתנא דבי נשיאה הב"ח ז"ל שיצא לחלק מעין כיוצא בזה מהרב מ"ח הב"ח ז"ל וז"ל רש"ל הק' וכו' ואין כאן קו' דודאי אין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש אלא דהתם אומר דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתו' ולא בא לידו הצלת נפשות ממי שבא לידו הצלת נפשות וע"י כך צריך לבטל מת"ת ולעסוק בהצלת נפשות ויליף לה ממרדכי בלשן שתחי' שלא בא לידו עסק של הצ"נ היה חשוב בעיני חכמים יותר ממה שאח"ך בא לידו המצוה של הצ"נ וכו' יע"ש. ואחהמ"ר ק"ל בחילוק זה שכתב דלאו רישיה סיפיה דמני"ר ז"ל כתב בתחי' דיותר זכות יש למי שזוכה לעסוק בתו' והרי זכות נקרא דבר שמגין עליו להציל אותו מפגע רע כמ"ש בסוטה ובסו' כ' ויליף לה ממרדכי שבתחי' היה חשוב בעיני החכמים וכו' והיינו כמ"ש בש"ס דמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ד' ובסוף אחר חמשה והיינו חשיבות וכבוד בעיני החכמים בעוה"ז כחילוק הרב חמא ז"ל ועוד דלפי תי' דיש זכות יותר למי שעוסק בתו' ועדיף מהצלת נפשות איכא חששה מאיזה תופסי התור' שמניחין ודוחין מלעסוק בהצלת נפשות בנפשות שהולכין להריגה ח"ו כיון שיש זכות טפי העוסק בת"ת וחמירא סכנתא וכו' כאשר הק' להרב ב"ח ז"ל לעיל אני הדל.

ושוב ראיתי להרב הגדול ח"ק מהר"ח ן' עטר ז"ל בס' ראשון לציון בחי' למגילה ל"ג שזכיתי לדעת עליון בקו' שהקשיתי שכתב וז"ל גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות וכו' פי' דוקא כה"ג שעומד בפרץ לבל יבא הדבר לידי סכנת נפשות אבל להציל מן הים ומן המפולת דקיימי נפשות להציל אין לך דבר שקול בפיקוח נפשות ותדע דמרדכי בטל מן התור' ונכנס לשררה בתר דכבר ניצולו ישראל והוא נכנס לשררה לעמוד בפרץ לבל יבא צר ואויב וכו' אבל בזמן הצלתן של ישראל פשיטא דעדיף ועדיף מת"ת ול"מ דרבים אלא

אפי' הצלת נפש יחיד עדיף מת"ת יע"ש ועוד ראיתי להרב הק' ז"ל הנ"ל שם בסו' הספר בקונ' על ש"ע יו"ד סי' רנ"א סי"ד שהביא קו' רש"ל משם הט"ז ומה שתי' דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה וכו' וכתב עליו וז"ל וק' לדבריו אחר שיונח שכדבריו כן הוא וכו' א"כ הא עדיפא ונדחית הצלת נפשות מקמי ס"ת ולעד"ן לתרץ דשאני ההיא דקאמר התם הוא דוקא דומייא דהנדון דהתם איירי דמרדכי שפי' מן התורה להשרה להציל נפשות אם ילכדו בפח דאחר האמת אחר שנעשה לו נס והציל את ישראל היה לו לחזור לת"ת וכיון שלא עשה נכנס בשררה טעמו היה כדי שיהא מגן להציל נפשות הא ודאי דגריעא וכו'. אבל לפיקוח נפש דהיינו אם רואה נפש הולכת לאיבוד פשיטא דמבטלין ת"ת עליה דאפי' שבת מחללין ביטול ת"ת דלא הוי אלא עשה מיבעייא ופשוט יעש"ב.

וכן ראיתי להרב פרי האדמה ז"ל בח"ד ד"א ע"א שתי' כן ממש שכתב וז"ל קו' רש"ל ז"ל ולעד"ן דיש לתמוה על רש"ל דאעיקרא קו' ליתא שהרי התם במרדכי ביטל ת"ת משום שמא יארע איזה דבר של הצלת נפשות ובזה ודאי על הספק ת"ת קודם אבל בנתונים לסכנה עתה ודאי הצלת נפשות קודם עכ"ל ומן התימה על הרב פרה"א ז"ל שלא זכר שר דזה החילוק הוא מהרב הגדול ר"ל ז"ל והוא נדפס כמה שנים קודם חיבורו פרי האדמה ומני"ר ז"ל חתים עליה בהסכמת עם רבני עיה"ק ירושלים ת"ו בס' הנ"ל והוא העד שהן כל יקר ראתה עינו דגברא רבא ארי שבחבורה ח"ק והו"ל לזוכרו את ציון ס' ראשון לציון דקאי כותיה בחילוקי אשר השיב.

וגם בזה ראיתי להרב הגדול רב כהנא רבה הפרישה ז"ל שהביא קו' מר רבו רש"ל ז"ל ותי' וז"ל הנלע"ד דהתם מיירי שיש אחרים שיכולים להציל נפשות ולכן אף על פי שהיא מצוה גדולה מי שמקדים להציל נפשות מ"מ ת"ת קודם הואיל שיש אחרים שיכולין להציל הנפשות ועיין בדרישה עכ"ל לכאורה ק"ל אחרי המח"ר בחי' זה שכתב שבענין מרדכי דקאמר גדול ת"ת מהצ"ן שהיה שם אחרים שיכולין להציל והרי לא מצינו בשער המלך שהיה אחר אשר בידו להציל כ"א מרדכי לבדו כמש"ה כי מרדכי היאודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליאודים ומי לנו גדול ממרדכי שהיה יכולת בידו להציל נפשות ואפ"ה נאמר עליו בסוף פסוק זה ורצוי לרוב אחיו ופי' לרוב ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו סנהדרין וע"ז קאמר רב יוסף גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות ולנו לדעת מי הוא זה ואיזה הוא האחר שיש בידו להציל בשער המלך לעמוד על המשמר להציל את ישראל מלבד אסתר המלכה שהיא בת מלך פנימה בהיכל המלך ומי יגיד לה אם יש הצלת נפשות ועט"ר מוה"ר א"א הרא"ש ז"ל בס' לב חיים ח"ב סייע להרב הפרישה ז"ל לתי' שהרי בצרת המן היה ע"י אסתר המלכה והיא היתה קודמת להציל את ישראל

יותר ממרדכי כיע"ש ואחרי המחילה רבה כניו"ק נראה שהכל תלוי במרדכי שהיא בת מלך פנימה מהיכא יודעת אם לא שמרדכי יושב בשער לעמוד על המשמר שמא ח"ו וענין בגתן ותרש היה וידע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה וכן צרת המן ומרדכי ידע ונערות אסתר הגידו לה נמצא שעיקר הידיעה על כל צרה וכו' הוא מרדכי אלא שהצלתם היא ע"י אסתר.

וכמו כן יש לתמוה עליו בחילוק שחילק בדרישה שכתב וז"ל ונראה דהתם מיירי בענין שאין יכול שניהם אז ת"ת קודם אבל הכא מיירי בענין שאף שיתנו ממנו להגמון מ"מ ישאר לסיפוק לת"ת וכו' יע"ש משמע מדבריו דס"ל כשא"א לקיים שניהם ת"ת קודם להצלת נפשות ונדחית הצלת נפשות ודבר זה יסלח נא אדוני דצריכה רבה מאחר דכבר כתבנו משם הפוסקים ז"ל דפיקוח נפש דוחה את השבת אפי' דחמיר דמקלליה מות יומת וכאלו עובד ע"ז וכמ"ש משם הרב הקדוש ר"ל דאפי' הצלת נפש דיחיד עדיף מת"ת וגם כתב דאפי' שבת מחללין ביטול ת"ת דלא הוי אלא עשה מיבעייא ופשוט כנ"ל ולכן נ"ל דחילוק הרב הקדוש ר"ל ז"ל שכתב הוא נכון ויפה דמ"ש גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות דהיה עומד שם לבל יבא צר ואויב להיות מגן הא ודאי דגריעא ובסברתו קאי ג"כ הרב פרי האדמה ז"ל.

ועוד ראיתי לעט"ר מורינו הרב המופלא רבי"ן חסידא זצוק"ל בס' פני מבין ח"ב דע"ב ע"א וז"ל אלמלא יואב לא עסק דוד בתורה וכו' נראה ברור דאלמלא יואב לא היה דוד עוסק בתורה אלא היה הולך למלחמה וקשה איהך היה הולך למלחמה דוד הע"ה דאחר שהיה עוסק בתורה ואם היה הולך למלחמה היה מבטל מלימודו והאמרינן במגילה י"ו ע"ב אמרי"ו גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות וכו' הרי דגדול ת"ת יותר מהצלת נפשות א"כ איך אמרינן אלמאל יואב לא עסק דוד בתורה דהיה הולך למלחמה והיה מתבטל מלימודו מאחר דגדול ת"ת יותר מהצלת נפשות וי"ל דשאני הכא מפני שדוד הע"ה הוא בעצמו היה בסכנה ואם לא היה עושה מלחמה היו הורגין אותו שונאיו ומבקשי רעתו וכו' וככה"ג לא אמרינן גדול ת"ת וכו' דהכא הוא הצלה דידיה אבל התם מיירי בהצלת נפשות דאחרים ומשו"ה אמרינן גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות אלא דהיא גופה צריכה רבה איך אמרינן דגדול ת"ת יותר מהצלת נפשות וכי מי זוטר הצלת נפשות עד שנאמר דת"ת גדול ממנו והרי שבת החמורה אמרינן דדחוייה היא לגבי פיקוח נפש אפי' דאחריני א"כ ק"ו הדברים ומה שבת החמורה נדחה מפני פיקוח נפש ת"ת לא כ"ש א"כ איך אמרינן גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות וי"ל דשאני פיקוח נפש לגבי שבת הוי ודאי ועומד לפנינו בכה"ג אמרינן דפיקוח נפש דוחה את השבת אבל הכא לא הוה פקוח

נפש קמן אלא דנכנס בבית המלך להיות מוכן שם לכי תיתי הצלת נפשות ככה"ג ודאי אמרינן דגדול ת"ת אפי' מהצלת נפשות ואפי' בספק פ"ן לגבי שבת מחללין כמ"ש מרן ז"ל בש"ע א"ח סימן שכ"ט מ"מ הספק עומד לפנינו ויש בו צד פיקוח נפש אבל לגבי מרדכי לא היה בשעת ביטולי שום ספק וכו' יעש"ב ותירוץ זה שתי' מורינו הרב ז"ל הוא חי' הרב הק' ר"ל ממש ומן התימה שלא זכר שר מ"ש הרב ז"ל בסוגייא וגם בקונטריס ליו"ד בקו' דס"ל ז"ל שתי' כן כאשר זכר להרב פרי האדמה ז"ל שהביאו שתי' כן.

ועוד ראיתי למורינו הר"ב יצחק ז"ל שכתב וז"ל עוד י"ל כי כ"ז דאמרו במגילה דגדול ת"ת יותר וכו' היינו הצלת נפשות דיחיד דהיינו ב' וג' וכיוצא אבל לגבי מלחמה דאיכא עם רב מישראל ככה"ג ודאי דאמרינן דגדולה הצלת נפשות יותר מת"ת מאה פעמים עכ"ל. ואחהמ"ר ונע"ר הקדושים לכאורה ק"ל בחילוק זה דיש הפרש בהצלת נפשות דעם רב מישראל לבמתי מעט שנים או שלשה מישראל מאחר שכבר כתבנו משם הרב ב"ח ז"ל דאין לך דבר שעומד בפני פ"ן דוחי בהם ולא שימות בהם כיע"ש והוי כונתו אפי' הצלת נפש יחיד וכ"כ בפי' הרב הק' מוהר"ח ב"ע ז"ל בסוגייא הצלת נפשות פשיטא דעדיף מת"ת ולא מבעיא דרבים אלא אפי' הצלת נפש יחיד עדיף מת"ת כיע"ש וכנ"ל והרב הגדול התנא מש"ל ז"ל דלהציל את חבירו הרודף שניתן להצילו בנפשו שמחללין עליו את השבת וכו' יע"ש והוי אפי' באחד דוקא ונ"ל דהיינו טעמא משום דאמרו רז"ל בסנהד' דכל המקיים נפש אחד מישראל כאלו קיים עולם מלא משום הכי אפי' הצלת נפש יחיד עדיף מת"ת וכ"נ מדברי הרב בני דוד ז"ל שכתב בה' ת"ת ד"א ע"ב שתמה על מימרת רב יוסף דקאמר גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות וכו' וז"ל. ולכאורה הוא תמוה לומר שימנע מלהציל נפש בשביל ת"ת וכו' וכמש"ל והנכון לישב הוא מה שחילק מני"ר מוה"ר מוהררי"ן ז"ל בתחילה דלגבי מרדכי שאמרו גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות איידי דנכנס מרדכי לבית הספק להיות מוכן שם שמא יארע איזה הצלת נפשות להיות מגן להציל וכמ"ש הרבנים ר"ל ופרי האדמה ז"ל.

וראיתי להרב עושה שלום בחי' למגילה שהביא משם הרב בני דוד ז"ל שתמה לרש"ל ז"ל מסוגייא זאת וכו' והוא טעות ל' שהקו' מסוגייא זאת למ"ש למ"ד נותנין ממעות ת"ת להגמון וכו' היא קו' רש"ל להרא"ש ז"ל והרב בני דוד תמה בעיקר הסוגייא דאיך יתכן שימנע מלהציל נפש בשביל ת"ת וכו' וכמש"ל והוא עשה זאת חליפתך ע"ש הרב פרי האדמה ז"ל והגם שכ"כ בפרי האדמה הוא בשם הרב בני דוד כיע"ש עוד ראיתי להרב עושה שלום שהק' לגמרא הנ"ל מ"ש רב יוסף גדול ת"ת וכו' ממ"ש בירושלמי פ"ז דפאה וז"ל ר' יוסי עאל לכפרה בעא מוקמן להו פרנסין לא קבילו עליהון עאל ואמר

קדמיהון ן' בבי על הפקיע ומה זה דנתמנה על הפתילות זכה לימנות עם גדולי הדור משום דעסוקים בצורכי ציבור אתם שאתם מתמנין על חיי נפש עאכ"ו וכתב מוהרש"י ז"ל ר"ל דמה שהיו מתרחקים מהיותם ממונים על הציבור היה משום דהיו מתבטלין מת"ת ועוד וכו' ולכן בראותם דזוכים לימנות עם גדולי הדור ידמו דשכרם גדול כת"ת וכו' הא קמן דאפי' להיות ממונה על הציבור לעסוק בצרכיהם אפי' דליכא שום סכנה מותר להתבטל מת"ת מעתה יפה עשה מרדכי הצדיק ולמה נענש מרדכי לפום גמרא דידן שהורידוהו מגדולתו וצ"ע.

ובזה ראיתי לתנא דידן המאור הגדול מורינו הרב המופלא מאריה דאברהם זצוק"ל בס' נחמד למראה ח"א דל"ה ע"ב שהק' להרב מוהרש"י ז"ל בפי' זה מסוגייא דמגילה דאמרי' גדול ת"ת לאידך גיסא מהקו' של הרב עושה שלום ז"ל והשיב ע"פ דברי הרי"ף ז"ל במגילה וכו' יעש"ב ואנא בריה קלה נלע"ד ליישב קו' הרב עושה שלום ז"ל והוא דהא דאמרו בירושלמי דלהיות ממונה על הצבור מותר להתבטל מת"ת איירי בממונה על הצדק' שהוא להחיות נפשות עניים ואביונים כמ"ש ר"י לפרנסין אתם שאתם מתמנין על חיי נפש על אחת כמה וכמה כו' וכיון שהם ממונים על הצדק' ובצדקה אינו יכול למנע את עצמו מלהיות ממונה כי לא יחדל אביון מקרב הארץ אפשר שיבואו לידי ש"ד כמ"ש הטור ביו"ד סי' רמ"ז וז"ל ומאד מאד צריך ליזהר בה יותר מכל המצות כי אפשר שיבוא לידי ש"ד שימות העני אם לא יתן לו מיד וכו' יע"ש משו"ה אמר רבי יוסי דשכרם גדול כת"ת שהיו ודאי הצלת עניים מש"ד ושיקבלו המנוי יפשא"ק. ברם ענין מרדכי הצדיק שאמר רב יוסף דלא יפה עשה מרדכי דגדול ת"ת יותר מהצלת נפשות ה"ט משום דנכנס לבית הספק שמא יארע איזה הצלת נפשות להיות מוכן שם לכי תיתי כל כה"ג לא ניתן ליבטל מת"ת והורידוהו מגדולתו שגדול ת"ת וכו' כיון שלא יש ודאי ש"ד. והאחרון חבי"פ ראיתי למרן מלכא גאון הדור אחרון מר קשישא. עט"ר אבא קדישא. זצוק"ל בס' סמיכה לחיים סי' וי"ו דל"ו ע"א שהביא קו' רש"ל ז"ל שחילקו בזה ובסו' כתב וז"ל ועיין מ"ש בזה במקום אחר בס"ד וכעת ראיתי למני"ר עטרת החיים ז"ל בס' צדקה חיים בדרוש ב"ך דע"א ע"ב שיצא לחלק בקו' רש"ל ז"ל ובקו' הרי"ף ז"ל באגדתיה שהק' לאידך גיסא דאיך אמרו בגמ' דגדול ת"ת מהצלת נפשות שהרי מצינו שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש וכו' כתב וז"ל ואשר אני אחזה לתרץ לזה ולו' חילוק ברור ונכון דתרוייהו הילכתא נינהו דיש בסוג אחד כי גדול ת"ת מהצלת נפשות ויש סוג אחר כי הצלת נפשות גדול מת"ת והוא דלענין מעלת קדימה לכל דבר שבקדושה לפתוח א' ולברך א' אז הלומד התו' גדול מהמציל נפשות וזהו ענין הש"ס וכו' ברם אם יארע

איזה סכנת נפשות אז הצלת נפשות גדול מת"ת שמבטל ת"ת משום פיקוח נפש שהרי כבר ביארנו מדברי רז"ל והפוסקים דאפי' למ"ע של צדקה וג"ח דעלמא מבטלים ת"ת כ"ש וק"ו להצלת נפשות וכ"פ מוהרשד"ם בתשו' חיו"ד סי' ק' להגדיל מע' יחידי חברת ג"ח יותר מת"ת כשהם עוסקים במצוה וכו' ובזה מיושב מה שהק' הרב עושה שלום וכו' ולפי מה שביארנו לק"מ דלפי האמת מצוה רבה להיות ממונה על הצבור וכדקי"ל דהעוסק בצרכי ציבור הוי כעוסק בתור' וכמש"ל בשם הירוש' פ' אין עומדין וכו' ומרדכי הצדיק לא היה לו שום חטא וכו' ומה שהורידוהו מכבודו וכו' זהו כי גדולה תו' מכל המצות ואפי' מהצלת נפשות וכו' ומכאן תוכחת חיים על הממונים המתמנים על הצבור כגון ממוני הזמן וברורי הקנסות וכו' שלא יסרבו מלקבל עליהם מינויים שהרי מבואר מהירוש' הלזה כי ר"י מינה ממונים עה"ץ ולא היו רוצים לקבל וכשדרש להם כי שכרם בעוסק בתו' קבילו עלייהו וכו' עש"ב ודבריו חיים וקיימים ועט"ר גאון עוזינו מופת הדור והדרו מז"ה הגדול אור הירח זצוק"ל וזיע"א כתב בגבאי צדקה אם יכול להסתלק מן הגבאות או לא עיין בס' חק"ל תפוחין בח"ג ליו"ד בסי' ק"י יע"ש.

והנה בחילוק זה שכתב עט"ר הרב א"א הרא"ש ז"ל כי גדול ת"ת מהצלת נפשות הוא לענין קדימה במעלה וכבוד וכדתנן ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה ולפתוח ראשון ולברך ראשון וכו' זה החילוק הוא מה שחילק הרב ב"ח ממש כמש"ל ומן התימה שכבר זכר שר להב"ח ז"ל בכללות הפוסקים שהביא שתי' בקו' רש"ל והן אמת דמני"ר כת"ר לי המלך חיים ז"ל הביא סעד וסמך לחילוקו מש"ס דגטין ל"ט ע"ב דהכבוד הוא לפתוח ראשון והוא בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה הוא ידבר בראש כמ"ש רש"י שם יע"ש והיינו כמש"ל אנא בריה קלה דהכבוד הוא בישיבה של דין או של תורה הולכין אחר החכמה וכו' עכ"פ הב"ח ז"ל קאי בשי' זו גם כן. ועוד ראיתי לעט"ר מו"ר ז"ל בס' לב חיים ח"ב סימן קמ"ח שאסף וקבץ כל הפוסקים שחילקו בקו' רש"ל ז"ל עיש"ב וכן בס' הנחמד גנזי חיים מערכת ת' אות ג"ל יע"ש ועיין למורינו הרב דרש אברהם ח"ב דק"ן ע"ב.

וכשאני לעצמי נראה לפקע"ד ליישב קו' רש"ל והוא עמ"ש בשבת קי"ט ע"ב אמ"ר יאודה אמ"ר מ"ד אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו אל תגעו במשיחי אלו תינוקות של בית רבן וכו' אר"ל משום ר"י נשיאה אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תשב"ר א"ל ר"פ לאביי דידי ודידן מאי אמ"ל אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא ואמר ר"ל משום ר"י נשיאה אין מבטלין תשב"ר אפי' לבנין ביהמ"ק ואמר"ל משום רי"ן כך מקובלני מאבותי וכו' כל עיר שאין בה תשב"ר מחרבין אותה רבינא אמר מחרמין אותה

וכו' ופי' רש"י ד"ה במשיחי אלו תשב"ר שדרך תינוקות למושחן בשמן יע"ש ומהסוגייא הלזו הביאו ראיה הרב מהרשד"ם ז"ל בחיו"ד סימן קס"ו והרב משפטי שמואל סימן ס"ה דלימוד תינוקות שב"ר הוא יותר גדול מלימוד ת"ח הגדולים וכ"כ מורינו ורבינו הרב מרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג בי"ד סי' רנ"א הגהב"י אות ג' ובסי' נט"ר הגה"ט אות ט'ו וט"ז ועט"ר רבינו הגדול מרן זקני ראשון לציון רב יוסף ז"ל בספר מערכי לב ח"א דנ"א ע"ד הק' מסוגייא דברכות פ"ק אמר"ח מ"ד אוהב ה' שערי ציון אוהב ה' שערים המצויינין בהלכה יותר מב"כ וב"מ והיינו דאמר עולא מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה וכו' וש"מ ת"ח עדיף מתינוקות שב"ר וזה היפך דברי ר"ל דפרק כל כתבי וכו' והשיב וז"ל והנראה לכאורה דפליגי וכו' ומזה ק"ל למהרשד"ם ז"ל שהתיר לשנות מעות ישיבת חברון לת"ת דתשב"ר שכשאלוניקי יע"א וכו' יע"ש ועט"ר מורינו הרב אבא קדישא ז"ל בס' הכתוב לחיים סימן א' ובתשו' כ"י האריך בזה יע"ש.

והנה מצינו במדרש דמגילת אסתר שאמרו שמרדכי הצדיק היה יושב בבית המדרש והתינוקות יושבים ועוסקים בתורה ומנה המן אותם ומצא שם כ"ב אלף תינוקות וכו' יע"ש ואם מצינו בגמ' דאמר ר"ל משם ריי"ן אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תשב"ר ואמרו רז"ל דהבל תשב"ר גזרות רעות מבטלים ואסמכוהו אקרא ולשון רכה תשבר גרם כי ר"ל ולשון רכה שהוא הבל התינוקות שהם הילדים רכים תשב"ר גר"ם שהוא ר"ת תינוקות של בית רבן גזרות רעות מבטלין יע"ש וזה פי' הרב אביר יעקב ז"ל בס' מעטה תהלה סימן ח' וז"ל מפי עוללים ויונקים יסדת עז וכו' כי אז תורתם הבל שאין בו חטא וזהו להשבית אויב ומתנקם יע"ש ומן התימה עליו שנעלם שכבר פי' זה המאור הגדול עט"ר הגאון מז"ה ז"ל בספר מע"ל ח"ב דנ"א ע"ד כיע"ש.

איברא דסתם מלמד תינוקות של בית רבן מה שיכול לקבל הוא סך עשרין וחמשה כמ"ש בבבא בתרא כ"א ע"א אמר רבא סך מקרי דרדקי עשרין וחמשה ינוקי ואם איכא חמשין מותבינן תרי ואם איכא ארבעין מוקמינן ריש דוכנא יע"ש ופסקו הרמב"ם ז"ל פ"ב מהל' ת"ת ה"ה ומרן בש"ע יו"ד סימן רמ"ה יע"ש ואם בכ"ה תינוקות אמרינן ולשון רכה תשבר גרם שמבטלין גזרות רעות כ"ש וק"ו בלימוד תינוקות שהיה מרדכי מלמד לכ"ב אלף תינוקות סך עצום שבודאי הגמור שהבל שבפיהם מכל סך עצום ורב מועיל זכותם לבטל גזרות רעות מכל העולם כאשר היה באותו זמן שביקש המן הרשע להשמיד ולהרוג את כל היאודים מנער ועד זקן טף ונשים וע"י תפילתם ולימודם וזעקתם ובתעניתם והיו נשבעים בחיי מרדכי רבינו שבתעניתנו נמות וכ"א גולל ספרו ומניחו על לבו וכבר שעבר שני שעות בלילה נשמעה בכייתן למרום כקול גדיים ועזים וכו' מיד נתגלגלו רחמיו של

הקדוש ברוך הוא עליהם ושכר את החותמות וקרע את האגרות והפר עצתו כמ"ש הרב חמדת ימים ז"ל בפ"ד בסיפור הנס ע"ש וכיון שכן שיש ביד מרדכי כ"כ כח מכ"ב אלף תינוקות שע"י העולם מתקיים וגם בידם יש כח לבטל גזרות רעות א"כ הגם דקי"ל כדברי הרא"ש ז"ל דהצלת נפשות קודם לת"ת מ"מ אחר הצלת ישראל מהמן לא היה לו להניח לימוד הכ"ב אלף תינוקות ולילך ולישב בשער המלך אפי' לפי טעמו שהיה להיות מוכן שמא יארע איזה הצלת נפשות להיות מגן להציל מאחר שיש לו לימוד תשב"ר שהם עצמן מגן וצינה שלא יבא דבר הצריך הצלת נפשות שלשון רכה תשבר גרם ולא יש שום ספקא מהצלת נפשות ולכך אמר רב יוסף גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות ר"ל ת"ת כזה של מרדכי שהיה מלמד לכ"ב אלף תינוקות שמבטלים גזרות רעות מכל העולם הוא יותר גדול מלהיות עומד בשררה שמא יארע הצלת נפשות כיון שע"י לימוד ת"ת של מרדכי עם כ"ב אלף תינוקות הוא מגן שלא יבא גזרה רעה כלל והוי יכול על מגן מה שיושב בשרר' משו"ה נענש מרדכי על זה דבתחילה מנאו למרדכי בתר ד' בהיותו יושב ועוסק בתורה תדיר עם הכ"ב האלף תלמידים וכשפירש והלך לבית המלך להיות למשמרת שמא יארע הצלת נפשות ואז נכנס במקומו מי שהיה למטה ונמנה בתר חמשה כמ"ש בגמ' ורש"י ז"ל כיע"ש.

ואולם ק"ל לכאורה למדרש הנ"ל שאמרו שהיה לפני מרדכי בבה"מ שנים ועשרים אלף תינוקות ועוסקים בתורה איך היה מלמד מרדכי לבדו כ"ב אלף תלמידים מלבד דלפי הדין של הש"ס והפוסקים ז"ל שאינו יכול המלמד א' ליקח אלא כ"ה תלמידים ועד מ' מושבין עמו אחר לסייעו בלימודם ויותר מארבעים מעמידין להם ב' מלמדים עוד זאת איך יתכן זאת בכ"ב אלף תלמידים שיכול ללמוד אותם אדם אחד אפילו שיהיה חכם כמש"ר ע"ה שהיה רבן של כל ישראל שיכול לעשותו במקום אחד אי מצד המלמד אפילו שילמוד ביום ובלילה ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה כ"א שעה א' בכ"ד שעות אינו מספיק השעה ללמד אפילו לאלף תלמידים כ"ש וק"ו לכ"ב אלף וגם מצד התלמידים איך יכולים לשמוע בלימודם דבריו של הרב המלמד וגם דצריך שיהיו כולם רואים פני הרב כדי שיתנו דעתם להבין אמרי בינה וכמו כן מצינו ביבמות ס"ב ע"ב שאמרו די"ב אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן וכו' יע"ש והגם שנאמר בר"ע שלא היו כולן בבת אחת קורין לפניו אלא שהרביץ תורה בתלמידים לפרקים בשנים רבות ועלו הסך י"ב אלף זוגים תלמידים ברוב השנים אפי"ה כ"כ סך שהוציא מתלמידיו ודאי שהיו בפניו בבת אחת סך עצום ורב בזמנים הנ"ל ומה גם בתלמידים של מרדכי הצדיק שאמרו בפי' שמנה אותם המן ומצא שם כ"ב אלף תינוקות וכו'. ובהכרח צ"ל

שמרדכי ור' עקיבא היו הם ראשי ישיבות והם מינו ריש דוכנא לכל ארבעים תלמידים שילמוד אותם וכן ע"ג שרי אלפים ושרי מאות וריש דוכנא בחמשים ומרדכי ור' עקיבא על גביהן רבם של כולם וכל הדבר הקשה יביאון אליהם כמו שמצינו במש"ר ע"ה בענין המשפטים ודינים בעצת יתרו שאמר ואתה תחזה וכו' וכל התלמידים נקראו על שם מרדכי כיון שהוא היה עומד עליהן בישיבה ומפיו של מרדכי תורה יוצאה לכולם וכן ר"ע ועיין בהקדמת בס' דרכי חיים ד"מ ע"ב לעט"ר מוה"ר א"א הרא"ש ז"ל במה שפי' בזה כונת ר"ע ע"פ ואהבת לריעך כמוך זה כלל גדול יע"ש. ועוד אפשר לומר שלא היו לפני מרדכי הצדיק הכ"ב אלף תלמידים תדיר ולא פסיק כ"א ב' פעמים בשנה דוקא בחדש אדר ובחדש אלול היו נאספים כל התלמידים בישיבה גדולה במ"א והיו קורין לפני מרדכי ובשאר ימות השנה כל אחד ואחד היה קורא בביתו המסכתא שהיה נותן לו רבו לעיין בעיון להבין המסכתא ובבואם בשני חודשים הנ"ל היו מסדרים התלמידים מה שהבינו בעיונם ואם לא היה מעיין בטוב היה גוער בו הראש ישיבה שהוא מרדכי כדי שיתנו דעתם לעיין ולהבין ההלכה אליבא דהלכתא כמו שמצינו כן שכתב הרב שלשלת הקבלה ברב שרירא גאון שהיה ראש ישיבה שלשים שנה וכן בנו רב האיי גאון וכן רב יאודה גאון וכן רבינו יצחק אלפיס ז"ל שמנהגן היה לקבץ לכל חכמי הדור בישיבתם שני פעמים בשנה באדר ובאלול ובשאר ימות השנה היו מעיינים כ"א בביתו הלימוד שהיה נותן לו רבו ואם לא היה תלמיד מוכן ורגיל בהלכה היה רבו כועס עליו וכו' יע"ש והגם שכאן במרדכי המעשה שמנה המן התלמידים שלפני מרדכי היה בניסן משום דקאמר אסתר לך כנוס את כל היאודים הנמצאים בשושן וצומו עלי שלושת ימים וכו' שיעשו תענית ותפילה לכפר על מה שחטאו שהשתחוו לצלם נבוכדנצר וגם על מה שנהגו מסעודה של אחשורוש וע"י התפילה והתשובה שיתכפר להם ולזה הוכרח מרדכי לקבץ ולכנוס הכ"ב אלף תלמידים במקום אחד שיתפללו אל ה' בהבל פיהם שאין בהם חטא בצום ובתענית וגעו כולם בבכיה עד שעלתה שועתם למרום ושמע ה' קול בכייתם ובאותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא וישב על כסא רחמים ונטל הקדוש ברוך הוא אותן אגרות שגזר עליהם וקרעם והפיל על אחשורוש בהלה באותה הלילה כמ"ש במדרש דמגילת אסתר והיינו טעמא כמ"ש בגמ' אין העולם מתקיים אלא בהבל תינוקות של בית רבן ואמרו רז"ל דהבל תינוקות של בית רבן גזרות רעות מבטלים ואסמכוהו אקרא ולשון רכה תשב"ר גר"ם כדלעיל וע"י זכינו להצלת נפשות של כל ישראל אשר היו בגזרת דלהשמיד ולהרוג ובטלו הגזרה הרע הלזו וע"י היתה גאולת ישראל כמש"ה ליאודים היתה אורה ושמח' וכן כתוב שמחה וששון ליאודים ובודאי

שגדלה מעלתו של הת"ח המלמד תורה לעמו ישראל כיון שע"י זוכה שתלמידיו מבטלין הגזרות הרעות כמו שמצינו ברז"ל דאמרו כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה וכו' וראיתי לתנא דידן מורינו הרב כמוהרא"א ז"ל בס' דרש אברהם ח"א ד"ה ע"ב שהביא משם הרב זרע יצחק ז"ל וז"ל שמעתי בשם חכם ר"א בן מוסא ז"ל שדקדק הוא דמאי של מעלה דקאמר וכו' ואמר מר דהכונה בזה ע"ד אומרם ז"ל ומטו לה משום מרן הק' האר"י ז"ל דארבע עולמות הן אבי"ע ויש צדיקים וכו' והנה אותם שזכו לעולם בי"ע אם ע"י מלאך או שרף או חיות הקו' יורדים למטה ומעלים אותם עמהם לנשמות הצדיקים ואותם צדיקים שזכו לישב בעולם אצילות הקדוש ברוך הוא יורד למטה מכסא הכבוד ונוטל לצדיק ומעלהו אתו עמו במקום כבודו וכו' וז"ש כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה ש"מ תי' בישיבה של מעלה דייקא כלומר למעלה מעולמות בי"ע דהיינו בעולם האצילות וזהו מעלה רבה של החכם המלמד תורה לתלמידים את"ד ז"ל וש"י יע"ש כ"ש וק"ו מי שהוא מרביץ תורה שהוא מעמיד תלמידים הרבה כגון ר"ע ומרדכי הצדיק ז"ל וכיוצא בזה שהם מלמדים תורה לעמו ישראל שזוכים בזה לעולם האצילות מסיבת שגרמו שהעולם מתקיים בהבל תינוקות של בית רבן: ואולם צריכים אנו למודעי' בזה שאמרו בגמ' אין העולם מתקיים אלא בהבל תינוקות שב"ר עד כמה שנים מיקרי תינוק שב"ר והנה איתא ביומא רפ"ב במני' התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים אבל מחנכין לפני שנה ולפני שנתיים בשביל שיהיו רגילין במצות ע"ב ורש"י ז"ל פי' וז"ל מחנכין אותן לשעות לפני שנה שהיא סמוכה לפירקן פירקן הוי ן' י"ג לנקבה וי"ד לזכר שדרך תינוקות להביא שתי שערות בי"ב ויו"א והיינו בתוך שנת י"ג והיא לעונשין ותינוק בי"ג ויו"א נמצא שנת י"ד פרקו לעונשין וכו' יע"ש ולענין חינוך מאיזה שנה מתחיל פלוגתא שם ח"א כבר שמונה וכבר תשע וח"א כבר תשע כבר עשר כיע"ש והביא רש"י ז"ל סוגייא זו בברכות ט"ו ע"ב ד"ה בד"א ובמגילה י"ט ע"ב ד"ה במה וכו' ובערכין ב' ע"ב יע"ש ברם יש סברא אחרת שהוא כבר שית' וכבר שבע כמ"ש הרב ב"ח בא"ח סימן ט"ז יע"ש ועיין בזה לאבונא מרנא עט'רת החיים ז"ל בס' לב חיים ח"א סי' ק"א לענין קטן היודע להתעטף בן כמה שנים מיקרי יע"ש נמצינו למדים מדברי רש"י ז"ל דתינוק מיקרי ן' י"ג שנים וכן נראה סברת הטור בא"ה סי' א' כשהוא בן י"ג מצוה מן המובחר וכו' אבל קודם י"ג לא ישיאם דהוי כזנות וכו' יע"ש וכתב הרב ב"ח ז"ל וכ"כ רבינו ריש סי' מ"ג קטן שקדש או נשא אינו כלום דלא תקינו רבנן ולפי"ד הא דת"ד המשיא בניו סמוך לפרקן הוא בן י"ג שלימות וכו' יע"ש וכתב הלבוש ז"ל סי' א' וז"ל ומצוה מן המובחר בן י"ג שנה שיבא לאדם היצה"ר שהוא השטן וכו' אבל בפחות

לא שעדיין אינו איש וכו' יע"ש והיינו י"ג שנים שלמים ונכנס יו"א משנת י"ד אבל שנת י"ג הוא מיקרי קטן כמ"ש הרב ב"ח ז"ל. ועיין למוה"ר לב מבין ז"ל.

אחר כל אלה הדברים אבא למאי דאתאן עלה לנ"ד דנראה לפקע"ד לומר לפום מה שקריתי ושניתי הוא דגדלה הזכות מהת"ח המלמד תורה ש"ס ותוס' לתנוקות התלמידים העומדים לפניו בישיבה בעומק העניין והוא קודם להחזיק בידו כדי שילמוד בלי שום טירדא כ"א בשובה ונחת ולא מיבעייא לדעת הרב מוהרשד"ם והרב משפטי שמואל ומורינו הרב אבי התעודה מרן החבי"ב ז"ל דסברי מרנן דלימוד תינוקות שב"ר הוא יותר גדול מלימוד ת"ת הגדולים כאשר הביאו ראיה מסוגייא דשבת אין העולם מתקיים אלא בהבל תשב"ר אם כן הת"ח המלמד הנ"ל הגם שאין בו הבל כמו תשב"ר מ"מ כיון שהוא הגורם להיות בעולם אלו התינוקות הו"ל פיו כפיהם כמ"ש הרב מוהרש"א ז"ל. פ"ה דאבות וז"ל כי בהיות האדם מפרנס התלמידים מעה"כ כאילו הוא בעצמו לומד וכו' יע"ש ועיין לעט"ר מורינו הרב המופלא סבא דמשפטים המלך שלמה ז"ל בס' כסא שלמה דמ"ו ע"ב מה שפי' בזה יע"ש וכאן דאיכא תרתי לטיבותא שלומד הת"ת ומלמד לתלמידים בודאי שתורתם של תינוקות שב"ר תורה דיליה הוא דקי"ל גדול המעשה יותר מן העושה וזהו מ"ש בגמ' דכל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה כמש"ל. אלא אפי' לדעת עט"ר רבן שכל בני הגולה מז"ה ז"ל ועט"ר הרב החסיד מ"א ז"ל דס"ל דלימוד ת"ח הגדולים עדיף מלימוד תשב"ר טעמייהו הוי מסוגייא דברכות שדרשו ע"פ אוהב ה' שערי ציון וכו' שערים המצויינים בהלכה יותר מב"כ וב"מ והיינו דאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכות והם הביאו משם הרי"ף ומוהרש"א דב"כ וב"מ הוא שלומדים שם מקרא ומדרש ולא בידם הלכה כיע"ש משא"כ הכא דאלו התלמידים לימודם הם בש"ס ובתוס' שהיא הלכה בודאי שלימודם הוי כלימוד הת"ח הגדולים וגם שהן הבל שאין בהם חטא שכבר כתבנו משם הפוסקים שתינוקות נקראים מבר שית עד י"ג שנה ומסתמא אלו התלמידים הן הם כבן עשר שנים עד י"ג דיש להם תואר דהבל שאין בו חטא שהעולם מתקיים בעבורם וזכות זה תלוי בת"ח המלמד.

ועוד זאת הגם שנאמר שלימוד הת"ח זה בעיון ובעומק ההלכה וכותב פסקים הלכ' למעש' זהו ממש שערים המצויינין בהלכה אפי' הכי יש כאן לחלק עד כאן לא פליג עט"ר הגאון מז"ה ז"ל וק"ל למוהרשד"ם ז"ל משום שנדון מוהרשד"ם ז"ל היה בת"ח רבים הלומדים בכנופייא בישיבה בהלכות בש"ס ובפוסקים וכיון שהוא לימוד ת"ח רבים כתב שאינו יכול לשנות לת"ת של תשב"ר משא"כ הכא דזה הת"ח שלומד ש"ס ופוסקים הוי הוא לבדו אחד חכם שבודאי שמודים הב' צנתרות הזהב מו"ר ז"ל דהת"ח

הלומד לתלמידים קודם להחזיק בידו וגם זאת עוד חילוק אחר שנדון מוהרשד"ם ז"ל קשה עליהם על הרבנים ז"ל שכבר זכו והחזיקו ולקחו הפרס חכמי הישיבה ושוב רצה לשנות המעות הישיבה לתשב"ר משא"כ נ"ד שקודם מעשה בא ראובן זה לשאול שרוצה להחזיק ביד אחד מאלו הב' ת"ח ולמי שיש מעלה וזכות יותר רוצה ליתן והואיל ולימוד תשב"ד גדלה מעלתם וזכותם עד מאד וגם להפך ח"ו שיש עונש כשלא יש בעיר כמ"ש בגמ' כל עיר שאין בה תשב"ר מחריבין ומחרימין אותה ב"מ וזה הת"ח המלמד לתשב"ר מלבד שמציל את העיר מהעונש הנ"ל אלא שמקיים את העולם ע"י והוא מזכה את הרבים ועיין לעיל מזה בסימן ס"ה וס"ז הדברים האלה באר היטב ועוד יש לומר דאיכא רבות יתירה דמדת קונו יש בו שמקיים והלכת בדרכיו כמ"ש בע"ז ג' י"ב שעות הוי היום ג' שעות א' יושב ועוסק בתורה וכו' ג' שעות רביעיות יושב ומלמד תורה לתשב"ר שמתו כשהן קטנים וכו' יע"ש וכן בעגלא ובזמן קריב שיבא משיח צדקינו הוא כ"י המלמד תורה לעמו ישראל כדאיתא בילקוט ישעיה סימן ד"ן ע"פ וכל בניך לימודי ה' אמר הקדוש ברוך הוא בעו"הז ישראל למדים תור' מב"ו לפיכך משתכחין אותה שנתנה ע"י משה שהיה ב"ו וכשם שב"ו עובר כך לימודו עובר שנ' התעיף עיניך בו וכו' אבל לע"ל אין ישראל למדין אלא מפיו של הקדוש ברוך הוא שנ' וכל בניך לימודי ה' וכשם שהאלקי"ם חי וקיים לעולם כך לימודו עכ"ל ואפשר לרמוז בפ"ז התעיף עיניך בו ואיננו לפי דרשת זאת דקאי בלימוד תורה מבשר ודם ששוכח לימודו יפה נדרשת בו ואיננו שתי' ב"ו הוא נו*טריקון בשר ודם והיינו כשלומד ב"ו שהוא מבשר ודם אז ואיננו ששוכח לימודו כאמור לא כן לעתיד לבא שהוא מפי הקדוש ברוך הוא לא ימוש התור' מפינו מעתה ועד עולם וע"י זה לא יש מחלוקת בין הת"ח והפרש בניהם שכולם יודעים את התורה כמש"ה וכל בניך למודי ה' שהוא מפיו של הקדוש ברוך הוא וכשם שאלקים חיים כך תורתם תורת חיים ולימודם ועי"ש זוכים ורב שלום בניך יהא רעוא שתהא ב"ב ויחונן ה' צבאות שארית **יוסף**.

מפתחות

הפותח יד בתשובה

הלכות שחיטה

סימן א' על אודות השוחט ובודק שיצאו עליו עוררין ורוצים לפוסלו וכו' ותשובתם בא מהרבנים העי"א ומה שהשיב להם, עוד שאלה על חשוד על העריות אם נותנים לו לשחוט:

סימן ב' שאלה מעיר קאראייובה יע"א על שוחט שפסלו אותו ותשובתו אליהם, גם שאלה כיוצא בה על מחלוקת שבעיר איבראילה יע"א דקמו הט"ה ועשו איספידאל גאבילה על הבשר וכיוצא שם והשחוט הא' הרס את בנין אשר עשו וע"ז שלח זה כת"י בחרמות ונידוים:

סימן ג' על הקצבים מוכרי הבשר שאירע להם פיסול בכמה דברים שעברו אי מהני תשו' לחזור ולמכור בשר:

סימן ד' על שוחט חדש שלמדו לו בקשר אמיץ שלא ישיג את גבולם ועבר על שבועתו והלך לכפר ושחט וכיוצא אם נפסל:

סימן ה' השוחט מהכפר שהלך לשחוט ושוחט אחר ראה דהיה בו פגימה וההוא אמר הרגש היה וגם בבדיקה נפל הפרש ויוצא וע"ז שאלו שוחט שבכפר הנז' מה דינו:

סימן ו'ו שאלה מהרב מוהר"ח ן' ארולייא נר"ו במעשה בזקן של עוף גדול הנ' אידנייאנה שהיה נקוב הכיס וכו' ופסק כמוהרד"ח ז"ל סימן ז' שאלה מנכדו כמוהר"ם נהר נר"ו שמצא בעצם גף העוף שהיה שבר על שבר ותשובתו אליו סימן ח' מעשה שהיה שנמצא בתוך התרנגולת בקורקבן בחלל העוף בועה אחת קריסד'ו כמו טוריז'ון סימן ט' מעשה שהיה במקולין שאחר שנשחט ונכתב ע"ג כשר והיו נ"ה בהמות נשלח למכור ל"ה בהמות ושוב כשהלך ליקח למכור את השאר מצא בהמה אחת יתירה על המנין דהיינו כ"א וע"כ לשאול הגיעו סימן יו"ד בתרנגולת ששחט השוחט ולא בדק אותה קודם שחיטה כנהוג ואחר שאכלו(ת) חקר השוחט על אותה תרנגולת שבדק זה ימים והרגיש בה שהיה שבורה והיא זאת סימן י"א שאלה מוכר בשר כשר שהביא לחנותו רגלי בהמה נבילה למוכרם לגוים והלך מן החנות והניחם שם אם יש לקונסו שמא יקח מהם ישראל שלא מדעתו

הלכות תערובת

סימן י"ב בדין תערובת שאלה ממע' הרב מ"א ז"ל סימן י"ג שאלה ע"ע הטחול אם מותר לבשלו וכו' סימן י"ד שאלה יעל יונים הנק' פאלומבה אם מותרים הם לאכול או"ל

הלכות בישולי גוים

סימן ט"ו על בישול הקאנייאר וסאליפ שמבשלים גוים אם יש איסור משום בישולי גוים סימן ט"ז שאלה ממגאנציאה יע"א מהרב כמהר"א מצליח ז"ל על מכירת סאדי' יא'גי בחנות יאודי ולענין לעשות סרסרות סימן טו"ב בסרסור העושה סרסרות עם הגוים בדברים האסורים לאכילה אם מותר או"ל סימן ח"י נשאל מקאסאבה יע"א מהרב כמוהרי"ט רבינו דאנון ז"ל על קצת יחידים שנושאין ונותנים בחמאה וגבינה סימן י"ט מדובר בו בענין סרסורי עבירה שם מע' ש צ"ל מע' בי'ת ד"ה ב"ד

הלכות יין נסך

סימן ך' שאלה הבאה מעיר והר'ן יע"א מהרב כמוהר"א ן' יצ"ו נר"ו ע"ע מחלוקת בין חכמים ע"ע האיספירטו הנעשה מסתם יינם לבשל בו קאפ'י וכיוצא וזאת תשובתו אליו סימן א"ך בכלים שמוציאים בהם שכר ויש כמו חמשה וששה שנים שלא הוציאו שכר כ"א מתאנים ולא מענבים וצמוקים ועתה בדיעבד הוציא הישראל בכלים אלו שכר אם יש לאסור ותשו' בזה סימן כ"ב מי שהוא שותף עם גוים סוחרים והוכרחו ליקח שכר מיין סתם יינם כדי לשלוח דורון לגוי אחד אם יכול הישראל השותף ליתן מעות לקנות עמהם מן השכר סימן כ"ג בגוי פועל בבית ישראל ובשעת מלאכתו היה שם חבית מלאה מחומץ ולפתות ועלה הגוי ונטלה ונתנה במק"א וכו' וע"כ לשאול הגיעו אי יכול לאכול מהכבושים סימן כ"ד שאלה אם מותר לקוץ אילן מאכל להרחיב את ביתו גם אם מותר לעוקרו או למוכרו לגוי כדי לעוקרו הגוי

הלכות עכו"ם

סימן כ"ה על בית שנפלה או נשרף שלא לסתום החלונות שהיו פתוחות מקודם ולפותחם במק"א או לא. עוד שאלה שיש לו בביתו כירה אחת ורוצה למעטה להשפיל הצינור ולהסיר קצת מאבנים אם יכול או"ל, עוד שאלה במי שהיה לו התנור גדול ורוצה לעשותו קטן וכו' אם יכול או לא סימן י"ט על אודות למדן אחד ירא שמים שהכריחו לועז שלו ע"כ שלא בטובתו להוליך אותו לבית הזונה ידועה והוכרח להוליכו לשם ובבואו לבית החצר הכריחו לעלות שמה וראה א"א יאודית בחורה שם וע"ז בא הלמדן והודה שהיה אנוס וכו' סימן כ"ו מעשה שהלכו ישראלים ביום אידם של גוים עם הקונסול לבית ע"ז כדי ללותו ונכנסו שם ותיקון למי שנכנס שם סימן ז"ך בחנות א' שקבל בשכירות ישראל עם גוי אחד חצי החנות כ"א ובחלקו של גוי יש ע"ז ונר דלוק לפניו אי מותר לישראל להיות שם או"ל וכן בחצר סימן כ"ח מעשה שבנו תועבה חדשה וביום חנוכתה יוצא הכומר מהישנה לחדשה וע"ש בחיקו להוליכה והגוים עושים נוי לעטר החנויות וכו' אי מותר לישראל לתקן ולאידך גיסא ליקח מעות מישראל ברבית לעשות חיזוק לע"ז אם יש איסור או"ל וכן אם מותר לנגן לפני ע"ז סימן כ"ט בשר אשר העיד ישמעאל שהוא משיא את בנו אם יכולים ישראל לאכול שם משום איבה סימן ל' על מין שמת לו מת אם מותר לבקרו או"ל סימן ל"א אם מותר לעשות שאלת חלום לידע איזה דבר וכיוצא

הל' חוקות הגוים

סימן ל"ב על מה שנוהגים הגוים כשמטילין יסוד בבנין חדש או בור חדש הם שוחטים כבש או תרנגולת וקוברים הראש אי מותר לישראל או"ל משום דרכי האמורי סימן ל"ג למי שהסוחר שלו והוא חולה אם מותר להתפלל עליו ולתת צדקה בעדו לת"ח שילמוד

בעדו סימן ל"ד בענין האינדולוקו וכו' כתב הבאה ע"ז מארם צובא יע"א מהרב כמוהר"ם מטלוב סתהון סימן ל"ה ע"ד המינים ובענין ליקח ספרי המינים

הלכות רבית

סימן ל"ו שאלה מחיים ה"ה כמוהרד"ל ז"ל וז"ל שאלה בעירנו זאת הקצבים לית להו מגרמייהו כלום כדי להתעסק במלאכתם לקנות בהמות ולמכור הבשר וזה דרכם שלוקחים בתחילת השנה כל אחד מעות לפי ערכו מן העבדנים והם נותנים להם העורות לערך קצוב ויען הרבה מהקצבים אכלו כספיהם ומהם מתו ומהם נשברו והפסידו הרבה נמנעו מלהלוות ליאודים והיו רובם עניים עטופים ברעב עד שהסיתו לאחד משוחטי מתא נר"ו שהיה יכולת בידו להלוות להם ונתרצה לתת להם מעות להתעסק במלאכתם והעורות יען חק המדינה מדינא דמלכותא שכל העורות היוצאים בעיר יתן להם התנה עמהם השוחט הנ"ל שיתנו לו העורות ג' אריות חסר מערך העבדנים והוא יתן לם כל מה שצריכים לעסקם. ואנא זעירא כשומעי את הדבר הזה חששתי בדבר מחשש רבית ועכבתי בידם לעשות עדבר הזה עד שבאו ונאספו כל הקצבים בוכים לפני למצוא להם היתר בדבר כדי להחיות את נפשם כי אין להם אופן זולת זה מה שחפשתי לע"ד בספרי הפוסקים ז"ל וכפי מה שבינותי בספרים התרתי לעשות כדבר הזה דביש לו פוסק ומוכר אפי' מוזיל גביה וכיון שהנותן המעות לא יתן מעות כ"א כאשר קונה הקצב בהמות הולך אליו ולוקח ממנו סכום המעות של הבהמות הרי בכל עת שנותן המעות על ערך עורות ג' אריות חסר הרי יש לו דהבהמות כבר הם ביד הקצב ובהכי נתרצו ויאותו הקצבים בהיתר זה והכי קבילו עלייהו והנה בעתה חד מהקצבים נשאר חייב לבעל המעות הנז' סך אלף ות"ק אריות מסיבת המחלוקת שהיה בעיר בשנת הת"ר ליצירה שלקח המעות ולא נתן לו עורות ולא היה יכול לדבר בימים ההם כידוע והנה בעתה כי שקטה הארץ תבע ממנו מעותיו והוא תואנה הוא מבקש ומעליל עליו שהוא רוצה ממנו י"ב אלפים אריות מכו"כ עורות שנתן לו ולקח ממנו שלושה אריות חסר ואחר שטרח ויגע הרבה עמו להוציא את בלעו מפיו הזמינו לדין והקדיש המעות הנז' שחייב וטען הקצב הנז' בפני ב"ד שהוא תובע מן השוחט הנז' כו"כ מעות הנ"ל שהם רבית ומעלת בדה"ק העי"א השיבו שילמדו הדין וישיבו להם ע"כ: סימן ל"ז בענין ראובן שהיה לו פ'אטור בוואנינה והיה שולח מעות ראובן להפ'אטור כדי לפרוע ע"י פוליסה וע"י שבשביל המתנת הפרעון היה מוסיף על המעות דיסקונטרו וכו' אם יש רבית בזה סימן ל"ח בראובן שהיה אצל שמעון בדמשק יע"א ולא היה לו מעות לפרוע ובקש מלוי ת"ח שיתן לו פוליסה ואם לא יפרע בזמנו ליתן קנס ב' אריות בעד קאר"ה אחד אם הוא ריבית או"ל: סימן ל"ט בסימן

זה טעה המעתיק והיה קרוי להביא ממ"ש בסי' שאח"ז דבר הלמד מעניינו דשייך לזה וצירפו לסי' שאחריו ול"מ ול"מ כי אין מוקדם ומאוחר בתור' והכל הולך למקום אחד והוא בראובן שהלוה לשמעון ב' אלפים את' אחר שהכריז המלך יר"ה המעות בפחות ממה שהיו עוברים עשרים לק' בטענה שלא יתחזק הכרוז וכו' ואחר ב' שנים נשאר הכרוז במקומו וכו' אם יש ריבית או"ל. וצריך לאודועי דבאו דברים כפולים מסיבת דהיו ב' שואלים משתי מדינות הכל שאלה אחת וההכרח לכתוב לכל שואל בפני עצמו: סימן מ' ראובן שלוה מעות לשמעון בתורת עסקא ושו' ט"ו למאה לזמן שנה אחת ובתנאי שהתנה ראובן כי בבא הזמן לא יכיל לסלקו אם לא יפרע ולבטחון וכו' הוא מה שנותן לו המעות בהלואה וכו' אם יש איסור. עוד שאלה על ראובן דהלוה לשמעון אלף אח' ועשו שטר בתורת קנס וכו' אם הוא אסור וכו' סימן מ"א מעשה באיזנאף הטיפטיקג'יס שלקחו ב' אלפים את' בתו' עסקא ושו' לחלקם לצורך חיטי דפסחא ולא עשו שום עסק אם יכולים ליתן הקציצה סימן מ"ב ראובן שהשכיר ביתו לשמעון בעד ארבעת אלפים ות"ק את' לב' שנים ואחר הב' שנים חזר והשכירה בפחות שמונה מאות ע"ד שנתן לו ב' אלפים את' בהלואה אם יש חשש ריבית או"ל סימן מ"ג מי שהוציא קרן מעות ונתן לגוי שמתעסק בהם ולחלק הריוח בין שניהם והגוי הוא נותן בריבית לישר' אי מותר לישר' ליקח חלקו סימן מ"ד רו"ש נשתתפו בסחורה אחת וראובן הוציא ך' אלפים את' ושמעון אלף ונמשכה זמן להמכר וכאשר נמכרה תובע ראו' סך מה שתנאי היה ביניהם אם לא ימכר עד מ"ה יום שיגבה מאמצע סך מה לחודש וש' מכחיש ובאו לפני הקונסול לדון וחייב שבועה לראובן, שכך דינם, נשבע ונוטל ובאו לפני ב"ד ע"ד השבועה ובדין ישראל נשבע ש' ונפטר ויש בו רעותות כי ליכא לא קגו"ש ולא שום חיוב ויש איסור ריבית סימן מ"ה רו"ש נשתתפו בעסק התאנים ומכירתן וראובן הוציא קרן וש' לא הוציא שהוא העוסק וכו' ובתנאים רבים וכו' ועבר ביניהם דין ודברים וכו' ובקש ש' שימחול ר' השבועה שהיה בשטר ולפרוע לזמן מוגבל וכו'

הלכות נידה

סימן מ"ו בכלה שהזמינה לחופה וקבלה קדושין וכבר ספרה ז' ויקר מקרה קודם החופה וקודם הטבילה שנפלה ונשרו בתוליה אם צריכים לחזור ולמנות שבעה נקיים אחר שתפסוק הדם או"ל או דבדם בתולים מחמת הנפילה אין להחמיר וכו' סימן מ"ז מי שראה בעד שלו אחר שקינל מהתשמיש כמו חצי שעה בין ירכותיה ואח"כ הניחו עוד כמו חצי שעה במיטה והניחו בקופסה וראה מראה דומה לירוק וכו' ויש לה חששא וכו' מזוהמת זיעה ואינו דם אם יש להקל או"ל סימן מ"ח יש לחקור במ"ש הפוס'ים דשבה

גדולה צריכה הפסק טהרה ובדיקה וז' נקיים וכו' אי בדיקות הללו הוי דאורייתא או דרבנם ס' שאלה זו מהרב כמהר"א לארידו ז"ל ובא תשובתו

הלכות מקואות

סימן מ"ט מקוה שמי גשמים באים ע"י סילונות של מתכת ויקר מקרה שנתלשו הצינורות וכו' ובעת שירדו הכניסו הסילונות זה לתוך זה וכו' וסילון הסמוך למקוה והוא עשוי כעין תיבה וכו' ובנקב התיבה הניחו עוד סילון שמשם יורדים הגשמים למקוה עד חלל המקוה וכו' והיו תלושין אם יש לפסול או"ל. שאלה מהרב כמו' כמוהר"ם בכר רפאל נר"ו מעיר פ'ילבי יע"א להיתר סימן ן' בטבילה אשר בקאסאבה יע"א שנשרף המרחץ ונפסל המקוה וכדי לתקן אותה בשלג הוצאה מרובה ויש צינורות שבאים המים מן המקור לאמת המים שבמרחץ ומשם יש צינורות להמקוה ובאמת המים אין לה בית קיבול וכו' אם מותר למלאות המקוה וכו'

הלכות נדרים ושבועות

סימן נ"א צבור שהסכימו שלא לעשות בבגדי נשים מוזהבים משום גדר וסייג בראות דוחקא דצבורא כי אין יכולת העניים מספקת ונתנו לה בגד מוזהב במתנה אם מותר ללבשו או"ל סימן ב"ן מי שנשבע ונדר בחלום שהיה מצוה לסופר שיכתוב ס"ת וכו' אם חייב לקיים שבועתו וכו' או אין לו חיוב סימן ג"ן מי שהיה אנוס שלא היו רוצים לקבור את מתו וע"ז נתקשר בשבועה לעשות איזה דבר ושוב טען כי אנוס הוא יען היה אונס כזה אם הוי אונס או"ל מהרב המו' כמוהרי"ץ ישר' נר"ו מרודיס יע"א והשיב שהוא אונס סימן ד"ן מי שנתחייב בשטר בברית אמנה אי עבר אי מקרי עבריין וכו' סימן ה"ן במי שנשבע שלא למכור קרקע פ' לעולם או במי שנצוה בשטר מתנה להתנות להמקבל שלא יוכל למוכרו וכו' אי מותר למשכנו או"ל סימן נ"ו ראובן ושמעון שנתנו במתנה זכות חצר לבתם הנשואה שאינה יורשת וע"מ שאין רשות לבעלה וכו' ובתנאי וכו' שלא ימכרו לאיש זר כלל כ"א ליורשיו וכו' אם יכולים למשכנו שם מהרב המו' כמוהר"ח בנימין פונטרימולי נר"ו

הלכות כבוד רבו ומורה הוראות

סימן ז"ן מעשה שישבו ממונה הזמן וט"ה ומע' הרבנים והב"ד כדי לתקן ולעשות הסכמה וכו' וגם הרב עמהם וכו' ובשעת החתימה עיכב בידו להרב בעל החותם שלא יחתום ממונה אחד וכו' ונגע בכבודו והפצירו בו למחול אם מהני מחילתו או"ל סימן ח"ן מי שאמר לרבו בכתב או בע"פ באיזה פסק הלכה שטעה זו שגג אי הוי בזיון וחייב נידוי או"ל סימן נ"ט הרב שפסק את הדין וכתב פסק ע"ז והחרים בגזרת נח"ש לכל החולק אם יכול ת"ח אחר לחלוק עליו או"ל סימן ס' על מי שביזה לב' ת"ח ותכף שידעו ב"ד

עשו לו דין להכריזו וכו' ומינה לאנשים ת"ח לבקש מחילה וקצת אנשים אינם מניחים שיבקש מחילה ורוצים למוסרו ביד אוה"ע משום הוראת שעה אם יכולים לעשות כן או"ל סימן ס"א מי שכתב אגרת לב' ת"ח והשוה לגדול עם הקטן בתואר א' וכו' וע"ז קם אחד מתלמידיו של הגדול לעשות דין וכו' ורוצים להכריזו ולהחרימו ברבים להתלמיד שעשה בזיון להחכם הב' ומתוך חסידות של הגדול גער בו וכו' וכם למען דעת על מי שמתאר בתואר אחד לרב שהוא בחיים בתואר גדול ונותן מגרעות לרב שכבר מת וכו' גם על מי שאומר שהוא חכם גדול יותר מרבו אי איכא איסור בזה משום בזיון או"ל סימן ס"ב אב"ד בק"ק שלו שנהגו לו כבוד הק"ק וישבו לו בראש בפתח הק"ק כנהוג שכן יושב המ"ץ וישב שם וכו' ושוב אח"ך נתבטל הב"ד ושמו רבנים ונתנו הק"ק הלזה להמ"ץ הרב מחדש אם יש העדר כבוד וזילותא להר' אב"ד הנז' סימן ס"ג מנהג בעיר שזה שנים שהרב הכו' בעיר הוא המוציא והמביא לשלוח ב' ת"ח לגבות צדקה לפדיון שבוים ומחצית השקל וכיוצא ומביאין אצלו והוא מחלקן וחכם אחר הוציא גבאים עם השמש שלו אם הוא העדר כבוד ובזיון להרב הכו'

הלכות צדקה

סימן ס"ד בראובן שמת והניח יתום ויתומה ואחיו שמעון מתפרנס בריוח ויכול לפרנסם אי בכלל שחייב לפרנסם חייב ג"כ להשיא אותם או"ל סימן ס"ה גביר א' שזה שנים עלה בדעתו לקנות ס"ת והוא רוצה לשנות למצוה אחרת לבנות בית לתינוקות שלב"ר וללון אורחים שם וכיוצא שאלה ממע' הרב כמוהר"ח יו"ט דאנון ז"ל ותשובה לזה סימן ס"ו שאלה ממאגנאציה יע"א מהרב כמהור"א מצליח ז"ל ע"ד הח"ק החדשה דאין לשנות לשום צורך מצוה אחרת כ"א לפדיון שבוים והוצאת בק"ח דוקא ובזמן ה"ה כמוהרד"א ז"ל כתב להם לשנות למצות גדולות והן עתה אם יכולים ג"כ להשיא בת עניים סימן ס"ז מבן חכם הוא אברהם נר"ו אם רשאין לשנות מאוספי' ד'ל לת"ת לתינוקות של ב"ר או"ל סימן ס"ח מי שנדר נדר למצוה ולא הספיק לתת אם חייבים יורשיו אחריו או"ל ובין קטנים לגדולים אם יש חילוק סימן ס"ט שטרי מתנה וצוואות לחלק כל שכירות הקרקעות אשר לו להגביר סי' יעקב צמח נסים ז"ל מחצית ליורשיו מכל הקרקעות ומחצית לצדקות והקדשות לארץ ישראל ועניין ותשב"ר של בבל יע"א הכל בפי' אתמר בשטרות וצוואות העשו כתחז"ל בכל חו"ת ומינה מורשים ואפוטרופוסים וב' שטרות מהצואות והקדשות הכל כפי' ופס"ד בקיצור מטובים הב' ה"ה כמוהרד"ח ז"ל וה"ה כמוהרח"פ נר"ו וזאת תשובתו ופס"ד על שיצאו מעוררים היורשים וקרוביו וכו' להפיל ארצה משם ופס"ד מה"ה כמוהר"ר חנ"א ז"ל

הלכות מילה

סימן ע' מעיר מילאס יע"א על בן ממזר דנולד מא'א מה דינו למילה ולשם ולבכור לענין פדיון סימן ע"א מי שיש לפניו ב' מצות לשמוע ז' ברכות ומילה וקדיש ואין שהות ללילך לב' מי קודם סי' ע"ב מי שהוא מוהל וידיו מרתתות הרבה אם יכול להיות מוהל או"ל סימן ע"ג מי שהיה סנדיקוס לבן ראובן פ"א ושוב נולד לו בן אחר אם יכול או"ל סימן ע"ד מי שנולד לו ב' בנים תאומים ומת אחד מהם בתוך ח' ימים ללידתו אם מותר למול לבן החי הנשאר או"ל סימן ע"ה מי שנולד לו בן הא' והמנהג הוא להיות סנדיקוס אביו של אבי הבן והבן הב' לאבי היולדת ואירע שמצד אבי הבן כשנולד הבן הראשון לא היה אביו בעיר ונתן לאחר וכו' ורוצה לדחות לאבי היולדת אם יכול או לא סימן ע"ו אם נולד לו בן והוא עני ועשו ריפ"א כנהוג להיות סנדק ויצא הגורל במומר א' שנשתמד וכו' וחילה פני המומר שיתנהו לת"ח ירא ה' אם מותר לקבל מתנה מהמומר או"ל

הלכות ס"ת

סימן ע"ז על מי שכתב ס"ת ורצה לכתוב אחר אם הוי מקיים מ"ע עוד או דילמא יהיה עובר על בל תוסיף וכמו כן במלך וכו' סימן ע"ח בס"ת שנמצא מ'ס סתומה למד מטה מעוקם קצת קצר לצד ימין ומתעקם לצד שמאל אי פסול או"ל סימן ע"ט בס"ת שכתב הסופר שם אלקים שנדבקו אות ה'א עם יו"ד אם מותר להפרידן או אסור משום מוחק את ה' ואם כותב ע"ג שם הויה או שם אחר וכן אם נטשטשו ורישומן ניכר אם מותר להעביר הדיו עליו לחדש את השם וכו' וכן בשם הויה שנקלף או ה'א ראשונ' סימן ף בספרי דפוס טעה המדפיס בשם כינוי א' אלקאי'ם וכתב אלהים אם מותק לתקנו ביד בקולמוס ובדיו וכו' או אסור סימן פ'א אם מותר לכתוב שם הוי'ה בדם מילה לסגולה וכן אם מותר לכתוב בשאר צבעים סימן פ"ב לכתוב בלוחות במנורה משום שויתי ה' לכתוב אות יו"ד רחוקה ולכתוב המנורה בנתים וכו' אי שפיר או"ל סימן פ"ג לדרישת כבוד הרבני סופר כמוהר"ר צבי הירש נר"ו מכתב הבאה לו מהגאון מוהרש"ק נר"ו על איש אחד שהוציא דיבה על ס"ת הכתובים בכתב ספרדי וכו' ורוצה שיחוה דעתו וכו' ופס"ד מכמוהר"ם הכהן נהר נכדו נר"ו ותשובתו

הלכות מזוזה

סימן פ"ד אחר השריפה שנת תר"א לתפ"ק והיו היאודים נעים ונדים בקישלה ובאוספיד'ל של פראנקו'ס אי צריכים מזוזה או"ל סימן פ"ה בבית תבשיל שהוא עשוי לדירה אי חייב במזוזה וכן אם יש ב' פתחים סימן פ"ו במאי דקיל"ן בלוקח בית מניח מזוזה מיד ובשוכר לאחר ל' יום אם יכול להניח בלילה סימן פ"ז לעמוד על מי שעושה הרכבה באילן מינאראנג'אס לעשותו פירטוקאל וכו'

הלכות נידוי וחרם

סימן פ"ח על מה שאמר ראובן לשמעון מתוך מחלוקת ושנאה וכו' הרב הגדול פ' החרים אותך על ככה ושמעון ששמע נתעצב ותכף שלח אגרת וכו' ונמצא שלא היו דברים מעולם וע"ז דינא קא בעי שמעון על ראובן וכו' שאלה מאיסטאנקו'י יע"א סימן פ"ט בנוסח הסכמת ח"ק של בק"ח העי"א שכתוב בה דמי שבוא עבריין פסול להיות חבר אם מקרי עבריין העובר על החרם דילמא עובר שבועה ולא עובר על החרם סימן ץ מי שכלח זקנו בעיר טורקיא'ה שלא נהגו לגלח זקנם ולא בא מיד הרבנים והב"ד לעשות לו דין וזלזל בכבוד התורה ולומדיה והחרימו וכו' ובא לבקש מחילה ועכב היתה שלא להתירו עד שיקבל שלא יגלח וכו' וחש חולקים בדבר ויש חשש שיפרוק עול תורה יורינו איזה דרך ישכון אור סימן צ"א על מי שזלזל על הסכמה שנעשה בעיר אי הוי זה בזיון או"ל סימן צ"ב על מי שחלם על חכם גדול כשר וירא שמים ויש לו חיבור וכו' ושנפטר זה זמן רב ונראה בחלום לת"ח א' כאילו מת באותה לילה ושלא היו מוליכים לקוברו עד שיתירו הנידוי שנידהו מה דינו אם צריך לעשות התרה בעשרה ולהתיר על קברו והוא יו"ט. **ועוד** שאלו על ראובן ת"ח שחלם חלום על ש' שהיו מנדין אותו בשביל ב' דברים הא' שלא היה ציית דינא לתת מה שהיה חייב מן הדין והב' שהיה אמיר בנכסים ולא היה רוצה להיות נמנה עמהם לדבר מצוה וכו' סימן צ"ג בני אומנות שיש להם טו"ת על קאפוראל שעושה נגד הסכמתם באומנותם וקראו לו להתדיין ולא בא ואחר ג' ימים הטילו בכל התורה ולא בא וכו' והסכימו להחרימו ונתנו ידיעה להגביר שלו דמשרת אותו וכפר גם הוא והחרימו וזילזל בנידויו עד שהניחוהו בעש"ג במאסר והגביר דינא קא בעי וכו' סימן צ"ד השומע מא' פרוץ שבירך את השם חייב לקרוע אם הוא חוה"מ אי חייב וכן בשבת ויו"ט דאינו יכול לקרוע אם יקרע לאחר השבת או יו"ט או"ל

הלכות אבל

סימן צ"ה באבל על או"א שחל יום ל' ביום שהוא נותן קידושין לכלתו או יום חופתו אם מותר לגלח או"ל סימן צ"ו בתינוק שנפל לבור ולא נודע כ"א כשהתחילו לשאוב מים מן הבור וכו' וכששאבו מים מן הבוא נעשו המים כמראה דם ולשאול הגיעו על מת עצמו לקוברו עם תכריכיו וגם על מי הבוא מה לעשות בהן סימן צ"ז מי שמת בלא בנים ויש לו אב ואחים מי הראוי לומר קדיש סימן צ"ח על מת א' שקברו אותו באלמות ושלא ברשות הקבר באשי כמנהג במקום שאינו ראוי לקוברו שם וגם שקבר זה הוא לקוח מגביר א' ברצי כסף וכו' ורוצים לפנותו משם ושלא נקבר כתיקונו וכן מי שנקבר בטעות בכפר במקום קרקע גוי סימן צ"ט ביאודי שנשא נכרית והוליד ממנה בן והוא נשאר בשם יאודי ואשתו נכרית זמן רב ושאלו מצד הקונסול ואוה"ע שכן ציוה שיקברוהו יאודים

וכיוצא סימן ק' אם מותר לסופר מהמכס וביראט בהיותו אבל לכתוב שם בימי אבילותו סימן ק"א בדם היוצא מן המת אחרי מותו מנחירים וכיוצא או ע"י פצע וחבורה אם יש לקוברו עם כליו ומלבושיו עמו וגם אם נטף בבגדיו מדם אם קוברין בבגדיו וכו' סימן ק"ב בנחתום גוי שאופה פת למכור אם יש לחוש על המים שמת א' בשכונתו איזה מת גוי והיו מים בחנות האופה סימן ק"ג בראובן שנפטר בארץ ישראל ובנו בח"ל וכו' ובא השמועה אם מותר לכתחילה להעלים הכתב כדי שיעברו ל"י שלא יהיה חייב ז' ימי אבלותו סימן ק"ד מי שמת בער"ש סמוך לחשכה חצי שעה קודם י"ב וקרע וקברוהו אם מתחיל האבילות מיום ש"ק או מיום שישי או מיום א' סימן ק"ה ברב שבעיר שנלב"ע וצוה שלא ידרשוהו דרושים ולהספידו כמנהג שדורשים רבים בתורה וממוני הזמן וט"ה שואלים לדרוש עליו כמנהג שהוא כבוד צבור אם יכולים לשנות ממה שצוה או"ל סימן ק"ו עוד בה ציוה שלא יספידוהו וכו' מה שמצא בזה בס' קטן הנק' בית אבל ובית משתה אגרת שלוחה להחכם המו' מוהר"ר שמואל פאלאג'י על שציוה הרב כמוהר"ר יעקב בשן ז"ל שלא יספדוהו סימן ק"ז בחולה שנחלה חולי כבד הנק' טרופיקו ומחמת החולי נתנגע גופו ומוציא דם עד שמת מחולי זה אם יש לטהרו או יקברהו כמו שהוא סימן ק"ח במי שנשא בתולה וביום הרביעי לחופתו מת אביו של חתן ופסק הרב המורה שחייב להשלים ז' ימי המשתה וכו' ואחר האבלות ואין גדול הבית פוטר אותו מז' ימי אבילות אלא אחר ז' ימי החופה מתחיל האבילות ז' ימים **וע"ז** יצאו ב' ת"ח לומר שטעו בדין ש"ס וע"ז פס"ד והסכמה מהרב הגאון כמוהר"ר דוד ז"ל אב"ד דק"ק אה"ו יע"א **ועוד** הסכמה ופס"ד מהמאור הגדול מוהר"ר ישעיה אב"ד דק"ק אלטונא יע"א **ועוד** הסכמה ופס"ד הרבני הכה"מ כמוהר"ר ליב פער"ש אב"ד דק"ק אלטונה והמבורג יע"א ועוד הסכמה ופס"ד הרב המופלא כמוהר"ר איזק קלוזנ'אר נר"ו **ועוד** מה"ר כמוהר"ר שמואל פאלג'י מק"ק אמבורג יע"א העלה כהרבה המורים סימן ק"ט עמד עמ"ש בסימן שמ"ה אין מתעסקין עמו וכו' סימן קיו"ד כמי ששצה סם המות ומת סימן קי"א על שותפים ומת לו לא' וכו' ואינו בחנות כ"א ממונו וכו' סימן קי"ב עמד עמ"ש בש"ע סימן שצ"ב ס"א אא"כ לא קיים מצות פו"ר וכו' ושאין לו מי שישמשנו וכו' סימן קי"ג על מים בשכונת המת לענין בריכה גדולה וכו' ובמים שבאים מן המקור ונפסקו המים ונשארו שאובים סימן קי"ד על מנהג שנותנים קדיש בתרא להרב מ"ץ נר"ו ולהגן על נפש המת להצילו מגיהנם ואם יש ב"א שמתו להם או"א באותה שנה סימן קט"ו ע"ע מעשה שבא אגרת לא' שמת לו אביו במק"א ואיו הוכחה מזמן הכתב אם הוא שמועה רחוקה או קרובה וכו' סימן קט"ז עמ"ש בש"ע סימן ת"ב ס' י"ב בהגה(ת) מצוה להתענות יום שמת או"א וכו'

ואם הוא צדיק א"ץ וכו' סימן קטו"ב מעשה באאשה אחת שמתה בא"י ויש לה בעירינו אחים ובת אחת ובני בנים מבעלה מאשה אחרת הם זנים אותה לשלוח פרנסתה לא"י ובהתודע לאחיה התחיל האבילות ואחר ג"י הודיעו לבתה אם היא מצטרפת למנותו עם דודה אפי' שאינו כגדול הבית לירושה וכו' **ועוד** השיב על יעקב ואשתו וב' בניו עמו ובנו הבכור במק"א ומת יעקב ובא הבכור ביג"ג הגדול הבית אם היא אשתו או"ל **וגם** באיש א' ובנו שהיו בכפר א' ומת הבן בישק"ן ונקבר ע"י גוים ובאו לאזמיר והורה שימנו האבילות מיוש"ק וכולם יצאו ביום השישי עם גדול הבית סימן קי"ח יש לעמוד עמ"ש בש"ע סי' ת"ב סי"ג בהג"ה יוף המיתה ולא יום קבורה סימן קי"ט באשה אחת שמתה אחותה במ"ש שהיה יום שלפני שמיני עצרת ובהיותה טרודה לא ידעה עד שעה תשיעית ועשתה בכיה וצעקה ולא מצאה מי שיעשה לה קריעה וכו' סימן ק"ך מעשה בא' שבא לעיר ביום ל' לקבורת אשתו ושהוא ל"א למיתה סימן קכ"א על מי שמת ביום ת"ץ שאינם אוכלים באותו יום אם מברים בלילה דסעודה ראשונ' היא בלכילה או דוקא ביום סימן קכ"ב מי שהוא אונן ועבר על מקופ שנעשה לו נס אי חייב לברוכי או"ל סימן קכ"ג חם לבי בקרבי על מי שהולכין לבית המשתה מי שמת לו או"א וכו' וכן לענין קריעה אפי' בש"ר סי' קכ"ד ברופא אבל אי מותר לצאת למול הבן סימן קכ"ה אס'ף המזכיר פסקי דינים מהל' אבלות ע"ס א"ב: סימן קכ"ו ממר בריה דרבינא הרב ועצום בן פורת יוסף נר"ו על מי שחשקה נפשו ליקח ת"ח שילמוד בעדו למי קודם למעיין ולומד תלמידים או שלומד לעצמו בפיסקי הלכות ושם שקו"ט בענין פדיון שבוים ות"ת ובנין בה"כ וביה"מ מי גדול מהם ואי מבטלין ת"ת להצלת נפשות או ת"ת כנגד כולם: